

فہرہ نگا

مہرگ و ژى

مہ لا خہ لیل مشہ ختی

دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی

زنجیره ی روشنیبری

*

خاوهنی ٲیمتیا: شهوکهت شیخ یهزدین

سهزنووسه: بهدران شههمهه ههیب

***

ناوونیشان:

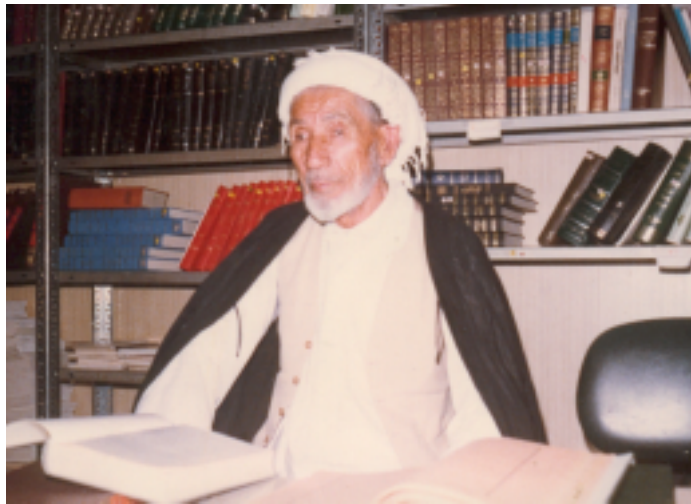
دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ئاراس، شهقامی گولان، ههولتیر

فہرہ نگا

مہرگ و ژى

مہ لا خہ لیل مشہ ختی

ناوی کتیب: فەرھەنگا مەرگ و ژێ "فەرھەنگی کوردی - کوردی"
دانانی: مەلا خەلیل مەشەختی
بە سەرپەرشتی: نەوزاد مەلا خەلیل مەشەختی و کامەرەن ئیبراھیم مەلا خەلیل مەشەختی
بلاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ۵۱۰
دەرھێنانی ھونەرێی ناوھوہ: بەدرەن ئەحمەد حەبیب
سەرپەرشتیاری چاپ: ئاوەرەحمانی حاجی مەحموود
چاپی یەکەم، ھەولێر- ۲۰۰۶
لە کتیبخانەی گشتیی ھەولێر ژمارە (۹۴۰) ی سالی ۲۰۰۶ ی دراوەتی

ئەگەر بىرم شەھىدى دەرد و كۆفان
نەبىنم خۆشیا كوردان ل دەوان
دبىت وینەم ئەوئ جەژنى ببىنیت
دەمى موزدەم بدەت. دى من قەژىنیت

شدهش

خوینەری بەرێز

ماوەی شەش ساڵ زیاترە ئەم فەرەهەنگە لە دەزگای ئاراسدا چاوەروانی چاپە. رەنگە
یەکیەک بپرسی هۆی ئەم دواکەوتنە هەرچیبەک بێت ماوەیەکی زۆرە!

راستە ئەم ماوەیە زۆرە، بەلام بەهیچ شتێوەیەک بەهۆی پشتگۆی خستن نەبوو. ئێمە لە
سەرەتاوە ویستوو مانە ئەم فەرەهەنگە لە چاپ بدەین بەلام دەمانزانی زۆر کەموکورتی هەن
دەبێ چارەسەر بکرتین.

زۆر لە روشنبیران وەک کاک مستەفا مزووری، سەگفان یوسفی، ئەحمەد قەرەنی و
دوچار ئاکۆ محەمەد ئامادەیی خوێان دەرپری بۆ پێداچوونەوهی ئەم فەرەهەنگە و هەڵبەری
کردنی.

ئێمە لەکاتیگدا سوپاسی هەموو ئەم بەرێزانە دەکەین کە کاتی بەنرخێ خوێان بۆ
پێداچوونەوهی ئەم کارە و بۆ یارمەتیدانی ئێمە تەرخان کرد بەلام دەبێ ئەوەش بڵێین
ئەنجامی گشتیی کارەکە بەدلی ئێمە نەبوو و هیشتا کەموکورتی تیا دا ماوە.

بەمەلای مامۆستا مەلا خەلیل مشەختی، بەردەوام پالەپەستۆیان دەکرد ئەم فەرەهەنگە
دەرپچێ و مامۆستا بەچاوی خوێ ئەم بەرەهەمەیی بپینێ. داوا ی لیبوردنیان لێ دەکەین،
ئەوهی لە توانادا هەبوو کردمان.

دەزگای ئاراس

پيشه‌کي

بناقي يه‌زداني دلوقان

سپاس و ستايشيت بي سنوور و بيكه‌ران، ته‌مه‌ن خيزيت پروبار و چه‌مان، و دار و گيا و گولان، ثاقيت كاني ده‌ريايان، و به‌فر و بارانان، و ئستيت چهرخ و ئاسمانان، و هندي زماندار و به‌سته‌زمانان، بي گيان و گيانداران، بو وي نه‌ندانزياري ژوري، كو ئاده‌ميزاد ئافراندن دا هه‌ر سپاسي وي بكه‌ن. ب هه‌مي زار و زمانان، ناف جهان و بدرتي يا روژگارن، كو ئاده‌ميزاد كرده ريزدار و جي نشين كربه ل سهر زه‌مين و ب سهر سه‌ري هه‌مي ئافه‌ريدت خو ئيخستيه‌و، كربه جي نيشي خو (اني جاعل في الارض خليفه) و ب عه‌قل و زماني ژ به‌سته‌زمانان بلند تر كربه، دا ل گه‌ل هه‌م ره‌سه‌ني خو، بدهت و بستينيت و باخقيت و برت و به‌زيت و فه‌زيت و سه‌ره‌مه‌يني ئافا بكه‌ت و مافي خودي و كو‌مه‌لي بجي كه‌ت و كاري قه‌نج بكه‌ت (ومن آياته اختلاف السننكم والوانكم) شاهده و به‌لگه وگروه‌يه سه‌ركار درستي يا وي و (انا جعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا) به‌لگه‌يه ل سه‌ره‌مه‌بوونا نه‌ته‌وه‌و نه‌ته‌وايه‌تبي و هيمايه بو په‌يوه‌نديت گه‌ل و كو‌مه‌ليت سهر رويي زه‌مين دا دگه‌ل ئيك ب ئاشتي و دلوقاني و ته‌بايي بزين. يا دياره كو ئاشنا بوون و ناسين ب زار و زماني تيته‌كرن و نه‌فه مه‌زنترين دباري يا يه‌زداني يه كو پيشكيشي ره‌سه‌ني مرؤقي كرى.

كو‌مه‌لايه‌تي بي تيك گه‌شتن و زمان نابيت، ژ به‌ر به‌ارداري يا زماني كو سه‌تويي كارو ژيانا توخمي مرؤقي يه و گه‌له‌ك زاناييت نه‌ته‌وه‌بين جو‌ر به‌جو‌ر زه‌ندكيت خو هه‌لدابنه بو به‌ره‌ف كرنا فه‌ره‌نگ و واژه‌نامان دا زمانئ ملله‌تي خو ژ ره‌شه‌بايا بير فه‌چووني بيارين، هه‌تا بدرستي بگه‌هينه نه‌في و نه‌في چركيت خو. گومان تيدا نينه كو زانستي فه‌ره‌نگفاني بي ژ هه‌مي زانستان كيشيترو گرانتريه. به‌لي كو مه‌ په‌يف و واژه ل زاري ده‌يكا خو گرتيه نك مه ب ئاسان تيته‌به‌ر، ژ به‌رقي چه‌ندي هه‌ر ژ كه‌فندا ئاده‌ميزاد بي واژه كوم كرن به‌زينه و دبه‌زن، زمان گيانا هه‌ر ملله‌ته‌كيه، نه‌گه‌ر زمان ل سهر خو‌يه ملله‌ت ساخه، نه‌گه‌ر نه ملله‌ت نينه:

زمانه ملله‌ت، ميلله‌ت زمانه

نه‌گه‌ر زمان مر، ملله‌ت نه‌مانه

فه‌ره‌نگ - يان واژه‌نامه - كليله بو رافه‌كرنا مه‌عناو مه‌به‌ستان، ژ به‌ر هندي زانستا فه‌ره‌نگي پاسه‌فاني زماني يه‌و ژ هه‌مي تشتان بي تقي تره بو ژي دريژيا هه‌ر نه‌ته‌وه‌كي.

نه‌ته‌وي بي زمان و فه‌ره‌نگ نافي وي ل ناف كارواني ملله‌تان ناهيته تومار كرن. به‌لكي دبيته پرد و كاروان سهر پشستا وي را ده‌رياز دبن.

به‌لي... خودان زمان و فه‌ره‌نگ بيت بلا ديل و به‌له‌نگاز ئي بيت هه‌ر نه‌ته‌وه‌يه و هه‌ر بسه‌نگه، هه‌ر دي جارده‌ك

بينيت: زستان و ههور لاچون و بهر بهر ژوژک خوش بوون و بهارا زهر بووی بهردا که نیی و کوشا وی پر گول کرو، بلبلې بهختې وی ل سهر لقی دارا نازادین خواند.

که لهک نه ته وه و که لهک ده ولت، ب دهسته لات و هیژ و توانا و ب مال و مروث و لهشکر و سامان و ب ناف و بانگ و هونر و ناڅا و تیر و ته ژی، کولیکا زه مانې خو بوینه. چ کیم و کاستی لنک نه بوینه، چ خهوش و لهکه و نه که و تبل لسهر نه بوویه، به لې چکول نشکه کیتفه باروڅه یی روژگارې ناهه موار و چه رخی به دکار و ده سائی لناف چوبنه مه گهر ل قورچورنه تی میژووی یی یان هندهک نفیسین لسهر گور و کیتیت مری یان و بهس. هیچ شک و گومان تیدا نینه کو: سه لامه تیا زمانې سه لامه تیا ملله ته که چند تووشی ژیردهستی و سته م و دهرده سهری بیت و تفت و ته حلیا روژگاران بخوت، نهو گهل، نهو قهوم دمینیت و دژیت مادام ههر پاسه فانی و ناگاداربا زمانې خو دکت و ناهیتیت زمانې وی لناف بجیت. زمان وهکی سوپیر و که لاته کی ناسی به بو تان و په رژان کرنا ملله تان و چیا یه که ملله ل پشتا وی ژ ههر گه زنده کی پاراستی به... هه تا چی دبیت چیاژی بخشیت و لچی خو بچیت، به لې... زهوا لا ملله تی و زمانې چ جارا نینه، سه د هه زار نافه رین و په سن بو وی زانایې کو گو تی: ملله تی دیل و ییخسیری خودان فرههنگ و زمان وهکی زبندانی یه کیه کو کللیتی زبندانی لبه ریکا ویدا بیت، ههر چاخې کوبیتت رزگار ببیت و ژ بهنده یی سه راست ببیت، ب کللیتی زمانې خو دئ به ندیخانه یا دیلی یی څه که ت و سنجه ق و به یداخی رزگاری یی سه رنه فراز که ته څه یه لې... ملله تی خو لی پیوهری دیل و بی فرههنگ و زمان، وهکی وی ییخسیری یه کو کللیتی دهری به ندیخانه ی دبه ریکا دوژمنی ویدا بیت، ناچاره چیزبیت و هه می که لویه ل و کرتوکوکی وی و مال و سامانی وی وهکی میراته ی لسهر مالان پشک پشک و پارچه پارچه دبیت، و چرایې وی څه د مریت و ب و جاخ کوړی دچیته ناف گهریت میژووی... نه څه بو ته روون بوو کو فرههنگ و فرههنگدانان و زانستې زمانې ژ هه می زانست و هونه ران ل پیشتر و واجبتره بو ههر نه ته وهکی.

سسستی و ته مبهلی ل راستا فرههنگی و پشتدا ناوی به گونه هه کی مه زن تیتته نفیسین لدیوانا تاریخی و ولاتی وی له عنه تی لې دکت و خاسمه ملله تی. پله نزم و نهوی و بی ناقمالی و تازه گه شتی، پیو بسته نه م فیژری ژبیر نه که یین کوچ مام وهستا و عالم و زانا ل دنیا یی دانین ده ست لهه می زمانې خو وه رینابن و ناگا لهه می په یف و واژه یان بن و هه می دکیسې سه ری وان دا بیت، یان وان دا لیس بووین نه څه (محاله و محال) چکوو نه څه دتواناییا که سی دا نینه، مه گهر خودی...

قیجا ژ بهر هندې نه گهر ههر زمانه ک نه که قیتته ناف چار مه لبه ندی فرههنگ و واژه نامه یان دی باو و باروڅه و وهشهنی روژگاران شن (خیز) بسهر وهرکن و ئیخنه بن لیمې و به همن و ره نیان، هه تا ناف و نیشان ژی نامین و تی دچن. ههر لبه رقی ترسی زانا و هونه رمه ند و ماموهستا و مووکه لیشان نه څه هزره کرینه و ههر ژ که فن څه خه ریکی فرههنگ نفیسینی بووینه، و واژه ییت ملله تی خو کو م کرینه سه ریه ک، هه تا ژماره یی فرههنگیت وان هندي ژماره یی زمانیت هه می جیهانی لیها تینه، و نه خاسمه فرههنگیت زمانیت زبندی نه ویت ژماره یی وان دگه هیته هه زار و پینج سه د (۱۵۰۰) زمان و ژمارا واژه ییت هنده ک ژوان فرههنگان ژ سه د هه زارا دهریاز بوویه.

میژووان دبیتن: که فنترین فرههنگ، فرههنگا (کالیمکی غه راماتیقی) گریکی یه زاینی هاتیه نفیس و نیگار کرن، پاشی بهر بهره و هیدی هیدی زانا و دانشمندان ده ست ها قیتینه واژه نامه و واژه کو م کرن و فرههنگ

نقیسینی، زهنگ و باسک لیهه‌لدانیه هه‌ر ژ یونانی هه‌تا عه‌ره‌بی و زمانیت دیتەر کو ئیک ژوان زمانێ کوردی‌یه. ئیکه‌م و که‌قنترین واژه‌نامه‌یێ کوردی و هه‌م (بنظم) کو بکرمانجیا ژۆری هاتیه‌ نیگار و نقیین (نوبه‌اره) کوژلایێ نقیسقانی مه‌زن ئەحمه‌دی خانیشه‌ دارژبایه‌، عه‌ره‌بی، کوردیه‌ لسا‌لا ۱۰۹۴ ک. رۆناهی‌ا ئاسمانی‌ فه‌ره‌ه‌نگفایینی دیتیه‌.

دوهم: شیخ ماری‌ نو‌ده‌هی‌ه‌ کو‌ لسا‌لا ۱۲۱۰ فه‌ره‌ه‌نگا ئەحمه‌دی نقیسیه‌ ئه‌وژی (بنظم) دارش‌تیه‌ عه‌ره‌بی کوردیه‌ ویری‌ ته‌قلیدا ئەحمه‌دی‌ خانی‌ کره‌.

سپه‌یه‌م: (یوسف ضیاء) پاشایی‌ خالدی‌ کوردی‌یه‌، ویری‌ فه‌ره‌ه‌نگه‌ک دانایه‌ کوردی‌، عه‌ره‌بی‌ه‌، و نا‌قی‌ وی‌ دانایه‌ (اله‌دی‌ه‌ الحمدیه‌) و لسا‌لا ۱۳۱۰ ئەسته‌مبولی‌ چاپ بوویه‌.

چاره‌م: فه‌ره‌ه‌نگا میجرسون‌ ئینگلیزی‌یه‌، کوردی‌ - ئینگلیزی‌ه‌، لسا‌لا (۱۹۱۹ز) ل له‌نده‌ن چاپ بوویه‌.

پینجه‌م: فه‌ره‌ه‌نگی‌ جنرال ئوغوستویا‌با (قونسوله‌کی‌ روسی‌ بوو) لسا‌لا ۱۹۴۳ز نقیسیه‌.

شه‌شه‌م: لسا‌لا (۱۹۵۰ز) فه‌ره‌ه‌نگی‌ رابه‌ر عه‌ره‌بی - کوردی‌یه‌.

هه‌فته‌م: لسا‌لا (۱۹۵۶ز) فه‌ره‌ه‌نگی‌ (شیخ محمد ایت الله مردوخی) کوردی‌، فارسی‌یه‌.

هه‌شته‌م: لسا‌لا (۱۹۶۰ز) فه‌ره‌ه‌نگی‌ مه‌هاباد ژ لایێ گیوی‌ موکریانیشه‌ کوردی‌، عه‌ره‌بی‌یه‌.

نوه‌م: لسا‌لا (۱۹۶۴ز) فه‌ره‌ه‌نگی‌ (شیخ محمد خال) کوردی‌ به‌ کوردی‌، هاته‌ ئاسمانی‌ فه‌ره‌ه‌نگفانان.

ده‌هه‌م: لسا‌لا (۱۹۶۹ز) فه‌ره‌ه‌نگی‌ (توفیق وه‌بی) کوردی‌، ئینگلیزی‌ه‌.

یازده‌هه‌م: فه‌ره‌ه‌نگی‌ (د. محمد تقی ابراهیم پور) کوردی‌ فارسی‌یه‌.

ئه‌فه‌ و زیده‌ باری‌ چه‌ندین فه‌ره‌ه‌نگ و واژه‌ نامه‌ییت دی‌ کو هه‌می‌ شایانی‌ ئاماژه‌ و گرنگی‌ پیدانی‌ نه‌، به‌ ئی‌ من بو‌ زمانێ کوردی‌ چ کره‌یه‌؟

هه‌ر ژ سالین (۶۰) ئەز خه‌ریکی‌ به‌ره‌ف کرن و لیکدانا فه‌ره‌ه‌نگه‌کا کوردی‌ بووم و به‌ره‌ه‌می‌ قی‌ چه‌ندی‌ ژێ فه‌ره‌ه‌نگه‌ک بوو ب نا‌قی‌ فه‌ره‌ه‌نگا (شکه‌فتان)، ب خۆماندی‌ کرن و ماوه‌کی‌ زۆر من ئەف فه‌ره‌ه‌نگه‌ گه‌هان‌دبوو دیماهی‌، رۆژ ب رۆژ من په‌ی‌قی‌ن نوی‌ ل سه‌ر زیده‌ دکرن، تا‌کو رۆژه‌کی‌ مامۆستا هه‌ژاری‌ موکریان‌ی‌ ب نوینه‌رایه‌تی‌ ژ لایێ کۆری‌ زانیاری‌ فه‌ هاته‌ ده‌ف من ل قه‌زا (شیخان) و وه‌سا دا خوبا کرن کو گوايه‌ کۆری‌ زانیاری‌ خه‌ریکی‌ به‌ره‌ف کرنا فه‌ره‌ه‌نگه‌کا مه‌زن و به‌ر فراوانه‌ کو چه‌ندین فه‌ره‌ه‌نگ و فه‌ره‌ه‌نگفان تیدا پشکدارن و داخواز ژمن کر کو فه‌ره‌ه‌نگا خو‌ بده‌مه‌وی‌ دابه‌ته‌ کۆری‌ زانیاری‌، من ژێ فه‌ره‌ه‌نگا خو‌ دگه‌ل چه‌ند به‌ره‌ه‌مێن دی‌ دانه‌ جه‌نابی‌ وی‌ هه‌ر وه‌کو ئەو بخول (چیشتی‌ مجتور) وه‌سا ئاماژه‌ پی‌ دایه‌:

«..... گوتیان مه‌لا خه‌لیل سوله‌یمان له‌ (شیخان)ی‌ پشت موس‌ل فه‌ره‌ه‌نگی‌کی‌ بادینی‌ نوسیوه‌ و

له‌سه‌ر یه‌زیدیه‌کانیش به‌ عه‌ره‌بی‌ کتیبی‌ هه‌یه‌. خه‌به‌رمان بو‌ نارده‌، قبولی‌ نه‌کرده‌ هاوکاریمان ده‌گه‌ل

بکا. من ئەو کاره‌م وه‌ستۆ گرت. له‌ ریگه‌ی‌ هه‌ولپیره‌وه‌ چومه‌ موس‌ل. شه‌و بوو، راننده‌ حازر نه‌بوون

مبه‌نه‌ شیخان که‌ شه‌وانه‌ رووت ده‌کران. گوتم برا من که‌س روتم نا‌کا. دل‌م دانه‌وه‌ و ده‌گه‌ل دوو

پۆلیس بردمیانه شیخان بوومه میوانی فرماندار که ناوی (حاجی رهسول) و خه لکی سوله یمانی بوو. ناردم له دووی مه لا خه لیل ده میک بوو ده مناسی شاعیریکی زۆر پیر و زۆر فه قیسر. شه و زۆر خو شمان رابوارد و سبه ی مه لا خه لیل بردمییه وه ماله خو ی. له ری با سم کرد که فه ره ه نگه که ت زیراکس ده که یین، له فه ره ه نگگی گه ورده دا سو پاست ده که یین که له تو به ره مان وه رگرتو وه، کتیبه عه ره بیه که ی سه ر یه زیدیانیشته له وانیه به ناوی تو چاپ بکه یین؛ هیچ نه بی ناهه وتی و تو که چه ند جار مالت سوتینراوه و کتیبته فه وتاون، نه وانته بو ده مینن. باش وایه بده یه ی بیان به م.....».

«هه ژار موکریانی، چیشته مجتور، ۱۹۷۷، چاپی یه که م، ل ۵۳۷»

سروشته یه کو چاره نووس و سه ره نجامی فه ره ه نگا (شکه فتان) مینا سه ره ات و سه ره نجامی به ره ه مین دی یین من بوو کو هه می بوونه پی خو ر و سوته مه نیی ناگر و ژ نا قچوونی هه تا نه قو ر که ژ ی نزانم کاج ل وی فه ره ه نگگی هات، به لی هی قیدارم دگهل به ره ه مین دی هاتینه پاراستن.

پشته قی رویدانی نه ز هه ر وه کو جار ان سه رگه رمی فه هاندنا هوزانا بووم تا کول سالا ۱۹۷۴ ز نه م ناواره و ده ره ده ری وه لاتنی ئیرانی بووین، ئیدی نه ب تنی زمانی کوردی به لکو ملله تی کورد ژ ی که فته ناف چارچو فا مان و نه ماننی و پاشه رو ژا کوردان ژ ی که فته ریره وه کتی زراف و به رته نگ کول نیقا مه رگ و ژ یانی ده رباز دبوو، قی کاودانی کانی یه ک ئینا بیرا من کو دکه قیسته لایب به ر رو ژا چیا یی گاره بی ل نیزیکی سپینداری، نه ف کانی یه ده مه ک پر ئافه، ئافه کا ته زی و زه لال، به لی نه ف پر ئافی یه به رده وام نینه به لکو ژ نشکه کیقه ه شک دبیت و ئاف تیدا نامینیت و دیسان پشته ده مه کتی دیار کری کانی پر ئاف دبیته فه و هه ر ب قی ره نگگی جار پر ئاف و جار ه شک و بی ئافه، ئافی قی کانیی (مه رگ و ژ ی) یه، قیجا ژیر کارتیکرنا کاودان و باره دوی ملله تی کورد و ب ئیلهام وه رگرتن ژ سروشته کوردستانی من ده ست هاقیته به ره ه ف کرنا قی فه ره ه نگگی (فه ره ه نگا مشه ختی) ده می من ده ست هاقیته یه قی کاری نه ز هوزانقانه کی پیر و که فته ب ژیی هه شته ی سالی و ده سته ی له رزو ک و چاقیته لاواز و هزر و بیریت تیکهل و پیکهل بووم.

کو ریت من... که نجیته قی وه لاتنی... نه ز نابیترم کو فه ره ه نگفانم و من بسپو ری و شاره زایی دقی بواری دا هه یه و، دزانم کو کورتی و یماسی د فه ره ه نگا من دا هه نه و نا هیته ژماره کرن ههروه سا دزانم کومن گه له ک وشه بیته ساده و ساکار ژ بیر کرینه و ههروه سا من به حسی هنده ک تشتا کری یه کور ه نگه بو فه ره ه نگه کا کوردی پیویست نه بن، نه فه هه می کیماسی نه و نه ز هه سته ب فان کیماسی یا دکه م و نکارم وان په رده پو ش که م و فه شیرم، به لی باور بکه ن نه ز نه دشیم خو ل کونجا خانی فه شیرم و گو هنی خو بده مه تان و ناخفتنیته دو ژمن و نه یاریته زماننی کوردی له وما نه و هه ست و ناگرئ دسینگگی من دا نه ز پالدام تا کو قی فه ره ه نگگی به ره ه ف بکه م، قیجا پیراتی و چاقنی لاواز و ده سته ی له رزو ک و قی راستی کو نه ز هوزانقانم نه ک فه ره ه نگفان ژبیر نه که ن و ب هه می هیز وشیانیت خو تی بکوشن بو ده وله مندی یاقی فه ره ه نگگی، چه فته ییت وی راسته که ن، کیماسی ییت وی بده نه خو یا کرن و چاره سه ری یا وان بکه ن، ره خنیته ئافاکه ر و دروست ژ ی بگرن و ناخفتنا سه یدا یی خانی ژ بیر که ن کو گو تی یه:

ئۆمید ئه وه ژ نه هلی عیرفان

ئه و دئ نه گرن ل من چو حه رفان

تەشنىيەت نەكەن وەكى غەيووران
ئىسلاھ بىكەن ل من قىسوران
ئەسحابى كەمال پەردە پۆش
ئەربابى غەرەز، دېر خىرۆش

دېت بېئرم ئامانجا من ژ نقىسەين و ئامادەكرنا قى فەرھەنگى ئەونىنە كو ناڤو دەنگى من بەلاڤ بېيت يان ناڤى
من ب نەمرى بېنىت بەلكو من دڤىت وشە و پەيڤىن كوردى پاراستى بن و ژناڤ نەچن، لەوما دەمى ل سالىن
هەشتى ھەژار موكرىانى ل تەھرانى ھاتە دەف من و دا خويبا كرن كو فەرھەنگە كى بەرھەف دكەت و ژمن خواست
فەرھەنگا خو بدەمە وى دامفايى ژى وەرېگىت، من فەرھەنگا خۇدا جەنابى وى و گوڤى:

«بلا پەيڤ و واژەيىت كوردى نەمرن، ئەگەر فەرھەنگا و ژى، تووشى مەرگ و مرنى بوو بلا
فەرھەنگا تە دەولەمەند بېت و پەيڤىت فەرھەنگا من ب پارىزىت، گرنگ ئەو پەيڤ نەمرن بلا ئەم
بەرىن و ناڤى مەنەمىنت» .

و سوپاسى يا جەنابى وى دكەم كول پىشەكى يا فەرھەنگا خو ئامازە ب قى چەندى دايە كو مفا ژ فەرھەنگا من
وەرگرتى يە ل دىماھىيى قى راستى يى ژى دى دەمە دياركرن ب رىكا (شىخ ئەيوب پى رەش) كو سەخمەراتى
فەرھەنگى گەلەك خو ماندى كر و شانە ئەنستىتويبا زمانى كوردى ل پارىس دا كو بېتە چاپ كرن. بەلى پىشتى
ماوھەكى ديار بوو كو ئەنستىتويبا كوردى ل پارىس چ ھزر نىنە بو چاپ كرن فەرھەنگى، رەنگە ئەف چەندە ژى قە
زڤرىتە ھندەك ئارىشا كو وان ھەبوويە و ئەز پى تاگادار نىنم.

پىشتى راپەرىنا مەزن ب ھارىكارى يا (شىخ ئەيوب) مەھول دا كو فەرھەنگى قىرئى كەمە كوردستانى دا بەلكو
ل وىرى بېتە چاپكرن بەلى شەرى ناڤخويى ھاتە روويدان و ژفانا من دگەل (شىخ ئەيوب) ي ژى تىك چوو.
ل دويف قى چەندى پىشتى كو ئەم قەگەرىپاينە كوردستانى ل سالا ۱۹۹۴ و ل كومەلگەھا (چرە) ي ئاكنجى بووين
دىسان گەلەك ھەول و پى كوليت بى مفا ھاتە ئەنجام دان و چاپ كرن قى فەرھەنگى و ل دىماھىيى فەرھەنگا مەرگ
و ژى رۆناھى يا چاپى ب چاقىن خو نە دىت. بەرھەمى ئان ھەول و تەقەلايىت كو من داين ب تنى بەرزە بوون و ژ
دەست چوونا چەند بەرگىت قى فەرھەنگى بوون.

بەلى ئەڤرۆكە خەمخور و پالپىشتىت زمان و پەيڤا رەسەنى كوردى زەندك و باسكىت خو ھەلدائىنە و دلسۆزانە ل
سەرڤى فەرھەنگى كار دكەن و خۆزى و ئاواتىت من بىن ب سالان جى بەجى دكەن، لەوما ب ئەركى خۆ دزانم كو
سوپاسى يا ھىژا و بەرگەفتى، رىزدار (نېچىرقان بارزانى) بكەم كو ئەف فەرھەنگە ل سەر ئەركى وى ھاتىبە چاپ
كرن و ژ يەزدانى مەزن داواكارم كو ژىيى وى درىژ بكەت.

دىسان سوپاسى يا دەزگەھا (ئاراس) دكەم كو خەم ل قى فەرھەنگى خواری يە و چ كورتى و كىماسى و دەرىغ
نەكرى يە بەرامبەرى فەرھەنگا (مشەختى) ل دىماھىيى سوپاسى ياخو ئاراستەى ھەمى ھەقالو روشنبىرا دكەم كو ھەر
ژ كەفن ھەتا نو كە ھارىكار بووينە بو چاپكرن قى فەرھەنگى.

(فمن يعمل من الصالحات وهو مؤمن فلا كفران لسيعه وإنا له كاتبون)

مەلا خەلىل مشەختى

پهیدا بوونا واژه و زمانی

پهیدا بوونا واژه و زمانی بابه ته کنی تاویتته یه چونکه په یوهندی دگهل پهیدا بوونا مروژ و مروژقاپه تی یی قه هه یه، میژوویا کهفن و سهر تورا مروژی بهرزه یه و ههر وهسا نفیسین وهکو نامرازی سهره کی یی پاراستنا په یف و زمانی ل ماوه کنی درهنگ سهرهلدا یه، هه تا نوکه زانا و بسپور نه شیا یه قی چه ندی دهست نیشان بکه ن و چه وانی یا دروست بوونا زمانی بدهنه خوبا کرن.

ژیو چاره سهرکرنا قی ناریشه ی زانا و بسپورا په نا بری یه بهر هنده ک بیردوژ و گرمیانه بیته زانستی و مادی، جارن ژی لژیروناهی یا بیر و باوریت تایینی ههول هاتی یه دان کو ئەف راستی یه بیته راقه کرن.

باوریت تایینی بو هلویتست و بو چونیت تایینن جوړاجور د زقریت کو سهره تایین دروست بوونا زمانی بشیوه کا تایینی ژ کار و کرده ویت یه زدان و هیتیت نادیار د زانن.

د تایینی ئیسلامی دا ئەف چه نده ل ژیر روناهی یا قی نایه تا پیروژ تیتته شروقه کرن:

(وعلم ادم الاسماء كلها ثم عرشهم علی الملائكة فقال انبئونی باسماء هولاء ان کنتم صادقین)

که واته ل سهره تایین پهیدا بوونا مروقی خودی په یف و ناخفتن نیشا ناده می دایه، لقیره ژی زانایان هزرتین جیاواز هه نه و هنده ک داکوکی ل سهرقی چه ندی دکه ن کو ئەف ناف و په یفه ب رهنگی زانیاری و زانین و ناسین د ههست و میتشکی مروقی هاتینه چاندن نه ک ب شیوه یی دنگ و تاوازا.

به لی باوه ری بیت مادی پهیدا بوونا واژه و زمانی دزقرینه په یوهندی بیت جفاکی و کومه لایه تی یا مروژقان، د بیژن نه گهر جفاتینی و کومه لایه تی نه بایا پیدقی تی گه هاندن و نالو گور کرنا هزر و بیران نه دبووین.

دهمی مروقی ههول دایه وان مه بهستین کو هاتن و چونوی د دلدا دکه ن دهربریت هیدی هیدی ئەف دهسکه فتی مه زن کو زمانه بدهستقه ئینایه و پهره ب په یف و دنگا دایه و شیا یه هزر و بیریت خو دهربریت هنده ک زاناییت زمانی ههلویتستی خو وهسا ددهنه خوبا کرن کو گویه په یف و دنگ بو جارا ئیکی ژ دنگ و ناوازیت سروشتی هاتینه وهرگرتن و پاشان بهر بهر گوران بسهر وان داهاتی یه و ژ نه نجاما وهرار و پیشکه فتنی وشه و په یقین جوړا و جوړ دروست بووینه.

رهنگه هنده ک په یف ب قی رهنگی دروست بووین به لی ئەم نه شیین بیژین کو ناخفتن و په یقین ب تمامی دهسکه فتی سروشتی یه، چونکه دهنگیت سروشتی ژ لایین فونه تیکن قه ریک و پیک و ههف ناهنگ نین و چ واتا و امانا ناگه یین به لی زمان و ناخفتنا مروقی بریتی یه ژ سیسته مه کی ریک و پیک دهنگی.

سهردهم و چه وانی یا سهرهلدانا زمانی هنده گرنه نینه به لکو چه وانی یا پهره سندن و وهرارا زمانی جهی بایه خ و پیته یی دانیه چونکه زمان ب ههر رهنگه کی سهرهلدا بیت ئەف راستی یه کو زمان د ناف ریره وی وهرار و پیشکه فتنی دایه ناهیته ئینکار کرن و کهس نه شیت نکولی یی لی بکهت.

جودای یا زمان و واژه‌ییت

نه‌ت‌وا

سروش‌تی‌یه هەر تشته‌ک بۆ‌جارا ئی‌کی ژ خاله‌کا دیاری کری ده‌ست پێ‌ دکه‌ت و چوار چۆشه‌کا بچوک و ته‌سک هه‌یه‌ کو مرۆف دشی‌ت ب ئاسانی وئ ده‌ست نیشان بکه‌ت، سیم‌او ئه‌دگاریت وئ بده‌ته‌ خویا کرن، به‌لێ‌ روژ ب روژ ئه‌ف چار چۆشه‌ به‌رفراوانتر دبیت و گه‌له‌ک مه‌به‌ست و ریمان و تشتی‌ت نوی بخۆشه‌ د گری‌ت، هی‌دی هی‌دی به‌ره‌ف ئاویت‌ه بوون و ئالۆزبێ‌ دچیت، بێ‌ گومان زمان ژئ ئیکه‌ ژوان زانستا کو بۆ‌ جارائیکێ‌ چار چۆشه‌کا ته‌سک و دیار کری هه‌بوویه‌ به‌لێ‌ روژ ب روژ به‌رفره‌هتر بوویه‌ و دگه‌ل زۆر بوونا ژمارا مرۆفان و رووبه‌ری ئاکنجی بوونی‌ که‌فتیه‌ ریکا پێشکه‌فتن و وه‌رائی و لق و تاییت جۆرا و جۆر و نوی ژ خو‌ داينه‌.

بێ‌ گومان مرۆف و مرۆفایه‌تی‌ ل ده‌ستپیکێ‌ بریتی بوویه‌ ژ کۆمه‌ل و ده‌سته‌کا دیارکری کو روژ ب روژ ژمارا وان زۆر بوویه‌، لقی‌ قوناغی‌ دیاردا کوچ کرنی‌ په‌یدا بوویه‌ و مرۆفایه‌تی‌ ژیک‌ فه‌یه‌شی‌یه‌ و هه‌ر ده‌سته‌ک ژ مرۆفان به‌ره‌ف عه‌رد و وه‌لاته‌کی‌ نوی چوویه‌ و ل ویری‌ نیشته‌جی‌ بوویه‌.

ژینگه‌ها نوی کارتی‌کرنه‌کا مه‌زن کری‌یه‌ سه‌ر زمان و پرۆسا به‌ره‌ف پێش‌ چوون و به‌رفراوان بوونا زمانی‌ چونکه‌ هه‌ر جهه‌کی‌ نوی خودانی‌ تایبه‌تمه‌ندی‌ و ئه‌دگاریت تازه‌ و نوی‌یه‌ له‌وما ده‌می‌ مرۆف گه‌شتی‌یه‌ وه‌لاته‌کی‌ نوی به‌ری‌ خودایه‌ هنده‌ک تشتی‌ت تازه‌ کول وه‌لاتی‌ وی‌ بێ‌ که‌فن دانه‌بوویه‌، ژیر کاربگه‌ری‌یا فان تشتی‌ت نوی شپۆه‌ و رواله‌تا ژبان‌ا خو‌ گۆهریه‌ و سیمایه‌کا نوی دایه‌ سه‌روبه‌ری‌ ژبان‌ا خو‌ب قی‌ ره‌نگی‌ تووشی‌ سه‌ده‌ا گورانکاری‌ و تشتی‌ن نوی بوویه‌.

لقی‌ره‌ پێ‌ ویستی‌ ب وشه‌ و په‌یشتی‌ن نوی بوویه‌، دگه‌ل هندی‌ هنده‌ک وشه‌ ژئ ژ بیرکری‌نه‌ چونکه‌ ئه‌و وشه‌ په‌یوه‌نددار بووینه‌ دگه‌ل وه‌لات و ژینگه‌ها وی‌یا که‌فن، وه‌سا زمان که‌فتی‌یه‌ ناف کیشا ژبیر کرن و داهیتانی‌ و هی‌دی هی‌دی ژ زمانی‌ سه‌ره‌کی‌ دویر بوویه‌ و ره‌نگه‌کی‌ تازه‌ ب خو‌شه‌ گرتی‌یه‌.

د گه‌ل هندی‌ نابیت ئه‌م وان گوهری‌نا ژبیر بکه‌ین کو د ئاستی‌ (فۆنۆلۆژی‌)ی‌ روودده‌ن و هاریکارن بۆ‌ دروست بوونا وشه‌ و په‌یشتی‌ن نوی ب تایبه‌تی‌ (ئه‌لفۆن)ا رۆله‌کی‌ سه‌ره‌کی‌ و مه‌زن هه‌یه‌ دتی‌کچوون و پێش‌ و پاش کرنا رواله‌ت و رووی‌ په‌یفت و وشا، دیسان لاچوون و قرتاندنا هنده‌ک ده‌نگاژی‌ دبسته‌ ئه‌گه‌ر بۆ‌ دویر که‌فتنا په‌یقان ژ بنیشه‌ و ژیرخانا خو‌یا سه‌ره‌کی‌. هۆکار بۆ‌ په‌یدا بوونا زمانیت جۆراو جۆر زۆرن و په‌یوه‌ندی‌ ب می‌ژو و جوگرافیا و لایه‌نیت ئایینی‌ و ئابوری‌ و گه‌له‌ک بواری‌ن دی هه‌یه‌.

ب قی‌ ره‌نگی‌ ب درێژاهی‌یا دیروکی‌ هزاران زمان هاتینه‌ سه‌ر رووی‌ قی‌ عه‌ردی‌، هنده‌ک مری‌نه‌ وه‌نده‌ک ژئ ب هاریکاری‌یا پالپشتیت سیاسی‌ و روشنبیری‌ هزاران سال به‌رده‌وام بووینه‌.

ئه‌فرۆکه‌ زمانیت جیهانی‌ گه‌له‌ک زۆر بووینه‌ و هه‌ر ئیک‌ ژشان زمانا ژئ ئه‌دگار و ساخله‌تی‌ت خو‌ بی‌ن سه‌ره‌کی‌ هه‌نه‌ و ژ زمانیت دی جیاوازن و دبیت ب شپۆه‌کا جیاواز د گه‌ل هه‌ر ئیک‌ ژ وان هه‌لسوکه‌فتی‌ بکه‌ین.

پى گه هشتنا زمانى كوردى

زمانى كوردى وهكى ههمى زمانيت زىندى يىن جيهانى ژ لايىن مووسيقا و دهنگ و ئاخفتنى خودانى ئەدگار و تاييهتمەندى يىن خوڤيه، زمانه كه كوشيا يه خۆل بهر سهختى و دژوارى يىن رۆژگارنى كه چ رهفتار راگريت و زىده بارى قى چەندى ببيتە زمانه كى ئەدەبى و هۆزان و ههلبەست پى بئنه قه هاندن.

كوردى زمانه كى رهوان شيرينه، هزاران په يقين نازك و جوان بخوڤه گرتى يه، زمانه كى ئاوازه دار و كارىگه ره، ههر وهكو هۆزانقانى بليمهت (خاناي قوبادى) دببىت:

جه لاي عاقلان، صاحب فهم و دين
دانا و بزرگان، كوردستان زمين
راستهن مه و اچان: فارسى شه كه رهن
كوردى جه فارسى بهس شيرينته رهن
په پى چيش نه ده و رانى، ئەى دونياى به دكيش
(محفوظن) ههركهس به زمانى و يش
(معلومه ن) ههركهس به زمانى
بو اچو نظمى، جه: ههركهس به زمانى
جه لاي خييرهتمه نند، دل په سند مه بو
شيرين تهر جه شه هه، شيره دى قه نند مه بو

بئيشه و سه ر چاوه پى زمانى كوردى ما د پى كه قنه كو ئاقىستايى زه رده شتى پى هاتى يه ئقيسين، به لى ئەم نه شين برىارى بدەين كو ئاقىستايى نوكه ههمى په يقين كوردى يه كه قنه چونكه پاش زه رده شتى گه له ك و اژه بيت بىگانه و نامۆ ژ بو شىرۆقه كرن و مه به ستين دى هاتينه ناف ئاقىستايى به لى د گه ل هندی ئاقىستا هه ر ب پشكه ك ژ كه له پور و روشنبرى يا كوردى تپته ناسين، زمانى كوردى وهكو هه ر تشته كى زىندى ژ داىك بوويه و به ره به ره قىرا گه هشتى يه و خو دارشتى به و هزاران گۆرانكارى به سه ر دا هاتينه به لى سه ره رايى قى چەندى پرانى يا زانايان و رۆژ هه لاتناسان دوى باورى دانه كو سه روكانى يا زمانى كوردى زمانى (مادى) پى كه قنه كو هه ر ئەف زمانه يه ئاقىستايى زه رده شتى پىك دئينيت، بو نمونه (دار مستر) رۆژه لاتناسى ب ناف و دهنگ دببىت:

(ئاقىستا ل سه ر ده مى مادان و ب زمانى مادى بو زه رده شتى هاتيبه، زمانى كوردى پاشماوه پى زمانى ماديبه).

هه ر وه سا (ميجهرسون) دببىت:

(سه روكانى يا زمانى كوردى ماديبه و لدويف به لگه بيت به رده ست ئاقىستا ب قى زمانى هاتيبه).

هه ر وه سا گه له ك ژ رۆژ هه لاتناسيت دى داکۆكى پى ل سه ر قى چەندى دكه ن وهكو (مىنۆرسكى) و (هه رتسفلد).

ديسان د ناف ژيده ريت يونانى ژى گه له ك باس ژ قى چەندى هاتيبه كرن.

هەر وەسا ژ ئەنجاما قەكولینیت بەردەوام كۆمن ل سەر ئاقیستا و ئەدەبیاتی ئاقیستایین كری گەهشتیمە قی راستی بێ كۆ زمانی ئاقیستای و ب تایبەت (گاتھا) زۆر نیزیك و هەف چەشنی زمانی كوردییە نەخاسمە دیالێكتا گورانی (هەورامی).

قێجا مە ماف هەیه و مافەكێ رەوایه كۆژ پەقیقیت ئاقیستایی بەهەرمەند بێن سوودی ژێ وەرگربن. ولفیترە دبیترم مە بەری هەر نەتەوێ ماف هەیه كۆ بیژن ئاقیستا پشكەكە ژ ئەدەیات و كەلەپۆری مە چونكە ب سەدان وشە و پەیف دژمانی كوردی هەنە كۆ ئاقیستینە و دناف زمانی فارسی هەر ب كار ناهین.

سەبارەت ب وان كەسان ژێ كۆ دبیترن زمانی كوردی پشكەكە ژ زمانی فارسی یان ئاقیستا فارسی یا كەقنە دبیت چاقیت خۆ قەكەن و بەری خۆ بەدەنە مێژوویا كەقن و بزانی كۆ (پیشدادی) و (كەیان) هەر كورد بووینە و حوكم ل ئیرانی كرینە پاشان (ماد) ژێ كۆ بێ گومان كورد بووینە هاتینە سەر حوكمی و ل وی سەردەمی (پارسوا) ئێلك بوو ل ژێر دەستەلاتداری یا میدیا، بەلێ ل سالا (۵۵۰ ب.ز) ژ بەر سەم و زۆرداری یا (ستیگ) شاھی مادان، میدی نەچار بوون و داخووزا هاریكاری ژ (كورش) ئێ هەخامەنشی كرن و ماد و پارس بوونە ئێك و (ستیگ) ژ ناقرن و (كورش) هاتە سەر تەختی پاشایەتی بێ و تێكەلی یا مێژوویی دناقبەرا ماد و پارسان پەیدا بوو، حەتا (هردوت) دیروكفانی ب نافت و دەنگ دبیتریت:

(پارسیان لاسایی یا مادان دكر ب تایبەتی دشیوێ یا جل و بەرگیت كۆ ب كار دئینان)، ئەقە هەمی بەلگەنە كۆ فارسان گەلەك پەیف و وشە بۆ خۆ برینە، هەر چەند وان ژێ تارادەیهك كارتیكرن ل سەر زمانی مە هەبووێ بەلێ بێ گومان ئەو پتر كەفتینە ژێر كاریگەری یا زمانی كوردی.

ئەگەرا هندی كۆ ئەف پەقیقیت هەقشك د نافت فارسی و كوردی ژلایی خەلكەكی قە ب فارسی هاتیبە زانی ئەقەیه كۆ مەلا و پیاویت ئایینی هەر ژ كەقن دیوانا (حافظ) و بەرەمێن (سعدی) خواندن و هزر د كرن كۆ ئەو پەیف هەمی فارسینە و ئەقە ژێ دیسان ژ بەر هندی بوو كۆ فارسان زویتر ژمە دەست هاقیتە نقیسین و خرقة كرنا ئەدەبیاتی خۆ.

بەلێ ئەقۆكە ئەم دشیپن بەرسقا وان بەدین و بەلگەیی ب هیز و پتەو پیشكیشی وان بكەین. شاھدی مە چیا بێ (هەلگورد) ئێ سەرلندە كۆ نافتی وی ئاقیستایی و پێكھاتیبە ژ (هەرە: چیا) و گرد= زل و زەبەلاح) هەر وەسا چیا بێ (گارە) ی كۆژ (گەئیرە) یا ئاقیستایی هاتیە و رامانا چیا یان كیوی بلند د دەت.

ل سەر قی چەندی ئەگەر ئەم ژ فارسان ببۆرین دبیت بیژن كۆ ئەف واژە هەقشكن و مەژی مافی بكا ئینانا وان پتر ژ هەر كەسەكێ دی هەیه، دەربارە زمانی توركی، بێ گومان كاریگەریبە كا زۆر سەر زمانی كوردی هەبووێ ئەو ژێ ژ بەر داگیر كرنا عەردی كوردستانی ژ لایی وان و دەسەلاتداری یا وان یا دویر و درێژ بەلێ ئەف كاریگەریبە پتر ژلایی (مۆرفۆلۆژی) بووێ و ژمارە كا زۆر ژ پەقیقین توركی هاتینە ماف زمانی مە بەلێ چونكە سروشتی زمانی توركی ژ سروشت و تایبەتمەندی بیت زمانی كوردی دویرە، ئەف زمانە نەشیایە كارتیكرنە كا مەزن ل سەر ئاستین (فۆنۆلۆژی) و (سینتاكس) ئێ زمانی كوردی بكەت.

هەر وەسا زمانی عەرەبی پتر ژ هەر زمانەكێ دی كاریگەری ل سەر زمانی كوردی هەبووێ ئەقە ژێ پتر د ز قریتە

ڦه بو ټاييني ئيسلامى كومه كوردان ب جان و دل نه ڦ ټايينه قه بول كړ و پهي گير پي ب ناموژگاري بيت وئ كريبه، ڦيجا سروشتييه وهكوهه مى زمانيت ناوچه يي زمانى مه ژى كه ڦت بيته ژير كارتيكرا زمانى عه ره بى.

نوكه هم دگهل ڦان په يقيت بياني چ بكه ين؟ ټايه هم بيان ژ زمانى خو بكه ينه ده ري؟ تشته كي ټاشكرايه و هم مى زاناييت زمانى دبپژن كو ټهو زمانى نه ده ت و وه رنه گريت و اته دان و ستاندى نه كه ت زمانه كي مريبه، ويان دئ تووشى مرن و نه مانى بيت. چ زمانه ك نينه كو دان و ستاندى نه كر بيت ته نانه ت زمانى ئينگليزي وشه و په يقين (۵۰) زمانا هم مپيز كريبه ديسان زانايه كي ټالماني كتبه ك به ره ڦ كړ ل سهر ووشه بيت بكار تين ټه ڦه و زيده بارى هزاران په يڦ و ووشه بيت عه ره بى و ب ڦى رهنگى گه هشته ڦى راستى يي كو ريژه كا زور ژ په يقين نهو دنا ڦ زمانى فارسى بكار تين فارسى نين، سه باره ت ب زمانى عه ره بى ژى به ري خو بده پشكيت دپاهيكا ڦى ڦه رهنگى.

ڦيجا ب هه لوپستى من باشتره ټهو په يقيت كو ژ زمانيت بياني هاتينه نا ڦ زمانى مه و گورانكارى سهر وان دا هاتييه و ملكه چى ياسا و ده ستورين (فونولوژى) يا كوردى بوينه و چار چوڦه كا نوى بو خو دروست كرينه و دهنگى زمانى كوردى ب وانڦه دياره، بي ده ستكارى نا ڦ زمانى خو به يلين چونكه ټه گهر ټم وه نه كه ين دئ تووشى ده رده سهر بى بين و گرفتين زمانى مه دئ روژ ب روژ پتر لئ هين.

ټه ز بخو د ژى په تى كرنا زمانى كوردى نينم بهلكو داكوځيى ژى ل سهر دكه م به لئ بمى په تى كرنئ ده بيتسنوره ك هه بيت و ب شپوه كا زانستپانه بيته ټه نجامدان.

به ري خو بده نه فارسان يان عه ره ب و توركان سهره رايى هندي كو گه له ك په يقيت بيگانه و ب تايه ت كوردى د نا ڦ زمانى وان دا هه يه چ جار هه ول ناده ن ڦان ووشا زمانى خويكه نه ده ري و وان ب پشكه ك ژ زمانى خو دزانن، بداخه كا زور كو گه له ك ووشه وان ژ مه و دبپژن كو ټه ڦ ووشه بيت وانن:

«كوردستان مهشكا له داره چى كه سئ هات و كيا» راگرى بو خو نيڦشكى هندي هه ز كړد و ڦيا.

ديالكتين زمانى كوردى

زمانى كوردى وهكو پړانى يا زمانيتجيهانئ ژ چنه دلق و پوزبان پيك تيت كو ټهو ژئ برتبييه ژ هنده ك ديالكتيت و گوڦه ريت سهر ب ڦان ديالكتا نه ڦه ب كورتي دشين زمانى كوردى دابه شى پينچ ديالكتيت سهره كي بكه ين:

۱- كرمانجى يا ژوورى " ژ چنه دين گوڦه ران پيك تين وهكو بوتانى، هه كارى، بادينانى، شه مدينانى، بايه زيدي، و... هتد.

۲- كرمانجى يا ناڦه راست: پيك تيت ژ گوڦه دين سوړانى، بابانى، موكربان، ټه رده لانى، ... هتد.

۳- لورى: ديسان ژ هنده ك گوڦه را پيك تيت وهكو به ختيارى، لهكى، ڦه يلى... هتد.

۴- گورانى: كو هنده ك دبپژن (هه ورامى) و پيك تيت ژ هنده ك گوڦه را وهكو شه به كى، هه ورامى، گورانى و هنده ك ديالكتا زازايى ژى ب گوڦه ره كا ڦى ديالكتى دزانن.

۵- زازايى: كوب (دمبلى) ژى تيته ناسين و ژ هنده ك لايه نا ڦه تيزيكي ديالكتا هه وراميه.

دەست نیشان کرنا سنورێ ڤان دیالیکتا کارهکی ئاسان نینه و ئەم نەشیپن ب دروستی و تمامی ڤی چەندی بدەینه خویا کرن ئەوتشتی کۆڤان دیالیکتا ژیک جودا دکەت بریتییه ژ هەندەک جیاوازی یا کو دئاستین (فۆنۆلۆژی) و (مۆرفۆلۆژی) و (سینتاکس) ی بەرجسته دبن بی گومان زمانی کوردی ل دەستپیکتی هەر ئیک زمان بوویه بەلی هییدی هییدی دگەل تیپه‌پوونا ماوه‌یه‌کی درێژ و ل ژیر کاریگه‌ری یا هۆکارین جۆرا و جۆر ئەف دیالیکته دناڤ زمانی دا پەیدا بووینه؛ رەنگه سەرهلدانا ڤان دیالیکتا پەيوه‌ندی ب میژویا کەڤن و وی تیکه‌لی یی هەبیت کودناڤه‌رامادان و تیره‌بیت دی و ه‌کو (لولو، گوتی، کاسی، ئیلامی) یان ل سەرده‌میتن کەڤن رو و دای، هەر و ه‌سا سروشتی کوردستانی (هەبوونا چیا بیت بلند، ریکیت سه‌خت و به‌رتە‌نگ، به‌فر و بارانیت به‌رده‌وام...هتد) کاره‌کی مه‌زن کره‌یه سەر لاواز بوونا پەيوه‌ندی بیت خەلکی ده‌ڤه‌رتین جۆراو جۆر و ب ڤی رەنگی بوویه پالپشته‌ک بو دروست بوونا دیالیکتان.

زیده باری ڤی چەندی گەله‌ک هۆکارین دی ژ (ئابۆری، روشبیری، سیاسی... هتد) به‌شدار بووینه دڤی چەندی دا. بەلی ئەڤ جیاوازی بیت کودناڤه‌را دیالیکتان دا هەیه نابیته کۆسپ دریکا هەڤ گرتنا نەته‌وه‌یی. هەبوونا دیالیکتا نەتشته‌کی تایبه‌ته ب زمانی کوردی به‌لکو گەله‌ک زمانیت جیهانی خودان دیالیکت و لق و تاییت جۆرا و جۆرن.

ده‌نگیت زمانی کوردی و سه‌رنجه‌ک

دناڤ زمانی کوردی (۳۶) ده‌نگ هەنه کو (۲۶) ده‌نگ ژڤان ده‌نگا کونسنانتن (نه‌بزوین) و (۲) ژ وان نیمچه کونسنانتن و (۸) ده‌نگ تینه ناسین و ه‌کو ده‌نگیت ڤاول (بزوین):

ده‌نگیت ڤاول

ی î

ئ ê

ه e

ا a

– i

و u

وو û

ۆ o

ده‌نگیت نیمچه کونسنانت

ی y

و w

ئ –

ب b

p پ
c ج
ç چ
h ح
x خ
x غ
r ر
r ر
z ز
js ژ
ع - ، (،)
f ف
v ث
Q ق
k ک
g گ
L ل
L ل
M م
N ن
h ه

دهنگیت (ث، ذ، ص، ض، ظ، ط) دناڤ زمانی کوردی دا نینه هه چهنده ل هندهک دیالیکتا ب تایبته گۆڤه را بادینان هندهک ژ ڤان دهنگا تینه زار کرن وهکو:

تاری : طاری

زانا : ظانا

سه د : سه د

و نهڤه ژ نه نجاما کارتیکرنا زمانی عه ره بییه و نابیته نه گهر یان به لگه کو نهڤ دهنگه دناڤ زمانی کوردی دا هه نه.

هه ره وهسا نهڤ دهنگیت مه ناماژ هیج دابین و هاتنه نیاسین وهکو دهنگ و فۆنیمیت زمانی کوردی هه می ره سه ن و کهڤن نین دزمانی کوردی دا به لکو تیپیت (ح، ع، غ، ق) کهڤن نین و سازگاری یا وان دگهل زمانی کوردی نهڤ

دهنگه ب تهواوی قهبول نهکری به و گهلهک جارن جهی فان دهنگا دگهل هندهک دهنگیت دی ئالۆگور دبیت ههر وهکو دی ل (هاقری فهدان سهر هندهک دهنگان) ئاماژهی ب فان گۆرانکاری یا دهین.

زیده باری فان دهنگا کو هندهک جارا رۆلی (فونیم) و هندهک جارا (ئهلفۆن)ا دبین هندهک دهنگیت دی ژی هه نه کو ناوچه بینه و ل هندهک دهقهرا تیینه بکا ر ئینان، بۆ نمونه ل هندهک دهقه ریت بادینان دهنگی (ک) ب دوو شیوا تیینه زارکرن و جارن دینه فۆنیمیت هه ق دوو بهلی هه تا نوکه چ نیشان بۆ جودا کرنا وان نه هاتیه دانان ژ بلی هندهک ههول و پیکولیت لاواز، چونکه ئەف دهنگه ل هه می دیالیکت و دهقهرا بکارنا هین، دانانا هیماییت جیاواز بووان کارهکی دروست نینه و دی خویندهفانی توشی کیشه و دهرده سه ری ب کهن.

رینقیسا کوردی

سه بارهت ب رینقیسا کوردی هه تا نوکه چ رینقیسه کا ئیکگرتی بۆ زمانی کوردی نه هاتیه دانان، پرانی یا کوردیت کوردستانا باکوور تیپیت لاتینی، و کوردیت کوردستانا باشوور تیپیت عه ره بی و هندهک ژ کوردین ئیره فانی تیپیت سلاقی بکار دئین.

ئه فه ژی ئاریشه کا مه زنه بۆ زمانی کوردی، ب راستی ئەم کیژ تیپان بکار بینین؟

ل فیره ل دوین دیتنا من دبیت دنیقا تیپیت لاتینی و عه ره بی ئیک ژ وان هه لبرترین و بکار بینین.

دیاره نقیسین ب تیپیت عه ره بی گه لهک کیماسی هه نه بۆ نمونه تیپیت عه ره بی نکارن جیاوازی یا دناقه را قاولیت ($u, \hat{i}$) و نیمچه کونسنا ئیتت (y, w) بۆ مه خویا بکه ن چونکه هه ر ب ئیک شیوه تیینه نقیسین دیسان قاولا ($\hat{i}$) درینقیسا عه ره بی دهرناکه ئیتت بۆ نمونه په یقا (بزن) ده می ب رینقیسا لاتینی تیته نقیسین (Bizin) دبیته پینچ پیت به لی درینقیسا عه ره بی ب تنی سی پیت دهرده کهن.

هه ره سا تیپیت عه ره بی کاری فیر خوازی دژوار دکه ن چونکه بۆ پرانی یا پیتان سی چه شنه هیمه هه نه. (وهکو دهنگی (م) تیته نقیسین).

ئه ف گرفت و ئاریشه درینقیسا لاتینی بهرچا ف تیپا بکار بینین، هه ر چه ند تیپیت لاتینی ژی بی کیر و گرفت و کیماس نین (ب تایبهت نه بوونا نیشانه ک بۆ دهنگی (ئ)) به لی دگل هندهک گورانکاری و دهست تی و هردانی و شین فان تیپا بکار بینین چونکه براستی دگهل سروشتی زمانی کوردی گونجاوترن.

هاقری فهدان سهر هندهک دهنگان

(ک) و (ق)

وهکو مه بهری نهو ئاماژه پی دای دهنگی (ق) دنا ف زمانی کوردی دا ره سه ن نینه و ژ ئه نجاما کارتیکرنا زمانیت بیانی هاتیه نا ف زمانی کوردی له و ما پرانی یا وان ووشا کو ئەف دهنگه تیدایه یان کوردی نین یان ژ ئه نجاما تورت کرن و شاندنا هندهک دهنگیت دی و ب تایبهت دهنگی (ک)ی دروست دبیت، ژ بهر هندی زۆر جارن (ک) و (ق) دینه ئه لفۆنیت هه ق دوو به لی (ک) دروستت ره و ب کارئینانا وی هندی مومکین بیت باشتره. ئەفین خوازی

ژی هندهک نمونه نه کو قی چه ندی دسه لیلین و دده نه خوبا کرن کو (ک) و (ق) ئەلفونیت هه قەدوونه و جهیت وان تیتته گوهرین:

کۆر قۆر
که لاشتن قه لاشتن
خنکا خه ندقی
هه لکه نندن هه لقانندن
رک رق
بریکه بریقه

به لئ هه می جارا ئەف چه نده کاره کئ ئاسان نینه به لکو دبیت ئاگاداری هه می دیالکت و یاسایین زمانئ کوردی بین بۆ نمونه هه ردوو په یقین (کویر) و (قوول) کو بۆ ئیک مه به ست ل کرمانجی یا سه ری و کرمانجی یا ناقه راست بکارتیتین د به ری خو دانا ئیکی زۆر ژیک دویرن ژ لایی دهنگ و پیک هاتنی قه به لئ ئەگه ر قی چه ندی بزانی کول گوڤه را بادینان گه له ک جار (وو) دبیته (و) بۆمه خوبا بیت کول گوڤه رتین دی بین کرمانجی یا سه ری (کوور) ژی بکارتیت و دیسان ئەگه ر ئاگاداری گوڤه را گورانین دهڤه را (نافکور) ئ بین کو دبیته سنور د ناقه را کرمانجی یا سه ری و ناقه راست دی بومه دیار بیت کو. هه ر ئەف په یقه ب قان رهنگا تیتته زار کرن: (قویر) ، (قوور).

له و ما د ئەنجام ئەف چه نده بو مه رۆن دبیت کو ره چه له کئ قان په یقا هه ر ئیکه و وه سا دشین په یوه ندی یا د ناقه را وان پیشان بدهن:

کوور (کویر) قوور (قویر) قوول
(ع)

ئەف دهنگه ژی ره سه ن نینه له و ما زۆر کیم ب کارتیت و گه له ک جار ان ژی ژ ئەنجاما شدانندن و تورت کرنا دهنگه کئ دی دناف هندهک په یقان بکارتیت:

(ئ - ع)
ئهور عهور
ئیل عیل
ئه سمان عه سمان
ئهر د عهر د
(ا - ع)
کانی که عنی
تال ته عل
(غ)

تهمه نئی قئی پیتهی ژئی د زمانئی کوردی گهلهک نینه لهوما دیسان کیم تیتته بکار ئینان و پرانی یا جارن دهنگئی
(خ) جهئی وی دگریت کهواته (غ) و (خ) دبنه ئەلفۆنئیته ههقدوو:

غم خه م
غه زال خه زال
غافل خافل
باغ باخ
ساغ ساخ

ئهغه به پیچهوانا زمانئی فارسییه کو دهنگ (غ) تیدایی گۆرانکاری ب کارتیت و تارادهیهک بهر فرههه ژئی و د
گهلهک پهیشان بکارتیت: (غمگین، غافل، غم،...هتد).

ئهگهر باش بهری خۆ بدهینی دبیین کو گهلهک وشه بیته عه ره بی (وه کو غافل) ملکه چی زمانئی کوردی بوینه و
رهنگ و رووی و ان هاتییه گۆهرین بهلی د زمانئی فارسی هه رهنگ و دهنگئی بیانی پیغه دیاره.

هه رهنده (خ) و (غ) پرانی یا جارن د بنه ئەلفۆنئیته ئیک بهلی ئەف یاسایه هه می گاڤا دروست نینه و جارن
دبنه فۆنیم و واتایی دگۆهرین:

غار خار
(ح)

ئهف دهنگه ژئی د زمانئی کوردی دا کهفن نینه و گهلهک ژئی بکار ناهیت، د گهلهک جارا جهئی هندهک دهنگا د
گریت بهلی دهنگئی دروست و سه ره کی هه ر دیاره:

(ه - ح)
هشک هه شک
هیشتر هیشتر
بههشت بههشت
ههوار ههوار
(ا - ح)
اتل ته حل
پان په حن

بهلی د هندهک وشه بیته عه ره بی (وه کو هه رام) کو داڤ زمانئی کوردی ب کارتین (ح) نابیتته (ه) و هه ره وه کو
عه ره بی تیتته زار کرن و نقیسین به روفاژیی زمانئی فارسی کو (ح) د فان په یفاژیی د بیتته (ه) بهلی ل ده می
نقیسینی هه ر (ح) تیتته بکار ئینان.

(ف) و (و)

سه‌بارەت ب قان هەردوو تێپیان تشتی گرنگ ئەوێ کو تێپیی (ث) د کرمانجی یا ناڤه‌راست زۆر کێم و دەگمەنە و تەخەر د کرمانجی یا سەری ب کارتیت:

کرمانجی یا ناڤه‌راست	کرمانجی یا سەری
ئاو	ئاڤ
ناو	ناڤ
ساوا	ساقا
چاو	چاڤ
شوان	شقان
کەوان	کەقان

کەواتە پێرانی یا جاران ئەڤ دوو دەنگە دبنە ئەلفۆنیت هەڤدوو دناڤه‌را کرمانجی یا ناڤه‌راست و ژوووری. بەلێ ئەڤ جیاوازی یە نابیتە گۆڤه و بەلگە کو دەنگی (ث) یان (و) نارەسەنن، یان چ یاسا و دەستوور نینن کو بێژیت (ث) باشترە یان (و)، لەوما دکارین بێژین هەردوو ئەلفۆن و چ کاره‌کێ خراپ ناکەنە سەر زمانی و بکارئینانا هەردوو یان دروستە.

(وو) و (ه)

د ئاستی (فۆنۆلۆژی) دا جیاوازی بەک هەیه د نیڤا کرمانجی یا ناڤه‌راست و کرمانجی یا سەری ئەو ژێ ئەڤه یە کو هەندەک ووڤه د کرمانجی یا ژوووری ب (ه) وە د کرمانجی ناڤه‌راست ب (وو) دەست پێ دکەن:

کرمانجی یا ناڤه‌راست	کرمانجی یا ژوووری (سەری)
ووشک	هشک
ووچ	هچ

زێدە باری قێ چەندی هەندەک پەییڤین دی د کرمانجی یا ناڤه‌راست هەنە (وێکو ووڤه) کو ب (وو) دەست پێ دکەن.

سه‌بارەت ب قان پەییڤان باشترە ئەوێ ئەگەر مومکین بیت (ه) بێنە بکار ئینان ئەگەر نە وا وەک بتنی (و).

(ژ) و (ز)

زمانی کوردی بەر و قازی پێ زمانی فارسی پێ نوی دەنگی (ژ) پاراستی یە، چونکە د زمانی فارسی پێ نوی دەنگی (ژ) دەگمەنە و د هەندەک پەییڤان بکارتیت و گەلەک جار (ژ) د زمانی کوردی بەرامبەری (ز) د زمانی فارسییە:

فارسی	کوردی
زن	ژن
زانو	ئەژنو

زبر	ژبیر
زنگ	ژهنگ
تیز	تیز

رهنگه (ژ) د زمانێ کوردی ل (چ) یان (ج) ئاقیستایی شه هات بیت ههتا نوکه ژێ گهلهک په یف د زمانێ کوردی دا هه نه کو (چ) جهی (ژ) د گریت و دبنه ئەلفۆتیت ئیک، بو نمونه په یقین (رۆچه) ب راما نا (رۆژی) و (به رۆچکه) ب راما نا (رۆژ) د گوڤه را شه یه کی تیتته بکار ئینان دیسان هه ر د گوڤه را شه یه کی و هندهک و دهقه رین بادینان په یفا (باچیر) ب راما نا (باژیر) ل کاره.

جاران ژبی ئەف دوو دهنگه دبنه ئەلفۆتیت هه ق دوو د زمانێ کوردی دا:

دلسۆز دلسۆژ

دهنگی (ز) ژێ دهنگه کی که فنه کو د ئاقیستایی دا زۆر ب کار هاتییه ههتا نهۆژی گهلهک په یقین ئاقیستایی کو ئەف دهنگه تیدایه (وه کو مه زه نست = مه زن) د دیالکتین کوردی بکارتین، گهلهک جاران ئەف دهنگه کوژ سه ردهمین که فن هاتییه پ راستن د زمانێ فارسی یه نوی و (په هلهوی) دبیته (د).

فارسی	کوردی
ئەدم	ئەزم
داماد	زاڤا، زاوا
دانا	زانا
گنبد	گومهز
دوال	زویل
دول	زول
دنچ	زنج

وهسا دیاره کو زمانێ کوردی گهلهک هه ژ قی گورانێ د کهن چونکه هندهک ووشه یین نوی و بیانی وه کو (خدمه) یی عه ره بی ملکه چی یاسا و دهستورین خو کر بیه و ئەف په یقه د زمانێ کوردی دا بوویه (خزمهت).

(وو) و (وی)

گهلهک جاران (وو) د گوڤه را بادینان دبیته (وی) یان (ی):

بۆتان	بادینان
دوور	دویر، دیر
خوون	خوبن خین
بووک	بویک
سوور	سویر

هەر وەسا گەلەک پە یقین دی هەنە کو ئەف گورانکارییه تیدا روو د دەت تەنانەت پە یقین بیانی و عەرەبی ژێ تووشی ئێ چەندی دبن:

مەحموود مەحمید

موسا میسا

مەجبوور مەجبیر

دیسان ل هندهک دهقەرین بادینان کارێ (بوون) دبیتە (بین) یان (هەبوون) دبیتە (هەبەن).
(و) و (ب)

گەلەک جارێ دەنگێ (ب) د دیالیکتا هەورامی و گوڤهرا شەبەکی دبیتە (و) و هندهک جارێ ئەف چەند و، هندهک گوڤه ریت کرمانجی یا ناڤه راست روو د دەت:

با وا

بازی وازی

بەفر وەفر

بەسە وەس

بەرۆ وەرۆ

رۆژبیانی کو ب دیالیکتا گورانی دپه یقین دپه ندهکی خۆدا دبیتژن:

ئەگەر وا بی وەرۆ بە داد

ئەگەر وا واران بی وەرۆ بە جفت

دقی نمونێ دا ئەف چەندە ب باشی خوبابوو دیسان دەنگێ (ب) هندهک جارێ دبیتە (و) و هندهک جارێ دبیتە (ف) د دیالیکتا زازایی دا:

بەفر باری قه وری قاری

با وا

(خ)

ئەگەر بەراووردهکی بکەین دناڤهرا ناڤیستا وزمانی ئەفرۆ یی کوردی دبیین کو ئەف دەنگە ژ گەلەک پە یقین هاتییه لادان:

خشەب شەو، شەف

دیسان هندهک جارێ ئەف دەنگە دناڤهرا زمانێ فارسی و کوردی تیتە لادان یان دەنگەکی دی جەهێ وی دگرت، ب تاییهت ئەگەر ئەف دەنگە د سەرەتایی پە یقەکا فارسی هات بیت:

فارس کرمانجی یا سەری کرمانجی یا ناڤه راست

خشک هشک ووشک

بیست و شەش

خرس	هرچ	وورچ
خمیر	هه قیر	هه ویر

به لئی د دیالیکتا گۆرانی ئەف دیارده زۆر به لاقه و گه له ک جارا (خ) تیتته گوهرین و قرتانندن، ئەگه به ریی خۆدهینه فان گورانکاری یا دئ بینین کو د زۆریه ی گوڤه ریلالات دیالیکتا گورانی هه قچه شن بو نمونه ئەقین خواری د گوڤه را شه به کی و پرانی یا گوڤه ریت سه ر ب فی دیالیکتی (گورانی) هه قپشکن:

خانه یانه
 خۆر هۆر
 خواردن وارده
 خوون هوون
 خوش وهشی
 خۆیندم واندم
 خه وتن هوتنه ی، هوتنه
 خه ر (که ر) هه ر
 (ه)

تی بی نی سه رقی دهنگی زۆرن به لئی ئەوی هه ژیی ناماژه پی دانیه ئەوه کو د هنده ک گوڤه رین کرمانجی یا سه ری ئەف دهنگه (ه) د که قیسته دو یف دهنگی (ۆ) و ب فی رهنگی لاداناوی چ کارتیکنه کن ناکه ته سه ر په یشتی واته هه بوون و نه بوونا وی گرنگ نینه:

بۆت بۆهت
 سۆتی سۆهتی
 نۆت نۆهت
 گۆتن گۆهتن
 دۆتن دۆهتن
 جۆت جۆهتن
 رۆن رۆهن

دیسان د هنده ک په یقین دی ژی تیتت کو زارکن یان زارانه کرنا وی چ گوهرینا دروست ناکه ت:

گۆرین گوهرین
 درێژایی درێژاهی
 بیستان بیهستن

زیده باری فان نمونیتت کو مه ناماژه پی داین، د ناقبه را دیالیکتین زمانی کوردی و د ناقبه را گوڤه رین فان

دیالیکتا گهلهک نمونیت دی ژی پهیدا دبن ب تاییه تی هه بوونا ئەلفوئا دیاردهکا بهرفرههه د زمانی کوردی دا، ههر ئەف چهنده دبسته ئەگەر بو زۆر بوونا په یشتین فرههنگیت کوردی چونکه هندهک په یف ب چهن دین شیتوا تینه زارکرن.

ووشین ئەهریمه نی و یهزدانی

دقی فرههنگی دا گهلهک جارن ئامازه ب هندئ هاتییه دان کو ئەف ووشه ئەهریمه نییه یان ئەف ووشه یهزدانییه، لهوما مه ب پتویست زانی کو قی چهندی رافه بکهین چونکه تشتهکی نامویه.

یاراست ئەوه کو هه می په یف و ووشه یین زمانی ژ ئەنجاما وەرار و پیشکهفتنا زمانی گههشتینه ئاستی بکارئانئ و ههر ئیک ژ وان بو مه بهستهکا تاییهت یان تشتهکی دیارکری هاتییه بکارئانین، هندهک بو تشتین جوان و مه بهستین پاک و هندهک بو تشتین کریت و فهین و مه بهستین پیس ل کارن و ههرئیک ل جههکی تاییهت و بوکس و تشتین تاییهت و ل دهمین دیارکری بکارتین.

ل قیره مه بهست ژ ووشیت (ئهریمه نی) و (یهزدانی) ژی ههر ئەفهیه و په یوهندی ب وانا بئ قه ههیه و تشتهکی (سیمانیکی) یه پرانی یا جارن دوو په یف هه قو اتاییت هه قن به لی ئیک ژ وان بو شکاندن و بچووکرنا مرؤقی و یادی بو مه بهستهکا پاک و ریز گرتنی تیتته بکار ئیان.

زۆر جار په یشتین (ئهریمه نی) ژ ئەنجاما ب ئەرک ئیخستنا تشت و زاراقیت تاییهت ب ئازهل و گیانه وهران و ب کارئانانا وی بو مروقان دروست د بیت.

ئەقین خواری ژی چهنه نمونه نه بو په یشتین ئەهریمه نی و یهزدانی:

یهزدانی	ئهریمه نی
زک، سک	چهرش، تل، گهوده، زش
تهرم، جهسته	کهلهخ
روی، روومەت، دیم	بیچم، پر دم
سه	کلخ
نقسن	پهرچفتن
مرن	تویین، دریان

سه‌رنجه‌ک

ب ئاناھی یا خودی و کارو تیکۆشانه‌کا به‌رده‌وام مه‌پیدار چوون و ئاماده‌کرنا فئی فه‌ره‌نگی دیدماهی ئینا زیده باری راستفه‌کرنا هه‌له‌بین چاپی و کیماس بیته دی مه‌هنده‌ک کارین دی ژئی ئه‌نجام داینه و ب پیوست د زانین کو ئاماژه‌ی ب وان ژئی بدهین.

مه‌پیشه‌کی یا فئی فه‌ره‌نگی ژنوی فیه‌نقیسی و بۆ کورت کرنا هنده‌ک مه‌به‌ستین تاییه‌ت د بواری زمانه‌وانی دا مه‌چهند زاراقت نوی وه‌کو (فۆنۆلۆژی، مۆرفۆلۆژی، سینتاکس، سیمانتیک) بکارئینا، ئه‌ف چهند پشتی کو مه‌ده‌ستیر ژ سه‌یدای وه‌رگرتی هاته ئه‌نجامدان.

هه‌ر وه‌سا ژیاناما سه‌یدای ژئی مه‌دوو‌باره‌نقیسی و ئاماژه‌ ب هنده‌ک تشتین به‌رزه د ژیانای وی دا هاته دان هنده‌ک بابه‌تین دیرۆکی ژئی سه‌باره‌ت ب میژویا کوردان هاتنه‌ لادان چونکه‌ پیوه‌ندی ب فه‌ره‌نگی فیه‌نه‌بوو، ب هاریکاری یا خودی د به‌ره‌مین دی بین سه‌یدای دی فانی بابه‌تان گونجینین.

فئی‌جال دیدماهی بی هیقیدارین پشتی چهند جار پیداجوون و هه‌له‌گرتنی هه‌له و چه‌فتی بین مه‌کیم بن و ببیته تشته‌کی کیم هه‌له و تاراده‌یه‌ک باش پیشکیش کربیت.

هیماییت تاییه‌ت وه‌ک کلیلا فه‌ره‌نگی بۆ هنده‌ک دیالیکت و زمانا هاتییه‌ دانان ب تنی جاران (ف) بۆ زمانی فارسی و (ت) بۆ زمانی تورکی و (ع) بۆ زمانی عه‌ره‌بی و (ک) بۆ زمانی کوردی هاتییه‌ بکارئینان، لقییه‌ ژئی ب ئه‌رکی خود زانین کو سوپاسی یا به‌ریز (شیرزاد) ل ده‌زگه‌ها ئاراس بکه‌ین کو پیسخه‌مه‌ت کومپیوتەر کرنا فئی فه‌ره‌نگی گه‌له‌ک خۆماندی کربه و هاریکار بوویه‌ دگه‌ل مه‌.

نه‌وزاد مه‌لا خه‌لیل مشه‌ختی

کامه‌ران مه‌لا خه‌لیل مشه‌ختی

چەند لايەنەك ژ ژيانا (مەلا خەليل مشەختى)

سەبارەت ب ژيان و سەربۆرا (مەلا خەليل مشەختى) دىبىت بىژىن كوژيانەكا سەخت و سەر بۆرەكا درىژ و ئالۆز ھەبوو، مامۆستا دىسى سەدەيان ژيايە، سەدا بىستى ب تامى دىتايە، د ناقبەرا ھەردوو جەنگىن جىھانى يا ئىكى و دوو بى دەرباز بوو، ھزاران سەرھاتى و تشتىن جۆرا و جۆر دىتايە، سەد سال دگەل مللەتتى خوژيايە، ئاگادارى كاودان و ئارىشەت مللەتتى خويوويە لەوما ئامازەدان ب ژيانا (مەلا خەليل مشەختى) نەكارەكى ئاسان و ساكارە، (مشەختى) تو مارا چەرخا بىستى، قىجا ئەگەر مەبقيت ژيانا وى ب تامى بىخىنە بەرچاقىن وە د بىت مېژوويا سەدەيا بىستى ب چەندىن پەريەندان پىشكىش بگەين.

ژ بەر ھندى ب تى دى ھندەك لايەنان ژ ژيانا وى پى دوير و درىژ و پى وىنە و سەرھات ئىخىنە بەر چاقىن وە وەكو چەند ئىستگەھىن سەرەكى:

ھوزانقان و نقىسەرى كورد (مەلا خەليل سليمان خابور) ناسراو ب مشەختى ل سالا (۱۸۹۷ز) ل گوندى بەلاوات سەر ب پارىزگەھا مېسل ژ دايك بوو، مامۆستا ژ تير (باجلان) ە كو پشكەكە ژ پىكھاتى عەشیرەتا شەبەكان. مامۆستا ل ژىر سېبەرا زولم و زۆردارى يا حكومەتا عوسمانى ھاتايە دنيايى و ب ژيانەكا دژوار و نەخۆش تى پەر بوو، ھەژارى و دەست تەنگى ژ ئەدگارتن قوناغىن سەرەتايى يا ژياناوى بوو.

سەيدا دگەل بابى خول گوندى (بازيوە) ى گاغان بوو، پاشان بارەدۆخ لەبەر وان سەختەر و بەرتەنگتر لى ھاتايە ونەچار بوو، (بازيوە) ى بچھ بەيلن و بەرەف دەقەرا (ناقكۆر) ئى بچن، ل وىرى بابى وى بوو، سەپانى مەرقەكى ل گوندى (دىناران) و ھەر ل وىرى ژى پشتى ماوەكى كورت و دەقەرا دىماھىي كرىيە و چوويە بەر دلۆقانى يا خودى.

وەسا مامۆستا نەچار د بىت بو ب رېقەبرنا ژيانا خۆ بىستە گولكشان ل گوندى دىناران و ب ھاندانا دەيكا خۆ ئىقاربان بۆ خاندانا زانىارى بىن دىنى چوويە دەف مەلايى گوندى و پشتى ماوەكى سىپارە تەواو كرىيە و دىقرا ژى قورئانا پىرۆز ختم كرىيە. پشتى كو دەيكا وى دەستىرا وى دەت پىخەمەت پەرەپىدان ب زانىارى بىت خۆيىن ئاينى و بىرنا قوناغىن فەقىياتى بى دچىتە دەف گەلەك مەلا و زانايىت ئاينى و باژىلەي گوند و شارىن كوردستانى دىبىت مينا (شوش، مېرسىدا، بارزان، نىسرا، كانى مازى، مەتوفانكى، شەقلاو، بەربورا... ھتد).

سەيدا د ناقبەرا سالىن ۱۹۱۸ - ۱۹۲۰ز دگەل خودى لى خوش بىت شىخ بابۆ و بارزانى بى نەمر ل بارزان فەقى بوو، لچەم (مەلا سەيد) ئى ئاكرەيى بەلى پشتى لەشكەرى لىقى ل سالا ۱۹۲۰ز ھىرش ئىنايە سەر بارزان سەيدا ژى نەچار دىبىت مينا فەقى بىن دى ژ بارزان دەرکەفىت و بەرەف دەقەرا بادىنان بىت و بەردەوامى ب فەقىياتى بى بەن پاشان بەرەف دەقەرىن سۆران چوويە و ل ھەرىر و شەقلاوە خواندىيە، پشتى (۱۵) سالان ژ خواندن و باژىلەيى شىايە ئىجازا مەلاتى ل دەف (مەلا ئەحمەد رەش) وەرگىت.

پشتى قى چەندى بىست سالان مەلاتى كرىيە ول جھ و گوندىن جۆرا و جۆر وەكو (زىنافا، ئەشكەفتەندىان، باجلۆر، طەلو، بامەرنى... ھتد) مەلا بوو.

مشهختی د ناڅېره سالیڼ (۱۹۳۷ - ۱۹۴۲) ل گوندی کوره مارکی مهلابوویه، لڅیره تیکه لیه کا زور هه بوو دگه ل مهلا انور مائی و صالح یوسفی و کامیران به درخان و گه له ک جاران فان که سایه تی یا سه رهدانا وی ل کوره مارکی کری یه.

څیجا تیکه لیه یا مشهختی د گه ل بارزانیه نه مر ل سه رده میتن گه نجاتی یی و دهنگی هوزانیت حاجی قادر کوچی و گفتوگو و ناخفتنا وی د گه ل فان که سایه تی یا ههستی نه ته وایه تی یا وی هه ژاند و کریه کوردی نه ته وه په روه ر. ل سالا ۱۹۵۵ ز سهدای مه لایه تی بجه هیلا و ل قهزا شیخان ناکنجی بوو دهست هاقیته کارئ دوکانداریه و ژيانا خو بریقه بر. ل فی ده می دهست ب چالاکی یین سیاسی کر و چوو ناف ریزیت پارتی دیموکراتی کوردستان و پشتی ماوه یه کی کورت بوو نه ندای ناوچا شیخان.

سه رده م سهرده می (عبدالکریم قاسم) ی بوو، ژ بهر سیاسی تین فی حکومتی سهدا تیتته گرتن و بو ماوه کی ل باژیری که رکوک تیتته زیندانی کرن پاشان تیتته بهردان و دزفرتته ناف خیزان و مالا خو به لی دیسان پشتی ماوه یه کی کورت ژ بهر هندئ کو پهیره یی ژ فه رمانیت حکومتی ناکهت سه بارهت ب هه لنه کرنا ناگری نه ورؤزی تیتته نه فی کرن بو باشوری عیراقی و ل باژیری (ناصریه) زیندانی دبیت و بو ماوه کی دیارگری ل ویری دمینیت. فی جاری ژی زرگار دبیت به لی ده مه کی کیم پی دچیت و دیسان ژ بهر چالاکیین سیاسی ژ لایین حکومتی تیتته گرتن، هه ژ سالا ۱۹۶۱ ز هه تا ۱۹۶۳ ل به عدا ژیر شکنجه نه خشی یی دمینیت تا کو حکومتا (عبدالکریم قاسم) ی تووشی داروخانی دبیت و د گه ل فی روودانی (مشهختی) ژی تیتته بهردان و راسته و خو په یوه ندی ب شوره شا نه یلوی و هیزین (حسو میرخانی دؤله مری) دکهت و ب فه رمانا بارزانی یی نه مر دبیته قازی شوره شی ل ده فها شیخان.

پاشان حکومتا مه رکه زی گه له ک هه ول دان و پیلانیت جورا و جور گپران به لی نه شیان فی جاری سهدای بگرن. ماموستا ب فی رهنگی به رده وامی دا کارین خوه یین سیاسی و نه ده بی، خزمه ته کا مه زن پیشکیشی شوره ش و دؤزا ملله تی خو کر تا کو پشتی ریکه فتناما جزایری شوم و راهه ستیان شوره شا کوردی سهدا ژی مینا هزاران که سین دی دهر به دهر و ناواریه یی ئیرانی بوو.

پشتی راهه رینا سالا ۱۹۹۱ ز (مهلا خلیل مشهختی) که فته تیکو شانی پیخه مهت فه ز قریانی به لی هنده ک ناسته نگ هاتنه ریکووی و نه ف چهند دووا که فت و ل دیماهی ل سالا ۱۹۹۴ ز فه گه ریا فه کوردستانی و نوکه ژی ل کومه لگه ها (چره) ی ناکنجیه. ب فی رهنگی ژيانا وی هه می هه ژاری و زیندان و دهر به دهری و نه شکه نجه بوویه، چهند جارا مالاوی هاتییه تالان کرن و سوتن دگه ل هندئ دهست ژ ریباز و هه لویتستا خو نه هه لگرتیه.

سهدای دیوانه کا هوزانا یا هه ی، نه ف دیوانه مه زن و بهرکه فتیه ب راستی تو مارا سهدا بیستییه، زیده باری فی چهندي گه له ک بهر هه میتن دی ژی هه نه:

۱- ته فسیرا قورناتی ب زمانی کوردی

۲- (فقهی موجهه دی) ژ نقیسینا محمد مه ردوخی، وهر گپراهه بو سه ر زمانی کوردی.

۳- فه ره نگا (مه رگ و ژی).

۴- فه ره نگا شکه فتان (نهو یی ل کوړی زانیاری ل باژیری به غدا).

بەراوردەك دناقبەرا
كوردی، زەردەشتی، ئاقیستیایی

كوردی	زەردەشتی	كوردی	زەردەشتی
			(ئ)
ئەپە، ئەقە	ئەپە، ئیە	ئوپیترو	ئوپیترو
بەك بەك	ئیککی ئیککی	ئەپراز	ئەپراز
	(ب)	ئافراندن	ئەپدیقەن
بابۆ	ببۆ	سپیندار، ئسپیندار	ئەسپیندار
باج	باج	هۆستا	ئوستا
باجان	بادنجون	هەسپ	ئەسپ
بار	بار	ئەستیرە	ئەستارە
باغ، باخ	باغ	دەستە بیل	ئەستەبیل
باخەوان	باغبون	هەستی، هەستیک	ئەستە
باقله	باقله	هەشپیش (قمل)	ئەشپش
بالا	بالا	حیشتر	ئۆشتور
بابی مەزن	بامەس، بامەز	ئەشک، رۆندک	ئەشک
بچوک	بەجوک	ئەژمارە	ئەشمارە
بەخش	بەخش	ئەفرازنشیف	ئەفرازئۆشی
پودەر، باب	بەدەر	خۆم. هۆم. هیم	ئۆم
برا	برار	ئەقروژ	ئۆروژ
شوبرا	براشو	ئەقرو	ئۆرو
برادەران	برادەرون	ئەندازە	ئەندوزە
بەرز، بلند	بەرز	هەنجین، هەنجین	ئەنجین
بەل چم	بەرسم	ئەنگۆشت، تیل	ئەنگۆست
بەلگە	بەرگە	ئەنگور، تری	ئەمگیب
هەور، ئەور	ئۆره	ئاوارە	ئەنقورە
برین	بریدون	ئەو، ئەو	ئۆنە
بەریک	بریک	هەوریشم	ئەف و یشەم
باز و بەند	بوز و بەند	شەنە	ئۆشین
بزن	بوزینە	ئابلە، خوریک	ئۆلە
بەس	بوس	ویران	ئیقرون

کوردی	زهردهشتی	کوردی	زهردهشتی
خواندی	خونده	چی؟ چی؟	چی؟ چی؟
خان و مان	خون و مون	چینه دان	چینه دون
خین، خوین	خین		(خ)
	(د)	خاکی	خاک تهری
دههتا	دهئه تا	خالو	خالو
داد، فریاد	داد	خایه، هیلکه	خایه. خیه
دادگه، دادگاه	دادگه	خوب	خۆب
دارودارمان	دارو، دهرمون	خهقمی، هپرو	خهقمی
تهپاله، تهپکه، ریخ	دهپاله، دهپوله	خۆن، بهخۆم	خودوم
دهپهریش، ردین پان	دهبهریش	خۆبی، ناسیبار	خودومی
درهخت، دار	درهخت	خهراش، سهلخین	خهراش
دهبەنگ، هپتر	دهبهنگ	خوردەك، خورده	خهردوك
دۆت، كچ، كیژ	دۆت، دوتەر	كهريان، كهرهاژۆ	خه ران
دهرز، تیک	دهرز	خرف، غرف	خهرف
ردست	دهرهس، دهرهست	خهسته، ماندی	خهسته
روزنه، پهنجهره	دهروژنه	خوش، خواهش	خهش
درۆواچ، درهوین	درۆفاج	خوش حال	خهشال
دهریا	دهریو	خوشناث، خۆشاو	خهش ئو
دهست بهند	دهس بهند	هشكه سال	خهشك سول
دهسته مهپ	دهس مهپه	خۆشناو، خۆشناف	خهش نوم
دهشتان (حیض)	دهشتان، دهشت	خاتر خاز	خهتهرخۆ
دهستكههاون	دهشی ههقهن	خۆل، خاك	خۆل
دوژمن	دوشمن	خلتی كونجی، موسیپه	خلتی كونجی
دشمان، جقین	دوشمون، دوشنوم	خوندهقان	خونده قون
دهریچه، دالان	دهلیچه، دهریچه	خۆ	خۆ، خه
دهم ریز، پر، تهژی	دهم ریز	خواهر، خوشک	خوئه ر
دهندهل	دهندهل	خوازگین	خاهون
دانه	دانگ	خورشید، رۆژ	خورشیر
دز	دوز	میتری خوشکی، زاقا	خور میتره
دزی	دوزی	خوشه، هوشه، ویش	خوشه

زەردەشتی	کوردی	زەردەشتی	کوردی
دۆلچە	دۆلچە، دۆلکە	زەنگار	زەنگار
دونا	دانا، زانا	زون	زون
دانه‌فیج	دانه‌بیژ	زونی	زونی
دیدەقون	دیدەقان، زیرەقان	زە، زه	زە، زه
دیزە	دیزە، دیز، قازان	زەهکەنەک	زەهکەنەک
دیقال	دیوار	زی	زی
دیشو درنج	دیو و درنج، شەیتان		
دیش	دیو	(س)	
دیشونە	دیوانە	ساتۆر	ساتۆر
		سوفک	سوفک
		سپیل، ئسپیل (طحال)	سپیل، ئسپیل
		سپە، سەپە، سەگ	سەپە، سەوہ
		سەختە، سەفتک	سەپتە
		سفت، قایم	سەپت
		سپی، سفید، (ابيض)	سەپیت
		سۆن	سوتقون
		ستون، ئستون	سوتقون
		سوژن، شوژن	سەژەن
		سەرنشیف	سەراشیف
		سمیل، سمیل	سمیل
		سیتو، سیتب، سینف	سیبو، سوپو
		سەوز، سەبز، کەسک	سەقز
		سەوزی، سەبزی	سەوزی
		سشک	سەشوک
		سوخە، سنگ، مۆلە	سولە، سون
		سال	سول
		سپلە، سفله، بی وەفا	سپپالی
		سیخ	سیخ
		سیخور	سیخور
		(ش)	
زەردەشتی	کوردی	زەردەشتی	کوردی
دۆلچە	دۆلچە، دۆلکە	زەنگار	زەنگار
دونا	دانا، زانا	زون	زون
دانه‌فیج	دانه‌بیژ	زونی	زونی
دیدەقون	دیدەقان، زیرەقان	زە، زه	زە، زه
دیزە	دیزە، دیز، قازان	زەهکەنەک	زەهکەنەک
دیقال	دیوار	زی	زی
دیشو درنج	دیو و درنج، شەیتان		
دیش	دیو	(س)	
دیشونە	دیوانە	ساتۆر	ساتۆر
		سوفک	سوفک
		سپیل، ئسپیل (طحال)	سپیل، ئسپیل
		سپە، سەپە، سەگ	سەپە، سەوہ
		سەختە، سەفتک	سەپتە
		سفت، قایم	سەپت
		سپی، سفید، (ابيض)	سەپیت
		سۆن	سوتقون
		ستون، ئستون	سوتقون
		سوژن، شوژن	سەژەن
		سەرنشیف	سەراشیف
		سمیل، سمیل	سمیل
		سیتو، سیتب، سینف	سیبو، سوپو
		سەوز، سەبز، کەسک	سەقز
		سەوزی، سەبزی	سەوزی
		سشک	سەشوک
		سوخە، سنگ، مۆلە	سولە، سون
		سال	سول
		سپلە، سفله، بی وەفا	سپپالی
		سیخ	سیخ
		سیخور	سیخور
		(ش)	
زەردەشتی	کوردی	زەردەشتی	کوردی
دۆلچە	دۆلچە، دۆلکە	زەنگار	زەنگار
دونا	دانا، زانا	زون	زون
دانه‌فیج	دانه‌بیژ	زونی	زونی
دیدەقون	دیدەقان، زیرەقان	زە، زه	زە، زه
دیزە	دیزە، دیز، قازان	زەهکەنەک	زەهکەنەک
دیقال	دیوار	زی	زی
دیشو درنج	دیو و درنج، شەیتان		
دیش	دیو	(س)	
دیشونە	دیوانە	ساتۆر	ساتۆر
		سوفک	سوفک
		سپیل، ئسپیل (طحال)	سپیل، ئسپیل
		سپە، سەپە، سەگ	سەپە، سەوہ
		سەختە، سەفتک	سەپتە
		سفت، قایم	سەپت
		سپی، سفید، (ابيض)	سەپیت
		سۆن	سوتقون
		ستون، ئستون	سوتقون
		سوژن، شوژن	سەژەن
		سەرنشیف	سەراشیف
		سمیل، سمیل	سمیل
		سیتو، سیتب، سینف	سیبو، سوپو
		سەوز، سەبز، کەسک	سەقز
		سەوزی، سەبزی	سەوزی
		سشک	سەشوک
		سوخە، سنگ، مۆلە	سولە، سون
		سال	سول
		سپلە، سفله، بی وەفا	سپپالی
		سیخ	سیخ
		سیخور	سیخور
		(ش)	
زەردەشتی	کوردی	زەردەشتی	کوردی
دۆلچە	دۆلچە، دۆلکە	زەنگار	زەنگار
دونا	دانا، زانا	زون	زون
دانه‌فیج	دانه‌بیژ	زونی	زونی
دیدەقون	دیدەقان، زیرەقان	زە، زه	زە، زه
دیزە	دیزە، دیز، قازان	زەهکەنەک	زەهکەنەک
دیقال	دیوار	زی	زی
دیشو درنج	دیو و درنج، شەیتان		
دیش	دیو	(س)	
دیشونە	دیوانە	ساتۆر	ساتۆر
		سوفک	سوفک
		سپیل، ئسپیل (طحال)	سپیل، ئسپیل
		سپە، سەپە، سەگ	سەپە، سەوہ
		سەختە، سەفتک	سەپتە
		سفت، قایم	سەپت
		سپی، سفید، (ابيض)	سەپیت
		سۆن	سوتقون
		ستون، ئستون	سوتقون
		سوژن، شوژن	سەژەن
		سەرنشیف	سەراشیف
		سمیل، سمیل	سمیل
		سیتو، سیتب، سینف	سیبو، سوپو
		سەوز، سەبز، کەسک	سەقز
		سەوزی، سەبزی	سەوزی
		سشک	سەشوک
		سوخە، سنگ، مۆلە	سولە، سون
		سال	سول
		سپلە، سفله، بی وەفا	سپپالی
		سیخ	سیخ
		سیخور	سیخور
		(ش)	

زهردهشتی	کوردي	زهردهشتی	کوردي
شانو، شوتهره	جاتره، جاتره	قه‌ره‌قول	قه‌ره‌قول، قه‌راول
شال	شال	(ک)	
شهرقار	شهروار، شهلوال، شهلوار	کارد	کارد، کپرده، کپترک
شهروقار	شروقر، ئاخفتنیت پوچ	کافور	کافر، کاوړ
شوش	شوش، شیشار (ریه)	که‌بچه، که‌فچه	که‌فچک، که‌وچک
شونه، شرونه	شانه، شانگ، شه	که‌پ‌گیر	که‌فگیر
شہس	شہست، شہست	کوتیلہ سپہ	کودیل، کودیلہ سہگ
شہل	شہلی، لہ‌نگہر	کوچ	کوچ، بو‌گازی کرناسہی
شہلہم	شہلہم، شہیلیم	کوچہ سپہ	کوچکہ سہگ
شلوغ	شلوخ، (ازدحام)	کوخ	کوخ، کوخہ، کوخک
شہم	شہم، موم	کەد	قەد، بەژن و بالا
شمور تون	ژمارتن، ئەژمارتن	کودوم	کودام، کیشک
شموره	ژماره	کودی	کودی، کولند
شہ مبولیلہ	شہ مہ لیلک	کہ‌را	کرئ، (اجرہ)
شو	شو، شہف	کہ‌ریز	کاریز، (قناہ)
شوسر (منی)	شوسر	کفارک	کفارک
شہ‌قہل	شاقول	کولوتہ	کولوتہ، ژیر لہ‌چک
شہ‌قنہم	شہ‌ونم، خوناف	کہ‌متہر	کیمتر
شونہ	شانہ، شہ	کہ‌نارہ	کنارہ
شوقیچ	شہ‌وید، شہت، سہت	کونجہت	کونجی
شیش	شہش	کہ‌نزرہک	کوزہرک، جورہ گیایہ‌کہ
شپور	شیار، ہشیار	کوپتہر	کووتر
(ف)		کہ‌فچو	کہ‌فچل
فراخ	فرہ، فراخ، فرہ‌وان	کوش	کوش
فریود	فریاد، داد، ہاوار	کؤل	کؤل، پشت
فہ‌لیتہ	فتیلہ، پتیلہ	کوٹونہ	کونہ، کہ‌ون، کہ‌فن
فونوس	فانوس	کومی دل	کامی دل
(ق)		کفین	کین، (عناد)
قہ‌با	قہ‌با، کورتہ‌ک		

زهردهشتی	کوردي	زهردهشتی	کوردي
که ره شو	که ره با	ما	مه، ئەم، ئییمه
(گ)		ماچه	ماچه، ماکەر
گوخته	کوجسته، (ملعون)	ماکیان	مامر، مریشک
گه دو	گه دا، ده روزه کەر	مایه	مایه، مئی، میتوله
گورگ	گورگ	موز	مز، مزه، (اجره)
گورون	گران	مه ستهر	مه زتر، مه زن تر
گز	گز، (تقلید)	موسو، موھی	ماسی
گوزهند	گه زهند	موشک	مشک
گوش	گوش، کوچل، گوھ	مول	مل، گه ردهن
گوشاد	گوشاد، فاللا و فرهه	مه نجهل	مه نجهل
گتو، گهنو	گونه ه، گوناھ	موور	میروو
گنی	گه نی	مویز، مه قییز	میویژ، مه ویژ
گۆفه	گروقه، به لگه، شاهد	میر	هه قیر
گۆفرون	گار ان	میون	میان
گیروگرفت	گیروگرفت	مه یقه	میتوه
گهنه وم	گهنم	میبه خەر	ماکەر
(ل)		(ن)	
له چک	له چک	ناجور	ناجور، کاری ناهنجار
له به	لاوه، پارینه وه	نار، ئە نار	هنار، هه نار
لاش	له ش	نه خوش	نه خوش
لاله	لاله	نه ردو قون	ده رده وان (سلم)
لومپا	له مپه	نه ری	نیری
له نگ	له نگ	نه زیك	نیزیك
له نگه ری	له نگه ری، سینیكا مه زن، له گهن	نه فرین، نه پیرین	نه فرین، نه پیرین
لوک	لوک، حیثیوا هه قت، ساللا بوری	نه گرون	نیگه ران
	لیس، لوس، بی تام	نه مهک	نه مهک، خوئی (ملح)
لیس	لوپس مال (ملاق)	نه وروج	نه وروژ
لیس مال		نه قروژ	نه وروژ
		نه وروژ	نه وروژ
(م)		نومه	نامه

زەردەشتى	كوردى	زەردەشتى	كوردى
(ث)	فاجە ، فوجە	فاجە ، واژە ، پەيف	فاجە ، فوجە
	فاد	وا ، باد ، با	فاد
	فاشنا	واشنا ، ناشنا	فاشنا
	فانگ	بانگ	فانگ
	فەپەرس	پەرس	فەپەرس
	فەرپ	بەفر ، بەرف ، فەرپە	فەرپ
	فەرپز	وهرز	فەرپز
	فەرەسى	فەرەسى ، بېزارى	فەرەسى
	فەرە	بەرە ، فەرە ، وەرە	فەرە
	فوزور	نازار	فوزور
	فولە	ئاولە ، ئابلە ، خورىك	فولە
	فەھدین	بەھدین ، بېھدین	فەھدین
	فېابون	بېابان	فېابون
	فېرونە	وېران	فېرونە
(هـ)			
	ھېچ	ھېچ	ھېچ
	ھەرە	ھەراو ، فرە ، فراوان	ھەرە
	ھوک	ھۆك ، ھۆلكە	ھوک
	ھەمراى	ھەمراىى ، ھەقال	ھەمراى
	ھەمە	ھەموو ، ھەمى	ھەمە
	ھەمىر	ھەمىر ، ھەفیر	ھەمىر
	ھوشە	ھوشە ، ویشیى تری	ھوشە
	ھىزکە	ھىزوم ، ھىزوم (حطب)	ھىزکە
(ى)			
	ياگا	يانگە ، يانگا ، جىنگە	ياگا
	يوئىن	جوخىن ، خەرمان	يوئىن
ئاتر	ئاشتى	ئاسو	ئاسو
ئاخىشتە	ئاسپە	ئورە	ئورە
ئاسو	پەرىتە	ئەم	ئەم
ئەسپە	جەئىنى	دوژنگەھ	دوژنگەھ
ئورە	ژنو	رەئوچە	رەئوچە
پەرىتە	روحى	روھى	روھى
ئەم	وہناہکاران	ماوینگە	ماوینگە
جەئىنى	مەخشى	ھامىن	ھامىن
دوژنگەھ	ھامىن	برات	برات
ژنو	پەسى	پەز ، پەس	پەز ، پەس
رەئوچە	تۆم	تۆم ، تۆ ، توف	تۆم ، تۆ ، توف
روحى	درۆزىن	درۆزىن	درۆزىن
وہناہکاران	زىش	زىش ، برىن	زىش ، برىن
ماوینگە	رىست	رىست ، مرى	رىست ، مرى
مەخشى	سىب	سىب ، سىف	سىب ، سىف
ھامىن	كەنىل	كەنىل ، كەنىشك ، كىژ	كەنىل ، كەنىشك ، كىژ
برات	گىان	گىان	گىان
پەسى	لىستان	لىستان ، ئالىستان	لىستان ، ئالىستان
تۆم	بەرسىم	بەرسىم ، بەلگى دارى	بەرسىم ، بەلگى دارى
درۆزىن	وہفر	وہفر ، بەفر ، بەرف	وہفر ، بەفر ، بەرف
زىش	ھندام	ئەندام	ئەندام
رىست	يەفە	يەو ، جو	يەو ، جو
سىب	واچ ، واچ	واژ	واژ
كەنىل			
گىان			
لىستان			
بەرسىم			
وہفر			
ھندام			
يەفە			
واچ ، واچ			

کوردی	زهردهشتی	کوردی	زهردهشتی
دورنده	دورقه‌ند	واژیم	واچیم
سیارتن، سپاردن	ئوسپارند	پارتیز	به‌ه‌رتیز
جه‌شن، جه‌ژن	جه‌ش	ئه‌ز	ئه‌س
پۆر	پاورۆ	گوتن	گۆشن
گام	گامه	به‌یلم	به‌لم
ته‌ن، له‌ش	ته‌نۆ	په‌یوه‌ند	په‌دوه‌ند
بزن، بزه	بوزه	په‌نه‌ش، په‌ده‌ش، بئه‌و	په‌ده‌ش
هاون	هاقه‌نه	منیش، منزی	منیچ
شاد	شاته	هه‌یستم	هه‌شتم
داد	داته	به‌یگمانم	ئویگمانم
که‌متر، که‌مته‌ر	که‌مته	گام، گاڤ	گام
گوناه	وناس	بون	بیدن
چیش، چیژ	چه‌ش	با، وا	ئوا
زیبا، جوان	زیوا	ته‌شنه، تیینی	ته‌ش
ئاز. (طمح)	ئاز	چون	چین
ئازمه‌ند. (طمعکار)	ئازهر	داوده‌رمان	داورده‌رمان
ده‌شتان (حیض)	ده‌شتان	ئاره‌زو	ئاره‌زو
هاری، یاری	هه‌یاره	په‌ری	په‌ریکه
په‌ست. (منحط)	په‌زد	سپه، سپه‌که‌سه‌گ	سپه‌که
هومید، ئومید	هومید	مه‌زن	مه‌س، مه‌ز
گروقه، به‌لگه	گوقه	فراز، ئه‌فراز	فراز
ده‌روزه، خازوک	ده‌ریوزه	گوشاد، فره، قالا	وه‌شاد
		شه‌پک	شه‌پیک

د

د: يه که م تپپه ژ تپپیت «چه چپي» کوردی کو ب حسابا
ته بجه دی دبیتته ژماره یک (۱)، تپپه کتی دهنگدارو
ناسازه.

نا (آ): د کوردیدا دبیتتی ئه لفا دریت. ئه ف تپپه دهنگداره ل
سه ری واژه ی و نیقه کا واژه ی و ل دووماهی یا واژه ی تیت و
گه له ک مبه سستی جۆربه جۆر پیشکیتی زمانی کوردی
دکته: (۱) دبیتته پاشگر بۆ تهوسیف، وه کی: زانا، بینا،
گۆیا، غارا، خۆرا؛ (۲) بۆ زۆری بی ژی تیت، وه کی: فرا؛
(۳) بۆ گازی کرنی (نداء) تیت، وه کی: پهروه دگارا، جانا،
خوداوه ندا؛ (۴) بۆ دوعای تیت، وه کی: مبه بادا، خودایا،
ههوارا؛ (۵) ئیسمی مبه سدهر (چاوغ) تیت، وه کی: دریتا،
پاهنا، دارا؛ (۶) زیده ژی تیت، وه کی: گه وههرا؛ (۷) بۆ
کۆفان و موخابنی تیت، وه کی: دریغا، کۆفانا، هسه رته؛
(۸) بۆ خۆزی تیت، وه کی: خوزیکا؛ (۹) بۆ شکۆهی و
به رزی تیت، وه کی: خودایا، شاها، شیخا؛ (۱۰) بۆ
چه سپاندن و پیقه نووساندن و گرتدانا دو ناقان یان دو
رسته یان ب هه قرا، ب مهرجی کو بکه قیته مابه ینا وان دو
ناقان یا دو رسته یان، وه کی: به رابه ر، به رانبه ر، وهراوه ر،
سه رانسهر، سه راپا، چافانچا، چاچاچا، روویاروو،
مالامال، لتاوتل؛ (۱۱) دبیتته پیشگر بۆ پرسیار، وه کی:
ئایا ده زانی؟؛ (۱۲) دبیتته هۆی ناقی مبه سستی (اسم
معنی)، وه کی: ئاشنا؛ (۱۳) د پاگۆیی دا تیت، وه کی: ئا،
ئاری، ئانا.

نائیت: نهۆ، ئیستا، نوکه.

نائین: ئابین، ئۆل، رتیاژگه، کیش (مذهب)

نائینه: ئاوینه، ئاوینه، خۆدیک (مرآت)، (اصلی) مبه سستی
ئاو + وینه یه = وه کی ئافی.

نائیل: مندال، زارو.

نائیلی: مندالی.

نائیل: نارخوا، نه رتیک.

نائیستا: هائیستا، هانهۆ، لئاقیستایداو هه ورامیدا نائیت
هاتیه.

نائوش: هیشتا، هیشت، هیژ (بعد).

ئاپروو: شهرم، فهیت، ناموس، رتیز (حیا-شرف-اعتبار).

ئاپروو برن: ریسوا کرن، ئاپروو بردن، فهیت کرن.

ئاپروو چوون: هه یاجوون، فهیت بوون، به دناف بوون،

شهرمه نده بوون، ریسوا بوون. ئاپروومه ند: پاک مهنیش،

به رتیز، خودان ئاپروو (شریف).

ئاپره: ئینان، هاوردن، ئاوردن.

ئاپله: ئاوله، ئاقله، خۆریک.

ئاپ: رهوش، رهوشن، رۆن، رۆناهی، هه یقا مشتاخان، ئاف.

ئاپۆر: پاشه کهفت. ئابۆری: ئابۆری کرن، پاشه کهفت کرن

(اقتصاد). ئابۆری کهر: پاشه کهفتکه ر (مقتصد).

ئاپۆری زان: شاره زا د بواریت ئابۆری. ئابۆری ناس: ئابۆری

زان.

ئاپلۆقه: هابلۆقه، دورپیتج، گه مارۆ.

ئاپلۆقه دان: دۆر لیگرتن، دۆر لیته رینان (تطویق).

ئاپۆنه: که شیش، زهخم، قه له و، که له خ مه زن. کچا ژ میترا

گه شتی و هیژ لمالی بابی خۆیه و میتر نه کریه «لوغه ته ک

غه ربه».

ئاپرتیس: ئافه رتیس، ئارموشی سافییه (قز - کهژ). عه ره بکاری

بوو به (ابریز).

ئاپی حه یات: ئافا حه یات. جزیری فه رموویه:

پور بوان جهران خوتیرن لۆکووی دهرمان ده که ن؟

شهرهت و ئافا حه یات شه که ره قه ندو گولاب

ناتەك: ئەتەك، تەك، بەرتەنیش، هەقال، كورته كراسەكە ژن
لبن كراسی سەری دكەنە بەرخۆ.
ناتی: زێر، ئالتون.
ناتەت: ئەف جی یە.
نات: هات، مسوگەر (بالتاكید). هەندەك جار «ت» ی فرە ددەن
و دبێژن «ئا»: مسوگەر.
ناتۆن: خودایی مسرئ یی كەفن.
ناتەشی: دژوار، توند، تیژ.
ناتەر: ئاگر.
ناجیل: چەرەز، نوفل.
ناجیل فرۆش: چەرەزفرۆش.
ناجیل و ماجیل: چەرەزیت تێكەلۆك.
ناجسور: كەلپووچ، ژ ناگوری هاتیە. (ئانكو كوردو فارس
موعەرەبەكە ی بكار تێن ئەسلەكە هیلانە).
ناجۆ: رەق.
ناجار: رەگ و ریشەلۆك.
ناجەگ: چاقتەنگ، چاڤ تاری.
ناجەگی: قەلسی.
ناجان: پاسەقان، زێرەفان.
ناجاخ: ئەشكرا.
ناجە: لێدەر.
ناچوخ: ناچوڤ، قالا، قەكری (ت). كوردكاری بوویە.
ناچوڤكرن: ناچوڤكرن، قالاكرن، قەكرن.
ناچی: سەرچی، ئەسلی وی «ئەراچی» یە، بوچی، چما،
لەبەرچی.
ناچار: كلیل، هاچار.
ناخ: خاك، بەداخەوا، خوزیكا، پەیفشا پەشیمانی و هیقی و
نازاری.
ناخشته: دۆستانی، ناشتی.
ناخشتی: ناشتی، دۆستی (سلم، صداقة).
ناخا: ناغا، پێشەوا، پەیفه كی مغۆلیه، ب رانا نا شكوهمەند و
د فارسی و كوردی دا بكار تیت.
ناخازادە: پس ناغا، كورە ناغا.
ناخەل: مەخەلئ مەر و مالانی (حظيرة الماشية).
ناخال: گلیش و پیساتی.

نابلەكوت: خوریک قوت (ملقح الجدری).
نابئ ژێرکاه: ئافا بن کایی. کنایەتە ژ: مرۆفئ زبیرەك و
زەرەنگ، هەم بۆ مرۆفئ مۆن و مووزی و بنقە بنقە ژئ تیت
كوب ریاكارانە سەر قە سەر قە خۆ خەشیم و سادە دیار
دكەت و د دەروون دا وەکی ماری ب خەلکی قەد دەت.
نابئ بن کاهئ: ئافا بن کایی، نابئ ژێر کاه. "باتەبی"
فەرموویە: زوو گەهشتن چۆنە دۆرامە کەهئ
کەتە بۆسان مثلی ئافا بن کاهئ
نابەستخانە: تەتی خانە، جەهئ دەست ئافئ.
نابەست: ئاودەست.
نابەوت: ئاوات. واژەبەکی موشتەرەكە: هەورامی و ئافئستی.
ناپۆرە: پەتە، بەلا، پەتەت، کۆم بوون، هەشیمەت، حەشر.
ناپئ: ئاپۆ، مام.
ناپە: ئاف، فریشتا زێرەفانئ ئافان د ئافئستایی دا.
ناپۆرە: ئاپۆرە، قەلەبالغ، رووشە.
ناپۆرن: ژن مام.
ناپۆ: ئاپئ، مام، هاپۆ.
ناتر: ناگر، ئیگر، ناتەر، ئاور، نازر.
ناتەش: ناگر، نازەر، گورپئ جەهەننەم (قەر). جزیری دبێژیت:
ئیرۆ مەلا سراپا لەو تێك بومە ناتەش من دی سەحەر خەرامان نەیشەكەرا شرین مەش
ناتەشكەدە: ناگردان (بیت النار)؛ جئ ناگرئ زەرەدەشتیان
(معید).
ناتاج: نەبوون (عدم)؛ خەم (رەنگئ عەرەبی دەت كوردكاری
بوویە).
ناتاجی: خەمدار، نافچویی (معدم، حزین) <ع،ك>، (عدم،
حزن).
ناتوون: توون، ئەتون، ئاتەشخانە، ناگردان.
ناتەشخانە: جەهئ ناگرئ، ئاتەشگەه.
ناتەشگەه: ئاتەشگا، جەهئ ناگری.
ناتەشپەرست: ناگر پەرئیس.
ناتەشەك: ناگرۆك.
ناتبئ: نەفسا کامیلە، نافئ بابئ فریدونییە، گیان پاک.
ناتریان: ناگرخان.
ناتەشبان: ناگرخان.
ناترەش: زێرەفانئ ناگری نك زەرەدەشتیان.

ناران: زۆزان، جھپ کوچه را ل زستانن.
نارمه نیتی: فریشته یی ئه قینی.
نارخافک: مرتۆخه.
نارخه بان: دلبیانی، داکه سیان، ئۆقره گرتن، تهنابوون، نارامگرتن، خاترجه می
نارنج: ئه نیشک، نارهن (مرفق).
ناره زوو: هیقی، ئومید، ئاوات.
ناره زومنه ند: ئومیدوار، هیقیدار.
نارمان: نارمانج، نیشان.
نارمانج: هیقی، ئومید، نیشان.
نارمانجانی: نیشانانی.
نارهن: نارنج (مرفق).
ناویشه: ناریش، کیشه، گرفت، ئالۆزی، تهنگه ژه.
ناریش: گیتچهل، کیشه، گرفت، به هۆش، عهقل.
نارنگ: بلتسه، تاف، رهوش، خه تیر.
نارا: ژ نارایشیق هاتیه، جوان کرن. میر عمادالدین فهرموویه:
 «لبه درئ کاتبی حوسنی - نفیسی عه مبه ری سارا/ شریه
 غالبی حوسنی - بنیسا ناجه مال نارا». نارا دبینه پاشکو
 (لاحقه) و مانا بکهری دده ته ناخی و وه سفی وه کی: به زم
 نارا، رهم نارا، جهان نارا، جه مال نارا.
نارتیس: ئه رتیس، هونه رمه ند، ناخی عه شیره ته ک و گونده کی
 کوردانه ل کوردستانا عیراقی، دهۆک. ناخی مه زنی وان
 «سلیم مصطفی» بوو ئه و عه شیره ته لقه کا دۆسکیانن،
 میترچاک و مه رد و دلیر و پردین و سۆز و حه یا و خودان
 خه به رن و یاری کهرن و نوکته چینه. ئه رتیس به مانا حه نک
 ژی هاتییه.
ناریایی: ئیرانی، نه ژادی هندو ئوروی.
نارا: هه قالینی، وجود بوون.
ناراسته: پیتشکیش کرن، خه ملاندن.
نارۆ: هارۆ، ئه فرۆ، ئیرۆ.
نارۆنه: رک گرتنا مندالبه، پیتچه وانه. ریکا که چ، گریا بچوکی
 بی ئه گهر. ئه ف واره به لئاو یستایدازی هاتییه: «ئه وارۆنه»
 ب مه عنا که چه وی و ریکا خواره.
نارکه برنج: نارئ برنجیه.
نارکه ساقار: نارئ ساقاریه. (نارئ هور ناقدوو به ران دقتیت
 «په ند».)

نادیانی: بنه ماله کن ژ بنه مالیت شیخادی (عدي بن مسافر ب
 رامانا بنی برکات).
نادینه: ئه یینی. (نادینه کوردیتره ژ هه یینی).
نادۆده: ئادۆکه، بیله کان: بیله قان نا ف کیتلک، دارا نیقه کا
 مه شکتی.
نادۆد: دارمه شکه.
نادیان: ئه ف بنه ماله تیتته پالدان بو (نازاد ئاباد) ژ بنه ماله یی
 ئابادیی مه زن دبیتنی، نادیانی، تیره که ژ به رواری.
نازه ریر: پیری ئاگره لکرنی د نایینی زه رده شتیان.
ناذر به رزین: په رستگه هه که ل به لخ، یان نیشابووری.
ناذر شه ب: فریشته یه که وه کیلی پاراستنا ناگریه.
ناداش: ولدش، دلداش، هه فال.
نادیر: نشتهر (مشرط).
نادینه: که سکوسۆر (قوس و قزح).
نادینه گهر دین: ئه و قۆدیک و ماشه لانه کو ب بوو کان فه دکهن.
نار: دوولکه که ب دیمایه یا نا ف و چاووگ یقه دمینیته. هنده ک
 رامانا چیدکه ته و خاوه ندیی دگه هین بو فاعلی وه کی: کریار
 «بکر»، هوشیار، زانیار، گریار، گۆتار. واژه یی «نار» ی
 تیکه لی گه له ک رسته بان د زمانی کوردیدا تیتته به رچا ف،
 ئاور، ئاگر.
ناردۆله - ناردۆله: جوړه شوړیا به که کو بئاری گه می تیتته
 درست کرن. به لی مه عنا وئ، ئی کوردی ناردۆله هه ر
 نارخافکه کو نارئ گه می لگه ل روونی و شرینی یی دکهنه
 پیخارن. هنده ک دبیتنی «نارداله» و هنده ک دبیتنی
 «نارداله» و هنده ک دبیتنی «مرتۆخه».
نارد - نارد: هارد، دیاره، نارد، یان نارد ژ نه سلنی هاردی
 هاتییه، چونکه ب رهنگیت ده مکا تیت جوړه جوړ تین و
 هه میژی ب «ه» ده ست پیدبیت وه کی: هارد، هاردن،
 هارین، هیران، هیران، هیران، هه قران.
ناراته: نازاته، نازاد، نازاده گان، بو چینه کی بکارتینان کولسه ر
 ده ورئ ساسانیان کار بده ست بوون (احرار).
نارام: ژ «رام» هاتییه تراشین، ته نا، ئۆقره، ناخی کووری (نوح)
 پیغه مبه ر.
نارامی: ته نایی، زمانی نارامیان، نژادی نارامیان.
نارامگه: جھپ نارامی یی. جی داکه سیانن، جی تهنابوون و
 ئۆقره گرتن، نارامگا، گۆرستان.
نارامش: برامانا تهنابوون.

- نارهش:** مهبهست، مهردم، نافتي مروشان ژي تیت. «نارش» کوردیتره، نافتي پاشایه کئی ئیرانی بوویه.
- نارویس:** وهریس، گوریس «ههورامییه».
- ناریه:** حهنگ، یاری، گه مه، ترانه (مزاح).
- ناروو:** خیار، (خیار ژي ههر کوردی و فارسییه).
- نارستان:** هیلان، پشتگوهقه هاقیتن (ترک).
- نارامگرتن:** نارامه لگرتن، تهنابون، داکه سیان.
- ناریختی:** پشکیت نافتي بو خودانیت نۆه دارین، میرنابه (مسئولی).
- نارانندن:** نازراندن، نازریاندن، تووره کردن، نهوژی ژ نارۆنه یقه هاتییه.
- ناریان:** کیسه گرتنا برینی، یان کولکئی، نهوژی ژ «نارۆنه» هاتییه.
- نارهزوودار:** خودان ئومید (ذوامل، راج، ذوقن و امل).
- نارشتی:** تیر (نبیل، سهم).
- ناروینان:** نازوقه، تۆشه.
- نارگه:** کوچکئی ناگری، کوانگ، نهسلجی وی ژ دو واژه یانه: «ناگر + گه» یه، جئ ناگری و هاتییه کورت کرن و بوویه نارگه.
- نارمیش:** نارمووش (حریر).
- نارهق:** مهی، خۆه، ب رامانا شیرازهی ژي تیت.
- نارهقخۆر:** مهی خۆر، مهی قه خۆر، نارهق قه خۆر (ع، ک).
- نارهق فروش:** مهی فروش (ع، ک).
- نارهقه:** خوه (عرق، رشح الجسم) (ع، ک).
- ناریان:** «جمع» ناری، نازریان.
- نارزن:** نهرزین، نهرزینک، چه ناکه، چه ناوه، چناگه، چه نه، لاچانک.
- ناره:** زمان شرین، خه ملاندی (بلیخ)؛ دیاره ژ نارایشی هاتییه.
- نارتا:** ئیکاتی، بهرابه ری.
- نارخته:** بهخته ک، کابوس.
- ناره:** نهره، مشار.
- نارکیتش:** ناردمالک، دهپه داره که ناری ژ مزاحه ی پئ دکیتشن.
- ناریژ:** بیژینگ (غریال).
- نارامبهخش:** تهناکه، نارامکه ر.
- ناره قگیز:** مهی گیز (ساقی الخمر) (ع، ک).
- ناره قگیز:** نارهق چیکه ر (ع، ک).
- نارایش:** جوانی، خه ملین، زینه ت.
- نارپاد:** نارپاد حاله ته که بو میترمندان (مراهقان) ژ کچ و کورپان چی دبیت، زۆر دل دچیتسه کارئی جنسی، وهکی دین و سه ر خۆشالییتین. دبیتژی «گرو نارپاد».
- ناریان:** «جمع» ی ناری یه کو دبیته گه له ک تیره و ره گه ز.
- ناری:** واژه یه کئی لیکدای یه ژ «نار» و «ی» نیسه به تئ نار د زمانئ کوردی که قندا و فارسی یئ که قندا نهویکو نه وو کوردی ژیه ک سه رۆکانینه و نیزیکی ئیکن، ب مه عنا ناگریه هه روه ها «نایه ر» و «ناور» و «ناهه ر» و «ناهیر» و «ناتهر» و «ناتر» و «ناگر»، نه قه هه می د زاراقیت کوردیدا بکارتین.
- ناز:** (طمع، حرص). هنده ک کولک دومبه لن لرووی بچووکان تین، ل ناویستای (ناره زوو) هاتییه ب مه عنا (حرص).
- نازا:** زیه ک، دلیر، نازاد (شجاع).
- نازادی:** سه ربه خۆبی، سه ربه سستی (حریه).
- نازادی خاز:** سه ربه خۆبی خاز، نیشتیمان په روه ر، سه ربه سستی خواز (طالب الحریه).
- نازادی خواه:** سه ربه خۆبی خاز، نیشتیمان په روه ر، سه ربه سستی خواز (طالب الحریه).
- نازادانه:** وهک نازادان (کالاحرار).
- نازاد کرن:** نازاد کردن، بهرله کرن، ته لاق دان.
- نازهرمه:** کور و کچیت جاحیل، گه نج و لاو.
- نازورته:** نازار (اذیه).
- نازاد کرن:** سه ربه سست کرن.
- نازاردان:** نه شکه نجه دان (تعذیب).
- نازریان:** تووره بوون، که رب هه لستان.
- نازrandن:** تووره کرن، که رب قه کرن.
- نازۆقه:** تۆشه، رزق، میره، نازۆغه (ت).
- نازی:** جوانی، نه هریمه نی نازو (زینه ت).
- نازاره:** نه له م، ئیش، نازار.
- نازیه تیار:** به هیدار، نازیدار.
- نازاته:** نازاده، سه ربه سست (حر).
- نازاردهر:** نه شکه نجه که ر.
- نازریته:** نه شکه نجه که ر.
- نازمخ:** هنده دانه بیته کچکه نه هشک و ره قن کو لسه ر رووی

ناژاندار: ژاندار، ژاندارمه، جه ندرمه.

ناژی دهاک: یان «نازی دهاک» یان «ئەژی دهاک» یان «ئەژدهاک»، (بنیتره ناژدهاک).

ناژەن کردن: ناژکرن، ئاڤ لسه زهڤیان پشک کرن و دابه شیون، دهرزی قووت دان.

ناژاوه: فتنه، شلتاخی.

ناژاوه گپ: ناژاوهچی.

ناژاوهچی: فتنه هه لکه.

ناژی: ناژیانی، تووره بوونا زیدهی ئەندازه.

ناژۆتن: هاژۆتن.

ناژۆ: هاژۆ، ناژۆتەر، شوفیتر.

ناژۆتەر: هاژۆ، راننده، شوفیتر.

ناژۆک: پاوشک.

ناژۆکرن: ئاڤ رهشینکرن.

ناژۆتکار: «ساتق»، راننده، ناژۆتیار، جۆتیار.

ئاس: ناڤی دارهکی جوان و بهاداره، گهشتن، لهز، کوردیا کهڤن ب رامانا (به).

ئاسیاو: ژ دوو واژهیان پیکهاتییه: «ئاس + ئاو»، ئانکو ئەو ئاسی (ئاشی) کو بناڤی دکه پیت: ئەگه بناڤی کار بکهت، دبیترتی: «ئاسیاب: ئاسیاو»: ئەگه بیای کار بکهت، دبیترتی: «بادئاس» و ئەگه بدهستی کار بکهت، دبیترتی: «دهست ئاس»، ئەگه بکهری بکه پیت و گه بخوت و کار بکهت، دبیترتی: «خه رئاس» و ئەگه ژی بناگری بزڤریت، دبیترتی: «ئاس ناگر: ئاشی ناگری». ل کوردیدا ب «س» و ب «ش» هاتییه، بهلی ب «س» بهرفه تره.

ئاسیاوژنه: ئاسیاو نکرین (نقاره الطاحونه).

ئاسیاوهوان: ئاشهڤان (طحان).

ئاسان: سهل، ساناهی.

ئاسمین: ناڤی گولهکی یه (یاسمین).

ئاسانی: سانایی.

ئاساییش: تهناهی، رهحه تی.

ئاساییشگه: ئاساییشگا، جهی تهناهی.

ئاساییشگا: جی ئارامی یی.

ئاسا: پاشکۆیه کو مهعنا «وهکی» و «مثل» ی دگه هینیت.

ناستەنگ: عهردی ئاسی ژ دوو واژهیان پیکهاتییه: «ئاس + تەنگ».

جلدی مرۆڤان چیدین، بهلین هیچ دهرد و نازار تیدا نینه، هه م دبیترتی: ئەزهخ، ناژهخ، واژهخ، وهزهخ، سیگیل، زگیل، وهردان، بالوو، بالوول، بالوولک، ناڤی گوندەکی ل کوردستانا عیراڤی قهزا ئەتریش.

نازەریاد: موبه دهکی مهزن و بناڤ و بانگه کو ههڤچاخی ئەرده شیر باهکان بوویه.

نازەر هۆشهنگ: ناڤی ئیکه م پیغه مبهری پارسیان بوویه، کو هه م دبیترتی: «مهتاباد - مههاباد».

نازەر: ناڤی بابی ئیبراهیم پیغه مبهرییه، نه هه مین هه یقه ژ هه یڤیت ئیرانی.

نازار: ئیش.

نازیسه: نازدار، تهماع (حریص).

نازەنتی: راقه، شروڤه کرن، فاقارتن.

نازۆیتی: بگه ل و گوشت، قه لهو.

نازمايش: تاڤی کرن، ئەزمون.

نازورده: ئەزییه تبار، خه مبار، ئەشکه نجه دیتی.

نازاردان: ئیشاندن، (عذاب) دان.

نازەند: ته مە عکار.

نازەمر: نازۆ (برک): ئاویستایی ژی نازۆ هاتییه، چالا ناڤی.

نازاله: سۆته منی، سۆته نی (محروقات الشتاء).

نازۆ: نازی، عفریت، دیو، شهیتان، دهوال، هه یوولا.

نازانی: زیان (خساره).

نازهخ: بالوولک (بنیتره نازهخ).

ناژدها: ماری مهزن (ثعبان).

ناژدهاک: ماری مهزن، ناڤی ئیلیسیه ژی لنک زه ردهشتیان ناڤی پادشاهکی سته مکه ره ژ عه رهبان حوکمی ئیرانی د دهستیدا بوو. به ره بهی دبیترتی (ضحاک) کو پاشی جمشیدی هاته سه ر حوکمی.

ناژی: ژیر، زیرهک (نشیط). «ژی» کوردیتره ژ «زیرهکی».

ناژال: سه ویل، گیاندار، مهرو مالات (ماشیه).

ناژل: ناژال، مهرو مالات.

ناژیته: چه کوچکه کو ئاشی دهیترتی (سنانه، الطاحونه).

ناژالدار: خودان مهرو مالات.

ناژال چه رین: په زچه رین.

ناژان: جه ندرمه، هه یته، ناجان (شرطه).

- ناسووده:** نارام، ره‌هت.
- ناسووده‌یی:** راحه‌تی.
- ناسته‌م:** عه‌سته‌م، سڤک، کیم (خفیف).
- ناسمان:** ئەسمان، ئاسیمان؛ د ئاقیستایدا (ئەسمۆ)، د فارسی یا کەشن (ئەسمەن) ب سەنسکریتی (ئەثمەن) ره‌گئی فی وشه‌ی (ئەسمه‌یه، چونکه ئاس) رامانا به‌ری دگه‌هینیت ئەفه‌ ژئی به‌لگه‌یه کو ئاری یا هزر کره‌ه کو ئەسمان به‌ره. له‌وانه‌یه کو (سما) ئی عه‌ره‌بی ژ فان په‌یفا هاتبیت.
- ناسمانی:** ئەسمانی، خودایی، ره‌نگئی شین.
- ناسمانی به‌رین:** ئەسمانی به‌رفره‌ه یان بی پایان.
- ناسار:** ئاستار.
- ناستار:** به‌ته‌نی جلكان ژ ناڤدا.
- ناسی:** نه‌خوش، نه‌ساک، به‌ره‌نگ.
- ناسیاتی:** ناسی بی.
- ناسیایی:** ناسیایی.
- ناسیاتی:** عه‌ردی ناسی و ئاسته‌نگ (وعوره).
- ناسۆ:** هیتسی، هیتسوو، له‌ز، ئەسپین خوش رۆ.
- ناستان:** ئاستانه.
- ناستانه:** ده‌رازین، ده‌رازینک، دیریز (عتبه)؛ جزیری فه‌رموویه: «ناستان و دهر و دیوار و شباکئی قه‌له‌هی».
- ناسۆیی:** هیتسووی.
- ناسک:** خه‌زال، مامز.
- ناسن:** ناهه‌ن، (حه‌دید).
- ناسنی:** وه‌کی ناسنی، ژ ناسنی، ناسنین.
- ناسندپ:** کناری، جوړه کولیه‌که دبیژنی (شیخ الجراد).
- ناسندپک:** کناری (شیخ الجراد).
- ناسنگر:** ناسنقوت (حداد).
- ناسن گه‌رمیق:** کنایه‌ته ژ جدی بۆنا کار و کاره‌ساتی، په‌ره‌ساندن.
- ناسنی ساره:** کنایه‌ته ژ سستی و گرنگ نه‌بوونا کاری.
- ناسن ره‌قین:** ئاسنفرین.
- ناسیان:** وه‌رمان و په‌رچفتن، ئقسن، خه‌وتن.
- ناسان گه‌شت:** ئاسگه‌شت.
- ئاسگه‌شت:** ب ره‌حتی گه‌شتن.
- ئاستین:** به‌جی هیلن (تارک).
- ئاستین:** ده‌رازین (عتبه‌الباب).
- ئاسیایه:** وه‌رمتییه، په‌رچفتییه، ئقسیتییه.
- ئاسکل:** ئەسکل، په‌ل، په‌نگر (حجره).
- ئاستونه:** ئەستون، ئستیون.
- ئاسه‌ن:** بنییره ئاسمان.
- ئاسرۆ:** رۆندک، فرمیتسک.
- ئاسپینه:** به‌رفره‌یی (سعه‌العیش).
- ئاسپین:** که‌یف (فرح).
- ئاسویری:** رۆناهی.
- ئاسنیه‌ر:** ئەو ئەره‌یه کو ئاسنی بی دپرن.
- ئاسنجاو:** ئامرازیت ئاسنی.
- ئاسنره‌ق:** بریتییه ژ مرۆقی سهره‌شک.
- ئاسانه:** جی‌یه‌که ئاماده کره‌ه بۆ دانانا پیلاخان لپیش ده‌ری.
- ئاسرمه:** پالدوو، پالوویع ده‌واران.
- ئاسیابورن:** ئاشه‌فان (طحان).
- ئاسیاگه‌رد:** ئاسیاوگپیر، ئاشگپیره‌کی ئاقی، ئاسیاوگه‌ر.
- ئاست:** جه‌ناب، سه‌یدا، میر.
- ئاسیو:** به‌لا.
- ئاشم:** قه‌خارن (شرب).
- ئاشام:** تشتی رۆن بۆ قه‌خارنی (مشروب).
- ئاش:** ئاشی ئاره‌پیرانی، شیف، گرار، جه‌می ئیقاری ژ خواری.
- «هه‌ر ئەو کاسه و هه‌ر ئەو ئاشه» په‌ند.
- ئاشه‌فان:** ئاشه‌وان.
- ئاشیان:** ئاشیانه، هیلوون، هیلانه، هیلین. «خانی» فه‌رموویه: «هه‌م شیره و هه‌م جناح و هه‌م سه‌ر - هه‌م بییزه و هه‌م ئاشیان و هه‌م په‌ر».
- ئاش:** ئەو جه‌پ کو گه‌نم و ده‌خلان تیدا ده‌پرن و دکه‌نه ئارد.
- «ئاش نه‌گه‌ریا، ئاشه‌فانی حه‌ز کرد» «په‌ند»، سوپ، شو‌ریه.
- ئاشه‌وستا:** ئەو که‌سه کو ئەگه‌ر ئاش خراب بن ئەو درست دکه‌ته‌فه.
- ئاشه‌پ:** ئەو که‌سن کو هه‌فران ئیناینه سه‌ر ئاشی بۆ هپیرانی.
- ئاشووت:** ره‌نی، هه‌ره‌س، ئاقی گونده‌کی مه‌زن ل هه‌مبیزا چیاپی (دویلین) جارن فه‌له نشین بوو.
- ئاشوویی:** پبیساتی، په‌لیدی، ئالووده‌یی.
- ئاشکال:** ئاشقال، گلپش (زیاله).
- ئاشکالدان:** ئاشکال خانه، ئاشقال خانه، ئامانی گلپش تیدا.

- ناشکالی:** ناشکالی (کناس).
- ناشمال:** سیننی نالیسک، کنایه‌ته ژ مرۆقی چاپلوس، مرۆقی بیس و چه‌هل.
- ناشمالی:** چاپلوسی (ملاقی). ئەف وازەبە ژ دوو وشەیان بیکهاتییه: ناش + مال: «شۆرەخۆر».
- ناشتی:** ل ئاویستایدا «ناشه ئیتییسی» هاتییه ب مانا «ئستراحتەگه» و ناخشتی ب راما ناشتی هاتییه، پینک هاتن، تەناهی، دۆستی، هەقالینی.
- ناشه‌قولی:** ناشەقولانج، ناشاشۆکانج، شیف شیفانج «یارییەکا مندالایه بۆ خۆژ دەرڤه خوارنج درست دکەن».
- ناشتی خاز:** دژی شەر و هەرای، تەناهی خواز.
- ناشتیخواه:** ناشتی خاز.
- ناشک:** گەدە، (معدە).
- ناشکرا:** بەلی، ئەشکرا، دیار، «چیل بدزی تیتتەکەل و بناشکراییی دزیت» "پەند".
- ناشانه:** مزاش، پشکا خودانج ناشی کو ناشەفان ددەتی.
- ناشاخە:** میتوەجاتیت فاسد.
- ناشگیڕ:** ناش شەلین، دزی ناش.
- ناشنا:** ناشناس، نیاس، ناسیار.
- ناشماست:** دۆین، گلۆنج بماستی چیدکەن.
- ناشنا و روشنا:** کریفاتی، دۆستانی نافنججی جەماعەتەکن.
- ناشنایەتی:** ناشایی، ناسیاری.
- ناشام بخیر:** شام بخیر، شەوباش، ئەقشام بخیر؛ ژ تورکیفە کوردکاری بوویە.
- ناشتەن:** ژمارە هەشت (۸).
- ناشتائیتی:** ژمارە هەشتا و یەک (۸۱).
- ناشه:** پاک، راستی، ئارد: «ئەشۆ زەرەدەشت: زەرەدەشتی پاک».
- نەشۆب:** فتنە، شلتاختی.
- ناشۆگیڕ:** فتنەگیڕ، فتنە تراش.
- ناشۆگیڕان:** فتنە هەلکرن.
- ناشۆبناوە:** فتنە درستکرن.
- ناشه تەندوو:** بیرا ناشی ئافی، زڤرەک.
- ناشی:** تەقلیدای کۆرکۆرانە.
- ناشاشۆک:** ناشکج مندالانە. «دئ تە زڤرینم وەکی ناشاشۆکی» «پەند».
- ناشیپۆژ:** ناشپۆژ.
- ناشپەز:** ناشچی، گرار لیتەر، وازەبەک فارسی یە.
- ناشپەزخانە:** تیشتنخانە (مطعم)، (ف،ک).
- ناشۆ:** کورته بێندان، پشودان.
- ناشیانە:** هیلانە، هیلینک (عش).
- ناشفتە:** دەرەدار، بچ سەرۆبەر.
- ناشفتەدل:** دلته‌نگ، پەرتشان.
- ناشکارە:** ل ئاویستایدا «ناشکارەک» هاتییه، ئەشکەرا، دیار.
- ناشیف:** خەپار، ناده، خەپارە، تەربیش، ئالاغ، بۆار.
- ناش ماش:** نەوعە گرارەکە ژ ماش و برنج و گوشت و گیایی سەبز، ئیرانی درست دکەن.
- ناشام:** دەمێ رۆژئافای.
- ناشی:** لەبەر بەزەبی، کۆرەوهری، کۆرەواری.
- ناشیب:** کەفتە نافجی باژیری ئامیدی یی. هەتا سەرەمی زبیرنا ئامیدی هەر دگۆتنی «ناشیب»، هەم دگۆتنی «جالاب» و «ئامیدی».
- ناغا:** ئاغا، مەزن، سەرۆک، وازەبەکنی مغۆلیه. ئەف ناقه ل پاکستانی و ئیرانی و کوردستانی تیتتە بکارئینان، بەلج ل پاکستان و ئیرانی دریکا مجاملەیی بۆ هەمی زەلامان بکارئینان، وەکی: پەیشا (سیدی) د عەرەبیدا. بەلج کورد لعراقی تەنج بۆ خان و دەرەبەگان و سەرۆک عەشیرەتان - بخەلەتی - بکاردەبن.
- ناغازادە:** پس ناغا، ئاخازادە، کۆرناغا.
- ناغایانە:** ماقولانە، وەکی ناغایان.
- ناغازن:** خانم، ژنا ناغای.
- ناغی:** یاغی، قاچاغ (متمرد).
- ناغەل:** شاتر، مەخەل، جەیی مەرۆ مالات.
- ناغەلوی:** ناغەلوی، مەقلی.
- ناغەلوی:** تاوہیەکا کچکۆک و بەدستەکە هەم دبیژنی «یەغلا»، «یەغلاو»، «یەغلاوی»، «یەغلهوی»، یەغلو، خوراسانی وەکی کوردان دبیژنی: «ئەغلاو» یان «لغلاوی»؛ (مقلە، طاوہ).
- نافتان:** بزراقی بەر مەقلووبیان هاقیتتەن، دیارە ریشەیی وی ژ «افتادن» هاتییه.
- نافتایی:** هاقیتی، فڕەدایی.
- نافه‌ریتە:** نافه‌رین.
- نافه‌رین:** داخوازو دعایی خیری.

هەر کەسەک ژێ قەخۆت ئێدی نامریت و دبیتژن «خضر»
 پیغەمبەری ژێ قەخواریه؛ هەم دبیتژنی «ناقی حەیان»،
 «ناقی خضری»، «ناقا بەقایی». هەم ناقا حەیات کنایه ته ژ
 خۆزی یێ مەعشوقی، (بنیڤه نابا حەیاتنی).
نافیستا: ئەو کتیبە ئاسمانییا (مقدسه) ه کو بزمانی (مادی)
 کوردی بۆ ئەشۆزەردەشت پیغەمبەری (د.خ) ژلایێ خودیتقە
 هاتییه خواری، بەلێ پشتی مرنا زەردەشتی، ئاشکانیان و
 ساسانیان (تەغەر) واژەبیت وئ وەرگێرانە سەر زاراف و
 شێوہی زمانی خۆ. ئەف جار هەر ژبەر هندی ئەم نەشێن
 بریارێ بدەین کو نافیسستیایێ نھۆ هەمی زاراقنی کوردی و
 مادی کەقنە.

ناقا بن کای: کنایه ته ژ مروۆقی زرنگ و هشیار، (بنیڤه ئابی
 ژیر کاھ) کای.

نافرژ: ئاقرەشاندن، ئەف واژەبە ژ ئەپەغزەری نافیسستی زقیرە
 بوویە «ئاف پرژ» ژ دو واژەیان پیکهاتیە، وەسانێ «ئەپە +
 غزەدە» ژێ ژ دو واژەیان پیکهاتیە. ل کوردیدا «ئاوشار»
 ژێ هەپە.

نافرتیم: کانی بهاریک.

نافەرتیس: ئاقرەرتیز (قر).

ناکیله و ماکیله: ئاکیله و ماکیله، ئامرازێد جۆتی (ادوآة
 الحراة).

ناکوند: یاقووت، عەرەبکاری بوویە بۆ یاقووتی.

ناکاو: چاپوک، زیرەک (نشیط، عاقل، ذکی).

ناکام: (١) سەرەنجام، عەرەبکاری بوویە و مەعنا ژێ
 لێگوریایە، ئەنجامدان (نتیجە)؛ (٢) گیاندار، گیانەلا،
 ناویلکە، مراز (حشرە الموت).

ناکجی: نیشتهجی، جی وار.

ناکار: رەوشت، کریار، کردەوہ (صفە).

ناکره: ئاکرێ، ناقی باژێرەکی بە ل کوردستانا عیراقنی، ئەسلی
 وی (ئاگرە) یە، عەرەبکاری بوویە بۆ (عقرە).

ناگر: ئاور، ئیگر، ئایەر، ناتەر.

ناگوردی: «ئاگر + دوو» ئاگردوو، سوتەمەنی.

ناگردان: (١) جی ئاگری، خانی یی ئاگری تیدا هەلدکەن
 (مطبخ)؛ (٢) دەسترتیزی، ئاگرێ چەکی (اطلاق نار
 الاسلحە).

ناگرې بنکای: بریتییە ژ مروۆقی دو ئەزمان، نەمام، فتنەتراش،
 نەرمۆ نەرمۆ.

نافرشته: پرس، پسبار.

نافنته: ئامانی ناقی.

نافرته: ژن.

نافنمت: ئاقا بۆش، پرئاف.

نافشورن: ئاشورن.

نافتار: ئافتاب، هەتاف.

نافتاو گەردان: خیفە تا سەفەری، گول بەرپۆژ.

نافتاوه: مەسینک.

نافتوش: لیکراست هاتن، گەهشتنە ئیک.

نافکەمادک: ئافگورشت، ئیشکەنە، ئاقا قەلیی «دەقوکا مزوری
 و دوۆستکیا».

نافر: هافر، ئاخور.

ناف: ئاو، لئافیسستیایدا «ناپە، ئەپە» هاتیە.

ناقا: ئاقدان.

نافایی: ئاگاهی، ئاوابی، ئاگاهی کوردیترە چکو نیتزیکی ئەسلی
 هندیە ئەویکو کوردی ژێ قەپەشیە.

ناپەنگ: ئەو عەرەدە کوئاف لێراوەستایی، پەنگاف.

نەفیفازک: ئافکا پیفازنی.

ئاخیز: ئاقا کو نەرم دجیت، زەنەک.

ئاقدەف: متارە، ئاقدان، قۆمۆمە.

ئاپەز: بەزاف، ئاقا کو ب توندی دجیت.

ئاقدەدان: ئاقا، برەوش.

ئاقدەانکر: ئافاکر.

ئاقدەدانی: ئاگاهی، ئابابی، ئاوابی.

ئاقرۆندک: گریهکی دژوار و پر فرمیسک.

ئاقاتری: شیلیا تری.

ئاث خۆزان: ئاث خوارنا مروۆقەکی.

ئاقدان: ئاودان، جەپ پاراستنا ئاقی.

ئاقدەست: ئەو ئاقدەکە کو دەستان پی دشۆن بەری خوارنی.

ئاقدەزۆک: ئاقدەزۆک، یەخچال، کونەبەر (ثلاجە).

ئاقدەگە: کۆقان، خەم.

ئاقدکیش: ئەو کەسێ ئاقی دکیشیت.

ئاقدکیشان: کیشانا ئاقی.

ئاقله: ئاوله، ئابله، خوریک، پەقۆشک.

ئاقا حەیاتنی: مورەکە ژ ئاقا کوردی و (حەیاتا عەرەبی)، دبیتژن
 ئاقا زیندەگانی یی سەرە کانی یە کە دناف تاریکییدا کو

ناگره: ناگره، عهده‌بکاری بوویه بۆ (عقره). ناگری د کوردیدا گه‌له‌ک ناڤ هه‌نه، وه‌کی: «ناگر، نایه‌ر، ناوور، ناهر، ناھیر، ئاتهر، ئازهر» و لفارسیتی که‌فن: «هار، هیر، ئاذر، ئاتر، ناگر، ئاتەش». هه‌ر وه‌رەنگ: «هارا، هارید، هیرید، اذید، نوذر، اذراباد، اذرابادیان، اذرابادگان، اگرداد، اتراب، اتروپاتین، اتروپاتکین، ئەخگەر، ئەستیر، ئستاره، ئاهور»؛ ئەڤه هه‌می ژ زمانی ناری موشته‌قن و مه‌عنا ناگری دده‌ن. هه‌روه‌کی: «هاگدر» کو (معربی) وی (هاجرة) وی مه‌عنا بێ ڤه‌دگریت.

ناگری نه‌مروودی: ناگری کو بفه‌رمانی نه‌مروودی، فه‌رمانداری بابلی هاتبووه هه‌لکرن تا «ابراهیم خلیل الله» تیدا بسۆژیین، به‌لێ ناگر بفه‌رمانا خودی بوو فیتنکاتی و سه‌لامه‌تی.

ناگرۆک: (١) نه‌خۆشیه‌کی جلدیه (شری)؛ (٢) نه‌خۆشی یه‌که تووشی سه‌وزه و گیای دبیت.

ناگرکوژ: ئەو که‌سه کو به‌لای دادمربینیت.

ناگرخۆش: ئەو که‌سه کو سه‌هرا خه‌لکی پیتیت ژ به‌ر زمان شریناوی لڤۆر ناگری وی کۆم دهن و دچنه دیوانا وی.

ناگری: بریتیه ژ وی که‌س کو مه‌ترسیی ژ خۆ لاده‌ت، بریتیه لو که‌س کو به‌راهیا ناگری ڤه‌پریت و نه‌هیلیت زیده بکه‌ت، فتنه‌مرین.

ناگریازی: یاری کرنا بناگری، ئاتەشبازی.

ناگریاران: (١) بریتیه ژ به‌لاڤبونا فتنه‌ی؛ (٢) قوماشه‌کی ب ره‌وش و شه‌وقه.

ناگر فه‌مراندن: فتنه ڤه‌مراندن.

ناگریارێژ: زیه‌ڤه‌نای ناگری، ناگریه‌ریس، خۆ ژ فتنه پارێژ (سلمی).

ناگریه‌ربوون: ناگر تیبه‌ربوون.

ناگرکرن: ناگر کردن، ناگر هه‌لکرن، ناگر ئیساندن، فتنه تراشین.

ناگر که‌شکرن: ناگر داگیرساندن.

ناگر گرتن: بریتیه ژ که‌ریه‌کا دژوار، ناگر تیبه‌ربوون (ثوران الغضب).

ناگرۆک: مرۆڤی به‌کۆکی بێ بکه‌ت، دووری.

ناگرین: وه‌ک ناگری.

ناگری خودی: بریتیه ژ (نور الحق)، بریتیه ژ کاره‌ساتیت خودی.

ناگریگر: ناگرگر، ناگر خۆشکه‌ر، چیلک (شدید الاشغال).

ناگر خۆشکه‌ر: به‌لافروش، فتنه‌چی.

ناگردل: نه‌فرینه لسه‌ر که‌سه‌کی، دوعا.

ناگا - ناگه: هشیار، ناگادار، ئیگه.

ناگاهی: هشیاری، ناگاداری، ناگایی.

ناگه: ناگا، ناگاه (فاهم، یقظ).

نال: فح، کولیلکا کشف، سوژی کیم ره‌نگ، جنۆکه‌یی زیتسانی کوژ، دیو.

نالاله: هه‌لاله، لاله.

نالال: (١) قه‌له‌م، سنجه‌ق، به‌یداخ (٢) ئارا، جوان کرن، خه‌ملاندن. «مه‌وله‌وی» فه‌رموویه: به‌ل بالاش ئالاش، ده سه‌د خه‌م و چه‌م - بازوه‌ینۆن بێ خه‌م، وه‌ی چه‌م یا ئەو چه‌م.

نالاستن: ئالیتسن، لیستن (الحس).

نالان: نالیان، تیشالیان، لیثالیان، لڤونالیان. نالان ناڤی عه‌شیره‌تا «مه‌می نالان»ه.

نالاخ: گیاییت کو لئاڤ ده‌رامه‌ت و بیستانان تیت و زبانی دگه‌هینه‌ و ارداتی.

نالاجیق: هه‌رزیل، که‌پرۆک.

نالاف: نالیک (ره‌نگی عه‌ره‌بی دده‌ت: علف).

نالای پالی: چه‌پوچوپ، لف و ده‌وران.

نالیسک: کیرکی که‌ڤچک چیکرنی، بریتیه ژ زمانی گایژی.

ناللی: لا، به‌لێ «لا» کوردیتره ژ «ناللی».

نالۆدار: دارو شه‌ڤه‌لێ سه‌ر کاریتیه.

نالۆز: شیلیای (مشوش).

نالۆزی: گیرو گرفت، ئاریشه، تشویش.

نالۆزیان: ئالۆزان، تیکه‌ل بوون.

نالۆزیای: شیلیای.

نالۆش: خوریان (حساسیه).

نالوشه: بن چناگه.

نالوو: (١) گه‌لالیشک (بلعوم)؛ (٢) ئالووشه، ئالگووش (لوزتین)؛ (٣) ئالووبالو، ئالبالوو؛ (٤) ئەلهۆ، هه‌لۆ، شاهین (عقاب).

نالوگۆر: ئالیگۆر، ئارگۆر، گه‌وژین (تبادل، مبادل).

نالینۆک: نۆکیت بیتیفیل.

نالبرن: بیته‌وش بوون.

نالایی: تیک پیتچایی، مه‌نده‌هوش، نمایی بون.

نامباز: لېك، ئەمباز، بەرامبەر، تېك ئالان (مساوی، شريك).

نامداگرتى: ھەقىشكى (مشاع).

نامراز: ھەقراز، ھەقسەر (شريك السر).

نامسەر: ھاوسەر، ھەقسەر، ھەقژين.

نامشق كوردن: ھاتوچۆ كرن <ھەورامبە>.

نامشوكەر: ھاتوچۆنكەر (متردد).

نامك: مېمك، مەت <رۆژبەيانى و مەقلوبىيە>.

نامۆزا: پسمام يان دوتمام.

نامۆزازا: پس پسمام.

نامۆژ: رېنمايى، ئېرشاد.

نامۆژگار: شېرەتكەر، ماموستا.

نامۆژيار: نامۆژگار.

نامۆژگارى: رېنمايى، رېبەرى.

نامۆژيارى: نامۆژگارى.

ناموو: نامرازى جۆتى، ھنجاپ.

نامە: دالك، كورته ناقتى (آمنة).

نامىتە: تېكەل <بزاراقتى لورى و ھەورامى>، ھەرەمە.

نامىژە: ھېقىتى ماست و پەنبىرى.

نامىژەن: نامىژە.

ناماتە: نامادە.

نامانم: باوەر دكەم (اعتقد).

نامىدى: شارەكى مېژوويىيە ل باكوورى كوردستانا عېراقىيە. ئەسلى وازەى (ئاشاھىيا مېدىيا) يە؛ ناقتى وئىيى كەفن (نامات) ھاتىيە.

نامەد: بەخت، كەفتە ناقتى دياربەكرىيە.

نامراز: ئالاش.

نامازە: ھېما، سەرەرا، زىدەبار.

نامۆشۆ: ھاتوچۆ، نامشۆ، ژ (امد و شدى) ھاتىيە كورت كرن: «داخو چەند وەدەست نازك نەونەھالان - نامۆشۆت كەردەن، پەى دلى مالان / ئىيسە ھاچۆن من پەشيووت بىن حال - كەفتەنە خاك مەگەر رات پامال» مەولەوى.

نان: دىبىتە پاشكۆيى وازەى مەبەستى، چاخى و جىبى دگەھىنىت وەكى: ئىبقاران، نىشرۆيان، سۆبەبنان، تىشتان، برىنگان. ديسان مەبەستى كومبوونى (الجمع) دگەھىنىت، وەكى: كوران، كچان، مالداران. ل دووماھىيا رەوشىژى زىدە دىبىت

ناليسۆر: سېشى لاسۆر.

نالوودە: پيس، چەپەل، تېكەل. ئالوودەيى: پيسى، تېكەل بوون.

نالانە: ھېلېن، ھېلېنك، ھېلانە (عش).

ناليز: ئەلېز، ھەلېز، مەشكە.

نالېه: ئومېد، ئارەزوو.

نالوچە: ھەلوژە.

نالوو كەفتن: نەخوشى يا گەپىي.

نالۆلە: گلۆلە (غېرمتناسق).

نالگۆسىكال: وەرنە يارى و ھەنەكى، ئەلگۆسىكال «كوردى يەكى غەربىيە».

نالىش: ئالوشە.

نالوش: گەلالىشك.

نالانە: بېستانى دانگى چىاي، ئەو بېستانى كول نېشەكا دەشت و چىايى دايە.

نالەت: بېبەر، فلفل، «رەنگى عەرەبى ددەت».

نالاو: گورى، پېت (لھىب).

نالەكە: تراخوم، نەخوشىيەكا چاقتىيە.

نالۆرى: بالۆلى، چاڭ سۆرى پىكەتى، حىچ بوويى.

نالفجاپ: چەراگە، لەوەرگە.

نالشت: دان و ستاندىن، خووسار.

نالاخ: بژار، ئادە.

ناميان: ناقتى گوندەكى ل نىزىكى بەردەرەش، ھىقىن، ھىز، وەكى: بەيانت خۇش و گەش خانم كز و ھىواى دل و جانم لە بسكت دايە تاي ژيانم ئەوينت يۆتە ناميانم "ھەژار"

ناماولوايى: ھاتوچۆن.

نامادە: بەرھەف، حازر.

نامادەيى: بەرھەفى، حازرى.

نامادەكرن: بەرھەف كرن، حازر كرن.

نامادەكرى: بەرھەف كرى، حازر كرى.

ناموزگار: شېرەت كەر، ماموستا.

نامورزگارى: شېرەت.

نامىژ: تېكەل، باوەش (معاشرە، مېاشرە).

ناماس: پەرچفتن، خەوتن (ورم) <ھەورامبە>.

نامان: ھاتن، سېنك، قاپ.

نامانج: بىتېرە ئارمانج.

- وچ مەبەستى (مەعنای) كىم و زىدە ناكەت، وەكى: ويران، دىران، لىدان...
نانين: ئىنان، ھاوردن.
نانىشك: ئەنىشك، خوارۆك (معوج)، لئاقىستايۇنى ھەر بەو مەبەستە ھاتىيە. و ئەنىشك و ئەنىشكە ئى ھەر ئى خانەوادەيى يە. (مرفق).
ئان: يان، يا، «ئان لئاشىكە، ئان ل ئاشى باركە» "پەند"؛ «ئان كوردستان، ئان نەمان».
ئانام: ئەندام.
ئانە: وشەكە ھەر دەمى كۆ بدووماھىيا ئاقى قە چەسپىيا، دى ئى كەتە (مشبە بە)، وەكى: زالوانە (زالو صفە)، مندالانە، پىاوانە، دليرانە، شىرانە، مەردانە. دى بىتە ھەرفا نىسبەتى ئەگەر بدووماھىيا (اسم الجنس) يىقە چەسپىيا، وەكى: رىقەچۇنا دزانە، پىتلاقى ئزانە، كراسى ميرانە.
ئانگوت: ھنگافت.
ئانگوتەن: ھنگافت.
ئاند: پاشگرە كارى تىنەپەر دكەتە تىپەر (فعلى لازىمى دكەتە متعدى). بۆ وىنە: ئەقە ھەمى تىنەپەرن. دەمىكو ئاند دىبىتە ھەمى تىپەر دبن، بۆ وىنە: شكاند، كەناند، مراند، خەلاند، نغاند.
ئاوا: ئاڧا، ئاودەدان.
ئاو: ئاڧ.
ئاودەدان: ئاقەدان (عامر).
ئاودەدانى: ئاقەدانى (معمور، عمارە).
ئاوخانە: ئاودەستخانە، تەتى.
ئاوخاردن: ئاڧ قەخارن.
ئاودان: ئاڧدان (سقى).
ئاودز: ئەو ھەردى ئاقى ددزىت، سرنج، شرنەقە، دەرزا ئاقى.
ئاودەست: ئەو ئاقەكە كۆ بۆ ئىستىنجايى ئامادە كرى.
ئاوار: وىرانە، چاپى.
ئاوارەكرن: دەریدەر كرن.
ئاوارەيى: دەریدەرى، باژىلەيى.
ئاوارەچى: ئاوارەكەر.
ئاوہخ: ئاخ، ئاھ.
ئاودەستخانە: تەتى، ئەدەبخانە.
ئاواز: سەدا، دەنگ.
ئاوام: وام، قام، قەر.
- ئاور:** ئاگر، ئاقش، سەرەنج.
ئاورى: ھەڧال، ھەڧالرى.
ئاوربەند: ئاتەش بەست، ئاگر بەست.
ئاوات: داخواز، ئارەزوو (بغیە، منى).
ئاواتخوستان: داخواز كرن، ئارەزوو كرن (تمنى).
ئاواتخواز: ھىوادار، ھىشى دار.
ئاوارتن: چەرت كرن، قەقە تاندن (فصل تمیز، استثناء).
ئاوازخوش: دەنگ خوش.
ئاوا: داوى، دفن بلند، «ڧلانكەس ددلى خو دا چەند ئاواپە!»، ئاقەدان، داچونا روژى.
ئاواتتە: ھاوئەتتە، نە سار نە گەرم (ت).
ئاوئەتتەچى: ھاوئەتتەچى، رەشەكەر.
ئاودز: شرنەقە، سرنج.
ئاودرووت: بۆ قەروچكاندنا تەيران بەھۆى ئاڧا گەرم بكار تىت.
ئاورا: ھەورا، برسى «واژەيەكى شەبەكىيە».
ئاوژوو: بەرەڧاژى.
ئاوقا: ئەمباز، ھاوبەش.
ئاواوك: چەنەباز، پرىيژ.
ئاوبوتىر: ئەو بۆتكەدارەنە كۆ ئاقى تىرا دپۆرىننە سەر ملكى.
ئەويار: ئاوبوتىر، بۆتك.
ئاوباز: مەلەڧان، مەلەوان.
ئاوپر: ئەو دەرەڧە، يان ئەو ھەردە كۆ ئاقى تىدا دبرن. ئەو مەر و مالاتە كۆ مرن دكەڧىتە تىدا ژ بەر گەلەك قەخارنا ئاڧا سار د زستانىدا.
ئاوربەر: قەگۇھاستنا ئاقى ژ تامانەكى بۆ تامانەكادى.
ئاوبەند: ئىسقات، نەخوشىيا ژنىكىت ئاوس.
ئاوپال: ئاوپاليتش.
ئاوپاليتش: سەڧىنك.
ئاوہرەش: يان «ئاقارەش»، كۆرەبۇون، ڧالا بەد.
ئاڧدزك: ئەو برىنە كۆ ئاڧ بچىتە تىدا و تەشەنە بىيت.
ئاوپر: ھاڧرى، سەرنج، "جزيرى" ڧەرموويە: «وان دچەرختىدا كۆ دىم - ئاور پەياپەى دانە من».
ئاودر: كەنداو، ئاوكەند.
ئاوكەند: ئاوپرەكە، كەنداڧ.
ئاوخۇرى: ئەو ترارە كۆ تىرا ئاڧ قەخارنا مەرۆڧەكى بگريت، ترارى ئاقخۇرىيى.

ناوژونه: ئابژونه، ئاغرووم، ئاسنځ سهړئ قاووشځ.

ناوېرژين: ئه و كه سه ئافځي دره شينيت. ئه و ده ستگايه نه كو ئافځي دره شين.

ناوېرژانډن: ئاف ره شانډن.

ناويستا: ئافځيستا، ئه و يه كه مين كتيبنا ئاسمانى يه كو د بيتزن بزمانئ كوردى هاتيه نقيسانډن و «گوايه» ئه رده شيرئ پاپكانى (پاشايه كى كورد بوويه) فه رمان دا يه ب كو مكرنا وئ، پاشى ئافځوئا وئ، هه ژئ گوتن و به يان كرنئ يه (ئافځيستا) چنه سه دهك پاش مرنا زه رده شتى (د.خ) هاتيه نقيسانډن و پاشى ژ لايئ هندهك كه سانغه هاتيه كو م فه كرن ئه و هه مئ ژئ خه لكئ هه ريمى مادان نه بوون. هه رچه نډ (گوايه) گاتان پشه كه كئ ئافځيستا يييه هندهك سرودت زه رده شتسيه، به لئ بو هئډئ ژئ چ به لگه يه كى موكوم (قاطع) نينه ئه ف جا هه ر چنه نډه كو زمانئ ئافځيستا پئ هاتيه نقيسين فارسى نينه و زمانه كئ تايه تيه و بزمانئ ئافځيستا يئ ئاف دهركريه و مه شهو بوويه و لگه ل هئډئ ژئ كو پشه كه ك ژ زمانئ ئافځيستا يئ ل هندهك رووفه لكوردى يئ نه ژ دچيت. به لئ... هه ر نايسته به لگه بو هئډئ كو ئافځيستا هه موو كوردى يئ كه قنه. ميژووفان دبيتئ: زه رده شت مروغه كئ جو تكار (جوتيار) و خه لكئ هه ريمى «ماد» بوويه و هه ر لئاف خه لكئ ده قه رئ بيرو باور و رتبازا خو به لاف كريه. به لئ... پاشى فئ به لاف كرنئ، له لايه ن ماديت كو چهرقه (به شه كئ زورئ كوردئ وى چاخى) به ربه ركانا وى هاتيه كرن و ژ ولاتئ خو هاتيه ده ركرن و باژتيله كريا يه و چويه هه ريميت دى ژ ئيرانئ و ئايينئ خولوتري به لاف كريه و، پاشى ئه شكانيان گوتتيت وئ كو م كرينه و پشتى وانژئ ساسانيان هه روه كريه و دياره ئه شكانيان و ساسانيان هه تا راده يه كئ زور شتويه يئ زمانئ وى چاخئ خو بسه ر زمانئ به رته ئئ ئافځيستا يئ ئيخستينه و تيكه ل و پتيله كرينه. به لئ وه سا دياره لبه ر هئډئ و ئايينئ زه رده شتى (د.خ) بزمانئ مادان بوويه، نه شياينه زمانئ «مادان - كوردان» ژ ئافځيستا يئ بيه كجارى لابه دن و لئاف بيه ن و زمانئ خو لئ وئ بچه قينن و بنجئ وى داكوتن و ژ به ر هئډئ ناچار بوويه هندهك لزمانئ كو زه رده شت ئايين پئ به لاف كروو تيكه لئ زمانئ خو بكه ن و په خش كه ن. بكورتئ ژ به ر هئډئ، زمانه كئ تيكه ل ژ فان زمانا په يدا بوو و هئډئ هئډئ زمانيت دى بيت ئيرانئ تيكه ل بوويه هه تا زمانئ كو ئه م دبيتئ ئافځيستا.

ئاوسا: ئاوسان، ئاوساو، پولك، ئافگرئ.

ئاوساو: و «ئاوس» و «ئافس» و «ئابسته ن» هه مئ ژ يه ك ريشه نه، ب مه عنا «پولك» ي دگه هيئن و هه مئ دچنه سه ر يه ك چكو ئافسيژئ هه ر ئافه ئاف ره حمئ كو م دبيت، هه ر ودى پولك لسه ر له شئ مروغئ پري ئافدبيت.

ئاويته: (١) ژ ئامرازئ فه لاهه تئ، لاپيته، لاپيته؛ (٢) زارى، نالين، فيغان، كالين.

ئاويار: ئاوډير.

ئاودير: ئه و كه سه كو ئافځي مه زووعاتئ بمانگانه، يان بسالانه ب ئوجره ت بده ته وه رزكاران.

ئاويارى: ئاوډيرى.

ئاودر: ئاوډر كه.

ئاودر كه: ئاوډر (خليج).

ئاوانازئ بين: كر كركا گه رووى (حنجره).

ئاوه نډ: دبيتئ وى وه ريسئ كو هه ر دوو سه ريت وى ب دوو داران گرئ بده ن و ويشيت ترى پتفه به لايوسن، به لگه، ده ليل، بورهان، قولپ (حجه)، و ب مه عنا ئامان ژئ هاتيه.

ئاورينگ: پريشكا ئاگرئ.

ئاووينه: وه كئ ئافځي، به لئ كورد بخره له تئ، يان ژبه ر كورت كرنئ دبيتزن: ئاويتنه وه كو ئافځي، بره نگئ ئافځي، قوډيك، گوزگئ.

ئاوريشم: حه رير، ئارمووش، ئه بريشم، ئه وريشم و هه وريشم ژئ هاتيه و عه ربه كارى بوويه بو (ابريسم).

ئاوز: ناريش، ژيرى، ئاو هز، هوش.

ئاويلكه: بيته وئشى يا مرئئ (سكرات).

ئاورگ: پتكوچك، كوانك (مرقد).

ئاونگ: خوناف، بارانا هوور.

ئاوايه: عه رډئ ئافځي، به راف.

ئاوه نډ: ئاونگ.

ئاوه ز: ئاوز، هوش.

ئاويتنه: خوډيك، قوډيك ژ دوو واژه بان پتكه اتيه: ئاو + وينه. **ئاويتنه بډ:** ئوډه يئ شيشه به نډكرئ.

ئاوى: عه رډئ بئاف، عه رډئ ئافځي، به راف.

ئاوس: ئافس، باردار. ئاوسئ: باردارئ.

ئاوسكرن: ئافسكرن، ئاوسكرن، باردار كرن.

- ناوشرینک:** قهلیپوک.
- ناولناو:** ههقالناف.
- ناولناوی ژماری:** ههقال ناڤی ژمارهیی.
- ناوکی:** وهکی ناڤی، برهنگی ناڤی، روڤ وهکی ناڤی.
- ناوهکی:** باژتيله، دهره، در، ناواره، شل، وهکی ناڤی.
- ناوگۆشت:** چه لاو، گوشتاو.
- ناھ:** ناخ.
- ناھا:** په یفا سه سۆرمانی.
- ناهن:** ئاسن.
- ناهنک:** بهزم، موسیقا.
- ناهنک گیتی:** بهزمگیتی (مطرب).
- ناھیر:** ناگر، ناھر.
- ناھوو:** ناھی، مامز.
- ناھرمهن:** نههرهمن، ژ دوو واژهیان پیکهاتییه: ناھر + مان، ئانکو «جی + ناگری» پچ مرز پچ شهیتانه.
- ناهیست:** ئارام.
- ناھۆزا:** یهزدان، خودی.
- ناھۆزایی:** خودایی (ربانی).
- ناهیته:** بهد (سیء).
- ناھیا:** نهوان (هؤلاء).
- ناھال:** نههل، ئارام، نهف وشهیه لساھنامهیا فرددهوسی ژ فارسی یا کهفن هاتییه نهسلتی وی (هال)ه، «ته ماشا واژهی (هال) ی بکه». بکوردی دبیتن: فلان پیچهک ناھل بوویه، ئانکو: ئارام بوویه. نههل ژ ناھالی قه هاتییه نه ژ (اھل)ی عهردی.
- ناھنگ گیتی:** بهزمگیتی (مطرب).
- ناھار:** گلپز (لعاب).
- ناھۆ:** په تا، درم، تۆرته، دهر، تازار.
- ناھر:** ناھیر.
- ناھیر:** ناگر.
- ناھیر:** نه ندازه، ناگر، عه یار، عه یاره (قیاس).
- ناهییش:** خه بات، ئیش، کار (سعی، کسب).
- ناهی:** په یفا سه سۆرمان و په شیمانی، ژ نائی بی ئاڤیستاییشه هاتییه؛ ناڤ، بزراڤی هندهک شه بهکان.
- ناهی نای:** (۱) ناوازهکی کوردی، بو سه سورمانه بکار تیت.
- ناهیۆ:** هایهۆ (کلمه استنکار).
- ناپهردان:** ناگردان، قیاسکه.
- ناپۆ:** کات، ژین.
- ناپه:** نه یه، نهفه، بزراڤی هه ورامی دبیتن: یه.
- ناپنده:** نهۆ پیته، دامی دابیت.
- ناپیندار:** باورمه ند، خودان ناپین (متدین).
- ناپین و نۆپین:** چه پ و چه رو حیله بناڤی دینی.
- ناپین:** ری، زنی، رتیازگه، دین.
- ناپینه:** ناوتینه (مرآت).
- ناپین په رست:** دیندار، دین په رست، دین په روهر.
- ناپفت:** ئومید، سوود (نفع، فایده)، ئاڤیستیایی ژی نایفت هاتییه.
- ناپاره:** قیاس، کورد بخه له ته دبیتن (عه یاره).
- ناپهۆت:** هه یهۆت، خلاس بوون مه هیته بجۆت ئانکو: ته مامیا هه دوو کانوونان دبیتنی (هه یهۆت) و دبیتن (نه یهۆت). زۆرجار گه لهک سه رما تیدا دژوار دبیت. لهو باب و کالیت مه بکوردی دبیتن: «نه یهۆت، خه لاس بوون مه هیته بجۆت - داپین کچ فرۆت، دابدار و لهر خو سوۆت!»
- ناپله مهن:** ره شقیله، ره شوپله، ره شقیله (زرزور).
- ناپهر:** ناگر، بزراڤی هه ورامی "مه ولهوی" فه رموویه: «ئیمشه و هه م خه مان وه نه م سه داوه - سه رتا پای ته نم ناپهر وهرداوه».
- ناپینزا:** نهف په یقه ژ دو واژهیان پیکهاتییه: ناپین + زاد، پاشی هاتییه کورت کرن و لیکدان و بوویه ناپینزا ئانکو: زاده بی ناپینی، یان: ناپین + نزا ئانکو دین و دوعا، ژ بهرکو نزا ب رامانا هیقی و پارانه قه هاتییه ته ماشای واژهی (نزا) ی بکه.
- نه:** تپیه که نه گهر لپیشیا واژهی هات دئ لسه ر دوو جورا بیت، خورستی، یان پیته نووس: (۱) خورستی نه سلی نه وه کوژ له شی واژهی بیت و چینابیت بیته فره دان، وهکی: نه ز، نه رزان، نه یوان، نه یینی، نه شکر، نه بدال: (۲) پیته نووس (نه نه سلی) نه وه کوژ له شی واژهی بیت، به لی بفره داناوی مه عنا و مه به سستی ناگۆریت، وهکی: شکفت (نه شکفت)، سپیندار (نه سپیندار)، گهر (نه گهر)، ژمارتن (نه ژمارتن)، شکفه (نه شکفه).
- نه ئیتره:** مام وه ستایی دانیشگای.
- نه نۆجنگه:** بلندترین، عه ربه کاری بوویه بۆ (اوج) ی (ناویستا).

- ئەنئۆرەنت:** ئەلۋەند، ئاقى چىياپەكى ئىرانىيە.
- ئەنئۆرە تۆچە:** رۆن كرن.
- ئەنئۆر سېرە:** سىپارتىن، راسپاردن (ئاويستا).
- ئەنئۆر يىش:** بىر رىش.
- ئەنئۆر شىما:** خەشم، كىن (حقىد).
- ئەنئۆر ئىش:** ئىش، كار (ئاويستا).
- ئە:** ئەگەر لىسەرى كارى بىت و ژ لەشى وازەى نەبىت بۆ (استىقالبى) تىت، وەكى: ئەكەم، ئەبەم، ئەخۆم، ئەرۆم، ئەنۋوسم.
- ئەبدال:** پۆرئ نىر، دەروئىش، بەلەنگاز.
- ئەبەرە:** ھاوردن، ئاوردن، ئىنان.
- ئەبلەق:** چاقرەق.
- ئەبەرۆ:** برۆ، لئاقىستايى ژى (برۆ) ھاتىيە.
- ئەبلە تراش:** شىت، ئەسلى وى «ئەبلە + تراش».
- ئەبىرەش:** ژئا كىم شىر.
- ئەبلە مەزىج:** زىدەرەوى (اسراف).
- ئەبىزىم:** زىرئى پاك و ساف، عەرەبكارى بوويە.
- ئەبىزىم:** ئابزۆنە، ئاقزۆنە.
- ئەبان:** ئابان، ھەيشا ھەشتى ئىرانىيە، ئاقى فرىشتەيا ئاسنىيە.
- ئەبىيۆن:** عەرەبكارى بوويە، بۆ (افىيۆن).
- ئەپەكۆرە:** ئاقىشتىن. دو وازەنە: «ئەپە + كۆرە».
- ئەپە غۆرە:** ئاقىشتىن. دو وازەنە: «ئەپە + غۆرە».
- ئەپە نايۆ:** ئابالىغ، نەگەشتى.
- ئەپە:** ئاڧ.
- ئەپەرتر:** زۆرتىر.
- ئەپراغ:** ئەپراغ، دۆلمە، رەنگە توركى بىت ھەرۋەسا بە يونانىيى (ئەپراغ).
- ئەپراغ:** ئىپراغ، دۆلمە.
- ئەتك:** ھەتك، فەپىت (سمعه).
- ئەتك لىبىرن:** ھەيا لىبىرن، فەپىتكرن، شەرمەزاركرن.
- ئەتك بەر:** بىر شەرم (ھتاك)، كوردكارى بوويە (ع،ك).
- ئەتۆزان:** زەردەشتى.
- ئەتەشە:** جۆرە گورپاتىيەكە تووشى پەزى دىبىت.
- ئەترەش:** فرىشتەيى زىرەقانى ئاقىيە، زەرآڧ، زەندەق.
- ئەترەش پەقىن:** زراف بزدىيان، زەندەق چوون.
- ئەترەش چوون:** زراف رۇيان، بزدىيان، زەندەق چوون.
- ئەتۆ:** تۆ.
- ئەترنج:** ترنج، عەرەبكارى بوويە بۆ (اترنج).
- ئەترۆش:** ئەترەش، فرىشتەيى زىرەقانى ئاڧ و ئاگرىيە، ئاقى شەرەكى كەقنى كوردانە ل پارىزگەھا دھۆكى كوردستانا عىراقى، ھەتا ۱۹۷۵ ھەر ئاڧا بوو، بەعسىيان وىران كر، ئەترەش و ئەترۆش ب مەعنا زەرآڧ و زەندەق و ورەى و جەسارەتتى ژى تىن.
- ئەخرەب:** دووېشك، رەنگە عەرەبى بىت.
- ئەخترەمە:** شەكەستى، دىل، ئەسىر، خەتيرە، دەوارى تالانى (ذلىل).
- ئەختەر:** ئەستىرە، بەخت، ئالا، فرىشتەيى وەكىلى عەردى (طالع).
- ئەختەرستان:** كىتپەكە د ئەحكامىت ئىستىران.
- ئەختەر سۆتى:** ئەستىرە سۆتى، بى (طالع)، بەدبەخت.
- ئەختەر ژمىر:** ئەستىرە ناس.
- ئەختەرى كاويان:** ئالايى فرىدونى، ئەوى كو كاوى بلند كر بو بۆ شۆرشى دژى (ضحاك) ى. ئەو ئالا پارچە كەڧلەك بو دىبىژنى ئەختەرى كاويان، يان درەڧشى كاويان.
- ئەختە كرن:** خەساندن.
- ئەختە:** ئىختە، بارگىر (كدىش).
- ئەخگەر:** ناگر.
- ئەخشال:** قاپ و قاچاخىت ئاڧ مالى (اثاث البىت التافهە).
- ئەخلەدان:** مار وەكى خۆ گەرى گەرى دكەت دىبىژنى: ئەخلەدان، ئەخلەداى (تكعوك الحية).
- ئەخيار:** نەمەست (ضد السكر).
- ئەخم كرن:** روى ترش كرن.
- ئەخلەخ:** ئىكەك، زوخمە، سوخمە (صدريه).
- ئەدى:** ئىدى (اجل).
- ئەددى:** ژ بەرچە «ئەددى تۆ بۆ ناخوونى؟».
- ئەدا:** دايك، رەفتار، رەوشت، ئەخلاق.
- ئەدىنە:** ئادىنە، ئەينى، ھەينى (يوم الجمعة).
- ئەداپايا:** كولىكەكە وەكى دەستى مرۆڧى پەنجەدارە.
- ئەردەشىر:** پاشايەكى ساسانىيە؛ ئەڧ ناقە پىك ھاتىيە ژ دو واژا (ئەرد+شىر) مانا شىرئى دروست ئان راست.
- ئەرژەنگ:** وىتەنامەى مانى، و پالەوانەكى تورانىيە كو بدەستى (توسى) ھاتە كوشتن، و ئاقى دىوەكىيە كو د مازندران

نەرزەش: قىممەت، بەھا، عەربەبكارى بووئە بۆ (نەرش).
نەرفاز: ئەفراز.
نەرتەپاتە: پاسەفانى عەردى، ل ئولا زەردەشتى.
نەرتە: ئاويتا، راست (حقيقت).
نەرشات: ژمارە هەشتى (۸۰).
نەرشەكە: نەرشەك، رشك، رەشك، رشتە (حسد). رەنگە واژەى زك رەش ژ رەھىت «رشك» ئى ھاتىبىتە تراشين، وەكى دىبىژن زك رەش، ئانكوو (حسود).
نەرتنە: نىف گەز (باع).
نەرارات: زنجىرە چىيايىت ژۆرى يىن كوردستانى يە.
نەرەوودە: تاقي كرى، جەرياندى.
نەرك: رەنج، نەركە، وەزىفە (تعب).
نەركدار: رەنجبەر، نەركەدار، زەحمەتكىش.
نەرەقچىن: كولاقي ژ دەزى يىن سپى تىتە درستكرن (ع،ك).
نەرى: بەلى؟، ناي؟ (نعم، اجل).
نەرەپەستە: پالپالانى، قەرە پەستۆكانى، قەرە پەستۆك.
نەرەبەستە: بەسلەمە، دابەستى، ئەو حەيوانە كو ب خودان كەن ھەتا قەلەو دىبىت و پاشى سەرى وى بىرن و بكنە قەلى.
نەرەقگىر: ئارەقگىر، ئەو تىشتى ئارەقا لەشى دكىشتە خو.
نەرس: رۆندك، فرمىسك.
نەرمۆن: عرىۆن، معامەلە بەكە ھەندەك مالى ئىكەم جار ددەنە فرۆشبارى.
نەرموزد: ئەھۆرا مەزدا، يەزدانى گەورە.
نەرنە: ئەگەر نە.
نەرەوند: (۱) تاقي كردن، ئەزمون (۲) ئارەزوو، جادوو، (۳)، (شرط العرب) روبراى دجلە.
نەرەوندروو: روبراى نەرەوندى (دجلەى) رىبارەكە ژ لىك دانا ھەرسى رىبازىن (دجلە و فرات و كارون) ل باشورى عىراقى چى دىبىت و دىبىژنى (شط العرب).
نەرج: وەرچ، مەزناى.
نەرج مەند: بزرگوار، واژەيى نەرجى ئاقىستىبە د كوردىدا تەحوبر بووئە (وەرچ) ى و عەربەبكارىژى بووئە بۆ (نەرش) ى ب مەعنا بەھا يە.
نەرنان: دانان.
نەرنە: دانە.
نەز: من (انا): «نەزم زەردەشت، دۆستى ئاھۆرا مەزدا»

لگەل رۆستەمى دەرگىر بوو بوو و رۆستەمى ئەو كوشت.
 "جىبرى" فەرمووبە: «بسىماقى بزىراقى تو رۆژى نەخشەكى باقى - كو دا نەرزەنگ ژ وى ناقي لىبەر روژى نەبت پەردە».
نەرد: (۱) ناقي فرىشتە بەكە وەكىلى سەرمالى يە لىدىنى زەردەشتىدا؛ (۲) زەمىن، ھىز، تەندىستى، توانايى.
نەر: ئەگەر (آن، آذ).
نەرىزە: باوھىن.
نەرىزە لىكرن: باوھىن لىكرن.
نەرز: سوود، مفا (نفع، ارزش).
نەرزان: كىم بەھا (رخىص).
نەرزانى: كىم بەھايى (رخص).
نەرزان بايى: نەرزان بەھايى.
نەرزىن: گارسى زەرە، نەرزىنك، ژ (زەنخ) ھاتى يە.
نەرامەند: خەمبار، خەمگىن.
نەرخە: ھارىكەر، پىشتەگىر، رەنگە ژ رەكەخى عىبرى كو ب مەعنا ئىستىراكىبە ھاتىبىت (نصير). نەرخەوان: نەركەوان، نەرخەوان (ارجوان).
نەرخەوانى: نەركەوانى، نەرخەوانى.
نەرزى: جوړەكى ھۆيرانە.
نەرا: بۆچى؟
نەرە: مشار (منشار). بارا بتر كورد نەرى بكار دىبەن، چكو مشار عەربىبە و كوردكارى بووئە ژ منشارىقە ھاتىبە. رەنگە نەرە وشەيەكى موشتەرەك مابەينا كوردى و فارسى يى بىت.
نەرشەك: چاڭ تارى، حەسوود، بەخىل.
نەرغەوان: ژ نەركەوانى عەربەبكارى بووئە، بۆ نەرجەوان و نەرخەوانى، ئەمژى ھەر عەربەبكارى بەكەى بكار دىبەن و دىبىژىن: (ارغوان). "جىبرى" ھەر وەكەرىبە كو فەرمووبە: «خوون و زۆخ جوړەوان تى - وەك عەقىق و نەرخەوان تى / لى ژ دەست سەلوا جەوان تى - ئەو شەپالا شەنگ و شۆخ».
نەرد بەھەشت: ناقي ھەيڤا دوويى ئىرانىبە. ناقي فرىشتەكە د ئايىنى زەردەشتىدا و ئىناقىستايى نەردوھەشت ھاتىبە. نەردبەھەشت ناقي رۆژا سىبى يە لەھەمى ھەيڤىت ھەتاقى يە (ئىرانى). ناقي جەژنا نەردى بەھەشتەگانە كو دكەڤىتە رۆژا سى يى ھەيڤا نەرد بەھەشتىدا كو زەردەشتى ھەر سال وى جەژنى بەرپا دكەن. ھەيڤا دووھىنى بەھارى.

دوشمەنى ئەھرىمەن» "ئاقىستا"؛ «ئەگەر ئەزم ھەلدە بەزم»
 "پەند". جىتفاقەت كى گەلەك كەقنە بەرى كارى تىنە پەرتىت
 - چ كارى رابردوو چ نوکە چ ئايندە بيت- بەلى داخلى
 كارى رابردوو تىپەر نايبت مەگەر بىتە (بەركار)، وەكى:
 وى ئەز دىتوم، وى ئەز دىتم.
ئەز نەشىم: ئەز ناتوانم. لئاقىستايدا (ئەندىشىم) ھاتىبە.
ئازا: ئازاد، سەربەست.
ئازاد: نەجىب، ئازا، زىرەك، دلپىر، (حىر). ئەف واژەبە
 لئاقىستايدا (ئازاتە) ھاتىبە ئانكو ئازاد، نەجىب.
ئازادەكان: چىنەكى بلندو سوارچاكان بوون ل سەردەمى
 ساسانيان.
ئەزىنى: ئەزىندە (مخلصك).
ئەزمون: تاقى، ژ رىشەبى ئازمايشى ھاتىبە (امتحان).
ئەزخ: ئاقى گوندەكى بە لكورداستانا عىراقى - دھۆك. لئقىرە
 ھەژى گۆتتى يە گەلەك گوند ل رۆژا ئاقاي كوردستانى ھەنە
 دووماھىيا وان تىپا (خ) ھەبە، ئەو ژبەر شىرىنيا ئاقى
 ئەخنىخى (نوحى) يە ئەو گوند ژى ئەقەنە: ئەزخ، ھەزخ،
 ھەرزخ، پەرخ، بابۇخ - باباؤخكى، زاخ (زاخۆ)، شەرنەخ
 - شەرنەخى، شندۆخ - شندۆخا؛ ئەف واژانە ژ رىشەبى
 ئارامىنە.
ئەزمان: (لسان)، ئەزمان ژ (زبان) ى كوردىترە و زمان ژ
 ھەردووان سقكتەرە.
ئەزمانگا: گىياھەكە.
ئەزمانرەش: ئەزمان پىس (فاحش).
ئەزمان تىژ: زمان درىژ (حاد اللسان).
ئەزمان درىژ: بى توره، ئەزمان پىس (طويل اللسان).
ئەزاتە: تىشتى مى بى ئەزاي. (ستەور: قسر، ئەزاي).
ئەزافە: گلىش، عەزافە.
ئەزقېن: ئالۆيون، تىكرامان، ھەزقېن.
ئەزمار: ژمارە، ئەزمارە، شمارە.
ئەزمارەخواز: ژمىريار، ژمىركار.
ئەزمارتن: (ھەزمارتن).
ئەزماركەر: ژمارەكەر، ژمىريار.
ئەزمارتى: ھاتىبە ھەزمارتن (معدود).
ئەزدەر: ئەزديھا، ئەزدەھاك، جورە موشەكەكە ل ژىر ئاقى بكار
 تىت دژى دژمى.

ئەزئۆ: لئاقىستايدا (ژەنو) ھاتىبە، چۆك.
ئەزئەفاتن: ئەزئەوتن.
ئەزئەوتن: بىستان، گوھ لى بون.
ئەزكەفت: ئەشكەوت، ئشكەوت، شكەفت.
ئەزى: مارى مەزن، جورە مارەكە سۆرى شكفتايە.
ئەزى: بناغا وى: «ئەز ژى» يە، منىش.
ئەزىر: ژىر، زىرەك، فاما، تىگەشتى.
ئەزخ: ئەزخ، بالوولك (نوء لول).
ئەزى: گولپىو.
ئەزئەوين: گولپىوون.
ئەس: ئەز، بگۆرىنا (ز) ب (س) چكو ئەف جورە گۆرىنە د
 كوردىدا ژۆر بكارتنى.
ئەسپ: ھەسپ، ھەسپ، ئەسپ، بەلى ھەسپ بكارتر و
 كوردىترە. ھەسپ گەلەك ئاق و سىفەت د كوردى و فارسىدا
 ھەنە: بارە، بارەگى (ھەسپى بارى)، بالاد، بالادە (ھەسپى
 توندرۆ)، پۆزە (ھەسپى نىلە)، تۆسن (ھەسپى سەركىش)،
 جەردە (ھەسپى دورەگ، ئەختە)، چەرمە (ھەسپى سىپى)،
 خنگ (ھەسپى باز)، دىزە (ھەسپى رەش، يان
 خاكستەرى)، سەمەند (رەنگ زەر)، توند (توندرۆ)، يەك
 ران.
ئەسپازى: قوشمە و چرىدانى بەھسپان.
ئەسپەرە: سقى، كەپەك، پۆستى گەنى و دەخلى، كاپەك.
ئەسپول: ئەسپل.
ئەسپل: سىپل، خاش، خالخالك (طحال).
ئەسپون: چۆغان، تىسو، «تىسوو كوردىترە».
ئەستونى: عامودى.
ئەسپەرە: مەترەكە، دارەكى كو دكەنە سەر دەستكى پىمەرى و
 پى خۆ دداننە سەردا.
ئەستەيقتىر: بىتەر ئەزاتە.
ئەسپارتن: ئەسپاردن.
ئەسپاردن: راسپارتن (توصيه).
ئەسپىندار: سىپىندار (سپەھىدار).
ئەسرىن: رۆندك، فرمىسك.
ئەسپايى: دەربەگ يان جىگرى دەربەگى.
ئەسپىناخ: ئەسپەناخ، ئسفاخ (اسفیناج).
ئەسپى: گىباندارە وەكى كىچى (قمل).

- ئەسپيئون:** جەنن ئەسپي زور تېدا بن.
- ئەسپەند:** ئيسپەند، ئيسفەند، ھەيقەكا ئيراني يە (شباط).
- ئەسپا:** ماھين، ئەسپ بۆ ئيىرى و ئەسپا بۆ مې لئاقىستاي بكار ھاتىبە.
- ئەستېرەكارى:** فال گرتن، رەمل لېدان.
- ئەسپە:** ويسپا، قيسپا، قيسفا (ھەسپ).
- ئەستىرلىك:** سترک، شرياز.
- ئەستوو:** ئەستۆ، سوکر.
- ئەستوور:** ستوور، برىتيە ژ ستەمكارى (غليظ).
- ئەستوورى:** برىتيە ژ خورت و قەوى (غلظە).
- ئەستەنگ:** ستىنگ، زەمبور، ژ بنەمالا زركىتتکايە.
- ئەستەرە:** گوزان، گوزان (موس الحلاقە).
- ئەستەر:** ھەستەر، ھىستەر، بىبەر؛ ئەستەر، ئان ھىستەر پىتک ھاتىبە ژ دو بەشان (1) پىتا نەرى يە (ناقىيە) (ستر) نژاد، بەر، طوف (ذرىبە) (بغل).
- ئەستىرى:** ئستىرى، درک، سترىک (شوک).
- ئەستىرک:** جەھکە ژ قورپى يان ب دارا درست دکەن بو پاراستنا ئازوقەى.
- ئەستوون:** عامود، ئستىن.
- ئەستىرۆک:** جانەوەرەكى بالدارە بشەقنى رۆناھى ددەت، ھندەک دىبىژنى «ئىستىر، ئىستىرۆک»، ژ خانەوادى کىزانە.
- ئەستىشک:** کەفگىر.
- ئەسکل:** پەل، پەنگر، پەرەنگ (جمر، جمەرە).
- ئەسکور:** ھەسکوو، ھسکو (مفرقە).
- ئەستوورگ:** ستوورگ، مەزن، بکەلەخ، بقەلافەت، بتىن (قوى). ئەف واژەبە د کوریدا کز و لاواز بووبە ھەتا نىزىكى مرنى بووبە مەگەر د زاراقى کرمانجىا ژىرىدا بەو مەعنايە، بۆ نەوعە نانەكى بكار تىت دىبىژنى «ئەستوورکە» کو بکرمانجىا ژۆرى دىبىژنى «دۆرک»، بفارسى دىبىژنى «سترگ» ستىرکار ژى ھاتىبە.
- ئەستوورگە:** دۆرک، ناننى سىلن، بزراقى بادىنانى ب (الف) و بى. (الف) تىت وەكى سىپىندار و ئەسپىندار، وستوون و ئەستوون، سپارتن و ئەسپارتن، ستورکە و ئەستورکە، ستوورگ و ئەستوورگ، ستى و ئەستى، ستىرە و ئەستىرە ...
- ئەستى:** ئستە، ئاسنەکە ل بەرى ددەن و چرىسکا دھاقيژىت (مقدمە).
- ئەستار:** بە تەنن جلكان.
- ئەستىرەشناس:** ئەستىرەناس، خىبزان، خىقزان.
- ئەستوندەك:** ئەستونگ، ستىون، ستون.
- ئەستوران:** داڧا ستوور، رىس ستوور.
- ئەستورايى:** ئەستوورى: «ھەمى تشت بزراقى دبزدىت تەننى مرۆڧ لئەستوورى» "پەند".
- ئەستىل:** قولە تىن، برک (حوض).
- ئەستىوگ:** ئەو ئاسنە کو ھەقيرى پى تىكشە ددەن.
- ئەستىڧ:** ئەستىبو، ئەو خاكە ناسەيە كو خولى بى پى دەردكەن (مساه النار).
- ئەسكەناس:** پارەو دراڧنى كاغەزى.
- ئەسكەنە:** ئالاقەكە بو تراشېن و كولانا دارا.
- ئەسان:** سانايى، ساناهى.
- ئەسكەلە:** ئىسكەلە (محطە) «رەنگە كوردى نەبىت».
- ئەش:** جىناڧقە كول پاشى كەلىمەى تىت و مەعنا غائىبى دگەھىنىت: وتردەش، بەردەش، كەردەش، واتەش، يانەش، كورەش، گەدەش.
- ئەشكەلە:** باوەش.
- ئەشك:** رۆندك، فرمىسك.
- ئەشكەفت:** شكەفت، شكەوت، ئەشكەوت.
- ئەشكەنجە:** ئازار (عذاب).
- ئەشكەنجەكەر:** ئازارکەر، مەردوم ئازار.
- ئەشكەنجەچى:** ئازارکەر، مەردوم ئازار.
- ئەشپىش:** ئەسپى.
- ئەشپىشۆ:** مرۆڧنى پىر سىپى، سىپىھۆ.
- ئەشكرا:** بەلى (واضح)، لئاقىستا «ئەشكەرە» ھاتىبە، ئاشكرا.
- ئەشكرابى:** ديارى (وضوح).
- ئەشكرابوون:** دياربوون، بەلى بوون.
- ئەشكراکەر:** ديارکەر.
- ئەشكراکرن:** ديارکرن.
- ئەشقمە:** عوورگش، عورگ لگەل عوورگشى، شكەمبە.
- ئەشكىل:** قىد، بەند.
- ئەشپىل:** ھىلكەى ماسيان.
- ئەشتوور:** حىشتر.
- ئەشتووران:** حىشترەقان.
- ئەشتووردار:** خودان حىشتر.

ئەشەرە فى: دراقەكى خۆشبازار بوول ئىرانى سەردەمى (ملک اشرفى قاجارى).
ئەشى: دىبىت (يىکن).
ئەشكبار: بگريان، ب رۆندک و فرمىسک (باک).
ئەشکرئ: رۆندک بارىن (سکب الدموع).
ئەشکانى: ژ مېرەکا پاشايىت ئىرانى بوو.
ئەشکاوهر: رۆندک چىکەر (مسيل الدموع).
ئەشا: يەقە، ئەزەلى، حەتا حەتايى.
ئەفيارى: نەى مەست (ضد السكر).
ئەفام: وام، دەين، قەر.
ئەفراز: بلند، بەرز (علو، اعلا).
ئەفسانە: چىرۆک، سەرھاتى (قصه، حکايه).
ئەفسانەپيژ: چىرۆکپيژ.
ئەفسانەکەر: فيلباز (مشعوذ).
ئەفسان: ھەسان.
ئەفسار: ھەفسار، ھەوسار، بەلى ئەفسار کوردبىترە چکو نىزىکتى (ئەئىسوى سار) ئاقىستايە (Eîwîsar) کو مەعنا ئەفسارىيە.
ئەفسوس: مخابن، خەم، خەفەت، عەرەبکارى بوويە بو (اسف).
ئەفسوون: حيله، فيل، پسپسا جادووکەرى.
ئەفسوونباز: جادوگەر، ئەفسوونکەر (ساحر).
ئەفشار: عەشیرەتەكى کوردبىيە «نادرشاه» ژ وانە.
ئەفروز: دورئىخستى، دەرکرى، چماندى.
ئەفسوونکەرى: کارى جادووى، فيل بازى.
ئەفيهان: ئاقى ئامازەدان بو نىزىکە.
ئەفيهانى: ئاقى ئامازەدان بو کۆمەليە.
ئەفسەر: پلەيەکە د ئاق لەشکەر و دەزگەھىت پوکيتى.
ئەفرىنگان: ئەو جىيە ل نىقەکا بەھەشت و جەھەنمى، قورئان دىبىتتى (اعراف)، ئاقىستايى يە.
ئەفھ: ئەقە، ئەمە، ئەو ئەشەرەت بو نىزىکە.
ئەقە: ئەقە، ئەمە، ئەو ئەشەرەتتى پىچەک دوورتەرە.
ئەقانا: ئەقانا، ئەمانە، ئەو، (پىچەک دوورتەرە).
ئەق: ئەقە، ئەمە.
ئەقراز: ئەوراز، ھوراز.
ئەقرازی: ئەورازى، ھورازى: «ھەر ئەقرازی يەک نشىقى يەک

ل دوو تىت» «پەند»: «مىرىشک مىرىشکە دەمى ئاقى ئەدخۆت تەماشاي ئەقرازی يە دكەت!» «پەند» بو سەحوويەتتى ژى بکنايەت بکارتىت.
ئەقەت: ئەقە، ئەو دەتە.
ئەقین: ئەوين، قىيان (حب).
ئەقینى: ئەوينى، دلدارى، خۆشەويستى.
ئەقیندار: دلدار، عاشق.
ئەقیندارى: دلدارى، خۆشەويستى.
ئەقپهانى: ئەقپهانى، ئىشارەتا دووربىيە.
ئەقپت ھەنى: ئەقپهانى، ئىشارەتا دووربىيە بو کۆمەلى.
ئەقشېن: ھەقشېن، ھەسکبونا شىرى مەر و مالاتى ژبەر نەخۆشى يەكى، ھەروسا فەرماندەكى «معتصم» بوويە.
ئەقشى: ھەسکبو و (بزىت مە ھە ژ بەارتىقە ئەقشېن و نزانم چەلا بو).
ئەقنىقان: دلدارى شەيدا.
ئەقكىنک: ھەقكىنک.
ئەقىستا: ئاقىستا، پەرتووکا زەردەشتى (بنيترە ئاويستا).
ئەقجەم: ئەجگەم، پىل، شەپۆل.
ئەقروژ: ئەقروژ، عەقروژ (دبوژ).
ئەک: دەك، ئەق وازەيە دكەقىتە بەرى رستەيى نەرىنى: «ئەک ملت بشكىت!»: ئەکو نەمىنى! ئەکو مالانە خرابىت! ئەکو خىرى ژ خۆ نەبىنى، ھلاک بى!
ئەكوز: مەقوژى ئاقمل و پشتيان.
ئەکنجى: ئاکنجى، خۆجى، نىشستەجى: ئەق پەيقە گەلەکا كەقنە چنكە ئاقى سومەريا ھاتىيە ki-en-ge ھەر وەسا ئاقى كەنعانىا ھاتىيە (کنجو) ئەق ئاکنجىا كوردى پەيوەندى ب قانا ھەيە وە ديار ددەت كو سومەرى ئو كەنعانى ژ رەگەزى نارى بووينە..
ئەكە: ئەق وازەيە لزمانى كوردىدا زۆر بکارتىت ب مەعنا لەكە ھاتىيە، ئەكە، گەر، ھەگەر، لەكە يە. لئاقىستايىدا ب مەعنا عەيب (كىماسى)، (زىان) ھاتىيە. (ئەق دەوارە ھىچ ئەكە تىيدا نىنە) يان ھىچ ئەكەرەك يان ھەكەرەك تى نىنە يان ھىچ ئەكەرەك تىيدا نىيە يان ھىچ ھەگەرەك تىيدا نىنە. ئەقە ھەمى دچنە سەر رىشەيى ئاقىستايى.
ئەگەر: ھەگەر، ھەگە، ئەگە، گەر، ھەر، وەر. گە: ئەگە تىت ب مەعنا لەگەل ھندى ھۆ، سەبەب تىت و سەرەپاي ئەمەژى.

نه‌گينا: سه‌كو، نه‌خۆ، نه‌كو (حرف الربط وإلا).

نه‌گره: ئينگره، ئيره، قيره، هيره، هر، فر.

نه‌گريجه: بسك و په‌رجه‌م (زلوف، اطرار). «نهم په‌رجه‌م و نه‌گريجه ههمى دوشمه‌نى ديين - نهم زلف و رووه‌ت ئافه‌تى سه‌ر روويى زهمين».

نه‌لف: تيبه‌كه ژ تيبه‌ت چه‌په‌ي كوردى. نه‌لف د زمانى كورديدا لسه‌ر سه‌ دۆخان (حاله) تيبه‌ت: ل سه‌رته‌تا، ل دووماهى، ل نيغه‌ك. نه‌لفى نه‌ولى واژه‌ى لسه‌ر سه‌ دۆخان تيبه‌ت (اصلى، وصى، زنده). (اصلى) نه‌وه كو فرهدانا وئ ب چ ره‌نگان چيناييت وه‌كى: ئامانا، ئاگر، ئاف، ئاو، ئامانج، ئاپۆ، ئابۆر، ئارى؛ (وصلى) نه‌وه كو فرهدانا وئ چيدبب و (معنى) پئ ناهيته‌ گۆزين وه‌كى: نه‌گهر. (الفى) زنده نه‌وه كوژ واژه‌به‌ فرهدانا وئ چينه، وه‌كى: نه‌تۆ، نه‌من. (نه‌لفى) لنيغه‌كا واژه‌ى نه‌وژى دوو جوړه نه‌لفن: نه‌لفى په‌يوه‌ستى (ربط) دوو واژان پيگه‌، وه‌كى: به‌رامبه‌ر، سه‌رانسه‌ر، سه‌راپا. نه‌لفى دووماهيا په‌يغى ههمى دهم (اصليه) و فرهدانا وئ ب چ ره‌نگا ناييت وه‌كى: زانا، بينا، توانا، غارا، خۆرا، قيجا، نه‌قجا.

نه‌لف و بئ: ئافه‌كه بكورتى تيبه‌ت بكارئينان و مراز پئ ههمى تيبه‌ت چه‌په‌ي نه.

نه‌لها: كه‌ل كه‌له (غضروف).

نه‌لغه: قه‌يد، به‌ند.

نه‌لپه‌ر: دوو، زه‌رقى باز، فيلباز.

نه‌لقاويز: خزيموكا ده‌رگه‌ى يا حلقه‌به‌كى ئاسنيه لپشتا ده‌رگه‌ى قايم دكه‌ن، ل سيداره دان.

نه‌لقه‌ويز: نه‌لقه‌ويز ژى هاتيه‌ گوتن، ههر يه‌ك مه‌به‌سته.

نه‌لقه‌دان: مار دهمى خو دكه‌ته‌ گه‌رئ گه‌رئ (تكموك).

نه‌لقه‌مچى: نه‌وعه‌ زنجيره‌كى زيرى به‌ ژ چه‌ك و خشليت ژنان.

نه‌للو: ههلووژه.

نه‌لماس: به‌رده‌كه‌ ئافى وى (ماس)ه‌و زۆر ب نرخ و به‌ايه.

نه‌لك: شه‌وه.

نه‌لماستراش: ئيستكانئ په‌راسوو په‌راسوويه.

نه‌لوجه‌و: ههلووژه، نه‌لووژه.

نه‌لوئ: واژه‌به‌كى ههوراميه‌و شه‌به‌كيه‌. چاووگئ وئ لوان، رانه‌برديئ وئ (مه‌لۆ) به‌ و ب مه‌عنا چيدبب، و ده‌ست دده‌ت ژى هاتيه‌. (بوئ نه‌لوئ: نه‌روا، بوئ چيدبب).

نه‌لبورز: چيايه‌كه‌ ل ئيرانئ راهنداڤى ته‌رانئ به‌.

نه‌لۆ جه‌لۆ: عه‌لۆجه‌لۆ، لات و لووت، كنايه‌ته‌ ژ مروقى بئ نه‌سل و ريشه.

نه‌ليا: بوريا، خوژى، خوژگه‌.

نه‌للو: حولى ره‌شك.

نه‌له‌ۆ: ههلۆ (عقاب).

نه‌لبيزه: نه‌رپيز، باوه‌شپن، باوه‌شپنكرن.

نه‌له‌مسووت: ئافى چيايه‌كه‌، بلندترين كوئى چياى و ئاف قه‌لايه‌كئ ميژوويى به‌ كو (حسن الصباح) سه‌روكى ئيسماعيليان تيدا بوويه، وه‌لاتئ ئيرانئ.

نه‌لوار: باهوو.

نه‌لكاو: نه‌لكاى، لكاو.

نه‌لكاى: پتفه‌ماى، پتفه‌نووسياى، پتفه‌چه‌سپياى، پتفه‌ داوژاى.

نه‌لله‌ه: ده‌بيت (الا).

نه‌مشاسپه‌ندان: نه‌مشاسپه‌ندان بۆ ده‌سته‌به‌ك ژ فريشتا د ئاقيستاييدا هاتيه‌ كو نه‌ژمارا وان شه‌شن: ۱) به‌همه‌ن (مه‌نيس پاك); ۲) نه‌ردى به‌هه‌شت (چيترين راستى); ۳) شه‌هريوه‌ر; ۴) نه‌سفه‌ند، نه‌رمى (تواضع); ۵) خوردا (پاكي، كه‌مال); ۶) نه‌مرداد (نه‌مر). نه‌فه‌ مه‌لانيكه‌ تيبه‌ت ئاهورامه‌زداى نه‌ نه‌مشاسپه‌ندان ئانكو پاكيت نه‌مر (الخالدون المقدسون) و نه‌هورا مه‌زدا (خودئ) لسه‌ر سه‌رئ وانه و فه‌رمانا دده‌ته‌ وان، نه‌قجا لگه‌ل نه‌هورا مه‌زداى دبنه (۷): ۱) نه‌هورا مه‌زدا; ۲) به‌همه‌ن; ۳) نه‌ردى به‌هه‌شت; ۴) شه‌هريوه‌ر; ۵) نه‌سفه‌ند; ۶) خوردا; ۷) نه‌مرداد. نه‌ف په‌يغه‌ ژ چار واژه‌يان پيگه‌تبه‌: ۱- نه‌ نه‌; ۲- مش: مرن; ۳- سپه‌نت: مقدس; ۴- ئات نه‌مرازئ كويه مه‌عنا ب تيكرايى: نه‌مريت پاك (الخالدون المقدسون). تشكيله‌به‌كئ هه‌فتانه‌ نك ئيزيديان هه‌يه‌ نه‌و ژى بريتى به‌ ژ هه‌فت شاپليته‌يان دكه‌نه‌ ئاف ئامانه‌كئ پرى دونئ زه‌يتى ههر هه‌فت شاپليته‌يان لسه‌فه‌كا ديار هه‌لدگيرسيئن هه‌تا سپيئى، هنده‌ك ئاهه‌نگ و مه‌راسميت قئ تشكيله‌به‌، ئشاره‌ته‌ بال نه‌مشاسپه‌ندانيقه‌. ئيزدى ديئژنه‌ قئ مه‌راسمئ چقلتوو.

نه‌مرداد: نه‌مر، ئافى فريشته‌به‌كه‌ لئاف ريزا نه‌مشاسپه‌ندان. ئافى هه‌يشا پينجئ ئيرانيه‌. به‌رپرسياره‌ ژ كارو كردارئ مرۆقانه‌ د زستانيدا، ئافه‌ بۆ رۆژا سيبه‌م له‌هر دواژه‌ هه‌يقت هه‌تافى بيت ئيرانئ.

ئەم: ئېمە، جېناقە بۆكەسى يەكەم كۆم.
ئەمە: ئېسىم ئېشارەيە بۆكەسى نېزىك.
ئەمانە: ئېسىم ئېشارەيە بۆكەسى نېزىك، ئەقانە.
ئەمىر: ئەقرو، ئېرۆ، ئەورۆ.
ئەمجا: ئەوجا، ئەوجىيە، ئەقجا.
ئەمشەو: ئېمشەو، ئېشەش، ئەش شەقە.
ئەمەك: وەفا، سۆز، ماخوئ.
ئەمەكدار: ب وەفا، وەفادار.
ئەمبار: بېتەر ئامبار.
ئەمبار: كۆگا، غەمبار، غەربكارى بوويە بۆ (غەمبارى).
ئەمیان: كېسىمى دراقى، ھەمیان.
ئەمىرۆد: ھەمى، غەربكارى بوويە بۆ (غەمبارى).
ئەمەك كېشان: وەفا راگرتن، رەنج كېشان.
ئەمىرۆستەويلە: ئەنگىرۆستەويلە، گوستىل.
ئەمەككەرام: بې وەفا.
ئەنگىرۆشتما: ھەلبۇرتى، تېل بۇزار.
ئەنگىرۆچك: ھۆچك، ھەنگىرۆچك، قىچك.
ئەنى: ناوچا (جېھە).
ئەندازە: مىقدار، قىياس.
ئەنداز: ئەگەر ئەف واژە بدووماھيا ئامرازەكېتقە چەسپىادىيەتە بىكەر وەكى: تىرئەنداز: تىرھاوئىژ، ئەندام: بۆ ھەر ئەندامەكى ئادەمىزاد و بېجگەكى ئادەمىزاد ئى بكار تېت. ب مەعنا ئەندامىت ئەنجوومەنان ئى بكار تېت.
ئەنار: ھنار، ھەنار.
ئەنارى: ھنارى، ھەنارى.
ئەنجام: پاشەرۆژ، دېماھىك، ئاكام.
ئەنجامدان: جى بەجى كرن.
ئەندازيار: ئەندازكەر (مەھندس).
ئەندازە گرتن: گرتنا ئەندازەيى.
ئەندامان: كۆمكىرىيا (ئەندام).
ئەندىشە: ھزر، ئەنىشە، خەيال.
ئەندىشمەند: ھزرەوەر (مفكر).
ئەندىشىار: ئەندىشمەند، خودان ھزر.
ئەنئىر: ھەلاشنى سەرشەقلە و كارىتەي.
ئەنگەدان: ھاتىيە غەربكارى كرن و بوويە (انجىدان) گىياھەكى پزىشكىيە ھەندەك دېئىزنى (ھەنگەدان).
ئەنگىرۆتكە: گشتك، گىندە، گرگ، گرگا ھەقېرى.
ئەنىسۆن: بەرزەك، كتاف (حرم).
ئەنوشەرەوان: پاشايەكى ساسانى بوو كورئ قوبادىيە. واژا ئەنوشىرەوان يان ئەنوشەرەوان برامانا نەمر (خالد) ئەن=پىتئ نەرىيە + ئەئوشە= مرن.
ئەنگوست: ئەنگوس، ئەنگوش، تېل.
ئەنگىشتە: ئەنگوشتەرى، گوستىل.
ئەنگر: فەناگەر، فەناگەر، وئرانگەر، لئاقبەر (مەھلەك).
ئەنگاوتن: ھەنگاقتن، ھەنگاقتن، لىدان، پىكان.
ئەنگۆ: ھەنگۆ، ئىئو، وە.
ئەنگۆزى: لادەمى بۆرىدا، مابەينا مەغرىب و عىشايى، ئىكارى.
ئەنگوستىلە: ئەنگوستەويلە، گوستىل.
ئەنگىر: ھەنگىر، ئەنگور، تى.
ئەنجىر: ھەنجىر، ھەزىر، ھزىر.
ئەنىشك: ئانىشك، تىشتى وەرچەپ، ئەنىشكا مەرۆقان (مرفق).
ئەناج: ئەناج، عەناج، سەررەق، سەرکېش.
ئەندەك: ھەندەك، كىم، ھەندەك، ھەك.
ئەنگام: ھەنگام، ھەنگام، گام، دەم، چاخ، ھەنگاو.
ئەنگەبىن: ھەنگەبىن، ھەنگەبىن، ھەنگە.
ئەنگىل: ھەنگىل، ھەنگىلى ھەر تىشتەكى، ھەنگىلى ھەبائى، برىتەيە لمروقتى نرزه پىتقەنوسك.
ئەنگەچەرى: بى شەرم، ئەف واژە لئاقىستايىدا ب مەعنا بىئەستەھلات ھاتىيە.
ئەنئىشم: ئەز نەشىم.
ئەنوا: پەنا، پەسىو.
ئەنئوزەنى: مادى.
ئەنئوزەن: مادە.
ئەندەكو: بۆرە مەرۆف دېئىزنى، غەندەكو، كىئىرۆك.
ئەنگىزە: پالدەر، غەرىزە.
ئەنگوش: ئەنگوست، تېل، لئاقىستاتدا ئەنگوشتە ھاتىيە.
ئەنوزى: شەش ئامرازىت پەيدا بوون و پىنك ھاتنىيە: (۱) مادا زىندى (۲) ئاخ (۳) شە (۴) گەرما (۵) ھەوا (۶) روناھى.
ئەو: بەرناقەكە بۆكەسى سىيەمى تاك بكار تېت.
ئەوان: وان، بەرناقەكە بۆكەسى سىيەمى كۆم تېت.

- ئەوتۆ:** ئەوتۆتۆ، ئەو چەشەن، ئەوجۆز، ئەو رەنگ.
- ئەورا:** ئەورا، بەرسى.
- ئەور:** ئەور، ئەور، ئەئاقىستايىدا «ئەقەرە» و «ئەور» ھاتىيە.
- ئەودەرە:** شەتە ئاقى، دەلىقە (منفذ).
- ئەوشى:** ھوشى مروفى.
- ئەوشىن:** ھەققىن، ھەشكبوونا مەر و مالاتى ژ شىبىرى.
- ئەويژە:** ويژە، تايپەت.
- ئەوگە:** ژ ڭو كىلويان تىشتەك زىترە.
- ئەوگار:** كېو سىس، داماو.
- ئەوگارى:** ھەوگارى، سىسى، كېي.
- ئەور:** ئۆرە، ويژى.
- ئەويپە:** ئەو كەسە (نېر).
- ئەويپە:** ئەواھە.
- ئەواھە:** ئەويپە، يانكو ئەو كەسە (مى) يان ئەو تىشتە.
- ئەوسا:** وەسا، وەھا.
- ئەوجار:** ئەوجارە.
- ئەوجار:** ھەوجار، خىنجاپ (ئارامى) (محرث).
- ئەوى:** جى ئاقى كەسە سى يەمى تاك بى مى.
- ئەوى:** جى ئاقى كەسە سى يەمى تاك يان مى.
- ئەوى گۆت:** ئەو گوتى يا ئەو ووتى (نېر).
- ئەوى گۆت:** ئەو گوتى، ئەو ووتى (مى).
- ئەورىن:** ئازرىان.
- ئەوراندىن:** ئازراندىن.
- ئەوارە:** دەرىدەر. بۆرە مروف دېيژن: ئەوارە.
- ئەوارە:** دەرىدەرى.
- ئەويژە:** بىنېرە ئەويژە.
- ئەھرىمەن:** ئەھرىمەن، ئەنگرەم مىنو، ھىزا خراب.
- ئەھرىمەن:** ئەھرىمەن، شەيتان، ئەف و اژەيە ژ (ئەنگەرە مىنو) ھاتىيە بويە (ئەرىمەن) پاش ئەھرىتمەن يا ھەژيە بىژىن كو واژا (ئەرىمەن) ب سەنسكىرتى مانا (ھەقال) دەت.
- ئەھرىم:** ئەھرىمان (شىطان). "جىبىرى" فەرموويە: «داغ و كەى من لى ھەزارن - گول دەست شەوكتىن بخارن / سورپەى دىوى كو بارن - ئەھرىمەن خاتەم رەقايە».
- ئەھرن:** ئەھرىمەن، شەيتان.
- ئەھۆر:** ئەھۆرا، بەزدان.
- ئەھۆرا مەزدا:** جان ئافەرىن، يەزدانى مەزن.
- ئەھزايى:** خودايى.
- ئەھۆز:** ئاقى قارەمان و تىرھاقىژەكى ئىرانىيە كو ب ھارىكاريا (ملک زى يىزى) ئەمىرى يەمەنى ھەلستاي ھەتا ژ دەستى ھەبەشيان رزگار كر.
- ئەھلبون:** ئارام بون، تەماشاي واژەيى (ئاهال) ي بکە.
- ئەھ:** ئۆھ، دەنگە بۆ ھازۆتتا گارەشان.
- ئەھاي:** ھاي ھاي، ئاھاي.
- ئەھتوخوش:** ئاقى دەستەيەكە ژ چار تايپت كو جەمشىدى ملەت لىسەر پارقە كرېو ب قى رەنگى: ۱- ئەھنوخۆس: سەنەتكاران: ۲- راکاتۆرى: پىساويت ئايىنى: ۳- نىسارى: لەشكریان، سەربازان: ۴- لىسۆرى: پالا و جوتيار، زەحمەتكىشان.
- ئەھىتە:** ھەيتە، ژاندارم، جەندرمە، پۆلىس.
- ئەھىنى:** ھەينى، ئەين، ئادىنە (جمعة). مەتەل دېيژن: «ئەھىنى بارى، شەمبى تىتتە ھارى، يەك شەمب فەلە چۆ پارى».
- ئەھىلۆ:** گەلۆ، بو گاز كرئى زەلامان بكار تىت.
- ئەھىلى:** گەلۆ، بو گاز كرنا ئافەرەتان بكار تىت.
- ئەھيارە:** شروفە كروفا قارتنا كىتبا زەندىيە.
- ئەھىرۆ:** ئەھىرۆلە.
- ئەھياخ:** ئەھياخ، قۆرمچى، رىكا ئاقا پىس. رەنگە ئەف واژە نە كوردى بيت.
- ئەھىلۆيى پىر:** چىرۆكەكى دلخەراش و دلسۆز و دلتەزە ژ سەرھاتىت كوردا.
- ئەھىن:** ئەھىنى، ئادىنە، ھەينى.
- ئەھىرىكە:** ھەرىكەرى بويە كرىە (ابرىق) و ئەسلى كەقندا (ئابرىز)ە يان ئابرىزە.
- ئەھىرىز:** زىرى پاكژە، ھەرىكەرى بويە.
- ئەھىزىم:** ئابزۆنە.
- ئەھىتۆك:** مزگىنى، موژدە، مزدە.
- ئەھىشە:** بەدكارو دەبوس.
- ئەھىپە:** ھىپە، ھىپە، ئەو دقېلە چەرمەيە كو لىترى دېيچن.
- ئەھپراخ:** بىنېرە ئەپراخ.
- ئەھىتر:** بۆ دووماھىيا تىشتەكى يان كارەكى و دەست پىكرنا كارەكى.
- ئەھىتراک:** زەندەق، زەراف، كەرب.
- ئەھىتراكم چوو:** زرافى من پەقى، كەرب لى قە بوون.

ئىتراكم تەقى: كەرىپ من فەبوو، زراقى من پەقى.

ئىتقات: باو دەرى (تقە).

ئىستە: نوکە، ئىستا.

ئىت: ھىت، جۆت.

ئىت وان: ھىتەوان، جۆتبار، بەلى ھىت درىستىرە.

ئىجا: زاراڭەكە ۋەكى: ئەوجار، ئەقجار، ئەقجارە، ئەوجارە،

ئىجگار، ئىكجار. ئىكجار كوردىترە. ئىجگار خەلەتە، ژ

زاراقى دەرىقە ھاتىبە.

ئىجانە: ھىجانە، ئىجانە.

ئىچ: ھىچ.

ئىچش: چش، ھىچ.

ئىجايى: ھىجايى، يارىبەكا كچانە يە.

ئىخ: ئىخ، يىخ، يەخە، جەھى رونىشتىن ۋە دانىشتىن

ھىشتىرى يە.

ئىختار: ئەختىيار، پىرەمىر.

ئىختە: ئىختە، يەختە، بارگىر (كدىش).

ئىختە: «رىختە درىستىرە»، جۆرەكە ژ گىيائىن كارى دىبىرتى:

پىفك ۋە يان كارى قوون خورىنك ۋە يان كارى رىختە.

ئىدى: ئىتر، ئەوئىدى، ئەوئىتر، ژ ئىتەبى ئاقىستى ھاتىبە،

جارەك دى.

ئىد: ئىسمى ئىشارە يە، ئەقە.

ئىدەك: ئىدەك، ھەر تىشتەكى (احتىياطى) دىبىرتى ئىدەك چ

دەوار، چ ئامراز، يەدەك.

ئىران: ئىران، ئاقى ھوشەنگى كورى سىمامەكى بوو. ئىران د

ئەسلدا (ئىريان، ئارىيان، ئارىيون) ۋە لاتىن ئىرانى يە.

ئىرتە: ھىرتە (من أدوات الحراثة).

ئىراق: بەرىبە رۆك.

ئىرش: ئىرش. ئەق ۋە ۋە يە ئاقىستىدا (ئىرا) لىن ئىرشى

ھاتىبە دىيارە ئىرش (ئىرا) ھاتىبە، ھىرش.

ئىران وىچ: ئانكو سەرزەمىن ۋە جىگا ۋە ئىقامەتگاھى ئارىيان

ئاقىستىن ئەق ۋە ۋە يە زۆر بىر ۋە ئىحترام تىتە گۆتن ۋە

دروود بووى خواستار دىن ئىران وىچ ئاقى سەرزەمىنە كىبە

كو ئارىيت ئىرانى پاش جودابوونا وان ژ ھندى ئىكەم جار

لوئىرى دامەزىريان ۋە بو خۆ كرنە ئىقامەتگاھ. ھندەك

رۆژ ھەلاتناسى دىبىرتى: ئازەربايجان ئەو جى يە ھەر (ئىران

ۋىچە).

ئىزگە: ئىستگە، ئىستگە ھە رادىبىرى.

ئىسگە: جى راۋەستانى، ئىزگە.

ئىزى: يەزدان.

ئىزمك: ھندەك كۆلك ۋە بىرئىن لىسەرچاقى منداليت ساڧا تىت.

ھندەك دىبىرتى: «ۋاز» ۋە ھندەك دىبىرتى «ئاز»، ۋەكى قى

ۋازى ل ئىنگلىزى دىبىرتى (ئەكزما).

ئىزە: بزە، بز، بزن، بوزە، بۆزە، ئەق ناڧە ئاقىستىدا ژى تىنە

دىتن (بوز، بۆزە، ئىزە) ۋە لىشەبەكى دا بزە ۋە زاراڧىت دىبىت

كرمانچىدا ھەمى دىبىرتى: «بزن».

ئىزەد: ناڧەكى خودى يە.

ئىزەدەنا: پەنا بە ئىزەد، پەنا بردن بو خودى.

ئىزەدى بەخشندە: ئىزەدى مەننن، خودى يە بەخشندە.

ئىزىم: ئەز دىبىرتى.

ئىزى: دىبىرتى.

ئىزىن: دىبىرتى.

ئىزىن: بەنىشت.

ئىزەندان: جى بەنىشتى.

ئىستا: نەق، ئەق دەمە.

ئىستاكە: ئەق دەمە دىياركى، نەق، ئىستا.

ئىستەكانى: ئەق دەمە دىياركى، نەق، ئىستا.

ئىسگا: ئىستگا، يىسگە.

ئىستگا: بىرە ئىسگا.

ئىسر: ھىسل، جەھى گفاشتا فىقى ۋە مېتوچاتان.

ئىسان: ئىسيان، ئاگر ھەلبوون، داگىرسان (اشتعال).

ئىسە: دەردەكى كوشندە يە ژ سەدان پىنج ژى رزگار نابىن.

ئىسپىنمان: ئاقى ۋە يىجاخا زەردەشتىبە، ئاقى مالباتا زەردىشتىبە.

ئىسپووت: ئىسپووت.

ئىسپووت: بىرە ئىسپووت.

ئىسال: ئەقسالە، ئەمسالە، ئەوسالە.

ئىسك: نىسقىرە، بىرک، سىكسىكە، ئەسكەرە.

ئىستەبرەك: قورى، عەرەبكارى كرىبە بو (استىرق).

ئىسپارتىن: سپارتىن، سپاردىن، راسپاردىن، راسپارتىن (توصية،

اناطة).

ئىستەك: ھىستەك، ئىسك، ئىسقان.

ئىسپەر: سپىر، سوبىر.

ئىسۋىتى: (توركى يە) بىبەر، فللا رەش.

<p>ئیمجا: ئەفجا، ئەوجاره، ئیجا.</p> <p>ئیم: ئیم، هیز، توانا، هیم، ئالف، ئالیک.</p> <p>ئیمرو: ئەقرو.</p> <p>ئیمشەو: ئەف شەفە.</p> <p>ئیمروچ: ئەقرو، ئیرو، ئەمرو.</p> <p>ئینسان: مروث (ع).</p> <p>ئینە: ئەفە (هَذَا).</p> <p>ئینەن: ئەفەنە.</p> <p>ئینجا: ئەف جەپە (ف).</p> <p>ئینجیل: ئەنجیل، واژەبەکی یونانیە ب مەعنا بشارەت و مزگینی.</p> <p>ئیو: ناغی دەنگیە (اسم الصوت) ئانکو تەقلیدای دەنگییە کو ژ دەواری شەمبۆز، دەمی پینهاقیئتیدا دیار دبییت.</p> <p>ئیوار: ئیفار، ئیوارە.</p> <p>ئیواران: ئیفاران.</p> <p>ئیوان: ئەیوان، هەیوان.</p> <p>ئج: بچەند مەبەستان هاتیە: (١) مەعنا ئەری (نعم؛ ٢) مەعنا رازی بوون هەم هاتیە: (٣) بو هەرەشا کرنی ژی تیت.</p> <p>ئپراخ: ئپیراغ، پراغ، (ت. یونانی).</p> <p>ئیت: یان، ئید، ئین، یەل (جە ناوہ بو کوم کرنی) د زاراقی کرمانجیا ژوووریدا بو وینە: کوریت مە چونە دەرسخان، مالت مە دانانە واریت پار. ئیت ب مەعنا هیت هەم هاتیە، دبیتن: ئیتەکی گوشتی ئانکو هیتەکی گوشتی. تەماشای واژە «هیت» ی بکەن.</p> <p>ئنجگار: ئیکجار.</p> <p>ئنجگاری: ئیکجاری، ئیکجاری، ئیکجاری درسترن.</p> <p>ئیختە: یەختە، ئەختە، د کوردیدا ب مەعنا بارگیر بکار دین بەلج مەعنا وی ئی ئەسلی بو هەر ب گونەکی تیت، چ مروث و چ دەواری و چ نیری و چ بەران. بکوردی دبیتن: ئیختە و یەختە و ئەختە (ت).</p> <p>ئیختە زەلام: زەبەلاح.</p> <p>ئیخترمە: یەخترمە، ئەخترمە تالان. "جزیری" فەرموویە: «ئیخترمەیین خووون رشتیان...».</p> <p>ئید: بزراقی هەورامی وشەبەکی و شەبەکی جی ناغە بو کەسی سێ یەم یان بو ئیشارەتی "مەولەوی" فەرموویە:</p>	<p>ئیش: کار، کردار، کریار (عمل). ئااقیستایدا ژی واژئ ئیشی ب مەعنا کار هاتیە. «بە ئیشە، خۆنە بە ریشە» "پەند".</p> <p>ئیشەسا: خەبات، ئیشبەتە. ب ترکی دبیتن: ئیش.</p> <p>ئیشار: یازمە، دەرسوکا ئارمیشی یا ژنانەبە.</p> <p>ئیشە: داخواز.</p> <p>ئیشیک: هەلبەرین، چۆپی کیشان، ئیرش کرن، هوردهوات، دەرگەفانی.</p> <p>ئیشەف: ئەو شەو، ئەمشەو، ئەف شەو.</p> <p>ئیشقلکی: هەلبەرین لاسەر یەک پچ (قفز علی رجل واحد).</p> <p>ئیشکەر: کارکەر (عامل).</p> <p>ئیشکردن: ئیشکرن، کارکرن.</p> <p>ئیشک: شدانن و بادان.</p> <p>ئیشکدان: وەباردان. ئەو کەو دارەکی بکەنە ناغ تایی وەریسی و بادەن هەتا پەیت دەبیت.</p> <p>ئیشمەخ: جەمەدانی (ت).</p> <p>ئیشلەک: ئیلەگ، سوخمە، رخمە.</p> <p>ئیشت: شدانن، بادان، پەیت کرن.</p> <p>ئیشتیم: میراتە (میراث).</p> <p>ئیشیم بەر: میرات بەر.</p> <p>ئیشیم گر: میرات گر.</p> <p>ئیع: دەنگەکە وی دەمەی ژ مروقی دەرتیت کو تشتەکی گەنی و پیس ببیت. دیسان ئەف دەنگە ژ وی کەسی تیتە دەر کو د حالی قەرشیانێ بیت.</p> <p>عیعانی: کوتلیدان، حنچک لیدان، وشەبەکی ئەهەمەنی بە.</p> <p>ئیفتر: ئەو وەک یە کودوو: «وەکی ئیفترەن: وەکی یە کوو دوونە» (ت).</p> <p>ئیفلیج: شەپلە (فلج) (ع)، شەلەل.</p> <p>ئیفتادە: پیری ژ کار کەفتی.</p> <p>ئیف: فیتان (صفیر).</p> <p>ئیففت: نایبفت، ئارەزوو، فیان، وەرچ، ئاوات.</p> <p>ئیفق: ناغی دەنگی وی کەسیبە کو دقەر شیت.</p> <p>ئیفقرە: ئوقرە، تەناپوون.</p> <p>ئیفگە: ئیرە، هیرە.</p> <p>ئیفگەل: بۆش، گەلەک، زۆر.</p> <p>ئیفگر: ئیگر، ناگر.</p> <p>ئیفگرەری: رکه بەری، هەفرکی.</p>
--	---

ئىژەن: بەنىشت، بنىشت، بنىشت، جاجك.
ئىژەندەن: ئەو ئامانە كو بەنىشتى تىدكەن.
ئىژەنى مندالان: بەنىشتى دەقىچ بچوكان، كناپەتە ژ بەدناقى و رسواپونى.

ئىژەن: ئەسك، پەنگر، پەلى ئاگرى، پەرەنگ.
ئىژەتەسى: ئىژەن تەسى.

ئىژەن تەسى: بەنىشتا سىپى، بەنىشتا كوردى.
ئىسان: ھىسان، ئاسان.

ئىسانى: ساناهى.
ئىسقان: ھىستەك.

ئىستەر: ھىستەر: «ھىستەرە توانا و باربەرە - دايكى مايبىنە، باوكى كەرە» "پەندى پىكەنەن".
ئىستا: ئىستاكونى، ئىستاكانى، ئىستاكە، ئىساكە، ئىستا، نەھ، نوکە.

ئىسترسوار: ھىسترسوار، سوارھىستەر، ئەف واژە لسەردەمى بەرىدا برىتیبوو بۆ ھىسترسوارىت جەندرمىت ترکان و ئەرناتوتان بكار دەھت.

ئىسكسوك: ھەستى سىك، دارسك.

ئىسكقورس: ھەستى گران، دارگران، لەش گران.

ئىسك گران: دارگران، لەش قورس، خون سار.

ئىسك و پرووسك: ھەستى، رزى.

ئىسانى: پىشەوايى، رىبەرى.

ئىش: ژان، دەرد، ئازار (الم).

ئىشان: ژاندان، بزاراقى شەبەكى تىت ب مەعنا ئەو پىت ھە، ئەوان ھەرە رنگ ئوسان ژى ھەر ب وى مەبەستى تىت بەلى ئىسم ئشارەبى دوورە، بەزم و ھەلپەرك.

ئىشدار: دەردەدار، ژاندار (متالم).

ئىشا گران: گرانەتەن، گرانەتا، نەخۇشى سەخت.

ئىشك گىر: بەزم گىر، چۆبى گىر (مطرب).

ئىشىك: بەزم (حفل، رقص).

ئىشلەخ: زەخمە، سوخمە.

ئىشك: چاقىرى و پاراستنا تىشتى و ناگەداريا وى، ئىلەك.

ئىشەك گرتن: زىرەقانى كرن.

ئىشكچى: زىرەقانچى.

ئىشگران: مروفى ئىش دژوار.

ئىشىنگ: ھۆگر و ھەفگرت پاك (اتباع طیبون).

دېدە سەرئەرشى دېدە سىبركافىن ئىددابى منافىقەن ئەو دواى شافىن ئىد وظيفەى گل ئەو لطيفەى دل ئەو چون مەنزلەن ئىد بى چون مەنزل ئەو بقاش نى يەن فەناش تاقى يەن ئىد عفاش تاقى و لاقى و باقى يەن **ئىدن:** ئەو دى.

ئىدەن: ئەقەپە.

ئىدەك: بىنپەرە ئىدەك.

ئىرقت: ھەقراست (عرعر).

ئىرۆ: ھىرۆ، ناقى گولەكى يە (خطى). ھىرۆ كوردىترە.

ئىرەقە: ئىرەق.

ئىرەق: كەلەبى ھىجارى، دەندە ھىجارى دەمى كو گىسن پىشە نەبىت. ئىرەق بۆ رەقبوننا كىرى ھەسپان ژى بكار تىت، دىبىژن: ئەف ھەسپە خۆ ئىرەق كرىە. بەلى ديارە شاعرى كورد "شىخ رەزا تالەبانى" بۆ مروفان ژى ئەف واژەب مەجاز بكار ئىناپە كو خەبەر دىبىژىتە "شوكرى ئەفەندى": «عەھدە، كر دوومە لە خزمەت شىخ رەزا دا، ورچە كویر - ناىخەمە ناو لىنگى دايكت تا لە تۆى ئىرەق نەكەم!».

ئىرەق كرن: كىر رەپ كرن.

ئىرش: بىنپەرە ئىرش.

ئىرەگاھ: ئىرگا.

ئىرەگا: ئىوارە، ئىفارە.

ئىرەگادان: دانى ئىفار.

ئىرەگايان: ئىفارار.

ئىرە: ئىرانە، ئىرانوكە، ئىركوكە (ھنا).

ئىرەبى: چاف پىن نەپابون.

ئىزدى: ئايىنى كەقنى كوردا، بەلى ئىزدەى درستەرە.

ئىزەبەند: نقتىيا چاف و زاران.

ئىزا: پاداش، پاداشت (ثواب).

ئىزى: جۆلانە، جۆلانك.

ئىزوم: ھىزوم، دارى سۆتەنى، ئىزك، ھىزك، ھىزوك.

ئىزىمك: ئاز، واز (شرى).

ئىزەد: خودى، ئىزەد، يەزدان.

ئىزدىن شىر: يەزدان شىر، شىر ئىزدىن، شىرى يەزدانى (اسد اللہ) مەنەكە ژ مەزىت كوردىت جزىرا بۆتان، ژ مالا بەدرخان بەگى مىرى بۆتانە. شۆرشەكى توند و دژوار دژى توركان بەرپا كرىو، تورك نەچار كرن كو سەرى خۆ بۆ وى شۆر بكن بەلى ب عەھد و سۆند و پەيمانان ھاتە خاپاندن و توركان ئەو ژى ژ ناڭ بر.

ئیشا زراف: سل.

ئىف: فى، طه، بى، هوش بوون (صرع).

ئىفدار: طه پدار، دوژمندار، غەنیمدار.

ئىفتەر: ئەو یتىدى، "مەولەوى" فەرموویە: «ئە ئازیز وینەى

ئىفتەر یارانەن...». بزرافى شەبەكى ئىفتەر ب مەعنا يەك

و دوو و ب هەورامى ب مەعنا ئەو یت دیبە.

ئىفار: ئىفاره، ئىوار، ئىواره (مساء). (العصر و مابعد).

ئىفاریان: دانى ئىفارى.

ئىفاره ئىفاره: لاوژەبەكى جوانى كوردیبه، بەستەبەكى خۆش و

رەوانە.

ئىقدانەو: ئىقەدانەفە، ئىقكرن، ئىقكرن (تھوع).

ئىقلاب: بەرخۆز، خىوانە، خىفانە، بەركوت، بەرقوت.

ئىقره: ئۆقرە، تەنابى، ئارام.

ئىك: كەت، كەتەك.

ئىكانە: (۱) يەكتا (واحد)، دىبژنە وى مندالى كو بابى وى چ

زارۆك نەبن: ئىكانە، تاقانە؛ (۲) دىبژنە وى بەرازی كوچ

جەك لگەل دا نەبن، ئىكانە؛ (۳) برىتیبە ژ مرۆقى بەیز و

دەست و لەپ.

ئىكتاپەرست: ئىكانە پەرىس، خودى پەرىس.

ئىكتاپەرستى: خودى پەرىسى.

ئىكوئىك: ئىكونم، دەم و دەست، يەكسەر، ئىك ل دوو ئىك.

ئىكۆنم: دەر حال، دەم و دەست.

ئىك ل دوو ئىك: پەى دەریه، ل دوو هەف.

ئىك دل: تفاق.

ئىك دەست: يەك دەستە، يەك دەستەبى.

ئىك ریز: ئىك تىپ، ئىك جور.

ئىك تىپ: يەك ریز.

ئىك بىر: يەك هەلوئىست.

ئىكبار: يەكجار.

ئىك رەنگ: يەك رەنگ، وەك هەف.

ئىكسەر: بنیتره ئىك و ئىل (ب راما نا هەمى ناھیت).

ئىكتىپ: يەك ریز.

ئىك شۆپ: بنیتره ئىكتىپ.

ئىكاتى: يەك كاتى، ئىكەتى، يەكىتى.

ئىل: «واژەبەكى تركیبە كوردكارى بوویە» هۆز، رەشمال نشین،

زۆم (قبیلە، طائفە، گروه، قوم). "شیخ هادی لاله شی"

فەرموویە: «ئۆل پەرستى بۆ خودى یە نە ولات - ئىل

پەرستى تىبگە بۆ هەر دووان».

ئىلخان: خانى ئىلى، مەزنى ئىلى، رەئیسى كۆچەر اتى. ئەف

واژە ژ دوو گۆتان پىكھاتىه: ئىل + خان.

ئىلنجى: دل رابوون (تھوع).

ئىلدە: یەلدا، شەفا تارىك، ئاخ شەف ل پایبىزى.

ئىللاخ: یەیللاخ، زۆزان، كوتستان. "مەولەوى" فەرموویە: «ئەو

سەبوون سقتبەى پرداخ بى پرداخ - تۆ بۆى شنۆى باى

ئىلنخ نە دەماخ».

ئىلان: مېرچاكان، یەلان، رەنگى ترکیبى دەت.

ئىل پەرست: هەژى كەرى گەل و عەشیرە تا خو.

ئىلجاری: یارمەتیا هەقراىیە (مساعدە جماعیە).

ئىلجى: پەیک.

ئىلەك: سوخمە.

ئىلە پەپى: هینلە پەپى، كنجروون (اقراص من البیض و

الدقیق).

ئىم: مئو، بزرافى شەبەكى و كوردیت سوورى بى، هیم،

ئالف.

ئىمیش: «بزرافى شكاكان»: مئو جات، شەفچەرە: ژ دوو

مورفیمان پىك هاتىه (ترکیبه).

ئىمە: ئەم.

ئىمە مانان: ئەم و كەسیت وەك مە.

ئىمە ومانان: ئەم و كەسیت وەك مە.

ئىمۆ: گۆرانىبەكى پەستەبى كوردیبه.

ئىن: جى نافی كویە بو كەسى سىبەم.

ئىنچ: دواژە ئىكى، حوقەبە.

ئىن: ئىن، ئەینى.

ئىنكەبەرى: رەكەبەرى، چرەكیشان، هەقركى.

ئىوژن: «بزرافى شەبەكى» بئوژن.

ئىو: هەو، هەنگۆ.

ئىو: یەو، جۆ، جەھ (شعیر).

ئىواره: ئىفاره.

ئىواریان: ئىوارەیان (امسیات).

ئىوگى: پرىبىزى، تامسارى، رەشە فرۆتن، گەف تراشین.

ئوتە: نغستن، لئاقىستایى ئوتە ب مەعنا بئوژى تیت. هەر

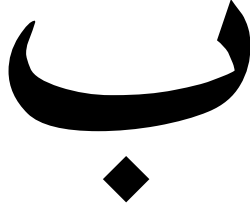
دوو مەعنا ژىك نەدوورن.

ئۆجىخ: <ژۇجاقى تىركىشە كوردكارى بوويە > بىگەلەك مەبەستان
 ھاتىيە: (۱) كوچىك، كوچىكدانى، جىن قازانكى؛ (۲) ب
 مەنا (طائفة)؛ (۳) ب مەنا پىرى تەرىقە تى ژى ھاتىيە،
 جى قازانكى.
ئۆر: يان ھور، ھېر، گېژ.
ئۆرە: ھۆرە، بايى توندى رۆژھەلاتى.
ئۆرمەوى: نىسبە تە بال شارى ئۆرمىيى.
ئۆرە: ھەلستە، ھەستە، رابە، ھلۆ.
ئۆرزان: ھەلستان.
ئۆرشىيان: ئور تىكچۆن، دل زقرىن، فەرشىيان.
ئۆرگىلە: فەگەرى ورگىلە، فەزقرى.
ئۆرگىلان: فەگەرىيان، ورگىلان (رجوع).
ئۆرتىن: ئۆرتىيان.
ئۆرتىيان: ھەلپەرىن، ھەلپەرىكى.
ئۆرتە: ھەلپەرى: «ستىكە سەلام، ئۆرتە جەلام، بەلا ھەرام»
 "پەند".
ئۆرچىن: ھەلچىن.
ئۆرۇس: كەلشېر، دىكل.
ئورگ: ئور.
ئور: زك، لئاقىستايى «ئوروتور» ھاتىيە وواژەيى ئور، يان
 ئورگ ژوى ھاتىيە تراشېن. وشەيى ئور، ئورگ، زك، عور.
ئۆنگە: ئۆلكە.
ئۇلاخ: ئۇلاخ، ولاغ.
ئۇلاغ: دەوار (كەر).
ئۇلاخدار: خودان ولاغ.
ئۇلى: ولي، وەيلى (ع،ك).
ئۇلامەت: ستەم، بىگەر.
ئۇسە: ئۇسان.
ئۇسان: وەسان، وەھا.
ئۇشتر: چىشتر، لئاقىستايى «فوشترا و ئوشترا» ھاتىيە.
ئومىد: ھىقى، ھىوا، مەردەم.

ئومىدەوار: ھىقى دار، ھىوادار.
ئۆيگان: بىگانە، غرىب.
ئۆغلمە: دەستىر، ھىگامە، قەرەبالغ. (ت) "جىرى" فەرموويە:
 كى دزانىت من ژرمبازان دەما ئۆغلمەتەن
 تىنە دل سەدرم ژوان و سىنە تىنە سەد جەرىد
ئۆغلمە: جەنگ و ئىرشى توند و تىرە. وازەيەكى تىركىيە و
 ئەسل موغولىيە و كوردكارى بوويە.
ئۆ: ئا، ئا، ب زارى ھەركى و، شىكاكان پەيشا سەرسورمان و
 بانگ كرنى.
ئۆب: ھۆب، زۆم، ئىل، عىل.
ئۆبال: بارانى گران، گوناھ (ع،ك).
ئۆخەن: ئۆخەننە، ھەفتە شەشەمە ل زستانى. دىبىژن: «ئۆخەن
 دىبىنىت، مرىم دىكىنىت». (پەند)
ئۆخەى: ئۆخەش، خۆشا، خوشىم، ئۆخەش.
ئۆخەش: بىئىرە ئۆخەى.
ئۆدە: ھۆدە، ئۇتاق، ژوور (منزل).
ئۆرتە: ئاقتىجى (وسط).
ئۆرشەلىم: «واژەيەكى عبرىە» (قدس) باژارى ئاشتىيى ئۆرشلۆم.
ئۆرتى مەيدانى: نىقەكا مەيدانى.
ئۆرە: وىرى.
ئۆلك: ئەندازەيەكى عەردىيە (ت).
ئۆلكە: ولات. "مەحوى" فەرموويە: «لە ئۆلكەى عىشقىە دابى
 چوونە سەردار - بە ئاسانى مەزانە بوونە سەردار».
ئۆل: رىبازگە، رىبى (مذھب).
ئۆرگە: «ب زارى بەرمە قلووبى» وىرى.
ئۆھ: پەيشا رەدكرن و قەبىل نەكرنى.
ئۆھە: ئۆحە، لىخسورپىنە بۆگارەشان (اسم الصوت لسوق
 الايقار).
ئۆيىن: يارى يى قومارى يە، حىلە.
ئۆيىن باز: فېل باز، حىلە باز.
ئۆيىيە: شورابە، پوولەكە خىشل.

ئۆجىخ: <ژۇجاقى تىركىشە كوردكارى بوويە > بىگەلەك مەبەستان
 ھاتىيە: (۱) كوچىك، كوچىكدانى، جىن قازانكى؛ (۲) ب
 مەنا (طائفة)؛ (۳) ب مەنا پىرى تەرىقە تى ژى ھاتىيە،
 جى قازانكى.
ئۆر: يان ھور، ھېر، گېژ.
ئۆرە: ھۆرە، بايى توندى رۆژھەلاتى.
ئۆرمەوى: نىسبە تە بال شارى ئۆرمىيى.
ئۆرە: ھەلستە، ھەستە، رابە، ھلۆ.
ئۆرزان: ھەلستان.
ئۆرشىيان: ئور تىكچۆن، دل زقرىن، فەرشىيان.
ئۆرگىلە: فەگەرى ورگىلە، فەزقرى.
ئۆرگىلان: فەگەرىيان، ورگىلان (رجوع).
ئۆرتىن: ئۆرتىيان.
ئۆرتىيان: ھەلپەرىن، ھەلپەرىكى.
ئۆرتە: ھەلپەرى: «ستىكە سەلام، ئۆرتە جەلام، بەلا ھەرام»
 "پەند".
ئۆرچىن: ھەلچىن.
ئۆرۇس: كەلشېر، دىكل.
ئورگ: ئور.
ئور: زك، لئاقىستايى «ئوروتور» ھاتىيە وواژەيى ئور، يان
 ئورگ ژوى ھاتىيە تراشېن. وشەيى ئور، ئورگ، زك، عور.
ئۆنگە: ئۆلكە.
ئۇلاخ: ئۇلاخ، ولاغ.
ئۇلاغ: دەوار (كەر).
ئۇلاخدار: خودان ولاغ.
ئۇلى: ولي، وەيلى (ع،ك).
ئۇلامەت: ستەم، بىگەر.
ئۇسە: ئۇسان.
ئۇسان: وەسان، وەھا.
ئۇشتر: چىشتر، لئاقىستايى «فوشترا و ئوشترا» ھاتىيە.
ئومىد: ھىقى، ھىوا، مەردەم.

ب: تیبیا دووین ژ تیپیت چهچیب (هجایی) کوردی به، بحسابا
تهبجهدی دبیتنه ژماره (۲)، تیپهکی سازو بیدهنگه.
دکوردی دا ئەف تیپه بچهند مهبهستان هاتییه. بۆ وینه:
(۱) دچیتسه سهر (کاری داخوازی) چ حازر یان نهحازر، چ
کهت چ کۆم، وهکی: «عیلمی ب خون، عهملهی بکه»؛
«بزانه، بنقیسه»؛ «گهلی کوردان بکۆشن بۆ تفاق و
چاکیان»؛ (۲) دکهفیتسه مابهینا دوو رستهیان ههردوان
پیکهفه گرتدهت، وهکی: وهره ئەز و تو ب ههقرا بچین بۆ
دهرسخانی؛ (۳) بۆ بهرامبهری تییت: من باری تری دا ب
گهنم»؛ «من هیسترا خو دا ب سهه دیناران»، دهندهک
زارا دبیتسه (و): بهرچاو (وهرچاو)، بهفر (وهفر)، زویان
(زووان)، بهراز (وهراز)، بهههشت (وهههشت).
عیلمی ب خون: ئەگهر مهبهست خویندن بیت دهبی پیکهفه
بیته نقیسین، بخوون یان بخوتنه.
(ب) وهکو نامراز لگهل کارو ناڤ دیتن دگهل ناڤان لکاو
نابیت و دگهل کاران لکاو دهبیت.
با: لقیئا ههوا و تشته که نه تیته دیتن، نه تیته دهستی و
گرتنی مهگهر ژ لقیئا و، یان لقیئا تشتان ههست پی
دکهین، مهبهستیت جوریه جور ددهته زمانێ کوردی: (۱)
دبیتسه موخته سهری بالی و مهبهستی ئاخفتنی ددهت وهکی
«وهره با من دا ئەم بچین»: «ئهری میقانی مه کیقه چۆ؟»
وهلام: ئەفه بامنه (لگهل منه)؛ (۲) خاوندی بی چیدکهت
وهکی: باهونهر، باهۆش؛ (۳) ب مهعنا «نک» وهکی:
بامن، باته، باوی، باوان: (نک من، نک ته، نک وی،
نک وان).
باثر: عهردی ویرانه، عهره بکاری بوویه، عهردی چاندن
لینه کری.

باناور: بادئاور، ئەو تشته کو ب ئاسانی دهستکهفتی.
باب: باوک، باوکه، باب.
بابا: مهزنی ئیلی، باب، باوک.
بابه: ب زاراقی شه بهکی دبیتنه باپیری.
باپیر: ئانکو بابی پیر (بابی بابی یا دایکی).
بابه بزرگ: بابی مهزن، باپیر ههم دبیتنه پیری مه رگه هێ شیتخی
تیره بی ئیزیدیان.
بابه جان: پیره کی بناڤ و بانگی کوردستانی بوو، مرۆقه کی باش
بوو.
باب کال: بابی کهون، باب و باپیر.
بابۆ: ئەی باب.
بابی چاویش: بابی خیقزان.
بابی خیقزان: ئانکو بابی بکه رامهت لنک ئیزیدیان، ههم
پله یهکی دینی یه جهم زهردهشتیان.
بابی کۆچک: ئانکو بابی کچکه له بابی کۆچک.
بابی کۆچک: ئەوژی پله یهکی ئایینی یه لنک ئیزیدیان ئەو ژێ
بهرامبهری (صوفی) بیته مسلمانان، بابی بچووک.
بابیه: دبیتنه ریبازگه یی بهائیان، نسبه ته بال (علی باب
الشیرازی) یه.
بابک: باب کالک، بابک: ناڤی شاهه کی کوردانه کو نه رده شیری
کوری کچا ویه، ژیه هندی دبیتن: نه رده شیرێ بابه کان.
بابان: ناڤی عه شیره ته کی کوردیه کول ده شه را سلیمانیی
ئاکنجی نه. و قی عه شیره تی ئیماره ته ک بناڤی ئیماره تا
بابان دامه زرانده.
بابانی: چۆنا جارا نه وه لا بوو کی بۆ زیاره تا مال بابی پشتی
میگرکن. ههم دبیتن: بابا.

بابۆته: عه‌ره‌بک‌اری بوویه بۆ (بابونجی).

بابری: بابر دوو.

بابردوو: ژ ده‌ست چۆیی.

باب ئادهم: مرۆقی ئه‌ولی.

بابه‌لیسک: بابیچه‌ک، باگیتر، گردباد، گه‌رده‌لول، بایه‌کی دژواره ل‌دۆر خۆ د‌چه‌رخیت و ته‌نوره‌کی گه‌رد و خاکی ل‌گه‌ل خۆ د‌چه‌رخینیت و بلند دکه‌ت. ئه‌و هنگن چ‌یدیییت ک‌ودوو جه‌ریانێ هه‌وایی ل‌یک گ‌یر د‌بن و ل‌یک د‌ژق‌رن.

بابه‌ج‌ابان: بابه‌ گاشان، ک‌ورده‌کی مه‌زنه ژ ئه‌س‌ح‌اب‌یت پیغه‌مه‌بری، ج‌اب‌ان ژ گاشانی عه‌ره‌بک‌اری بوویه، ته‌ماشای واژه‌یی ج‌ابانی ب‌که‌ن.

بابه‌ک خورم دین: پ‌نشه‌وایی خورم دینان ک‌ود ده‌می (مه‌ئوم‌نی عه‌باسی) ل‌ تازه‌ریاجانێ ب‌ حکومه‌تا عه‌ره‌بان بلند بوو و لسه‌ر ئه‌نجامدا (ئه‌فشین) ک‌وب درۆیییت (معتصم) ی خاییا بوو، ئه‌و بره‌ به‌غدادێ و ئینا (معتصم) سۆز و په‌یمانێ خۆ شکاند و باب‌ه‌ک ب‌دار قه‌کر.

بابه‌راخ: شاعره‌کی ک‌ورده ژ ئیلا داسنان (ده‌نا) ئه‌و و باب‌ه‌گیس دوو شاعر و په‌هله‌وان و شیره‌وشین بوون ل‌ سالا (۲۲۰ ک) شه‌ر ل‌گه‌ل (منصور عباسی) ل‌ئیر سه‌رداریا (میر جعفری داسنی) ک‌رینه و لسه‌ره‌نجامدا هه‌ر دوو هاتینه ک‌وشتن و له‌شکرێ (میرجعفر) ئ داسنی ژێ شکه‌ست خواریه و (میرجعفر) ژێ خۆکوژی ک‌ریه.

بابه‌یر: باگیتر، باگیتر (فاتوله)، ئه‌و عه‌رده ک‌وبا ز ق‌رک بیت و به‌فر ل‌ئ راهه‌ستیت و کۆم ببیت، زاراقی دۆستکیانه.

بابیستانی: یاری‌به‌که ب‌چووک سواری سه‌رئ کاریته‌ی د‌بن، هه‌ریه‌ک لسه‌ره‌کی، دربینیت پشتی ک‌ونیشه‌کا وی داری دادنینه ج‌ییه‌کی بلند. جار ئه‌وسه‌ر بلند د‌بیت و جار ئه‌و سه‌ره‌م د‌بیتێ هنگلی خۆپانی، هنگلی هۆپانی.

بابله‌کانی: جۆره سه‌ماو داوه‌ته‌کێ ک‌وردییه.

بابۆله: بالۆله، بالۆکه، بالۆک: وه‌رپ‌ت‌چه‌کی نانی <زاراقی دۆله‌مه‌ریانه>.

بابه‌ت: هه‌ژێ، به‌او ن‌رخ، له‌مه‌ر، ده‌ریاره، (موضوع).

بابر: نه‌فه‌س پ‌ر، هه‌واب‌ر، ئه‌و ده‌ره ک‌وبا ژێ ده‌رنه‌که‌فیت، یان نه‌چیتته تیتدا.

بابردوو: چۆیی، بابری، نه‌مای.

بابرۆمی: دو به‌رن دکه‌فته سه‌ر هه‌ر دو لاییت ده‌ری.

بابۆنک: بابوونه.

بابی بابی: یاری‌به‌کا مندالانه‌یه.

بابینی: ئه‌و میراته‌یه ک‌و ژلایین بابیقه بۆ مرۆقی پاشما‌بیت.

باب کوشتی: ئه‌و کهسه ک‌و بابی مرۆقی ک‌وشتییت خ‌ویندار. هه‌م

ئه‌و کهسه ک‌و بابی وی هات‌بیتته ک‌وشتن.

بابده‌ست: کنایه‌ته ژ مفلسان.

بابده‌ستی: ئیفلاس، به‌له‌نگازی.

بابووسک: خولی، خاکسته‌ر.

بابۆش: بابی وی.

بابا نۆئیل: د باوه‌رێ مندالیت مسیحیان پیره‌میره‌کێ مه‌زن و ردین سپیه، جل و به‌رگی سۆرتاری له‌رن، د شه‌فا جه‌ژنا دایک بوونا مه‌سیحی گه‌له‌ک شیرینی و پ‌ن له‌یزۆکان ب‌ مندالان د‌به‌خشیت، ئه‌مه‌ریکا د‌بیتێ «سانتاکلۆس» و بل‌چیکێ د‌بیتێ «سن تیکلا» و فره‌نسی د‌بیتێ «پانۆئیل» و فه‌له‌ییته عیراقی د‌بیتێ «عمونۆئیل» و هه‌نده‌کۆی د‌بیتێ ئه‌ف سانتاکلۆسه که‌شیشه‌ک بوو ژ مرقتیت ئاسیایی ک‌چکه بوو، بشیوه‌به‌کی نه‌یتی و ناگاهه‌ی و بیناسین هاری کاریا به‌له‌نگازان دک‌ر، مال و دراف و خوارده‌مه‌نی د‌ په‌نجه‌رانرا تاقیتته نا‌ف مالیت هه‌ژاران.

بابووسکه: بابووسکه، خولی، بارۆقه‌یه تیکه‌ل ل‌گه‌ل د‌ندکیت به‌فری.

بابیچه‌ک: بابیچه‌ک‌دانا تشته‌کی بوهریسی، بازق‌ره‌ک، باگیتر، ئه‌و بابی ک‌و ل‌نا‌ف زکی مرۆقی پ‌ت‌چ‌د‌ده‌ت.

بابه‌ج: به‌ریه‌رچ، وه‌لام، به‌رسف.

بابیره گه‌وره: بابی بابیری.

بابیچه‌کی نانی: نووردی‌یی نانی.

بابیری: هه‌نارێ مز.

بابیشک: بابی پ‌یشی بارانی.

بابیوان: بابیقان هه‌تیوچه، هیتیم چه‌ره‌ک، ئیتیمۆک.

بابیقانی: بابیوانی، هه‌تیم، چه‌ره‌کی.

باتمان: په‌تمان، ئه‌ندازه‌کی ناسیایه ژ ک‌یشانی ل‌دۆرا چارده کیلوویانه، واژه‌ی (په‌تمان) ی ل‌ ئاقیستای دا هاتیه و هه‌ر به‌ مه‌به‌سته‌یه ک‌و د‌ ک‌وردیدا تیت ک‌و (په‌یمان، په‌یمان، ئه‌ندازه‌یه) یه و په‌تمان ژێ هاتیه.

باته: ناقی گ‌ونده‌کێ ک‌وردانه ل‌ ک‌وردستانا باکوور، جه‌م ته، نک ته، بالته.

باته‌یی: ئه‌و هوزانفانی مه‌زنه ک‌و ناقی وی (مه‌لا حسینی ک‌وری ئه‌حمه‌دیه) دیاره ک‌و لسه‌رده‌می میری ئامیدی یی بوویه و

بهیتا (نهسیحه تان) ژی بۆوی شه هونایه و بریه، وی گه لهک شیعیر و غه زهل هه نه، هه می ژی کوردینه. مه ولودنامه یه کی ریک و ره وان بکوردی دانایه و هاتیه چاپکرن. نیزیکی هزار بهیتانه، گه لهک شیعیریت دیژی هه نه.

باتیسک: بزراقی ئیزدی بیته شیخان خوشکا ژنا مرۆقی، بالدز، بالدووز، دش.

باتی: ژیتشغه، لچی وی، جامی ژ شیشه ی چیبووی.

باتزوک: باتزوک، پفکی، مرۆقی زوو تووره دبیت، مرۆقی فهلیته و ترۆیه.

باتیزک: کیم شهرم، بی فهیت.

باتوف: باتوفا، باقی کولیلکه کی سۆری جوانه، ناخی گونده کی یه ل کوردستانا عیراقی ده فه را زاخۆ.

باتوو: گون (خصیه، خایه).

باتسقه: نه فسی، بالهقی، پارچه یه کی سپی و ته نکه.

باتسی: جه ژنه کی ئیزدی یانه و ئیزدی ژ بیرا خو بریه، رهنکه ئه و جه ژنه بیته کو زه رده شتی **دبیزنی:** (جشن سده) کو دکه فیه ته دیماهی یا چلی زستانه یه و ژ وی جه ژنه هه تا جه ژنا نه ورۆزی (۵۰) رۆژن.

بات: دشکی دایه، به لنی کورد دبیزن فلان کار هات و باته.

باتلاخ: چۆرم، نقرۆسک، زه نه کداری.

باتینک: گولا نوو بشکفتی، بشکۆژ.

باتینگان: عه ره بکاری بوویه بۆ (بادنجان) یان (بادنجان) یان (بادمجان)، باجان.

باج: (۱) دراقه کی ژ لاتی مه زن یان گه و ره یان دهسته ه لاتداره کی ژ مله تی دیته ستاندن؛ (۲) ماره یی، قه لهن، (مه ر). باج ژ (به جه ئی) نا قیس تیغه هاتیه. به لنی، پتویسته ئه م پیچه ک لقی ره لسه ر ئه فی په یغه ئی به یقین: باج لئایینی زه رده شتییدا بیده نگ بوونه کا په راستنی د تکایه دا دده م خۆشوشتنی و دده م خوردانی، پاشی ئه ف وشه یه هاتیه بکارئینان، بۆ مه به سستی دراف و هه رگرتنا ده وله تی ژ مرۆفان (چکو ئه وژی دراف دانه و ده نگ نه کر نه). ئه فجا باجی کو حکومه ت دستینین (چ گمرک، چ جزیه چ ئه و دی کو ریگر بۆ ته ئمینا ریکا بازرگانان دستینین، ئه فقه هه می د مه عنا باجیدا ب مه جاز حسین. به لی مه عنا دروست بۆ باجی: کرپینه.

باجخانه: جی باج و هه رگرتنی.

باجه رگر: ئه و که سه کو باج و خوکی و هه رگرت.

باجدار: ئه و که سه کو باج نک هه یه، خودان باج.

باجستین: باج و هه رگر، باجستان.

باج ساندن: باجستاندن: «میه رانه پر ئه به ته رکرین - خالان ژبه ر بسکان هه لین / زولفان موسه لسه ل عه نه برین - چین چین ژ چینی تیتته باج»، ژوره کا بچوکه کو پلیتیت ریبه سن یان فروکی لی تیتته کرین.

باجگر: باجوه رگر.

باجگرتن: باجوه رگرتن.

باجگه: جی باجوه رگرتنی.

باجه وان: باجه فان، باجوه رگر.

باجده ر: ئه و که سه کو باجی دده ت، باجده.

باجول: باجلان، ناخی ناخچه یه کی ئیرانی یه.

باجلۆز: ژ باجۆلی هاتیه، تراشین، ناخی گونده کیه لکوردستانا عیراقی - دهۆک - رهنکه ئه و ژ باجۆلی ئیرانی کۆچ کریه وی عه ردی، دیاره باج ل ویری دهاته ستاندن.

باجلان: عباره تن ژ دو تیره یان: (۱) جمۆر؛ (۲) قازانلو، ئه و ژ وی ژ عه شیره تا له کی نه و به شه کن لوورا، نیزیکی هزارو سه دو سی سالانه لناوچه یی (قوره تو) و (هورین) و (شیتخانی) و (قصر شیرین) و (قازانیه) و (مندلی) و لدۆری رووباری قه زوین ژی نیزیکی سه د ماله کا هه نه و هنده ک خانه واده ژوان ناف شه به کان ژی هه نه.

باجه: ته ره جه، په نجره، ئه فقه مه عنا کوردیه کو ل شه به کیدا هاتیه.

باجن: ئه و عه شیره ته کورده نه کول به راهیج مسلمان بوینه، دچیرۆکان هوسا هاتیه نیگار کرن دبیزن: کۆمه له ک کورد ژ بازرگانیت عه شیره تا (باجن) بی ژلایی جزیرا بۆتان قه چوینه (طایف) و لسه ر ده سته پیغه مبه ری (د.خ) مسولمان بوینه. نهۆژی ئه و عه شیره ت بناخی (ژانا، جانا) هه ر مایه.

باجی: خووشکا مه زن، هه قشیره، هه مشیره.

باجه: بیژه، پتویسته بیته گۆتن کو ئه ف و اژه یه شه به کبه و ژ ریشه یه کی نا قیس تای هاتیه. د (اصل) دا «قه ئۆجا» بوویه (بگو، بیباگهان) ئانکو: بیژه، ژ مه سده ری «قه چ» هاتیه.

باچک: (۱) گه ئه شام؛ (۲) هه له لۆک، هه له لۆک، باچیک، به لالیک، به لالووک، داره کا سۆره کو به ری وی ژ گیتلاسی هورتره، تاما وی مزه.

باچیک: (۱) نەرزن؛ (۲) عەشیرەتەکی کوردی کۆچەرە.

باچ: باج.

باخ: جنیک، باغ، بیستان.

باخ و بیستان: باخ و گولزار.

باخچە: باغی بچووک.

باخەوان: باغەوان.

باخچەوان: باخچەفان.

باختەر: روژئاقا.

باختەران: روژئاقایی.

باختەری: روژئاقایی، بەلێ ئاقایستایدا باختەر ب مەعنا

«باکوور» هاتیە، هەم ب مەعنا جەهەنەم، جن پەری

رەشکان ژێ هاتیە، جار ژێ ب مەعنا روژەهلات هاتیە

«باختەر» ب مەعنا «ئەختەر» ژێ هاتیە.

باخەل: پاخەل، بن چەنگ.

باخیرە: باغیرە، کرپۆه، باکوورفە، باگەر (زوبەه، عاصفە،

ئەلجیە).

باخم: باخۆی من، خودایی من: «هەمی باخم باخم باخم -

گەردێ سۆلێ دەباخم / روژێ سێجا نەتینم - نەمردیە،

نەمی ساخم» "طاها مفر". دوور نابینم کو واژەیی (باخم) ی

ژ (بناخم) هاتیبته کورت کرن. ئانکو ئەز ئەو ئاخم کو لسه

سۆلێ تەنیشییای و چیدبیت «باخم باخم» نەبیت، «ئاخم

ئاخم» بیت. لازمه شیعر هوسا بیت: «هەمی ئاخم، ئاخم،

ئاخم - گەردێ سۆلێ دەباخم / روژێ سێجار نەتینم - نە

مردیە و نەمی ساخم».

باخ: دۆرانەن.

باخواردن: ئەو بندکە یان ئەو دەزی یەکە کو ئالۆزیای بیت.

باخوارن: باخوران، ئەو تشتەکو بەرھەوا بکەن.

باخۆش: بپیترتر، خورتتر، یاوتر.

باخۆشتر: باخۆشتر.

بادی ھەوا: بادی ھەقا، بیسوود، بی مفا.

بادەوہ: سەرماو کەرڤە، کەرپۆه.

باد: (۱) با، ھەوا، بخار؛ (۲) پفکرن، پەرچفتن، دەمبەل،

خۆھەلکیشان و پەسنین (غرور)؛ (۳) ئاخکرن، ھەنەکبازی،

پریبێژی، فرکیلی (تعجب)؛ (۴) ھیچ، چۆنە، مەدحۆ،

کالین، برک (معدوم)؛ (۵) تر، فس، ناقتی فریشتەیی

وھکیلی جۆتکران (ازدواج) ی بە.

بادام: باھیف.

باداد: حەقە، ئەھلی حەقی، ئەھلی عەدالەتی.

بادان: چەپ چوویر کرن، لادان و بادان.

بادانەوا: بادانەفە، لادان (انحراف).

بادی: جام، تاس، تراز.

بادناوەر: ئیک ژ ھەشت خزینت شاپەرۆیزی بە. دبیتژن جەنگەک

مابەینا ئیران و (قەیسەر) ی روژمێ روودا ئینا (قەیسەر)

رابوو گەمی یەک پر ژ زێر و گەوھەر کەر و رەوانە

جەزیرە یەکی ئەمین کەر. بەلێ، لئشکا بائی ئەو گەشتی

دەرئێخست و کەتە دەستی لەشکرێ خسەر و پەرۆیزی و بۆ

خۆ ھەلگرت و ئاقلیدانان بادناوەر (بای ئینا).

بادینان: گەلەک لسه رقی واژە ئاخفتن کرینە: (۱) ھندەک

دبیتژن: باپیەرە گەورەیی جی بادینان ناقتی وی بەھا الدین

بوو، ئینا واژە ھاتە کورت کرن و گووتی بادینان؛ (۲) ووشی

بادینانی ژ بەھدینان قە ھاتیە ئانکو (دیندارت قەنج) ئەف

واژە یە نەوژی نەبەرە بوویە و گەلەک جارن ئەف پەیشە ل

ئاقتیستایدا ھاتیە ھەر دبیتژت: خوزی بۆ «بەھدینان»

زەردەشتیان نەوژی فەرھەنگەک ھەبە بناقتی فەرھەنگی

بەھدینان، و بوہژی بەھدینان بکار تیت بو دەفەرا بادینان.

بادیان: بادیانە.

بادیانە: رازبان، رازیانە، رازیانج، رازیانی، عەرەبکاری بوویە

بۆ (رزیانج).

بادار: ئەو کەسە کو ئان لەشی وی پەرچفتبیت ئان ئیشا

روماتیزمی تینالیا بیت.

بادەر: فەتلەگێر، فیلپاز، جیلەکەر.

بادگیر: باکتیش، جوڑە ئامبەرەکە بای دکیشیت.

بار: (۱) ئەو بارە کو بسەر پشتی تینتە ھەلگرتن: باری ژنان،

بەری داری، گرانی، دارایی؛ رەگێ رانەبردوویی چاووگان

(بارین) ھو دبیتە پاشگر، وەکی: بارانبار، بەفرانبار،

شەکر بار.

بارک: فەرخە مریشکتی کەوکی.

بارانی: ھەوری بیاران ئەو دارو دەخلی کول بەر بارانی کەفتی،

دبیتژن: ئەف کونجیە بارانیە، ئەف مپیوژە بارانیە، ئەف

پەمبۆیە بارانیە، بارانی نازنافە بۆ خانەدانەکا کوردا ژ

عەشیرەتا زیدکان، دبیتژن: مالا بارانی مالەکا مپیرنو

ناندەرن.

و سیفاتاندا تیت، قومہریاز، حبلہ باز، فیلباز، نیرباز، می باز، نہیرہگباز، ٹہفسوون باز... جار ژئی لگہل واژہیی تیت مہعنا بورین و نازادی و رزگارییی ددہت، وہکی: دہریاز، بازہبہر، بازی، بازگہ، بازدان، بازبازانی؛ جار ب مہعنا قہکری و سپی تیت، وہکی: ناچاقباز، بازار، بازہبہران، چاقباز.

بازی: عہشیرہتہکہ ژ کوردان، فہلہنہ کہفتینہ ژیر توخییی تورکانو گہلہک میترن و خودان خہبہرنو دل پاکن.

بازار: سووک، جی کرین و فرۆتیی.

بازاری: سووکی، پۆرہ مرۆف.

بازرگان: تاجر: (مال ژنہ و بنیات خانی - کار رەزەو بازرگانی - رت لبایی نیچیرفانی) <پہند>.

بازرگانگہ: بازرگانگاہ جیی بازرگانییی، توجارہتخانہ.

بازرگانگاہ: بنیترہ بازرگانگہ.

بازدان: رەقین، رکہیی بازدان: <باز + دان>.

بازہبەر: بازہبەر، جہی دہریازونہ.

بازہبەر: بنیترہ بازہبەر.

بازہلدان: شہقاویت مہزن ہلدان.

بازرہ: بازرہ، قہرہقین، قہسلکین، لیکپاشقہچوون. (بازرہ ژ بازہرہی کوردیترہ).

بازەر: بنیترہ بازەرہ.

بازہبہران: ہہیشا شواتیی ہہ چکو نازادین ژ سہرمایی ہہرہکی دیارہکو «باز» مہعنا قہکرنئی و نازادییی ددہت.

بازوو: قۆل، باسک، بازوو بریتییہ ژ ہیزو توانایی پۆستہمیتری بکارتییت.

بازدار: خودان باز، باز خودانکەر، بازہقان.

بازہقان: بنیترہ بازدار.

بازی: یاری، وازی، گہمہ، بہلی گہمہ و وازی کوردیترن.

بازاری گہرمہ: بریتییہ ژ ہہر تشتہکی کورہ واجدار بیت.

بازاری سارہ: بریتییہ ژ ہہر تشتہکی کو بیترہ واج بیت.

بازہبہند: بازووہبہند، بازی بہند.

بازمان: بازمای، پاشباب، ٹہو بچووکہ کو پاشی مرنا بابین ہاتیبیتہ دونیایی دا.

بازن: بازنئی کوژن دکہنہ دہست، ٹہلہنگۆ (سوار).

بازنہ: بازنۆک، بازنۆکہ، دائری.

بازہ: قوماشقہکی پەمبہیہ.

باران: بارینا چیکیت ٹافئی ژ ٹہسمانی، ٹہف و شہیہ جار دبیتہ پاشگر و بہندہک ناٹانقہ دچہسپت، مہعنا دارشتن ددہت وہکی: بہردہباران، گولباران.

بارووکہ: بارک.

بارپن: بارہبارا سہویلی، باراندن، بارپن.

بار و ہۆر: بارینہکی (بجلہ).

باراندن: ٹہو مریشکہ کو چاخئی ہیلکہ کر ناوی ہاتبیت و چووچہلۆکیت خوژ خوژ دور بکەت دبیتژن: ٹہف مریشکہ چوچکیت خوژ باراندن.

باراخوئی: بریتییہ ژ زہکاتئی، پشکا خوئی.

باراش: ہہقوان، ژ دوو واژان پیکہاتیہ: «بار + تاش».

باراش لیکرن: ہہقوان ہیران.

بارانی: خزیزان، خورداد، نہہاتنا بارانی.

باراش ہیر: ہہقوان ہیر.

بارہبی: بارہبیو، کۆمەک، ہاریکاری، یارمہتی.

بارہبی کرن: کۆمەک کۆم کرن، ہاریکاری کرن.

باروہ: شوورہ، شووہہ (سور).

بارمتہ: گروگان، ٹہسیر، رەہین، کہفیل (مٹقل).

بارکرن: ژ عہردہکی بار بکەن، یان کاروانی بار بکەن، یان ٹیک بمریت ٹانکو بۆ مرنیتری بارکرن بکارتییت.

باروبارخانہ: بۆ تشتیت بہرکەتی وہکی نقین و ٹامان و ناقلی و تشتیت پربہا بکارتییت.

بارکەفتی: بیچارہ، بیتری، ناتوان، (عاجز)، پەک کہفتی.

بارگیر: ٹیختہ (گدیش).

بارانہ بارانہ: گۆرانہیہکی تہرو خوشی کوردیہ.

بارانباری: گۆرانہیہکی تہرو خوشی کوردیہ. «بارانباری تیکیت بانان قہشیریان» <پہند>.

بارووت: باریت، تیژ (باروود) رەنگہ ٹہف و شہ ترکیہ.

بارہگا: بارہگاہ، بارہگہ.

باریتچ: وەرپس، گورپس.

باریک: زراف. باریکی: زرافی.

باریکہ: باریک، باریکہ تہغہر بۆ زہفی، یان عہردی زراف بکارتییت.

باریکہری: ریکا زراف، کۆرہ ریک.

بارتہقا: چاشتی.

باز: ٹہو بالندہیی بناٹ و بانگہ، پاشگرہک ل دوو ہندہک ناٹ

- بازکه:** به لهکی یه کتی کیم.
- بازاری رهش:** بازاری سیا، سیکا گران فرّشا.
- باژن:** باوهشین، باوهشینک (مروحه). «ژهن» پاشگره که دکه قیته دووماهیا هندک ناقان دکه ته (اسم آله) و بکه و دهکی: باژن، مهشکه ژهن، دراژهن، په مپوژهن، خوی ژهن، لواژهن، لقاژهن: «ما ئەز دراژهنم؟!» یان: «ما ئەز دراژی دژهنم?!».
- باژ:** باج (ضریبه)، گلهک جار (ج) د کوردیدا دبیته (ژ).
- باژەفان:** باجهفان.
- باژن:** نیری کیشیبه (تیس جلی).
- باژنه:** باژنو، پاژنه، پاژنو، پانی (عقب الرجل).
- باژی:** باژار.
- باژی:** خه لکتی باژی.
- باژیله:** باژله، کولانی، ناوارة (مشرد).
- باژیله کرن:** دهره دهر کردن، هه ی کرن.
- باژیله دهره دهر:**
- باژیله کری:** دهره دهر کری، هه ی کری.
- باژیان:** باژوان، باژفان، باژوهرگر، باج وهرگر.
- باس:** به حس (ع).
- باسترمه:** گوشتی قیمه کری پاشی خوی کری و فلفل و بهارات و سیر تیکه ل کری و هه شاننده ناڤ ریفتیکی هه یوانی و هه لاویستی بو دهمی پیتقی (ترکی به).
- باسپرس:** باسکول، ژ به حس پورسی هاتیبه درستکرن (ع، ک).
- باسپیژ:** چیرۆکیژ (ع، ک).
- باسترژ:** پروباکنده کهر (ناشر الدعا به) (ع، ک).
- باسوق:** باسوخ، باسو، ماسو، شالو، گوشه، فهره ز.
- باسک:** گهره دن، مل، تل، گرد، قوّل، باسکه هنجار.
- باسکه مژانه:** مژانه، ئەو باسکتی کو کریه مژانه، بازی، بازی بی جوت (هیرته).
- باسکه:** جوره مهله قانی به که.
- باسکانی:** مملان، بریتیه ژ دوویه ره کانی (انشقاق، تحرب).
- باسکوباسکانی:** مملانی، ژیکرتیکانی.
- باستان:** دیرین، کهفن، بوری، گلهک کهفن، میژوو.
- باستانشناس:** دیرینه ناس، شینه وار ناس.
- باستانشناسی:** دیرینه ناسی، شینه وار ناسی.
- باستانی:** میژوویی (اثری).
- باسمه:** چاپ، واژه یه کی ترکیه.
- باسکه سهگ:** سه یی دریتژ و هه لکیشای.
- باسکه زه لام:** زه لامباش.
- باسقه نده:** دهسته دارای ژ هه لهه لوکتی، باسقه نگه.
- باسکردن:** گوفتوگۆ کردن (ع، ک).
- باسکه مهله:** باسکه، مهله قانی ب باسکان.
- باسکتیش:** مژانه.
- باسمیل:** خویه سن، باسمیل، خویه سنی.
- باسریشک:** به فر و با و باران.
- باسهواد:** خینده وار (قاری و کاتب)، «باسهواد و بسهواد یهک مهعنا به». «قه قبی طهیران» فه رموویه: «جه ماکه ن تیک عالمی - هه میان بئوستاد کهن / حهرف ژ له وحی قیده می - بشه رح و بسهواد کهن / نائینه بهر قه له می - به حران ئەر بمیداد کهن».
- باسکول:** باسپورس، فه کولهر.
- باش:** ئانکو نه به ز، قهنج، خیر (حسن، جید).
- باشی:** قهنجی: «باشی خودانی خودناسیت»، «چاکی بی بکه و بئاقیدا بهرده» «په ند».
- باشار:** چاره سهر، مهعیشه ت.
- باشقه پان:** جوره مارده که.
- باشویش:** دهسته لاف (مبذر). باشویشی: دهسته لافی (تبدیر).
- باشهل:** باشیل، پاشهل.
- باشیلا:** باژیلا، باژیله، ناوارة، دهره ند.
- باشیکر:** چاکی کهر.
- باشیکه:** واش، جوره بالنده که عه ره بکاری بوویه باشق.
- باشکو:** خودان گه وره بی، ریزدار (معظم).
- باشگه:** باشگاه، یانه.
- باشوور:** ژیر، (جنوب).
- باشامه:** جوره عه بایه کی ژنانه یه لئیرانی بکارتینن بی ب دهره زچکن.
- باشووری:** ژیری، دژی باکووری تیت (جنوبی).
- باشیم:** میراته (میراث).
- باشیمگیر:** کوتگر، میراتگر.
- باشارکرن:** توانین، شیان.
- باشه:** باشیکه.

باشتی: میراتہ (میراث).
باشتیگیر: باشیگیر (وارث).
بافس: فیقی بیچ چرمسی و نہگہشتی.
بافش: فرہ، نہرایک، خہہرسار، تامسار.
بافرؤ: درؤ، فیشال، دہلہسہبیژ، ہاوتتہکەر، ہلہہ پاس (مدلس).
بافروبی: ہلہہ پاسی.
بافت: ہیژا، شایستہ.
بافیش: لاف و گہزاف، فری، فرت، شہتات، بہتات.
بافین: تہفن کرن.
بافیژہ: بافی، چافی، بہافیژہ.
باڤ: باب بزارافی بۆتان، مہیل، دبیتژن: ئەڤ برنجہ باڤ سۆزہ، ئەڤ تشتہ باڤ شینہ، یان باڤ رەشہ ٹانکو مہیل رەشہ. باڤ ب مہعنا خونافی ہم تیت، دبیتژن: ئەڤ نساخہ باشکئی ہور ہافیژتیبہ سەر و چافی وی، یان تہماشاکہ ئەڤی نہخۆشی بافی مرنئی گرتیبہ ٹانکو رەنگئی مرنئی گرتیبہ.
بافئی مرنئی: رەنگئی مرنئی، مہیلئی مرنئی.
بافڈیزہ: مہیل ڈیزہ، رەنگ ڈیزہ، باڤ رەش.
بافی: باوی، بۆز، باہیف، بادام.
بافپک: گوہرین، بہدل بونا ہہوای.
بافۆشہ: فیقی بیچ ناکام.
باقلاوا: باقلاوا، بقلاوہ، واژہیہکی ترکیبہ و کوردکاری بوویہ.
باقلہ: باقلک، پاقلہ (فول).
باقۆز: گۆلکہ بہراز، بریتیبہ لہ کہسی خری و پان و قہلہو، بہچکہ بہراز.
باقر: ژہنگ، ژہنگاری ٹامانیت سفری.
باقۆلہ: بہچکہ بہراز (قمل کبیر).
باقۆزہ: بہرکوتہ، دارتہقینہ.
باقہبہلہ: بہلہباقہ، باقہبزہ، ئیشہکہ بزنان دگریت کوتوپر وان دکوژیت.
باقہبزہ: بنیترہ باقہبہلہ.
باقاندن: باقباقا بزنی.
باقہبہست: باقہبہس، ئەو تشتہ کو دەستان پیچ گرتیدہن.
باقہباق: حکایہ تا دہنگئی بزنی، یان کارکئی یہ.
باک: مننہت، پەرہو، ترس، ہہوجہ (التفات): «باکم نیبہ: ترسم نیبہ».

باکرن: پەرچفتن، پفکرن.
باکور: ژووری، شیمال. باکووری: خہلکئی شیمالی.
باکورزک: ئەو بایہ کو زۆر سار بیت و پەشکیت بہفر و بارانیژی لگہل بیتن.
باکوسک: بنیترہ باکورزک.
باکوزیرک: ئەو بایہ کوموویت لہشی مرؤڤی گزڈکەت.
باکیش: باگیر، بادگیر (عبار ہوائی)، باکەش، عہردئی بالئی زۆر دیت، ٹامانئ دربای وەکی ہبیزہی.
باکۆزہ: گۆپال، چۆگان، گۆچان، عہرہبکاری بوویہ بۆ (چاگون).
باکەش: بنیترہ باکیش.
باکۆڤہ: باقۆڤہ، فیقی بیچ نہگہشتی.
باگیر: بنیترہ باکیش.
باگپ: ئەو دہردہ کو بایچ وی بیبتہ زڤرہک.
باگور: باگورک، ئاریکاری، پاچک، ئابونہ.
باگوران: بانگوران، باگوردان (حادلہ، محدلہ).
باگونہ: گونہبا، ئیشہکہ گون پیچ مہزن دین.
باگژ: ئەو بایہ لمابہینا باکوور و رۆژہہلاتئی دکہڤیتتہ ری.
باگڤ: ئەو ئاجورہ کو باش نہبرژیای.
باگپزہ: بابہلیسک، گہردہلول، توفان (فاتولہ).
باگئی یادئ: ہہیڤا یادئ خودئ (رمضان) <دہڤہرا سندی، گولی یان>.
بالگی: بالیف، بالیفک، بالگہ، بالیک، بالینک، بالین، بالگیک.
بالگاشہ: بانگاشہ، پروپاکندہ.
بال: (۱) شاپەر؛ (۲) ہنگڤین، (شہبہکی)؛ (۳) دہڤ، لہکن؛ (۴) رەنگئی خاکی.
بالا: بلند، بلندی، ئەقراز، بہژن، بہژن و بالا (قد و قامت).
بالاڤر: بالہڤر، ڤرۆکہ، ئەقرازڤر، بالہڤر، بالاڤر.
بالخانہ: تہبہقا سہری ٹانکو خانئی بیچ بالا.
بالدار: بالندہ (طائر، طیر).
بالہڤر: بنیترہ بالاڤر.
بالہڤرڤان: ڤرۆکہ ڤرین، ڤرۆکہوان. بالہڤرڤانی: ڤرۆکہ ڤرینی.
بالدز: بالتیسک، دش، بالتوز، بالدوز.
بالینہ: تشتہکہ وەکی عہگالئ نان پیژ دانینہ سہرسہری خۆ و تہبہڤئی نانئ دکہنہ سہر بۆ ڤرۆشتنئ.
بالتیس: بنیترہ بالدز.

باشتی: میراتہ (میراث).
باشتیگیر: باشیگیر (وارث).
بافس: فیقی بیچ چرمسی و نہگہشتی.
بافش: فرہ، نہرایک، خہہرسار، تامسار.
بافرؤ: درؤ، فیشال، دہلہسہبیژ، ہاوتتہکەر، ہلہہ پاس (مدلس).
بافروبی: ہلہہ پاسی.
بافت: ہیژا، شایستہ.
بافیش: لاف و گہزاف، فری، فرت، شہتات، بہتات.
بافین: تہفن کرن.
بافیژہ: بافی، چافی، بہافیژہ.
باڤ: باب بزارافی بۆتان، مہیل، دبیتژن: ئەڤ برنجہ باڤ سۆزہ، ئەڤ تشتہ باڤ شینہ، یان باڤ رەشہ ٹانکو مہیل رەشہ. باڤ ب مہعنا خونافی ہم تیت، دبیتژن: ئەڤ نساخہ باشکئی ہور ہافیژتیبہ سەر و چافی وی، یان تہماشاکہ ئەڤی نہخۆشی بافی مرنئی گرتیبہ ٹانکو رەنگئی مرنئی گرتیبہ.
بافئی مرنئی: رەنگئی مرنئی، مہیلئی مرنئی.
بافڈیزہ: مہیل ڈیزہ، رەنگ ڈیزہ، باڤ رەش.
بافی: باوی، بۆز، باہیف، بادام.
بافپک: گوہرین، بہدل بونا ہہوای.
بافۆشہ: فیقی بیچ ناکام.
باقلاوا: باقلاوا، بقلاوہ، واژہیہکی ترکیبہ و کوردکاری بوویہ.
باقلہ: باقلک، پاقلہ (فول).
باقۆز: گۆلکہ بہراز، بریتیبہ لہ کہسی خری و پان و قہلہو، بہچکہ بہراز.
باقر: ژہنگ، ژہنگاری ٹامانیت سفری.
باقۆلہ: بہچکہ بہراز (قمل کبیر).
باقۆزہ: بہرکوتہ، دارتہقینہ.
باقہبہلہ: بہلہباقہ، باقہبزہ، ئیشہکہ بزنان دگریت کوتوپر وان دکوژیت.
باقہبزہ: بنیترہ باقہبہلہ.
باقاندن: باقباقا بزنی.
باقہبہست: باقہبہس، ئەو تشتہ کو دەستان پیچ گرتیدہن.
باقہباق: حکایہ تا دہنگئی بزنی، یان کارکئی یہ.
باک: مننہت، پەرہو، ترس، ہہوجہ (التفات): «باکم نیبہ: ترسم نیبہ».

- بالتیسک:** بنیتره بالدز
- بالدووز:** بنیتره بالدز.
- بالولی:** فاک و فیک، بہ تران (طیش).
- بالزلہ:** بنیتره بالولی.
- بالاث:** جہم ناغی، سہرشوشتن، <دوو وشہیہ: بال + ناغ>.
- بالافی:** ئەو کەسە کو بالا فکری، یان دقیت بچیتہ بالاغی.
- بالافیک:** سمایلۆک. سافرائی ھوور، ھوورکا ساواری.
- بالافگہ:** جی بالا فکرتی، گەرماث، گەرماپہ (مستحم).
- بالافخوش:** گەرماثخوش دبیژن: تہ گەرماث خوش.
- بالتہ:** بالتہ جہنجر، جہم تہ (سکاکیں النورج).
- بالتہ:** فیسی بی تازہ گہہشتی، ناغی گوندہکی کوردایہ ل کوردستانا عیراقی - دھۆک.
- بالووک:** بالووکہ، بالوولکہ، سگیل، زگیل.
- بالابۆست:** دبیژن: کن، کنک، قۆت، کورت (قزم): «بالابۆست وردین چلگەز» "پەند".
- بالابەر:** دەستگەکە بو را کرنا تشتیت گران.
- بالافس:** بنیتره بالابۆست.
- بالاپۆش:** چارووکہ (عبا ۵۰).
- بالابەرز:** بالابلند، بەژن بلند. بالابەرز: بەژن بلندی.
- بالابلند:** بنیتره بالابەرز.
- بالویەر:** پەر و بال، بریتیبہ ژ ژۆریا ھەمی کەل و پەلان.
- بالاشرین:** بەژن جوان، قشت.
- بالان:** دیلیز، دالان (دھلیز).
- بالەفان:** خۆفیر کرنا بەچکە تەیری بۆ فرینی، بالەوان.
- بالەفانی:** بال ھژاندن بۆ فرینی، بالەوانی، بال ھەلتەکاندن.
- بالابەژن:** بالابەند، بەژن بلند.
- بالبەستہ:** بریتیبہ ژ وی کەسێ کو ھیچ ژئ ناھیت، دەستبەستی.
- بالەکەرہ:** دارکی گلیش کیش.
- بالان:** رینگە یا خەتی بۆ تەبیارہی.
- بالەمی:** شەما (شمع). ئەگەر تەماشای قی وازەبی بەکەین دئ بۆ مەدیار بیت کوژ دو وازەیان پیکھاتیبہ: <بال + مەمی>. بال بزارا قی شەبەکی ھنگفینہ و مەمیژی مەمکە ئانکو شەما بۆ ھنگفینی وەکی مەمکیہ چکو شەما زەرفی ھنگفینہ.
- بال تەپہ:** بالە تەپہ.
- بال تەپہ:** بالە تەپہ.
- بالتان:** سەرەخۆ، ئارام، ھیدی (علی مہل).
- بالشۆرہ:** مرنا مریشکان.
- بالباز:** سەرباز، شەبەکی بۆ رەنگی خاکی دبیژن بال، ئەو کەسێ کو جلکی وی رەنگی ل خۆ کەن دبیژنی بالباز کور رەنگی سەربازیبہ.
- بالتووز:** بنیتره بالدز.
- بالکۆ:** تارمہ، بالگون، بالکۆن، بالەکون.
- بالیۆز:** نیونەرئ دەولتەکی ل دەولتەکا دی.
- بالویژخانہ:** نیونەر خانہ (سفارہ).
- بالویژی:** عەلۆعەلۆ، عەلی شیش.
- بالویژ:** بنیتره بالیۆز.
- بالۆرہ:** بالۆری.
- بالۆری:** (ترغم) مەقامەکی خوشی کوردیہ.
- بالق:** گەہشتی، (بالغ).
- بالقی:** بالغی (ع،ک).
- بامغەلتان:** باگوردان (حادلہ) بان غەلتان کوردیتر و دیارترہ. (ک،ع)
- بامگاھ:** بامگا، باھنگاٹ بایج بەینا (روژئاڤا و شەقی) کو دبیژن ھندەک گیانیت خراب بەلاف دین و خەلکی نەخاسمە مندالان دھنگیشن لەو دبیژن: باھنگاٹ ئانکو و ئەو دەمی کو بہنگاقتن، دەمی ھنگاقتن. باھنگاٹ ژ ھەر دو وازەبیٹ دی کوردیترہ.
- بامگہ:** بنیتره بامگاھ
- بامیہ:** ئەسلئ وی (بامیان) چکو لشارئ بامیانئ ئەفغانی ھاتیہ. ھندەک بخەلەتی دبیژن: بانیہ، جورہ داھاتەکی بیستانیہ.
- بادمجان:** بادنجان، باجان.
- بامداد:** بامدادہ، سپیدہ، بہیان.
- بامدادہ:** سپیدەدەم.
- بامرہ:** بنەپان، قوونەبان.
- بامیرۆین:** باپروین، داچین.
- بامز:** خوش مەزہ، تامدار، بہ تام.
- بامرئ:** تاعوون، نەخوشی بہ کە.
- بامەرن:** ناغی گوندەکی کوردانہ، ل کوردستانا عیراقی.
- بام:** بیم، بیم. میر ئەحمەد زەنگەنہ فەرمویہ: «پە ی چ دەلیلی

باویزه: ئەو بایه کولناڤ زکی مروڤی پینچانددهت و قوورقوری دکەت.

باوویان: ئارەزوو، هیوا، ئومید.

باوهسەندن: زال بوون (انتصار).

باوهکەرۆ: «باوکە + رۆ» ئەو بابۆ، باوکەلی.

باوەت: بابەت، ئەڤە لسه‌ر وی زاراقیه کو (ب) دکەنه (و).

باوەته: هه‌ژێ یه، بابەته، وه‌کی: ئەو کچه باوهدتی ئەو کوردهیه.

زریاب: میتری ده‌یکێ کو بابۆ مروڤی نه‌بیت.

باوه‌ژن: ژنباب.

باوکەله: بنیڤه باوه‌کەرۆ.

باوه‌شین: باژهن.

باوهر: ئەڤ واشه ژ دوو گۆتان پینکها‌تیه: «با + وەر»، په‌یقا

«با» ب مه‌عنا خاوه‌نه و په‌یقا «وهر» ب مه‌عنا قناعه،

بروا، بینه ده‌ورامی دا، به‌لکی.

باوه‌پره‌لامان: وهره نک مه‌ڤه: «مامۆستای سه‌رئیل و شیرین

که‌لامان – ته‌شرف خه‌بیرت باوهر وه‌لامان» "مه‌وله‌وی"

ئانکو به‌ره‌ڤ نک مه‌ڤه وهره: با، وهر، وه‌لامان.

باویشه: (١) باویزه: (٢) ژۆر داهاتنه خوارێ.

باویزه: باویز، ئەو هه‌ژیره کو بینه ڤه خراب دبیت و دوه‌رته

بنی داری، یان هه‌ر پینقه‌یه به‌لی فاسده.

باوشک: ژ دوو واژه‌یان پینکها‌تیه: «با + وشک»، بایڤ حشک

(تشاوب): «بایڤ + حشک» و «بایڤ + وشک» یه‌ک

مه‌به‌ستن. «وشک» ژ «حشکی» کوردیتره.

باوه‌پیاژه: زریاب، ئانکو بایڤ وه‌کی پینقازی.

باوه‌پیکرن: بروا ئینان (تصدیق).

باوه‌پیکهر: باوه‌ر مه‌ند (مؤمن).

باورپیکری: باوه‌ری پینکراو.

باوه‌ش پینگرتن: دانانه به‌ر سینگی، له‌مه‌بیز گرتن:

(احتضان).

باوه‌قوت: ژن و میتریت هه‌ر دوو وه‌کی ئیک کورت.

باوه‌لی: سمکۆلی.

باوی: باهیڤ، بادام.

باویز: فیقی بینه نه‌گه‌شتی، تشتی باکهر، هه‌ژیری خراب بوویی.

باویزی: بنیڤه باویزه.

باودان: حال، دۆخ.

باوگوری: مشاوه‌ره، راویش کاری. دبیتن: ئەنجومه‌نی باوگۆزی

(مجلس الشوری).

نه‌کیانای وه‌لام – ویمۆ سپامۆ سامم فیدات بام». بام ب مه‌عنا بلا ب مه‌عنا «بو من» هه‌م هاتیه.

بان: سه‌رتشتی، بانێ خانی، بلندی: «یه‌کیان و دوباگوردانه – بانه‌ک و باگوردانه‌که – بانه‌ک و دوو هه‌وایه» «په‌ند».

بان سه‌رم: سه‌ره‌ری من.

بان چاوم: سه‌رچاڤی من.

بان رۆحم: سه‌ر روحنی من.

بانین: باناندن، قبول کرن و خوش خواستن، دلدان، ئارامبوون.

باناندن: قبولاندن، قبول کرن، ئارامکرن، ئەڤ واژه‌یه نه‌هۆ

ته‌نی لده‌رافه‌کی تایه‌ت تیت، دبیتن: ئەڤ بزنه، نه‌بانه،

به‌لی ئەڤ په‌زه بانۆکه و به‌چه‌یی خۆدبانیت، شیریی دده‌تی،

ئەڤ جادووکه‌ره ژن و میتران لیک دبانییت.

بان ناڤ: بنیڤه بانناو.

بانناو: بنیڤه بانناو.

بانناو: ئەو که‌سه کو بانان سواق دده‌ت و ده‌ونیت. ژ دو واژه‌یان

پینکها‌تیه: «بان + ئاو: بان + قوردهر» "مه‌وله‌وی"

فه‌رموویه: «بالاخانه‌ی چه‌م دیوانه‌که‌ی تو – بانناو وه‌گلی

ئاسانه‌کی تو» ئانکو سه‌رچاڤی دیوانه‌یی ته‌ بیه‌ته قوردان و

هنوون بگلی ئاستانی ته‌.

بانگۆش: باگوردان (حادله).

بانه‌ک: ئەو زه‌ڤی به‌ دیمه‌یه کو نیزیکی گوندی بیت و خودان بو

خۆ سوودی ژێ وهرگیت، ته‌غه‌ر لگه‌ل واژه‌ی به‌ر و یان

به‌رۆک جۆت دبیت، دبیتن: به‌ر و بانه‌ک، یان به‌رۆک و

بانه‌ک.

بانگیشتن: ده‌عه‌وت، گازی کرن.

بان: بانگ، قاودان، ته‌ره‌قاندن، بانێ خانی.

بانبارکه: به‌ربووک.

بانباک: مشکێ سه‌ر گه‌نجی به‌.

بانا: ئامرازه‌ک لایڤ هاتنا بایڤ نیشان دده‌ت.

باوه‌ش: هه‌مبیز، بریتیه‌ ژ پاراستنی.

باو: باخۆش، ده‌ستوور.

باوخۆشتر: باخۆشتر.

باوانی: بابانی (ته‌ماشای ویری بکه).

باوهر: باور، بروا، ریشاڤی په‌یڤی (ور) مانا (اعتقاد).

باوه: باه، باب، باوک.

باوام: باهیڤ.

باوه خوون: بنیڤه باباتی.

باهیڤ: بنیڤه باوی.

باهیڤۆک: سیڤۆک، هه لبه هین، سیڤه لۆک.

باهنجیر: هژیری بیدهری (جۆره هه ژیره کی بی که لکه).

باهۆره: هۆره با، ره شه با، بریتییه ژ مرۆقی هاوه نته کهر.

باهوردار: مرۆقی قهوی و ساخه لم یان ب هیژ.

باهوو: کور، مۆده، دیواری قورپ.

باهۆ: زهند، زه ندک.

باهۆل: چانته.

باهیر: سه رگه شته، بیزار، خیره سه ر، عه ردی بائر (حیران).

باهۆز: تۆفان، باهۆز؛ "هه ژار" ل «مه م و زین» دا فه رموویه:

گیان و دلی بۆته شیوه ی پیرۆز بی ترسه له گه یژو تۆزو باهۆز

باهور: بنیڤه باهۆره.

باهینک: هینک، روماتیزم، روماتیسم. «هینک» درسته ژ

«باهینک» ی چکو ناڤی وی هینکه نه باهینک.

با ی: (۱) قودیکا زلکا، شه مچه (شخاطه، کبریت)؛ (۲)

مالدار، وه ره، دڤی بی.

بایام: بنیڤه باوی.

باینجان: بادنجان.

بایله: بالوولک.

بایخ: بها، باوری، گرنگی (ثقه، اهتام).

بایه ف: حاجی باهیڤک، بادامی کیفی، باهیڤی چبایی.

بایید: له گن، ته شت.

بایست: ده بیت، بییت، پیتتی.

بایا: (۱) پیوست؛ (۲) بیا، بیایا، هاتجاجی بایا و بیایا زۆر

نافکوردیدا دا تیتته دیتن، بایا دگۆرانییت بۆره شاعراندا

تیت، وه کی: «هۆ دلۆ خۆزی ده رگه بی کلایل بایا - هۆ دلۆ

خه سوو داری نه بایا - هۆ دلۆ دا بووک بدلۆ خۆبایا».

بایگان: نهو که سه ی کو کارۆ وی بایگانی کر نه (ئه رشیف).

بایه قووش: بالنده یه کی وه کی کونده بۆیه، ناڤی وی بیی وه غه ری

و نه که به تی ده رکه فتی یه. "مه وله وی" فه رموویه: «تۆ وینه ی

بلبل مه سستی هه وای گول - من چۆن بایه قووش چۆل نه وای

دل».

بایی: بهایه، لۆز راژی، را له خۆ، بادی هه وای:

گوێ نادنه راستی و درۆیان

زوو بایی ده بن به بیی خۆیان "هه ژار"

بایت زهر: (یرقان). بایت زهر ئیشه کی پیس و په رکه مداره

(معدی) یه، میتلاکاره ش ته مه به ل دبیت و کار ناکه ت و

دپه رچشیت و زه رداڤ خوینۆ درتیتته ناڤ میزدانی و میزا

نه خۆشی زه رد دبیت. ده رمان بۆ وی ئیشی هه تا نه هۆ پهیدا

نه بوویه، ته نی ده رمانی وی پارێزه، ژ گۆشتی، هیلکه ی

نیفشکی، چه وری. نه گه ر نه ف پارێزه بتمامی هاته کرن

بیگومان نه خۆشه که بزووترین وه خت ساخ دبیت و هیچ بڤه

(خطر) تیدا نینه. نیشانییت وی نه فه نه: سیپیلکا چاڤی

نه ساخی زه رد دبیت و ته مه به ل دبیت، جۆره تایه ک ژی تیتتی

و جار ژ دلۆ وی رادبیت و له ش خوربان ژی هه ف تووشی

وی دبیت و میزا و بژی زه رد دبیت.

بایخ: بنیڤه بایه خ.

به: (ب) له سه ر گه له ک مه به ستان د زمانی کوردیدا هاتییه: (۱)

بۆ هۆبی (سببیه): به هانتت دل خۆشم؛ (۲) بو سووندی:

به خوا؛ (۳) بۆ هان و هاری کاری (استعانه): نقیسا من

ته غه ر به قه له می پاندانیه؛ (۴) بۆ ظرفیه): برۆژی دچمه

سه رکاری، بشه قی دنقیسیم؛ (۵) بۆ بلندی (استعلا):

به داخه وه گه له ک لاویت کوردان بدارڤه هاتنه هه لواسین؛ (۶)

بۆ ته ڤرابی (مصاحبه): به دل و مراڤه هاتم بۆ سه ره دانا ته

ب خیزانڤه؛ (۷) بۆ چاشتی بی (للتشبیه): من چ که س ب

رهنگی ته مرۆڤ نه دبیتیه؛ (۸) بۆ چه ند و چاوابی بی (کمیه

و کیفیه): گه نم هه ده ک جهان ب کیشانه وه له نه ده ک جهیت

دی بیڤه ئانه؛ (۹) بۆ پیڤه چه سپیانی (للإلصاق): چه ده ده

به مه نووسیایه، ده ردی پاشکه فتنا کوردان ب

نه خونده واری یه؛ (۱۰) ناڤی دگۆریت و ده که ته زاب (صفه):

مندالی به هۆش زه لامی ب هونه ر ژۆ چیدبیت؛ (۱۱) بۆ

په یه وه ند کرنا و وشه کی بووه شیدی فه: رووبه رووی ته دی

راوه ستم، مل ب مل شان به شان، ده سه ته ده سه ت،

سه فه سه ف راوه ستین.

ب ئافادا به ردان: عباره ته ژ مه زاختنا زۆر، قه نجی لگه ل

بیته فای.

به نۆک: ناشرین (زشت).

به ناگا هاتن: هشیاریوون، بریتییه ژ لۆڤه گه ریانی.

به بۆ جان: رزگار، نجات، رزگاریوون، سه له لاهه تی. نه ف واژه به

نیزیکی مرنی بوویه، مه گه ر به ری ۸۰ سالان دده قی

مندالان بکار ده ات ده میکو مه یاری بیه رکیت قه سپان دکر

مه دگۆته به رکه قه سپی خودیار یا چاله ژ چانی: به بۆ جانی،

- به ترف:** ژکارکه تی (عاطل).
- به تانه:** رۆژا کو دبیتزنی پشوو (د، ع).
- به تلین:** کوسیبون، ژ هیتز که فتن، ماندی بووی، هسکببون.
- به توون:** مرۆقی خووس، نزهو دایه بوۆر (لابالی).
- به تاسه:** موشتاق.
- به تات:** درۆ، دزهو: «ئو چ تهقلید و شه تاتن، چ به تاتن تو دکی؟ - سه ری قییر رادهزین بدوسه د ئاهوکه سه» "جزیری".
- به تاسه یی:** به ئیشتیاق.
- به ترۆمه:** بنییره به ترمه.
- به ترمه یی:** پیتچه وانه ی ساده به، هنده دبیتزن: په ترۆمه (مرکب، ترکیبی).
- به تالان:** ژ دهست چۆن.
- به تۆکل:** ناخفتنا بتیقل.
- به تهقه که فتن:** دبیتزته وی که سی کوژ سه رما دا دهست ژ کاری هه لگری.
- به تکه بهش:** قوربه شه.
- به جه:** بنییره باج.
- به جهرگ:** دلاوهر، نه ترس.
- به چی:** بوچی (زاراقتی باکووری مه قلووبین).
- به چه:** ۱) دبیتزته بیست رۆژیت پاش چله یی زستان، به چه؛ ۲) مندالی ساقا، تیترک، ساقاییه هه گیانداره کی، دبیتزنی: به چه سه گ، به چه کتک، به چه بهراز، به چه گورگ.
- به چه که:** به چه، ساقا.
- به چه یی:** مندالی، به چه گانه.
- به چه گانه:** مندالانه، وه کی مندالان.
- به چه خۆر:** ئه و گیانداره کو به چه یی خۆ دخۆت، بچوک خۆر.
- به چه دان:** رهم، مندالان، پسدان.
- به چه سرکه:** جۆره کفارکه کی بیسوده.
- به چه مار:** تووره مار (عثمان).
- به چه خه زال:** خفش.
- به چه ئاهو:** به چه ئاسک.
- به چه ج هاتن:** کشتیبون (توتر).
- به چه باز:** نیرباز، لوتی. به چه بازی: نیربازی.
- به چه ند:** ب چه ندی، نرخا وی چه نده.
- ههروه کی مه دو عایه ک بو بهرکه قه سیپت خۆ به سهرکه تنی و سه لامه تی یی دکر، به لی مه بخۆژی مه عنا قی رسته ئ نه دزانی، به لی پشتی هه شتی سالان ئه ژ رسته به لئا قیستایدا که فته بهر چاقتی من کو به بۆجانی ب مه عنا نجات هاتیه. نهۆ تازه دلنیا بووم کو ئه ژ واژه به نامریت چه ندانکو نهۆ نه یاربا به بۆجانی مل مه رجانی مایه و نه چاله ز چانی چکوچ بچوک یاریان به رکیت قه سپان ناکه ن.
- به به:** مندال، قونداغ.
- به یی:** بنییره به به.
- به بر:** تیژ، برهک.
- به به وان:** عهرووسه ک، به به له، به به له، به به له، بووکه، بووکا مندالان.
- به به وان:** عهرووسه کانی، یاری کرنا ب عهرووسه کی.
- به بر:** ب پیت، ب بهرکه کت.
- به بر:** بهور، دینده به کی وه کی پلنگی به.
- به به کانی:** جۆره هه لپه رکی به کی کوردیه.
- به بری به یان:** جلکیت روسته می بوو کوژ که فلی پلنگی هاتبوو درست کرن.
- به تاوار:** سه ره نجامی تشتی.
- به تهر:** به دتهر، پیستر.
- به تران:** مرۆقی نه زان بهور (بطران) (ع، ک).
- به ترمه:** به ترۆمه، په ترمه، په یهوند لیدانا داری.
- به تیه:** به تنی، عه بای سپی و ها قینی.
- به تکار:** کاریس، کارخراب، به دکار.
- به تکاری:** کاریسی، کارخرابی، به دکاری.
- به تکاران:** کاریسه کان، خرابه کان، خرابی که ران، به دکاران.
- به تکاری کردن:** کاریسی کرن، خرابی کرن.
- به تر:** خوقه به کهر، ژرکه ر، خودان تر و زر، به فیز.
- به تفهر:** بیتز، به دفهر (مشۆم).
- به تخوو:** به دره وشت، به دخوو، به سیفه ت.
- به تبه خت:** لی وهرگه پایی، به دبه خت (بی طالع).
- به تۆ:** کۆفک، کۆفک (قمع).
- به تاره:** گوله نگ. گیفک و گیفه نگ.
- به تالایی:** بوشایی.
- به تر بیتر:** بهری دو رۆژان، ئانکو بهر تر بیتر.
- به تر بیتار:** بهری دو سالان، ئانکو بهر تر بیتار.

بهخت: تالغ، به قبال، ئیقبال، لیتهات (حظ). کوردان گه لهک ناخفتان و په نده دربارهی بهختی ئیناینه، دبیتژن: «میتیری پاشی، بهختی قاشی»؛ «بهخت ئه گهر هاته سه ری، بزړه وهکی که ری»؛ خه لک دبیتژن: «هه ی نافه ری بهخت ئه گهر چۆ ژ بال، بیه یقه مسقال مسقال»؛ خه لک دبیتژن: «هه ی بی که مال»، «بهختی به له گه وره، بشه ف ساماله، برۆژی هه وره». بهخت د کوردیدا ب مه عنا و یژدان ژی بکار د بهن. به لئ، مه عنا و ئی یا درست به رامبه ری (حظ) ئی عه ره بی به (بهخت: حظ، نصیب، طالع، اقبال). بهخت عه ره بکاربری بوویه و هه ر ب خو دبیتژن: (ذوبخت، بخیت، علی بختک، علی بخت الله، یا آمنة، یا بختک و اختصک مولاک، نعمه الکبری مولیدا این جگری). لئاقیستایدا «بهخته» هاتیه.

بهخت بهرگه شته: بهختنگون، بهخت رهش.

بهخت نازما: بهخت جه ربین.

بهختیار: بتالغ، بیه قبال، ب شانس (ذو حظ، سعید).

بهخته ور: کامران (سعید).

بهختیاری: کامرانی، ناقتی عه شیره ته که می مه زنی لوریه لکو دستانا ئیرانی (سعاده).

بهختره ش: بهد بهخت، بیتالغ. بهختره شی: بهد بهختی، بیتالعی.

بهخپوور: یان «به غپوور» و ازیه کی چینی یه و ژ دوو په یشان پیکهاتیه بۆ پاشاییت چینی بکار تیت: «بهخ + پوور». بهخ یان بهغ: خودی، پوور: کوور، ئانکو کوور خودی. دبیتژن: به غپوور، فه غفوور، به خمپوور، فه خفوور، «جزیری» فه رمویه: «ما جزیری شو بهی داری تهختی ههفت ئیقلم بیت - هه م ب حوکمی سه لته نهت ئه سکه ندهر و فه غفوور بیت».

بهختدار: خودان بهخت.

بهخته باران: هه یقا ناداری.

بهخت و جهخت: بهختیته باشه و جهختی بکه.

بهخه بهر: بههوش، باخه بهر، بهئاگا.

بهخش: پشک، بهش.

بهخشش: دان، بۆرین، بهخشین.

بهخشیش: بنییره بهخشش.

بهخشنده: خودان بهخش و که ره م.

بهخشین: بنییره بهخشش.

به خودان کرن: پهروه رده کرن.

به خودانکه ر: پهروه رده که ر.

به خزمهت: خزمهت خووش (خدوم).

به د: نه ی قه نغ، خراب.

به دئه خته ر: تالغ خراب، تالغ رهش، بهختره ش.

به د بهخت: بنییره بهختره ش. بهد بهختی: بنییره بهختره شی.

به د بهختانه: بهد بهختی.

به د بهۆ: بین نه خووش.

به د چاڤ: چاڤ بهد، چاڤ هافیتژ.

به د یله: ته مه ن، ژی ئیشالا بهد یله کورت بی.

به د خوو: بهد ره وشت، بهد زاب، بهد ئاکار.

به د خوا ه: بهد خواز (مرید الشر).

به د ره نگ: ناشرین.

به د سه روشت: بهد زاب، بهد ئه سل، بهد رهفتار.

به د فه رجام: پاشه روژ بهد، چاره نووس رهش.

به د فه ری: بی وقار، زات خراب.

به دکار: کار بیس. به دکاری: کار خراپی.

به د گومان: دل پیس، بهد بین. بهد گومانی: دل پیسی، بهد بین (سوء الظن).

به د ناڤ: ئه و ئی کو ناقتی وی بخرابی چۆ بیت.

به د ناقتی: ناڤ بخرابی به لاقتی.

به د دو: بهد جنس (بی ئه سل).

به د گل: بهد خاک، ناشرین و کریت و ناهه موار.

به د واز: بهد خواز، بهد خوا ه. «مه وله وی» فه رمویه: «نه شتوی به دکار نه بۆی بهد وازن - وه حشی یان هه مرز ته یران ده م سازن».

به د بین: بهد گومان.

به د بینی: بهد گومانی.

به د نژاد: بهد ره گه ز، بهد ئه سل.

به د نه سل: بهد توخم، توڤ خراب (وضیع).

به د نه: نیڤ رهخ، ناقتی گونده کیه ل کوردستانا عیراق - موسل.

به د بیتژ: زمان فه حش، بهد گوژ.

به ر: (۱) پیس، ریف، به ره م (ثمر)؛ (۲) سینگ، مه مک؛ (۳) بهرد، قه ده ر (اندازه)؛ (۴) پانی، به ری جلکان؛ (۵) پاشگره که لدووماهیا هندک ناقتان تیت و مه عنا (اسم فاعل متعدی) دده ته رسته ی: «ره نجبه ر» و لئاقیستایدا ب

به‌رسم: چکل و به‌رگیت داران (ورق الشجر). لئافیستایدا به‌رسم هر به‌و معنایه وه‌کی کوردی یا نوکه.

به‌رفه‌رمان: مل که‌چ، فه‌رمانبه‌ر.

به‌رکه‌تی: به‌رکه‌فتی، به‌رپیز، هیژا، به‌لج، به‌رکه‌تی دستتره.

به‌رگه‌می: کووزله، کووزی گیایه‌کی تام تونده.

به‌رگه‌شه: تالع ره‌ش. پاشقه‌چۆیی، پاشکه‌فتی (رجوع؛ ۲) به‌دبه‌ختی، بیژاری.

به‌رما: به‌رماوه، به‌رماک (فضله الطعام).

به‌رهمک: مندالی شیرخۆزه.

به‌رووک: پزی، به‌رویک، گیرفان (جیب).

به‌ره‌ف: لیتکدان، ئاماده، درست (زارافی بۆتانی).

به‌رجۆم: سه‌نگدان، قیک، سیقلدان، (زارافی خدریانه، پشکه‌ک ژ شه‌به‌کانت).

به‌ره‌فکرن: درستکرن، ئاماده کرن.

به‌رسف: بنیتره به‌ریه‌رچ.

به‌ره: دواندن، به‌ره‌میش، ئه‌و می‌شا کو تازه شه‌لخه‌ی دده‌ت، عه‌شیره‌ت.

به‌ره‌باب: باب یان مه‌زنج عه‌شیره‌تی.

به‌ره‌زک: (منبر، برج) <ته‌ماشای واژه‌ی به‌ری بکه>.

به‌ره‌سوو: په‌نه‌با، دالده.

به‌رتیل: ولیقه‌ت، ویلفه‌ت.

به‌ره‌مال: خانه‌دان، ریزه‌مال، مالیات.

به‌رمال: جلنقیژ، شه‌ملکا نقیژ.

به‌رگه‌میۆ: به‌لگه‌میۆ (اوراق الکر).

به‌رگه‌فتن: که‌فتنا مروقه‌کی بن کاره‌ساتی.

به‌رسینگ: به‌فل، به‌روک، پاخ.

به‌رد العجوز: ئه‌سلج وئ به‌رزالعجوزه، زیپک ئانکو (برج العجوز) (بورجی پییری) ئاخر هه‌فته‌یه ژ زستانج ئه‌ف ئال و گۆزه بحکمج ته‌عریبی واژه‌یی به‌رزه بۆ برجج، پاشی برج ژ گۆرینه بال به‌ردی. ئه‌ف رسته‌یه ژ دوو واژه‌یان پینکها‌تی: <به‌رز + عجوز>.

به‌رد: کو دا ئه‌سل دا به‌رزه، به‌ر، سه‌نگ.

به‌ره‌زقر: به‌ره‌زیف، به‌ری پی شو، به‌ری حه‌مامی.

به‌ره‌زیف: بنیتره به‌ره‌زقر.

به‌ره‌پیشۆ: بنیتره به‌ره‌زقر.

به‌ریچاق: به‌رچاق، به‌رچاو.

مه‌عنا سوود و به‌ره‌م هاتیه وه‌کی کورد یا نه‌ا... زه‌تر ئه‌شکرا دبیت.

به‌راییل: دل قبول کرن، پیشه‌وه‌ی کاروان.

به‌رخ: به‌چکه‌مه‌ر، لئافیستایدا وه‌ره‌خا و به‌ره‌هاتیه.

به‌رایه‌ر: به‌رامبه‌ر.

به‌رامبه‌ر: بنیتره به‌رایه‌ر.

به‌رایه‌ری: به‌رامبه‌ری.

به‌ریه‌رچ: به‌رسف، وه‌لام.

به‌ریه‌چ: بنیتره به‌ریه‌رچ.

به‌ریلۆخ: په‌لخین، په‌لۆخه‌ی ناگری زۆر و گه‌ش (فنا).

به‌ریه‌ت: عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (بریط)، ئامرازج به‌زمیه.

به‌ریات: ئه‌سلج وئ به‌ریاده، (فنا).

به‌ریاخت: ئه‌و که‌چیه کو ده‌می میترکر ناوئ حالبووی به.

به‌رات: (۱) به‌لگه، ئاوه‌ند (دلبل، برهان، مدرک)؛ (۲) نامه‌ی رزامه‌ندی و عه‌فوکرنج ژ مه‌زنان، "جزیری" فه‌رموویه: «قاصد ب مه‌قصودا مه‌هات - با موژده و امر و به‌رات / نیشان هنارن هم خه‌لات - شه‌هزاده‌یا گولگون قه‌با»، نیفا شه‌عبانج، رزق. جه‌م ئیزدیا ناخه‌کا سپیه ل جه‌ه‌کی تاییه‌تی دئینو هه‌ری دکهن بناقا کانی سپیی پاش هنده کچیت نه‌شو کری دئ وئ هه‌ر بی کلول که‌ن هندی بونده‌قا دبیتژنج به‌رات، گه‌له‌کا پیروزه دبیت هه‌ر ئیزدیه‌ک به‌راتج هلگریت، قه‌وال به‌لاف دکهن ل گوندان.

به‌رگۆزه: دوکمیت به‌رسینگان، به‌رگۆش زارافی بادینانه.

به‌رۆک: (۱) به‌رسینگ؛ (۲) به‌رگۆش.

به‌رگۆش: پارچه قوماشه‌کی سپیه ناشیه‌ز (طباخ) لپیشفه بخۆشه‌گریدده‌ن دا جلکیت وان بیته پاراستن ژ چپکیت خوارن و شه‌خارنج.

به‌ریپک: (۱) پینتالینک؛ (۲) ئه‌و به‌نده‌که کو مروژ ده‌لنگیت خۆیج ده‌ه‌لاوسیت و گری دده‌ت دا بۆ ریشه‌چوونج سکل ل ریجیت و ده‌لینگیت وی ل چ تشته‌کی گيرو نه‌بیت.

به‌رایلی: به‌ره‌قانی، به‌ره‌اقیژک، قۆچه‌قان، به‌رده‌قان، به‌رائیل، به‌راهی، به‌راییل <ب زارافی هه‌ورامی>. "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه:

«کون دل دیده‌ش به‌رایلی بدۆ - وه‌گه‌رمیان دا بدیو وه‌بی تو».

به‌رک: به‌رکیت ته‌لاقدانج (حجر).

به‌رگ: جلک، به‌رگیت داران، به‌لگیت داران.

بهروو: بهروى: «بهروويى بيهقيشكا خو نھرازى» "پھند".

بهري: خونكەر، قهبرينا تشتى، بهريپينا ناگرى.

بهراش: بهرداش، بهردئاش، ئاسو.

بهري: بهرنگرين، ئهو كھسه كو بهراھيبيى لھلكيى دپريت (نقار الحجر).

بهردانگ: دھمھمن دانگى، ھەر تشتھكى دامانى ويھ: دانگى گوندى، دانگى مالان، دانگى كانى، دانگى چيى، دانگى رھزى.

بهردان: بهردانگ، بهرھلا كرن.

بهريتك: پيئالينك، زھيرو زھنگ.

بهرشين: دھركھفتن، وھكى:

من قھقنھس نھويتم، ھاييم وھ قھقنھس

يھكجاريچ ئيشھو ھا (بھرشيم) جھدھس "مھولھوى"

بهركھل: بهركول، گرارا نيفكھلى.

بهريناس: چاقئياس، سھوادزان (عالم الاجناس): «گھوبھدھ نھ ژيو ساحب رھواجان - بھلكھ ژيو بچووكيى كرمائجان / وھكى ژ قورئانى خلاس بن - لازمھ ل سھوادى چاقئاس بن» "خانى".

بھر: بهرھژيئر، بهرد، «ئھم ھھمى بھندھينھ چاھ بھردھسستى خوداينھ»؛ «بھسھ چاھ لېرھدھسستى بيانى»؛ «ماكھنگى ئھم بھندھييت بھردھسستى وانين؟»؛ «خو ئھز بھندھيى بھردھسستى تھ نېمھ!».

بھراورد: ھھقھركن، موقاييسھ.

بھرشيان: بئيرھ بھرشين.

بھرمھوم: پئندھقھ، ژ بلى مزم و ھنگھيىنى مادھيھك دى ژى ھھيھ دناھ كورائى ھنگھيىنى دا كو ميتش ددھنھ بھر دھريى كوراكى، وھكى قيرى يھ.

بھرھرھت: چالھدام، داھ.

بھرنكرين: «ژ دو واژھيان پيئكھاتيھ: بھر + نكرين»، ئھو ھوستايىن بھريى ئاشى كون كون دكھن.

بھرنكر: بئيرھ بھرنكرين.

بھرھنگار: بھرھنگار، توش، ھھفتوش.

بھرھنھنگار: بئيرھ بھرھنگار.

بھرخوئر: بھرخوئر ئھوھ كو جوتتبار بو خو ھندھك دھخلى تئيرا ھھقرانھكى گيرھ بكھت ھھتا بوخو بكھتھ داناش ھھتا پايىزى دھمى كو بيئدھ رادبن، ھھم دپيئرئى «خيوانھ، خيئانھ».

وشن بھرخوئرئ ئھگھر د مھبھستھكيدا بكارھات ئھو ھھمى (مجازن)، وھكى: بھرخوئرئ رھزى، بھرخوردار، بھرخوئرئ پھزى، بھرخوئرئ بازرگانبيى. ئھقھ ھھمى مھعنا بھرھمى دگھھين.

بھردايى: ئازاد، بيى خودان، ئالا، وھكو بھرد.

بھران: (۱) وھرھان؛ (۲) تيبلا بھرانى (ابھام)؛ (۳) بريئيبھ ژ ميئرانى بيى.

بھراك: بن قھرھز.

بھريا: ئھو دھخلھ پووچھلھيھ كو دكھقيئھ بھريايى. ھھم بريئيبھ ژ مرؤقئ كھلھسوسكو بيى باك.

بھريات: نھما، بھرباد.

بھراويشت: فاژى، واژى.

بھراويشت كرن: فاژيكرن، واژيكرن، قولپانندن.

بھراز: وھراز، خوڪ (خنزير).

بھرازخوئر: ئھو كھسى گويشتى بھرازى دخت.

بھرازھ: ئستونى ستور كو ددھنھ بن كاريتان.

بھرازكوئر: تھنھنگا جھتھيھ.

بھرحھلينك: بؤتھ، ئامانھ بو ھھلانندا رساسى (بوتقھ).

بھرف: بھفر.

بھرفھخوئر كھ: (۱) جھقھشينھ، بھرفخوئر كھ (طائر)؛ (۲) ئھو بھرفھ كو بھفريى دھھلينيت.

بھراتخوئر: كرئى گرتى (مرئزق).

بھري ھولئى: بھريى زانينا گھرما و سھرمايى زستانى. دپيئرئ و من بھخوئرئى گھلك جار بيستيه، گھلك ژ پيرھميئرئ كوردان د ھاقئيتدا دا ب كارھكى سھير را دبوون بو نھتيجھ بدھست خو ئيخسستنى ژ دژوارى و نھدژوارى، يان سھرما و گھرما و قھوميئرئ د زستانئيدا كو دئ پين رووبھروو بن (بھري ھاتنا زستانى) ئانكو د ھاقئيتدا خھبھر ژئ ددانه كوردا دال خو وشيار بن دئ چ قھوميئرئ. ئھو كارھ ئھقھنھ: ئھو پيرھميئرئ ھھواسھنج دا سھريى ھاقئينى راييت چيستھ كنارئ رووبارھكى، ھھميشھيى و سئ چالكا (كؤرت) كؤليت بكورى يا نيزيكي گھزھكى و فرھيبا بؤستھكى و پرى دھستھكى بھلگھ چؤلى دانيتھ بنئ چالكيى و ھھلھپانكھكى دانيتھ سھروان بھلگان و ناخئ رادھتھ سھر. ھھيقا ئھولئى ھاقئينى تھمام دكر دا چالھكى ئالاكھت و بھريى خو دھريئخيت كا چ پئى ھاتيه ژ تھربوونى، يان خوناف گرتنى،

بەرەلان: بەرەلان، عەردی ب بەرد.

بەرکێلک: قەلاوین، گریغان، بەرچلک.

بەرەفکی: قازی بژینی، پریبژی.

بەرینگار: بەرەنگار. ئەسلی فی ماددە، یان بەرنیگار، یان بەرنەنگار؛ نانکو بەرەکانیا نیگار و نەخشەیی ئێکی؛ یان بەرەکانیا ئەنگار و ئارەزوویی ئێکی و زدی گومانێ وی راوەستان.

بەرەمۆرە: پارچە قورەکی هسکە شیعە دادنێنە بن ئەنی یخ خو دەمی دچنە سجدی لئقیژیدا.

بەرەنقیژ: ئەو حەلانە بەرن کو خەلک لسهەر کانی و دەرافان نقیژ لسهەر دکەن.

بەردیلی: ژن بژنی، ژن بەژن، براستی وشەکی ناشینە. چیدیبت لسهەردەمی ئاشووریان بۆ مەمبیرانە مابیت، چکو پیتیوستە ئەم دبی وان واژیت مەبەسستی دیلی و بەندەیی و عبودی یەتی دگەهین دەریارە ژن بکار نەبەین، وشەیهکی ئەهریمە نیە.

بەرفخۆر: بنیترە بەرفەخۆرکە.

بەرکۆپ: ئەو گۆشتی بن چناکەیه.

بەرکول: بنیترە بەرکەل.

بەرەماک: ئەو بەرخ و کارکن ددەنە میژاندنی و بەرماک دکەن.

بەرماک: ئەو خوارنا زیدە لبهەر خەلکیقە دمینیت.

بەرینگارگیر: بەرینگار بوون ئانکو لیک گیربوون (تخارش).

بەرماغ: تیلە جگاره، دەستە جگاریت خالی، کاغەزە جگاریت قالا (زیانە).

بەرگ دروو: جلدروو (خیاط).

بەرمیل: بۆشکە.

بەرماو: بنیترە بەرماک.

بەرناف: جی ئاف، راناو.

بەرنامە: پروگرام، هاتیە عەرەبکاری کرن و بوویە (برنامج).

بەرنقیژ: پێش نقیژی کەر (امام).

بەروار: ریتکا لته نیشستی چیا، دبیتژن «بەروار» و بەرواری، ری کەفت.

بەرورای: ئەو عەردە کو نە ئەقرازی و نە نشیقی و نە راستی بیت. نافی دو عەشیرت کوردینە کول باکووری عیراقی دژین.

بەرروال: نەخۆش، بۆ بۆری نەخۆش و ئاستەنگ و سنگە بەران

یان هسکی و نیف هسکی یین کاجۆلی پیتقە چەسپیانە، یان نە کا خۆه داینە؟ دا خەبەری دەت و بیثیت: کانون دئی هۆهۆ قەومیت وەکی هەیشا دوویی هاقینتی تەمام دبوو کورکا دوویی ژئی قەکەت نەتیجە وەکی مە گۆتی ژئی دگرت و خەبەر ددا. دەمی ئاخیری هەیشا هاقینتی دچو دا کۆرکاسی یین قەدەت بارەدوخی دیماهی یا زستانی ژ بۆ خەلکی دگۆت، دئی گەلەک بەفر هیت، یان هەر باران و بایە، سەرما سقکە، یان سەنگینە، سالا سەرھژینە، یان دوهرژینە سەهۆلە و سامالیە، یان سالەکی بخیرە و نەرمە و هتد...

بەر بار: ئەو دەوارە کو نیتزیکە بیتە بارکن.

بەر پیتج: بەراو پیتج (مفتول).

بەریا: ئەو کەسە لدوو هەوایی نەفسا خۆدچیت، ئەو تشتە کو با ددەتە بەرخۆ.

بەریوق: بەریوق، کونە ئاف، ژنا بەدکار (جندە).

بەریەر: خوین بەردەک، ئەو کەسێ خوینا زیدە ژ لەشی دکیتشا، نافی نەژادەکی بە.

بەریەن: خەناوکه (قلادە).

بەریەژن: هەقبەژن، دوغایەکە بدریژاییا کەسێ نەساغە.

بەریا: نامادە، هەستان، رابوون (قیام، اقامە).

بەریاکرن: نامادەکرن، درستکرن، راکرن.

بەریسیار: بەریسیار، بەریسیاری، بەریسی.

بەریەج: حەقیقەتە و مەجازە دەلامیدان.

بەرچاڤک: پەجە، پیتجە، چاویلکە، چەشمک.

بەرخواز: لاخوار.

بەرفخۆرک: بنیترە بەرفەخۆرکە.

بەرخیل: هەقبیز، هەویز، شاتر، «زاراقتی بۆتان».

بەرکیش: جۆرە شەخرەیهکە بۆ بەریی کیشانی درستکرن.

بەردووک: سپینەبەر، خبیج.

بەرستی: کەقەرەستە، جۆرە بەرەک بوویە بو هەلکرا ناگری.

بەرەشو: شوشتنا دەخلی ژ ئاخ و بەران.

بەردەباران: سەنگ سار، بەرلیدان.

بەرگن: ئەو لقا یە کولدامانی پەزی پیساتی پیتقە دنووسیت، هەندەک دبیتژی «رینگ، رینگ».

بەرین: پلەیهکە سەریازی یە، بەرانبەری سەریازان (فصیل).

بەر زهار: قۆقلکارانی.

بهرزا: نه‌خری (اول ولد): «بهر + زا».

بهرسمبیل: تازه سمبیل هاتی.

بهرخه‌وان: شفانج به‌رخا، به‌رخه‌قان.

بهرفری: به‌فرمالک، پالو، پالدر، به‌فرینگ (کاستحه الثلج).

بهرقه‌لوون: بنیتره به‌ربانگ.

بهرکۆسته: به‌رکۆسه‌ر، عه‌ره‌بکاری کریه و بوویه (ماسحه)، بندییوار، به‌ردییوار.

بهرزۆمیت: کۆده‌چی، سه‌رژمیت.

بهرقه‌مبار: به‌رف ئه‌مبار، ئه‌مباری به‌فری (مخزن الثلج، تلاج).

بهرخه‌فج: به‌رخه‌فج و به‌رفنجک (کابوس). فارسی یان ده‌ریه، کوردکاری بوویه.

بهرفرک: پارچه‌یه‌کی ته‌نکه، به‌ری خه‌لکن دکرپی بو‌بهر کورتانی.

بهره‌بایی: به‌ری.

بهرکار: کارتیکری (مفعول).

بهرشین: ده‌رکه‌فتن. به‌رشا: ده‌رکه‌فت.

بهره‌ژن: نیشانه (علاقه).

بهرتریتر: بنیتره به‌تریتر. به‌رتریترار: بنیتره به‌تریترار.

بهرتاسه: ئاره‌زوودار.

بهرکزه: واردات. دبیتژن: ده‌رکزه و به‌رکزه: (الصادرات و الواردات).

بهرمال: جل نقیژ، ژ دوو واژه‌یان پیکهاتییه: «بهر + مال».

بهرمالتی ئیحرامی: دوو پارچه‌نه ژ فوتیت سپی ده‌می ئیحرام گریدانا به‌جه‌جی ده‌جی دخر و ده‌رکه‌ن لجنی لباسی، هه‌م دبیتژنی پشته‌مال، یان پوشته‌مال، یان پشت مال.

بهرجیس: ئه‌ستیرا مشتته‌ری. "خانی" فه‌رموویه: «که‌یوان د ده‌لوا نه‌ان بوو - به‌رجیس دحوتی بی نیشان بوو».

بهرزه: ره‌م، مینهر، دل پی سۆتن. ئه‌ف واژه‌ لئاقیستایدا هاتییه و مه‌عنا گوناه‌جی دگه‌هینیت. به‌لین، ده‌می ئه‌م بکوردی دبیتژین به‌زه‌م پی تیت، یان به‌زه‌بیم پی تیت، ئانکو گوناه‌جی من پی تیت، دلنی من پی دسۆژیت. ئه‌م ژ مه‌عنا ئاقیستایی دوور نه‌که‌فتینه.

به‌زاخ: دووروو.

به‌زاخگر: دوورمانی که‌ر.

به‌زاندن: غاریتکر، توانا لسه‌ر په‌یدا کرن (افحام).

تیتته گۆتن، روال بو‌هه‌می سه‌ختی‌یه‌کی بکارتیت، رواله نه‌خۆشی، رواله‌ت، ریا.

بهره‌وار: «بشه‌یه‌کی» به‌ره‌خوار، ره‌نگه وشه‌یی به‌رواری ژ فی وشه‌ی تراشیای بیت، شه‌به‌کی دبیتژن «وه‌ره‌وار» و «بهره‌وار».

بهرجه‌ژنانه: رۆژه‌ک به‌ری جه‌ژنی.

بهرژانک: هورره‌ژانک (اسم الخاص).

بهره‌وژۆر: به‌ر به‌قرازی (صاعدا).

بهره‌وژۆتر: به‌ره‌و خوار (نازلا).

بهرمه‌شکه: کئی مه‌شک.

بهره‌ویی: به‌ده‌قه، ب لاین پییری فه‌ چون (استقبال).

بهره‌فکر: کۆم کرن و لیکدان، ناماده کرن (احضار).

بهرک خۆر: تغه‌نگا ده‌رفره و که‌فن.

بهره‌لست: بریتیییه ل مرۆقه‌کی کو بناسیبا ئیکیدی هه‌لستای بیت.

بهره‌م: رجز (محصولات).

بهر و مه‌تره‌ق: فه‌نه‌بن به‌رانی، یاری یه‌کی بچووکانه.

بهرین: پان، فره (عریض).

بهرنۆتی: برمیت، برنیت.

بهرناخ: کونه‌ دفته.

بهرازه: ددانکه لسالاه‌ شه‌شی بو‌ ده‌واریت سم نه‌که‌لاشتی په‌یدا دبیت، به‌رازه‌یی نافخانی، کو دده‌نه به‌رکاریته‌ی.

بهرامه: بین و بۆیی خۆش (اریج).

بهرایته: به‌رهاقیتی، ژ دوو وشه‌یان پیکهاتییه: «بهر + ئاویته» دایکن کو بچووک به‌ر چووییت.

بهریانگ: ئه‌ول خوارنه‌ کو مرۆقی برۆژی پاش مه‌غریبی دخۆت.

بهریتر: پریتر.

بهرجین: به‌ریشین، چاندنا ده‌خلی د پریتری دا به‌ری باران هاتنی.

بهرخۆز: چاپلوس (ملاق).

بهرخوردار: ئه‌و که‌سه هند عومردریتر بیت هه‌تا کوو ئه‌مه‌کی نه‌قی چرکیت خۆبخۆت.

بهردل: به‌ردلک (حبیب، حبیبه).

بهردووک: به‌ردوونگ.

بهرده‌رگانه: پشته‌ده‌ر.

بهرده‌ستی: کارکرن لبه‌ر ده‌ستی هۆستایه‌کی (عامل).

بهره‌فیتی: بنیتره به‌راویته.

بهزتن: باردانان لجی یه کی (حط الرحل فی مکان).
بهزونهک: بی هه ناف، ترسنوک، بزدیای.
بهزدین: ترساندن.
بهزهک: کتاب (حرم).
بهزگهر: جوتیار، دهفوکا سلیثانهیی، بهراقا مهزن و گهرگه ربیانه.
بهزمشک: گهنی (جیفه).
بهزتاو: دوندانا عهردی پهقی، ژ دهستویان، بهزی حه لاندی.
بهزم: ئاههنگ (طرب).
بهزمگیت: ئاههنگ گیت (مطرب).
بهزین: بهزیان، غاردان (رکض).
بهزمگا: بهزمگه، جی ئاههنگ گیترائی.
بهزهک: نهخوشیا زهرکی.
بهزهکار: گونه هکار، تاوانکار.
بهزنجیر: تیک گیتدایی (مسلسل).
بهزا: غارا، خوشبزه، وشهیی بهزاندنی ب مهعنا مهغلوبیهت ژی تیت دیتن: وان ئه بهزاندین (رهفاندین) ئانکو شییانه مه. فلان کس میتهدکی نه بهزه ئانکو شکست نهخوره. ئه هه دوو مهعنا به ئانکو غارا و خوشبزه و مهغلوبیهت د کرمانجیا ژوری و ژیریدا بکارن.
بهژ: دیتنه ئه و پشکه زهقی یا نه ئاقدایی، بهش.
بهژک: دیمه کار، عهردی دیمی.
بهژا: دوو مرۆف کویهک ته مهن بن، ههف چاخ، ههف عومر.
بهژن بلند: بالا بهرز: «بهژن بوست و ردین چل گهز» "په ند".
بهژی: (۱) دیمه کار؛ (۲) پهژی، بهژیک، پهژیک، ئیشا بهلاقبویی.
بهژیک: بنیره بهژی.
بهژان: ئیشدار.
بهژن: ژندار.
بهژن و مال: مالدار و بهژن.
بهس: واژه که ههتا عهره ب ژی زور بکار تینن، عیراقی و سووری و مسری ژ هه میان پتر (بهس) بکار تینن، کافی.
بهسله مه: ره بیته، دابهستی «واژک شه به کیه».
بهستان: گریدان.
بهستی: گیتدایی: «جه مه دا بهستی» (مربوط).
بهستهک: باقه گولهک، یان دهخلهک، بهستی به و باری.

بهستوک: ئه و ژنه کو هه رۆ یاره کی بگریت.
بهست: کناری رووباری ئه وی کو ئاقتی خولیتدایه پاش، بهستهک، دهشت.
بهستوره: هسکه رووبار: «بهسته + روو» و بو بهستوره.
بهسهر: پر، مشت (طافح) «بفارسى: سه رشار».
بهسهرکردنه وه: بهسهرکردنه وه، سه رهدان.
بهسته زمان: ناژه، بی ئه زمانی، زمان گیتدایی.
بهسهرکردنه وه: بنیره بهسهرکردنه وه.
بهسته نی: دۆلدرمه. رهنگه دۆلدرمه نه کوردی بیت.
بهسته کوسبی: ئهف واژه بو زه رده شتی یان بکار تیت.
بهسات: پیوست، نه چاری (ضوری).
بهستریت: بنیره به تریتیر.
بهستریتار: بنیره به تریتیرار.
بهرداهاتن: نشکیتفه (صدفه).
بهسهرردن: دهم بو راندن.
بهش: تیت ب مهعنا ناف چا ش سپی، وهکی: «غالبا ئه هلین زه مانج مه مه لا ئاده مبین - فه مابین ژکه ری مه ی رهش و گایی ته یی بهش» «جزیری»: (۲) ب مهعنا بی و ده ره ژی هاتیه، (۳) ب مهعنا فه کری ژی زور تیت (مفتوح): (۴) ب مهعنا پشک (حصه) هاتیه.
بهشلانه: فیتروازی دینی بی فهله یانه، فه قیبی فه لا.
بهشبهش: گه لهک پشک، پارچه پارچه.
بهشهر: واری، میراتگر.
بهشکه م: بهشکوو، بهلکی.
بهشدار: پشکدار، بهشدار: پشکداری.
بهشاوهند: قافیه، قافیه ی شیعری.
بهشکو: ئاهنگه کی (مشترک)، خودان شکوه.
بهشگا: بهشگه جی به کی ویتهدیی به بو پار فه کرنا ئاقتی.
بهشگه: بنیره بهشگا.
بهشگاه: بنیره بهشگا.
بهفر و هفرست: ئیشاره ته بال چیروکه کی عامیانه ی کوردی دیتن: لهه یقا چله ی بهفر گه لهک هات و هه می دار و درهخت چه ماندنه بن خو ئینا بهفری گوته هه فرستی و هره دا ئه ز شووبته بکه م و ئه م ئیزدواج بیین. هه فرستی گوتی: باشه، بهلی هه تا پرسا خوشکا شواتی نه که م ئه ز هیچ ناکه م. رۆژ هاتن و رۆژ چون و هه ر دوو کانوون بسهرچۆن و

مه رگ و ژی

به ق: به قۆك، گۆزه، گۆزك، تونگه، كووپكی كچكه .
به قلیسۆك: ژنا بی شهرم و حهیا .
به قهله مرون: به قهله مروت، عدل عدلۆك، دیکلی رومی .
به قل: سلق، زلق .
به قه م: ئەو رهنگی زوو به ردهت، بریتییبه لمزۆقی لسه ر چۆکان ناراو هستیت .
به قین: کیندار، حاقد (حسود) . کین کوردیتره ژ قینی .
به قه به ق: (اسم صوت) حیکایه تا دهنگی ناخی به کو بچیته ناقچه رکی گه روو تنگ .
به قه قا نیزی: دهنگی پی پیرا نیزی به دده می گولینیدا .
به قۆك: بنیره به قۆ .
به کتاش: نازناقه بۆ هه ر خزمه تکاره کی نک ئەمیران، ناخی و دلبیبه کی عرفانی به .
به کرۆك: دهمی کو ئیک ناخی فی مرۆقی تینیت هادری (مهم و زین) تینه بیرا مرۆقی . دبیژن ئەف به کره خه لکی مه رگه وه ری بوویه، ب فه ساد و ناژاوه بدوو مهم و زینی که فت و نه هیتلا کو بگه نه یه ک و بیمرز هه ر دو چۆنه بن ناخی و جوانه مهرگ بوون .
به کره بی: جۆره دروونه کره که دروینا کۆمه لی .
به کره گی: جۆره شهل و شه پکه که .
به گ: مه زن، گه وره . وشه بی به گتی گه له ک که قنه و کوردی به بدای و باقه . ئەف واژه پیره، به زدان، دانا خودی، شاهناما فردهوسی به گ ب مه عنا (السید) هاتییه : لثاقیستایدا به گه و به غه و به گهه تینه دیتن هه میژی ژ یه ک سه ر و کانیی تین نه وژی: مه زن، گه وره (سید، عظیم، کبیر) ی دگه هیین . به گۆداته، به غۆداته (دانا خودی) به گۆبه خته (دانا خودی)، به خشنده، ئەفه هه می ناقیستییه، مه شاهد لسه ر واژه بی به گیبه . به غۆداته، یان به گۆداته (بغداد) دیاره ناخی بغدادی ناقه کی ناقیستییه که قنه، ناخی (بغداد) ی ژ فی واژه ی وهرگرتینه (بغداد) تانکو دانا خودی (داده خدا) ب عه ره بی (عطاء الله) نه دووره کو زه رده شتیان ئەف ناقه نیشانی (منصوری) دابیت . به گۆبه خته یان به غۆبه خته ئاکو به خشه نده بی خودایی به گه، یان به غه تانکو خودا . به گ فوور، یان به غ فوور یانئ کورئ خودی، د زمانئ چینی دا ژئ ب رامانا خودی هاتییه . بعل+بوغ و خورسباد ناخی که فن مگ+نویا تورکا ئەف ناقه دانا سه ر هنده مه زنیته خو برهنگی (به ک) دیاناکوف دبیژیت ئەف په یقه میدیه .

به فر دهست بحه لیانی کر و ئاٹ ژ بن چۆ و هه فرستی سه ری خۆ ژ بن کورشه بی به فرئ ده رینا و گازی به فرئ کر و گۆت: ئە ی خانما به فر من پرسا خووشکا خۆ شواتئ کر و ئە و بیژی پی رازی بوونا خۆ سه ر فی ئیزدواجئ دیارکر . ئە فجا به فرموو دا ئە م ئیزدواجئ بکه یین . ئینا خانما به فر گۆت: ئە ز به نه ناف که تیسمه ئیستی و هه وه سی ئیزدواجئ لنک من نه مایه .
به فر: واژه کی زۆر که قنه و هه تا ئە فرۆژی باراپتری کوردستانی بکارتین . به لی، لکناری وان هنده کیدی هه نه کو دبیژن «قه رقه» و لثاقیستایدا «قه فرا» هاتییه و هنده کیدی دبیژن (وه فر) . به لی، چه نده کی کیم دبیژن: «به رف» ئە فه غه ریبه (وه کی فارسی بی) .
به فراٹ: ناقه به فر .
به فرین: جهی کو گه له ک به فر لیبیت: «گوندئ مه گه له کی به فرینه» .
به فر و خوناٹ: ته شبیها رووی یاری پیدکه ن، ناخی قوماشه کی به .
به فر و خوون: خوون و به فر، ئە وژی ته شبیها دیمئ یاری پیدکه ن .
به فر مالک: به فره ژیلکه، به فره لوو، به فره لووکه، به فری، پالۆ .
به فر خۆرکه: بنیره به فره خۆرکه .
به فال: نیزی بی بالۆلی .
به فش: ژ ئامرازی ته فن کرنی به .
به فریاری: مقامه کی کوردی جوانه .
به فرانیار: کانونا ئە ول، به فرانه ر .
به فر: به بر، به تران، سه گاو، به قل .
به فری: سه گتی ناخی، به ترانی، ناقه بۆ شارئ بابلی، ل فارسی یا هه خامه نشی دگۆتنئ: «بابئ رو» یان «بابیلۆ» (بابل) . د عه ره بیدا ژویری هاتییه، لثاقیستایدا به فر و به فری هه یه رهنگه به ق م ژئ هه ر ژ به فر و به فری هاتییه هه ل تراشین .
به قل: (۱) گیانداره که هندی پشیله ی سواری ملی شیری دبیته و شیر نه شیت وی ژ خۆقه که ت ئە وژی قریکای نابه رده ت هه تا شیری دکوژیت . دبیژن مات و به قلی منئ ژ من قه نایی؟ هه ر ژ به رقی مه به سستی دبیژنه دوژمنی «به قل» .
به فرا: په قرا، تانکو به قرا، پیکشه .
به فر: به درۆ، مرۆقی هاوه نته چی .
به ق: (۱) بۆق (قورباغه): (۲) عه قدا ل (الدراج الذکر) .

- به‌گلک:** فئودال، دهره‌به‌گ.
- به‌گوتیره:** به‌پیتی، لدویف.
- به‌گه‌م:** بیکیرها‌تی، گرنگ.
- به‌گشتی:** ته‌فرا، تیکدا، هه‌موو (عموم، عام).
- به‌گاه:** لجنی.
- به‌گون:** ره‌شه‌که، مه‌ردی‌حسابی، پیاوچاک.
- به‌گی‌خان:** تیتت بۆ‌ناقئی ژنان.
- به‌گزاده:** نانکو زاده‌بین مه‌زنان و سه‌روکان.
- به‌گمه:** یاری‌یه‌کی کوردانه، دبیتزنی به‌گمه‌گزیز. "خانی" فه‌رموویه: «ئه‌ف میر و وه‌زیر یا جهانی - ئه‌ف به‌گمه‌گیر یا زهمانی / هه‌ر دو بمیسالی‌یه‌ک له‌بیسن - هه‌ر دو به‌تالوویی ته‌میزن / هه‌تتا وه‌کی که‌رنه‌بی تو (الحق) - که‌نگی دبیه‌ وه‌زیری (مطلق)؟».
- به‌گمه‌گزیز:** بنیتره به‌گمه.
- به‌ل:** تشتی قیت، بزناگوو لووله.
- به‌لۆ:** هنده‌ک (بکنایه‌ت) بۆ‌گورگی بکار دبه‌ن، ب‌ناقئی زه‌لامانژی تیتت.
- به‌لۆکه:** تیتل، تیتلک، گیلک.
- به‌لالوک:** هه‌له‌لۆک.
- به‌لالیک:** بنیتره به‌لالوک.
- به‌لین:** ئیتقرار، سۆز، په‌یمان.
- به‌لیندان:** ئیتقرار کرن، ئیتعتراف کرن، سۆزدان.
- به‌لشین:** تیکه‌له‌لچۆن، لیک گیر بوون، ئه‌ف واژه‌یه ژ سربانیقه هاتیه.
- به‌له‌بۆز:** بۆ‌گورگی (ب‌کنایه‌ت) بکارتیتت.
- به‌له‌گه‌ور:** بریتیه‌ ژ به‌ختی به‌د، "مه‌ته‌ل" دبیتزن: «به‌ختی به‌له‌گه‌وره‌ بشه‌ف ساماله، برۆژی عه‌وره».
- به‌لاتینک:** به‌لاتیتک، په‌روانه.
- به‌لاتیتک:** پروانه به‌لاتینک.
- به‌لاش:** ژخۆراییی، موفته‌کی (مجانی).
- به‌لف:** کولاه‌به‌رداری، خاپاندن، فیل.
- به‌لاف:** کولاه‌به‌ردار، خاپینۆک.
- به‌لاف:** به‌لاو، په‌رت.
- به‌لاو:** بنیتره به‌لاف.
- به‌لافی:** به‌لاوی، په‌رتی، بژاله، بژیان.
- به‌لاگتیر:** فیدا (نذر، صدقه) (ع،ک).
- به‌لگ:** به‌رگ، وه‌لک (ورق الشجر).
- به‌لگه:** قولپ، ناوهند، ده‌ستاویز، ده‌لیل.
- به‌لم:** قرشی برنجی.
- به‌له‌فیرکه:** زک چون، ئیسه‌ال، زه‌رده‌له.
- به‌لاجه‌وی:** سه‌رسوپمان (تعجب).
- به‌له‌ک:** (۱) تشتی دووره‌نگه ته‌خه‌ر بۆ‌ره‌ش و سپی بکارتیتت، واژه‌یه‌کی موشته‌ره‌که مابه‌ینا فارسی و کوردی. هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن بۆ (ایلق) و کۆم کرینه سه‌ر (بلق): (۲) ساقی پی: (۳) کاری نه‌رستی، دبیتزن: گه‌له‌که به‌له‌که، ناکوکی.
- به‌لغۆتۆ:** که‌سافه‌ت و بین نه‌خۆشی. ئه‌ف واژه‌یه ژ دوو پارچه‌یان لیکداییه: «به‌لغ + بۆ».
- به‌لله‌بیزه:** جزکا ئاقی بتوندی، سوورکا ئاقی، یان خوینی، یان هه‌ر جزکه‌ک بیت وه‌کی جزکا میزی.
- به‌لکه‌م:** به‌یکوو، به‌شکه‌م، به‌لکی، "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «به‌لکه‌م خه‌لاسیم نه‌ده‌ست دووریم بۆ - به‌و زۆخ زمان نه‌شوون وه‌گلکۆ».
- به‌لکوو:** بنیتره به‌لکه‌م.
- به‌لامک:** بزیمک، داره‌که دکه‌نه نا‌ف ده‌قی کارکه سا‌فایان دا ما‌ک میژی پی نه‌که‌ن.
- به‌له‌خش:** له‌عل، "میر عماده‌دین" فه‌رموویه: «دره‌خشانی دره‌خشان بوو - سه‌نا به‌رقی ته‌جه‌للایی / دجامامه‌ی به‌له‌خشان بوو - بفه‌یرۆزی جه‌لادانی / وه‌کی له‌علی به‌ده‌خشان بوو - ده‌ستی ماه سیمایی».
- به‌له‌د:** شاره‌زا، فیر.
- به‌له‌دی:** برووسکی بیده‌نگ (ومبض).
- به‌له‌م:** قارب، گه‌می یا بچوک.
- به‌له‌باقه:** ده‌رده بز.
- به‌له‌ندیر:** کافره می‌بی دووسالی.
- به‌له‌ندیرپر:** ده‌می برینا هوربی به‌له‌ندیران.
- به‌له‌جه‌م:** چقل و به‌لگیت داران، لئاقیستایدا «به‌رسم» هاتیه.
- به‌لگی گوهی:** نه‌رمه گوه (شحه‌ الاذن).
- به‌له‌باریک:** لاواز، له‌ر، بریتیه ژ کرگی.
- به‌له‌چه‌ک:** ریتچول، موربه‌با (مری).
- به‌له‌نگاز:** مسکین، هه‌زار.
- به‌لی:** ئه‌شکرا (واضح).

به لاقوڪ: به لاقنامه (نثريات).

به لاقوڪر: په خشڪهر.

به لاقوڪخانه: به لاقخانه (دارالنشر).

به ميا: بؤمبه (قادفه).

به مياهاويز: ته ياره ي بؤمبه هافيز.

به مومو: (۱) چيا په كه له نته قا خانقين؛ (۲) مرؤقي تيرموو، هر تشته كي پرمو (الانسان الشعراي).

به نند: (۱) هر گريدانهك: وهريس، به نندك، به نندهك، زنجير،

وهريسكا جلك شؤري بي، زيندان به نندهك ژ كتيبي،

به نندهك ژ قانوني؛ (۲) رههن وه رگرتن، په ميان، مهرج؛ (۳)

مهكر، حيله؛ (۴) خم، دلته نكي (محنه، طمع، توقع)؛ (۵)

جوت گريدان؛ (۶) به نند دبسته پيشگرو گه لك مه به ستيت

جؤريه جؤر دگه هينيت وهكي: به ندقادہ، به نند و باث،

به ننددل، به نندهقه، به نند گاف، و هم دبسته پاشگر، ديسان

مه عناييت جؤريجؤر دده ته زمانئ كوردي، وهكي:

شيشه به نند، كه مهر به نند، مه ليه نند، ده په به نند، باز به نند، چه شم

به نند، دل به نند، گه لو به نند، ده سته نند، پيتلا به نند؛ (۷) بريتيه ژ

گريدانئ، ماره كرتئ؛ (۸) گرفتار (عقد)؛ (۹) گريچك.

به ن: به نند.

به نندگريدان: تابرينا بده زيا، "حاجي قادر" فهموويه: «تابرين

به نندگريدان و نه فهمس...».

به ننديخانه: زيندان.

به نديره: په رچم، سنجق، نالا (علم).

به نده: به ني.

به ني: بنيزه به ننده.

به نديبه نند: په ي دهر په ي، ئيك لدوو ئيكي، داڅ داڅ.

به نندر: جي راوستانا كه شتيان، مينا، به نندرگا.

به نندرگا: بنيزه به نندر.

به ننده و باو: ده ستور و رژيم، گير و گرفت (نظام).

به نندگير انهوه: به ندانئ (ترجيع البند).

به ننده فسه: شازاده په ك بوو ئي بوت په رست ژ دوژمنيت زرده شتي.

به نديمار كرتئ: به ندي ژن و ميران (عقد النكاح).

به ننده گان: جه معا به نديه. «واژه بي به ندي عه ره بكاريزي بوويه و

كؤمبوويه بؤ بنود».

به ننه فش: گوله كه، رهنه كه، به نه وش، عه ره بكار ي بوويه بؤ

(بنفسج).

به نديكي دوو همباني: بريتيه ژ مرؤقي ب كير نه هاتي.

به نندوشك: به ندي كول جه ي بشكوكان دا پي پيسيرا كراسي

گري ددن (ازرار).

به نندهك: (۱) بنبارئ داران؛ (۲) نهو چاره په لسهر عوروكي

په زي، به زي سهر زكي حيواني.

به ننه فشه زار: باغي بنه فشه ي، جي بي پر بنه فش.

به ننگ: عه ره بكار ي بوويه بؤ (بنج)، لثاقيستاييدا «به ننگه»

هاتيه، (۱) گيژ، گيل، ويل (۲) ماده كي ته فيوني به (۳)

ده رمانه كه بو بي هوش كرتئ.

به ننگان: عه ره بكار ي بوويه بؤ (فنجان) كؤم كرينه (فناجين)،

كؤپ.

به نناڅ: داره كه وهكي دار به رووي ژ به هندئ نه فث ناڅه (به نناڅ،

به ناو) دانايه سهر چكوو همي دارئ دونيايي بسهر ناڅي

دكه فن. ته ني به نناڅ، بن ناڅي دكه قيت.

به ننا: گيا په كه به لگيت وي وهكي كه ره فسپينه.

به نندبوون: زك هه زقين (تخمه).

به ندي: گرفتاري.

به نديشت: جاجك.

به نديشتي دهني خه لکن: بريتيه ژ به ندانئ بي و له كه و لؤمه

ليكرني.

به ننگه: سكر، خمي، به ننداڅ.

به نندري: كه ر، پيژي سواربووني.

به نندن: چيا و شكپي.

به ندان: نه فث واژه ل دوو هندهك ناڅان تيت و مه عنا به ستو

گريدان ژي چيديت، وهكي: خه نه به ندان، ده ست به ندان،

يه خ به ندان، شيني به ندان.

به نديوان: به نديشان (سبحان).

به ننه وان: زيره قانئ ده خل و دان و چاندني (حارس المزارع).

به ندي تيلان: به ندقادہ.

به ندقادہ: به ندقادہ.

به ندقادہ: دوو په تكن تاقينه هر دوو قاده ييت شه خره ي.

واژه بي قاده ي ژ گارته ي هاتيه ته حويل كرن، چكو كورد

بگارتئ هلز و تالفئ په زي د زستانئ دا دكيشنه جه ي په ز

لي دابخؤت، نهو گارت لسهر به فرئ زؤر سڅك و ئاسان

دكه فيته ري. نهو جگار واژه بي قاده ي هر گارته يه به لي

«گ» كره «ق» و «ر» كره «د»؛ هه روه كي «قه تار» ژ

بههاره گه: دهمی بهاری، بهارگا: «بهاره لباده رهشکی - قیشاری دایه سهرکه بهشکی» "په ند".

بههاری: نسبت بال بهاری، جوړه گهغه که «بهاران دده ته بهردلی خو»: «بهار بددقی ئینا چوکان»؛ «کهرو نه مره بهاره» "په ند".

بههیهه: په یقی په سنکرنی (کلمه الاستحسان).

بهه دانانه سهر: نرخ دانانه سهر.

بههانه: عوزری نه لجن، بههانه نه لجن، دستاويز (مههانه).

بهه دار: گران مایه، ب نرخ.

بههر: پشک، بهش، سوود.

بههره مند: سوودمه ند.

بههره بهر: سوود بهر.

بههر دار: بنییره بههره بهر.

بهه زاد: نژارقه نج، ناقی زه لامانه.

بهه من: (۱) ناقی هه یقا ۱۱ ئیرانییه؛ (۲) لئاقیستایدا (وهه من) هاتییه، ئیک ژ نه مشاسپه ندانه، رهنیا به فری.

بهه و: ده ری نه یوانی.

بهه و ش: هشیار، ژیر.

بهه رام: ناقه بز مه ریخی، ناقی مرزقان ژی بهه رام تیت. لئاقیستایی وهه رام هاتییه چکو د زمانی کوردی گه لک و گه لک «ب» و «و» پیکتینه گورین وهکی: «بهه من: وهه من: «بهه رام: وهه رام»؛ «بهه هشت: وهه هشت» و...، ناقی پالوهانه کی ئیرانییه.

بهه لول: نه نی قه بوی، گوشاد.

بهه ی: پورسه، چرمسی (تعزیه).

بهه ین: چرمسین، سیسبون. بهه ی و بهه ین ژ مه به سستیقه نیزیکی هه فن.

بهه هشت: جنهت، لئاقیستایی وهه هشت هاتییه.

بهه هیف: بنییره باوی.

بهه هیشته: تهره بادام، باهیف تهرک.

بهه دینان: بنییره بادینان.

بهه یتشه: شیتوکه، گه لتهک، شووم، هیچ و پووج، شه یتان سیفدت. نهف په یقه بی هاتی لئاویستاییدا برهنگی (بئوتیشا) کو ناقی نه هریمه که مهنه ههروه سا دریا زییه نارامی برهنگی (بیتیشا) بواته ی پیس و چه پهل لجه م ئیزدیا بویه (بهیتهش) پرامانا (تام سار نوکرت).

«گاتار» ی هاتییه ته حویل کرن. نهف جزره ودرگتیر و داگتیر و تراشکاری یه د کوردیدا گه لک دکه فنه بهرچا و لقیتره دا «گارت» کریه «قارته» پاشی «ر» فرهدایه بوه «قارته» یا دیاره کو د کوردیدا «ت» و «د» گه لک پیک به دهل دبن. «ت» بویه «د» و بویه «قاده»، واژه بی بهندی ژی بویه پیشگری وئ: بهندقاده، یان بهن قاده. نهف شیوهیه ژی ژهر هاتنا واژه و تیپیت بیانیانه بو ناٹ زمان و واژه و تیپیت کوردیقه.

بهن گارته: بنییره بهندقاده.

بهندگارتته: بنییره بهندقاده

بهنه: بهندکی زراف.

بهنفشی: تشتی رنگ بهنفشی.

بهنوان: بهنوان، بهنغان، تهخه نهف په یقه بز کابانیسی بکارتیت، دبیتن: فلان کهس ژناوی نه مرئی خودی کر بی بهنوان مایه.

بهو: ودره بزرافتی ههورامی، بهوبه و، بهوین. نهفه هه می نافدهنگن ژ حکایه تا دهنگی رهوینا سهگی.

بهور: (۱) بهوج، گهوج، گه لتهک؛ (۲) سهگ ناقی؛ (۳) بهقل، دوژمن.

بهوج: شهرم (وقار).

بهوری: گهوجی، گه لتهکی، بهترانی.

بهوش: بهفش.

بهوز: بزق، زفقیرک، جوړه زرکیتکه که، زهده واله.

بهویر: میرخاس (شجاع).

بهویری: میرخاسی (شجاع).

بهوری: بنییره بهور.

بههک: عهره بکاری بویه بو (بهق) نه خو شیبه کی پیستییه.

بههوک: بهه، ههورامی دبیتن: بهی.

بهه: قییمت، عهره بکاری ژی بویه بو (بهی، جوان)، نرخ.

بهه دار: پرقییمت، بهنرخ.

بهه ار: بهار، بوهار، وهه ار، ههورامی و شه بهکی دبیتن وهه ار، «وهه ار وهه ار دن شهوی تاریک مه بو - وهه ار وهه ار دن زهردی باریک مه یو»، «مهولهوی».

بهه ارستان: نهو جهه کولاله و گول و گولزار لیهه ین، «دنیا هه می بهه ارستانه ئیمرو - له لای من هه ر چله ی زستانه بی تو».

بهه اران: بههاریان.

بهیتۆش: ناڤی گوندهکی کوردانه سه‌ر ب پارێزگه‌ها سلێمانی، ئەسلێ واژەیی بیژۆشه‌یه ب مه‌عنا بی رزق.
بهیتۆشی: زانایی بناڤ و بانگه‌ کوناڤی وی (عبدالله) بوویه مه‌نسوویه بال وی گوندی.
بهیات: ناڤه‌ بی جۆره مه‌قام و گۆرانی‌یه‌کی کوردی.
بهی: واژەیه‌کی شه‌به‌کی و هه‌ورامییه ب مه‌عنا بیی، هه‌روه‌کی نه‌ی ب مه‌عنا بیی، نه‌هیته تیت: "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «په‌ی قسوربان که‌رده‌ی ناله‌ی رهنگ نه‌ی - چیش مه‌بو ژه‌ریه‌ی وه‌ی په‌ی، من ژه‌رنه‌ی».

بهیان: سپێده.

بهیتا نه‌سیحه‌تان: قه‌سیده‌یه‌کی زۆر درێژه‌و سێ به‌ندییه (ثلاثی المقطع) ژ دانانا مه‌لایین با‌ته‌یی‌یه. ئەو نه‌وعه‌ شه‌عه‌ نه‌و ناهیتنه‌ بکارئینان د گه‌فتوگۆین. "مه‌لایین با‌ته‌یی" د سێ به‌ندی‌یه‌کتیدا فه‌رموویه: «هه‌تا نه‌بیته‌ لزام - نه‌چه‌ جه‌ی بیانی / ئەو مه‌عنه‌کا بی لغام - قاتلی سهری خودانی / ته‌ هن هه‌بن عه‌قل و فام - ریا مالا خو بزانی». به‌لی خه‌لکی به‌یتا نه‌سیحه‌تان هه‌می نه‌سخ و غه‌له‌ت کرینه.

به‌یداخ: په‌رجه‌م، ئالا (سجعه‌ق) (ت).

به‌یداخدار: په‌رجه‌م‌دار.

به‌یار: عه‌ردی نه‌کیلا‌یی.

به‌یوون: بابوونگ، جۆره‌ گوله‌که، هاتیه‌ عه‌ره‌بکاری بو (بابونج).

به‌یتلشا: هه‌ج و پووج (تافه). «به‌یتشه‌ درسته‌».

به‌ینه‌ت: وه‌فا.

به‌یندار: به‌ینه‌ت‌دار.

به‌یاخ: به‌یداخ.

به‌یه‌وده: بی سوود، بی مه‌فا، ئەسلێ درسته «بیهوده»‌یه.

بی: بنێره‌ به‌ی.

بی بی: دادۆک (مربیة الاطفال) ژنا ناڤسال شه‌چوو‌یی، ژنا موخته‌ره‌م.

بی بی مه‌تۆ: توتی، جۆره‌ بالنده‌که (ببغاء).

بیبل: بیبلک، بیبیک (انسان العین).

بیبه‌ر: فلفلیت سۆر (فلفله)، کوردی نینه ژ ترکیشه‌ هاتیه‌یه.

بیته‌ک: ئەو په‌رژن کولدۆرا قه‌بتانی چافان هه‌لدده‌ن.

بیته‌نۆک: کولیلکه‌کی به‌هاریه‌ و کیڤیه‌ و زۆر جوان و سۆره‌ و بی بینه.

بیته‌تکه: خۆرک، مرک (عش).

بیته‌ر: بی به‌هر، بیبار، بی پشک، بیبه‌ری: بیبه‌ش (محروم).

بیج: زۆل، سنۆرته، بیژ، هه‌رامزاده.

بیجار: ناڤی شاره‌کی کوردستانا ئیرانی‌یه (مزرعه).

بیجاده: نممک، زه‌نگیانه (خرز ناعم).

بیخ: ره‌گ، ئەساس، ریشه.

بیخ بر: ره‌گ بر، شپنه‌ کرن.

بیخ برین: کاری ره‌گ برین.

بید: بی (صفصاف)، واژه‌یه‌کی ئەسل فارسیه به‌لی د کوردیدا

«د» تیه‌ته‌ فه‌دان و دبێژن: بی، بیه‌ژۆک، بید: داره‌کی

بی‌هه‌ره‌ و سیبه‌ر خو‌شه، تاییته‌ وی راست و درێژن، به‌لگیت

وی درێژ و ساده‌نه، له‌هیت بناڤ و هیتنک زیتن لکناری جۆ

و ئاقان و رووباران شین دبیت، به‌لگوو تیشلی وی تام

ته‌حلن. ماده‌یی (Calicine) تیه‌داهه‌یه و دارێ وی کیم

عومره، زوو پیت دبیت. بی دوو جۆره‌یه: بی بی عاده‌تی و

بی شه‌نگ. فارسی دبێژن «بید مجنون»، تاییته‌ وی سه‌ر

به‌ره‌خوار تیه‌ته‌ هه‌لاویستن. بی شه‌نگ، یان شه‌نگه‌بی.

بییر: (١) خودایی ره‌عدی؛ (٢) بییری ناڤی: «که‌سیکو بییره‌کی بو

ئیکی بکۆلیت، هه‌ر ئەو بخۆ دی دکه‌قیته‌ تیدا» "په‌ند"؛

(٣) هۆش و بیهراتن، بیروه‌ر (حافظه، ذاکره).

بییره: نۆشاقه‌یه‌کی مه‌سته‌که‌ره (مسکر).

بیرو را: باوری (مشاوه‌ره، عقیده).

بییری: لی غه‌ریب بوون: «بییری وی دکه‌م» نانکو یادی ئەو

ده‌که‌م، لیغه‌ریبم.

بییرنامه: بییری نامه، یادگار، بیهراتن.

بییره‌وه‌ر: گه‌شتی، به‌هۆش و بییر (رشید).

بییراستن: بییرازتن، نژدین، ئاقارن.

بییرزیار: ئەو که‌سه‌ کو قه‌بری دبێژیت و سه‌رگرتی دکه‌ت.

بییرزکار: بنێره‌ بییرزیار.

بییره: ژاژی.

بییزۆک: ئەو ژنه‌ کو مه‌هان ده‌ت (وحام).

بییزۆ: بنێره‌ بییزۆک.

بییز: بیژی، سنۆرته، زۆل، شه‌یتان سیفه‌ت، هه‌رام زاده.

بییزاتی: شه‌یتانه‌ت (شیطانی).

بییزۆکه: بیژیکه، بیژه‌که، ددانی زیده، تبالا زیده، هه‌ر تشتی کو

نه‌ لسه‌رخسو، خراب و قه‌ریوک و نه‌سه‌حی، باقلکی

نه‌گه‌هشتی، ماشن نه‌گه‌هشتی، یان نیسک، یان نۆک، یان میوژئی بیسیره‌یی بینه میوژئی، میوژئی قریوک، نه‌قه هه‌می ناڤئی بیژوئیکه بو وان بکار تیت. بیژی و بیژوکه و بیژیکه و بیژوکه و بیژوکه و بیژوکه هه‌می بکارتین بو‌که‌سی شه‌یتان سیفته.

بیست: ویست، بهیست، ژماره بیست.

بیست: گولیبون (سماع).

بیستان: باغ، جنیک، بوستان.

بیسان: بنیره بیستان.

بیستوک: تله‌فون (هاتف).

بیستانه‌وان: بیستانه‌فان، باغه‌وان.

بیسه‌ر: گوچکه، بیستوک، گوهدار.

بیستیار: گوئه‌چن، سیخور، جاسوس.

بیستیاری: گوهداری، گوئه‌چنی (سماعی).

بیسه‌نگ: شه‌نگه‌بی.

بیش: بیسه، بیسه‌لان، جه‌نگه‌ل، دارستان.

بیسکه: مه‌شکه، مندالی پینچای، به‌لی «بیسکه» بکارتیه.

بیفته: گوشتی برژاندی، فریقی «بزاراڤی خانی و بایه‌زیدان».

بیف: بیف، بیو، ده‌لیقه، ده‌رفه‌ت، ده‌راف (مجال).

بیف: بنیره بیف.

بیفده‌ر: ده‌لیقه‌ده‌ر، نه‌و که‌سه کو‌خه‌لکئی ری برناکه‌ت، مه‌جالده‌ر.

بیفل: که‌ب، دفن، لووت، پۆز.

بیفتیر: نه‌خۆشی بی کوچ چاره لینه‌بیت (مرض مه‌لک)؛ هه‌م گیایه‌کی بهاری یه وه‌کی جه‌هی یه به‌لی چ زاد تیدا نینه‌و گه‌له‌ک زقره.

بیفتیری: نه‌و که‌سه کو تووشی نه‌خوشیا بیفتیر بوی.

بیفتیردار: خودان بیفتیر.

بیفشک: کین: «ته بوچی بیفشکا خو دایه من؟!».

بیگ: بووک (عروس): «عه‌زیزی دل‌به‌ری جانن، نه‌نی ته‌شبهی قو‌دیکئی - شه‌رابا قه‌لب و میلاکان، عه‌زیزی نازکئی بویکئی» "ناله‌ند".

بیگمار: مارمیلوک.

بیگه‌باران: کو‌سه‌بیگ، کو‌سه‌وه‌هی، یاری‌یه‌کی مندالانه‌یه‌و ری و ره‌سمه‌ک بو هاتنا بارانه.

بیل: خاک، خاکه‌ناس، مه‌ربیل.

بیله‌کۆ: «ب زاری شه‌به‌کی»: خاکسته‌ر (رماد).

بیله‌کیش: ناخکیش.

بییم: هه‌راس، ترس، واژه‌یه‌کی زازایی یه.

بیمناک: ترسینه‌ر (مخوف، مخیف).

بیمار: نه‌خۆش (مریض). بیماری: نه‌خۆشی (مرض).

بیمارستان: نه‌خوش‌خانه، نه‌قه‌ژی عه‌ره‌بکاری بوویه بو (مارستان، مستشفی).

بیمارسا: وه‌کی نه‌خۆشی (نفاق).

بین: اسم فاعله ژ دیتن، پاشگره‌که مه‌عنا دیارکرنا تشته‌کی به‌رزه، یان گه‌له‌ک دوور، یان تشته‌کی بچاقا تیتته دیتن

دیار ده‌ته‌ه مرۆڤی، وه‌کی: دووربین، زراف بین، کووربین، داڤ بین، گه‌ردبین، زه‌ر‌بین.

بینا: زانا، خورا، روژنا، چاڤ رون.

بینایی: روژناییا چاقان (الله).

بینین: دیتن.

بیو: بنیره بیف.

بیواره: بیسه‌نگ (غریب، محروم).

بیو: بیوه، بیوه‌ژن (ارمل، ارمله).

بیوتیری: بیفتیری.

بیواوه: بگه‌هه، زاراڤه‌کی شه‌به‌کیه.

بیواوه‌م: بگه‌هه من (الحقنی).

بیوه: بنیره بید.

بیوهی: بی ئومید.

بییا: وه‌ره، وه‌ر، بی، به‌و، بو.

بین: بو، به‌و، وه‌ره، بی. ناڤه بو ئیک تیپ ژ تیپیت چه‌چه‌یی کوردی، بو (نفی) بین و بو (استثنا) بین تیت، جارنا بو

(استدراک) ئ بکاره‌تیه. بین، بو، بییا، به‌و، هه‌می د کوردیدا ب مه‌عنا «وه‌ره» بکارتین.

بین ئۆل: بیدین، بیمه‌زه‌ه‌ب، واژه‌یه‌کی ئیزدیانه.

بین ئۆلی: بنیره بی ئۆل.

بین ناگاه: بی ناگه.

بین ناگاهی: بیناگاهی، بیناگاهی (غفله).

بین ناین: بیدین.

بین ناپروو: بی شه‌رم، بی حه‌یا، بی نابروو مه‌ندی (عدیم الشرف).

بین نارام: نه‌ته‌بتی، نه‌ته‌نا، بی ئۆقره.

بئ بئ: (۱) بئ سەبەر، بئ تەنگ، بئ كورت؛ (۲) ئەو تىشتى بئ خۆش كۆ بئ تىدا ئەماي، يان د ئەسلدا بئ ئەبىت.
بئ بئ: (۱) عەردى گەلەك كوربىت د ئاقتىدا؛ (۲) بئ بناغە.
بئپايە: بئ بناغە، بئ بئيشە.
بئپارە: بئدراڧ.
بئ بەرداخ: بئ زەوق، بئ رەوش.
بئ بەرداخى: بئ زەوقى: "مەولەوى" فەرموويه: «دل نە گەردەلۇول، بئ بەرداخى يەن- دەماخ نە گىج بئ دەماخى يەن».

بئپەرەوا: نەپەرەوا، بئ ترس، بئ ھەراس، بئ مننەت، بئ (تھمل)، بئ مەيل، بئ ئارزۇو، بئ جەخت، بئ ئارامى، بئگەم، بئ دەلېشە.
بئپەرەو: بئ پەرەسەستى، بەلەنگاز، بئدەست و لەپ، ناتوان.
بئ پىشان و كىشان: ئانكو و بئ ئەندازە (بلا وزن و لا كىل).
بئ پىسار: بئ سوال، بئ پرس.
بئ پەرزان: بئ ئاستەنگ، بئ بەرگرى، بئ تان، بئ پەرژىن (بدون سياح).

بئ پەردە: ئەشكرا، بئ فەشەرىيان، برىتتە ژ مەرقى شەرم رۇباي، يان مەرقى مەجرەم (محرم). كەسنى كۆ بىرەكى بۆ ئىكى بۆلەت

بئپەرگەم: بئ عاتق، بئ دووچەك و كلەك.
بئپەرەپار: بئ لافلاڧ و ئىلتەماس، بئ پارانەو.
بئپەرەوا: بئ تارو رۆخ.
بئ بەرداخ: بئپەرە بئ بەرداخ.
بئتاوان: بئگەنەھ. بئتاوانى: بئگەنەھى.
بئتتەل: بئتەل (لاسلكى) (ك،ت).
بئتان: ئەشكرا.
بئتتەتال: بئ لەكە.
بئتتووك: بئكەيف.
بئتتووكى: مەرك (ع، ارضە، منخور).
بئتتۆرە: بئ ئەدەب.
بئ تىن: بئپەتەر.
بئ تودىش: بئتام، تامسار.
بئتەفۇز و تىز: بئ درەو قەشمەرى.
بئتەر: چىتەر، زىتەر.
بئتاب: بئ ھىز.

بئ نۇرت: پەيمان شكىن، درۆزۆر.
بئ نارى: بئ فەيت، بئ عارى.
بئ ئاۋروو: بئ ئاۋروو، بئ شەرم، بئ خەيال، بئ ئار.
بئ ئار: بئپەرە ئاۋروو
بئ ئەنوا: بئ ئەنوا، بئ دالدە.
بئ ئەنوايى: بئ ئەنوايى، بئ دالدەيى.
بئ ئاڧ: دىم، بئگەش و گوشادى (بلارونق، بلاطراو، بلا خجل).

بئ ئاين و ئۆين: بئ چەپ و پىچ.
بئباور: بئ ئيمان، بئ پروا.
بئباورى: بئ ئيمانى، بئ پروايى.
بئبار: نالەبار، دەستەخۆش، بئبەش (محروم).
بئباسك: بئكەس، بئ پىشتىقان، بئ قۆل، بئ دەستەرس.
بئباسكى: بئكەسى.
بئباب: بئباڧ، زۆل، بئبى (حرامزادە).
بئبايى: بئباڧى (شىطانى).
بئباك: بئپەرەوا، بئگەم (لابالى).
بئباكى: بئپەرەوايى، بئگەمى.
بئبىنات: (۱) بەدئزاد، بەدەرەسەن؛ (۲) نەمان، بئ دەوام، بئ رەھوريشەو بناغە.

بئبەخت: دوو مەبەستان دەت: (۱) بئبۇجدان؛ (۲) بئتالە.
بئبەختى: (۱) بئبۇجدانى؛ (۲) بئتالە.
بئبەر: (۱) خۇش (بلائمر)؛ (۲) نەزۆك، بئبەندال (عاقەر).
بئبەر: بئبەرەكەت، بئبەر، برىتتە ژ ئەوكەسى كوكار لەر ناچن.
بئبەپا: بئبەر، كىم توانا (غىر قاطع).
بئباران: برىتتە ژ سالا ھشك و كىم باران.
بئبارانى: سالا ھشكى.
بئبازار: بازارى راوەستاي، بئ رەوش (كساد).
بئبازارى: بازارى بئ رەوش.
بئبان: (۱) خانى بئ سەرنەگرتى؛ (۲) ناڧى گونەكى كوردبە ل كوردستانا عىراقى - دھۆك.
بئبەش: بئ پشك، مەجرەم.
بئبەھر: بئبار و پشك.
بئبەلك: بئ بەرگ، بئ پەلك.
بئبەلك: بئدەليل.
بئبەندو بار: نە رىكەو پىكى، بئ بناغە، بئ بەند (مەھمل).

بیټخه می: (۱) بیټسکر، بکوردی دبیتونه سکری، یان سدی:
 خه می، بارسته: (۲) بیټدل ته نگی.
بیټخمی: ناڤی گونده کی کوردیبه لباکووری عیراق، ل نزیک
 نا کړی.
بیټداد: بیټ یه کسانى، سته م، بیټ عه داله ت (ظلم).
بیټدار: هشیار، وریا. بیټداری: هشیاری.
بیټداوی: بنیټره بیټدوواپی.
بیټدوواپی: دوواپی بریای، بیټ پایان، بیټ داوی.
بیټدوش: چیلدوش، نانکو تراری چیلدوش.
بیټدووندان: نه زوک، بیټ به ره هم، خفش.
بیټدوره تان: بیټدر، مروټی بیټ جی و ریټه.
بیټدهست: گوج، نه (عمد). بیټدهستی: نه (عمدی).
بیټدوری: بریتیبی ټ بیټ فهیتى بیټ.
بیټدهلنگ: بنیټره بیټدوری.
بیټدالده: بیټ بنه وان.
بیټدهسته لات: بیټ هیټز، ناتوان.
بیټدر: خهرمان، مروټی بیټ ریټ.
بیټدلخه: ټیکه که ټ چار هه فته بیټ دووماهیا زستانى نه وژی
 نه فنه نه: ټیده، بیټدلخه، یوخه ننه، مریه م؛ هه می دکه فنه
 کانونا دووی دا. دبیتن (ټیلده بیټدلخه هه رکټ بیټیت ټ مالا
 خوه، دیټ بیټه قاتلیټ سه ریټ خوه) دبیتن: (یوخه ن دینیت،
 مریه م دشکینیت) نانکو لدووماهیا هه فته بیټ یوخه ن، بیټان
 و جه مه د نامین له و دبیتن: مریه م دشکینیت.
بیټدهم: بیټدهو، بیټدهف و زمان.
بیټدهم و پل: بیټچاره، بیټزمان.
بیټدهم و دووان: بیټچاره، بیټزمان، بیټ تاخفتن.
بیټدهنگ: بیټ قسه، بیټناڤ، بیټدوان. بیټدهنگی: کړی،
 بیټتاخفتنى.
بیټدل: دل مری، ب مه عنا چاکى و ب مه عنا خرابى دبیتنه
 مه عنى کرن: دل مریه نانکو بیټدین و وجدانه؛ دل مریه
 نانکو دنیا به ردایه.
بیټدراڤ: بیټ ده لیښه.
بیټدراڤ: بنیټره بیټدراڤ.
بیټدین: بنیټره بیټ ټول.
بیټدرو: بیټښی، بیټ دره و.
بیټدوامان: بیټ توورپی.

بیټوان: بیټ شیان.
بیټتار: نفروسک، چورتم، چورت، هیټنټین، پونټین.
بیټتن: بیټتن، بیټان (غریله).
بیټجی: کارى نه ل جی خو، بیټ ولات.
بیټجیازی: بیټجیوازی، بیټجیواپی.
بیټجوان: بنیټره باجلان.
بیټجکه: مه گهر (سوی، غیر).
بیټجکه له وه: بیټجک له ندى.
بیټجامه: جلکى شه ښى، ره گه زى ښى په یښى بیټن +جامه نانکو
 جلکى ته ناهى، کارک و بهرخت تازه په یدا.
بیټچند و چون: بیټ کیم و زیده، بیټ هنده و هنده.
بیټچکه: بیټچی، ساوا، ساڤا.
بیټچی: بنیټره بیټچکه.
بیټچاره: بیټ عیلاج.
بیټچاره یی: بیټ عیلاجى.
بیټچون و چرا: بیټچند و چون.
بیټچاډ و روو: بیټ وهفا، بیټنمه مک، بیټ نان و خوئ.
بیټچی فان: شان کارک و بهرخ.
بیټچک: نه چه کدار، بیټ سلاح.
بیټچوک: غارا.
بیټچر و چاډ: بیټان و خوئ، بیټوهفا، چاډکر.
بیټخې: ره گېر، ریشه قه ټین.
بیټخوذ: بیټ هه ست، بیټ شعور.
بیټخوذی: بیټ خودان، بیټکس (ب زاراقى ټیزدی و بوټان).
بیټ خودان: بیټکس. بیټخوذانى: بیټکسى.
بیټخوی: بنیټره بیټ خودان. بیټخوی: بیټخوی، بیټخوی، بیټخوی،
 بیټخوئى، بیټ خودانى.
بیټخوست: بنیټره بیټخود.
بیټخیر: بیټ سوود، بیټ مه فا.
بیټخوله: بیټ دهخل و دان.
بیټخوله خهرمان: نانکو بیټ دهخل و خهرمان.
بیټخیره ت: بیټخیره د، بیټ شه قل و ته مه بل (کسلان).
بیټخیره تی: بیټ عه قلى، ل کوریدا ب مه عنا سست و ته مه بل
 ژی ټیت، ب رامانا بیټ شه رفی و بیټ ناموسى ژی هاتیه.
بیټخل: بیټکوتان.
بیټخه م: بیټ عاجزى، بیټ ناراحه تی.

بیدۆر و کلیل: بئ قفل.

بیدرک: بئ ئستری.

بیدهمار: بئ نشا، بئ غیرهت.

بیراندن: باراندن.

بیربیرۆک: کرههکی فوسفوربیه بشهقی دتهیسیت، بسبسۆک.

بیرک: بئیر، بیتل.

بیر: (۱) دارکن بئیری کو بیربقان (پهزدۆش) لسهه دادنیشن؛

(۲) همه دبئینی پهزدۆشی، بیرگ، بیربقان، خودان خیر، بئیر

ب راسانا سوود ژئی هاتیه، دبئین (تو خیر دبئیری) مانا

خیرو بهرکهتی، خودان بهرکهت.

بیربقان: ئەو ژئا پهزدۆشه.

بیرایی: ئەبووان.

بیروو: بئ ئەرز، بئ ئابروو، رووقایم.

بیزه: بئ نشا، رهها مئیرانی بئ ل نک نینه.

بیرئ: بئچاره، بئ عیلاج.

بیرگ: بئیرگه جهئ بئیر لئ تئته کرن، بیربقان.

بیره: فهگئیراندنا پهزی بۆجهئ بیرلئکرنئ، بیقه.

بیری کرن: بیری کرن (اشتییاق).

بیریا ته دکهم: ژ ته غریبم، هزرا ته دکهم.

بیرم: بهندئاث، سکر، سد.

بیرافک: سهلهه، سهول، بئیرا قایق هاژۆتنئ، بئیرا گهمی

هاژۆتنئ.

بیروالهت: بئ بئیرهاتن، نهدیار، بئ ریا.

بیربا: شه نهبا، بئلهبا.

بیز: دلرهشی، بئیرلئیهاتن، دلئیزار بوون.

بیزم لئده بئستهوه: دلئ من لئ رهش دبئیت: «بئیزی دکهت ژ

قه نجان، ژ رهمز و ناز و غه نجان / قه درئ گولان چ زانئیت،

که رههش دقئیت کهرئ رهش» «جزیری».

بیزیاو: بئزاو، ژهر دل رهشبووی.

بیزکر نه فه: بیزکر نه وه، دل لتشتئ رهشبوون، دلله لئشئیبوان.

بیزوو: ئاره زوو، بئیزیو، ئاره زوو کرنا ژئا تازه باردار بو خوارنا

تشته کی.

بیزگه وان: بیزگه فان، ئەو ژنه کو بیزوو بکهت.

بیزنه هاتن: باور پئ نه کرن.

بیزم ناهئیت: باورم پئ ناهئیت، دلئ من ناچئتی.

بیزۆ کرن: بیز بۆ کرن ئاره زوو کرنا ژئا تازه باردار بووی بۆ خوارنا

تشته کی.

بیزووکەر: ئەو ژنه بارداریه کو ئاره زوو خوارنه کی بکهت.

بیزۆک: ئەو ژنه لرۆژئیت ئەولی ئاقسبونئ (اول ایام الوحام).

بیزار: فه رهه سیون، وه رهه سیون (سامة).

بیزی کەر: بئیره بیزگه وان.

بیزران: دلرهش بوون.

بیزمان: بئ ئەزمان، لال (اخرس).

بیزیان: بئ خاره.

بیزیا: بیززارو دل ژئی رهشبووی: «ته مهن گه رده لولوهن، بادهن،

بارانهن - بیزیا و ارگه ی سه رکوسارانهن» «مه وله وی».

بیز: پاشگه که بدووماهیا هندهک نافانقه دچه سپیت و ئەو ناف

وه رده گه رته سه ره وه کی: مقام بیز، گۆرانی بیز، زۆرنا بیز،

دهنگ بیز، خه بهر بیز، شئعربیز، ب مانا گوتار ژئی تئیت.

بیزار بیزار: ریزگال، ریزگال، پرت پرت، پارچه پارچه،

هه لاهه لا.

بیزینگ: (غریبال) غه ربال ژئی نه عه ره بیه.

بیزان: (۱) بیزینگ کرن؛ (۲) بئ ئئیس (بالالم).

بیزانن: بیزاندن، بیزینگ کرن.

بیزانه وه: بیزینگ کر نه فه.

بیزن: ژن نه ئئینای، سو یا.

بیزمار: زۆرو بئ ئەژماره (بلا عدد).

بیزۆ: بیزۆک، پربیز (ثرثار).

بیزوو: مه و بز نه گه کئیم شیر بن دبئین «بیزوو».

بیزیار: گۆتیار، گۆتۆ (قاتل، قیل). بیزم: بئیم. بیزه: بلی،

بیز. بیز: بیز، بیز، بیزه. بیز و بیز هه می فعلی ئەمرن به لئ

بیز راستتر و قه واعدیترو کوردیتره وه کی گه لهک «بزان»

کوردیتره ژ «بزانه» ی، حاله تئیت دی دکارئیت داخوازئین دا

هه روه سا «دائیش» ژ «دائیشه» ی، «هه» ژ «هه ره» ی،

«وه» ژ «وه ره» ی، مه گه ر دئماهی یا وئ جئ ناقی لکاو

بئیت، «جزیری: فه رموویه:

بیز ئەو حه بیبا سوورپه ری - دوردانه یا ئەز موشته ری

کا عه هه دو په میانا به ری؟ - بئ فایده چۆن شبهی هه با؟

بیسیره: (۱) غۆره (حصرم): «بیسیره بسه برئ دبئته حه لوا»

"په ند"؛ (۲) بئ نیشان، بئ ئارمانج، بئ (تنظیم)، لاپه ریز

(شاذ)، خوار.

بیسهر: بئ ریهه، بئ خودان، بئ شقان، بیسه روک.

بیسوود: بئ مه فا، بئ فایده، بئ قازانج.

- بیسۆ:** بۆسی.
- بیسەر و بهر:** پهله‌شت، بیچاره: «ته دزانی فنکاته نه مکانی غزلانه - چ بها نینه متاعی ته‌بی بی سهر و بهر» "جزیری".
- بیسۆس:** بیسۆز، بی په‌یمان، جی چرادانکی، جهی دانانا چرای.
- بیسەر و پی:** بیسۆز، بی په‌یمان.
- بیسەر و بن:** ناریک، ئالۆزیای، بی داوی، بی پایان.
- بیسامان:** بیمال، ده‌ستقاله، به‌له‌نگاز.
- بیستون:** (۱) بی ئستۆن، بی ئەساس؛ (۲) چبایه‌که نیزیکی کرمانشاه.
- بیسەر و چاڤ:** بی نان و خوئی، نهمه‌ک نه‌شناس، بی وه‌فا.
- بیسەر و ساما:** بی ته‌رتیب، بیمال.
- بیسەر و سه‌دا:** بی قار و وار، بیده‌نگ (ساکت).
- بیسه‌لیقه:** بنگز، بی زه‌وق (ک، ع).
- بیسه‌نگ:** سار و سڤک (بی وقار).
- بیسیره‌ت:** بی ئەخلاق (ک، ع).
- بیسوو:** هشارگه، جهی که‌مینی.
- بیسیم:** بی زیف، لاسلکی، بی تیل، بی ته‌ل.
- بیش:** کۆمه‌ک کۆم کرن، باره‌بی، باره‌بوو (اکتتاب).
- بیشک:** بیشکه، لاندک.
- بیشۆ:** بیژمار، بیشومار، بی هژمار، بی عه‌ده‌د.
- بیشه:** بیشه، ده‌حل.
- بیشه‌لان:** بیشه‌لان، جهی پر دارو له‌قه‌ن.
- بیشه‌رمانه:** بی حه‌یایی، پر روویانه.
- بیشوو:** بیشۆ، بی پایان، بی نه‌هایه‌ت، بی حه‌د. "خانایی قویدادی" فه‌رموویه: «یارب من بنده نافرمان تو - بی په‌روا چه فعل عصیان بی شوم / چون من گونابار مینت وه‌کویی - چون تو بخشنده کره بیشوی».
- بیشستاندن:** باج ساندن.
- بیشدان:** خاوه‌دان، باجدان.
- بیش:** بیش، بیشه، روونه، دانیشه.
- بیشه‌ده:** بی به‌رچاڤک، بی په‌رده.
- بی فه‌ر:** بی ریز، بی وقار، بیرونیایی، بی بها، بی سه‌نگ.
- بی فیل:** په‌ست (منحط خلقیا).
- بی فیلی:** په‌ستی.
- بی فرشک:** بی ته‌نگ.
- بی فاج:** بی فاج، نهمه‌عقول <زاراڤتی سووریه‌به>.
- بیفیل:** بیفیل، دفن، «بیفیل درسته‌ره».
- بیف:** بیف، بیو (فرسه).
- بیفاج:** نه مه‌نتقی، نهمه‌عقول.
- بیفهری:** بی ئومیدی (یاس).
- بیقیام:** گوشه‌نشین، پارسا (راهبه).
- بیقام:** نه‌ریک، سه‌رکیش، نهمه‌وزوون.
- بیکه‌لک:** بیخیر، بی، بی مه‌فا، بی سوود.
- بیکار:** بی شول، بی عه‌مه‌ل.
- بیکاره:** به‌تال و ته‌مه‌ل.
- بیکن:** دلپاک.
- بیکاری:** بی شولی.
- بیکوانه:** دوگانه، جاجک یان جیسوکا که‌زوانی، به‌نیشتی که‌زوانی.
- بیکه‌س:** بیمرۆڤ، ته‌نیا، ناقی شاعره‌کی مه‌زنی کورده ل پاریزگه‌ها سلیمانی.
- بیگانه:** بیانی.
- بیگار:** (۱) سوخره و زباره‌بی بکوته‌کی بخلکی کرن، هه‌وار و قیری؛ (۲) بیگار ب مه‌عنا (گریان) ژی هاتیه دبیشن: شین و بیگار.
- بیگانه‌په‌رستی:** دۆستیای بیگانه‌ی (عماله الاجنبی).
- بیگومان:** بیشک.
- بیگاه:** بیوه‌خت، بیگه، بیگاڤ.
- بیگه:** گه‌هیری، ناقی گونده‌کیه ژ کوردستانی عیراڤتی، به‌گ.
- بیگاڤ:** بنیره بیگاه.
- بیگوه:** گوهنه سمتی، ئەو که‌سه کو شیره‌تی ژکه‌سی نابیسیت (مغفل).
- بیگه‌ڤ:** گه‌وج، سه‌رسه‌ری (احمق).
- بیگه‌فی:** گه‌وجی (احمقی).
- بیگۆ:** ئەو گسیایی کو هاتیه چه‌راندن، ئیدی حه‌یوان ناقدا ناچه‌رن.
- بیگن:** بی گه‌نی.
- بیگه‌ران:** بیگه‌ران، زۆر و زه‌وه‌ند، مالی زۆر، بی‌دوماهی (نه‌گران).
- بیگری:** بی چه‌پ و خواری.
- بیلنه:** جه‌ژنه‌کی فه‌لانه.

- بیل:** مهربیرک، بیل و بیری هاتیه.
- بیلها:** نهوژی وهکی شه‌نهبایه، بهلی بیریکا داری نه بشه‌نه‌ی.
- بیلدان:** کولانا عهردی ببیلی‌یه.
- بیللا:** دوو نهوژم، باران نه‌گر.
- بیلان:** بی هیلینک، بی لانه.
- بیله‌کان:** بیله‌قان (مغرقه، آله‌التعشیب).
- بیلته:** هه‌له‌په‌رکی که‌ر، مقام‌بیتژ، گورانی بیتژ.
- بیلتشان:** ره‌قاسکه‌ر، چوبیکیش: «بیلتشانو، بیلتشانو - به نادای سه‌له‌په‌ی مه‌زانو» "غزال مشکو".
- بیلقان:** بیله‌وان، بیله‌قان، سه‌له‌په‌زان.
- بیلغه:** نهو که‌سه کو ده‌رافتی کار و ناخفتنی نه‌زانیت.
- بیله‌دارینه:** نهو بیله کو ژ داری چیدکه‌ن.
- بیلده‌خه:** ناقی هفتی یه‌کی زستانی‌یه.
- بیلزچکه:** بیللی داری نهو بیچوک.
- بیمه‌رگ:** بیمرن، نه‌مر، جاوید.
- بیمه‌رگی:** ناقدیری (خلد، مخلد).
- بیماک:** بیدایک.
- بیمان:** بی به‌قا، نه‌جاوید (غیر مخلد).
- بیمال:** که‌س کو هیچ نه‌بیت، مقامه‌کی خوشی کوردیه.
- بیمیشک:** بیمیژی، تینه‌گه‌یشتی (خال من‌الدماع).
- بیمه‌ریژ:** نه‌ی پاکژ، قریژی.
- بیمه‌ریژی:** قریژیاتی.
- بیمده‌ر:** بیدهر، خه‌رمان.
- بیمندر:** بیمسار، بین سه‌حر.
- بیمترخ:** بی به‌ا.
- بین:** (۱) بون (رائحه)، بین، (۲) «بین هاتیه سه‌ری دفنا من»؛ (۳) دبسته پاشگر مه‌عنا (اسم‌اله) ددهت، وهکی: پشت بین، پشت به‌ن، پشت به‌ند، پشت گریده‌ر، به‌ندی پشتی (حزام). هنده‌ک بخه‌له‌تی دبیزن پشدین، یان پژدین، هم وهکی: ده‌ربین، ده‌ف بین، ده‌ست بین، یان ده‌ست بین، پی بین، ده‌ف و زاریین. **بیمندان:** ئیستراحت کرن، ته‌حرفه‌کر.
- بیمفال:** بین نیری ده‌می کو لفال بیت.
- بیمه‌لمای:** نه‌فه‌س ته‌نگی، نه‌فه‌س سوار.
- بیمه‌وا:** به‌له‌نگاز، بی نامانج، بی میننه‌ت: «ده‌سته‌داری بی‌نه‌وایانه خودی» "مه‌لا یوونس ده‌وکی".
- بی نیاز:** بی داخواز، بی مه‌قسه‌د.
- بین دریز:** ملیان (صبور، حلیم).
- بیمدریزی:** ملیانی (صبر).
- بیمکورت:** که‌له‌سوسک، بین ته‌نگ.
- بیمهاتن:** ته‌نابوون.
- بیمه‌دان:** ته‌حرفه‌دان، سه‌سانه‌وه.
- بیمسو:** بوسی.
- بیموژی:** بیمقیژ، قریژی.
- بیموژی:** بیمقیژی، ب ده‌شتان (حیض).
- بیمترین:** بیشک (عطاس).
- بین بین:** ده‌م و ده‌م، گاش گاش.
- بیمه‌لگر:** نهو که‌سه کو ژ دووربینی هه‌لگریت.
- بیمان:** گریدان، نانکۆر، عه‌رد بینان ژبه‌ر سه‌رمایین.
- بیمایی:** گریدایی، بیناندی.
- بیمه:** بی ژن یان بی میتر.
- بیموژن:** ژنا میتر لی مری.
- بیمه‌میر:** میتری ژن لی مری.
- بیمه‌له‌تی:** به‌خت ره‌شی، بی ولات.
- بیمه‌لیت:** بی ولات.
- بیمه‌ی:** (۱) بی به‌لا؛ (۲) بی زبان، بی زه‌ره‌ر.
- بیمه‌ی بی:** بی به‌لابی «ره‌نگه‌ه‌ف واژه‌یه ژ دو پارچه‌یان هاتیبیت» ئانکو: «بی + وه‌یل بی» (ک، ع).
- بیمه‌له:** به‌چکه به‌راز.
- بیمه‌لت:** تۆرین، به‌دبه‌خت.
- بیمه‌ج:** بیمه‌رج.
- بیمه‌رج:** بی که‌لک، بی سوود، بی مفا.
- بیمه‌ر:** زربار، بیمبار، بی به‌ش، تامه‌زرۆ.
- بیمه‌ری:** زرباری، بیمباری، بی به‌شی، تامه‌زرۆیی.
- بیمواز:** جارس، بیمزار، جازز.
- بیمه‌جان:** بیمراوه‌ستان، په‌ی ده‌ریه‌ی.
- بیمه‌ژن کوشی:** نهو ژنه میتر لی مری به‌کو لسه‌ر هیتیمان دانیشتی‌یه و کار دکه‌ت یو خودان کرنا وان.
- بیمه‌ناف:** ترسوک، ترسوک.
- بیمه‌ناق:** ترسوکی.
- بیمه‌تی:** بی ئومید.
- بیمه‌یاتی:** بی ئومیدی.

بۆيا: بېنا بايى، ئەو بېيىنە كو با لگەل خۆ بە لاف دكەت.
بۆيات: كۆسپ، ئاستەنگ، ئاستەنگىت دونيايى (عقبە).
بۆپ: بېين بې، ئەو تىشتە كو بېيىن دېرېت.
بۆت: ئانكوو بۆتە (لەك) ئاقى عەشپىرەتەكى بناث و بانگى كوردانە.
بۆتك: دارەكى قەوراندىيە ئاقى تېرا دېورېن بۆ سەر عەرد و زەقيان.
بۆتانى: زاراقى بۆتانى شەل و شەپكىت بۆتانى، تىقەنگا قوتە بۆتانى.
بۆتىمار: خەمەگوپى، مارمۆلە، ئاقى بالندەكى ئاقى.
بۆتى: بن زك.
بۆتە: عەرەبكارى بوويە بۆ (بوتقە) ى زىرحەلېن. شاعر فەرموويە: «دل بۆتە بۆتە بۆتە».
بۆج: خۆپەسنى (انايە).
بۆجە: بودجە (مىزانىيە، مصرف).
بۆجەھ: بۆجۆ، بېين جۆ.
بۆجەلالى: لايىن جەلالى ئاقى (صوب الساقىيە).
بۆجكار: خۆپەسن.
بۆج: (۱) وقار، رىز، شكۆ، توانا؛ (۲) ئاقدەف؛ (۳) ژبەرچى؟ > د كوردېدا كەش دا و لئاقىستايدا ھەر ئەف مەبەستەنە. ئەوئىت كو «بۆج» ب «عەورەت» مەعنا دكەن ئەو زاراقەكى زۆر كىم و غەربىيە و نە زمانى تۆرەيە ژى، تەغەرى كوردستانى وئ مەعناى نازانن.
بۆجى: بۆجە؟ بۆج؟
بۆجروك: بېين چرچىك، بېين كوزىرك.
بۆجرك: بچووك.
بۆجىك: سامان، ولكە.
بۆخە: مل قەوى، بۆغە، گايى بۆغە.
بۆخۆشكە: بېين خۆشكە (محلې).
بۆخاوو: بېينا زادى شەقى.
بۆپ: (۱) بۆپى ئاقى (معبىر)، بۆپ مەعنا پرتوقژى ھاتىيە: «بېرى تە عەقل، يان سەربور؟ بېرى گۆت: ئەگەر سەربور بىسەرى تەھات، ھەر بخۆ دى عاقل بى... پەند!» (۲) ستېرىكى تى و فېقى پاراستنى بۆ دەمەكى دىتېر: (۳) قەبال، دەخلى پېشت.
بۆر: (۱) دەوارى لى سواربوونى وەكى ھەسپ و ماھىنان،

بېھتەك: بى شەرم، پېروو.
بېھتەكى: بى شەرمى.
بېھتۇشى: بى ئاگە، بى ئاگاھ.
بېھرودە: بى سوود.
بېھرودەيى: بى سوودى.
بېھمەتا: بى ھەقال، بى مانەند، تەك.
بى ھەقال: بىئە بېھمەتا.
بى ھىز: بى توانا.
بېھتۇشى مەرگ: روحدان، سەكەرات.
بى ھارىكار: بى يارمەتى دەر.
بى ھۆم: بى وەغەر.
بوو: پەيدا بوو، بۆرى، ھاتە وجود.
بوت: سەنەم، دە گەزاقى واژەيى (بود)ە.
بوت پەرسى: (صنم) پەرسى.
بوتخانە: جەئ بوتوا سەنەما.
بۆردن: ژ ھۆش چۆن (اغما).
بوربان: برژبان. "جزىرى" فەرموويە: «زانم پەريشانى ژ دل، بىتەد بە ئىشانى ژ دل - تەشېھى بوربانى ژ دل، باللە نە ئىنسانى مەلا». بوربان بۆ تىشتى سەرما و سىرې برىژى بكارىتت. "مەولەوى" فەرموويە: «شۆرى رەشەباى زووسانى ھىران - سەرچەلى عەيشم كەردەن وەبوربان».
بووك: وەوى، بووك.
بووكى: داوەتى، يان بەر بووك. "ھەزار" فەرموويە: «ھاوجوتى يەكن مەلېن جودا بوون - بووكىنى مە فرشتەى خودا بوون».
بولبول: بلبل، بالدارەكى دەنگ خۆشە.
بولبولە: لولەى مەسېن شەراب.
بۆ: ئەف واژەيە د كوردېدا بگەلەك مەعنا و مەبەستان تېت:
 (۱) پسىرائى، وەك: بۆناخوونى؟ بۆكار ناكەى؟ (۲) (تلىكى) خاوەنى، وەكى: ئەف كىتېيە بۆ مە: (۳) ھۆيى: ئەز بۆ خوندنى ھاتىمە، تۆ بۆ مالى دونيايى: (۴) فەرمانى: بۆ لام (وەرە لام، بزاراقى شەبەكى و ھەورامى و رۆژبەيانى) لقىرە دا بۆ فعلى فەرمانىيە نە حەرفە: (۵) بسپۆرى: «ئەف زىنە بۆ ھەسپى مە»؛ «ئەف كورتانە بۆ ھىسترا تەيە»؛ (۶) ب مەعنا بېن (رائحە): «ئەف گولە زۆر بۆن خۆشە».

بۆزى: بۆز، بۆزبەگ، جار تېن و دېنە تاغى مروشان، جار ژى ب مەنا سڭكى و (اھانە) تېن.
بۆزىزانە: ئانكود دەۋارى بۆز، غارانە.
بۆزۇ: بەرماك، شووندەف، جېدەقنى دەۋاران، بېزار، ئاڧا دەقى، بۆزۇ لئاقىستايدا ب مەنا: تف ھەپە. (سور).
بۆزۇكرن: بېزاركرن، بېزارى ديار كرن.
بۆسە: كەمىن، ئامرازى جۆتى، برىتسىيە ژ چەميانى. دېيىژن: «شەۋى دى ئەز لسەرما دابوومە بۆسە (تېكچووم).
بۆسۇ: بۆسى، بېن سوو، بېن سۆتى.
بۆسىكرن: برىتسىيە ژ دەريازبوننا كارى ژ ئەندازە و خەدى. دېيىژن: «تە ئەف كارە بۆسىكر، ئەگەر ژ خەدى دەرياز بوو».
بۆسا: ماچ.
بۆساشا: ئەو ماچى كر، عەرەب ژى (بوس) بكار تېن بەلىغ عەرەبى نېنە، دېيىژن: (ابوس ايدك، ابوس عيونك).
بۆست: بۆستا دەستى مروقى (شېر، وجب).
بۆستوتى: برىتسىيە لئەنگاشى بىن (مازق).
بۆق: بەق (ضفدع)، چاقى زل و مەزن دېيىژن: چاقبوق.
بۆقەپ: دېيىژنە زەلامى قەۋى و قەلەو و زل و زەبەلاخ و خرچاخوڧ.
بۆقزە: پەژك (بشرات).
بۆقەلموون: عەلۆعەلۆك (مرىشكەشام).
بۆغە: لۆك (قوى).
بۆكرووز: بېنا موو و ھرى بى سۆتى.
بۆلمەر: خاكستەر، خۆلەكەۋى (رماد).
بۆلمەبۆل: پتەپت، پرمەپرم.
بۆلمەبۆل: بۆ پىرپىرانیژى تېتە بكارئىنان دەمى گولېن و پەرىنى.
بۆل: زەنگولې ملى دەۋارى كاروانى، ملى بەكى ترى.
بۆنە و بېنە: ھۆسا و ھۆسا (كذا و كذا).
بۆن: بېن، بېنەن.
بۆندار: بېندار، بېندار.
بۆنەۋەر: جېهان.
بۆنە: ھەلكەفت، ھەرۋەسا بزاراڧى شەبەكى جار ژى دېيىژن بېنە، سەبەب و ئەگەر. «بزاراڧى سلىمانى»: «بەبۆنەى ستمكاران بوۋىنە پەناھندە».
بئە: بەتو (بك).

عەرەبكارى بوۋىە بۆ (براق) ى، بۆر، بۆز، (اغبر)، ھەسپ، بۆقوربانى، (اضحىه) ى بكار تېت: «شەۋ نەسىم خوەش پەنجە تېكرا - وى دچېن ۋەك طىرى فېكرا / بەھسى زولفى يارى پېكرا - بۆزى عشقى پۆر فرایە» "جزیرى" [بۆزى عشقى: ھەسپى مرزى؛ فرایە: تېژبالە، زۆرفەرە، زۆر بەفەرە، زىدە بەرزە و غارایە؛ ۲) عەردى نەچاندی؛ ۳) جورە رەنگەكە.
بۆرەبۆر: دېيىژنە قۆرىنا چىلا، بۆرىن: «سەد بورېتت جەرباندىن»؛ «بۆر بەھارتى» "پەند".
بۆرەمروڧ: سادە مروڧ (عوام الناس).
بۆرەك: جۆرە نانەكى روونداى و شرین كرىە.
بۆرىن: دەرياز بوون.
بۆرکەلە: باڧ زەر.
بۆرە: بخۆ «بزاراڧى شەبەكى و ھەورامى».
بۆراندن: دەرياز كرن.
بۆرى: لولە، شەپپور.
بۆرىزان: ئەو كەسە بېسۆرى لېدانا عەسكەرى زانا بېت، شەپپورژەن.
بۆرە خزم: ئەو خزمى كوژ لايىن ژنانقە بېت.
بۆرچكرن: بۆز و قرىژى.
بۆرژانك: مۆرىژانك، ماروۋژە، مارىزە، گىايەكى بەھارىە.
بۆردان: جېھى رەژى، جېگا خولەمېش.
بۆرچېل: بۆزچېل، ئەسەمەر.
بۆران: چاخى دەخل چاندن و بارانى.
بۆرانى: ھېلكە و روون.
بۆرەسوار: سوارەكى نەناس، سوارەكى تازەفېر.
بۆرەلۆكە: بۆرەقنە، بۆرکەلە.
بۆرگە: جى دەريازبوننا تاغى (مەبر).
بۆزە: بووزە.
بووزە: ئېخساستن: «ئازىز ۋەس بووزەم نە گىجىجاو خەم - ۋەس چۆن بېناى پەنھان ۋەر، نەچەم» "مەۋلەۋى".
بووزەم: من بېنە.
بۆزردان: ۱) چىزكرنا جەدەرى بېلگە و ئاۋەند (افحام الخصم بالدليل)؛ ۲) بۆزدان، بۆزردان، بۆزدان.
بۆز: بۆر.
بۆزە: تشتى بۆز.

- بته‌و:** خوړستی.
- بته‌وی:** خوړستیاتی.
- بت:** بوت (صنم)، بوت کوردیتره.
- بت په‌رست:** بنیږه بوت په‌رست.
- بتخانه:** بوت خانه.
- بتر:** زوړتر، مشه‌تر، زه‌حفتر، گه‌له‌کتر.
- بتری:** زوری، زوړتری (اکثریه).
- بتر:** خوږه‌سن (انانی).
- بتیز:** بتر، متکبر.
- بتساز:** صنم چیکه‌ر، بوت ساز.
- بجن:** (مقول).
- بجی و ری:** ره‌بیا درست و (منظم).
- بجهرگ:** شجاع، میړچاک، دلیر.
- بجهرگی:** دلیری.
- بجهم:** مهبه‌ست (معنی، مفهوم).
- ب ج:** بجی؟
- ب چی:** ب چ تشستی؟ (بأی شیء؟).
- بچو:** <فعلی (امری حاضر) یه>: برۆ، هه‌ره، بو حازری که‌ت بکار تیت.
- بچه‌ند:** به‌چهند؟ (بکم؟).
- بچووک:** مندال، زاروک.
- بچووکانه:** بچووکاتی، نامه‌عقول، مندالانه، زاروکانه.
- بچوکاتی:** مندالانه.
- بچاڅ:** به‌چاو، هشیار (واع).
- بچریان:** بچریان، دریان.
- بچریان:** بنیږه بچریان.
- بچراندن:** دراندن.
- بچرین:** درین.
- بچره‌اتن:** تینکچون (تجمد).
- بچرک:** ناسکه‌نان.
- بچکوله:** بچووک، مندال، هم بچکولانه و بچکه‌له و گچکه‌له و گچکوک هاتیه.
- بچوژ:** یان پچوک نانکو بخاترا ته (خودا حافظ، اودعناک، الوداع)؛ هم ده‌نگی ناخیه. ژ حکایه‌تا ده‌نگی که‌وان ده‌می کو بترس دفرین و دبیزن بچوژ، یان پچوژ.
- بخوژ:** زوړخوژ، خوژا.
- بخوژد نهمرد:** خوژا کو تیرا مان و نهمرنی بکه‌ت.
- بخوژ و نهمیر:** بنیږه بخوژد نهمرد.
- بخوژیخوژ:** گه‌ف، حه‌ر شه.
- بخیری:** کولینک، بغیری.
- بخوژدان:** (مجمره، مجمر).
- بخوژیږ:** (لا ابالی) هم ئیشاره‌ته بو چیرۆکه‌کی مه‌شه‌وری کوردی، دبیزن جارک مرۆقه‌کی ره‌زکی تری دیت، هرچه‌ک و دزه‌ک که‌فتینه‌ ناڅ ره‌زی وی و تری دخون ئینا ئه‌ول و ژریشه‌ هرچ ژناڅ ره‌زی کرده‌ده‌ر، پاشی دزگرت و گریدا و ده‌ستدا گویالی و دارکاریه‌کی حیسابی لدزی کر، ئینا دزی گوتی: ته بوچی هرچ به‌ره‌لا کر و نه‌قوتا و نه‌ز دارکاری کر؟ خودانی ره‌زی گوتی: چکو کاری هرچن هه‌ر بخو برۆیه (نانکوو دخوژ و دچیت) به‌لی هندی توی، تو دخوی و دبه‌ی!
- بدرت:** بده‌ت، ده‌ستبده‌ت، مومکین بیت، "جزیری" فهرموویه: «حجر اسود بدرت ده‌ست زیاره‌ت بکرم - نه‌زره من بت بگرم خواسی تهریقا مه‌که‌هی».
- بدی کار:** دیندار.
- بدیا:** دیتبا <لزاراقتی جزیری و هه‌ورامی>. «مه‌وله‌وی» فهرموویه: «ناخ، په‌ی خلوه‌تی بدیام و بی خه‌م - سیوای تو دیدم، که‌س نه‌دیام و ده‌چم».
- بدم ته:** بده‌مه‌ته <بزاراقتی به‌رواری ژوریان>.
- بده‌ه:** باج، ئه‌و رسمه‌ کو ده‌وله‌ت ژ مله‌تی وهردگریت.
- بده‌ بستین:** گو‌فت و گو (رد و بدل).
- بده‌یی:** بده‌ه، دان.
- بده:** بیسه، به‌ره‌ه‌م، هاتن، هات، دبیزم: ئه‌ف ساله زه‌قی یا مه‌بده‌یه‌کی چاک ژئی هات.
- بده‌ره‌م:** بده‌من.
- بده‌کار:** ده‌دیندار - مشترکه‌ مابه‌ینا کوردی و فارسی بده‌ه‌کار، یان بدیه‌کار.
- برا:** کورپی بابی مرۆقتی، کاک، «برا برابه، مامله‌ت جو‌دایه» "په‌ند".
- برازا:** کورپی برای.
- برازی:** کورپی برای ب زاراقتی کوردیت سووریه.
- براده‌ر:** بفارسی هم برابه، به‌لی بکوردی واژه‌ی دؤستی ژه‌دگریت.

بره‌فا خۆرا ناگه‌هی: ئەفرسته‌یه د کوردیدا تیت مزازه‌کی مجازی دگرت، دبیتژن: «رۆژەک دیت تو بره‌فا خۆرا ناگه‌هی» ئانکوو ناگه‌هییه ره‌قینی، ناگه‌هی بره‌قی، ره‌قین بده‌ستی ته ناگه‌قیت، نه‌شیتی بره‌قی، یان ره‌قین دئ بزەحمەت که‌قیت. ئەف رستیت وه‌سانی بریتینه ژ ره‌قینه‌کی بترس و بلەز و له‌زاندنه‌کی ژۆر توند و دژوار.

براماری: برایی ژ دایقه، دبیتژن: «براماری گیای بهاری» "په‌ند".

براگنی: ئەوه کو حیلە ی هەتا لبرایی خۆژی دکەت.

برایی دای بابی: برایی ژ دای و بابقه (شقیق).

براکوژی: شه‌ری نافخۆبی یه‌ قه‌ومه‌کی.

برامازی: برابه‌للی، برامازک.

برابه‌للی: خورنیسک (خرنوب): «برایی گورگی»، «برایی جونی قوتی»، «برایی ماری»، «برایی دفن بری»، «برایی قەلێ نکلی وی بگوویه» ئەفه هه‌می په‌ندن و کنایه‌تن.

برنجاری: جه‌می برنج لی چاندی په‌رتیزی برنجی ئەسلی وازە: «برنج + زاره». جار پاشکۆیه کومه‌به‌ستی ژۆری و گه‌له‌کی یه‌ دده‌ت وه‌کی: «برنجاری: برنجزاری»، «شافرچاری: شافرزاری»، «مه‌ره‌زجاری: مه‌ره‌زجاری»، «قامیشجاری: قامیشزاری، قاروشجاری». نه‌هۆ پیقه ئەم دئ لسه‌ر وازە ی زاری ئاخقین.

برک: بری.

بری: قرتینه، نسقه‌ره (تجشوه).

برکه: بنج، برکه گوندۆر، برکه خیار، برکه شفتی، برکه تروزی. **برنابۆز:** پیره‌میتیری که‌قناره، ته‌غه‌ر ئەف وازە یه‌ بۆ پیره‌میتیری فه‌لان بکار دهن، وازە یه‌کی به‌درتیز و ئەهریمه‌نیه.

برنجه: پرنجه، پرنج، بنز (برونز).

برۆ: ئەبرۆ، به‌لی برۆ کوردیتره، لئاقیستا‌بداژی «برۆ» هاتیه نه ئەبرو.

برووسک: برووسکه، چرقتیت هه‌وران.

برووسکه: بنپیره برووسک.

برووسی: = =

برمه: گوشتی، یان سه‌رو پیکان دکه‌نه تیدا و ده‌ری وی دگرن و دکه‌نه ناف ته‌نووری، شه‌قی هه‌تا سپیدی ئەو تشتی تیدا دکه‌لیت و ده‌له‌لیت.

برمه‌برم: بۆله‌بۆل.

براده‌ری: دۆستانی، لئاقیستا‌یدا «براته» ب مه‌عنا براده‌ر هاتیه.

بریکار: جیگر، نایب، وه‌کیل.

بریکاری: وه‌کاله‌ت، نیابه‌ت.

بریتک: مشاری دوو ده‌سته، خیزان (قاطوع).

برانندن: لئاقیرن (استئصال).

براننده‌فه: براننده‌وه (اباده).

بریان: لئاقچۆن، که‌باب (محو).

برن: بردن.

برین: جودا کرن (قطع).

برینک: بنپیره بریتک.

بریندار: زامدار.

برین: زام.

براشتن: براژتن، برژاندن.

برژیان: برشتن.

براشتی: برژیای.

برژاندن: براشت، سۆتاندن.

برنجزار: برنجاری، عه‌ردئ برنجی.

برمیز: «ژ دوو وازە یان پیکه‌اتییه: پر + میز» ئانکو میزاکو بری و پیحیچ تیت، ئانکو میزای فه‌بر فه‌بره (متقطع). برمیز مه‌عنا دیارتره ژ پرمیزی چندان کو هه‌ر دو مه‌به‌ست ئیکن و کوردینه.

براژن: ژن برا، ژنابرای.

براله: براکو (اخی).

برامازک: برامازی، جه‌فت.

برایه‌تی: برایاتی، برایی، براتی.

برچی: برسی، برس.

برسی: بنپیره برچی.

بریانه: بریتییه ژ مرۆقی زک مه‌زن.

بروش: دان هیرک، دانه‌پیر: «ئە سۆفی دانپیر - برسی نه‌بوون تپیر / بۆته نه‌بت خپیر - گوشتو چو نیی» "ناله‌ند".

برانی: داوداپرانی (مسابقه بالركض).

برنده‌وه: برنه‌فه، قازانج کرن.

بر: ئەف ئاقه ژ بر که‌فتیه، بزاف (عبور).

برا: هاته برین.

برایی کانونی: پاییزه برا، براده‌ری ریایی.

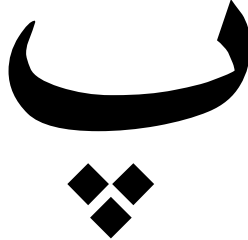
- بريڻه:** جهوسهر.
- برينگه:** ٺهه جي ٻه ل عاقداري ڪوچولي ٺوئالفي حه يونان ليندبرن ٺهه سلي وي ديبته <برين + گه: جي + بريني>.
- برين پيڻج:** شهلتهقان (مضمد).
- برين ساز:** تيمارڪهري زام و برينان.
- بره:** بهرازي ٺيڪانهو تاقانهو نير، دداني بهرازي.
- برههراز:** ڪومهلهڪ ٺاڙاوههڪران و شهرفروشان.
- برنهسهر:** ٺهه نجامدان.
- برپن:** دهنگي ٺاڻي، دهنگي بايي، دهنگي باراني، برپينا سواران، برپينا زڪي، برهبر، بره لپي بره.
- برهجه برچ:** دهنگي ڪلهاتنا قازانگي، يان تشتهڪي دي.
- برنده:** برهڪ، تيڙ، مشار.
- برناخ:** بنپره بهرناخ.
- برنووتي:** بهرنوئي (نشوق).
- برهڪ:** مشار، ٺهه (منشار).
- بريڙ:** پريپت و بهرهدڪت.
- برزانڪ:** مٿوولانڪ (اهداب).
- بريشڪه:** قهلاتنڪ، دامشته، دانج قهلاندي.
- برست و ريسقه:** ب ههمي قه، ب تيڪرايي.
- برڪ:** ڙانا بچووكبونوي، برينه (الم المخاض).
- برهبره:** گورمه گورما بايي، يان ٺاڻاخورت.
- بريق:** تيڙڪا روڙي، يان روڻاهي بهڪي دي (لمعان).
- بريقه بريق:** (۱) روڻاهي لدوو روڻاهي پي (تڪرار لمعان)؛ (۲) زوربيڙي.
- برينه:** ڙانا مندال بوني.
- بري:** فشارازاني، ٺيڻشا مندال بوني.
- بري ڪر:** بنپره برينڪار.
- بريڪرن:** وڪالهت، هنارتن، شانندن.
- بريقهدار:** تهيسوك، لهماع، ب رهوش.
- بريقو بوق:** تهيسيان، گازی و ههوار.
- بريقيتن:** بنپره بريقبوق.
- بريون:** ڙيڪ جودا بون.
- بريبي:** نهماي، قهبريبي (مباد).
- برچڪ:** برجه برچ، دهنگي ڪهليئي.
- بروا:** باور (ثقه).
- بروايي:** باوهري.
- برڪ:** فرڪ.
- بريار:** پهيمان، قهرار.
- بريڙ:** پريپت، پاڪهڪر، قيجه، تور تور (ذو برهڪ).
- برينگ:** ڙ شير قهڪرن، خهبرير (فطام).
- برزانهوه:** سوٽنا بريني دهمي ڪهواندني.
- برقهندهره:** چهقل، تووري (واوي).
- برڪدان:** هاڻيٽن.
- برنج ڪوت:** برنج قوت.
- برهو:** بلنديا بهايي تشتي (ارتفاع لسعر).
- بريا:** خوزي (ياليٽ).
- برياني:** مريشڪ، يان بهرخي ناڦرووني سوزڪري.
- بريتي:** ڪنايهت، عبارهت.
- بريڪهني:** خوزي (ليٽ).
- برنج:** لٺاڻيستايڊا «برجه» هاتيه، داهاتهڪي ٺاڻي يه.
- برسياتي:** برسيتي: «برسي ناني د خهونا خودبينيٽ و روس جانگي»، «تيرڪي هاي ڙ برسيسي نينه» "په نند".
- برازاڻا:** برازاڻا، نيگهههاني زاقاي لشهقا زاقايي پي.
- برازيان:** ب جواني (تزين).
- برهه:** بهيڙ، ب رهگوريشه.
- برهڪه:** بنپره بريته.
- برهو:** رهواجدار (رائج).
- براشه:** بريشته، بريشڪه.
- براتوته:** تبلا قليچڪي.
- برگين:** بگههينه. "جزيري" فهرمويه: «دا بييني سهنهما من، تو بگين خويدهخت - بگه تهخليسي جوابي مه ڙ قئي موختهسهری».
- بگهينه:** بنپره بگين.
- بل:** بيڙجگه، ڙيل، بڙل (بيڙجگه ڙ ههميان بوزماني تورهی ڪورديتره و جوانتره).
- بليسه:** بليسه، ڪلهه، پيت (مشعل).
- بلا:** بلاتي، ٺي، باشه.
- بلياس:** عهشيرهتهڪي ڪوچهري ڪوردانه.
- بلبله:** لووله پي مهسيني.
- بلند:** بهرز (عالي، مرتفع، رفيع).
- بلندي:** بهرزي.
- بلنديا:** بهرزابي.

بن پڙانک: بنپڙان، لناف چوٽا نيشانا کچينی و بکاره تي ب	بلندکرن: بهر زکړدنه وه.
سه به بهين که فتنی ژ عه رده کی بلند.	بلندتر: بهر زتر.
بنتا: بنتايين دارا.	بلح: مفلنگ، قه حبه (کنایه).
بنتاو: شتل.	بلمه بلم: برمه برم.
بنج: بنجک، بنچک.	بلوق: زهق، چاقبلوق.
بنج داقتان: رپن برنه خواری، ريشه داقتان.	بلوول: بلوټر، شه پيور (شبابه).
بنج داقتان: بنج داقتان.	بلویل بیژ: بلوول ژن.
بنج به سترکرن: بریتييه ژ کاره کی کو باش بیتته نه نجامدان.	بلوولغان: بلوول بیژ.
بنه: گابی بنه (قاعدہ).	بلوز: کراسه کی ستور کو ژ په مېوان، هری چیدبیت.
بنه چک: نه سل.	بلقول: بزماري بددانوک.
بن فله: بنديان (قريب العهد بالاسلام).	بلنگاز: هم ژار، به له نگاز (مسکين).
بنار: سه روک، ره ئيس.	بلاو: به لاو، به لاف، في، شاش، نه هميس.
بنج و بنه وان: بناغه و ريشه.	بلوسک: ژ نامرازی ناشی نافی يه.
بنچاخ: سه نه د پټ ملکینیا زهقی (سند طاپو).	بله کناجی: مروقی ژنکاني و کچکاني، سه روژنکاني.
بنچل: بنچهل، بنکيشي.	بليمه ت: بهرکه تي.
بنچين: بناغه، نه سل.	بلندگوژ: بلند بیژ (سماعه).
بنخه رمان: بن بيدهر.	بم: کر، کپ.
بندروو: قوونه دهرز.	بمانی: کرا بکوملی (سکوت جماعي).
بندوک: نه و تشته کو دکه قیته بن نيششکی ده می کو دحله لين.	بسبيک: گييايه کی بهاربه تيته خوارن.
بندهست: ژيردهست.	بجه مپ: گورمه گورم.
بندهستی: ژيردهستی.	بچا: په مپ.
بندين: بندهن.	بچينه: بمانی.
بنک: به لگيت بنی ژ تووتنی.	بن: ژير (تحت).
بنکدار: فروشياری گشتی فروشي.	بناغه: بناشه، بنيشه، ژيرخانه.
بنکر: نه و گراه کو بينی ديزکيشه نووسياي و سوتی.	بناغه دانان: بناشه دانان.
بنتان: نيلهک.	بندریايی: دهيندار، موفلس، نه و کچه کو کچينیا وي نه مابيت.
بن که ليشه: بنکليشه، بندهست.	بنپهل: بن ناگر، بن په نگر.
بن که ن: بن که ند، بن که ندال.	بنار: دانگ، دانگا چپاي.
بن که وش: بن که فش (تحت الابط).	بناو: به ناو، داری بناقی.
بنگس: بنگست، بنگوش، بست.	بناوان: سکر، بنه انا مالي، خانه دار (ربه الدار).
بنگه: باره گه، باره گا.	بناوان هله ستن: سکر دانان.
بنگوژ: مه خهل.	بناخهل: بن که فش، بن هنگل.
بنلق: بن تا.	بنې: فه بریان، بنه پر.
بنووس: قه له م، خامه.	بنپال: بهرته نيشت، بن دهست.
بنه: گابی بن گيری (مرکز).	بنپزوو: پالويی بن کلکچ دهواری.

بنه پيئەدان: بەرزە کرن، (اهمال) کرن، پشت و گوھ فە هافيتن.
بن تيش: بن چەل، ژيئر لووتكەى چيا.
بن چەل: بنپيرە بن تيش.
بن نيش: بنپيرە بنپيشە.
بنواشە: » »
بناشە: » »
بن جوو: بن جوو، ئەوھ كو بابى وى يان باپيرى وى جوو بوويه.
بن فەلە: بنپيرە بنديان.
بندۆك: بندهوك، ئەو تليە كو دكە قبيته بن نيشكى دەمى
 حەلاندنى.
بندك: بنكى گوندى.
بنكى گوندى: بندى، بندكى گوندى، ئەو كەسە كو با و باپيريت
 وى ل گوندىكى ژباينه.
بنهوان: دالده، سەرڤە گيرى مالى، كابانى، بانو (ریت البيت).
بنهوانى: بنهقانى. «بۆئاگادارى: واژه يى وانى، يان قانى
 پاشگره كه لدوو ناڤى گشتى (اسم الجنس) تيت، مەبهستى
 هونەر و پيشەى و نيسبەتە دده ته مه، وهكى: ئاشهقانى،
 بەرخهوانى، كوردهقانى، بنهوانى، سهگهوانى، جهنجهروانى،
 تۆرهقانى، چيسچكهوانى، زيرهقانى، پاسهوانى،
 نيشسيهقانى، مهلهوانى، نيچيرهوانى، زمانهوانى،
 مهزرهوانى، مهتالوانى، كهوگيرهوانى، مهتالوانى،
 شارهوانى، پههلهوانى، دارهوانى، وانهوانى، ...»
بوئير: ب جەرگ، نه ترس (جسور).
بوئيرى: نه ترسى.
بويتان: هندەك پرزكن لدۆرا قەيتانى چاقان تين.
بويتك: بويتان، بويتانك، سيستكه سهلام.
بويرا: خزم.

بنه تۆم: بنتۆف، بنه تۆف.
بن بهست: ريكا گرتى.
بنه جۆت: بنتۆف.
بنچه: رهگەز، نژاد.
بنه رەت: ئەساس، رهگەز.
بنپيشە: بناشە، بنواشە، بناغە (بنپيشە كوردپترە).
بنزىل: بن بيئزىنگ.
بنه باب: باب كالك (اجداد).
بنگهه: بنهگه، بنهگا، هافينهوار.
بنه مال: مالبات، خانهدان، بنه ماله (آل).
بنهوا: بنهفش، حال خوش.
بنهوشيله: بيمك.
بنهنكل: بن كهفش، ژيئر پاخل.
بنيشت: به نيشت (علك).
بن بيف: خانى يى بن عەرد و تارى.
بنگههين: ريزمان (نحو).
بندك: ئاسنخ بنى ئاشيه.
بنبەر: برىتبه ژگومكرنا تشتى، بەرزە بوونا تشتهكى.
بنتووك: خورى، يان لثايى خراب، بن كوك (ردى).
بن كوك: خورى، يان لثايى خراب (ردى).
بن دەستك: عەمىل.
بناث و بانگ: مەشهور.
بنه گوھ: بن گۆيچكه.
بنه بى: بن بى.
بنه جى: كارى مكوم، كارى كو باش هاتيه ئەنجامدان.
بنكىلك: (دس، تحريض).
بنديان: بن فەلە، ئەوھ كو بابى وى يان باپيرى وى فەلە بوويه.

پاتن: نان پیژان، پاتن. ئەسلی وئ «پاژتن» ە چکو هەمی
موشتهقا تیت وئ تپیا (ژ) ناڤدا هەیه، وهکی: پیژان، نان
پیژ، ب زاراشی زازایی سوتن.
پاتک: پشتمل، وهریپچهکی نانی، وهریپچهکی بەلگیت
توتتنی.
پاتکیان: بریتیهی ژ مرۆقی کیم تیگەیشتی (مغفل).
پاتال: شەرفرۆش، فتنه تراش.
پاتۆله: نانێ وهریپچای، پاتۆله بەفر.
پاتەخۆر: ئەو مرۆقی نزەیه کولسەر سفره و خوانی خەلکی
ژیای و بریتیهی ژ مرۆقی خۆفرۆش و لگەل بیانیان جۆت
بووی.
پاتە: پەرۆک، پارچەکی قوماشی، کۆنەپەرۆ.
پاتیل: پاتیلە، پاتیلکە، قازانکی بچووک.
پاتەخت: (عاصمە) «پەتەخت راسترە».
پاتە: پینە، پنی، پەرۆ.
پاتەکرن: پینەکرن: «میری پاشی، پاتی قازی» "پەند".
پات: قەگیژان، دبیژن: «دووبات و پاچ و چیتور و پاتین».
پاتیز: بنیپە پات.
پاجووش: کەزاخە، شینە (منظمە، تقليم الاشجار).
پاچرا: پی چرا.
پاچەک: (۱) ریخا گارەشان دەمی کو هسک دبیبت، وهریپچ،
دامان؛ (۲) دەهمان، دامەن، داوین.
پاچە: سەر و پیی حیواناتی وهکی بز و مەران.
پاچەچی: ئەو کەسە کو پاچەیی درست دکەت.
پاچ: گیسن، قەگیژان.
پاچەقولی: پیئالینک.

پ: سبیه مین تپیه ژ تپیت چەچی کوردی کو ب حسابا
ئەبجەدی دبیتە (۲)، تپیهکی ساز و بیئەنگە.
پا: پە (رجل) «بەلێ پی کوردیتەر و پەتیتەر ژ «پا» ی».
پانەفشار: ئەو رکبەیه کو جۆله (جحلە) پی خو دادنیته سەر د
حالی قنک کرنی و بافت کرنی.
پانەوشار: بنیپە پانەفشار.
پانیز: پاییز (خریف).
پانیزی: پاییزی.
پاییزەریژ: ئەخۆشیه د پاییزیدا تووشی مرۆقان تیت.
پاوەرە: داوەرە، دەری (سروال).
پابیل: پتەمەرە، بیل، مەرە، مەرک، مەریتر، مەریبل.
پابەند: پیئەند، پیئەند (قید).
پاچ: پیئەند (قید).
پاپ: ئەو دوردمە کو ژ تشتی رۆن دکەفیتە بن، مەزنی فەلا.
پاپا: مەزترین پەلە ژ رۆحانییت مەسیحیان، بابا، باب.
پاچ: بنیپە پاچ.
پاچەجینە: پەیرە، پیئەلیسک، پیئەجینە، قادرمە.
پاپل: تاییت بچووک ژ تایی داری.
پاپۆش: پیلاو، پیلاش، کەفش، کەوش (حذاء).
پاپۆرفان: پاپۆرفان، کەشتیفان، گەمیفان، کەلەکفان (کلاک،
ملاح السفینە).
پایەجانی: پایەجانە، پەپۆجانی.
پایەنجە: بنیپە پایەجینە.
پاپەنج: سبخور.
پاپەرگ: پەپرەگ، سەوکا ماری.
پاپەجان: بنیپە پاپۆش.

- پاچین:** ھه لپاچین، دا پاچین، پھرژنبن، پاچووش، که زاخه.
- پاچه ٺه کرن:** وەرگپران، تهرجه مه.
- پاچک:** پاتک، پهرو، پیچکه.
- پاخوا:** ھەر بلندی بهک کو بشکلجی گرگی دهرهاتی، پهخوا.
- پاخ:** پراخ، نیپراخ.
- پاخراو:** پیخواس.
- پاخستن:** ژ پی کھفتن، ماندی بیون.
- پاخل:** باغهل (جیب).
- پاخوشه:** خوش رو.
- پاخړه:** پاخړکه، بی ستوورک.
- پاخه سوو:** پیخه سوی.
- پادزکی:** پندزکی.
- پاداش:** پاداشت (ثواب).
- پادشاه:** پاشا (ملک).
- پادشاهزاده:** پاشازاده.
- پادشاهی پاشان:** شاهن شاهان، نسلجی وی پادشاهی پادشاهانه.
- پادشانشین:** پایتهخت، جیب پاشای.
- پادشاهی:** پاشایی.
- پاداښ:** نئو داښسکن کول عهردی رادچین، توږ، داښ، دام.
- پاد:** پاس، پاراستن.
- پادو:** خزمه تکار.
- پادویی:** خزمه تکاری.
- پاده:** پی، پینگاښ (خطوه).
- پاداو:** نئو که وه کو لئاښ رکه دی دهنه بیت و که وان دپخسته گرفتارا داښتی.
- پار:** پاره که، سالا چویی. لئاښتایدا «پاره که» هاتیه.
- پاره:** دراښ، به ل ل زمانجی په هله ویدا ب معنا بهرتیل هاتیه و ھر دو معنا ژیک نه دوورن، چکو ته غهر بهرتیلدان بدراقیه یه، پارچه (قطعه).
- پاراښی:** پاراوی، ئاخفتیت سار، په لدار (تعریض).
- پارچه:** پرتکه.
- پارسهک:** گه دا.
- پارسه:** ده روزه، گه دایی.
- پارسهنگ:** بهرامبر (عدیل).
- پارپار:** پارپانه وه، پارپانه ٺه، پارپانه ٺه، پارپان.
- پارچه پارچه:** پرت پرت.
- پارس:** نته ووا فارس.
- پارسی:** زمانجی فارسی، یانکو فارسی.
- پاری:** پاروو (لقمه).
- پاریخوږ:** نئو که سه کو لسهر سفره و خوانیت خه لکی ژبایی بچاپلووسی و بریتیه ژ مرؤقی (عمیل).
- پارینه:** پارونه، مریشکا دووسالی.
- پاریار:** پیترینه.
- پارهدار:** بریتیه ژ مرؤقی دهستگه.
- پارازتن:** پاراستن.
- پاریزگه:** ئوستان، پاریزگا (محافظ).
- پاریزدار:** خو پاریز.
- پارهوکه:** پارووکه و نئو کولی یه کو هیتر بلوتکان دچیت و نه فیه.
- پاریزکاری:** که مین دانان، خو پاراستن.
- پارت:** بهش، قسم، حزب، توده.
- پاروکلہ:** پیچوک.
- پارده:** دیوار، خندهک «واژه یه کی زازایی یه».
- پاریا:** که نهفت، کریت، هندستانی (منبوذ).
- پارزو:** پارزین (مصفا).
- پارزون:** پارزونک، پارزونک، پارزینک.
- پاریزهر:** چاښیر، پاریزگار (محامی).
- پارپه:** هیقی.
- پارازیت:** نئو که سه کو بناښ دینی هه بی بووی.
- پاری زل:** بریتیه ژ سته مکاران و بهرتیل خوړان.
- پارسا:** دیندار (زاهد، تقوا).
- پارسایی:** دینداری.
- پارسهک:** گه دا، دهرزه کهر.
- پارسه کهر:** پارسهک.
- پارهنگا:** پیتمیو، نئو داری کو دده نه بهر میوی.
- پارچ:** پاچ، گیسن.
- پارچه فروش:** خورده فروش، قوماش فروش.
- پارپو:** بیترکا داری، پالو، به فرمالک، به فری.
- پارپوکه:** نئو منداله کو کھفت و رهفتی تازه دکهت.
- پاروینکه:** نئو جوکه کو لدورا کوتین بان چادری دکولن تا ئاښ نه چیته بن خیفه تی.

- پارشهو:** پارشیو، پاشیف (وجه السحور).
- پاریز:** (۱) په‌هریز، لئاقیستایدا «په‌هریز» هاتیبه و ب مه‌عنا نه‌خوارنا زادی دگه‌هینیت و گه‌له‌ک نیتزکه لگه‌ل مه‌عنا کوردی؛ (۲) بۆ‌وه‌رزئ گوندۆر و ترۆزی و خیاری تیت، که‌مین؛ (۳) خودیر کرن.
- پاریزخان:** پاریزخان، یان پاریزه‌وان کوردیتره.
- پاریزکرن:** ته‌قوا کرن، ته‌قوایی، خو پاراستن.
- پاریتف:** گوشتئ کو‌بته‌نووریتفه دای و براشتئ.
- پارسال:** سالا پار.
- پاره‌خۆر:** به‌رتیل خۆر، لئاقیستایدا هر به‌و مه‌عنا یه هاتیبه.
- پاروا:** نه‌و بیستانه کو‌دره‌نگ و نۆباف دگه‌هیتئ.
- پار:** بار، پشک، «بار و پشک» درستتره ژ «پار و پشک».
- پاز:** نازک، هیتزا (لطیف).
- پازنده:** شروفه کرنا کتیبنا زنده‌یه لسه‌ر شیوه‌یی حاشیان هاتیبه.
- پازاج:** داپیرک (مولده، قابله).
- پازهن:** نیتیری کیشئ.
- پازگه:** پاسگه (مکمن).
- پازده:** ژماره (۱۵).
- پازار:** دندکه ته‌زی، دندکه ته‌سییح.
- پازناوک:** ملخه‌یی ناشئ.
- پازکۆ:** پاشکۆ (حقیبه‌الراکب، لاحقه‌الکلمات).
- پازل:** پاری زل.
- پاژ:** به‌شک، پاره.
- پاژۆ:** پاژنه، پاشیانی (عقب‌الرجل).
- پاژۆکیش:** پاژنه‌کیش، نه‌و ناسنئ کو‌مرۆف دده‌ته به‌ر پاشیانی‌یین دا پیتلاف خۆش بچیتته یئ مرۆفئ.
- پاژۆخ:** په‌رشت، وه‌لام، پاگو.
- پاژنه:** لئاقیستایدا پاشنه هاتیبه و ل گه‌له‌ک زاراقت کوردی هر وه‌کی ئاقیستایی تیت «پاشنه»، پانی یان یئ.
- پاژهرۆ:** پشکیت دارا گوزئ.
- پاژی:** ساده، نه‌به‌رکه‌تی (جزئی).
- پاژینه:** که‌په‌ک، سقئ، زیوانئ ناف هه‌قراڤئ.
- پاژه‌نگ:** پاشچه‌نگ، پاشپیل.
- پاژخ:** بن یئ قه‌داری.
- پاژه:** سه‌ر و پیک (پاچه).
- پازگه:** هشارگه.
- پاس:** (۱) حمایت؛ (۲) ئیجازه‌نامه؛ (۳) ریز.
- پاسگه:** زیره‌فانگه، پاسه‌وانگه.
- پاسه‌فان:** زیره‌فان (محافظ).
- پاسه‌فانی:** زیره‌فانی، چاقدیری، پاسه‌وانئ.
- پاسه‌وانئ:** بنیره پاسه‌فانی.
- پاسپۆرت:** پاسه‌پۆرت، گۆزه‌نامه.
- پاسخانه:** خانئ یئ کو‌جئ چاقدیری یئ‌یه.
- پاسگا:** بنیره پاسگه.
- پاسیار:** پاسه‌وان، زیره‌فان.
- پاسه‌نگ:** پارسه‌نگ، به‌رکه‌ک دادیننه لایه‌کی ته‌رازوویی هه‌تا هر دوو چاقت ته‌رازوویی بینه به‌رامبه‌ری یه‌ک.
- پاسقالی:** پاسخالی (هزلی)، «پاسخالی درستتره».
- پاسار:** سیفانده، به‌ره‌سه‌و و نزار، په‌سار.
- پاساری:** تیقۆک، چیچک (عصفور).
- پاسا:** نیهان، پشت گو‌ه هاقیتن.
- پاساری:** سیفاندۆکه.
- پاشپیل:** پاژه‌نگ.
- پاشا:** نازناقه‌کئ عوسمانئ بۆ‌عه‌سکه‌ریان و مه‌ده‌نیان، پادشا.
- پاشان:** پاشئ.
- پاشایان:** جه‌معئ پاشا (ملک، ملوک).
- پاشدار:** پاشتیشیکئ له‌شکری (موخره‌الجیش).
- پاشمار:** نه‌و که‌سه‌ئ شکایه‌ت لئ هاتیبه کرن.
- پاشامان:** ژنا کو‌هاری داپیرکئ دکه‌ت لده‌مئ بچووک بوونئ.
- پاشمه‌رگه:** پاشیاب.
- پاشمه‌نده:** پاشمایی (بقیه، ارث، ترکه).
- پاش و پیتش:** دوودل، له‌پاش و له‌پیتش.
- پاشه‌خورج:** پاشه‌زین.
- پاشۆل:** پاشهل، پاشکۆل.
- پاشه‌له‌قه:** ناخر رۆژتت جه‌ژئئ.
- پاشئ:** هر دوو پیتت ده‌واری پیتت پاشیئ.
- پاشدپ:** نه‌و سه‌گه‌ کو‌بدزی و بیده‌نگئ مرۆفان دگه‌زیت، بریتیبه‌ل مرۆفئ غه‌دار.
- پاشمه‌ندی:** بنیره پاشمه‌نده.
- پاشمه‌نده‌گیر:** پاشمه‌نده‌به‌ر.
- پاشمه‌نده‌خۆر:** بنیره پاشمه‌نده‌گیر.
- پاشۆر:** به‌ره‌زیقئ جه‌مامئ کو‌پئ‌یان یئ دشۆن.

پاشایی: بنیږه پاشاهی.	پافشاری: ریژداری، رکه بهری.
پاشاتی: = =	پافشار گرتن: ریژ لی گرتن.
پاشایه تی: = =	پافشار برن: ریژ لی نه گرتن.
پاشاهی: بوونا که سه کی پپاشاه (شاه). پاشاهی کوردیتره چکو نیژیکی هندی - نه ورۆپیه کو نه سلج زمانج کوردییه و ماکاویه، وهکی: سانایی (ساناهی)، رۆنایی (رۆناهی)، تییرایی: (تیراهی)، کۆرایی: (کۆراهی)، نازایی: (نازاهی)، رهشایی، رهشاتی: (رهشاهی)، ساییی: (ساهی)، بایی: (باهی)، شرینایی: (شریناهی)، دوژمناتی، دوژمنایی: (دوژمناهی)، کیماتی، کیمایی: (کیماهی)، پالاتی، پالایی: (پالاهی).	پاقیتری: ناخفتنا بتیقل، تامسار (تعریض).
	پاقیر: پین که چ، پین خوار.
	پاکک: پیفۆک.
	پاکژ: پاک «پاکژ کوردیتره».
	پاکژی: پاکي «پاکژی کوردیتره».
	پاکژه: په له قاژه، پیپرا هاقبیتنا مرنج، بیهوشی یا مهرگن (سکرات).
	پاقله: باقلک، هاتیبه عه ره بکاری کری بو (باقلاء).
	پاقلهوا: به قلاوه.
	پاقولاخ: سمکۆلیا دهواران.
	پاک: پاکژ، به کسه ر، همی، تیکدا، خوش، پیروژ.
	پاکدامان: دامانپاک، دههمه پاک.
	پاک دل: دلپاک.
	پاکنژاد: پاکنژات، نه سل زاده.
	پاکي: پاکژی.
	پاکیزه: بنیږه پاک.
	پاکژ: = =
	پاک کرن: پاقر کرن (تنظیف).
	پاک و پۆ: مه زتیخا بی مه عنا (تبدیر).
	پاکژی سکرن: بژارتنا تشتی خراب ژ تشتی باش.
	پاکه می: ماندی بوون.
	پاکل: کوانگ، تفک (موقد).
	پاکوره: پیکوره، کولی لۆتک.
	پاک له کهر: درستیا واژهی «پاک له که کهر» ه دبیتته سنج پارچه: <پاک + له که + کهر> نانکو له که بیان ژ لباسی، بیان نامانی، بیان تشته کیدی پاک دکهت، بفارسی دبیتژنی: (لکه پاک کن) ماده یه که وهکی دۆنی وسپییه و رۆنه و بهد بۆیه. ههر له که یه که لسه ر جلی هه بیت رادکته.
	پاکهت: پاکبته (رهنگه نهغه کوردی نه بن).
	پال: بهرته لان (سفح).
	پالۆ: تمهیل، به فرمالک، بالیف، بالیلک.
	پالوو: پالی، پالوی، پالدوو، نه وهریسه کو دکه قبیته بن کلکا دهواری.
پاشه رو: پاشه روک، نه وئ لدماهی.	
پاشنه: بنیږه پاژنه.	
پاش: سه ره نجام، ل پشت، لدماهی بی.	
پاشمله: بریتیه ژ غه بیته کرنی.	
پاشه راو: نهو ئافا کو جلیک و ئامانان پین دشۆن.	
پاشکه وان: پاشدر، پاشمانه.	
پاشماشه: په لگر.	
پاشه کشه: پاشکیش (تردد، تملص).	
پاشکیشی کهر: خو شه کیشی کار.	
پاشگه ز: په شیمان.	
پاشگه زی: په شیمانی.	
پاشهل: پاشول، پاشل (اذیال).	
پاش خست: پاش ئیخستن (توفیر).	
پاش ئیخستن: بنیږه پاش خستن.	
پاشقه لیدان: هه لچخاندن، شه زقراندن.	
پاشخۆر: پاشه خۆر، پاشاخۆر، پاش ناخۆر.	
پاشه که فت: پاشه هیل، تووشه.	
پاشه روژ: چاره نووس، روژا قیامه تی.	
پاشه روک: پاشه رو، نهو فیقیه کو خودانی رهزی بیان بیستانی کو رهز و بیستانی بهر ددهت و خه لک بۆ خو دچن. بۆ عه فارئ و جوخینان ژ بکارتیت.	
پافشار: ریژدار، رکه بهر.	

<p>پال: اسناد، رهخ، که نار، له کن.</p> <p>پالگه: نارامگه، بالگه، بالیفک.</p> <p>پالدیم: پاشی یا دهه مه نی.</p> <p>پاماو: لوسکرنا گیتچی ب په رۆکی ته رگری، لوسکرنا خانی بقورئ.</p> <p>پامۆزه: پاماو، پاوانه، خلخال، خرخال.</p> <p>پامز: بنیره پالا درانه.</p> <p>پامهس: وتار، گوشتار (مقاله).</p> <p>پامیز: پیمیز کرنا نیری بی فال، گویی میش هنگشینی به بو پیدای کرنا شانیه.</p> <p>پاماله: مالکدانا عهردی پشتی تۆفکرنی.</p> <p>پامۆزه: خلخال.</p> <p>پامۆزه: بنیره پالا درانه.</p> <p>پامالکرن: بن پیته دان.</p> <p>پامال: لناقبرن.</p> <p>پان: به رین، په حن (عریض).</p> <p>پانی: پانایی، په حنایی، پاناتی، پاناھی، پاشپانی.</p> <p>پانجاری: سه بزه جاری، بنه گیا، بتاییه ت گیای خوارنی.</p> <p>پانجاری فرۆش: سه بزه فرۆش.</p> <p>پانپان: ناخفتنا هیچ و پووج.</p> <p>پانپانۆکی: ئەوه کوژن خود ژنی بهوونیت تاره حهت بیت، ب عهره بی: (سحاق، مساحقه).</p> <p>پانجه قولی: بنیره پانپانۆکی.</p> <p>پانتاو: عهردی راست، سه رسه ری جیای.</p> <p>پانکردن: پانکرن، پانکره فه، پانکردنه وه.</p> <p>پانکه: باوه شین (پانکه نه کوردییه).</p> <p>پاژهن: باوه شین (کوردییه).</p> <p>پان و پۆل: پان و پوور.</p> <p>پانی بهرز: چمزاڤ.</p> <p>پانپانۆکه: بنیره پانپانۆکی.</p> <p>پانهسته: پیست.</p> <p>پاناڤ: پاناو.</p> <p>پاناو: سه رسه ری جیای، پاناڤی، ناڤا کو پان بیت.</p> <p>پانداز: ئەوه دل دیاری کو کچ پاشی شوو کرنی ژ مالا بابین خو وهرده رگریت.</p> <p>پاوهیۆ: پاره هی، به ربووک، پیخه سوو.</p>	<p>پالی کورتک: بنیره پالوو.</p> <p>پالان: په لان، کورتان <کورتان ته نی کوردیه>.</p> <p>پالا: (۱) کارکهر (عامل); (۲) بزاراڤی هه ورامی ئانکو پیتلاو، پیتلاڤ: خمه! فرسه تی ساتی، وه بی خه م</p> <p>گهرد پالا کهش بگیروون وه چه م "مهوله وی"</p> <p>پالقه دان: رازان.</p> <p>پالپشت: پشتگیری، پشتیوان.</p> <p>پالافتن: پالاوتن.</p> <p>پالپالانی: قه ره سوکانی (تدافع).</p> <p>پالدای: هه لپسارتی.</p> <p>پالایی: پالاتی.</p> <p>پالاتی: بنیره پالایی.</p> <p>پالتۆ: قاپووت، بارانی (معطف).</p> <p>پالۆده: هاتیه عهره بکاری کرن بو (فالوده)، جو ره ته زیاتیییه که بو خوارنی.</p> <p>پالۆنه: که فگیڕ.</p> <p>پالیۆکه: پالیڤ، «دبیرن شیرپالیڤ» (مصفاه).</p> <p>پالاخ: پووشی هسک، گۆلکه گامیش.</p> <p>پالقون: بنیره پاشقه لیدان.</p> <p>پالیک: پیتلاڤی نه که مارگری، کالکی چه رمی (خاقه).</p> <p>پالیقه گا: پالیڤه که، جهی پالاوتنی.</p> <p>پالادرانه: موزدی پچ، کاله درانه (قدمیه).</p> <p>پالپیتقه دان: پال پیته نان (اعزاء دفع، تشجیع، تعریض).</p> <p>پالهوان: په هله وان (بطل، شجاع).</p> <p>پالیڤ: (اسم فاعل) ه ته گهر لدوو ماهیا واژه بی بیت، وه کی شیرپالیڤ، دۆپالیڤ، رۆن پالیڤ و د هه مان کاتدا دبیته (اسم اله).</p> <p>پالدایی: ئەوه که سی پالا خو دده ته تشته کی.</p> <p>پالوشک: جی پیتلاڤ دانانی.</p> <p>پالهوانبازی: زۆرانی.</p> <p>پالگانه: بالکوون.</p> <p>پالۆهمن: پالۆهمن، هاریکار.</p> <p>پالۆ: بالیلک، بالیل، بالولک.</p> <p>پالنگ: پلنگ.</p> <p>پاله: پین هافین، پیله قه دانان.</p> <p>پالیک: ئەوه کو هنده ک مووی ریدینی به سه ر سبیلان دا به رده بن.</p>
---	--

- پاودان:** دۆخ، حال.
- پاوه‌ند:** پیتوه‌ند، پابه‌ند (قید).
- پاوش:** پاوشک، به‌دقه‌دهم، پیتی هسک، پیتی کوپ.
- پاوشک:** بنییره باوه‌ش.
- پاوه:** پاوان (مرعی) ناقی باژاره‌کی کوردانه نابه‌ینا ئیران و عیراقی دا.
- پاوه‌پاکرن:** پیدزکن.
- پاوه‌جیکردن:** قایمکرنا تشتی، به‌جیکرن.
- پاوه‌جیکه:** به‌جی.
- پاوه‌ره:** پاوه‌ری، ده‌ری.
- پاوه‌مانگ:** ئەو ژنه بارداره‌یه کولسه‌ر رۆژتیت خۆبیت.
- پای ماچان:** ئەو سۆفیه کو تۆیه‌یا خۆ دشکینیت و جاره‌کی دی قه‌ستا شیخی خۆ دکه‌ته‌فه دا تۆیه‌یا خۆ نووقه‌که‌ت لسه‌ر ده‌ستی شیخی و په‌شیمانیا خۆ دیاردکه‌ت و ده‌ست و پیت شیخی ماچی دکه‌ت، دیبژنه‌وی (پای ماچان).
- پایژی:** ته‌عبیرا خه‌وانه «ئەز هاتمه‌ نک ته‌ دا خه‌ونا من پایژی بکه‌ی!».
- پایز:** پاییز، د ئەسلدا "پایتیز" هه‌روه‌کی د په‌هله‌ویدا هاتیه.
- پای:** به‌خت، تال، پتی، ئەساس، سۆند، پشک، شوپ، شوون پتی.
- پایه‌دار:** ده‌ره‌جه‌دار، قه‌راردار، به‌جی، ناقی خودی، بلند، ب ئەساس.
- پایه‌داری:** بلندی، مه‌زنا‌تی، قه‌رداری.
- پایناز:** به‌خیره‌هاتن لیکرن، پاینازی لیکرن (ترحیب).
- پایه‌بلند:** ریزدار، گه‌وره، مه‌زن.
- پایین:** نزمی، په‌ستی، ژیر، خواری.
- پای ته‌خت:** بنییره پاته‌خت.
- پای دۆست:** ناشتی «ره‌نگه‌ پایدۆست نه‌ کوردی بیت».
- پایزۆک:** جوهره‌ تری‌به‌که. کولیلکه‌کی سپی و جوانی پاییزی‌یه. مه‌قامه‌کی دلسۆژی کوردیه.
- پایه‌ناز:** جاکیش، ده‌بوز، ده‌بوس.
- پایسزه‌برا:** هنده‌ک دیبژن: «برایی کانوونی» نانکو براده‌ری ریایی.
- پایتوون:** ئەو عه‌ره‌بانه‌یه کو ده‌وار وی دکتیشن (ره‌نگه‌ نه‌ کوردی بیت)، گالیسکه.
- پایسته:** ژیرفه‌رمان (مطیع).
- پایکار:** پاکار، خزمه‌تکار (خادم).
- پایزه:** وه‌ریسکیت خبه‌تی.
- پایزۆفی:** ئاسمانی پر ره‌عد و بروسکه.
- پایه‌نداز:** رائیخی نا‌ف مالی (مفروشات).
- په‌ئیتیه:** تۆیه، (تۆیه ژ وی عه‌ره‌بکاری بوویه).
- په‌ئیتما:** په‌یمان (ئاقیستایی‌یه).
- په‌ئیتیاسته:** په‌یوه‌سته (ئاقیستایی‌یه).
- په‌ئیریشه:** براشتن (ئاقیستی‌یه).
- په‌ئیریکه:** په‌ریکه، په‌ری (ئاقیستی‌یه).
- په‌ئیسسه:** پیس.
- په‌په:** په‌ئ، نان.
- په‌پۆشک:** نانێ بچووک.
- په‌پکه‌ سپه‌ی:** سه‌پکه‌ سپه‌ی، نانێ سه‌یی.
- په‌پوله:** په‌روانه (فراشه).
- په‌پۆ:** به‌رکی خورمایی.
- په‌پۆجانی:** به‌رکی خورمایی جوان، یاری‌به‌کی مندالانه‌یه.
- په‌پیک:** په‌پۆک، مسکین، بی ده‌شو ئەزمان.
- په‌پۆک:** پینیره په‌پیک.
- په‌پۆسلیمان:** شان‌به‌سه‌ر، په‌پوله سلیمان (هده‌د).
- په‌پک:** پتیکیته‌ مه‌ر و بزنان.
- په‌پکه:** (١) په‌پرەک، گری گری بوونا ماری؛ (٢) بیده‌ری هیت شنه‌با نه‌کری.
- په‌پروش:** مرۆقی کورفام، په‌شپۆش، فه‌شفۆش (غبی).
- په‌پۆله پاییزه:** پشیکا لگه‌ل بای بلند دیبت.
- په‌پتۆل:** دوورده‌م، تلپ، ته‌لپ.
- په‌قمان:** (١) په‌یمان (عه‌د)؛ (٢) مق‌دار (وعاء). <د کوردیدا په‌یمان هاتیه و ئاقیستایدا په‌قمان هاتیه>.
- په‌تیگه‌ر:** په‌یکه‌ر، ئاقیستاییدا ب مه‌عنا (مجسمه) هاتیه و ل هه‌خامه‌نشی ب مه‌عنا بلندی هاتیه و ب مه‌عنا پتیشقه‌چۆن هاتیه. لکوردیدا ژی هه‌ر ب مه‌عنا موجه‌سه‌مه هاتیه.
- په‌ته:** په‌هن، په‌حن، یان به‌رین ئاقیستاییدا «په‌هن» هاتیه.
- په‌ت:** په‌تک، کورته وه‌ریس، پرت، په‌د.
- په‌ته‌تی:** هه‌توان (مرهم).
- په‌تک به‌سه‌ر:** عه‌گال لسه‌ر.
- په‌ت و په‌هن:** پان و به‌رین.

- په تی:** (۱ خوری، ۲ رووس، ۳ پاک، ۴ بیته کله، ۵) یه کروو، ۶ پیخاس.
- په تا:** له بیخه، نه خوشی یه که (جییره).
- په تاته:** پتات، کرتوپ، نازار (سیب زمینی).
- په ترۆ:** ئه و پارچه کتانه تهنکه یه کو دادنیته سهر دهقی برینان ناتف.
- په تیاره:** گهللابی، بی عه قلی.
- په تکردن:** گریدان ب په تکی.
- په ترمه:** په ترۆمه، په یوه ند لیدانا داری.
- په ترۆمه:** ببنیره په ترمه.
- په تیل:** فتیل.
- په ترۆک:** پارچه نان (فتاه الخبز).
- په تهر:** ناژاوه، به لا.
- په تور:** شهر فرۆش، شر و دریاله (متمزق).
- په تیس:** زیان، هندهک ب خه له تی دبیتژن: «فه تبیس» (خساره).
- په ح:** واژه که بو تشتی جوان و قه نج بکارتیت، ژبه هی هاتیه وهرگرتن، به به به.
- په ح په ح:** ههر دوو واژه ب مه عنا جوان و قه نجی، بکار تین ئه سللی وی به به به به. یخه له تی دبیتژن: په ح یان په ح په ح، یان به خ به خ.
- په ح:** فه چه ماندنا بزمازی ژلا یی نا قدا، جواب، فه نووشتانندن.
- په چدان:** فه چه ماندن فه نووشتانندن، فه نوو راشتن.
- په چگری:** فه چه ماندی، فه نووشتانندی، فه نوو راشتی، به هف چه سپانندی (مرصوص).
- په چه ته:** بهر کوشک.
- په چین:** دهزی (خیط).
- په چین:** قوتدان و وهر بادان (بلع).
- په چهل:** چه پهل، چه پلک، نا پاک.
- په خ:** چه قو، یان کبیرک، یان ساتۆزی، ده قسار و کوت، پان و پور.
- په خه:** موخته سهری په ریخانیه.
- په خوا:** کابی جهنه رگری و هیژ دان تیدایه هندی کو شه نه بانه بووبیت، ههر دبیتژن: به خوا، یان ره خیس، ئه گهر هاته دیران دبیتژن: کاه ئه و کاهو جه هی بهر دهقی چیل و گولکا نا ف هاقری دمینیته.
- په خیون:** کول بون، کوت بوونا چه قوکی.
- په خش:** به لاف، به لاهو، بلاو.
- په خش کرن:** به لاف کرن.
- په خشه:** پیشوو، پیشی، موورک (سبق).
- په خشه کووره:** نه وعه کی هووره ژ پیشیان.
- په خشان:** به لاف، نا قی ژنانه ژی، په خشانی ئه ده بی (نشر الادبی).
- په د:** وه لی (ولایه).
- په دی:** (ولایت).
- په دمان:** په یان، عه هد.
- په ری:** په ری ته یران، په ری شابالی، په ری کاغه زی، کناری ههر تشته کی لثاقیستا ییدا «په رنه» هاتیه ب مه عنا بال و ب مه عنا زۆری هاتیه (پوورپ)، ئه و مه ره کو سهر و گهر ده نی وئ ره ش بن.
- په راکه نده:** ببنیره په رکه نده.
- په راکنده بی:** = =
- په رگنده:** = =
- په راسوو:** دهندهل، لثاقیستای پارسو هاتیه.
- په راوز:** په رواز (فروز).
- په ری په رک:** په ری په رک، په پووله.
- په رت:** به لاف.
- په رت کردن:** به لاف کرن، هاقیتن.
- په رتگاه:** په رتگاه (جهت مذلتی، جهت مشه خستی) «په رتگاه راسته»، بلندایی.
- په رته و:** تیرۆژک (شعاع).
- په رهک:** مرۆقی زۆر گانکه ر.
- په ری ره شک:** شه یتان (شیطان)، ئه هریه ن، مه رنه موک.
- په روا:** منتهت، ترس، پاک.
- په ره ستو:** چه جی ره شک، بالنده په کی بی زیانه، کچه که له یه، بالیت دریژ و دهنه وکی تیژ و کلکه کی دوو شاخه ی هه یه و په ری و ره ش و بن سینگی وی خاکسته ری یه و بزهری تارقه دنیریت دبیتژی خه نایه ته غه ر لسا بیستکی خانیان بو خو هیلینی درست دکهت و چه شه راتان دخۆت و ته خه ر نیچیرا خو له هوای دحالی فرینیدا د گرت.
- په رسوم:** هه فکینک، ئه و ئاره کو به ه فیری وهر دکه ن هه تا بچ تشستان نه چه سپیت. (ره نگه ئه ف واژه یه ژ فارس یقه هاتیت).

پهړدوو: هه لاشی سهر شه قله و کاریتان.
پهړده: پوشه (حجاب).
پهړده پوښ: نخافتن.
پهړده دار: خودانی رازیت نه هینتی (صاحب السر).
پهړده دریای: بیج شهرم، دبیتن پهړده بی ناڅ چاقی وی قه تیا به
 یان دریایه یان قه یدکا ناڅ چاقی وی.
پهړده درین: بیج شهرم و هه تک بهر.
پهړده نشین: ټو خانما (مخدره).
 پهړسښ: پهړسښ، وهلام.
پهړهست: دبیتسه پاشگری هندک ناڅان و مهعنا بکهری
 دگه هینیت. وهکی: خوداپهړهست، مال پهړهست، نیشتیمان
 پهړهست.
پهړهستان: پهړهستین (عباده).
پهړهستشگاه: پهړهستشگه، جی عبادته تی (معبد).
پهړه پوښ: څه سارتنی، نه هینتی (کتمان الامر).
پهړمان: فهړمان.
پهړمان بهر: فهړمان بهر.
پهړمان بهری: فهړمان بهری.
پهړماندن: فهړماندن.
پهړماندهر: فهړماندهر.
پهړمانهروا: فهړمانهروا.
پهړدو: ټو جهه کو زاقاتی تیتدا چیتوبوی.
پهړگار: عهړه بکاری بوویه بو (فرجار) نامرازئ هه نده سیه.
پهړوین: پیرو، ناڅی ژانازی تیت، ناڅی ستیره کی به.
پهړیس: (اسم فاعله) ژ پهړاستنی. هه ژی گوتنی یه کو ټم
 بیژن: پهړاستن (ب مهعنا عبادت) هاتیبه و ب مهعنا
 هه ژی کرن ژی هاتیبه، وهکی: مال پهړیس، زک پهړیس،
 کورپهړیس. شاعرئ بلیمهت و مهزن "جه گه رخوون"
 فهړم سوویه: «گهر تو کوردی و کورد پهړیس، ټم براینه
 والسلام».
پهړوهر: (اسم فاعله) ب مهعنا خودانکهړ. دبیتسه پاشگر
 مه بهستی ددهت دبیتن: دینپهړوهر، نیشتمان پهړوهر،
 نازپهړوهر، کوردپهړوهر، تن پهړوهر، جان پهړوهر.
پهړیسا: پهړی ناسا، وهکی پهړی.
پهړی ناسا: بنیپهړیسا.
پهړوهرده: خودانکری.

پهړکهنده: ژتیک به لاش، به لاش، (مشنتت الحال)، بیچاره،
 هندک دبیتن «پهړگنده». ژ دوو واژه یان پیکه تیا به: «پهړ
 + که نده»: پهړ ژی هه لقانندی، پهړ ژی هه لکیشایی،
 باژتله، ویتل.
پهړینه: پیړینه (بقلة الحمقاء).
پهړیبتن: تیکوهر بوون.
پهړتال: قوماش (نتیجه).
پهړاوود: بهراورد (مقارنه).
پهړوش: کوڅان و داخ، خه مبار (حسره).
پهړه: زالبوون، دراف، رهواج.
پهړه سندن: بهرهواج که فتن، پهړه ساندن (تغلب).
پهړتوک: کتیب.
پهړدار: خودان پهړ، وهکو گایی پهړدار (الثور المجنح).
پهړین: پهړینا نیر و بهرانی لسهر میتوله بیج خو ددهمی گولینتی.
پهړوشک: نه نما بارانی.
پهړیوت: که فتن، شی، به دحمال.
پهړی بلندی: ټو پهړی بلندی (اوج العظمه).
پهړتین: دریای.
پهړتاندن: دراندن (تمزیق).
پهړه وازه: ټو تیتکه تهیره کو خو فیری فرینتی دکت.
پهړواز: فرین، تارئ تشتی.
پهړپهړک: نیلزه پهړ، نیلزه پهړ.
پهړه واز: بنیپهړه وازه.
پهړج: تان، پهړژان، پهړجان، پهړژین، پهړجین (سیاج؛ ۲)
 نیتحراما هجج (احرام).
پهړجهم: ټالا، بژیکئ ناڅ چاقانه: «ټم پهړجهم و ټه گریجه
 هه مووی دوشمه نی دین - ټم زولف و رووهت ټافه تی سهر
 رووی زه مینن».
پهړت: بوته، ژبوته، ژته را (ههورامیه).
پهړیم: بومن.
پهړی: پهړیک، لثاقیستایدا پهړیکه هاتیبه. پهړی د ټه سلدا
 بو جنیپان تیت، به لئ مهعنا بیج وی بکوردی و فارسی بو
 مه وجوده کی خورافی بکار دهن ټانکو پهړی (تشبیه)
 دکهن ب ټنه کی جوان، ټو پهړده په کو بو بووک و زاقای څه
 ددهن.
پهړهنده: دوسه، مهلف.

په‌رچه‌ف: په‌رچيښ (مورم).	په‌روه‌دگار: خودي، په‌زدان.
په‌رچيښ: وهرمين، په‌ندمين، په‌ندميان.	په‌رواسه: په‌راسوو.
په‌رچفتا: بڼيږه په‌رچيښ.	په‌ري روو: جوانه وه‌کي په‌ري، وه‌کي ديم و روخساري په‌ريان.
په‌چوتن: بڼيږه په‌رچيښ.	په‌ري روخ: بڼيږه په‌ري روو.
په‌رچفتا: تيت بؤ تووره‌بي، بؤ نفستني. د ده‌رافي سوو‌کي يي: (اهانه).	په‌ريزاد: په‌ريزاده، په‌ري نژاد، نه‌سل په‌ري.
په‌ره‌کنتي: بڼيږه په‌ره‌کنده.	په‌ريکي: جوړه به‌ره‌کن ل کوردستاني چيدکهن، زور جوانه.
په‌راستي: پشت، په‌ناه.	دبيژن: به‌رکا په‌ريکي (ستاره العروس).
په‌رسه: به‌پرسه.	په‌ريدار: (مجذوب).
په‌رناو: په‌رناو.	په‌ري نه‌فسا: جادوو‌کر، نه‌فسون کار.
په‌رش: په‌رشه، برووش، دانه هيټک.	په‌ريشان: ليه‌ر به‌ره‌بووي (حيران، مضطرب).
په‌رسا: پرس.	په‌ريشاني: ري ليشيتوي‌اي (حيره، اضطراب).
په‌روشه: په‌لوشه: «په‌لوشه ناگري خوشه» "په‌ند".	په‌راسوو په‌راسوو: په‌راس په‌راس.
په‌رساندن: بڼيږه په‌ره‌سندن.	په‌ردهک: مه‌تل، مه‌ته‌لوک.
په‌رخ: په‌رخاندن.	په‌رده سهر ه‌لتيان: ديارکرن، نه‌شکرا کرن.
په‌رستش: بڼيږه په‌راستن.	په‌رده‌ري: بي فهيت، ريژنه‌زان.
په‌رمون: ري بزركرن.	په‌راسوو‌خوار: زه‌غل (خائن).
په‌روهش: به‌ختوکر (ترييه).	په‌رسيښ: ه‌لامه‌ت (زکام).
په‌روه‌ري: ده‌ست په‌روه‌رده، به‌ختوکر.	په‌ره‌کم: نه‌ساختا به‌لاڅ و بڼه‌گر.
په‌ره به‌ساق: بڼيږه په‌ره‌سندن.	په‌رو: پني (خرقه).
په‌ره‌يژ: پاريز، په‌ريز لثاقيستاي‌دا ژي «په‌هريز» هاتيه، نه‌و (فصيح) تر و کوردبتره.	په‌رداخ: زاخاو، گلاس.
په‌ره‌يژ: ده‌ليښه، ده‌راف، ده‌رفه‌ت.	په‌روا: ترس، باک، پاکي، باکي (اهتمام).
په‌ره‌يزکار: په‌ره‌يزکهر (زاهد، مستجنب).	په‌روانه: پرپرک، په‌لاپيسته، په‌له‌لوک، په‌پوله، منمنیک:
په‌ره‌يزکاري: په‌ره‌يزکرن (زهد، تجنب).	«په‌روا نه‌دکر بئاته‌شي خم - په‌روانه دکر ژ بؤ خو هم ده‌م»
په‌رچه: پچه، په‌چه، هه‌قيز، هه‌ويز (خطيره الماشيه).	"خاني".
په‌ره‌يوچ: هيچ و بيهوده.	په‌رچو: کرمزي (معجزه).
په‌رکال: تيکه‌لوک، خرت و پرت.	په‌رده‌ر: نارامي.
په‌ره‌سيلک: په‌ره‌سيلکه، قه‌رناقوجه، حاجي ره‌شک، حه‌جي ره‌شکه، په‌ره‌سته‌ک، په‌ره‌ستوک، فه‌ره‌ستوک، فه‌راستوک، فه‌ره‌شتو، فه‌ره‌شتوک، په‌ره‌ستو، فه‌راشته‌ک، به‌لسه‌ک، چلچله، بالوايه، به‌لوايه، بالوانه، پالوايه، پيلوانه، دالبوز، دلبوز، داپه‌رزه، بادخورک، باسيچ.	په‌ره: ژه‌نين په‌ره‌يا ناشي.
په‌ره‌نيشک: سه‌پانترين، نوسه‌نک (محقاسه).	په‌ره‌کرن: په‌مبو قوتان.
په‌ري: پيري.	په‌رخاندن: گه‌مراندن.
په‌ريز: عه‌ره‌بکاري بوويه بؤ (فراز).	په‌ره‌کنده: بڼيږه په‌ره‌کنده.
	په‌ره‌کهر: په‌موژنه.
	په‌روپا: پرو پو، په‌رو پي.
	په‌ره‌غه‌ند: ديوار ي بيستاني يي گه‌له‌ک بلند.
	په‌رين: په‌نير.
	په‌رين تراش: په‌نير تراش.

- پهريزگه:** پاريزگه.
- پهري بر:** ټو كهسه كول زكماك دا سوننه تكري بيت.
- پهري:** بؤ، بؤي.
- پهريش:** بؤوي، بزرافقي ههورامي: «پهريشكه ر ساي وهلك همت وهياتاخ - نهكه ردوش سه رديي ئيلاخ بيده ماح» "مهوله وي".
- پهريه:** پهرينه، فرين.
- پهريووك بهند:** ټو كهسن كو رووپه ريت پهريووكي پيټكشه گريده (تجليد الكتب).
- پهريدي:** پهشه، پيشووله.
- پهز:** مهر.
- پهزاف:** دو ئاكرنا شينكاتي.
- پهزيكي:** بزنه كيكي، مهريه كيكي.
- پهزيه:** زادي شقي.
- پهزيه زوك:** جوړه كړني بهكه، بريتيه ژبي لباسي يي.
- پهزهن:** مه دح، ټف واژه يه ټسل ئاقيستيه، په سن.
- پهزيشك:** دكتور، پزيشك، «پزيشك كوردپتره».
- پهزيان:** پاتن لئاقيستاي په چه هاتيه.
- پهزمورده:** په زمورده، چرمسي، سيس بوون.
- پهزمورده يي:** په زمورده يي، سيس، چرمسياتي.
- پهزم:** بې بهها، بې ئيعتبار.
- پهزم:** په شم، هري، خوري (صوف).
- پهزيانندن:** پهزيانندن، به دره قه كرن (حفاوه).
- پهزاره:** نه خوښي، تنگافي، خه مباري.
- پهزگ:** په شك، سهريشك و چيلك ژ دارئ.
- پهزيوان:** په شيمان.
- پهزيواني:** په شيماني.
- پهزيان:** پهزيان، پهزيان.
- پهس:** پهز، لئاقيستايدا «پهس» هاتيه و لزارافي شه به كيدا ژي بهس تيته ديتن.
- پهسيو:** په ناه، دالده (ملجا).
- پهسار:** په نوبا، په نوبا، كه مين.
- پهسارگه:** كه مينگه، په نه باگه.
- پهست:** كورت، نرم، ژير، هيچ، ويران (دني).
- پهستكرن:** زليل كرن، نرم كرن.
- پهستي:** نرماتي، هيچي.
- پهستان:** په ستين، په ستن، فه په ستين (شحن).
- پهسند:** په سهند، په سن.
- پهسلان:** پاشه روژ (يوم القيامه).
- پهستهك:** چوخك.
- پهسيسه:** ههريسه.
- پهسكول:** گيفكي كولافي سوړو دريژكوله يه.
- پهسوند:** پاشكو، پاشگر.
- پهسندى:** په سهندكرن (استحسان).
- پهسيهسه:** په سپس (وشوشه).
- پهسندتر:** چاكتر، قه نجر.
- پهساكرن:** نمادن، خياندن، خيسكرن.
- پهساخوپ:** پاش ئاخوپ.
- پهسپور:** ژنا زمان دريژو تامسار.
- پهساندن:** بنپيره پهستان.
- پهسندان:** سپاسكرن.
- پهسيو:** په رسيو، په رسيث.
- پهستا پهستا:** نارام نارام.
- پهسمار:** سكاله لي كراو، شكايهت لي كري.
- پهسپهسه كولي:** داپيروشك (عنكبوت).
- پهسنگاه:** په سنگه (معبد).
- پهسپنده:** په ست، پتويست دزانم كو چه ندهك لسهر قني واژه ي باختم: ټف واژه يه لزارافي كرمانجيا ژوري زور بكار تيته و مه عنا (دني) يان به دنه سليبي ژي ددهت، به لي بنه رهي واژه ي نزانن ټو ژي ژهر نه نقيساندنا زمانه كوردي و ژبه رده ست كورتيا توره و توره قانيا كورديه. ټسل و ريشه يي قني واژه ي ژ دوو واژه يان پي كهاتيه: «په ست + بهنده» نانكو عه بده كي په ست.
- پهسپه نند:** بنپيره په سوند.
- پهسيل:** عه ربه كاري بوويه بؤ (فسييل)، شتليت دارخورمايي.
- پهسن:** په سهند، ستايش، مه دح.
- پهشم:** هري.
- پهشمه:** شهل، رانك.
- پهشمه و بهرگوز:** رانك و چوغهل، شهل و شه پك.
- پهشانندن:** ده رئينان، ههلقانندن، به لافكرن. دبپژن: «ما چاقيت ته په شينه؟!»، «هه ما بيم دي چا لته په شينم!».
- پهشيد:** ته له.

په کمر: ترس ژ پیری یی، خه مدار، دامایی.
په ل: بؤ دهست و پیت جانداران تیتته. گوتن، پهنگر، په لکه دار، په رهنک، نه سکل، پل، پؤل (جیره). پر، پرد لثاقیستایدا «په ل» ب معنا «جس» هاتیه.
په لاس: خه رقه یی دهر ویشان.
په له پسیاگ: مروقی ب په له (عجول).
په لاولو: پلاو، په لاث.
په له شت: نه قه و ژارتی، چه په ل، پیس، سست و ته مبه ل (قدر).
په له کیش: (۱) راخراندن، کیشان؛ (۲) په لگر، په نگرگر، گازک (ماشه).
په له قازه: لاقه فری، پیتره اقیین، سه کهرات.
په لولو: په لولو له.
په لیک: هنده ک کیفکن ژن بهر که زیت خو قه دکهن.
په لان: کورتان.
په لان کمر: په لانچن، کورتان کمر.
په له سوتن: سوتنه نی (حسدی).
په له په ل: له زه کی زور سفک، له ز لپی له زئی.
په لپ: تیتال (اجنبی، تعجیز).
په لپ تراش: مه هانه تراش، به هانه گر.
په له سورک: خه زل.
په لمت: داره که وه کی سپینداری به، ثاقیبه، گه له ک مه زن دبیت.
په له وه: کولی لوتک.
په له شقه: که فن، نه ریک، نه (محکم)، ژ بهر یه ک چویی.
په له خاندن: هه رشانندن.
په له خ: گیا، یان تشته ک وه کی گیایی هسک و په لخی بیت، کولکه گامیش.
په لید: به دنه خلاق، پیس، وشه یی فله لیته ی هه ر ژ په لیدی هاتیه تراشین، چه په ل، پیس، به د ره وشت.
په له: له زو عه جه له، بارانچ پاییزی. هه ر دوو مه عنا ژتیک نه دوورن. هه ر ده می کو سه ری په له ی عه ورا گراپاند، نه هلی ته جروبه ژ فله لاجان دبیتن: په له ی به رهاقییت، نانکو باران دی بیاش که فن و هه ر وه سایه ژی وه کی مه ژی (تجربه) کره و مه گه له ک جاران دیتیه چ گاقی وختی په له ی عه وور جه میان بیده نگ باران باری. نه قه نیشانه یی هندئی به کو باران پاش ناکه فن و سالی خیر و پیستیه و هه ر وختی کو

په شیمان: په شیموون.
په شیمانی: په شیموونی.
په شیلان: رووخان، ویران بوون.
په شیموون: په شیمان.
په شیموونی: په شیمانی.
په شته پشت: بریتیه ل گه ریانا مروقی ته مبه ل کولانان.
په شک: دلۆپ (قطره).
په شتو: ئاش وه ستا (مصلح الطاحونه).
په شته مال: خاولی یی حه مامی، جل نقیژک.
په شکا پیس: په شکا بی نقیژ، بریتیه ژ (ولد الزنای).
په شوکین: په شوکیان، سه رگه ردان، لبه ر به رزه بوون (اضطراب).
په شووش: فشبوش.
په شه: پیشووله.
په شه به ند: کولله (ناموسیبه).
په شتو: ئامانی ترشی قه گرتنی، ئامانی موردها گرتنی.
په شوکه: نیگه رانی.
په فه: خوارن (غذاء).
په فکتی: ژنا به دره وشت.
په فک: پیشووک، گیا به کن بوهاری به سه رکه کن شیرین پیته تین.
په فرا: بهه فرا، هه می پیکنه.
په ف: بنبیره په فرا.
په فلی: لگه ل، ته قلی (معیه).
په قه جه: سه تله (قادوس).
په قو: په قوژک (بشرات).
په قیان: په قین.
په ق: شه ق، دهره.
په قانندن: شه ق کرن.
په قو پوق: ته قو توق.
په قبه قوشک: تغه نگوشکی بچووکان. نه وعه گیا به کی بهاری به.
په ک: توانا، شیان، توانایی، ترس، خه م، وهرار.
په ککو: دو عایی مخابنی به (تعجبه).
په ک که فتن: وهرار نه مان، په ک که ووتن.
په ک که ووتو: په ک که فتنی، داکه فتنی، بیچاره.
په ک خستن: په ک ئیخستن، بی توانا کرن.

په‌له‌پسکتی: ئیشا مریشکان.
په‌له‌پیتکه: په‌لاپیتکه، به‌رتقک.
په‌له‌سیسه: شویه.
په‌لسۆخته: په‌لیت بنگوری.
په‌لیت: هه‌لیت، ناخفتنیت بی تام.
په‌لیسه: تالان.
په‌لاش: پووش.
په‌ل دیز: به‌لگه‌ک کسه‌ک و تاری‌یه: «ده‌سته‌ی وه‌نه‌وشه‌ی په‌ل دیزت یاوا - بۆش، بۆی وه‌فای له‌یل نه‌ده‌ماخ ساوا» "مه‌وله‌وی".
په‌میۆ: په‌مبی، په‌میۆی، په‌مگ.
په‌مبی: بنییره په‌میۆ.
په‌مبه: په‌مگ (قطن).
په‌مه‌دانه: تۆقی په‌میۆی، په‌موانه، په‌مه‌دانه، دانه‌یی په‌مبی.
په‌موانه: بنییره په‌مه‌دانه.
په‌میان: په‌ندمیان، په‌رچفتن، وه‌رم.
په‌مگ: بنییره په‌میۆ.
په‌ملۆکی: په‌مبلۆکی.
په‌میلۆکی: که‌ره‌کیفه‌ی، که‌ره‌کیفی.
په‌میانه: هه‌له‌هین، هه‌له‌هینا له‌شی گیانداره‌کی ژبه‌ر زه‌ریه‌کی.
په‌مه‌دانه:
په‌ن: په‌ند، ئامۆژگاری، شیرت.
په‌ند: بنییره په‌ن.
په‌ندی پتیشیان: گوتنیت مه‌زنان (اقوال ماثوره).
په‌نا: کونج، ته‌نیش، نه‌ین، په‌نی، په‌ناگه.
په‌ناگه: په‌ناگه، جهی په‌نا برنی.
په‌ناهنده: په‌ناهر، (لاجی).
په‌نا به‌خودی: پشت به‌خودی، ب هیشیا خودی.
په‌نهون: پینهان، نیهان.
په‌نی: ئاشکرا، ئه‌شکرا، دیار.
په‌ناهگاه: بنییره په‌ناگه.
په‌نه‌پات: په‌نه‌باد، دراقه‌کی ئیرانی بوو.
په‌نه‌باد: بنییره په‌نه‌پات.
په‌ن پی دریاگ: دامان پیس.
په‌نجه‌شیر: (سرطان).
په‌نجه: هه‌ر پینج تبلیت ده‌ستان، یان پییان.

له‌و چاخه‌ دا عه‌ورا گوړاند لپاش را دبیتته خو‌شی و باران پاش دکه‌فن. له‌و فلاح ژ گوړاند نا عه‌وران لپاییزیدا دلته‌نگ دبن. به‌لی بهاری بگوړاندنا عه‌وران خو‌شحال دبن و دبیتن: «ساله‌ به‌ره‌که‌تیه».
په‌له‌شت: واژه‌به‌کی موشته‌ره‌که مابه‌ینا کوردی و فارسی مه‌عنا ویژی ل فارسیدا هه‌روه‌کی کوردیه: قریژ، تیکه‌ل و پیکه‌ل، کیم، پیس، په‌ست، گه‌نی، ئاژاوه، چه‌په‌ل.
په‌له‌شتی: پیسی، قریژیاتی، گه‌نیاتی، نه‌ریکی، نه‌قه‌وژارتی.
په‌لکوت: په‌لقوت، ئه‌سلج وئ په‌له‌خ کوته، یان په‌ل خورده، بریتیه ژ قوتانه‌کی گه‌له‌ک توند و سه‌نگین.
په‌له‌فرتی: په‌له‌فرته، په‌له‌فرتکی، په‌له‌قاژه.
په‌لاش: په‌له‌خ (هشیم).
په‌لامار: په‌له‌مار، ئیرش، هیرش.
په‌لچم: به‌رجم، به‌رسم، ئه‌و ئالفه‌ کو بۆ مه‌ر و مالاتی بۆ زستانێ ئاماده‌ دکهن.
په‌لاش: گرائی لینایی.
په‌لویک: په‌لویله، په‌لۆله، په‌لووله، په‌لوو.
په‌لاته‌مان: کۆر (مجمع).
په‌لاته: ئه‌و مرۆقه‌ کوژ عه‌قلیشه‌ پاش که‌فتیه.
په‌لافسافار: سافاری لینایی وه‌کی په‌لاش برنجی، په‌لاش برغولی.
په‌لاش ماش: برنج و ماش.
په‌لاپیتک: په‌لاتینک.
په‌لته‌ک: برکه‌ گوندۆر، یان برکه‌ ترۆزی.
په‌لقوت: نیف په‌لخاندی، ئه‌سلج وئ: «په‌له‌خ + قوت».
په‌له‌قوت: په‌لقوت: «په‌له‌خ + قوت» «په‌لکوت کوردیتره».
په‌لخورد: ئه‌سلج وئ: «په‌ل + خورد» کره.
په‌لکه‌ زترینه: رهنگین که‌وان (قوس و قزح)، نافی فهره‌ه‌نگه‌کی کوردییه "گیوی مکریانی" دانایه.
په‌لک: په‌لت، پرچ.
په‌لیزرک: شه‌ف په‌رست، شه‌مشه‌مه‌ کۆر، چه‌کچه‌کیله.
په‌لکه: په‌لیک.
په‌لکه‌ رهنگینه: په‌لکه‌ زترینه، رهنگین، که‌وان.
په‌لیو: گه‌لای دار، په‌لگیت داران.
په‌له‌تک: په‌ت، په‌تک.
په‌له‌تک به‌سه‌ر: عه‌گال له‌سه‌ر.

په‌هرتیز: پارټیز لئاقیستای ژی په‌هرتیز هاتیه <په‌ره‌یز نه کوردیه>.

په‌هن: په‌حن، پان.

په‌هنایی: په‌هناتی، پانی، پاناتی.

په‌هتن: پاتن، پاژتن (پیژان: نان درست کردن).

په‌ه: به‌ه، جوان، قه‌نج.

په‌هله‌وی: زمانی په‌هله‌وی، نه‌و که‌سه کو په‌هله‌وی بیت.

په‌هنا: پانی.

په‌هناور: پاناتی و خره‌بی.

په‌هنه‌ک: کۆری شانۆگه‌ریبی (مسرح).

په‌ی: (۱) شدیای، توند، قاییم؛ (۲) لدوویه‌ک ره‌هیت باریکه‌له ل له‌شی مرۆقی، لدیف. مه‌وله‌وی فه‌رموویه:

په‌ی قوربان که‌رده‌ی ناله‌ی ره‌نگی نه‌ی

چیتش مه‌ بۆ نه‌ره‌ی وه‌ی په‌ی، من نه‌رنه‌ی

په‌یا: په‌یاده، په‌یدا (راجل).

په‌یا‌په‌ی: په‌ی ده‌ره‌ی، لدوویه‌ک (متصل، متواصل): «وه‌ک تۆتی په‌یا‌په‌ی لزبان‌ی شه‌کریمه» «جزیری».

په‌ی‌دایی: ناوه‌رۆک، نه‌شه‌کرایبی.

په‌یتا په‌یتا: بدووی ئیک‌شه (متواصل).

په‌ی ده‌ره‌ی: بنیتره په‌یا‌په‌ی.

په‌ی‌ده‌رۆ: ریکا هاتوچۆ کرنا په‌ی‌ده‌یان، هم دبیتژنه: هه‌ردوو ره‌خیت شه‌قامان، په‌ی‌ده‌رۆ (رصیف).

په‌ی‌ده‌کرن: ژ ده‌واری ئینانه خوار.

په‌ی‌اله: ئیستکان‌ی چای، جام.

په‌ی‌ام: نامه، هه‌وال، خه‌به‌ر.

په‌ی‌ام ناوور: نامه‌ناوور، په‌یک.

په‌ی‌ام ناوردن: په‌ی‌ام ئینان.

په‌ی‌ام‌به‌ر: پیغه‌مبه‌ر، نامه‌به‌ر.

په‌ی‌ام‌نێر: په‌ی‌ام هنیتر، نامه ره‌وانکه‌ر (مرسل).

په‌یک: په‌ی‌ام به‌ر (برید).

په‌یکه‌فان: بنیتره په‌ی‌ام ناوور.

پیغه‌مبه‌ر: بنیتره په‌ی‌ام به‌ر.

په‌ی‌غام‌به‌ر: = =

په‌یف: ب مه‌عنا وشه‌و ئاخفتن تیت. دبیتژن: «په‌یفه» ئانکو باخه‌؛ دبیتژن: «په‌یفین» ئانکو ئاخفتن، په‌یفان؛ دبیتژن: «وه‌ره‌ نه‌ز و تو به‌ه‌فرا په‌یفین»؛ دبیتژن: «په‌یفان»

په‌نجه‌توته: تبالا قلیچکی.

په‌نجهره: په‌نجهری، شه‌باک.

په‌نجهری: بنیتره په‌نجهره.

په‌نجهی تار: پینج رۆژیت که‌بیسه (الخمسة المسترقة):

وه‌ی من دیارمن - په‌نجهی تارمن

سه‌ر وه‌ختی هامه‌ن - نه‌و وه‌هارمه‌ن "مه‌وله‌وی"

په‌ندمیان: بنیتره په‌رچفین.

په‌ندمین: = =

په‌نومونی: سینه په‌هلوو، نه‌خوشیه‌که (ذات الرئه).

په‌نیر: په‌ندیر.

په‌ندیر: په‌رین (جبن)، به‌لج په‌نیر ژ هه‌میان باو و به‌رفره‌تر و کوردیتره.

په‌نگ: بادۆکی هری، یان په‌مبوی، یان موی، ئاسی.

په‌نگاڤ: ئاڤا مه‌ندو نه‌به‌ز. نه‌سلج وازه‌بی ژ دوو پارچه‌یانه: <په‌نگ + ئاڤ>.

په‌نگر: په‌ل، په‌لج ناگری (جمره).

په‌نگرگر: په‌لگر (ماشه).

په‌ندیره: په‌نیرۆک، په‌ندیر پۆسکه.

په‌نغان: په‌غان، ئستوربون، وه‌رمیان.

په‌نغیای: په‌رچفتی، وه‌رمی.

په‌ناگرتن: نه‌و شه‌فه کو هه‌یف دکه‌فیته په‌ناگاهی و دبیتژن: «نه‌ف شه‌فه هه‌یف دئ شیفی خۆت»، خو فه‌شارتن.

په‌نای بی په‌نایان: په‌نای بی په‌ناهان، په‌نای بیتده‌نگ، په‌نای نادیار، خودی.

په‌نه‌با: پشته‌با.

په‌نا به‌خودی: په‌نا به‌خوا، هیشیا خودی.

په‌نجه‌رووک: په‌نجه‌رووک، جنجرووک، قونجرووک.

په‌نه‌وا: که‌نین.

په‌نۆ: جه‌ژنه‌کی که‌فته ده‌هر پینج رۆژیت دیاهی یا سالی تیتته کرن، نه‌وه کو دبیتژنی (خمسه‌المسترقة - یان: کبیسه) خیرا تیتدا بۆ روحا مریان دده‌ن {فه‌ره‌نگی بادینان، لاپه‌ر [۲۴] ته‌ماشاکه.

په‌هله‌وان په‌می: بریتیبه ژ مرۆقی ترسنۆک و مه‌دحو.

په‌هله‌وان: دلیر، پالنه‌وان (بطل).

په‌هله: ناغه‌کی که‌فته بۆ شارێ (ری و همدان و اصفهان و نه‌واند) ی ده‌اته گۆتن.

په‌بیکوله: سید دانک، کنجروک.
په‌بمانه: جام پیتوانه.
په‌بیرهو: لدر و چون (تابع): «به‌خو موسامه ته دبینم - به‌قلین تیک تاییبم - خلیل اللهو یاسینم - ئیمام و په‌یرهوم یارب» "شیخ نوره‌دینی بریفکانی".
په‌بیتوکه: ئه‌و چوچکه کو تیتته ناڤ زه‌فی و دچهریت.
په‌بی: پی، پوی، گۆشتی دۆریت ددانان، به‌ز.
په‌بپاریگ: مرۆفی گه‌وج، به‌ور.
په‌بپاردن: کرنه ناڤ، قیدابرن، تیرا هه‌لیرن، قه‌به‌لیرن (ادخال).
په‌بپاچون: بناقغه‌چۆن، تیرا هه‌لچۆن، دریتزه‌دان، پیتشه‌چون.
په‌بپاچونه‌وه: دریتزه‌دان، بناقغه‌چۆا ناخفتنی، یان نقیسیبتی.
په‌بپاچه‌قین: تشته‌ک لئشته‌کی بچه‌قیت، تی چه‌قان.
په‌بپاچه‌قاندن: چه‌قاندنا تشته‌کی لئشته‌کی دی، تیرا چه‌قاندن.
په‌بپادان: نخافتن، پیدادان.
په‌بیاده: ئه‌و که‌سه کو نه‌ی سواره‌و ب پی دچیت.
په‌بیاده‌بی: سوار نه‌بوون، ب پی‌یان چون.
په‌بپاراگه‌یاندن: پتیراگه‌یاندن (تبلیغ).
په‌بپاز: پیتاز.
په‌بپازاو: ئاڤسوازک.
په‌بپازۆک: پیتازۆک.
په‌بپازبی: پیتازی، رهنگی پیتازی، دۆله‌ی پیتازان.
په‌بپاساوین: تته‌سسون، پتیراهسون، تیراهسون.
په‌بپاگردن: په‌یدا کرن، ئینانه‌ خوار.
په‌بپانان: پیتقه‌نان.
په‌بپاوسان: پیتقه‌هه‌لاویستان.
په‌بپاوا: زه‌لام، مروقی نیرینه، خولام.
په‌بپاوانه: مه‌ردانه، جوامتری.
په‌بپاواچاک: جوامتر.
په‌بپاوه‌تی: جامتری، زه‌لامینی، مه‌ردایه‌تی.
په‌بپاله: ئیستکان.
په‌بپاهاتن: پتیراهاتن.
په‌بپاهه‌لیران: پتیه‌لیران، پتیه‌لیراندن.
په‌بپاهه‌لیرین: لیک گتیربوون.
په‌بپاهه‌لپه‌سارتن: پتیراسپارتن.
په‌بپاهه‌لچون: بنیره‌ پیا چون.
په‌بپتیر: پتیرک.

په‌بپاندن، په‌بپه‌فان» لقیته‌ دیاره‌ ئه‌ف ماده‌یه‌ ب تنی مه‌عنا وشه‌کی ناده‌ت، وه‌کی وشه‌و واجه‌و واچه‌ و واژه‌ی نینه‌کو تایبه‌ت مه‌عنا که‌لیمه‌ی دگرن به‌لی دهنده‌ک زاراڤا دا ئیکدو ده‌مکات ژ واجه‌و واچه‌ی هاتینه‌. به‌لی (شاذ و غریب) و لاپه‌ریز نیه‌. به‌لی وشه‌و واژه‌ به‌یج رهنه‌گه‌ک ده‌مکات ژئ ناهین و نه‌هاتینه‌ (ناقسیت جامدان، ته‌نی مه‌عنا که‌لیمه‌ی) دگرن و هه‌و! ئه‌و زاراوه‌بیته‌ (شاذ و غریب) و لاپه‌ریز دبیتژن: واته، واجیار، ماچو، باچه، واجان، ئه‌فه‌ ژئ ته‌غه‌ر زاراوه‌ی هه‌ورامی و شه‌به‌کیه‌.
په‌بپه‌خام: بنیره‌ په‌یام.
په‌بپه‌زن: ده‌واری پتیه‌ که‌ چ د زکماک دا.
په‌بپه‌خامبه‌ر: بنیره‌ په‌یام به‌ر.
په‌بپه‌یره‌وی: لدر و چون (تابع، اتباع).
په‌بپیدا: دیار، ئه‌شکرا.
په‌بپیدا کرن: دیار کرن، ئه‌شکرا کرن، بده‌ست خو ئیخستان.
په‌بپیکول: په‌یکوله، کنجروک، سید دانگ.
په‌بپه‌یره‌: پتیه‌لیسک، پتسترک، قادرمه‌.
په‌بپه‌فان: په‌یفتن، په‌یفتن.
په‌بپه‌فان: ناخفتنه‌کر.
په‌بپه‌یف قوسین: مرۆفی ناخفتنا خو د حالی خه‌به‌ردانی، فه‌دبیرت.
په‌بپه‌یک: تینک، په‌یک (ساعی البرید).
په‌بپه‌ینه‌جه: بنیره‌ په‌یره‌.
په‌بپه‌یکان: سه‌رتیر.
په‌بپه‌یمان: سوز، سوس (عه‌د).
په‌بپه‌یمان شکین: بیتسوز، سوزشکین.
په‌بپه‌ینه: هه‌فکینک.
په‌بپه‌ینگه: په‌ینه‌.
په‌بپه‌ین: ره‌ملی هور (رمل ناعم).
په‌بپه‌یکه‌رفان: په‌یکه‌ر چیکه‌ر، په‌یکه‌رتاش.
په‌بپه‌یکوت: حنچک، حنچک لیدان.
په‌بپه‌یوه‌ند: پتیک گه‌شتن، (ازدواج)
په‌بپه‌یره‌و: لدر و چون (تابع).
په‌بپه‌یکه‌ر: کالبود، قالب، جه‌سته، سووره‌ت، شکل، ئالا، سنجه‌ق: «هن ئه‌سمه‌رن، هن دیم زه‌ری - مه‌ه‌په‌یکه‌رن، سوورموشته‌ری / ویلدان و حور و ئه‌وپه‌ری - هاتن لباس و جامه‌دا» "جزیری".

مسلمانان، وی کتیبهک بناقی ماریفت هه به. نهژی
مهرقه دئ وی کورد زیارهت دکهن. گهلهک فهرزانه بیته جوان
جوان داریتینه.

پیره فی: عفريت، پيرکلوز، پيرحه پوک، پيرهه فوک.

پیری مهیخانه: بزاراخی سۆفیان، پیری ته ریفهت.

پیره قالتاخ: قالتاخه کۆنه، پیری فهرتوت.

پیرحه پوک: بنیره پیره فی.

پیرهه فوک: بنیره پیره فی.

پیرکلوز: د نهفسانه بیته کوردان هه بوو دگۆت: پیرکلوز

پیره نه کی جادوو کهره دشیت بجیته ناخ کلوزه کی و بفریت.

کلوزک دبیژنه جهرکی، یان گۆزکی، جادوو کهر، نهفسون کار.

پیرموس: (۱) ناخی شاعری هه ری مه زن "جگه رخوون" یه؛

(۲) ناخی چهنه گوندانه ل کوردستانا ئیراخی.

پیره پیژ: بۆ دهنگی نیری یه دده من گولین و په رینت دا تیتته
گوتن.

پیرینتیک: بۆ مندالی بیته بکارتیت (بد اصل).

پیروز: سه رکه تی (سعید).

پیروزی: بسه رکه فتن (سعاده).

پیرهک: بۆ ژنان بکارتیت لحن «نافرهت» ی بزاراخی کرمانجیا

جزیری و سووری و سنگاری و زاخۆ.

پیرهزا: نهو منداله کوژ دای و بابه کی پیر هاتیبه دونیایی.

پیره زال: بۆ بابی رۆسته می ژنی بکارتیت، زالی پیر، ژن.

پیروزیایی: پیروزیاهی (تهنه).

پیره نیله: سمایلوک، سمیتک.

پیره خنی: بنیره پیره نیله.

پیران: دهنگ کهفتنا بچووکیه لهر زیده گرینت: «دیدم ریژاوه،

روخسارم زه ردهن - جه داغی یاران، پیرانم که ردهن»

"مهولهوی".

پیری: ههروه کی کو ب مهعنا سالبۆزی و شیخوخت تیت ب

مهعنا (استقبال) و نیزیکی تیت. دبیتن: به پیری شیخیه

چۆم نانکو ئستقبالا وی. لئاویستایدا ب مهعنا نیزیکی

هاتیبه (ته ماشای شهرحا داوی، لاپه ۱۶، سه ر «گاتان»

بکهن). **پیری هه مهت:** یان پیری هه مهت (هه مهت ب

مهعنا «النیه الحسنه») دئاقیستایدا هاتیبه: «هه مهت»

ئیکه ژ نه سلیت سییانه ددینت زه رده شتیدا.

پیژوک: (۱) پیژاژکی مووان (بصیله الشعر)؛ (۲) ئینانه ده ری

پی پی: پی پی، پیدزکی، قانه سی.

پیپرک: پیچک نهستور، وشه یه کی نه هه ریمه نیه.

پیللیکان: بابله کان، بابله کانی، جۆره داوه ته کی کوردی یه.

پیت: به رکهت (حرف)، سه ربوون، پۆسیده.

پیتاک: یارمه تی، کومه ک، ته به روع.

پیتاکدان: کۆمه کدان، یارمه تی دان (تبرع) دان.

پسته پیت: ئارام، سه ره خۆ.

پسته برز: پیک بر، به رکهت بر.

پسته ک: تشتی به رنه کهفتی.

پسته پیت: فیته فیت.

پیتەر: پودهر، باب.

پسته شه هه م: نه نییا پیت، ئاخ روژیت زستان، جه نه کی کهفتی

کوردی یه نهژی ئیزدی بکار تین و دبیتن: هه فته ی پیت

و هنده ک دبیتن: نه نییا پیت. دبیتن: «نه نییا پیت،

نه گه ریت، نه گه ریت - نه گه ر نه ریت، فیتانی فیت»

"مه ته لۆک".

پیچ: پوچ، پوچه ل، کیم، پیچان، د ئافستای پیچ هاتیبه

(لف).

پیچهک: بنیره پیچه.

پیچه: کیمه ک.

پیچوز: پچوز، فچوز، خوداحافز (وداعا).

پیچه وان: پیچه وان، به روفاژی.

پیر: پیر وازه کی گه له ک کهفته: پر زانست، زانا (شیخ).

بناف سالقه چۆبی، ریتهر، موه دئ زه رده شتیان.

پیره: وه کیلی ریتهر (وکیل المرشد).

پیره میتر: میتر بناف سالقه چۆبی.

پیره ژن: ژنا بناف سالقه چۆبی.

پیره که مق: رامیار و شارهزا و جه رباندی.

پیره زه: هاتیبه عه ره بکاری کرن بۆ (فیروز): به رکه کی کهسکی

بهاداره، به ردیکی به رنه، بالنده ی ئیقبا لی یه.

پیراتی: پیری، کالی.

پیری: ده رانی پیری یه.

پیره هه ن: کراس (رهنگی فارسی یه ددهت).

پیرشالیار: پیرشالیاری زه رده شتی مرۆقه کی کوردو پاکه و

هه ورامیه و خوداناسه، لوهختی خۆدا زه رده شتی بو، به لی

سه رده منی خیلافه تا عومه ری مسلمان بو و بوویه پیره کی

پیتسیرا کراسی: بهرسینگی کراسی (گریشان)، پیتسیرا هم هاتیه.

پیشگوتی: کرمزی (معجزه).

پیشرس: باله ته، نیف گهشتی.

پیشمار: (مدعن).

پیشه کی: (مقدمه).

پیشگاه: پیشگه، سه ری دیوانی، دیوان (حضور، قبیله).

پیشباز: پیشسواز.

پیشبازی: پیشسوازی.

پیشه: ره وشت، کار (اخلاق).

پیشاندان: نیشاندان، فیرکرن.

پیشانگه: فیرگه، جی تشت نیشاندانی (معرض).

پیشخور: پیش چهر، کۆچهر، خودان پهر.

پیشگهر: پیشوهر، نهو کسه کو کاره کی دزانی و پی دژیت.

پیشک: پوشک، پوشکه برنج، پوشلیک.

پیشهقان: بیتلهقان، بهردهقان، کهنگر ههلقهن.

پیشیاک: پیشیان.

پیشیان: پفلدانک.

پیف: پوچهل.

پیفوک: بنیره پهفک.

پیشانفان: بنیره پیشهفان.

پیشهفان: نهو کسه دیپشیت و کاری پیشانی دکته (کیال).

پیف: ناقی دهنگی ترپیه. دبسته پاشکو (معنا اسم فاعلی)

ددهت: «گهنم پیف».

پیشیایی: هاتیه پیشان.

پیشان: ههلیپشان، خۆداپیشان، پیوان (وشه یه کی نههریمه نیه).

پیشوک: بنیره پهفک.

پیشاز: پیواز، پیاز.

پیشازی: رهنگی وهکی رهنگی پیشازی، دۆله، پیشازیت

ههشاندی.

پیشازسۆرک: پیشاز هیر کرن و سماق لیره شانندن.

پیشتر: سفتیری، گیایه کی بهاریه وهکی هسک دبیت گهله کی زفر

و زۆقه.

پیشتری: دهردی بی دهرمان، نهساخیا بی دهرمان.

پیق: ساقی پی (وشه یه کی نههریمه نیه).

پیتلک: کاری ریخنه، قوون خورینک، نهو وشه به و ههر دوو

تهرجه مییت وئ نههریمه نیه.

تشتی ژ رههوریشافه؛ ۳) گیایه کی بهاریه سههرکه کی سپی هه یه بهندازدی دانه یه کی سیری، تاماوی شیرینه هندهک دبیتزی: «پیشوک».

پیز: بنیره پیزوک.

پیزک: بنیره پیزوک.

پیزیزک: » »

پیزی: پیزی بۆ دبری بکارتیت، بهلن کوردی یه کی غهریبه. پیزی بۆ کووزی بکارتیت، هه م دبیتزی «کویز، کویزی، کویزهله، تووز، تویز».

پیزیزاک: پهرنده یه که وهکی تیفوکیتیه.

پیزال: گیازاقاک، گیایه که د پزشکیدا بۆ ئیدراری سوودمه نده.

پیز: بیژ، بیج، بیژی، زۆل، سنۆرته (ولد الحرام).

پیزان: پیزان، پاتن، نانکرن.

پیزهک: تشتی زیده، وهکی ددانه کی زیده، پیژکه کی میوه ی زیده، یان تبهله کی زیده (شاذ).

پیزک: تویره میو.

پیزهژ: پهسته، لئاقیستایین پهردی، یان پهزدی هاتیه.

پیس: ۱) (نجس) بهلن لئاقیستایدا بهرفرتی ژ کوردی هاتیه و دبیتیت: په نیس، نهساخی، بهلهک، دوروو (منافق، برص) و پیسه هه م هاتیه و مهعنا بهله کی ددهت، وهکی: که لاغ پیسه (قهله بهلهک)، گاوپیسه (گایه بهلهک) و ل شه بهکیدا ژی ههروه یه؛ ۲) پیست، که قل.

پیس: پساتی.

پیساتی: پیسایی.

پیساتی: بنیره پیسی.

پیسکه: پیسه، فیسهک (حقیر)، نهسلن وئ فیسهکه یه ب مهعنا فیسهک.

پیسق: نهو مروقی پیس و چلکاو و قریژییه کو دلن خۆ ژ خه لکن رهش دکته و بیژی ژئ تیت.

پیسار: خوونا دهشتتانی (دم الحیض).

پیسهک: فیسهک (زان).

پسهکی: فیسهکی.

پیسته رهن: رهنینا پیسته ی ژ مور و مراری.

پیستیر: نهف وازه یه جار ب مهعنا بهرسینگی کراس و جار ب مهعنا ناقرزانی دهرپی بی تیت.

پیتسیرا دهرپن: ناقرزانی دهرپن.

«چی» ژ «چا» ی (چاک)؛ «ختی» ژ «خا» یک هتد...؛ (۲) ناڤه بۆ ئەو تپیی چەچی کوردی. پئی ناشی، پئی تڤه‌نگی ب مەعنا سەبەب، پەیرەو، لگەل تپت.

پیتاز: بەرزەباز، بازەبەر.

پیتخیر: قەدەم خیر (مبارک) (ع، ک).

پیتیرین: خوژ تشتەکی یان ژ ئیکی کیشان.

پیتیرەک: بریتیه ژ (کوردان) چکو بەریدا پیتاڤی مووی دکره پیتخۆ و دگۆتتێ رهشک، یان زرگال.

پیتیربو: دەرامەت، خواری و نازوقە.

پیتیلە: پیتیلە، پەیزە، پین جینە، قادرمە، پیتیلەیسک.

پیتبازە: پیتیریشک، گیایەکی بەهاریە تپتە خواری.

پیتپان: پیتمەزن.

پیتپەرەوا: پیتخاس، پیتخاوس، پیتخواس، پیتپەتی.

پیتپەتی: بنێرە پیتپەرەوا.

پیتپیلیکان: بنێرە پیتپیلە.

پیتپەرخ: ئەو کەسە کو لگەرماڤی (حەمامی) خەلکێ دشتۆت (دلاک).

پیتپەست: پیتقوت لتشتەکی کرن و دەوساندن. وەکی: ئەڤی قەبری باش پیتپەست بکەن. خانی پئی خۆ من باش پیتپەست کریه.

پیتی: لەگۆتیرە، یان بەگۆتیرە (موجب)، وەکی: بە پیتی یاسا و سروشت هەرن.

پیتی: هیدی هیدی، پەیرەوی.

پیت: (۱) بلیسە: «ناهی پئی گاف ژ دل تین مە ژ پیتا دجگەر - بەس تو پئی فەیدە نەسیحەت کەمە دل بوویە پەلەک» "جزیری"؛ (۲) پئی تە (رجلک)؛ (۳) سەپوونا ئەندامی لەشیه.

پیتاک: پیتەک، کوزۆتی بووکی، پیتەک.

پیتبوون: سپوون، تەزین.

پیتی: زمانە پئی ناگری، سپوون، بلیسە (شعلە).

پیتەک: بنێرە پیتاک.

پیتخ: قلیچێ چاڤی (رمص).

پیتخەم: پیتخەمەت، سەبارەت.

پیتخوست: بەرپیتکدان، پیتالینک.

پیتخولە: ئەو مندالەبە کو تازه تازه رابوویە پیتان.

پیتخوی: پەخوا، بیدەری کوتینە گیرە کرن.

پیک: ماھۆلک، پیکێ زورنایی، پیکێ دووزەلە، مەمکی پلاستیکی کو بچووک شیرێ ژئ دمپین، پیلک.

پیکە: لیلک، دووک، بلیک.

پیکەپیک: ناڤه بۆ دەنگی زۆرنایی، پیکە لدو پکە.

پیک کرن: بەترمه کرن.

پیکس: کرمەکە پیکێ گەمی دپیت و پاشێ بەلگیت وئ زەر دبن و هسک دبیت و لناف دچیت، یان کیم بر دبیت.

پیل: (۱) عەرەبکاری بوویە بۆ (فیل)، ئەمژێ هەر عەرەبکاری یەکە بکار تینین؛ (۲) ئەندامی مەعلومە ژ ئسانی و حەیوانی.

پیل پ: ئەو کەسە کو خەلکێ دخاپینیت، قول بر (کلاوبەردار).

پیلان: فیل (مؤامرة، تصمیم).

پیلانکەر: قاسدی رۆژا بەری زماوەندی بۆ مالا بابی بووکی.

پیلەوەر: ئەهاندن کار، کرمی کەژێ، خورده‌فرۆش: «ئەز پیلەوهرم نە گەوهرهیه» "خانی".

پیلشکین: بنێرە پیل بر.

پیلەفان: خودان یا پاسەفانی فیلان.

پیلەتەن: زل و زەبەلاح، کەلەخ وەک فیل.

پیلە: سۆلینە پئی کرمی کەژ (قر) ی.

پیلەباز: جری کیش.

پیلەبازی: جری کیشی.

پیمیرد: فریشتە پئی جانکیشانی عزرائیل، هەم بۆ (نکیرو منکر) ان تپتە گۆتن، بەلێ مەعنا (اول) درستتره.

پینە: پنی.

پینی: ئارخاڤک و هیلکە و شینێ، کەپەک.

پینەدۆز: پنی دۆز، کەفشدۆز، کەوشدۆز (دۆز ئانکو دورین).

پینە کردن: پنی کرن.

پیان: پیشان.

پیوەفان: بنێرە پیڤەفان.

پیو: (۱) بەز؛ (۲) ناڤه بۆ دەنگی تپئ؛ (۳) دەخل پیو، گەنم پیو.

پیوار: نەدیتۆک، بەرزە (غیبت).

پین: (۱) ئەو ئەندامە کو جان دپەر لسەر بریتە دچن لکوردیدا «پین» هاتیە و «پا» هاتیە بەلێ «پین» کوردیتەر ژ «پا» ی، هەر وەرەنگ «ری» کوردیتەر ژ «را» ی، «دی» ژ «دا» ی؛ «خودی» ژ «خودا» ی؛ «زی» ژ «زا» ی؛ «پین» ژ «با» ی؛

- پیدا:** هر ژ سه ری هه تا خواری، سه ری هه خواری، دانگدا، پیدا سه ری هه تا دامنه، نانکو هه می سه ری هه تا بنی: «ژ قوندوس زوهره په پیدا بت - ژ هه ندس موشته ری بیت دهر / سپیده دت ثریایی - شه فقه دت قامه تی پیدا» "جزیری".
- پیتلکه:** بنیره پیتلکه.
- پیدان:** لدوو بهردان، نازدار کرن.
- پیدرکن:** پیدزه، قانه پی.
- پیدهشت:** عهر دئ راست لدانگی چیای، سالیته.
- پیدادان:** قوتان، لیدان.
- پیدرئژ:** بریتیه ژ مرؤقی لهه موو عهردان دگه ریت.
- پیدرئژی:** بریتیه ژ مرؤقی کو مایی خود هه می کاران دکه ت و زیده بناث شۆلان دا دچیت، زیده کار، گه ریوک.
- پیر:** به ری دوهی، پیره که.
- پیرار:** به ری دوو سالان.
- پیراره که:** بنیره پیرار.
- پیره وکه:** کولی لۆتک، مندالی تازه سه ری پیمان که فتی.
- پیریکه:** بنیره پیر.
- پیرئ شو:** پیرئ شفت، به ری دوو شه فان.
- پیرا هافیتن:** بنیره په له قاژه.
- پیرانان:** ناث شه خوارنا سه ری زکی. پیرانانا ناخی بغه خوارنی.
- پیرا گه یاندن:** پیرا گه هاندن، باخه بهر کرن.
- پیرا کیشان:** فیرا کیشان.
- پیرا گه هشتن:** فیرا گه شتن.
- پیرست:** فیرست.
- پیرا گه هینره:** ویرا گه هینره، فیرا گه هینره.
- پیر:** په ز (بزاراخی بۆتان).
- پیزان:** مرؤقی نه مه ک شناس.
- پیزانین:** نه مه ک شناسین، بوه فا.
- پیتفی:** پیوست.
- پیتفیاتی:** پیوستی (محتاجی).
- پیترانک:** گالته پیکریایی، تران و حه نه ک پیته اتیه کرن.
- پیتنه ز:** پیتنه زینک.
- پیتنه زک:** یه خچال، کونه به فر (تلاجه).
- پیتنه خت:** پای ته خت.
- پیتجینه:** بنیره په یژه، پیتلکه.
- پیتجامه:** به جامه، پیتجامه، جامه یی پیمان.
- پیتچ:** چه پ، گفرتیت بای دزکیدا.
- پیتچان:** تیکوه کرن (لف).
- پیتچکه:** پیتچانکه ر.
- پیتچوک:** گرگه به که بچوک پی فیری ریتفه چوونتی دبن.
- پیتچ خوارن:** لیک نالۆزیان.
- پیتچدان:** نالۆزیان.
- پیتچه گدان:** شداندن و پیتچه گدانا تشته کی یان جاندبه ره کی.
- پیتچه:** بهرچا فک، په چه (برقع).
- پیتچیای:** لیک نالۆزیای.
- پیتچ و پیتچ:** پیتچ لدوو پیتچن.
- پیتچ و په ناه:** چه پ و چویر، خۆحه شاردان (لف و دوران و تملص).
- پیتچ و په نا:** چه پ و چویر، پیتچ و په ناه.
- پیتچ و تاب:** تیکوه ریوون.
- پیتچه وانه:** به ره قاژی، دژ.
- پیتچوه لۆج:** عهر دئ په ست و بلند.
- پیتخه سوو:** نه و ژنه کو به ری رۆژا بووک شه گاستنی لگهل زه لامه کی یان هندک زه لامان دچیته مالا بایی بووکن، پاشی دئ لگهل بووکن بیته هه فال هه تا بووک شه گاستن ته مام دبیت، ته غه ره نه و دبیته سه رسپی یا بووکن زی.
- پیتخه ف:** نفین، نشینک.
- پیتخشاندن:** فه هیلان (تجاهل).
- پیتخلیسکی:** پیتخلیسکاندن، پیتخلیسکانی (ترحلق).
- پیتخاس:** بنیره پیتچه ره وا.
- پیتخرکی:** پیتگرانی، پیتگران بوون ژ ترساندا.
- پیتخوش:** مرؤقی چۆن سفک، پیتسشک.
- پیتژن:** دهنگی حه ره که تی پی هه ر جاندبه ره کی نه سلتی وی «پیتژن» ه، دهنگی هه ره لقه یه کی.
- پیتژک:** نه و پیتشه که نه کو خوناث بهر گیت میوی شه دشیرن.
- پیتژی:** داهاتن، کۆتا هاتن.
- پیتزان:** پاتن.
- پیتزه:** پیتسکه، پیتژک.
- پیتزه:** جی نان درست کرنی (مخبز).
- پیتس:** نه ف و اژه یه به ری چل سالان من ژ پیره ژنه کی بناخی له علی (زیدک) گولیبوو، من گۆتی: نه ری ما «پیتژی» هه ر «پیتس» نینه؟ گۆته من: نونو، داوؤ، پیتس نیشه کی بغه گره

- لدهواران دتالیت یان لپه زئی دتالیت، دقتی ژ ناٹ پوز و دهواران بدهنه لا. پاشخ من نهف واژهیه لثاقیستایدا دیت ب مهعنا نهخوشی و نهپاکی هاتیه. نهفجا بو من دیاربوو کو گوژتنا پیره لهعلی لگهل نثاقیستایی ئیکه.
- پتسه:** بهلهک، نه پاک.
- پتسترک:** پتجینه، تهماشای واژهی (پیلقه) ی بکه (سلم).
- پتیسیر:** بهرسینگن کراسن، نافرانی دهرپتی (اشکال).
- پتست:** پیست، کهفل.
- پتیسیره:** بتیسیره، غوره، (بتیسیره کوردیتره).
- پتسری:** پت تهزین، پت تهزک، پت قهرمین.
- پتسریوون:** پت تهزینک.
- پتستورک:** پتگران بوون، پتگرانی.
- پتش:** بهر، بهرابی، بهراهی، پتسهوا، بهروهخت، پتشیچاٹ، بهرامبهر، دبیته پتشرگ: «پتشیبینی، پتش بین، پتش نهاد، پتش نیار، پتش فروش، پتش وازی، پتشگور».
- پتشوازی:** پتش ئیکی فهچوون (استقبال).
- پتشتهاتن:** قهومین.
- پتش و پتش:** بو بهرابی، بو پتسهوا.
- پتشغهئینان:** نتریک کردن (تقدم)، بهرئیکغه ئینان.
- پتش بین:** (متفاول، تنبوء).
- پتش بینی:** ئایندهبینی، ئایندهزانی.
- پتشر:** بهرتر، چیترو.
- پتش دهست:** ئاماده، بن دهست، بهرئهمر.
- پتسهوا:** سهروک، سهرئیل.
- پتشیهاد:** پتشییار، پتشییار.
- پتشییار:** بتیره پتشیهاد.
- پتشنقیژ:** ئیمامی نقتیژی.
- پتشیینان:** پتشیینان، بابوکالان.
- پتش خست:** پتش ئیخست.
- پتشین:** نهو کهن کو بهرئ هه بوون.
- پتشواز:** پیر، نهو کهن پتشوازی دکهت.
- پتشغه:** پتسهوا، بو پتسهوه.
- پتشلوله:** پتشلوله.
- پتشیکتش:** دیاری، بهرکهتی (هدیه).
- پتشیکتش کرن:** دیاری کرن (اهداء).
- پتشیکتلک:** بهراهیا هه تشتهکی قهلاویز.
- پتشانی:** نهنی.
- پتشیبار:** نهول دهواری کاروانی.
- پتشیبهست:** خهمی، سکر، سه د.
- پتشتهرکی:** ساجزوی فیشهکان، برتیبیه ژ رهختی فیشهکتیت مرؤقی سواره (مخزن الطقات).
- پتشلکی:** پتخرکی، پت ستورکی.
- پتشلکرن:** ئیعتراف پتکرن، دهر راکرن.
- پتشلک:** پت خرک، پت ستورک، پت گران.
- پتشیخانه:** ژورا هیثی کیشانی د دام و دهزگه هان، جهی پیناٹا.
- پتشدار:** قهلاویزی لهشکری (مقدمه الجیش).
- پتشیقلیان:** بهرقه لوون.
- پتشکوز:** قهریوسا پتشیبا زینی، نهو پتشیکوزیه کو بهولئی ناثیغه دجهسپیت د ریزمانیدا، پتشرگ.
- پتشیمان:** نهول جار کوژنا زیتسانی خو حمام دکهن.
- پتشمه رگه:** خوگوزی کهر (فدائی).
- پتشیمال:** (عرصه).
- پتشیمار:** دهعواکه رل دادگه هتی.
- پتشیفروش:** بهر له پتگه یشت فروشتن (عقد السلم).
- پتیشه:** هتستک: "مهولهوی" فهرموویه: «مهوات هه ئاواتی واسته کهی جهسته کهم-هه می مومیای پتیشهی شکهسته کهم».
- پتشیبه ره:** ری لئ برین، داپرکرن، باله ته.
- پتیشه دان:** گهستنا مار و دورندیت ژه هردار، دهرگه گرتن.
- پتیشه بوون:** وهرتیان، بداقیغه بوون.
- پتیشه کرن:** دهر اکرن، وهر تاندن، دهزی بدهرزیکیغه کرن.
- پتیشه نووساندن:** پتیشه چهسپاندن، تشتهکی بدور و بتیکغه رادان.
- پتیشه چون:** شیردت گرتن، بناقغه چون، تیچون، تویه کرن.
- پتیشه نان:** پتیشه نووساندن، زنده گوتن و پتیشه نان، پتیه نان.
- پتیشه هاتن:** دهست گه هشتن، ژتیهاتن، توانای، شیان.
- پتیشه نووسیای:** مرؤقی بتشتیغه نووسیای، قری، قهلس (بخیل).
- پتیشه:** بویتغه، ب وئ قهریان ب وئ قه.
- پتیکه نین:** که نین.
- پتیکول:** دهوارا کو عهردی بدهستو پت خو بکولیت (محواله).
- پتیکه وا:** پتیکغه، بهه قرا.
- پتیکه وه:** پتیکه وه، بهه قرا.

پيمريشک: پيمريشکه، گيايه کي بهار به تيته خوارن.
پيمره: مه پيرک.
پيمله: مه له قانيا بييا بته ني.
پيمره پي: فه نه بره، فه ناپي، ناقی گونده کيه لکوردستانا ئيراقی.
پيمرن: پيمرن واژه يه کي دو عاييه يه واژه يه کي نه هريمه نييه، واته پي بمری.
پيمه زن: نهو که سه کو پي وي ژ پي پي ناساي مه زنتر بيت.
 کورد نه کاميا مرؤقی پي مه زن دکهن و لپه ندي پيشان دا هاتيه: «نه ي سه ريجووکا پي مه زن، نه خو زيا وي مالئ تو لي دبيه ژن»؛ «نه ي سه رمه زنا پي بچووک - خو زيا مالئ تو لي دبيه بووک» "په ند".
پين: ليدانا بييه يه.
پين پينان: پين پيناني نهو کو دوو مرؤف، يان ولاغ پينان تنيک و هريکه ن.
پين ليدان: ليدانا بيبيان.
پين هافيز: نهو ده واري شه مبوزه.
پين و پال: پين ليدانا بي ايانه و پال و مملاني يه.
پين جيک: نيک ژ پين جي (خمس).
پينج: ژماره (۵).
پينجي: ژماره (۵۰).
پينج شه مبه: رؤژا شه شي ژ هه ر هه هفته کي.
پينج گوشه: پينج قورج، پينج کونج.
پينج خسته: پينج خستي، پينج خسته کي، شيعريت پينج به نده.
پينجه: پينجوک، سپينه، دو دارن چقلدار سه ر بريته دچن.
پيناو: ژ بهر هندي، پيناو.
پينج تير: ده بانجه پي پينج فيشه کان دخوت.
پينواندن: دبه راکرن، ئيقرار پيکرن، پي قبوولاندين، پي نيسبات کرن، کنايه ته ژ توله ساندني.
پينه زان: بي نان و خوي، نه مه کنه شناس.
پينگاف: بنيره پينگاف.
پينده فسه: سنت، ماده يه که ميس هنگفين دده نه دورا سه له ميشکي.
پينياسی: پيناسک، ناسنامه.
پينغه گر: برتبييه ژ مرؤقی جواب حازر.
پينج گشتي: (کليات الخمسة) کو برتبييه ژ ره سن، جور، به ند

پيگان: ليدان.
پيکياي: قوتايي (مغروب).
پيکيان: قوتان، پيگان، ليدان.
پيکنيان: پيکنيان، درستکرن، ناماده کرن.
پيکوت: نهو قرشه کو دکيشنه بن جه نجرئ، پيقوت (الحاح).
پيکوره: کولي لؤتک.
پيکرن: کار پيکرن و پينغه کرن.
پيگيري: په گيري (تتبع).
پيگرتن: موجد بوون لسه ر کاره کي.
پيگه: بنگه يي له شكري.
پيگه يشان: فيراگه يشان (التحاق، لحوق).
پيگيره: نهو قرشه کو دکيشنه بن جي بي گيره بگايي.
پيگران: کنايه ته ژ ثنا باردار.
پيگه ياندين: پيگه ياندين، فيراگه ياندين.
پيگلوله: پيگران لرغه چوني.
پيگاف: پينگاف، به لي پينگاف کورد يتره، چه ندانکو وشه يي پينگاف به لاقتره، شکاک پينگافي بکارتين و زور ريک و جوانه و کورد يتره و مه عناوئ درستره.
پيلاو: پيلاو.
پيلاف: پيلاو، که وش، به لي پيلاو کورد يتره.
پيل: (۱) شه پؤل، کوپه لين؛ (۲) پرد، پر، لئاق يستايده «پرت، پرتو» هاتيه و لکورد يده «پيل، پل، پرد، پر، پرت» هاتيه.
پيل پيل: شه پؤل شه پؤل (موج موج): «دا عيشق هه لببت پيل بپيل» "جزيري".
پيله: چافگر، پشتچافه په رجفتي، پيلو (جاحظ).
پيلينان: پيلينان، دان پينان..
پيلنيکيشان: کيشانايي کي پيا کيشانا جه لدوکا تفه نگی.
پيله خا: پيله قه (رکل).
پيلندا گرتن: پيلسه ر داگرتن.
پيلو: (۱) نزه (طفيلى)؛ (۲) پشتچاف، په رجفتي.
پيلير راکيشان: خويمننه کرن، پشتدانه کاري (تامل).
پي لي بلند کرن: زيده گوتن (مبالغه).
پي لي خشاندين: چاف لي نقاندين، تيبورين (تمهل).
پيمز: مزه.
پيميرد: فرشته يي گيا په روه رده که ره.
پيميژ: نهو کو نيروي بده قی خو فه دميرت دده مي گولينی.

پوخته: تازه، تام خوش، هیژا، جوان، کله، گهستی، فاما، ریک.

پوخته‌یی: جوانی، باشی، ریکی، هیژایی، بهرکته‌یی، یاتی.

پوخته‌کرن: پوخته کرن.

پوخن: «یان: پوخن» (سویق).

پوود: «یان: پود» داقییت راجاندی دته‌فنییدا، سه‌ریانی‌یی عه‌کسا تاری دبیژن: تار و پوود. پوود لسه‌ریانی و تار لسه‌ر دریژی تیتته راجاندن.

پووده‌ر: باب.

پوودی: گۆشتی دؤرا ددانان، هنده‌ک دبیژن «پدی»، پی، پوی.

پوور: مهت، خالته، داپیر (همه دبیژن «پورکه»).

پوورت: پان، پورت، بژی، پورپی سه‌ری، قژ.

پوورزا: کور یان کچ مهت، کور یان کچ خالته.

پوورزا: نه‌قی یی مه‌تی، یان خالته‌تی.

پووره: «یان: پوره» شلخه‌میتشا هنگفینن.

پورده‌گان: ئەو پینج رۆژن لدووماهیا هه‌یفا ئاداری کو زه‌رده‌شتی دکه‌نه جه‌ژن.

پورریژ: پریژ، پرگۆ هه‌له‌پاس، پورریژ ژ (پوور و فه‌چه‌یی) ئاقیستیقه هاتیه، پووروو هاتیه گۆرتین بۆ: پوور و (فه‌جه) وه‌کی خومایه دبیژن: وه‌جه، فه‌جه، واجه، واژه، وشه.

پوز: گۆشتی لاتی مروفی.

پواز: سپینه.

پوزوان: پوزوانه.

پوزوانه: گۆره‌یی باسک دریژ.

پوس: فس، که‌قل (جلد).

پوسکه‌ن: فس که‌ن، که‌قل که‌ر.

پوشال: پووج، خالی، پووش.

پوش: گیای هسک، پوبش، پیش.

پوشه‌لان: پوشه‌لان، عه‌ردی گه‌له‌ک پووشدار، پووشینه.

پوشانه: پوشانه، باجی مه‌رو مالاتان.

پوشه‌پ: حزیران، تموز.

پوشین: بنییره پوشه‌لان.

پوشینه: » »

پوف: (۱) شیار، میتلاکا سۆر (ریئه): (۲) پف.

پوف لیکن: فولی‌کردن.

(عرضی)، تاییه‌تی و گشتی (جنس، فصل، نوع، عرض خاص، عرض عام).

پیناس: ناسنامه، شناسنامه.

پیناسه: ته‌عریف.

پینگاف پینگاف: قوناغ ب قوناغ، شه‌قاو به‌شه‌قاو.

پیتیلان: بۆرین، په‌خشین، لی‌خوشبوون ژ ده‌ینی، یان ژ هه‌ر تشته‌کی دی.

پیتهل: سه‌ره‌فراز (صاعدا).

پیتهل‌دان: پیتهل‌لینانا قرشی لهن جه‌نجه‌ری، راکرن، بلند کرن.

پیتهل‌غلیسکاندن: خشیلۆتکانی.

پیتوره: به‌لا، زیان، ئەو که‌س کو دپیشیت.

پیتوره‌کرن: پیتوره کرنا تشته‌کی هور لسه‌ر تشته‌کی.

پیتوه‌دان: گه‌ستنا تشته‌یت زه‌هردار وه‌کی مار و دوپشکی، پیتفه‌دان.

پیتوه‌نان: بنییره پیتفه‌نان.

پیتوه‌چۆن: بنییره پیتفه‌چۆن.

پیتویست: پیتفی (واجب).

پیتوه‌کرن: بنییره پیتفه‌کرن.

پیتوه‌هاتن: بنییره پیتفه‌هاتن.

پیتوه‌ند: پیتهنه‌ند، په‌یوه‌ند.

پووت: پیشانه‌که‌ل ئیرانی و بریتیه ژ ۱۶ کیلویان، پووج، کیرنه‌هاتی.

پوتک: پوتک، نه‌خوشی په‌که.

پوتهل: پووجه، پووج، پوک.

پووج: (۱) (بفارسه: پوک) ناڤ خالی، بی مه‌غز، بی ناڤک، فیقی یان دانه‌یی کو ناڤکی نه‌بیته؛ (۲) ته‌خه‌ر لگه‌ل واژه‌یی هیچی تیت و دبنه‌ جوته وشه و هه‌ردوژی بیه‌ک مه‌به‌ست تین، دبیژن: «فلان مروفه‌کی هیج و پووجه: فلان که‌س په‌ست و بی نه‌خلاقه».

پووجهل: بنییره پووج.

پووجی: کاری نه‌دروست، کاری به‌د و په‌ست.

پووجال: پووجهل، گیایی هسکبویی، پووش.

پووج و په‌لاج: (هدر) کرن، مه‌زیخ کرن، (صرف) کرن، (تبدیر) کرن، به‌لاڤ کرنا مالی دریکا نه‌درست.

پووج و په‌لاجه: بنییره پووج و په‌لاج.

پوخک: گیفۆک (مزله).

پووک: واژه‌به‌که گه‌له‌ک مه‌به‌ستان فه‌دگريت: ۱) مخابن (تعجب): ۲) ب مه‌عنا نه‌رازیاتی: ۳) بئ کاکل، پووج.

پووکانه: دخه‌له‌ک چوئا پرچی سهری (تجمد الشعر).

پووک: ۱) پووی، بابیخ دژوار؛ ۲) ب مه‌عنا شه‌قه‌زله ژی تیت؛ ب مانا نه‌که‌لی و نه‌گه‌هشتی ژی تیت.

پوول: ۱) دراف؛ ۲) پۆل، ره‌فده، پرد، پر، جسر.

پوولدار: درافدار.

پوولپه‌رست: درافپه‌رست.

پووله‌ک: درافقی قه‌لپ، قوللابی.

پووله‌کی: بنیره پوولپه‌رست.

پوونگ: پوونگ، نه‌عناع، پوینه.

پوونگال: ناوه‌ند (وسط، متوسط).

پۆ: ۱) تیه‌وه (نسیج): تیه‌وه‌ریخی ته‌قنی، گۆشتی دۆزی ددانان؛ ۲) ده‌نگی نا‌قیه پۆ تری (اسم الصوت للضربه).

پۆپ: داره‌که پوی پین راست دکهن (خشبه تعدیل النسیج).

پۆپ: قژ، پرچ، پوورت، کۆفیکا ته‌بران، بلندترین جن.

پۆینه سلیمان: شانه به‌سهر (هدهد).

پۆیره‌شه: پۆیره‌شین، نه‌خوشی یا مریشکا.

پۆیره‌شین: بنیره پۆیره‌شه.

پۆرمین: کلۆخی سهرکی (جمجمه).

پۆر: بۆره‌که.

پۆیکه: پۆینه، پۆیخ داری، بلندترین تایی داری.

پۆین داری: بنیره پۆیکه.

پۆیر: داگرتن.

پۆیرپای: داگرتن، پر، ته‌نگژیان.

پۆیراندن: حه‌شاندن، پر کرن، داگرتن.

پۆت: سست، زه‌عیف، پیست: «ئه‌ف ئافه پۆته»؛ «ئه‌ف گه‌مه پۆته»؛ «ئه‌ف قوماشه پۆته».

پۆتلاک: پۆته‌لاک، سهر و پیتک.

پۆتین: جوهره قونده‌ره‌یه‌کی سافو درپژه.

پۆتلیان: پۆت بوون.

پۆتلیای: پۆت بووی ژ به‌ریه‌ک هاتیبه دهر، لاوازیوویی.

پۆج: پیوه‌ند، پابه‌ند (قید).

پۆجه: پۆج.

پۆجه کردن: پابه‌ند کردن، قه‌ید کردن.

پۆج: کیمیا.

پۆجال: ئاری داری (نشاره).

پۆزان: کیمیاگر، کیمیازان.

پۆخ: ۱) پلۆخ، خورد، هه‌رشیبایی؛ ۲) دبیتزه پشکیت داری هیتزه‌نه‌بوویی، فیقی یی نه‌گه‌شتی.

پۆخل: قریژ، پیساتی (وسخ).

پۆخین: ئاری دندک و گه‌نم و تشتیت کو کورینه بریشکه و هیراین. ئیزدیان جه‌ژنه‌ک هه‌یه بناقی جه‌ژنی پۆخینی گه‌له‌ک دانه‌وتیله‌ی ده‌لیبن و ده‌پرن و به‌لاف دکهن (خضر و الیاس).

پۆد: ریسمان، تیه‌وه‌ریخ (غزل).

پۆدای: گرتن، پیتقه‌دایی.

پۆدره: تۆزه‌کی سپیه بینداره، بله‌شی بچووکانه و هردکهن.

پۆدوو: بنیره پوودی.

پۆی: پۆی می، دبیتزه پۆی نیر «ئه‌فدال» و دبیتزه یا می «پوی» (دراج). هه‌م دبیتزه که‌سه‌ی ژ حال که‌فتی پوور، ئانکو بیتچاره، فلان که‌س وی بوویه پۆر و که‌فتیه قورنه‌تی پۆی: بۆ نا‌قی ژنان ژی بکارتیت. پۆر ب مه‌عنا پرچی سهری ژی تیت، وه‌کی دبیتزه پۆر به‌ کورپی، پۆرا سهری من و ته‌ بکوپر بی.

پۆرت: پۆری سهری، پرچا سهری، ئەم نه‌شپین هه‌ر و بشه‌ریچین و پۆرتا سهری ئیک و دو بگرین و بکیشین! دبیتزه: پۆرتک و دبیتزه: سهر و پۆرتک و پۆتلاک.

پۆرتکان: چرمسین.

پۆرتکاو: چرمساندی، چرمسیای.

پۆرخز: په‌ست (دنی‌ء).

پۆرگ: په‌قوشک، په‌قشک.

پۆراو: پۆریاگ، تاماده (مه‌ی‌ء).

پۆراندن: راپۆراندن، تشته‌کی بکوته‌ک بجه‌شینیه نا‌ف تشته‌کی ته‌نگ.

پۆریان: پۆرین، سوودمه‌ند (مفید).

پۆره‌پۆر: پۆراندن، پته پت کردن، بۆله بۆل کرن.

پۆراندن: بنیره پۆره پۆر.

پۆز: دفن، گه‌پ، لووت (پۆز، که‌پ، لووت ژ دفنی کوردیترن. زاراقه‌کی گه‌له‌ک غه‌ریب و ئیکجار کیم دبیتزه قوونی: پۆز، به‌لی نه‌شپوز و زاراقی تۆره و تۆره‌فانانه. «پۆز» هه‌م کوردیه‌کی په‌تی‌به‌ه و هه‌م فارسیه‌کی په‌تی‌به، ئنگلیز دبیتزه (نوز).

پووک: واژه‌به‌که گه‌له‌ک مه‌به‌ستان فه‌دگريت: ۱) مخابن (تعجب): ۲) ب مه‌عنا نه‌رازیاتی: ۳) بئ کاکل، پووج.

پووکانه: دخه‌له‌ک چوئا پرچی سهری (تجمد الشعر).

پووک: ۱) پووی، بابیخ دژوار؛ ۲) ب مه‌عنا شه‌قه‌زله ژی تیت؛ ب مانا نه‌که‌لی و نه‌گه‌هشتی ژی تیت.

پوول: ۱) دراف؛ ۲) پۆل، ره‌فده، پرد، پر، جسر.

پوولدار: درافدار.

پوولپه‌رست: درافپه‌رست.

پووله‌ک: درافقی قه‌لپ، قوللابی.

پووله‌کی: بنیره پوولپه‌رست.

پوونگ: پوونگ، نه‌عناع، پوینه.

پوونگال: ناوه‌ند (وسط، متوسط).

پۆ: ۱) تیه‌وه (نسیج): تیه‌وه‌ریخی ته‌قنی، گۆشتی دۆزی ددانان؛ ۲) ده‌نگی نا‌قیه پۆ تری (اسم الصوت للضربه).

پۆپ: داره‌که پوی پین راست دکهن (خشبه تعدیل النسیج).

پۆپ: قژ، پرچ، پوورت، کۆفیکا ته‌بران، بلندترین جن.

پۆینه سلیمان: شانه به‌سهر (هدهد).

پۆیره‌شه: پۆیره‌شین، نه‌خوشی یا مریشکا.

پۆیره‌شین: بنیره پۆیره‌شه.

پۆرمین: کلۆخی سهرکی (جمجمه).

پۆر: بۆره‌که.

پۆیکه: پۆینه، پۆیخ داری، بلندترین تایی داری.

پۆین داری: بنیره پۆیکه.

پۆیر: داگرتن.

پۆیرپای: داگرتن، پر، ته‌نگژیان.

پۆیراندن: حه‌شاندن، پر کرن، داگرتن.

پۆت: سست، زه‌عیف، پیست: «ئه‌ف ئافه پۆته»؛ «ئه‌ف گه‌مه پۆته»؛ «ئه‌ف قوماشه پۆته».

پۆتلاک: پۆته‌لاک، سهر و پیتک.

پۆتین: جوهره قونده‌ره‌یه‌کی سافو درپژه.

پۆتلیان: پۆت بوون.

پۆتلیای: پۆت بووی ژ به‌ریه‌ک هاتیبه دهر، لاوازیوویی.

پۆج: پیوه‌ند، پابه‌ند (قید).

پۆجه: پۆج.

پۆجه کردن: پابه‌ند کردن، قه‌ید کردن.

پۆج: کیمیا.

پۆشاك: ئەو تىشتە كۆمرۆقى دادپۆشپىت ژ لباس و نىقېن و پەردەى.

پۆشاندىن: نىخافتتا كەسەكى.

پۆشە: تىبىرچىك، كۆك.

پۆشان: داپۆشان، پۆشاندىن.

پۆشەكرن: نووڤقەكرن.

پۆشى: چلكەكى سەرىبە ژ ئارمووشى ژن بىكارتيىن.

پۆشەنى: ئەو كۆ ئىتكى پۆشە بىكەى، (پۆشەنى سەركىتاشا دۆشەنى تىت: پەردەپۆش، رووپۆش). گەلەك دەمكات ژ وشەى پۆشى تىت.

پۆقە: پىرك.

پۆف: ناڤى دەنگىيە بۆ تىرئ.

پۆك: پەيقا سەرسورمانىيە. بۆ پەيقا مخابنىيى.

پۆكەپۆك: پەيقا زىدە تەنگاڤىيە، ناڤى دەنگىيە بۆ ئەول گرېنا مندالى.

پۆكەر: يارىيەكا قۆمارىيە كۆ بىكاغەزان دكەن. واژەبەكە بىنگانەيە و ئەھرىمەنىيە.

پۆل: رىز، رەڤدە تەبىر (صف).

پۆلا: پىيلا، عەرەبكارى بوويە بۆ (فولادى) ى.

پۆلاخۆر: پۆلاشكىن، برىتيە ژ زەلامى بەيىز و توانا.

پۆلابىر: مشارا ئاسنى، ھەردى ئاسن بىرېن.

پۆلابەند: پىيلا بەند.

پۆلايىن: وەكى پىيلاى.

پۆلكە: پەقويشك.

پۆلژىن: چۆرتم، نقروسك.

پۆنى: ژنا بدەشتان (حائض).

پۆنگاڤ: پەنگاڤ.

پۆنگال: ئۆرت، پوونگال.

پۆنگ: پونگ، پىنگ، پوونگ (نعناع).

پۆبە: زىرپۆك.

پۆبە: بىنپىرە پۆنگ.

پۆى: بىنپىرە پوودى.

پۆنك: بانك.

پت: دىن، كورت، نزم.

پتەپت: بۆلەبۆل، چرمەچرم.

پتاپت: پت پتايى مەبەست، ئاخافتنا نزم.

پۆزكە: دىنكى ماسىيى، دىنكى فيلى (خرطوم).

پۆزەند: سەرھەتاف، ھەڤسار، پۆزوانە، پۆزەفانە.

پۆزىلند: دىن بىلند.

پۆزوانە: بىنپىرە پۆزەند.

پۆزەفانە: بىنپىرە پۆزەند.

پۆزە: خۆپەسن.

پۆزخانە: زىندان، ئانكو جەپى پۆزچەماندىن.

پۆزەران: برىتيە ژ مېرچاكي و دلپىرى.

پۆزەندە: ترانە پىكرن.

پۆزكە: كونا بىن بىرئ ئاشى يە ئەوتىكو ناڤى بدژوارى فرە ددەتە سەرىپىت ئاشى و دۆلاڤى دىڤىت.

پۆس: بىر، ئىختىيار، رەنگە ژ پۆسىدە ھاتىبە تىراشېن. چكو مۆڤى پىر دچرمىسىت، پووت و رزىل دىبىت، مەخفەر، دەزگەھا نامە گەھاندن.

پۆسخانە: زىندان، بەندىخانە، پۆستخانە.

پۆست: كەڤل، ئىنڤىستىدا "پانەستە" ھاتىبە.

پۆسى: فس.

پۆستىن: فرورە.

پۆست فرۆش: كەڤل فرۆش، فرورە فرۆش.

پۆستكرن: كەڤل كرن.

پۆستكەر: كەڤلكار.

پۆسىدە: خەمبار، تىنگىزى، چرمىسى، رزى، (ھەمى مانا ژىك نىزىكىن).

پۆستپۆش: فرورە پۆش.

پۆستشېن: لىسەر پۆستى دانىشتى، برىتيە ژ پىاوه ئايىنى.

پۆستگال: بەردوو، بەردوونگ، ئەو پىستى لىن دوونگى پەزى.

پۆسكل: كەرسىل، پىساتىيا ھىك.

پۆسل: پۆسكل: «پۆسلېت گروڤى پىدا وەرىنى» <ئالبەند>.

پۆستە: پەبىك.

پۆستەچى: نامەبەر، بەرپىرسى گەھاندنا نامەيان.

پۆستەخانە: دەزگەھا گەھاندنا ناما.

پۆسكەندە: پۆستكەندە، تىڤلاندى.

پۆستكرد: پۆستكردنە وە (سلىخ).

پۆسىن: پۆسىيان، رزىن، پۆسىدە.

پۆش: ئەو بزىنە يا گۆھىسىس، پىرئ سەرى وى سىپى بووى.

پۆشىن: پۆشەك، پىشېلە.

پېر: تەژى، زۆر، گەلەك، زەحف؛ د كرماتجىيا ژۆرى ب مەعنا تەژى تىت، ب مەعنا زىدە ئەندازە تىت و دبىتە پىشگر بۆ گەلەك واژەيان و چەند مەبەستىددى ددەتە دەستى مە، وەكى: پرتا، پرتا، پركار، پربىت، پرخۆر، پركاش، پرتو، پرخەم، پرمىر، پربا، پرتا، پرى خانى، پربەر، پربەرەكەت، پربەھا، پرتوان، پركرن، ھەر وەرەنگ دبىتە پاشگرژى مەعنا تەژى و تەنگى ددەتە مە، وەكى: زك پى، مال پى، دل پى (دلئەنگ). بەرى ھندەك واژەيان تىت (جۆتە وشەباندا و مەعنا كىمى و تەئكىدى ددەتە واژەيان پاشى خۆ، وەكى: پى و پوچ، پى و پىن، پى و پاگندە، پى و پاكار، پى و پاكەر، پى و پىت، پى و پۆت. ھندەك جار ژى مەعنا زىدەيى ددەتە پاشى خۆ، وەكى: پى و پۆشتە، پى و تىر، يان تىر و پى، پى و ھىسور، پراپىر (مالامال)، پى و پۆ...

پرتا: پرتا.

پرتاڧايى: پرتاڧايى.

پرتاشوب: پرتەنە (مفتن، مشاغب).

پرتىش: دەرەدار.

پىروو: بىشەرم.

پرتاواز: پىرەنك.

پربا: پەرچەفتى، بادار.

پربەر: فىقى زۆر، فىقى بخىر، عەردى گەلەك بەرلى ھەبن.

پربھا: بەھدار، گران بها (ثمىن).

پىرپى: پىرپا تەير و تەوالان، بىتەيە ژكەسەك كۆكەفتەبىتە تەنگاڧىي و نەشەيت ژى خلاس بىت، دبىتەن: «فلان كەفتەيە پىرپى»، دەنگى زك چوونى.

پرتاڧ: بەھىز و شىيان، پرتا، رەوشەن، رۆن.

پرت: پىر، لەت، جىس.

پرتكاندن: ھوورد كرن.

پرتكىيان: ھووربون.

پرتەپرت: ئاخفتنا ناڧ لىڧ (ھمس).

پرتى پرتى: فرتى فرتى، شىرى خراب بووى، شىرى بۆرى.

پركار: كەسە كۆگەلەك بكارىبت.

پركرن: تەژى كرن، پىر كرن.

پربىت: پىرگۆ، ھەلەپاس.

پىچ: مووى سەرى.

پتۆپۆز: پتۆپور، ھەر دو واژە مەعنا دىنى ژى ددەن، چكوت دىنە و پۆز ژى دىنە.

پتەو: پتەو، ب ھىز، موكوم.

پتخن: زەر و خولىكى.

پتيلە: پتيلە، پتيلە كوردىترە.

پتر: زۆرتەر، پرتەر.

پتايت: پەيڧى گەلەك نزم (ھمس).

پتپتۆك: رەنگار رەنگ، پربىت.

پترووخە: پتروو، گەڧلى بىرىنى نىزىكى چىبونى يە.

پتكە: پىاتى، يان قورەكى كىم.

پتپتېك: سمالپۆك، پىرخەنى بالاڧىك، سىمىت، سمىت.

پىچ: پىچ، كىم.

پىچەك: پىچەك.

پىچۆز: خوداھافىز، بخاترا تە (وداعا). پىچۆز بوژنا پەست ژى بكار تىت. حكايتە دەنگى كەوئى يە دەمى فىنا ژ ترس.

پىچە: بىيان، بىدان، بسان، بىيان، پىچىن، پىچان.

پىچاندن: بىدانن، پساندن (قطع) كرن.

پىچورىيان: بىتەرە پىچە.

پىچراندن: بىتەرە پىچاندن.

پىچىياي: پرتكاي، بىدىياي.

پىچىن: بىتەرە پىچە.

پىچىچى: پرتك پرتك.

پىچران: بىتەرە پىچە.

پىچكۆلە: پىچكۆل، پىچكۆلانە، پىچكۆلانە، پىچكەلە، پىچوك، پىچوك، كىچكۆك.

پىچىن: لىدان و دەر كرن.

پىچوكى: پىچوكاتى، مندالانى (عمل صىيانى).

پىخك: پىخ، ناڧى دەنگى ئەگەر ئىكى ژ غەفلەت بىرسىنى دەنگەكى ھوسا بەردەي دبىتە: بخت، يان: پىخك، يان: پىخ.

پىخەپەخ: حكايتە دەنگى خەوئى يە، دبىتەن: «پىخەپەخا و پىخە و نەشتە».

پىخوور: پىخىن.

پىخىن: پىخەپەخى زۆر، پىخە لىچ پىخەي.

پىرد: پىر، پرت، پىل (صراط)، لئافىستايدا ھاتىە: پىرىست، پىرىتو.

پر کیشی: ده ستر تیزی.	پر چاره: زبه رده ست، پیته هاتی.
پر کیشکر: بنیتره پردان.	پر چهک: چه کداری زور چهک هبن.
پر کیشیکهر: ده ستر تیزکهر.	پر وچک: پر چه پرچ، دهنگی که لینتی (غلیان).
پر میژ: گهلهک نقیترکهر.	پر خوو: ره وشت باش.
پرس پلیس: ناقی کاخی پادشاهی یا جمشیدیه کو نهژی شوونه واریت وی نیژیکی شیراز ماینه، همه دبیژنی «تختی جه مشید».	پر خواست: ده ستر گهه، دهوله تمه ند.
پر زوله: بنیتره پر زوله.	پر داخ: کوفاندار، خه مبار.
پر گوشت: تیتر گوشت، بگهل و گوشت.	پر دهر د: پریش، ئیشدار.
پر مین: دهنگی پر ژنا دهواری یه.	پر درو: دروژن، درو بیژ.
پر اش: هوور.	پر بون: تهژی بون.
پر وژه: پر وسه، مه شروع.	پر تین: پر په پر کتی زور.
پر توژ: ناخفتنا بی سهر و پی (کلام غیر مترن).	پر و هوی: پره پرا فیکرایی.
پر میز: (سلس البول).	پر هیز: توانا، پرده رار، به هیز.
پر میژ: پر میژی، به میثک، ژیر، عاقل، زانا.	پرک: ژانی مندال بوونی.
پر نو: ناوهند، بهلگه (دلیل، برهان).	پر سه: سهره دانا نه خووشی، تازی، لناقیستایدا «پرسه» هه رب مانا تازی هاتیه، پرسیار.
پر و پوشته: تیتر جلک.	پر سه خه سوو: پرس کرن ژ حالتی ئیکی به لیج نه ژ دل به لکی ژ رووالهت و ربایی.
پر توژ: همبس.	پر زک: زکی، باردار (حامل).
پر پو: چقل و تلپت داری.	پر زوله: نهو هوورده هه قیره کو تاقینه بهر چیچه لوکیت مریشکان، نهو نیقه هه قیره کو هیشتا نار تیدا ماییت.
پر بووت: هوورده واله و تشتیت بهرنه کفقی.	پر سوژ: پرعهه، ناگرخوش.
پر ویش: ناری داری (نشاره النجار).	پر سه نامه: نامه بی تازی کرنی، به هی نامه.
پر زه: هه ناسه، بین.	پر سین: پسیار کرن.
پر زه کورت: بین کورت.	پر مایه: گران، بها.
پر زه کورتی: بین کورتی.	پر و پاکنده: پر و پاکهر، دعاییت ته بلیغاتی.
پر خه م: خه مبار.	پر سیار: پسیار، «پرسیار کوردیتره».
پر خوژ: خوژا، خوژه.	پر سیار کهر: پسیار کهر.
پر اکنده: بنیتره په رکه نده.	پر ویشک: پریشکیت بارانی، پریشکیت به فری، پریشکیت ناگری.
پر تیز: په ریز.	پر ژانندن: ره شانندن.
پر پنگانه وه: فه سلکیان، فه ره فین.	پر و پی: ده ست و پی، سهر و کوت.
پر په: زبیشه، هزار پی، پی پی.	پر و پوچ: هیج و پوچ (تافه).
پر پیژ: نهو که سنی لئالاتی تیل و ته مبووری بدهت، گهلهک بیژ، ههله پاس.	پر په: پیتر پوینه.
پر چن: پیرتوی، که سنی زور مووی.	پر زوله: بنیتره پر زوله.
پر تانندن: درانندن.	پر کیش: هه فتویش، ده ست دریش.
پر تال: په رتال، قوماش.	پر داند: پر کیشیکرن، ده ست دریش کرن.
پر تاپرت: ره فین لدوورده فینی.	

پژوین: پژیین، پشبین، پشتبین. «پشتبین درستتر و کوردیتره».

پژوینه: پشتبینه (حزام).

پژیاگ: به لاف، په‌رت.

پژکۆژ: بشکۆژ، غونچه.

پژۆنی: مه‌عنه‌وی.

پژیان: پژیان، به لاف بوون.

پس: (۱) کور؛ (۲) ب مه‌عنا (الکن) هاتیه و ب مه‌عنا کورژی هاتیه، به‌لج ئەف مه‌عنا دوویج سهر بفارسیه ژ «پسر» ی کوردکاری بوویه به‌لج پس ب مه‌عنا (الکن) کوردی بی په‌تی به. دبیتژن: «زمان پس: الکن»، هندهک دبیتژن: «زمان فس». گۆرینا «پ» ب «ف» پیچه‌وانه‌ی ریزمانی کوردیه، ئەما به‌لج گۆرینا «ف» ب «پ» د کوردیدا به‌رفره‌یه.

پستان: بوستان، مه‌مک: «ههر دو پستانی د من شیرژی رژی» "باته‌یی".

پسته: عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (فستق).

پسدان: مال بیتچی، پزدان، مال بیتچک، منالدان (رحم).

پسام: کورمام.

پسخال: کورخال.

پسمیر: کورئ میری.

پساغا: کورئ ئاغای.

پسته‌پست: پسه‌پس، ئاخفتنا هیدی و به‌رگوه‌ی.

پسپسکرن: پسه‌پس کرن.

پسیان: بنیتره‌پچه.

پسک: پشیله، کتک.

پسکه‌پسک: قانه‌پس.

پسپۆر: میترمندان، زانا، نوینەر، زانا بیه‌زو سه‌ویلان، شاره‌زا؛ پس+بور مانا کورئ مه‌زن.

پسکه: ریفه‌چونا ئارام ئارام، ویچویچا تیتژکیت ته‌یران بۆ خوارنی.

پستکور: ئانکو «پشت + سکور».

پستک: ده‌نگه‌که کتکی پی دهر دکهن.

پسپان: پارچه‌یه‌ک ژ کنجکی.

پسپس: ده‌نگه‌که گازی کتکی پی‌دکهن، پشپشی.

پسپستکی: (عنکبوت).

پسته‌ق: مینویژی قریوک.

پست: ست و پست، ئانکو ست و په‌ست.

پرتکاندن: بنیتره‌پرتاندن.

پرتکه: پرتۆکه، خرت و پرت.

پردژ: بن ده‌ست، به‌رده‌ست.

پردی: نه‌وعه و گوندۆره‌کی خۆشه‌لشارئ پردی (عراقی) چیدبیت.

پرده‌له: ئامرازئ ته‌فکنرنی به، پرا بچووک.

پر به پر: مالامال، مشت (طافح).

پراپر: بنیتره‌پر به‌پر.

پرشنگ: پرورار، پر ره‌وش، جوان.

پرمیش: بنیتره‌پرمیش.

پرویشک: پرووشک.

پریر: پیر.

پزه‌پز: ده‌نگی ده‌فنا خه‌می، تشتیکو زنده‌پرپوی.

پزوو: مالدۆخین، ده‌ریئکی جوان.

پززه: پزوو.

پزسک: قریسکیت ئاگری، قریسکیت ئاگری.

پزیشک: دکتۆر، پزیشک کوردیتره.

پزیشکی: دکتۆری.

پزینه: پزینک، ده‌قبیتی هه‌یوانان.

پزدان: پزدانک، پسدان.

پزگور: تشتی نه‌به‌رکه‌تی ژ که‌لو په‌لج نا‌قمالی، یان جلکان.

پزک: مالدۆخین.

پزی: پاخ، بزراقی زازا و بۆتان.

پزیمک: ئابزۆنه، به‌لامک.

پژ: بژیکا گولیت گهنم و جه‌هیه.

پژیان: پژان، پژان، که‌تن، به‌لاق‌سوونا دانه‌وتله‌یه، خوین فه‌رهبیان (خوونا کچینی پی‌یه).

پژال: تاییت هه‌ره‌بلند ژ داری.

پژمین: پشمین، بینشتن، هه‌م دبیتژنه‌بژمین «پژمه».

پژمین: بنیتره‌پژمین.

پژاندن: بژاندن، بژاله کرن، به‌لاف کرن.

پژاله کرن: بنیتره‌پژاندن.

پژگال: کاروبار، کارو فه‌رمان.

پژمه: پژمین، پژمین، پشمین، برموت، به‌رنووت.

پژنجه: فرشه، فرچه.

پژوون: گزهر، گیای دروویی بۆ ئالفی سه‌ویلی ل زستانی.

پشووگه‌ته‌بی: گوهرگرتن بۆ ئاخفتن و په‌یئینا خه‌لکی.

پشت: (۱) پشتا جان‌دبه‌ری، لایه‌ی ده‌ریقه ژ هه‌ر تشته‌کی، جلدی کتیبی، لایه‌ی پشتقه (خلف)؛ (۲) پاش (بعد) «پشتان: بازدان»؛ (۳) هیز، نه‌ژاد؛ «پشت و قوه‌ت، پشته‌گیر».

پشت و پاش: پاشقه پاشقه.

پشت و پشت:

پشت به پشتان: ئیکودوگرتن (اتحاد).

پشتیا: پشت پی.

پشته‌رده: کارێ نه‌هینی تیتته کرن، پاش په‌رده.

پشتان: ره‌فین، پاشقه‌چۆن، پاشه‌کشه (اهمال).

پشتیشتانی: ژیکرتیکانی، بندو بندانی، گره‌گره‌هانی.

پشتدار: خودان پشت، پشته‌گرم.

پشته‌گرم: بنیره‌ی پشتدار.

پشت سه‌ر: پشته‌سه‌ر، پاشمله.

پشتکوز: پشتکوز، پشتکوپ، پشتکویس.

پشتقاییم: بنیره‌ی پشتدار.

پشته‌گرمی: خودان مروّقی و هاریکاری، پشتداری.

پشتقاییمی: بنیره‌ی پشته‌گرمی.

پشت مازگه: مازگه‌ی پشت.

پشتشکین: ئەو مسیبه‌ته کو مروّقی بشکیتیت.

پشته‌شکین: پش شکین.

پشتویار: بارو پشت.

پشتی: بالیفک، کۆل، باری پشتی.

پشتیک: ریتف (مانه).

پشته‌ک: که‌رتیت بیستانی.

پشتیوان: پشتیفان، هاریکار.

پشته‌گرانی: مروّقی مایه‌ی خوله‌می شۆلان بکه‌ت.

پشت و په‌نا: هاریکار.

پشته‌دانه: پالپشت.

پشتیوانی: پشتیفانی.

پشمل: پشتمل (خلف القفا، غیابا).

پشکۆژ: غونچه، کۆژ، پشکۆ.

پشک: بار، به‌ش.

پشته‌میر: میری پشته‌گیر: «پشته‌میری من عدلی بیت - چه‌یده‌ری که‌راره‌س» «جزیری».

پش: پشی (رئه).

پشوشۆ: پشی پشی، گازکه‌رنا پشیله‌یه.

پشدین: پشت بین، پشت بین کوردیتره و مه‌به‌ست رۆنتره.

پشته‌وانه: (۱) کلکه‌وانه، ئەو کولافۆکی مه‌عه‌دنه‌یه به‌رێدا دکه‌ر تهلین خوده‌می دوورمان کرنی، (۲) دبیره‌نه ئەو تشتیکی لناقدا دده‌نه پشتا ده‌رگه‌ی.

پشته‌قۆز: بنیره‌ی پشتکوز.

پشته‌خویل: پشتقۆز.

پش: سست (رخو).

پشلیان: سست بوون، بلندبوونا هه‌قییری، یان قورێ لبه‌ر سه‌رمایی.

پشلیایی: هه‌لپفییایی، هه‌قییر نه‌گه‌ر گه‌له‌ک ترش بوو و بلند بوو دبیره‌ن: ئەف هه‌قییره یێ پشلیایی.

پشپشیان: بنیره‌ی پشلیان.

پشلیک: برنجی سپی نه‌گری (شلب).

پشت چه‌په‌ر: ناف سه‌نگه‌ری، ناف که‌مینی.

پشکل: قشیل، پشقل، پشکه‌ل.

پشکنین: لیقه‌ کۆلان، لدویف چوون (تفتیش).

پشوو: پشوودان، بێندان (استراحه).

پشته‌گه‌فه هافیتن: ژ بیر برن، ئیهمال کرن.

پشۆر: (نضرن) له‌عه‌ت.

پشۆره‌یی: له‌عه‌ته‌ی.

پشته‌پین: لیدانا ب پشتا پی: «پشکا پۆپشی و پشتا پی» "په‌ند".

پشکا پویشی: بریتیه ژ عبره‌ت گرتنی.

پشته‌با: ئەو عه‌رده کو با ژێ نه‌گرت، سل بوون.

پشی پشی: جۆره یاری به‌که.

پشیله‌شۆر: ئەو سه‌رشۆشتنه کو نیشه کلج بمینیت ژبه‌ر ته‌زی بوونا ئاقی یان ژبه‌ر کیمیا ئاقی.

پشته‌شکین: پشتقه شکین (مانل).

پشکنان: (نقش).

پشته‌مال: ئیحرامیت چه‌جی. «پشته‌مال خه‌له‌ته».

پشکه‌ل: بنیره‌ی پشکل.

پشقه‌ل: » »

پف: (۱) یان پوف ئەو بایه کو ئینسان ژ ده‌قی خو‌ده‌رکه‌ت (نفخ)؛ (۲) حکایه‌ته ژ ده‌نگی ترێ.

پشووگه‌ته‌بی: گوهرگرتن بۆ ئاخفتن و په‌یئینا خه‌لکی.

پشت: (۱) پشتا جان‌دبه‌ری، لایه‌ی ده‌ریقه ژ هه‌ر تشته‌کی، جلدی کتیبی، لایه‌ی پشتقه (خلف)؛ (۲) پاش (بعد) «پشتان: بازدان»؛ (۳) هیز، نه‌ژاد؛ «پشت و قوه‌ت، پشته‌گیر».

پشت و پاش: پاشقه پاشقه.

پشت و پشت:

پشت به پشتان: ئیکودوگرتن (اتحاد).

پشتیا: پشت پی.

پشته‌رده: کارێ نه‌هینی تیتته کرن، پاش په‌رده.

پشتان: ره‌فین، پاشقه‌چۆن، پاشه‌کشه (اهمال).

پشتیشتانی: ژیکرتیکانی، بندو بندانی، گره‌گره‌هانی.

پشتدار: خودان پشت، پشته‌گرم.

پشته‌گرم: بنیره‌ی پشتدار.

پشت سه‌ر: پشته‌سه‌ر، پاشمله.

پشتکوز: پشتکوز، پشتکوپ، پشتکویس.

پشتقاییم: بنیره‌ی پشتدار.

پشته‌گرمی: خودان مروّقی و هاریکاری، پشتداری.

پشتقاییمی: بنیره‌ی پشته‌گرمی.

پشت مازگه: مازگه‌ی پشت.

پشتشکین: ئەو مسیبه‌ته کو مروّقی بشکیتیت.

پشته‌شکین: پش شکین.

پشتویار: بارو پشت.

پشتی: بالیفک، کۆل، باری پشتی.

پشتیک: ریتف (مانه).

پشته‌ک: که‌رتیت بیستانی.

پشتیوان: پشتیفان، هاریکار.

پشته‌گرانی: مروّقی مایه‌ی خوله‌می شۆلان بکه‌ت.

پشت و په‌نا: هاریکار.

پشته‌دانه: پالپشت.

پشتیوانی: پشتیفانی.

پشمل: پشتمل (خلف القفا، غیابا).

پشکۆژ: غونچه، کۆژ، پشکۆ.

پشک: بار، به‌ش.

پشته‌میر: میری پشته‌گیر: «پشته‌میری من عدلی بیت - چه‌یده‌ری که‌راره‌س» «جزیری».

پلپلکی: ئەو مریشکە پلپلکان بەردایێ، ئەگەر مەژۆهکی قبا کو مالتی فەقیهەکی بخۆت هەندەک دبیژنێ: «مال خراب نێژیکی مالتی قی فەقییری نەبە، مەگەر دێ پلپلکی بی!».

پلپل: پلپه (شراریب).

پلپ: بەهانه، مەهانه (تعجیز).

پلاس باف: پلاس چیکەر.

پلاس ناخوور: بریتییە ژ قوزی مەزن (فرج المرأة الكبيرة) <وشەکتی ئەههههههههه>.

پلار: پەلەندار، ئاخفتنا ب تیقل.

پلاس: خرەقی دەرویشان، نقینج ئەرزان.

پلاس ماسی: نەوعە ماسی بەکە خو دەمرینیت و خو بسەر ئاقتی دێخیت و کێدکەت و بقی حیلج میس و مۆران نێچیر دکەت و دخوت.

پلاش: پەلاش، گیایی هسک.

پلان: پیلان، هیتستیک (عظم).

پلاتن: پالدانا بال تشتەکی.

پلاو: پەلاو، پلاو، نیتعمەت.

پلنگ: ئەو دورنەدەیی بناو و بانگە (غر، فهد).

پلنگانە: وەکی زبەرەکیا پلنگی.

پلنگی: دبیژنە تشتێ خەت خەت وەکی پلنگی (کل شیء ملون).

پلۆ: بنێرە پلاو.

پله: پایه، دەرەجە، پلەکان، مەت، پلک.

پلارپالتو: پەلاقیالیتف (مصفاة).

پلپ: هیج و بیسوود.

پلیسکیان: پیریتین، ئیشا مریشکان، پیریتان.

پلتۆک: بیتنافک.

پلیتن: پلتنە.

پلتانندن: بەعجانندن، ترسانندن.

پلخمان: بەردەقانتی (مقلاع)، پلخانه ژ پلخانی هاتیە.

پلخم: بنێرە پلخمان.

پلج: هەرشین.

پلچاندن: هەرشاندن.

پلک: مەت، پەلشت.

پلکیان: گەقزین.

پلکاندن: گەقزانندن.

پفکر: پف لچایی کرن، پف لئاگری کرن، بایدەقی لیکرن.
پفلدان: میزدان، عەردی کو بوویە پەقۆشک ژبەر سۆتنی لەشی و پڕئاقبووی.

پفلیایی: وەرەمی، پەرچفتی.

پفلیان: هەلبەهین، بلند بوون، پشلیان، هەقییری ژبە ترش بوویی و بلند بوویی.

پفکی: «بزاراقتی ناگرەییان» پەست، عەقل سفک، تەغەر ئەقواژەیه بۆ ژنان بکارتیت.

پفیۆ: پەست، بی غییرەت، تەمبەل، رەنگە ئەف وازەیه کوردکاری بوویت، ئەسلی وئ «پفیۆ».

پفدان: پالدان، توورە کرن.

پفدایی: توورە کری، توورە بووی.

پفاندن: هەلپفاندن، تەتلە کرن، توورە کرن، تری ژ بەردان، حیلە لیکرن.

پفته: ئینسانی کورت و قەلەو و ناریک، پفهل.

پفهل: پفته.

پفکری: دراوژی بادینان دبیستە (کنایت) ژ بۆ بازدانی (هروب).

پفیایی: توورە بوویی، سل بوویی، عاجز بوویی.

پفیایی: بنێرە پفیایی.

پفیاییان: ئەف وازەیه ب مەعنا مەسدر تیت و مەعنا (ماضی بی استمراری) بۆ کۆمەلج تیت، توورە بوون.

پک: پشتا کابیە.

پکنە: مەژۆقی زەبەلاح.

پکەپک: سەرەتایی گریا مندالیە.

پلاس: جاجم.

پلشت: سست و خاف، پەلەشت.

پل: (۱) ئامادە، پرد: «خۆ پل کره، خۆ حازر کره»؛ (۲) دبیژنە زمانیتی و دبیژنە عەردی ژلەشی هەلبەهه؛ (۳) تۆش، تۆر، دارێ کو تۆرکری و مندال یاریا پیدکەن و دبیژنە وئ یاریی تۆرانی، یان پلانی، یان تۆسانی، یان توبیشانی.

پلۆخ: پۆخ، «ئەز کرم یەکسەر پلۆخ» «جزیری».

پلخانه: (۱) رەنی یە بەر (انهیبار حجری).

پلخین: بریتییە ژ پرەقاپرەقا تەنگ و تۆیان.

پلدان: قوتانا لەمزیت مەژۆفانه (دقات النبض).

پلپلک: سپههیت مریشکانە.

پنجاڤ: ٺه و گياي خوارنيءَ كو ناٺ رون و پيشاڙيدا سؤرڪهن و بقليلين، سهوزهوات، زهرزهوات.

پنر: ٺه و دهست و پيٽ ڪو گهلهڪ ناٺ ٺاڻيدا بمين و چرچ بين.

پنرپنر: چرچي بهڪي گهلهڪ.

پنٽي: بنٽيره پنٽيڪ.

پنرپوون: چرچ پوون، قورمچين.

پنگاڻ: گولاڻ.

پنگه: بنٽيره پونگ.

پندر: پنر، چرچ.

پنگر: بنٽيره پندر.

پنگرڪيتش: پهنگرڪيتش، پهلگر.

پنو: فالو (رقعه).

پني: پينه (رقعه).

پنيڪرن: پينهڪرن.

پني دؤز: ٺه و ڪهسه ڪو پيٺاڻان پني دکهت. بؤ مرؤڻي چهپ و چويرڪهڙي ٿي ٿيٽ.

پنه: خوانڪ.

پندهپير: داڀيروشڪ.

پنچ: دهرمانءِ عهرديءَ شڪهستي ههم دبيٽنه بنهگياي، پنج و بنج.

پويت: پووت.

پويتال: پووتال.

پويتڪ: پووتڪ، نه خوشي بهڪه.

پويچ: بنٽيره پويچ.

پويچهل: = =

پوپر: بنٽيره پوپر.

پوپره: بنٽيره پوپره.

پويرت: بنٽيره پويرت.

پويرتوي: پويرتوي.

پويز: پووز.

پویش: بنٽيره پووس.

پویشو: پووشو.

پويل: بنٽيره پويل.

پويلا: بنٽيره پؤلا.

پلمژياگ: سيسبويي، چرمسي.

پلؤيا: دهست و تبل و پي.

پلؤيو: فاکوفيك.

پلتڪيان: ٽيڪوهريون، بعهرديءَ كهفتن.

پلوپوش: گيايي هسڪ.

پلؤر: پهلوي، پهلوله.

پلوور: پلووسڪ، سوولاڻ، ميرزيبه، سؤلينا ٺاڻيدا پيس (مجارى المياھ القذره).

پلوورؤهن: پلوول بيٽن.

پلؤره: سهلهميش (ڪواره النحل).

پلووسگرد: حاجي رهسڪ.

پلهپرڪي: پهلهپرڪي، پهلهقاڙه (سڪره الموت).

پلهترازيان: پلهترازان، پهشيماني، خاقبون، فڪرتيڪچوون.

پلهتسيان: پلهترازيان.

پلهڪانه: پلهڪانه، پهڪان، ليسڪ، پهيٽه.

پلهتيان: پشتهگيري.

پلؤسڪ: بنٽيره پلوور.

پلهترازان: ٽيڪچوونا فڪري.

پلهڪان: بنٽيره پهيٽه.

پلهڪانه: » »

پليان: كهفتن.

پلييسرگ: قهرناقووجه.

پلييسڪه: بنٽيره پهيٽه.

پلؤڪاتي: پلؤڪي (مقايله).

پله له شت بري: پهلهشت بري، ٺه و دهرمانه ڪو دڙي عفوونه تي بيت.

پهلهمار: ٽيٽيش.

پن: خال (نقطه).

پند: ٺه و سڀيڪن ڪو دکهقهنه لهشي مريشڪان (طبووع الدجاج).

پندهپند: پتهپت، پؤلهپؤل، قوونا مريشڪي.

پندرؤ: پندرؤڪ (صرم).

پنتڪ: مرؤڻي پهست و بهدئهسل.

پنتيڪ: پنٽي، ٺه و مرؤڻه ڪو هيچ گوهي خو نادهته پاڪڙي بين.

ت

تاپاز: مه زن، زه لامباش.
تات: بریتیییه لژنا کۆشی تات بیت (قرن)، تاته بهرد، حه لانه بهر، زمانه کئی ئیرانییه: «من زمانی تات نازانم» "پیره میگرد"، باب. ئەو ژنی کوب ته گهرا ههستیکی مندالدانی (رحم) وی گرتی بیت.
تاتا: داڤداڤ.
تاتۆ: باب.
تاتک: خویشکا مه زنتر.
تاته بهرد: بنیره تات.
تاتی: ته حتی (لبد).
تاته شور: ته ختی مری سه رشوشتنی.
تاج: عه ره بکاری بوویه ژ (تاگ)ی، ئەم مژگی هه ره بکارییه که ی بکار تینن، تانج، تاگ وشه کا میدییه.
تاج خروس: گول قه دیفه، کۆفیکا دیکلی.
تاجدار: خودان تاج.
تاجی سه رم: جی شانازییا من.
تاجی: تانجی، تاژی.
تاجیک: (یان تاجیک) بیجگه ی تر کو مغولان به گشتی و ئیرانیان بوژیه یی. دانیشتییت تاجیکستانی نوکه.
تاجه: تازه.
تاخ: رهندهک، گهر، گهرهک، کۆی.
تاخیره: بهخت (تالع، حظ).
تاخه: ته خه یی تووتنی.
تاخم: دهسته، تاقم.
تاخورک: گارت، گاری.
تاخت: بهرداگرتن، ئیبرش، په لامار.
تاختکرن: ئیبرش کرن.

ت: چاره مین تیپه ژ تیپیت چه چه یی کوردی کو بحسابا ئەبجهدی دبینه ژماره ٤، تیپه کی سازو بیده نگه.
تا: (١) تا و لهرز؛ (٢) تایی دارئ، تایی به ندکی؛ (٣) هه تا.
تاییس: (یان تاییس) ناڤی وی ژنی به کو ملله تی خۆ خائین بوو بووو و بووه یاری ئەسکه ندرئ بوت په رستی مه قدوونی، وی ئەسکه ندهر پالدا هه تا ته ختی جه مشید سۆت. ئەف ژنه بوو پییشه و بو هه خائینه کی کو لگه ل دوژمنی شه رهف و مللهت و قه وم و دینی خۆ جۆت بووی و خۆفرۆتی.
تاب: (١) تریفه، چرفه، تریفه، دره خسه نده، رۆناک، رۆنا، رهوشه ن، شعله به ریق؛ (٢) توانا؛ (٣) پیچ و تاب.
تابان: دره خشان، رهوشه ن.
تاپار: لا پار.
تابگه: جی راهه ستانا که شتیان، مینا.
تابدار: گه لهک رۆن، شه فه قدار، پر خه لهک.
تابستان: تاوستان، هاڤین.
تابستانگه: تاوستانگه، هاڤینه هه وار، هاڤینگه (مصیف).
تابهر: تاپر، تابدر، تاپرک.
تابیلی: دهق و دهق (صراحه).
تابۆت: داره بازه، دارته م.
تابه: تاوه (مه قلی).
تابرا: برابهک ته نی.
تابهرک: لاکیشی به رک، نیف به رک.
تابدر: بنیره تابه ر.
تاپۆ: (١) تارمایی یا تشتییه، قه باله یه که (سند) دهولهت دده ته خودان ملکان؛ (٢) دیو، هه یولا.
تاپر: قرمه، تفه نگا نیچیری.
تاپوو: بنیره، تاپۆ.

- تاخت و تاز:** تالانکردن، بسپردا گرتن (سلب، نهب).
- تار:** (۱) تاریک؛ (۲) نهو داڤیت به ندکینه کولتهفن کرنیدا سهر دریژی بی تیتنه راجاندن، پیچه وانا پوودیه، دبیتزن: «تار و پوود» (تار: سهر دریژی بیته و پوود: سهرپانی بی) دبیتزنه گۆشتی دوری ددانانژی: پوود، پوو، پووی، پوو، چکو نهوژی لدوری ددانان سهرپانی بی. «تار» ناقسه بۆ تاریکی، دبیتزن: تار، تاری، تاریک، تیره، تیر، تیره بی؛ مهنا ظلمه تی، رهشی، غسول، نالۆزی، بهلا، بهدی، زعلی، بی تالعی فه دگریت؛ (۳) هه یفا تاری، هه یفه کی بهاری به؛ (۴) ته مبور، نامرازیکی موسیقی به.
- تاری:** تاریک (ظلمه).
- تاریکی:** تاری یاتی.
- تار و مار:** لناڤرن، لیک به لاقبوون، بیژان.
- تاراج:** تالان (سلب، نهب).
- تاراجکهر:** تالانکهر.
- تار و تۆز:** تارباتیا ئیکجار زۆر.
- تارمه:** کۆمه لی کای، نه بوانی کور هخیت وی بهر لانه و زۆر ترل پیشی یا خانی تیتنه درست کرن.
- تارمایی:** ره شاتی بی ژ دوورقه دیار (شیخ، هیولا).
- تارا:** پیچه بی بهر چاقی بویکی (برقع العروس).
- تارلیدهر:** نهو کهسه کو تار لیددهت، تارژهن.
- تارژهن:** بئیره تارلیدهر.
- تارکرن:** ته تقسیم کرن، ژیک بیژاندن.
- تاریک:** تاری، (دژ) ی رۆناهی به.
- تاریخ:** مپۆوو، دیرۆک.
- تاری شهو:** تاری شهف.
- تاری گهو:** تاری گهروک، سهگ و گورگ.
- تارگان:** گهنی خراب.
- تاریاگ:** تاری کری، نهو ژنه یا داپۆشی.
- تاری داهتن:** ئیرشکرنا تاری بی به سه رزه مینیدا.
- تاریک و رۆن:** بئیره تاری گهو.
- تاریستان:** کیشوهری تاریکی بی.
- تارپ:** دیاری، هه دیه.
- تاریان:** تۆریان، زیزبوون.
- تازی:** عه رهب، روس، به هی پرسه.
- تازیک:** عه رهبی.
- تازی زمان:** عه رهبی زمان، عه رهب زمان.
- تازه:** نو، جوان.
- تازیان:** نیریاز، لوتی.
- تازیانه:** شفق، تازی (تعزیه).
- تازاندن:** تۆزاندن، ئیشاندن، ته زاندن، فه ته زاندن.
- تازه قوله:** باله ته.
- تازه پیگه شتوو:** تازه هه بی بووی، تازه دهوله تمه ندبووی، گه شتی، بالغ.
- تازه برین:** مرۆفی کو تازه دلسۆتی.
- تازه روو:** دیم و روین تازه و جوان.
- تازه بی:** جوانی، پاکژی.
- تاژی:** (۱) تانجی؛ (۲) عه رهب؛ (۳) بهر به به کی عه رهبانه ل (باشک و بحرانی) نیشته جینه. نه سلنی واژه بی (تازی) ب «ز» فارسی و بوویه تاژی ب «ژ» کوردی، ژبه ر هندی تاژی و تازی هه مراد بی عه رهبه و تانجیه؛ (۴) گیانداره که وه کی سه ی به لی لاواز تره و کیم موو تره.
- تاژیک:** تاجیک.
- تاژان:** تایی مه زن کو گه له ک تاییت گچکه پیقه بن ژ داری فه کری بن.
- تاژان:** ژ «تازیان» بی فارسی شه هاتیه و کوردکاری بوویه، شفق، جهلده.
- تاس:** (۱) ترار؛ (۲) تاسیان و تیکچۆن، بیهۆش بوون؛ (۳) بی موو.
- تاسیان:** بیهۆش بوون، ناگا ل خۆ نه مان (غیبویه).
- تاسیاز:** نهو کو یاری یان بنه ری دکهن.
- تاسمه عرووفی:** ته نجه.
- تاسب:** دوژمن.
- تاسی:** دوژمنی، دوژمناتی.
- تاسکولاو:** تاسکولاف، نهو کولافی ژنکایه کو زیریت کونکری پیقه دکهن.
- تاسوخ:** خوارنه کی نازک و خۆش و کیم.
- تاسمه:** ته سمه.
- تاسه کردن:** ئاره زوو کردن.
- تاسه:** ئاره زوو (اشتیاق).
- تاسیرنه فه:** تاسیان، بیهۆش بوون (استغراب).
- تاشت:** تیشته بزارافی زازایان و بۆتان.

<p>تاقم: بڼیږه تاخم.</p> <p>تاقیگه: نازمایشگاه (مختبر) (ع، ک).</p> <p>تاقه مرؤف: بیه‌کانه، تاقانه.</p> <p>تاقمانجولوت: کهت یان جوت؟، یاری‌بیه‌که.</p> <p>تاقمانه‌جفت: بڼیږه تاقماندلجوت.</p> <p>تاقی: نه‌زمون، نازمایش (ع، ک).</p> <p>تاقیکرن: نه‌زمون کرن، نازمایش کرن.</p> <p>تاقیکهر: نه‌زمون‌کهر (ع، ک).</p> <p>تاقلقوق: تاقلقوقه، ههر تشته‌کی نه‌رپیکو بیج سه‌روبه‌ر.</p> <p>تاقلقوقه: بڼیږه تاقلقوق.</p> <p>تاک: تهنیا، تهنی (وحید).</p> <p>تاکیش: مه‌یلدار، لاگیر، لاکیش (منحاز).</p> <p>تاکیشی: مه‌یلداری، لاگیری، لاکیشی (انحیاز).</p> <p>تاکانه: بڼیږه تاقانه.</p> <p>تاکبوون: تاکبوونه‌وه، چهرت بوون، ژتیک جودا بوون.</p> <p>تاکبوونه‌وه: بڼیږه تاکبوون.</p> <p>تاکتاک کهره: توک، کونده‌به‌بو، بوم.</p> <p>تاکمانجه‌لوت: بڼیږه تاقمانجولوت.</p> <p>تاکتوک: کهت کهت، که‌توکوت.</p> <p>تاکوته‌را: ته‌را و به‌را، ژتیک بژبان.</p> <p>تاک و تاک: ته‌کوته‌ک، پیتلافتیت ههر دوو کهت ژتیک نه‌بن.</p> <p>تاکه و لژکه: تاقلقوقه، نه‌رپیک.</p> <p>تاک هه‌لکه‌فتن: لاپه‌رپیز، لادهر.</p> <p>تاکه‌ی: هه‌تا که‌نگی؟ پرسا زه‌مانی دکه‌هینیت.</p> <p>تال: (۱) ته‌حل، ته‌عل (مـر)؛ (۲) ره‌نگی زه‌ری تارۍ؛ (۳) مازی‌بی قوتای، گه‌مار، «تال» یان «ته‌حل» بیج‌گه‌ی مه‌عنا ژتیر، (لفظ) ی کو به‌رامبه‌ری شرنیه‌ گه‌له‌ک مه‌به‌ست و مه‌عنایان دده‌ت وه‌کی: ژبان تال، روژه‌کی ته‌حل و تشه، تالاف، تال بوون: «خو ته‌حل و ترش نه‌که»، ره‌شتاله، یان ره‌ش ته‌حله، ته‌حله‌ره‌ش.</p> <p>تالی: ته‌حلی، ته‌علی، نه‌خوش، توبیشی، روژا ته‌نگاښ، روژا بیا و وه‌شهن.</p> <p>تالیشک: گیایه‌کی به‌اریه زور تاله، ههم دبیتزته زرافتی گیانداران ژی.</p> <p>تالوکه: بڼیږه تالوبکه.</p> <p>تالیکه: = =</p>	<p>تاشت: بڼیږه تاشت.</p> <p>تاشین: تراشین، لثاقیستاییدا «تاشته» هاتیبه تراشین، نه‌سلی ههر دوو واژه‌یان ثاقیستیبه.</p> <p>تاشیار: تاشه‌فان، سه‌رتاش (حلاق).</p> <p>تاشک: مرؤقی چاپوک و زیره‌ک و بیپیز.</p> <p>تاشاندن: توژه‌دان، نه‌ده‌ب کرن.</p> <p>تاشاندی: توژدابی، نه‌ده‌ب کری.</p> <p>تاشی: ته‌شی (فلک).</p> <p>تاشه‌فان: بڼیږه تاشیار.</p> <p>تاش: ره‌گن رانه‌بردیچ چاووگا (تاشین) دبیتسه پاشگرو زور مه‌به‌ستان دکه‌هینیت: دارتاش، سه‌رتاش.</p> <p>تاشین: تراشین، ته‌راشین.</p> <p>تاف: هه‌رته (اوج)، گه‌رم گه‌رمه (مصیبه، مغماره)، ثاقابوش: «تافی وی‌به: هه‌رته‌تی وی‌به».</p> <p>تافگه: جی روونشتنا به‌ره‌تافی.</p> <p>تافال: سیفانده، سوانده.</p> <p>تافه: ده‌نگی‌ثاف و بایی زور.</p> <p>تافه‌ره‌شک: نه‌و تشته کو مرؤف سووره‌تی وی فه‌رق ناکه‌ت، ده‌وال، دیو، هه‌یولا.</p> <p>تاث: هه‌تاث، تافیجی بارانی، پیلنی تشتی، توژ، توژ.</p> <p>تاقل: هادری.</p> <p>تافه‌ه‌یف: شه‌فا روژن به‌یقی، مانگه‌شه‌و (مه‌تاب).</p> <p>تافکه‌تن: نیژیکی خورثاقایی.</p> <p>تافه‌لاتن: روژه‌لاتن.</p> <p>تافه‌ره‌ش: تافه‌ره‌شک، ره‌شکه‌پیشکه (شیج).</p> <p>تافدان: تاودان، ئیرش کرن (هجوم).</p> <p>تافگه: سویلاف (شلاله).</p> <p>تافیر: تاته‌به‌رد، تاویر، خاویر، یان تاشه‌به‌ر.</p> <p>تاق: (۱) تاقی دیواری، ئاسمان تاقه ئانکو عه‌رده (تاقه رووسه)؛ (۲) نو‌باښ، (۳) (طاق) که‌وانه‌یی، ئاقدی، نه‌یوانی ئاقدی، ئاسمان: «دقی طاق، دق‌ی خان، مه‌عیش و ئیمنی کانی؟ - که‌سی ده‌ست دده‌ت ژ ده‌ورانی، نه‌اله‌ک قی گولستان» «جزیری».</p> <p>تاقانه: تاقه مرؤف، یه‌ک، لووس (وحید)؛</p> <p>تاقبکه: بماله.</p> <p>تاقاقه: توژتیک، توک، توژی.</p>
--	---

تامار: گریبیت خهوی کو چاقبیت مرۆقی دگرن: «تهمارهکا خهوی چاقبیت من گرتن من دونیا نهددیت»؛ تهمار و تامار هر دو درستن، رهه، ریشه، دهمار.

تامرۆ: تام و بین.

تامهتیتک: خوارنا گهلهک بلهزهت.

تامیسک: تامیس، تامیز، تامیزکه، تامیسکه.

تامور: تۆمار، تویمار (سجل).

تان: (۱) تانوکیت ددهنه دورا رهز و بیستان و مالات و هر تشتهکی. (۲) ناخفتنیت ب تیقل و مهبهستدار.

تانقوت: تانیج باش چیکری و شداندی و قوتای.

تانۆتی: بشۆرهی، ئه و نهساخی به کو ژبهه خهمهکی مهزن چیدبیت.

تانه: عهوی دکهقیته سهراچی مرۆقان، بالهته.

تانقیوتان: گازنده و لۆمه لیکن (تویخ).

تانج: بنیره تاج.

تانجۆکه: پرچا ناچاقی کچیت بچوکه کو بلند دکهن و بمویب سه ریشه گریددهن.

تانته: رایهل، ئه و داغن کو راست و راست تینه راجاندن و تهقنق تیوره دکهن: «دیدهم چون میقرازی بی شه تیت تیژکهرد - دات جه تانتهی وهسل جه وهپرش و بهرد» "مهولهوی".

تانجی: تاژی، تازی.

تانجی پیغه مبه: گولهکی جوانه.

تانجیهقان: تاژی خودانکهه.

تانویۆ: بریتیهه ژ نژاد و رهگزی تار و پوود.

تاو: هجووم و ئیرش بتوندی، تاقی بارانی.

تاوه: ئاغلهویک، مهقلی.

تاودان: تاو، ئیرش کرن.

تاوهبه: بنیره تاویر.

تاویر: تاقه بهر، سیله بهر، هه لانه بهر، به رهسیلک، خاویر: «چون دور نه دوری دلپه ری خاویران - تهم جهم بی نه روی ناوان تاویران» "مهولهوی".

تاوسان: ها قین، هاوین.

تاوستان: بنیره تاوسان.

تاویان: هه لیان (ذوبان)، د شه بهکی و کرمانجیا ژیری تیت.

تاوی: (محموم) بریتیهه ژ تشتی کیم رهنگ.

تالویکه: بلهز ژ (تهلهکه) ی کوردکاری بوویه، تالوکه، تالیکه.

تالۆکهیی: لهزی.

تالاو: زه نهک، ئافگیر، شوژاف، کنایه ته ژ خهم و په ژاره و کوخان.

تالک: زاله، زهراش، ژاله، تالکه گوندۆر.

تالکه گوندۆر: گوندۆری هیژ نهگه شتی و تال (عجور، عاجور).

تالان: (نهب)، تالو، چه پاو.

تالانجی: تالانکهه.

تالانگری: ئه و کهسه کو تالان بووی.

تالانی: مالیج تالانی به.

تالوی: زه نهکاری (مستقع).

تالبون: تووره بوون.

تالغ: سنور، کهوشه، توخیب.

تالدان: مازی بی هور بسهه تشتی وهرکن، گهمار کرن.

تالیشاری: تالیشاری، ده زمانه کی زهه و زیده ته حله، زه نه نه، گیاهه که.

تالگ: بنیره تالک.

تالیش: بنیره تالیشک.

تالار: هه یوان (قاعه): «گریکی خوی له طور جاری - که مووسا دی له سهه داری / ئه من دیتم له تالاری - دهسا چۆن ئۆقره ناتاری» "همزار".

تام: چیژ.

تامکرن: چیژین، چیژان.

تامه زۆ: بیبار، ناکام، موشتاق.

تامازۆ: بنیره تامه زۆ.

تامه زۆیی: مه حروومی، بهه زهت، ناکامی (مشتاقی).

تامدار: تامخۆش (طیب).

تامدان: روو کیش کرنا ریخی بزیری (تحلیه).

تامژاندن: چیژاندنا مندالی بو فیربوونا زادخواری.

تامژین: فیربوونا مندالی بو خواری.

تامسار: تشتی تام نهخۆش، مرۆقی ههستی گران.

تامات: «طامات» ناخفتنیت چرنا و فرنا، هه لهق مه لهق، که سهیکو بدرۆ و ئیدعا ولایه تیج بناخفتنیت نه لیک و به لاث کهت (شطحات): «گوناهو هه و طامات - هه لئاگریت خه رابات» "جزیری".

تاویاتی: تاویه‌تی، ئەو کەسێ تووشی تایی بوویە.

تاویه‌تی: بئێره تاویاتی.

تاو‌لەر: تا سار و تا گەرم.

تاو‌لە: گۆنیش، گۆزبەر.

تاوک: دارەکی دیارە، گەلەک مەزن دبیست لچیا بیست کوردستانی زۆرە.

تاوایی: شیبان.

تاوایو: بئێره تاو‌لەر.

تاوس: تەیرەکی زۆر پرنیگارە، لەندستانی دژیت و بالندەکی پیروژە ل جەم ئیزدیان.

تاوسی: ئەو رەنگە کو وەکی تاوسی بیست.

تاوهر: پفدانک.

تاوور: تەحەمول.

تاو‌گۆزە: ناڤی هەر تەمەکی ل هەورامان، یان ناڤی بەرەبایەکیە لوتیری تەبعی سەر شانه‌یه. دبیستن: بزراڤی تاو‌گۆزێ مەه‌لوی (عبدالرحیم) شیعر گۆتیە.

تاوکار: ریختەگەر (عامل الاذابه، اذابه الحدید).

تاوکاری: ریختەگەری (عمل الاذابه، عمل اذابه الحدید).

تاوان: گوناھ، گونەھ.

تاوانبار: گونەھبار (مذنب).

تاوانباری: گونەھکاری.

تاوانکەر: گونەھکەر.

تاوانکرن: گونەھکرن.

تاواندار: خودان گونەھ.

تاوتۆکرن: دو تشت بەرامبەری هەشکرن، برنە بەر ئیک، هێشکرن.

تایه: گدیش، گیشە.

تایه‌کیش: مەلۆکیش، ئەو کەسە کو مەلۆکان کۆم دکە تە سەر یەک و دکە تە تایه.

تایفی: جوهره تری یەکی زۆر سپەھی و بەرکەتی یه.

تایهت: خومال، وێژە (خاص، خصوص).

تایه‌تی: خۆمالی، وێژەیی (خصوصی).

تاین: ناوبراو (مذکور).

تاینجە: جوهری بچووک.

تاین: بووک خەملین (ماشطه).

تایس: رەفرەقۆک.

تایۆ: (١) تارمایی (هیسولا، دەوال؛ ٢) (سەنەدی ملکی) رەنگە ژ تاپۆیی ترکیقه هاتیبستە ناڤ کوردیدا.

تفک: (منقل).

تە: جەیی ناڤی کەسی دووهمی تاکە، وەکی: «تە گۆت، تەبر، تەدا، تەخوار، ئەڤە د (حاله‌تی بکەریدا «من گۆتە تە، ئەز دیدەمە تە، ئەز هاتمە نک تە» ئەڤە ژێ د حالی بەرکاریدا «تە» ل کرمانجیا ژۆری گەلەک بکار تیت، تەغەر د رابردی دا دبستە نیهاد یان بکەر، کیم جار دبستە بەرکار، بەلی د رانەبردی یدا زۆرتر نەبەرکار یان گوزارەیه بەلی د ئەورامیدا لەهەمی حالەتدا هەر بکەرە، (تە) دەمی دبستە بکەر تەنی دچیتە سەر کاریت تپەر.

تەئل: بئێره تال.

تەئنا: تەنھا، ب تنی، تەنی، تەنیا.

تەئنو: بئێره تەئنا.

تەب: تەپ، بپهۆشی، تا.

تەب تەبی: تەپ تەپی، بپهۆش (مجدوب، مصروع).

تەبار: (١) حدوود، کەوشەن، سنوور؛ (٢) برەک، جەوسەر، رەسەن، بنیات، دودمان (نسب، اصل).

تەبەرین: نەجەخ، تەورزین.

تەبیت: ئارام، ئۆقرە گرتن.

تەبیتن: ئارامی، "جزیری" فەرموویە: «کودی بیتن تەبیتا دل».

تەبا: (١) لگەل، پیکشە، تفاق، (٣) ناڤ برن، فەنا، هەدەر "جزیری" فەرموویە: «جان دبر و دل تەبا».

تەبایی: تفاقی، پیکشەیی.

تەبانە: بانگوردان، بانگوران، بانگوردان، بان گەردان.

تەبەکی: سم کولی، کول بوونا سمیت مەر و بزنانە.

تەبەلە: تابلۆ.

تەبەلی سەر: تۆڤە ی سەر، بانێ سەری (ع، ک).

تەبۆ: کړنی، تەپۆ.

تەبەک: (طبق) (ع، ک).

تەبارە: بریار.

تەبەل: هەندەک شیشە بیست خرن بچووک یاریا پیدکەن.

تەبغە: تەپالە.

تەبختەر: برقه برقا ئستیران، ئەڤ واژەیه ژ دو پارچەیان درست بوویە: «تەبە + ئەختەر»، «تەبە» ب مەعنا رەجفین و لەرزەیه.

تاویاتی: تاویه‌تی، ئەو کەسێ تووشی تایی بوویە.

تاویه‌تی: بئێره تاویاتی.

تاو‌لەر: تا سار و تا گەرم.

تاو‌لە: گۆنیش، گۆزبەر.

تاوک: دارەکی دیارە، گەلەک مەزن دبیست لچیا بیست کوردستانی زۆرە.

تاوایی: شیبان.

تاوایو: بئێره تاو‌لەر.

تاوس: تەیرەکی زۆر پرنیگارە، لەندستانی دژیت و بالندەکی پیروژە ل جەم ئیزدیان.

تاوسی: ئەو رەنگە کو وەکی تاوسی بیست.

تاوهر: پفدانک.

تاوور: تەحەمول.

تاو‌گۆزە: ناڤی هەر تەمەکی ل هەورامان، یان ناڤی بەرەبایەکیە لوتیری تەبعی سەر شانه‌یه. دبیستن: بزراڤی تاو‌گۆزێ مەه‌لوی (عبدالرحیم) شیعر گۆتیە.

تاوکار: ریختەگەر (عامل الاذابه، اذابه الحدید).

تاوکاری: ریختەگەری (عمل الاذابه، عمل اذابه الحدید).

تاوان: گوناھ، گونەھ.

تاوانبار: گونەھبار (مذنب).

تاوانباری: گونەھکاری.

تاوانکەر: گونەھکەر.

تاوانکرن: گونەھکرن.

تاواندار: خودان گونەھ.

تاوتۆکرن: دو تشت بەرامبەری هەشکرن، برنە بەر ئیک، هێشکرن.

تایه: گدیش، گیشە.

تایه‌کیش: مەلۆکیش، ئەو کەسە کو مەلۆکان کۆم دکە تە سەر یەک و دکە تە تایه.

تایفی: جوهره تری یەکی زۆر سپەھی و بەرکەتی یه.

تایهت: خومال، وێژە (خاص، خصوص).

تایه‌تی: خۆمالی، وێژەیی (خصوصی).

تاین: ناوبراو (مذکور).

تاینجە: جوهری بچووک.

تاین: بووک خەملین (ماشطه).

تایس: رەفرەقۆک.

تهبهنه تۆر: تهفنى پيىرى (نسيح العنكبوت)، بهلى بۆره مرۆف ديبىژن: «تهبهنه تۆر» ژ «تهفن + تۆر» يه.

تهپ: ئەف واژه لئاقبستاييدا «تهپه» هاتيه: تپ، تاب، ورامانا گه رماو بريقه دار بوونى ددهت، تهبو تا. (صرع)، تهب ب مهنه دركهفتو و ژ خو دهرچۆن (غائط) هاتيه ب مهنه (مجذوب) ژى هاتيه.

تهپاك: ئەو قور و زبلهيه كو سه له مييشكان دهوين و سواق ددهن.

تهپاله: ته بغه، تهپكه ريخى كو هشك بووى.

تهپان: دۆر دهرگه، نه وعه كى داسى دروونى يه.

تهپكيان: تهپكين، هورگومين، ههرفان، رووخيان.

تهپيان: بنيره تهپكيان.

تهپانندن: ههرفانندن، ويران كرن، تهپك و تهپاله چيكرن.

تهپاوتل: مهيلدان.

تهپيه: ئەو دهنگه ژ كهفتنا تشتهكى تيت.

تهپتهپه: ماتۆرسىكل (دراجه ناربه).

تهپخ: ويران، خاپوور.

تهپدان: كۆم كرنا تشتى و چ ل جيذا نه هيلان.

تهپدانه سهر: ئيرش برنه سهر و داگير كرن.

تهپرهش: ديله وار، خيانه تكهر (حيال).

تهپس: پيقوت ليكرن.

تهپه سهر: بى دهنگ، بى دهسته لالت، ستهم ديده.

تهپه سهر كرن: بى دهنگ كرن، بى ريز كرن، سهر كوت كرن.

تهپك: تهپاله.

تهپكين: بنيره تهپكيان.

تهپته بى: تهبته بى (مصروع).

تهپۆز: ميگوار، دۆچچك، گورز.

تهپته پينه: بنيره تهپاله.

تهپ و كور: كپ و كپ.

تهپۆ: مرۆقى دهفته پۆيه ژ بهر ددان كهفتنى.

تهپه لك: مرۆقى قهله و دهست و بى كورت.

تهپه لۆك: بنيره تهپاله.

تهپۆنم: تهم و هووره باران.

تهپيه: گر (تل).

تهپۆلكه: گرگ، تهپۆلكه.

تهپشوو: تهفشى (قدوم)، تريشته، دريسته.

تهپكردن: ژ ترسا خو عهواره كرن (تملص).

تهپك: بهر كه دادنيته سهر كۆركه كى و داركه زراش ددهنه بهر، ههر ده ميكو تهپرهك نيتريك بوو بو خو ارنا ئەو تۆمكيت كو بهرى هنگى كرىه ناڤ كوركى، ئەو دار ژ بهر دچيت، ئەو بهر دكهفتيه سهر دهرى كۆركى و ئەو تهير ل بن دا دميينيت. تهپك ديسان برتتبه ژ بييلان، تهپاله.

تهپه كرن: ئەو كه سه كو لئاخفتنان دا دهه لنگه قيت.

تهپ و تۆز: گهرد و غوبار.

تهپۆلكه: گرگى پچوك، تهل.

تهتى: ئاقده ستخانه، ته تيخانه، ئەده بخانه.

تهتيخانه: ئەده بخانه.

تهتك: پاش قونتاخ.

تهتەر: پۆست، پهيك، بهريد، قه ومه كى ديارن، ته تار، مه غول.

تهته: له له.

تهته له: داره كى پان يان بهر كه پانه بۆل سهر نقيسينى بكار تيت، (لوح)، "هه ژار" ل "مه م و زين" دا فه رمويه: «پيش ههر شتى كارسازى زانا - هينا تهته له و بنووسى دانا».

تهته شور: جى مرى شوشتنى.

تهته ميران: ١) كرمه كه بهارى ديار ديبت، رهنكى وى ره شه يان زهره، جسمى وى وهكى قه ديفه يه، دوو ريزه، پى لىن زكى وى هه نه و سه رى وى ره شه؛ ٢) يارى يه كى بچووكانه، ته قله ميران.

تهتهق: توتوق، خيڤهت.

تهتك: ده ستكيش، ده ست گورگ، ده ست گوربه.

تهترهك: ته زره، ته رگ، ته وه رگ.

تهته له: پاك كرنا ده خلى به هويشكه فك كرنى.

تهته رى: سماق.

تهته: تشتى جوان.

تهح: مخابن، ته حه م، په يفا سه رسۆرمان و مخابنى يى.

تهحه م: بنيره ته ح.

تهحه ره: نيقرو ده مى گه رمى.

تهحه ره شه كرن: بينقه دانا نيقرو يى، گه رما نيقرو يى.

تهبهنه تۆر (تبختر) عه ربه ي ژ قيره عه ربه كارى بوويه: ته به خته ر و به ختيار و به خته وه ر و هه مى ژ يه ك ريشه نه، مه عنا ييت وان دچنه بال يه ك، ب مه عنا له رزه و لقينا ئستيرانه وه.

تهبهنه تۆر: تهفنى پيىرى (نسيح العنكبوت)، بهلى بۆره مرۆف ديبىژن: «تهبهنه تۆر» ژ «تهفن + تۆر» يه.

تهپ: ئەف واژه لئاقبستاييدا «تهپه» هاتيه: تپ، تاب، ورامانا گه رماو بريقه دار بوونى ددهت، تهبو تا. (صرع)، تهب ب مهنه دركهفتو و ژ خو دهرچۆن (غائط) هاتيه ب مهنه (مجذوب) ژى هاتيه.

تهپاك: ئەو قور و زبلهيه كو سه له مييشكان دهوين و سواق ددهن.

تهپاله: ته بغه، تهپكه ريخى كو هشك بووى.

تهپان: دۆر دهرگه، نه وعه كى داسى دروونى يه.

تهپكيان: تهپكين، هورگومين، ههرفان، رووخيان.

تهپيان: بنيره تهپكيان.

تهپانندن: ههرفانندن، ويران كرن، تهپك و تهپاله چيكرن.

تهپاوتل: مهيلدان.

تهپيه: ئەو دهنگه ژ كهفتنا تشتهكى تيت.

تهپتهپه: ماتۆرسىكل (دراجه ناربه).

تهپخ: ويران، خاپوور.

تهپدان: كۆم كرنا تشتى و چ ل جيذا نه هيلان.

تهپدانه سهر: ئيرش برنه سهر و داگير كرن.

تهپرهش: ديله وار، خيانه تكهر (حيال).

تهپس: پيقوت ليكرن.

تهپه سهر: بى دهنگ، بى دهسته لالت، ستهم ديده.

تهپه سهر كرن: بى دهنگ كرن، بى ريز كرن، سهر كوت كرن.

تهپك: تهپاله.

تهپكين: بنيره تهپكيان.

تهپته بى: تهبته بى (مصروع).

تهپۆز: ميگوار، دۆچچك، گورز.

تهپته پينه: بنيره تهپاله.

تهپ و كور: كپ و كپ.

تهپۆ: مرۆقى دهفته پۆيه ژ بهر ددان كهفتنى.

تهپه لك: مرۆقى قهله و دهست و بى كورت.

تهپه لۆك: بنيره تهپاله.

- ته حین:** دوشاوی کونجی (شیرج).
ته حره گاه: ته حره گه، نیفرۆیا گهرم.
ته حسین: خلیسکان، خولیسیان.
ته حسۆک: جهی حولی.
ته حتی: تاتی، لباد.
ته حره گاه: جی ئسترحة تی ددهمی گهرمای دا.
ته حهم: بنیره ته ح.
ته خته: پان و بهرینیا قوماشییه.
ته خ: واژه به که دبیره گایی دا پشت و پاشی بجیت، هم دبیرن «تخ».
ته خهر: ته غهر، زۆریه، پرانی جارن.
ته غاره: نهو لینکه کو شهره تا دوشاقتی تیدا تیتته سافی کرن.
ته غار: ل عراقی «۲۰» وه زنه یه.
ته خت: راستو هه موار، قه رویتله.
ته ختی جهمشید: بنیره پرس پلیس.
ته خته: ده په داره کتی پان، ده په بهر کتی پان.
ته خته بویت: ته خته بویت، ته خته بووت، ته خته بووت، ته خته کالۆز، ته خته کالۆس، جوهره کرنی به که.
ته ختگاه: ته ختگه، پای ته خت.
ته خت و بهخت: بهر په پری تالعی (لوحه الحظ).
ته خته بهر: حه لانه بهر.
ته خت و تاراج: راست کرن و تالان کرن ئانکو ویران و تالان.
ته خت گردن: ته خت کرن، راست کرن.
ته ختیوون: راستیوون.
ته ختان: عهردی راست.
ته ختایی: ته ختاتی.
ته خته بهند: نهو ته خته کو هه می ره خیتی وی جاغ کرینه، مه زه لکا بته خته یی قه بر کری یه.
ته خته زهنگ: ئاسنه ک بوول (دائران) دا لیددان لجی سه عه تی.
ته خوا: له باتی، له جاتی، لجی (بدلاعن): «شیرعی ویم ته خوی سه مستوور سازی - لیدهر سانه ی چی هه تاریش گازی» مهوله وی".
ته خته پۆش: عهردی به لانه بهر، نه خافتی، تاقتیر.
ته خته سی: نهو پارچه تاتیبه کول قوتابخانا بچووک ته خته ره شی پئی پاک دکهن.
ته خسیر: تایی سفک.
- ته خلیت:** لاسایی، ته قلید (ک، ع).
ته خه: پیچه کیت توتتی.
ته خته کورت: عه قل سفک (سفیه، المتخلف عقلیا).
ته خته بن: ملخه، ملخه یی کو ددهنه بن ناشی.
ته ختک: سینییا مه زن (صحن کبیر).
ته خمین: گوزاف (ک، ع).
ته خم: ته خمه.
ته خته ماله: ده ستگایه که زه فیان پاشی کیتلانی پئی تیل و ساف دکهن.
ته خج: به چکه شه یتان.
ته خس: مزاش.
ته خهر: عه شیره ت، فامیل.
ته دوانه: جیمک، دووقولوو.
ته راد: گوشتی سهر په راسووانه، ته راف.
ته ر: نه هشک، جوان، خو شکرک، ته رلان، گهنج، نوو.
ته رزی: گیانداری تازه یان نووزایی.
ته رازو: ته رازی، بو کیشان و دیار کرنا کیشا تستان بکار تیت.
ته رازی: بنیره ته رازوو.
ته راشکاری: تاشیاری، تاشینا دار یا ناسنی.
ته راشخانه: جهی ته راشکاری.
ته رسا: ترسکار، بیمدار، ژ خودی ترس، فهله. نهف واژه به د کوردی و فارسیدا گه له ک که فته، شاعریت کوردا بو مه سیحیان بکار برینه، "مورته زاخانی نه رکه وازی" فه رموویه: «گهر و نه سارا و ته رسا و بوت په رست - نابینا و نه عه رج، ده ستدار و بیده ست».
ته راش: ته راشییدن، تاشین، تراشین، تاش و ته واش و ته راش، هه می ژ تاشته یی ئاقبستی هاتینه. هه م ئاقبستیاین «ته فاشته» ژی تیتته بهرچاف.
ته رجۆ: په رجۆ، کرمژی (معجزه).
ته رج: شه بباک، په نجه ره، ده لاقه (شه به کبه).
ته راف: دیتلاندن (ترشح).
ته راز: زارافه که ژ ته رازووین.
ته رانه: ترانه.
ته رزای: هه ر حیوانه کی کو تازه زا بیت، ته رزی.
ته ریش: خه پاره، ئاده.

- تەركىن:** زاناسەگى، زاناسەى.
- تەرتەمىس:** دلکوژ.
- تەروالە:** كەپر.
- تەرخىنە:** داندۆك، دانھېرك و شېلم.
- تەردەم:** زمانخۆش.
- تەرس:** (۱) ترس، ھەراس، (۲) زىلى كەرو دەواران، كەرسىل.
- تەرس:** مروقى بېغىرەت دەربارەى نامووسا خۆ.
- تەروال:** تايىن دارى تېرىلەگ و چىلك.
- تەرا و بەرا:** باژىلە بوون، ژىك پەرت بوون.
- تەراد:** تەرات، قوشمە بەدەوارى كرن.
- تەراش:** تايىت داربەر و يان دارمازى، ئەويت ھىژ تراشۆكن، (۲) تراشىن، تراشەن (حلاقە)، (۳) قوشمە لە دارىت ھوور.
- تەراشك:** تاكىت ھوورك ھىژ نەبووينە دار.
- تەران:** شوخەشەنگ و جوان، زمان شرىن، رەفتارىپاك بو مروقى ترانەتكەر (لىبۆك) تىتە گوتن.
- تەرىك:** گىايىن تازە ھەلدابى، مندالى ساقالۆك (غص).
- تەرخان:** (۱) پېگوشەت، قەلەو؛ (۲) حازر. تەرخان لە زمانى بابل دىيىزەنە وى مالى ئەوئ دوو ءان سى برا قىتەك دىيخ بو ئەو براى بچوك تر كو دا ژنى بو پى بىن، ھەر وەسا ل زەمانى مغولو تركا دگوتتە وى كەس تەرخان ئەوئ ھەر دەمى قىبا با داچىتە ژورا سلطانى وە بى لى بوراى بو لىاجو خراجان وە گوندەك دكرنە ملكى وى.
- تەپە:** گىا و زەرزاوات (خضار، فواكە).
- تەپكۆك:** مندالى ساقا.
- تەپاتى:** تەپايى (بلل، رطوبە)
- تەپبوون:** تەپبوونە، ئەو كەسە پىشتى مرنا ژنا خۆژن ئىناىت.
- تەراپەى:** بىتېرە تەراوەى.
- تەراوەرى:** ھاتوچۆن، ھاتوچۆكەر (مواصلات، تردد، متردد، دىبىب).
- تەرىق:** سەركۆنە (توبىخ).
- تەرسەقول:** قەرسەقول، كەرسىل.
- تەردەست:** دەست رەنگىن، چالاك.
- تەردەستى:** دەست رەنگىنى، چالاكى.
- تەرك:** زەندەدارى تەپ.
- تەپەتۆلكە:** تۆلكا تەپ، بىرتىبە ژ تىشتى ئەرزان.
- تەپەپىياز:** تەپەپىياز، پىياز تەپك.
- تەپەژەن:** تەپەژاى.
- تەپەسال:** سالا تىرباران.
- تەپەماست:** ئەو ماستە كودمەھىن و پاشى رونى حەلاندى بگەرمى دكەنە سەر و ھەلدگرن بو زىستانى.
- تەپەف:** كەنەفت، حەرام.
- تەپەفكرن:** كەنەفتكرن، حەرامكرن.
- تەپەماش:** فەرىكەماش، بىرتىبە ژ تىشتى كىم بەھا.
- تەپەزە:** تەرزە، تەرزەى، تەرك، سەرما (تەزە راستتە).
- تەرك:** تەك، بەرتەنىشت.
- تەرك:** بىتېرە تەزە.
- تەراشىخانە:** سەرتراشخانە، ئاراشىگا.
- تەرقە:** سرنج، شەرقە.
- تەرقە تەرق:** رەقەرەق.
- تەرىق:** رسوا.
- تەرىقى:** رسواىى.
- تەرىك:** لاپەرتىز، لادەر.
- تەرىكى:** لاپەرتىزى (عزلە).
- تەرال:** تەمبەل.
- تەراف:** (۱) سىپىكرنا مەزەلانە ژ ناڧ دا، سىپىكارى، (۲) گوشى سەر پەراسووانە، تەراد.
- تەراوى:** جەپى نمدار (مرطوب).
- تەردەم:** دەڧ خۆش، زمانتەپ.
- تەرن:** نازار و زىان بىخەلكى گەياندن.
- تەر و تازە:** خنج و جوان، قەشەنگ، شەنگ، بەدەو.
- تەر و توشى:** سەردەمى باران و قورئ.
- تەپەتوو:** توبى تەپ.
- تەپساز:** شوپەدانە ھىركا ب شىلم، تەپەساز.
- تەپكال:** ئەو دەخلى كو بئاقا كانىا يان جوكا ناڧ بەدن.
- تەپەمالە:** مالنجدانا دووىن بو سواق كرنا قورئ يان گىچى.
- تەپەمالى:** بىتېرە تەپەمالە.
- تەپەنداز:** تەپەپۆش، پىرەمىرى خۆقىت و قىت كەت.
- تەپەپانە:** تەپانە، تەپانە، تەپەك (طبق).
- تەپەكوت:** سەركۆنە، گازندە (لوم، تكدىر)، دەخلى تەرك لىداىى.
- تەركىن:** ژجى چۆن، كەلشەن، شەقبوون، زابىنا دىلكى.
- تەرم:** لەش، كەلخ، جەندەك (جشە).

- تەردەدین:** شىت، دىن.
- تەركەش:** ساجۆرى تىران، تىردانك، ساجۆرى فېشەكان.
- تەرك:** خندەك، تەر، خوناڭ، شڭ، تىك (انفجار).
- تەرجە:** بىنپەرە تەرجە.
- تەرۋا:** كىزكاناڭ باقلكان چىدبىت.
- تەرۋەندە:** نۆبەر، تازە فېرگاگەشتى، تازە بشكفتى: «دل ب تايەك نىرگزان دە، نازكە تەرۋەندەدە - گول دكن تەشېبېھى خاران، ھەر خەس و خاشاك روح» "جزىرى".
- تەرپۆش:** بىنپەرە تەر ئەنداز.
- تەركەزا:** ئەو كەسى جەنن پەيدا بوون و نىشتمانىخ خودەتلىت. ئەڭ واژەبە ژ دوو پارچەيان پىكھاتىبە: «تەرك + زادگە» ئانكو تەركازادگەي.
- تەراوش:** چكىيان، دەرھاتنا ئاقى ژ پەيشا تىك و تەرەكپىت زراف و بارىك ژ گوزەي و جەرپكى و ھەر نامانەكى ئاخى (ترشح) ژ وى ھاتىبە تراشكارى و عەرەبكارى كرن. تەرەشۆ و تەراپى ھاتىبە و تەراوئىژى ھاتىبە.
- تەرقر:** تىل، بزاراقى ھەورامى دىبىژن: «سىرتى لوان تەرقرە» ئانكو ئىستىرىبەك چۆبە تىلا من، يان دەستى من.
- تەرك:** تىك، كەلشت (شق).
- تەرىاك:** تىرىاك، تىرىاق، جورە گىياھەكى (مخدر).
- تەرىاكى:** تىرىاقى، تىرىاك كىش.
- تەرىپ:** بەلاڭ، تەرس، تەپالە.
- تەرەزەن:** عەردى زەنەك، عەردى ئاقىژى، باتلاخ.
- تەرەپوون:** سل بوون، سل بوونا ئىكجارى (زعل).
- تەرەو:** كەلەگا (استعمار).
- تەرمى نووحى:** ھەفت ئىستىرەنە بكمەلى (بنات النعش)، مەتەلوك دىبىژىت: «تەرمى نووحى، بابى نووحى، نوح ل پشتى - كى ھەفت جاران بچرىت، دچىتە بەھەشتى».
- تەز:** سارد، سار (بارد).
- تەزاندن:** ساردكردن، ساركرن (تېرىد).
- تەزىنوك:** مرۆڧى دەستوھىتىن، ئەو كەسە كو لئەلكى دەدەت و وان ڧەدەتەزىنەت.
- تەزە:** بىنپەرە تەزە.
- تەزىنك:** گىزبوونا مووېن لەشى مرۆڧى، گىزبوونا مووان (قشەرىبە).
- تەزىن:** سېبوونا ئەندامى دىبىتە پاشگر: دلتهزىن، ئاڭ تەزىن.
- تەزىرۆ:** جۆرە تەبىرەكە ژ مالىاتىخ بلبان.
- تەزىياتى:** ساردى، سارى، ساردهمەنى.
- تەزىك:** سار، تەزى.
- تەزىگە:** چالەبەفر، كۈنە بەفر، بەخچال.
- تەزىنە:** تەژنە، تەشەنە، تىنى، تىپھنى.
- تەزىيان:** تەزىن.
- تەزىنانە:** تازىبانە، شققوت، شقق، شقتەر.
- تەزىرەلوك:** تەرگى ھشك و پوېت.
- تەزى:** (تەسبىخ، سبحة، مسبحه) ژ عەرەبىشە ھاتىبە كوردكارى كرن.
- تەزىگ:** بىنپەرە تەزىك.
- تەزىم:** تەوزم، تەوژم، پەلەقازە، ھەرەكپىت بىنپەش، بىنپەش مەرگ (تەوژم راستتەرە) (ارھاب، سكرات).
- تەزى:** پىر، برىتەيە ژ مرۆڧى خۆپەسن و ددلى خودا ئاڧا.
- تەزىك:** دامان، دەھمەن، تەشك (ادىيال).
- تەزى كرن:** پىركرن.
- تەزى كرى:** پىركرى.
- تەزىك:** جۆرە جلكەكى كتانىبە.
- تەژنە:** تەشەنە، تىنى، تىپھنى، «واژەبەكى ھەورامىبە» (عطشان).
- تەژنەبى:** تەشەنەبى، تىنىياتى (عطش).
- تەسك:** بەركورت، كىم بەر، تەنگ.
- تەسكى:** بەركورتى، كىم بەرى.
- تەسە:** سەمە، ھەلنگفتن، ھەلنگوتن.
- تەسەمە:** بىنپەرە تەسەم.
- تەسەل:** ئاسان، دىبىژن: «تېر و تەسەل»، تېر و تەنا.
- تەسەلى:** ئاسانى: «تەسەل نابىت» ئانكو ئۆقرەي ناگرىت؛ «تەسەلە: نارامە، كىرە، بىدەنگە». رەنگە كوردكارى لڧىتەرە دا ھەبىت. دىيارە تەسەل ژ (تساھل) ى ھاتىبە.
- تەسەم:** بىكوردى زۆلەكى گۆشتىبە كو دەمى سەرتراشىنە لگەل دەڧى گوزانى رادبىت. عەرەبكارى بووېبە بۆ (طسم) دىبىژن: (الطسم: تحديد الموسيقى على الطسمه). «تەسەم» واژەبەكى سورىبانىبە كوردكارى بووېبە، مەعنا سورىبانى و مەعنا كوردى ژىك نەدوورن، زڧىل.
- تەسپۆك:** كونا سىخورى.
- تەس:** تەسە، واژەبەكە دىبىژنە ولاغى بۆ پشت و پاشقەچۆنى.

تهسک و ترویسک: بهرتهنگ.
تهشتخانه: بریتیبیه ژ مهزهلکا شوشت و شوپین.
تهشپی ترانه: تهبهقه ترانه.
تهشپی: سینیکا مهزن.
تهشنه: بنپیره تهژنه.
تهشنهیی: بنپیره تهژنهیی.
تهشیره: پینچوکا بچووکان.
تهشی: ناشی، ئالاقی بهندک رتیسین.
تهشی ریس: ئه و کهسه کو تهشپین درتیسیت: «دی تهوهکی تهشپین زفرینیم»؛ «سهرو من وهکی تهشی یچ دزقپیت»؛ «کچ تهشیا دایچ باددهت» "پهند".
تهشک: دههمه، داوین.
تهشهر: تان، تانوتی، ئاخفتنا ب تیقل (طعن).
تهشنه جیگهر: ئهقیندار، دلدار، جهرگ ئاوس (عاشق).
تهشپی ترپن: ئه و کهسه یی گهلهک خۆراوخۆرا.
تهشتیر: توشتیر، گیسکه می.
تهشلهقه: تهشلهخه، تهشقه، ههپهتهی سهرمایین.
تهشقله: فرت و فیئل، حیهله.
تهشت: ههروهسا بفرعهونی یا قه دیم دبپژنی (طشت)، ئناقیسستایژی هه تهشته هاتییه. بهلج هاتییه عه ره بکاری کرن بۆ (طشت) کوردژی هه عه ره بکاری بهکه ی بکارتیین و ب تاییهت بادینانی و هندهک بهخهلهتی دبپژن «طست».
تهشه: تیشه، تهوشی، تهوشو، تریشه، دریشه، تهشت.
تهشک: ساق، قاچ، دانگ، دامان (اذیال).
تهشقه لچی: تهشقه له باز، تهشقه لکار، عه ره بکاری بوویه بۆ (تשאقل).
تهشقه: سهرمایین توند.
تهشک: ب مهعنا بهرنایی هاتییه ب مهعنا دانگ و دههمه ژی هاتییه.
تهشه نه: کیم و ئه داغ گرتنا برین، بهلاقیونا برین.
تهشبه ره: ئه و ته بهریت گروفریت شیشه یه مندال یاری یان پیدکن.
تهشهره: بنپیره تهشهر.
تهفر: (۱) تهفره، خاپاندن؛ (۲) ژ تهفره قه ی کوردکاری بوویه، تهغه ر لگهل واژه ی «تونا» ی تیت دبپژن: تهفر و تونا، بهلاقبوون و لناقچۆن. تونا بته نپیزی هاتییه و بجۆته واژه

هم هتایه و دبپژن: تونوتوون، تهفر و توون، تهفر و تونا، تهفر و تونیا.
تهفن: بنپیره تهفنه.
تهفسیله: نهوعه قوماشه کبوو نهۆ نه مایه.
تهفنه: تهفن، تهفنی تهفنیپیرکی (نسیج العنکبوت).
تهفت: لهر بهرزهبوون ژ بهر زیده تووره یی (فقد الصواب).
تهفته فیان: تفتقیان، تووره بوون.
تهفته فیای: تفتقیای، تووره بووی.
تهفسه: پرزکیت جوانکه، یان جوانکه ره. نهوعه پرزگه کن لرووی متمرندان تین.
تهفشی: تهوشو (قدوم): «تهفشی یی بهری خۆیه» "پهند".
تهفر و تونا: لناقچۆن، ده ره ده ری، بهلاقبوون (ع، ک)، کوردکاری بوویه.
تهفر و تونا کرن: ده ره ده ره کرن و لناقبرن، بهلاق کرن، کوردکاری بوویه.
تهفاندن: دهنگیرکرن، فهمراندن، (ع، ک) عه ره بکاری بوویه.
تهفسک: تهفزک، تفرک، هژییری کیتی.
تهفنه جنۆک: تهفنی داپیروشکی، «تهفنه جنۆکه» کوردیتره، ژ تهفنی تهفنیپیرکی.
تهفتیک: کولاقی چیکری ژ لقایی سپی، فره، تفتیک درستهر.
تهفره لیکن: خاپاندن.
تهفراندن: بنپیره تهفره لیکن.
تهفریایی: خاپایی.
تهفره کهر: خاپینۆک.
تهفاریک: نهوعه هژییره کی بی خیره، چیدبیت ئه وژی هه ره تهفسک بیت.
تهفوش: خو فروش، خائن.
تهفایه: تفایه، کوچکی ناخی.
تهف: پینکفه، تهفرا، ههفرا.
تهفژی: قۆله داره که وهکی گول سیلان، بهره کی هوور و سۆز پینقه تیت: «کوهسارا قه ده رکه فتن، هه لالان سه ره هلیینه - دنیف که قران فه رساتن، بهیان بسو زه مینه - تهفژی ژین ده رکه تن کیری بیوون ره نگیینه» «مه لا مه نسووری گرگاشی».
تهفرا: بههفرا، بههفرا، پینکفه.
تهقلی: (اطلاع) (ک، ت).

- ته‌شدبیر:** ته‌فبیر، ته‌دبیر.
- ته‌فبیر:** بئیره ته‌فدبیر.
- ته‌فر:** قازمه، طه‌فر.
- ته‌فرزین:** ته‌به‌ر، ته‌به‌رزین، نه‌جه‌خ.
- ته‌فرزین:** زک چون.
- ته‌فلیه‌ف:** بئیره ته‌فرا.
- ته‌فن:** ته‌ون، ته‌فن.
- ته‌فنه‌جنۆکه:** = =
- ته‌فنبیر:** بئیره ته‌فنه‌جنۆکه.
- ته‌فزک:** بئیره ته‌فسک.
- ته‌فزینه:** داره‌که ئستری داره وه‌کی بیهۆکیته‌ لدریت بیستانان دده‌ن.
- ته‌فرداس:** داسکا داران.
- ته‌فر:** تیز، ترانه، حه‌نه‌ک، گالته؛ رهنکه ژ «ته‌نز»ی هاتبیت.
- ته‌فکه:** ته‌فگر، شامل.
- ته‌فکر:** بئیره ته‌فکه.
- ته‌فلار:** ته‌مه‌ل، بی‌کاره، رهند.
- ته‌فا:** توانا، ته‌با (تفاق).
- ته‌فایی:** توانایی، ته‌بایی.
- ته‌فته‌فانی:** ژیکۆتیکانی، گورگورانی (تکتل).
- ته‌فنی پیری:** بئیره ته‌فنه‌جنۆکه.
- ته‌قال:** ته‌قالکیت شه‌کره‌پوینکی.
- ته‌قالا:** ته‌قالا، کۆشش، خه‌بات، بزاف.
- ته‌قله‌میران:** ته‌قله‌میران، لته‌کدامی، لته‌کلخانی بی <زازایی به>.
- ته‌قه‌ته‌ق:** ته‌ق و لۆق، بریتیبه ژ کیمبونا تشته‌کی کو‌نیزبکی خلاسبون بیته.
- ته‌قله‌ق:** ته‌ق و لۆق.
- ته‌قاندن:** ته‌فنگ ته‌قاندن، ته‌ره‌قاندن.
- ته‌قاندنه‌وه:** دو‌بیزکرنا ده‌خلی، ته‌قانن، ته‌قاندنه‌وه.
- ته‌قه‌ته‌قۆک:** چه‌قچه‌قی ناشی.
- ته‌قله:** خووه‌رگتیران.
- ته‌قله‌باز:** جووره‌کۆتره‌که له‌ه‌وای ته‌قله‌ی دخۆت، خووه‌رگتیر.
- ته‌قله‌بازی:** خووه‌رگتیرانا کۆتریبه له‌ه‌وا، بریتیه لم‌رۆقی دیله‌وار و فیلباز.
- ته‌قت:** به‌نجی (مضبوط، توصیه).
- ته‌قه‌تی:** مه‌زبونیی، به‌نجی بی.
- ته‌قن:** قور، هه‌ری، هه‌رگ.
- ته‌ق و تۆق:** ته‌ق و پۆق، ته‌قه‌ته‌قیته‌ تیکه‌ل و زۆر.
- ته‌قوده‌و:** ته‌قوره‌و، بریتیه ژ نه‌مانا ئارامی بی (فقدان الامن).
- ته‌قه:** ده‌نگه‌که لمابه‌ینا دو تشتیت ره‌ق ده‌می کو‌قیته‌ دکه‌فن.
- ته‌قین:** ته‌قینه‌ کارۆر.
- ته‌ق و هۆز:** ته‌قه‌بیته‌ زۆرو پینکفه.
- ته‌قه‌ره‌ق:** ته‌قه‌ته‌ق، ته‌قه‌لدروو ته‌قه.
- ته‌قه‌تیکه‌فتن:** مشه‌ختبونا مرۆقان ژ عه‌رده‌کی و چۆل کرناوی دبیتن: «ته‌قه‌تیکه‌فتن» ئانکۆ به‌لافه‌یان لیکر، نه‌و عه‌رد چۆل کر.
- ته‌قیان:** ره‌قین.
- ته‌قه‌فیره:** ته‌قه‌ژین.
- ته‌قلدامی:** ته‌کلدامی لته‌ک دامی، لته‌ک خانی، لته‌ک دیواری واژه‌یه‌کی زازایی به (بجنب الحائط). دبیتن: (نه‌نیامی ته‌قلدامی ئه‌گه‌ر واجی و ولده‌گا جی)
- ته‌قل:** (۱) تیقه‌ل، جلکیت شر و درپاله؛ (۲) کینلیت دوربارینه، دبیتنه‌ جلکیت درپاله‌ژی ته‌قل و تیقه‌ل.
- ته‌قلۆ:** مرۆقی جلکیت درپای لبه‌ردا.
- ته‌قل تیه‌لدان:** کیل تیه‌لیدان و دروون.
- ته‌قه‌مه‌نی:** چه‌کیت ئاگره‌به.
- ته‌قیاک:** ته‌قاندی، ته‌ره‌قاندی، راته‌ره‌قاندی.
- ته‌قیله:** ته‌قله (دحرج).
- ته‌قین:** ته‌فته‌قا گولله‌ هاقیتینی به.
- ته‌قه‌ته‌قۆک:** تشتی ته‌نک و بینکه‌لک ناخی گیایه‌کی بهاری به‌ژی.
- ته‌قله‌دان:** خووه‌رگتیران.
- ته‌قه‌تکر:** قامکر (حفظ).
- ته‌قچه:** ته‌قچک.
- ته‌قلۆقه:** تاکتۆکه، غارا نه‌رم بده‌واری کرن، تشتی سست.
- ته‌قاله:** باهیقی کیقی، حاجی باهیف، چواله، بادام.
- ته‌ک:** که‌ت، به‌خفه، مخابن، پالدان، به‌رت‌نیشته.
- ته‌که:** ته‌گه، نیتری.
- ته‌ککو:** مخابن، به‌داخه‌وه.
- ته‌که‌لتور:** پارچه‌ ته‌ختی به‌که دیخنه‌ بن زینی.
- ته‌ک و ته‌نیا:** به‌نه‌نی.

- ته که تهک:** ئەو تشته کو بشه قیبت و بهه ژیت.
- ته کان:** جمیان، لقیان (حرکه).
- ته کاندن:** داقتان، هه لته کاندن (نقض).
- ته که ره:** دۆلاش، چه رخ.
- ته کاندەر:** داقتان کهر.
- ته کان خواردن:** خولقاندن، هه ره که ت کرن.
- ته کویز:** ته کویش، درست و ریک، کۆک، «کۆک کوردیتره».
- ته کدان:** پالدان، واژه یه کی هه ورامیه و ژ «تکیه» یی عه ره بی کوردکاری بوویه: «بی له یل، ناخ نامی جه ئیلاخه وه - په ی ناخ ناخ، ته کدان به ناخ و داخه وه» "مه وه وی".
- ته که بند:** ته نگه بند (حزام).
- ته که مه:** ته که مه، ته که نمو، ته حتیکا دیوانی، ته که مه، ته که نمه.
- ته کهینه وه:** خوژی داقتان، ئانکو خوژی دوور کرن.
- ته که وتووور:** ل دوو چۆنا که سه کی، پهیره ویل ئیکی.
- ته که که وته:** ته که وتووور.
- ته که دهو:** ته که دهو، بیئارامی، نه ره که ته.
- ته کون:** ته کان.
- ته که:** نیتری.
- ته کهرگ:** بنیتره ته ره زه.
- ته که ره:** ئاسته نگ، ئالۆزی.
- ته که ره لیدان:** پاش ئیخستان، ته که ره دان، ته که ره کرن، ئیشک لیدان.
- ته ل:** تیل.
- ته لی:** طه لی، ته له.
- ته له دار:** تاهه کی داری.
- ته لان:** (۱) بهرته لان، به ته ن: (۲) تالان، به ته ن.
- ته لانچی:** تالان کهر، تالانچی.
- ته لان کردن:** تالان کرن.
- ته لانتر:** نویسه نهک، میجقاسه، نووسه ک، سه پانترین.
- ته لخ:** ژیارا شیلی، تال، ته حل.
- ته لیش:** پارچه یه که ژ داری، مه رج.
- ته لیسمه:** که له سمه، که ره که که قیته ناخ که لیبت نۆکان و زادی تیدا دخۆت: (ته لیسمه و که له سمه) خه له تن، که لیسمه درسته ره.
- ته لپ:** ئەو دوورده مه یه که که قیته بنی تامانی ژ تشتی وه کی دۆشاقی، یان روونی، یان شه ره ته، یان نبی شکی.
- ته لپۆ:** مرۆقی ته مه ل و له شکرانه.
- ته لاش:** خه بات، کۆشش.
- ته لاسک:** ته لاسک، تلمسک، چه ند تلی یه که ژویشی یی.
- ته لواسه:** ئالۆزی، خه ماری (حزن).
- ته لوتهل:** راهژیان وه کی راهژیانا مرۆقی مه ست.
- ته له:** بنیتره ته لی.
- ته لیغان:** ئەو که سه که ته لیان قه دده ت.
- ته له لهری:** ناخه بو ده نگی زه نگولی، بریتسییه ژ مرۆقی سه ره سه ری و ترۆ.
- ته لوار:** ته روا له، که پر.
- ته لا:** زی، عه ره بکاری و کوردکاری بوویه.
- ته لفیژ:** چه رخانیهار که ره ان (حلقه لنبیاحه).
- ته له ته قین:** کار خراب کهر، که له ک هه ری تف.
- ته لیس:** گوینیکی، جوالک.
- ته له زم:** ته لیشک.
- ته لیس:** هژه ژۆک، شل و شه ولقی، هه واسه ر (مخمور): «حه تتا به به ده مه ست و خومار و ته له سم ئەز» "جزیری".
- ته له که:** که له ک.
- ته له مه:** که له مه.
- ته له شکین:** که له مه شکین، بریتسییه ژ مرۆقی که له ک هه ری تف، کار خراب کهر.
- ته لمیت:** نه وه هه ووده جه که کورد بو ژن و مندالان چیدکه ن، سه ره پشته ده واران دحالی سه فه ر و کۆچ و بارکرنی. ده ویزه داران له سه ر دوو ته نیشسته یته ده واران قاییم دکه ن و لیک گیر دکه ن و نشینه کی به رداده ن و ژناش داژی راتیخن: زبلی ته لمیت بارو کۆچی نه ونه هالان - تاثیرش تی به ن ئیمسال چون سالان "مه وه وی".
- ته له روی:** ته لی ریقی، ته لی ریقیانی.
- ته لپ:** سلپ، عه ره ب دبیترنی (نقایات) سیلماته. هه م دبیترنه دوورده میژی: ته لپ، تفاله.
- ته لار:** باله خانه، کۆشک، دیوانخانه، هنده ک دبیترن: تالار.
- ته م:** مژ، مۆزان، تاری، لئاقیستایدا «ته میه» و «تیمه» هاتیه. روس دبیترن «ته بیم» و «تیم». ل سه نسکریت دا ته میه س و تیمه س هاتیه، عه ره بکاری بویه (عتمه).
- ته مته مان:** بنیتره ته مته مۆک.
- ته مته مۆک:** تمتمۆک، بو عه ردی بن بیف و تاری و ته نگ و

تەمىس: پاك و خاوتىن.
تەمتەمە: بزمائى سەرى مزارىه (مزارع) دا سىك گېر بىخۇت.
تەمىرىن: تەمىرىن، بېيەش كەفتن، فەمىرانا ئاگرى.
تەمەرە: بەلا.
تەمبۇر: ۱) ژ دەمبەرەي عەرەبكارى بوويە و ئەمىرى ھەر (طنبوره) بكار دېيىن، ئامرازەكى موسىقىيە، ۲) عەردى.
تەمبۇر: عەردى تەنگ و تارى، بىن گەنى.
تەمراندن: فەمراندنا ئاگرى، فەمراندنا فتنەي.
تەمايە: چاقەرىيە (ع، ك).
تەمباڭ: ئاڭا زقرەك، ئۇدەيى تەنگ و بن بىڭ و تارى.
تەمار: گىرى خەوى كو دكەقىتە چاقان، چاڭ نەرابوونا بەر خەوى.
تەماتە: بادىجان سۆرك، گۆجە فېرەنگى.
تەمىشك: شاتوت، توشەمب.
تەن: ۱) لەش، جىسم: «نازكا سىمىن تەنوخسەرە و زىرىن كولهي» "جزيرى"، ۲) ب (ت) ئى گران دىبىتە ھزار كىلو.
تەن درست: ساخلەم، لەش خۇش.
تەن درستى: لەش خۇشى، ساخلەمى.
تەن پەرسى: خۇپەرسى، برىتېيە ژ كەسى نەفسن.
تەن پەروەر: خۇ خودانكەر، برىتېيە ژ كەسى نەفسن.
تەن پەروەرى: نەفسنى، خودان كرنا لەشى.
تەن بەن: ئىك بە ئىك.
تەن بەنى: بەرامبەرى، ئىك بە ئىكى، كەت بەكەتى.
تەنگىزىان: تەنگىزىن.
تەنگىزىن: بىنېرە تەنگىزىان.
تەنگىزىاي: توورەبوويى، ئەف و اژەيە و ھەمى دەمكاتىت وئى ژ دو پەيشان پىكھاتىيە: «تەن + گىزىان»، «تەن + گىزىن»، «تەن + گىزىاي» ئانكو «تەن گىزىبون» (متوتر الاعصاب) يان ئەسلى و ان ھۆيە: «تەنگ + ژىيان»، «تەنگ + ژىن»، «تەنگ + ژىايى» ئانكو ژيانا تەنگ كو توورەيى بو مۇرقى چىدكەت ھەتا عەقل و ھۇشى ئىنسانى رادكەت.
تەنى: ۱) تەنگ؛ ۲) ئەو دوو كىلەيە كو بىن قازانېقە دىمىنىت، يان دوو كىلا ژ چرايى يان تىشتەكى دى وەكى رەژوويى چىدبىت.
تەنگ: نانچ تەنگ، تىشتى تەنگ، نەئەستور، نازك.
تەنى دۇن: روون و رەژەن، برىتېيە ژ مۇرقى خوس، برىتېيە ژ بەلايى مۇرقى فەبنوسىت و لائەچىت.

نەخۇش دكوردىدا بكار تىت و ئاڭىستايدا تەمىتەمىكام د كوردىدا تەخوبىر بوويە و بوويە تەمىتەمىكام بو عەردى بن بىڭ و تەنگ و تارى تىتە بكار ئىنان كو ئەوژى نىزىكى مەنا ئاڭىستىيە چكو دۇزەخ ژى ھەم بن بىڭە و ھەم تەنگ و تارى.
تەمىتەمان: = =
تەمدووران: = =
تەمدىيان: = =
تەمدوومان: = =
تەمباڭ: تەمبىلېر.
تەمبىلېر: عەردى تەنگ و بن بىڭ و تارى.
تەمەر: بنواشە، تەمەلۇئى ھاتىيە.
تەمەل: بىنېرە تەمەل.
تەمەل: بنواشە بىن خانىيە، تەمەر (بلاما زراف).
تەماك: تەماكو، تەمباك، جورە توتنەكە بىرگىلەي دكىشن.
تەماكو: بىنېرە تەماك.
تەمباك: = =
تەمباڭ: ئۇدەيى تەنگ و تارىك و بن عەرد، تارىاتىيا دوو كىلېن.
تەماش: دىتن، نىرىن.
تەماشاكە: جى دىتنى، سەيرانگە.
تەماشاخانە: مۇزەخانە.
تەماشاكەر: دىتبار، بىنەر، دىتتەكەر.
تەماشاكرن: دىتن.
تەمتوور: تەمتوور، جۇرە كولىيەكە تەمەلە نافرېت ھەر لىناڭ عەردى ئاڭىكار بىسەر دېت، بلۇتان درى دچىت.
تەمۇمۇ: ئەو تەم و مۇرە كو دكەقىتە سەرىت بىلند لىسەر چىايان.
تەمۇدوومان: تەمۇمۇ: «تەم و دوومانە، تەم دوومان - بچمە لاي مەلا عوسمان / ژ بو يەك قۇدى دەرمان / بو چاقەرەشا برۇيان».
تەملىت: سەربار.
تەمەل: مۇرقى نەكەر و نەقەت، تەمەل «بلاما قەلەو» (كسول).
تەمەلخانە: جى تەمەلان، جى تەمەلان.
تەمەلى: تەمەلى.
تەمەلىت: تەمەلىي، بىسك و پەرچەم و قۇ و كەزى، سەربار.
تەمەن: عەمەر، عومر، ژى.

تهنئ: کەسێ بێ هەشال، تەنیا، تەنھا (واحد، وحید، فرد، مفرد).

تەنیا: بێبەر تەنی.

تەنانت: تەنی، هەتاکو، خوئەگەر (فقط).

تەنتەن: قوماشەکی درەخشان و جوان و نازک و تەنک و رۆنە. شێخ تەنتەنە بریتییە ژ شێخی بێ علم و دونیاپەرست.

تەن و جان: تەن و رهوان.

تەن و رهوان: دو واژەنە بەرامبەری (جسم و روح) ی عەرەبی.

تەنخوا: لبانی، لجنی: «شێعری ویم تەنخوای سەمتووور و سازنی - لێدەر سانە ی چی، هەر تاریش گازی» "مەولەوی".

تەنگەلان: دەرافتی تەنگ (مازق).

تەنگانە: تەنگاھی (أزمة).

تەنگاڤ: تەنگاو، توورە، پێنگاڤیت تەنگ.

تەنوور: تەنیەر، تەندور، وشەیهکی سوربانی و کوردیە، عەرەبکارێزی بوویە.

تەندور: بێبەر تەنوور.

تەندووور: ئەو عەرە لئاڤ ئاڤیدا گەلەک کوبر و زڤرەک.

تەنۆر: فێستانەکی نیڤ بەژنە تەنی ژناڤتەنگی و بەرەخوار دگرت.

تەنگ: ئەو تشتە کو فرە نەبیت، تەنگی ئاڤینە پشتا دەواران. جۆرە پشتیپینە کە دکەنە پشتا خۆ، تەنگیە.

تەنگەدەر: دەرافتی تەنگ (مجال ضیق، مضیق جبلی).

تەنگدل: دلتنەنگ.

تەنگسال: سالا گرانی.

تەنگدەستی: هەژاری، فەقیری.

تەنھا: بێبەر تەنی.

تەنیش: کێلەک، تەنکیش (جنب).

تەنگەتاو: ئابلۆڤە، تەنگاوتر (محاصره).

تەنیک: قریژی، تۆزەوی.

تەنووردان: تەندوووران، خانێ بێ تەنوور تێدا.

تەناف: گندر.

تەنگ و چەلمە: «تەنگ + چەلمە» بریتییە ژ گێرو گرتو ئاستەنگ، «چەلمە بریتییە ژ خوارو گێژاڤی».

تەنگە: ئەو مادە بێ دیارەو بکنایە بۆ مرۆڤی کێم دین و وجدان دبێژن «حجی تەنکە، سۆفی تەنکە، شێخ تەنکە».

تەنمەند: «یان تەنۆمەند» (قوی).

تەنکیش: ناڤتەنگ، ژ دوو واژەیان پێکھاتییە: «تەنگ + کیش» جی شوتک گرتدانی (مشد الحرام).

تەنز: تەفز، حەنەک، ترانە. دبێژن: «هەمی کەس تەنزی خۆ ب شیتنا دکەت».

تەنە: جسم، هەورامیە و ئاڤیستیپە (بدن).

تەنگە نەفەس: نەفەس تەنگی.

تەنگە تیلکە: تەنگە تیلە، تەنگژیا.

تەنیا مال: مالی بتهنی، یەکانە، ئاقانە (وحید).

تەنین: جن، بافتنی درپای.

تەنگل: کۆرکا لجنیایی، تەنیش.

تەو: میھا گەور.

تەوا: ئومید، هیڤی، هیوا.

تەوات: تەبیت، هەدار، ئارام، ئۆقرە.

تەوادار: ئومیدەوار، هیڤیدار.

تەواش: تشتی رون (مانع).

تەواشیر: تەباشیر، گێچی کو بو نفیسینی بکار تیت.

تەوزە: گالته، حەنەک، تەفز.

تەوس: بریتی یە ژ پەلەنداری.

تەوقە: دەستکرنە ناڤ دەستی ئیکیدی، تۆڤە، چەماو، بازنە (مصافحة، توصیة): «هیڤی و تەوقە دکەم ئەز خودانا حەشەمی - فێ نیگارو سەنەم پادشەهو موحتەشەمی» "جزیری".

تەوقەسەر: بانێ سەری.

تەوژم: لێژایی، توندی، دژواری (انحدار قوی، ضغط، ارهاب). دبێژن: «ئەڤ تاقە بتهوژم تیتە خوارنی» ئانکو خورت تیتە خوارنی؛ ۲) پەلەقاژە (سکرات) مەرگ، (ارهاب).

تەوەرگ: تەرگ.

تەوەرگەرئیل: تەریبیت بیئاڤ سپوهرینک.

تەووسکە: بێبەر تەفسک.

تەوول: گەلتەک، تەوول (أحمق).

تەوون: بەرد، بەر (حجر).

تەوش: بەر بەرەکانی، خو راگری، بەرگری.

تەووزەل: ب مەعنا خۆپەسن ژێ هاتیە هەرۆکی (احمقی)، تەمبەل.

تەووزەلی: خۆپەسن، گەلتەکی، تەمبەلی.

تەو: واژە بێ پەسندکرنی یە بۆ وینە کورد دەم و دەم دبێژنە مقام بێژی: تەو، یان تەوتەو (کلمە الاستحسان).

تەنی: کەسێ بێ هەشال، تەنیا، تەنھا (واحد، وحید، فرد، مفرد).

تەنیا: بێبەر تەنی.

تەنانت: تەنی، هەتاکو، خوئەگەر (فقط).

تەنتەن: قوماشەکی درەخشان و جوان و نازک و تەنک و رۆنە. شێخ تەنتەنە بریتییە ژ شێخی بێ علم و دونیاپەرست.

تەن و جان: تەن و رهوان.

تەن و رهوان: دو واژەنە بەرامبەری (جسم و روح) ی عەرەبی.

تەنخوا: لبانی، لجنی: «شێعری ویم تەنخوای سەمتووور و سازنی - لێدەر سانە ی چی، هەر تاریش گازی» "مەولەوی".

تەنگەلان: دەرافتی تەنگ (مازق).

تەنگانە: تەنگاھی (أزمة).

تەنگاڤ: تەنگاو، توورە، پێنگاڤیت تەنگ.

تەنوور: تەنیەر، تەندور، وشەیهکی سوربانی و کوردیە، عەرەبکارێزی بوویە.

تەندور: بێبەر تەنوور.

تەندووور: ئەو عەرە لئاڤ ئاڤیدا گەلەک کوبر و زڤرەک.

تەنۆر: فێستانەکی نیڤ بەژنە تەنی ژناڤتەنگی و بەرەخوار دگرت.

تەنگ: ئەو تشتە کو فرە نەبیت، تەنگی ئاڤینە پشتا دەواران. جۆرە پشتیپینە کە دکەنە پشتا خۆ، تەنگیە.

تەنگەدەر: دەرافتی تەنگ (مجال ضیق، مضیق جبلی).

تەنگدل: دلتنەنگ.

تەنگسال: سالا گرانی.

تەنگدەستی: هەژاری، فەقیری.

تەنھا: بێبەر تەنی.

تەنیش: کێلەک، تەنکیش (جنب).

تەنگەتاو: ئابلۆڤە، تەنگاوتر (محاصره).

تەنیک: قریژی، تۆزەوی.

تەنووردان: تەندوووران، خانێ بێ تەنوور تێدا.

تەناف: گندر.

تەنگ و چەلمە: «تەنگ + چەلمە» بریتییە ژ گێرو گرتو ئاستەنگ، «چەلمە بریتییە ژ خوارو گێژاڤی».

تەنگە: ئەو مادە بێ دیارەو بکنایە بۆ مرۆڤی کێم دین و وجدان دبێژن «حجی تەنکە، سۆفی تەنکە، شێخ تەنکە».

تەنمەند: «یان تەنۆمەند» (قوی).

تهوتیه: تهفر.	تهیله: پشتی (حمل).
تهوره: (۱) پیری تهریقته تی، تهوری (قطب)؛ (۲) تهورداس، داسکا داران.	تهیله کیش: پشتی کیش.
تهواشی: جوړه کهره کی مهزن و سپیه.	تهیمان: تانی رهز و بیستانان.
تهوانا: توانا، پرقودرهت.	تهیان: تان، تهیمان، خدام، مه نجه لی گهرماقی.
تهوانایی: شبیان، توانایی.	تهیروک: ته رگ.
تهوتین: تهبتین، نارامی.	تهیسین: دره خشان.
تهوز: تهفر.	تهیسوک: نهو تهیسینه کولبه یانان دچرسیت.
تهورتزی: جوړه تری یه که.	تهیا: باژتله، ناواره، ویل.
تهوزیتکرن: ترانه پیکرن، هه نهک پیکرن.	تهیار: ناماده.
تهوزاندن: خه ملاندن، پیسکرن، ژ نه فعالی (مضاد) ه.	تهیاره: جهی دانیشیان تهیری بازیه.
تهوزیم: بیتگومان، مسوگر (حتماً).	تهیوان: دیاری ژ مالا زاقایی بو مالا بووکی لسهول روژتیت زاقایی بی.
تهون: تهفن، تهفنی تهفنیپیرکی.	تی: (۱) برای میبری ژنی؛ (۲) پاشگره که مهعنا نسبه تی ددهت وده کی: ناغاتی، براتی، کهراتی، (۳) داری توی؛ (۴) شهق، تیک.
تهونکر: تهفنگهر.	تی و تی: لابه لا، ته نیشیت و ته نیشیت.
تهوانگر: دهوله تمه ند.	تیاربن: تیاربن، تیاربن (ادخال).
تهوانگری: هه بیاتی.	تیاچون: تیی چون، بناقغه چون.
تهوراس: تهورداس، تهفرداس.	تیانچه: قازانک، تیانچه که.
تهور: تهفربیی ناشی، پیری تهریقته تی (محور).	تیان: قازان.
تهورزین: نه جخ، ته بهرزین.	تییه: قه باره (حجم).
تهوهن ناش: بهرپ.	تیپ: (۱) له شکر؛ (۲) ریز (صف)؛ (۳) پیت، حرف.
تهورداس: داسی دارپینی، تهوراس، تهفرداس.	تیپا: پیتن.
تهوتیل: نه نی.	تیپهن: جه له به کی سواران.
تهوتیله: کولی دهواران، ناقی گونده کی کوردی عیراقی به.	تیپین پیوه ندی: (حرف جر، حرف ربط)، نامرازی پیوه ندی.
تهوی لیدان: نهوه کود جوابا مقام بیتری دبیزن «تهو».	تیپ تیپ: ریز ریز، گروپ گروپ.
تهوخ: هه فیز، سهردایی مهزن لین عهردی.	تی تی: (۱) دهنگه که پی گازی مریشکان دکهن؛ (۲) هندهک پسکویتن سه رشکلی جان دبه رانه ژ هه فیری درست دکهن.
تهوزینه: تهفزیته، داره که به لگیت وی وه کی به لگی بیسان ستری داره.	تیترواز: بنیره تیترواس.
تهوازی: پوزش (اعتذار).	تیترواس: بالنده به که خه لکی ناف کوری دبیزنی «جهسته نه»
تهوس: لار، تیز، تانه، په له نداز.	هه یوانه کی ته مبهل و سسته. هه دبیزنی: (تهیری عه رهبان)، «تیتروازک» و «تیترواسک» هه هاتیه.
تهه: تهها، تههه، تههو، تهحه، مخابن.	تیت: تیت و نه ترهک ژ چهک و چولی ژنانن.
تههسین: ته حسین، خلیسکان، حولیسینان.	تیتان: ناقی خودایه کی یونانی یانه و دناف کوردان نه ف ناغه بو میران بکارتیت.
تههسوک: ته حسوک.	تیتته: بسک و بهر بسک، به چه که سهگ، بو تشتیت دی بیته ساقا بکار تیت.
تهها: ته نی ژ جنسی خو.	
تههایی: ته نیباتی ژ جنسی خو.	
تههتا فک: پونگ، پونگ.	
تههوا ف: دهنگه کی نه رم.	

- تیتال:** چیشانۆک (تعجیز، حیلە).
تیتالباز: حیلەکەر.
تیتالباری: تیتالی، حیلەبازی.
تیتک: تیتلک.
تیتکزا: کور یان کچ مەت.
تیتەلە بیجاغ: بنیترە تیترواس.
تیتۆ: شیلەم، بزاراقتی زازایان.
تیتەلە و بیبەلە: تیتیلە و بیبیلە، ناڤە بۆ دو کارکتی بزەنەکی د
چیرۆکا گورگ و بزنی ئانکو چیرۆکا بزەنەکان و شەنگول و
مەنگول و گورگی و بزنی.
تیتکە خەیار: خباری تازە چیبوی و هیژتویتک.
تیتن: تیغ، دیتن، توتون.
تیر: بۆ ئەو چەکی شەری تیتە گۆتن و بۆ هەر تشتەکی راست
ب مەجاز بکار دەبن. بۆ ناقتی هەیفەکی هاقینێ ژێ تیت،
هەم دبیژنە ئستیرەیا «عطارد» ئ، هەم دبیژنە تیر و پشکی
و بۆ تارباتی و بەلایان بکار تیت (ئیشال هەقالی تیرال
کەندالی).
تیراوه: ناسوور.
تیرە: ئەندازەیکە عەردی، جوتیار دزانن، تاریک، هەر
تشتەکی کو برەنگی زوغالی (رەژوو) ی بیت یان برەنگی
خاکستەری بیت، عەشیرەت، نەتەو.
تیرەگی: تاریکی، رەشی (کدورە).
تیرەدل: دلرەش، بەخت رەش، گومراھ، بەدخواھ، حاقد، زگ
رەش.
تیرەرۆژ: رۆژا رەش.
تیررۆژ: (۱) دامەن، (۲) تیر رۆژ، ئامانجی تیران.
تیرکەش: تەرکەش، تیردان، جانتا تیران.
تیرەبەخت: بەدبەخت، بەخت رەش.
تیرباران: گوللەرۆژ، گوللەباران.
تیرهاڤیژەک: هندی ماوہی تیر بچیت، مقداری وئ.
تیرهاڤیژ: تیر ئەنداز ئەو کەسە تیران دهاڤیژیت.
تیرهاڤیتن: تیرهاڤیژتەن.
تیری چافان: بریتیبە ژ چاڤی حەسوودی.
تیراڤودئ: زەرین خودئ.
تیر و پشک: شناس و نەسیب (قرعە).
تیرەبوون: تیکچۆن، دبیژن لما بەینا وان هەر دو عەشیرەتان زۆر
- تیرە بوویە (نەخۆش بوویە). «تیر» بریتیبە ژ نارازی بوونئ.
تیری: نانێ بئیرۆکتی تەنک دکەن.
تیرۆک: ئەو دارێ راست کو نانی پێ پان دکەن.
تیرەبەخت: بەدبەخت.
تیرەکان: جەژنا ۱۳ ئ تیرمەھیە لژەمانی کەفن کورد پیرا
دبوون و هەتا نەوژی زەرەشتیان نەهیلایە ئەو رۆژ دبیستە
بەرامبەری (۲۰) ئ چلی هاقینئ.
تیراژ: تیراژ (زنجیرە، تسلسل).
تیراوه: جۆرە کولکەکە چجار ساخ نابیت.
تیرۆک: تیرۆشک، ئەف واژەیه ژ دوو پارچەیان پینکھاتیبە:
«تیر + رۆژ» (اشعە + الشمس).
تیرۆژ: تیرۆژک.
تیرکامیوی: تابییت میوا تری.
تیرکا تەنگی: شیشەیکە بەتەنیشتا تەنگی قەبە بۆ پاک کرنا
تەنگی.
تیرەمار: ماری بچووک و زراڤ.
تیرەشان: شانەین هەنگینئ، تیرەشەنە.
تیرەقە: تیرکا پشتا مەرۆڤی، پیرە.
تیرەکە: دارەکی راستە ددەنە بن خیفەتی، یان بن خانئ.
تیرنەنداز: بنیترە تیرهاڤیژ.
تیرنەندازی: تەنگ هاقینئ، ئارمانجانی (رمی، تەدیف).
تیرەتیر: توورە توور، دەنگی بلوبلی بە.
تیررۆژ: رۆناھی.
تیز: (۱) گالتە، حەنەک، تانە، تەوس، تەقز، تیز؛ (۲) تویز،
کویزەلە؛ (۳) تیز پرامانا بەرپۆزی تیت.
تیزەقان: یاریکەر.
تیزباز: یاریکەر.
تیزۆ: ئەو کەسە کو زوو توورە دبیست.
تیزتر: ترتسز، ترتۆز، ئەو کەسە کو گەلەک خۆ قبت و قبت
دکەت.
تیزانک: میزدان، میزدان (مشانە).
تیز: بڕندە، توند، خۆشرو (حاد، حریف).
تیزیر: مەرۆڤی بیرەوەر (ذکی).
تیزمال: خۆش فر، تیزمال ب مەعنا زۆر بەقەر تیت.
تیزین: هویربین و دویربین.
تیزاو: تیزاب، تیزاڤ (اسید).

- تیزکرڼ:** (۱) تیزکردن، بریتیه ژ تیزکرنا ئامرازه کی؛ (۲) بریتیه ژ تیزکرنا مروّقه کی و پالدا نا وی بو کاره کی.
- تیزه یی:** تیزایی.
- تیزه فان:** نهو کهسه کو خه لکې تیز دکهت و پال ددهت بو رابوونا بکاره کی (مورط).
- تیس:** تووس، تويس، گيايه که لزوزانا چيديدت نه گهر سهه عهردتېرا بېرن جه وييه که ددهت زه مانې بهری حبر ژي چي دکرن.
- تیسک:** تیسکې هری، یان مه ره زی، یان لقا یې، یان مسو. تیسک خلفه کئی هری و بیجگه ی وئی به (خصله).
- تیسکن:** بهری، یان بوو، یان بلقا یی درتېژ و پرتیسک. دبیتن (نهف بزنه مه ره زه ژوری تیسکنه).
- تیسکه تیسک:** چریسکه چریسک: «تیسکه گیسکه» "په ند".
- تیسکاندن:** فیسکاندن، بنده سترن (اخضاع).
- تیسانې:** یاری به کئی مندالانه.
- تیشه:** چه کووچې به رشکیتان و دارتاشانه لئاقیستای ژی تیشه هاتیه.
- تیشک:** (۱) تیرۆژک، کوپیت بلند ژ چیا یی؛ (۲) تیسک (خصله من الصوف او غیره).
- تیشه مې:** تووی، شه می یی یان تووی شامی، شاتووت.
- تیشه لان:** عهردی پرسه ننگه بهر و تیشه بهر.
- تیغی تراش:** گویتان، تیغ تراش (موس الحلاقه).
- تیغه تیغ:** چریسکدان، تریغه تریف (معان).
- تیغ تیغه دان:** سه یقه لدان، هولووکرڼ، لووس کرڼ.
- تیغۆ:** تیهۆ.
- تیغه تیغه:** تراشینا سهه ری بو جارا دووی پستی خلا سبوونا موویان.
- تیغ تیغاندن:** سه یقه ل کرڼ، لووس کرڼ.
- تیغ:** گڅین، گڅینا گولله ی.
- تیغه تیغ:** گیزتیا زور، گیزه یی گیزه ی.
- تیغ و هۆر:** گیزتیا زور و پیکه.
- تیه رتیز:** چلکیت ته قه ل بووی.
- تیغل:** توکل (قشره). بو تاخفتنا بکنا یه ت ژی تیت، دبیتن: نهف تاخفتنه بتیغله.
- تیغلاندي:** که فلاندي.
- تیقه ل:** چلکیت په رتی.
- تیقه ل تیهقل:** پرت پرت.
- تیقه:** دهنگی که نی یی.
- تیقه تیق:** تیقه لدوو تیقه ی.
- تیق و هۆر:** تیقه، تیقه تیقا زور و پیکه (بجمله).
- تیقین:** تریقین، تیقه ی به رده وام.
- تیق و لیق:** تیقه تیقا کو لدیوانا مروّقت سڅک بلند دبیت.
- تیقه لد ریای:** چلکیت بوینه پرت و پارچه.
- تیقه لو:** ته قه لو، خودانې تیقه ل و ته قه لان.
- تیقه لک:** ته قه لک.
- تیک:** که لشت.
- تیکه:** ب زاراقی ناڅکوپیان.
- تیکه نان:** پاره نان.
- تیکه بهر:** شقه بهر.
- تیکرن:** شقبرن.
- تیکمه:** قهوی، توکمه، تهژی.
- تیل:** لووس، لويس، حولی.
- تيله:** پتچوک، که ژاوه، تووله، به چکه (دخل الاطفال).
- تیلکرڼ:** حولی کرڼ، لووسکرڼ.
- تیلاک:** حه ویز (اصلع).
- تیلمه:** نه سمه ر (شریط التسجیل).
- تيله مار:** به چکه مار.
- تيله کی:** تووله کی، سه گه ناز.
- تیمار:** لئاقیستای ب مهعنا ماندی بوون (تعبه) و ل کوردیدا ب مهعنا دهرمان کرنا نه خویشان و بریندارانه و خزمه تکرنا نه ساخانه.
- تیمارکرڼ:** دهرمان کرڼ.
- تیمارستان:** تیمارخانه، شیت خانه، جهی دینان.
- تیمارخانه:** بنیتره تیمارستان.
- تیمار کهر:** نهو کهسه کو نه خویشان دهرمان دکهت.
- تیمار که:** جی تیمارکرڼی.
- تینه:** رسته (جملة).
- تینگ:** (۱) تینی (عطشان)؛ (۲) توونگ، تونگه، گوزکه کی که رده ن درتېژ و بیده سته که.
- تینگ ی:** تیناتی، تیناتی (عطش).
- تینک:** جلده، پوست، په بک، ناقی چیا به کیه ل کوردستانا عیراقی (نه ترۆش، بریفکان).

- تینو:** تینی. **تینو:** تینی، تینو.
- تی:** ناخی تیپی چاری به، تاوتەب (حمی) بزرافعی جزیرا بوتان، بۆ زهرفی ژمی تیبت، تیدا مهعنا لیدان وهکی دهست تیدان، «دهست تیقه‌دان» ب مهعنا (یاتی) تیبت، "جزیری" فهرموویه: «خوون و زۆخ جۆجۆره‌وان تی، وهک عهقیق و ئه‌رغه‌وان تی - لئێ ژدهست سه‌لوا جوان تی، ئه‌وشه‌پالا شه‌نگ و شوخ». ئه‌ف تیسه یان ئه‌ف واژه‌یه بده‌هان و سه‌دان مه‌به‌ست و مه‌عنا یان دده‌ته زمانێ کوردی، ئه‌فه جهی پیتاخفتنا وان نینه دئ لیتیا (لئ) بهر چاڤکه‌ین.
- تینالان:** تینالیان.
- تینالیان:** تینالان.
- تینالاندن:** لیتالاندن.
- تیبیار:** تیبیاره، جه‌وسهر، ره‌خێ ده‌خلی هیت نه‌دروویی.
- تیبا:** ره‌شی یا شه‌قی، سه‌هور، تارمایی (شبح، هیولا).
- تیبیرن:** تیبیرن، لئاڤرن، ژمی کیم کرن.
- تیبهرپوون:** بناڤ فه‌چۆن، تیک به‌بوون، هه‌فتووشی یه‌ک و دوو بوون، ده‌ریاز بوون.
- تیبهردان:** فیرابه‌ردان.
- تیبینی:** چاڤ لینگیراندن (ملاحظه).
- تیبورگه:** ته‌نگه‌ ریک، ریکا ده‌ریاز بوونی.
- تیبۆرین:** به‌خشین.
- تیبۆر:** به‌خشنده.
- تیبهر:** ده‌ریازکرای، کارێ تیپهر.
- تیبهراندن:** ده‌ریازکرن، ته‌ره‌قاندن، به‌رودار تیپه‌کرن.
- تیبه‌ستان:** تیرا هه‌شاندن، تیقتوتان، تیبیرکرن.
- تیبهرکرن:** ده‌ریازکرن، بۆراندن.
- تیبهرین:** بۆرین، ده‌ریاز بوون.
- تیبیچان:** تینالاندن.
- تیبیچیان:** لیتالیان.
- تیبیراندن:** پۆیراندن، پرکنا زکی ژ خانی زیده‌ی عه‌ده‌تی.
- تیبیرنجان:** گبربوونا تشته‌کی ل عه‌رده‌کی ته‌نگ، تیبیرنجاندن.
- تیبیرنجاندن:** بنیره تیپیرنجان.
- تیبۆل:** پرزۆل.
- تیبۆن:** لئاڤچۆن، فه‌ریان، تی چه‌قیان.
- تیبچاندن:** تیکه‌ل کرن، تیکه‌ل کرنا تشته‌کی هور د تشته‌کی رۆن دا.
- تیبچراندن:** ئبیزدحامی دژوار.
- تیبچه:** ئه‌و تشته‌کو ل تشته‌کی بچه‌قیان.
- تیبچه‌قین:** تیبچه‌قان.
- تیبچه‌ندن:** تیبچاندن.
- تیبچین:** خه‌به‌ر فه‌گویتز (واش).
- تیبچکلاندن:** تیبچه‌قاندن.
- تیبچه‌رین:** تیبچریان، تیبچران.
- تیبخه‌بتین:** کوشش دکاری کرن.
- تیبخستان:** تی ئیبخستان (توریط).
- تیبخستی:** تیبکه‌فتی.
- تیبخهر:** ئه‌و مرۆڤه‌کو خه‌لکی بشۆلانقه‌دکه‌ت.
- تیبخزان:** تیبخزیان، تشته‌ک ب ته‌عدا خۆحه‌شینیه‌ ناقتشته‌کی.
- تیبخزین:** تیبخزان، خۆتیقتوتان.
- تیبخورین:** لیبخورین.
- تیبخوری:** لیبخوری.
- تیبخونجان:** ژیک رازی بوون، ژیک گرتن (توافق).
- تیدا:** لئاڤدا.
- تیدان:** تیبه‌سون، تیغه‌دان، تشته‌کی ل تشته‌کی بده‌ن.
- تیدانان:** نزمی کیشان، پیتقه هه‌لاویستان، به‌ردانان.
- تیراهی:** دبیژنه، ئه‌و کوردیت عه‌شیره‌تا شیخا دی (عدي بن مسافر). تیراهی ناڤه‌کی که‌ڤنه‌سه‌ره‌ده‌می زه‌رده‌شتی، نوکه‌ژی ل تورکیا و سوریا نیزیکی هزار مالا ماینه.
- تیری:** سیری، تیر خوارن.
- تیر و پر:** تیر و ته‌ژی.
- تیرخوارن:** خوارنه‌کا تیرو ته‌سه‌ل، تیر بوون.
- تیرخۆر:** بریتیه ژ بهاره‌کی کو په‌ز تیر بخۆت، خوارنه‌ک ئه‌ندازی تیرخۆرا مرۆڤه‌کی بکه‌ت.
- تیر:** جوالکی بدو چاڤیان (خرج).
- تیرامان:** مرۆڤ بکه‌قیسته‌ ناڤ تشته‌کی و نه‌شیت ژنی رزگار بیت، مرۆڤی ته‌ماشای تشته‌کی هورک بکه‌ت دبیژنه وی حاله‌تیژی تیرامان، یان لیرامان (تأمل).
- تیراڤ:** تیرناڤ فه‌خاری، ناڤی.
- تیرک:** تیرکا بچوک.
- تیر:** مرۆڤی نه‌برسی، مرۆڤی تیر، ده‌وله‌تمه‌ند: «تیری های ژ برسی نینه» «په‌ند!» «دکه‌نیت زکی تیر - ناکه‌نیت سه‌ری رۆن دا.

تیکرن: روو کرن، خالی کرن.
تیکچون: تیکچون، چرچبون (تازم).
تیکست: داریت، داریت، داریت.
تیکه لوک: تشتیکو باش و خراب تیکه ل بن، بوره مروفت.
تیکه ل: دوشتان، یان زیتیر ته فلیهه ف کرین.
تیکه لی: ته فلیهه فی.
تیک شیلان: نالوز کرن، دوو تشتان تیک دهن، تیک هه لشیلان.
تیکشدان: تیک گردانه کی مکوم.
تیکه لگیران: تیکه لگیران.
تیکه دان: تیکدان و نالوزی درست کرن، شیلان.
تیکه دانگه: ناژاوه چی، شیلانگه (مخرب).
تیک و لیک: تیک و لیک (منظم لامنظم).
تیکولیکه: بنیره تیک و لیک.
تیکرا: فیکرا، پیکه وه.
تیکراچون: تیکرا هه لچون، لیک گیربون (تشابک).
تیک کیشان: تیک هه لکیشان.
تیکوشان: تیکوشین، خه بات (سعی).
تیکوشه: خه باتکهر، کوشش کار.
تیکوتان: تیکوتان.
تیکه لاو: تیکه ل.
تیکه وتن: تیکه فتن، پیغه بوون.
تیکه فتی: نه چار بووی.
تیکه ولیکه: تیکولیک، ئەف توف ناغانه مه به ست و پیچه وانه یی دگرن وه کی به ره بی دبیژن (الاسماء المضاده).
دبیژن خه لکی گوندی مه هه می تیکولیکن (تفاقن). دنیا زور نه خوش بوویه و تیکولیکانی به (نالوزه).
تیکه یشتن: فام کرن.
تیکه شتی: عاقل، فاما، زه کی، روشنیر، روناک بیر.
تیکه یانندن: تیکه شتانندن، تیکه هانندن.
تیکه پران: تاقی کرن، ته فتیش کرن.
تیکرتن: ناٹ تیکرتن، ناٹدان، په زتیکرتن، چهراندن.
تیل: نه نی، تینا ناسنین، ته وپل.
تیلکه: تیلکه، پستی (حمل، محمول).
تیلان ترین: بریتیه ژ لیدانه کی گران.
تیل ته قینه: گیایه کی بهاریه گوله کی پر یاددهت بچوک لهنیا

بزیر» "په ند"؛ «مروفتی کورد هه تا تیرخوار، یان ژنه کی ده رفینیت و یان میتره کی دکوژیت یان هه ردوکان دکه ت» "په ند".

تیرا: جار ب مه عنا «هه تا» تیت، جار ب مه عنا «ل سه رو نافدا» تیت، یو وینه: تیرامان، تیروانین، تیرائینان، تیرابرن، تیراهاتن، تیراچون، تیرابورین، تیرامالین، تیراهسون.

تیز: تیزاف، تشتی تیز، بارویت (حاد).

تیز کرن: نه و تفه ننگه بوون به رتدا تیز و بارووت دکرنه تیدا، تیز کرن، نانکو بارووت لیکرن، یان تیکرن لگه ل تیزافی، تیز ب مه عنا ناماده ی ژی تیت.

تیز پوزک: نه و کونه کو لینی بیرئ ناشی نافی یه و نافی ده دکه فیت و لپه ریت ناشی دده تو ناشی دگیت.

تیز ته بهت: مروفتی سلسلوک (عصبی) (ک، ع).

تیزاب: تیزاف، تیزاب (اسید).

تیزدان: (۱) پالدانا تیکی و تیز کرنا وی کو بکاره کی رابیت؛ (۲) تیزاف لشته کی کرن.

تیز: تیز، بزارافی هه ورامی و شه به کی.

تیزک: به چکه، به چکه حه یوان، تیزه لوک.

تیزه لوک: بنیره تیزک.

تیسون: تیهسون، تیساوین.

تیساو: به ری تاقیکرنا زیری (محک).

تیسوو: چوغان (اشنان).

تیشت: تاشت، چیشت، نه سللی وی (چیژته) ه: «تیشستا شاهانه، فراقینا په هله وانانه، شیفا گه دایانه» "په ند" نانکو تیشته کی کیم و سٹک و نازک بخو. به لی فراقینه کی حسابی و قهله و بخو و د شیفتیدا شیفته کی به رنه که تی و کیم بخو.

تیشکه ستن: زیان دین، زیانباریون.

تیشکاندن: فه شانندن، زیان بار کرن.

تیک: ته فدا، ته فرا، هه می، پیکه وا.

تیکه ردان: خه لک فیکرا به ردان، مروفت لیک نیخستن.

تیکرن: ته ننگ کرن، خرکرنه سه ریه ک (تقلیص).

تیکر زانندن: تیک پچانندن، بزاندن.

تیکبادان: لیک بادان، لیکتالاندن.

تیکه پرانندن: ته ره فاندن، هه لپه رانندن، ته فله لکرن.

توت: عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (توت) عه‌ره‌ب دبیژنی (فرصاد).
توتوم: سماق، توتومه.
توتومه: به‌رسوژ، توتوم بفارسی ب مه‌عنا سماقه، ده‌می کورد دبیژن توتومه هاتیسه من، یان ئەز توتومه‌یی بوویه ئانکو مه‌عه‌دیئ من ترشیایه. «سماق» واژه‌یه‌کی سوریا‌یییه، ئەسلی وئ (سماک) ه‌ بحکمی عه‌ره‌بکاری‌یی بوویه (سماق).
توتوزار: عه‌ردی گه‌له‌ک دارئ توتوی لیه‌ه‌بن.
توتوتک: بالنده‌کا جوانه بزاری یا مروقی دکه‌ت، توتاک، توتی، جوره نانه‌کی ئیرانی‌یه. - وه‌کی توتاک و گوینان- (جزیری).
توتوتاندن: توتوتانن، ناخفتنا بکوته‌ک.
توتوتانن: بنیره توتوتاندن.
توتوتر: توتوترین، داکه‌سی.
توتوترین: داکه‌سیان، هه‌لتوتوترین، توتوم، سماق.
توتوتوک: تودوک، دری.
توتوتوکری: پاشقه‌بری، (اهانت) کری، بی ریز بوویی.
توتوتروسک: ته‌یره‌که وه‌کی سیقان دوکی‌یه، کلکا وی دریتژره.
توتوتک: به‌چکه سه، توتوتک.
توتوتکه: کرمه‌که ژ دفنا وان که‌سان ده‌رده‌ک‌ه‌قیت کو بده‌ردی هاری بی مویته‌لا بوویی.
توتوتانه: باجه‌که ئاغا عه‌شیر ژ خودان توتوتانن دستیان.
توتوتنه‌وان: توتوتنه‌شان، ئەو که‌سه کو دتوتوتن چاندنیتدا کار دکه‌ن.
توتوته: (١) زیده‌گۆشتی لچافی چیدبیت؛ (٢) تبلا قلیچکی.
توتوتله: توتوتک.
توتوتکوله: به‌چکه سه‌گ.
توتوتگی: درافه‌کی ساسانیان بووه.
توتوتجه‌به: فرشته.
توتوتجی: به‌لافکر، پشک کرن.
توتوتچانن: په‌قاندن، هه‌رشاندن.
توتوتچن: نووسه‌ک، نووسه‌ک، مچقاسه.
توتوتچین: توتوتچین.
توتوخم: تۆم، تۆو، تۆف (بذر) به‌لج توخم د کوردیدا کیم بکار تیت مه‌گه‌ر دریکا سئگی و په‌ستی‌یی. دبیژن: «ئەف بنه‌ماله توخمه‌کی خرابن!»؛ دبیژن: «ما تو توخمی که‌ری؟! توخمی سه‌ی؟!؛ «هه‌تا توخمی زۆرداران لئاڤ کوردان نیتته‌قه‌تاندن کورد ناگه‌نه‌چ ئاواته‌کی» (نارامییه).

دشدین ته‌قیئ ژئ تیت و تشته‌کی شرین ژئ ناڤ دا هه‌یه بچووک دمیتژن (رحیق).
تیلی: عه‌شیره‌ته‌کا کوردانن ل کوردستانا عیراقی - ئاکری - دژین.
تیمار: تۆمار، توومار (سجل).
تیمارکرن: تومارکرن.
تیما: که‌قلی گه‌مار نه‌کری.
تیمسی: ئارمووشی گیایی (حریرناتی).
تیمه‌شین: تیرابۆزین.
تین: (١) تینی، (٢) تینوو، (٣) ده‌ین، (٤) هیز.
تینباتی: تینباتی، تینبیتی (عطش).
تین برسک: ئەو که‌سه کو گه‌له‌ک برسی بیت و ده‌ه‌مانکا تادا زۆر تینبیتی بیت.
تینی و برسی: تینوو و برسی، بریتیه ژ فه‌قیر و ژاران.
تینیشکی: حاله‌ته‌که بۆ مروقان هنده‌ک‌جار چیده‌بیت چه‌ند ئاڤی فه‌خۆت تیناوی ناشکیت.
تیندان: ته‌ماشاکرن.
تینده‌نه‌من: مه‌قامه‌کی حه‌جی فه‌پرۆزه بۆ پیکه‌نینی دبیژن:
 «تینده‌نه‌من، تینده‌نه‌من - گه‌زه‌ک جانگی و یلسه‌ری من».
تینوارین: تینفکرین، هیتفکرین.
تینوتیتۆ: مه‌قامه‌کی کوردییه ده‌رباره‌ی شه‌ره‌کی ناوختۆی کوردان: «تینوتیتۆ تینوتیتۆ، کوچه‌ک ژ داسنیان تینوت» "نه‌سرین شیروان".
تین و بین: توانا و هه‌ناسه.
تیره‌رۆک: ناوه‌رۆک.
توال: ته‌وال، بالنده.
توالیت: ئەف واژه‌یه نه‌ کوردییه (پورت)، ته‌تی، ئەده‌بخانه.
توانج: تبتال، توییح، به‌هانه، کله.
توانا: ده‌سته‌ه‌لاتدار.
توانایی: شیان، ته‌وانایی.
توانگه‌ر: ته‌وانگه‌ر، داشیار، ده‌وله‌تمه‌ند.
توانچه: زه‌زک (سلطه).
تواندن: تاواندن (اذابه).
توانین: توانستن، شیان.
توانستن: بنیره توانین.
توو: (١) توت، سه‌رشیر؛ (٢) ئەتۆ (انت).

توورگه ریژ: ئەو گەرکه به کو بدهستکا ژێ هاتیبه چیکرن، گهرکێ دهستکرد.

تووز: (١) کوبزله، کووزی؛ (٢) ئۆتی.

تووزله: دووزله، دودک (مزوج).

تووزه: ژانکرنا جێ سفک لیدانی.

تووزان: حولیسۆک، تهحسۆک.

تووزاندن: توزانن، داغ کرن، ئۆتیکرن.

تووزکرن: به ترمه کرن، په یوه ند لیدانا داری.

تووز: تیژ (حاد).

تووزال: تیژ و باریک، تیژ و زراف، سه رشیر.

تووزیی: به لاقکرن، به شهبهش کرن، تیژی.

تووزێژاندن: قه ژاندن (استجواب).

تووش: (١) تویش، رۆژهکی بارانی؛ (٢) زیرهک؛ (٣) تیژ، دهستنه خووشی.

تووشبوون: لێراستههاتن، تووشی به لای بوون، تووشی نقرۆسکی بوون.

تووشک: خه نجهر، تیژ.

تووشکردن: چورت کرن، چورتم کرن، نقرۆسکدان.

تووشیار: گه شتنه یهک، دیدار.

تووف: تف (بزا).

تووقانه: پیتشوی، پیتشو (بق).

تووقاله: سیلماته (واژه یه که بنه رته عه ره بی یه)، دوردهم.

تووک: (١) واژه یه ناڤ لخدانی یه، دیبژن: «تووک تووک»، ئەف واژه یه لپیش رسته یه دو عایه داتیت وهکی: «تووک

مالا ته خراب بیت، دهک خیرێ نه بیینی!» (اتحداک؛ ٢) موو، رهوشت (اخلاق؛ ٣) بیچم؛ ٤) حال.

تووکانن: چێژاندنا هیکایه بددانان، نایا قاییمن یان سست.

تووکروونی: بریتیه ژ مرۆقێ خه نه هه لگر.

تووک کردن: تووک گرتن، په هاتنا ته برانه.

تووکنه: تووکن، پویرتویی، مرۆقێ تیرموی.

تووکه: تکه، په شک، دلۆپ، تنۆک.

تووکه تووک: پرشکه پرشکا بارانی.

تووکه کردن: تووکه کرن، تکه تکا بارانی هور.

تووکهی سمیل: بریتیه ژ گرنژینی (تبسم).

توولیان: ههلهیان، رزیان، که قزین، دارزیان، زیده که لیان: «هورمزگان رمان، ئاتران کوژان - ویشیان شاردوه گه وهری

توودرک: دری.

تووده: پشتی، کومهل، پارت.

تووده رز: کفنێ سپی و ئاماده کری و هه لگرتی بۆ ده مین مرنی، مری پۆش (کفن).

تووده ره: که په دال، که په داله (طیر الحباری).

تووپه: عاجز، ته نگاف، سل.

تووپ: برین، تووپکرن (بتر).

تووپانی: یاری یه که بچووکانه.

تووپهکی: بلا یه کی، بتووره کی ته ماشای من دکهت.

تووپیان: سلیمان، سلکین.

تووپایی: سلکی، هه میژی، تووپهیی (غاضب)، ب مه عنا عاجز هاتیبه، ته نگزیای.

تووپ تووپه: چرچک، چمچرک.

توورت: په بیت، شدیای، جه مسی.

توورت کرن: جه مساندن، شداندنا هه رف.

توورته: تورت.

توورمه: زیقێ بیخ هه وش، سیم.

توورته: ته یه کێ نیچیرکه ره، کچکه تره ژ باشیکه ی.

توورش: ترش.

توورشی: ترشی، عه ره بکاری بوویه بۆ (طرشی).

توور: تفر (فجل).

توولی: ته یه کێ پاییزی، تیتروازک.

توورومیه: توله مبه، تلمبه، ئەف واژه یه کوردی نینه.

توورانن: مال مه زاختن، زک چوون.

توودان: فهدان، به فیرو دانا مالی.

توورک: توودرک، دری.

توورکه: ئەو عه رده کو ئافی دادراندی، شوڤ.

تووپه: سل، ته نگزیای، تویره میو، زعل.

تووپه و تپۆ: ئەو کو بی سه به ب سل دبیت.

تووری: تویری، چه قه ل.

تووره کانه: پشکا قاوه چی بی تاغای.

توورومته: یاری.

توورشیای: ترشیای.

تووشریان: ترشبوون.

تووراق: دۆبێ کیسه ی، دۆی تویرکی.

تووریه: ئەو مه ره گه، بان شو ریا بی کو تیربووی و ئیکنا لیا بی و دلره شکه ر بیت.

توندرو: زىدەرۆ، زىدەرەو، زىدەكەل (مفرد).

توندرۇيى: زىدەرۆيى، زىدەرەوى، زىدەكەلى (افراطى).

توننا: باژىتە، دەريەدەر، بەلاقە لىكرن.

توننايون: باژىتە بوون، دەريەدەريوون، فەوتان.

تونناگردن: باژىتە كردن، دەريەدەركرن، بەلاقكرن، فەوتاندن.

تونناتوون: دەريەدەريوون، فوت و فەنايون، مرن.

تونونچى: ئەو كەسە كونا تەشخانەيى حمامى گەرم دكەت.

تونونجانە: ئاگردانى حمامى.

تونودە: جەمە تىشتەكى برنجى.

تۆب: تۆپ، هۆل، تۆپى قماشى.

تۆبىز: ميگوار، گورز، تۆبىز.

تۆبىزى: خورتى، تەعدايى.

تۆپ: (۱) (مدفع، كره): (۲) تىت ب مەعنا گشت: «خەلكى گوندى تۆپ هاتنە نقيژا جومع».

تۆپان: تۆپانچى، يارى كرنا بتۆپى (هۆل).

تۆپانكەر: ئەو كەس كونا يارىيان بتۆپى دكەن.

تۆپانكرن: تۆپانچى كرن.

تۆپيان: تۆپىن، تۆپان، بۆ مرنا سەگ و كەر و كافران بكارتىت ئانكو لىجى واژهيى (هلاک) ى دپت.

تۆپانندن: هلاک كرن، مراندن.

تۆپلاخە: گوردەم، گفاله: «تۆپخالەى دووكەلى هجرانى دلبر - جەم بووگە وەك هەور نەرووى سەقى سەر».

تۆپىز: دۆقچىك، گورز، دۆق.

تۆپىزى: خورتى.

تۆپلەمە: ھەمى تىكدا.

تۆپناگردان: تۆپ تەقاندن (اطلاق المدفع).

تۆپ پلاخ: دەرازينك.

تۆپ تى: تۆپ (ضراط متباھى).

تۆپا خودى: زەربى خودى (انتقام الله).

تۆپاشيشم: شيشم (شېخ شەمس) شېخەكى ئىزدىانە ئەگەر ئەو نەرىنەكى لىتىكى بكن دىبىژن: «تۆپا شيشم بمالاتا كە تىبىؤا».

تۆپەقان: تۆپچى.

تۆپەل: قور و كسل پىكەو.

تۆپخانە: جى تۆپ تىدا (دار المدفعيه).

تۆپدانهكار: تۆپ تەقاندن، تۆپ ھاقتن.

گەورەكان/ زۆركارى ئارەب كوردنە خاپوور - كىناى پالە ھەتا شارەزوور / شەنوگەنىكىيان وە دىل بشينا - مېرد نازا توولى وەرووى ھوينا / رەوشتى زەردەشت مانووە پىكەس - پىزىكا تىكا ھورمزدووە ھىچكەس» "شيعرى كەفن".

تووليايى: زىدە كولىيى، ھلھلپيى.

توولانەو: كەپوورە، ھلھلپا ناتشتەكى ژ بەر كەلىانەكا زۆرو دژوار.

تووليايى: گەقزايى، رزايى.

توولنگ: مفلنگ، حىز.

توولنگى: حىزى.

توويل: توويركى ھەر تىشتەكى، توبراھە.

توول بر: ناخفتن دز (استراق السمع) يان (مسترق السمع).

توولكىش: كوشە كرن.

توولەك: ئەولت تەمەنى تۆلازىيى.

توولەكى: وەريانا مسوان ژرىشى چىدىبىت ئەو ئىش سەيىرى بگىت لەو دىبىژنى توويلەكى.

توويلەمار: ماری بچووك، توبراھەمار.

توومەدان: تۆمەدان، تۆمە، تۆقدانك.

توومەز: توومەزەكان، وەكى: «ھاتمە مالا ھنگۆ پىكفە بچىنە كاروانى، توومەز تو چوبووى».

تووم قۆك: قتمۆكان، ەردى تەنگ و تارى و بن ەرد (جەنم).

توومە تووم: ناقتى دەنگى، بۆ دەنگى دەھۆلى.

توومىتن: توومە توومەكى زۆر.

تووم و ھۆر: توومە توومەكى بھەقرايى.

توون: ئاتەشخانەى ھەمام و سەماوەرئ، ئىتون، توون، تونا، توننا توون ئەقە ھەمى ب مەعنا نەمان و مرن و لىناچۆن و بەلاقسوون و بەرزەبوون ھاتىنە: «ياران گردىن شىن وە تونناى توون دا - ھەر خەيال مەندەن نەتۆى دەروون دا» "مەولەوى".

توونگە: توونگ، گوزكەكى دەرتەنگ و ھەفك درىژ و بىدەستكە.

تووند: دژوار، زىدەكەل، توندرو (افراط).

تووندى: دژوارى، زىدەكەلى (افراطى).

تووند و تىژ: دژوار و برەندە.

توونج: توونجك، بژىت ناھ چاقان.

- توتى:** توتىك، توتى، طۇطى، طۇطك، توتاك.
- توتى:** توتىخان، بۆ ناھىيى ژان ژى بىكار تىت.
- توتكە:** ئۆقرە، سروەت، سروەتن، ئارام.
- توتكە گرتن:** ئارام گرتن: «مال خراب دى توتكە بگره!».
- توتيا:** كلى چاقا.
- توت:** كوندەبۆ، لزاراقەكى كىم و غەرىب.
- توتوى:** كادىت گوزو پىقازى، كولىچە.
- توتك:** خرسكىت سەبى، توبلە سە.
- توتۆ:** چىن چىن: «چەنگ پىكو نە جەرگ نەغمەى سازەكەت – بەرارۆ توتۆ مىقرازى گازەكەت» "مەولەوى".
- توخ:** نىشاننا پاشايى، بلندىونا موويان و تىكئاليان: «بوون حجابا زولف و خالى، ئىدەك و عالا و توخ» "جزبرى" (مغولبە).
- تورئافس:** نىزىكى زانىيە، تورئافس كوردىترە.
- توخس:** دەوارى شەمبۆز.
- توخەرى:** يارى يەكى بىكبابان دكەن، دووخەرى، دۆخەرى.
- تۆد:** تۆت (فرصاد).
- تۆدە:** شارەزاي فولكلورى.
- تۆدەناس:** زانا بەادەت و رەوشتان.
- تۆدەر:** تۆف ھاقيژ، تۆقدەر (بذار).
- تۆر:** وەحشى، شىت.
- تۆر:** (۱) رەشك، شەلتە، تۆرئ كايى، دىبىژنە تۆرئ ماسى پىنگرتىن: تۆر. تورئافس ئانكو نىزىكى زانىيە: (۲) ئەو ھەسپە كو لغاردانپىدا شكەست خوارى (مغلوب).
- تۆرەقان:** تۆرەمەند، خودان تۆرە.
- تۆرەقان:** ئەو كەسە كو ماسىيان بتۆرئ دگرىت، خودان تۆر.
- تۆرەدار:** خودان تۆرە (ادىب).
- تۆرەپەرست:** دلدار و موحيى تۆرەى.
- تۆرەپەرىس:** تۆرەپەرست.
- تۆرەمەند:** وىژەناس (ادىب).
- تۆرىن:** بەدبەخت (بأس).
- تۆرى:** مېرچاك، چەقەل.
- تۆرستان:** ئەو جىكو زۆر چەقەلدار بىت.
- تۆرانى:** قەومى ئەفراسيابى (ترک).
- تۆرە:** طۆرە، بەتالۆ، ئەدەب.
- تۆر و بەدبەخت:** ئەز لىسەر بەخت و تۆرئ تەمە (انا دخىلك).
- تۆپان:** تۆران، زىببون، تۆپىن، سلبوون.
- تۆپايى:** زىببويى.
- تۆپاندن:** سل كرن، زىكرن، توورەكرن.
- تۆرەمال:** ھەلەمووت، شكىپرى بلندتر، كۆپى چىباى.
- تۆرە:** تۆرە، تۆرىك، كىسە.
- تۆر تۆر:** تۆرىي رەشى تلى ھوور.
- تۆرتۆرە:** طۆرە، تەمبەل، بەتالۆ.
- تۆرى:** خۆرى، شەلاتى، فەلىتە.
- تۆرىستان:** تۆقدانك.
- تۆراق:** ئەو كىسە كۆ دۆى يان ماستى دكەنە تىدا ھەتا ئاھا وان دادوهرىت.
- تۆراقدان:** ئامانى تۆراقى.
- تۆرەمە:** نەقى و نەقى چرك (نسل).
- تۆرتامۆر:** بىنپرە تىمار.
- تۆز:** گەرد: «بخۆل شىرەبە كلكاوى لىبەرىي تۆز دكەت» "مەتلۆك".
- تۆزەوى:** تۆزكى، قىژى، بگرد و گلىش.
- تۆزگرتى:** تۆزەوى، تۆزكى.
- تۆزال:** تۆزكەك كىم، گەلەك كىم (ذره).
- تۆززانەسەر:** تۆززانەسەر، قەشارتتا رىسوايىي.
- تۆززانەسەر:** بىنپرە تۆززا نانە سەر.
- تۆزمرى:** برىتسىە ژرەشاندىنا عەردى بگەرد و غبار و دامرنا گەردى.
- تۆزمراندن:** مراندنا تۆزى بئاقەرەشاندىنا جى بتۆز.
- تۆزقال:** تۆزقال، تۆزال، تىشتەكى ئىكجار كىم (ذرة).
- تۆزكال:** بىنپرە تۆزقال.
- تۆزەلانە:** » »
- تۆزەك:** پىچەك، كىمەك.
- تۆزبەر:** ئەو كەسە كو ھند غارايە وەكى بايى.
- تۆزاندىن:** قەتەزاندىن، ئىشاندىن.
- تۆز ژى داقوتاندىن:** برىتسىە ژرەگەلەك لىدانى، نازاردانى، تۆز ژ من داقوتا، واتە ئەز گەلەك قوتام نازار دام، تۆبىخ كرم.
- تۆسن:** سەركىش، ناتارام، بەدقەر، ھەسپ.
- تۆسە:** كەبەر (عونج).
- تۆشە:** خوارن، رزق، زاد: «يا خەلىل! دەخىل، كەى عادەت كەردەن؟ – تۆشە، وەدەرەمالى كەرىمان بەردەن؟» "مەولەوى".

- تۆشەبەر:** سفرەى زادى مسافرى.
- تۆشەبەرە:** يارى بى سەرفتارى.
- تۆشەخۆر:** تۆشەخوار، رزق خۆر.
- تۆشەخوار:** (بىنېرە تۆشە خۆر).
- تۆشەل:** تىقلى داران.
- تۆشەى پاشەرۆژ:** تۆشەى پەسلان.
- تۆف:** تۆو، تۆم، تۆف.
- تۆفوو:** تاف، ھەرەت، زەحف، زۆر، بەرمشە (عنفوان): «لوقمۆنۆفە سەر و تۆفوو جەھىلى - دەرەك پىر نوشرەن و خت و ساتم» سەيدى ئەورامى.
- تۆفان:** بايى دژوار، ئاژاوه، شۆفار، شلتاخ، زريان.
- تۆفیر:** فەرق، ژىك جودايى (مغایر).
- تۆفل:** تىقل، تۆكل.
- تۆفك:** نافكا ترووزى، يان خىيار، شمتى، يان گندورى، تۆفل.
- تۆق:** توقەى سەر، بانى ھەر تىشتەكى.
- تۆقەى سەر:** بانى سەرى.
- تۆقە:** دەست لدەست ھەقدان (مصافحە).
- تۆقاندن:** ترساندن.
- تۆقايى:** (يان تۆقياگ) ترسيای، بزديای.
- تۆكمە:** روختە، خورستى، قايىم، قەلەو، واژەيەكى تركييه.
- تۆكز:** بقة، خطر.
- تۆكل:** تيشل (قشر).
- تۆك:** تەيرەكى ديارە شەف ھەتا سپيدى گازى دكەت، تۆك، كورد تەشائومى پيدەكن، دىيژن: «تۆك لالا تە بخوونيت» (مال خراب بى).
- تۆل:** شوخ و شەنگ، تەر و تۆل، تۆل ھەكرن (ثار).
- تۆلى:** ناڤە بۆژنان، تۆلازى.
- تۆلاز:** گەنج، دلنەر، تۆل.
- تۆلە:** تۆلكە «تۆلە زادە، كەنگر بادە» "پەند". (خباز).
- تۆلەترش:** گيايەكى مجريە بۆ كوشتنا كرمى زكى.
- تۆل:** بىنېرە تۆلاز.
- تۆلە:** تۆولە، تۆيلە سەگ، (تۆولە كورديتەر).
- تۆلەدانه:** برنجيا بۆتۆلك.
- تۆلازى:** تۆلى.
- تۆلەسەندن:** تۆلەساندن، تۆلەستاندن، تۆلەقەكرن.
- تۆلەبۆتۆلە:** تۆلەبەتۆلە (القصاص بالقصاص).
- تۆلەقەكرن:** بىنېرە تۆلەسەندن.
- تۆلا:** كۆمەل، كۆتلە.
- تۆلا تۆلا:** كۆمەل كۆمەل.
- تۆم:** تۆف.
- تۆمدەر:** تۆفدەر.
- تۆمدان:** تۆفدان.
- تۆماتيز:** تەماتە، باجانسۆرك، گوجە فېرەنگى.
- تۆمەز:** تۆمەز، تۆمەزەكان، تۆومەز.
- تۆمار:** تۆمار، تۆمار، تۆومار.
- تۆمار و تامۆر:** تۆمار.
- تۆمپز:** مستەكۆلە.
- تۆمە:** تۆم، تۆف، تۆف و تۆو كورديتەرن ژ «تۆم» ى، چكو تۆم ژ تۆخمى فارسىقە ھاتىبە كورت و كوردكارى كرن.
- تۆمك خوارى:** ئەو كەسە كو تىشتەكى خوارى لىيەكى، بەلاش يان ئەرزان بدەست بكەقتىبىت و تەمەعە بکەت كو جارەكى دى بدەستى وى بكەقتىب، دىيژن: فلانكەس ژ جارا ئەول تۆمك خوارى بوويە و لوى دەوسى ھاتىبەقە.
- تۆن:** ئىتۆن، ھىتۆن، ئىتۆن، برىتبيە ژ مرۆقى چاڧىرسى كو چجار تىترنابيت، دىيژنە جى ئاگرى سەماورى: تۆن.
- تۆپل:** تۆپل، ئەنگوست، برىتبيە ژ مايى تىكرنا مرۆقەكى يان چەند مرۆقان دكارى كەسەكى يان گەلەك كەسان بۆ تىكقەدانى. دىيژن ئەف كارە تىلا بىگانەى تىدايە: «تىلا برى خۆى ناكەت»؛ «تىلا شرىعت بېرىت خوین ژى ناهىت» "پەند".
- تۆپلچاڧ:** تۆپلچاڧانى، تۆپلچا، تۆپلچاوانى برىتبيە ژ تارى كاتى.
- تۆپلچىشەناچاڧ:** برىتبيە ژ سۆر و سۆر كرنا تىشتەكى رووبەرووى كەسەكى.
- تۆپلچاڧ:** تۆپلچاڧ.
- تۆپلەك لسەر نىنە:** بى لەكەيە، بى خەوشە، بى عەيبە.
- تۆپلك:** بەرماغىت جگاران.
- تۆخ:** پىسە، يان تەخە بۆ پاشقەلىدانا گاي بكار دېن (تخل).
- تۆخل:** كەنەفت، تۆخى ھەر ژ تۆخلى ھەلتراشپايە (حرام).
- تۆخلكرن:** كەنەفتكرن، ھەرامكرن.
- تۆخوب:** كەوشەن، سنوور، مەرز، عەرەبكارى بوويە بۆ (تخوم).
- تۆ:** تىپەكە باوى ناو (اسم التفضيل) نانكو بسەرکەتتا ناڤەكى

- لسهر نافه کی، یان چهند نافه کی دسیفه ته کیدا کو ههر د و تیدا پشکدار بن، بو وینه: ره مۆژ ته مۆی چیتره، حه سه ن ژ برابیت خو مپتره.
- ترهتر:** تور توری، زمان که چ.
- ترار:** جام، ترار ئی ناغی.
- ترتۆک:** تپتک، ریخه لۆک، سۆرسۆک.
- ترتری:** تور توری.
- ترپ:** تفر.
- ترپان:** جوړه داسی دوور نی به.
- ترپانه:** حه نه ک، یاری، گالته.
- ترانه کهر:** یاری کهر، حه نه کچی.
- ترانه کرن:** یاری کرن.
- تریه ترپ:** پین قوتان و پیژنا پیت گیانداران، ران، دهنگی دلزیان.
- تردان:** بریتیه ژ زکی، وشه یه کی نه هریه نیه.
- تراویله:** ته یسۆک (سراب).
- ترهات:** تور هات.
- تو:** بایب کو بدهنگ و ژ زکی دهر ده قیبت.
- توتۆپ:** کنایه ته ژ ترا ژور بدهنگ، مه به ست مروقی دفن بلندو خو مه زنه کهره.
- ترن:** تر کهر، تر کهن: «ترن ترن ته رعۆزی - گه مبالی پشستی هۆزی» «متلوک».
- ترۆ:** بیکار و به تالۆ، عه قا سفاک، گه وج، گه ریۆک، گه لته ک.
- ترمه زن:** بنییره تر تۆپ.
- ترمه ردان:** گه فکرن بدرۆ، مه دحی بدرۆ.
- تریشک:** تیرۆژکی روژی.
- ترسی:** په تی، بنه نی: «نانی بترسی: بی پین خارن»؛ «نانی بترسی، زکی کو برسی - گه روژی پیرسی، تو هار و دینی» «ناله ند».
- ترخینه:** داندۆک (کشام).
- تره تره:** چرچرک، چمچرک.
- ترپلند:** بنییره تر تۆپ.
- ترپلندی:** خو په سنی، تر مه زنی.
- ترچک:** پین، چهر (ضرب الدابه بقوائمه الخلفیه).
- تری:** ترئ.
- ترگار:** ترار، کاسه (قدح).
- ترازان:** (۱) ژ جبه چۆنا گه هی لجی خو، خه لیان؛ (۲) ئیشکدان، ژ بهر ئیک چۆن.
- ترازاندن:** خه لاندن، ژ به ریبه ک برن.
- تراز:** ئیشک.
- ترازوو:** ترازو، ته رازوو، ته رازی (میزان).
- ترازو بازوو:** نهو که سه حیلهی لکیشانی پدا دکهت (تطفیف).
- ترازوویاز:** بنییره ترازوو بازوو.
- ترپی:** شه فا نیفا زستانی: «ترشواتی ئادار هاتی» «په ند».
- ترته پان:** (۱) شه پرزه؛ (۲) ته مبهل.
- ترچۆماق:** نکاف.
- ترتیه:** ئافاته که شینکاتی بی دگریت، چمچرک.
- ترحیو:** تره یو، مروقی هیج.
- ترگر:** ترزل.
- ترتری:** مروقی گه له ک بگه ف و گوپ بیت: «نه عه وری گوپ گوری - نه مپیری ترتری» «په ند».
- ترته مانئ:** میزلدان.
- تر و زر:** هاو دنته.
- تر و زر کرن:** هاو دنته کرن.
- تر و زر کهر:** هاو دنته کهر.
- تره که له کی:** هاو دنته، کارئ نه سه حی، نه له کی (عمل بلا اتقان).
- ترلی:** تر لیلی، تر له یلی، گه وج (سفیه).
- ترنوسقاو:** ئاف: شتی لاواز، نهو چه وری کوژ گوشتی لاواز بسهر ئافی دکه قیبت.
- ترشکین:** خه بهر رهق، ئاخفتنا شهرم ئینه ر.
- ترنج:** (اترنج).
- ترنجۆک:** گیایه کی بهاری به، بیبا ترنجی ژئ تیت.
- ترنگین:** (طنین)، ناواز، زفریناده نگی.
- ترنگه ترنگ:** ترنگه لدوو ترنگه ی.
- ترنگ و هۆر:** ترنگه ترنگا بهه فرایی.
- ترنگاندن:** ترنگه ژئ ئینان.
- ترشسته:** تریشسته، ته قشی، ته وشوو، بهه ورامی «دریشسته» هاتی.
- ترش و توند:** مروقی نه نی گری و خه بهر رهق.
- تره وراوی:** پر پیژی، هه له پاس (ثرره).
- ترش و توندی:** هسک و خه بهر رهقی.
- ترس:** هه راس.
- ترسان:** ترسیان، ب ترس.

ترسوؤک: ترسه نۆک، ترسوؤ.	تریاک: بنیتره تریاق.
ترسه ترس: ترسه ترسه.	تریاقی: تریاکی.
ترسکیان: سفک ژ عهرده کئی چۆن، پشتدان (تولی بسرعه).	تریشته: بنیتره ترشته.
تریسک: تهنگ، برووسک.	تره کین: کهلشتن، شه قیوون.
ترووسک: چاپوک.	ترکین: چرکین، بۆدهنگی شکه ستنا داری بکارتیت.
ترووسکاندن: چاقه لدان و دانان.	تراوری: تهراوهری، تهراهه ری، جاندهر، هاتوچۆنکه ر (ماره).
ترویسکه: ترووسکه، رۆناهی به کئی نزم و کیم.	تری و ری: چاڭ خیتل، قیتر (احول).
ترویسکایی: ترووسکاتی، سینایی به کئی نزم و کیم، روناهی به کئی کیم و نزم.	ترهک: به دخوو، فهلیته.
ترویسکه: برویسکه.	تریق: گله، گازنده، سه رزه نش.
ترویسکه ترویسک: چرفه چرف (لعان الزجاج او ما شابه).	تریقه: دهنگی که نینا بلند و پهی دهر پهی.
تریف و هۆر: تریفه تریفه هه وران (لعان).	ترانزان: بنیتره ترانزان.
ترویسکه هۆر: تریفه تریفه پیکه وه بهه فرایی.	ترب: گۆر، ژ تره بی عه رده بیسه کوردکاری بوویه.
ترنجاندن: هنگافتن، چرکاندن.	تره سپی: ناخه سپیک، ئه و عه رده کو ناخی وئ سپی بیت. ژ دوو پارچه یان پیکهاتیبه: «تره + سپی» (ع، ک). (التریه البیضاء). ناخی گونده کی کوردانه لسووری به.
ترشوؤکه: گیایه کئی دیاره بهاریه به لک پانه و ترشه، تیتسه خوارن.	تریق و هۆر: تریفه تریفه پیکه وه بهه فرایی، کنایه ته ژ دهنگی که نین.
ترش: (۱) هه ر تامه کی بهرامه ری شرینی دیبژنی ترش، یان تال (ب مه جاز). بۆ توندی و ئه نی کریتی بکار تیت، دیبژن: ئه ف مرؤقه چهنه ر و ترشه؛ (۲) بیجگه ی مه به سستی ژیر، (لفظ) ی کو وه کی تامی سماقی به بۆ گه له ک مه به سستی مجازی بکارتیت. دیبژن: «دونیا ئه فرۆ نخته یه و زۆر ترش و تاله»؛ «جیرانی مه مرؤقه کی ر و ترشه»؛ «ته چیه هنده ترشی دیبژنی باری ته سماقه!».	تریقین: تریفه لدو تریفه ی.
ترشی: تشتی ترش، رۆژا ترش، گراا ترش، مرؤقی ر و ترش.	تریشقه: تیرۆژک، تریشک.
ترشک: کوفته، کوتلک (کبه حامض). مه ته ل دیبژن: «ته ترشی لماشی کر»؛ «ترشکا ترشه، پری قرشه، کالۆبیره، کابانی خرشه».	تریته: تلیته (ثرید).
تراش: بنیتره تاش.	تریفه: شه و قا هه یقی.
تراشین: بنیتره تاشین.	تریفه تریف: تریفه لدو تریفه ی.
تراشخانه: بنیتره ته راشخانه.	ترۆم: نژات.
تراشکار: بنیتره ته راشکار.	ترکاندن: هنگافتنا کیم.
ترسناک: جی بی ترسی، تشتی بترس (مخوف).	ترقاندن: ته رده قاندن، قاودان، راوانان.
ترسوؤ: بنیتره ترسوؤک.	تره کیان: ته رده کین، زاناسه گی.
ترسنۆک: = =	تریان: تریانک، تلیانه، سه لکا میوه چنیی (طبق).
ترسهک: = =	ترته میس: ته رته میس، شه و کۆر.
تریاق: ژ تریاکی عه رده بکاری بوویه، ماده کئی (مخدر) ه ژ خه شخاشی چیدبیت.	ترته میسی: شه و کۆری.
	ترش و ته لاش: برنجا بسلک (شیخ سلک).
	ترش و شرین: مز.
	ترنیسق: جۆره کوتره که.
	ترۆل: تر و لاق، شیاکه (زیل الابقار).
	ترۆلاق: ته پاله.
	تریه: تلیت، تلیته، فتیه، نانجی هوورکریه نافثا گۆشتی.
	ترینه: کۆته لا ناشی.

- تریتانه:** ههلهز و دابهز.
- ترتاله:** فري، کيم توف، کيم پشت، نهی همبس.
- تربی:** سبحة (ع، ک).
- ترزی فزی:** ناخفتنا نه گرنگ (کلام مهمل).
- ترۆک:** ژنا بهد.
- ترۆ:** تهژی، پري، خوڤه سن، دزکي خوڤا ناڤاو تهژی به، بهور، هاژوتنا دهواری بتاو و ترۆ، بهرفره، زۆر، تیرو ترۆ، تهژی کوردیتره ژ ترۆ.
- تس:** فس (فسوه).
- تسکاندن:** بن دهستکرن، فسکاندن.
- تسدان:** بسه رنه که تن، پسان (فشل).
- تسدانهوه:** تسدانهوه، پسانهوه.
- تسقل:** به روی مازک، به پرومازک.
- تسهک:** پیللاقی کهرچهک.
- تسهک تسک:** سیق سيقا شیروه شانندن یه.
- تسقیین:** تسقه لدووی تسقه ی.
- تسی:** نانجی بترسی و بی پیخارن.
- تش:** ترش.
- تشت:** تشتوتهبا (شیء).
- تشتانۆک:** تشتان، چيستان (رمز).
- تشتک:** ئەو تشتته کو شهرمه ناڤی وی بین.
- تشلب:** جهژنه کي که قنی ئیزدی یانه.
- تشیین:** مزهوره: «تشتی لیدی کي دیتته شکه فکی» "په ند".
- تفاریک:** بنکی گوندی، بندکی گوندی.
- تفک:** تفایه، کوچکی ناگریبی بچووک.
- تفهک:** تفهنگ.
- تفهکساز:** تفهنگسار، تفهنگ چیکه (مصلح البندق).
- تف:** ناڤادهقی: «تفاسه نه فرازه» "په ند".
- تفدان:** بریتیه ژ پالدانا ئیکی یو کاره کی.
- تفدای:** لوویسکری (مدفوع)، تیل و تفدائی (مصقول).
- تف:** بریتیه ژ بایئ دژوار و بارانج، وهشهن، حکایه تا دهنگی وشه نیه.
- تفکی:** ژنا سڤک و بیبها (ساقطه).
- تفتیک:** مهزهزا بزنا، جوړهک مهزهزا هوور و نه رمه دین موویئ بزنان دا کو کولافی ژئی چیدکه ن.
- تفتی:** گرازه دانه قوتی یه. بینا تشتی تیژ.
- تفقی:** قهلو، به گیان، پر گه لو گوشت.
- تف:** تفتینا گوله ی، گیززین، تفه، تفتین.
- تفیای:** تفتیای، سلبووی (غضبان).
- تفه تهف:** گشتبووی.
- تفهوژ:** تفه تفه ی (بجمله).
- تفهنگ:** تفهنگ (بندقیه).
- تفنگ:** طفنگ، ناخفتنا بتیقل و په له ندار.
- تفر:** ترپ (فجل).
- تفری:** ته وهری ناشی.
- تفیرک:** فاخته، هندهک دبیژن: تفیلك، بالنده که.
- تفرۆکه:** خه ردهل، یان خه رتهل.
- تفکی:** نه زان، په ست.
- تفهنگچی:** تفهنگخوش، تفهنگساز.
- تک:** (۱) تیل، نه گهر، گازنده، خهش (نقد، اعتراض) (چ تک تیدا نینه، چ عه یب تیدا نینه، چ تیل لسه ر نینه، چ گازنده لسه ر نینه، تیلای بییانیان تیدا نینه)، پالدانا ژ دهرفه، رنکی تهیری.
- تکه:** دلۆپه، تنۆکه واژه یه کی شه به کیه.
- تکه تک:** تکه لدوو تکه ی.
- تک و هوژ:** تکه، تکه تکا بهه قراپی و پیکفه.
- تکاندن:** داوه راندن، دیلانندن (تقطیر).
- تکا:** هیڤی.
- تکا کهر:** هیڤیکار (ملتمس).
- تل:** (۱) زک؛ (۲) ردهت، تهکان، رهوت.
- تلی:** (۱) دانهک تری (حبه عنب)؛ (۲) تیل، نه نگوست، تل: «نه ی مه تی ماقه ی تو کوردی؟ - هاتیه تلیا خو بگه ن» "جگه رخوین". دبیزن: «فلانکه س تلیا بری خو ی ناکه ت» "په ند".
- تلی ریڤیک:** بریتیه ژ تری بی دانه هوور (عناب النقلب).
- تلیلی:** هه لهه له (زغروده).
- تلمسک:** پارچه بهک ژ ویشی تری.
- تلان:** تلخواردن، گریل بوون، گوژ گریل بوون، ناڤی گونده کیه.
- تلیزار:** تلیزار، تشتی نایاب، بزاره.
- تلول:** کهفتنا سه ر ته نیشه کی.
- تلپ:** ته لپ، دوردهم.
- تلدان:** لابه لا بوون، مهیدان.

- تلیان:** تریان. **تننه:** هیج (لاشیء).
- تلیان:** وازلئ ٿینان. **توننه:** هیج.
- تلیانه:** تریان، سہلک (طبق). **تنگژ:** تنگژیلی، تنگژیگ، تنگژین، توورہ (غضب).
- تلیشیان:** کہلاشتنا سہر درٿی بی. **تنگژی:** توورہ بووی.
- تلگہنی:** زک گہنی، واژہیہ کی ٿہرہمیہ نیہ. **تنٹیک:** بہ دنٿرات، پنتیک.
- تلورہون:** گرٿیل بوون، گندریان. **تیا:** تیدا.
- تلاوتل:** ٿہو کہسہ کو برٿقہ دچیت و براست و چہف ٿہ دراہٿیت. **تیان:** قازان، دیزک.
- تلخہ:** بہ فرئ کو لسہر یہک بوویہ کوم و ٿہستور بووی و **تیانچہ:** قازانک.
- جہمدی. ٿہ گہر گہلہک مہزن بیت دبیٿئ: کہ فی، تہ غہر **تویتک:** تووتک.
- لہردئ زوزان کہ فی چیدین چکو کہ فی گہلہ کی مہزنہ **تویتین:** تووتین.
- دبیستہ کشانہ کشانہ. ٿہف ہرودو ناٿہ ہنگی بکارتین کو **تویخ:** تووخ.
- بہ فرئ خوژ عہردئ بہر دایی، تہنئ تاخہ و کہ فی مابن. **تویخ تویخ:** تووخ تووخ.
- دبیٿن عاقار بوویہ رہشی، تہنئ ہندہک تلخہ لکولانان **تویان:** تووتن.
- ماہنہ. **تویر:** توور.
- تلوٿہ:** ہر تہستہ کی کو گہلہک تہستئ ہور پٿقہ بن دبیٿنئ: **تویری:** تووری.
- تلوٿہ، وہکی: «ٿہف دارہ ژ تری بوویہ تلوٿہ»؛ «ٿہف سیٿہ **تویرک:** توورک.
- ژ سیٿان بوویہ تلوٿہ»؛ «مژمژہ بوینہ تلوٿہ»؛ «من تلوٿہ **تویرہمار:** توورہمار.
- بارکژی دانا سہر پشتا ہیسترا خو»؛ «رہسوتیلہ وہکی **تویرہ:** توورہ.
- تلوٿہی لسہر دارئ نیستینہ»؛ «ٿہز ژ دہینان بویمہ تلوٿہ»؛ **تویرہ تویرہ:** توورہ.
- «ٿہفہ چ توورک و تلوٿہ نہ بٿان سنگاٿہ؟»؛ «ٿہفرؤ تلوٿہ **تویز:** تووز، کوزہلہ.
- بارہکی رھژو بدہستئ من کہفت»؛ «ٿہز ژ عہیب و علہ تان **تویزہلہ:** تووزہلہ، کوزہلہ.
- بویمہ تلوٿہ»؛ «تولہن دہینان بوویہ تلوٿہ».
- تم:** تم، یان تموتم. مقام بیٿر ہندہک جارارن دٿخنہ ناٿ سہر **تویزانی:** تووزانی.
- بہ ندٿت مقامی خو، تم ب مہنا ہمی تبت. **تویس:** تووس، گیایہ کی درکدارہ.
- تماو:** پہرسیٿ، واژہیہ کی شہبہ کی یہ. **تویش:** تووش.
- تماوی:** پہرسیٿی. **تویشہمب:** تووشہمب، شاتوی.
- تماوگرتن:** پہرسیٿگرتن. **تویک:** تووک، تیکول.
- تمز:** بؤ روودایہک کو لسہر ہزر و بیری نہ بیت تبتہ گوتن، **تویل:** توول.
- بہ مہزہننہ، ٿہز بیٿم. **تویکن:** تووکن.
- تتمانندن:** ٿہہیلان (تسویف). **تویرشہ:** توورہشہ.
- تمتمہکان:** دوزخ. **توی:** ہیج.
- تمہم:** ناٿہ بؤ دہنگی دھولئ. **تویتکہ:** توٿکہ، نارام.
- تموہو:** تمہم، تمہ تما پٿکٿہ و زور. **تویتکہ گرتن:** نارام گرتن.
- تمتم:** سماق. **تویخ:** تیٿلکی تہنک لسہر ہندہک تہستان.
- تمتمک:** خالیگہ ژ تہنبتہتی. **تویژ:** تیژ.

تويژال: زۆر تيز.

توتسو: چوغان، گيايهكه (اشتان).

توتسوو: گيايهكه جهوى يهكى ددهت حبرى ژى چيدكه.

توتس: گيايهكه جهوى يهكى ددهت حبرى ژى چيدكه.

توتك: تيشل.

توتيل: نهنى، تهوتيل.

توتلاش: تهلاش.

توتيل بهند: نه و دهرسوكه كوژنك تاقيتته بهر نهنى يى خو.

تنۆكه: دلۆپ، چپك.

ج

جاخ: تان، دیوارۆک، تەیان، لیثا بالکونان (سیاج).
جاخۆلکه: جاخک.
جاخک: جاخی بچووک (سیاج صغیر).
جادار: جی دار، بنه جی، نیشته جی.
جادوو: ئەفسون، سحر.
جادووکەر: ئەفسونکار یان جادووکەر (ساحر) ه واژه بییت جادووی و جادووکەر هوزانقانا زۆر جار دەرباری دلداری و مه عشووقی بکار برینه.
جادووکرن: ئەفسون کرن، سحرکرن.
جادووچیتکر: بنیتره جادووکەر.
جادووپهرست: ئەو کەسه کو زۆر حەز ژ جادوو دکەت.
جادوستان: مەملەکەتی جادووکرنتی (بابل).
جادووبەند: سیحر بەتال کەر (ضد الشعوذه).
جادووبار: ئەو کەسه کو هوابهتا جادوان نک هەی.
جادوو نافرین: جادووکەر، خودانی موعجیزا بو خودی بکار تیت.
جار: (١) عەردی بچیم و زەل و رەگ و دەغەل کو کیتلانا وی زۆر نەخۆشه و گانەشین لەعەردی جار دا هنجاری بکیتشن؛ (٢) پاشگری (مکان) به لپی هندهک ناقدان تیت و مەعنا زەحفی و بەر مشهیی بی دگه هینیت، وهکی: فریزجار، قارویش جار، برنجار، برنج جار؛ (٣) چلچرا؛ (٤) جارهک.
جارچی: گازیکەر، گزیر، چهرچی.
جارس: بیتزار.
جارسی: بیتزاری.
جارس بوون: بیتزاربوون.
جارسکەر: بیتزارکەر.

ج: پینجه مین تیپ ژ تیپیت چه چهیی کوردی کو بحسابا یه بجه دی دبسته ژماره (٣)، تیپه کی سازو بیده نگه.
جا: چند مه بهست تیرا دیار دین: (١) بیتباکی، وهکی: «جابلا هوبیت»؛ «جا چیه ئەو ژ من سل بووی؟!»؛ (٢) مه بهستی جاخی ددهت وهکی: «ته مۆی بار کر جا ئەز ژی دئ بارکەم»؛ (٣) مه بهستی ئیدی (ئیترا) ی دگه هینیت، وهکی: «کورد هەمی دووره عیلمن، جا ئەز چیکەم؟» ئانکو ئیدی ئەز چیکەم، ئەفجا، ئەنجا، جی، جه.
جائسته: بجن مای (متخلف) بزاراڤ هه ورامی، بجن مان، لئاقیستایدا بهو مه بهسته یه.
جابۆ: جه بله قۆز.
جاپان: ناقتی سه حابی به کی کورده هه روه کی (ابن حجر العسقلاتی) لکتیبا (الاصابه) ی دا دبیترت بنه رته تی ناڤه کی «گابان - گاوآن - گاڤان» ه به لئی هاتیه عه ره بکاری کرن.
جابلسا: ناقتی باژیره کی ئەفسانهیی به لرۆژتاقایی و دبیترن هزار دەرگه هه یه، هه ر دەرگه یه ک هزار دەرگه ڤان لبه رن!
جابلقا: ئەوژی ناقتی باژیره کی ئەفسانهیی به و لرۆژه لاتنی به و هزار دەرگه هه یه و هه ر دەرگه یه ک هزار دەرگه ڤان و گه زمه لبه رن! (مه دی ب ئەتقادا شیعیان دیه ک ژوان دایه).
جاتره: نه عنایتی چیا بی (سعترا).
جاترۆک: نه عنایتی کیشی (سعترا وحشی).
جاجک: جاجگ، به نیشته.
جاجگ: بنیتره جاجگ.
جاجکه تال: به نیشته تال.
جاجۆلکه: داپتروشک، جاجالۆکه.
جاجۆ: ناقتی ته حقیری به.

- جارچیم:** پلاس، جاجم و جاجیم ژى هاتیه.
- جارپوتەر:** بزاراقتى ههورامى: جارهكى دى: «دهوله تهكهى وهسل پانهزهوالهن - جاريوتەر، ديدهنى بالات محاله» "مهولهوى".
- جاروو:** گيژك، (ئيزدى جارو و جيريپكى) بكاردهن.
- جاروفك:** جاروو، جيريپك.
- جارووكرن:** گيژك كرن، جيريپك كرن.
- جارووساز:** جاروچيكر.
- جارووكيش:** كه ناس.
- جاران:** چهند جارا، روژيت رابردى.
- جارى جارى:** كنايه ته بو بیره وهردى و بير هاتنان.
- جارو:** خولى و كسلنى تيكه لداى.
- جارت:** وهرز، جارس، بيزار، وهرس.
- جارنان:** هندك جار: «جارنان بندهنى دلسوتى و مه هجوور قه نيرى» "جيزيرى".
- جارو بار:** بنيره جارتان..
- جارو بهند:** نهو جينه كو بكسل و خولى يه هلهبهستى.
- جارو ماز:** جل نقيژ، سجاداگ نقيژى.
- جارتى:** نوكه، نهو، نهف واژهيه بشكلى ناقتى دههاتيه، بهلى دراستيدا كار، بو وينه ديژنى: «ديچمه داران؟» تو جواب ددهى ديژنى: «جارتى نهچه».
- جاره:** نامرازى مهزيقه يه.
- جاره ليكدان:** جاره ليدان، دوو مرؤف، يان چهند مرؤف ليكدان (تضارب).
- جاست:** جاس، مشتاخه جى ترى كفاشتنى و رائيخستنى.
- جاسوس:** سيخور (ع).
- جاسوسى:** سيخورى (ع).
- جاسر:** چاسر، كوسه، بن قانچه، بن قالچه، كوچه.
- جاش:** بهچكه كهر (ع، ك) واژهيهكى سورياتى ته باره.
- جاشك:** جاشوكه، جاشى بچووك (ع، ك).
- جاشكوله:** بنيره جاشك.
- جاشوكه:** » »
- جاف:** (۱) عهشيره تهكى ميچراكى كورده زيدهى ده هزار مال هه نه؛ (۲) ژنانه قه توقام نه خو شه (ع، ك).
- جاق:** (۱) نامانيت حازرى يه؛ (۲) جوقى، پروه دار (مرشد).
لناقيستيدا چوقى هاتيه، چوقيد رستتره و كوردپتره ژ جوقى.
- جاقى:** كۆمههستن، گورگورانتى، ژتيك ژتيكانى.
- جاکيش:** عهكرون، عهقرون (ديوت).
- جاگه:** جيگه (ههورامى بكار دهن).
- جاگان:** جهگان، گياحيسيل، گياپهكه.
- جاگرتن:** جيگرتن.
- جالۆكه:** بنيره جاجۆكه.
- جالجالۆكه:** » »
- جال:** جيل، چيل، جوان، داف، تهله.
- جالاب:** ئاشيب، نه شههرد و نافه كهفته ناقتى بازيرى ئاميدى يه نه. ديژن ئاشيب و ئاشيت.
- جالۆ:** پرد، مهقامى كو ديژنيت: «خالۆ جالۆ» ئانكو «خالۆ پشتيشان و هاريكار، تو بو من وهكى پردهكى نجاتى بوى».
- جالۆ:** پرد، پرى دارى (عابور خشبى).
- جام:** ترار، قۆديكا رۆناهى يى، كاسه، تاسه (عهره بكارى بوويه).
- جامانه:** جهمه دانى، ليوان.
- جامدانه:** جامانه.
- جامۆلكه:** جامى بچووك، ترارى كچكه، ليوان.
- جامه لووس:** مرؤقى زمان حولى، چاپلوس.
- جامير:** ميچراك، خو شمروفت، خو ش ئينسان (كريم، شهيم).
- جامباز:** فيتلباز، خوگۆريكه (حيال).
- جامبازى:** فيتلبازى، خوگۆريكرن (حيالى).
- جامخانه:** ژۆرهكى بچووك و شيشه بنده.
- جامدان:** چانتكا جلكا، جامه دان كوردپتره.
- جامه دان:** بنيره جامدان.
- جامى جهم:** جامى جيهان نوما، جامى پاشايى ئيرانى (جهمشيد) بووى ديژن كو هه مى جيهان تيدا ديارو نه شكرا بوويه.
- ساقى توژ بو خو دى كهرم كه
يهك جورعه يه مەى د جامى جهم كه «خانى»
- جاماسب:** فهيله سو فقه كى زه ده دشتى بوو ئستيره ناسه كى سه رتۆب و بهر كه تى بوو، وى ناميلكه يهك هه يه ئيشارهت بال قه ومييتت دونياى هه تا پينج هزار سالان پاشى خو تيا باس كرىه، ئيشارهت بال مووسا و عيسا و محمه دى (د. خ) كرىه، ده باره ي مووساى ديژنيت (سرخ شبان: شقانى سۆر) و ده باره ي عيساى گۆتبه (سوارخر: سوارى كه رى) و ده باره ي محمه دى (د. خ) گۆتبه (ميهرنازما) سه روكانيبا نه قين و ميهرى.

- جامه مهرگ:** کفن.
- جامی جهان نما:** بنیره جامی جهم.
- جان:** گیان، روح (نفس، حیا، عزیز). پیشگره که گه لهک مه بهستان د زمانه کوردیدا دگه هینیت وه کی: جان سهخت: جان سهگ؛ جان فهزا: دلخوشگر؛ جان سپار: فدایی.
- جانان:** خوشه ویست، خوشه ویسته کان.
- جانانه:** خوشه ویست، تیگه یشتی، ژنا زمان دریتژ، فاما (کامل).
- جاندار:** پاسهوان، پاسهوان، گیاندار.
- جانپه ناھ:** په ناگه، سهنگه، سوپیر، جانی دهر.
- جاندار:** پاسه قانی (حمایه).
- جان سپار:** فیدایی، پیشمه رگه.
- جان سپارتن:** جانان، روحدان، مرن.
- جانوهه:** جاندهه، گیانله بهر.
- جان دهرجنه ت:** جان دهرجنه ت، مه ته له که ژ کوردان.
- جانستین:** جانستان، جانکیش، عزرائیل.
- جان ناهه رین:** خودی، روح چیکه ر، گیان چیکه ر.
- جانپاز:** جانفیدا.
- جانپه خش:** جان ناهه رین، جان سپار.
- جاندهه:** بنیره جانپه ش.
- جاندهه ر:** گیاندار، جانوهه ر.
- جانفاز:** جانفاس، جوهر نامریشه که.
- جانماز:** جل نقیژ <جا + نماز>، <جی + نقیژ>.
- جانی:** جوانی.
- جانیک:** جانی ماهین.
- جانگیر:** جهانگیر (امپراطور).
- جانسپارتن:** گیاندار، روحدان، خوگوری کرن.
- جانستاندن:** گیان کیشان.
- جانوهه رناس:** گیاندهه رناس (عالم بالاحیاء).
- جانشین:** جی گر.
- جاندارم:** جه ندرمه، ژاندارم، هه یته (شرطی).
- جاو:** جانگ.
- جاوه جاو:** پاره پار، هیقی هیقی (التماس).
- جاوید:** نه مر، ناودیر (مخلد).
- جاوین:** جوین، فه جوین.
- جاوه رس:** گارس.
- جاوانه وه:** تینک راجاندا ده زیت جانگی.
- جاویدان:** نه مران، ناقدیر، ناقدیران (الخالدون).
- جاویدانی خرده:** نه مریت عقلی، نه مریت عاقل، عه قلیت زینده و نه مر. کتیبه.
- جه بله:** کومه له قور، جابۆ.
- جه:** جو، براده ری گه نمی.
- جه بۆ:** تیت ب مه عنا (فلان).
- جه بۆره:** نه وعه جه هه کی بی خیره.
- جه بل:** کومه لی قوری، جه بله کومه له قوری هه ری کری و شیتلایی.
- جه به خانه:** جه بله خانه، جو به خانه.
- جه به:** ناغی، چه ته بووی، جه بۆ (متمرد).
- جه به ره:** سه رمایه دژوار و کوژه ک.
- جه به ره نواندن:** جه به ره نیشانان، نه وه کو سی شانده که خو بنا فکته هه ره وه کی ئیشاره تی سه رمایه کی دژوار دده ت: سه رما نیشانان.
- جه باری:** (۱) جوهره تری به که؛ (۲) عه شیره ته کی کوردانه.
- جه به ش:** زه به ش، ژه به ش، شمتی، شامی، شفتی.
- جه حر:** ژه حر، ژه هر.
- جه حنی یه:** تووره بوویه. هنده ک دبیتژن: جحنی.
- جه حنین:** تووره بی، تنگژین.
- جه حیل:** تۆلاز.
- جه حیلی:** تۆلازی.
- جه حش:** بنیره جاش (ع).
- جه حشک:** بنیره جاشک.
- جه خز:** جه غز، خه تی باز نه بی، باز نه <جه خز کوردیتره>.
- جه خار:** خه م، په ژاره.
- جه خت:** مجدی (عزم)، نه گه ر ئیک ناخفتنیدا بینشت و جاره کیدی بینشت دبیتژن جه خت ئانکو وی کاری بکه جه خت هات و راست هات و کرنا وی فه رز بوو و مجدبه، مسۆگه ر.
- جه ختی:** مسۆگه ری، مجدی (صمود).
- جه خت هات:** ئانکوله ز هات: «فالی ته جه خته».
- جه درقه:** نانچ ته نووری مه زنتر ژ کلۆره ی.
- جه دهو:** پشتکولیا دهواری.
- جه دهو بوون:** ژکارکه تی.

جهدستان: جوستوچو. ناقی شاره کبه نیزیکی باژیتری زوور و دینه و هری ژ پهیره ویا کوردستانی.

جهدشن: ب مهنا کهیف و خورمه تییت، ژبه ر هندی عه ره بکاری بوویه بو (جشن بجهن تجشینا)، مهنا (فرح و حفله) ی و فه کرنا مه شروع کی بکار برینه. (جهدشن: جهژن).

جهدشنی سه ده: جهژنه کی زه رده شتیانه کو روژا (۱۰) ی ه یفا به همهن تییت، کو دبیسته به رامبهری (۲۰) ی کانوونا دووین.

جهدفنه نگ: تام سار، گنه فنج (فحش).

جهدفنگی: ترانه و تامساری و فه حشی و سارگویی و هله پاسی.

جهدفنه کهر: ترانه کهر، هه نکهن.

جهدفنه گ: جه فنه گ، «جه فنه گ کوردیتره».

جهدگ: سه نگین کیش، گران هه لگر (رافعه الاثقال).

جهدگهر: بنیتره جه رگ.

جهدگهر سوئی: بنیتره جه رگ سوئی.

جهدگهره: سیگار.

جهدگان: بنیتره جاگان.

جهدل: داره که نه گه لهک ستوره به لیج دریژه هه تا دهه میتران، یان دریژتر بو مازی چینیج و گویتز وهراندنی کورد بکار تین، چه لاکه.

جهدلد: جهرد، مه جد (مهمتم).

جهدلغه مه: جه غله مه کاری نه بنه جی، تشتی سویکی و تجاری نه مه تین و بووین.

جهدلب: جه لهو، هه فسار، نهوع، دهسته جه له بهک ژ سواران.

جهدله بی: تیکه لوک، باش و خراب عماری.

جهدله بیچی: کوشتاچی.

جهدلهوک: جه له بک، په له پییتکا تفه نگی.

جهدله لوت: زانستی هه فسوونکاران، علمج جادوو گه ری (شعوذه).

جهدلهو: جه له ب مهنا بهرگریژی تیتن.

جهدله بان: گورانی په کی کوردیج خوزه، جه له بقان.

جهدله بهند: پییکه گرتدان، جه له بهست.

جهدله: سه رگین، هه ر دوو ژی عه ره بکاری بوویه بو سرقینی.

جهدلو: واژه په که مه بهستی بی بهایی بی دگه هینیت، دبیتن: «خو نه فه مروث نین، هه می عه لو جه لونه».

جهدوهل: خشته، (خط) عه ره بکاری بوویه و کووم بوویه بو (جداول).

جهدوهل کیش: نهو که سی خشته و جه دوه لا چی دکت.

جهدرد: جهخت، مه جد، بایه خ پیته ر.

جهدردی: جهختی، مه جدی، بایه خ پیدان.

جهدرده: ریگر، لقهک ژ سه ربازان، چه ته.

جهدر و مهنه نه: نامرزی بهرگ کرن و چه سپا کتیبان.

جهدریف: جهریفک، جارو، «واژه په کی نیژدیانه».

جهدرگ: جه گهر، جیگهر، جه گهر، میلاک.

جهدرگاوس: دل پرخم.

جهدرگ ره شوون: ته نگا شوون، بیزاربوون.

جهدرگ سوئی: نهوه کو عه زبدهک ژبه ر دلی چوی و مری، داخدار.

جهدرگه: نیقه کا تشتی، هه رته تی تشتی، دبیتن: «جه رگه ی نیژدی، جه رگه ی شه ری».

جهدرگه بهز: براشتنا پیشکیت میلاک و بهزی تیکه ل؛ بریتیه ژ تیکه ل بوونا ژن و میبران د دیلانی دا: «لیک هشیار بن نه بیته جه رگه بهز» "باته یی".

جهدریزه: نا تارام، هار، تازارو نه زیهت دان، خییرهت، جه رگه بهز.

جهدریژه: بریتیه ژ زه لامی زل و زه به لاح و بینکاره و نه که، کنایه ته ژ به رازی.

جهدرقه: چریک، قریسک، چریسکه، قریسکه (شراره).

جهدرقه: جه درقه.

جهدزروه: جه زره به، تازار، تازاوه.

جهدزربه: بنیتره جه زروه.

جهدزایه چی: نزه داری شه قی.

جهدزربه کهر: تازاوه چی، تیکه ل و پییکه لکهر، تیکه لکه دانکهر، تازاردهر.

جهژن: جه شن (عبید).

جهژنانه: جه شنانه (معایده).

جهژنانه پیروزی: جه شن مبارهک کرن.

جهژنه چه قاله: جه ژنه چه قال، جه ژنه کی جووله کانه یه کو تیدا چه رزه ان دخون (چه قاله: چه رزه).

جهژنه فه تیره: جه ژنا رهمه زانی به.

جهست: بلندیون، بلندیونا په ی گه رمی.

جهدستوچو: جهدستوچو، به حس کرن، به حس ژ تشته کی، گه ریان.

جەنجهەرکرن: قوتانا قرشی ب جەنجهەری.

جەننەت: بەهەشت، جەننەت، وشەیکە عەرەبکاری بسەر دا هاتیه. ئەسلج وئ ئاقیستییه: «جەننە تاپار تی نەبیت، پیتورە دکەم خاکستەری» "خانی".

جەنگیز: (یان چەنگیز) لەقەبە بۆ زنجیرەیی شاهیت مغۆلستانی لقرنی شەشی هجری دزەمانی (سلطان محمد خوارزمشاه) دا ئی چەنگیزی ئیرش کره سەر ئیرانی (بکوردستان قە) و ئەغەلب شاریت وئ ویران کرن و لگەل ئاخێ راستکرن و ملیونها مرۆقیت بینگوناھ کوشتن.

جەنگەندە: شەرکەر، بۆره مرۆف بخەلەتی دبیتزن: جەنگەنە، هەروەکی د زاراقنی کرمانجیا ژۆریدا تیت.

جەنگ و گوریز: کرورف، شەر وره قین، شەر بازدان.

جەورب: جۆراب، پیتپۆش، گۆریه، گۆره، گۆرهوی، عەرەبزی دبیتزن (جورب) و جەمع کرینه سەر (جوارب)، بفارسی گۆراب هاتیه. نە جۆراب و نە جوارب و نە جۆرب عەرەبی نیان.

جەو: جو، مقەسح حەییوان برینی وەکی بز و مهران.

جەوی: بەنیشتی دارانە وەکی جەوی سماقی جەوی بی تووسی، جەوی بی حلۆکان (صمغ).

جەوت: جەفت، جوت.

جەودک: کوندەبی بچووک.

جەوئەندە: جەودک، دەولک، رەندول، کاوئیکەر.

جەوال: جوالک، عەرەبکاری بوویە بۆ (جولق).

جەولەخ: جوال، جەوال، جەوالک، جوال (جولق).

جەوسەر: بنیترە جەمسەر.

جەوکی: ئەو دارن کو مەرەزەک بۆ چیدبیت و جەوی بی ژ خو بەردەدت.

جەوان: جاحیل، تۆلاز، گەنج.

جەوانە: ساقی دار و دەخل و گیای (براهم الشجر).

جەوان مەرد: جوامیر، جامیر.

جەوسەق: جادە، ریکا کاروانی. ژ کۆشکی عەرەبکاری بوویە (عەرەبی نینە).

جەه: جۆ، جە (شعیر).

جەهداسی: گیایەکی قلیجفداری بهاریه گەلەکی زقەر دەمپکو هسک دبیت.

جەهدرووی: چاخێ دورنەبی جەهی.

جەلەوگیڕ: هەقسارگیڕ، کوسپ، تەگەرە (مانع).

جەلەودار: مەیتەرچی، پیتشکیتلک، سائیسج دەواری مەزان.

جەلەوداران: کۆی جەلەودارە.

جەلی جوویا: وشەبی (اهانی) یە دەبارەوی مرۆقی درتیز و بی مخ و تەمبەل، بکار تیت، (وشەکا ئەهریمەنیه).

جەلاد: کەوی سەرداریه، سەرپ.

جەلاق: ئەو دۆشاقا کو گەلەک تیربووی بکەلاندنی.

جەلەوی: جەلەبی.

جەلەبەست: گریدانا دەوارانە بریز لسەر هافری.

جەم: نک، کن، لەلای.

جەمینۆک: جاقی گریدان، گریدانا کۆمبەستان ژ بۆ خیابانەت و پیلان دانانی.

جەماهی: جەنەکی ئیزدیانه کو لگەل جەژنا مپەرەگانی زەردەشتیان بەرامبەرە.

جەمشید: بنیترە جمشید.

جەمک: جیمک، دوو مندال بیەکجار.

جەمدین: جەمدیان، جەمدان (ع،ک).

جەمسەر: جەوسەر، پینگەه، جەپ پینک گەهشتنا دوو هەستیا، جەپ پینکە نووسانا دوو تشتا.

جەماور: قەلەبالغەکی ژۆر ژ مرۆقان (حشد، جەهور).

جەنگ: شەر.

جەنگ کرن: شەرکرن.

جەنگی: شەرائی.

جەنگاوەر: مپچاک، شەرکەر.

جەنگ کەر: جەنگاوەر.

جەنگە: شەرگە.

جەنگەپۆی: شەرەدەف.

جەندەک: لەش، کەلەخ.

جەنگەل: دارستان، چەم، دەحل (احراج).

جەنگەلبان: جەنگەلقان، نۆبەداری جەنگەلی.

جەنگەنە: بی شەرم، فتنەگەر، بی ئاپوو، شەریدە، شەرکەر.

جەنگەنەبی: کیم شەرمی، فتنەگێری، بی ئابرووی، شەرائی.

جەنجەر: وشەیکە کوردی پەتی یە چ عەرەبی بەرامبەری وی نینە مەگەر بیژین (نورج) ئەگەر راست بیت. ئامرازی هورکرن و کوتانا کو قرشی بی دکوتن.

جەنجهەرغان: جەنجهەرگیڕ، جەنجهەرغان درستەرە.

جهه زردان: جوزهردان، جهه زردا، ده می جهه زهر دبیت.

جهه زردا: بنیتره جهه زردان.

جهه خورکه: جوزه چوپچکه که بهاری دبیتته زه والی زه قییت جهی.

جهه نه می: دوزه، مالا نه شکه نجهدانی (وشه یی جهه نه می هندی به عهه بکاری بوویه).

جهه ان: جیهان، دونیا، «جیهان کوردیتره».

جهه ان نافرین: جیهان چیکه، خودی، یه زردان.

جهه انگیر: نهو که سی جیهانی دگریت (امبراطور).

جهه انیان: خه لکی سه رزمینی، خه لکی جیهانی.

جهی: له وهی، ژقی «هه ورامیه».

جهیه: جهی.

جهی وه تهر: ژقی چیت، ژقی (پیتتر هه ورامیه).

جهه یران: په زکیشتی: «جهه یران گه ل گه ل، تازه که ردهن مهیل» "مهوله وی".

جهیینی: جن، جنی، نه جنه (عفریت، شیطان). واژه یی جنی، جیینی لثاقیستایدا هاتیه، نه وژی عهه بکاری بوویه.

جهیه جی: بجی ئینانه کی فهوری، گورج، دهست به جی (حالا).

جهیب: جوزه خوشه ز سیاره بیت سقن.

جهیت: جوت، هیت، جفت، جویت.

جهیه وان: جیهه فان، هیهه وان، جوتیار.

جهیتک: جوتک، جیمک، پین هاقیتن.

جهیه که: جیهه ک، جیهه ک، چویچک، چویچک، چویک.

جهیه له: جیهه ک، جیهه ک، جیهه له قی بوون له تینا-بو نافی قولله تینا (خه لیهه سه لیم که له کچی).

جهیدانه: سیقلدان، سه نگدان (حوصله). شاعره کی گوتیهه: «هه ر یار دیلان، هه ی یار دیلان - سینگی ته خوشه و سیقلدان».

جهیداهیلان: دهست ژی بهردان (ترک).

جهیر: دهنگی دراندن ناقوماشیه بریتیه ژ دهنگی تری.

جهیر و جهیر: دهنگی سیرینا کورسی و ده رگه و تهختی و بیجگه ی وان.

جهیره جهیر: جهیره لپی جهیره ی، جهیره لدویف جهیره.

جهیر و هور: جهیره جهیری بهه قراپی.

جهیره: معاش، راتب، راتو.

جهیردو: هه یوانی کیم شیره.

جهیره خور: معاش خور، واژه کی فارسیه کوردکاری بوویه.

جهیقنه: گوومریشکی تهر یان هسک.

جهیقاندن: جهیقنه کرن.

جهیقلدان: بنیتره جهیدانه.

جهیقن: جاندبه ری لاوازو له ر.

جهیق: جهیقاندنا تهر یان و زیقه زیق کرن، قیژی.

جهیق جهیق: زیکه زیق کرن، زیکه لدوو زیکه ی، قیژه قیژ.

جهیق و هور: جهیق جهیق و زیکه زیکه کی زور قیژ و هور.

جهیک: پاشپانی، جی، ولات، شاعره کی گوتیهه: «جهیک مه کوردستانه - جهیک باب و با پیرانه».

جهیکه: زریوه ی تهر.

جهیکاندن: زریواندن.

جهیکه جهیک: زریوه زریو.

جهیکو هور: زریو و هور.

جهیل: (۱) جوان و جهیل، جاحیل، تولا، گه نج؛ (۲) جل (بزارا قی شه به کی).

جهیل و جوان: جوان و جهیل، لاو و تولا.

جهیم: تپیا پینجه مینه ژ تپیتت چه چی کوردی.

جهیمک: دو قولوو، هه قووک (توام).

جهیوه: ژیهه، سیماب، زیبهه ق. ماده به کی مه عده نیسه، سپی به وکی رهنگی زقییهه، د گه رمایی ناسایی هه ل دبیت، ژی ماده به کی مه عده نی یی، رهنگ سوزر به دست دکه قییت، لسه رمایی ۴۰ پله لهن سفیریدا به ستیت.

جهیو: ژیهه، ژین.

جهیوین: جهیوه بیتت به رده و ام.

جهیوه جهیو: جهیوه لدوو جهیوه ی.

جهیوه هور: جهیوه یه کی زور.

جهیه جی کرن: درست کرن، بجی ئینان.

جهیه جی: ناماده.

جهی بهردان: مشهخت بوون.

جهیز: کومه کی گهنم، یان جهه شه نه با کری.

جهیزان: مرؤقی زانابری و جینان.

جهیزنه: جهژن.

جهیکه: جی.

جهیل: گه نج، لاو، تولا، جحیل.

جهیمک: بنیتره جهیمک.

جهه زردان: جوزهردان، جهه زردا، ده می جهه زهر دبیت.

جهه زردا: بنیتره جهه زردان.

جهه خورکه: جوزه چوپچکه که بهاری دبیتته زه والی زه قییت جهی.

جهه نه می: دوزه، مالا نه شکه نجهدانی (وشه یی جهه نه می هندی به عهه بکاری بوویه).

جهه ان: جیهان، دونیا، «جیهان کوردیتره».

جهه ان نافرین: جیهان چیکه، خودی، یه زردان.

جهه انگیر: نهو که سی جیهانی دگریت (امبراطور).

جهه انیان: خه لکی سه رزمینی، خه لکی جیهانی.

جهی: له وهی، ژقی «هه ورامیه».

جهیه: جهی.

جهی وه تهر: ژقی چیت، ژقی (پیتتر هه ورامیه).

جهه یران: په زکیشتی: «جهه یران گه ل گه ل، تازه که ردهن مهیل» "مهوله وی".

جهیینی: جن، جنی، نه جنه (عفریت، شیطان). واژه یی جنی، جیینی لثاقیستایدا هاتیه، نه وژی عهه بکاری بوویه.

جهیه جی: بجی ئینانه کی فهوری، گورج، دهست به جی (حالا).

جهیب: جوزه خوشه ز سیاره بیت سقن.

جهیت: جوت، هیت، جفت، جویت.

جهیه وان: جیهه فان، هیهه وان، جوتیار.

جهیتک: جوتک، جیمک، پین هاقیتن.

جهیه که: جیهه ک، جیهه ک، چویچک، چویچک، چویک.

جهیه له: جیهه ک، جیهه ک، جیهه له قی بوون له تینا-بو نافی قولله تینا (خه لیهه سه لیم که له کچی).

جهیدانه: سیقلدان، سه نگدان (حوصله). شاعره کی گوتیهه: «هه ر یار دیلان، هه ی یار دیلان - سینگی ته خوشه و سیقلدان».

جهیداهیلان: دهست ژی بهردان (ترک).

جهیر: دهنگی دراندن ناقوماشیه بریتیه ژ دهنگی تری.

جهیر و جهیر: دهنگی سیرینا کورسی و ده رگه و تهختی و بیجگه ی وان.

جهیره جهیر: جهیره لپی جهیره ی، جهیره لدویف جهیره.

جهیر و هور: جهیره جهیری بهه قراپی.

جهیره: معاش، راتب، راتو.

جهیردو: هه یوانی کیم شیره.

- جیناؤ:** بہرناؤ، راناؤ (ضمیر).
- جیناؤی کسی:** راناؤی کسی (ضمیر الشخص).
- جیناؤی کارا:** راناؤی بکەر (ضمیر الفاعل).
- جیناؤی نشانہ:** راناؤی نیشانہ، راناؤی ناماژہ دان (ضمیر الاشارة).
- جیمایی:** فہمایی.
- جوت:** جفت، ہیئت، جیت، جویت.
- جوتکہ:** پین ہاقتینا دہواری بہر دوو پاشی خۆ.
- جوجمین:** ہتلاک بوون.
- جوجکہ بریاک:** دوا بریای.
- جودا:** چہرت.
- جودابوون:** چہرتبوون، ژتیک جیا بوون، جیا بوون.
- جودایی:** چہرتی، جیایی، داپران.
- جودہو:** دہواری پشتکول.
- جودہوی:** پشتکولیا دہواران.
- جورکہ:** کیس.
- جوریان:** گوریان، گورین.
- جورہ:** مرؤقی ہوورک، گیانداری ہوورکہلہ. جورہ چیچکہ کہ ژ سیفانڈیلکہی کچکہ ترہ و رہنگ بۆرہ.
- جورہ کلارہ:** جورہ، بالندہکہ.
- جورنان:** گوزارش، راپۆرت، خہ بردان (ت).
- جورنا و فرنا:** ژبہر گۆتن (ہذیان).
- جورنہ:** برکہ کی کچکہ یہ ناف حمامان، ئافا سار و گہرم دکہ نی.
- جوزدان:** جوزدانک، چانتہ لۆکہ کی بچووکہ درافی دکہ نی (کیف).
- جوزی بہند:** بہرگ کرنا پەرتوکان.
- جوسنہ:** بنیترہ جہ مسەر.
- جوغزہ:** جوغزہ (جہہ).
- جوقنہ:** جقہ شینہ، تہیرہ کی ئیکجار کچکہ یہ، تہیرکی دہحلان.
- جولقہ:** دراقہ کی کہ قنہ: «تہ خو شہ و من خو شہ، جولق چ جولقہ» "مہ تہ لۆک".
- جولقین:** شولقین.
- جوللہ:** کیسہلہ رہشہ (تمساح).
- جولغہ:** جولغا، جولہ، تہ فنکەر.
- جومیش:** لقہ.
- جومگہ:** بنیترہ جہ مسەر.
- جونگہ:** دہنگی ژتہی، فنگہ.
- جروت:** جۆت، جفت (فدان).
- جووتانہ:** ئەو باجہ کو ہەر سال ژ جۆتکاران دستین.
- جووتبوون:** ریک کہ فتن، دوو تشتہک جۆتبوون.
- جووتکردن:** جۆتکرن، جوتکرنا عہردی.
- جووتگرتن:** نیبر و می بۆنہ جۆت.
- جووتہ:** جۆتک.
- جووتہ و شاندن:** جۆتک و شاندن، پین ہاقتینا دہواری.
- جووتہ و شین:** پین ہاقتیش.
- جووتیار:** جۆتکار، فلاح.
- جووتیاری:** جۆتکاری.
- جووجک:** بنیترہ جیجہ کہ.
- جووجوو:** » »
- جوو:** جوی (یہودی): «جوی و جۆت؟ عہرہب و ریشاس؟ کرمانج و خانۆت؟» "پہند"، جیجہ کہ، جووجک.
- جووجہ:** بنیترہ جیجہ کہ.
- جووجہلہ:** چریچکی مریشکان.
- جووخین:** جۆخین، خەرمان.
- جووراو:** جۆرپانا تشتی رۆن بہر بخلاسیوونی.
- جوورہ:** تشتی ہوور و جورہک.
- جووزرہ:** جووزر، جیزینا ئافی دہمی کەل ہانتی.
- جووزان:** گويزان.
- جووزلہ:** دووزلہ، دوودک (مزوج).
- جووش:** جۆش (غلیان).
- جووشان:** جۆشیان.
- جووشانن:** جۆشانندن.
- جووقہ:** جوققہ، گیفہ لانکی تانجی شاہی (قمہ التاج).
- جووک:** جۆگہلہ (ساقیہ).
- جووکاندن:** زریوہ زریوا تہیران.
- جووکین:** چیکہ چیک کرنہ کی زۆر.
- جووکہ:** چیکہ.
- جووکہ برین:** بریتییہ ژ خہم و کۆفانان کو مرؤقی نہفہس بر دکہن.
- جووکی:** ئەو کەسہ کو خەلکی دخاپینیت.
- جوولان:** جوولیان، لقین.
- جوولاندن:** لقانندن.

جۆخینە: ئەو گىسخە کو ھندەک جار لدۆریت ھەبىتى تیتە دیتن، ب عەرەبى دبیژنى (ھالە).
جۆغ: یوغ (نیر).
جۆداس: بنیترە جەھداسى.
جۆداسى: = =
جۆدەرەو: دەمى درونا جەھى (موسم حصاد الشعیر).
جۆراب: گۆرە، گۆزبە، گۆزبە، جۆرەب، جۆراب، جۆرب، جوارب.
جۆر: جۆھۆر، جۆرک، جۆرکە.
جۆرک: بنیترە جۆر.
جۆرکە: ئەو پارچە چانتەبە کو ددەنە سەرى کەر و دەواران و کایى و جەھى دکەنە تیتدا دابخۆن (علیقە).
جۆرى: گولەکى مەشھورە زۆر جوان و بیتن خۆشە (جۆرى).
جۆر: جور، نەوع.
جۆرەجۆر: جۆراو جۆر، نەوع بەنەوع (مختلف).
جۆریان: زەلین، تەحسین، خلیسکان.
جۆزەردان: بنیترە جەھزەردان.
جۆزەر: = =
جۆزەردە: دووزەلە، دوودک (مزوج).
جۆشان: کەل بوون، جووشان.
جۆشیان: ھاتنە جۆش، شاریان، گەرم بوون، جووشیان (غلیان).
جۆشاندن: کەل کرن، گەرم کرن، شاراندن، کەلاندن، جووشاندن.
جۆش خوارن: بکەلھاتن، جووش خوارن (غلیان).
جۆش خواردن: جۆش خواردن.
جۆشانن: جۆشانن.
جۆشن: گەرم، گر، خورشت، خورشتەکى زیدە.
جۆشیرە: فەریکە جەھە، ئەو جۆبە کو تازە زاد تى گەریایی.
جۆقى: عالم، زانا، خواجە، ریبەر (مرشد). لئاقیستایدا جۆقى ھاتیە، نە جۆقى و لئاقیستایى ب مەعنا عالم، مورشد، زانا و خواجەبە. ھندەک کورد، خاسمە کاکەبى، بخلەلتى دبیژن قۆجى، قۆجى یان قۆجۆیان جۆقى. وازەبى قۆچال قۆچالى ھەم ژ قۆقیى ئاقیستایى ھاتیە ترشکاری کرن، ھەمیژى بیجگەى قۆقى، خەلەتن و ھاتیئە تەحویرکرن.
جۆک: جۆگەلە.
جۆگە: جۆل، جووگە.

جوولانەوہ: لقیئەفە.
جوولانن: جوولاندن، لئاندن.
جوولک: جووچەلە، جیجەلە.
جوولە: جوولیان، لئین.
جوولیانەوہ: جوولانەوہ.
جوومەرد: جوامبیر.
جوون: جوین (مسبە، مضع).
جۆ: (۱) جەھە (شعیر): (۲) جوین ئاڤ تیرابرنى، جدول، ساقیە).
جۆبە: ئەو مەیدانە لباژتیری کو خەلک ژ دەرفە تىشتى خوارنى تیننە و تیری بۆ فرۆتتى. بۆ عەردى پەست بکار دین، جى مفلنکان، قەجەخانە بقى رامانى عەرەبى یە.
جۆبەست: سکر، خەمى جەلال(سد).
جۆبەخانە: جەبەخانە، عومبارا چەکى، کوگای چەکو تەقەمەنى.
جۆبەر: (۱) جۆکۆل، مەھندسى نەخشەکیشانا جۆکان؛ (۲) جانەوەرەکە دبیژنى جۆبەر.
جۆبار: جۆبار، رووبار، خو دەریازکەر.
جۆبار: بنیترە جۆبار.
جۆبى: بەو سەبەبە، ژبەر ھندى وازەبەکى ھەورامیە: «جۆبى جە عصیان دلیریم کردن - تقصیرم جە حەد و حیساب بردن».
جۆت: بەرامبەرى کەتى، کیتلانکرن عەردى، دووان.
جۆتوکەتانى: کەتوچۆتانى (یارىبەکە مندالانەبە).
جۆتانە: باجەکى سالیانەبە ژ جۆتکاران وەردگرن. وازەبەبى جۆتان، جار بکار تیت بو دو مرۆقیى ترسناک، یان ژ بۆ جۆتانە گورگان یان جۆتانە سەبیت درندە و دژوار.
جۆتکار: جۆتیار.
جۆتیار: (فلاح): «جۆتیار و چبە دجینى؟ ئەگەر شینسوو دى بینى» "پەند".
جۆتکاری: جۆتیارى، کارى فەلاحەتى.
جۆتیارى: بنیترە جۆتکاری.
جۆتکرن: جووتکرن.
جۆت قۆشە: بەدەفەر (مشۆم).
جۆت قۆج: دو شاخدار (ذوالقرنین).
جۆغ: جۆغ.
جۆخین: خەرمان، بیئەر.

جره بوزه: ئهف واژه به بۆ بهرازی تیتته گۆتن دا ژ لانه بی خو
 ده رکه قییت دبیتژی: (جره بوزه، جره بوزه) نانکو ده رکه فه ئه ی
 یه کانه به راز.
جرنگان: مرۆقی تووره و ترۆ، جرجنگانی، جرجینگانی.
جرو جانه وهر: تشتیت به رنه که تی.
جرو جیاز: تشتیت ناقلی و رجیت ناقلی.
جرو جیایی: بنیره جرو جیاز.
جره اتن: تیکچوون، تیکبرن، ته نگاش کرن، بچرچ هاتن.
جره به گزاده: ته بیره کی رهنگا وره نگه و زۆر جوانه و زۆر
 گچکه له یه.
جرنگانن: باجه که بخورتی بیتته ستانن، تووره کرن.
جرنگه: چنگه چنگی دراخی.
جروکه: چیکه چیک و زیرکه زیرکا ته یرکیت بچووک.
جریدان: جریدان، جریتان، قۆشمه.
جریت: جلیت، داره که کو سواران لده می غاردانی دهوشاند،
 یه کدوو.
جریتان: جلیت بازی، یاری یه که.
جریکه: چریکین، چریوه، زریوه.
جرنا و فرنا: ناخفتنیته به ره قازی و بیهۆده (هذیان).
جرجینگانی: رابوونا هنده که مرۆقان بکارتیت ترۆی.
جرف: له رزین، ژ رجفه ی کوردکاری بوویه.
جرجنگانی: بنیره جرجینگانی.
جزز: دهنگی ناسنی سۆزوری ده میکو دکه نه ناخانی، بۆ گۆه
 تیژی جزز بکارتیت.
جزم: جوزئه که ژ قورئانی، جوز (مجلد، کراسه) (ع، ک).
جزمه: پیتلاق ساق دریت، چه که (موزه).
جز و بهند: بنیره جوزی بهند.
جزدان: جوزدانک، جوزدان (محفظه النقود).
جفت: جۆت، دوو که ت.
جفته: مووکیش، دراویژا سهعه تچیان.
جفته وه شانن: جۆتک وه شانن، پیتن هاقیتن.
جفته وه شین: پیتن وه شین، پیتن هاقیتن.
جفتیار: جۆتیار، جۆتکار.
جفتیاری: جۆتیاری، جۆتکاری.
جگهر: جیگهر، میلاک.
جگهره: جگاره، سیگاره.

جوگ گرتن: سکرگرتن.
جوگ هه لبه ستان: جوگ گرتن.
جوگا: جوگه.
جوگمه: بنیره جه مسهر.
جوگه له: جوگا بچووک، جوگ.
جۆل: گیایی پاک و خاوین.
جۆلانه: ته قنی داپرۆشکی، ته قنی ته قنیبیرکی.
جۆله: جولا، جله، جولا هه ک، جۆلهه، جۆله، لقین (بافنده،
 نساج).
جۆلانه: جولانک، نه سللی وی (جۆلانگه) یه.
جۆلانی: جۆلانه، خۆهژانن بچۆلانگه ی.
جۆله بی: جۆلایی، جۆله کرنا بدهستی (بافنده بی) - حیاکه
 بالید).
جۆم: گۆم، ده حل، ئاودر.
جۆمال: جۆکۆل، جوگ پاک کهر.
جۆمکه: بنیره جه مسهر.
جۆم و جه لال: شیفکوگهرک.
جۆمهرد: جوامیر.
جۆمهرد: ئاقبیرت ناخ مشاران، وه کی "باته بی" دبیتیت: «ل
 جۆمهردان...»
جۆنه کا: جوانه گا.
جۆنگ: لخی چۆنا پاشیا کهری.
جۆن: جقین.
جۆیار: بنیره جۆیار.
جره: هه قکی، ده مه قال.
جره جی: جره کیشانه کی دریت.
جره جی: جره جی.
جرت و فرت: جرت و جۆپ، هات و چۆنا بله ز و به ز.
جرت: تر بدهف بهردان، دهنگی دراندا قوماشی.
جرت جرت: جرت له دوو جرتی.
جرت و هۆر: جرت جرتا پیکفه و بهه قرای.
جرت کردن: جرت بهردان بدهفی.
جرج: جورج، گیانداره کی ژ قهومی مشکانه به لخی گه له ک ژ
 مشکی گه وره تره.
جره کۆره: جرجی کۆره.
جرد: جورج.

تینه دل سه درم ژوان و سینه تی سه د جهرید» (جهرید لقییره دا کورته رمه). هندهک دبیترنه بهزاندنا ههسپان جلیت، یان جلید، یان جرید، جلیتانی، جلیدانی، جریدانی.

جله: رهچاو، قرم، ناز (طمع).

جمین: جقین، لقین، بزقین.

جمان: جوولان، جوولیان، جمیان.

جمه: لقه.

جمهجم: لقهلف.

جمدان: تهکاندان.

جمشگر: زندهک.

جمک: بنیپه جیمک.

جمکانه: جۆتانه.

جمکوت: قهلهبالغ (ازدحام).

جمگهجمگه: پارچه پارچه.

جموجۆل: لقینا بلهزو بهز، لقین، لقهلف.

جمشید: پاشایهکی پیشدادیانه نسهبی وی دگه هیتته هوشهنگی، ناقتی بابی وی تههمورهسه، چارهمین پاشایی پیشدادیانه بگۆیره وی داستانن شاهنامه وی ههفتسه د سال پاشایی کریه و جهژنا نهوورۆژی وی دانایه و درستکریه و دامه زراندهیه. گهلهک ری و رهسم و ئایینیته بهریا کریه ههه دبیترنی جهه و جمشاسب و جهمشید. ئەف ناغه ژ دوو واژه یان پیکهاتییه (جم+شید) جهه ب رامانا درهخشان و بریقه دار واته (کورپی رۆژی) یان (کورپی خۆر).

جملی: جمکی.

جمکی: جیتمک.

جن: ژ نه ته وهی شهیتانییه، ئاشقیستایدا جئینی هاتییه، عه ره بکاری بوویه.

جناوهر: جانوهه، جانبهه.

جنقین: راپهرینا ژ ترسا دا (فزح).

جنچک: جنچکان، ئەوه کو مرۆف لسهر پیت خودانیشت و کماخیت خۆ نه دانیهته عهردی.

جنجکه: بنیپه جنچک.

جنگز: جنگن، مرۆقی ترش و تال، ئەنی گری.

جننه: ژنا گردژوار و هه شهری و قه حبهیه (جنده).

جننه باز: ئەو مرۆقه کو لدۆر ژ نیت قه حبه دگهریت.

جننه خانه: قه حبه خانه، جنده خانه (محل البغاء).

جگه رسۆتاو: جیگه رسۆزیگ، جیگه رسۆتی.

جگه رگۆشه: بریتییه ژ کوپ و ئەولادا.

جگه رهخۆر: جیگه رهکیش.

جگه رهفرۆش: جیگه رهچی.

جل: جلی دهوارا، جلکیته مرۆقان، دیسان بریتییه ژ مرۆقی ته مهبل و پیکاره و نه رمۆنه رمۆ.

جلبروو: جلدروو.

جلدان: چارۆک، چارۆکه.

جلبرین: جلک که رکرن.

جلیت: کورته رم، جریته.

جل شووتن: جل شوشتن.

جل شۆر: جلک شۆر.

جلق: دهست په رکه، جهق.

جل شۆرک: ئەو عهرده کو جلکان تیدا دشۆن.

جلک: جل و بهرگ، جلکیته مروقان.

جلکار: جلکی کار، جلکی شولی.

جلله: جولله، نه و عه که ژ کیسه لی زۆر مهزن (تمساح).

جله و: ههفسار.

جله و گرتن: ههفسار گرتن، بریتییه ژ مه نعی.

جله و شلکردن: جله و شۆرکردن، جهله و بهردان.

جله و کیش: جله و دار، جهله و دار.

جله و کیشان: کار بدهست گرتن.

جله و گیر: ئەو کهسه جله و ی کهسه کی بگریته وری نه ده تهی لاکیشی بکهت.

جله و گیری: مه نغ، بهرگری.

جله و هه لته کاندن: جله و هه لکیشان، جله و کیشان (منع).

جلخۆز: رهق، مرۆقی جلف و هسک، جلفی.

جلنپۆر: پیتترانکی خه لکی، مرۆقی بیدهسته لات.

جلدروو: دروینکار، خه یات.

جلوراز: = =

جل و جۆر: جلی دهواران، جهۆری دهواران، تهغه ره ئەف هه ره دو واژه پیکهقه تین.

جلیتین: جلیتانی، جلیت بازی، یاری به که.

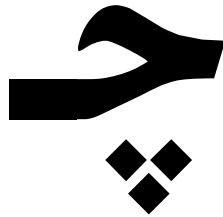
جلیتانی: جلیت بازی، رم بازی.

جلیت بازی: یاری کرنا بکورته رم، ههه دبیترن جهرید؛ "جزیری" فه رموویه: «کی دزانیت من رۆم بازان دهه ما تۆغله مه تین –

- جنۆكە:** بئىرە جن.
- جنىتو:** جفېن، (جنىتو راستترە ژ جوبىن چكو ئەسلى واژى <دژ + نىسو>، بەلى جفېن ژ ھەرد و كان سقكتترە چەندانكو دوو مەعنا ژى ددەت، ئىك لڧىنە و ئىك خەبەرگۆتن).
- جوال:** جەوال (جولق) گوڧىكا گوشى يان ھەر جوالەك.
- جوالك:** جوالى بچووك، عەرەبكارى بوويە بۆ جولقى.
- جوال درىاي:** بربىتتە ژ فەقىرى و بىبەرەكەتى.
- جوالدور:** ئەو كە جوالان ددروت، شووژن.
- جوامىر:** دلېر، زېرەك، مروف چاك (اصىل، نجىب).
- جوامىرى:** پىياوچاكى، ئىنسانى (اصالت، نجابت).
- جوان مەرد:** جوامىر، ئازاد مەرد، جاحىل، بەخشندە، ئەسلى، بزرگوار (اصىل، نجىب) رستى.
- جوان بەخت:** خۆش بەخت.
- جوان:** تۆلاز، جاحىل، جوامىر (جمىل).
- جوانكە:** جوانكەلە، جوانكەلە، خسكۆك، شەنگ.
- جوانكەلە:** بئىرە جوانكە.
- جوانكىلانە:** = =
- جوانىك:** بەرھەمى تۆلازىيى (ثمرە الشباب).
- جوانى:** جوانو، دەورانى گەنجى و تۆلازىيى.
- جواننو:** جوانى ماھىن، يان جوانى ھەسپ.
- جواننە:** تەرح، تا، پشكوژ، غونچە (برعم، براعم).
- جواننەك:** بئىرە جواننە.
- جواننەزوو:** خۆرت، زوگوردى، زوگورده.
- جواننەمەرگ:** ئەو كەسە كو د جاحىلىيى ناكام دىبىت و دمىت.
- جواننەمەرگى:** مرنا د جوانىدا.
- جوانكارى:** ئەنجامدانا كارى جوانو نوپخووزى.
- جوانەگا:** گايى تازە گەشتى، ئەو سەنگۆلەيە كو پوڭ بوويە بەلى ھىژ نەبوويە گايى تەمام و جۆتكەر.
- جوانكار:** ئەو كەس كو جوانكارىيى دكەت، ناڧە بو خودى.
- جواناو:** عەرەقدانا مرنى، خوھدانا مرنى.
- جوانچال:** زىدە جوان، زىدە شەنگ.
- جوانن:** جمانى، جماندن، جفانندن (تحرىك).
- جە:** جى، جە.
- جەان:** دونىا، گىتتى، عالم.
- جەانسۆز:** پادشاهى ستمەكەر. "جزىرى" ئەڧ رستەيەى بكارئىننايە دىبىتتە «جەانسۆزى»، جىھان سووتىتەر.
- جەان نارا:** دونىا خەملىن (تزين الدنيا).
- جەان ئافرېن:** بئىرە جەھان ئافەرىن.
- جەان ئەفرووز:** دنيا رەوشەنكەر، دنيا رۆنكەر.
- جەانئان:** ئەھلى دنيايىن.
- جەانئىن:** دنيايىن، دنيايىتن.
- جەان پەناھ:** پەنادەرى جىھانئىان، ئەو كەسى پەنايى ددەتە مروڧان.
- جەانتاب:** رۆنكەرى دنيايى.
- جەاندار:** خودانى دنيايى، پادشاه، مەبەست خودىيە.
- جەاندىدە:** دنيايىتى.
- جەانگىر:** بئىرە جەھانگىر.
- جەانگەرد:** تورىست، گەشتىيار، سەيران كار.
- جەان نما:** نەخشەيى جوغرافىيى كو دنيايى د دو نىڧ كورە دا نىشان ددەت.
- جەال:** جوال، جەوال.
- جەۆر:** جۆر (علىقە)، جەۆرى كەرى، جەۆرى دەواران، ھندەك دىبىژن: جۆر، يان جۆرك، يان جەۆرك. "نالبەند"ى جەۆر پۆ شەلى يان شەلوالى بكار بربە دىبىژىت:
- جەۆرى سەرىپا بىژە، چبە تىدا كو مەخفى بووى
- ئەگەر جارەك نىشانىت دەم، وەكى كەردىيە فيكىفىكى

ج: شه‌شه‌مین تیپ ژ تیپیت چه‌چی کوردی کو بحسابا
نه‌بجهدی دبیته ژماره ۳ تیپهک ساز و بیده‌نگه؛ (۲)
نامرزی پرسباری، نامرزی هلبژاردنی: «ته چ گوت؟»،
«چ کور، چ کچ».

چا: کورتکری بین (چای، چبای، چاک) یه.

چابه: خو چاک بکه.

چابوو: چیبوو، چاکبوو.

چابوون: چیبوون، چاک بوون.

چابووغ: سنوور.

چاپ: (طبع)، بریتیه هندهک جاران ژ دره، ده‌له‌سه، شقل.

چاپوک: چالاک، چوست، زیرهک.

چاپالیتو: چاپالیتف، چارزن، چاسه‌فینک، سه‌فینکا چای.

چاپخانه: جهی چاپ کرنا کتیبیا.

چاپکردن: چاپکرن.

چاپکهر: نه‌وه کو کتیبیان چاپدکته.

چاپلیدان: بنیره چاپکرن.

چاپباز: دیله‌وار (مکار).

چاپوچوپ: چاپوچوپ، نه‌وه‌سه‌مالی ژقییره بده‌ستی خو
دیخیت و دخوت بریتیه ژ حیله‌بازی، دره‌وی.

چاپهز: چاپهست، قوری، چاپهست کوردیتره.

چاپهست: بنیره چاپهز.

چاپلوس: مرۆقی کو لسه‌ه‌می وهریسان هله‌په‌رکی دکته،
مرۆقی دوو روی.

چاپلوسو: حیله‌بازی.

چاپوگوپ: چاپوگوپ، شاتوشوت، فیل و فرهج، حیله و حواله.

چاپگه: جی چاپکرنی (مطبعه).

چات: په‌رۆک، رستکا تهنه‌نگ پاک کرنی یه.

چات کیش: نه‌و ناسنه‌یه کو بسهری رستکا تهنه‌نگ پاک کرنی
قه دکهن.

چاتۆل: هه‌لامه‌ت، هه‌لامه‌ت نه‌و په‌یکه‌ره خه‌یالی یه‌یه کو فلاح
ناش بیستانان چیدکهن دا حیوانات و ته‌یر و ته‌وال ژئی
بره‌فن، زیانی ده‌رامه‌تی نه‌کهن، ته‌غهر ژ دارو په‌روکان
چیدکهن وه‌کی مرۆقی دادمه‌زینن و حیوانات تا دمه‌کی
ژئی دره‌فن.

چاتۆله: خه‌ریوش، خیشه‌تکی کچکۆک.

چاچۆله: ته‌شقه‌له.

چاچۆله‌باز: حیله‌باز، ته‌شقه‌له‌چی.

چاچه‌قۆلی: ناشاشۆکانی، ناشه‌قۆلی.

چاچک: جاجک، به‌نیشته.

چاچی: چاچی.

چاخ: دهم، گاڤ، ترخان، قه‌له‌و.

چاخانه: چاخانه.

چاخ و چۆل: خانومان، ژناریکو پینک و مال پاکژ.

چاخوچل: چاخوچیل، چاخوچۆل.

چاخه‌وه‌کردن: چاخکرن، قه‌له‌وکرن.

چاخموور: قه‌وی، قاییم، چه‌خموور.

چاخان: درۆتراش، دره‌وتراش.

چادان: چادانک، چاپه‌ست، قوری.

چادر: خیشه‌ت.

چادرچی: خیشه‌تساز (خیام).

چادرگاه: چادرگه، نوردیگاه.

چادرنشین: بریتیه ژ کوچهراتی (سکان الخیام).

طوری کرن: تو بچی میتر ناکه ی؛ وی جوابدا و گوت: پین بسولان نه ز نه فیم، منژی پین بچاروخ نه فین».

چارشهمبی سووره: نهو چارشهمبی به کونوروز پیترا تیت، نانکو پشتی وی هتا نه ورزئی چ چارشهمب نینه لهو دبیتئی چارشهمبی سووره چکو دکه فن دا هتا نهو کورد و ئیرانی ناگری پاشی روژتاقایی و هتا دهسک ژ شهقی دجیت هلدکن و هلهبرکی و کهیفی دکن. زهردهشتی عهقیده دکن کوزهردهشت (د-خ) لوی چارشهمبی هاتیه دونیایی، چارشهمب نک ئیزدیانی روژکی پیروزه. هم دیسان نهو چارشهمب سووره ریکهفتی دهسگیرکنا (ضحاک) به ژلایی کاوهی مادیفه (کوردیفه) و راسپارتنا (حکمی) بو دهستی فریدونی کوردی (مادی) نهو فریدون دبیتیه باپییره گهردی زهردهشتی بچند پستان.

چارمیرگی: چوار زانو.

چاروق: کالک، کالاش، زرگال.

چارچمیل: بنیره چارقولپ.

چارقولپ: نهو نامانه کو چار دستک لیهبن، چار چمبک.

چارمیخه: پانوقه لهو، قاییم (محکم).

چارقورنه: بنیره چار لا.

چارزانوو: چارمیرگی.

چاره: (۱) (علاج): ۲ بیجم، بهخت: ۳ پهرده.

چارهش: بهخت رهش، بی تالع.

چارپین: چوارپا.

چارچیق: عهردی زور بقور و قهره و قامیشه.

چارکولزل: میهاگوهسی.

چاربهک: ۱/۴ (ربع).

چارهگران: دارگران.

چارهوا: ماهین و ههسپ.

چارچی: چارچی، چهرچی (منادی).

چارهچهقیله: چاران چهقیله.

چاران چهقیله: گولالهسور، خهزل.

چاروهدار: ولاخ دار، هیستردار، یان مهزنی کاروانی، یان نهوی دهوارو هیستران بکری ددهت.

چارویدار: بنیره چاروهدار.

چاروو: حیلکههر، دیلهوار، خاپینوک.

چاژ: چیتژ (ذوق - تذوق).

چار: (۱) چوار، ژماره «۴»؛ (۲) چارۆک، (پیتچان لحوچارو خومار) «جهگه روین».

چارده: چوارده، ژماره «۱۴».

چارسهده: چوارسهده، ژماره «۴۰۰».

چاردیو: چارلا.

چارلا: ههر چوار لا: روژهلالت، روژتاقا، باشور، باکور.

چارماک: چوار رهگه زیت سهرهکی: ناگر، ئاف، خاک، با.

چارکهوت: چاردهم.

چاردهم: چوار وهرز، بهار، هاقین، پاییز، زستان.

چارخو: چوار رهوش یان خو (۱) خوینی فهرمانی، یان فهرماندر (النفس الاماره): ۲) خوینی لهکهگر (النفس اللوامه): ۳) النفس الملهمه؛ ۴) خوینی نارام (النفس المطمنه).

چارهسهر: عیلاج.

چارهسهرکرن: عیلاج کرن، چاره دوزی.

چارهسهری: رابون بچارهسهرکرنی.

چارسوو: چارگوشه.

چارگوشه: بنیره چوارسوو.

چارخانه: شاشک (عمامه).

چارۆک: بالاپوش.

چارۆکی چارۆکی: مقامهکی کورده.

چارچاو: گهلهک هشیار، زیرهک، وریا، ناگا، لهر بهرزهبوی، سهرگهردانبوی.

چاره نووس: سهره نجام، پاشه روژ، قهدهر.

چاریان: دو ریک تیکسپهرن، ژ دوو واژه پیکهاتیه: «چار + ریان».

چارپا: چارپین، حیوانا تیت کو ب چوارپین بریقه دچن.

چارپین: بنیره چارپا.

چاردار: دارتهرم (نقش).

چاره رهش: بهدبهخت

چارچهک: مروقی بخه نجر و تیر و شیر و گورز بیت دبیتئی چارچهک.

چارشا: عهده تگری، گهرتی، مروقی کو تشتهک بو خو کریتیه پیشه و عهدهت.

چارشهمقام: چار ریان، چار جاده، چار راه.

چارۆخ: یان چاروق کالکا بشرۆخه. دبیتن: «پرس ژ کچهکی

- چاژين:** چيژان، تام کرن (تذوق).
چاژاندين: چاشاندين، نۆره دان.
چاشاندين: تۆره دان، فيرکرن (تعليم) دان، نيشاندين، روشنبيرکرن.
چاشا: تامزان، چيژا.
چاشبون: شاشبون، سهرسوپمان.
چاشت: تاشت، تيشت، چيشت.
چاشتن: چيژتن (تذوق).
چاشين: گهرتي بوون، فير بوون.
چاشتي: نمونه، چاشتي، وهکي، مينا. "مهلايچ جزيري" فهرموويه: «مهگو مهه نوه! چاشتي يچ نه برۆي ياري». نهز ديبيرم رهنکه چاشني و چاشتي د کورديدا ژيهک خانه واده و فاميل بن يان چاشني ههر چاشتي بيت يان چاشتي ههر چاشني بيت. بداخه وه هه تا نهو بومه روژ نه بوويه. بهلي چاشني د فارسيدا ههيه و مهنا وي نيژيکي چاشتي يچ کورديه. چاشتي يچ نه برۆي ياري نانکو وهکي نه برۆي ياري، نمونه يچ نه برۆي ياري، جاشنيژي ههر وي مه به ستي ددهت ههروهکي شتي وي مه به ستي ددهت. رهنکه شتي کو دزاراقي کرمانجيا ژوريدا بکارتيت ژ چاشتي هاتبيته موخته سهر کرن.
چاشنا: تام کرن، چيژين، چيژنده. "خاني" فهرموويه: «تاجدين کو د خرمه تا نه مير بوو - چاشنا وي دهست و چاشنه گير بو».
چاشناگي: نهو مرۆقه نه مينه به کو بهري مه زنان و سه روکان ژ تشتي خوارني يان چايچ، يان قه هويچ، يان شهريه تي دخون پاشي نهو مه زن و سه روک دخون. ژترسا هندئ نه کو ده زمانه کي کوشنده تيدا هه بيت.
چاشيدار: ب تۆره، فيرکهر، لئاقيس تايدا ههر هۆيه.
چاشتينگا: چاشته گا، چيشته گا، تيشته گا، تيشته گه.
چاشاند: فيرکر (ادب).
چاشاندي: فيرکري، نهف و اژهيه بدرستي لئاقيس تايدا هاتيه.
چاشيدهر: چاشيدار، فيرکهر (معلم).
چاف: چاو.
چافک: چاوگه، هندهک هوره کولکن وهکي چاقينه.
چافکهر: چاقه افيز، چاقه شين (حسود).
چافتي: چهفتي، که فيک.
- چاڤ:** چاو، چه م، چه و.
چاڤه: چاوه، کاني.
چاڤه افيز: چاڤ وه شين (معيان، حسود).
چاڤه ري: چاوه ري، چاوه نوار (منتظر).
چاڤلدهر: چاوله دهه، نهو که سه چاو لژنکا دگيريت بهرامي.
چاڤپيس: (حسود، نظرياز).
چاڤپيسي: (حسودي، نظريازي).
چاڤتير: دل فره (قانع).
چاڤبرسي: چاڤتاري.
چاڤتاري: بخيل، قهلس.
چاڤ فهکري: مهرد، دل تير (کريم).
چاڤ چهرينک: نظرياز، حيز.
چاڤباز: چاقه افيز (حسود).
چاڤدانايي: مننهت زان، سپاسکهر، منه تبار.
چاڤدانان: مننهت زانين، سپاسکرن.
چاڤلتيقاندن: به خشين، تيبورين.
چاڤ ليتقوجاندين: چاڤپوشين، به خشين (سماح).
چاڤشين: چاقه سک.
چاڤرهش: چاورهش.
چاڤرهشي: بريتيه ژ نه چاري يچ، بي ري يچ.
چاڤ پيکه فتن: ديتن، ديدار، ملاقات.
چاڤدان: يارمه تي (مساعده).
چاڤشور: رسوا (مفضوح).
چاڤشورکرن: بريتيه ژ گهف و ترساندن.
چاڤ پوشين: به خشين و تيبورين.
چاڤ ليتبادان: چاڤ لي سۆر کرن، ئشاره تدانا بچاقان، برهنگي گهفي يان تشته کي دي.
چاڤ لي زق کرن: چاڤ لي سۆر کرن.
چاڤرهق: چاڤ په رچفتي، چاڤبوک (حافظ).
چاڤمهست: چاوجوان.
چاڤکال: چاو به کال.
چاڤسست: چاڤشور، بي غيرهت.
چاڤهشک: بي شهرم، پي روو (وقيح).
چاڤهشکي: بي شهرمي (وقاحه).
چاڤچيچک: جوژه تربيه که.

هاتيه. "مهولهوى" ديبثريت: «نيرگس وهمهس مهس مديو
 كين نهو كهس؟ - گوشه ي چاك دل وهرنه دۆ جه دهس؟»
چاكبين: چاكبون، شايبيسته يي.
چاك كردن: چاك كرن، باشكرن.
چاك كردنهوه: باشكرن (اصلاح كرن).
چاكى: قهنجى، باشى.
چاكى كردن: باشى كرن، قهنجى كرن.
چاكل: كهلهمه، ژ ئامرازيت جووتكرنئ (من ادوات الفدان).
چاكوجونى: پرس ژ نهحوالى، حال پرسى.
چاكوچ: چهكوچ (مقمعه).
چاكه: كارى شايبيسته، چاكى، باشى.
چاكهت: چاكيت.
چاكل: سهري دههمهنى ئهويكو ديتنه هيلان و نادورين، تيل.
چاكيتى: چاكى: «چاكى خودانئ خو دناسبت» "پهند"; «چاكين
 بكه و بشاقيتيدا بهرده» "پهند"; «چاكى جهم خودى بزر
 نايبت» "پهند".
چاكر: بهنده، نوكره.
چاكرى: بهندهيى، نوكره، خولامى: «تونهبى پهردهنشين چاكر
 و قهوادئ چكهت» "جزبرى".
چال: (۱) كۆرت، قۆرت (حفره); (۲) بزنا ناڤ چاڤ سپى; (۳)
 جهوال.
چالاو: بيتر، واژهيهك شهبهكيه.
چال كرن: قهشارتنا تشتى د چاليدا.
چال و چۆل: كهند و لهند.
چاله دام: بييرى تايبهتى، بييرى مالهكى كو تايبهتى وان بيت
 <واژهيهكى ئهوراميه>.
چالاک: چاپوك، چهلهنگ، زيرهك، فاما، مييرچاك،
 هونهرمه ند.
چالاکى: چاپوكى، زيرهكى، چهلهنگى. سئكى، فامايى،
 هونهرمه ندى.
چاله: كيسكى توتنتى بۆ نه رگيله ي.
چالدين: دارينك، نامانئ كو خوارنا سهگى دكه نئ.
چاله چه قيله: گوله سووره، گولاله سووره.
چاله قوته: نهو چاله كو گهلهك كوور نه بييت.
چالهمه: ئاقه ماست، ماستاو.
چالش: خهبات (ت، ك).

چاڤينۆك: چاڤهافئ.
چاڤبۆق: بنيره چاڤهوق.
چاڤيلكه: چاڤيلكه، چهشمك.
چاڤدانان: چاكى كرناد گهل ئيكى.
چاڤزلكانئ: چاڤزلكى، چاڤهلبيرين، لهيڤيا تشتهكى.
چاڤ حيز: چاڤ لدهر.
چاڤشتركانئ: يارى بهكى بچووكانه.
چاڤديز: نوهدار، زيرهقان، گهزمه (مراقبت).
چاڤديرى: زيرهقانى.
چاڤهلتوتيركاندن: چاڤ ز فزاندن (تحريك الاجفان له).
چاڤكوسكانئ: چاڤهلهته كاندن.
چاڤكرتداي: بريتيه ژ نه زانينئ (جهلى).
چاڤگه: چاوگه (مصدر).
چاڤ ئير: چاوخيل (احوال): «چيا ب چيا ناكهڤن، بهلئ چاڤ
 ب چاڤا دكهڤن» "پهند".
چاڤبزركانئ: چاڤهلهته كاندن: «چاڤئ لدهريا خول لسه ربا»
 "پهند".
چاڤتراورى: چاڤ خيل، چاڤترى وري، چاڤ (متحرك).
چاڤ مار: بريتيه ژ دل بهرى، چاڤتير.
چاڤ نهرم: چاوكر، چاڤ راشكه ستى.
چاڤئ دلى: چاوى دل (بصيره).
چاڤئ سهري: په يقه كه بو ستايش و مده كرنئ بكار تيت.
چاڤكز: چاڤراشكه ستى، چاڤنهرم.
چاڤكا: جوهره ترى يه كه، ديبژنه مرؤڤئ چاڤگرزى.
چاڤكرتن: چاڤچوشين، چاڤنقاندن (صرف النظر).
چاڤهلهك: چاڤجوان.
چاڤليكرن: كۆمك، (لاساى، چاڤديرى، هاريكارى) ليكرن.
چاڤچنۆك: پاته خۆز (دنىء النفس)، پهست.
چاڤ تولكه: چاڤقولكه، نه خوئشيا تاعوونى، ئيشا مريشكان.
چاڤگهر: چاوگهر، چاڤبيس.
چاڤنه زير: چاڤنه زير، نازاردار (طماع).
چاكله: چاتۆل، چاتۆل ئه ودهكو هندهك دار و په رۆكان وهكى
 په يكه رى مرؤقان چيدكه ن و لناڤ بيستان و وه رزان
 دچلكين داره شه بو تهر و دورندان چيبيت و ژ زيانئ دوور
 بكهڤن (هلامهت)، كۆلكئ بچووك.
چاك: (۱) باش، قهنج; (۲) ب مهعنا دههمه نئى د ههوراميدا

چال چالانی: چاله زجانی، یاری به کی مندالانه به.

چاله زجانی: بنیره چال چالانی.

چاله به فر: کونه به فر، به خچال. لکوردستانی چاله به فری یان

کونه به فری چیدکه من بدوو شکلان: ئیک دبی عه ده کی کۆلن

ته مه ت شیان خۆ و پیوستیا خۆ د زستانیدا وی چالی

پربه فر که ن، زۆر به زبوتی بکایی دادپووشن کو با بناف

نه که قییت دده می هافینیی و گهرمایی سوودی ژ وی به فری

دبه ن، هم بۆ هه خارنا ئاقا سار و هم بۆ فرۆتنی. یا دووی:

چاله کی دکولن و ره خیت وی وه کی کۆته لئ ئاشی که نه

دیوار، بکسلی سواق دهن، دهمیکو دبیته زستان دئ به ری

ئاقا پاکژ دهنه وی چالی هه تاکویر دبیته و دهر دو چلیان

(کانونان) دئ بیته سه هۆل (حمد). دیسان وه کی مه گۆتی

سوودی ژئ دهن به هه خاری و فرۆتنی ده افینیدا بمشاری

دبرن و ئستفادی ژئ دکه ن. مه ئه و قسمی ئه ولی دیتبوو،

به لی شکلی دووهمین نه دیتسیه، به لی پیره میتران بۆمه

گۆتیبه. به لی دئ رۆژه ک هیت مندالیت مه نه زانن چاله به فر

یان کۆن به فر یان به خچال چیه. نه هۆژی ئه گهر که سه ک

لچیا بیته کوردستانی بگهریت وان چاله به فریت عاقدکری

دئ بیته. چاله به فره کی دکه فری کۆلای من ل کوردستانا

عیراقی لگوندی بیری ل شه مکانی دیتیه نه هۆژی هه رمایه،

لهندا قی گوندی به، ۲۰۰ مترا ژ گوندی دووره بلایی. لقیه

دا هه ژی گۆتی به کو ئیرانی نه هۆ دبیته (ئلاجه) ی به خچال

(ته ماشای واژه یی به خچالی بکه).

چام: (۱) عبره ت، گرفتاری، به لا، کاژ؛ (۲) داره کی زۆر بلند و

مکوم و جوانه، دبیته داری چامی.

چام چام: ئه و ریکه کو چه پ و خوار نزم و بلند و نشیف و

ئه فرار بیت.

چامه: چه کامه، هۆزان (قصیده). "جزیری" فه رمویه: «دریا

وان خه ت و خالان - کونه هه رفیت قه له مینه / مه ژ فیضا

ته به مه ستانه - ره وان چامه له باله ب». چامه نا قی

گونده کی کوردانه ل کوردستانا عیراق - نا کرای.

چه کامه: چامه، هۆزان، ئاواز.

چامه رهش: به لایی رهش.

چان: چانه.

چانه: (۱) چنه، چناکه؛ (۲) تشته که بدوو جه نه رفیه تیخن

هه تا رخیسی راسته که و بشه به کی دبیته مالک؛ (۳)

لمال، دئه سل دا: <چ + یانه>.

چاندن: کشت و کال، یان کشت و کار.

چاندکار: جووتیار، ئه و که سی کاری چاندنی دکه ت.

چاندن: تۆف هافیتن.

چانته: چانتک، تۆربه.

چانتک: تۆربه.

چاو: (۱) چاف، که رمه نشاهی دبیته چه و، شه به ک و هه ورامی

دبیته چه م (عین؛ ۲) دراقه کی که قنی ئیرانی بوو لسا لا

۶۹۲ خانم (که ی خاتون) ئه ف دراقه چی کره ئیخسته

ره واجی. ئه ف «خانم» ه ژئ پیشه وایه کی مغۆلانه، ب

مه عنا ته ماشا کرئی تیت، دبیته: «چاوچاو ئه فیره کی قی به»

نانکو به را خو بدی.

چاوانه: چالا، بیری ئاقی.

چاوباز: چاف هافیتن، چاقیت وه کی ته بیری بازی (حسود).

چاوبازی: چاف هافیتن، ته ماشا کرنا کچ و ژنیت خه لکی

بهرامی.

چاوبرکی: چاوبازی، ئاماژه پیدان بچاقان.

چاوبرسی: ته ماع، چلیز.

چاوشور: رسوا، قه لس، عه فیس.

چاودانای: سه رشۆر، به رمننه ت.

چاوه ره ژیر: چاودانای، شه رمکری.

چاوپۆش: جوامیر، به خشنده.

چاوپۆشی: به خشنده ی.

چاوته نگ: قه لس، عه فیس.

چاوچنۆکه: پاته خۆر، دووقه لانک (طفیلی).

چاودیر: زیره فان.

چاودیری: زیره فانی.

چاوگریدای: کنایه ته ژ جاهلی و نابه له دی.

چاوچاو: ته ماشا ته ماشا.

چاوه قولکه: چاو قولکه.

چاوچیز: مرۆقی دلپیس، مرۆقی چاو باز.

چاویش: پله به کی ئایینی به نک زه رده شتیان و ئیزدیان

(عریف).

چاورۆن: ئه ف وشه به لده راقی مزگینی بی کورد بکارتینن،

دبیته: «چاقی ته رۆن خودی کوره ک دا ته»؛ «چاقی ته

رۆن، هه جی بسه لامه ت هاتنه فه».

چاوشییرکانی: یاری به کی مندالانه به.

چاوسۆتك: چاوسپيلكه، چاڤهاڤيژ.	چاوقاييم: نه ترس، بي شهرم، پر روو.
چاوسۆركن: بنپره چاڤ سۆركن.	چاوقاييمي: نه ترسي، پر رووي.
چاوسوركره: بخودانكر، هره شه كهر.	چاوكه: چاوكه، سهروكاني (مصدر). <چاوكه كورديتره>.
چاوقوجانن: چاونقانن، چاوقوجانن.	چاوهري: چاڤهري.
چاوك: دهسته كي چيلكيت هسك بو ناگر هه لكرني، سه رچاوهي واژه.	چاوپيكهوتن: ديتن.
چاوه: كاني.	چاوخيل: چاڤ ڤير.
چاوهزار: چاڤ و زار، بهرزارو زمان، نيش و نه خوشي ژ چاڤن پيس، نقشتي بو چاڤيت پيس.	چاوسۆر: ترسناك، بام.
چاونه نداد: چه شمه نداد، چاڤه شين، چاڤهاڤيژ.	چاوه كرى: چاڤ ڤه كرى، چاوه كرى.
چاويار: چاڤدير، باسكهر.	چاوه گرم كردن: چاڤ گرم كرن، برتيه ژ نقشته كي سڤك و كيم.
چاوياري: چاڤديري.	چاويلكرن: به پرهوي (تقليد).
چاويشه: ژانه كه لچاڤي پهيدا دببت، چاويشه.	چاودان: كۆمهك، پلس كرن.
چاويني: بنپره چاوهزار.	چاوان: چاوا؟
چاوهلته كانن: چاڤ هه لته كانن.	چاوبرين: چاوبار.
چاي: چايي ڤه خارني، گيايه كي بهاري به، فيتك، سار.	چاوزهق: بنپره چاڤ زهق.
چاي پاليو: چاي پالوي، چاي پالون.	چاوبهس: حيله كهر، خاينوك.
چاي پاليڤ: بنپره چاي پاليو.	چاوبهستي: حيله كهر، چاوبهس، چاڤگرتن.
چاي پالوي: = =	چاوبهن: چاوبهن، چاوبهست.
چاي پالون: = =	چاوبوشين: تيبورين، چاوبوشان، چاوبوشي.
چاي دان: چادان، قۆري.	چاوبهن: بنپره چاوبهن.
چايچي: چاي درستكهر.	چاوبهق: بنپره چاڤ زهق.
چاي خۆر: نهو كهسه كو گهلهك ناره زووداري چاي ڤه خارني به.	چاوبۆق: = =
چايخانه: نهو ئاڤاڤيه كو چا تيدا تيته درستكرن و ڤه خارن.	چاوبه رهۆڤر: بنپره چاوه رهۆڤر.
چاين: مرۆڤي سه رماخواري.	چاوڤير: چاوخيل (احوال).
چايگ: تهزي، سار، فيتك، هوين.	چاوپيرا راخشانن: چاوپيراخشانن.
چاير: چاير، چهوران، له وه رگه.	چاوپيخشانن: چاڤ پيراخشانن.
چاير: پاوان، فريز، له وه رگه، جايهر.	چاوپيكهوتن: چاڤيپيكهوتن، ديتن.
چه: نهڤ واژه به بجه ند مه بهستان د كورديدا هاتيه: (١) بو پسياري وه كي چه نه كه ي؟ چه ده به ي؟ نه رچه؟ (٢) بو بچووك كرن. وه كي: بوخچه، قاليچه، ده رباچه، تاچه، تيانچه، باخچه.	چاوپهپ و خيل: چاوپه پوراست، چاوخيل.
چهب: برۆ.	چاوديري: زيره قاني.
چه بچه: كه فگير.	چاوداگرتن: ئشاره تا بچاڤا.
چه بت: جهفت، چهوت، جوت.	چاوداگيرسانن: چاڤكوليا خه فله تي، ناگر گيرسانن، ناگر ئيسانن.
چه پرهك: مرۆڤي په ستو خوار و نه هه موار.	چاوداگيرسين: ناگر هه لكه ر.
	چاوقولكه: چاوه قوله (طاعون).
	چاو و راو: چاوه راو (دعايه).
	چاوه روان: چاڤه ري، چاوه ري.

- چەپ:** بەرامبەرى راستى، دەستى چەپ خوار.
- چەپال:** ئەو كەسە كۆھەمى شۆلان بدەستى چەپى دكەت، دىبىژنى چەپە، چەپال، چەپالك.
- چەپلە:** دەستقوتان.
- چەپالە:** چەپۆلك، چەندەكى كىم ژ تىشتەكى.
- چەپۆلك:** شەقەزلى، چەپىلە.
- چەپالەدان:** وەرگرتنا كەسى پەنا ئىنايە نك تە.
- چەپانن:** چەپانن، چەپانن، ئەو كۆسەگ ژ نامانەكى قەخۆت.
- چەپاول:** تالان، چەپاول.
- چەپاولكەر:** تالانچى، تالانكەر.
- چەپاولكردن:** تالانكرن.
- چەپخون:** شەبىخون، مرقۇق بتر، تر مەزن.
- چەپاۋ:** چەپاول.
- چەپك:** چەپكە، چەپكەگول، دەستەگولەك (باقە).
- چەپكوتان:** چەپلە قوتان، چەپلە رىزان (تصفیق).
- چەپگەر:** چەپگىر، چەپگەرد، فەلەك.
- چەپەل:** پىس، قىزى، پەلەشت.
- چەپلەر:** چەپە.
- چەپلەرىزان:** دەستقوتان.
- چەپلەقوزان:** چەپلە قوزى، ئىپانەت.
- چەپلەلىدان:** دەستقوتان.
- چەپوچىر:** چەپوچویر، خوار و گىر.
- چەپوراست:** (۱) ھەر تىشتىكۆھكى خاچى بىت؛ (۲) بىرتىبە ژ سەرىك و بىنىك كرنى و راستوچەپ كرنى.
- چەپچە:** چەمچە.
- چەپەر:** (۱) سەنگەر (۲) دغدىلك؛ (۳) مەئموورى پۆستىبە (مأمور البرىد). "مەولەوى" فەرموویە: «تەواناى واناى فەرمان نەمەندەن - چەپەر بىت جەوا و خەرىابەندەن».
- چەپۆخان:** كارى بنەھىنى.
- چەپۆكان:** دەستكۆل، پىكۆل.
- چەپگەرا:** حىزىبىت چەپى، كۆمۆنىست و ماركسى، ھاۋەشایەتى خواز.
- چەت:** كۆزدەز، كایى زفر.
- چەتارە:** جلكى نارموشى.
- چەتال:** چەتەل.
- چەتبان:** شمشىرى كورت.
- چەتالانە:** پشكا خودان ملكى ژ مریبای.
- چەتاۋەرۋو:** ئەو كەسە كۆشەرما ۋى رزىبای، بىشەرەم.
- چەتر:** خىقەت، كەپر، شەمى سەبوان، كەزاخە.
- چەتركرن:** چەتركرن، ھەلپاچىن، كەزاختن.
- چەترەقى:** جەدرەقە.
- چەترەلدان:** (۱) خۆگىف كرنا عەلۋەلۋى؛ (۲) خىف ھەلدان.
- چەتە:** جەدرە، رىگر، ئەنگەچەرى (ت).
- چەتلەمەر:** ھار و ھاج (احمق).
- چەتەكارى:** جەردەبى، رىگرى.
- چەتەۋول:** چەتەفەت، زەبەلاح.
- چەتەبىو:** كچەھەتەبىو، كچ ھىتەبىم.
- چەتەبىو:** ژئابەد، ئەسلى ۋى كچ ھەتەبىو، كورت كرىە بوویە چەتەبىو.
- چەچلەمچان:** كاله مستانى ھندەك دىبىژن، چىچلەمچان.
- چەچ:** دەست.
- چەچلەئشانى:** چەچ لدەئشانى، ژيانا دەست و دەف، ژيانا كۆ دژوارو زەحمەتە.
- چەچچە:** دەنگەكە بۆ ھاژۆتەنا ولاغى، ھىستىرى.
- چەچە:** دەستۆكە، دەستگورک، ھەرفىت ھجایى.
- چەخماخە:** چەقماقە، گەشبوونا برووسكەى.
- چەخمور:** پتەو، خۆرستى (قوى، صلب).
- چەخماخچى:** ئەو كەسە كۆ تەنگىت خراب چىدكەتەقە.
- چەخماخساز:** بىتەرە چەخماچى.
- چەخماخە:** برووسكە.
- چەخەر:** نىشانەى سەرى ماىى (اثر الطریق).
- چەدەنە:** رحانۆك (رىحان وحشى).
- چەدما:** لپاش، لدووماھى، لپاشرا.
- چەدى:** چىدى؟
- چەدىن:** كەزىن، كەدىنك (جەرە).
- چەرمەكۆ:** (صدق الحذاء).
- چەرىا:** چرىابە.
- چەرىابە:** گزىر، گازىكەر، خوردهفرۆش، جارچى.
- چەرخەچى:** نۆبەدارى شەقى، زىرەقان، گەزمە.
- چەرخى:** درھەم.
- چەرخىن:** گەرىان، زقرىن، چەرخىان.

- چەر خانندن:** زفرانندن، گهرانندن، چهرخانن.
- چەر خەلە:** بادۆكەك ژ مووی.
- چەر خچی:** فەلەك، هەر تشته کی گر و قر (مدور).
- چەر خ خوارندن:** لدوور خو زفرین: «چەر خ لە چەرم کیشان»
"پەند".
- چەرس:** بنج، گیایە که د کیشن و گیتز دین، حەشیش.
- چەر خەمە:** سەلکا ژ لەقەنێ چیدبیت.
- چەر خدان:** که پر، چارداخ (مظه من الاغصان).
- چەرداوەر وو:** ئەو کەسە یێ بێشەرم کو ئافا رووی وی چکیای.
- چەر اگا:** چەر اگا، کۆز، پاوان، لەوەرگه (مرعی).
- چەر دەووکەل:** دووکیلا تیر و تاری.
- چەرم:** کە قەل.
- چەر مچی:** گەر مارکەر (دباغ).
- چەر مە:** چەر مگ، سپی.
- چەر اگاھ:** بنیتره چەر اگا.
- چەر اگە:** = =
- چەر مە خیار:** ترۆزی.
- چەر مین:** تشتی ژ چەرمی چیبووی.
- چەر مینە:** سبیلکا هیلکە ی.
- چەر مێ وەر شەکتی:** بریتیبە ژ چاک نەبوونی. دبیتن: «تو وەکی
چەر مێ وەر شەکتی یی و چینابی».
- چەر میلیه:** چەر مە، چەر مۆلە، چەر مگ، چەر مەل، چەر مەلە،
چەر مە لانە، چەر م، چەر میلیه، سپی.
- چەر مە سەر ئی:** ساقە چەر مە، بریتیبە ژ دەردەسەر یی.
- چەر اووردی:** تەیرکی دەخلان.
- چەر وەشین:** پین هاقیژ.
- چەر م و سۆز:** سپی و سور.
- چەر مە چەر قاله:** چەر م و چیقاله، گوشتی لاواز.
- چەر م و چیقال:** بنیتره چەر مە چەر قاله.
- چەر نەدە:** ئەو حەیانە کو بدەقێ خو بچەریت و ئالفی نەدەنێ
(سائمه).
- چەر ن پەرەن:** ژبەرگۆتن، بێسوود (هذیان).
- چەر ت:** چەرد، جودابوون، دابراڤ.
- چەر وەدار:** بنیتره چارووەدار.
- چەر ز:** نوقل، تشتی و وەکو نوقل و فستەقا.
- چەر س:** دۆشاف و بەلچەک (مربی).
- چەریان:** چەرین، لەوەرپیان.
- چەرین:** چەریان.
- چەروان:** بەرچیخ، بەرچیق.
- چەرەند:** بێسوود.
- چەس:** چ تشته؟ چیه؟ چەسن؟ «بزاری خانەقینی».
- چەسپی:** پیتقە نووسیای، گرتیبەکی تریاکێ.
- چەسپۆک:** کەسپۆک، سیخور یان کون سیخور.
- چەسپان:** سقک، زیرەک، دبیتن چوست و چەسپان، پیتقە نووس.
- چەسپانندن:** چەسپانن، پیتقە نووسانندن.
- چەسپه:** (لصقه، شریاز، ضماد).
- چەسپ:** قەنیسک، چەسپ، (لصقه).
- چەسپان:** چەسپانندن.
- چەش:** خوینمیژ، زالم، دەف بخوون، تازی نیچیرکەر.
- چەشانندن:** تامکرن لکرمانجیا ژۆری کیم بکارتیت مەگەر
(العشائر السبعة).
- چەشان:** چەشیان، چەشانندن، چەشین، چەشتن (تذوق).
- چەشته:** گیاندارێ گرتی بووی دراقیدا، گیاندار ی فیتری
راقبووی.
- چەشکرن:** فیترکرن.
- چەشکە:** جەرگ و میتلاک.
- چەشمبەند:** جادووگەر، ئەفسونکار.
- چەشمبەندی:** جادووگەری، ئەفسونکاری.
- چەشمەنداز:** چاقهاقیژ.
- چەشە:** تۆمکی کو دکەنە سەر تەلیبی بو نیچیرکرن پەرەندەو
بالندەیان.
- چەشن:** جۆر، نەوع.
- چەشمە:** سەر وکانی.
- چەشم بەند:** پەچە، ئەفسونکار.
- چەف:** خاوەبی (نجوی).
- چەفر:** خاچ.
- چەفت:** خوار.
- چەفتی:** خواری، دەسمال (کفیه).
- چەفت و خوار:** گەلەک خوار و نارێک.
- چەفته گەل:** گایێ چارسالی.
- چەفتیاگ:** خواربووی.
- چەفت:** چەوت نانکو نەراست. "خەلیفە سەلیم" فەرموویە:

چەقانزەن: زمان وەشىن، پرىبىژ.
چەقەقۆك: پەقەپەقۆك.
چەقلاندقۆك: چەقلان قوچ.
چەقلان قوچ: بۆ دەنگى قەرچە قەرچا كەزوان كە لۆتتى تىت.
چەقەماس: (۱) گۆرانىيەكى كوردىيە بەرى ھەشتى سالان شاعرى كورد بزى ترکان گۆتسو؛ (۲) ئاقەماس، ماستا.
چەكاندن: چك كرنا مەمكى ژ شىرى، چەكانن.
چەكامەگۆ: ھۆزانقان، جامەقان، شاعر، نووسەر.
چەكانن: چەكاندن، چك كرن.
چەكدراو: چەكدارى.
چەكدایى: ئەو كەسە كو قرارا نھايىن دادگەرى وەرگرتى.
چەكەمە: پۆتىن، جۆرە پىئالاقەكى ساق درىژ، جزمە.
چەكەمسۆز: يان چەكەمەزەر، كىنايەتە ژ مەرقۇتى خورت و قولدور.
 دىبىژن «مالى ئەخۆرى بۆ چەكەمسۆرى؛ دىبىژن: «كلاش پان دكەت و چەكەمسۆر دىخۆت!».
چەكەمەپۆش: كىنايەتە ژ خورتان و دەرەبەگان و قولدوران.
چەكەمەكوولە: شەمشەمەكۆر، شەب پەرست، چەكەكەبىلە، چەكەكەبىلە (خفاش).
چەكەرى: رىئواس، رىئفاس: «عەرەب و رىئفاس؟!» "پەند".
چەكەكوش: چەكووچ.
چەكووچ: بۆ ئاخفتنا بىلەندار و بتىشل ھەم بىكار تىت.
چەكەرە: جوان، ئەو جىيە كو بىشىنكاتى بىن جوان بووى و تازە بىلدەبووى.
چەكەمىزەك: چەكەمىزەك، تەكەمىزەك (سەلسەلسە) <چەكەمىزەك كوردىتەرە>.
چەكەكوچەردان: مەتتا مەمكى ھەتا ھىشك بىت، ھىچ شىر تىدا نەمىنەت.
چەكووچكارى: كاركرنا بچەكووچى، ئەو تىشتە كو بچەكووچ و سەندانى تىتە دىستەكرن.
چەكەچەك: تەكەتەك، بۆ دەنگى پىئالاقە كەرچەك بىكار تىت.
چەكەرداس: شەپلى، شەپۆر، زەبەلاح.
چەكەوور: بىن چەچىك.
چەكەبەردە چەكەبەردە: ئەف دوو رستەيە بۆ خۆراكىشانا تىكى بۆ تىكىدى بۆ شەرى بىكار تىت كو خۆبەسەلاھى راکىشەنەبەك و لەو حالەيدا ئاقنەجىكەر و ناوېژىكەر دىبىژنە وان: چەك بەردە.

«ئەلف و سىسەد و بىست و ھەفت <۱۳۲۷ ھ> - بەكدو ئەستىر بەدەركەفت / ھەرەكى رومى عەرەب - كلک راستبوون نەبوو چەفت».
چەقەرىكە: (۱) چەقەرىكە، تەبىرەكى رەنگ خاكى يە؛ (۲) نائى گوندەكى ل كوردستانا عىراقى.
چەقەرىن: دارەكە وەكى بىھۆكى يە.
چەقەقەن: چەقەن، چەقەن، چەمىن، چەمىيان: «سەد نىشابن من ددل ئىرۆژ خارىن سورگولان - يەكەبەيەك پەپەكان چەقى بوون چۆنە جەرگىدا كولا» "جىرى".
چەقى: چەمى.
چەقاندىن: چەماندىن.
چەقەيان: چەمىيان.
چەق: چەقەن، چەقە، دەنگەكە پەيدا دىبىت بىتەك كەتتا دو تىتە رەق.
چەقەقەن: بۆ سەى شەكەست خوارى تىتە گۆتن. برىتەبە ژ مەرقۇتى شەرىدە.
چەقەرە: بىن چەچىك.
چەقەچەق: چەقە لىدو چەقە.
چەق و ھۆز: چەقە چەقا زۆر بھەقرايى.
چەقەل: توورى، توورى ھەفتىبار.
چەقەقە بن گونان: يارى يەكى مەندالانە يە.
چەقەوانە: (۱) ئامرازەكى كەقى يە، چەنگ؛ (۲) كۆم بوونا جەمەتەكە بۆ گۆز و باھىش شكاندىن.
چەقەنە: چەقەنە، چەقەقەنى ئاشى.
چەقۆ: چەقۆك، كىرك.
چەقەمىران: تەتلەمىران.
چەقۆكىش: چەقۆ وەشىن، خرابىكەر.
چەقالە: چەرەز.
چەقەن: زەقى بىن رەق: «چەقەن زەقى رەقەن» "پەند".
چەقاوسو: پىر روو، چوختى (وقح).
چەقەخانە: جىيەكى تايىبەتە يە بۆ قەسە كەردىن ژ لىبى كۆمەلە مەرقۇتىكى (ناد).
چەقەچناو: پرىبىژ (ئىزار).
چەقانن: چەقاندىن.
چەقاندىن: چەكاندىن، چەكلاندىن.
چەقەلە: لەر، لاواز.

- چه کویوش:** شه ری ناڅ مالنې.
- چه کمه چه:** عه لبه کا کوموډی، عه لبه کا میزی.
- چه ک:** ټه ټ واژه په بگه لک مه عنا و مه به ستان تیت: ټه دهسته دارئ خر و شو نکانی په کو لژه هی ددهن ددهمی په رتوپه رکرنا خوری، یان په میی دبیتزی چه که هی هه للاج. هه ر تشته کی کو ژ ناسنی بو جه نگه هاتبیته درست کرن. هه م دبیتزه خشلیت زیر و زتی کو ژن بکار دپه ن و لحو دکه بو جوانی یی هه م دبیتزه په نگه کی ژ نارمووشی رهش و خاڅ. هه م دبیتزه پیتلاقی داشکاندنې. هه م دبیتزه وی پنی یی زراف کو بدنه لایه کی پیتلاقی خوار دا راسته بیت. هه م چه رمی پاشپانیا کلاسی په رزی. حوکومنامه یی حاکمی دار وپه رد، پارچه کاغه زه کی نقیساندی و چاپکر به لبه نکاندا بدراف تیته گوزین.
- چه که ره شکین:** دوو گینس کرنا شو قیبه بو ناقبرنا گیای.
- چه که ره کرن:** چه که ره شکین.
- چه لتووک:** شه لتووک، ټه و برنجه کو هیژ نه هاتیه سپی کرن. چه لتووک و شه لتووک درست کور دینه.
- چه لتووک جار:** ټه و عه رده کو برنج لیته اتیه چانندن، مه ره زجار.
- چه ل:** تیشکی بلند تر ژ چپای (قمه).
- چه لاک:** چه لاکه.
- چه لاکه:** (۱) چه ل، دارئ گه لک دریژ و زراف هندی شه قله ی؛ (۲) هه م دبیتزه قه لانگی.
- چه لاول:** ټاڅ گوشت، بییر، بزرافتی شه به کی و ټاڅ کوری.
- چه لتک:** چانته (حقیبه).
- چه لاس:** بینه فس، نه و سن.
- چه ل و مال:** کنایه ته ژ که سیکو خو بناقی میثانی یی بسه ر و گوهی که سه کی دادای و نانی بچاڅ شوری دخوت.
- چه له ک:** خواریا سه ری گوزانی، کورت کر به ژ واژه یی چه له نگه خه له ک. "جزیری" فه رموویه: «ژ هه وابه ند ته کوم - شویه تی بایی دسڅکک / چ زبسکاته بییرم؟ - ټاھ ژ بسکاته چه له ک».
- چه له مه:** که له که چاکل، دوو هه سستی ناڅ سینگی، گرفت.
- چه له مه شکین:** که له مه شکین، فتنه هه لکه ر.
- چه ل:** دور، نوبه، گه ر: «چه لی منه: زاین منه».
- چه م:** (۱) چاڅ «بزرافتی ټه ورامی و شه به کی»؛ (۲) عه ردی راست لکانری روو باران.
- چه مه:** (رکعة).
- چه میان:** دوو تابون، چه مین، خواری (انحناء).
- چه مین:** بو په سستیو نیژی بکارتیت.
- چه میایی:** خوار بووی.
- چه مچه:** که وچک، که فگییر.
- چه مدان:** باغ، بیستان: "مه ولانا خالد" فه رموویه: «طرازی بالای ټول نه چه مندان - عنبریزی زلف موشکین کمندان».
- «چه مندان»:** ژ دوو واژه یان پیکه اتیه: «چه من + دان».
- چه مهر:** شین و زاری: "مه وله وی" فه رموویه: «داخوم دووی دووری کیش هانه سه ردا - دیسان من مه دژ و هرووی چه مه ردا».
- چه مبه ری:** چه مبه ری، ده سته که خنجر، ده سته شمشیر.
- چه مبه ری:** بینه چه مبه ری.
- چه مچه دژ:** که فچکی دؤخوری یی.
- چه مدار:** زیره شان.
- چه مداری:** زیره قانی.
- چه مه ند:** سه مه ند، هه سپ.
- چه موش:** شه میوز، عه ره بکاری بوویه بو (شموس) ی.
- چه مین:** سه رگین.
- چه مهر:** پیته لگوتنا مریان.
- چه مهر چوی:** پیته لگوتنا مریان، ره قس و هه لپه رکی د ده راقی موسیبه تی دا.
- چه میش:** پیتلاو، پیتلاقی شوخه دار.
- چه ماق:** (۱) چه ماق ده سته دار؛ (۲) شه قه زله (ک، ت).
- چه میخان:** ټه و عه رده کو گه لک تووت (توو) لیته بن.
- چه ن:** دهرزی، کورت کر بی چه ندیه.
- چه ن و په چین:** دهرزی و دهرزی.
- چه نی:** لگه ل هه قالی: "مه وله وی" فه رموویه: «دیشی چه نی من نه یوه حضور - مه بو بتاشوش تاوه نفخ صور».
- چه ند:** بو پرسپار کرنی ژ ژماره یا قه بارا تشنان بکار تیت.
- چه ندان:** چه ندین.
- چه ندین:** چه ندان.
- چه نکال:** په نج، ژ دوو واژه یان پیکه اتیه: «چه نده + ټال»، چه نکالی خوارنی.
- چه نک:** ژ ټا مرازئ به زمیه. "جزیری" فه رموویه: «ساقی بچه نگ و نای و ده».

- چەنگزەن:** چەنگىيىژ، ئەوى چەنگى لېدەت.
- چەنگىيىژ:** بىنپىرە چەنگزەن.
- چەنە:** چىناگسە، چىناو، لاچانك، رەنگە (حنك) ژوى
عەرەبكارى بووبىت.
- چەنتە:** چەلتە، چانتە، عەرەبكارى بوپە (جىنطە).
- چەنتك:** چانتك، چەنتە بىن بىچوك.
- چەنپەر:** چەمبەر (محيط الدائرە، محيط الفلك).
- چەنپەرى:** چەمبەرى، دائىرى بازىكە بى.
- چەنجوز:** قەلس (بخيل).
- چەنە بە چەنە:** چەنە لىدان، پىر ناخفتن، ھەلە پاس، دەقدەقانى،
جىرە كىشانتى.
- چەنە لىدان:** بىنپىرە چەنە بە چەنە.
- چەنە باز:** پىرناخفتن، ھەلە پاس، پىرپىژ، زۆرگۆ (ثرثار).
- چەنە بازى:** پىرپىژى، ھەلە پاسى (ثرثرە).
- چەنى:** چاوا؟ چەوا (كىف؟).
- چەنگانە:** خاوە، باج.
- چەنگ و بال:** دەست و باسكى مرۆقان، پەر و بالى تەيران.
- چەنگال:** چەنگى تەيران، قولاب.
- چەنەوەر:** شەوئەندەر، چەوئەندەر.
- چەند و چۆن:** كەشاكەش، گەنگەشە.
- چەنگلفە:** بىنناپۆر، بىن فەيت بىن حەيا.
- چەنگلفە بى:** بىن ئابۆرى (تېذىر): «ئەگەر ھەبە چەنگلفە يە –
ئەگەر نىبە راوئەستە يە» "پەند".
- چەھ چەھ:** حكا يە تا ئاوازى شالولو بىل و زەرۆپلە و تەبىرەت
دەنگ خۆشە.
- چەھرە:** بىچىم، روخسار، دىم (وجە).
- چەھىن:** ھەلپقىيان، رووچوون، داچۆن، چەقىن، شتلىن: «ژىرى
پا يانم چەھى»، «شاعردەك».
- چەھچەھە:** بىنپىرە چەھ چەھ.
- چەوساندن:** سەپاندن، داسەپاندن، تۆبىخ.
- چەوەر:** بە تران، بىن مېشىك.
- چەور:** چەرب، بۆن، بروون، رووندار (دسم).
- چەورى:** بزوم (دسومە).
- چەولەك:** بارخاس، ھىولا، غول (موجود خىالى).
- چەو:** چاوا (بزاراقى كەرمانشاهى).
- چەوت:** چەفت، كەج، خوار.
- چەوتى:** چەفتى، خوارى.
- چەوتە:** بەروار.
- چەوتە بى:** بەروارى، چەوتى.
- چەودەر:** شەوئەرى كىقى، گىبا يە كى بەھار يە وەكى جۆبە.
- چەودان:** چەودان، كىسكە كە خوارنا دەواری دكەنى.
- چەورىكە:** چەورىكە، بالندە يە كە وەكى تىفۆكى.
- چەورۆكە:** بىر تىبە ژ بەرتىلى، چەور كرن، دۆندان.
- چەولۆك:** كۆزەر.
- چەول:** ئەوكا يان ئالىكا كو لىناش ھافراندا زىدە دىمىنىت.
- چەواشە:** سەرگەردان: «جەرگت لەت لەت بۆ چەواشە چەپگەرد
– خالۆ چىكەردىە كارىن تۆكەرد» "مەولەوى".
- چەورپۆ:** سواخذان، ھىوون، بان ھىوون.
- چەويل:** چقىل (وقح).
- چى:** سىپىنە، مېخ، مېخى دارى بۆ نەشبان، پىرسىبارى ژى
ھاتىبە، پاشگىرەكە لدوو ھىدەك نىقان تىت و مەنا بەكەرى
بۆ خودان پىشە يان دەت، وەكى: تىفەنگىچى، شەكەرىچى،
كوركىچى، چاچىچى. «چى» بىق مەبەستى دووماھى ژ
تركىشە ھاتىبە.
- چىپ:** (۱) ساق؛ (۲) بۆ وى دەنگى تىت كو تىكەل بىت ژ نزم و
بلندى و ئستورى و زرافى.
- چىپە چىپ:** چىپە لدوو چىپە يە، پتەپت.
- چىپ و ھۆز:** چىپە چىپا بەھقرا بى.
- چىپ چىپ:** مرۆقى قارەقار كەر.
- چىت نا:** چتوو؟ چتۆف؟
- چىت:** جىخ، چىق، گورەكە ژ لىكان درست دكەن بۆ ستارەكرنا
مالى، يان خىشە تى، يان پەز و مالاتى. ھەم دىبىژنە ئەو
قوماشىت ديار: چىت.
- چىتۆكە:** چىت بى خىر و نەباش.
- چىتۆكە:** بىنپىرە چىتۆكە.
- چىچلەمچان:** كالىمستانى، گوستىرانى، گوستىلانى.
- چىچ:** چىچك، چىك، سىقاندۆكە بۆ فەرخىت مرىشكان ژى
تىنە گۆتن.
- چىچافك:** شورباى ژ گارسى چىدكەن.
- چىچكە:** نەرمە گۆشتى گوهى (ارىنە الاذن).
- چىچى:** نانى چىچى، تۆلكە، گىبا يە كى دىژى ھەبە دىبىژنە ناننى
چىچى.

من تشته، ئەسلى وى فارسى يە، يانئى ئەو چييه، دكوردى دا «چستان» يان «تشتان» ه. تشتانئى، معمايانئى: (جدال بمعمايان).

چيڤ: چويڤ، دەستەدار، گويال، برىتسيه ژ دەنگى تروئ.
چيخانۆك: پروپاگاندە، پروپاگاندە، چيروۆكيت كۆمىدى و خەيالى.
چيڤ پەست: چيڤ پەستين، برىتسيه ژ رۆژا عەيدى كۆ خەلك زكى خۆ گەلەك پردكەن.
چيڤ هەشنيك: چيڤ پەستين.
چيڤ قوت: پرکونا تشتى بزىدەبى قە.
چيڤه چيڤ: چيڤه لدوو چيڤهئى.
چيڤهئى: چيڤهئى لدوو هەڤ.

چيڤ و هور: چيڤه چيڤا (بجمله): «چيڤى ئستويره تخويب دویره - چيڤى زرافه تخويب ئافه» "پەند".

چيكلدان: سيقلدان.

چيكلدانه: چيكلدان.

چيكنه: چيكن، دوولاقەكى دارى يە كۆ حەب و پەمبۆي ژيەك جودا دکەت.

چيک: عەورئ سەرچاڤى، حکايە تا دەنگى تەيرانە، چويچکا سپىدى يە، وەكى: «چيکا سوپى خوند و هەي مەندى من».

چيل: (١) سۆز، چيله سۆز، سۆزى چاقشين، دەڤ بکەنين (ضحوک)؛ (٢) بۆمى يا كەويژى بکارتيت، چکوهكى دەڤبکەنينى يە.

چيله سۆز: سۆزى چاقشين.

چيلک: دار و قرش و قەوالئى هويرک بۆ ناگر هەلکرنى.

چيل و چەپ: چيله چەپ، خاپينۆک (کنايە عن المخادع).

چيله: (١) تان، تانۆک، نانئى رەز و بيستانان؛ (٢) پيتکەنين. "مەولەوى" فەرموويه: «شەوق و تەقەى گەرم چەپلە و چيله نەرم - چريکەى وەناز تريکەى وەشەرم».

چيم: ناقە بۆ تيسپا شەشى ژ تيسپيت چەچەبى كوردى. عەردئ گياگرتى، چيمەن، چەمەن.

چيمەن: (١) ميڤرگ، ميڤرغوزار، گولزار، عەردئ فريزدارى؛ (٢) رتيكرن، هات و چۆن.

چيمەنتۆ: سمنت، سمنت، ئەڤ واژەيه نەكورديه.

چين: (١) ريز، جۆره؛ (٢) ناقئى كيششوهركئ مەزنە ل رۆژه لاتئى. ئەڤ ناقە ژناقئ شاهەكى - ژ چينييان -

چيچکان: دانيشتنا سەر هەر دوو پيتيان.

چيچرک: پشکا گوشتئى کچکە.

چيچەلان: جەبى سيفاندۆکە ليتۆر هەبن.

چيچ: چيچ (١) روش، روشن، (٢) فرياد.

چيخکردن: دۆر تيوەر ئينان بچيغى، دۆر ليتگرتن (تخليق).

چيخک: چيخئى کچکە.

چيىدى: ئايا، جيىدى، ل سەنسکريتى هاتيه: ژيىدى؟ و لتاقيستايادا هاتيه: يەزى؟ چيىدى بى كوردى ژ «ژيىدى» يان «يەزى» هاتيه تراشين.

چير: چيره، غالب، دەستەهەلاتدار، ميڤرچاک (مسلط).

چيره دار: خودان توانا.

چيران: ميڤرخاسان، دەستەهەلاتداران. "جزيرى" فەرموويه: «ژەحرا قولزەما ميران - بغه واسى گوهرچينم / دبه حسا علم و تەفسيران - تودەرييان وەنابينم / ژ مير و بەلگەر و چيران - غولامئى ميرعمادينم».

چير: حکايە تا دەنگى دراندنا قوماشيه، چيرينا دەرگەيه، چيرينا دەنگى تەختى يە (چيرچوير جۆره بەزنەکە، برىتسيه ژ حکايە تا دەنگى تريژئى).

چيره چير: چيره لەدوو چيرهئى، چيرين.

چير و هۆر: چيره بەهەڤرايى.

چيرۆک: داستان.

چيرۆکيژ: داستانيژ (قصصى).

چيرفان: دعايە تەکرە.

چيردرئژ: پر روو، ئيلحاح کەر.

چيردرئژئى: پر بيژ، چرە کيتش.

چيره: زالبوون، بسەرکەفتن.

چيرۆکە: کورته داستان، چير، چيرۆک.

چيرين: چەرين، پەزچەرين.

چيز: خەرەنگەزە، خەرگەزە، کەرمۆز، وشەيه کە مەوۆقى شەکەست خواری بکارتينيت. ديبئژن: «ئەم نەشيانە هنگۆ و، ئەم چيز کرين» يان «جيزاندين» يان ديبئژن: «خزمۆ ئەم چيزبووين» - چيزچيز چيدبيت ئەسلى وى جير بيت ب مەعنا غەلەبە و (تسلط).

چيزۆ: برىتسيه ژ کەسئى بەرنەکەفتى (تافه) ئانکو تشتکو ديبئژن: دەيکا چيزوژئى قئ تشتى دزانيت.

چيستان: مەتەل (لغز، معما)، ديبئژن چيستان چيستان، تشتى

چێژاندن: چێژاندن، چاشاندن، فێرکرن، تامکرن.
چێژاندی: چێژاندی، فێرکری، تۆرەدایی، چێژکری.
چێژیایی: تۆرەدایی.
چێژەکەر: تۆرەدەر، فێرکار.
چێژیلە: چیچک، سیفانداوکه (عصفور).
چێژنە: تۆمکێ سەر تەلی یێ.
چێژ ماچۆ: چ دبیژیت؟ (زاراڤی شەبەکی).
چێش: چیه؟
چێشکە: چیچک، سیفانداوکه، تیڤۆک.
چێشت: تیشت.
چێشتانە: بەخشیش (حلوانیە، تریوقە).
چێشتخانە: جێ زادخواردنێ، تیشتخانە (مطعم).
چێشان: چێژان، تامکرن.
چێشکەر: تیشت لێنەر (طباخ).
چێشته قوڵی: ئاشە قوڵی، ئاشاشوکانی.
چێشته گا: تیشتەگە، تیشتەنگاھ.
چێشته نڤیژ: تیشتە نڤیژ، نڤیژا سپیدی (صلاة الضحی).
چێشته: تۆمک.
چێک: چەکە، ئامرازی پر کرنا هری.
چێکە: چێبکە، چاک بکە، باش بکە.
چێکرن: باشکرن، چاک کرن، درست بکە.
چێکری: باشکری، چاک کری.
چێکریایی: بنێرە چێکری.
چێکەر: درستکەر، قەنجکەر.
چێکار: چێکەر، کاری چێ.
چێل: (١) مانگا (بقره) چێلەک؛ (٢) دبیژنە بەری فرنیژێ (چیلە درستتەر) «چێل بدزی تیشتە کەل و بەشکرایی دزیت» "پەند". «تو وەکی چێلا زەری، شیری ددە و پاشی پینەکی لێسدە» "پەند"; «چیلەکی ترۆ گارانەکی ترۆ دکەت» "پەند".
چێلەک: بنێرە چێل.
چێل و چەوال: چێل و گول و گا.
چێلۆ: بریتیه ژ مرقۆقی لەش گران و تەمبەل و خورا.
چێلکانی: پین هافیتنایهک پاشی، زۆرخۆری.
چێلکی: عەشیرەتەکی کوردانن، چێلکانی.
چێلەمی: شەمشەمەکوژ، شەب پەرست (خفاش).

هاتیە ناڤی وی (چین واینتی) بوو ب سەد سەد سالان بەری میلادی ل وی کیشوهری شاهاتی کریه و دیوارهکی بدریژیا ٥ هزار کیلو متران دابوو ئاڤاکرن. ئەو دیوار هەتا نەهۆژی هەرمایه، وی شاهی بو بەر گریا دوژمنان ژ هجوومی سەر کیشوهری وی ئاڤاکر بوو، ژ بەرڤی چەندی هەدەک دبیژن هەر ئەو (ذولقرنین) بوویه.
چین چین: ریتیز: «چین چین کرن زولفی سیاھ» "جزیری".
چین چینۆک: خال خال (منقط).
چین فەتۆ: پراسیراتی، پراسەر دۆزەخی (ئاڤیستی).
چینۆ: چین وە دچینقە (قیامت) پرد (صراط) چینوهر، چینور، چنپور، چینور، چنودپل، ئەڤه هەمی ناڤیت پرا جەهەنەمیئە دئاڤیستاید.
چینەدان: سیقلدان، سەنگدان، قیسک (حوصلە).
چینی: دەستکاری چینی، ئامانی چینی.
چینگ: چوونگ، چوونگ.
چیندار: ریتیز، بریز، ریتدار.
چینه: بنەرەت، بن چینه، بنیشه.
چینکو: ئامانی چینی، چیمکو.
چینچینۆک: نەخسدار، بنەخش، نەخشین.
چێ: باش، قەنج، چاک، ساخ، بەلی ئەگەر ئەم تەماشای شەنگستە و بنیشهیی ریزمانی کوردی بکەین دێ زانیین کو چێ کوردی تره ژ «چا» نان «چاک» و دێ کوردیتره ژ «دای» نان «داکی» و «پێ» کوردیتره ژ «پای» و «رێ» کوردیتره ژ «رای» دبیژی: پیاوی چێبە، مێری چیبە و دبیژی رەحمەت ل دێ و بابێ تە. و رێ راست هەر ریکا خودی یە و دبیژی پیتەختی ئیرانی تەهراە.
چیبوون: ساخبوون، چاکبوون (ژ دەمکاتی کاری رابردی).
چێژ: ژیر، بن، بزاراڤی شەبەکی (اسفل).
چێژ دەست: بن دەست، ژێردەست.
چێژۆک: بن دەست، بن فەرمان.
چێژۆکی: بن دەستی، بن فەرمانی.
چێژە: چەرە، چەروان، لەوەر.
چێژاندن: چەراندن، لەوەراندن.
چێژە لایی: کەلات بدەستقە نەبەردان.
چێژە لاتی: چیرقە لای.
چێژ: تۆرە، تام، چیش.

چیتلە: بەری فرتن، بەری مەزن.

چیتنە: ئەو گیایە کولناف پویشی سەر هەلددەت.

چینگەنی: ئەو گیایە کولناف پویشی سەر هەلددەت.

چینراو: ھاتیە چاندن، ھاتیە چنن.

چیتو: چیتف، چیتو، چۆپ، گۆپال، دار.

چیتو بە دەست: چیتف بە دەست.

چیتو جەلە: دار جەل، دار جەلک.

چیتوتاش: دار تاش (نجار).

چیتوکاری: دارکاری، لیدان.

چیتوکوت: چیتف قوت، ھەشاندن.

چیتور: پاشقەرن، تەرجومە کرن، پاچ (ت).

چیتورانندن: پاشقەرن، تەرجومە کرن، پاچکرن، دەقشکاندن (ت، ک).

چیتوکار: تەرجومە کەر، دەقشکین (ت، ک).

چووبەر: سیخەر، داربەر (شەبەکی).

چووبەچۆ: بەرامبەر، چاڤ ب چاڤ (شەبەکی).

چوولمە: چۆلمە، دەرەخوینە، ئیشە کە سینگی دەواران دگریت و دپەرچفینیت.

چوت: دەنگە کە بزنی پێ ھاژۆن.

چوتە: چۆت.

چوترم: چۆت، چۆت، نقرۆسک.

چوتۆ: چتۆ؟ چاوا؟

چوچ: چۆچک، میزی پێ مندالی بچووک.

چوچک: فەرخی تەبیر و مریشکان.

چوچۆل: گیتلک، تیتلک، تیتل (بظر).

چوچلە: چوچول، تیتل.

چوچکی ویتانی: تەبیرە کە دەمی پەیدا دبیت و دەست ب خواندنی دکەت جوتیارو خودانیت مەرۆ مالاتا دزانن کو بوھار ھاتیە، دیسان چیرۆکە کۆ فلکلۆریە. «چوچکی ویتانی تەمالا خو خراب کریا من ژێ لسەر دانێ» "پەند".

چوختی: زمان لووس، چاپلووس، چەقاو سوو (ملاق).

چوخم: کوچە (شارع فرعی).

چوخمە: چوخم.

چوخور: چوغل، خەبەرچین، خەبەر قەگوتیز.

چوخور: چوغوری، چوغولی، ئەخباردان.

چورت: چۆرت، نقرۆسک، ئالەتی حاسبێیە کولمە درەسان

بکارتینن کو بریتیبە ژ ھندەک گرگروکتیت داران وەکی مۆرکانن.

چورتدان: نقرۆسک لیدان.

چورتان: کەشک.

چورتک: دەنگی دۆشینا شیربە.

چور: کیمەک ژ تشتە کۆ رۆن، دبیتێ، چورە شیرەک من قەخار، چورە ئاقە کۆ بۆ من بینە، ھاڤین ھا توچو حزرە تامە چۆرە دۆبەک بوو، میژی.

چوراشیری: تشتی سپی پێ (تشیبە) دکەن دبیتن: «خەنجەری من وەکی چوراشیری بە».

چورور: شەل، جورە کە ژ مەرۆ مالاتا.

چورین: شورین.

چورە چۆر: شورە شور.

چوریان: ئەو ئاقە کو نیتیکێ ھشکبوونی ببیت.

چوریانەو: چوریان.

چوردانەو: جوابدان.

چوریسک: چریسک.

چورنسقاو: ترنسقاو، ئەو زەنگ و لۆتکیت چەوری پێ نەکو بسەر ئاقا گۆشتی لاواز دکە قیت.

چوست: زیرەک، چاپوک.

چوستی: زیرەکی، سڤکی، چاپوکی.

چوس: دەنگە کە پەزێ سپی پێ دھاژۆن.

چوشتیر: توشتیر.

چووک: میزی، چەرمی زیدە پێ ئالەتی مندالیت نیسر، سیفان دوک، چیچک (قلفە).

چوکلەشکین: خەبەر قەگۆز.

چووک برین: میزی برین (اڤختان).

چووک بری: میزی برین (مختون).

چووک بر: سوننە تەکەر.

چونکو: چونکە، چونکی، چکو (لانە).

چۆن: ١) چون کارە کۆ کەت ھەلکەفتیبە (شاذ) و زۆر ژێ کەقنە و لگەل (شدن) ئ فارسی رەھاوان ئیکە و نھۆژی زازا دبیتن «شین»، دیارە کو ویتنە پەکی کەقنە، ئەف کارە تیتنە پەرە، ٢) چەوا، چاوا، ٣) رویشتن.

چوون: بنیەرە چۆن.

چۆباييز: قەشارگە ھێ دزان (مکمن اللصوص). ھندەک بختلە تیفە دبیتن «شۆباييز» یان «شۆباييز».

بەری فرتن، بەری مەزن.

ئەو گیایە کولناف پویشی سەر هەلددەت.

ئەو گیایە کولناف پویشی سەر هەلددەت.

ھاتیە چاندن، ھاتیە چنن.

چیتف، چیتو، چۆپ، گۆپال، دار.

چیتف بە دەست.

دار جەل، دار جەلک.

دار تاش (نجار).

دارکاری، لیدان.

چیتف قوت، ھەشاندن.

پاشقەرن، تەرجومە کرن، پاچ (ت).

پاشقەرن، تەرجومە کرن، پاچکرن، دەقشکاندن (ت، ک).

تەرجومە کەر، دەقشکین (ت، ک).

سیخەر، داربەر (شەبەکی).

بەرامبەر، چاڤ ب چاڤ (شەبەکی).

چۆلمە، دەرەخوینە، ئیشە کە سینگی دەواران دگریت و دپەرچفینیت.

دەنگە کە بزنی پێ ھاژۆن.

چۆت.

چۆت، چۆت، نقرۆسک.

چتۆ؟ چاوا؟

چۆچک، میزی پێ مندالی بچووک.

فەرخی تەبیر و مریشکان.

گیتلک، تیتلک، تیتل (بظر).

چوچول، تیتل.

تەبیرە کە دەمی پەیدا دبیت و دەست ب خواندنی دکەت جوتیارو خودانیت مەرۆ مالاتا دزانن کو بوھار ھاتیە، دیسان چیرۆکە کۆ فلکلۆریە. «چوچکی ویتانی تەمالا خو خراب کریا من ژێ لسەر دانێ» "پەند".

زمان لووس، چاپلووس، چەقاو سوو (ملاق).

کوچە (شارع فرعی).

چوخم.

چوغل، خەبەرچین، خەبەر قەگوتیز.

چوغوری، چوغولی، ئەخباردان.

چۆرت، نقرۆسک، ئالەتی حاسبێیە کولمە درەسان

- چۆبەچۆ:** بریتىيە ژۇرئۇلغۇ كرنى ئانكو چىش بە چىش، يان چاڭ بە چاڭ (العين بالعين).
- چۆب:** چۆ، دار، چىۋە.
- چۆب:** دارىر.
- چۆبىك:** چۆغان، ئىستان، تىسۇو.
- چۆب:** تايىچ دارى يە، درۆ.
- چۆبىن گايى:** كىرىن گايى.
- چۆبان:** چاپان، شقان، شەبان.
- چۆبى:** ھەلپەرىن، ھەلپەرىكى.
- چۆبىكەر:** چۆبى كىش.
- چۆبىلە:** نەساخى يى سىنگ، پەرچىفتنا دەوارانە.
- چۆب چۆبان:** ئانكو دارى شقانى مىراز ژۇقى رىستى ئەو ھە كو بەھارنى ئەگەر شقانى دارى خۇيئىقارنى فرەدانائى گىيى وس پىدى دىت كو دارى وى دىار ناكەت ئەفە كاملانا بەھارنى يە وت ھندەك دىيىن «دارھاڧىتىن» يان «چۆب چۆبان».
- چۆبىران:** فەچۆبىران، بەلاڧە لىكرن.
- چۆبىك:** ھەزلى، ترانەكەر (كشكش).
- چۆبىلە:** چۆچولە، تىنل (بظر).
- چۆبەك:** چۆرە چەكەكى ژئانە يە.
- چۆخ:** قوماشەكى دىارە ژ ھرى يى چىدەكن.
- چۆخە:** چۆخ.
- چۆخەك:** پەستەك.
- چۆخىچى:** چۆخ چىكەر، خودان چۆخ.
- چۆخان:** چۆغان، تىسۇو، چۆغان ژ تركى ھاتىيە، چۆبىك.
- چۆرۆ:** ژۆر، ئەف واژە لىشە بەكى و لئاقىستايىدا «چۆرۆ» ھاتىيە، رەنگە واژە «ژۆر» يى كوردى ژ وى تراشيبىت.
- چۆرتىن:** گىيايەكى گەلەك خۆش و بتامە لىچىيايىت كوردستانى ژۆر ھە يە، خاسمە جى زۆزان، ئاقى ژئان ژى چۆرتىن ھە يە.
- چۆرتىن:** دەنگى شىرەۋشىنى يە، دەنگى شۆرتىن و چۆرتىن ئاقى يە.
- چۆرتان:** كەشك، بەلى چورتنا بەلاڧترە.
- چۆرەك:** نان، كولۆرە، كولپىرە (ت).
- چۆقى:** بىنپىرە چۆقى.
- چۆقاندىن:** يى سىتورىك گرتن ژ بەرتسى يان ژبەر سەرمايى.
- چۆقل:** پىتپىكىت ھە يوانى يان ئىنسانى.
- چۆك:** ئەژنۆ، لئاقىستايىدا «ژنۆ» ھاتىيە، «چۆك» و «ئەژنۆ» ھەر دوو كوردىنە بەلى «ئەژنۆ» ئەسلىترە (ركبە).
- چۆككەدان:** دانىشتنا سەرچۆكان.
- چۆك دانانەسەر:** برىتىيە ژ دەست سەرداگرتنا تىشتەكى.
- چۆك شكىن:** دەڧ شكىن، سەخەر يە.
- چۆك شكاندىن:** سەخەر برن.
- چۆكە:** دەستە دارى بچووك.
- چۆكلە:** ددانۆكىت تىپپانە (ركبىزە الحروف).
- چۆك ھەلپىنان:** بلندكرنا چۆكەكى لدانىشتىپدا.
- چۆل:** ھەردى كەس لىنەبىت، بى ئافەدانى، ھەردى دەشت و دەر.
- چۆلاو:** ئەو داركن كورسى تەقنى لىسەر بەلاڧ دكەن.
- چۆل بر:** رىڧە چۆنا لىھەردى كو چ رىك تىپدا نەبىت دىيىن: مەرى بەرزەكر و ھەر چۆل بر و چۆ بر چۆبىن.
- چۆل بوون:** ئالا بوونا ھەردەكى ژ مروقان.
- چۆل پەرىست:** ئەو كەسە كو گەلەك كەيف بەھەردى بىمروڧ تىپت.
- چۆل پەرىستى:** چۆ وىست، تەنى وىست.
- چۆلك:** تەتى خانە، تەتى، ئەدەبىخانە.
- چۆل كرىن:** چۆل كرىن، ھىلانا جى بەكى ژلايى ئەھلى وى.
- چۆلگە:** بەيابان، چولەمە (صحراء).
- چۆلچرا:** خەتېرە، يەلمووم، مەشخەل، چۆلچراو.
- چۆلچراو:** بىنپىرە چۆلچراو.
- چۆلەكە:** چىچىك.
- چۆلەكە بىكوژ:** برىتىيە ژ مروڧى ترسىنەر (شقاوہ).
- چۆلەمە:** بىنپىرە چۆلگە.
- چۆلى:** جى بىمروڧ، بو ئاقى زەلامان ژى ھاتىيە.
- چۆلچۆل:** ھەم ھما ھرچىيە.
- چۆل و چىا:** چىا و چۆل.
- چۆلىستان:** بىنپىرە چۆلگە.
- چۆلانى:** ئىشقلكى، ھەلپەرىن، بىبەك لىنگ.
- چۆم:** چەم، رووبار، جەنگەل، ئەزچۆم، دارستان.
- چۆماخ:** چۆماق، دەستە دار، شەقەزلىلە.
- چۆماق:** بىنپىرە چۆماخ.
- چۆمى:** چەم، دەحل.
- چۆنەر:** چەوئەندەر، شەوئەندەر.
- چۆنەيىن:** برنجا بىسلك، شىخ بىسلك، ئەو گرارە برنجە يە كو بىسلك تىپدا.
- چ:** سەر چەند مەبەستان ھاتىيە: ۱) تىپپەكە دكەڧىستە ئاقنجا دوو

نافان، يان دوو کاران و مه‌عنايی کسانى يې ددهت وه‌کى: «درؤ خرابه بؤ ههر کهسه‌کى چ ميترچ ژن، چ مه‌زن چ بچووک»؛ ۲) بؤ زؤريي تيت وه‌کى: «چ خوشه، چ سه‌رمایه» نانکو زؤر خوشه، زؤر سه‌رمایه؛ ۳) بؤ سه‌رسورمان: «چ سه‌رى کوردان هات!»، بؤ پرسبارئ بکار تيت: «چ گوت؟».

چپ: دهنگى دلؤپه‌ی، چپک.

چپک: دلؤپيت هور.

چپه: ناخفتنا کو مرؤف باش گوھ لى نه‌بيت.

چپه‌چپ: چپه لدوو چپه‌ی.

چپين: چپه‌چپه‌کى بئ قه‌بر.

چپ و هؤر: چپه‌چپ بهه‌فرايى.

چپاندن: چپه کرن.

چپه‌بر: دهنگ بر.

چپه‌کهر: زه‌مه‌مه‌کهر، ئەو که‌سى ب دهنگه‌کى نزم دگهل خو دناخفیت.

چتير: چتور، توشتير.

چتوکه‌تانى: جؤتوکه‌تانى.

چتلويک: پشلويک.

چت: وشه‌يه بزنان پي دکهنه دهر.

چغه: چغه، توته، وشه‌يې کرنا ده‌راسه‌گى يه.

چخاندن: دهرکرن، پاشقه‌برن، چغاندن.

چخور: بنيره چخور.

چخورى: بنيره چخورى.

چخاره: جغاره، جگار.

چي: خؤگرتى، قاييم (بخيل).

چرچ: تتيکچؤبى (متجعد، تجعد).

چره‌چر: جره‌جر، پريئى، چره لدوو چره‌ی.

چر و هؤر: چره‌چرا زؤر و ب جومله.

چرين: گوتن، مقام گوتن، چراندن، گازى کرن، چرين کورديتره.

چرا: روناھى، له‌مپه (سراج) عه‌ره‌بکاري بوويه.

چرا: بؤچى؟ سه‌رچى؟ ژبه‌رچى؟

چرابورن: گه‌رتئ بوونا کار کو به‌رخان بؤ چه‌ريانى.

چراخ: تتيگه‌شتى (فاهم).

چرت: دهنگى پچيانا تشته‌کى وه‌کى به‌ند کو ده‌زى.

چرتين: دهنگى دريانا قوماشى، چيرين.

چراندن: گازى کرن، دراندن.

چرا کؤر کرن: چرا فه‌مراندن.

چرا فه‌مراندن: بيئجگه‌ی مه‌عنا ژير (لفظى) مه‌عنا لئاقبرنا بنه‌ماله‌کى ددهت.

چراپف: چراپف وشه‌يه‌که مه‌عنايه‌کى په‌ست و ناماقوول و ئەه‌رميه‌نى يې مراده هه‌روه‌کى رسته‌يې شه‌وره‌شه‌ی ئەوژى ئەه‌رميه‌نى يه و درؤيه‌کى شاخدار و کلکداره، ئەف به‌يت و بالزويه ژئ ژ نه‌زانين و کيم عه‌قلى و بتلييت به‌ديت خودان ئايين و رتبارگه‌يان تيتسه تهن و تهنى کرن. ئەو درؤ بئ ناموسه‌ژى ئەفه‌يه ديئين «على اللهى» يان «سارلوى» يان «کاکه‌يى» شه‌فه‌کى تاييه‌تيان هه‌يه عباده‌تئ تيدا دکهن و گوشتى دخؤن و ژن و ميترئ لئاقبي به‌کى کؤ دبن هه‌تا د رهنگى شه‌فئ هه‌ر عباده‌تئ دکهن پاشئ ناخوند فه‌رمان ددهت کو چراى فه‌ميرين و ديئيت: «چراپف» ده‌ميکو چرا فه‌مريا هه‌ر کهسه‌ک دئ هه‌له‌تئ ژنه‌کى به‌ت و شؤلا خو لگهل که‌ت نابيت ژنه‌که‌ژى (امتناع) بکه‌ت هه‌تا ئەگه‌ر ژ مه‌هره‌مان ژى بيت وه‌کى دايکو خوشک و ... بيت. ئەف درؤيه شاخداره‌ی ددهنه بال قومه‌کى کورد کور ديت موسولمان چيرؤکه‌کى وه‌سا ددهنه بال ئيزدى يان ل شىخادئ بناقئ عه‌رده‌کى ديئيتئ «شکه‌فتا ميرا».

چرک: درک.

چر و چاو: بيچم.

چر و چهنه: چر و چاف، قه‌پؤز.

چره: بيئشه‌لان، ده‌حل، جه‌نگهل، گونده‌که ل ده‌قهره مه‌قلوب.

چره‌وبه‌ندان: قه‌له‌بالغه‌کى زؤر و بيئگژ (تجمع مع فقد النظام).

چرک: کيم و عه‌داف، قريئ، چلک، خه‌له‌ته.

چرک: ته‌يره‌کى زؤر مه‌زنه.

چرکن: قريئى.

چرکه: چرکيتنا دهنگى سه‌عه‌تى يان چرکيتنا جه‌له‌وکئ تفه‌نگئ يان هه‌ر تشته‌کو ئەو دهنگه ژى بيت.

چرکه‌چرک: چرکه لدوو چرکه‌ی.

چرکين: چرکه‌چرکه‌کى دؤم دريئ.

چرک و هؤر: چرکه‌چرکا بهه‌فرايى.

چرکاندن: چرکه ژ تشته‌کى ئينان، په‌مى قوتان.

چروسان: چروسياى، چروسياک، لاوازا يا ژبه‌ر خه‌مئ.

چرووک: عه‌فيس، قه‌لس، نامه‌رد (بخيل).

هەلدان. دبیژن: «جار و جنجال» یانکو قە لە بەلغ دفارسی
ژی جار و جنجال هەیه. ئەف چەند دەمکاتە هەمی ژیه ک
دەرآش ئاقی دڤۆن.

چرف: (١) ژانە کە لەسەر دەکی لەشی مەرۆقی دژانیت، دبیژن:
«پشتا من چرفا دکەت»، «ددانی من دچرفینیت و
دژەنیت»: (٢) روناھی یا برووسکان (لمیع). دبیژن:
«نیشانێ نختە یە عەرپیت دچرفین تەماشاشا چرفە چرفا
عەورانه».

چرفە چرف: چرفە لدوو چرفە ی (لمیع تلولیع و بیض خلف و
بیض).

چره چر: چیرچیرا دەرگە ی یان تەختی یان زینی و ...
چرک: (١) نانە کێ کوردی و زۆر نازک و نەرمە: (٢) دۆشافی
زیندە کە لیبوویی.

چرادان: چرادانک، ئەو عەر دەکو چرای دادینە سەر.
چراخان: عەردێ زۆر چرا تیدا هەبن، چراغان.

چرنگ: دەنگێ هەر تشتەکی چرنگین و خرنگین ژێ بیت وەکی
چرنگە چرنگا دەنگێ درافی.

چرنگە: یەک دەنگ ژ چرنگینێ.

چرنگین: چرنگینەکی بێشە بێ.

چرنگە چرنگ: چرنگە لدوو چرنگە ی.

چرنگ و هۆر: چرنگینا ب جوملە.

چرنا: چرنا و فرنا.

چرژا: دەرەزبوویی، لاوازبووی، چرژبای.

چرگەن: چەروانێ زۆر، عەردێ پرگیا، چرگەن.

چرگە: چەمەن، میرک.

چز: (١) کلکامیش هەنگفینێ یان زرکیتکێ یان ستینگێ یان
دوو پشکێ. (٢) دەنگێ براشتا گوشتی.

چزە چز: چزە لدوو چزە ی.

چزین: چزینە کێ لدوو یەک و بەر دەوام.

چز و هۆر: چزە چززا ب هەقراپی.

چزو: کلکا میش هەنگفینێ یان زرکیتکێ یا ستینگێ یان
دوو پشکێ.

چزاندن: بێشە دانا جانە وەرپیت دەر زیدار، داغ کرن.

چزیدان: دەرپژەدان بناختن (اسهاب).

چزکرن: هەشفاندنا نقیسینێ.

چزلیک: کزک.

چرووکە: چریکە، چرویکە، دەنگێ تیش.

چریکە چریک: بێپەرە چرکە چرک.

چریکین: چریکە چریکا لدۆم.

چریک و هۆر: چریکا بەهەقراپی.

چریو: زریو.

چرکۆنە: تەیرە کە گەرۆک ژ سیفان دۆکە ی بچوو کترە.

چرسمی: سیس بوویی، چرژێ.

چرسمین: سیس بوون، چرژیان (دبول).

چرمتی: قورمچی، تیکچوویی، چرسمی، چرچبوویی.

چرمقین: قورمچین، سیس بوون.

چراووک: خەتیرە، یەلمووم، چۆلە چرا.

چری: چری، پیمتوک (سناد الکروم).

چرنووک: پەنجەرۆک، ئەفە دو وشەنە: «پەنجە + رووک».

چرچە: جۆرە تری یەکی بێ کەلکە.

چریە: بیلانە کە جەنگی یە لنک کوردان ئەگەر دوژمن ناڤ
سەنگەر و چەپەران دا بیت ریکا ئیرش کرنە سەروان ئەف
چریە یە دێ ئیرشکەر دارو بەران لپهراهییا خۆ کەنە باسک
خۆ لپشتدا ستارە کەن و لپهرا هەروان دار و بەران هەلدەن و
پیشقە بەن و هیدی هیدی دچن هەتا دگە هەنە سەر چەپەرپیت
دوژمنی، پاراستن، بەرگری.

چرە چر: جەرە، کەشاکەش (مشادە).

چریانیکێ: (تشرین اول).

چریا پاشی یێ: چریا دوویی، شاعری فەرموویە: «ژ چریا پاشی
بێ پیدای، مەلایێ باتە بی کانی - سەفەر کیشا بموکسیدای،
لسەر قەولێ زفستانێ».

چرچرە: چرچرک، چچرک.

چریک: چەتە (شرطی لانظامی).

چرغ: دۆلافی یە مپۆ رستنێ.

چرخیس: چرخووس، چرخوس، ئاری دانە و تیلە و پیت قەلاندی.

چرمیزک: نەخوشیە کە میزتنێ یە (سلس البول).

چرمیزکی: دەر دێ (سلس البولی).

چریسک: قریسکێ ناگری.

چرکی پویشی: بێسجە کە قاو: «وەی چرکی پویشی بیت لسەر
دەستێ من بیت» "پەند".

چرین: گازی کرن «چرین، چەرچی، چارچی، جارجرە» هەمی
ژیه ک ریشەنە، مەعنا گازی، بانگ کرن، ناخفتن، دەنگ

چزلاندن: چه قانندن، به لیت چکلاندن درستتره و کوردیتره.
چقه: چقاس، چقیاس.
چقاس: چهنده؟ (ک، ع).
چقته: چوقته، نهو پهره کولبر تانجی پادشاهان رادکهن.
چکلاندن: بنیره چکلاندن.
چکلاندن: » »
چک: (۱) هسک، «کانیا گوندی مه چکبوو ئاف تیدا نه مایه»،
 چاپک و زیرهک؛ (۲) کیم ژ کیمین.
چکی: کرمزی، هونه ری.
چکه چک: چپه چپ، چرکه چرک.
چک له چزی: گوشتی براشتی لسه سیلی، چکه لچزی.
چکه لچزی: بنیره چک له چزی.
چکر چکو: نهو پهره کولبر مالان لیکداییت هه تاکو بوویه
 که هی، که وه ته.
چکه: لیتهان، دبیرن کابج وی چکه هات. چکه لایئ کورته
 ژ کابج، تفه لایئ دی یه ژ کابج.
چکه چک: حکایه تا دهنگی سه عه تیه یان هه چرکینه کنی دی.
چکوله: بچکوله، کچکه له، کچکوله.
چکلاندن: ره قانندن.
چکیان: هسکبوون.
چکچکه: چپکا که قری.
چکه لچزی: تشتی کیم و قه تلاز، چک له چزی.
چل: ژماره ۴۰.
چل: چقیل، چلیس، لوتکه، ته او، تمام، سه ری مه مکی، ویل،
 گیل، شه مشه مه کویر، چه کچه کوبله.
چله: چلله ی زستانی، چله ی هاقینین.
چلی نیکی: کانونا نیکی.
چلی دووین: کانونا دووین.
چلمیره: سه قاته.
چلچرا: دهسته چرایه کی مه زنه ته غه لمزگه فتان و جهیت گشتی
 بکارتین.
چلی: نهو چل روژن کوژنا زستانی تیدا ئستراره تی دکه ت،
 روژا چلی یه ژ مرنا نیکی، ژ ماله کی و دوئ روژیدا خیزان،
 بووی مری بی چل روژ بسره مرنا وی چوبی دکهن، چله ی
 زستانی، چله ی هاقینین، بریتیه ژ وی مروقی دکه ثینه
 چلخانه ی.

چزپيله: دوویشک، نهغه دو واژنه: «چززه + پيله» ئانکو
 ده رزی به کؤل.
چزکوله: «چززه + کوله» ده رزی به کؤل (دوویشک). ههروه سا
 دوویشک دوو واژنه یه: «دوول + له پشت» ئانکو کلک
 به کؤل، ههروه سا کؤل لژدم: «دم + به کؤل» کلک به کؤل.
چش: هیج (لاشیء).
چشت: تشت.
چشتوک: تشتک.
چشتاندن: تام کرن.
چغاندن: باشقه برن، سه رکونه کرن (تویخ، نه ر) (ت. ک).
چغ کرن: فه چغاندن (ت. ک).
چغوره چغ: بسکوره رسک.
چغیای: باشقه بری (ت).
چغه چغ: حکایه تا چغچفا که وانه، دهنگه که بو راندنا سه گی.
چف: ناخفتنا بن لیقان، پف.
چغه چف: پشه پف.
چفین: چفینه کنی به رده و ام.
چفر: نووسه ک.
چفری: نووسه کی.
چفیل: مروقی تامسار، خوبن سار، ناخفتنی سار، چلیس.
چفیک: سیفان دیلکه، «بزراقی زازایی و شنکاری»، چوله که.
چفی: سیفان دیلکه بزراقی کوردیت ترکیه ی.
چفه: بنیره چف.
چفلتوو: چرادانه کنی پانه وه کی سیبیه کنی خره، پری زهیت دکهن
 و هفت شاپلیستان دکهنه تیدا و هه هفت شاپلیستان
 دادگیرسین د شه قه کنی دیار هه تا سپیدی نافه مرین، ئیزدی
 دبیرنی چفلتوو دیاره نه ف ته شکله نک ئیزدیان ئشاره ته
 بال ئمشاسپه ندانی کو لئاقیستایدا هاتیه واژه بی
 ئمشاسپه ندان ژ دو پارچه یان هاتیه: «ئمشه + سپهنت» ب
 مه عنا پاک و بی گلی» و مه عنا یی تیکرایی موقه دده ساتی
 بیمه رگ. ئمشاسپه ندان ژ نه فروزه داریت پاک و سیفاتیت
 نه هورامه زداینه. زه رده شتیان شه شمشاسپه ند (فرشتیت)
 موقه ره ب ژ ده رگاهی نه هورامه زدای هه نه. ته ماشای واژه ی
 «نه ماشاسپه ند» ی بکه.
چق: لق (نحصن).
چقلچاق: دژ، دورژمن، یاری به کی مندالانه.

- چللی**: داڤه که برینان پی ددروون، به خیه.
- چله کیش**: خه لوه تکیش، خه لوه ت نشین.
- چلبر**: چلی، چلبر، خیره که ل روژا چلی پشتی مرنی بو مری تیتته دان.
- چلخانه**: نهو جیه که دهر ویشیکار ۴۰ روژان عبادته تی تیدا دکهن و بوژوی دهن.
- چلکدار**: ژنا بزیتسانی یه، چله دار.
- چلغرای**: که بابی نه قیمه کری، پشکیت براشتی.
- چله به چه**: نهو چل روژن پشتی چله ی دبیتن: «چل و چل، کونی خوقه ده لسه ری مل» "په ند".
- چله دار**: مندالی چل روژوی یه.
- چلچنگ**: فاق، خه فک، ته لی.
- چله بر**: بنیره چلبر.
- چلیپا خاج**: عه ره بکاری بوویه بو (صلیب) ی واژه یه کئی نارامیه: «تهرح و ته رزی بوونه زوننار و چلیپا یه ک بیه ک - لهو مه زوننار و چلیپا یه ک ته نی یه کجار به س» "جزیری".
- چلخته**: چهل، لوتکه.
- چلاسک**: شتل، نیهال، نه مام.
- چلپاندن**: چه لپاندن (ولوغ).
- چلیولیس**: نهو گوتنه ژ دوو وشه لیکدای یه: «چلپ + لیس» نانکو چه لپاندن و ئالیستن، دهنگی ئاڤ ڤه خوارنا شه وکتکا.
- چلفس**: دهنگی دهر زیکا تفه نگی یه کو هه لنه که ت وه کی: «چی تفه نگامه ده افیت دگوت: چلفس، چی تفه نگا وان ده افیت ئیک ژ مه دکوشت.
- چلقاندن**: لووس کرن، تیل دان، حولی کرن.
- چللی**: لووس کری، تیل دای.
- چللوک**: شوعله دار، گهش، به راق، بریقه دار.
- چلو**: چولی، گه لا، بهرگیت دار به ری.
- چلپاو**: ئاڤا پیس.
- چلیه**: نهو توشه یه کو مروڤ بچاڤسوری بدهستی خوقه تینیت.
- چلک**: قریژ، چرک کوردیتره.
- چلکن**: قریژی، چرکن.
- چلکی**: پیساتی.
- چلکاو**: نهو ئاڤه کو تشت پی شوستی.
- چلکارخوړ**: پلته خوړ، سینی لیس، نهو کهس کو لسهر حیسابی پاشماییت سفره خوانی خه لکی دژیت.
- چلوسک**: بزوت.
- چلپز**: چلیس، چقیل، په ست.
- چلکه مرده**: نهو کهو جلکان باش نه شوون کو قریژ ژئ خلاس بیت.
- چلم**: کلمیش.
- چلمن**: کلمیشو.
- چلوفل**: مروڤی چاڤ برسی.
- چلچله**: مه قه سوک.
- چلچلی**: چلچله.
- چلیس**: چلیز.
- چلیسی**: چلیزی.
- چلوره**: گلنیت جه مه دی، لویلاقه یی بگلیله (عوامید الجلید).
- چلونه**: قه تراز، ب کیماسی، ب ده گهن.
- چم**: سه رسم پیله یی، چمی پیتلاقی، فه راویزی نقینان، دی چم.
- چما**: بوچی؟ چرا؟
- چمان**: لناف، لنافدا (واژه یه کی شه به کیه).
- چم چم**: جوزه قوندره به که بنی وی چهرمه و رووی وی بنارمووشی هاتیه قه چنبن. شاعر وی بامه رنی "نه حمه د مخلص، نالبه ند" د چامه کی خودا نافی «چم چم» بریبه: «قوندره چم چم، زرافا جان و فیستان قرمزا - بیته سه سیتسه د جهزا باشن ژ بو لاوه کی ده لال».
- چم زراف**: نهو قوندره نه کو پاشپانیا وان زراف بیت.
- چمک**: بنیره چم.
- چمکه**: چنکو، چکو، چمکی، ژبه رکو، به لی چنکو راستره و کوردیتره ژ هه میان.
- چنی**: بزرافتی بادینانی بو پرت و پارچه بیته نانی بکارتیت. به لی بزرافتی شه به کی و هه ورامی ب مه عنا (چاوا) بکارتیت.
- چن چنی**: نه خشین، پرت و پارچه، چنچینوک.
- چنچینوک**: بنیره چن چنی.
- چینک**: چنی بیته نانی.
- چنگ**: چنگینا دهنگی دراقت.
- چنگه**: چنگین.
- چنجک**: توڤکه خیارو گوندوړو ترووی و شمتی و ...
- چنچک**: روونشتنا سه ریپیان، بی که ماخ دانانه سهر عه ردی.
- چنار**: بفارسی هه دبیتنی چنار، داره کی وه کی سپینداریه و بی به ره، پرخه مل و بهرگه و گه له ک بلند دبیت، بلندی یا وی دگه هیته ۳۰ متران، بهرگیت وی پان و په نجه بیته.

- چناکه:** چنه.
- چناکه لیدان:** پریټی، چنه بازی، چهقه چناوهی، هله پاسی.
- چناکه دان:** بنیره چناکه لیدان.
- چناوه:** چناکه، چنه.
- چنگنه:** رشکی سپیان.
- چنجرویک:** پهنج هاڅیتن (خدش بالاظافر).
- چنگال:** بنیره چنگال.
- چنیک خور:** ټو کهسه کو لسه رنان و خوارنیت خه لکی دژیت.
- چار:** چار.
- چار ناوینه:** چارا وینه، چوار خودیک، جلکه کی تایبته بوو شه رکه ران بکار دئینا.
- چارپا:** هر تشته کی چار پی بیت.
- چارپهل:** چار دهست و پی.
- چارپهل قهوی:** دهست و پی ستوبر.
- چارچاو:** بریتیه ژ مرۆقی هشیارو بریتیه ژ لبه ریزه بوونی.
- چارچارویون:** سرگردان بوون، باژتله بوون، هشیار بوون.
- چارچنگوله:** برتیه ژ وی بجویکی کو بچار چنگان دچیت.
- چارچیتوه:** بریتیه ژ چار کناری دونیای، چارچویه، قالب.
- چارخه رت:** ټو مهر و بزیه کو پی دانابیته سالا چاری.
- چارخشته کی:** چوارین (رباعی).
- چارریان:** چار ریان.
- چار دیوار:** بریتیه ژ: قهر، زیندان، خانی.
- چاردهسته کی:** چاردهسته ټو کو چار مرۆف تشته کی هه لگرن یان دو مرۆف هه چار دهستیت خو بدنه و هه لگرن.
- چارسوچ:** چارگوشه.
- چارده:** ژماره ۱۴.
- چارشهم:** چارشهمبه.
- چارقه د:** چارچهندان، چوار بهر اهر.
- چارالا:** بنیره چارالا.
- چارمیرکی:** چارمیرکی، چارزانو.
- چارپک:** چارپک (ربع).
- چواله:** باهیف تهرک، بادام، باوی، بايام.
- چوو:** (۱) گهه، جهوسهر، جهمسهر، جومگه (مفصل: ۲) چو، دار.
- چوواندن:** ژ دهستکرن، دبیزن ته نقیټا خو ژ قهستا چوواند.
- چواو:** ژ دهست چوی، زارقه کرن (مشبه به).
- چووت:** دهست بسهر داگرتن.
- چووتن:** چونا تشتی.
- چووج:** بنیره چووک.
- چووجک:** موچک، که فچکی دۆقه خارنی.
- چووجی:** چی چی؟
- چوور:** مرۆقی شله، جوړه بزیه که.
- چووله:** قهشمر.
- چوله یی:** قهشمری.
- چونه ژیر:** بریتیه ژ قهبول و دان پیدانی و خودبه راکرتی.
- چونه سهر:** بسهر هه لیبون، ټه نجامدانا کاری.
- چونه سهر او:** دهست به ټاو گه یاندن.
- چونه وه:** چونا رهنگی تشتی، رهنگ بهردان، به قه م بوون.
- چونه وه یه ک:** گشت بوون، تیکچوون (توتر).
- چووه ر:** رۆژ، خور (خورشید، شمس).
- چی:** میخ، سپینه، تیپا پسیرای ژی تیت.
- چیا:** کیو «چیا ب چیا ناکه فن، به لی چا بچاقان دکه فن» "په ند"؛ «ټه ز سهر چیا و تو سهر چیا، گۆلک مابن گیا» "په ند". چیا ب مجاز بو چهند تشتان تیت: (۱) تیت بریتی ژ مه زناتی؛ (۲) تیت سه نگینی، قورسی؛ (۳) تیت خو په سنی و (تکبر) ی؛ (۴) دارگرانی (۵) تیت دهست نه خو شی و نه قه تی.
- چویک:** چووک، چوور، بزنا چویر، باج (عصفور).
- چویر:** چوور، چیکه چیک.
- چوینگ:** چوونگ، مهرکه ز.

ح

- ح:** ههفته مین تیپه ژ تیپیت چه چیهی کوردی کو بحسابا نه بجه دی دبسته ژماره ۸. تیپه کئی بیده نگ و بیگانه یه. ئەف تیپه بنه چاری قبت بکار بهین چکو گه لهک و اژه پی تین. چهندانکو لئاقیستایدان نینه ده میکو و اژه بیته بیگانه یان هاتته ناف زمانئ کوردی (ح) بۆمه ب دیاری ئینان، ته عهر ژئ ئەو و اژه بیته (ح) تیندا وینهی دهنگینه.
- حاجا:** و اژه یین (تعجب) یه، په یقا سه سورمانئ.
- حاپۆلک:** داربرائئ، گوستیلانئ، کاشوانئ (مسابقه).
- حاپۆل:** حاپۆله.
- حاپۆله:** مه بهست پی به سه رکه فتنه ل یاریته (حاپۆلک) ئ.
- حاتور:** باگوردان، بانگوردان (حاده).
- حاجهت:** قاپ و قاجاخ (ع).
- حاجی:** ئەو که سه کو مالا خودئ زیارهت کر بیت (ع).
- حاجی بادام:** حاجی باهیف.
- حاجی باهیف:** حاجی باههف.
- حاجی به یان:** ئاده، ئەو گیایه کو لئاف دهخلان شین دبیت.
- حاجی رهش:** قه رناقووجه، په ره سیلکه.
- حاجی له کلک:** له کلک، له گله که.
- حاجی له گ له گ:** بنیره حاجی له کلک.
- حاجی له ق له ق:** = = =
- حاجیله:** نیرگزکتک، جۆره نیرگزه که.
- حادر:** دهم و دهست، "جزیری" فهرموویه: «حادری بهم سه جده یه»، به لئ «هادر» کوردیتر و به لاقتره.
- حاجه:** (۱) دیرتیا خانئ یان کوبینئ، قالچه؛ (۲) یه کتا ژ دو تایان.
- حاش:** بئ بها (تافه).
- حان:** مرۆقی دنیادیتی.
- حانه چه پشی:** جره کیشان، ناقنجا دو مرۆقان.
- حایئ:** هه له په رکئ یه کی مندالانه: «حایئ کولیکا دۆتایئ».
- حه په چه پ:** حکایه تا دهنگئ ره وینا سه گیبه.
- حه په چه پ:** حۆپ حۆپ، و اژه یین ناف ل خۆ دانئ یه.
- حه پشاندن:** زک حه شانندن.
- حه پیئ:** گوزکی په مبی یه (ع، ک).
- حه پله ری:** جۆره هئاره که.
- حه پۆل:** مرۆقی سست و گبژه و عه قل سفک.
- حه پۆل می شخۆر:** ئەو مرۆقه کو نه شیت میشا ژ خو بره قینیت.
- حه پۆله:** بنیره حه پۆل.
- حه پۆ:** ئەو که سه کو هه رچی که فته دهستی رامالی و خوار.
- حه پوو:** هه موو.
- حه په:** دهنگئ حه پینا سه گیبه.
- حه په سان:** سه سورمان، ماتمان.
- حه په سانندن:** عه جیب گرتئ کرن (اعجاب).
- حه په سانندن:** حه په سانندن.
- حه په نئی:** زل و زه به للاح، زه به لاع.
- حه په ننگ:** حه پۆله.
- حه په پاره:** خه پاره، (خه پاره کوردیتره) «مه سده ری وئ خه پرانندن».
- حه په نته ری:** بنیره حه په نئی.
- حه په له هورج:** مرۆقی قه له و پان و پۆل و بیتکاره.
- حه په لۆت:** هاوارکرن و خۆه له قوتان و هه لا قبتن. ئەف گۆته ژ دوو وشه یان پیکهاتیه: «حه په + لۆت» ئانکو حه په ره وینه و لۆت و لۆتک غاردانه.

- حه تار:** هه تاركار، ئهه كه سه كو گيچي دقوتيت.
- حه تخه توک:** كيسيكت بچووك بچووكن ژنك ده رمانيت بين خوش تيدكهن وهكي رستكي دكه نه هه فكا بچووكان بو بينخوشبونا مندالي، ئهه ناف مايه به لي ئهه كار نه مايه.
- حه توته:** هه تخه توک.
- حه ترهگ:** هه ترهك، خو ترهگ، خو تره (مطرق).
- حه جامه ت:** خوئين بهردان (ع).
- حه جامه تگه:** هه جامه تگا، جي خوئين بهرداني (ع، ك).
- حه جامه تگهر:** خوئين بهردوك (ع، ك).
- حه جمات:** ئارام بوون (ع، ك).
- حه ج:** كاشو، زياره تا خاني خودي.
- حه چاني:** كاشواني.
- حه چه:** نيروي بين به راهيا پهزي.
- حه چه:** وشه به كه بو كهر هاژوتني بكار تيت.
- حه چاندن:** هاژوتنا كهر ي.
- حه چه و لوور:** تيكه ل بوونا گه لهك جوړه دهنگان ژكه ران و سهگان.
- حه چكو:** ههر چاوابيت.
- حه چهل:** گيچهل.
- حه دهف:** گرد، گر (تل).
- حه دهفك:** گردئ كچكه.
- حه دار:** ئارام، هه دار.
- حه راج:** هه راج، هه ربهكاري بوويه ژ «هه را» ي.
- حه ريلين:** ئالوزبوونا وه ريسي، به تلين.
- حه رسيل:** (۱) (حصير)؛ (۲) حيسيلي خاني (ركن).
- حه رسيه:** سيله، قورنهت، هه رسيل.
- حه رماندن:** گلاوكرن، پيسكرن (ع، ك).
- حه رگ:** هه ري، قور، هه ري.
- حه ري:** بنيره هه رگ.
- حه رير:** ئارده شاك (ناسيده: عصيده).
- حه ريف:** هاوولف (ع).
- حه ز:** ئاره زوو.
- حه زوكرن:** قبيبان، دلداري.
- حه ز و ناحه ز:** دؤست و دوژمن.
- حه زيا:** ماري مه زن، ئه ژديها.
- حه ز ژ خوگري:** ئهوي گه له هه ز ژ خو دكه نو دلي خو ناهيتليت.
- (عزير النفس).
- حه زوكرن:** دلداري.
- حه زده:** (۱۸).
- حه زده يي:** هه زده يي، چاښ پيكيه فتنا خه لكي بگه له كي.
- حه زده يي:** بنيره هه زده يي.
- حه زمه ت:** خه م و خه فته ت.
- حه س:** واژديين (تعجب) يه، په يقا سه رسورمان.
- حه سيه:** حاسيه، جهي رهق.
- حه سار:** ديوراي بيستاني، يان هه ره وه زي (ع).
- حه سيان:** شه هسيان، ته حره شه كرن، هه سانه وه، نه مانا ماندي ياتي يي.
- حه سانه وه:** ئيستراحت كرن، ماندي بوون نه مان.
- حه ساوي:** نه وعه كه ره كه سپي و مه زنه، هندي هيستره كيه (ع، ك).
- حه ساوه:** هه ساو، شه هساي.
- حه ساو:** بنيره هه ساوه.
- حه سه نه سته:** تيبترواز، تيبتروازك (تهيره كه).
- حه سته م:** يان هه سته م، دژوار، سه خت.
- حه سير مه يدان:** داركاري، جلده ليدان.
- حه سيرق:** هه سيرق، خه زووور.
- حه سوگ:** خو رنيشك (خرنوب).
- حه ش:** (۱) پر، ته زي (ع، ك)؛ (۲) هرچ.
- حه شه ري:** ژنا به د، ژنا گه لهك ب ئارده.
- حه شاندن:** پر كرن، ته زي كرن (ع، ك).
- حه شين:** ره گي رانه بردي يا هه شاندن ئانكو ته ژيكه ر، پر كه ر.
- ديسته پاشگرو ناقيت بكه ري چي دكه ت وه كي: جه وال هه شين، زك هه شين.
- حه شاردان:** ته قه تكرن.
- حه شه مته ت:** خه م.
- حه شار:** شه شيرگه، كه مينگه.
- حه شاردايي:** شه شيرباي، شه شارت ي.
- حه شته:** ژماره (۸).
- حه شته ي:** ژماره (۸۰).
- حه شه رلا:** قه له بالغ (صخب) (ع، ك).
- حه شر و هه لا:** هه شه رلا (ع، ك).
- حه شه نووره:** گيا به كه هندك لجاتي توتني دكيشن ده ميكو توتني نه بيت.

- حەشەفانەن:** خراب کرنا تەشتی نەقیسی.
- حەشامەت:** ئاپۆرە، حەشیمەت، هەشیمەت (حشر).
- حەفت:** ژمارە (۷).
- حەفتی:** ژمارە (۷۰).
- حەفتا:** ژمارە (۷۰).
- حەفتار:** کەمتیار، حەفتیار، کەفتار، چەقەل.
- حەفتانە:** تۆشەیی هەفتهیی، حەفتیانە (مەخەصەت اسبوعیە).
- حەفته:** هەفته (اسبوع).
- حەفتاوی:** تافیر کرنا تەشتی سەگی تێدا چەلپاندی بەهەفت ئافان.
- حەفت برا:** تەرمی نوحی.
- حەفته و سێرۆژک:** ئەو خێرن کو بۆ مری لۆژا سێیی و رۆژا هەفتی تێنە کرن.
- حەفت جۆش:** حەو جۆش.
- حەف رەنگ:** مەروۆچیکو خورەنگا ورەمگ دگۆرین (حیلە باز).
- حەف قار:** گەنی.
- حەف:** حەف حەف، حەفین، هەمی بۆ دەنگی رەوینا سەگینە.
- حەفت تۆک:** حەفت تۆخ، کولکە کە کو ساخبونا وی گەلەک زەحمەتە.
- حەفت روح:** بریتیه ژ مەروۆچی عومر درێژ.
- حەفی:** ماری ئەژدیها.
- حەفت کۆک:** جۆرە سەعەتە کە هەفتی یێ یە کجار سوار دکن.
- حەفته کیش:** کیشانا ما هینا پشتی زانی بیهک هەفته.
- حەفک:** قورگ.
- حەفک ئستور:** بریتیه ژ ستەمکاری، گەردەن کلوفت.
- حەف حەفی:** حەفیان، چاقبەرسی، زۆرخۆر.
- حەقلی مەقۆ:** حەقلی مەمان، گوستیلانی، کالە مستانی، کالە مستی.
- حەقە پەلە:** بارانا نیقە کا پاییزی دیت.
- حەق وەستین:** تەشتە کە کو تۆلە ی کیماسیان لپیش خۆهەلینیت.
- حەقە قەکرە:** تۆتیک، تۆک، تۆتی.
- حەل:** حەلە، ئانکو دەمە، وەختە، درسته (ع).
- حەلان:** بەری گەلەک مەزەن و پان.
- حەلانە بەر:** بەر حەلان.
- حەللە خورما:** حیسسیلا خورمای (خەصافە قمر).
- حەلقە بەگۆش:** بەندە، ئەو کە سە ی کو داخواری و فەرمانا زوی و ئاسان جی بە جی دکت.
- حەلقە دان:** روونشتنا باز نوکی.
- حەلک:** حەلک، ترانە پیتکرن، حەنەک.
- حەلکی:** گزنگی دان بە تەشتە کی (اهتمام بالشیء، مەهەم بە).
- حەللا:** ئانکو نەو بە.
- حەلوا:** حەلوا (ع، ک).
- حەلاو:** ئەو شیرینیە ژ شەکر و تەحینی، یان هەنگشینی درستی دکن.
- حەلواچی:** حەلوا چی کەر، حەلوا فرۆش (ع، ک).
- حەلواوی:** رەنگ حەلواوی (ع، ک).
- حەلە بچە:** (۱) شاره کی جوانی کوردانە؛ (۲) حەلە بی بچووک.
- حەلیل:** حەلیک (حلال).
- حەلو:** حەلوکە، حەلیک.
- حەلە بی:** بوشکە یێ بچووک (ع، ک).
- حەلەق مەلەق:** ئاخفتنا سارو چقیل.
- حەلەل:** حەلەل، ناقتیدانا تاژی یێ بە دا زوو بە زینتە نیچیری.
- حەلیب:** قەنج (مەرخەس، جائز، حلال).
- حەلیتو:** حەلال (ع).
- حەلیک:** حەلال، حەلیتو.
- حەلیم:** کەشکی تەر (ع).
- حەلە لا:** شەر و شۆر.
- حەمائییل:** توبرەک یان چانته لۆکە کی بچووکە کو نەقیشتییان دکنە تێدا، حەمائییل دپێژنە بەندی کاقلانا شیر، ناقتی ژنکاژی حەمائییل هە یە (ع).
- حەمتەر:** جاش.
- حەمی میس:** ناقتی میس چاکە کی کوردانە، ئومونە یە بۆ مییرانی یێ.
- حەمەرە می:** حەمەرە می، شاخ شاخانی.
- حەمی:** حەموو، حەمگە، حەمکە.
- حەمل:** شە قبییری یا بئاخافتن و قەسیت خۆش بەرەن.
- حەمبەس:** هەمبەس، پرتوف.
- حەنەک:** یاری، ترانە.
- حەن:** جیگە، مەلەن، مەلەن، مەلەن، مەلەن.
- حەنە کچی:** یاری کەر.
- حەنە کباز:** حەنە کچی.
- حەندر حۆ:** بابیستان.
- حەندر حۆپیانئ:** حەندر حۆ.

- حەنگرین:** حەنگریان، توورەبوون.
- حەندریان:** نارامبوون.
- حەنشەری:** کەری سەبی و مەزن.
- حەندەف:** گرد.
- حەندەنکو:** کئیر.
- حەنەحەپشی:** حانەحەپشی.
- حەندۆلە:** جۆرە گەمەکە.
- حەندۆلین:** مەشک، بکناوەت بۆ مەمکیت مەزن بکار تیت.
- حەواری:** هەوار، هەواری.
- حەو:** وشەیی سەرسورمانیە.
- حەوا:** هەوا، ئەقراز (ع، ک).
- حەوادان:** دانە ئەقرازی.
- حەوتە:** هەفتە، حەفتیا ئەو لێ بووکی، هەفتیا وئ ژنی یە کو مندالی بووی.
- حەوت تیر:** جۆرە دەباجە یە کە هەفت گولەیان دخوت.
- حەوش:** ئەو عەرەدە کو دیواری لدۆری وەرھاتی ل بەر سینگی خانی.
- حەوشە:** حەوش (ع).
- حەوشی:** حەوشە (ع).
- حەوق:** پلەبیت پەیزە یان پئستریکی. (درجات السلم).
- حەوتنج:** توفەکی بین خۆشە دکەنە ناڤ نانی، گێزەر.
- حەوتنجی:** گون.
- حەیتە:** قیڕەقی، مرۆقی تۆز، هەیتە.
- حەیتەحەیت:** حەیتە لدوو حەیتە.
- حەیتین:** حەیتەبی درێژ.
- حەیتوھۆز:** حەیتە حەینا پینکفەو ب هەقراپی.
- حەیشۆ:** هەتک بەر، فەیتکەر.
- حەیش:** دەبەنگ.
- حەیچە:** هەوار، قیڕاندن، حەیشە.
- حەیشە:** بنێرە حەیچە.
- حەیف:** مخابن (ع).
- حەینە:** بی دەنگ بە، کرپە (اسکت).
- حەیتە:** بنێرە حەیچە.
- حەیوہ:** بەھی، تازی، پرسە.
- حیت:** جوورە بزەکە.
- حیتۆ:** حەوتیز، حەوتیس (اصلع).
- حیجران:** مسیبە تە (ک، ع) ژ هجرانی کوردکاری بوویە.
- حیشتر:** حیشتر، حوشر. وشتر.
- حیشی:** حیشی، رەخیت رەشمالی دەھەنیت رەشمالی (ع).
- حیلکە:** کەنینا ب دەنگی بلند (قەقەھە).
- حیلکەحیلک:** حیلکە لدوو حیلکە.
- حیلکین:** حیلکەبیت درێژ.
- حیلک و ھۆز:** حیلکە، حیلکە حیلکا ب هەقراپی.
- حیجە:** (تەجی).
- حیز:** چاڤ چەرین، قەحە (جندە).
- حیزاتی:** حیزایی، حیزی.
- حیزانە:** وەکی حیزان، کاری بینامووسی.
- حیزەل:** حیزەلە مرۆقی چ ژ دەستەھاتی.
- حیش:** عەردی سۆرە.
- حیلە:** دەنگی حیرینا هەسپ و دەواران.
- حیلەحیل:** حیرین لدوو حیرین.
- حیلین:** حیرینا بەردەوام.
- حیل و ھۆز:** حیرینا ب هەقراپی.
- حیلەباز:** دیلەوار (ع، ک).
- حیلەبازی:** دیلەواری (مکاری) (ع، ک).
- حیناوە:** پریژی.
- حینگەشەلی:** ناشکلکی.
- حی:** تیبیا هەشتی ژ تیبیت چەچی یە.
- حینج:** بەور (بظر).
- حیز:** هیز.
- حیشتر:** بنێرە حیشتر.
- حیتل:** فییقی بەکی گروفرە وەکی تۆقی پورتهقالی یە ھندەک دندکیت رەش و بین خوش تیداہە.
- حیتول:** ئینسانن گێژ و ھێر.
- حیتولاندن:** گێژکرن.
- حویب:** بزەن مشک، بزەن مژک.
- حوت:** حۆت حۆت، قەلەو و پان.
- حوترەک:** حوترەگ (مطرق).
- حوتک:** کوتک (مدقە).
- حوتەحوت:** حکایە تا دەنگی کوخکی یە.
- حوتانی:** شوتانی.

حورگ: عورگ، زک، لئاقیستایی (ئوروتور) هاتییه.

حورگش: عورگش.

حورژه: ئسپوون.

حوشترالۆک: عاگول، گیاحیشتەر، دوو وشه نه: «حوشتر + ئالۆک».

حوشترهوان: حیشترفان.

حوققه: عه یاره کئی مه علومه (ع).

حوققه باز: حیهله باز، دیله وار.

حوققه بازی: حیهله بازی.

حولوک: حولیک.

حولی: مرۆقی چاپلووس، لووس.

حولیات: چاپلووسی، لووس.

حول: حوله حیشتەر، پشگلکی حیشتیری.

حولیسک: قۆندەر، پهست، بی رهوشت، ته حسینک.

حولیچهک: بنیتره حولیسک.

حونه: هونه.

حونه: حونه.

حونه: هونه.

حۆپ: یان حۆپ حۆپ ئاوازه که ب حیشتران دبیتن.

حۆپ حۆپ: (۱) حۆپ: «حۆپ حۆک حیشتەر کۆک، بارت چیه؟ نیسک و نۆک»؛ (۲) داوه تکه رژی ددهمی هه لپه رکی حۆپ حۆپی دکهن.

حۆیل: قه لهوی بی هزری.

حۆت: حه ویز، خه ویتس، حۆچ.

حۆتۆ: حوت (اصلع).

حۆج: حه ویز (اصلع).

حۆجۆ: ده بهنگ، گیش.

حۆزه: بۆرینا چیلان.

حۆرتین: حورینا سه ریه ک و به رده وام.

حۆره حۆر: حۆره لپه حۆره ی.

حۆره حۆر: حۆره ب هه قراپی.

حۆققه: حیهله، حوققه (ع).

حۆل: بیتفام (متخلف عقلیا).

حۆتار: ئیعتبار (ع، ک).

حړه: عړه.

حړه حړ: عړه عړ، عړه عړه.

حړین: عړین، عه رین.

حړ و هۆر: عړ و هۆر، عه ر و هۆرا ب هه قراپی.

حړ حړی: مرۆقی حړه حړه ک.

حړیه: قاره قار، حه پینا سه گی.

حړین: خربه یه کی دریت.

حړیه حړپ: حړیه لدوو حړیه ی.

حړپ و هۆر: حړیه، حړیا ب هه قراپی.

حړج: هړج، وورج.

حړحر: دهنگی حیلینا هه سب و ماهینان.

حړکه: جوهره تقه نگه کی که فن بوون.

حړشک: هشک، ووشک.

حړشکی: هشکی، ووشکی.

حړشکه: هشکه، سه رهشک.

حړشکه سال: هشکه سال.

حړشکه سۆفی: و شکه سۆفی (الصوفی المتزمت). سۆفی بی بی علم، واژه بی حشک یان حویشکی ژ هوشک و وشکی یان هشکی هاتینه ته حویر کرن، چکو ریشه بی قتی واژه ی ئاقیتستییه ژ هوشکه ی هاتییه چ (ح) لگوریدا نینه.

حړشیفک: خشیفک.

حړشک: توند، هشک.

حړشکه رۆ: ئه و حۆیان، روو باریکو هافیینی چکدبیت، هوشکه رۆ.

حړشکه بهر: ئه و دیواره کو بهه ران بته نی ئافا دکهن نه قور و نه کسل و نه گیشچ تیناکهن، هوشکه بهر.

حړشکه کهل: که لاندنا جلکان بی شوشتنا بابوونی، هوشکه کهل.

حړشکه مز: نانۆزک، هوشکه مززه یان ئوجره تی بینان.

حړشکاوس: حشکاوس، هوشک ئاوس، ئهف گۆته ژ دوو وشه یان پیکهاتییه: «هشک + ئاوس» ئانکو بهر ی بارانی دهخل

هاقیتییه شۆقی، بهشکی ئاف کریه.

حړشکه مرۆف: بریتیه ژ مرۆقی عه قل هشک (متحجر).

حړشکه درۆ: درۆ بی رهق و رهق و شاخدار و کلکدار.

حړشک و حړشک: ده قۆدهق، روو پروو، توند و توند.

حړشکۆله: قه لقویشکی هژیران.

حړشکاره: دار ی پیر و که قناره.

حړشکه نشتی: کیم نشتی. ریشه بی هه میان (ه) یه نه (ح) هه روه کی لئاقیستا و هه می زارا قییت کوردا کیم نه بن ب (ه) هاتییه نه ب (ح).

<p>حلیو: حلیب، فحیل (فی حل).</p> <p>حنگل: بن کفش، هنگل.</p> <p>حنگل حویانی: هیزووکانی.</p> <p>هندوئی: (۱) مه شک، بکناپت بو مه مکیت مه زن بکار دبه ن؛ (۲) نوعه گه نمه که لعیرا قی.</p>	<p>حلحلی: ده مده می.</p> <p>حلیل: حیل، په سندن.</p> <p>حل کرن: حل کردن، په سه ند کرن، حه لاندن.</p> <p>حل کردن: بنییره حل کرن.</p> <p>حلیب: حه لال کرن، قه نچ.</p> <p>حلیترک: هنده ک کولکه نه ل کوشتی چی دبن.</p>
---	---

خ

خاترخۆی: خاترا ئیکو دوو گرتن، یارمه تی ئیکو و دوو دان.
خاتر شکاندن: دل شکاندن.
خاتر شکهستی: دل شکهستی.
خاتر و خۆتر: ریز بۆ ئیکو دوو گرتن.
خاجه: (۱) خواجه، قوچي، نازناقه بۆ ناخوندیت (علی الاهیان)؛ (۲) بۆ بازرگانیت جوهیانژی بهریدا بکار دهات؛ (۳) ب مهعنا فیرکهرو مورشد ژي هاتیبه.
خاجهرۆ: یاری یهکی مندالانهیه: «خاجهرۆ جاجک به پهرو»
"مهتهلۆک".
خاج: تشتی راست و چهپ (چلیپا).
خاج شوپان: جهژنا زاییینی یه بۆ سه رسالی ل جهم ئۆلی (ارتدوکس).
خاج په رست: بریتیه ژ فهللهیان، فهله خودا په رستن به لی ئهف ووشه کنایه ته.
خاج په رتس: بنیره خاج په رست.
خاجچک: خارچک، قارچک، کفارک (الفطر).
خاجوچ: چهپ و خوار.
خاچرگان: تهختی ئاسنی، چه تر.
خاچی: عه بایی درسته کهر.
خاچی پۆش: ئه وه کو خاچی یه ی دکه ته به رخۆ.
خار: خوار، ئستری، بهری مه ره ری (گرانیت). قوماشی نارموشی، عه مبه ری سه رکهل، به ری گرانیت.
خارشت: خورشت، خوربان.
خاری: خواری.
خارن: خوارن.
خارکه ناس: خاکه ناس.

خ: هه شته مین تیپ ژ تیپیته چه چه یی کوردی کو بحسابا ئه بجه دی دبسته ژماره (۶۰۰)، تیپه کی خۆمالیه و سازه و بیده نگه.
خاپ: حیه، فیل.
خاپاند: حیه لیکرن، سه ردا برن، لخشته برن.
خاپان: حیه لیته اته کرن، هاتنه سه ردا برن.
خاپیای: ئه و که سه کو هاتیبه سه ردا برن.
خاپیاگ: بنیره خاپیای.
خاپینۆک: حیه کهر، کلاوه ردا ر (حیال).
خاپاندی: بنیره خاپیای.
خاپوور: خراب، ویران.
خاپوورکهر: ویرانکهر.
خاپوورگری: ویرانگری.
خاپووره: ئه و یاری یه کو بچووک ناخی باقیژنه ئیکودۆ.
خاپتانی: ئه سلنی وی خاک پتانی یه کو بچووک خاکی پاقینه دفنی یه ک.
خاپه رۆک: هه ر تشته کنی کیم که لک. د ئه سلدا ئه وه کو فه قیر و به له نگاز ناخ و گوته ری بن بیده را کۆم که ن و بده نه بای، چه ند ده خل و دانه کی ژ ناف بۆخۆ په یدا بکه ن.
خاتر: عه ره بکاری بوویه (خاطر) بۆ خو شیا دلی لئا قیستا یدا بۆ شادی و خوشبه ختی هاتیبه.
خاترجه م: وازه یی دووی (جه م) ژ (جمع) ی عه ره بیقه هاتیبه، دلنارام، دلته نا.
خاترجه می: دلنارامی.
خاترگرتن: ریزیگرتن.
خاتر خواستن: خودا حافی لیکرن.

- خاراندن:** غاراندن، گه مارکرن.
- خاریای:** غاریایی، گه مارکری.
- خارسک:** خارزک، نانکو زک پر، ئستری، په یقه کی ئه هریمه نیه. ئهف واژه په ژبو ژنکیت جوو و فه له یان بکارتیت.
- خارش:** بنیره خارشت.
- خارستان:** خارسان، دستری جار.
- خاروره:** ئاشو، ئاژاوه، دبیتن: «میشا خاروره، کولی بی خاروره».
- خاروره چی:** ئاشوب گیر، ئاژاوه چی.
- خاروره بی:** بنیره خاروره چی.
- خاز:** خواز، «دلخواز، نانخواز، مالخواز، ژنخواز، حه قخواز، ئاشتی خواز». پاشگره که کو مه عنا ئاره زووی ددهت وه کی: «دلخاز، ژنخاز، ئازادی خاز، به لاخلاز، خیرخاز، ئاشتی خاز».
- خازخازوک:** خوازخازوک، دهروزه کهر.
- خازوق:** قازوق، قازوق (ت).
- خازر:** رویاره که ل کوردستانا عیراقی.
- خازیباز:** قازیباز، کیزه کی رنگ که سکی تاری په دکه فیتته ئاش زکی داری و دنه خربیت، عه ره بکاری بوویه.
- خازتن:** خاستن، خواستن (طلب).
- خازمه:** خاسمه، نه مازه، ئه خوازه لا (لاسیما).
- خازگینی:** داخوای بکه ریت ژن خواستن، داسن.
- خازگینی کهر:** ژن خواز، داسنکار، داسنکهر.
- خازباغه:** قازباغه، گیایه کی تام تونده لدوریت ئافان چیدبیت.
- خاس:** قهنج، باش، جوان.
- خاسکرن:** قه نجه کرن، جوان کرن، باش کرن.
- خاسمه:** بنیره خازمه.
- خاسمه لا:** = =
- خاستن:** خواستن.
- خاستار:** خوازیار، خوازکار.
- خاسه:** گوشتی سهر په راسوانه.
- خاسه رنک:** کولیلکه کی سوزی جوانه، جوژه ئاخه ک ژی هه په دبیتن خاسه رنک.
- خاسی:** چاکی، قه نچی.
- خاسبوون:** شفا بوون، چاره سهر بوون.
- خاستیمه خاستیمه:** گورانی په کی کوردی په.
- خاش:** (۱) خاژ، په لاندن، هورد و خاش ته غهر پیکفه تین؛ (۲) قاز (فص الحاتم).
- خاشیل:** دانه هیرکا پر زوم.
- خاشخاش:** بوره گیایه که کو تریاک به ری وی په.
- خاشال:** گلپشی ناقلی.
- خاشی:** په رده بی سهر میلاکی رهش یان میلاکا رهش بخویه.
- خاف:** خاو، کال، سست، خاف، ته مهبل.
- خافوور:** زکفال، نانکو نه ی پته و.
- خافوخرج:** خرچ و خاف، ته مهبل.
- خافوا:** کنار، رهخ.
- خافک:** کتانه کی سپیه ژن دکه نه سهری خو، له چه ک، دبیتن: «خافکا سپی».
- خاف:** خاف، خاو، ته مهبل، کال، سست.
- خافه:** (۱) دانه هیرکا سهر قوت نه کری؛ (۲) که قلی گه مار نه کری.
- خافه کرن:** سستکرن.
- خافه بوون:** سستقه بوون.
- خافر:** گیایه که ره بیت وی بو نه خوشی باوه سیری باشن.
- خاک:** ئاخ، بریتیه ژ خاکی ولاتی، مل پان.
- خاک و خول:** «جوته وشه» ههر دو ژی مه به ست پی ههر ئاخه.
- خاک له وهر:** ئاخ لیتوه.
- خاک و خون:** ئاخ و خون، ئه قه ژی ژ قسمی جوته وشه یان.
- خاک بیژان:** بریتیه ژ ویران کرن و خراب کرنی.
- خاک دانه پای:** خاک بتووره که دانه پای، خاک بتووره که بیژن. ئهف توف رسته یانه هه می مه عنا ویران کرن و کاقل کرنی دکه هیان. ئهف توف گوته خورتان دگوته هه ژاران.
- خاکه رهن:** خهت و مه سهره ف.
- خاکه ری:** خاکسته ر، خولی.
- خاکه روک:** خاپه روک.
- خاکسار:** خاکنشین، ده ستقالی، هه ژاری.
- خاکویا:** هیقی و جاوه جاو (التماس).
- خاکه چهره:** ئاخه سپیک.
- خاکه:** برنجی هویر.
- خاک لیتوه:** خلاسیا زستانی (بنیره ئاخ لیتوه و ئاخ له وهری).
- خاکه ناز:** خاکه ناس، ئاخه بان.
- خاک به سهر:** زه لیل، خولی به سهر.
- خاکی:** رنگی خاکی.

دقی خانی، مه عه‌یش و ئیمنی کانی؟...»؛ ۲) بۆ گه‌وره و ره‌ئیس عه‌شیره‌ت و مه‌زنێ ئیلچی و ده‌ره‌به‌گ بکارتیت. د ئه‌سل دا واژه‌یه‌کی مغولیه‌ دکوردی و فارسیدا بکارتیت. ۳) خانی تهنگی.

خانم: خاتون، خاتۆ، خاتوو (سیده). وشه‌ی ریزگرتنێ یه‌ بۆ ژنان، واژه‌یه‌ک مغولیه‌.

خانچی: ئه‌و که‌سه‌ کو د کاروانسه‌رایدا کاردکه‌ت.

خانه‌قا: ژ خانه‌گای عه‌ره‌بکاری بوویه (جی کۆم بوونا ده‌رویشانه)، ناڤ ریز. «خان دان» ئه‌ڤ په‌یشه‌ ژ دوو که‌رنا پتکه‌تیه: «خان + دان» ب مه‌عنا (دارالسکنی) تیت ئانکو جه‌ی فامیلێ کورد دبیتژن خانه‌دان ب مه‌عنا گه‌وره‌مال، مالبات، ده‌وله‌مه‌ند.

خانباچی: «خان» ب مه‌عنا خانمه‌ و «باچی» خووشکا مه‌زنه (ک.ت).

خانێ خانان: سه‌روه‌رێ سه‌روه‌ران. «جزیری» فه‌رموویه: «خانێ خانان لامعی نه‌جما ته‌ هه‌ر پورنور بی - که‌شته‌یی به‌ختی ته‌ ئه‌ز بایع موخالیف دوور بی».

خانێ موکری: مێرخاسه‌کی بروومه‌ت بوو د جه‌نگی (صفویان) د هانا خانێ له‌پ زێرین چۆ، ل ئه‌نجام دا هه‌ر دوو خان و له‌شکرێ وان بده‌سته‌ی ئه‌رته‌شی (صفویان) هاتنه‌ فه‌براندن (ته‌ماشای واژه‌ی «دمدم» ی بکه‌ن).

خان سالار: ده‌ره‌به‌گ، سه‌ردار، خانزاده.

خان سالاری: ده‌ره‌به‌گی، سه‌رداری.

خانی: ئه‌و ئاقایی یه‌ کو مال و خیزان تیدا دژین، له‌قه‌به‌ بۆ عرفانی و هۆزانه‌یی مه‌زن «ئهممه‌دێ خانی» کورێ «شیخ ئیلیاسی» ژ ئیلچی خانیان - ناوچه‌ و هه‌ریمی بایه‌زیدێ. «خانی» شاعره‌کی بی هه‌مه‌تایه‌ د عاله‌ما تۆره‌ و تۆره‌فانی بییدا. «خانی» لسا لا ۱۰۶۱ هه‌. هاتیه‌ دونیایی و ل سالا (طار خانی الی ره‌) کو بحسابا ئه‌بجه‌دی دبسته‌ ۱۱۱۸ هه‌. چوویه به‌ر ره‌حه‌مه‌تی.

خانه‌گاه: بنێره‌ خانه‌قا.

خانه‌خراب: مالدیرس، مال خراب.

خانه‌بیتزار: ئه‌و که‌سه‌ کو لمالا خو ئۆقره‌ ناگریت، هه‌ر لمال و به‌رکوچکی خه‌لکیتیه‌.

خان و خوئی: مێتانه‌دار (میزبان).

خانا خودی: ئه‌ڤ واژه‌یه‌ بۆ به‌دی و قه‌نجی ئه‌لوئی بکه‌لک تی و ده‌کی ب عه‌ره‌بی دبیتژن (من الالفاظ المضادة). ده‌ دبیتژی:

خال: ۱) برایی دایی؛ ۲) (نقطه‌). ئه‌گه‌ر بۆ برایی دایی بیت واژه‌یه‌کی عه‌ره‌بییه‌ دبیتژن: «خالان خوارزا شاکرن، مامان برازا وندا کرن»؛ ئه‌گه‌ر ب مه‌عنا نه‌خش و نوخته‌ بیت کوردی یه‌.

خالخالک: ئه‌سپیل، کبێکه‌کی بچوکه‌ ره‌نگ سووره‌ خالیته‌ ره‌ش ژێ تیدا هه‌نه‌ هندی میتسه‌ ره‌شکی یه‌، ته‌غه‌ر ناڤه‌لگیت خیاران په‌یدا دبیت و خیاران خراب دکه‌ت و دبیتژنی خالخالۆک و خالخالک.

خالخالۆکی: مقامه‌کی کوردییه‌ ژ دانانا خودی لێخۆشبووی (صالح الیوسف) یه‌.

خالانه: ئاخفتنا پیتشا هاتیه‌ گۆتن ئیکژی هه‌روێ بیژته‌فه‌ له‌و کورد دبیتژن: «ئاخفتنا پاشی ناچیته‌ ئاشی»؛ یان: «خه‌به‌رێ پاشی ناچیته‌ ئاشی».

خالخالۆک: بنێره‌ خالخالک.

خاله‌بندی: هنده‌ک (نقطه‌) و نیشانن تینه‌ دانان مابه‌ینا دوو رسته‌یان وه‌کی (،) یان (!) یان (:) یان (?) و بیجگه‌ی وانژی.

خالداری: خال خال، خودانی خالا.

خال کوتان: خال کوتان، ده‌قدان.

خال کوت: خال قوت، ئه‌و که‌سه‌ ده‌قان قوتیت.

خالومبیل: خالیته‌ کوئی.

خالیکه: خالیگه‌، ته‌نیشته‌، جه‌ی خالی.

خالیکه: بنێره‌ خالیگه‌.

خالۆزه: خه‌لۆز، ره‌ژوی (فحم).

خام خۆری: خوارنا تشتی خاڤ و ناگر نه‌دیتی.

خام: خاڤ، ساده (قوماش قطنی بسیط، نیء).

خامۆش: بیده‌نگ، فه‌مربای.

خامۆش بوون: بیده‌نگ بوون، فه‌مربان.

خامۆش کردن: خامۆش کرن، بیده‌نگ کرن، فه‌مراندن.

خامۆشی: بیده‌نگی.

خامک: خامکه‌ کونجی.

خامه: پینووس نه‌خشی (قلم) (نسیج حریری رقیق).

خاماجی: مه‌ت، خاله‌ت.

خاماجی: مه‌ت، خاله‌ت.

خامۆغ: سه‌راف کرنا بیستانی، ئه‌ول ئافدانا بیستانی پاشی چاندنی.

خان: ۱) کاروانسه‌را، دنیا. «جزیری» فه‌رموویه: «دقی طاقی،

خایه: هیلکه ی مریشک، گون، هیلکه.

خایه و مایه: بسهرو بهر قه. دبیتن: خایه و مایه، هندهک مایه.

خایاندن: قه مای، قه هیلوکی، قه هیلان، قه کیشان.

خاییش: هیتھی (ف).

خاییشمه ند: هیتیکار.

خایه رۆنه: بابونج، گیایبیۆک.

خاییس: قه خووسیان، چرمسین، لاواز، شۆبه یی.

خایه روین: هیلکه روین.

خه بهر: (۱) جقین، دوژمین (ع، ک)؛ (۲) ب مهعنا به حسه و ب زاراقا بادینانی ب مهعنا جقین و (مسبه) هاتیه.

خه بهر بیژ: چقین بیژ، زمان رهش (ع، ک).

خه بهر وشک: چیقانۆک، گۆتگۆتک (تقولات) (ع، ک).

خه بان: بانج راستو نه جزیری و نه پشتکهر.

خه بات: کۆشش (سعی، نضال). ژ (خواطه) ی سوریا نیقه هاتیه.

خه بات کهر: تیکوشهر، کۆششکهر (مناضل) (سوریا نی - کوردی) یه.

خه بات کردن: خه بات کرن (سوریا نی - کوردی).

خه بتین: کۆشش کرن، تیکوشان.

خه بسین: سه رگهردانی (ع، ک).

خه بساندن: سه رگهردان کرن.

خه بات گتیر: خه بات گهر (ع).

خه به ننگ: هندهک ده ری دوکانانن بتوتیای چیدکه ن دبیتن

خه به ننگ به لی ئهف و اژه به کوردی نینه.

خه پۆلی: دراف په رتیس، گه پۆلی.

خه پله: (۱) خه پشه، جهازی ژنانه (فرج)؛ (۲) قه له و و کورت و پان.

خه په: ژ ئامرازی جۆتیه، خه ندقین.

خه پار: خه پاره، تیت ب مهعنا پاک کرنا زه فی ژ گیاییت بیگانه و تیت ب مهعنا (هه می) دبیتن: مالی خو خر و خه پاره رهقاند، عهقاره (ئارامیه).

خه په خه پ: گانگلوکی، ریتقه چۆنا بچوکی لسه ر چارله پان.

خه پره کرن: خه پره کردن، نقستنا هندهک جانده ران کوده می نقستنی سه ری خو دکه نه ناف پیت خو.

خه پره: جانده ری قه له و و ساقا و نقهک.

خه په تۆله: خه پره، گه مپۆله.

«مالا ته بخانا خودی بیت» ئانکو ئاقابیت؛ دبیتی: «مالا ته بخانا خودی بیت» ئانکو کاول بیت، چۆل بیت.

خانزاد: زاده و نفسی خانان. خانه کی پیشه و بوو لئاچه یی هه ربیری (هه ولیر).

خانوگومان: ئه و که سه کول ژنا خو به دگومانه و دلپیس.

خانه: مالک، ب رامانا خانی ژی تیت و دبیته پاشگرو رامانا جه و شوینی دگه هینیت: ژیرخانه، بالوتیرخانه، ئه ده ب خانه.

خانه واده: خیزان (اسره).

خانیک: کولبه.

خانومان: خانی و مال، کۆشک و سهرا، مال.

خاوه: رۆژه لات.

خاوه ران: کیشوهریت رۆژه لات، مله تیت رۆژه لات.

خاوه رناس: خاوه رزان، رۆژه لاتناس.

خاوه رناسین: خاوه رزان، خاوه رناسینی.

خاوه ند: خاوه ن، خاوه ند، خودان (مالک).

خاو: خا، سست.

خاوی: سستی، خافی.

خاوه رمیانه: رۆژه لات ناوه راست (شرق الاوسط).

خاوبوون: سست بوون، فه شلین.

خاولی: دهسته سرت مه خمه لی.

خاوانه: ئه و به ند کو داقت ئاماده کری بو ته قتی مافی ری.

خاوان: خاوانه.

خاوزان: شوکه ی خه ونان، خه ونان (مفسر الاحلام).

خاو خیزان: عیال (اسره).

خاوه: باج (ع).

خاوین: پاک، پاک، پاک.

خاوینی: پاک، پاک، پاک.

خاواندن: خاپاندن، خایاندن.

خاوه ردوور: رۆژه لاتا دویر (شرق الاقصی).

خاوه ری نیزیک: رۆژه لاتا نیزیک (شرق الادنی).

خاوه ندکار: خودانکار.

خاو: خه م، خا، خا.

خاوتیر: تاوتیر، تاشه بهرد. "مه وله وی" فه رمسویه: «چون دوونه رووی دلپه ری خاوتیران - ئه م جه م بی نه رووی ئاوان تاوتیران».

دا هه یه نه گهر فه قیبر دچنه سهر جوخینان و زکاتنی د خازن دبیتزن «خهرمان ناڅا» یان «خهرمان بهرکهت» و د هه مان جوخین جوابی ددهت و دبیتزیت: «بخیرهاتی سهر چاڅا». «خهرمان سوټی دقتیت هه می کهس خهرمانسوټی بن» په ند.

خهر: کهر (فارسیه بزاراقتی بهرمه قلوبوی).

خهرگوش: کیروشک. تی دیاره نه ه هه دو و اژه یه فارسی بن و کوردکاری بووبن.

خهرادمیهر: ناقتی ناته شکه ده یه ک بوو سهرده وری ساسانیان.

خهراش: سه لخن، ریش، برین.

خهرام: رهفتاری بناز و وقار.

خهرخه شه: قهله بالغ (غوغاء، تشویش، تشویر).

خهرمه گهس: خهرمه گهز، کهرموز.

خهرنگهز: خهرنگهزه، کهرموز.

خهرپوش: رهشمالی کچکه و کهفن و دریاله.

خهربه نده بی: کاروانی کرن، زیړه قانی لکه ران کرن.

خهربه نده چی: بنیړه خهربه نده بی.

خهرار: خهرار، عهره بکاری بوویه بو (غرار) و (عرائر)، (جوال).

خهرامان: له نجه و لار، ناز.

خهرپشت: نه ورکه، یان به رازه یه کو له پشتقه ددهنه بهر دیواری خواربووی دا نه که قیت.

خهرپوونگ: خهرپوونگ، زرپوونگ.

خهرت: مشاری دو دهستک.

خهرته: خرته کیبل.

خهرجی: نهو قه پتانن کو دپخنه ره خیت جلکان وهکی عه پای، یان کورته کی، دبیتزن: نه ه کورته که باش هاتیه خهرجی کرن (ع).

خهرتوک: نهو فیقی یه کو لدووماهیدا بدارانقه دمینییت و خودان دهسرتی بهر ددهت و فه قیبر و ژار لوان بن خهرتوکان دگه ربیتن و ئستفاده ی ژتی دکهن.

خهرت: ئاسنچ دار و دهپ لووسکرنی یه.

خهرات: نهو کهسه کو داری خهرات دکهن، لووس دکهن (ک، ع).

خهردهل: تفرۆکه، و اژه یه که هه قپشکه ناڅ کوردی و فارسی بی دا و هاتییه عهره بکاری کرن.

خه تیره: چله چرا، یه لموم (مشعل).

خهت و مهسرهف: بگرو بکتیش، ئامرازه کی کشتوکالییه (ع، ک).

خه تکیش: راسته (مسطره).

خه تدان: خهت کیشانا جوتی ئان زه قیا (ع، ک): «خهتا خوار بن سهری گایی پیبه» «په ند».

خهتا: ناقتی قه دیمه بو چینتی باکووری کو مه شهووره بمسکتی.

خهتات: دهرمانه که برووان پی رهش دکهن (ع).

خه جهرو: خاجه رو، خوڅه شیرکانا بشه قتی.

خه جیجوزک: گیایه که گولیت سور ددهت و تیتته خارن.

خه جخه جوزک: جوړه مارمیلوکن لئاڅ ناقتیت کانیا دژین خه تکیت زهر و رهش لسهر پشتا وانه.

خه جل: مرۆقتی دامایی، داموا (حزنی). «مه وله وی» فهرموویه: «نایردان بهو تهور، موپهت سهرای دل - مه یله کهت مه ندهن بی مسکهن خه جل».

خه دهنگ: داره کی زور مکوم و قاییمه و تیرا ژتی چیدکهن.

خه رکه: خیشته. «فه قیسی تهیران» فهرموویه: «خه رکه هه بن حجابه - ستار دکهن جه مالی / عه وری رهش و نقابه - لبه ره و جهی هلالی / په روانه لهو عه زایه - مه حجوبه ژ شه مالی». خه رکه بو جلکتیت کهفن و دریاله ژتی بکار تیتت.

خه رگاه: خیشته تا مهن، خه رکه (عه ره بکاری بوویه).

خهرمان: جوخین (بیدر).

خهرمانگه: خهرمانگاه.

خهرمانگاه: جهی جوخینان.

خهرمانان: هه بقا جوخین دانانی.

خهرمان لوخه: نهو ده خل و دانه کو لچاخی جوخینان ددهنه فه قیبر و هه ژاران.

خهرمانه: نهو کوټانی کو لدوړا هه یقی جوخینه ی گری ددهت (هاله).

خهرابات: خهرابات د شیوازی دهر و تیشکاریدا ب مه عنا مه یخانه یه. «جزیری» فهرموویه: «به قورئان و به نایاتتی - نه گهر پیړی خهراباتتی / ببیتزیت سجده بن لاتتی - مریدین وی دین قاتتی» قات ب مه عنا فهرمانه، ئانکو نه م مرید و ژتیر فهرمانین.

خهرمان ناڅا: دو عایه بو بهرکه تداریا خهرمانی یه.

خهرمان بهرکهت: خهرمان ناڅا (ک، ع). عاده تهک ناڅ کوردان

خه‌زهل زهر: هه‌یقا دووهمه ژ پایبیزی، "باته‌بی" فه‌رموویه: «خه‌زهل زهر بوو لره‌زیت میرا»، به‌لج هه‌تا به‌لگ زهر نه‌بیت نابیتزنی خه‌زهل.

خه‌زهلور: هه‌یقا سئی‌یه ژ پایبیزی. هنده‌ک دبیتن هه‌یقا دووی.

خه‌زان: پایبیز.

خه‌زیر: خه‌زور.

خه‌زور: بابج ژنی و بابج میتری ژنی‌یه.

خه‌ز: خه‌زه‌ک.

خه‌زه‌ک: کهژ (قز).

خه‌زام: خه‌زهل.

خه‌زیم: خزیم.

خه‌زتما ده‌ری: (حلقه‌ الباب).

خه‌زیموک: گیایه‌کی بهاریه.

خه‌س: کاهوو.

خه‌سپال: پیتلاقی که‌فن و که‌رچه‌ک. کنایه‌ته ژ پییری فه‌رتووت.

خه‌ست: سه‌خت.

خه‌سته: دویین توورکی، یان ماستی توورکی.

خه‌سرو: (فاتح).

خه‌سرو په‌رویز: فاتحی پیروز، ناقی شاهه‌کی ژ شاهه‌نشاهیتد ساسانی‌یه، کورجی هورمزی چاری.

خه‌سته‌خانه: نه‌خوشخانه، بیمارخانه.

خه‌سوی: خه‌سوی، خه‌سی، ده‌یکا ژنی، ده‌یکا میری.

خه‌سته‌دل: دل خه‌سته، کو‌فاندار.

خه‌سته‌جیگر: خه‌سته‌دل (مفجوع).

خه‌ش: له‌که (عیب) خه‌وش کوردیتره.

خه‌شوق: گیل، گیتز، هیتز.

خه‌شوی: گیلی.

خه‌شیم: ساده، گیل (سفیه).

خه‌شیمی: ساده‌بی، گیلی و سه‌فیهی.

خه‌شیفک: دبیتنه‌ جوالی‌ گه‌له‌ک مه‌زن، کوارکی قور و تانوکان.

خه‌شیلوتک: ئەو عه‌رده کو بچووک خوتیتدا دخشین.

خه‌شیانی: شیان (توانایی).

خه‌شمین: خه‌شمگین، کین گرتی.

خه‌شمگین: تورپ، عه‌نرین (غاضب).

خه‌فتان: تیلگ، کراس، ناقه‌کی ژئانه‌به.

خه‌فتن: خه‌وتن، نفستن.

خه‌ره: سه‌رکیش.

خه‌ره‌ک: دۆلاقی ده‌ستی، سست (راخ).

خه‌ری: هه‌ری، قور.

خه‌رز: دانانا خه‌رزئی کرم و کولیان د‌عه‌ردیتدا، توخمی جانداران.

خه‌ره‌مه: نیتره‌که‌ر.

خه‌رمه: زه‌حف، به‌لاش، مفته‌کی، رایگان.

خه‌رتم: عه‌قل، هوش، خیره‌د.

خه‌رسه‌ک: خرسک، نایتکو بو‌سه‌ی ناماده‌ دکهن.

خه‌رکان: خرکان، هنده‌ک کول و پیتن تووشی مندالی شیرخوران دبن.

خه‌ریک: که‌رکاو (عزم، عازم).

خه‌رکاو: خه‌ریک.

خه‌رکۆل: که‌رکۆل، گیایه‌کی بهاری‌یه.

خه‌رکه‌مان: ۱) خورکومان، قالبه‌که بو‌چه‌ماندنا ده‌پان، بو‌چیکرنا بیتینگ و سه‌راد و ده‌ف و ده‌ولان و...؛ ۲) بریتیه ژ تووشبوونا مه‌ینه‌ت و نه‌خوشیان.

خه‌رمش: مشکه‌ غه‌زاله (یربوع).

خه‌رناش: خرناش، دفن.

خه‌رخه‌شه: جره‌کیشان و غه‌وغا (نزاع).

خه‌رخه‌شه‌چی: قه‌له‌بالغه‌که‌ر، قیره‌قیرکه‌ر.

خه‌رمۆه‌ره: جۆره‌ مۆزکه‌کی ره‌نگ سپی‌یه یان ناسمانیه‌ دکهنه‌ ئستوی کهر و ده‌واران. د مه‌سه‌ل دا دبیتن: «خه‌رمۆه‌ریه نه‌ گه‌وه‌هر».

خه‌رچه‌نگ: کیتزاله (سرطان) ناقی بورجه‌کیه. "جزیری" فه‌رموویه: «نه‌وایا موترب و چه‌نگی - فیغان ناقیتنه خه‌رچه‌نگی / و‌ره‌ ساقی هه‌تا که‌نگی - نه‌شویین دل ژ فی ژه‌نگی؟».

خه‌رگۆله: خه‌رگۆلک (که‌رکیفی).

خه‌روه: خروه، ئەو نانه کو ئاشه‌فان لسه‌ر ئاشی دبیتن.

خه‌روار: مشت‌یی‌ سالی، که‌رپه‌روه‌ر، سه‌د حۆقه، سه‌وکه‌ هژیر.

خه‌رناز: نازکرنا که‌سه‌کی کو نازکرن ژنی ناهیت.

خه‌ریه‌نگ: خه‌ریه‌نده.

خه‌ریه‌نده: بن ده‌ست، کاروانی، خزه‌تکه‌ری خان‌یی‌ت ده‌واران، کاروانی، قه‌تارچی.

خه‌زهل: به‌لگیت داران، به‌لگیت کو بسه‌ری دارانقه زهر دبن.

خه فانندن: خه فانندن، نغاندن.	خه لست: رزگار.
خه فتو: کابووس، مروقی نثهک.	خه لست: رزگاری بوون.
خه فتی: خه وتی، نقشتی، خه وتوو.	خه لتان: بیتن خون (ت،ک).
خه فک: تهلی (فخ).	خه له فروش: دهخل فروش، ژ غه له فروش هاتیه (ع،ک).
خه فکه: جی نقشنتی.	خه م: (۱) غه م (ک،ع)؛ (۲) چه مییان.
خه فکه: نثهک، خه وته، گایی کو ناٹ جزئییدا خو له ردی ددهت.	خه مبون: چه مییان.
خه فته: خه م و کوخان.	خه می: خوار، سکر (سد).
خه فتهک: خه فتو، خه فچ، خه فجا، کابووس، خه فتی، نقشتی.	خه مه کوری: مارمیلوک، کمکه.
خه فته تباری: خه مباری.	خه مه با: دهرده که گه هوره هان دگریت.
خه فیاگ: کویتشه کرنا میوئی یه.	خه مشه بییر: توژی گه له ک پرگهرد، دوو کیتلا رهش و تیر و تاری.
خه فته خواردن: خه فته خوارن، خه م کیشان، خه م خوارن.	خه م بار: خه مگیر، خه مگین (ع،ک) خه م بار راستره.
خه ل: روخانه بهر، کومه له بهر، خه له بهر، که مینا بهری.	خه مگیر: خه مگین (ع،ک).
خه له بهر: خه ل.	خه مگین: پرخه م (ع،ک).
خه لپته: توقی ستوی سه گیبه، ساجوری فیشه کان.	خه مخور: خه مکیش (ع،ک).
خه لوته: دارینا خوارنا سه ری (وعاء طعام الکلاب).	خه مکیش: خه م هه لگر (ع،ک).
خه له: دانه ویتله، ژ (غله) ی کوردکاری بوویه.	خه م خوری: خه مکیشی (ع،ک).
خه له خهران: نانکو دانه ویتله و بیدهر (ع،ک).	خه م ره قین: که یف خوشکهر (ع،ک).
خه لات: دیاری، دبیت ل خلمه ت هاتیبیت (ع،ک).	خه مزه: قه مزه، ناز، غه نج و ده لال.
خه لاتی: لایق (ع،ک).	خه مشه سه ری: کاری په له شت و سه سه رکی (عمل غیر متنقن).
خه لیان: خه لان ژ (خلع) کوردکاری بوویه (ع،ک).	خه مل: تشتی جوان (تخمین).
خه لانندن: ترازانندن، دهرچوونا جو مگه ی ژ جهی خو (اخراج المفصل عن مکانه).	خه ملانندن: جوان کرن، رازانندن.
خه لپوت: فرۆ.	خه مکتی خه مان: نه وه کو خه ما خو و خه لکتی دخوت. سه ری خه م و خیالان.
خه لپله: خلتانه، خفتان، خلفان (ع،ک).	خه مان هه مان: خه مکتی خه مان (ع،ک).
خه له نندور: گیاه کی بهاری یه ژ نه وعی قیشاری، تیتته خوارن، ژ دوو وشه یان پیکه تیه: <خالی + هندور>: ناٹ خالی.	خه مور: میها سه ر و چاو به له ک.
خه لوژ: خه لوژ، ره ژوی.	خه مره: گه ری ناٹی.
خه لوژدان: نهو جی یه کو ره ژو تیدا.	خه میره: حه لاوا شه کری، هه قیر.
خه لوژه وان: مروقی ره ژو چیکه ر یان ره ژو فروش.	خه نندور: کورت، نه فکوته ژ دوو وشه یان هاتیبیه لیکدان:
خه لوژ چیکه ر: ره ژو بی.	<خالی + هندور> (ع،ک). <خالی + الجوف> یان کوردی
خه لوژه: ناگروک (تفحم).	په تیه ژ که ند هه ندوری هاتیه.
خه لالووک: بن چه نه، قورگ.	خه نه زات: چه پ و چوپر که ر (مراوغ).
خه له فان: خه له فانندن، خه له فیای، خاپانندن، خلفان.	خه نه زاتی: چه پ و چوپر کرن (مراوغه).
خه له بیس: (۱) عه ردی پرده حل و جه نکه ل، ژ دوو واژه یان پیمهاتیه: <خه یلی + بیس>؛ (۲) ناٹی گونده کی کوردازی	خه نیکه: (۱) به ند قاده، ژ نامرزی جوتیه، په تکی نیر
خه له بیسه ل کوردستانا عبراتی.	گریدان: (۲) سمایلوک، سمیتک.
	خه ن: خن، خنجیلانه.
	خه ناوک: گه رده نی، خه ناوکه، رستک (قلاده).

- خه‌ناوکه:** بنیره خه‌ناوک.
- خه‌نجه‌ر:** ئەو تیغی دیاره کو هه‌زاران سال لگه‌ل کوردان ژیا‌یه.
- خه‌نجه‌ر به‌دهم:** دارکۆکه، دارته‌قینه.
- خه‌نزرین:** عه‌نرین، خنزرین، عه‌نرین، (وشه‌بیت ئه‌هرمه‌نینه!).
- خه‌نزراندن:** عه‌نراندن (ع، ک).
- خه‌ندخه‌ندۆک:** کوخه‌یه‌کی دژواره ئەو که‌سه‌ی کو ئەو کوخه تووشی وی بیت دکوخیت، کوخکه‌کی سڤک و دژوار و لسه‌ریه‌ک دکوخیت وه‌کی ره‌نگی پیکه‌نینه‌یه له‌و دبیزنی: «خه‌ندخه‌ندۆک» یان «خه‌نده‌کۆکه»، ژ دو واژه‌یا پیکه‌تیه: «خه‌نده + کۆکه: که‌نی + کوخه» به‌ره‌بی دبیزنی (سه‌عال دیکی).
- خه‌نده‌کۆک:** بنیره خه‌ندخه‌ندۆک.
- خه‌نده‌کۆکه:** = =
- خه‌نه‌ریژان:** خه‌نه‌ریژان.
- خه‌نه‌ریژان:** خه‌نه‌به‌ندان، خه‌نه لده‌ستدانان ژیه‌ر که‌یفه‌کی یان زهماوه‌نده‌کی، بووک فه‌گواستن و جه‌ژن و داوهد.
- خه‌نا:** به‌رگی داری سه‌ری (حنا).
- خه‌نۆک:** تاژی بی پیر، لاواز.
- خه‌نی:** ده‌وله‌تمه‌ند، کوردکاری بوویه (ع).
- خه‌نده‌تری:** ئەو که‌سه کو بترا خو دکه‌نیت.
- خه‌ندقی:** کوردکاری بوویه (خنق) (ع).
- خه‌نجه‌ریازی:** یاری کرنا بخه‌نجه‌ریه دده‌می ره‌قس و هه‌له‌په‌رکی‌دا.
- خه‌و:** نقشان (نوم).
- خه‌وتوو:** نقشتی (ناثم).
- خه‌ولیکه‌فتی:** خه‌ولیکه‌وتوو.
- خه‌ون:** ئەو تشته کو مرۆف د خه‌ودا دبین. بو خو‌شیدانا به‌ردلی تیت (تمنی).
- خه‌وته:** خه‌وگران، گای نه‌ک.
- خه‌ولاندن:** گه‌رساندنا سه‌گان بو سه‌یه‌کی دی، غه‌ولاندن، گه‌فزاندن.
- خه‌وخۆش:** نقشتنا ئارام.
- خه‌وه‌رمتی:** خه‌و هه‌لفرین، هۆرمه‌زر (ارق).
- خه‌وش:** له‌که، زیوان.
- خه‌وگا‌ه:** جی نقشتنی، خه‌وگه کوردی‌تره.
- خه‌وگران:** بنیره خه‌وته.
- خه‌ولی:** گه‌له‌ک.
- خه‌واجه:** بنیره خاچه.
- خه‌وان:** سفرا خوارنی (سفرة طعام) عه‌ره‌بکاری بوویه.
- خه‌وفنا:** خه‌وفینا، خه‌و.
- خه‌وگه:** خه‌وگا‌ه.
- خه‌یلیۆ:** ژمیتزه: «خه‌یلیۆن نازیز شای نه‌ونه‌مامان - په‌ی شیفای زامان نامه‌ش نه‌یامان» «مه‌وله‌وی».
- خه‌یلۆ:** خه‌یلی، خیلجی، زه‌حف، مشه (ف).
- خه‌ییدین:** غه‌ییدین، زیزبوون، تووره‌بوون، تووریان.
- خه‌یاندن:** خایاندن، دهمدریژبوون، داگرتن، بدهم فه‌گرتن.
- خه‌ییار:** خیار، عه‌ره‌بکاری بوویه: «هندي خیاره ژ تویتکی دیاره» «په‌ند»؛ «خیار بخیارێ خرم خرمه زیده‌یه» «په‌ند».
- خه‌ییارۆک:** خیارۆک، وه‌ره‌مه‌که به‌رارتوین گوهو بن که‌فشی دگرت.
- خه‌یلی:** گه‌له‌ک: «یاشیخ، هه‌ر گاو ان مه‌یله‌که‌ی له‌یلی - سه‌ریه‌سه‌ر وه‌ گیان هه‌رزانه‌ن خه‌یلی» «مه‌وله‌وی».
- خی:** ته‌پ گرتن (الصرع).
- خیدار:** ته‌پ ته‌پی.
- خیبه‌ردان:** ته‌پ ژێ چۆن و ساخبوون.
- خیپ‌زان:** فالزان، ره‌ملزان (رمال) (ع، ک).
- خیپک:** فال بخو.
- خیپزان:** خیپزان (ع، ک).
- خیپشه‌مله:** خیپشه، خه‌پشه (قزم).
- خیپشه:** خیپشه‌مله.
- خیچ:** خوشک، خه‌ت.
- خیچ و باج:** خه‌تکیت نارایه‌ک (غیرمنتظم).
- خیچک:** خه‌تیت بچووک.
- خیچکیشان:** خه‌تکیشان، به‌رنامه دانان.
- خیچانی:** خه‌تخه‌توکیت منداڵ چیدکه‌نو دبیزنی: کرمک.
- خیخ:** زفر.
- خید:** ته‌پ.
- خیدار:** ته‌پدار.
- خیرین:** خیرین، له‌خرین.
- خیر:** سه‌رسور (بهت، مبهوت).
- خیره‌یی:** سه‌رسورمان (مبهوتی).
- خیر:** ده‌نگی خیپنا نه‌فه‌سی مرۆقییه، خیپنا سینگییه.
- خیرین:** خیرینه‌کا درتیه‌دهم.

- خیره خیر:** خیره لدو و خیره ی.
- خیر و هور:** خیرینا ب هه فرایی.
- خیز:** زیخ (رمل). کورد هندهک دبیتزن خیز و هندهک دبیتزن زیخ.
- خیزگه:** بنیره خیزه لان.
- خیزه لان:** جی گه لهک پر خیز، خیزگه.
- خیزه ره:** نه و هه لاشه یه کو دادنینه سهر شه قله و کاربته یان.
- خیزان:** (۱) خیزان (عیال)؛ (۲) مشاری مه زن و دوده سته.
- خیزاندار:** خودان ژن و زار.
- خیس:** تهر، مروفتی خووس، نه و که سسی زوی گوهداری نه که ت.
- خیسوون:** تهر بوون، نیف تهر.
- خیسکرن:** تهر کرن.
- خیساندن:** فاندن، فیساندنژی بو خیساندنی (خووساندنی) هاتیه: «گول خیسکرن شین بوو گبیا - شین بوو بهارا بهرچه لا» "نالبه ند".
- خیسار:** خووسار، خوناقا جه مدی.
- خیزه لان:** خیزه کان.
- خیسگه:** مرخیسکا کهر و دهواران (مکان قرغ الدواب).
- خیشی:** جوالی مه زن، خشیفک.
- خیشک:** جوالی کچکه.
- خیشکردن:** خیشکرن، خو گف کرن.
- خیشه خیش:** گفگه گف، خو گف کرن.
- خیشان:** خوئی یان کهس و کار.
- خیک:** خیک، خوئک، خوک، باج. دیسان بو هیزه ی روونی بکارتیت، تو راغدان.
- خیکوله:** هیزه لوک.
- خیکه:** جی ته پپ گرتنی ژ نامرازئی جو تیه، هیزه (مکان الصرع) ..
- خیل:** خویل، پشتقوز (احدب).
- خیلی:** سه ره پووشی ژنان: «خیلی و چاری هه لین...» "جه گه روئین".
- خیلی پووش:** خیل پووش.
- خیم:** (۱) بزمارئی ژ داری چیدکه ن؛ (۲) سنوور (اصل، اجداد).
- خین:** خوین، خوین.
- خیندار:** خویندار.
- خینداری:** خوینداری.
- خینرژ:** خوین رژی، خوین رژی.
- خین رژی:** خوین رژی.
- خین مژ:** خوین مژ.
- خین مژی:** خوین مژی.
- خین خور:** خوین مژ.
- خینده وار:** خوندکار، خواندی، وانه فان (قاری).
- خینده واری:** خونده وانی.
- خیندن:** خوندن (خواندن).
- خینگ:** خوشک، ب زاراقی شنکاری.
- ختی:** خوئی، تیه که ژ تیه پیت چه چه بی کوردی.
- خیتبه ندان:** جه مسینا خوئی یه لناف مالکیت کو بو خوئی هسک کرنی ناماده کرینه. خوئی به ندان.
- خیه بردان:** خوئی به بردان، خوئی دانا په زی یه، بهرئی خوئی ل سهر ددان بو په زی.
- خیتلاندن:** ته پ گرتن ژ دهستی (ام الصبیان) ی خرافی.
- خیتباره:** ختی بهاره، خوئی به هاره، بو هاره گونده که لکوردستانی بناف و بانگه، بخوئی بین نانکو کانا خوئی لوئری هه یه.
- خیتیک:** خیتزانک (ع).
- خیتدان:** خوئی دانا په زی.
- خیتیر:** باشی، قه نجی (ع).
- خیتیر ژوک:** جی به کی دیاری کره کو خوئی یی لوئری دده نه سه ویلی.
- خیتیر خواه:** خیتیر خواز (مرید الخیر) (ع، ک).
- خیتیره:** مروفتی سوودمه ند (مفید) (ع، ک).
- خیتیره یی:** سوودمه ندی (افاده) (ع، ک): «خیترو شهر بدهستی خودینه»، «خیترخودانی خودناسبت»، «خیتیری بکه و بناقیدا بهرده» "په ند".
- خیتیه اتنی:** به دره قه (ترحیب) (ع، ک).
- خیتیر و خوئی:** نارامی و خوره می (ع، ک).
- خیتیرو:** خوورستی، ده خلیت سالا پاره کو باران لینه هاتی و لبن ناخی مایی و د سالا دوو تیدا سه ره له دایی و شینووی.
- خیترا فک:** نافه خوئی.
- خیتراو:** خیترا فک.
- خیترا:** زیره ک، چاپوک.
- خیترای:** زیره کی، سفکی.
- خیترا خیرا:** زور به ز، سفک سفک.

خیتلخانه: زۆم، زۆمى كۆچهران: «من جه خیتل خانهى مهینهت

پامالم - كۆن بهینهت دارى پەرسۆ ئەحوالم؟» "مهولهوى".

خینى: زاراقهكه دبیژنه خانى «خینى» .

خینى بهرخینى: خانىبیت پیکقه (بیوت متلاصقه).

خینى خودى: خانهى خودا، مالا خودى، مرگهفت.

خیتو: خبو، خودان، جنۆكه، دهوال.

خیتوگرن: خودان كرن.

خیتوانه: بهركوت، خیشانه.

خیتواندن: تشتى وهكى نمونا وى چىكهى (جعل الشىء مطابقا

مع مثيله).

خیتوه: خیتوانه.

خیتوهمهتد: خیتوهند، خاوهند، خوداوهند. ریشهی خوداوهندی

«خودئا» به ئانكو «خود + ئا + وهند: هو نفسه + جاء»

(خود آمد).

خوبزه: نۆكه، سهپان، خولامیت ئاغایان و خانان.

خوبهزهیی: نۆكهرى.

خوبهزەتى: خۆبزهیی.

خوت: قال.

خوت و خالى: خالى و قال.

خوتتا: خودا، خودى.

خوترگ: خوترهك، خۆترهك.

خوتره: مطرق: «خهتهره و خوتره» .

خوتن: وتن، گۆتن، زۆربیتى (ثرشه).

خوته: خوتن.

خوته خوت كرن: پتهپت كرن.

خوتهخوت: بو دلۆپان بكار هاتیه.

خوتهگ: خوتهك، خۆترهك.

خودا: رهنگه ئەف وشهیه ژ دو واژان پیکهاتبیت: «خۆ + دا»

ئانكو كهسى ئەو نهدايه، ئەو بخۆ ههه بوویه، یان: «خود

+ ئا: بخۆ + هات» بهلى بىن درست تر خودى ژ خودان

هاتیه ئانكو (صاحب).

خودسەر: خوسەر.

خودسەرى: خوسەرى.

خودىك: ئارهزوو، ئاوتینه.

خوددارى: خودگىرى، خۆگرى، بهرگرى، خو پارىزى.

خودى: خودى.

خېروو: خۆرى، خۆبرى، شەلاتى، فەلیته.

خېز: هەلستان، رابوون.

خېزاندن: هەلستاندن، راكرن: «گران خه و درهنگ خېز»

"پەند".

خېزیان: هەلستیان.

خېزان: عەبال كو بریتیه ژ ژننى و كچ و كور و دای و باب و

مالى. بهلى خېزان چیتر مه بهستى فه قیرى بىن دگریت، ب

ئەزمانى ئسلاقی (خېزایستى) واته مالهكا جوتكار

(العائله الفلاحیه)، مشارى مهزنو دوو دهسته.

خېزاندار: پرعەبال.

خېس: ئەنى گرى.

خېس كرن: ئەنى تیکرن.

خېسه: خوشکاندن (خضوع).

خېسهلان: جى خشیلۆتکانى، خېزهلان.

خېشه: خېشى، جوالى مهزن.

خېشهكه: جوال ساز، خېشهساز.

خېشهساز: بنیره خېشهكه.

خېف: خېراتبیت زۆر، بالهته.

خېفیان: ژىك گرتن (توافق).

خېفران: خېفران، ئەو كهسه كو ژ غه بىن خه بهر ددهت

(متنبىء).

خېفرانین: ژ غه بىن خه بهردان.

خېقه: بالهته.

خېقانه: بهرخۆر، بهركول، بهركهك.

خېقران: بنیره خېقران.

خېقیان: رىك بوون و ژىگرتن.

خېقكا خەوان: خېقكا خەوان، كتابى تهعبیرا خەوان (تعبیر

الاحلام).

خېقكا خەوان: بنیره خېقكا خەوان.

خېل: كۆچەر، قیر (أحول).

خېلات: كۆچەرات.

خېلاتى: عه شیرهتهكى كوردانه.

خېل و خوار: خېل بهره خوار بوون، مرۆقى چاڤ قیر.

خېلى: پهچه، بهرچاڤ (برقع).

خېلاتى: ئەو ناوچهیه كو كۆچەرات تیدانه (كۆچەراتى).

خېله و ژۆر: پېچهوانه بى «خېل و خوار» .

- خودی خوی:** خۆخۆ (هو نفسه).
- خودرهسته:** خوپه روورده، نازا. ئەحمه دخانی دببیت:
- ئەز پیلەوهرم نەگه وهه ریه
خودرهسته مه ئەز نەپه رووریه
خۆز: روژ، خورشید.
- خوره:** نەخۆشیه کا پیسه (جدام).
- خورشت:** خورپان.
- خورانن:** خوراندن.
- خوره خور:** دەنگی ناخۆی به.
- خوراو:** خواری، هاتیه خوارن.
- خوره خورگرن:** بۆگه ف کرنی بکار دبهن.
- خورپه:** دلخوتک.
- خورپیان:** خورپه.
- خوراندن:** لەش خوراندن (حک).
- خورت:** دەستهه لاتدار، گهنج، لاو (قوی).
- خورتی:** کوته کی، دەستهه لاتداری.
- خورج:** تیرک (ع).
- خورجه زین:** پاشه زین.
- خورده:** خورده وات، تشتیت هور، درافتی خورده.
- خورده فرۆشی:** ئەو کهسه کو تشتیت هورده و الهی دفرۆشیت.
- خورزم:** تهوژمی بارانی، خۆرزم، خورزم.
- خور:** ئاڤا بدژواری به ره خوار دبیت.
- خورگه:** ئاڤالیت.
- خورین:** گهف و گور.
- خورشید:** په یقه که پیک هاتیه ژ دو پشکا خۆر+شید،
خور=روژ، شید=روناهیک، واته روناهییا روژی یان روژا
رۆن.
- خوریک قوت:** ئەوی کو کوتانی خوریک لی ددهت (مقلح
الجدری).
- خوریک قوتان:** کوتاندنا خوریک (تلقیح الجدری).
- خوری:** هری.
- خورین:** نرین.
- خوری:** پاقت.
- خورنیفک:** (خرنوب).
- خورما:** خورمه (قر).
- خورمژ:** ئەف گۆته ژ دوو واژان پیکهاتیه: خورما + میوژ.
- خوروش:** خوروش، قیپین (صباح).
- خورمه:** بئیره خورما.
- خورین:** خرین، لەخرین (علی الریق).
- خورخوین:** خورخوین، کابووس.
- خورداد:** لئاقیستایی «ههئور قه تات» هاتیه، ناڤی روژا
شه شی به لهه می هه یقیته خورشیدی. ناڤی هه یقا سی یی
خورشیدییه (ئاخری بهاری) به. ئیکه ژ دهسته کا
ئمشاسپه ندان (فرشتیت مقرب) کو مه زهه ری که مالی
ئاهورامه زدایه و ب مه عنا سه لامه تی کامل و ته ندرستیه.
خورداد و ئەمورداد هه میسه پیکه قه تینه گۆتن هه ره مه عنا
که مال و جاودانی یی ددهن. (هاروت و ماروتی) هه ره هکی ژ
(ههئور قه تات و ئەمورتاتی) یان خورداد و ئەموردادی
ئاڤیستی هاتینه.
- خورما و روین:** خوارنه که کو خورمایی دروون دا سوژ دکهن.
- خورمایی:** رهنگی تشتی وهکی رهنگی خورمای بیت.
- خوردگرن:** هه رشاندن، هویر کرن.
- خورت و خۆراک:** هندهک جار پیکه قستین و دببیزن: «خورت و
خۆراک ژ بنه ماله یی جۆته وشانن».
- خورداد:** جهژنه کی که قنه لدوو ماهیا گولانی تیتته کرن ئانکو
(۶) ی هه یقا خوردادی ئیرانی.
- خورده نایستنا:** قسمی پینجی به ژ ئەقسامیت نایستایی کو
بریتیه ژ دوعا و نقیژان لنک زه رده شتیان.
- خوز:** بن قه ره زیت ره خیت ئاڤ و گه رانن کو کیسه ل و ماسی
خۆ تیدا هه شار ددهن.
- خوزی:** تف، خۆزی، خۆزگه.
- خوزگه:** خیسگه، مه لاخله لا ماسیان، جی تی خزینی.
- خوزیلک:** جی خۆنیهاکرن و قه شارتنی، گیایه کی به لک
ئستوووره ئەگه ر بیرن شیرهک ژئ دهر دکه قیت بۆ بیروقی
باشه، هندهک دببیزن خۆزیلک.
- خوزیک:** ئەوه کو بخۆ خۆ بخودان دکهت. خۆزیک کوردیتره.
- خوسپ:** رازان، غه بیهت، واژه یه کی روژی یانیه.
- خوسپاندن:** رازاندن، خه فاندن، نڤاندن.
- خوسپه:** پاشمله گۆبی (غیبه).
- خوسدهر:** خه به ریژ، جقیندهر (سباب).
- خوس:** وس (اسکت) (ع، ک).
- خوسپ کردن:** غه بیهت کرن، پاشمله گۆبی.
- خوسپکەر:** غه بیهت کر، پاشمله گۆ.

خوشک: خوشک.	خولف: گریډانا بخه لک.
خوشکه زازا: خوارزا.	خولق: خولک (ک، ع).
خوشکاتى: خوشکاپه تی، خوشکینى، دهسته خوشکى.	خولک: رهنګ، بیچم.
خوشکه زازا: خوارزایی خوارزای.	خول: سه ردهم (عصر).
خوشکى: خوشه کله لى، په یقى خوشه ویستی یی یه کچک لگه ل	خولکردن: ترساندن
یهک و دو بکار تپین.	خوم: خم، ههش (نيله، جره)
خوشکل: خوشکوک.	خومار: مهست، بخارى هه وای، تم و مژ.
خوشکوک: خوشینک.	خومارى: مهستی.
خوشینک: جوان.	خومالیک: جهری گه لک مهزن.
خوشکوکى: جوانى.	خومالى: تاییه تی.
خوشیلک: خوشیل، خوشیلکه، هه شارگه هی ماسیان.	خومچی: خمکه ر.
خوک: (۱) باج، خوین بها؛ (۲) بهراز.	خومخانه: خمخانه، جهره خانه.
خوکدان: باجدان، خوین بهادان.	خومخوړک: قمقموړک، دهره زى کو هافینى دکه قیته عهردی بن
خوکدهر: باجدهر.	بیف، عهردی ته نگ و تارى.
خوککه: جی باجستاندى.	خومخوړه: بنیره خومخوړک.
خوک ستین: باج ستین.	خومرى: سوړى تارى.
خوک وهرگر: خوک ستین، باج ستین.	خوم شیتوان: خوم شیتلان بریتیه ژ به لافکرنا درو و پرو
خول کردن: گریل کرن، گندر کرن (تدحرج).	پاگه ندهى.
خولول کرن: خول کردن.	خومخوټه: خمخوټه، بین که رکیفه یی، بین که رکیشه یی.
خولول: قالا، خالی (خالی الجوف).	خوم: دهنى شه رابى: «هفت خوم ته ژینه باده، ژ مه یکه دهه
خولام: نۆکه ر، خمه تکار (غلام).	قیده مى» «جزیرى».
خولا: خودی، په روهردگار.	خومگه ه: مه یخانه.
خولامانه: موویب سه ری نه گه ر دیتژ بیت (توالیت).	خومه روه: تهیره کی جوانه رهنګى وى که سک و شینه ژ کوترى
خولویاندى: گه ژاندى.	کیمتره.
خولول بوون: خولول بین.	خومیزین: فه مراندى.
خولول بین: گریل بوون (تدحرج، دحرج).	خومی: خمى، برهنگى خمى.
خولاندى: خولانده وه، گریل کرن.	خومین: گورین.
خولخوله: خولخولۆکه، فرقرۆک، جهر و گوزکیت که لم و کوړوتى.	خوننه خون: نه نما بارانئ (رذاذ المطر).
جهر و گوزکیت که لم و کوړوتى.	خوناف: شه ونم (ندى الوجه).
خولویاندى: خولویاندى، گه ژاندى، غه ولاندى، بعهر دیدان.	خوناو: خونواکه، خوناف، شه ونم.
خولوړبوون: خولول بوون، خولول بین (تدحرج).	خونقین: بارانا هوور.
خوله: گه ریان (تجول).	خونک: مرؤقتى سه ر ژنک، فینک.
خوله که وه: خوله که وى، خولی، خاکسته ر (رماد).	خون: خوین (دم).
خولی: بنیره خوله که وه.	خونالوو: د خوونئ وه ربووی. نه ف گوتنه ژ دوو واژه بیان
خولیا: ناره زوو (رغبه).	پینکها تیبیه: «خون + نالوود: دم + ملوٹ»، ریشه ی وى
خولپ: چقل، خولپى دارى، تایی دارى.	فارسیه.

- خوونبايي:** خونبها (ديه).
خوو: رهوشت (طبيعه).
خوز: هيز (قوه).
خوز تىگهريان: خوز تىگهريان (استعاده الصحه).
خوززه: زوقم، خويسار، خووسار.
خووسار: بنپيره خوززه.
خووساندين: نماندين، تهر كردن، نيپ تهر كرن.
خووسياي: خووسيايگ، خووساو، نماندى، خووسيان.
خووس: سه رشو، نزه، بيتعار.
خواخوا: خواخواز، خودى خواز، خودى حه بين.
خووك: بهراز.
خووكهمله: وهريس كيشكانى، گوريس كيشكانى.
خوون: خويتن.
خووها: زورخوز، خورا (زاراڅى پوتانه).
خووهزى: خوزى (تمنى).
خووهستان: خواستن.
خووهستهك: خازخازوك، سوالكه.
خووك: باج.
- خۆ:** (۱) جيتاوه كه بو ئاخفتنكه رو كه سى دووى و كه سى سى يى بكار تپت: «خۆم، خۆت، خۆى، خۆيان؛ (۲) ئاشنا و ناسيارى تپكه؛ (۳) ناڅى بازپره كى ئيرانىيه؛ (۴) تپپه كه مه به سى ته كيدو داكو كى كرنى دگه هينيت، دپيژن: «خۆ تو لنك خۆ مپىرى»؛ «خۆ نانى من بده سى ته نينه»؛ «خۆ من هپقى ژ ته نه كريبه»؛ «خۆ من زمانى خۆ نه سۆت».
- خۆيان:** ئەو كه سه كو خۆ شرين دكهت، ئەف گوتە ژ دوو وشه يان پيكهاتيه: «خۆ + بان» ئانكو خو دده ته باناندين (شربنكرن) و قه بولاندين.
- خۆ برنه پيش:** ئەو كه سه كو خۆ دكيشسته ناڅ مرۆڅان بههر رهنگه كى هه بيت.
- خۆ بهردان:** دوو مه به ست لڅى وشه ي تپته زانين: خۆ بهردانه عهرد، خۆ بيچاره و ته مبهل كرن؛ خۆ بهردان ئانكو ده سته كرن و كه رهم.
- خۆ بين:** خۆ به سن (انانى).
- خۆ به خۆ:** خزم و كهس.
- خۆ به خۆي:** خزماتى، كهس و كارى (محسوبيه و منسوبيه).
- خۆ بروو:** جوان، رووى جوان، قه شهنگ.
- خۆ پير كرن:** برىتبييه ژ گه لهك خه م خوارنى، خۆ پير كردن.
خۆ: (۱) خزم؛ (۲) خوناف، شه ونه م؛ (۳) خودانا له شى؛ (۴) خۆم «ئەز خۆ بهه قالى ته دزانم»، (۵) هه رچه نده.
خۆت: تۆ بخۆ (ذاتك، نفسك).
خۆت خۆت: دهنگه كه ژن د ده مى چيل دۆشى يى بكار دبه ن.
خۆت تپكوتان: خۆت تپكوتان، برىتبييه ژ كه سه كى كو مايى خود هه مى كاران بكهت.
خۆت تپكدان: خۆ گيژراندن، قه هيلو كى.
خۆت تپه لدان: (تدخل).
خۆت تپگه ياندين: خۆت تپگه هاندين.
خۆت فدان: برىتبييه ژ ناماده يى يى.
خۆت تفتاندين: بنپيره خو تفتاندين.
خۆ توند كردن: خۆ توند كرن، خۆ گف كرن.
خۆ ترساندين: ترسيان.
خۆت تپكبرن: خۆتالوز كرن.
خۆ ترش كردن: خۆ تپك بردن.
خۆ تپكرن: تپ خواردين.
خۆ توورپه كردن: خۆ سل كرن.

خۇر: باشكۆپەكە مەبەستى (اسم فاعل) ى ددەت دەمىكولدوو
ناشەكى تىتت وەكى: ھەرامخۇر، ھەلالخۇر، نانخۇر،
گۆشتخۇر، خۇخۇر، پاتەخۇر، بەچەخۇر، خوينخۇر،
چلكاوخۇر، بەرتىلخۇر.

خۇراک: تىشتى خوارنى.

خۇراكى: تىشتى خوارنى.

خۇراكى: خۇراک.

خۇرا: بەلاش (مجان).

خۇرايى: مفتەكى، بەلاشى (مجانى).

خۇرانگاز: رۆزگەستى (تسمم).

خۇرگاز: خۇرگەز، رۆزگەستى.

خۇر زەردە: ئەو تىشتە كو رۆزى پىچەك ترساندىت و كار تى
كربىت.

خۇرش: خۇرشت.

خۇرشت: پىخارنا رۆن كو لگەل گرارى ھىشك دخۇن، پىخارن.

خۇرگەفتن: رۆزئاقا.

خۇرەزان: سىبەر (ظل).

خۇرەزىن: خۇرەزان، رۆزپايەدە، بوونوداكەفتن.

خۇرەتاو: ھەتاف زەرك.

خۇران: بەيار.

خۇرزان: (۱) (فلكى)؛ (۲) ناقتى گوندەكى كوردانە لكورستانى
- ئەتروش.

خۇرست: خۇرگرتى، سروشتى (طبيعى).

خۇرستى: بىنېرە خۇرست.

خۇرسىك: بىنېرە خۇرست.

خۇرانان: خۇنېشانان.

خۇزى: وشەيەكە بۇ خواست و ئارەزوو (تمنى): «خۇزى پىرى
نەبا!»؛ «خۇزى ئەم كورد رزگار بىباين»؛ «خۇزى» بۇ ئاقا
دەقىرى (بزاقي) بىكارتىت: «گەرروا من گەشتىيە ئىيك
نەشىم خۇزىا خو داعوبرم».

خۇزگە: جى خۇزى راھىتلانى.

خۇزگە: بىنېرە خۇزگە.

خۇزگا: بىنېرە خۇزگە.

خۇزگايەكو: خۇزىا (لعل، لآن).

خۇزگەبرن: خۇزى ھەلكىشان.

خۇزى ھەلكىشان: خۇزى گۆتن.

خۇ تىكشەدان: ھەپىلۆكى كردن.

خۇ تىكشەدان: تىكەلكى كردن (مخالطه).

خۇجى: ژ دانىشتىت جى يە، خۇجى، خۇجىيە.

خۇجە: (۱) خواجه، قۇجى، ئاغا، مەزن؛ (۲) ئىمامى كاكەبىيان؛

(۳) مرۆقتى بىن گون (مفقود الخصىه).

خۇخ: ەدەبىكارى بوويە.

خۇخواز: خۇپەرست (مصلحى).

خۇخۇر: بىرىتيە ژ وى كەسى كو زىانى بگەھىنتە خۇيان مرۆقتى

خۇيان ەشېرەتا خۇيان قەومى خۇ بۇ بىيانى.

خۇخەلفاندىن: چەپ و چوپىر كرن.

خۇخىشاندن: ھەپىلۆكى كرن، خۇگېزاندن (تماطل).

خۇدى: قۇدى، قۇدىك، ئاوتىنە، بەلى خۇدى ژ ھەمىيان كوردىترە

بەلكى قۇدىيە ھەر خەلەتە: «خ» بوويە «ق» >زاراھەكى
ھەركىانە <.

خۇدزىنەفە: خۇقەكىشان (تملص).

خۇداگرتن: تىرخوارن، زكى خۇ ھەشاندىن، سەنگا خۇ ئىخستە

سەرتىشتەكى، بۇسەدانان.

خۇداگىرگەر: ئەو كەسە كو خۇ لىسەر خەلكى بىسەپىنىت و جى

يەكى داگرىت (دەست بىسەر دا بگرىت).

خۇدىنى: گىيان پاك (عزة النفس).

خۇر: ھۇر، چاقى رۆزى، «ھ» گەلەكجار دىبىتە «خ».

خۇراوا: خۇراقا، رۇزاوا، رۇزاقا، ھۇراقا، ھۇراوا، باختەر.

خۇرەنگاھ: خۇرەنگە، رۇزھەلات، تىشتەگاھ.

خۇرەنگە: ھاتىيە ەدەبىكارى كرن بۇ (خورنق). (خورنق)

قەسەكى مەزن بوو نەمانى كورى (منذر) ى بۇ بەھرامى

گۇر ئاقا كرىبو پاشى پەيىشا خۇرەنگە تەغرىب كر و بوو

(خورنق) ئانكو بەھرامبەرى رۇزى.

خۇرەھلات: رۇزھەلات، خاوەر.

خۇرە: خۇرا، خۇرەك، مرۆقتى زۇرخۇر.

خۇرا: ئەو كەسە كو گەلەكى بىخۇت.

خۇرەك: بىنېرە خۇرا.

خۇرەك: خلتى فرەنگى (جدام).

خۇرەھلاتى: كىشورەتت خاوەرىنە، رۇز ھەلاتى.

خۇرنافاى: كىشورەتت باختەرىنە، رۇز ئاقايى.

خۇرا: سىفەتى مشبەيەيان (اسم فاعل) بۇ موبالەغى وەكى:

خۇرا، غارا، زانا، ئاگا، بىنا، فاما.

- خۆزگەم بە خۇم: خۆزى لىن (طوبى لى).
- خۆزگەم بە تۆ: خۆزى بحالى تە (طوبى لى).
- خۆزىك: خۆزىو خۆخودانكەر.
- خۆزىاندن: خۆخودان كرن.
- خۆزىاركرن: فەقىركرن.
- خۆزىلانك: جى خىشىسۆكانى، خۆشىلانك.
- خۆسەر: سەركىتىش، سەرىپاك، رزگار (صافى).
- خۆسەرى: سەركىشى، سەرىپاكى، رزگارى.
- خۆسەر و خۆگەر: سەرىپەخۆ، ئازاد، خۆدا خۆپەتى.
- خۆسەن: جىقېن، كوردىبەكى غەرىبە لزاراقى بەرمەقلووبى.
- خۆش: (۱) تاما خوش و پەسەند؛ (۲) ساخى و تەندروستى؛ (۳) دەباغى كرنا چەرمى؛ (۴) دەمى بى باران؛ (۵) كۆ و ھەوايى پەسەند؛ (۶) ئاگرى ب گپ.
- خۆشاو: خۆشاب، خۆشاق، مېوېژ، يان قەسپ يان حولىك يان ھۆزى كۆ بكنە ناھ ئاقى ھەتا تاما خۆ ددەتى و شىرىن دىبىت، ئەو ھە خۆشاق!
- خۆشناو: (۱) خۆشناف، ناخخۆش؛ (۲) ھەشىرەتەكى كوردى مېرخاس و بدىنە؛ (۳) جۆرە تىرىپەكە.
- خۆشنام: خۆشناو.
- خۆشنەوا: خۆشنەواز، دەنگخۆش.
- خۆشاواز: بىنېرە خوشنەوا.
- خۆشاوازى: دەنگخۆشى.
- خۆشباو: (حسن الشيوغ) ژ دو وشان پىكھاتىيە: <خۆش + باو: حسن + شيوغ>.
- خۆشباور: دلپاك، باورچاك، خودان (عقىدە).
- خۆشباور: خۆشباور.
- خۆشكۆك: خۆش دىبىتە پىشكۆپىن گەلەك وازەيان د كوردىدا و مەبەستىت جوان و پەسند دگەھىنىت وەكى: خۆش ئاواز، خۆش بەخت، خۆش بىن، خۆش بۆ.
- خۆشبوونەو: تەندىرست بوونەفە، دلخۆش بوونەفە.
- خۆشبوون: بەخشىن، ئاگر ھەلبوون.
- خۆشبوونكرن: خۆ خۆشەويست كردن.
- خۆشخۆش: بلەز (فورى).
- خۆشخۆشك: سېل، ھندەك گرئى ناھ گۆشتى ھەنە دىبىزئە وانزى خۆشخۆشك (غدە).
- خۆشەز: خۆشۆ (سبارە).
- خۆشخۆشكە: خۆشخۆشك، ددان خۆشكە، دپدە رەشك.
- خۆشانن: خۆشاندىن، بخىرتىنان، پىشوازى كردن (ترحىب).
- خۆشارتن: خۆشاردىن، خۆفەشارتن، خۆشاردەو.
- خۆشە: (ھەبە).
- خۆشەدر: (وھاب).
- خۆشەويست: خۆشەفى.
- خۆشەفى: خۆشەفى.
- خۆشەويستى: خۆشەفىتى.
- خۆشەوى: خۆشەويست.
- خۆشە: كەقلى گەماركرى، مەشكا خۆشكرى.
- خۆشەبوون: گەماربون، گەمار گرتن.
- خۆشەبى: بى (فلتەش).
- خۆشەباش: برىتتە ژ ئەحوال پىسىپىن.
- خۆشى: خورەمى، كەيف.
- خۆشخانە: خانى بى جى خۆشكرنا كەقلان، دەباغخانە.
- خۆشكاندىن: خۆ كىم كرن.
- خۆشكىن: خۆ كىم كەر.
- خۆشكرن: خۆپەردان (ماتطل، مراوغە).
- خۆشكرەر: (محاتطل، مراوغ).
- خۆشكىتكرن: خۆ دىن كرن.
- خۆشساب: شەرىبەت، ھەر شەرابەكى شىرىن و گوار لكورىدا خۆشاب و خوشاواتىيە.
- خۆشكىردن: خۆشكىردن (تدرىب، تەلىم).
- خۆشكىردان: خۆشكىردان.
- خۆشكىردان: برىتتە ژ خۆ مفلس كرنى.
- خۆشكراندىن: كارى زىدەرەوى، خۆ ھەلفراندىن.
- خۆشكرۆش: برىتتە ژ كەسە بى و جدان و خائىن.
- خۆشكرۆشى: و جدان فرۆشى.
- خۆشكرەندىن: خۆلناف بىر، قورىانى دان.
- خۆشكرەرتن: خۆشكرەرتن، خۆشكرەردن، خۆشكرەدەو.
- خۆشكرەزىاندن: خۆشكرەزىاندن.
- خۆشكرەزىكاندىن: برىتتە ژ كەسەكى كۆ ھىچى بۆخۆ نەھىلىت بۆ نامانجەكى.
- خۆشكرەچرىن: برىتتە ژ كەسەكى كۆ جلك و بەرسىنگى خۆ دادرىنىت، خۆراكىشانا لگەل جلك دراندىنا خۆ.

خۆل: ھىندەك جاران لىدو خاكى تىت دىبىژن «خاك و خۆل»؛
 مەننا ۋەتەنى و مەننا گلىشىيژى قەدگىرىت: «خۆلى يى دىر
 و مزگەفتا بسەرى تە» "پەند"؛ «خۆلى يى گەورە مالان
 بسەرى ۋەر» "پەند"؛ «مىستا خۆلى يى چۆزىرەكى» "پەند"؛
 «خۆلى بدەستى دەستداران ناكەقىت» "پەند".
خۆلەر: ھەلەمۆر، ھەلەمۆرە، خاكستەرى گەرم.
خۆلەمشكى: خۆلى (رماد).
خۆلەكەو: خۆكەوى (رماد).
خۆلاو: خۆلى و ئاڭ، زرك.
خۆلەپتى: خۆلى پىك، خۆلى يى گەلەك ھوور، خۆلى يى تۆز.
خۆلەژان: دەردەكە بېچوكان دگىرىت ژبەر ئاخ خوارنى.
خۆلىگىرتن: ماوۋە پىدان، بىن لىدرىتژى كرن (انتظار، مەھلە).
خۆلەپتى: ئاخ د ئىكو دۆ ۋەركرن. ئەڭ ۋاژەبە ژ دو پارچەجان
 پىكھاتىيە: (خۆلە + پتى: تراب + انف - رىغم
 على الانف-).
خۆل: زەمان، سەردەم.
خۆم: ئەز بخۆ.
خۆمال: تايبەت (خاص).
خۆمالى: مالى خۆبخۆ، تايبەتى (خصوصى).
خۆمانە: خزم، خۆمالى.
خۆمانە خۆمانە: خزم خۆمانى، كەس كەسانى، فەرق و جودابى.
خۆمات كرن: خۆمتكرن، خۆمراندىن، خۆمراندىن.
خۆناساندىن: خۆ دىيار كرن، خۆ ئەشكرا كرن.
خۆنىاس: مرۆقى ئەسلى.
خۆنەناس: بەدئەسل.
خۆنۆكرن: خۆنۆزەكرن، چاقى خۆ حولىكرن (دانا).
خۆناسىن: گەشتن، بلوغ و بالغ بوون.
خۆنواندىن: خۆئامادەكرن (استعداد).
خۆنمايى: خۆدىيار كرن.
خۆندىن: خواندىن، خوەندىن.
خۆندەقە: دووبارە خواندىن.
خۆندىنگاھ: خۆندىخانە، قوتابخانە (مدرسه).
خۆندەۋارى: زانىنا خۆندىنى.
خۆندەۋار: خۆبىندكار، قوتابى (قارى).
خۆنقىس: جۆرە قەلەمەكە، خۆدكار.
خۆنىشانىدان: خۆ ئەشكرا كرن (تظاهر).

خۆشەھىلان: خۆدانەپاش.
خۆشەھىل: قەھىلۆك.
خۆشەچركاندىن: خۆشەنوبىساندىن، خۆشەلسكرن، ئابۆرى كرن.
خۆك: بەراز، ۋشەبەكى موشتەرەكە ماپەبنا كوردى و فارسى
 ھەرۋەكى بەراز ۋشەبەكى موشتەرەكە ئاڭ و اندا.
خۆكركرن: خۆكەركرن، بىدەنگ بوون.
خۆكەركر: خۆبى عەقل كرن.
خۆكۆركرن: لىبەرخۆ بىز كرن، تەمامى.
خۆكۆز: (۱) دىلۆژ (مخلص)؛ (۲) خۆدكشى، خۆئىتتاركارە.
خۆكەر و خۆسەر: سەربەخۆ، ئازاد (مستقل).
خۆكۆشتن: خۆكۆشى.
خۆكۆشتن: خۆكۆشتن.
خۆكۆيركرن: خۆ قەلس كرن (شحيح).
خۆكۆردى: سورشتى (طبيعى).
خۆرسك: سورشت (طبيعى).
خۆرسك پەرىست: (دەرى).
خۆرپە: شەوق، شەوقدار (الهام) خۆرپە كوردىترە.
خۆك: خۆك، خۆك، بەراز، باج (خاۋه).
خۆكرتن: دۆمكرن، خۆراگرتن لىبەر ھەر كارەكى (ثبوت).
خۆكرتى: چەقىباي، راۋەستاي (ثابت).
خۆكۆيزراندىن: خۆپاشقەكىشان (مماطل).
خۆكۆف كرن: خۆ توند كرن، خۆگىڭ كرن.
خۆكۆف كرىد: خۆكۆف كرن.
خۆكۆپىل كرىد: خۆ خەشىم كرن.
خۆكۆقاشتن: خۆ شىداندىن، خۆ بەخىل كرن.
خۆكۆشىن: خۆكۆقاشتن.
خۆكۆزى كرن: خۆ فېدا كرن، خۆ قورىان كرن.
خۆل: خاك، ئاخ.
خۆلى: خۆلەكەوى، خاكستەر.
خۆلى سەر: بىرىتتە ژ مرۆقى تۆرىن (بائس).
خۆلى سەرى: (بۆس).
خۆلىكى: بۆز دىزە.
خۆلى پىك: خۆلى پىك، خۆلەكەوى زىدە ھوور.
خۆلەكەوى: خۆلى، خاكستەر (رماد).
خۆلى پىتەر: خۆلى سەر، بەدبەخت.

خړته: کيټلانا عهردی هسکه کو هیتار باران لینه هاتی، نانکو کيټلانا بهری پهلینه.

خړته کيټل: کيټلانا عهردی بهری پهلوی و توڅکرنا وی.

خړکوک: جوان و خنجیلانه.

خړه خړ: خه رخه شه، دهنکه که هنده ک جار ژ گه رووا مروڅی نشستی تیت.

خړین: دهنگی هه خړه خړه کی.

خړ و هژ: خړینا ب کومه ل.

خړشک: کرمی ناڅ فیقی بی چیدبیت.

خړچک: ترۆزی بی ناڅی.

خړپیک: هه فته بی پاشی زیپیکه.

خړتک: مه چه ک.

خړخړوک: میوژی قریوکه، بی که لک.

خړشه: نه وعه مافییره که.

خړار: جوالی مهن.

خړتک: پاشه روکا فیقی نه ویکو خودانی ده ست ژی بهردای و فه قیر بو خو ئیستفاده ی ژی دکهن.

خړش: داری بی بهر، ژنا نه زوک، میبری بی توڅ: «ترشکا ترشه، پری قرشه - میبری پیره، کابانی خړشه» "په ند".

خړیچ: ئیرش، خوریچ.

خړین: ناشته.

خړینی: ناشته بی (علی الریق).

خړینه: ناشوین، ناڅی گونده کی کوردایه لکوردستانا عیراڅی.

خړی: فه نویرا ژا دهڅی جوالانه.

خړاب: خړاپ، بهد، ویران.

خړابی: خړابی، بهدی، ویرانی.

خړابکار: بهدکار، ویرانکار، ویرانکار.

خړابکاری: بهدکاری، ویرانکاری.

خړک: هیره بهر، نه وه کو پرچه نگه کی بیت.

خړه بهر: روڅانه بهر، هیره بهر.

خړکه بهر: بنیره، خړه بهر.

خړکرن: کوڅ کرن، گردکردن.

خړکه له: خنجیلانه، جوان.

خړناکه: به چه که کیرووشک.

خړناش: دفن، کوردی به کی غه ریبه، هنده ک «کاول» ی بکار تین.

خپ: بی لڅه، دبیتن: «خپ که فته خه وی»؛ «خپ بوویه».

خپکرن: بریتیه ژ نه فه سپرکرن نانکو کوشتن.

خپکری: نه وه که سه کو هاتیبه خپ کرن و نه فه سپر کرن.

خپکه ر: نه فه سپر که ر.

خپوکپ: بی لڅه و حه ره که ت. دبیتنه وان توڅ وشه بیان جوته واژه.

خپلاک: خه سپال، که فن، هژه ژوک.

خپر: کولانا عهردی (حضر).

خپراندن: خه پراندن، هه لڅه پراندن، هه لکولان، هه لکولین.

خت: یان کت، وشه یه کی دهنگیه بو کر نه ده را پشیله ی.

خت خت: هه نه وه دهنکه.

ختیکه: ختکه.

ختگه: ختوکه.

ختوکه: ختینه.

ختینه: ختوکه.

ختوکه: ختکی.

ختکی: بنیره ختکی.

ختوکه دان: قدقدانک فه کرن.

ختی: قدقدانک.

ختخته دان: قدقدانک فه کرن، نه ف بره واژه بیان هه می شه به کینه.

خدی: نارو و (شوق، رغبه).

خدر زینده: باس وه سا مه شه ووره کو خدر پیغه مبه ر هیتا ساخه و نه مریه، به لی نا هیته دیتن و ناسین، له و بوره مروڅ دبیتن خدر زینده.

خدووک: خدی.

خدی: خودی، خودا، بزراڅی نامیدی یان.

خر: هه می، تیکدا، گروڅر.

خرس: هرچ.

خرس ناباد: ناڅی گونده کی کوردانه لپار تیزگه هی موسلی مه عنا وی ناڅا هیا هرچ یه، بوره مروڅ بخه له تی دبیتن «خورسه باد»، ناتژی خسه و ناباده.

خړک: گری، داری گری گری.

خروسکه: خروسه ک.

خروسه ک: قوره به شه.

خړکومان: نامرازه که کتیبان بی دشیدن (مضغط).

- خرین:** خرینه کی بهرده وام.
- خرنیفک:** خورنیفک، خورینک.
- خرتک و پرتک:** خرت و پرت، بریتسیه ژ هورده واله بیتت بهرنه کهفتی.
- خره ندۆل:** خه رنده دۆل، جوړه قیشاره که، خالی هندور، <کوردکاری بوویه.>
- خراو:** خراب، ویران.
- خراوی:** خرابی. ویرانی (لزاراچی گه لهک ژ عه شیره تیت کوردی «ب» دبسته «و».)
- خروش:** گازی و قیری و هاوار و فریاد و شوژ و غه و غاییت ژ که ربو تووره بیسه.
- خره ندۆل:** فرۆ.
- خرنگ:** ژنا جوان.
- خرنگه:** زرنکه (طنین).
- خرنگه خرنک:** خرنکه لدوو خرنکه ی.
- خرنگین:** خرنگینا بدوم.
- خرنگ و هۆز:** خرنگینا ب کومهل.
- خرچه نگ:** کیتفژاله، برجا سه ره طانی.
- خرمه خرم:** کره کرا خوارنا تشتی وه کی خیار و ترۆزبان بددانی: «خرم خرما خیار خوارنی»، «خرمه خرما ترۆزی خوارنی». دبیتنه خوارنا کو ده وار دخۆن، دبیتن: «خرمه خرما هه سپیسه جه هی دخۆت».
- خرام:** لق (فرع).
- خرکانه:** نه و کول و پیستق کو لسه ر و چاقی شیرخۆران تیت.
- خریان:** ژ دین وهرگه ریان.
- خریایی:** ژ دین وهرگه ریایی.
- خراندن:** سه ردابرن، لختسته برن، ژ دین وهرگه راندن.
- خرویتله:** خوریک (جدری).
- خریشکه:** وه شه ن، توفان (عاصفه).
- خرخچیۆن:** کابورس.
- خرفیای:** عه قلا سقک بووی ژ بهر پیری بی.
- خریکین:** کاروانه ی گریان، گریازکه ل.
- خریکاندن:** گراندن (ابکاء).
- خریکه خریک:** گریانا ب دویف ئیک (مکرر).
- خریک و هۆز:** گریانا ب کومهل.
- خره تۆم:** خیره د (عقل).
- خرینگه:** خرنگینا خشل و زیر و بازان.
- خرت و خر:** شیل و بیتل (هرج مرج).
- خرمژ:** خورمایه ره سیای.
- خریخانه:** بینا گه نی، بینا عفونه تی.
- خرخ:** چه پگیت، فه له ک.
- خرماشه:** نامرازه که جو تیار عه ردی پشتی کینانی پیراست دکهن.
- خرمچون:** هه ر چار پهل.
- خرمژ:** خرمخرما توند، خورما و میوژ.
- خرز:** لويس، لووس، حولی، تیل.
- خرزبان:** حولیسیان، حولیسیکین.
- خرین:** خزیان.
- خرکه:** چی حولیسیکانی، هه شارگه هی ماسیان.
- خرم:** خیشاوه ند، خۆبی.
- خرم و غزم:** زفر (خشن).
- خرماتی:** خزمینی، خزمایه تی (قرابت).
- خره لان:** چی کو گه لهک خشیلو تکانی لیتیتنه کرن.
- خریم:** خه له که به که ژ زیری ژن دکهنه دقنا خو بو جوانی بی.
- خریمۆک:** خه له که بی ده رگه به.
- خریمۆخریم:** گۆرانی به کی کوردی جوانه.
- خرنده:** نه و گیانداره کو بزک خشکی دچیتنه ری.
- خرمه ت:** کار.
- خرمه تکار:** نوکه ر، خولام، چاکه ر، کارکه ر.
- خرمه تکاری:** نوکه ری، خولامی، چاکه ری.
- خرمه تکه ر:** خزمه تکار.
- خرین:** خه ر خه شه (هرج مرج).
- خس:** خويس، مرمراندن.
- خسخاندن:** فه هیلان (تسویف).
- خساندن:** نه م کیشان، نه میکرن (مخاتله).
- خستن:** ئیخستن (سقاط).
- خشیلو تکانی:** (تخلق).
- خشک:** زیقزیشه، هه زاری بی.
- خشت:** لهن، زه رگ، قالب.
- خشاندن:** لدوو خو کیشان.
- خشخشاندن:** (تسویف).
- خشپه:** حه ره که ته کی خافلانیه به.

خشپه خشپ: خشپه لدوو خشپه ی.	خلیف: سه له میتش.
خشپ و هۆز: خشپه یی ب کومهل.	خلیسک: جتی حولی.
خشپیلانه: خنجیلانه.	خلیکسانئی: خشپلوتکانئی (ترحلق).
خشتبر: لین بر.	خلیزانئی: خلیسکانئی.
خشتبوون: راست بوون، پربوون، مشتبوون.	خلیسک: کخسه پیقاز (قنار).
خشته: نیف شتیر.	خلیسکه: خلیسک.
خشتهک: خاپاندن، دبیتژن: «فلان کهس فلان لخشتهک بر»	خلینکه: زیلی پیزی، کیز.
(هشبه نه کوته مۆته لخشته بیهت).	خلچک: مۆقتی خرچ و خاف.
خشتی: چارگۆشه.	خم: (۱) (دن الحمر) به لئی خوم درستتیره؛ (۲) ههش (نیله)
خشک: خشک، ههشک، وشک.	هندهک دبیتژن: کم.
خشکۆک: قه شهنگ، جوان، زیبا، قشت.	خمچی: خمکار، ئەو کهسه کارئی خمئی دکهت.
خشکۆکی: جوانی.	خمخانه: خانئی یی کارئی خمئی تپیدا دکهن. بۆ عهردی ئاژاوه و
خشل: چهکی ژنان، ژ (خشر) ئ سوربانیقه کوردکاری بوویه.	فهاد تپیداژی بکار تیت، ههشخانه، مهیخانه.
خشخستراش: بریتیه ژ ناخفتنهکی بیان خه بهرکی کولسه رچ	خمخمک: کونه دفن.
ئه ساسا نه هاتیبته دانان و بیج بن بیت و باور پینه بیت.	خمخۆته: بین خمخۆته، که ره کیفکی (عفونه).
خشنده: خزنده.	خمخۆته یی: بین خمخۆته.
خفتان: کراس.	خم بهسهر: ههش بهسهر، کم بهسهر.
خک: قوتانهکی دژوار (ضرب مبرح).	خنکان: خنکیان، مرنا بته نگه نه فهسی.
خلفاندن: خاپاندن، قه هیلۆکی.	خنجیله: خنجیلانه، جوان، قه شهنگ، خشکوک.
خلانکه: خرخالۆکی مندالان (خلخال الاطفال).	خن: خنک، جوان، سپی، بوت (صنم).
خلبوون: خلۆل بوون، گریل بوون.	خنج: خنجک، خن، جوان.
خلۆله: زک فال، زک خالی، ههش تشتی فال.	خنه خن: ئەو کهسه کو تووشی کارهکی گرانبوی و ئەو ژئی
خلۆله کرن: هندورئی تشتی فال کرن.	پیشه یه.
خلته: خلت ئەو تشته کو دکه فیهته بنی تشتی رۆن وهکی روینی	خنجکه: ریشه چۆنا بناز و دهلال.
دۆشاقئی و بیجگهی وانژی (تلپ).	خنکان: خه ندقین <کوردکاری تپدایه>.
خلت: خلت، دۆردهم، دۆردی.	خنکیایی: خه ندقی، مراربووی <کوردکاری بوویه>.
خلنزهه: کمکه، مارمیلۆک.	خنکاندن: خه ندقان، مرار کرن <کوردکاری بوویه ژ (خنق) ی
خلۆل بوون: زک فال بوون.	عه ره بی>.
خلۆز بوون: خلۆلبوون.	خنک: خنک، سپی، په یکه، ته مهبل، هپیر (صنم).
خلۆرته: پارچه جلکه دادنینه سه ر پشتا دهواری لین زینئ.	خنک: بوت، سپی.
خولیک: ته رگ، ته رزه.	خنکخانه: بوتخانه (صنم خانه).
خلهخل: ئەول ریشه چۆنا مندالیه.	خنک په رست: سه نه م په رست. به لئی خنک یان خنک بزاراقئ
خلنگین: شه لین، له نگین.	ئاکره ییسا بۆ قه شهنگی و جوانی بکار تیت، ئەف مه عنا
خلینگه و بلینگه: بریتیه ژ رازهکی تایبه تی ناڤ کۆمه لهکی	دووما یی نیزیکی فارسی یه.
مۆقان.	خودا: خوا ژ دو واژه یانه: <خود + تا: خود + آمد - یا - خو +
خلینه: خلیته، تیکه لدهر و شیلانکه ری ماستی (خباطه اللبن).	دا>، بخو هات.

توتنى: «جگهره خۆر خساره»؛ ۱۰) داپۆشېن: «بېنا گولان ئەم خوارىن» «بېنا مەمکان ئەم خارىن» "مقامەكى دېلاننى"؛ ۱۱) نازاردان و گەستن: «كېچا ئەم خوارىن»؛ ۱۲) شەرمكرن و فەھىتەتسوون: «خەلكى بلمۆمان ئەم خوارىن»؛ ۱۳) نامە عقوول (برائە): «نەخوارى و لسمبيلان مەھى»؛ ۱۴) ئلحاح: «قان مرۆقان سەرى مە خوار ھندى دخوازن و دېيىن»؛ ۱۵) ب مەعنا گشتبوون: «ئەف بەند كە زىدە باى خوارديه»؛ ۱۶) ب مەعنا گەمار گرتن: «ئەف پىستەيە باش گەمارخوارى بوويه»؛ ۱۷) ھاندان: ئەف مرۆقە خرىچ خوارى بوويه وىرامەيە» يان «خورخوارى بوويه»؛ ۱۸) ب مەعنا تەنكىد و گۆتن: «من سۆندى خوارى ئەز لىقە نام»، «من تەلاق خواريه»، «من قورنان خواريه»، «بەس سوند بخۆ».

خواروو: خوارى.

خوارەمرى: برىتتە ژ ئازاۋەى.

خواس: خوازۆك، سوالكەر.

خوازخوازۆك: خوازۆك، خواسۆك.

خوان: سفەرەيى خوارنى.

خوالىگەر: ئاشپەز (طباخ).

خوئى: خوئى، خوئ، ئەمەك، نەمەك (ملح).

خوئىرى: مرۆقى سەر سەرى، شەلاتى.

خوتىيا: ديار، ئەشكرا (واضح).

خوتىيانى: خزم (قرايه).

خوئى چەشن: تامكر نا زادى بو زانينا تام و خوئى و كەلېن و نەكە لىناۋى.

خوئىدار: ئاخفتنا لىجى خۆ.

خوئىدان: خوئىدانك، نامانى خوئى.

خوئىدانه: خوئىدان.

خوئىدانك: خوئىدانه.

خوئىرئىزۆك: خوئىرئىز ئەو عەردە كو خوئى تىدا ددەنە سەۋىلى.

خوئىرئىزگە: خوئى رىزۆك، بەلى خوئى رىزگە كوردىترە.

خوئىز: زوقم، خويار.

خوئىزا: خوارزا.

خوئىش: خزم و كەس، فامىل.

خوئىشانى: خزمىنى، خزماتى.

خوئىگ: خودان، خاۋەن.

خوا: بىنېرە خودا.

خوانەخوا: بقى نەقى.

خوپەرست: خوپەرەس، خوپەرەيس.

خوپەرستى: باور بخوئى.

خوپىتداۋ: خوئى كەرم لگەل كرى.

خوپىتداۋى: خوپىتداۋ.

خواجه: ۱) تاجر، ئاغايى بەندە، خاجە (مرشد)؛ ۲) خودانى بەندەى. "مەولەۋى" فەرموويه: «تو خواجهى منى، من كەمتەر غولام - پەى تو غولامم، باقى و السلام».

خواجه نشىن: ھەر دو دۆشكىت راست و چەپىن دوكانى زلايىن دەرڧە ئانكو جى رووينشتنا تاجرى.

خواخواست: قىانا خوئى (ارادة الله).

خواداد: ئەو كەسە كو خوئى كەرم لگەل كرى.

خوادان: (فضل) ئى خوئى، دانا خوئى.

خوار: كەچ.

خواربوون: كەچ بوون.

خواربوونەۋە: خواربوون.

خواردە: كەسى زكىن، مېشان ھەۋىن.

خوازكار: خودان دېەن (دائن).

خواز دەست: بىن ئەمر، بىن دەست.

خوار دەس: خوار دەست.

خواركە: دورىياي گاميزەيى (خباطە حلزونىيە).

خوار دەمى: خوار دەستى، بىن دەستى.

خوارزا: خوشكەزا، بچوئىكىت خوشكى.

خوارزى: خوارزا.

خواردن: خوارن.

خوارن: (اكل): «خوارنا لگەل كورا خوئە، بەلى ب ئىنساف» "پەند". خوارن بگەلەك مەبەستان ل كوردىدا - ھەرۋەكى فارسى - ھتايە: ۱) رى تىكەفتن ۋەكى: «رىكا مە لوى گوندى ناخۆت»؛ ۲) لىشتى پرسىن: «ئەم ھەر گر دخۆين و نابىن»؛ ۳) رەنېن و ھەلتراشېن: «ئەف ئاسنە ژقى ئاسنى دخۆت»؛ ۴) سستەمكەر: «ئەف مەزنانە مرۆقەخۆرن»؛ ۵) رىكبوون و خىفيان: «ئەف ھنچار و مژانەيە ژتىك ناخۆن»؛ ۶) ئەحمەقى: «ئەرى ئەفە چ سەرە خۆرانى يە ھوون دكەن»؛ ۷) دلتنەنگى: «برات و بەس خەمان بخۆ»؛ ۸) قەخوارن: «مرۆقى ئارەقخۆر بى بەيايە»؛ ۹) ھەلكىشانا

خوین گهرمی: گهنجی خوین گهرم، مروقی خودان وقار.	خوین: خون، خوین (دم).
خوینمژ: ستم کر.	خوینسه: خوینسار، زوقم.
خوین مژین: ستم کرن، زولم کرن.	خوینس: فههیلوک، رازی.
خوین خوئی: خزمیت کوشتی (قرابه القتیبل).	خویناوی: خوینهلۆ (دامی).
خوینیه تی: خویناتی، خوینخویناتی. ئەف دهنگه ل کرمانجیا ژۆری و روژئاقایدا کیسمه، مهگهر چهند واژهیهک نه بیته وهکی: خوئی، خوینری، خوینرک، خویندان، خوینرافک، خانوخوئی.	خوینباایی: خوینبها (دیه).
خوایی: ژلایی خودیته.	خوین بهردان: خوین ریتن. (فصد).
خواخوا: خواخواز.	خوین تال: خوین گران.
خواخواز: خودی خواز، محیی خودی (اهل الله): «خواخوا بوو هه می دلۆبی خوینتی - دهیزانی گهلپیک تشتی نه هینتی» "هه ژار".	خوین جمان: خوین لقین، بریتیه ژ بهاری کو خوین تیندا دلشیت.
خوان: خوانک.	خوین خوا: خوین خواز، ئەو مروقی که داخازی خوو بنهای دکهت (مطالب الدیه).
خوانک: قهرخه سینیکا خوارنی (سفره).	خوین خواز: بنیره خوین خوا.
خوان: هاتیه عهره بکاری کرن ژ کوردی و فارسی یی (و خوان کالجوابی و قدور راسیات). ئەف دهنگه تهغه ر ل کرمانجیا ژیری و موکریدا ژۆر بکاره.	خوین خوازی: داخواز کرنا خودانی کوشتی خوینا کوشتی یی خو ژ کوژهکی.
خوی: خوو.	خوینخۆز: خوینرژ، میروکوژ.
خویج: خووج.	خویندن: خویندن.
خویچی: خووچی.	خویندخانه: فیرغه، قوتابخانه (مدرسه).
خویس: خووس.	خویندنگاه: بنیره خویندخانه.
خویسی: خووسی.	خویندهوار: خویندهقان، خوندکار.
خویساندن: خووساندن.	خویندهواری: خویندقانی، خوندکاری.
خویبایی: خووسایی.	خوینرژانن: خوین رژاندن.
خویسار: خووسار.	خوین رشتن: خوینرژانن.
خویک: خووک.	خوینرژ: میروکوژ.
خویل: خوول.	خوینرژیی: میروکوژی.
خویلی: خوولی.	خوین ساره: بین دریز، نارام (حلیم).
خوین: خوون.	خوینساردی: بین دریزی، نارامی.
خوینگه: خوون.	خوین شرین: خوین شرین، دارسشک.
خوینگه: خوونگه. ئەف دهنگه د کرمانجیا ژیری پهیدا نابیت، رهنکه ژ بلدیلا ترکیفه هاتی.	خویندنهوه: فه خویندن، خویندنهفه.
	خوین کرنه کاسه: فتنه تراشین، ئاژاوه کرن.
	خوین کوژاندنهوه: خوین فه مراندن، ئاگر فه مراندن.
	خوینکهه: خوین بهردۆک.
	خوین گهرم: بریتیه ژ مروقی گهنج کو خوینا وی گهرمه. هه م دبیرنه مروقی گران و سهنگین.

د: نۆھمەین ژ تېپیت چەچەیی کوردیە کو بحسابا ئەبجەدی دبیته ژمارە (۴)، تېپەکی ساز و بیدەنگە.

دا: زۆر مەبەستیت هەیی: (۱) «خۆ داپۆشە دا تە سار نەبیت»، «هەرە مەدرەسە دا عاقل بی!»، «وەرە بجینە ناقرەزی دا تری بخوین»؛ (۲) دکەقیتە پیتسا هەندەک مەسەدر و ناڤ مەسەدری دبیته پیشکۆ مەبەستە ژ بلندی بی بۆ نزمی بی دگەهینیت وەکی: دامالین، داھاتن، داقولپاندن، داچاندن، داچاچین، داچەقاندن، داچکالاندن، داچپاندن، داددراندن، دارەنین، داکیشان، دادۆشین، داوهراندن، داتراشین، داپۆشین؛ (۳) دەبیته (فعل ماض) تێپەر (متعدی) و مەعنا (عطا) و بەخشینی ددەت وەکی: «مام وەستای ئەفرۆ کتیبەک دا من»، «دونیا دان و ستاندنە»، «ئەفرۆ مرادی سەد دیناری من داڤە»، «دان و کەرەم نک خودی زۆر سپەهیه»؛ (۴) ب مەعنا دایک تیت وەکی: «ئەز و دا خۆ چوینە حەجی»، «دا من گەلەک ئەز دڤیم».

دائینان: ئینانە خواری، دەستپێدائینان.

دائێخست: کۆلان، ژۆر دا برنە خواری، کوور کردن (حفر).

دائیی: دایتی، دایەوی بزاراڤی کۆران و ناڤکوریان لئاقیستایدازی هەر ئەو مەبەستەیه.

دائویست: ئاویران، هەلاویستن، (تعلیق).

داب: چەند داڤوتیسکەکە ژ موویج کلکا دەواران چێدکەن بۆ نیچیر کرنا تەیران و دبیژنی: داو، داب، دام، داڤ تۆر.

دابارین: وەشیانا جاندەرانە بۆ سەر تێتەکی، ژۆردا بارینا بارانێ ژۆر دا بەرخوار بوون.

دابیرین: دوو تێستان ژێک دابیرن، جودا کرن (غصب).

دابیرکرن: پشک کرن، بەش کرن.

دابیرانێ: یاری بەکی کەڤنە ناڤ کوردا، برانێ، داوداڤ.

داپچرین: دیراندن و داکیشانا تێتەکی بۆ بەرەخوار.

دابیران: بنێرە دابیرن.

داباش: ئاخفتنا سەر تێتەکی.

دابهزین: پەیا دە بوون.

دابهزین: خۆ راکێشان بۆ شەری.

دابهزاندن: ژ دەواری ئینانە خواری، پەیا دە کرن، رەڤاندن، چیز کرن.

دابۆزین: سەر رابۆزین، بەرپابۆزین، بەرەخا هەلبۆزین.

دابهستی: دابهستە، دەرمانە، بەسەلمە.

دابهلانندن: دابهلعاندن، دعوا بران.

دابیژان: دابیژتن، دابیژین، دابیژ کرن، دابیژ کردن، دابیژ.

دابیژ دابیژ: کون کون، کونیت مەزن.

دابیئان: دابهستن، گرتدان.

دابیئن: ئارام، کەھی.

دابیئن کرن: کەھی کرن، ئارام کرن، کەرتی کرن، مەزاختن.

دابهستن: گرتدان و پەرەردە کرن.

دابیئن بوون: گەرتیبوون، کەھی بوون.

دابهزینان: دابهزین، خۆ بۆ شەری هەلکێشان.

داپاچین: هەلپاچینا داران بۆ بەرەخوار.

داپەچین: بەرێشە کرنا پاری بۆ بەرەخوار.

دابهچین: بنێرە دابهچین.

دابهچ: قوبتەدر (بلاع).

دابهزنین: داپاچین.

دابهزندان: ئاڤرەشاناندا سەر تێتەکی، بڕینا دارا بۆ بەرەخواری. داپهزنین.

<p>داتمهين: بنپيره داتمهيان.</p> <p>داته: داد، بنياتا و اتا قى په يقى بدامانا ياسا (قانون) هاتيه د ناويستادا ناغى به شه كى ل ناويستايى فه-ديو-داته برا مانا ياسا دژى دتوا. (عداله).</p> <p>داتهرنام: دهفته رنام، دهفته رناث (سجل الاسماء).</p> <p>داتا: دان (عطاء).</p> <p>داچانندن: توفه قافين و چاندنا عهردى چ بدخل و دانه و يتله و چيدار و درهخت: «من زه قى بيع خو داچاند».</p> <p>داچينه: دانانا گه لك تشتيت جوزه جوزه لسه ريه ك.</p> <p>داچريان: داچزان، چزانندن، داغكرنا بئاگرى، پيشه دانانا دوپشكى.</p> <p>داچينهر: چاندينكه ر (زارع).</p> <p>داچه قانندن: چكلاندن.</p> <p>داچين: فه چينا قورى يان تشته كى دى نه گهر درپاي بيت.</p> <p>داچورپان: هسكيونا شيرى يان ناغى بسه رى خو.</p> <p>داچورانندن: دوشينا حه يوانى هه تا هسكيون و چوزه ي بريانى.</p> <p>داچه كيان: داچله كان، بهرو به رسنگيت نارتىك و هه لوه شايى.</p> <p>داچه سپانندن: پيشه نووسانندن، پيشه نان، شان و مل ناليسه ننگ.</p> <p>داچه ميان: خوچه مانندن، چه ميان، داچه مانندن، چه مانندن.</p> <p>داچله كان: بنپيره داچه كيان.</p> <p>داچله كين: » »</p> <p>داچله كانندن: » »</p> <p>داچون: داچون، رووچون (خف).</p> <p>داخ: داغ، كوژان، مخابن، تشتى گهرم (كى).</p> <p>داخدار: كه سه ردار، كوژاندار، دلته ننگ.</p> <p>داخرياي: داخراو، داخرياك، پيشه دايى.</p> <p>داخزان: داخزيان، ترازان، ترازبان، ژگه هه چون، داخشيان.</p> <p>داخزين: داخزان، داخشين.</p> <p>داخستن: پيشه دان، گرتن، دائيخستنا دهركه ي.</p> <p>داخكرن: داخكرن، شارانندن و گهرم كرنا تشته كى.</p> <p>داخكريايى: داخكرى، داخرياك.</p> <p>داخكراو: پيشه دايى، سوتى (مفلوق).</p> <p>داخ له دل: كوژاندار.</p> <p>داخه كم: خى به جهرگم، داخى گرانم، داخى داخم، داخ و دوخ، مخابن.</p> <p>داخگه: جى داغكرنا په زى، داخواز.</p>	<p>داپير: دايكا دايى، دايكا بابى.</p> <p>داپيروشك: جالجالوكه، داپيروكه (عنكبوت).</p> <p>داپيرچانندن: بنپيره داپيرچين.</p> <p>داپرانندن: بنپيره داپه رزانندن.</p> <p>داپسكيان: پسبوونا مريشكى بو ديكلى، داتسكيان.</p> <p>داپسيان: بنپيره داپسكيان.</p> <p>داپلوه خان: سوئن.</p> <p>داپلوه خان: داتوليان، هله ليان.</p> <p>داپلوه خين: بنپيره داپلوه خيان.</p> <p>داپوشان: نخافتن.</p> <p>داپوشين: داپوشان، فه شارتن.</p> <p>داپهرين: خو هافيتنه خواري بله ز.</p> <p>داپيچان: رامالين، دامالين، رايپيچان، وه رپيچان.</p> <p>داپيرك: ژنا كو لهر ژنيت بچوك دين رادوه ستيت (مولده)، بو ژنا فريوكه ر ژى تيته گوتن.</p> <p>داپه رين: تيبه ر بوون، ده رياز بوون: «ژ ناغى تيبه ر بووم».</p> <p>داپه رزانندن: داپه رزانن، داپه رزيان، داپه رسقان، داپه رزانن، داپه رسقيان، داپه روتانندن، داپه روتانندن، فه روچانندن، فه روچكانندن.</p> <p>داپه ريان: رشتن، بژانندن، رزانندن، بژيان.</p> <p>داپه رسكانندن: داپه رسكان، داپه رسقن، داپه رسين، داپه رسكانندن، داپه رسكانن، قازره رن كرن، داپه روتانندن.</p> <p>دا تراشين: هه لتراشينا تشته كى بو لاي ژيرى.</p> <p>دا تراشايى: داتراشراوه.</p> <p>داتاشين: تاشينا تشته كى سه ر به ر خوار.</p> <p>داتسيان: داتسان، داتسين، داته پكين، داته پين، ته پكين، نرم بوونا خانى لهر چه ميانا كارپته ي.</p> <p>داتلشيسان: داتلشيسان، كه لاشتن، شه قبوونا تشته كى سه ردرتيرى يى، كه لاشتن.</p> <p>داترووسكانندن: ترسانندن، ره قانندن، ترويسكانندن.</p> <p>داترووسكان: ترسان، ره قين، ترويسكان.</p> <p>داته قانندن: راته قانندن، هه لپه رانندن، زوو كو تايى بكارى نينان.</p> <p>داته كانندن: داکوتان، داقتان، ته كان.</p> <p>داته كيان: بيدراث و كرتان (افلاس).</p> <p>داتمه ميان: نهو كه سه كو بن خه مانقه بوويى هه روه كى ناغ ته م و دوو كيتيى.</p>
---	---

داخواز: ئاره زوو.

داخوازی: خواستن (رغبه).

داخوازیگەر: ژن خاز، ژن خواز، خواستگار، ئاره زووگەر.

داخووپان: داچۆن، هورکومپن، ههرفتن.

داخپاندن: راخپاندن، داخساندن، کیشانا ژ بلندی بیج بۆ نزمیی.

داخپان: داخشیان، گپیل بوون بۆ سه ره به ره خوارئ.

داخپای: خریاگ، هاتیبه خپاندن، بلندی بۆ نزمیی.

داخشیای: بنیتره داخپای.

داد: عه داله ت، لئاقیستایدا (دات) هاتیبه ئه فه تشته کی جاریبه گه له کجار لزمانی کوردیدا «د» و «ت» پتیک تینه کۆرین وه کی: (تین: دین)، (تکه ت: دکه ت)، (ئه وید دی: ئه ویت دی). قانون، خووشده، سکاله، هاوار تیکرن (استغائه).

دادار: ئا فرهنده، خووشده، راست.

دادان: عه داله ت به رپاکه ر یان عه داله ت به رپا کرن، زانینا ریکا داد و عه داله تی.

داد ده ر: عه داله ت به خش.

داده رس: عه داله ت پرس، ئه و که سه کو د هاوارا عه داله تی تیت و جی به جی دکه ت: «که س بدادا مه نه پرسیت، گله ه و دادئ چکه ت؟ - ته نه بت دادره سه ک بیه هووه فه ریادی د چکه ت؟» «جزیری»، گه که شتتا دادئ دادخوازان.

دادگا: داداگا، دادگه، جهی دادی.

دادگاه: بنیتره دادگا.

دادگه: = =

دادوهر: دادکه ر (قاضی).

داد و فریاد: قیرو هاوار.

دادنامه: (عرض حال)، (دادانامه بیج پریاری دادکه ی: ورقه قرار المحکمه).

دادسهر: بنیتره دادگا.

دادئ: دایک، دایکی.

دادان: ئه ف واژه یه بگه له ک مه به ستان هاتیبه: (۱) دانه کار، وه کی: «ته نووردان»؛ (۲) مه جاز بۆ هپرش برنج وه کی باشیگه ی دادا سه ر مریشکان: «ئه فرۆ مه دادا برنج و گوشتی».

دادبه خش: دادوهر (غفور، عادل).

دادپیداد: عه داله ت نینه عه داله ت.

دادبهر: سکاله که ر (متشکی).

دادبه ره ره ر: عه داله ت خودانکه ر، عه داله ت جی بجی که ر.

دادبه ره ری: عه داله ت به رپاکرن (سیاده العداله).

دادریان: ژۆر دا بۆ خوارئ دریان.

دادریای: دادریاگ، لسه ریقه هاتیبه دراندی بۆ خوارئ.

دادرداد: زیقال زیقال.

دادنووس: نوسه ری داد (کاتب العدل).

دادنقیس: بنیتره دادنووس.

دادۆش: مال کۆمکه ری بحیله، ئانکو خه لکی داددۆشیت و مالی و خۆت.

دارئالینک: لافلاش، لاو لاو.

دار: بۆ دره ختی تیت، بۆ دار دهستی تیت. دبیته پاشکۆی ناقی مه به ستی فاعلیه تی دگه هینیت وه کی: «مالدار، کلیدار، دهفته ردار، دیندار، دهیندار». «داری ژ بنی نه بره» "په ند"؛ «داری خوزیان بیج به ره» "په ند"؛ «داری تۆره ژ به هه شتی هاتیبه» "په ند"؛ «داری دین خودا دبریت» "په ند"؛ «دارا ئازادی بخوین تینه ئاقدان» "په ند"؛ «دونیا وه کی سیبه را داری به» "په ند".

دارا: خودان هه یی، دهوله مه ند، ناقی پاشایه کی ئیرانی به.

دارایی: سه رمایه.

دارپی: دارته قینه، دارکۆکه، دارکۆلینک، بۆ که سپۆدارا برین ژی تیتته گۆتن (ئه فه بته نی حه قیقه ته ئه ویتدی هه می مه جازن).

دارهبازه: داریازه، داریه س، داریه ست، داریه سسته، دارته رم (نعش). داریه ست و دابه س هه م دبیتنه وان ته خسته داریت کو به تنا لسه ر وان رادوه ستان.

داریهستی توتنی: ئه و دار و تیره که نه کو په لکیت توتنی لسه ر ریزدکه ن.

داره بن: داری بیموکی.

داریه ندۆخین: دارکه دۆخینی پیقه قاییم دکهن و د مالدوخینی هه لدکیشن و دۆخینی ل دوودچیت. ئه و گوته ژ سی واژدیان پیکهاتیبه: «دار + به ند + دۆخین» ئانکو داری به ندی دۆخینی.

داریتره: داری بیتر، کورسیکا بیتر، داره کی شقان لسه ر دادنیشیت و سه ری مه ر و بزنان بۆ بیتریشانی یان هه ر په زدۆشه کبیت دکریت.

دارکوکھ: دارکوب، دارتہ قینہ، دار کونکہرہ، ئەزمانی دریتز دارکوکئی سہری خودانیہ۔ پەند.

دارکوب: دارکوکھ، تویا دارکوکھ یە.

دارشکینک: دارتہ قینہ، دار کونکہرہ.

دارچین: تیفلی دارەکی تام و بین خۆشە ژ چینی تیت.

دارو: دەرمان.

دار و دەرمان: ئەف وشە یە لئاقیستایدا ہاتیہ ب مەعنا دار و گیاییت کو دەرمانان ژئی چیدکەن.

دارووخانہ: دەرمانخانہ (صیدلی).

دارووساز: دەرمان چیکەر، دەرمان فرۆش.

دار و دەستہ: دەستہ کہ مرۆف، رۆتیم (زمرہ).

داروغہ: داروخہ، بەرپرسی پاسەفانیت شەقی (ت).

دارپاچ: داسک، داسکا دابرینی.

دارووفرۆش: دەرمان فرۆش.

دارہ: داسی دوورنہی <بزاراقتی شەبەکی>.

داردینک: داردینک ب سە مەبەستان ہاتیہ: (۱) ہندەک داریت برینہ و دووتانہ و ژ بنیقہ ٹیکتانیہ بنی وان دکەنہ عەردی و چۆلی و ریبسی و ئالقی دکەنہ ناف دوو تابییا وان و مەر و مالات زستانی ئالقی پاکژ دخون ناکە قیتہ ناف قور و ئاشی؛ (۲) داردینک چالہ ویناسە یە کو خوارنی بۆ دکەنہ تیتدا؛ (۳) داردینک ئانکو دار دەن دارە کہ وەکی کورسی بی دەنان دکەنہ سەر.

دارستان: جەنگەل.

داری: جۆرہ رانیخەکی جوانہ.

دارشاخ: سەرکۆنہ، سەکوٹ، تەپەسەر.

دارشاخکرن: سەرکۆنہ کرن، سەخەر لیبرن، بی ریز کرن.

دارشاخکری: پاشقەبری، سەرکۆنہ کری، بی ریز کری.

دارشاخکەر: پاشقەبەر، سەرکۆنہ کەر، سەرکوٹکەر، بی ریزکەر.

دارتاش: درودکەر (نجار).

دارتاشین: درودکەری (نجاری).

دارتیل: ئەو ستوونەنہ کو تیلیت کاریج و تلفۆنی لسەر رادبۆرین.

دارجگەرہ: دارجگارہ.

داریوش: ناقتی چەند کەسانہ شاہیت ہەخامەنشیان.

دارزیان: دارزین، داریان، تولیان، کەنی بوون و ہلہوریان.

دارژیان: دارژین، دارژان، دارشتنا بارانی، یان ناقتی زا دا رژیانا مرۆفان بەرەخوار وەکی تیرشی.

دارژاندن: دارشتن، رشتن.

داریتی: داریتی (مصوب).

داریتن: داریتن.

دارسیان: دابەرزین، پەلەماردان.

دارتیگہ: دارتیگہ، جہی ئافا پیس، قالب.

دارقلۆتک: سیخکیت داری کونجی یان توتنی کو د عەردیدا دەمین.

دارتەفن: داریت کو تەفن پین تیتہ کرن.

دارپشتہ: داریتی.

دارپەن: کۆمکرن و برن، مالشتن، دبیتن: «دارەنینا بیستانی، دارەنینا بیدەرئی، دارەنینا تشتی لەہردئی، دارەنینا پیستی» (تقشیر).

داروجان: دانەویلەبە کہ ناف برنجی شین دبیت، دندکیت وی ژ گارسی ہویترن.

دارویجان: داروجان.

دارویچاندن: دارووجکاندن، قازەرہ کرن، بۆ دەسن وەرینا مالی خەلکی ژئی بکار تیت.

دارویچکەر: چەپاولکەر، قازہ رەنکەر.

دارۆ: ہەبە، وی ہەبە، ہەبی، مالک.

داردەغان: دەرہدەر، باژیلہ داردەخان، دەر و داخان.

داردەغان کرن: دەرہدەر کرن، ئەسلج وی (دەروداخان) ھ.

دارین: تشتی ژ داری چیکری، چالہوینا سەگی.

دارکئی سەری: شانہ، شانگ، شە (مشط): «دارکئی + سەری».

دارژمیر: بەرپرسیاری سەرژمار کرنا پەزی: «دار + ژمیر».

دارسان: دارستان، جەنگەل.

دارستان: بنیترہ دارسان.

دارەقان: داری و دارفرۆش.

دارک: بۆ دارک و چیلکیت ہور تیتہ گۆتن.

دارکاری: لیدانا بدارا، جلدہ لیدان.

دارکرن: داربرین.

دارکنتیر: دارعەندەکو، ژ دو واژەیان پیکھاتیہ: «دار + کنتیر».

دارشەقین: کاشۆ.

داری قەپانی: ئەو داری کو قەپانی پین بلند دکەن: «داری + قەپانی».

دارک بڑیر: ئەو کەسە کو دارکان لئاف میویژی یان توتنی ہەلبژار دکەت.

دارکوکھ: دارکوب، دارتہ قینہ، دار کونکہرہ، ئەزمانی دریتز دارکوکئی سہری خودانیہ۔ پەند.

دارکوب: دارکوکھ، تویا دارکوکھ یە.

دارشکینک: دارتہ قینہ، دار کونکہرہ.

دارچین: تیفلی دارەکی تام و بین خۆشە ژ چینی تیت.

دارو: دەرمان.

دار و دەرمان: ئەف وشە یە لئاقیستایدا ہاتیہ ب مەعنا دار و گیاییت کو دەرمانان ژئی چیدکەن.

دارووخانہ: دەرمانخانہ (صیدلی).

دارووساز: دەرمان چیکەر، دەرمان فرۆش.

دار و دەستہ: دەستہ کہ مرۆف، رۆتیم (زمرہ).

داروغہ: داروخہ، بەرپرسی پاسەفانیت شەقی (ت).

دارپاچ: داسک، داسکا دابرینی.

دارووفرۆش: دەرمان فرۆش.

دارہ: داسی دوورنہی <بزاراقتی شەبەکی>.

داردینک: داردینک ب سە مەبەستان ہاتیہ: (۱) ہندەک داریت برینہ و دووتانہ و ژ بنیقہ ٹیکتانیہ بنی وان دکەنہ عەردی و چۆلی و ریبسی و ئالقی دکەنہ ناف دوو تابییا وان و مەر و مالات زستانی ئالقی پاکژ دخون ناکە قیتہ ناف قور و ئاشی؛ (۲) داردینک چالہ ویناسە یە کو خوارنی بۆ دکەنہ تیتدا؛ (۳) داردینک ئانکو دار دەن دارە کہ وەکی کورسی بی دەنان دکەنہ سەر.

دارستان: جەنگەل.

داری: جۆرہ رانیخەکی جوانہ.

دارشاخ: سەرکۆنہ، سەکوٹ، تەپەسەر.

دارشاخکرن: سەرکۆنہ کرن، سەخەر لیبرن، بی ریز کرن.

دارشاخکری: پاشقەبری، سەرکۆنہ کری، بی ریز کری.

دارشاخکەر: پاشقەبەر، سەرکۆنہ کەر، سەرکوٹکەر، بی ریزکەر.

دارتاش: درودکەر (نجار).

دارتاشین: درودکەری (نجاری).

دارتیل: ئەو ستوونەنہ کو تیلیت کاریج و تلفۆنی لسەر رادبۆرین.

دارجگەرہ: دارجگارہ.

داریوش: ناقتی چەند کەسانہ شاہیت ہەخامەنشیان.

دارزیان: دارزین، داریان، تولیان، کەنی بوون و ہلہوریان.

دارژیان: دارژین، دارژان، دارشتنا بارانی، یان ناقتی زا دا رژیانا مرۆفان بەرەخوار وەکی تیرشی.

دارگهز: دارئ کەزئ (شجره الطرفاء).
دارمال: مشت.
داره‌داره: (١) ئەول ریتقه‌چۆنا مندالیه؛ (٢) مقامه‌کا کوردیا کەقنه.
داره‌ت: تەنگ و چەلمە مە (مأزق).
داره‌را: هەلاش، هەلاشخ، سەربانی، شەقلەران، هەلاشپان.
داره‌ره‌ش: داره‌ناف، داره‌ناو.
دارسە: بنیپە دارکۆکە.
داره‌شینکە: مۆزکاشین.
داریلانک: گولە‌کا جوان و بێنداره، لۆزان هەیه.
دارمەشک: ناودۆک، دارئ مەشکین.
دارخورما: داری خورما.
دارقەسپ: دارئ قەسپین.
دارکیش: دارفۆش، شەخرە‌کیش.
دارکیشی: کارئ دارکیشانی.
دارفۆش: ئەو کەسێ دارا دفرۆشیت.
دارفۆشی: فرۆتتا دارا.
دارچاندن: چاندنا داران.
دارشەق: دارئ مرفۆقی شەله.
دارشەق: رشەق، ریتە.
دارکە‌پێچان: شەخسێ بکنجی.
دارو‌غە بازار: زێرە‌قانی دوکانان (ک. ت).
داری: ژێرهاقیژ، رایبەخ.
داره‌نه: هەر چار پارچە دارپت تەقنی: «دار له دار دگه‌رپتە‌وا - دار ژ داری پاشقە دجیت» «مە‌تە‌لۆک».
دازپاندن: خۆه‌لپیشان، دازپان، دازریان، خۆه‌لکیشان بۆ پەله‌مارکرن.
دازپان: دازپان.
دازپیان: بنیپە دازپان.
دازنەن: فەلساندن، هەلزاندن.
داه‌زاندن: لغاندن، کەنه‌ ناف قالبی.
داس: داسی دوورنە، داسی دارپین. واژه‌یه‌کی کوردی - فارسیه.
داسخاله: داس کاله، داسوله، داسولکه، داسکی گیادروونی.
داستان: ئەفسانه، چیرۆک، دیرۆک.
داستانپێژ: چیرۆکیژ.

داستانی: زانایی داستانان.
داسپارتن: تەقوایی لیکرن، راسپارتن (توصیه).
داسمال: هەلدورینا گیای سەر عەردئ بداسکین.
داسنی: ئییزدی، وشە‌ی داسنی زور کەقن تره ژ وشە‌ی ئییزدی ئەف وشیه‌ د ناف ریگ فیدا هاتیه.
داسن: داسنی: «کوریت داسن بهۆلن رەنگی هەورا» «بابه‌راخ».
دبیتژن: داسن، ودیسن، ژ وشە‌ی (مەزده‌یه‌سنی) هاتیه وەرگرتن. «حەسەن عەمید» دبیتژت: مەزده‌یه‌سنی مورە‌که‌به ژ سێ وشە: (١) مەزب مە‌عنا مەزن (بزرگ); (٢) زدا ب مە‌عنا دانای بی هەمتا; (٣) به‌سنی موشته‌قه ژ «یه‌سنه» ب مە‌عنا (پرستش) یا (ستایش) و مە‌عنا بی و بگشتی دانای بی هەمتا ستایشه.
داسن: ب مە‌عنا طالب و خواستگاره. دبیتژنه کچا کو خۆشتگاریت وئ هاتین: «داسنیت تە هاتن»، خوازگین.
داسی: داسوو، داسوی، گیایه‌کی قلیچگذار و زقره وەکی جۆیه.
داسەکنین: ئۆقره‌گرتن، ئارامبون (ک، ع).
داس: سترەنج یان به‌ری سترەنجی، تەنور، کورئ ئاسنگری.
داسی: تەنور، به‌لج و اژه‌یه‌که و به‌ره‌ف بێن کورت بوونیتقه دجیت وی هاتیه‌ غەریب کرن، بکار ناهیت مە‌گەر به‌قالیا واژه‌ی ویشی، دبیتژن: «ئەم فە‌قیرین بۆخۆ دچینه ویشی و داسی‌یی»، ویشی: خرکنا گولیت ده‌خبله و داسی: تەنوره نانکو بۆخۆ ویشی‌یی دکەین و دچینه سەر تەنوران.
داسبه‌داس: به‌رک ببه‌رک، ئیک بئیک، به‌رانبه‌ر.
داشت: هیلان، هیلانا پەزئ می بۆ زیدە‌یی‌یی.
داشتن: داشوشتن، شوشتن.
داشوشتن: داشورین.
داشورین: بنیپە داشوشتن.
داشتی: جلکئ کار پین کری (مستعمل).
داسیار: کابانی، کابانیا مالی. ژ دو واژه‌یان پیکهاتیه: «داس + یار: خودانا + داسی»، تەنورقان.
داشکاندن: داگیراندن، پاشقە برن، پاشقە لیدان، داشکانده بۆ گە‌له‌ک مە‌به‌ستیت حە‌قیقی و مە‌جازی بکار تیت، بۆ وینه: «مە‌ دوژمن پیاشقە داشکاند»، «وهرازی ناف لسه‌ر مە‌گرت و تو داشکانده سەر برنجی»، «پەزی داشکینه‌ نه‌چیتە ناف زینان»، «فەرهاد هیتژا خورت و لسه‌رخۆیه»، «به‌لج نه‌ریمان وئ پیربووی و داشکە‌ستی».

داستان: ئەفسانه، چیرۆک، دیرۆک.
داستانپێژ: چیرۆکیژ.

- داشيار:** تهنوورفان.
- داشته:** داشتي.
- داشيلان:** تيكهلدان.
- داشو:** برايې مهزن.
- داشي:** خووشكا مهزن.
- داشك سان:** تاشكستان، كانگه يې بهرده ناشي.
- داشلاڼه:** قوتايې يې تاييني يې فهلان، دهشلاڼه يان بهشلاڼه ژي هاتيه.
- دافرانډن:** ههلفرانډن.
- دافرين:** ههلفرين.
- دافسين:** پسيوون، داپسين كورديتره.
- دافسكانډن:** چيزكرنا ئيكي، چيزانډن.
- دافرهقان:** دافرهقيان، دافرهقين، دافهرتان، دافهرتين، ليدان و داوهشانډن، راوهشانډن، داقوتان.
- داث:** داو، دام، داب.
- داثدوژ:** ديلهوار، نهوكهسه تشتي وهكو داثي بيينت. «داث + دوز»، «داث + ديتي»، «داث + بين»، يان كهسي داثي ددوريت.
- دائهگي:** ټارهزوويهكي دژوار و ټاگرين (ميل، رغه).
- دافچيان:** كاشل بوون، خراب بوون، ويران بوون، ههرفتي، ههرفتن.
- داث فهدان:** داث فهنان.
- داثداث:** تاتا، چين چين، تيل تيل.
- داث فهدير:** دافهدر، مروقي تهلي فهداي، حيلهكهر، پروو دبيتن: «فلانكس دافه ديريويي» (قهيدكا ناڅ چاڅي وي قهتيايه) و يان دبيتن: «دافهدير بووي (كلكا وي ل چهنده تهليند دا قهتيايه).
- دافرتيان:** بنيره دافرتيان.
- داث و دوز:** نهڅ رستهيه ژ دو واژهيان پيکهاتيه: «داث + دوز» ټانكو داث و دوورين (الخيوط و الخياطه) چكو دوز ب مهعنا دووريار هاتيه وهكي دبيتن «پينهدوز» (رقاع).
- دافزيانډن:** تهبقانډن.
- دافويان:** دافويان، تهبقيان.
- دافورانډن:** قهخارنا تشتي روڼ ههتا خلاس بوون.
- دافرانډن:** شكانډنا تشتهكي بو لايي خوار.
- دافولپانډن:** دافولپانډنا تايي داري، قهقرانډن، داگيرانډن.
- داقوتان:** داقوتان، ههلهتهكانډن، بو سنگقوتاني ژي تيت.
- داقورچانډن:** بهلانډن، قوتيدان، بهلعانډن، شووتك ژ برساشدانډن.
- داقوچانډن:** چاڅ قوچانډن، چاڅ نقانډن، گوهي خو نهدان.
- داقوسانډن:** برينا هريې يان موويي يان قوسانډنا سهري خو.
- داقهلشيان:** دهرهز برنا سهري دريژي يې.
- داقهلشانډن:** شهق کرن لسهر دريژي يې.
- داقرتانډن:** گرانډن (كسرالشيء بالاسنان).
- داكو:** داک، دای، دايك، دالگ، دهيك، دي.
- داک:** بنيره داکو.
- داکرن:** عه مبار کرن، پرکرن، ههشانډن، کرنه ژور.
- داکري:** پرکري، بژور ئيخستي.
- داکروپانډن:** نخافتن «واژهيهكي زازاييه».
- داکوتان:** داقوتان، ههلهتهكانډن، سنگ داکوتان.
- داکوژانډن:** قهمرانډن.
- داکيشان:** کيشانا تشتهكي بو بهره خوارهقه.
- داکسيان:** ټارامبوون، ههنديان، ټوقره گرتن.
- داکسيای:** ټارامبووي.
- داکترانډن:** جهم کرن، کترانډن.
- داکرتانډن:** کرانډن، قرتانډن (قضم).
- داکهفت:** لکيتميدان، لاوازوون و پيري: «فلان ژ حالې خو دا کهفتيه»، «تو ژ پيري داکهفتي».
- داگرتن:** دهست بسهر داگرتن (احتلال).
- داگيرکمر:** نهو کهسي دهستههلاتدار کو بستم عهردهک داگير بکته، دبيتنچ داگيرکمر، کهلهگايي (استعمار).
- داگيرسانډن:** ټاگر ههلهکرن، بریتيه ژ فتنه ههلهکرنيزي.
- داگرانډن:** هيرانا بدهستاري.
- داگرتي:** پربووي ژ مروقي دزکي خوداناڅا، کيندار (متکبر).
- داگر:** ههمي لاياب خو قهگر (شامل).
- داگ:** دان (کرم).
- دالنک:** ياسا، قانونون.
- داليت:** داريهست، دالوت.
- دالاهي:** نهڅ وشهيه دو مهبهستان ددهت: (۱) مهعنا هيتي ژي کرن: من چهنده هيتي و دالاهي ژي کرن؛ (۲) ب مهعنا مننهت دا نانه سهري.
- دال:** (۱) ناڅه بو نهڅ تيپا کو نهڅ لسهر دئاخفين؛ (۲) نهلهو

دالان: کولان، ديليز.	دالان پيس: به دښه خلاق، حيز، دههمه ن پيس.
دالاش: بنپړه دال.	دالان: رامان، هزرکرن.
دالانی: تارمه يې لهندافي دهري.	دامای: خه مگين، دامایگي (حزین).
دالاندهر: دالاندار، زيره فان، ده رگه فان.	دامانه: دانگي چيای، دانگي گري.
دالوت: بنپړه داليت.	دامنه: بنپړه دامانه.
دالاندورپ: ژنا لاواز و چيلازوک.	دامين: بنپړه دامان.
دالبون: لاوازيبون.	داماگ: بنپړه دامای.
دالده: سه رپه رشت، کابانی، پاريزکهر.	داماگی: » »
دالدهدان: پاريز ليکرن، (حمایه) ليکرن.	دامالين: مالشتن.
دالدهيتان: داخوازا پشتيشانی ليکرنی.	داماليایي: مالشتی.
دالک: دایک، دای، دئ <بزاراقي بهر مه قلوبی>.	داماليایگ: داماليایي.
داليه: لسهر هر بيست وهزنه، يان بيست عه ليه ده خل پيښ بو هسيار کرنی و زه بتا حسابی دييژن داليه، گاڤا گه شته بيستی دييژن: داليه.	دامرکاندن: ته کان لخدان بو رابوونی.
داليستان: ناليستان.	دامه زران: دامه زريان، ناماده بوون.
دالنگين: دالنگيان، دالنگان، داگيران، شهل بوون.	دامه زريان: بنپړه دامه زران.
دالنگانندن: داگيراندن، له نگر کرن.	دامه زرانن: دامه زرانندن.
داللقانندن: هه لاويستان، لف لقانندن.	دامه زرانندن: ناماده کره، حازرکرن.
داله دالک: نانکو دا پير.	دامهل ناغاس: بنپړه دامه لاغاسی.
دالگوشت: لاواز و چيلازوک.	دامه لاغاسی: ټو که سه کو تالانچيا هيچ بو وی نه هيلایی.
دام: داب، داو، داف، گه شتنه خلاسیا ماکيت سه تره نجی.	دامينگير: په نابهر (لاجی ء).
دام و ديوار: ټه گوتو دو وشه يه: <دام: - ديوار: ناقابی> مالکيت سه تره نجی و دامانی.	دامهنگير: بنپړه دامينگير.
دامان: ياریا دامانی، دههمه ن.	دامينگيری: په نابهری.
دامن: بنپړه دامان.	دامهنگيری: بنپړه مينگيری.
دامله ماچ: جي يه که نيزيکی شاری موسلی برؤژه لانتشه شوونه واريت ناشوويان تيدياه.	دامگاه: جي داف ټه دانتي.
دامريان: ټه مريان.	دامه زريای: دامه زرياک، ناماده بووی.
دامراندن: ټه مراندن.	داموسک: داڤيسک.
دامريایی: دامريایگ، دامراندی، ټه مريای.	دامرچان: پالدان و تيژکرن (تخريص).
دامانتي: ياری يه ک نيزيکی ياریا شه ترنجانی يه.	دانه: (۱) عه ره بکاري بوويه بو (دانق)؛ (۲) ټه ليو دانه ويته.
دام و دهستگا: دؤرخودانان، دهستور و دهسته لاتداری.	دان: دانه، پاشکويه که مهبهستی مهکان و زه مان و زهرف و مه سده ري دگه هينيت، وهکی: ناقه دان، شه کردان، پشکلدان، ئاقدان، چيله دان، خويدان، هاندان، فريدان، ئيشاره دان، توشه يی سالی، کيمه ک ژ تشته کی داناش (عطا ء).
دام و دهست: بنپړه دام و دهستگا.	داناش: دانه ويته، دانؤدکاک.
دامان پاکي: ره وشت پاکي.	دان و ستانندن: گوڤتوگو، کرپن و فروتن (رد و بدل).
	دانگ: دههمه ن، دانگا هر تشته کی (اډيال).
	دانگي چيای: دامه نتي چيای.

- دانک:** دانه کی کیم.
- دانی:** دانیک، دانووله، دانوبله، دانیله، گهمنی که لاندی بۆ ساقاری.
- داندۆک:** کشام، ترخه نه، ترخه نه.
- دانه مه:** دانه ماش، دهخلی فرشینبوی.
- دانه ماش:** نهو کاله میتره کور دینی وی ناغه ناغه سپی بووی.
- دانه لۆق:** دانه قوتی شل، نهرم، لگهل پوونگی (ناش).
- دانه هیرک:** بنیتره برووش.
- دانه هیر:** = =
- دانه وتیله:** بنیتره دانی.
- دانبۆری:** نهو نه ساخه کو شفا بۆ هاتی و گهله کی بخۆت دبیتژی دانبۆری.
- دانه رۆژهک:** نانکو نیشه رۆژهک: «من رۆژ و دانهک شۆل بۆته کریه».
- دانه وه:** دانه فه، فه زفراندن (اعاده).
- دانان:** دانین، داناندن.
- دانین:** دانان ب مهعنا (وضع) هاتیبه وهکی: «من زین دانا سه ر پشتا دهواری»، «من جلکیت خۆ دانانه مزگهفتی»، «ته سه ری خودانا سه ر بالیتی» و ب مهعنا «ته رک» هاتیبه وهکی: «من جلکیت خۆ دانان»، «من دهست دانا»، «من عه قلی به ری دانا» و ب مهعنا (ضرب) هاتیبه وهکی: «ئه فرۆ گوندی من لیک کهفتن وان هنده دانانه ئیکودو هه ر نا هیتته گۆتن»، «کورۆ خۆ عاقل که نه گه ر نه نه زدی هند دهینم ته هاتا ته هیتر بکه م». دانان و دهینان و دانین و داناندن هه می بکارن و ب مهعنا نزول و نه زم کرن هاتیبه وهکی: «ناشه قانی پین ناشی دانا» و ب مهعنا تنازل هاتیبه وهکی: «محۆ و هسه ن ب شه رچون به لی پاشی محۆ تی دانا»، «کورۆ ئاغای ئه فرۆ هاتبوو لسه ره کی دگه ریا به لی مه ژبه ر دانا».
- دانواند:** چیز کرن، سه ریچ شۆر کرن (اخضاع).
- دانسقه:** بژاره، دانسته، تایبه تی.
- دانشمه ند:** زانا.
- دانشگاه:** دانشگاه، دانیشگه، زانکو.
- دانا:** زانا، لئاقیستایدا «دانق» هاتیبه و «دانۆش» هاتیبه.
- دانه دانه:** دندک دندک.
- دانئالیبون:** ددانگوه بوون، ددانئالیبون، ددانسریبون.
- دانان:** بارو دۆخ.
- دانسپیکرن:** که نین.
- دان لئ تیزگرن:** مه به سستی گه فی دگه هیینیت و مه به سستی چافه له لپرکی بۆ تشته کی دگه هیینیت (تطلع الی شیء طمعا فیه).
- دانه نیشان:** (مرصع).
- دانه دۆ:** دانه دوو، دۆهین، دۆیین، دهوین، دۆینه.
- دانین:** دانان.
- داو:** داڤ.
- داوا:** خواست، ئاره زوو (رغبه) (ع) کوردکاری بوویه.
- داواکهر:** ته له بکار، دهین خواز (ع، ک).
- داواچی:** ده عواکهر، داواکهر (ع، ک).
- داوخواز:** داخواز.
- داوخوازی:** داخوازی.
- داواکرن:** ده عوا کرن (ع، ک).
- داوباز:** نیچرقانی بتۆران.
- داودۆز:** داڤدۆز، داوبین، فیلباز.
- داوانان:** داوقه نان، داوقه دان.
- داوهر:** دادوهر، ناو بژی وان.
- داوهری:** دادوهری (عداله).
- داوه ت نه بی:** خیرا پیغه مه به ری (ع، ک) کوردکاری بوویه.
- داوه ت:** بویک شه گوستان، ره قس، هه له په رکی، کوردکاری بوویه: «داوه ته لالا میران، گه که ته فه قییران» "په ند": «دهست لئاف داوه تی نینه سه ری خۆ بادده ت» "په ند".
- داوه تی:** گوله کی سپی و جوان و بیخ خۆشه و دبیتژن: داویتی، کوردکاری بوویه: «هه ی داویتی داویتی، ئەز کولیلکا سپیمه - هه ی داویتی داویتی، له سه ره ته ختی فندیه»، داوه ت که ر.
- داودرێکهر:** داودرێکهر.
- داوه گ:** ئاره زوو به کی دژوار (رغبه جامحه).
- داورداور:** پارچه پارچه، زیقال زیقال.
- داو ده رمان:** ده رمانیت ژ گیا و داران چیدین.
- داورین:** دارپین.
- داوول:** په یکه ری ژ دار و په رۆکان چیدکه ن سه ر شکلی مرۆقان هه تا دورنده زیانا ده رمانه تی نه که ن و ژی بترسن.
- داوهریان:** فالابوون، خالیسوون، داوهریانا ئاقی یان شیریی ژ ئامانی.

داوه راندن: خالی کرن، هیچ تیندا نه هیلان.
داوه ریس: ناڅه ریس، کهژ (قر).
داوه زیان: هه لایستن، دالکیان.
داوه زیای: هه لایستی، دالکیای.
داوه زیاک: داوه زیای، دالکیاک.
داوه زاندن: دالکاندن.
داوه شانندن: لیدان، راوه شانندن، داقتان.
داوه شیای: داکه فتی، لاوازیوویی.
داوه شیان: لاوازی.
داوه نهش: څیرا کیشا، لیدا، <ب زارافتی شه به کی>.
داوه ریژکه: مهرزیه زین (متجاوز).
داهول: دهول، داهول ناڅی زوزان و چیا به کی کوردستانیه کو نهو
 لبن دهستی ترکانه: «مژئی ناڅیتته داهولی - کهر وڅی گرتی
 زوزانا» "باته بی".
داهوریای: ته پکی، ته مبهل.
داهوریان: ته مبهلی، هه رفان (انهیار).
داهاتی: راهاتی، شاره زا، کهرتی.
داهیلان: رهوان کرنا تشسته کی سه به ره خوار، دهولک داهیلایه
 ناف بیرئ.
داهاوردهن: داهیتان (ابداع، ابداع الکلمه).
داهاتن: نیشیان، نهیشتن، تهیر داهاتنه بیده رانه.
داهاتنه خار: نه فر و ټاف وئ داهاتی، کهریاوی داهات.
داهو: دهو، گزی کهر، لیسوک. "هه ژار" فهرموویه: «خوبیژی
 هه ژار و سه ده بهر خو - جادو و گهر و کهپ دهر و به داهو».
دای: دایک، دایه، دایک، دئ: «دهیکا دزی دوتران دکهت:
 یهک ژ ترسان، یهک ژ که یفان» "په ند"; «دهیکا دزی جار
 سینگی دخوت جار لسینگی ددهت» "په ند".
دایگوری: وشه بی میته بهانی یه یه. «دای» دبیژنه مندالی خو
 گوری قوریان.
دایین: شیردهر (مرضعه).
دایینی: شیردهری (رضاعه).
دایکه پرو: وای دای، وای روله (یا ام ویلا).
دایکه: سیفان دوکا مئ.
دای کابانی: دای فاقرا، راهیه به که ژ موقه ده سپت نیژدیانه، نهو
 ژنا بمیر یو څی منسه بهی ناشیت.
دای نه سهر: بریتیه ژ ژنا دهسته لاف و مه زخو.

دایکه ماران: مارگیسه.
دایله که: نامرزی کیمکر و زیده کرنی یه بو هوور و گریا ناوی.
دایه خ: سوود (مه فا).
ده: ناڅه بو ژماره به کی کو ناڅنجا نه ه و یازده یدا. بزارافتی
 کرمانجیدا دبیته تیپا هاندانی نه گهر بچیتته سه نه مرئ
 حازری نهو وکی: «ده بخو، ده باخفه، ده بنوسه، ده
 بهسکه، ده هه ره، ده برؤ» ټانکو: «نو باخفه، بخو،
 بنوسه، بهسکه، ...».
دهبا: دئ بلا، تیپا هاندانی یه دچیتته سهر فیتعلا نه مرئ حازر و
 غائب، وکی: «دهبا بچن، دهبا بچی، دهبا بیتن» ټانکو:
 «دئ بلا بچن، دئ بلا بچی، دئ بلا بیتن».
دهباخانه: دهباغخانه، که مارخانه.
دهباخچی: که مارگهر (ع، ک).
دهباخدان: که مارکر، خوشکرنا پیسته ی بجهفت و مازی.
دهبه به: هه رت، بلندترین پله، مروفتی قه له و.
دهبان: شیر و خه نه ری که وه هه ردارو پولایی.
دهباشیر: ته باشیر.
دهبه ره: ده بهر، مووجه (معیشه) کوردکاری بوویه.
دهبستان: مه دره سه.
دهبه نگ: تینه گه شتی، نهو کهسه کو هه ر تینا گه هیت، گیترو ویتز،
 ته ماشای واژه ی به نگ بکه.
دهبه: (۱) قور، گونگو و بریتیه یه ژ دیوارئ هه لوه شای و
 هه لژیای: (۲) کین، نه فرت، لټا قیستایدا «دهبه» هاتیه.
دهبوکان: بیکانه، دیکوانه، دؤکانه.
دهبوک: پیویسته.
دهبو ش: ده بیبش، ماده به کی نو سه که ژ به لگی تووتن و ته ماته ی
 ده رتیت.
دهبیش: ده مبیش، ده مبویش، چقر، نو سه که.
دهبه ک: باج (رسم).
دهب: ټابرو، رویمهت (سمعه).
دهپ: ته خته دار، که لاله.
دهپره ش: ده پره ش (سپوره).
دهپه رین: ده پهریش، ریش پان، ردین پان.
دهپه شوژ: ته ختی کو مریان لسهر دشون.
دهپه دهر: ته خته بیته بو دهری ټاماده دکهن.
دهحل: بنیره دانه.

ښه بڼې و د بڼې: «دهرگه هې به حری» و د بڼې: «کسه سی
دهرگه هې خه لکې بله قینیت، دهرگه هې وی دیتسه
هه لقانندن». <په نند>

دهراز: دریتو.

دهرازی: دریتو.

دهرهز: که لشت، تیک (شق).

دهرهز برن: دهرهز بردن.

دهرهز بردن: تیک بوون.

دهرچاچه: بنپړه دهرپاچه.

دهریا: = =

دهریاچه: ده لنگ، نه سلې وی <دهر + لنگ>.

دهرساخ: دوساخ، دستاق، زبندان، زبندانې. شاعرې
نه رکه وازی فهرموویه: «نه گهر مه شیبه ت تو گرتنه قهرار -
دائیم دهرساخ بوم ژ دهست جه بار».

دهرگشک: لاندک.

دهرخوز: خوارن، خوراک، شایان "جزیری" فهرموویه: «دریدا
خاکی دهرگام - به لئ نه ول ژقې خاکې / بلا بې پایه و
جاهم - مه پې چو فهرقې نه فلاکې / شکارهک دهرخوری
شاهم - دوی به ندی دفتراکي».

دهرامت: نه کن، بهرهم (حاصلات).

دهرامد: دهرامت.

دهرانین: دهرئینان.

دهرگه: دهر (مدخل).

دهری: ریک و شوپا که وان، فال، مندهل، زمانې دهری.

دهره: گه لی دؤل.

دهریتن: نه و به ندک یان ناشوژنه کو دهری توورک و جوالان پې
گریددهن.

دهریتنک: دهریتن.

دهراشو: فه لیته.

دهریه شه: ناغله ویک، سه لته.

دهرهمه نجیله: په رزان، په رزین، سیاج، کوټان.

دهروه: دهرقه.

دهراندهر: بهرامهر (مستمر).

دهراو: بوز، بیف، نه ف کۆته ژ دو وشه یا پیکهاتیه: <دهر +
ئاو> نانکو دهرگه بې ئافې، نانکو بؤ (معبر).

دهراث: دهراو.

دهجبا: دهجبه، دهعبا (ع) کوردکاری بوویه، ب سریانی (دهجبا)
هرچه، ب یونانی (دهبا) هر هرچه.

دهجلاندن: دهولک، داهیلان بؤ ناښ بیرې.

دهحش: جه حش (ع) کوردکاری بوویه.

دهح دهح: دهه دهه، وشه یکه لماهینې پې دخورن.

دهخل: دانه ویتله (حبوب).

دهخلودان: دهخل.

دهخس: دهخس، زک رهش، نه هاتی.

دهخسدار: دهغه زدار، نه ساز (معلول).

دهخه سی: دهخسدار، زهغه لباز، وکې دهخه سی کرم: «نه
عله تدار کرم».

دهخده نا: دهغه غا، هیتیم (قطب).

دهخسته: دهشتان، بې نقیژیا ژنکا.

دهخش: کولم، زوقوله و تبل (دس) و دهخشی ناقیستایی
بکه ی دینې ههر دو مه عنا ژیک نیزیکن چکو ههر دو
مه عنا مه به سستی (تأثیر) ی ددهن.

دهخمه: بن بیف، زبیره مین، ژبیره مین، گور، گورستانی
زبیره مینان، بېن در. "خانی" فهرموویه: «مه جموعی
خه زاینی د قه یسه ر - هه تاقه کو دهخمه یا سکه ندهر».

دهدیت: ره نمایی.

دهد: دورنده، درنده.

دهده: بی بی، دادوکا مندالان.

دهدی: بنپړه دده.

دهر: دهری خانی، دهری مالی، دهری حهوشی، دهری مه زلی
(باب).

دهرگه: نه گهر هوور ته ماشا بکه ی دی بؤ ته روڼ بیت کو دهر و
دهرکه نه مه عنایه کن، دهرکه چیتر مه عنا (مدخل) و جی
تیراپوری دگریت. بینه که س نابیتیت: «دهرگه فان» نانکو
زیره فانی (مدخل) ی دهری، نه زیره فانی دهری، چکو
زیره فانی دهری چ مه به سته کی نادهت ژبه ر هندې کو که س
دهری نابهت و کار پې نینه. وهره به گویته ری زماني
ته ماشانی وشه بی (که) ی بکه، مه عنا جی (مکان) ی
ددهت، وکی: جوگه، برینگ، وارگه، دهرگه، نارامگه،
فیرگه، خوندنگه. "خانی" دیتیت: «دهری زهنی فه بیتن» و
دیتن: «دهری فه که، دهری پیته ده» و "جزیری" گوتیه:
«دهرگه هې لوطفا ته خانم مال مه حروومان فه بی» و دیتن:
«دهری فه که» هیچ فهرقې ناکهن و دیتن: «دهری ره حمی»

دەربارە: دەربارەى تە، ژ تەرەفەى تە، ژلايى تەفە.

دەرياز: دەريازبوون، بۆرين.

دەريازبوون: قورتال بوون، زرگاربوون.

دەريو داغان: ويران كرن.

دەرگەفان: دەرگەفان، دەرگەفان.

دەرەبان: بڤيڤە دەرگەفان.

دەريەدەر: باژتيلە، دەريەدەر، بريتيبيە ژ هەمايى كو دەر بەرامبەرى دەريەت هەفدوين.

دەريى: ئانكو دەرگەهەى پيى (بيجامە).

دەرخواست: مەسدەريى وي خواست تيت، ئارەزوو (طلب).

دەرھاتن: دەرگەفتن (خروج).

دەردۆ: هەروەكى كەسەك لگەل دەردۆى دلخى خۆ ئاخافتن و خەبەردانى دكەت. ديبىژنە فى حالەتى (تجريد).

دەردا: بڤيڤە دەردۆ.

دەرانين: دەريئان.

دەريئان: ئەف واژەيە د كورديدا گەلە ويست و مەبەستان دەت: (١) ب مەعنا دەريئخستن، ئيخراج، وەكى: «مە ئەو مال ژ گوندى دەريئنا»؛ (٢) بسەرەهەلبوون و زانين، وەكى: «من ئەو مەعەمايە دەريئنا، زانى، حەل كرن، بسەرەهەلبووم»؛ (٣) پەيداكرن، وەكى: «باشە من خەرجى خۆيى رۆژانە دەريئنا، ئەز مەسەرفەى خۆ دەرتينم»؛ (٤) چەرت و فەسل كرن، وەكى: «مە ئادەهەمى ژ ناڤ دەخلى دەريئنا مەكەوال ژ ناڤ پەزى دەريئنا»، «شوقى خۆ دەريئنا، ناڤ ژبيريى دەريئنا - هەلكيشا» و...

دەريەست: سەرگرتى، دارەبازە، دارتەم، تابووت. «هەژار» لئەرجەمەيى «مەم و زين» دا فەرموويە: «دەريەستى وەكوو كەژاوەيەك بيى - جيبى دوو كەس و تاڤە چاوەيەك بيى».

دەردكيش: خەم هەلگر.

دەردكيشان: خەم هەلگرتن.

دەردمەند: دەردەدار، خودان دەرد.

دەردناك: دەردەدار، پېژان، بە ئيش.

دەردەم: هادري، نەهۆ، فى گافى (فوراً).

دەرقوتان: دەرگە ليدان.

دەرزى: دەرزى بيى دووريارى، دەرزى بيى شرنقهى.

دەرزىدان: جى دەرزىان.

دەريەدەر: دەريەدەريوويى، باژتيلە.

دەريەدەري: باژتيلەيى.

دەريەدەركرى: باژتيلەكرى (مطروود).

دەرزەمان: هادري، دەردەم، نشگاش.

دەرزى ليدان: شرنقه ليدان.

دەرزى زەن: دەرزى ليدەر.

دەرزەن: دەستە.

دەرب: كوردكارى يە ژ (ضرب) ي.

دەريەند: بەخەمەو، بەنەنكەو، بەخەمقە.

دەردەست: ژيترەست، بن دەست، حالا، ناڤ دەست.

دەرگانه: پشته دەرانە د رۆژا برنا بووكى.

دەرمان: داروو (دواء).

دەرماندايى: دەرمانخوارى كرى.

دەرۆزە: گەدايى، سوال كرن.

دەرۆزەكەر: گەدا.

دەرۆيشكارى: سۆفيكارى (تصوف).

دەرۆست هاتن: شيان، توانين (اقتدار).

دەرۆستھاتن: دەرۆست هاتن.

دەرۆيشدان: دەرۆيشخانە.

دەرۆيشخانە: تەكيە، جەي دەريوشا.

دەرداخستن: دەرگرتن.

دەري: (١) زمانى كەفتە پارسى يە؛ (٢) فال فەكرن؛ (٣) شۆيى كەوان.

دەرماندە: دامايى، ماندى. «جزيرى» فەرموويە: «سەبر و تاڤەت من نەمان - لەو بيكەس و دەرماندەم».

دەرەتان: ريباز، ريبازگە (مەبەر). ئەف گۆتە ژ دو وشەيان پينكەتايە: «دەر + رەتان: دەرگە + رەقين».

دەريەست: دەرگرتى، بريتيبيە ژ خانى يەكى خۆسەر.

دەريەند: گەلى، كۆچەى بن بەست، كولانا بن گرتى.

دەرتهقين: خزيمۆكا دەرگەى.

دەرچاو: دەرچاڤ (منديل، منشفە).

دەرخستان: دەرئخستن.

دەرچۆن: دەرگەفتن.

دەرخوارد: بەرامبەر، كفو، عديل، هەمبەر.

دەرخواردان: بزۆرى پيدانە خوارن. ئەف گۆتە ژ دو وشەيان پينكەتايە: «دەرخوار + دان: خوارن + دانە» ئانكو: دانە

خوارن.

- دهر خوون:** (۱) دهر خوونه، قه باخی سهردهری ئامان و قازانان؛ (۲) په رچفتنه که سینگی دواران دگریت.
- دهر خوونه:** بنیتره دهر خوون.
- دهر خوینک:** = =
- دهردان:** توترکی په نیبری تهر، سهره لدانا خوریک و سوزکان.
- دهر یکه و هتو:** دروگو.
- دهر گوتو:** دروگو، به دگو، دروگر.
- دهر هست:** درست.
- دهر دهری:** مروقی نه ساخ و لاواز و نه هاتی و دهرده دار.
- دهر دهباریکه:** نیشا زراف.
- دهر دهری:** نیش داری.
- دهر دچیل:** نه خوشیا چیتلا، نه بووه دلان.
- دهر دهره مریشک:** مریکانه.
- دهر دهرست:** تشتی د دهستیدا.
- دهر دهرستی:** بنیتره دهردهست.
- دهر دست بوون:** به رفهرمان بوون، ژیر دست بوون (مطیح).
- دهر دست کرن:** سهری نواندن، بن دست کرن.
- دهر چین:** سه لکا کچکه.
- دهر چینک:** دهر چینیی هیژ کچکه تر.
- دهر دهرسر:** ژانه سهر، بریتیه ژاژاوه و (مشکل).
- دهر دهرسهری:** ژانه سهری.
- دهر:** مالووس.
- دهر دهرکاری:** نه و نیشه کوچ چاره نه بیت.
- دهر ایه:** ده په بند، دهر گه یی دوکانی، ناویری ناخخانی کو ده په بند دکهن.
- دهر اشو:** مروقی کیم نابروو و ده قشو.
- دهر لات:** دهر لاد، ههر نهو، دهر دم، «هه ورامییه» (فوراً).
- دهر سوک:** پو شاکتی سهری.
- دهر ویش:** ژار، به له نگاز.
- دهر یاک:** دریاچه، دریا یی هه می ره خ گرتی.
- دهر یاجه:** بنیتره دهر یاک.
- دهر یافان:** نه و که سی د کاری دریا یی، مه له فان.
- دهر کزه:** نه و کالایی ژ کیشوهره کی دهر دکه قسیت بو کیشوهره کیدی، نانکو (صادرات).
- دهر کزه و بهر کزه:** (الصادرات و الواردات).
- دهر یا:** زهریا.
- دهر یادل:** دل فره (حلیم، شجاع).
- دهر کرده:** دهر کری.
- دهر وه:** دهر قه (خارج).
- دهر هو:** (۱) درو، به لی درو کوردیتره؛ (۲) درونه، دورنه، دروینه، دره، واژه یه کی شه به کیه.
- دهر هوگر:** دروژن، دهره وین، درو یین، درو هین.
- دهر کوت:** دهر قوت، نه و که سه کو لدهر گه ی ددهت.
- دهر کوتان:** دهر قوتان.
- دهر هفت:** دهره تان، بیث، ده لیقه، گاف.
- دهر کنار:** (۱) بهر کنار، که سیکو خو دویره دویره ی خه لکی بگریت؛ (۲) ته حویلا عه زحالیته خه لکی ژ بو کاریده ستان.
- دهر که وتن:** دهر که فتن.
- دهر که وتوو:** دهر که فتی.
- دهر کیل:** ده غدیل، چه په ر، چه په ری کو ژ تانوکان چیدکهن.
- دهر کیله:** چه په ری کچکه.
- دهر مال:** پیتش دهر گه (عرصه): «دهر مال دهرمانه» "په ند".
- دهر مانخوژ:** ژه هر خوژ.
- دهر:** دژل، نه هال، واژه یه کی هه ورامی و شه به کیه.
- دهر بهگ:** مه لاک، فتودال.
- دهر بهگی:** مه لاک، فتودالی.
- دهر به گایه تی:** دهر به گی، فتودالیز می.
- دهر و دهشت:** گه لی و چول (ودیان و سهول).
- دهر و دهشت کرن:** گه ریانا لدهشت و دژلان.
- دهر و ژور کرن:** هاتن و چونا مندالی جار بو دهری و جار بو ژوری.
- دهر نشیف کرن:** دهر نخوون کرن، سهرنگوون کرن.
- دهر ورم:** خو پیشانان (اضراب).
- دهر یزان:** دریزان (عتبه).
- دهر لاد:** ده موده ست، درحال "خانای قوبادی" فه رموویه: «نهرمه بی به دهس من نیشختیاری - جه ودهمدا دهر لاد مه کردم کاری».
- دهر یچه:** په نجه ره، دهر گه بی کچکه له.
- دهر وو:** بیث.
- دهر وون:** هندور، هه ناث.
- دهر به دهر:** ناواره (مشرد).
- دهر به دهری:** ناواره یی (تشرید).

دهسته قهت: دهسته لات، توانا، شیان.
دهره تا: ریگرتنا نازادی بی، پیفگرتن.
دهره ک: چۆل و هۆل (غریب).
دهره کی: چۆلی (غریبی).
دهریاگیر: نه خوښیه که د دهریایح (قناصة، قناصة البحار).
دهرگش: لاندک.
دهرگشک: لاندکی کچکه.
دهرنخون: بنییره دهرنشیف کرن.
دهرقیل: ههر دو تیلیت کراسی.
دهزیران: دهزگیران، دهزگر، بنه رته تی واژهی دهستگیرانه.
دهزی: دهزوو، نه خ (خیط).
دهزوو: بنییره دهزی.
دهزوک: = =
دهزگا: دهسگا، کیلکه وانه.
دهزگر: بنییره دهزیران.
دهزگیران: = =
دهزوران: = =
دهزوله: ئو دوشاقه کو د دهمی که لاندنیدا ببیته دهپ.
دهزلینک: ئه و پارچه یه کو ناڤ لاندکی مندالان پین دپیچن، ریشه بی وئ دهمکاتی ژ دو واژه یانه: «دهست + تالینک» یان «دهست بئالین» یان «دهستی بئالین».
دهزفرۆش: دهزگتی.
دهزگتی: بنییره دهزفرۆش.
دهس ناژۆ: دهست ناژۆ، ئه و کهسه کوب لییدانی بکاری رادبیت.
دهس ناسن: دهست ناسن، دهست وهشین.
دهسار: دهستار، دهستهاری.
دهساو: دهستاو، دهست ناگر.
دهساگر: دهستاگر، دهست ناگر.
دهسا: وشه یه که دکه قیسه نافنجا دو رسته یان ژ (متکلم) و (مخاطب) ی، مهعنا علیه تی دیار دکه ت لگه ل جوابا ناخستنکری: «ئه ز گه له ک برسیمه، دهسا وهره نانی بخۆ»، «من گه له ک ساره، دهسا وهره بهر ناگری».
دهستاژۆ: دهساژۆ، بخورتی.
دهستاسن: بنییره دهس ناسن.
دهستار: دستار، دهستتار.

دهستاو: بنییره دهساگر.
دهساو: دستاو (طهاره).
دهستادهست: دهستاو دهست، دهستاندهست.
دهستاویژ: دهست وهشین.
دهس ناوان: هاون.
دهست نهژۆ: خه مبار، دهست دانایه سهر چۆکان.
دهست ناری: دهستهاری.
دهست نهفسار: ههفساری دهواران (مقود). «دهست» د زمان کوردیدا بگه له ک مه بهستان هاتیسه: دهس یان دهست لئاقیستایدا زهست هاتیسه. «دهستخ مروقان، توانا، پشت و پهنا، دهسته گیر، پشته گیر، بنیشه، بناشه، یاسا (قاعدە، قانون)، شیوه (اسلوب)». دهسته دهسته که: لایهک (نوع، تدخل). دهسته: نه کورته نه درتژ (قدره). دهست دبیسته پیشکۆ و لگه ل گه له ک واژه یان تیت، مهعنا بیته جۆریه جۆر دیار دکهت وهکی: «دهستتوس، دهست خهت، دهستکار، دهستکار، دهست بدهست، دهست و برد، دهستگاه، دهستار، دهستاو، دهستاویژ، دهستیار».
دهست بهرهللا: دهست بهردا، خوارده، چاقیتیر، مهزبخۆ.
دهست بهرهلایی: دهست بهردایی.
دهست بهرداو: بنییره دهست بهرهلای.
دهست بهلاو: = = =
دهست بهلاوی: بنییره دهست بهرهلای.
دهست بهجی: هادری (فوراً).
دهست بهسهر: شان به شان، یه کدهستی (یدابید، نقداً).
دهسته بهر: بهر ههڤ، بهری هوسینی (موافقه، کفاله).
دهستبرد: د دهمدا، د جهدا (حالاً).
دهستباز: خورت، سته مکه، ئه ویکو یاریان بهر تشتهکی کو هه ی دکهت.
دهستبازی: سته مکه ری، خورتی.
دهست بهستن: دهست گرتیدان، بریتیه ژ بی نازادی بی (سلب الحریه).
دهست بهستی: دهست گرتدایی، چژی نه هاتی.
دهستپوس: دهست ماچیکه (ملاق).
دهستپوسی: دهست ماچی کرن.
دهست بهردان: دهست فه کرن، ره ها کرن (طلاق)، نازاد کرن.
دهست بوخچه: دهست بوخچه، سفره بی سه فه ری، پارچه قوماشه که مووسافر جلکیت خۆ تی دپیچن.

دهست بوخچه

- دهست بدهستدان:** (تکاتف).
- دهستباز:** دهسباز.
- دهستبازی:** دهسبازی.
- دهستپر:** پیلپر، خاپینوک، دهسپر.
- دهستپرین:** پیلپرین، خاپاندن.
- دهست پین:** دهسپین، گورسه کی کورته ولاغان پین گرتیددن.
- دهستویهر:** بهرکه ژنک پشتی خانی هوونینی قورپ پین حولی دکن.
- دهسته برا:** دوست و برادر.
- دهسته برای:** دوستی و برادری.
- دهست بهردان:** چاخن دهوام بسرهاتی.
- دهست بشول:** زیدهدکار.
- دهسته بهر:** کهفیل، عهره بانا بچویک.
- دهسته بری:** (کفاله).
- دهست بلند کرن:** دهست هه لیتان.
- دهست بهر ده:** گران کیش، گران هه لگر (حامل الاثقال)، موافق.
- دهست به کار:** کارکر، زیره ک.
- دهست برن:** تیرش (اقدام).
- دهست به جی:** ددهم، دهرحال (فوراً).
- دهست به سر:** سه رگوم، توانا بسهردا کرن.
- دهست به سوری:** سه رگوم کری، توانا بسهردا کری.
- دهست به زوی:** دهست وه شپین.
- دهست به ناو:** دهست تهر.
- دهسته و بورد:** بهه له چون، خه له تیوون.
- دهست به لاو:** بنیره دهست بهر لا.
- دهست لیبوونه وه:** کار ته مام بوون، دهست ژئی بهر بوون.
- دهست به سر داگرتن:** داگیرکردن.
- دهسته بار:** دهستبار، بریتیه ژ کومه کدانی، باره لیتان.
- دهست بیری:** خاپاندی، خه له تاندی، بیپرئ، بیچاره، بیدهسته لات.
- دهسته بر:** بنیره دهسته بهر.
- دهست بهری:** بنیره دهسته بهری.
- دهست به ناو گه یاندن:** بریتیه ژ چونا ته تی پین، یا دهست ئافئی.
- دهست به ند:** بازن، حلقه و زنجیری ژ زبیری یا زبفی (النکو).
- دهست بهردان:** لئ بورین (صرف النظر).
- دهست بهر نهج:** ره نجبه ر.
- دهستبوس:** نه وه کو دهستی خه لکتی ماچ دکه ت.
- دهست بورد:** دزی.
- دهست بلینگ:** دهسراوه، دهسترازه.
- دهست پیک:** دیباچه، سه رده تا، پیشه کی.
- دهست پیس:** مروقی دز (مختلس).
- دهست پیسی:** دزی (اختلاس).
- دهست و پین:** بریتیه ژ خزمه تکار و نوکهر (خدم و حشم).
- دهست و پین سپی:** بریتیه ژ پیایو نایینی (رجل روحانی).
- دهست و پین ژ بهر خو برن:** بریتیه ژ تمبه لی و سستی پین، دهست ژ خو بهردان.
- دهست و پین شکه سستی:** بیچاره، روحانی، پین نامرازو حالو مال.
- دهست پان کردن:** خو شکاندن، گه دایی کرن، دوعا ژ خودی کرن، نیلتماس کرن.
- دهست پیچ:** مه زرکه، دهستگورکن ناپیژی.
- دهست پیکردن:** دهستپیکردن، دهست هافیتنه کاری (مباشره).
- دهسته پر:** جهلق وه شانندن (استمناء).
- دهست پیچه ک:** دهست پیچ.
- دهست پیوه نان:** دهست پیشه نان، دهر باز کرنا که سه کی یان تشته کی، دهستدانا لسهر عهردی بدهرد.
- دهست پاک:** پیچه وانهی دهست پیسیه.
- دهست پاکی:** پیچه وانهی دهست پیسی پین دگه هینیت.
- دهست تنگ:** دهست خالی، دهستقال، بیمال، به له نگاز.
- دهست تنگی:** به له نگازی.
- دهستی تنئی:** بریتیه ژ مروقی بیتکه س: «دهستی بته نی دهنگ ژئی ناهیت» "په ند".
- دهستی:** دهسانقه س (عمداً).
- دهست تیغه دان:** دهستدان لکاره کی، دهستغه دان (لمس).
- دهست تیه له کیشان:** دهست برنه ناف قوئی کراسی، یان د تشته کیدی هه لکیشان.
- دهست تیوه ر کرن:** لباوه ش گرتن، بندهست کرن، دهست بسهرداگرتن.
- دهستکه ته ور:** دهستکه تهر (یده المعول).
- دهست تیه لدان:** دهست برنه ناف تشته کی وه کی ئافئی و دهل و دانی.
- دهسته چنه:** دهسته که نه.

- دهستچين:** ټو فيقي يه كودهستان دچن (دهستېاره).
دهستچيني: چين، ژئ گرتن.
دهست چينك: دهرچينك، سهلكهكي كچكهلهيه بؤ فيسقي چيني يه.
دهستهچؤ: داردهست، دهسته دار.
دهست چن: دهست چين.
دهست چهن: دهسته دهرزي بهك.
دهستخوش: ناسان، برېتبه ژ ناسانيا كارهكي دهرياره ي كه سهكي نان هندهك كه سهپت لاواز و بيدهست ههلات بكن، وهكي: «ټم دهستخوشيت سته مكارانين»، ب مهعنا دوعا ژي ټپت. (دهستخوش: دهستپت ته ساخ بن).
دهستخوشكر: خاولي (منديل).
دهستخورينه: دهستخورين، گه زينگ، گه زينه، گه زگه زوك.
دهست خدت: دهست نقيس، دهستووس (ك، ع).
دهست خهړؤ: خاپي اي.
دهست خهړؤ بوون: خاپان.
دهست خهړؤ كرن: خاپانندن.
دهست خهړؤي: خاپيني.
دهستخالي: دهستقال (مفلس) (ك، ع).
دهستخالياتي: دهستخاليتي (ك، ع).
دهستخهليان: دهست ترازان، دهست لجي چؤن (ك، ع).
دهست خه لاندن: دهست لجي برن (ك، ع).
دهست خه لپاي: دهست خه لياگ، دهست لجي چؤي (ك، ع).
دهست خاله: داسولكه، داسكاگيا دروونې، شالوك.
دهست خوشانه: ههديه و مزگيني يي (هديه الي من بشر احدا).
دهست خاو: دستخاف، سست و پست، كه سې كو كارلبه ر نه چپت.
دهسته خووشك: دؤستاتي كچان.
دهستدانان: دهست نه هه لپنان، دهست داهيلان لبه ر سته مكه ري.
دهست داهيلان: بنپره دهست دانان.
دهستدار: توانا.
دهستدان: شكه ستخوارن، سه تمه كرن، نه موه فقي يه ت.
دهستداری: تواناي، دهسته لاتنداري.
دهستدان: مهعنا بكپره اتن و هه ژي ياتي: «ټه ف جلكه بؤ من دهست نادهت» - يان دهست ددهت».
دهستدروو: ټو تشته كه بو بدهستي هاتبيته دروون.
- دهست دريژ:** سته مكه ر، توانا.
دهست دريژي: توانايي، سته مكه ري.
دهست و دهف: نمر و نه ژي (قوت لا يموت).
دهست و دامان: هيشي (التماس).
دهست داوه شانندن: دهست دريژ كرن.
دهست داوه شين: دهست وه شين.
دهست داقتان: هيلان، دهس ژي بهردان.
دهست داگرتن: دهست گفاشتن.
دهست راست: ماهر، خپرده، دهست رهنگان، كارد رست، بسپور.
دهست راستي: خپرده يي، دهست رهنگيني. كارد رستي، بسپوري.
دهست رهس: دهست گه شت، ناسان.
دهست رهسي: دهست گه شتن، ناساني.
دهست رهنج: كه د، داهاتي ب رهنجا دهستي بيت.
دهست رويشتان: دهست گه شتن.
دهست روييو: دهست گه ه.
دهست رهش: دهست پيس، كور (مشوم).
دهست رهنگين: دهست راست.
دهست ريژ: شتيليك، شتيلك.
دهست ريژ ليكردن: شتيليك ليكرن.
دهست راوه شانندن: دهست وه شانندن، دهست داقتان.
دهست ريقانه: دهسته ريقانه (هديه).
دهسترازه: دهست بينك، دهست بليوك، دهسرازه.
دهست رژد: (كريم، بخيل) ټه ف واژه يه ژ (اسماء المتضاد) هه يه.
دهست رژدي: (كرم، بخل) ټه ف واژه يه ژ (اسماء المتضاد) هه يه.
دهسته سهر: بن دهست (تامين، حجز).
دهسته سپ: دهست سپ (منديل).
دهست سرين: دهست پاك كرن.
دهست سقك: شاره زا، ماهر.
دهست سقكي: شاره زايي، ماهري (خفه اليد).
دهست سپيكرن: برېتبه ژ وه رگرتنا هندهك درافي، يان دانا درافي بؤ كه سه كي، يان وه رگرتنا درافي.
دهست سهر داگرتن: داگير كرن، دهست بسهر داگرتن (احتلال).
دهست سهردا مالين: مهسح كرن، پاكژ كرن، ناڅبرن.

دهست کورت: بریتیه ژ دهستخالیاتی بی، زه‌عیف حال.
دهست گیر: دهست رژد.
دهست گیری: دهست رژدی.
دهست کیس: ئەو کەسه کو دبیتە جاسووسی بیگانه‌ی سەر‌هه‌م‌کیشی خۆ. لەو دبیتزنی دهستکیس چکو دقتیت دهستی وی هەر ناف کيسه‌بی بیگانه‌ی بیت و ژئی بخۆت. ره‌حمت لبا‌ب و با‌پیریت مه‌بن چەند وشه‌یه‌کی هه‌ژی وان بۆ وان هه‌لپژارتینه.
دهستکاتی: بنپیره دهستکیس.
دهستک: دهستکی شیر، دهستکی خه‌نجه‌ری (جاسوس).
دهستکۆژ: ئەو حه‌یوانه کو جوو فه‌له‌یان فه‌کوشتی.
دهستکراو: دهستقه‌کری، مه‌رد (کریم).
دهستکراوی: سه‌خاوه‌ت، مه‌ردی.
دهستکه‌وت: دهستکه‌فت، دهسکه‌فتی، بدهستقه‌هاتی (محصول).
دهستکه‌وتن: دهستکه‌فتن.
دهستکرد: کاری دهستی، کراری دهستی (عمل یدی).
دهستکر: بنپیره دهستکرد.
دهستکیش: ئەوه کو مرۆف ژ به‌ر سه‌رمایی دکه‌ته دهستی خۆ. بریتیه ژ هالی‌تتا که‌ری سه‌رمه‌یینی، دبیتن: «ئایا ماهینا خۆ کیشا؟ به‌لی من ژکه‌ری کیشا». بریتیه ژ وی که‌سی کو دهستی بیچاره‌یه‌کی یان کۆره‌یه‌کی بگرت و بکیشیت.
دهست کیشانه‌وه: دهست کیشانه‌فه ژ کاره‌کی، ژ تشته‌کی دی، ژ تیکه‌لی‌یه‌کی.
دهست کوتان: خوریک کوتان.
دهست که‌نه: دروینا ده‌خلی کورته کو بمستی هه‌لکیشن (مه‌للش).
دهسک: دهستک جی دهستی ژ خه‌نجهر و چه‌قو و بیجگه‌ی وانژی.
دهسکده‌سک: بیوه‌فا.
دهسکه‌لا: دهسکه‌لا، دهستگاه.
دهست کرنه‌فه: ئەو کەسه کو ئاماده‌یه بۆ دهسته‌لینانی.
دهستگتیر: ئەو تشته کو بدهستی بیته بادان وه‌کی دهستاری، وه‌کی مه‌کینه‌ی، وه‌کی هه‌ر تشته‌کی.
دهستگه‌ه: دهست دریتژ، بریتیه ژ مرۆقی توانا و ده‌وله‌تمه‌ند.
دهستگه‌هی: دهست دریتژی، ده‌وله‌تمه‌ند.

دهست سهر دائینان: هه‌می برن، دهستمالین (اخذ الکمل، سیطره، نه‌ب).
دهست سار: دهست خاش.
دهستوشوره: دهست شوک، دهستشو، دهست شوهره.
دهستشیل: هه‌قیرتیکو بدهستان بیته شیلان.
دهست شکاندن: بریتیه ژ خاپاندنی، دهست شکانن.
دهست شکین: خاپینۆک (حیال).
دهسته شمشیر: بریتیه ژ تشته ستاندا بخورتی و زۆری ژ خه‌لکی.
دهسته‌شیر: بنپیره دهسته شمشیر.
دهسته‌شه‌نه: دهستکه‌شه‌نه.
دهسته‌شاش: په‌نجه به‌لاف.
دهست شکاو: دهست شکه‌ستی، بریتیه ژ نه‌بونا ئامرازو وه‌سیله‌ی.
دهستفروش: هیرده فروشی گه‌ریوک (بائع متجول).
دهستفزی: دهست شاش.
دهستفال: دهست به‌تال، دهست خالی.
دهست فالی: دهستبه‌تالی، دهست خالیاتی.
دهست فه‌کری: مه‌رد (سخی).
دهست فه‌کرن: سه‌خاوه‌ت، مه‌ردینی، دان و به‌خشین.
دهست فه‌دان: دهست لشتی دان.
دهسته‌فایی: دهسته‌وایی، متاره، هه‌ره‌وه‌ز.
دهست فیرا گه‌یاندن: دهست پیرا گه‌یاندن.
دهست قوتان: چه‌پله کوتان، چه‌پله ریزان.
دهست قوچیان: قه‌لس (بخل).
دهست قوجاو: دهست و چیای، دهست قوچیاک (شحیح، بخیل).
دهست قهرمتی: دهین دهست بدهستی.
دهست قهرز: دهین بدهستی. بنپیره دهست قهرمتی.
دهستقۆپ: دهستقۆپ، دهست قه‌لپ، دهست قه‌لپ.
دهست قراندن: دهست وه‌ریادان، دهست فه‌قراندن.
دهست قه‌لشتن: دهست که‌لشتن، دهست قه‌لشیان.
دهست قه‌لپ: ختیر (مبذر).
دهست قه‌لپ: کارناشرین.
دهست کرد: دهستبهاشت، دهستکار.
دهستکاری: دهست تی فه‌دان (تصرف).

دهستگه‌شتن: دهستگه‌بیشتن، دهستگه‌هشتن (امکانیه).
دهستگیر: بدهست که‌فتن، کۆمهک کار، گرفتارکرنا ئیکی بزیندانی کرنا وی، دبیتزن: «مه دز دهسگیر کر».
دهست گه‌شت: ۱) توان، دهستگاهی تشتی (ثروه، رأس مال)؛ ۲) شکوه، زانین، فهزل.
دهستگاه: (جهاز).
دهستگه‌ردان کردن: حیلله‌یه‌کی شه‌رعیه بو کیم زه‌کات دانئ: مرۆقه‌ک دئ دهه لیران ده‌ته قازی و نه‌قل که‌ته دهستی فه‌قیری و پاشئ دیده‌ته‌فه دهستی خودانی، پاشئ دیده‌ته‌فه قازی، قازی ده‌ته دهستی فه‌قیری هه‌روه‌سا هه‌تا دهه جارن نانکو سه‌د لیره به‌لی لسه‌رئه‌نجام دا لئی سه‌د لیره‌یان دهه لیره‌یان ده‌ته فه‌قیری (فه‌ره‌نگی عامیانه، لاپه‌ر ۱۳۳).
دهستگۆ: ئه‌وه کولبن فه‌رمانئ بیت: «دهست + گۆ» نانکو «گۆ + به‌دهست: گوه + بدهست».
دهستگێژ: دهست خوار.
دهستگر: ده‌زگر، نیشانی‌یه‌که بوژنا تازه خواستی تیتته هنارتن، زه‌مانئ باستان میژائیا ئه‌گه‌ر که‌چه‌ک بو کوره‌کئ خو خواستبا دا هنده‌ک گیای وه‌کی بازنکئ چئ که‌ن و که‌نه دهست ئ خواستی ئانکو دهست کریدان دبیت ئه‌ف و اژه‌یه ل میژائیا هاتبیتن کونهو دبیتزئ (شه‌مسانی) لئاف ئیزدیا..
دهستگێژانه‌وه: هیلانا کاری (ترک العمل).
دهستگرتی: دهست بکار، دهست ب شۆل (مشغول).
دهستگیر: دهسته‌گیر، شیخچ دیندار، فه‌ریادرس، یارمه‌تیده‌ر، دبیتزن: «شیخم، پیرم، دهسته‌گیرم».
دهستگیربوون: بدهست که‌فتن.
دهستگیرویی: کۆمهک بیه‌کودو کرن.
دهسته‌گول: بریتیبه ژ مخیری بی.
دهستگیراو: دهستگرتی، دهست به‌ستی، کار راوه‌ستای، قه‌ده‌غه ژ کاری کری.
دهستگران: سست، بی ره‌خوخت.
دهستگرتن: دهین لگه‌ل کرن، هاری کرن.
دهستگه‌ه: جه‌ن کاری، دهست گه‌شتوو، توانا، دهستگه، ده‌زگاه.
دهستگیراو: دهستگرتی، دهست به‌ستی، کار راوه‌ستای، قه‌ده‌غه ژ کاری کری.

دهست له ملان: دهست له مل کردن، دهست ل ستویج ئیکودوو وه‌رینان.
دهست له مل کردن: بنپه‌ دهست له‌ملان.
دهست لیدان: دهستدانا تشته‌کی «س» دهسکاری (مباشره بالعمل).
دهست لیوه‌شاندن: دهست وه‌شاندن و لیدان.
دهست لیوه‌شیای: لیدان خواری.
دهست لیبه‌ردان: دهست لی هیلانوفه.
دهست لیکیشان: بنپه‌ دهست لیبه‌ردان.
دهست لیبه‌لگرتن: = = =
دهست لده‌ف: دهست و ده‌ف (کفاف)، دهستیپکا لقینا زاروکی، دهست خو بو ده‌قی خو ده‌ت.
دهست له‌رزه: دهست له‌رزو، دهستله‌رزوک.
دهست لیپونه‌وه: دهست لیپونه‌وه.
دهست مایه: پاره و دراقئ بره‌واج، دارایی.
دهستمايه‌دار: مالدار، دراقئ ره‌واجدار.
دهستمز: دهستموزد، کرئ (اجره).
دهستمیز: جه‌لقدان، دهست په‌ر (استمنا).
دهست مچاندن: دهست گرتن (بخل).
دهست مچایی: دهست مچیاک، قه‌لسی و ره‌زیلی (بخیل).
دهست و مه‌چه‌ک: بدهست و باسک، بزه‌ند و باسک، قه‌وی.
دهست و مه‌رچه‌ک: دهست چه‌په‌ک.
دهست مۆ: مالی کری، لیراهاتی، چاقترسایی، ژئیرده‌ست، بیده‌سته‌لات.
دهست نوژ: دهست نقیژ (وضوء).
دهست نه‌زه‌ده: دهست لی نه‌دایی.
دهست نیه‌اشت: دهستنیژ، ئه‌و تشته کو مرۆقی بدهستی چاندی یان ئافاکری.
دهسانقه‌س: ژ قه‌ست (عمداً).
دهست نیشان: دیاره، ئیشاره.
دهست نیشان کردن: ئشاره‌ت کردن، تبل بو کیشان، دیارکرن، عنوان کرن.
دهستتوس: دهست نقیس، نقیساندنا ب دهست.
دهسته‌نداز: کیم، یان زۆر به‌لاف کرن.
دهستنیژ: نژیاری بدهست، دهست نیهات.
دهسته‌دان: دهست نه‌دانه دهست.

دهستگه‌شتن: دهستگه‌بیشتن، دهستگه‌هشتن (امکانیه).
دهستگیر: بدهست که‌فتن، کۆمهک کار، گرفتارکرنا ئیکی بزیندانی کرنا وی، دبیتزن: «مه دز دهسگیر کر».
دهست گه‌شت: ۱) توان، دهستگاهی تشتی (ثروه، رأس مال)؛ ۲) شکوه، زانین، فهزل.
دهستگاه: (جهاز).
دهستگه‌ردان کردن: حیلله‌یه‌کی شه‌رعیه بو کیم زه‌کات دانئ: مرۆقه‌ک دئ دهه لیران ده‌ته قازی و نه‌قل که‌ته دهستی فه‌قیری و پاشئ دیده‌ته‌فه دهستی خودانی، پاشئ دیده‌ته‌فه قازی، قازی ده‌ته دهستی فه‌قیری هه‌روه‌سا هه‌تا دهه جارن نانکو سه‌د لیره به‌لی لسه‌رئه‌نجام دا لئی سه‌د لیره‌یان دهه لیره‌یان ده‌ته فه‌قیری (فه‌ره‌نگی عامیانه، لاپه‌ر ۱۳۳).
دهستگۆ: ئه‌وه کولبن فه‌رمانئ بیت: «دهست + گۆ» نانکو «گۆ + به‌دهست: گوه + بدهست».
دهستگێژ: دهست خوار.
دهستگر: ده‌زگر، نیشانی‌یه‌که بوژنا تازه خواستی تیتته هنارتن، زه‌مانئ باستان میژائیا ئه‌گه‌ر که‌چه‌ک بو کوره‌کئ خو خواستبا دا هنده‌ک گیای وه‌کی بازنکئ چئ که‌ن و که‌نه دهست ئ خواستی ئانکو دهست کریدان دبیت ئه‌ف و اژه‌یه ل میژائیا هاتبیتن کونهو دبیتزئ (شه‌مسانی) لئاف ئیزدیا..
دهستگێژانه‌وه: هیلانا کاری (ترک العمل).
دهستگرتی: دهست بکار، دهست ب شۆل (مشغول).
دهستگیر: دهسته‌گیر، شیخچ دیندار، فه‌ریادرس، یارمه‌تیده‌ر، دبیتزن: «شیخم، پیرم، دهسته‌گیرم».
دهستگیربوون: بدهست که‌فتن.
دهستگیرویی: کۆمهک بیه‌کودو کرن.
دهسته‌گول: بریتیبه ژ مخیری بی.
دهستگیراو: دهستگرتی، دهست به‌ستی، کار راوه‌ستای، قه‌ده‌غه ژ کاری کری.
دهستگران: سست، بی ره‌خوخت.
دهستگرتن: دهین لگه‌ل کرن، هاری کرن.
دهستگه‌ه: جه‌ن کاری، دهست گه‌شتوو، توانا، دهستگه، ده‌زگاه.
دهستگیراو: دهستگرتی، دهست به‌ستی، کار راوه‌ستای، قه‌ده‌غه ژ کاری کری.

- دهسته‌ل:** سڭک، چاپوک، زیره‌ک، زوو کار ته‌نجامده‌ر.
- دهسته‌لی:** زوو کار ته‌نجامدان، زیره‌کی، چاپوکی.
- دهسته‌لگرتن:** واز ژ کاری ئینان (ترک).
- دهسته‌اژ:** ته‌مبیل، کار بکوته‌کی ته‌نجامده‌ر.
- دهسته‌ل کرن:** خو ناماده کرن.
- دهست وه‌شین:** دهر ب وه‌شین.
- دهست وه‌شانندن:** لیدان، دهر ب وه‌شانندن.
- دهسته و دهست:** دهست ب دهست.
- دهست وال:** ده‌ستقال، بیچه‌ک.
- دهسته‌وا:** متاره.
- دهسته‌وایی:** متاره‌یی، متاره کرن.
- دهسته و برد:** له‌ز کرن، دهست و برد.
- دهسته‌ویه:** خه‌ریکه، پیته‌یه، بته‌مایه.
- دهسته‌وهر:** دهسته‌بهر، ژیر فه‌رمان.
- دهستاو:** دهست بئاف راگه‌یاندن.
- دهسته‌وژ:** ناوهند، به‌لگه (دلیل، برهان، مستمسک).
- دهستیار:** جیگر (معاون).
- دهشت:** (۱) عه‌ردی راست؛ (۲) نه‌ول دراف کو سپیدی تیتته دهستی دکانداری.
- دهشته‌کی:** خه‌لکی دهستی.
- دهشته:** خه‌نجر، دشنه (ت).
- دهستی:** بنیره دهشته‌کی.
- دهستان:** (۱) عه‌ردی بی دار؛ (۲) بی نقیژی (حیض).
- دهشت کرن:** راست کرن.
- دهستی:** جۆره گۆرانی بیت خوشن.
- دهسکه‌گاف:** گۆلک.
- دهستایی:** پانایی.
- دهسۆ:** بنیره ده‌قدریایی.
- ده‌غ:** عه‌ردی هسک، عه‌ردی چجار نه‌چاندی.
- ده‌غا:** بیژی، خوار (مکر، غدر).
- ده‌غهل:** زه‌غهل، ئاده، گیاجار.
- ده‌غل:** ده‌خل، دانه‌ویله (ع) <کوردکاری بوویه>.
- ده‌غدار:** عه‌ردی بگیا و ئاده و ده‌غل.
- ده‌غول:** عه‌باره.
- ده‌غز:** خیانه‌ت، ئیشدار.
- ده‌غزدار:** خائن، ئیشدار.
- ده‌غله‌باز:** زه‌غله‌باز، حیله‌کەر، پیل بر (حیال).
- ده‌غلی:** حیله، پیل، بری، حیزی.
- ده‌غمه:** ته‌شکفت، ده‌خمه (چندبیت ته‌ف و اژه ژ سوربانیشه بیت)، جی مری سۆزاندنا زه‌رده‌شتیان دهری‌دا.
- ده‌غه:** داغ و سۆتن و گۆقان، داغ.
- ده‌ف:** لاده‌ؤل، نامرازه‌کی موسیقایی (ع).
- ده‌فته‌ر:** کومه‌له نه‌وراقن تشتیت به‌رکه‌تی تیدا دینه نقیساندن.
- ده‌فته‌رک:** ده‌فته‌را بچووک (ع، ک).
- ده‌فته‌ردار:** دیوانا ده‌فته‌ران (دیوان الاوراق، محاسب، رئیس الدیوان) (ع، ک).
- ده‌فته‌رداری:** (تدوین، محاسبه) (ع، ک).
- ده‌فزه‌ن:** ده‌ف قوت (ع، ک).
- ده‌فر:** ئامان (ظرف) (ع) کوردکاری بوویه.
- ده‌فقه:** (۱) که‌لکه‌لکی پاش پیلی (مشط الکتف)؛ (۲) نه‌وعه عه‌بایه‌که؛ (۳) ده‌ف (ع).
- ده‌فک:** ده‌قلۆ (ع، ک).
- ده‌ف:** ده‌و، ده‌م: «ده‌ف دخۆ چاف شهرم دکه‌ت» "په‌ند"؛ «ده‌فی خو دبای وه‌رتینیت» "په‌ند".
- ده‌ف خۆش:** زمان شیرین، چاپلووس.
- ده‌فده‌فانی:** کیشه و جره، هه‌فرکی.
- ده‌فدربایی:** کنایه‌ته ژ مرۆقی راز نه‌فه‌شیر.
- ده‌فشۆ:** بنیره ده‌قدریلی.
- ده‌فه‌رۆ:** ده‌فزه‌ن، هه‌له‌پاس، و اژه‌یه‌کی نه‌هرمه‌نیه (ده‌فشۆ لئاقیستایدا مه‌عنا خوارن هاتیه).
- ده‌فه‌ردای:** بنیره ده‌قدریایی.
- ده‌فه‌رهن:** ده‌فه‌قنیز، تان هاقنیز، زمان وه‌شین.
- ده‌فه‌قنیز:** بنیره ده‌فه‌رن.
- ده‌فه‌راست:** راست گۆ، ره‌وان بیژ (فصیح، بلیغ).
- ده‌فه‌راستی:** ره‌وان بیژ (فصاحه، بلاغه).
- ده‌فه‌زک:** زاراف، (له‌جه).
- ده‌فه‌کوت:** ده‌مکوت، کرکرن، بیده‌نگ کرن.
- ده‌فی:** تراشۆکیت هورورک، گه‌لای هورودی یه‌کساله.
- ده‌فه:** حیشتتر، بزرافیق کوردی سووریه، و اژه‌یه‌کی ترکیه کوردکاری بوویه.
- ده‌قهن:** ناوچه‌که (واجهه) ده‌قه‌ر.

- ده قیسیس:** زمان بیس، زمان رهش (فحش، فحاش).
- ده قهر:** ناوچه، ههریم (منطقه)، دبیتن: «ده قهری میترلی، خیر و بیترلی».
- ده ق حولیگرن:** زمان خوشگرن (تلمق).
- ده ق حولیگهر:** زمان خوشگهر (ملاق).
- ده ق قوتان:** ده ق ته پاندن (اعتذار).
- ده ق لیدان:** بنیتره ده قه ژهن.
- ده قمری:** مرۆقی بیده ه و نه زمان.
- ده ق سٹک:** ناخفتن بله ز، خوارنا بله ز و سٹک.
- ده ق قهرمی:** بنیتره ده قمری.
- ده ق قهرمیای:** = =
- ده ق بهش:** نه و کهسه مالی خه لکی بههر رهنکه کی بیت دخوت، بریتیه ژ مرۆقی حه رامخۆز، مریچۆک (طمعکار).
- ده ق بهشی:** نازدار (طمعکاری).
- ده ق بهستن:** ده ق گرتان.
- ده ق بیتن:** نه و بنده کو دده من گیره کرنی ده قی گایان پی گری ددن، دهریتن، دهریتنی جوال و تیر و همباکان و هه ده قیتنه ک بیت.
- ده ق بیتان:** ده ق گرتان.
- ده قلی:** ته قلی، ناگا (اطلاع).
- ده ق ته کرن:** بریتیه ژ تهره و فیقی خوارنی، ناٹ قه خارن.
- ده ق قوری:** نه و پهزه کو هری پی وی لمابهینا هری و لقایی بیت و نه و بزنه کو مووی پی وی لمابهینا مه ره ز و موویدا بیت. ده قوری عه شیره ته کی میرخاسی کوردانه.
- ده ق:** (نص) راسته قینه، ده قدان و وهر پیچان.
- ده ق دایی:** وهر پیچایی، بده رزی پی قوتای (وشم).
- ده قدان:** وهر پیچان، بده رزی قوتان.
- ده قاندی:** پیچاندی، بده رزی وشم بووی.
- ده قدهمه:** زه به للاح، زلام باش.
- ده قه شین:** گیایه کی نا قی یه، بالنده که.
- ده قه شینک:** ده قه شین.
- ده قسین:** لاواز بوون و لکیمیدان.
- ده قساندن:** پاشقه برن و شکاندن، لومه لیکن، سه رکونه کرن، لاواز کرن.
- ده قساندی:** پاشقه بری، تو بیخ لیکن، لاواز کری.
- ده قسیان:** بنیتره ده قسین.
- دهق و دهق:** راست و راست، روویه روو (صراحه).
- ده قده قی:** ده قده قه، خال خالی.
- ده ق لیدان:** ده قدان، خال کوتان.
- ده قاق:** نه و عه جه وی یه که.
- ده ق ل:** عه ردی رهق و توند و نه کیتلای.
- ده ق لروک:** مازی.
- ده قته:** راتی فقیان، میونه کوه قی زستانی ل جومعانه ی کۆم دکهن.
- ده ق به لکرن:** نازاندن، پیدان.
- دهک:** بسی مه بهستان تیت: (۱) دعائی، وه کی: «دهک مالت خراب بیت!»، «دهک عومرت درتیز نه بیت!»، «مه وله وی» فهر مویه: «یا وا پیتم نامه ی شرین ختامه ت - دهک دهک نه ریزو په نجه ی خامه ت»؛ (۲) مخابن و نه فسوسوی تیت وه کی: ئیک خه بهر که نه خوش بده ته ئیک نه و ژی لشروادا دبیتیت: «دهک» یان «دهکو»؛ (۳) دبسته تپیا نیزیک ی پی (مقاربه) وه کی: «ئیک بهر که»، یان تفه نکه کی پا قیته تشته کی و نیزیک بیت کو بهه نگی قی ت و تو دبیتزی: «دهک» نانکو نیزیک بوو لیدبه ت.
- ده کوش:** دهرکش، دهرگشک، لاندک (مهد) «وشه یه کی جزیرا بو تانه».
- ده گهن:** ده گمه.
- ده گمه:** نایاب، قه تراز، کیم.
- ده گهر:** نه و کهسه کو کو نک کاربده ستیت ده وله تی بقه در و روومه ت و خاتردار بیت (ت).
- ده گهل:** (۱) گهف، پشتپشان، گهله کوی؛ (۲) لگهل «بزارا قی سوورچیان» «ره گهل» ژی هاتیه.
- ده گه لی:** گهله کوی، گهف کرن (تهدید).
- ده گه نهگ:** حینج، سته مکه ر، ره شه که، به تران، نه و کهسه کو هه ژاران بکوته دبه ته شو لی، چیف بده بیت «زارا قی عه شیری سه به یه - نا کری».
- ده گه نه کی:** خورتی.
- ده گدهگ:** زه گزه گه، زه به للاح، ده گه نهگ.
- ده لاندن:** دیلاندن نه و گۆزه کو ناٹ لره خیت وی دهر که قی ت وه کی: خوناقی (ترشح).
- ده لالانه:** ده لالی.
- ده لالی:** (اجرة الدلال) (ع).

دهلالی: بژنا مرۆقی بدهلال.

دهلاک: سه‌رتاش، سه‌رشۆری مرۆقان لحممان (ع،ک).

دهلاقه: دهلاقه.

دهلاقه: په‌نجهره، تاقچک.

دهلاکخانه: دکانا دهلاکی (ع،ک).

دهلب: جلک یان پیتلاقی فرهه.

دهلب: بنیپه دهلب.

دهلب و دۆب: تشتی زیده بافش و فرهه.

دهلقین: رسوایی.

دهلهمه: (١) دهلهمی، دهله، ئەو هیلکه‌یی کو گهرم کری و نیف برشتی بوویی، ئەو شیره کو گهرم کری و پیچهک تورت بوویی؛ (٢) بۆ مرۆقی سست و خاقری تیتته گۆتن، دبیتن: «فلانکەس چ دهلهمه»: سسته، نه‌جه‌می‌یه، خاقه، بی دهماره، به‌رامبهری میوعه‌تی عهره‌بی تیت.

دهلنگ: چاقییت ده‌پیتی. ئەف واژه‌یه ژ دو پارچه‌یان پیکهاتییه: «دهر + لنگ» نانکو (مدخل + الرجال).

دهلۆقل: مرۆقی رووقایم، چه‌نه‌باز.

دهلوو: به‌زمگپ، شیتۆکه، ههره‌چه‌نه، عه‌شیره‌ته‌که لده‌قهره کوت بوون (مطرب).

دهلووکاری: رووقایی، به‌زمگپ، گنی لکهری، لۆتیاتی.

دهلۆیی: بنیپه ده‌لووکاری.

دهلۆیاتی: » »

دهله‌به‌یا: دیتله‌با.

دهله‌ق: دیتله‌با.

دهله‌سه: درۆ (تدلیس).

دهلو و بیسه‌ر: مرۆقی نزره و په‌ست کو لاقه‌لاقی بۆقی و فی بکه‌ت.

دهله‌چه‌یی: بنیپه ده‌لوو‌بیته‌ر.

دهله‌دهل: زهر‌بوونا کولک و دۆمبه‌لی کو وه‌ختی ده‌رکرن وئ هاتبیت.

دهله‌ک: ده‌له‌که، ده‌عبایه‌که سو‌رکه‌هوه‌بی‌یه، که‌قلی وئ زۆر بنرخه.

دهله‌که: ده‌له‌ک، گوپژک.

دهله‌کدان: پال پیتقه‌نان.

دهلیا: ده‌ریا، بریتبیه لنتشتی زۆر و به‌رفره.

دهلیالوش: زۆرخۆز، خۆرا.

دهلینگ: بنیپه ده‌لنگ.

دهلیقانی: ژنا بیده‌لنگ، بی‌هیا، بی‌شهرم، بی‌ه‌تک.

دهلۆلۆ: ده‌لیلی، ئەی کورۆ، له‌سه‌ر و به‌ندی مقاما دا تین.

دهلالی: لای لای کرنا دایکی بۆ نئاندا بچووی.

ده‌لیلیا زارۆکان: لای لای گۆتن، لایین لایین گۆتن، لای لای کرن.

دهل و دپیما: ده‌لو و دوومان، ده‌لوی دویمان ئەو که‌سه کو لزار زارک و فلیفلیانا کنه‌بازیدا لهن رستی دبیتت هونیر هونیرا منه.

دهلب: تشتی تهنگ پاشی فره‌بوویی.

دهله: ده‌له‌که، ده‌له‌ک: جان‌وه‌ره‌کی گۆشت خۆزه وه‌کی سفوره به‌لی مه‌زتره، هندی پشیلویه، پیت وی کورتن و کلک دریتزه، پیتستی وئ نهرمه دکنه فرهه.

دهله‌شیر: بۆ کچان بکار تیت، به‌لی وشه‌یه‌کی ئەهریمه‌نییه.

دهله‌وشی: به‌دنه‌کی، بیته‌فایی.

دهلیقه: بیف، بیته، ده‌ره‌تان (مجال).

دهمه‌له‌قزیان: ده‌ری.

دهمکات: صیغه (صوغ الافعال).

دهمکاتی داها‌تی: (صیغه المستقبل).

دهمکاتی ناگاداری: (الصیغه الدلیلیه).

دهمکاتی فه‌رمانی: (صیغه الامر).

دهمکاتی نحتمالی: (الصیغه الاحتمالیه) (ع،ک).

دهمکاتی نه‌بۆری: (مضارع، حال الحاضر).

دهمکاتی ههره‌یی: (الحاضر المستمر).

دهمی بۆری ساده: (الماض البسیط).

دهمکاتی مه‌رجی: (صیغه الشرط).

دهمکاتی کارایی نه‌ناس: (صیغه المجهول).

دهمکاتی که‌سی دوویی: (صیغه المخاطب).

دهم هه‌راش: بیسه‌رم.

دهم راست: (محامی، وکیل).

دهم خۆشانه: به‌خشانه، ده‌ست خۆشانه (انعام، اکرامیه).

دهماندن: شانان، گه‌ش کرنا ناگری، بزراقی سلیمانی و هه‌رامی. "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «شۆله داوه گر شه‌راهی نارم - ده‌میا وه‌جویش دا ده‌لی خه‌مبارم».

دهمه‌روو: ئەو که‌سه کو بکه‌قیته سه‌ر زکی خۆ.

دهمکۆ: ئەو تشته کو لده‌قی ئیکتی بدن و بیده‌نگ بکه‌ن،

دهلالی: بژنا مرۆقی بدهلال.

دهلاک: سه‌رتاش، سه‌رشۆری مرۆقان لحممان (ع،ک).

دهلاقه: دهلاقه.

دهلاقه: په‌نجهره، تاقچک.

دهلاکخانه: دکانا دهلاکی (ع،ک).

دهلب: جلک یان پیتلاقی فرهه.

دهلب: بنیپه دهلب.

دهلب و دۆب: تشتی زیده بافش و فرهه.

دهلقین: رسوایی.

دهلهمه: (١) دهلهمی، دهله، ئەو هیلکه‌یی کو گهرم کری و نیف برشتی بوویی، ئەو شیره کو گهرم کری و پیچهک تورت بوویی؛ (٢) بۆ مرۆقی سست و خاقری تیتته گۆتن، دبیتن: «فلانکەس چ دهلهمه»: سسته، نه‌جه‌می‌یه، خاقه، بی دهماره، به‌رامبهری میوعه‌تی عهره‌بی تیت.

دهلنگ: چاقییت ده‌پیتی. ئەف واژه‌یه ژ دو پارچه‌یان پیکهاتییه: «دهر + لنگ» نانکو (مدخل + الرجال).

دهلۆقل: مرۆقی رووقایم، چه‌نه‌باز.

دهلوو: به‌زمگپ، شیتۆکه، ههره‌چه‌نه، عه‌شیره‌ته‌که لده‌قهره کوت بوون (مطرب).

دهلووکاری: رووقایی، به‌زمگپ، گنی لکهری، لۆتیاتی.

دهلۆیی: بنیپه ده‌لووکاری.

دهلۆیاتی: » »

دهله‌به‌یا: دیتله‌با.

دهله‌ق: دیتله‌با.

دهله‌سه: درۆ (تدلیس).

دهلو و بیسه‌ر: مرۆقی نزره و په‌ست کو لاقه‌لاقی بۆقی و فی بکه‌ت.

دهله‌چه‌یی: بنیپه ده‌لوو‌بیته‌ر.

دهله‌دهل: زهر‌بوونا کولک و دۆمبه‌لی کو وه‌ختی ده‌رکرن وئ هاتبیت.

دهله‌ک: ده‌له‌که، ده‌عبایه‌که سو‌رکه‌هوه‌بی‌یه، که‌قلی وئ زۆر بنرخه.

دهله‌که: ده‌له‌ک، گوپژک.

دهله‌کدان: پال پیتقه‌نان.

دهلیا: ده‌ریا، بریتبیه لنتشتی زۆر و به‌رفره.

دهلیالوش: زۆرخۆز، خۆرا.

دهمکوتکەر: دهمکوت کرن.

دهم: بێن، هه ناسه، دهف، کات.

دهمهک: بێنهک، نه فهسهک، هه ناسه پهک.

دهمی سپێدی: هه ناسه می سپیدی، یان کاتی سپیدی، دبیژن:

«ئهف چایه دهم دایه: نه فهس کیشایه» (تنفس الصباح).

دهمهقال: دمهقال، دهمه تهقی (حوار).

دهمدهم: دهمدهمی، نهو مرۆفه کو لسهه حاله تهکی نامینیت.

دهمامک: دهف و دفن بدهرسوکی گرتن (تشم).

دهمله: شه لهل، شه پهله.

دهملهیی: شه لهل گرتی.

دهمار: رهه، رهگ، غیرهت، دبیژن: «فلان کهس بیده ماره».

دهمدهم: تیتت به عنا ههر و ههری (استمراری).

دهمهتر: زمان شربین.

دهمهوهپ: گوستاخ، پریتر.

دهمهتری: زمان شربینی.

دهمکوت: دهف دانانه سهه پهک، بیده نگی، بیده نگ کرن،

دهمکۆ.

دهمکوت کرن: بیده نگ کرن، پاشقه برن، دهفکوت (تودهنی).

دهم و چاو: بیچم، دهفو چاڤ (محیا).

دهمهفت: مرۆقی بی زهقهه، بیزار و زمان.

دهم مردی: دهقمری.

دهم خوڤ: دهف خوڤ، زمان خوڤ.

دهم خوڤشانه: شربین زمانی، زمان شربینی، بهخشیش (کرامیه).

دهم راست: ب دهف و زمان (فصیح).

دهم رووت: بێموو، دووال، کوسه (امرد).

دهمه نه: دارجگه ره.

دهم و پل: قیافته، دهست و روو.

دهم دهست: هادری (فورا).

دهمۆکانه: بێکوانه، دۆکانه، دۆکوانه.

دهمه لاسکی: زارزارکی (محاکات).

دهمه: کزه بای ساری سهه ران کوزستانێ لگه له بهفری تین.

"مهولهوی" فهرموویه: «خه یالان خام هاوردم بهردم - هاور

جهمه دهی هه ناسه می سهردم».

دهمی گاوگیرا: نهف رسته یه ناڤ فهرزانه پهکی کوردان سهه

زمانی بهسته زمانان هاتییه گۆتن، چیرۆکه کهژی نه فهیه:

دبیژن پیتشول د زستانیدا برسی بوو، رابوو ریکا خو گرت

چۆ مالا میروولهی و گۆتی: باربیه کی بو من بکه. ئینا
میروولهی گۆتی: ته بۆچی هاقینینی بو خو گیاندانه ک
نه کریو؟ پیتشولهی گۆتی: لدهمی گاوگیرا، من ته مهور و
زۆرنا لیددا بو خوڤ میتر...

دهمان: عه ره بکاری بوویه بو (زمان). هه ره کی لئاقیستایدا

هاتییه، مهژی بدریژیا رۆژگارن واژهی (دهمان) ای هیتا و

واژهی (زه مان) ای هه لگرت. هه م بو خانی و بهری تیتته

گۆتن و نهف وشه یه بگه له ک شتیوازان و دهمکاتان هاتییه: ل

گاتان دا دبیژن: ده مان؛ ل ئاقیستایدا دبیژن: نه مان؛ ل

په هلهوی دا دبیژن: مان؛ ل فارسی دا دبیژن: خانومان؛

ل کوردی دا دبیژن: خانویه، خانومان؛ ل لاتینیدا

دبیژن: دومهس؛ ل یونانیدا دبیژن: دامه؛ ل زازیی دا

دبیژن: دام؛ ل شه به کی دا دبیژن: ده ما نه هایه. نه فه

هه می ب مه عنا (دار، بیت، خانی، بنایه) هاتییه و ل

سه نسکریتیدا ب مه عنا میتر و ژن هاتییه.

دهمکیشان: دهمدان، دهمدانا چای ئانکو گه شتن.

دهمن: دامه ن، دهه من.

دهندن: حکایه تا دهنگی دهه لێ به دهنده نه.

دهن: نهوه کوژ قوروی چیدکه ن و د ناگیردا دقه لین و ئاقی

دکه نی.

دهنده: په راسوو، ددانۆک، دندکه شه نه، واژه په کی شه به کیه.

دهنا: (۱) وشه په که مه عنا سه به یه تی دگه هینیت دبیته عله ت بو

گۆتنه کی بهوری نه گه ر ئیکی گۆت نه ز برسیمه لجوابا ویدا

دبیژن: «دهنا وهره نانێ بخۆ»؛ (۲) ئاقی عه شیرته کی

کوردده ل کوردستانا عیراقی - شیخان.

دهنگ و رهنگ: بو (صدا و سیما) ی هاتییه تراشین.

دهندهل: په رسوو، په راسو، په راسی.

دهندک: دندک (حبوب).

دهنگ: سه دا.

دهنگ و پاس: هه واله (اخبار).

دهنگ لیکرن: لیکورین.

دهنگه وهره: دهنگ به ره (مبلغ الصلاه).

دهنگیژ: مقام بیژ.

دهنگ خوڤ: خوڤ سه دا، بناڤ و بانگ.

دهنگدار: رپ دهنگ، چه رفیت عله تی (حروف عله).

دهنگی: بی دهنگ (کاتم الصوت).

دەوالبا: جۆرە مەرقەھەکن ل دەشت و چۆلگەیان دژین، پیتقزراقن پیتخۆشن خەلکێ ل سەر پشستا خۆ ھلدگرن. تەشبیھا رەشێ شەقێ بوانقە کرینە.

دەوالباز: جادووگەر (ساحر).

دەوالبازی: جادووگەری (ساحری).

دەوار: کۆنی رەش، خیشەتا کوژ مووی چێدکەن، ولاغ.

دەورگرتن: چەرخی ل دەور گرتن، تێوەرھاتن، دەور لیتگرتن.

دەور و پشست: ھامون، چارکنار، خولام و خدام و چاکر و خویزە.

دەوردان: ئەقلا ئەقلا کرن، وەرگێر کرن، سەرئیکوئیک کرن.

دەوس: شۆپ، کەرخی: «دەوس دەوسێ کەرئیک بەلێ کار کارێ پەرئیک» "پەند".

دەوین: ئەو دارن کو پشستی پەرنێ ل سەر بنی خۆ شین دبن.

دەویند: دەوین، دەقەن، دەقەر.

دەوین بەش: پڕئاخفتنی، ئاخفتنا زۆر.

دەوان: دەبان، تیغی گەوھەردارو پولاتی.

دەوری: زێرەقانیئ شەقێ (ع،ک).

دەوران دەوران: مقامەکی کەقنی کوردییە.

دەولەتی: میری.

دەوالان: ئەو تەپالەنە کو ھاڤینی ژنک ژ ریخی چێدکەن بۆ سۆتتیا زستانێ و ھوورە سێرگین و پشکلژی دکەنە ناڤ ھەتا گەلەک مەزن دبیئ و پڕ دبیئ پاشی نێرکی زستانێ دکیشنە خانیان بۆ سۆتتیی.

دەوقاندن: چەشاندن و جێژاندن ھێلکە بدانا دا بزائن قاییمە یان سست؟

دەوێت: ئەو شیشەییە کو مەرەکەبێ حبری دکەنێ.

دەواخ: دەباخ، گەمار، کوردکاری بوویە (ع،ک).

دەواخ خانە: دەباغ خانە، گەمارخانە.

دەھتوید: (مدع العام) لئافیسستای «دەھتوید» و لکوردیدا «دەھتوید» ھاڤییە، ھەر مەعنا (مدع العام)ە.

دەھ: ژمارە (۱۰).

دەھتیک: دەھتیک.

دەھمەین: ئەژمارا دەھت.

دەھبەک: دەھتیک.

دەھۆل: دەھۆل.

دەھۆل درپای: رسوا، بێ ئابرووی. (مفصوح).

دەھۆل درپان: رسوا بوون، بێ ئابروو بوون.

دەندەك جە: ھناری دەندەك ھشک.

دەنگ درپان: بریتییە ژ کەسێ قییرە قییرە بکەت ھەتا دەنگ لێ دکەڤت.

دەنگەشە: گەنگەشە، گنگاشە، قارەقار و ھات و ھاوار، ھارت و ھوورت.

دەنگەشەیی: گەنگەشەیی، قییرە قییری.

دەنگەتێ: دەنگ بلند، دەنگ ئەستوور.

دەنگەتێ: بلندگۆ، بلندبێژ (سماعە).

دەنگەدان: قەدانا دەنگی لەوردەکی وەکی بن کەڤر و گەلییان (صدی).

دەنگێ کەڤری: بێژرە دەنگەدان.

دەنگدیر: سوخەنران (خطیب).

دەنگدیری: سوخەنرانی (خطابە).

دەنگبێژ: مقام بێژ، بەزم گێر.

دەنگبێژی: ئاوازو لاژە کوتن، مقام بێژی.

دەنگ و دیم: بریتییە ژ رادیۆ و تلفزیۆن.

دەنەدان: کوم بونەوہ. (مۆتر، مجلس التشار).

دەندۆک لەگەلەک: گیایەکی بەھاری وەکی سەر و کەللەھی لەگەلەگیە.

دەو: دەویک، دۆ: «دەوێ جەریاندی، ماست نەجریاندی» "پەند"; «نان و دۆ تیشتا بدرو، نان و ماست تیشتا پراست» "پەند"; «وەکی پیرەژنا دۆ لێریشتی» "پەند"; «نان و دۆ وی نایبە یەک» "پەند"; «کەس نایبێژت دۆی من ترشە» "پەند".

دەویر: دۆبەر، ئەوہ کو مەرۆڤ ھەمی پەزی بفرۆشیت، یان لناف بچیت یان تالان ببیت.

دەوێر: دەوار، بریتییە ژ مەرۆڤێ تینەگەشتی (بلید) <زاراڤی بوئان>.

دەوین: گراڤی دۆی و دانەقوتی.

دەوال: رەشێ شەقێ، ئەجەنە. ئەڤ وشەییە نێرکی مرنی بویە ل کوردیدا مەگەر ل سەتەییەکیدا مایە ئەو ژێ ئەڤەییە کو دبێژن: دز و دەوال، بەلێ کورد بخۆژی مەعنا دزی دزانن. بەلێ مەعنا دەوالی تیناگەھن کو مراد ئەجەنەییە، یان رەشێ شەقییە. ئەڤجا بەگوتەری ئافیسستای دەوال ل سەر پینج مەبەستان ھاڤییە: (۱) فرۆھ؛ (۲) فەرۆپۆش؛ (۳) پشست بێنی قاییشتی؛ (۴) رەشێ شەقێ (ھیولا)؛ (۵) ئەجەنە (جن).

دیازەر: ناڤی فریشته به که، نافه بۆ رۆژ ههشتی لهه می هه یقیته خورشیدی.

دی به میتهر: ناڤی فریشته به که و ناڤی رۆژا پازدهی هه یفا دهی ماهیبه له یقیته هه تاڤی.

دی بهر: جۆته رۆژهک، ئانکو ئه و عهردی ئه ندازهی جۆتی رۆژهکی بیت کو جۆتیار وئ تمام کهت دبیتن: دی بهر.

دیباچه: پیتشه کیا کتیبی «عه ره بکاری بوویه».

دیبه: ناڤی گه نجی سی بی ژ گه نجیت خسره و په رویزه.

دیبهگ: دنگ، دنگی برنج و دان قوتانی.

دی ماه: ناڤی هه یفا دهه ی یه ژ هه یقیته هه تاڤی ئیرانی.

دیبهگه: (١) جهی دان قوتانی؛ (٢) ناڤی باژێرۆکه کبیسه ل کوردستانا عیراقی - ئه ربیل. ئەف وشه یه ژ «دیبهگان» هاتیه وه رگرتن، ئه وژی جه نه کی باستانیه لنک با پیریت مه کو د که قیسه رۆژا پازدهی دی ماهی. نافه که ژ ناڤیت خودی (ته ماشای جشنهای ایران باستان، ص ١٦٤ بکه ژ کتیبیا هاشم رضی).

دی به دین: بنیهر دی به میتهر.

دیتهوک: ئه و که سه کو بسهر تشته کی هه لیبیت. ئه و که سیکو تازه دهوله تمه مند بوویی، نه دی بدی، دبیتن: «نه دیتهوک» "په ند".

دیتن: بینین، چاڤ پیکه فتن (رویه).

دیته: بریتیه ژ تشته ئه رزان، تشته دیتهیه شه (لقیسه). زهحف و به رفه ریبهی دگه هینیت (میری)، مه رده و چاڤ شه کری.

دیتن: چاڤ پی که فتن، ب مه عنا بیرو باوه رو هزو عه قیدهژی تیت. دبیتن: «ئه ز دبینم مرنا من نیزیکه، ئه ز دبینم سالا مه دی درێژ بیت، ئه ز دبینم کورد دی بسه رکه فن».

دیدار: بنیهر دیتن.

دیدهبان: (١) دهیده وان، دیده فان، زیره فان؛ (٢) ناڤی گونده کی کوردستانه - شیخان.

دیدهنی: دیتن، دیتی، دیدار.

دیدهگا: دیده گه، جی دیتن، به لی دیدگه کوردیتره.

دیدگا: بیر و باور (فی نظر، فی اعتقاد).

دیروک: سه رهاتی، میژوو.

دیریا: ئه و رکه کی کو دده نه بهر دیواری ده ره زبوویی ژ ده ره شه.

دیر: (١) دوور، دویر، دره نگ؛ (٢) ریز (سطر) وه سا دیاره کو وشه ی دیر ژ «رده» بی ئاقیستای هاتیه، رهدنان (ابعاد).

دههۆل قوت: دههۆل ژهن، دههۆل فان، دههۆل لیدهر.

دههۆل ژهن: بنیهر دههۆل قوت.

دههۆل لیدان: دههۆل قوتان.

دههنده: به خشنده (وهاب).

دههلیز: دیلیز، جی هات و چونا مابه ینا خانی بی مالی و ده ری ده ره شه. هاتیه عه ره بکاری کرن (دههلیز) و جه مع کرن (دههلیز) ئه مژمی موعه ره به که ی بکار دبه ن مه گه ر هنده ک کورد هه ر دبیتن: دیلیز، وه کی ئیزدیان.

دهه مین: دهه مین.

دههک: دهه ی.

دهه به: ده عبا، دابه، کوردکاری بوویه.

دههک گرتن: رۆژی گرتنا دههکان.

دهی: وشه بی پالدانی به (اغراء) داخلی ئه مری حازری دبیت وه کی: «دهی هه ی».

دهیز: ریبی بی گیایه کو هه شک دکه ن بۆ سه ویلی و ل زستانیدا دده نی.

دهیک: دی، داییک، دا، دالک (الام).

دهینم: دی ئینم، من دی یه.

دی: ئەف واژه به به رامبه ری (الآخر) ی عه ره بی تیت وه کی: «مرۆقه کی دی، کوره کی دی، کتیبه کی دی، په یقه ک دی، نانه ک دی، ماله ک دی» و «تر» ژی مه عنا دی تیت کو لزاراڤی کرمانجیا ژیریدا ژور وه کی: «پیاوه کی تر، ئه وه ی تر، کتیبه که ی تر، قه له مه که ی تر، کوره که ی تر» به لی مه عنا لقی ده راڤیدا دی کوردیتره و راستتره بۆ زمانی توره و توره فانی بی هه تاکو شیویان (التباس) مابه ینا تر بۆ (اسم التفصیلی) و تر بۆ (الآخر) ی چینه بیت.

دیژه: ریبازگه، رای.

دیدهوان: دیده فان، چاڤدیر، زیره فان، ناڤی گونده کی کوردانه ل کوردستانا عیراقی - شیخان.

دیپاک: دهیت.

دیارنامه: (بیانیه).

دیاری: (١) پیشکیش (هدیه)؛ (٢) جی بلند، ئه شکر.

دیاردی: ئه شکر، دیار، ئیشهاره.

دیبا: زیبا، عه ره بکاری بوویه بۆ (دیباچ). جۆره ئارموشه کی ره نگاره نگه: «چین چین کرن زولفی سیا - که سک ئه طله سا دیبا قه با / ئیدی نیشان نابن خوویا - تیکه ل کرن لازم سه با» "جزیری".

دیره گه: کوله که، ئستون، گولته.
دیره گا: (۱) دیره گا، دووره گا، ټه و مژانه یه کو دریت
 بیت، (۲) دیره گا، ټیره گا (ماء).
دیرین: ژمیر، دوور.
دیرینه ناس: باستان شناس (عالم بالآثار).
دیرین زان: بنیره دیرینه ناس.
دیزه: دیز، دیزک، دیزی، قارانی ژ ناخی چیکری. ټه فجا
 مه به ست ټه و نینه ته نی نافع قازانی ناخی یه دیزه یه و هند
 به لکی هر قازانه ک ژ هر تشته کی بیت دیزه یه.
دیزک: دیزه لوی کی بچوک.
دیزه لوک: دیزک.
دیزه له: دویزه له، دوودک (مزوج).
دیزه له بیژ: دیزه له ژهن (المعازف المزوج).
دیزه: دیزه، تشتی ره شتاله.
دیزداشته: دشا شه.
دیزه چیکر: ټه و کهسه کو درگینا چیدکه ت.
دیزه فرۆش: ټه و کهسه کو جهرک و مه سین و دیزه کان دفرۆشیت.
دیزه به کول: مرۆقی خودان مال و داراییان و چاورئ و سه و یتلانه
 کو نه شیت بناسانی بار بکه ت.
دیزه به درخوونه: بریتیه ژ ټه شارتنا رسوایی یی.
دیسک: دیزک، دیز، دیزه.
دیسا: دیسان، دیسان، دیسانکی، دیسانه وه. دیسانه
 وشه یه که مه عنا (مکرر) دگه هینیت. لسه رسته یدا بو
 جوابا ناخفتنکه ری (متکلم) تیت و چیدبیت لدووماهیا
 فریز و رسته ی بیت، وه کی: «ژ رمزی دل به ری دیسان - لمن
 باطن ټه ژین درده / دل بس طاری یی مندی - خوویا بو ټه و
 سیا چه رده» "جزیری"، دی+سا، دی مانا دوهی یان بوریی
 دده ت، سا مانا وه کی، مثل، شبه دگه هینیت (۱) دیسا،
 وه کی دوهی یان جار کا دی، (۲) هری سا، وه کی په ری یی.
دیسان: بنیره دیسا.
دیسا: = =
دیسانی: = =
دیسانکی: = =
دیسانه وه: = =
دیسانه: = =
دیس: دیسان <بزارا قی هورامیان> (ایضا). "مه وله وی"

فهرمویه: «فه له ک وه به ختم مه گهس مه کیانو - وه راگی
 رحمت هم دیس مه ریانو».
دیش: یان دویش تشتی بهرکه تی ژ ټه سیابن نا قمالی یی.
دیشاف: یان دوشاف، دوشاب، دوشاو (دیس).
دیشله مه: چایی بی شه کر. ژ دو واژه یان پیکهاتیبه: <دیش +
 له مه> دیش: ددان، له مه: گرتن (ت).
دیف: کلک.
دیشدیشک: دیشله لانک، دیشله لان، کرمی نا ف زکی مروقی
 (طفیلی).
دیشله لانک: بنیره دیشدیشک.
دیشله لان: = =
دیشاز: دتو، شهیتان (عفریت).
دیش: (سکته قلبی).
دیشپیکر: عاجز کرن هتا سه کته وی بگریت.
دیش چونه دل: دل پر خه م بوون کو بیته سه به با دیشاندنی.
دیشدیشاندن: ختختی دان، قدقدانک ټه کرن.
دیشک: (۱) دۆک، ته شی؛ (۲) دیزک، دیزه.
دیشک ریس: ته شی ریس.
دیشل: به نده، به رده، به نی (عبد).
دیشله وار: وه ک به نده بو چاپلووسی و (تذلی) ژ دو واژه یان
 پیکهاتیبه: <دیشل + وار>، وار پاشکویه، مه عنا ته شبیهی
 یان خاوه نندی یان لاتی دده ت، وه کی: دیشله وار، خونده وار،
 شوونه وار، به نده وار، به نده وار. ټه ټه ژی د کوردی و فارسیدا
 زوره، بو وینه: دیشله وار (وه ک دیل)، به نده وار (وه ک به نده
 - گرفتار)، کوره وار (وه ک کوره)، کوله وار (وه ک کوله)،
 شوونه وار (وه ک جی یان خانداجی)، خونده وار (قاری
 یه کی لاتی).
دیشلان: (۱) بو کومه کی به نده یا تیتته گوتن؛ (۲) هه لپه رکی:
 «هه ی دیشلان، دیشلان، دیشلان - زه مانی فند و پیلان - کار
 که تنه سه بهر تیشلان»، قی وشئ په یوه ندی یا هه ی بده میت
 دیرین ده ما (دیشل) دیشلان ل جه نگان وه لاتیا دکره هه راو
 که یف دگوتنی (دیشلان) نانکو دیشل تیشلان.
دیشله ر: ټه و کهسه کو خه لکی دیشل دکه ت، یان دل به ر.
دیشل وار: مرۆقی بی پیچ و په نا، چه پ و چوپرکه ر، ژ دوو وشه
 پیکهاتیبه: <دیشل + وار>.
دیشل کښان: مقام بیژی هه لپه رکی.

دیلهک: داوای لیج بورین (رجاء التماس) (ت).

دیلهکچی: هیتقیدار، هیتقیکار (ت).

دیلاتی: داوه تی.

دیلباز: شارهزا، پینگری.

دیل: گروگان، بهندی، ئیخسیر.

دیلماج: وهرگیپر (مترجم).

دیلاتی: دیلی، دیلیاتی، دیلیتی، دیلینی.

دیهن: روخسار (منظر، واجهه).

دیهک: زمانه ییج هنجاری، ئیرهق.

دیاری: ژن باب، دیماریی نانکو ئه وهکی وهکی ماری: <دی + ماری>.

دیوان: دوومان، تاری و دوکتیل، مژ.

دیهمشور: سوراف و سپیاف، تشتهکه ژن روویج خو پین دشون و جوان دبن.

دیهمک: گشتهک.

دیهمک: کونکهکی گچکه یه ئافنی دکه نه نا، دیمک درستتره و کوردیتتره.

دیندار: مرؤقی پارتیزگار، دارهکی مه علومه ل کوردستانن ژ خانه واده دار بهروویه.

دینده بیره: دبیژنه وان تیبیان کون نهؤ ئاقیستا پین هاتیه نفیسین.

دین: (۱) ئابین، ئول، ریبازگه، موشته ره که بله فزا خو. دبیژن:

دین وشه یه کی ناف زاراقیت سامیان و ئاریان، ئاران بهلی

یا (مرجح) نهوه کون ئه سل و ریشه ییج وی ئیرانیسه و

سهروکانیا وی ئاقیستایه کو «دینا - دهینی» هاتیه

ههروهکی لزمانن په هله ویدا ژنی هاتیه و (اصح) نهوه کو

عه ره بکاری بوویه؛ ۲) دین، ههروهکی: «عالمه بدهرد و

برینن ماده مادیدار و دینن - خهف دبت ره مزا نه قینن فی

بزان بچ شهبه یه» «جزیری»؛ ۳) به عنا شیت هاتیه و زوره

ژی دهن، دهنک، دهنن ئافنی: «دینا بدینا باخیتقه» «په ند»؛

«دین نه هه ره ئه ون بچولا دکه قن» «په ند»؛ «رزقن دینان

لهارانه» «په ند»؛ «نه دین ته بگین، نه دینان بگین»

«په ند»؛ «نه قوتانن میتری، نه گانن دین و هیری» «په ند».

دین په ناه: په نادهرن دینی. پارتیزکاری دینی (حامی الدین).

دین درست: (مخلص) و دلسوزی دینی.

دین درست: دین دوروستی.

دین په روه: دین خودانکه ره.

دین سز: بییدین (ملحد) (ک، ت).

دین تنک: کیم دین.

دین و دینانن: (تعصب) ی دینی: «مرؤف ژ دین دبیبت ژ خوین نابیبت» «په ند».

دینینه: دیتنه قه.

دینیه وه: بنییره دینینه.

دینار: ژ دناری ئاقیستی عه ره بکاری بوویه یان ژ دیناریوسی، ئان ده قه را یونانیه هاتیبیت.

دینن: دوونی، دوین، دینه (البارحه). واژه به کی موشته ره که

ما به ینا کوردی و فارسی، ته نن د فارسیدا دنقیسن: دینه و

دخونن دینن، بوژنا کیم عه قل بکار تیت.

دین دوژمن: نه یاری دینی.

دین و هار: شیت و شه وارت، هارو دین (مسعور).

دیندر: ژ دین وهرگه ریای.

دیو: لا، روو، رهخ، ئه و دیو، ئه ولایه، ئه و رهخه.

دیوار: (حائط): «نه کو دیوار به گو هین بخودن که ی بخودن -

بچره نگی نه کوری ئه شکره ئه سراری حدو» «جزیری»؛

«دیواری سه ره فری» «په ند».

دیواره: دیواره کی نرم، وهکی دیواری، نیف دیوار.

دیوان: جی دانیشتنا مرؤقان به کومه لی، دیوانن شیعران.

دیوانخانه: ئه و ئاقا هیه کو بو مه جلس گریدانن هاتیبیه ناماده

کرن، کوچک.

دیوانخان: بنییره دیوانخانه.

دیواری: ئه و شیشه ئاسنه یه کو دز دیواران پین کون دکهن.

دیواندر: ئه و که سه کو لشف بیریان درهنگ رادبیت، ئه و که سه

کو درهنگن شقی دجیته بگوندقه.

دیوودهو: دیواندر، مرؤقن ده قراست.

دیواندهر: دیواردهر.

دیوالی: دیقالی، جهژنه که ژ جهژنیت ئابینی لنک سیکان کول

۳۱ هه یقا ئو کته به ری ل مه عبه دئ زتیرینن ل هندن تیتته

کرن، بو نافی زه لامان ژنی لنک کوردان بکارتیت. دیاره

کوردان په بوهنده و عه لاقه ی که قن لگه ل وی ئولن هه بوونه.

ئیزدیان ژنی جهژنه کی وه سا هه یه لوئ تاریخی یان نیزیکی

وی تاریخن به ریا دکهن.

دیار: ئه شکه را، کو بی بلند ژ چپای، راهندا، بهلی (واضح).

دیارکرن: ئه شکر کرن، بهلی کرن، خوویا کرن.

- ديارى:** پيشكيتش (هديه؛ ۲) ئەشكرابى (وضوح).
- ديارناو:** ديارناف (اسم علم).
- ديان چەرمە بوون:** ديان چەرمگ بوون، ديان چەرمەگە بوون، ددان سپى بوون، برىتبه ژكە نىنى.
- ديان لى تىژ كرن:** ددان لى تىژ كرن.
- دى:** (۱) جىناقە دچىتە سەر ئەمرى حازرى و غائىبى وەكى: «دى وەرە، دى وەرەن، دى بلا بىن، دى بلا بىت، دى ھەرە، دى بۆر»؛ (۲) داي، گوند؛ (۳) دىھا ئالفى حەيوانان.
- دىدك:** (۱) دىدەرەش؛ (۲) بىبىك، بىبىلك، بىبىلكا چاقى.
- دىدەرەش:** ئەسپل (طحال).
- دىدەوان:** دىدەفان، زىرەفان، زىرەفانى قەلايى.
- دىدەفان:** بىنپرە دىدەفان.
- دىر:** (۱) وشە يەكى رۆمى، پەرستشگاھى مەسىحيان عرفانى و شاعر گەلەك جار دىرئ بەعنا دونىا بكار دېن؛ (۲) پاشكۆيەكە لىپى ھندەك ناغان و سىفە تان تىت و مەبەستى فاعلى دەمدرىژى بى (استمرارى) ددەت وەكى: ناقدىر، چاقدىر، دەنگدىر، شەودىر، خەرماندىر، ھەوادىر، فەرماندىر.
- دىرەگا:** ئىرەگا، ئىشارى، ھەر دو وشە لزاراڧى شەبەكىدا تىن بەعنا (العصر)، درەنگ و لئاقىستايىدا (دەرى گايۇ) بەعنا درەنگ ھاتىبە.
- دىرىن:** وەكى دىرى، برىتبه ژكەفن، ژمىر، گۆبىن، گۆرىن.
- دىران:** دانەبت، كاڧل، وىران، فراوان، مخابىن.
- دىرانى:** ئاڧى كرنا عەردى.
- دىراو:** پەنگا، پەنگاڧ، سكر، سەد، خەمى.
- دىر:** خەت، رىژ.
- دىرس:** وىران، دىران (ك، ع).
- دىرسى:** وىرانى، كامباخى (ك، ع).
- دىرىنە:** ناقدىر، كەڧن (مخلد).
- دىران:** دەرباز كرن، جائز دىران، ئىجازەدان.
- دىرندىر:** ناگرەكى مەزەنە فەلە لروژا ۱۴ ھەيقا رەشە مەھىدا ھەلدكەن، دىبىژنى دىرندىرئ.
- دىركى:** نەوعە ھژىرەكە، ناڧى گەلەك گوندانە ل كوردستانى، ئانكو وىرانى.
- دىز:** دىزە، بۆز، رەشتالە.
- دىزەك:** مروڧنى زكەش، مارزك (لئىم).
- دىزەكى:** زكەشى (لئامە).
- دىزىز:** بۆرودىزە.
- دىزەلە:** گووھشك (زەرور) كىوژ كوردىتر و فەسىح ترە.
- دىزە:** رىبازگە.
- دىژن:** دىبىژن.
- دىڧ:** دىر، دىڧە، دىڧاز (عفريت).
- دىڧا:** دىڧ.
- دىڧە يەسە:** دىو پەرست، شەيتان پەرست، دىو پەسەند.
- دىڧە پەسە:** بىنپرە دىڧە پەسە.
- دىڧۆك:** دىڧۆكە، سىزۆتە (متشطين).
- دىڧەرە:** دىوەرە بەقالوشك.
- دىكوانە:** دۆكانە، بىكوانە.
- دىكرن:** تەماشا كرن.
- دىكانى:** وەكى گوندى يان، گوندىيانى.
- دىگە:** خالەت، مەت: «دى + گە» ئانكو لىجى دايكى.
- دىل:** دىلك، دىلەسە، دىلەسەگ، سەگى مى.
- دىلەبا:** دىلە بەبا، دىلەبا كوردىترە.
- دىلەوانى:** جۆرە ھەلپەركى يەكە، ھىلەوايى.
- دىلەمار:** جۆرە مارەكى زور ب ژەھرە.
- دىلىن:** سەپىتك.
- دىلاندىن:** دەلاندىن، خوناڧ (ترشح).
- دىلەدر:** برىتبه لژەنا شرىدە و بى پەروا و ھەشەرى.
- دىلىز:** تەماشا واژەى دالانى بكە.
- دىم:** روو، ئاڧنەدارى، ھشك، دىمەن، دەھىم، روخسار، رەنگ.
- دىم و روو:** ھەر دو وشە بىەك مەبەستىن: روخسار.
- دىم دوور:** ئەڧ واژەيە شاعر گەلەك بكار تىن، ئەو تەشەببھا دلدارى خۆ بدورى دكەن: «دىم دوور ژ دىرئ ھاتەدەر» "فەقىق طەيران". دىم لەھمى وەختان دەربارەى پەسنى تىت بەكسا بىچم و چەھرەى ئەو لدەراڧى (مدح) و (ذم) ى تىن. دىم لدەراڧى (ذمى) چجار نەھاتىبە. دىبىژن: ئەھرىمەن چەھرەگان، دىبىژن: «بىچمى سەى»: چر و چاو سەگ.
- دىمەكارى:** عەردى ببارانى ئاڧى دىبىت، عەردى كىشلاخ.
- دىمەرۆ:** دىمەكارى، شىڧ ھشك.
- دىمەك:** جەودك.
- دىمەرۆك:** بىنپرە دىمەرۆ.
- دىمى:** بەرھەمى نەئاڧى.

دويمه دوو: پروويه پروو: «دويمه پروو بارى كه رينه» "په نند".
دووبرو: كوزهر، گايين گروز، به لى دوبرو درستتره.
دوويين: نه وه كو دووا دبينييت بريتيه ژ مرؤقى مونا فاق، حه وپيل.
دووييني: (نفاق، حول) چكو مرؤقى حه وپيل كه سه كي بدوو كه سان دبينييت.
دووياره: جار لپچ جارچ (مكرر).
دوويرا: هر نه سستيرييت فرقينه (فرقدان) دو نه سستيرييت دره خشان دكه فنه راهنداڅي (دب الاصغر) ي.
دوويال: فهند، لپب، حيله.
دويمه سهر: دو باره.
دويمه ركانى: دوو تفاقانى.
دويمه ردان: بده سته به ردان، ناقى گونده كي كوردانه، ل كوردستانا عيراقى - ناكه.
دوويين: چاڅ خپل (احول).
دوويات: دوو جار فنه قلاندنا ناخفتنى، (ترجمه، شرح) كرن.
دووييا: ده عبايه كي كرمي به لناڅ چقل و به لگيت دار به پروان دژيت بژ رهنك كرنا نارمووشى سوودى ژئ و هره گرن و د پزشكيدا زور سوودمه نده.
دوويين: دووييا.
دووياره: دوو نيڅ، دوو كهر، دوو لهت.
دوويارچه: بنپره دووياره.
دووت: په يام (رساله).
دوواتيه: په ييك، پوښت.
دووتا: دوو ژماره ژ هر تشته كي.
دووتيج: دوو نامرازى برينى.
دووتيج: دوو پيښت.
دووتا كرن: وه رپيچان، دهقدان.
دووته رپيش: دوو تاده.
دووجه نند: دو به رانبر.
دووجه نندان: گه لهك جار به رانبر.
دووجه مه: دو ركعت نقيڅ.
دووجار: تووشه اتن.
دووج: وشه يين ميترانى دياركرنيتيه به لى بلتقانه نه به ران.
دووجك: (قيد) دووچك د زمانى كورديدا زوره. واژه به كه كو مه به ستنى فيتعه له كي يان سيفه ته كي يان واژه به كيدى بزه مانى يان مه كانى يان چاوايى و حاله ته كي گري ددهت و (مقيد)

دويميله: كه ردر.
دويمكه: بنپره جه ووك.
دويم و دهنگ: دهنگ و رهنك راديو و تلفزيون.
دويم جامه: پارچه قوماشه كي خه ته خه ته چيدكه ن هه تا كه وگير خو لپشت وى په نا بدهت و كه وا بكوريت، بيتره كا پيڅ هاتيه ژ ديم = روى (وجه) وه (جامه) نانو (قماش).
دويمره: بنپره ده سترؤش.
دويم: تشته كي مه نته شه يي به (اسطوري) پيچه وان هى فريشتانه، وشه به كي نه هريمه نى، پير هه فى.
دويمار: ديمار، ديماساز، ديمال، ديموالى، دهوال، ديمو، نه جنه، عفريت، شه يتان، هه ميژى و شيت نه هريمه نينه.
دويمى سپى: عفرينى سپى.
دويمى رهش: عفرينى رهش.
دويمه شيت: نازناقه بژ دهرويشيت شيخان بكارتيت، شيتوكه.
دويم و درنج: عفرين و رهش شه فى به (هيولا).
دويم دلرهق: بى ميهر، بيدلوفانى، بى به زه يي.
دويمه لوك: مرؤقى پرتويى بييسهر و سه كوت، په شمالوو.
دويمه سنه: ديمويه سندن.
دويمه زمه: پير هه فوك، پير هه فى، غول، ميتره زمه.
دويم تاده: تاده، پاكر كرنا زه قيبا ده رانه تى بژ جار دوويى.
دويم تزل: دوو دين (مذبذب، ملحد).
دويمه سستير: هر دو نه سستيرييت ده سته خووشكيت (سهيل) ي.
دويمه تويين: دژ ده سته يارى يى كاغه زانى.
دويمه تيل: دو عه شيرت.
دويمه ننداز: دووچه نندان، دوهنده، دوو جار هنده (مضاعف).
دويمه نبرو: حاجبين: «لما به ينا دوو نه برويان، دبينم قاب و قه وسه يينى» "جزيرى".
دويمه كلك: دوو ژماره، دوو كپيل، پاش: «ساله سه ره ژين نه ساله دوو هژين» "په نند".
دويمه مين: ژمارا دوو، قوناغى دوويى.
دويمه پاي: نه ماي، قه بريايى.
دويمه او: بنپره دووياره.
دويمه پاك: = =
دويمه دوا: سه ره نجام (اخيرا).
دويمه وان: (۱) ناخفتن؛ (۲) ژماره ۲.

دوورنگ: (١) تشتی چند رهنگهك ههبن؛ (٢) بریتییه ژ مرۆقی (منافق).

دوورهه: دوورنگ، دوو ریشه.

دووره: دوورهه، دوورنگ.

دوورنگی: دوو جوو، نفاق.

دووری: دوورایی، دووراتی (بعد المسافه).

دوورنه: دوورنه، دوورنه (حصاد).

دوورنه گهر: دوورنه گهر، دوورنه گهر.

دووروومان: دووریمان، دووریار، دوورانن، دوورین (خیاطه).

دوور: بیانی، دوورئی.

دوور په ریزی: ته ماشاچی، ئەو كه سه كو د دوره دورهی کاری راوه ستای.

دوور په ریز: راوهستان، دووره دورهی کاریک.

دووریش: دووریشك، ههستی یی ساقی یی پیشی یی.

دووریشی: دووریش، دووریشك، ههستی یی پیشی ساقی. چزی دوویشکی یان ستینگی یان زهرده واله ی و بیجگه ی ونزای ژ جانه وه ریت ژه هری و چزدار (ابر الهوام السامه).

دوورمهخ: پین لیدان، ئەو كه ئینك پینه كی ل ئیكي بدهت.

دوورمهخانی: پین پینانی ههرد دوو واژه شه به كینه.

دووردی: ته لپ، ته لپهك، یهك ته لپ: «دورد + ی»: «سافی شه مراند قه خار دوردی - مانه ندی ده ری لسانئ كوردی» "خانی".

دوورهدئ: ری دوور.

دووركوژ: ئەو تشتی روبكیشری، ئەو تشته كوژ دورقه جوان بیت.

دووربه دوور: ژ دوورقه.

دوور په ریز: خویاراستنا نیچیرقانی هیژا دوور ژ نیچیری.

دورست: راست (صحیح).

دورستكرن: ئاماده كرن، حازركرن.

دورستبوون: راست بوون.

دورستی: راستی.

دورستایی: راستایی (استقامه).

دورگه: درگه (جزیره).

دوو: ناوه راست، مرواری مهزن.

دوور و نیزیك: ئەف وشه یه كه د حاله كیدا بكار تیت كو گیاندارهك لدوو کیانداره کی بکه ته غار، جار لیتنیزیك بیت و جار لی دوور بکه قیت.

دكهت. (قید) یان دووچك سه چهند قسامه: (١) قهیدیت زهمانی وهکی: ناگهان، گاه، گهه، په یوهسته، هه میسه، هه مواره، درهنگ، زوو، سییدی، پار، پیتری، پییار، دوهی، شهف، روژ؛ (٢) قهیدیت مهکانی وهکی: ئەوجی، ئیره، ههرجی، هه می جی، ئەقراز، نزم، نشیف، پاش، پیش، چهپ، راست، هندور، دهرفه؛ (٣) قهیدیت مقرداری وهکی: کیم، زۆر، گهلهك، فراوان، زهحف، مشه، پیچهك؛ (٤) قهیدیت نهفی وهکی: نه، نو، هیچ، هه رگیز، چونه، تونه؛ (٥) قهیدیت (تاکیدی) وهکی: بی گوتن، چ پت نه قیت، ناچار، مسۆگهر، بیگومان، راست و درست، کورت و کرمانجی، بی چند و چون، بی لادان و بادان، بی قهشارتن؛ (٦) قهیدیت (ترتیبی) وهکی: دهسته دهسته، کۆم کۆم، یهکان یهکان، یهك لدوو یهك، ژریشه دهم و دهم، گاڤ و دهم، دهم و گاڤ، پهی دهریهی، پهیاپهی؛ (٧) قهیدیت گومانی وهکی: دبیتری، گۆبی، مه گهر، شاهه، بهلکی، چیتدبیت؛ (٨) قهیدیت ته شبیهی: هوسا، وهسا، وهها، هاهۆ، مانا دو سه رژی تیت.

دووختەرکه بیانوو: کابانی یه کا دهستههل.

دووخشار: گران، دهست نهخۆش.

دووخشاری: دهست نهخۆشی، گرانی.

دووخمه: بنیره دهغمه.

دووخ: دۆخ، ئامرازهك بوڤه هاندنا په موبی، حالهت.

دوودک: دووزله.

دوودک بیژ: دووزله بیژ.

دوودک لیدان: دووزله لیدان.

دوودهکی: قوندەر، رهنگه ئەف وشه یه كوردی نه بیت، وشه یه کی ئەهه یه نیه.

دوودل: مرۆقی دبیر و باوه ریا خۆ پاشو پیشی یی بکهت.

دوودله: دوودل.

دوودلی: پاش و پیشی دکاریدا.

دوودان: قانگدان (که رهنینه)، گرائی هیرو گر تیکهل.

دوورین: (١) ئەو كه سه كو ته ماشای پاشه روژی بکهت؛ (٢) چاوبلکه، دووربینی كو دبیترتی (ناظور) ئامرازئ دویر دیتنی یان وینه گرتنی.

دووردهست: نه بهردهست، ئەو تشته كو دهستی مرۆقی نه گه هیتنی (محل بعید).

دوور نزيك: نهغه وشه په كه ژفه رزانه په كي كوردی كو دبیژن: «دوو: بونه سڼ»، «هیدی: حیل»، «دوور: نيزيك». نهغه گوتنی پیره میره کیه كو گوتی: «دوو» بونه سڼ، نانكو گویالژی هه لگرتو كره هاری كاری پیمان، «هیدی» حیل، نانكو گوهرانوویه دقیت توند لگه ل باختن.

دوور: نيزيك، نانكو چاقتاری بووینه هه تا نيزيك نه بیت تشتا سه ناکه ت.

دوورپه: دهحل، بیسه لان.

دوژ: دز، دزی كهر، دهمیت دیرین هه رینه مالک دا گه له ك خانییا پیکه نافا كهن پاشی دا دوری وان خانییا دیواره كی پان لدور نافا كهن لهر هیرشاو دزا فیجا دگوتنه وان جوره خانییت مه زن گه ل وی دیواری (دز) نانكو قه لات، دزی كهر داتین وی دیواری كون كهن وه دا دویژی را مالا دزن، فیجا دزی كهر لقیزه هاتیه. سارق.

دوژی: دزی.

دوز و دهوال: دز و ره شی شقی، دز و (هیولا)، چه وله ك.

دوزه له: بنییره دودك بیژ.

دوزه له بیژ: = =

دوژمان: دوو پروو.

دوژ: دژ، درژ، توند، تیژ، ناف چاف گری.

دوژگه: چی دژ و توند و ته ننگ و نه خوش. لئاقیستایدا «دوژهنگه» به عننا دوژخ (سعیر) هاتیه: «دوژ + انگه»: «بئس + المصیر».

دوژگه فهند: دوژگه وه ند، دوژگو، فه حشی بیژ، خه بهر بیژ.

دوژمان: دوژنام، دوژمان، دوژمین، جقین، دشنام.

دوژنام: بنییره دوژمان.

دوژواری: دژواری، توندی، تیژی، تیشی.

دوژوان: بنییره دوژمان.

دوژه: تووره، سلسلوك (غضوب).

دوژمن: دوژمن، نه یاری.

دوژمنی: دوژمنی، نه یاری.

دوژمنایه تی: دوژمنایه تی، نه یاری.

دوژمناتی: دوژمناتی.

دوژمندار: خودان دوژمن.

دوژمنداری: خودان دوژمنی.

دوژین: قریژی، جقین.

دوژیندار: جقیندان.

دوژین فروش: جقین فروش، خه بهر فروش.

دوژوار: ته نگاش.

دوژواری: ته نگاشی.

دوژ: درژ، پاشكویه كه نافی دكهنه (صفه مشبهه) وه کی: روودوژ یان روودرژ، روژه کی دوژه (درژه).

دووسهر: مه عننا بدولایان كار دكهنه، دوزمان، دوپروو، چاپلووس، دو چلس، دو چق، داری دوسهر.

دوساخ: به ندیخانه.

دوسهری: چاپلووسی (ملاقی)، دوسهره زیقزقنه، نافی هندك گوندیت كورستانی به.

دوسهر: نیکویکیشان، یان بیپشان.

دوستار: شاشك، ده ستاریكو ناری پی دهیرن، نهف گوته ژ دوو وشه یان هاتیه لیکدان: «دهست + هار» نانكو بدهستان دهیرن.

دوشاف: دیشاف، دوشاف.

دوشاخ: نهو گیسنه كو بیخنه کوبره و پیچه کی بسهرقه زیده كهن.

دوشمن: دوژمن، نه یار (عدو).

دوشمن: دوژمن، دوشمناتی، دوشمنایی، دوشمنی، دوژمنی، نه یاری.

دوشمنداری: خودان دوژمن.

دوشت: زقر، ده ستنه خوش (صعب).

دوشه مبه: دوشه مبی، روژه کی هه فته یه دكه قیسته مابه ینا نیک شه مبه و سڼ شه مبه.

دوشمان: بنییره دوژمان.

دوش چه ره: دوژ چه ره (عبوس).

دووفلقه: نهو داره كو بمشاری سه دردی بی فلق بکن. داری دووفلقانه (دوتا).

دوفاق: بنییره دووفلقه.

دووفلیقانه: = =

دووفسنگ: جوژه کولی به كه كالكا وی زوری کاریه و لعهردی رهق دچه قینیت. نهف گوته ژ دوو وشه یان پیکه تیبیه: «دووف + سنگ» نانكو: «کلک + سنگ».

دووف: کلک، دوولک.

دووفدووقك: بنییره دیقدیفک.

دوگوه: کونوره، شهنه یی دوگوه .
دولیلی: دولیلی تهننگا نیچیرییه کو بدو لوبیلیانه .
دولا: دوروو، دوکنار، دوبهره کانی .
دولازهن: نهو کهسه کو سوودی ژ ناتفاتیا خه لکی وهر دگریت و لهر دولایان ددهت، په ند، «ژ ناڤا شیلی ماسیا دگریت» .
دولایی: پشته وانه یی دهرگه یی، دوبهره کانی .
دولژ: دوتویخ، بته و .
دولژره: دولژنه .
دولژنه: کهسج کو بکه فیهته سهرده قی خو، دهمه پرو .
دومبه: کلکا په زئی سپی کو دبیتنی دونه، ههمی دونه، دونتی وی چیتره ژ بهزی .
دومبه لان: نهو عه کفار که که کو بهاران لهردی نیمدار چیدبیت .
دوم گورگ: کنایه ته ژ سپیده یی کازب .
دوم گاو: قامچی .
دومبک: ژ دومبه روی عهره بکاری بوویه .
دوونک: دومبه .
دوونگه: قهله و .
دوونتی: دوینتی، دوهی (دیروژ) .
دوونیف: دونیم .
دوونیم: دوو نیف (نصفین) .
دوون: حال (حاله) .
دووندان: ددان .
دوواله: قاییش .
دووازده: ژماره ۱۲ .
دووازده مانگ: دووازده هه یف .
دووازده ئیمام: ههر دووازده ئیمامیت شیعه یان، نه فی و نه فی چرکیت پیغه مبهری دگهل علی دبیتنه شیعه بیت ئیمامی و جه عفری و (اثنی عشری) . لقیتره هه ژی گوتنی به کو شیعه بخوژی ۲۳ تیره و جوړه نه: (۱) ئیمامی (اثنی عشری)؛ (۲) (ئیسماعیلی)؛ (۳) (زهیدی)؛ (۴) (یه عقوبی)؛ (۵) (ناصری)؛ (۶) (منصوری)؛ (۷) (صباحی)؛ (۸) خه لفی؛ (۹) جارودی؛ (۱۰) نه بته ری؛ (۱۱) نه ختی؛ (۱۲) مختاری؛ (۱۳) (الحاقی)؛ (۱۴) کاملی؛ (۱۵) (اعرابی)؛ (۱۶) (اخرابی)؛ (۱۷) (ذاکری)؛ (۱۸) نه ژده ری؛ (۱۹) سیاتی؛ (۲۰) کیائی؛ (۲۱) کربی؛ (۲۲) کاکه بی (علی الهی)؛ (۲۳) شیخی .

دووقه لانک: = =
دووق مساسه: کلک، مه قلی، قهله مه لوک، قهله به لهک، قرک .
دووقبه لادان: دووبه ردان، تیبورین، ناڤی گونده کی کوردانه ل کوردستانا عیراقی - ئاکری .
دووقده: دووقده، زه به لاج، (دووقده بکارتره) .
دووقده: لنیقه کیدا بوویه دوچه ندان، ئاڤا هیا دو نهوم، دوکهر .
دووقات: بنیتره دووقده .
دووقیمهت: دو بها، گران بها .
دووقه دوق: حکایه تا قدقدا دیکلی به .
دووقون: دوزمان، دوروو، وشه یه کی نه هریمه نی به .
دووقندان: کورتیخا گیانداران .
دووکهل: دووکیل، دوو، دود، نه سلج وی: «دوود + کهل» ه .
دووکیل: دووکهل: «دوود + کهل»، بنیتره دووکهل .
دووکیلی: دووکهل گرتی، دووکهل لوی .
دووکیلی: نهو تشته کو لهر دووکیلی ره شبوویی .
دوک: ته مهت شیانی (وسح) .
دوکان: مغازه، سه کوو، ته خته گه، عهره بکاری بوویه بژ (دکاکین) .
دوکاندار: خودان مغازه، خودان ته خته گه .
دووکله: قازیباز، گیانداره کی گچکه به .
دووکهلان: قانگدان، که ره توونه کرن .
دووکهلگیر: دووکهلکیش، بغیری بادگیر (عبار الهوا) .
دووکله: که مگیزه، ته شیله .
دووکور: قوره به شه .
دووکویی: هه ف پشک (مشاح، مشترک) .
دووکمه: قویچه (زر، ازارار) .
دووکه فتن: بدووکه فتن، خودانه رهنان، پهیره وی لیکن .
دووکله: دژیین .
دووکمه: بنیتره دوکمه .
دوک: دونگ .
دوگیتسن: دوگاسن، دوو جار کیتلانا عهردی، دوو گه واسن .
دوگورد: جل نقیژ، بهرمال (سجاد الصلاه) .
دوگورمان: چارشانه، قهله و (ت) .
دوگورمان: دودل (متردد) .
دوگورمانی: دودلی (تردد) .
دوگورمه: دوگورمان .

دۆزخین: (تکە) ئەف گۆتە ژ دوو واژەیان پیکھاتیە و چەسپە: «دۆز + خین» نانکو دوروهرتیخ.

دۆخرەمە: سەلەتە، زەلەتە، سەلات، ماست و خیار.

دۆخەری: یاری یەکی کابانی یە.

دۆخ: (۱) ب مەعنا تیرری راست هاتیە. کوتەکی سەر بزمار: «دلەری ئیرۆ سەحەر ئاقیتتە جەرگتی من دوو دۆخ - یەک ل سینیە، یەک د دل دا، لەو ژ من تین ئاخ و ئوخ» «جزیری»؛ (۲) راستایی تیر؛ (۳) زەلیلی و زەبوونی.

دۆد: خەناوکه، گەردانه (ع،ک).

دۆدک: خەناوکی گچکە.

دۆدی: تۆرتۆ، قەبیچی، قاجی (مقص).

دۆدەکی: قوندەر.

دۆدانە: دۆدانک، مەشکەکی کچکە یە کچکە ترە ژ مەشکا عەدەتی.

دۆدان: دۆدانە.

دۆدی: دایک، «بزاراقتی ئامیدیان».

دۆر: قەراغ، کنار، چارە رەخ، دۆرا دەرگە ی.

دۆرە: ناقتی گوندەکیە ل کوردستانا عیراقی - زاخۆ.

دۆرمەدۆر: هەمی لا، هەر چار رەخ.

دۆرمادۆر: دۆرمەدۆر.

دۆرک: نانێ نەتەنک چ ئی سێلی بیت چ ئی تەنووری.

دۆراخ: توورکەدۆ.

دۆریان: دۆریان، ژ دەست چۆن.

دۆراندن: ژ دەست خۆ کرن.

دۆرەگری: دەرگەهێ لپشتتە خەلە قەگری.

دۆرگری: ئەو جلکە کو رەخیت و ئی نیگارگری (تطریز).

دۆز: تۆل (حق) دیتن، (هدف، طلب)، مەسەلە، ئامانج، داخواز. پاشکۆیەکی لیبی هەندەک سەفەتان تیت یان دکەتە (صفه المبالغه) وەکی پنی دۆز یان دکەتە (صفه المشبه) وەکی: کین دوز، کینەدۆز، داقدۆز، هەر وەسا مانا ریک (طریق) دەت.

دۆزکرن: ئیقاما دەعوایی دزی ئیکتی.

دۆزین: دیتن، پەیدا کرن.

دۆزینەوه: پەیدا کرن.

دۆزەخ: (جەنم) ئەفە لئاقیستایدا «دۆزەنگە، دۆزەخ، دۆزەقە، دۆزەق» هاتیە.

دۆ: دبیتن: دەو، دبیتن: دەویک. بەلی دۆ کوردیتەر. دبیتن: «دۆ ژ ماستی یە» "پەند".

دۆب: لریشە دا «بدۆ» یە ئانکۆ لەزگە، بەلی بدرتیریا زەمانی و نەنقیساندیا زمانێ کوردی عامیانە ی سەر ژ گەلەک وشەیان ستاندن و گورین کەفتە تیدا دوو ب هەر مەعنا لەزکرنی دگەهینیت هەر وەکی بدۆ و ئ مەعنا یی دگەهینیت: «دۆ دۆ حیشتروک - بارت چیه؟ نیسک و نوک» "شاعەرک".

دۆب: (۱) بریتییە ژ دوو ابیرانا پەزی یە؛ (۲) بریتییە ژ فرۆشتنا هەمی پەزی. دبیتن: «وەرە پەزی خۆ دۆب دێدەمە تە و ژ من بکرە».

دۆبەرۆ: ئەو وەکو پەزۆ یەکی بکەنە کونا مەشکی ئەگەر کونەک تیتقە بوو هەتا دکین.

دۆب: دۆل، نەهال (وادی).

دۆیارە: دووچەندان.

دۆت: کچ: کەنیشک، دۆتنام، کچا مامی، دوتەر (شیک).

دۆتنام: کچ مام (دۆت + مام).

دۆتن: دۆشتن.

دۆتەنی: دۆشەنی، دۆتەنی ئەو وەکو خودان پەزەکی یان بزەکی بدەتە ئیکتی هەتا بۆخۆ هندی بشیرە بدۆشیت دەمیکو شیرێ و ئ چکیو بۆخودانی قەگەربیت.

دۆچن: نويسهک، نووسەنەک، میجقاسە، سەپان تیرین.

دۆچ: گیایەکی بەاری یە زیانی دگەهینیتە دەخل و چاندنی یی.

دۆچەر: ئادەکرنا وان گیاییت کو زیانی دگەهین.

دۆچەدر: بنیەرە دۆچن.

دۆخ: گیخ (دونیا مە لسهەر دەمی بەری نەمایە) (حال، حالەت).

دۆخی کارا: (حالە الفاعل).

دۆخی خاوەنی: (حالە التملک).

دۆخی بانگ کرن: دەمی گازی کرنی (حالە النداء).

دۆخی خستنه پالی: (حالە الاضافه).

دۆخی کەسی سینی: (حالە الشخص الثالث).

دۆخی چاوەکی: (حالە المصدر).

دۆخی بەرکاری: (حالە المفعول).

دۆخی پەییوەندی: (حالە الجر).

دۆخۆر: دۆشەنی.

دۆخە: دۆخۆر، دۆشەنی.

- دۆزەقە:** بىنپىرە دۆزەخ.
- دۆزەق:** = =
- دۆزدار:** دەعوادار.
- دۆزە:** لئاقىستايىدا «دۆزەنگە» ھاتىيە ب مەعنا (بئس المصير).
- دۆزەن:** مەشكەزەن.
- دۆزەنك:** مەشكە كىچكەلە.
- دۆژ:** ئاشووزن، ئەو بەندە كۈ دەقىچى جوالان پىچ ددروون.
- دۆژىتى:** سەختى و دژوارى.
- دۆژ زى:** بىنپىرە دۆزەخ.
- دۆژكىشان:** وەرىس كىشان (جرالھىل).
- دۆژنك:** زىل كە، ناودۆك، دارى مەشكى، زىلكۆ.
- دۆس:** دۆست، ھەقال.
- دۆستى:** دۆستىنى، ھەقالىنى.
- دۆستايى:** دۆستاتى.
- دۆستك:** دەولەتا دۆستكىيان، لىژۇئاڭشاى كوردستانى فەرمان رەوا بوويە، دەولەتەكى كوردى پەتى بوويە.
- دۆسكى:** غەشپىرەتەكى مەزىنە مەنسۇبە بال دەولەتا دۆستكىيان.
- دۆستبوون:** ئاشتىبوون.
- دۆش:** تىشتەكى كۈن كۈن وەكى بىنپىرەنگى يە ئاقى بەلاڭ دكەتە سەر سەرى مرقى لىھەمامىدا، گۆشتى رانكى نىزىكى دوونكى، پاشگرەكە مەعنا (اسم فاعل) ى لىناڭى چىدكەت، وەكى: چىل دۆش، پەزدۆش، بىز دۆش.
- دۆشىن:** دادۆشىن، شىر ژ گۇھانچى ھەيوانى دەرىيان.
- دۆشك:** بەرى سەردانىشتى. سەكوو.
- دۆشاو:** دوشاڭ، دۆشاڭ.
- دۆشاومىزە:** دۆشاڭ مۇ، تىلا شادى.
- دۆشاوى:** دۆشاڭ، وەكى رەنگى دۆشاڭ.
- دۆشىن:** دادۆشىن، بىرىتە ژ مال ستانى ژ خەلكى بەھەر ھىلەكى: «دېيىژن نىرە، دېيىژى بدۆشە» "پەند".
- دۆشەك:** ئەو قوماشى كۈ ھەشاندى ژھرى يان پەمبوى و لسەر دىنقن: «لە ژىرى ھىزى ھىزان بویتە دۆشەك» "حاجى قادر".
- دۆشەكلە:** دۆشەكى كىچكەلە.
- دۆشەمە:** دۆشەكى سەركوسيان و قەنەپان.
- دۆق:** ۱) چىقى سىتور، نەوعە قوماشەكە (دۆق و مەترەق ھەر دۆ يەك مەعنانە); ۲) زىچىكرنا دۆرا غەبايە، خەرجى كرن.
- دۆقچىك:** بىنپىرە دوق.
- دۆقدۆقە:** بى شەرم (شرار)، فىتنەچى، زەبەللاخ، دۆق بدەست.
- دۆقلمەر:** دوقدۆقە.
- دۆكە:** گەرۆكى، ئافەتەكە لىشىنكاتى و دەرامەتتى توش دىبىت و خراب دكەت، ماددەيەكى زەرەھەكى دۆشاڭى بە.
- دۆك:** تەشى.
- دۆكاتە:** بىگوانە.
- دۆل:** نەھال، مۇئەنەپ خوار، گىرپىل بون، دھۆل.
- دۆل كرن:** گىرپىل كرن.
- دۆلانچى:** دىلەوار، پرمەكرە، ئەف واژە رەنگە كوردى بىت.
- دۆلدەرمە:** بەستەنى (ت).
- دۆل بوون:** گىرپىل بوون.
- دۆلايى:** چەميايى، غەردى پەست.
- دۆلاغ:** ئەو گۆرەيى ساقى بە.
- دۆلار:** دراڭى ئەمىرىكى بە.
- دۆلكە:** دۆلچە، دۆلك (دېيە).
- دۆلەدرىژ:** تىلا دانگ، تىلا شادى بە، نەھالا درىژ.
- دۆلەرەش:** بىرىتە ژ غەردى كوبر و تارى، نەھالا رەش.
- دۆلە:** ئىپراغ (ت).
- دۆلاب:** دۆلاڭ، غەربەكارى بوويە و جەمە بوويە سەر (دوالىب).
- دۆلپا:** چەل و مەل، مرقى پىنك، چەولەك.
- دۆم:** ئەو كەسن كو ئامان و نامرازىت دارى چىدكەن.
- دۆمى:** ھەشالى ھەر و ھەرى: «كرىڭى دۆمى، نە كرىڭى رۆژى» "پەند".
- دۆمىنە:** يارى يەك ژ يارى بىت قومارى.
- دۆنەكى:** قىرئى، چركن.
- دۆن:** روين، روون.
- دۆندان:** بىرىتە ژ بەرتىل دانى، دوكانكارى (تدھىن).
- دۆناودۆن:** (تناسخ، تناسخ الارواح) دۆنادۆن جلك و بەرگ گۆرىنى قەدگىت.
- دۆنوتەنى:** تەنى و دۆن بىرىتە ژ رىبەكى كوژ مرقى قەنەبىت.
- دنادا:** بەخشندە (بخشندە، كرىم).
- دېدب:** دەنگەكە گازى پەزى پىدكەن نە بىتپ بەلكى بلىڭ.
- دېدبى دەبى:** دى وەرە دى وەرە.
- دېدب:** دېدۆب، دېدۆب، زىرەڭقان، نىگەھبان.

دروو: پاشکویه که معنا صفة المبالغه (دگه هینیت وهکی): جلدروو، کورتان دروو، که فش دروو.

دروود: سلاط (سلام، صلاة).

درین: وهکی مروف درین.

درشت: زفر، زوور، فر، کر.

درز: تیک، شفق.

درازان: تیکبون.

درژ: گرژ، نه نی گری، ناسی.

درژی: گرژی، ناسیاتی، نه نی گری، دژی.

درشتی: زفری.

درکاندن: دهنگ ژ کارهکی یان باشهکی ئینان.

درگا: ده رگه، درگه.

درگابون: ژیک فه که لشین، ژیک دراندن.

درگا ژانان: پشته دهر، دهر کاته.

درم: پهرسیف.

درنج: رهش شفق (عفریت). ته غه کورد هر دو وشه یان ژ دیو و درنجی جوت دکهن دبیتن: «دیو و درنج» رهنگه هر دو وشه معنا دیون.

دنگه: نهوبه ری مه زنه کو دانه قوت و دانه هیر کو ساقاری پی دقوتن، کورمیتن.

درنگین: گورمیتن، گورمه گورم.

درنه: هندک کرمن ناف که قلی گاره شان په روه رده دین ددهمی بهاری و لاوازیاه هیوانان.

درس: درست.

درست بوون: ریک بوون، راست بوون.

درستی: راستی (عدالت).

درستایی: درستی.

دروشم: دروشم، بیچم، روناکی (رمز).

درووتن: دروون.

دروشه: واژه، ووشه.

درهخت: دار، ئیش.

درهخشان: چریکه دار: «درهخشان درهخشان بوو سه نا بهرقی (تجلیایی)» «میرعمادهدین».

دریشه: کونه سمکه، درهوش.

درهوشانه وه: درهخشان بوون.

دریغ: مخابن.

دبستان: قوتابخانه.

ددان: دندان، دران (سن).

ددانوک: هر تشته کی دهنده و داندانار.

ددان خوشکه: نه سپل، سپل.

ددانه: ددانوک.

ددک: بنیره دودک.

ددا: داپیر.

ددان هه سپ: بریتیه ژ ددانیت مه زن.

ددان ملهتیب: ددان فر.

در: توند، تیژ، دژوار، دلیر (جسور)، پاشکویه که نافی دکه ته (اسم فاعل) وهکی: جلک در، پیلاط در، دیوان در، پاشدر، مهشکه در.

دریان: پاره بوون (تمزیق) بو مرنا کافریتی بکارتیت.

دراندن: پاره کرن، ژیکه کرن.

دره در: جره کیشی و دهمه قال.

دریای: دریای، پاره بووی.

درن: بیتن فال، بیتن در، بیتن سه حر.

درگه: دورگه (جزیره).

درک: خار، ئستری.

درکاو: ئستری زار.

درکین: بنیره درکاو.

درگه: ئاقدیر (جرف). تیتته دیتن کو ماده یی (دری) ی چند معنا و مه بهستان دده ته دهستی مه کوردان بو وینه: «نهف قوماشه دره، نهف عه رده هه می درکه، نهف چه مه هه می بوویه دهلی و دری، نهف سه گه پاش دره، گورگی زکی چیلامه دراند، هرچ درنده یه کی زیانویه» مه عنایت وان واژه یان ژیک نه دوورن.

درهنگ: (متاخر) لثاقیستایدا (دهری کایز) مه عنان درهنگ هاتییه.

دراث: دراو، پاره.

دراو: پاره (نقود): «دراقی سپی بو رژا ره شه» «په ند».

درۆ: نهو ئاخفتنه یان کرداره کو راست نه بیت.

درۆزن: درۆ بیژ، درۆ کهر.

درۆ کهر: درۆزن.

درۆ هه لیه ستان: درۆ تراشین، درۆ چیکرن، درۆ بسهر خه لکی فه نان.

خه مگین، توند، نه ئارام، به دئه ندیش، رووترش، دژوار، ناسته ننگ.

دژهخت: دژه رهج.

دژه رهج: دژه وخت گه ننگ.

دژه وخت گه ننگ: که فته ناخی (بیت المقدس) یه.

دژکام: تام ته حل.

دژپه سند: ناپه سهند.

دژایه تی: دژمنی (تضاد، معاکسه).

دژبوون: دژوار بوون.

دژمان: دوژمان، جفین.

دژمناتی: بنییره دژایه تی.

دژمن: دوژمن.

دژوار: دژ (مشکل) وارێ نه خویش <دژ + وار>.

دژواری: ته نگافی، دژوار درستتره ژ دشواری.

دژوون: قریژی، جفین، جفین ژی هر ناخفتنا قریژی یه.

دژهویی: (طباق) (مصطلح) ئی علمی به دیعیه.

دس: دهست، دیزک.

دست: بنییره دس.

دستار: دهستهار.

دستار هیران: دستار بادان.

دستار هیرکانی: شقارۆک.

دسماهی: ژنا باردار و لسه رۆژیت زان و منداڵ بوونی، <دهست + ماهی> یه.

دسگر: دهستگر، دهزگر، نیشانی. ئەف واژه یه بۆ وی هه دیه یی کو زاقا بۆ خواستی خۆ دنیتریت پشتی شرینی خوارن و خواستن و بهری فه گواستن. ته غه رژی گوستیله یه کی زتری یه. دبیتن: عه ده تی پاوه نه و بازن و گوهار خزیم و خه ناوکه و گه رده نه ندی ژ وان کوت و قوت و قه یید و زنجیران هاتینه کو سه ری هزاران سال دگر نه دهست و پی و ملی ئه سییر و دیل و به رده یان یان گو هی ت وان دستمن و هه له قه یه کی ئاسنی دکر نه گو هی به رده یان پاشی مسری یان لچی ده ستبه ندی گو ستیل چیکر، مه عنا وی نک وان ئەف گوستیله حه له قه یه کی هه رۆه ری یه و هه تا هه تای یه نانکو ئەو ئیخسیر هه تا هه تا دی هه ر به نده بیت. پاشی زه مانه کی زۆر زۆر دریژ ئەو پاوه نه ئەو خه له که و حه له قه ئەو بازن و ده ستبه نده و ئەو گه رده نی یه و خزیمه ی کو ژ ئاسنی چیکر و

دریخ: دریخ.

دریژ: دراز.

دریژاتی: دریژی، دریژی.

دریژ داوول: مروفتی راهوله.

دریژ کرن: دریژ کردن، دریژه و ماوه دان، پشتی، پالدان، رازان.

دریژ بوون: بوونا مروفتی بدریژ: «دریژ بی ریژه» "په ند".

دریژی: ده رازینک، سه ره ده ر.

دراوس: هه مسا (جیران).

دروودیکیا: سه لاث هنارت.

درپۆنگ: دوودل، گوماندار.

دریاشه: زه رگ، ئامرازه کی ده ریشانه.

دز: ئەو که سه کو تشتی خه لکی به رز هیه هه بۆخۆ دبه ت.

دزی: تشتی خه لکی به رزییه برن.

دزیکر: ئەو مروفتی دزه.

دز و دهوال: دز و ره شی شه فتی (هیولا): «دزی خۆماله ده رگرتن به تاله» "په ند".

دزین: بنییره دزی.

دزینه فه: = =

دزه که: پاش دز.

دزه دهستک: دهسته کا دزان.

دزیایی: دزیایگ، دزراو، تشتیکو هاتیه دزین.

دزگاه: دزگا، دزگه، که مین گه هج دزان.

دزخه نده: که نینا سار و نه ژ دل.

دژیو: ناحه ز، نه یار.

دزان: نه خو شه ویست، نه خو شتی.

دژ: (۱) دبسته پیشکۆی هنده ک واژه یان وه کی: دژوار، دژکام، دژبان، دژقان (نیگه هبانج دژی، نیگه هبانج قه له عی)، دژوو، دژخیم، دژدار (قلعه دار)، دژگوار (بیتام)، دژهخت، دژه وخت (که فته ناخی قدسیه)، دژمان (دشمان)، دژه وخت که ننگ (دژه وخت)؛ هه م دبسته پاشکۆ بۆ هنده ک واژه یان وه کی: روودژ، ناخ چاڤ دژ، ناخفتن دژ، رۆژه کی دژ، ناقرازی یه کی دژ، ئەنی دژ، ئافه کی دژ، سه رمایه کی دژ، زستانه کی دژه، عه ور دژه، قه له عه، قه لات، سهخت، دژایه تی.

دژه وخت: دژهخت؛ (۳) ئافقیستایدا بچه ند مه به ستان هاتیه: به د، زشت، کین، که رب، دل خراب، ئاسی، به د سه روش،

بۆ ئه سبیر و دیل و بهرده یان بکارتینان، بۆ جوان کرنا ژنان بکار ئینان. پشتی کو هه می کر نه زیتر یان زیف و مه بهستا وان ژ مه عنا ئه سلی ژی دوور نه بوو به لیج بهری دو هه زار ساله ئه و مه بهسته ژبیرچو و خه لکئی ئه و خشل وچه کئی زیتر و زیفی بژنانقه کرته نیج بۆ جوانی ییت.

دش: خووشکا ژنی، بالدز، بالتیزک، بالتیسک.

دشکردن: دهست هه لگرتن ژ ئه و کارئ کو پیرابووی.

دشمان: بنیتره دوژمان.

دشماندان: جفیندان.

دشمنی: دوژمنی.

دفن: کهپ، لوت، کوردکاری بوویه ژ (انف) ی (ع، ک).

دفن بلندی: خۆپه سندی (ع، ک).

دفن بلندی: خۆپه سندی (ع، ک).

دفن شکاندن: کنایهت ژ لی دانئ.

دفن داس: کنایهت ژ دفن خواریی.

دفن دانه بای: بنیتره دفن بلندی.

دفن بری: (اجدع): «برایی دفن بری؟» "په ند".

دفن تیکرن: خودناف، کارهه لدان، مای تیکرن.

دفری: تفری گیایه کی بهاری یه، نامرازه کی ناشی یه ژی.

دقیل: زیقال، سیرمه.

دقی: دقیت.

دق: حکایهتا دهنگئی دیکل و مریشکان.

دقه دق: (١) دقه لدو و دقه ی؛ (٢) بریتیه ژ فاک و فیکن.

دقین: دقینا بنیتره بر.

دق و هۆر: دقینا ب گشتی.

دکه: تکه، تنۆکه، دلۆپه.

دکان: مغازه، ئه و ئاقا هیه کو مالی فرۆشتنی تیدایه.

دکاندار: خودان دکان.

دکانچی: بنیتره دکاندار.

دکه: سه کو (ع).

دکینی: قریژی، چرکن.

دگدگه: مزراع، دهوامه.

دگدگ: دنگه دنگ.

دگهل: لگهل.

دگهمن: دهگهمن، قه تراز، نایاب.

دل: وشه ی دل وهکی وشه ی دهست زۆر تیکه لی زمانج کوردیه دا

بگه له ک مه بهستان هاتیه: دل، خاتر، جان (نفس)، وجدان، هندور (مرکز)، (جسارت، شهامت)، مه خزده نی رازان، میژی (دماغ)، کاکلک.

دل ئارا: دل خۆشکه ر، جوان، یارا مه حبوب، دلکیش.

دل ئارام: دل ته ناکه ر، دل قه گه ر.

دل ئازار: دل ئیشان که ر (مزعج).

دل ئاوهر: جهنگاوهر، شه رکه ر، میترچاک.

دل ئاویر: خۆشه فی، بین خۆش (معطر).

دل ئازاری: دل شکاندن، خاتر شکاندن.

دل ئازورده: دل شکه سستی، دل ئالۆزی.

دل ئازورده یی: بنیتره دل ئازورده.

دل ئه فرۆز: دل رۆن که ر، دل قه گه ر، دلخۆشکه ر (منیر القلب).

دل ئافدان: مرگینی، خوره می (بشاره).

دل ئافا: دل ئافا بۆ مه بهسته کی دیت و ده ه مانکات دا بۆ پیچه وانه ی ویژی چیدبیت کو دبیتنی (اضداد) وهکی: دل ئافا: خۆپه سندی، سه رکیش (متکبر)؛ دل ئافا: بین فره، سه رنه رم (متواضع، سخی).

دلوا: دل ئافا، ره حمان، چاقتیر (بخشنده، کریم).

دل بز: ترسنۆک.

دل بز دیای: ترسیای و بز دیای، دل بز.

دل بۆرین: دل تیکچۆن.

دل بهردان: بریتیه ژ عاشقی کو دلئ خۆ بدهست یاریقه به ر دهت.

دل بهر: ئه و دلداریه کو دلئ مرۆقی دبهت (محبوب): «دل ژ من بر دل بهرک زیباقه با» "جزیری"؛ «دل بهرئ ئیرو سه حه ر ئاقیتته جه رگئی من دو دۆخ» "جزیری".

دل بهسته: دل به ند کری، دل گرتدایی.

دل بهند: دل به سته.

دل برین: دل زامدار، دل بریندار.

دل برین: دل که ر کرن و شه ق کرن، دل که لاشتن: «دل بدلان دکه فن» "په ند" یان دبیتن: «ریکا دلان ب دلان دکه فن» یان دبیتن: «دل دلان دناسن» یان دبیتن: «دل دلان دحه بیتن».

دل بچوک: قه لس، ترسنۆک.

دل باژتله: دل ده ربه ده ربووی، دل به لاش.

دل بهستن: دل گرتدان.

بۆ ئه سبیر و دیل و بهرده یان بکارتینان، بۆ جوان کرنا ژنان بکار ئینان. پشتی کو هه می کر نه زیتر یان زیف و مه بهستا وان ژ مه عنا ئه سلی ژی دوور نه بوو به لیج بهری دو هه زار ساله ئه و مه بهسته ژبیرچو و خه لکئی ئه و خشل وچه کئی زیتر و زیفی بژنانقه کرته نیج بۆ جوانی ییت.

دش: خووشکا ژنی، بالدز، بالتیزک، بالتیسک.

دشکردن: دهست هه لگرتن ژ ئه و کارئ کو پیرابووی.

دشمان: بنیتره دوژمان.

دشماندان: جفیندان.

دشمنی: دوژمنی.

دفن: کهپ، لوت، کوردکاری بوویه ژ (انف) ی (ع، ک).

دفن بلندی: خۆپه سندی (ع، ک).

دفن بلندی: خۆپه سندی (ع، ک).

دفن شکاندن: کنایهت ژ لی دانئ.

دفن داس: کنایهت ژ دفن خواریی.

دفن دانه بای: بنیتره دفن بلندی.

دفن بری: (اجدع): «برایی دفن بری؟» "په ند".

دفن تیکرن: خودناف، کارهه لدان، مای تیکرن.

دفری: تفری گیایه کی بهاری یه، نامرازه کی ناشی یه ژی.

دقیل: زیقال، سیرمه.

دقی: دقیت.

دق: حکایهتا دهنگئی دیکل و مریشکان.

دقه دق: (١) دقه لدو و دقه ی؛ (٢) بریتیه ژ فاک و فیکن.

دقین: دقینا بنیتره بر.

دق و هۆر: دقینا ب گشتی.

دکه: تکه، تنۆکه، دلۆپه.

دکان: مغازه، ئه و ئاقا هیه کو مالی فرۆشتنی تیدایه.

دکاندار: خودان دکان.

دکانچی: بنیتره دکاندار.

دکه: سه کو (ع).

دکینی: قریژی، چرکن.

دگدگه: مزراع، دهوامه.

دگدگ: دنگه دنگ.

دگهل: لگهل.

دگهمن: دهگهمن، قه تراز، نایاب.

دل: وشه ی دل وهکی وشه ی دهست زۆر تیکه لی زمانج کوردیه دا

- دل بچووک:** دل هوور، دل گچکه، ترسنوک، قهلس.
- دل به لاث:** دل پهراکنده، دل باژتيله (منتشر البال).
- دل پهروه:** جان پهروه (مربی الروح).
- دل په رکنده:** دل به لاث، دل تالوز.
- دل په سند:** دلخواز، دل کیش.
- دل پهراکنده:** دل به لاث (مشنتت الحاطر).
- دل پر:** دل تهژی ژ خه مان.
- دل پرتکین:** دل پاره، پاره کهر.
- دل پاک:** دل خاوین.
- دل پاکي:** دل خاوینی.
- دل پیستوتن:** دل پیستوتان، به زهیی پیهاتن.
- دل پیس:** دل خائن، دل گومان، دلرهش (سوء الظن).
- دل پیسی:** به دگومانی، خائنی.
- دل په رتی:** دل پرتکی (مفجوع).
- دل تیر:** چاقتیر، رازی (قانع).
- دل تیری:** رازی یاتی (قناعت).
- دل تژی:** دل پر.
- دل تاری:** دل رهش، دل رهق (قاسی).
- دل تهمری:** دل دامریای، دل شکهستی، دلری.
- دل تیکچون:** نهوه کو دل کارئ قه رشیانج بکهت، دل زقپین.
- دل تاریاتی:** دل تاریکی.
- دل تاریتی:** دل تاریاتی.
- دل تهنا:** نارام، رهعت.
- دل ته نایی:** نارامی.
- دل تهنا کرن:** دل نارام کرن.
- دل ته زانندن:** دل هیلان، دل سار کرن.
- دل تهمراندن:** دل تاری کرن، دل شکانندن.
- دل تهم:** مروقی دل خویش و بکه یف و هه ز ژ خو کری.
- دلته ری:** دلخویشی.
- دلته نگ:** خه مگین، خه مگیر.
- دلته نگی:** خه مگینی، خه مگیری.
- دل چه راندن:** دل گپران لتشتت خویش و له زهت.
- دل چکیان:** دل هسکبون، بریتیه ژ بیه یفیاتی و خه مباری بی.
- دل چه رین:** ۱) نه و کهسه کو دلجی خو دگپرت.
- دل چرین:** دل کول کرن، دل دراندن.
- دل چه راندن:** بئیره دل چرین.
- دل چه:** مریچوک (بخیل).
- دل چون:** بیهوش بوون.
- دل چیچک:** ترسنوک.
- دل خاز:** دلکیش (مرغوب).
- دل خواز:** دل خاز.
- دل خازی:** دل خوازی.
- دل خار:** مروقی کهچ.
- دل خوار:** کهچ، بچه پ و چوبر.
- دل خویش:** بکه یف.
- دل خویش کرن:** تهنا کرن، دل نارام کرن.
- دل خویش کهر:** دل نارام کهر، دل تهنا کهر.
- دل خاقیرون:** دل بوزین.
- دل خویشیان:** دل گفاشتن.
- دل خراب:** به دگمان، بی بیر و باور، نییهت خراب.
- دل خرابی:** به دگومانی، به دبینی.
- دل خه راش:** دل بریندار کرن (مولم القلب).
- دل خون:** خه مگیر.
- دل خیره:** دل پهراکنده، دل هوره (مشنتت البال).
- دل دان:** دل ب دل به ران دان (عشق، شهامه، جساره).
- دلدار:** بدل، میترچاک، دلیر، یار، خودان نه قین (بطل).
- دلداری:** هه ز ژ تیک کرن، نه قین داری (بطوله، مواساه، عشق، محبه).
- دل در:** دل کول کهر (جارج القلب).
- دل درین:** دل دراندن و پاره کرن.
- دل دله:** دل نارام کرن (مواساه، تطیب الحاطر).
- دل دلاش:** نه تهک، هنده دبیتن: ولدانش (رفیق، زمیل).
- دل دوز:** دل بریندار کهر.
- دل دانان:** دل نارام کرن (ترضیه).
- دل رويا:** دلره قین.
- دل ره قین:** دل بهر، دل ره قین.
- دل رذن:** خودان بیر و باور (واثق).
- دل رذنی:** بیر و باور داری (ثقه).
- دل رهش:** به دگومان.

دل ره‌شنی: بهد گومانی.	دل ستور: بنپیره دل ستور.
دلره‌اوکتی: دوو دل.	دل ستاو: دلستوتی، دل سوتیاگ، دل سوتیای، دل سووتاو.
دل رهق: بیره‌حم (قاسی القلب).	دل سووتیاگ: دل ستاو.
دل راست: هزر پاکژ (صافی النیه).	دل سوتیای: = =
دل راستی: هزر پاکژی (حسن النیه).	دلشاد: که‌یف خویش.
دل رابون: دل رابین، فه‌رشیان.	دل شادی: که‌یف خویشی.
دل راگرتن: ریز گرتن.	دل شکیان: دل شکه‌ستی، بی هیقی (کسر الخاطر).
دل ره‌نجانندن: دل ئیشاندن، دل نازرده کرن.	دل شکه‌ستی: (مکسور القلب، مکسور الخاطر).
دل ریش: دل کول.	دل شکه‌سته: بنپیره دل شکه‌ستی.
دل ریشان: دل کولاندن.	دل شکاندن: دل هیلان.
دل زیندی: دل زیندوو، هشیار، دل زینده.	دل شکین: دل هیل، دلشکه‌ن.
دل زراف: ترسنوک.	دل شکه‌ستن: بنپیره دل شکیان.
دل زه‌پین: دل شتیویان، دل تیکچون.	دل شوره: بی نارامی (اضطراب).
دل زل: دل مه‌زن (محترم).	دل شادکهر: دل خوش کهر.
دل زیندوو: بنپیره دل زیندی.	دل شیر: بجه‌رگ (شجاع).
دل زینده: ناگادار، بناگا، هشیار.	دل شیلان: خاتر شکاندن.
دل ژار: به‌ل‌نگاز، دل چرمسی.	دل شه‌وتین: دل سوتن.
دل ژاری: دل چرمسین.	دل شه‌وتاندن: دل نالوز کرن.
دل ژیر: دل ناگه، دل هشیار.	دل شه‌وتی: دل سوتی.
دل ستان: دلهر، دلستین.	دل شه‌وات: دل سوژ.
دل سار: دل سهرد، بی هیقی، دل ته‌زی (مایوس).	دل شتیویان: دل تیکچون، دل شتیویاگ، دل شتیویای.
دل سوتی: دلستوتیاگ، دل سوتیای (مفجوع).	دل شا کرن: دل شاد کرن.
دل سوخته: بنپیره دل سوتی.	دل شا کهر: دل خوش کهر.
دل سوتن: به‌زه‌یی پی برن. دل پیسوتن.	دل گه‌شته: دل بیزار بووی. "جزیری" فه‌رموویه: «دل گه‌شته‌مه ژ
دل سوژ: جی به‌زه‌یی پی برنی.	دیری ناچم کنیشته‌بی قهت».
دل سوژی: میهر، دلسوژی (شفقه، عطف).	دل گه‌شتن: بیزاری، گرفتاری.
دل سوژی: دلسوژی، (دلسوژی ژ دلسوژی کوردیتره).	دل گه‌شتی: بیزاری.
دل سیا: دل ره‌شی (اسود القلب، قاسی القلب).	دل گران: سل.
دل سیاو: بنپیره دل سیا.	دل گرانی: سلی، نه ژ دلی.
دل سیاه: دل ره‌ش.	دل گوشاد: دل فه‌بوی، دل فره.
دل سارد: بنپیره دل سار.	دل گوشادی: دل فه‌کرن، دلخویشی.
دل سار: = =	دل گیر: تووره، دل ته‌نگ کهر، دل‌کیش.
دل ساندن: دل کیشان، دل برن.	دل گیران: دل ته‌نگ.
دل سه‌خت: دل رجق، بیره‌حم، بی میهر.	دل گیری: دل ته‌نگی.
دل ستور: خوگرتی، دلره‌ق (بجساره).	دل گهرم: هیشیدار، پشت گهرم (أمل).

دهمەل: دمبەل، كولك.	دل گورگ: بېرەحم، ستهمكەر، ستهمكار.
دمبەل: بنبېرە دەمەل.	دل گەرمی: پشتگەرمی.
دەمەدم: گورمە گورم.	دل گوشین: دل گفاشتن.
دمیتن: گورمەین.	دل گفاشتن: بنبېرە دل گوشین.
دنگز: فتنه.	دل گیتەر: هەوەسران.
دنگزى: فتنەبىي.	دل گیتران: هەوەسبازى، هەوەس لێدان.
دنگ: (١) بۆ دەنگى ژكەفتنا تشتەكى گران بەردەى تیتە	دل گرتن: خەمبار، زەهد.
گۆتەن؛ (٢) ئەو بەرە كو گەنم و ساشارى پىن دقوتن،	دل گرتى: خەمبارى، زاهد.
عەرەبكارى بوویە بۆ (دنچ).	دل گەرمی: هێشیدارى (تشجیع).
دنگەدنگ: بنبېرە دەمە دم.	دل مری: دل مورده، دل مردهله، توبەدار.
دنکیتن: گورمیتنا، بدیف ئیکو و ب هەقرا.	دل مورده: بنبېرە دل مری.
دنگ و هۆر: بنبېرە دنکیتن.	دل مردهله: = =
دن: بزرافى بۆتان ئەف وازەبە بەرامبەرى وازەبە (ئەویدى)	دل موردگ: = =
تیت.	دل ماریان: دل شكەستان.
دنا: دەنا، دونیا، عەشیرەتەكە كورده.	دل ماریای: دل شكەستی، دیندار.
دنگ لێدان: حوتك لێدان.	دل مان: سل، توورپەبى.
دندك: دانەوتیلە (حب).	دل مایی: توورپە، توورپەبووی.
دنگ كوت: جۆنى قوت.	دل ئەوا: ئەوایی دل، دل ئەواز.
دنه دان: ناڤ تێدان.	دل ئەواز: دلۆفان.
دنیا: دونیا (ع): «دنیا رى و رۆبە، هەر بەك بۆخۆبە» "پەند".	دل ئەوازی: دلۆفانى.
دوا: پاش.	دل نیشان: دل كیش، دل خواز (مرغوب).
دوایی: (بعد).	دل نیسا: دل تەنا، دل نیا.
دواگیان: دواگین، ناخرین.	دل نیایی: دل تەنایی (اطمینان).
دوا بدوا: سەرەنجام.	دلنگان: (طفیلی).
دوا بریای: بن برى بووی.	دمدم: ناڤى، دەفەرەكێیە لەهەرێما ئۆرمى یى ل كوردستانا
دوان: ئاخفتن.	ئیسرانى، دمدم ئەو عەرده كو جەنگەك ناوبەینا لەشكرى
دهۆ: دوونى.	سەفەویان و لەشكرى كوردان بەسەرۆكاتیا خانى لەپ زێرین
دهۆك: د ئەسل دا دەهۆكە ئانكو بدان (بكه‌رەم، بەخشندە) هەم	بەریا بوو.
دببێژنى دهۆكا داسنییان چكو هەمی ئەهلج وی شارى	دما: پاش.
داسنیبوون هەتا سینا و شێخدەرى و شێخكا تا زەمانى	دمادما: گەلەك پاش كەتى.
(منصور عباسى) هەر زەردەشتى بووینه و شەرى (میسر	دمە: دوینگى پەزى سپى.
جعفر داسنى) لگەل لەشكرى عەباسیان مەعلووم بوویه	دمبە: بنبېرە دەمە.
ناڤ مېژووناسان و ٢٢٠ هـ بوویه.	دمەلان: دمبەلان.
دهۆك: دپهۆك، كوندك، تەسغیرا دپهیه، هەم دببێژن: دهكان،	دمبەلان: بنبېرە دەمەكان.
دپهكان و عەرەبكارى بوویه بۆ (دپهقان) و جەمع بوویه بۆ	دمارەكۆل: دوویشك.
(دهاقنە) و مەعنا (اقطاعى) و (ملاك) خودان گوند	دمەد: شیشكیت توتن هەلاوبستان و هشك كرنى.

دويدان: دوو کهل بهرداني کهسه کی يان تشته کی (قاندان).
دووير: دوور (بعيد).
دويری: دووری (بعد).
دويرمان: دورينگه (خياطه).
دويرانه: دروونه (حصاد).
دويزهله: دووزهله، دودک (مزوج).
دويش: دووٹ، کلک.
دويشرا: پيټرا، پاشرا.
دويلک: کلک.
دويش دويف: دووٺه لانک (ذيلي).

مهعنا کرينه، دبیت ژي وټري جهټ ديهوکیټ چولي بیت
 گوتيني ديهوک پاشي دهوک.
ديار: ټه شکرا (واضح، مشکوف).
ديارکرن: ټه شکرا کرن.
دياری: پيشکيش (هديه).
ديارگه: جي ديار کرنی، جي نيشاندانی (نمايشگاه و
 پيشانگهه).
دويمان: تهم دوومان.
دويخ: خهت.
دويکيل: دووله کی، دوکهل = دوومان (دخان).

راپه ږاندن: رامالین، هه لپه ږاندن، دهر ټیځستن، قاودان.
راپیتچان: رامالین، راپه ږاندن، وهر پیتچان.
راپیتچ کرن: تیکوهر پیتچان.
راپیتته: هات و چوټا جی به کی.
راپوړاندن: حه شانندن.
راتو: راتیځ فه قیسیان، (راتب خه له ته، راتو درستتیره و کوردیتیره). لثاقیسیستایدا «راتو» بو وی (صدقه) و خیرئ دائمی تیت کو بدنه فه قیر و له به نگانان.
راتله قان: مه شکه هژاندن، هژاندن، هژاندنا مه شکه ی.
راتله قان: راتله قانندن.
راته کاندن: داقوتان، راوه شانندن، داوه شانندن.
راته کان: راته کیان.
راته کیان: تیک هژیان (اضطراب).
راتراندن: دهر کردن، وشه به کی ټهرمه نیه.
راجه: (۱) دارئ درتو وه کی بهرچینی، ټه ستوونئ خیشه تن یان ره شمالي؛ (۲) پیمتو؛ (۳) حاکم ټهندي.
راچله کاندن: راپه ږاندن.
راچله کان: چه قیان، چه قانندن.
راچله کین: چه قانندنکه ر، چه قانندن.
راچوون: داچون (خسف).
راچاندن: ته فن راچاندن، داڅ راچاندن، راچاندنا به ندکان، ټه هاندن.
راچاڅ: زتیره قان، چاقدیر.
راچاڅ کرن: زتیره قانی لیکرن.
راچاڅکهر: زتیره قان، پاسه قان، زتیره قانیکه ر.
راچراندن: دراندن، وشه به کی ټهرمه نیه.

ر: تیپا دهه مین ژ تیپیت چه چه بی کوردی کو بحسابا ټه بجه دی دبیته ژماره ۲۰۰، تیپه کی ساز و بیده نکه به لی تیژه.
را: ژ بلندی پی بو نزمی مه عنایب ددهت ټه گهر لسهر واژه ی بیسته پیشکو وه کی: رامالین، راکیشان، راخراندن، راخساندن، بهرچیکو «ر» ژ له شی واژه ی نه بیت.
رائه نگاوتن: هنگافتن، کاربته ران کرن.
رائه سپارتن: راسپاردن (توصیه).
رائه سپارده: شاندى، ته قه تکرى، هنارتی، سفارش کری.
راهر: رتیه ر، (رتیه ر کوردیتیره).
راپگار: رتیه ر.
رابوون: رابین، هه لستان.
راپه: هه لسته، هه لستان.
رابی: که شیش (عظیم). (بابلی، سریانی).
رابوړاندن: دهر باز کردنا ده می، دهر باز کرنا که سه کی.
رابارتن: رابوړتن.
راپه بهردان: بهرله کرن.
رابینین: راپه رموون (توقع)، تیرا دین، ټومید پی هه بوون.
راپه ری: گه یاندنا قاسدی یان نامه به ک بو که سه کی.
رابردوو: رابوړی: «به حس ژ رابوړی نه که».
رابوردوو: رابردوو (ماض البعید).
راپه ری کردن: هه لگرتنا نامه ی یان (توصیه) ی گه یاندنا وی بو خودانی.
رابوړین: بوړین (مرور).
راپه رمون: ټومیده واری ژ ټیکى، چاقه ری (توقع).
راپه رموون کردن: چاقه ری کرن ژ ټیکى کو کاره کی بو ته ټه انجام ددهت.

راچیت: کاغذ دکتوری بو دهرمان وەرگرتنی ژ دهرمانخانهی،
(ئهف وازهیه نه کوردیه).

راخ: ۱) میترگ و چیمه، تهنیشتا چیبای ده میکو کهسک
دکه تهفه؛ ۲) (صحرا)؛ ۳) خه م، راغ، باغ؛ ۴) ناغی
شاعره کی کوردی مه زنه کو مه شهووره ب «بابه راخ»، هه م
شاعر بوو و هه م جهنگاوه و شیروه شین لسا لا ۲۱۲ هه
هاتیه کوشتن لسه ری کوردان بزدی سپاهن عه باسی یان له و
ده میکو (منصور عباسی) له شکر کیشی کره سه ر
میرجه عه فری.

راخستن: راتیخستن، پانقه کرن.

راخستی: پانقه کری، راتیخستی، راخراو.

راخواستن: بهخت خواستن.

راخهر: فه راخ.

راخوپین: لیتیپاندن، تیخوپین.

راخهر و راتیخ: (الفراش و الفرش).

راخ و رهخ: چارکنار، قه راغ، په راغ، کنار.

راخپاندن: کیشانا سه ر به ره خوار.

راخوش: داگهر، داگه ریایی.

راخشکرن: خورا خوش کردن، خو ئاماده کرن.

راخوشتر: داگه ریای تر.

راخشانندن: راخپاندن، وشه یه کی ئه هریمه نیه.

راده: دهرجه، په له، قه دهر (حد): «هه تا راده یه ک مرؤقی کور
لبن باری سته می دیجیت و هه و».

رادمیر: دهقه میتر، نه بهز، میترخاس، میتری رادیی و هه لیژارتی.

رادان: مالین، گیتزدان، رامالین، دامالین.

راد: میترخاس (عالم، حکیم، کریم).

رادار: ئامرازئی وەرگرتنا ئه مواجیتن هه وائی ۱) ده لیلی ری
نیشان دانی؛ ۲) (موافق).

رادانه: باج.

رادیو: (مدیاع) هنده ک کورد رادیو بکار دین هه ر چند وازه یا
رادیو کوردی نینه لی رادیو ژ دوان ب مه عنا ئاخفتنی تیت
رادیو ئانکو ئاخفتنی رادده ت، چیدبیت کورد رادیو بکار
بیان نه رادیو.

رادوونان: بهردانه بدووقه (مطارده).

رادوو کهوتن: خودانه رهفاندن، بدوو کهفتن.

رار: سه گن پاشدر.

راپا: دوودل، کهسپک لسه راپه کی نه راوه ستیت (مردد).

راپایی: نه (مستقیم)، بیج (استقامه)، دوودلی.

راهفان: رهفاندنا تشته کی ژ خه لکی بنشکافی.

راهف: لنشکا تشت رهفین.

راز: تشتی قه شارتنی، نه هین، ب ئارامیا مه نداین (رازا) ب
هه مان رامانی هاتیه ههروه سا ئاویستاییدا هاتیه (رازه)
(سر).

راز و نیاز: ئه و گوته نه کولناث دلن مرؤقی (قول ما فی
المضیر).

رازفان: ئه مینن رازان (کاتم السر).

رازدار: بنیپه رازفان.

رازقه شیر: = =

رازان: پالدان، خو دریتز کرن.

رازانندن: خه ملاندن، نقاندن.

رازای: پالدای.

رازگو: سر ئه شکراکهر (زه رده شت).

رازیانه: زریانه.

رازگویی: خلوه یی، نه هینی گویی.

رازکرن: دوعا کرن، مناجات کرن.

راز: تیشه لان، تیشه شاخ.

رازانندن: خه فاندن، خه واندن، نقاندن، خه ملاندن.

رازهوان: شاخه وان، به رده وان.

رازتن: ئورازتن، دوورین (خیاطه) وه کی: «دیاردن ئه ساسی
دووری مه سازو - وه بالام کالای خه مان مورازو»
"مهوله وی".

راژ: کاربته یی بن که پری، داری پی میوی.

راژیتر: راتیخئی لسه ر نقستن، یان روونشتنی.

راژیترک: راژیتر. ئه م د کوردیدا و تایبته کوردستانا ژوری

گه له ک «ک» لدوو ماهیا وشه یان دبینن هنده ک گومان دکهن
ئهف (کافانه) بو بچووک کرنی نه به لی و نه نینه. ئهف توت
«ک» هنده ک بو ناسینینه (اداه التعریف) وه کی: کوره که،
کتیبه که و هنده کیدی «ک» په هله وی یه، هیچ زیده و
کی می بی لوشه ی پهیدا ناکه ت. و هنده کیدی بو
خوشه ویستی یی نه و هنده کیدی بو ته سغیری نه.

راژو: قه شارتنی (معمی).

راژور: دهست هه لات دار، بهرپرس

- راژه:** راجه، خزمهت، شروقه (شرح، تفسیر، ترجمه).
راس: راست.
راست و راست: بیج که‌جی و خواری (مستقیماً).
راست تر: راستر، درست تر.
راستکار: کاری راستو بیج غه‌ش.
راستکاری: کاری بیج غه‌شی.
راستکردار: کار راست و درست، راستکریار.
راست کردن: راست کرن، راستقه‌کرن.
راست گۆتن: ئاخفتنا راستکرن.
راستگۆ: راست بیژ، زهرده‌شت.
راستی: درستی.
راست راه‌هسته: (کن صادقا): «راست بیژه بلا سه‌ری ته‌تی بچیت» "په‌ند"; «راستی نک خودی به‌رزه نابیت» "په‌ند".
راست و رۆن: ئه‌شکرا، دیار.
راسته‌ری: ئه‌شکرا، ریکا راست.
راسته‌ری: بنیژه راسته‌ری.
راسته‌ری بوون: ریکا خودی گرتن.
راستگۆیی: گوتنا راست.
راستویژ: راستبیژ، بزاراچی هه‌ورامی و که‌رمنشاهی: «راستی ته‌حله» "په‌ند"; «راست باخقه‌ خوار روونه» "په‌ند".
راسته‌قینه: راسته‌کینه، راسته‌کی، راسته‌رقتز (حاصل).
راسته‌خۆ: راسته‌وخۆ، نک خۆ، لیه‌رخۆ (مستقیماً) (من تلقاء نفسه).
راسته‌رقتز: بنیژه راسته‌قینه.
راسپه‌تران: راسپاردن (وصیه).
راسه‌ر: ده‌سته‌ه‌لات.
راشه‌ن: ره‌شن، تۆشه، ئازۆقه.
راشه‌کان: راشه‌کیان، راشه‌کتین، هژیان.
راشه‌کاندن: راهژاندن.
راشلکان: راشلکیان، نجمین، شه‌لین، له‌نگین.
راشیلان: شه‌شیلان، داشیلان، تیکه‌ل کرن.
رافرانندن: هه‌لفرانندن، فریدانا تشته‌کی یان که‌سه‌کی ژفرکه‌یه‌کی بلند.
رافرانندن: رافرپان، رافرپین، ره‌فاندن.
رافرپن: ئه‌و که‌سه‌کو تشته‌کی دره‌قینیت.
رافرپای: رافرپایگ، ئه‌و تشته‌کو هاتیه‌ ره‌فاندن.
- راث:** نیچیر.
راث کرن: نیچیر کرن.
راثکەر: نیچیره‌فان.
رافچی: بنیژه راثه‌کرن.
راغه: شروقه.
راثکار: نیچیره‌فان.
راثکاری: نیچیره‌فانی.
راغه‌کەر: شروقه‌کەر.
راغه‌فان: شروقه‌کەر، نیچیرفان.
رافه‌یژ: راه‌افه‌یژ (برکه).
رافورۆ: گه‌ریان و هات و چۆن درافه‌یژا.
رافه‌یژ: راه‌یژ (مشوره).
راقوتان: هاژۆتته‌سه‌ر، ئیرش.
راقوت: هیرش که‌ر (مه‌اجم).
راقولپانندن: داقولپانندا تشته‌کی لئه‌فراز بو سه‌ر به‌ره‌خواری.
راک: ئه‌و به‌راکه‌یه‌کو بسه‌ر شه‌هاتی وه‌کی نیف شکه‌فتی.
راکه‌فتن: پالدان، دره‌یژ بوون.
راکه‌فتی: پالدای، دره‌یژ بوویی.
راکیشان: داکیشانا تشته‌کی لئه‌فراز بو به‌ره‌خواری (سحل).
راکیشیای: داکیشیاگ، راخراندی (مسحوب).
راکه‌تن: راکه‌فتن، پالدان (خسپدن).
راکرن: راکردن، بلند کردن، هه‌لگرتن، بازدان.
راکری: هه‌لگرتی، بازدایی.
راکه‌وتن: خۆ ئاماده‌کرن بو ئه‌نجامدانا کاره‌کی و لدووچۆن (تتبع).
راکرۆپانندن: نخافتن، نخاوتن.
راکشان: پالدان.
راکشانندن: بنیژه راکشان.
راگرتن: راه‌ه‌ستاندن، بخودان کرن، نک خۆ هیلان، هه‌واندن.
راگرتی: مرۆقتی گران و سه‌نگین (وقور).
راگر: پیتشگر، مروقتی خراب، (عمید الکلیه).
راگوزان: گوزه‌ران، بۆراندن، قه‌تاندن، ریکا هات و چۆ لسه‌ر.
راگه‌یانندن: پیتراگه‌یانندن (اعلام، تبلیغ).
راگه‌شتن: راگه‌یشتن (الحاق).
راگه‌یین: ده‌نگ و باس به‌لافت که‌ر (ناشر الاخبار).

لئاقیستایین هم «ران» هاتیه. ران دبیته پاشکویین هندهک واژه‌یان و هندهک مهبهستان ددهت: ۱- هاژۆتن و بریقه بردن، وهکی: گاران هیتران، سوخه‌نران، قه‌سه‌ران؛ ۲- دریژ کرنا تشسته‌کی بیسانی نه بدریژیایی، وهکی: «کاریته‌ران، شه‌قله‌ران»، «فلانک‌سه‌خانی یین خو کاریته‌ران کریه و کاریتیت خوژی شه‌قله‌ران کریه»؛ «من دارهک رانا سه‌ر جوکا ناغی»؛ «مه‌ئوموران دارهکی رانایه سه‌رجسری کسه ناتوانیت بیته و بچیت»؛ «ئه‌ز گه‌لهک تینی بووم و هاتمه سه‌ر کانی یین هم‌ما من بناغی رانا»؛ (۲) پاشکویه مه‌عنا (اسم فاعل) ی دگه‌هینیت، وهکی: گاران، هیت ران، ماشین ران، جه‌نجه‌ران، هاژۆته‌ر، رانی گیانداران (سوق)، طرد، دفع، زجر، اسهال، شرح، تفسیر، که‌ری یین په‌زی؛ (۳) لئاقیستایدا (رانه) هاتیه بمه‌عنا رانی گیانداران (فخذ).

رانبار: هاژۆته‌ر، لیخویر (سائق).

رانک: شهل.

رانک و چۆغه‌ل: شهل و شه‌پک.

رانی: بنیره شهل.

رانه‌کی: پالدوو، پالوی.

رانین: هاژۆتن.

راناو: به‌رناف، جیناف، بناف فه‌چۆن.

رانان: دریژ کرنه سه‌ر خانی یین خو شه‌قله‌ران کر.

رانکه: ئه‌و هری یین کو بدانگا په‌ز یفه‌دهیلن.

رانه‌پانه: ئانکو مرۆفئی شفانن مله‌نی بیته دقیت خو لبه‌روان بشکینیت و خو بکه‌ته عه‌ردوبان.

رانیده‌ر: کار ئه‌نجام دا.

رانکی: رانه‌کی.

راندن: دهرکرن.

راو: نیچیر.

راوه: راوه‌سته.

راوچی: نیچیره‌شان.

راوکرن: بنیره راث کرن.

راویژ: (۱) (مصطلح، اصطلاح، مشورت)؛ (۲) گه‌له‌راویژ، راقیژ.

راوکه‌ر: بنیره راث کرن.

راوکه: هیلیشان.

راگیر: ریگر (تاخیر) که‌ر.

راگیربوون: (تاخیر) بوون.

راگفاشتن: گوشین، راگوشین.

راگواستن: گۆزین (نقل).

راگیرکرن: راوه‌ستاندن، گیاو کرن.

راگوشین: گفاشتن.

راگه: ری بزاراغی هه‌ورامی. "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «راگه‌ی حه‌قیقه‌ت جه‌ویرت شی یه‌ن؟ - یادت په‌ی مه‌حبوویی حه‌قیقی نی یه‌ن؟»، ریگه کوردی تره.

رام: ئەف وشه‌یه تیت بمه‌عنا (مطیع)، خوشبه‌خت (سعید)، راحت (متمرن)، ئارام، دانیشیای (طرب، فراغ، نشید)، ئەفه د کوردی و فارسیدا و لئاقیستایدا هاتیه «رام» بمه‌عنا ته‌نایی و ئارامش، ئارام، خو‌شبه‌ختی (مطیع). ناغی رۆژا ۲۱ له‌هر هه‌یشه‌کی ئیرانی هه‌تاغی یه، ئەف وشه‌یه چویه د ناغ وشا (ره‌مه‌ضان) ئچ چنکه پیک هاتیه ژ (رام+زان) رام ته‌ناهیه (زان) مه‌عرفه‌یه‌و زانینه قیجا ب لیک دانا هه‌ردوو وشا مانا وی دبیته (ئارامی و زانین)، ئەو شروفا عه‌ره‌با ل لغی واژئ کری کوژ (رمضاء) هاتیه دوری هزریه.

رامیار: (۱) سیاسی، که‌مو؛ (۲) ره‌مه‌قان، شان، ره‌قیشان.

رامیاری: که‌مۆبی (سیاسه).

رامکرن: ته‌ناکرن، ئارام کرن.

رامالین: دامالین ژ بلندی بو سه‌ره‌ره‌خوار.

راموسان: ماچ کرن.

رامان: هیتی کرن، هزر کرن، مانا، سه‌رسورمان (تفکییر، شرح).

رامال بوون: مشت بوون، پرپوون، دارمال بوون.

رامالدان: دامالینا به‌ره‌خوار (ازاحه).

رامال کرن: دارمال کرن، پرکرن، رامال دان.

رامای: راماک، راماو، دامای (متفکر).

رامگه: هیلیشان، جی ئارام بوون، راوکه.

رام بوون: ناسین، ئارام بوون.

رام کرن: ئارام کرن، که‌هی کرن.

راموز: راموسین، راموسان، ماچی کرن (تقبیل).

رامی: راوکه، هیلیشان.

ران: (۱) ژ چۆکا هه‌تا دوتایی یین ناغی وی رانه (فخذ)،

پایینتره، ئەف وشه‌یه لئاوتیستایین دا هاتیه بدهنگی (ره‌بنتو).
ره‌بیت: گه‌هشتنا زوی (سریع النمو).
ره‌بنوگ: کولیله‌که‌کی جوان و سپی‌یه و زۆر ته‌مه‌ن کورته.
ره‌پ: په‌یت، راست و راست، ئی‌ره‌ق، راست و ره‌ق شدیای.
ره‌په‌ره‌پ: حکایه‌تا ده‌نگی قوتانی‌یه، حکایه‌تا ده‌نگی پی‌ش‌تا ریتیاری.
ره‌پ و هۆر: ره‌په ره‌پ ب جومله.
ره‌پ بوون: ره‌پ بین، ئی‌ره‌ق بوون.
ره‌پاندن: ره‌په‌ره‌پ ژئی ئینان (الرتب).
ره‌پ و رویت: هه‌ژار، ریسو، برسی (معدم و عاری).
ره‌پ ره‌په: مرۆقی قیت، به‌ژن راست.
ره‌پال: که‌فن، پنی پاته، لگه‌ل (الرتب علی‌الکتف).
ره‌پ ره‌پ کرن: ته‌پ ته‌پ کرن.
ره‌په‌ل: ده‌سته‌یه‌ک ژ یاری که‌ران.
ره‌په‌لگا‌ه: ره‌په‌لگا، ره‌په‌لگه (ملعب).
ره‌په‌له: بنی‌ره‌په‌ل.
ره‌په‌له: کۆره‌ری.
ره‌په‌ته: به‌سه‌مه، دابه‌ستی.
ره‌په: لئاوتیستایدا به‌عنا ره‌فاندن هاتیه.
ره‌په‌پیسک: ره‌فیسک، ره‌ه‌که‌کی په‌یت د ناڤ له‌ش‌ی گیانداران.
ره‌تیوان: ری پیتان (تظاهر، مظاهره مع مشی علی‌الاقدام).
ره‌تان‌دن: ره‌تانن، غار و جرید کرن بده‌واری هه‌تا ماندی دبیت.
ره‌تاو: ره‌تیای، ره‌تیایگ، غار بده‌واری کری و ماندی کری.
ره‌تهو: نفس، بنه‌په‌ت، نژاد، ریشه.
ره‌تۆم: مورشدی دینی ژ زه‌رده‌شتیان.
ره‌ت: تجاوز، بۆرین (لعنت): «مه‌ دقیت بی‌ش‌یه دل‌به‌ری - لی هیت بئوسلووبا به‌ری / لی کفش به‌یته ژ په‌نجه‌ری - خه‌ف بتیوره‌ت ته‌ش‌یه‌ی با» «جزیری».
ره‌تۆپی: ریقی، ریوی.
ره‌ت بوون: ره‌د بوون، ده‌ریاز بوون.
ره‌تان‌دن: ده‌ری‌خستن، ره‌دان‌دن.
ره‌تیمان: ره‌دیمان (املاء).
ره‌چه‌له‌ک: بنی‌ره‌ته‌و.
ره‌چه‌له: = =
ره‌چاو: ناز، چاف دیری (طمع).

راوگه: جی راو کرنی.
راوانان: راونیان، به‌ردانه دووڤ ئیکی یان تشته‌کی (مطارده).
راو و رووت: رووتقه‌کرنا خه‌لکی، شه‌لان‌دن.
راو و ریس: بریتیه ژ کراری باش، ته‌قنی باش، ریس خالس.
راووک: (۱) توورشال، تویرشال، ئەو کیسه‌یه کوزه‌یتوونی تیدا دگفتیشن؛ (۲) ئەو هویسه‌ کو تری تیدا دگفتیشن.
راوه‌راوه: نیچیر کرنا بکۆمه‌لی و گشتیبه، وه‌کی راقه پۆران.
راوه‌ستان: راوه‌ستیان، نانکۆ نه‌لقین.
راوه‌ستان‌دن: نه‌ لفرکرنا ئیکی یان گه‌له‌کان ژ لایه‌ که‌سه‌کی، فی‌عه‌له‌کی تیپه‌په‌ره.
راوه‌ستیای: راوه‌ستاو، راوه‌ستیایگ (قائم، واقف) «فی‌عه‌له‌کی نه‌تیپه‌په‌ره».
راوگه: کیسه‌کی دۆی.
راوه‌کانی: ئەوه‌ کو داقبسکان ل دووریت کانیان فه‌ده‌ن بۆ ته‌بر گرتنی.
راویش: روونویشت، شکل نقیسه (صوره من الرساله).
راه: ری، ریگه (ری و ریگه کوردترن ژ راه).
راهاتی: شاره‌زا، گه‌رتی.
راهاتن: گه‌رتی بوون، شاره‌زابوون.
راهیتلان: بدووکه‌فتن، به‌ردانه بدووقه، به‌سهردان (مطالاده، افلات): «جاهیل نیره‌که‌ری فس راهیل» «په‌ند».
راهیتشان: به‌ردانه بدویقه.
راهیژتن: راهیژتن.
راهۆله: فه‌لشی، راهژیای، فره، سست، پیر.
راهافیژ: به‌رفه‌چۆن (برکه، نما، ترقی).
راه‌اژۆتن: هاژۆتن توند.
رایه‌ل: هه‌لاش، هه‌لاشی سه‌ریانی، به‌ندکیت راچاندی بۆ ته‌قنی.
رایه‌خ: رائیخ، راژیر (مفروش، فرش).
رایه‌که‌وتن: توانا، شیان، ده‌ست گه‌شتن.
رایژه: رایزه‌ن (مستشار).
رایژان: رایش، وینه‌بین نامه‌ی، من نامه‌یه‌ک بۆ وی رایش کر.
ره‌به‌ت: که‌مینگه‌ه، که‌مینگه‌هه‌نی نیچیرقانان، ناڤی هنده‌ک گوندیت کوردستانی.
ره‌به‌ق: بی‌کیم و کاسی، ته‌مام.
ره‌به‌ن: تۆرین، پله‌یه‌کی رووحانی بی‌فه‌له‌بان ژ که‌شیشی

رهز: بیستانی تری، جنیک، رهزی میوان، لفارسی دبیزنه دارا تری رهز، ب نارامی هر وهسا ب فرهنسی دبیزنه تری رهز.

رهزبان: رهزقان، رهزهوان، رهزوان.

رهزم گا: مهیدانی جهنگی، کوزی مهیدانی.

رهزم گه: بنییره رهزم گا.

رهز و نهز: ئیشارهتا بال سهرهاتهکی کوردی، دبیزن روژهکی ئیکتی ژ خانما خو پرسی: «تافرهت چ خو شه و ل چدهم و ل چ جی؟» نهو پیژی هوسا پاگو دا: «بهارئ نهز و پهز، هاقینئ بهفر و نهز، پاییزی نهز و رهز، زستانی ناگر و نهز».

رهزا گران: رهزا قورس، دار گران.

رهزا شرین: خوبین شرین، دارسشک.

رهزم و بهزم: جهنگو شادی، بارا زور تر د هوزانیت کلاسیکی بکار تیت. (حرب و طرب).

رهزاتال: لهش گران، تامسار.

رهزهله: مازگهی پشت، برپه ی پشت.

رهزهل خوایی: (تفکیر الهموم) «واژهیهکه ههورامیه».

رهژن: گهردئ رهژووی، رهشئی بنئ قازانی.

رهژوفان: نهو کهسئ کو کاری رهژوو کاری بی دکهت.

رهژووپر: نهوه کو داران دبریت تا بکته رهژوو.

رهژویکی: وهکی رهنگئ رهژووی.

رهژهکی: کوپک، کپرو، کوزک، نهو گهغه کو گولیت وی رهش دین وهکی رهژووی (تفحم).

رهژان: خهنه رهژان.

رهژتن: کل لچاف وهرینان (اکتجال).

رهژی: رهژوو (فحم).

رهژه: ریزه (غلو).

رهسید: (وصل) گهیشتن، عهره بکاری بوویه (رصید).

رهسان: گهشتن، واژهیهکی شه بهکیه.

رهسیان: رهسان.

رهسن: ریشه پاک، نهژاد پاک.

رهسیده: گهشتی، قهیره، قه داره.

رهسا: نه ندازه، گهشت، ژ مادهیی رهسانی چند مه بهست تینه بهرچاف: «رهسان: گهشتن، رهسا: گهشتت، مه رهسئ: دگه هیت، نارهسا: نانه موار، برهسه: «نه مره» بگه هه، رهساندن: گه هاندن، نه مه رهسئ: ناگه هیت، مه رهسی: دگه هم، دگه هی» . نهف ده مکاته د شه بهکیدا زور لکارن

رهخ: کنار، قه راغ.

رهخ و روق: چارکنار، هم می لا.

رهخته: روخته، مکوم، بتین، مه تین (قوی).

رهخدار: پاسه قانی ریکتی (انحصار، ملاحظ).

رهخنه: نه رازی بوون (استنکار).

رهخنه گرتن: عهیب گرتن (اضراب، نقد).

رهخنه گری: عهیب گری (رفض، اضراب، انتقاد).

رهخسان: گه هشتتا تشتهکی بو دهستی مرؤقی کو هر لهزرا وی نه بووی.

رهخساندن: بنییره رهخسان.

رهخش: بوژ (جواد، حصان).

رهخنه کرن: ئینتقادکهر.

رهخت: پیخهف، فیشه کدان، جلو بهرگ.

ره دیو: بوژی.

ره د: ناقی بوژینی به.

ره دهگ: رهده، جیبوژینی، باسک، مل، گه رده نه (مکان الطرد).

ره د کرن: دهر باز کرن.

ره دیوون: دهر باز بوون.

ره دیین: دهر بازین.

ره دال: (۱) نهو نییری یان بهرانه یه کو زرخه سبووی؛ (۲) پیره میتری ته بهت بچووک (الشیخ المتصابی)؛ (۳) مرؤقی دیله وار و فیلباز.

ره دژ: (جاحد، ملحد، لعنت)، مادهیی رهده، رهده گه یان رهده. د نه سلدا ئاقیستییه به عنا رهده بی چپای نانکو سلسه بی چپای، گه رده نه. کورد دبیزن رهده و رهده گه و رهده، سلسله بی چپای هر به عنا تیرابورین و دهر باز بوونه.

ره ده: رهده گه، جی ئاسته ننگ و ئاسی، جی دهر باز بوونی (معبر).

ره دده: بنییره رهده.

ره دیان: پرکرن تشتی و پاشی وهرگیتر کرناوی و خالی کرنا تشتی تیدا.

ره داندن: دهر کرن (طرد)، وشه یه کی نه هریمه نیه.

ره دوو خستن: بدو ئیخستن، ره قاندا ژنه کی.

ره دوو کهوتن: ره دوو کهفتن، خودانه ره قاندا.

ره دوو کهوتوو: خودابه ره قان، ره قاندا.

ره زم: (۱) (حرب)؛ (۲) جره کیشان (سحب)؛ (۳) دیوانا عهیش و نوشینی. (گه له کجار وشه بی بهزم و رهزم دینه جوته وشه، دبیزن: بهزم و رهزم - جوته وشه یه «متضاد» ن).

- به لې لهندهک ده مکاتاندا شه به کی و هه ورامی ژیک جودا دبن.
- رهشاو:** رهشاف، ئافکه که درژیتته بن چافې مرۆقان و کۆره دبن، ئافکه که تیکه ل کربه ژ گهردئ ره ژوی. دبیتن: «رهشافې بخۆ» ئانکۆ ژه هری بخۆ.
- رهش:** (۱) رهنه که (اسود؛ ۲) زبان، سزا، ئاسیب گه یاندن، برین. ل سه نسکریتیدا ژ مه سده ری رهش به معنا زبان هاتیه. ئەف مه معنا یانه هه می د کوردیدا ژ هه نه و بیجگه ی شان مه عنایان کوردان گه لهک مه معنا ژ رهشی داتراشینه.
- رهشایی:** کیتلاتی، رهشی شەقی (شیخ، هیولا).
- رهشه:** گهف، ترس چیکرن، هه فسار (تهدید).
- رهشه ولاغ:** گارهش (ک. ت).
- رهشه نولاغ:** رهشه ولاغ.
- رهشی:** کین (حسد).
- رهشه لهک:** رهش و سپی، هه لیه رکه یه کت کوردییه لمابه ینا ژن و میتران ب ته بایی و گشتی پیرادبن.
- رهشین:** به دبین.
- رهشپۆز:** رهش و بۆز.
- رهشه پا:** زریان، بای توندو دژوار (عاصفه).
- رهشپاو:** رهشپاف، مه یل بره شیفه.
- رهشه بگیر:** ئەوه کو ده ولت خه لکتی گونه هکار و بیگونه هان بگرت، جیاوازی لمابه ینا چاک و خرابی نه که ت دبیتنی: رهشه بگیر.
- رهشراش:** راقرنا بکۆمه لی و گشتی.
- رهشک:** (۱) زرگال؛ (۲) پرسه، رهشکا کای، توژی کای؛ (۳) رک، کین، غه یهت، (۴) جوهره گیایه کت بوهارایه. (۵) بیبلکا چافې "خانی" فه رموویه: «حوسنا ته یه زینه تا چه بیبان - رهشکا ته یه غیره تا ره قیبان».
- رهشهک:** توژی، ئەو که سه گه لهک په سنخ خو بکهت.
- رهشکا کای:** توژه کی مه زنه کای پی دکیشنه کادینان.
- رهشتۆز:** بریقه دار (زاه). "جزیری" فه رموویه: «نه ی شه که را گه رده ن ژ عاج - دیسا ژ رهشتۆزین صمد / قهوسی لبالا فه رقی تاج - که ییر ره شاندن بی عه ده».
- رهشبینی:** به دبینی (سوء الظن).
- رهشه پۆزه:** رهشه پۆز، بۆزه رهش.
- رهشه پوون:** نه قیبان.
- رهشه پۆش:** کرنه به را جلکیت تازی بی.
- رهشتهاله:** تاله رهش (اسمر).
- رهشته:** کل د چاف وهرینان.
- رهشه بوون:** رهش هه لگه ریان.
- رهش هه لگه ران:** رهش قه بوون.
- رهش رهشک:** بیبلکا چافې، بریتیه ژ تشتی هاتیه نقیسین (حبه السوداء).
- رهشاخ کرن:** ئاخه بان کرنه کی شک.
- رهشکرده وه:** رهشاخ کرن.
- رهشکۆز:** ئەو که سه کو هه ر که سبیت دکۆزیت بی پرس و ناسین.
- رهشه که:** ئەو که سه کو خو میترخاسی ل قه له م ددهت.
- رهشکه ن:** ئەو عه رده کو به فری به ردای، رهشبینی.
- رهشی:** رهشکه ن، به فر سه ر عه ردی لاچۆن.
- رهشکه له:** ئەسه مر.
- رهشمیو:** میوا تری بی رهش، تری بی رهش.
- رهشوکی:** (۱) بریتیه ژ بزنان؛ (۲) نه وعه تهنه که بوو.
- رهشکه و پیتشکه:** تشته که بۆ مرۆقی چاف قسویر په یدا دبیت، دبیت هه ر وه کی هندهک تشتیت رهش وه کی پیتشکه ی دکه فنه به چافې وی.
- رهشکه و سپیکه:** بنقیسه و بهه شیفه.
- رهشکۆک:** رهشکه وه، رهشکه وهک، رهنه گت دیزه ی.
- رهشار:** ماری رهش، که زیت ده لالی.
- رهشمیوی:** رهشمیو.
- رهش و رووت:** به له نگاز.
- رهشوکی:** تیکه ل و پیکه ل، جوهره تهنه نگ بوو (نه ته بیعی).
- رهشوله:** ناخی جوهره بالنده کی یه (زوزور).
- رهشوه:** رهشمه.
- رهشه جوو:** جووی گه لهک بدین (یهودی مفرط فی الدین).
- رهشه خیزان:** عه یال هور، عه یالی زۆر.
- رهشه مسلمان:** سو فی بی بو سی (افراطی).
- رهشه سو فی:** مسلمانن بته قوا.
- رهش رحان:** رحانن رهش و به لگ پان.
- رهشه سال:** سالی (مشوم)، حشکسال.
- رهشه سل:** ئیشا چچار لی نه بیت.
- رهشینه:** رهشه شکت چافې (حدقه العین).
- رهشتهواره:** به رزه و باژتله.

رهشهمهه: رهشهمی (شواط).

رهشکن: رهشکین (حسود).

رهش و بهش: تاري و (مششوم): «رهش ههر رهشهمه چرهنگنا ناگريت» "پهاند".

رهشولبهرشوگر: نهفه رستهيهکه ژ سهرهاتييهکی، نهوژی نهفهيه ديبیژن جارهک مهئومور و کوډه و باج وهرگريت ترکا چونه ناڤ زومهکی کوچهران و باجهکی گران ناڤيته سهروان و مللی وان نههات، هندي بهرتيل دانج و هيڤي ژي ژي کر کو پيچهک بارئ وان سښک کهت بهلی چسودي نهبو. نهو ژي نهچار بوون رابوون مهئومور کوشاق و رهشمالييت خو هلقانندن و لپشنا دهواران کر و ژ ناڤا مهزن دهرباز بوون و هاتنه ناڤچا ههکاريان. بهلی دهه مان کاتدا رهئيسی عهشيرهتی مال نهبوو چووبوو جزيرئ ئينا نيک فرتيکره بدوورا داوی خه بهردار بکهت، بهلی دهميکو چو ويري ديت ناغا لديوانا قايمه قامی دانيشتیه. ئينا بڤان چهنده رسته ييت ژيري لهگه ناغای خه بهر دا کو قايمه قام تينه گه پت، گوئی: «ئيت جارن، هاتنج ناڤ مالان، مه دانی بهرنه هلانی، مه سهري ژيکر، رهشولبهرشوگر، لئاڤا مهزن دهرباز کر، مه بهر بواريټ پار کر. ته هلانی يان نه هلانی؟». ناغای جواب دا: «من هلانی...».

رهشن: بو خوارده مه نی یی تيته گوئن، تهغه رژی بو ههر سي جهميټ خواری بکار دهن. لئاڤيستايدا رهشن ناڤي فريشته يه که. ميهر و سرؤش و رهشن ملائکه تيت سهري جهه نه ميته، قه نجام رهوانی بهه شتی دکن و بهدکاران ژي هه له پهی ناڤ دوزخنی دکن.

رهشهوار: رهشمال، کوون، کون (بيت الشعر).

رهشمال: کون ادري رهش (بيت الشعر).

رهف: جڤيندانا پاکان و پارسايان.

رهفتار: ريتڤينک، سلووک، خدوو.

رهفتار کردن: رهفتار کرن، خهت مهشی (تحرك).

رهفتهنی: چویی، کهسي لسهر ئوغري.

رهفيسک: رهپره پيسک، رهفی، کنارو قهراغ (ساق).

رهفر: رفز، نهڤ وشه يه رهنکه نيټيکی مرنج و بزريووني بوويه، ته نی لزاراڤي دوله مه پريان دا بهعنا حاسلی تيت و لئاڤيستايدا مایه ديبیژيت «رهفزيایي» بهعنا شادمانی و خوشبهختی هاتيه کوژ مهعنا کوردی کو حاسل و دهستهفته دوور نينه و د کورديدا پيشگرهک ژي لگه دا

تيت، ديبیژن «راسته رفز» نانکو حاسل پشکی يان باقی مانده.

رهف: ده لاقه يه کی دارينه يان تهخته يه کی دارينه کو لکناره کی دهري ژ دهرفه قاييم دکن بو دانانا پيلاقان لسهر. هاتيه عه ره بکاري کرن و کووم کرن لسهر (رفرف).

رهف: رهڤين، ههلاتن، بازدان (رهڤدا تهيران: دهسته که ژ تهيران).

رهڤين: بازدان.

رهڤده: کوومهل، رهڤده گورگ، رهڤده بهراز، رهڤده سهگ.

رهڤده رهڤده: دهسته دهسته، کوومهل کوومهل.

رهڤي: رههه (قطع من الماشيه او الدواب)، (فعل ماضی) بو (مفرد) ی غائب، بازدا.

رهڤانندن: (تهريب)، مهسدهري تپه پره و نه تپه پره.

رهڤهک: نهو کهسه کو لبهر تشتيت بترس زوو برهڤيت.

رهڤوک: رهڤهڤوک (جبان).

رهڤينوک: ترسنوک، دز (مهرب).

رهڤانندی: نهو تشتيتکو هاتيه رهڤانندن.

رهڤ تپکهڤتن: بازدانا نشکاڤ دا، رهڤ بکوومه لی (زعر).

رهڤل: تان، تهيان.

رهڤشت: رهوشت، ري، اخلاق.

رهڤينگه: رهڤگه، ريکو جهي رهڤينه (ملجا).

رهق و هشک: ههر دوو وشه بهعنا توندي و سهلابهت تين.

رهق: قاييم (صلب)، حکا يه تا دهنگي تشته کی رهق بتشته کی رهق. ديبیژن: «رهقه رهق» يان «تهقه تهق».

رهقه رهق: رهقه لدوو رهقه ی.

رهڤين: رهڤينا دريژ.

رهق و هڤي: رهڤينا بجمله.

رهڤانندن: رهپانندن، لدهرگه دان، دهرفوتان.

رهڤيته: قهسه لی، دهوار يان مرؤڤي قهسه ل گرتي و سه رماخواری.

رهقال: رهقاله، لاواز و ساخلم.

رهقرهقه: مرؤڤي بهژن راست و لاواز و قيت، خه بهر رهق.

رهقه: نهوعه کيسه له کی مهزنه ديبیژني: جولله.

رهقانه: رهقاني، نهلقی، نهلقينا ژ ترسا دا، ديبیژن: «من هرچهک ديت بهلی چديت؟ هه ما، رهقاني نهز گرم».

رهقاله: پيچکيت مهري و بزنان.

ره‌مه‌نی: چه‌رمتی، هه‌رمتی، چه‌ریمی، ئانکۆ پیس بووی. بادینانی دبیتژن هه‌رمتی و ئیزدی دبیتژن چه‌ریمی و چه‌رمتی، به‌ر مه‌قلووبی دبیتژن ره‌مه‌نی به‌لێ هه‌رمتی د کوردیدا به‌رفره‌تر و کوردیتره.

ره‌میان: ره‌قین، بازدان.

ره‌میای: ره‌قی، بادایی، فرار کری. "مه‌وله‌وی" فه‌رنوویه: «ترسیای سه‌دای ماردم هۆش به‌رده - ره‌میای بوی بارۆت هه‌ر ده‌وه هه‌رده».

ره‌میزا: یان ره‌میزاد، زانیاریت به‌د، چاپلۆس، جادۆگه‌ر، «دیله‌وار». ئەف وازه‌یه لکرمانجیا ژۆری و بادینان بکارتیبن به‌لێ وان مه‌به‌ستان ژێ فام ناکهن.

ره‌نگ: به‌هره، ره‌وش، رێک، ده‌م، راستمال کێم، کردار (لون، ره‌ان، مال، ثروته، قوه، قاعده، سرور، سلام، خال، محبه، الم، عیب، جار، جمل، کیش).

ره‌نج: ماندی بووی، ماندیاتی، وه‌ستان، ل ئاوتیستا (ره‌نج) (الم، بۆس).

ره‌نجبه‌ر: زه‌حمه‌تکێش، ره‌نجکێش. هنده‌ک دبیتژن: رینجبه‌ر.

ره‌نجاندن: زه‌حمه‌تدان، ئازاردان.

ره‌نجی: ره‌نجیای.

ره‌نجیای: ره‌نجیای، زه‌حمه‌ت دایی، ره‌نج دایی.

ره‌نجیای: بنیتره ره‌نجیای.

ره‌نجیایو: = =

ره‌نجاوهر: ره‌نج ئاوهر، ره‌نج هه‌ینه‌ر.

ره‌نج ئاوهر: تشتی کوزه‌حمه‌تی بۆ مرۆقی دینیت.

ره‌نجوور: لاواز، بی‌حال، مه‌لүүл، خه‌مگین، نه‌ساخ، شکه‌ستی.

ره‌نجهرۆ: فاشل دره‌نجا خودا، ماندی‌بین بی‌سوود، ماندی بوونا بی‌سوود.

ره‌نجهرۆیی: بنیتره رنجهرۆ.

ره‌ند: خه‌به‌رخۆش، ئاخفتن شرین، زه‌نگ، زیه‌ک، بی‌باک، بێ قه‌ید و به‌ند (لاابالی)، حیه‌له‌که‌ر، مه‌ست. "مه‌ولانا خالد" فه‌رموویه: «به‌ عشقی رهندانی سه‌رمه‌ست - به‌ جامی باده پییری مه‌ی فرۆش». وازه‌یه رندی د شیعریت کوردیدا ئیکجار زۆره به‌لێ بۆره مرۆف بکارتیبن و مه‌عنا وی نزانن، هنده‌ک دبیتژن (ره‌ن)، زوریه‌یی د هوزانیت کلاسیک دا بکار تیت.

ره‌نی: هه‌ره‌س، ئاشوت، به‌همهن (انهیار تلجی).

ره‌قاندنه‌وه: ته‌ره‌قاندن (تصقیل الحدید بعد تیریده).

ره‌ق بوون: بۆ مرنا ژبه‌ر سه‌رمایی بکارتیت.

ره‌ق و ته‌ق: ته‌ق و ره‌ق، ده‌نگه‌که ژ ئامانان تیت، ده‌سفال.

ره‌قه‌ن: زه‌قیبا به‌ر و سه‌خمه.

ره‌گ: ره‌هه، ده‌مار.

ره‌گداکوستان: بیخ و ریشه و بنج داکوتان، ده‌خلی ره‌گدا کوتایه.

ره‌گه‌ز: نژاد، نژات.

ره‌گه‌زناس: نژادناس، ئەو عالمه کو نژادی مرۆقان دناسیت.

ره‌گه‌زه‌رست: ره‌گه‌ز په‌رێس، نژاد په‌رێس (عنصری).

ره‌گه‌ز په‌رێس: بنیتره ره‌گه‌ز په‌رست.

ره‌مه‌ن: حیوانی کو ژ ترسا داره‌قی و بازدا.

ره‌م: زبل، زبلی گاره‌ش و چه‌یواناتان.

ره‌مه‌کار: زبلکار، زبلکه‌ر.

ره‌مه‌کی: گاره‌ش، ئاسایی، گارانگی (فوضی).

ره‌مین: ره‌قین، بزرافتی هه‌ورامی و شه‌به‌کی.

ره‌ما: «فعل (ماضی) یه < بزرافتی شه‌به‌کی ئانکۆ: بازدا.

ره‌مۆ: جار بۆ هه‌یفا ره‌مه‌زانی ژ که‌ر بابکار تیت، بو گچکه کرنا ناقتی ره‌مه‌زان.

ره‌م کرن: زبل کرن، زبلیین.

ره‌مه‌وزات: موعجزات و ره‌میزات.

ره‌مزگۆ: مراز پی زه‌رده‌شته (د.خ)، شاعر دبیتژیت: «گوشت جه‌واته‌ی پیری شالیار بۆ - هۆشت جه‌ کیاسته‌ی زانی سیمیار بۆ» کیاسته: ره‌سول؛ سیمیار: ره‌مزگۆ ئانکۆ زه‌رده‌شت (د.خ). هنده‌ک بنه‌زانین دبیتژن ره‌مزگۆ (محمد) ه به‌لێ نه‌ویه چکو (محمد) (ص) ره‌مزگۆ نه‌بوویه، ئەو (صراحت) گۆیه.

ره‌مزبار: ره‌مه‌زه‌لگر، ئەف وازه‌یه شیعارێ کاکه‌یی یانه و له‌سه‌ر قتی وشه‌ی و رافه‌که‌رنا وی چیرۆکه‌کی درێژ هه‌یه، به‌لگیت چیرۆکیت درێژ و بی‌تام هه‌نه. ئیکژی کاکه‌یی یان (اهل حق) ه دبیتژن خودی ۳۲ جوزوی قورئانی دا (محمد) ی (ص) به‌لێ گۆتی: دقتیت تو ۳۰ جوزبان ته‌نی نیشانی مسلمانان بده‌ی، هه‌ر ۲ جوزویت دی نه‌هینی یه بۆ دوازه ئیمامیت شیعه‌یانن بۆ که‌س نه‌بیتژن.

ره‌مه: د هه‌ورامی و شه‌به‌کیدا بۆ که‌رێ یه‌ز و بزنان بکارتیت. "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «سه‌ره‌وتیلکه جه‌ره‌م جیاکه‌م...».

ديارين كو «بن» گه لهك مهنا گوري بين چيدكهت، نه گهر بوه پاشكو: (۱) ديبته پاشكويي سيفه تان و مهنا دهوام و نيسبه تي ددهت وهكي: مييرين، شهرمين، سهنگين، خه مگين، توريين، كهيفين: (۲) ديبته پاشكو و مه به سستی ره سني و نه سلی مه وسوفي ديار دكهت: زيرين، سيمين، دارين، مه سين، به ليلورين، چه رمين، پوسنين: (۳) ديبته پاشكويي وه سفي، حالته كي ژ نه حوالان ديار دكهت وهكي: بشكفين، بشكوزين، كه سكين، رهن گين، نه خشين، گولگولين، به فرين: (۴) ديبته پاشكويي (صفه التفضيل) و (عدد ترتيبي) بو ديار و (تشخيص) كرنين، وهكي: باشترين، چيترين، خوشترين، توانا ترين، توانگه رترين، زورتريين، روتريين، پاشترين: (۵) ديبته پاشكو و مه به سستی (تاكيد) دگه هينيت، وهكي: به رين، كه مين، پيشين، دهر ب وهشين، خه نجهر هزين، مال بزين.

رهوت: كارگير (مجرى).

رهوين: چه په سگ، ره قين، بازدان، بریتيه ژ چه نه بازی بين.

رهوا: درست، ريك، هزي، هيژا، رهوان (مطاع).

رهوان: جان، گيان (روح)، خو شبه زين، رزن، جاري، بسهري كهفتي، توغري، لئاقيس تايدا نه روان هاتيه.

رهوانامه: نه وراقا ئيعتمادا بالريزي.

رهوان بهخش: جاندر، روج بهخش (جبرائيل).

رهوان ناس: رهوان نياس، رهوانزان، رهوان شناس، عالمين نه فساني.

رهوال: (۱) رهوش، جهريان، ره سم: (۲) روس، بيمو (امرد): (۳) ره شمال.

رهوانه: رهوان كرن.

رهوانپاك: روح و گيانن پاكژ.

رهوايي: درستی، جهواز، رهواج.

رهوش: روناهي، شوق، بها، جواني.

رهوايبن: نهو كه سه كو گومان بكهت كو نه ف كاره باشه.

رهواني: خواندنا بي فحه جانندن، مروقي شيتو شهوات.

رهوان بوون: مه هاروت، دخاندنن دا بري كهفتن.

رهوان بيژ: زماندار (بليغ).

رهوان بيژي: زمانداري (بلاغه).

رهواره: دهست بليكن، پيچه كي لاندكي.

رهوهند: ره قهند، كوچهرات، شيوه (جريان).

رهنده: جوان، باش.

رهنيوهينان: خودان كرن.

رهنده: رهنده ش.

رهندهش: نامرازي ره نينا پيغازو يتات و گه لهك تشتين دي.

رهنين: دامالين، داره نين. ديبژن پيسسته رهن، خه رمان رهن، قازهرن.

رهنجان: رهنجن، رهنجان.

رهنجدان: خو ماندي كرن.

رهنگاله: قازه قاز، جوره بالنده كه.

رهنگار: پر، رهنگيت جور به جور.

رهنگال: هه ژار.

رهنگاورهنگ: بنيره رهنگار.

رهنگز: خو شخت، ده سته هه (صباغ).

رهنگ و بو: رهنكو بين (اللون و الرائحة).

رهنگكه: رهنكو ژهن.

رهنگ ناميز: تيكه ل كرنا گه لهك رهنگان.

رهنگ تاويله: (باهت اللون).

رهنگ سل: تام سل، رهنكو تووره.

رهنگ فه كرى: رهنكو خوش (فاتح اللون، بشوش).

رهنگ خوش: رهنكو فه كرى.

رهنگدان: رهنكو كرنا تشتي برهنگيت جور به جور، جهي رهنكي.

رهنگه: ده گونجيت، چيدبيت (رما، قد يكون).

رهنگبهست: نهو رهنكو كو ناچيت.

رهنگريژ: رهنكو هافيت، نهو رهنكو كو خو ناگريت.

رهنگ په رين: رهنكته دان، رهنكو بهردان، رهنكو هه لگه ريان.

رهنگ درشتن: نهو نه خشه كو گه لهك رهنكو تيدا كرى بيت.

رهنگ و ريس: (اللون الغزل)، بریتيه ژ حال و دهنگوياسان.

رهن: پاكژ كرن، پاشكويه كه مهنا فاعليه تي ددهت وهكي:

دهسته رهن، قازهرن، بيستان رهن، پيسسته رهن، هيزهرن، هتد...

رهندول: دولك، كهومه شك، بریتيه ژ پيري بين.

رهنگين: نه خشين، نه خشاند ب چند جوره رهنكا، نه ف واژه به ژ

دو وشه يان پيکهاتيه: «رهنكو + ين» فايده ي نسبه تي

ددهت به لي دقيت نه ژبير نه كه ين نه گهر نه لم لپه مه بهست

و ريزمانن كوردی ته ماشاي وان رسته و پاشكويان بکه ين

دي بومه چند قهسد و مه بهست ژ وشه بين «بن» دهركهفن و

رهوئل: گه له (قطیع من الماشیه): «جله و کیشتی زهوقی ناهوی رهوئلتم - بهزم نارای مهجلمسی که مهن وهپیلیم» "مهولهوی".

روهت: دل، خوړه می، خوځه لکیشان.

روهز: ناسته ننگه بهر، بن فوره ز.

روهادی: رهوادی (تاشیره السفر) چیدبیت نهف وشه یه ژ رهوادی فارسیقه هاتبیت.

روهانگری: هنارتی، قاسد، رهوانکراو (رسول).

روهانکر: نهو کهسه کوئیکی رهوانی چی یه کی دکهت.

روهان دز: د نهسل دا <روهوان + دژ> (دژ: چی ناسی، رهوانژی ب معنا قهلاته، قهلاتی ناسی و دژوار).

رهه: رهگ، ریشه.

رههوریشال: رهگ و ریشه.

رههیر: ریهه (مرشد) (ریهه کوردیتره).

رههیری: ریهه ری.

رههگوزار: بۆر، ریهه، ریههنگ، گه ریوک.

رههنما: ری نیشاندر، ری دیارکه ر.

رههنمایی: ری نیشاندری (هدایه).

رههوار: رههوان، دهواری رههوان، چونا نهرم و خویش.

رههوان: رههوار، دهواری سثک، رۆونهرم و چۆن خویش.

رهها: نازاد.

رههابون: نازادبون.

رههاکرن: بهرله کرن، نازاد کرن.

رههرو: ری گرتی، ریههنگ، ریکا خودی گرتی.

رههروی: ریههنگی (سلوک).

رههوال: رههوان.

رهههاند: خهنده کی ناقه رۆ.

رهههن: ریگر، ری ژهن (راهزن).

رهها سپی: رهگ یان ریشا سپی.

رهها مرنی: دری مرنی.

رهها فریزی: بریهه ژ مرۆقی چیردیرژ.

رهیحان: گیایه کی (معطر) ی و بین خویشه، نهسلتی وی ژ هندستانیه و پاشی به لاقی ناف جهانیه بوویه. خوارنا وی بۆ (امراض) ی عفونی سوودمه نده، کهسی دلته ننگ نه گهر رهیحانی بخۆت خه ما وی ژئی دچیت. رهیحان دویه شن: رهیحانی رهش، رهیحانی شین. رهیحانی رهش پیچه ک تالتره و بین خوشته ژ رهیحانی شین. رهیحانی بخافی

رهورهوه: نهو عه ره بانه یه کو دهواری دکیشن.

رهواندن: به لاث کرن، رهفاندن، وهشاندن (احزام).

رهو دک: به چکه بوق.

رهوهند: (یان ریهوهند) رهها ریواسی، سهرکه که بکشلی شیلمی کو لبن ناخی لکناری رههیت ریواسی چی دبیت و مرۆف وان سهرکان ژ ناخی دهرتین و دهنجن و هسک دکهن. چیتترین جو ری رهوهندی چینیه و پاشی خوراسانیه. رهنگی رهوهندی سو ریان زهری باف قهوه یی یه و بینا وی تونده. د پزیشکیدا بکار بهن. نهف و اژه یه ژی هاتیه عه ره بکاری کرن، ریل، چهرخ.

رهوان گردن: رهوان کرن، زانینیا تشتی بدرستی، باش خواندن، ژپیکرن (ارسال).

رهوانن: رهواندن، رهفاندن.

رهوانه کرن: میشان بری نیخستن، رهوانه گردن، هنارتن.

رهوت: چونا دهواری بگورگه لۆق، تاکتوکی.

رهوشن: رۆن، ناقی ژنان ژی تیت.

رهواق: مهزه لیت دریژ ناف مهزه لان دا، عه ره بکاری بوویه بۆ (رواق).

رهو گردن: رهقتیکه فاتن، ته رکا جی بی ژبه ترسی.

رهوگه: رهقیها هه سپان، وهلاتی دوی پشته مشه خت بونی (مهجر، مهرب).

رهوشت: رهفتار.

رهوژک: رهقیها دهواران، که ری بی په زی.

رهوژکه وان: رهقیهت دهواران، گافانی.

رهوئنج: قهسهل (رهقیته).

رهوئنج بوون: قهسهل بوون، رهقیته بوون.

رهوئندن: ریههنگ، رهوئنده، خودان په ز ده میکو چنه چه وورانگه هی رهوه ن.

رهوکی: نهو په زه کو بی نالف دژیت (سائمه).

رهویژه: نالیسکا که قچک قه وارانن.

رهوهوان: نهو کهسه کو گویزان بجه لکی دادوه شینیت.

رهوینهوه: قه ره قین.

رهوته روهت: پرپیژی، حه پ حه پا سه گان.

رهو دک: (۱) تشته کی دریژ و زرافه بهق خهرزی خو تیدکه ن. نهو بهقن کو بشه قی قورقوروی دکهن؛ (۲) بریهه ژ مرۆقی که لهک ناقی شه خۆت. دبیتن: «ما توروده کی هنده ناقی قه دخوی؟!».

ریچار: ئاخفتنا بزدياي بزدياي، خوارنا کوژ گهلهک تشتان درست بکهن.

ریچلیای: هه‌رشییای، ئالۆزیای، دبیژن: گرازا ریچلیای، برنجی ریچلیای، ئاخفتنیی ریچلیای.

ریخ: ریخا هه‌یوانان (روث)، ته‌شبیها مرۆقی په‌ست پیئدکه‌ن
ریخن: ریخو، ئەو گا ره‌شه‌یه کو بریخه‌ رۆنه‌ی که‌فتبیت: «چینه‌کی ریخۆ گاران‌ه‌کی ریخۆ دکه‌ت» "په‌ند".

ریخکی: ریخک، جوړه‌ هژیره‌کی په‌سته.

ریخنه: جوړه‌ کاری به‌کی ژه‌هرینه‌ دبیژن: «کاری ریخنه».

ریخه‌خۆرکه: جوړه‌ بالنده‌که.

ریخه‌لان: ریگه‌لان، زیخه‌لان، عه‌رده‌کی ره‌ملداریه.

ریخه‌لۆک: ریخه‌لۆک، ریخه‌لو، ریچیک (تۆتۆک).

ریخه‌کوره: ریچیکا کوره (مصران‌ الاغور).

ریخوله‌ نه‌ستووره: ریچیکا نه‌ستووره.

ریز: خه‌ت، پله، ئەف وشه‌یه هه‌یه د ناڤ گه‌له‌ک وازتیته‌ هندو ئەوروپی مانا ریز گرتنێ دده‌ت وه‌کی (روسپیته‌ر، روسپیته‌ری، رایزپیته‌ر) ئەز دبیژم وازا کوردی (روسپی) هه‌مان مانا ریزو (احترام) ئ دده‌ت، وه‌کی دبیژن (هنده‌ک روسپیته‌ گوندی چونه‌ فلان عه‌ردی) ئەف وازه‌یه ل ئاویستایژی دا هه‌تیه‌ ب هه‌مان مانا. (صف، مستوی، احترام، ناعم).

ریزۆک: عه‌رده‌کی مه‌علومه‌ له‌هر گونده‌کی کو خوی تیدا دده‌نه‌ په‌زی.

ریزگال: بنییره‌ ریژگال.

ریزبوون: سه‌ف وه‌ستان، بریز راوه‌ستان.

ریز لیگرتن: ریز بو‌گرتن، ئیحترام، بگۆگرتن، (بصف) بو‌وی راوه‌ستان.

ریزگاو: پرسکرنا تشتی به‌رنه‌که‌تی.

ریزگای: ریژگای کرن، پرسا تشتی به‌رنه‌که‌تی کرن.

ریزگال: ریزه‌لان، ریزه‌لانه، ریزلانه، ریزۆله، درباله.

ریس: به‌ندک یان ده‌زی (غزل): «مامی عیس جانگی خوکره‌قه‌ ریس» "په‌ند".

ریس و گوریس: بریتیه‌ ژگۆتن و کیریاری کو دوماهی بو‌ نه‌بیت و چ سوودی ژی نه‌ده‌ت.

ریسی: گیایی دوری و بادایی به‌کو ده‌له‌گرن بو‌ ئالفی په‌زی زستانان.

بکار دهن بۆ سه‌رسفره‌ی. ره‌یحان وازه‌یه‌کی هندیه‌یه عه‌ره‌بکاری و کوردکاری بوویه، دفارسیژی دبیژنی ره‌یحان. به‌لی هنده‌ک ئیلتی کوردان دبیژنی ریوون (ته‌ماشای وازه‌یی ریوونی بکه‌ن).

ریئۆنی: فه‌رزانه‌یی (حکمت).

ریپ: فه‌یت، به‌لا، ئالۆزی.

ریپ برن: لئاڤچۆن، فنابوون.

ریپ برین: (استئصال‌ الداء‌ المزم‌ن).

ریپال: فیلباز، دیله‌وار، لباسی که‌شن.

ریپۆ: فتنه‌تراش، به‌کروک.

ریپۆق: کلمیشی چاقان (رمص).

ریتن: وشه‌یه‌کی مشت‌ره‌که‌ مابه‌بنا کوردی و فارسیدا. ته‌نی بفساری دبیژن (ریدن) و بکوردی دبیژن (ریتن) به‌لی لئاڤستیادا وه‌کی کوردی‌یی هه‌تیه‌ و دبیژیت (پی).

ریت ریتۆک: ئیسه‌هال گرتی.

ریت: رووت، رووس، تازی، خاس.

ریتال: ئەو عه‌رده‌ کو هیچ دار و گیا لێ نه‌بن (سیاج).

ریتاله: بنییره‌ ریتال.

ریتک: بن زک، فرشک، ریچیک، جوړه‌ کولیره‌که.

ریت و پیت: هیچ و پووج.

ریتکه: بنییره‌ ریتک.

ریتک و پیتک: ریت و پیت.

ریته: ده‌به‌داری گوره‌ لقالیدانی په‌.

ریچ: ددان ریچکر، بریتیه‌ ژ تووپی (تکشیر، تکشیر). به‌لی وشه‌یی ریچی نه‌هیت مه‌گه‌ر وشه‌ی ددانژی لگه‌لدابت، ددان ریچکر، ددان سیرکاند (تکشیر‌ الانسان).

ریچار: مامۆستا (مربی).

ریچال: وشه‌یی ریچالی هه‌می نژاتی سپییاتی‌یی قه‌دگرت کو هه‌ر یه‌ک ژوان موشته‌قاتان ناڤی خوئی تایبه‌ت هه‌یه، وه‌کی: شیر، ماست، ته‌ره‌ماست، سه‌رتوو، سه‌رشیر، قه‌یماغ، دۆ، ده‌و، دۆییک، ئافه‌ماست، چه‌قه‌ماست، چالغه‌ماست، بن دۆک، بن ده‌وک، شیریزدۆیی توورکی، تۆراق، تواراخ، که‌شک، ته‌رخه‌نه، ته‌رخینه، داندۆک، کشام، فرۆ، ژاژی، په‌نیر، لۆرک، که‌ره، نقیشک، فه‌ریکه‌ روون.

ریچ کردن: ریچکردنه‌وه، ریچبوونه‌وه، رووت کردن (تکشیر‌ الانسان).

بگهلهك مه بهست و مه ته لۆكان دزمانی كوردیدا هاتییه: «ریتی تیربوو تری ترش بو»، «دهقی ریتییا نهگه شته تری گۆت چهند ته حله»، «ریتی ناهیتته ریزا شیرا»، «ریتی یی بره ویتنه کونا خۆدئ گوری بیت»، «ریشیان گرینه ده ن له وسا شیرا»، «ریشی گۆت من ناڤ کولکا مریشکان گری نه ده ن، نه کو فهروه، عه بایین من پیس بیت»، «چه بیت ریشینه»، «ریشی یی چ ته لیانینه»، «ریشی نه دچۆ کونیشه هه شه کۆری بکلکا خۆشه کر»، «داوه تاریقی تۆز بکلکێ بلند کر نه»، «ریشی و سه رچۆیی؟! «په ند».

ریشی یی کۆره: ریشیکا کوره (مصران الاعور).

ریشیک: ریشخه لۆک (امعاء).

ریق: لیچ، حولی، نه رمیچانک.

ریق و فیق: ریق.

ریقۆله: ره بره په، قیت.

ریگ: راست، نه رمه ناخ، ناڤی کهفن ترین کیتابا پیروزا هندوکانه کو دبیتۆی (ریگ فید) ئانکو (العلم الاقدس).

ریگه: سیره سیرا ددانان، چیرچیرا قه له می.

ریگه ریگ: ریگه لدوو ریگه ی.

ریگ: دبیتۆه وی ماده ی کو دادینه سه ر نقیساندنا ته ر دی وی هسک که ت.

ریگێ به یابانی: نه رمه ئاخا ده شتی.

ریل: قرژاله، روول (ده قله).

رین: ریتن، کشکرنا سه گی.

ریاندن: ریتاندن.

رینگ: هری یی هه رمه (صوف ردی، لعاب).

ریوی: بنیتره ریشی.

ریویک: بنیتره ریشیک.

ریواو: ریتواس، ریتفاس.

ریبوون: بنیتره ریحان.

ریوهن: رها ریتفاس.

ریوهله: لاواز.

ریو: (مکر، حبله) له و دبیتۆه ریشی، ریوی (مکار).

ریهر: ری نیشاندهر، چۆقی (هادی، مرشد).

ریهری: ری نیشاندهری (ارشاد).

ریهردان: ژ ری ده رکه فتن، ریک هیلان.

ریهردان: کانونۆی دووی.

ریسپی: مرۆقی پیره مپیره، مرۆقی ده فراستی گوندی بیت هم دبیتۆی ریسپی بلاتۆلاز ژی بیت. ریسپی ژ وشه ی راسپی یی ئاقیستایی هاتییه، نه وژی روحانی یه ک لده رجی «د» نه و ده کو شه ربه تا گیای هومی تی زه لال بووی لگه ل پالۆده ی تیکه ل دکه ت و پشک دکه ت.

ریش: ردین، کول و پیس، ده ردی بیده رمان، ره ها گیای: «کار به ئیشه نه به ریشه»، «ریشی ته مه عکار، ده رقونی مفلس»، «ریش له پیس و قون له پاش» "په ند".

ریشدار: خودان ردین.

ریشتراش: گويزان (حلاق).

ریش بابا: ریش باوا، جۆره تری به کی سپی و نازکه.

ریش خه نده: بریتیه ژ ترانه بخه لکێ کرن.

ریش کیشان: بریتیه ژ چره و هه فرکی یی، گه لاویز و هه فرکی.

ریش خه ند: پی ترانک (ملعبه): «وه نه سیوت بۆ سه رمایه ی ئیمان - نه وی وه ریش خه ند سوخری به ی شه یتان» مه وله وی.

ریش بر: ریشه بر، بریتیه ژ که سیکو ره هجی فسادی دبیت، ئان ناڤنجی تیی ناڤ دوو مرۆقی ت لیک که فستی دکه ت وان دگه هینیتته یه ک.

ریشۆ: ریهۆ، ردین مه زن.

ریش سپی: پیر.

ریشا: کولکێ پیس.

ریشه ی چیگهر: که ریا میلاکێ، ره گێ میلاکێ.

ریش ده ره اتن: په ست و زه لیل بوون، ریشه ده ره اتن.

ریش بن: ره هه قه تاندنا ته مام، ره بر.

ریشی: گیفک و گوله نگ: «ته ریشییت مه دریتۆ کرن» "په ند".

ریشووله: ره شۆله، ریشاله، گیفهلانک (زرزور).

ریشه که ن: بن بر، ره ها تشتی ژ پیزپیژۆک ده رینان.

ریشه: ریشی گیفکو گوله نگ.

ریشال: ریشالۆک، جلکیت دریای تیقه ل تیقه ل.

ریشاله: بنیتره ریشووله.

ریشه داکوتان: ره د داقوتانا دار و گیای، بریتیه یی ژ ئیحتلال کرنا عه رده کی ژلایین هه ر زۆرداره کی.

ریشه داقوتان: ریشه داکوتان.

ریشه کیش کرن: ژ ریشه ده رینان، ریشه ده رانین (استئصال).

ریشه هه لکیشان: ریشه ده رینان.

ریشی: ریوی، لئاقیستایدا «ره پیستۆ» و «ره توپی» هاتییه. ریشی

- رَبِيَاَز:** باغ، ئوغرى، ريگه.
- رَبِيَاَر:** ربيياز، رتيقننگ.
- رَبِيَاَر:** (مسافر).
- رَبِيَاَر:** ئوغرى بهه قال.
- رَبِيَاَر:** ريكو مه بهست.
- رَبِيَر:** كار برتسه برن، رى راست كرن، ناسينا ريك ا ژيانى.
- رَبِيَر:** رى بزر كرن: رى بزر كرن، رى گوم كرن، ژ دىن ده ركه فت (ضلال).
- رَبِيَر:** رى بزر كرى: ژ رى ده رجوى (ضال).
- رَبِيَر:** دل روڭ.
- رَبِيَر:** بنپره ريشى.
- رَبِيَر:** رشتن، رژاندىن، ربيژن، ريشتن.
- رَبِيَر:** رشتى، رژاندى (مسكوب).
- رَبِيَر:** نان و روونه كى زور نهرم و نازكه.
- رَبِيَر:** ريك تارى و بترس.
- رَبِيَر:** رى تىچون: نانكو چىبون، چىديت، بيمه نك و (امكان).
- رَبِيَر:** رى تىكه وتن: رى تىكه فتن (صدفه).
- رَبِيَر:** رىچكه: رىچكه، كوزهرى.
- رَبِيَر:** رىچكه: بنپره رىچكه.
- رَبِيَر:** رىچكه به ستان: رىچگرتن، بوته (صف).
- رَبِيَر:** رىچكه كرن: رىچكه كرن (اصطاف).
- رَبِيَر:** رىخستان: رىچك تىخستان، ناماده كرن.
- رَبِيَر:** رىخه: رىچك كهر، ناماده كهر، درستكهر.
- رَبِيَر:** رىخراو: رىچك خراو، كوزمه ست (منظمه).
- رَبِيَر:** رىخت: خدو، ئاكار (اخلاق).
- رَبِيَر:** ريدهر كرن: ريدهر كرن، بسهر هلبوون (ضور، اهتداء).
- رَبِيَر:** ريدار: رىچك.
- رَبِيَر:** ريدان: رى بهردان (سماح العبور).
- رَبِيَر:** ريدهر: رى قه كهر (مسماح بالعبور).
- رَبِيَر:** ريداگرتن: كهفتنه سهر رى.
- رَبِيَر:** رى دريژ كرن: دريژ كونا رىكى (تظويل الطريق).
- رَبِيَر:** ريدانان: برىتبه ژ نه خشه كيشانى.
- رَبِيَر:** ريدوور: (بعد المسافه).
- رَبِيَر:** ريرهو: كه سى له سهر چوئى (مواصل السير، منهج، منهاج).
- رَبِيَر:** ريرؤ: ده لينه، دىلبز (سالك، مسافر، سائح).
- رَبِيَر:** ريرئ: خه تيت كو ئاف لسهر عهردى چىدكهت.
- رَبِيَر:** ريكاست: ريك خودئ (صراط المستقيم).
- رَبِيَر:** ريزان: زانا، شارهزا (عالم، بلد، عارف)، ناقئ گونده كى كوردانه ل كوردستانا عيراقئ ده قه را بارزان.
- رَبِيَر:** ريزلان: ريزلان، ريزه لانه، ريزوله، ريزگال.
- رَبِيَر:** ريزه: نه نذازه، پله (قياس).
- رَبِيَر:** ريز ريز: ريزگال ريزگال (صف صف).
- رَبِيَر:** ريزدار: گران و سه نكين، به ريز (محترم).
- رَبِيَر:** ريزه و پيزه: خرت و پرت، هوورده واله.
- رَبِيَر:** ريزاڭ: ئافه ريز، ئيشه كه دكه قيته ئاف پەزى بسه به با گلهك ئاف قه خارنا ده مى گهرمايى، ريزاڭ.
- رَبِيَر:** ريزمان: ئهف گوتنه ژ دوو وشه يان پىكه تىبيه: «رى + زمان» نانكو ريك زمان زانينى (قواعد).
- رَبِيَر:** ريزمانئ كوردى: ريكازانينا زمانئ كوردى.
- رَبِيَر:** ريزمانئان: پسپورى ريزمانى.
- رَبِيَر:** ريز: ل دويف ههف (سطر، صف، احترام).
- رَبِيَر:** ريز: بيت، زنده كرن (بركه، نماء). ديبته پاشكوئى هندهك ئافان، مه به سستى (اسم فاعل) ي دگه هينيت وه كى: خوئين ريز، روندك ريز، ئاف ريز.
- رَبِيَر:** ريزاو: ريزاڭ، ريزاو، ئاف ريز، ئافا پيس.
- رَبِيَر:** ريز و بيز: رشتن و بژاندىن، ئاف رشتن و بژاندىن.
- رَبِيَر:** ريزكه: جى ريز و بيزئ.
- رَبِيَر:** ريزه: بهرحه لينك، بهر كهت (بوته).
- رَبِيَر:** ريزن: (۱) بهر كهت؛ (۲) ريزگر، جهرده (منشور)؛ (۳) به لافوك (مسفوك).
- رَبِيَر:** ريزنه: تافى يى بارانئ له گه ل بايى، وه شن.
- رَبِيَر:** ريزاخ: «ريژ + ئاخ» ئاخريژ، رهش ئاخ كرنا خانى و بانى.
- رَبِيَر:** ريزه: بهر هه مى به رفه.
- رَبِيَر:** ريسمان: عهره بكارى بويه بو (رسن) به عنا هه فسار.
- رَبِيَر:** ريسان: رسن.
- رَبِيَر:** ريسوك: دولاڭى په مبوو رستنى.
- رَبِيَر:** ريش: ژ ئاريشه يى هاتيه تراشين، دؤخه، كوكل برين (مشكل).
- رَبِيَر:** ريشاوژ: ئه و تشته كو لسهر بنئ خو و ژره هيت خو شين بوى، وه كى: بكوردى يى مه ديبئنى «خورستى».
- رَبِيَر:** ريش و ريش: ئالوز و پالوز.
- رَبِيَر:** ريشوله: بنپره ريشوله.

- ریش:** نه و موونه کولهندافی چه پایب ژن و میران دهمی بلووغی شین دین (به).
- ریشاس:** ریشاس، عه ره بکاری بویه (ریباص).
- ریشه و ژارتن:** ریش پاک کرن، کار درست کرن (زمینه سازی).
- ریشه کرن:** ریش بهردان، ریش پاک کرن و شه کرن، مه جال دان، فرسه تدان.
- ریشه برن:** بریش بردن و بریش کردن (اداره).
- ریشه بهر:** بریش کار (مدیر).
- ریشک:** درست، راست، ناماده، په سندن، جی رزامه ندی یی، ریشک (طریق).
- ریشک و ریشک:** «تاکیده»: راست و درست.
- ریشک و لیشک:** راست (موافق).
- ریشک بوون:** گه شتته یهک، موافق بوون (بۆ ماضی و مه سده ری تیت).
- ریشکاتی:** ریشکایی، تفاقی، ریشکاتی.
- ریشکرن:** ره وانه کرن، هنارتن.
- ریشک نیشستان:** راست کرن، پینکینان.
- ریشک کهوتن:** ریشک کهفتن، ژیشک گرتن، پینکھاتن، ناشتیبوون.
- ریشکی:** تفاقی، راستی، ناشتی.
- ریشکوک:** ریشکچک.
- ریشکر:** جهرده، راهزن (قاطع طریق).
- ریشکا:** ریشکا.
- ریشکه:** ریشکا.
- ریشکه کرن:** بریشه چۆن، ریش پیشان.
- ریشگرتن:** ریشگه گرتن، جهرده یی.
- ریشگرتین:** ریش بهردان (انحراف).
- ریشکا و بان:** ریشکه و بان، ریشکه و دهشت (طریق سهل).
- ریش گوم کرن:** ریش بهرزه کرن، ژ ریش دهرکهفتن.
- ریشگیر:** بنیره ریشگر.
- ریشگیری:** ریشگری (قطع الطریق).
- ریشل:** جه ننگه، ده حل، بیش، بیشه لان (غابه).
- ریشله خۆ:** ریشله لو، ریشیک (امعاء).
- ریشله رجۆن:** ریش سفک برین، ریش هه لچنین.
- ریشلادان:** ژ ریش فدهرکهفتن (انحراف).
- ریش لبر بهرزه بوون:** سه ریشیشیویان، سه رگهردانی (فاقد الصواب).
- ریش:** ریش، ریش، دبین، ریش، دبین بزاری کوردیت ئیزدی .
- ریشنامه:** بهرنامه یی ریشکی.
- ریشنج:** ریشنج، ماندی بوون (تعب).
- ریشنجیه:** ریشنجیه، زهحه تکیش (کادح).
- ریشنگه:** کونگره، جه مینۆک.
- ریشنگال:** دۆبج هنگشینی، دوشاقی سه فاندی، به له نغاز.
- ریشنا:** ریش نشانان، ریش نیشاندهر.
- ریشنمایی:** ریش نیشاندهری.
- ریشنوتین:** ریش نیشاندهر.
- ریشنوتینی:** ریش نیشاندهری.
- ریشنوس:** (املاء) نهف گۆته ژ دو وشه یان پینکھاتییه: «ریش + نووس».
- ریشوار:** ریشوار، ریشوار، ریشوار، ریشوار، ریشوار.
- ریش و جی:** فورسه ت، بیف، چاره.
- ریشواز:** (۱) پینپه لیسک، (۲) ریشینگ.
- ریشواس:** ریشواس.
- ریشوی:** ریشوی (ثعلب).
- ریشوینگی:** ریشباز، ریشواری.
- ریشوان:** شین بوون.
- ریشواس:** روووقی، ریشوی.
- ریشوانگه:** نول (مذهب).
- ریشواله ت:** ریشا، دیار کرن، بۆ روومه تی.
- ریشواندن:** ئاقدان (ع، ک).
- ریشویاز:** (۱) قشالا، روویاز، رویره دای (مکشوف): «روو + باز»؛ (۲) ریشاکهر، روواله تی.
- روویه روو:** چاوبه چاو، بهرامبه ر.
- روویه ند:** نقشستی چا و زاران، روویه نه.
- روویار:** ریشار (نهر).
- روویار بوونه وه:** روویاری ئیکو دۆبوون.
- روویال:** روویار (نهر)، روویه رووی ئیک بوون.
- روویه روویی:** بهرامبه ری (تقابل).
- روویه نه:** هیزار، پینچه، له چهک.
- رووهک:** گیاه و گول و دار (نبات).
- روویوش:** بنیره روویه نه.
- روویوشه:** = =
- رووپامایی:** روواله ت، روومه تی (ریاء).

- رووپهړ:** لاپهړ.
- رووپيدان:** دهلال کرن، خڼ پيشادان، نازاندن.
- رووت:** رووس (عريان). گهلهک جاران وشه يې رهش لپيتش وشه يې رووتی دیت دبیشن: «رهش و رووت» نانکو هم قریژی و هم رووت.
- رووتله:** «رووته + له» رووتی کچکه.
- رووتو:** (منلوج): «هه ی رووتو تونه ماؤ».
- رووتک:** نوهه برنجه کی بی بی یه.
- رووتال:** عهردی بیدار و گیا (عبوس). ئەف گۆته یه ژ دو وشه یان پیکهاتیه: «روو + ئال»: رووترش.
- رووتاندن:** فه روویچکاندن، رووچاندن، ئەف وشه یه بۆ په رسهړ داینانا تهیرانه.
- رووتان:** رووتاندن، فه روویچکاندنا مریشکا بئافا گهړم.
- رووتانموه:** فه روویچکیای.
- رووتاندن:** روویچاندن.
- رووت بونهفه:** وهرینا به لگیت داران.
- رووترش:** مروقی ئەنی گری و نه بشکفتی.
- رووتخت:** چرچف، ئەو فۆته یه کو بسهړ تهختی داددهن.
- رووت کرن:** رووت کردن، شهلاندن (نهپ).
- رووتکردنوه:** رووت کرن، شهلاندن.
- رووت و قوت:** روس و برسی (عريان و مفلس).
- رووتله:** رووتله، داریت بی به لگ.
- رووتن:** عهردی رووت و هسک.
- رووتهنی:** رسوا، روورهش (مفصوح).
- رووته نیایی:** رسوایی.
- رووخ:** روخسار، دیموروو (سیما).
- رووخان:** رووخیان، هه رفتن.
- رووخساندن:** هه رفتن، ویران کرن، هه دم کرن.
- رووخانه:** روودخانه، خانه یی ئاف تیرادبۆریت (نهر)، ژ دو واژه یان پیکهاتیه: «روو + خانه»، چه میت بهر روویاران.
- رووخیان:** هه رفتن.
- رووخاو:** رووخیای، رووخیاگ، هه رفتی، هه رفتیای.
- رووخوش:** ئەنی گهش، ئەنی کیل (بشوش).
- رووخته:** مکوم، کۆنه (قوی): «رووخته و لووخته» "په ند".
- روودامایی:** له درر دامان، دامای.
- روودار:** بقه در، بریز، جوامیر (محترم).
- روودان:** قهومین، سه رها ت (حدث).
- رووداو:** رووداو، تشتی قه رمی (حدث).
- روودخانه:** بنییره رووخانه.
- روود:** روویار.
- رووزه:** رووزهرد، بشهړم، شه رمی شه رمین، کچا بچه یا.
- رووزه ری:** رووزهردی، شه رمزاری.
- رووزه:** کروچ، قهلس، عه فیس، روزی.
- رووزیته:** روو دیتیه (سعید)، که فنه، مافی سمان فارسی یه.
- رووس:** بی لباس (عريان): «مروقی رووس جانگی دخه و خودا دبینیت، مروقی برسی نانی» "په ند".
- رووسی:** بی جلکی، نه بوون، ده ستخالیاتی.
- رووسی:** ئەف واژه یه ژ (اسماء الاضداد) بۆ په سنی و نه په سنی تیت، بۆ په سنی: ئاف چاف گهش، سه ریلند، پاک کردار، کچا کچینی یا خۆ هتا ئاخو قوناغ پاراستی. بۆ نه په سنی: ژنا مفلنگ و کیتم شه رم، ژنا کو ژور ئاره زووی کارئی جنسی بکه ت.
- رووسه ری:** له چک.
- رووسۆر:** رووگهش، بریتیه ژ مروقه کی لهن باری مننه تان نه چیت، سه ریلند، ئەنی کیل، بریتیه ژ بووکا سه ریلند کو کچینیا خۆ پاراستیت هه تا پشت په ری بی.
- رووسهخت:** پر روو، چاف نه ترس (وقح).
- رووسهختی:** پر روویی، رووقائیمی (وقاحه).
- رووش:** رووشیان، سه لخن، بروش.
- رووشیان:** خدش، سه لخن.
- رووشاندن:** سه لخاندن.
- رووشیای:** رووشیاگ، سه لخیای.
- رووشیاگ:** رووشیای.
- رووشکاندن:** خاتر شکاندن، بیتریز کرن، ریز لی نه گرتن، سه لخاندن.
- رووشکانن:** رووشکاندن.
- رووشکین:** خاتر شکین، دل هیل، ریز نه گر.
- رووشه:** به لا، کاره سات.
- رووئی:** ریشی، ریبوی.
- رووقایم:** پر روو، بی شه رم.
- رووکان:** رووک، خدش، رووشکان.
- رووکراوی:** ئەنی گهشی، رووخوشی.

(وا مصبتاه، و افاجعتاه؛ ۲) بالاث، جۆکا ئاقتی، رووبار. "جزیری" فەرموویە: «وەکی ئاقتین د رۆوان...». خەلیج (مختصری) رۆلەیه. "مەولەوی" فەرموویە: ناکام، ایام کامرانیم رۆ - بەرنه‌وه‌رده‌ی نه‌وجه‌وانیم رۆ / شاب شیخ عیشق، یه‌کتای فەردم رۆ - وه ناکام مەرده‌ی دل پر دەرەم رۆ / کونگره‌ی ئەیوان، کاخ دینم رۆ - تۆرە‌ی لای تەلای رای تەعیینم رۆ / حەلال عەقدی راکه‌ی شەرعم رۆ - رەهنومای طه‌ریق، جادده‌ی وەرعم رۆ...» هتد...؛ ۳) ب مەعنا رۆژ ژێ د هه‌ورامیدا هاتیه، هه‌م "مەولەوی" فەرموویە: «خەیلان شه‌و هجرانان رۆ - قامەت خەم کەرده چۆن چه‌میلکه‌ی چۆ».

رۆب: ئاڤکا باجان سورکا، کوردکاری بوویه.

رۆ: (۱) روپار، روپل؛ (۲) رۆژ (نهار): «دنیا ری و رۆیه، هه‌ریه‌ک بۆخۆیه "په‌ند"».

رۆبار: ریبیار (نهر).

رۆبل: دراقی رووسییه.

رۆبیه: دراقی هندییه.

رۆپلاتدن: پریناتاییت دەورا دارێ، که‌زاخه‌ کرنا دارێ، رووت کرن.

رۆپلیای: بریتیه ژ مرۆقی جلیک کورت و رویت.

رۆجه: روچه، رۆژه، رۆزه، رأی.

رۆجه: بنپیره رۆجه.

رۆجیار: رۆژگار، برۆژی (صائم).

رۆچیا په‌رس: رۆژپه‌رست، ده‌هری.

رۆچۆن: د عه‌ره‌بیدا چۆن (خسف).

رۆچهن: ره‌وشه‌ن، رۆناک.

رۆچنایی: رۆشنایی، رۆنایی.

رۆچه‌وان: روچه‌فان، مرۆقی برۆژی، رۆجیار.

رۆخ: ره‌خ، ته‌ک، نک، قه‌راغ، کنار، به‌راش، لیشار، په‌راش، لیف رووبار.

رۆخانه: ئەو کۆمه‌له‌ به‌رن کۆژ ره‌بیا چیا‌ی هاتینه‌ خوارێ، فه‌رق لمابه‌ینا ره‌نی و رۆخانه‌ی ئەقه‌یه‌ هندی ره‌نی یه‌خشیا‌نا به‌فری یه‌ به‌ته‌نی و هندی رۆخانه‌یه‌ ئەوه‌ کولبه‌ر زیده‌ باران هاتنی عه‌رد و دار و ئاخ و به‌ر هه‌می پینکفه‌ بخشین و به‌ره‌خوار بن.

رۆز: گه‌یاندا پارچه‌بیته‌ جلیکا بۆ ده‌ستی جلیکدرووی (خیاط).

رووکراو: رووخۆش، مروقی فه‌کری.

رووکیش: رووکەش، داپۆشای (مزخرف)، ئەو تشته‌ کو (ظاهر و باطن) لیک نه‌بن.

رووکیش کرن: رووکەش کرن (زخرفه).

رووکرن: خالی کرن، روو کردن.

رووگەش: دو‌تووخ.

رووگە: (نبات) به‌رامبه‌ری «کپه‌ک» (جماد) تیت.

رووگەنامه: قبیله‌نامه (بوصله).

رووگەش: رووخۆش (بشوش).

رووگەشی: رووخۆشی، بشاشه.

رووگژ: روودرژ، ئەنی گری.

رووگرژی: روودرژی، رووترشی.

رووگرتی: شیرێ کو سه‌ری خۆ گرتی و مه‌هی، مرۆقی رووگرتی (عبوس).

رووگه: قبله.

رووگیر: تووره، سل.

روول: قرژاله، دفله، بریتیه ژ ژیانێ تال.

روومەت: روخسار، دیم، روواله‌ت.

روومەتی: روواله‌تی.

روومەتدار: خودان روومەت، برواله‌ت، بناث و بانگ.

روون: روین، روناک (ده‌ن).

رووناک: ره‌وشه‌ن، رۆناک، رۆشنا.

رووناکی: رۆنایی، رۆناهی، رۆشنایی.

روونووس: زنگراف (مسوده).

رووناندن: روونشاندن.

روونشاندن: دانیشناندن (اجلاس).

روونگ: هری بی په‌زی سپی، ئی کورتوردی.

رووناس: رونباس.

روونیا‌س: گیایه‌کی خودان به‌لگیت تیژ و گولیت بچووک و ره‌نگ زه‌رد و هه‌تا دو مه‌تران بلند دبیت و ره‌هیت وئ ره‌نگ زه‌رن، بۆ ره‌نگ کرنێ بکار ده‌بن و تۆقی وئ دچین و پاشی دو یان سێ سالان ره‌هیت وئ ژ خاکی ده‌رتین و پاشی ه‌شک کرنێ ده‌نه‌ بازارێ بۆ فرۆتنێ.

رۆ: (۱) واژه‌یه‌که‌ لده‌راقی نیهار و شینیدا مه‌عنا فاجعه‌ی و نه‌به‌ی و (استغاثه) ی بکاره، وه‌کی: «ئهی رۆ» (واغو‌ثاه)، «کۆرپه‌رۆ» (واولداه)، «با به‌رۆ» (یا اب‌تاه).

رۆزقە: گىياھەكى بەھارى پىشازۆكدارە بىكەلاندى دىخۆن.

رۆزگار: رۆزگار (ايام، زمان). (رۆزگار كوردىترە).

رۆزى: رۆزى.

رۆزنامە: قەزاتە، بەلاڧۆك (جريدە).

رۆزنامەڧان: رۆزنامەڧان، رۆزنامەچى (صحفى).

رۆز: چاخىڧورى بەرامبەرى شەڧىيە (نەھار) بۆ رۆزگار ئى

بىكار تىت. دىبىژن: رۆزىت خودئىنە (ايام اللە). بىكار برنا

خۆر يان خورشىد بۆ چاڧى رۆزى و بىكار برنا رۆزى بۆ

بەرامبەرى شەڧى كوردىتر وپەتى ترە د زاراقى كوردىدا.

رۆزگرتى: رۆزا دەست ژكار ھەلگرتى (تعطيل).

رۆزگرتن: رۆزگرتن، رۆزگرتن (خسوف).

رۆزىت خودىتە: (ايام اللە).

رۆزا مېترىيە: بىر تىپە ژ رۆزىت ترش و تال.

رۆزباش: رۆز يان رۆزا پېرۆز (يوم سعيد).

رۆزا رەش: رۆزىت توند و تال و پىر دەردەسەرى، بەدبەختى.

رۆزھەلات: خاوەر، شەرق.

رۆزئافا: باختەر، غەرب.

رۆزھەلاتى: خاوەرى، شەرقى.

رۆزئافايى: باختەرى، غەربى.

رۆزانە: كرى بىن رۆزىرۆز.

رۆزپىر: سالپىر، ئەو خىرەكە پىشتى سالەكى بۆ مىرى دكەن.

رۆزپىسەرىن: رۆز بەسەر بردن، رۆزقە تاندن.

رۆزپەرىست: رۆزپەرىس (عباد الشمس). نەوعە مارمىلكۆكە

لدىر رۆزى دۆر دەت و خۆ بگەلەك رەنگان ئى دگۆپىت.

رۆزەرەش: بەدبەخت (اليوم الاسود).

رۆزەرەشى: بەدبەختى.

رۆزگ: رۆزى (صوم).

رۆزگەوان: مەرۆڧى برۆزى.

رۆزداگەر: زوال.

رۆزەم: كرى بىن رۆزانە.

رۆزانە: رۆزەم.

رۆزا سەلايى: رۆزا پەسلانى.

رۆزا پاشىن: رۆزا سەلايى، رۆزا قىيامەتى.

رۆزگەستى: ئەو تىشتە يان ئەو لەشى مەرۆڧىيە كو رۆزى كار

تىكرى و ترساندى.

رۆزگەستىن: رۆزگەز.

رۆژن: ب تىشكو تاڧ، روناك (لماع).

رۆزگەز: بىنپىرە رۆزگەستى.

رۆزگار:

رۆزبىر: رۆزگار، رۆز كار تىكرن و نازاردان.

رۆزەرەي: رىڧەچۆنا رۆزەكى، قۆناغەك.

رۆزھەلاتى ناوەرەست: (شرق الاوسط).

رۆزھەلاتى نىزىك: (شرق الادنى).

رۆزھەلاتى دۈور: (شرق الاقصى).

رۆزىار: رۆجىار، گول بەرۆز.

رۆزى دەر: رۆزى دەر، تۆشەدەر (رازق).

رۆزەجۆت: پارچە عەردەك بىنەندازى جۆتكرنا رۆزەكى.

رۆزبەرۆز: ئەڧرو بو سۈبەھى (يوم بيوم).

رۆز و مۆز: ئەڧە پاشكۆبەكە بۆ تەئكىدى بەھەمى وشەيىت

كوردىڧە دچەسپىت مەگر ئەو وشە نەبىن كو تىپا «م» لسەرى

بىت بووينە: كورد و مورد، ژن و من، دەخل و مەخل، ئاڧ

و ماڧ، بەڧر و مەڧر، با و ما، باران و ماران، كچ و مچ،

چىل و مىل، خانى و مانى، جەھ و مەھ، پارە و مارە،

دراڧ و مراڧ، ھتد...

رۆزى: بىنپىرە رۆجە.

رۆستەم: قارەمانەكى، بناڧ و بانگە بۆ ھىز و مېرانى بىن. ئەوى

دىنى زەردەشتى پەسند نەكر ھەر لسەر كەڧنە دىنى خوما

ھەتا مر. رۆستەم ب مەجاز بۆ ھەر مېترچاكەكى لىتۆرەيى

كوردىدا بىكار تىت.

رۆستا: گوند، ھاتىيە عەرەبىكارى كرن و جەمە ئى كرىيە سەر

(رساتىق).

رۆستايى: گوندى.

رۆشنا: رۆنا.

رۆشنايى: رۆنايى.

رۆشەن: رەوشەن، رۆن.

رۆشەنى: رەوشەنى، رۆنى.

رۆشن: قانون، ياسا، زاخوون.

رۆشدان: رۆشزان.

رۆشى: قانونى.

رۆشزان: قانونزان.

رۆشەشەنا: جەژنى سەرسالى عەبرىيە كو دكەڧىتە سەرى پايىزى

نىزىكى جەژنى مېتەرەگانى زەردەشتىيە، ئەو جەژنە نك

جوويان گەلەك مەزە، رۆشەشەنا مەعنا رۆزا نوويە.

رؤشه نڪر: رهوشه نڪر، رؤناڪهر. رؤشنا و **ناشنا:** رؤشنا و ناشنا نانڪو ناشنايهه ڪي تهشڪرا، نياسه ڪي نهى بهرزه يه. رؤف: رؤفه، ئاقتاف، وهشن. رؤفه: بارؤفه، وهشن. رؤفڪ: ريف. رؤفى: ريفى، ريفى. رؤق: شوربا. رؤقه: پاشماڪ (فضاله). رؤله خواى: ريفيڪى ڪوره. رؤله: (ولد). رؤمان: چيروڪا دريژ. رؤمى: هه يته (شرطى) به لئى رؤمى بؤ هه يتهى خه له ته (رؤمى نانڪو مه نسوب بال رؤمايى). رؤن: بنيره روون. رؤناو: ئاڦگؤشت، ئاب گؤشت، چه لاو. رؤنه كهره: نقشىك. رؤنزان: روونياس. رؤنياس: رههيت گيايى رؤنياسى بؤ رهنگ كرنا مهشكه بيان باشه، هم رهنگه و هم گه ماره، روونياس كيايهه ڪي مه علوممه. رؤن كرن: تهشڪرا كرن، دياركرن، رؤنايى هه لكرن (تنوير). رؤندان: روون تيدان، برتبه ژ بهر تيلدانى. رؤنڊڪ: رؤنڊڪ، فرميسڪ، رؤهنڪ. رؤن گرتن: دؤن گرتن ژ تشتيت دوندار وهكى گوز و باهيث و كوئجيان. رؤنين: هيفكرن، ته ماشا كرن، فكر كرن، مه ييزانن، ميزه كرن، مه ته كرن. ربه: نه نڊازهه ڪي پيئانئ بهرامبهرى (عليه) ى. ريسانن: ئاڦدانا عهردي هشك هه تا ئاماده بيت بؤ ڪيئانئ و تؤف پيسوه ركرنئ و چاندا تشته ڪي وهكى دهخلى يان كوئجيان. ريسان: ريسانن. رياس: نهو كه سه كو بكارئ ريساننئ راديببت، ريسانن. ريسه ڪارى: ڪارى ريساننئ. ريه نار: ئاڦا هئاران (شراب رومان).

رؤيون: عهره بڪارى بوويه بؤ (عربون)، جؤره به يعه كه. **رؤباد:** (۱) كه ويئ نيچيركه ره لهن دارئ، ههروه ڪي جه لاد كه ويئ نيچيركه ره لسه ريئ دارئ؛ (۲) برتبه ژ مرؤفئ زيرهك و چه له ننگ و زماندار (بليغ). **رؤيتوك:** شيلي يئ ترى ته گهر گه لاندنهك ليكرن. **رؤيه:** برتبهه ژ دهنگئ قوتانئ، ره په (صوت الضرب). **رؤيه رپ:** ربه لدوو ربه يى. **رؤيه و هؤر:** ربه (بجمله). **رؤيارپ:** ربه رپ. **رؤين:** بنج، رهه، ريشه. **رؤين داقتان:** رهن داقتان، بنج داقتان، رهندان. **رؤرت:** دوور كرن (لعنت). **رؤرتل:** گون. **رؤرتلى بيئرئ:** ژ ئامرازى تهفن و بييركه رانه، برتبهه ژ (مراوغه) ى. **رؤرتلؤ:** گونك، گونكو. **رؤرتانن:** له عهنت ليكرن، دهكرن، دووركرن (طرد). **رؤرتيى:** ريفى. **رؤرت و رؤيين:** ريفه چون (غد و رواح). **رؤرججان:** رجرجين، رجرجيان، شين بوونا له شئ مرؤفئ ژ بهر قوتانئ، يان زه رهه فئ كه تنئ. **رؤرجوا:** هئژا، هه ژى. **رؤرجوا ديتن:** لايق ديتن، هئژا ديتن. **رؤرجوا ديتن:** رجوا ديتن. **رؤرجه:** رستى جلك لسه رائيخستنئ، به نڊڪ به نايان. **رؤرچ:** به ستنى، كورشه (جمد). **رؤرچيان:** به ستن، بيتان، كورشه بوون. **رؤرچانن:** بيتانن، ئاڦ بيتانن و بوونه جه مه د. **رؤرچه:** رچچك، نهو رچكه كه ئاڦ به فرئ فه دكن. **رؤرچه شكانن:** كورشه شكانن. **رؤرچه کوتان:** رچه قوتان، ريئ قوتان ل به فرئ، جه مه د شكانن. **رؤرد:** (۱) پيساوى ئايينئ ژ زه رده شتيان، حه ڪيمئ مه زن؛ (۲) قاره مان. **رؤرده:** ديرهك ژ نقيساننئ، ريزهك، ردين (سطر من الكتابه). **رؤردال:** ردهال، پيره مه يردئ حيزه كه و ته بعته مندال (شيخ متصابى) (ردهال درستره). **رؤرزد:** زنجيره چيا، گه رده نه (سلسله جبليه).

- رز:** ریز (صف).
- رزگار:** نازاد (حر).
- رزگاری:** نازادی (حریه).
- رزگار کرن:** نازاد کرن، رزگار کرن.
- رزده:** رزد، رزدی (سلسله جلیبه).
- رزگارگه:** جی نازادی بی.
- رزن:** گیخ.
- رزوک:** قریوک (زیب ردی).
- رزی:** گه نی (متفسخ).
- رزیه:** گه نیله (علیل).
- رزیا:** جلکج درباله، رزی، تشتی گه نی.
- رزین:** گه نی بوون.
- رزبانه:** عهده بکاری بوویه بو (رازیانج).
- رزوک:** فیقی بی گه نی و کرمیله.
- رزک:** رزوک.
- رزهل:** تامه زرو (محروم).
- رزتن:** رشتن، رشاندن، رزاندن.
- رزیا:** رشتی، رزاندی، چاف کوره بوون.
- رزدی:** به ره خواری، عهده ی گه لهک سه رنشیف.
- رزیانه یهک:** نانکو به زینه یهک و دو. وشه بی رزتن یان رزبان یان هر واژه یهک ژ ریشه بی وئ بگه لهک مه به ستان تیت، بو وینه: «ئاف رزیا، ئاف رزاند، دار ژبانه یهک، ته بیر داژیانه سهر بیده ری، ئستیره دا ژیان، بارانی درزاندی، پوز دارژیا ناف زیانج، سه بیته گوندی همی دارژبانه وی به له نگازی، چاقیت حه سودان پرژین، شه رما ته رزبایه، هتد...
- رست:** رس، کنف، شاریفک، گوریس، وه ریس، ته نگ و ئالوزی: «رستی سبیداری، رستی به نده بی، خه ناوکه، گه رده نی»: «خوزی رستی مه و ته ژیک قه تیبان».
- رستی:** عهده ی بته و، خورستی، تشتیکو هاتیه رستان بته شی بی، تشتی بخو شین بووی.
- رسیای:** نه و تشتی رونه وه کو دوشاف و هنگفینی کو په پیت دبیت. دبیتن: «ئهف دوشافه رسیایه، ئهف هنگفینه باش رسیایه، نه و خورمایه رسیایه»: تورت بوویه.
- رستکرن:** گه رده نی، خه ناوکه (قلاده).
- رستگاری:** نازادی (حریه، افلاح).
- رستگار:** نازاد.
- رستان:** ريسان، بته و (غزل).
- رسیان:** قه رسیان، ژ عهده کی بلند بهر خوار بوون، بهردان.
- رسوا:** فهیت بوی (مفصوح).
- رسوایی:** فهیتی.
- رسوابوون:** فهیت بوون.
- رسواکرن:** فهیت کرن.
- رستاق:** به رامبه ر، مقابل، واژه یه کی عهده بکاری بوویه.
- رسکاو:** به وه هم هاتن، نه کن هاتن.
- رسی:** پیر، سه ریلند، بی له که، نه فه ژ (الاسماء المتضاد) ه.
- رسته:** فریز (جمله).
- رسته بی مهرجی:** (جمله الشرط).
- رسته بی پاداشتی:** (جمله الجزاء).
- رسته بی کاری:** (جمله فعلیه).
- رسته بی ناخی:** (جمله اسمیه).
- رسکان:** باش شین بوون، باش خوگرتنا شتلی یه.
- رشت:** پرشت (قاطعیه).
- رشک:** (۱) (حسد؛ ۲) هیلکیت سپیهان (ره شک کوردیتره).
- رشکین:** رشکن، پرچه سه د، رشکار (حسود).
- رشکزی:** که سیکو گه لهک رشک و سپی ناف له شی وی بن.
- رشکو:** رشکزی، چلکاوی، قریزی.
- رشکاو:** رشکین، رشکه وی.
- رشته:** رزده (فرع، حسد).
- رشت:** ئافا رشت کو تیتته خواری (قاطعیه)، مجد، تیزبه ز، رزده.
- رشتن:** رزتن، رزاندن.
- رشتی:** رزتی، رزاندی.
- رشاندنوه:** قه رشیان (تقیو).
- رشته:** رشته، رزده (شعری).
- رفاندن:** ره فاندن.
- رفان:** رفاندن.
- رفیای:** (۱) رفاندی؛ (۲) هاتیه ره فاندن.
- رفیاک:** رفیای.
- رفینی:** په ر و بال فه کرن و خو ناماده ی فرین کرن.
- رفیتی:** چیتترین سماقه کول کوردستانا عیراقی هه یه لگونده کی زبیری، ناقی ویزی رفینه.
- رفوو:** پینه دوز.

- رفیده:** مزرکه.
- رفانک:** رف.
- رق:** کهرب، کین، تووړه‌بې، قین، عه‌نرتن، عه‌نرین.
- رق له زک:** کیندار (حاقد، ذوحقد).
- رق هه‌ستان:** تووړه‌بوون، سل بوون.
- رق هه‌لستان:** رق هه‌لستیان. سل بوون، عه‌نرین.
- رقاری:** سل سلوکی.
- رق هه‌لگرتن:** کین هه‌لگرتن.
- رق هه‌لستاندن:** رق هه‌لستاندن، تووړه‌کرن، عه‌نراندن، تووړه‌کرنا که‌سه‌کی.
- رک:** رق، کین، کهرب، به‌لج رک کوردیتره.
- رکه:** (قفص) رکه‌ئو گولته‌به‌به‌کو دده‌نه بن کاریتا عه‌بیدار.
- رکورک:** دهق و دهق، راست و راست، روو‌به‌وو (صراحه).
- رکه‌به‌ری:** گه‌ش مه‌که‌ش، جړه‌و کیشه.
- رکت:** پرکین، رکن، سلسلوک.
- رکتویی:** کین له زک، حاقد.
- رکن:** رکدار.
- رم:** رمح (کوردکاری بوویه) ژ (رمح) ی عه‌ره‌بی.
- رمیان:** هه‌رپتن، روخیان، ل شیعره‌کا که‌فن ل مزگه‌فتا بادئ من پارچه شیعره‌ک دیتبو پارچه‌ک لئ هاتیه (هورمزگان رمان ئاتران کشان) ..
- رمیا:** هه‌رپت، روخیا (فعل ماضی یو مفردی غائبه).
- رماندن:** هه‌رپاندن، روخاندن.
- رمانن:** رماندن.
- رمیای:** روخیای.
- رمیاک:** روخیاک.
- رمبه:** گورمه.
- رمبه‌رمب:** گورمه‌گورم.
- رمب و هۆر:** گورم و هۆر.
- رمباز:** ئه‌و که‌سه کو برمی یارییان دکهن.
- رمیژ:** رتیفاس، رتیواس.
- رمژده:** که‌هی.
- رمبازی:** خۆ فیزی چه‌کورم وه‌شاندن کرن.
- رنه:** بارانی نه‌رم.
- رنگاو:** هه‌ر زیلاتری.
- رنگال:** هنگئینی سه‌فاندی، دۆبه.
- روال:** گه‌نجی تازه گه‌شتی (امرد): «زه‌مبیل فروش لاوکی رواله - که‌ره‌م که تو وهره ماله».
- رنک:** دنکین، دهنکی تشته‌کیه کوژ عه‌رده‌کی بلند بکه‌قیته خاری یان دهنکی به‌ره‌کی مه‌زن ژ عه‌رده‌کی بگریت یان دهنکی گورمیتا توپتیه.
- رنکین:** دنکین.
- رنک و هۆر:** دنکینا ب جمله.
- رنه‌ک:** مه‌قرده (مبرد) رنکه.
- رنکه:** رهنده، رهنده‌ش، مه‌قرده.
- رن:** چین، بیستان رن، قازرن، پیته‌رن، (رهن کوردیتره ژ رنی).
- رویار:** رووبار، نهر.
- رویت:** رووت، عاری.
- رویتاندن:** رووتاندن (نهب).
- رویتک:** رووتک (اسفل البطن).
- رویتانه:** رووتانه، عه‌ردی هشک، رویتی، رووتی.
- رویت کرن:** رووت کرن.
- رویچاندن:** رووچاندن.
- رویس:** رووس، په‌تی.
- رووسی:** رووسی.
- رویشان:** رووشان.
- رویشیای:** رووشیایی.
- رویشی:** رووشی.
- رویل:** روول، قرژاله.

ز: یازدهمین تیبیه ژ تیبیت چچهیی کوردی بحسابا نه بجهدی
 دببته ژماره ۷، تیبیه کی ساز و ببدهنگه.
 زا: گهر، نۆیه، نه فجا، جا بویه زا.
 زا برن: نهف و اژهیه ژ دو کهرتان پیکهاتییه: <زا + برن> نانکو
 دهستهیی یاری یی برن، ستاندن.
 زابیی منه: گهرا منه.
 زابیی تهیه: نۆیا تهیه، گهرا تهیه.
 زاب: زاب، زئی، ره وشت، ل بابلیی هاتییه زابو (رافد، اخلاق).
 زابۆق: ریکا ئاقدریکی.
 زابلۆق: ریشیکی یان ریشیکا مهن، هندهک دببژن زه بلۆق.
 زابلی: زه به للاح، زه مبه لاش، مروفتی زابلی، دببژن: «زل و
 زه به للاح».
 زاپ: (۱) زی (رافد؛ ۲) ساپ، حه لانه بهر.
 زاپان: شیرپالیتف.
 زات: خۆیه تی (شخصی).
 زات چۆن: ترسان، زه ندهق چۆن.
 زاتدار: بجهرگ.
 زاج: ژ «زاگ» ی عه ره بکاری بوویه، بهر که دکه نه ناڤ ئاڤی
 ئاڤی ره شدکهت، بۆر هنگ کرنا تشتان بکارتیین.
 زاجۆیه چه: زاج و پهر چه، بژیک مووییی سه ری.
 زاج: ژنا تازه مندال بووی، کانگه یی کو زاجی ژئی دهر دکه ن.
 زاخ: گه وههر (قهوه، معنویه)، نشا میرانییی، زۆخ، عه داڤ،
 زات.
 زاخدار: گه وهه ردار.
 زاخاو: ئاڤه که لجه نجهر و شیران دهن گه وهه ردار بن.
 زاخاڤ: زاخاو، ژ دو وشه یان پیکهاتییه: <زاخ + ناو> نانکو
 ئاڤی زاخیی.

زاخاو کرن: مشت و مال دان (صیقل کرن).
 زاخاودان: حولی کرن و لووس کرن.
 زاخاودانه وه: زاخاو کرن.
 زاخ: زاق، قه له رهش، زاغ.
 زاخۆیی: شهل و شه پکیت ده ستکاری زاخۆیی، مروفتی زاخۆیی.
 زاخه: عه ردی بقاچه بهر، "مه وله وی" فه رمسویه: «نهک چۆن
 فه زای که یف بهرگ سیاوان - سمکۆی سه ر زاخه نه پای
 وه فراوان».
 زاخه: زبیره مین، مزاخه.
 زاخۆ: پر، زاخ، پروه رار، ئاڤی شاره کی که قنی کوردانه ل
 کوردستانا عیراڤی: «چۆمه زاخو زاخ مه داخۆ پیتله یا خۆ
 پیره میتر - نهو چیا ییت به فر لیکه فت، هنده وی و هخت و
 مه جال» "ناله بند".
 زاخور: یان زاغور: شه قیت کو دکه فنه عه ردی د هافینیدا.
 زادگه: زاگه، نهو عه رده کو مروفت تیدا هاتییه دونیایی.
 زادروژ: نهو روژده کو مروفت تیدا هاتییه دونیایی (یوم الولاده).
 زاده یی زاد: پشت ژ پشتی، ژ باب و کال فه (ابا عن جد).
 زاد: تۆشه (ع).
 زاده: پاشکۆیه که دببته پهیره وی زابان (تلتحق بالصفات)،
 مه عنا مه ولود و وه له د و نسبه تی ددهت، وه کی: شاهزاده،
 سه فی زاده (ئانکو زاده یی شاهیی)، زیده یا شاهیی کور یان
 کچا شاهیی). هه ره وه رنگ: به گزاده، میرزاده، پیرزاده،
 شیخ زاده، مه لازاده، ئاغازاده.
 زار: دهو، دهف، و اژهیه که دببته پاشکۆیی هندهک ناڤان مه عنا
 جی و گه له کی یی ددهت، وه کی: گولزار، میتر غوزار،

لاله زار، یۆنجه زار. ئەفه قیاسه و عامه دهندهک پاشکۆیاندا لاجی یی «زار» «جاری» هاتیسه د چهنده واژه بییت تیل ژمار داوه کی: برنجاری، شافرجاری، نیترگزار، قارویش جاری، کترجاری، فریزجاری.	زاق و زۆق: زاقوزیق، بریتیه ژ دهنگن تهیران.
زاراف: زاراو (لهجه، اصطلاح).	زاق و زیق: زیقزیقا مندالان و تهیرانه.
زاراو: زاراف.	زاک: ئەول شیره کو به چه دخۆت، ئەو شیره کی توند و بقوه ته، ناخوس یان ناخوز ژی دبیتژن.
زاراهه: زاراو.	زاک و زیک: زاک و زۆک، سیرسیرا مندالان و تهیرانه.
زاریتن: دهقبیتن.	زاکه: خواندنا بلبلیه.
زارخه نده: زارخه نده.	زاکه زاک: زاکه لدوو زاکه ی.
زارخه نده: که نینا نه ژ دل.	زاک و هۆر: زری کیتنا ب هه قرا.
زاردراو: ده قدریایی، ده قبه ره دایی.	زاکین: زری کیتن، زریوتن.
زاردریایی: زاردراو یان زاردریاگ.	زاکه: زادگه، زاقه.
زاریزار: زار ژ زار.	زاگاری: خهم، عاجزی و ئەندوووه.
زار ژ زار: ئیک ژ ده قی ئیکیدی.	زاگه زاک: زاقه زاق.
زارزار: شانۆ.	زال: بسه رکه فتی، نا قی بایج رۆسته میه، مرۆقی پیرو کالی..
زارزانک: شانۆگه ر.	زالی: بسه رکه فتن، زالوون، پیروی کالی.
زارزارک: زارزار.	زالبوون: توانین، شیان، بسه رکه فتن، پیر بون (انتصار).
زارۆک: مندال.	زالوو: زێروو، زێری، گیانداره کی خومیتزه (علق).
زارگه: شه رمه گه (عوره).	زالوانه: وه کی زێرووی.
زارنهم: خۆش خه بهر و هه لیم و زمان لووس و چاپلووس.	زالوسیفهت: زالوانه، بریتیه ژ خوین میژو سته مکه ران (ک، ع).
زاری: پاره پار، لاقه لاق، ناله، نهرمه نهرمی (نجیب، التماس): «دبه ریتدا تو بوسی بدوسه د زاری و (لطف) - ئاستان و ده ر و دیوار و شه باکین که له هی» «جزیری».	زاله: ئە ترهش، زه راف، زه رداو، زه ندهق، زالوو، به چکه.
زاره: زاری، ناله.	زالۆ: بنیته زالوو.
زاف: زهحف، زۆر.	زام: برین.
زاوا: زافا، ئەو کهسه کو ئەول جار دیتجیته بهر سینگی بوو کی.	زامدار: بریندار.
زاقات: زاقایی، زاقایینی، بوونا کهسه کی بزاقا.	زامار: زامدار.
زاوا بهندی: زاقا بهندی، ئەو کهسه کو کچا ئیک کی بژنینی یۆ خۆ بگریته بهر جی کوهه ر لالا بایج بوو کی کار بکهت وه ک خولامه کی.	زاما: ئیشه که د میزدانی پهیدا دبیت (رحم).
زاقیر: ئاقهاتنا ژنی دده می جماعی دا، قه ره سیان.	زاماکه فتن: ووه رمین (هبوط الرحم).
زاقدان: مندالان (رحم).	زامهت: زه مهت، کیم و عه داث.
زاقه زاق: پاره پار، زاره زاری.	زان: مندال بوون، به چکه ئینان، وشه یه که دبیتسه پاشکۆیی هنده ک ئاکاران و دکه ته (صفه المشبه)، وه کی: زۆرزان، قیل زان، علم زان، کارزان، کیم زان، زمان زان، درۆزان.
زاق: قه له رهش (ژ زاغیقه هاتیسه کوردکاری کرن).	زانا: عالم، مه عنا (صفة المبالغة) ی دده ت.
زاق راهستان: چک راهستان، دبیتژن: چدان و هه قرا نا ه مه دا نه مایه، هه ما، ئەم زاق راهستانین.	زاناندن: فیت کرن.
	زانایی: زانا هی.
	زاناهی: زۆرزان، زۆر زانی.
	زانستگا: زانستنگه، جهی زانینی.
	زانگه: جی زانی، زاگه (محل الولاده).

زهرقون: زهره قون، هيلكه، هيك، بزراقي زازايي.

زهبلاخ: زهبللوح، زهبللاع، زهلامباش (جسور).

زهبه: تشتي رهق و قاييم، «بزراقي زازايي».

زهبر و زهنگ: بحره كه تا زهنگوان، ژ دوو وشه بان پيئكهاتيه:

«زهبر + زهنگ» نانكو بليدانا ركيبان (الظغط والقوه)
(ع،ك).

زهبللق: حولي، تبل، لووس (صيقل كرى).

زهبرجد: زومه رهد، عهريكارى بوويه.

زهباش: شمتي، شمزي، شفتي، شامي، ژ دوو وشان پيئكهاتيه:

«زار + بهش» نانكو ده ميكو دكه نه دوكر زاري خو يو
مروقي بهش دكهت (فاتح، مفتوح الدم).

زهبن: زهبندهن، زهبنگ، عهردى پركتر و قهره م.

زهبند: زور و زهوند (واقر).

زهبندن: زهبن.

زهبنگ: زهبن.

زهبردهست: توانا، دلير، پيئجه وانا ژيردهستيه بهعنا سينگي
ديوانى مه عرووف، ههلبزارده، سهرتويى، ميزان.

زهبردهستي: توانايى، دليري، سهردهسته يي.

زهپ: كه له خ گروزه لامباش.

زهپزهپه: زل و زهبللاخ.

زهپرتي: لاواز، ناتوان، بيئدم.

زهچه: زهجه، ژنا هه تا چل روژ د ئستراحه تيدا.

زهج: ياريى بقاچه بهران و كوركمان، ديئزني: چاله زچاني، بهعنا
بهقل و مشاكس هاتيه.

زهخمل: زهغمل، ديله وار (خايين).

زهخلى: زهغله ي.

زهخ: زهخ، مهزن، خاوه دن شكوه .

زهخمه: ئبلهك، سوخمه، مه مك بهند (صدرية).

زهخت: زهختاندن (نخس).

زهخمدار: بريندار.

زهخماوي: برينه كي پريئيش و كوور و بعهداقه.

زهخمك: تهنگي كوزيني پي دشددين.

زهخه: دهقوكي كولاقى، دهقوكي كيسكى.

زهردهشت: زهرتشت، زهردهشت، زاردهشت، زاروتشت،
زاردهشت، زهردهشت، پيئغه مبهري ئيراني كولدورا قهرني
ههفته مي بهري ميلاد لئيراني په يداوو و غازي مروقان يو

زانستى: هونه رى، علمى.

زانكو: بنيره زانستگا.

زانين: (علم، معرفه) لئاقبستايي زهرنتى هاتيه.

زانو: نه ژنو، چوك.

زانست: علم.

زاوه: (۱) سه رتير، نه ستييرا (عطارد)؛ (۲) ناقى گونده كي ل
كوردستانا عيراقى.

زاوا: زاوا، ل ئاراميين هاتيه (زوا).

زاوايه ندى: زاقابه ندى.

زاوير: بنيره زاقير.

زا و زى: زا و زوو، زا و زو، زك و زان (ولود).

زاوور: زاو، بهعنا مي رخاس ژى تيت: «كوري ته چند
زاووره».

زاوما: تيكه ليوونا كارك و بهرخان له گهل ماکان، زا و ماك.

زاوورچون: مرنا كو دكه قيته ناف مندالان.

زاووره: به چكه.

زاوور: زاله.

زاووق: عهريكارى بوويه بو (ژئيق)، جيوه.

زا و زو: «بزراقي هورامى» زا و زى، زك و زا: دزه كى
زه هاو زا و زو كهردهن - هه ر دزي ههوت دز پي و يش
ئاوردهن، "مهوله وي".

زاوگ: زايگه، ده مي ولاده تي، جهى ولاده تي (مسقط الرأس).

زاي: زاج.

زايه: زايه له.

زايه له: گرى و زارى: «گه رميى مهى، نه واو و كزهى دهف و نهى
- تيكه ل بو چهنى زايه لى وهى وهى» "مهوله وي".

زايه: فلانكس، زايه لى له زكه.

زايه بوون: كنايه ته ژ مرني، تي چون.

زايه كرن: كنايه ته له خشينا تشته كي بو ئيكي، تي برن.

زاييچه: راپورتى ژ دايبك بوونا مندالى.

زايگه: نه خوشخانا زاروك بوئي.

زايين: زان.

زهبر: بزفتنا ستاندني (حرکه الفتح)، توانا، هيز بسه ركه فتن،
ژزهفر، كوردكاري بوويه (ظفر).

زهبون: ناتوهان، پهست، نه زه بهر دهست (حقير).

زهبوني: ناتوهانى، پهستى (حقيرى).

په راستنا خودايي په کتا کر. ناقی بابی وی پورشه سپه و ناقی دهیکا وی د و غدو قايه. دگوتنه وی زهرده شتی ئسپیتمان. لداستان زینده گانیا وی گه لک رای و ریچک هه نه، هندهک (محقق اعتقادی) دکهن کو زینده گانیا وی ژ ۶ ههزار سال هه تا شه ش سهدی بهری میلادی ئیختلاف ههیه ئانکو لدهورهی فهرانه و اییا دهوله تا مادان و بهری دهسته ه لاتناریا هه خامه نشی یا بوویه. بهلی ل دوماهیا دهسته ه لاتناریا هه خامه نشیان باو و به لاقه بوو، هنگی دینی زهرده شتی هاتیه ئیرانی و به لاث بویه، هه تا دهورهی ساسانیازی هه دینی ره سمی بوویه. لکتیبا (شناخت ادیان) دبیژیت: «زهرده شت بیگومان (موحد) و په کتا په رسته. هه ر تشتیکو هاتیه نا (مذهب) ی وی ژ (کفریاتان) ئه و بسه به بی په پره ویت وی و پشتی وی و درتیا زهمانی ئه و (کفریات و بدعه) په شینه نا ئولنی ویدا و هکی (یهودیه و مسیحیه و اسلامی) کو هه زاران (بدعت و کفریات) په شینه نا فا. هیچ گومان تیدا نینه کو ئه ژ زهرده شته کورده ژ ئورمی بییه، هه روهکی هه می دیروکشان وه دبیژن. بهری ویژی هندهک زهرده شتی دی هاتینه کوناقی سی زهرده شتان بهرچاژ دکهن: ۱- ۳۳۹۳ سال بهری میلادی؛ ۲- بهری میلادی ۳ ههزار سالان؛ ۳- زهرده شتی مادی (کوردی) ۶۶۰ سال بهری زاتیینی.

زهر: زهر د.

زهر د: رهنه که و هکی رهنگی زهرکا هیلکی.

زهراتی: زهراتی.

زهریاتی: زهراتی.

زهری: ئه و ژنه کور رهنگی وئ و هکی زیری بیت، به بی نه خوشی.

زهر و زیتیری: چرکن، قریژی، بی رهنگ و خولک.

زهرده لوی: زهرده لویو.

زهرده لویو: مژمه.

زهروتله: نه و عه بلبله که زور جوان و دهنگ خوشه.

زهرکی: نه خوشیا زهریونی (یرقان، فقر الدم). واژه بی به ره فانی نه عه ره بییه، رهنگی ترکی بی ددهت.

زهرک: جوړه تری په کی زور خوشه، هه م دبیژن قادوسیژی.

زهرگ: درباشه، ئه و شیشه کو دهر ویش لحو ددهن و بکارتین.

زهر او: زراف، زراف، ئا فا زهر، زهر د ناو، زندهق.

زهراف: بنیژه زهر او.

زهراهی: زهراتی.

زهریق: زرنیخ.

زهرده زیره: بالنده کی جوان و کچکه له یه و سهر ره شه دهمی فرینیدا زریکین لی تیت، زهریاف.

زهرده چو: زهرده چپوه، زهرچویه، جوړه دهرمانوکه که کو خوارنی تام خوش دکهت.

زهرچویه: بنیژه زهرده چو.

زهرپو: لحو پوری، لحو پای بووی.

زهرافه: کونا بچووک لدیواری.

زهردینه: زهرکا هیلکی.

زهریون: زهره لگه ریانا ده خلی یان هه ر تشته کی.

زهریاف: زهرده زیره (قناری)، زهروتله. "جزیری" فه رموویه: «ره یحان و سومبول تی هه نه، سه د چپچه ک و گول تی هه نه - زهریاف و بولبول تی هه نه، ئه و غونچه یا گولزار خط». لقیژه دا دیاره زهریاف زهرده زیره یه، باژ زیره.

زهریک و باریک: ئه ژ هه ر دو واژه یه لگورانی په کی کوریدا تین. زهریک زهری به بو خوشه ویستی، و باریک به عنا زرافه، به ژن زراف (زهریا به ژن زراف).

زهرکه تال: گندوری ته حلک، هیشا نه گه شتی. "مه حوی" فه رموویه: «سهر که هوشیکی نه بی من زهرکه تالم بوچیه - دل که جوشیکی نه بی، شیشه ی به تالم بوچیه».

زهرکرن: رهنگ کرن بزهری، زهرکرن به عنا که لاندنا گیا و سه بزهری، که لاندنه کی نیف که لی: «بامیه که ی زهر بکه، فان لویک و فاسولیان زهر بکه، به لگه میوان زهر بکه، کاری بی خو من زهرکر، تولکه ی زهر بکه و پاشی نا ژ روون و پیقازی بقه لینه، خوش دبیته!».

زهره: نه و عه کی هژیویه.

زهرده: نه و عه کی ماسیانه.

زهرده پهر: ئه و ئافه کو که فر بسه رکه تی.

زهرند: گیا په کی ته حل لی بهاریه.

زهرده چوه: بنیژه زهرده چو.

زهرده درک: ئستری زهرک.

زهرده زیر: نه و عه کی سیفان دوکانه.

زهرده که نه: زهرده خه نه، گرنین.

زهرده نه: لاوا، لهر.

ناماده کرنا نان و گوشت و فیقی و زهرزهواتی لسه سفرهی
 مهعنا تواناییا مالی ددهت، نه دووره مهعنا کوردی ژ
 عه ره بیقه هاتیبیت.
زه قیر: زقیر، زویر، تووره (عصبانی).
زه فی: عهردی بهرکیتل.
زه فی و زار: عهردی بهرکیتل و نه بهرکیتل.
زه فلزق: ریقیکا نستور.
زهق: قه کری، چاقی گلهک گهش، تشتیکو قوز بیت.
زهقنه: تهحلاتیا زیده، ژهر.
زهقنه بووت: زهقنتنه سووت، زهقنه بییت، زهقنه بویت، ژهر،
 گیایه کی ژهر اوی و کوشنده به، کرمه کی سوره د حه فکا
 پهزی دا دمینی پاش ماوه بهک یی دخه ندقیت، نهف واژه
 ترکیه.
زهقه ی چاو: نانکو بدزی ئیکتی کاره کی بکه ی کو زهق و زهق
 لته بفرکیت و نه شیت هیچ بکه ت.
زهقه زوق: زهقه ی جاو.
زهقل: زهغل، خائن.
زهقینی: تیقه تیقا که نینی.
زهگورده: زهلامباش و توانا و گهنج و ته مبهل، وشه یه کی
 نه هریمه نیه.
زهگزهگه: زه به للاح، وشه یه کی نه هریمه نیه.
زهگهردوک: زهگورده، وشه یه کی نه هریمه نیه.
زهل: گیایه کی ثاقیه لعه ردیت گرانه و چه مه نزار دا شین دبیت،
 ساقیت وی بین بهلگن و حیسیلان ژئی چیدکه ن.
زهلاته: زهلاته، بریتیه ژ بانجان سور کو خیار و پیشاز و بیبه ر و
 سیرک و هندهک تشتیت دی لگهل زادی بخافی تیتته خوارن
 (سالاد).
زهلوک: لووس، حولیسک.
زهلکوز: نه یزار، لهقه نزار، قامیشه لان، عهردی زهلدار.
زهلام: پیاو، میتر، مهزن.
زهلامباش: میتره کی بگهلخ، که له گهد.
زهلامی: زهلامینی، زهلامیتی، پیاوته ی، میترانی، جوامیتری،
 که له گهدی، گه وره یی.
زهلامه ری: ریقیکی په یاده و بتنی، ریپواری ته نیا.
زهلاموز: نه ی زهلام.
زهلان: باووه شنی ژ روژه لاتیتفه تیت.

زهردهمار: ماری زهری کوشنده.
زهپ: زپیر.
زهرات: گهغه شام.
زهپرک: زپیرک، بهنده، نهو تشته کو مروث بدرافتی خو کری.
زهپناس: بهری کو زپیری پی نازمایش دکهن (حجر المحک).
زهپرتال: پرک (تجشو) مروثی هیستی گران.
زهرگال: بیلافی کو ژ مووی چیدکه ن، زرگال، ره شک.
زهزهوات: گیای خوارنی و میوه.
زهزوا: زهزهوات: «بهقلاوه زهرزای خیرا خودی دای» «نالبه ند»،
 تیرهک ژ دو ملیا ل ههریما نورمییه.
زهرقی: رباکار، دوروی (منافق).
زهرق: ربا، فسق. «جزبری» فهرموویه: «ژژهنگ و زهرقی تا دل
 بشوتن - جاما صدف بین رهند و کهرامهت».
زهرهپین: مکرسکوب، دوربینه که تشتیکو بچاقا نه هیته دیتن
 مهزن دکته (مجهر).
زهپرک: زپرک، نهو ثاقه کو خولی یی دار بهروو و دار مازی
 تیکهل کری پاشی سفاندی هه تا بو مزه یتا تری بکار بیین.
 تیقلی گووزایب سهری.
زهرگوز: بهلک، فهقیریت نیردیا خهرقه ی ئ رنگ دکهن.
زهرگهته: زرکیتک، زهردهواله، بهوز.
زهروو: زپروو.
زهرووگر: نهو کهسه کو کاری خون بهردانی بزپرووان دکته.
زهرهک: جوژه موزکییت زهرون ژنکا دکرنه دهستیت خو دگوتنی
 بهربازنک.
زهریا: دهریا (بحر) بهلی زهریا کوردیتره.
زهریقن: روژه لاتن.
زهریله: زهرویتله.
زهرکرن: وشه یه که دبیته پاشکو بو شه یی نانی و مهعنا ژاری و
 بهله نگاهی یی ددهت. دبیتن مه بنه وانهک دقیت کونانه کی
 بومه زه بکهت: «مه دالده یه که هه بایا، نانهک بو مه زه
 کریایا» «په ند».
زهرنده: زیانکه ر.
زهردلی: شلانه.
زهفر: د کوردیدا مه بهستی توانا و شیان و دهسته لاتداری یی
 ددهت و د ثاقیتساید مه بهستی نان و گوشت و زهرزهوات
 ناماده کرنی ددهت، بهلی هه دو مهعنا ژیک دوور نین،

- زهلیان:** سهر داچزن.
- زهلانندن:** سهر دابرن، خاپاندن.
- زهلانندهوه:** خو لسهر سه پاندن، خو لسهر ئیکتی فهرز کرن.
- زهلکاو:** ئەو ئاقه کو بهرهف چکبوون و هسک بوونی بوویی.
- زهلهکه:** شویره برنجاً ساده.
- زهلولو:** زللو، زیتروو.
- زهلله:** زهله، زله، شه قلیدان، شهقه زله.
- زهلهویان:** ئالوزیان.
- زهلیقانندن:** زهلقانندن، پیته نووسانندن.
- زهلیتتهوه:** زهلانندن، خاپاندن.
- زه مزه م:** وشهیه که هاتیه عه ره بکاری چکو زه مزه م ژ زه مزه مهی هاتیه، زه مزه مه هنده ک ذکر و دعانه زه رده شتی ده می خوارن و خو شو شتی بکاری تیئن زه مزه مه ئەو ناخفتنه کو مرۆقی گولی ههیه، به لئ نه باش. چکو مویه دان ئەو زه مزه مه هممه لسهر بیسرا زه مزه مهی دکرن و لهو ناقی وی بیسری بووه (زمزم).
- زه مینگیر:** رهقانی، پیستویرک، ئەف وشهیه بگه له ک ده مکاتان هاتیه به لئ هه میژی دچنه سه ره بک رهه و ریشه، بۆ وینه ئاشقیستییدا هاتیه: زه مه و ل په هه لوییدا: زه میک، لفارسیدا: زه می، زه مین، لکوردیدا: زه وی، زه فی، زه مین، زه می.
- زه میبول:** تلمسکا تری.
- زه مه پار:** زه خیره، توشه، دانا، رزقی کو بۆ زستانی درست دکهن.
- زه من:** بابه لیسک، گزلول، عه ردی ب که سکا تی، زه مه ریر.
- زه میی:** زه وینی، تشتی یا ل عه ردی شه (ارضی، منسوب الی الارض).
- زه میندار:** خودان ملک و زه فی و زار.
- زه م:** زامیاد، ملکی موه کل لسهر.
- زه ند:** مه زن، گه وره، پرشکو هه، توانا، ئیسته و بهر یان بهر ئسته شه رحا ئاشقیستی. زه ند ئەو داری که تا سه ری کو ئاگری پی هه لدکه ن پازهنده که ته زهنده داری بنی به کو تیک ده سوون و ئاگری ددهت. وشه یی زه ند نهۆزی لبادینان بکار دهن دبیتن: زهنده دار.
- زه نه ک:** عه ردی ئافزێ (مستتقع).
- زه نه کدار:** عه ردی کو گه له ک ئاف زئی لی هه بن بگه له کی.
- زه نه دک:** زهنده ق (مره الصضراء مه لک).
- زه نه دق چۆن:** وره بهردان، زه راف بز دیان.
- زه نه دۆر:** ئەو که لشتیت عه ردینه کو هاقینی چیدین، شه قا مه زن.
- زه نه دۆره:** زهنده دۆر.
- زه نه دیق:** واژه یی زهندیقی واژه یه کی سوربانیه ژ زندیکه ی هاتیه و بوه زهن دیت کومه عنا (الصدیقون) بوو. د مه زه هب و نایینی مانی دا پاشی عه ره بان ب مه عنا (ملحد) بۆ سیاسه تا خو ته فسیر کرن، مه نسوری بهزاران ژوان و زه رده شتیان بقی هه جه تی ل سی داری دان و لئاف برن.
- زه نه وێ:** ئەو جی یه کو پر گول و گیا بیت.
- زه نه گ:** ره فیسک (ساق).
- زه ند و پازهنده:** بۆ شو رفا ئاشقیستی و شو رفا شو رقی تیتته گۆتن، داری سه ری و داری بنی ژ زهنده داریت ئاگر هه لکر نی.
- زه نه گۆ:** رکیب، ئاو زه نگ ی.
- زه نه گول:** چۆک (جرس).
- زه نه گولۆک:** ئەو په قن کو بسهر ئافی یان ئاشگۆشتی دکهن.
- زه نه گولیتک:** زه نه گولۆک.
- زه نه گه سوژه:** ستینگ.
- زه نه گه سووره:** زه نه گه سوژه.
- زه نه بور:** ستینگ، فارسیه هاتیه عه ره بکاری بوویه.
- زه ن ره نگ:** بله کناچن.
- زه نه لوله:** لویلاقی، جه مه دی.
- زه نه لویه:** زه نه لوله.
- زه نه گرون:** زه نکین، مالدار، دهوله تمه ند.
- زه نه دک:** ده سگورک (قفازه).
- زه نه گه قه لیش:** ته فشکی داری بۆ ئاگر هه لکر نی.
- زه نه:** بزقه و له قه و حه ره کاتی (ضم و فتح و کسریته) ُ - َ - ِ - ِ
- زه نه گیانه:** نمم.
- زه نه گه نه:** عه شیرده کی مه زنی کورده.
- زه نه گه ته:** زه رده واله.
- زه نه دق:** زه رتاف، زه ردا، نه تره، وه رار، زهنده ق.
- زه نگ زپان:** زه نگ زپین، زه نگ زپان، رسوایی (فضاحه).
- زه نه دق:** بنیره زه ندق.
- زهو:** زا و زئی، زک و زا.
- زهوی:** کشتو کالی، جن زراعت.

زەوت: زەفتکرن (غصب) (ع، ک).
زەوت کرن: زەبت کردن، راگرتنه‌کا بئ لڤین (ع، ک).
زەود: قارین.
زەوزدان: زۆزان.
زەوۆک: زەوۆک.
زەوۆک: ژنا قابلی زک و زانی (ولود).
زەوون: زەوونند.
زەوونند: تەئکیده‌که بۆ وشەیی زۆر دبیژن، زۆر و زەوونند، ئانکۆ زەحف، گەلەک.
زەوی پیف: زەوی پیو (مساح).
زەوی پیو: زەوی پیف.
زەوهر: دەستهلەلات (ظفر) (ع، ک).
زەهدان: رەحم، ئەسلج وئ زاددان یان زاییندان یان زویندان، مندالان، پدان، مال بچووک.
زەه: زئ، زە (مەهبل).
زەهار: بن زک، بنەزک، بەران.
زەهاو: ئاقزئ، ئاقئ باژیرەکی کوردانە کو علامەتی زەهاوی خەلکی وێیە.
زەها: کۆشا حەیانانیت مێو لەیە (فرج البهائم الاثنی).
زەهر: ژەهر، ژەحر، ئەف هەر سئ واژەییە د کوردیا بکارتین بەلئ ژەر ژەمیان راسترە. "شەوقی" فەرموویە: «ان الفرور اذا تملکت امه – کالزەریخفی الموت و هوزۆام».
زەهراوی: ژەهراوی، ژەحراوی، ژەهرین، ژەهرکری، بژەهر.
زەهرخاری: ژەهرخواری (مسموم).
زەهرخەنە: زەهرەخەند، کەنینا بکەرب (ضحکە الغضب).
زەهردار: بژەهر (سام).
زەهرا هەلاهل: ژەهرا هەلاهل، ژەهرەکی کوشندەیی، ئەفسانەیی یە ئاقئ هەییە و بخۆنینه.
زەهلک: زەرداڤ، زەرڤ، زەرڤاڤ (المراة، او کیس المرارة).
زەهلی: شەبەکی دبیژن قرژالە.
زەهاک: عەره‌بکاری بوویە بۆ (ضحاک) ی پاشایەکی سته‌مکەرئ ئیرانی بوو کو کاو هێی ماد کورد ئەو دەسگیر کر و لچییای دەماوەندیدا زیندانی کر و فرەیدۆن دانا سەر تەختی شاهانی یی.
زەهی: زۆر عەجایب، لایق، جوان، سپەهی. "جزیری"

فەرموویە: «تعالی اللہ زەهی حوسنا مبارک - تبارەک سەد تەبارەک سەد تەبارەک».
زەمان: گورستان ل زارئ کوردیت ئیژدی.
زەی: (١) کوس (مەهبل)؛ (٢) زەوی، زەقی، زەمین.
زەيسان: زەيسان.
زەيستان: (١) نفاس؛ (٢) زستان، زفستان (زمستان).
زەين: هزر و بئر (ذهن) (ع، ک).
زەين کۆر: بێفام (بليد) (ع، ک).
زەي: داڤەک ژ دزەیی، گشتەکی کو پینەدۆز پیتلاقان پیددرون. بۆ هەر پینج هەستا ژئ تیتە گۆتن دبیژن: پینج زئی یان زیک. جۆرە ئستری بەکە بۆتان کرنا بیستانان بکارتین، زئی بەعنا ژێهژی تیت و بەعنا لەز ژئ تیت.
زیک: بنپەرە زئ.
زیبا: جوان، تازە، قەشەنگ، خشکۆک.
زیبایی: جوانی، تازەیی، قەشەنگی، خشکۆکی.
زیباناس: جوان زان، علمی جوان زانینئ (معرفة علم الجمال).
زیباکاری: جوانکاری.
زپ: زیبە، سەرما یئ تندو تیزل دووماهیا شواتئ (برد العجوز، ایام العجوز).
زپیک: بنپەرە زیبە.
زیتک: زمانەیی خەفکی، زەمانەیی تەلە، پزک.
زیتکە: پزک، زیتکە زەلام.
زیتکە زەلام: «زیتکە زەلام، ئورتز جەلام، بلەلا هەمرا» "مەتەلۆک".
زیتۆکە: زبیرەک، چەلەنگ.
زیت: زیتۆکە، سڤک، وریا.
زیگ: عەره‌بکاری بوویە بۆ زیج. زانستەکە ئەحوال و حەرەکاتیت ئەستیرەیان دیار دکەت دبیژنئ (علم الزیج).
زیج: (١) ئەف وشەییە تیتە بکارتینان، شکنا جۆتک هاقیتنا دەواری، زیچک هاقیتن، جۆتک هاقیتن؛ (٢) پین هاقیتنا دەواری ببیاشیت خۆ دبیژنئ، زیج، یان زیچک یان زچک.
زیچاڤ: ئاقا شیلی، زەنگاڤ، زلکاڤ.
زیخ: زبیرەک، چاپوک، خیز (رمل).
زیخمال: عەردئ خیزەلان.
زیخانندن: ناڤ تیدان و زبیرەک کرنا ئیکئ، زەخستاندن، زختەلیدان.

زیقه زیق: زیقه لدوو زیقه ی.

زیق و هوږ: زیقینا ب هه قرايي.

زیک: دیار بوویی، بلندی بوویی، دژوار، سه دره رینا ناگیسای، سه رما، دبیژن: نه قږو دونیازیکه، بایه کی زیق دپیت، برنجی ته بسره که فیتیبه و زیق بوویه، مووی له شی من ژ ترسا دا زیق بوویه یان زیق بوویه.

زیگار: سیکار، شه قدیتری (مسامر).

زیگ: زیق، زیج، علمتی ناسینا نه حوال و حه ره کاتیت روژ و هه یف و نه ستیره یان، عه ره بکاری بوویه بو (زیج).

زیل: زیروو (علق) نفینه کی ته نک و ساده و نه رانه، نه و ژ عه ره بکاری بوویه و کرینه (زولبه).

زیلی: هه زه کی کوردانه زاراقه کی توند وان هه یه ته غه ری کورد تینا گه هن.

زین: نه وه کو دادنینه سه ر پشتا ده واری سواری یی، زین ناچی ژنان ژی هه یه، مانا ژین ژی تیت (سرج).

زیندی: زیندوو، جانده بر.

زیندی خوږ: بریتیه ژ زالمی خوږیژ، ناچی شکه فته کیه لکورستانا عیراچی.

زینتاکار: زالم، سته مکار.

زینان: زیندان.

زیندان: پوزخانه، به ندیخانه.

زیندانی: پوزخانه یی، به ندی.

زیندانه وان: زیندانه فان، نیگه فانی، زیندانیان.

زینپوش: سه رزین (برده).

زیندانی گشتی: به ندیخانه هه قرايي.

زیندگ: زیندک، جانده بر، بروح.

زیندی بوونه وه: زیندی بوونه ف، ره ستاخیز (بعث).

زیندی کرنه وه: زیندی کرنه ف (احیاء).

زینده گانی: ژیان، مه عیشه ت، ژین.

زینده گی: ژین، خوشیا ژیانی: «هه ره که سنج جاره ک دیه نه و زینده ما هه تا نه بهد - ئی نه دیتی نه و پهری روو زینده گی لی بت هه رام» «جزیری».

زینده مال: بریتیه ژ دراڤ و زپ و زیفان، مالدار، مال خانه دان.

زینده وهر: مدبری زیندانی، گیاندار، گیانه وهر.

زینده به چال: زینده به گور.

زیخه لان: عه ردی پرخیز (زیخ).

زیخیای: هاتیه زیخانندن، هاتیه زختانندن.

زیرهک: چاپوک، زیخ، دلیر، هوشیار.

زیره کی: چاپوکی.

زیرگن: پیس، قریژی.

زیراندن: قیژاندن.

زیره: قیژه.

زیره زپ: زیره لدوو زیره ی.

زیرین: زیرینا لدویف ئیک.

زیر و هوږ: زیرینا ب هه قرا.

زیره: سروه، شوق (نسیم).

زیرکانندن: قیژی، گری (زقزقه الاطیار).

زیرکه زیرک: زیرکه لپی زیرکه ی.

زیرک و هوږ: بنیره زپرو هوږ.

زیریی: ژیری.

زیرژن: قیژاندن، زیراندن.

زیز: سل، توری.

زیزی: سلی، توریان.

زیزبون: توریان، سلبون.

زیزی: جار دبیته ناچی ژنان.

زیزانه: گیایه کی بهاری به ناڤ گه مان شین دبیت دندکیت وئ هورن و ره شن، زور ته حله و ماده یه کی سه میه.

زیزیک: میشه کی که سه که به لگیت میوانقه و تاییت وانقه دمی نیت و میوان بیچاره و لاواز دکه ت، دبیژن: چم چرک یان چرچرک.

زیف: زپو.

زیقال: ته فشه ک، یان زوله ک، زیچار.

زیقال زیقال: هه لا هه لا بووی.

زیچار: زیقال.

زیچار زیچار: بنیره زیقال زیقال.

زیقان: زیوان دانه و تله ک ته حله دناڤ گه می دا شین دبیت.

زیزیفه: هزارپی، جوهره گیانه وهره کتی گچکه یه.

زیچار: هه ژار.

زیچار: هه ژاری.

زیزرک: دهسته بهر، بهرک پری دهستی.

زیق: قیت، زفر، قیته قیتا تهیران.

زینده به گۆر: ئەو مرۆفەتی ساخ بن گۆر بکەن ئەف پێشەیی زینده به گۆری نە عەرەبان هەبوو. کچ بساخی دکرە ناڤ گۆری و ناخ رادادانە سەر. نەهۆ ئەف زینده به گۆری ناڤ رژییەت دیکتاتۆری و حکومەتی زالم بکارتیەت. مرۆفان کۆمەل بکۆمەل زینده به گۆر دکەن بۆ پاراستنا حکمەت خۆئە فاسد و نەشەرعی (و.ا.د).

زینگان: زیندان.

زینگانی: زیندانی.

زینگانەوان: زیندانهوان.

زینگەر: زیندروو، زین چیکەر (صانع السروج).

زیندروو: دورین کاری زینا.

زینگر: ئەو کو زینی دادنیته سەر پشتا دەواری.

زینکو: قەپووس، بلنداھیا پیش و پاشیا زینی.

زینگیر: سینگی کو زینی پێشە دکەن.

زین ژێفە کرن: زین ل سەر پشتا دەواری دانان.

زین لیکرن: دەوار زین کرن.

زینی: مل، باسک، رەزد.

زینچک: (١) پینھاڤیتنا پاشیان؛ (٢) مرۆفەتی سل سلۆک، نەترسو و بێ باک.

زینج: (تەھور، نەفرە).

زیھار: شەرمەگە (عورە).

زیھا: ماری مەزن، ئەژدیھا.

زیھدان: مال بیچک، پسدان.

زیھ: (١) فەرچنە حەیاناتی؛ (٢) جی دوریای، جی کو ھەلبەھی.

زیو: زیف (فضە).

زیوەر: زینەت، جوانی، چەکیەت، ژنان.

زیوەرالات: زیوەر.

زیوار: ژیار، ریفار، گۆزەران، ژیار کوردیتەر.

زیوان: بنیە زیقان.

زیونشو: شوشتنا گەمی بۆ جودا کرنا زیوانی.

زیووزیو: زیقزیکا تەیر و تەوالان.

زیوھۆر: زیقزیکا ب ھەفرایی.

زیوین: زریوین.

زیوال: زیقال (شریحە).

زیویان: لڤە، برفین (حرکە).

زیان: خسارەت (ف. ئارامی. ک.).

زیانکار: زیانۆ، مرۆفەتی کو زیانی بگەھینیته خەلکی (مضر).

زیانبار: ئەو کەسە کو زیان بووی.

زیاندار: خودان خساری.

زیانکاری: خرابکاری (اضرار).

زیانکرن: خراب کرن، ضرر کرن.

زینات: زیانۆ.

زینان: زیندان.

زینیە: جۆرە ئستری بەکە.

زی: ناڤە بۆ تەپسا «ز» رووباری مەزن، ری، رەفتار، ئەندازە، قۆزی حەیانانان.

زیبار: ریبۆرینا رووباری، بۆرگەھی زینی، ناڤی عەشیرەتەکی مەزن و میترخاسی کوردانە، ناڤی وی عەردی بە ژنی کو ئەو عەشیرەت تەیدا دژیت. ئەف گۆتە ژ دو وشەیان پیکھاتیە: «زی + بار» ئانکو زیبوار (زیبۆر، زی بۆرگە). ئانکو ئەو ناوچەیی کو ری تیرا رادبۆریت.

زید: نیشتیمان.

زیدپەرەر: نیشتیمان پەرەر.

زیدک: عەشیرەتەکی کوردانە، پارچەبەک ژ شەرفانی ل قەزا شێخانی دژین. عەشیرەتەکی ناندەر و میترچاکن مەزنیەت وان مەمی و عەبدی بوون خودی و ابرەحمینیەت چکو مرۆفیت دیندار بوون.

زیر: (١) ئالتون (طلا، ذەب)؛ (٢) بەرکەتی: «فلانکەس زیری زەرە».

زیراف: «بزیری تامدایی، «بزیرافی بسیمافی» جیری.

زیرین: پێشەوایەکا کوردی بوو پیتەختی وی نامیدی بوو ل سەر کیشتی زەرەشتی بوو ئەو ملەتی خولقادیسیە لگەل عەرەبان جەنگین، پاشی شکەستنا لەشکری یەزدگوردی خو ئەفران ھەلکیتشا، پاشی زیرین خانم بەرگری ژ قەوم و دینی خۆکو ھەتا ھاتە کوشتن.

زیریاڤ: بزیری نیگار و تەفن کری.

زیریاڤ: مەیل زیرین، وەکی: رەنگی زیری، زیریاڤ.

زیرکار: زیرینگر (صانع).

زیرفرۆش: بازگانێ زیری (بائع الذەب).

زیرین: ژ زیری درستکری.

زیرو: زالو، خوونمێژ (علق).

- زيرى زهر:** وشه يې په سنڀيه، فلانكس زيرى زهرده و نافهرين بڼو: «هې نافهرين زيرى زهر!».
- زيرنشان:** نيشان و تورده كه به ژ زيرى دادينه سهر ملي هندهك نه فسه ريت ميرخاس و ناجح (مطعم بالذهب).
- زيرفشان:** زهرنه فشار، زيرپه لافكه، زهرنه فشان، گهوههر نه فشان نانكو زير ريت، گهوههر ريت: «سه لامن ثنا خوانى - سه حهرگه، گهوههرنه فشان بت» "جزيرى".
- زيرگر:** نهو تيشته كو كه سهك بمال و درافى خوئى حلال كرى بيت.
- زيرخوارى:** نهو دفته بيان گوهه كو زيرى تيكهن و فيرى زير بيت و كول نه بيت.
- زيرستان:** (نفاس).
- زيرستانى:** ژنا دنفاسدا.
- زيرستانى ليقه گهريان:** نهو ژنه كو دزيرستانى دانه ساخبووي.
- زيرهده:** زومه رده.
- زوبان:** زمان.
- زوبانه:** زمانه يې تاگرى.
- زوباندار:** زماندار.
- زوباندارى:** زماندارى.
- زوخم:** زوقم.
- زوخمه:** ئيلهك، سوخمه.
- زوخال:** ره ژوو.
- زوخالدان:** عمارى ره ژوو يې.
- زوربه:** ته غهر.
- زوربه سندن:** ستاندنا ته غهرى، بدهست خوځه تينان (اكثريه).
- زورات:** گهغه شام، گه نموك. (ع،ك) كوردكارى بوويه.
- زورپنا:** سورپنا (مزمار).
- زورپناچى:** زورپناژهن، زورپنا بېژ.
- زورپنا بېژ:** زورپناچى.
- زورپناژهن:** زورپناژهن، بربتيه ژ مرؤقى دعايهت به لافكه.
- زورپناتك:** گيايه كى بهارى و هندهك ديبېژنى ره شهك.
- زور:** گرک.
- زوره لان:** عهردى گه لهك گرک ليته بن.
- زورگه:** جزيره، جى كو زور دار بيت.
- زوررهس:** پيش رس.
- زورمه:** بنپيره، زوربه.
- زوزو:** بله ز.
- زوسان:** زقستان، زمستان.
- زوسانى:** زقستانى، زستانى.
- زوشت:** ناجور، كريت، بهد، زشت.
- زوشتى:** ناجورى، كريتى، بهدى.
- زوفت:** كه له خ مه زن، قه لس، زوفت به معنا چاپ و كوزيره كى تيت.
- زوف:** زولف.
- زوفان:** زمان، زوان.
- زوفر:** زفر (خشن).
- زوفرى:** زفرى (خشونه).
- زوقوله:** كولم، مست.
- زوقم:** خوناڅ، قه رهو (نداء).
- زواله:** په بكه رى ژ قورى چيدكهن.
- زوانگ:** نهو عه رده كو ئاڅ ليكوم دبیت، زه نهك.
- زوان:** زمان، زيان، زوبان.
- زوانه:** زمانه (لهيب).
- زوانيار:** زمان وه شين، پريپژ.
- زوانبهده:** زمانه رش، زمان پيس (فحاش).
- زوانبهست:** زمان گريده.
- زوان بهسته:** بهسته زمان، كنايه ته بو ئاژهلان.
- زوانخوش:** ئاخفتن خوش.
- زوانشرين:** ئاخفتن شرين.
- زوانپاك:** ئاخفتنى بتوره كهر.
- زوانتال:** ئاخفتنىت زفر و دلره نچين گهر.
- زواندرېژ:** زماندرېژ، زمان وه شين.
- زواندار:** زماندار (بليغ).
- زوان شكاندن:** بيدهنگ كرن.
- زوان گرتن:** زمان نه گهريان.
- زوان گيران:** زمان دانه شول.
- زوان لووس:** چاپلوس (ملاق).
- زوها:** زوا، وشك، خشك: «قه له مى مه بدوسى قه طره يې زوها دى چكه ت».
- زوها:** هسك.
- زوهم:** زوم، چهورى.
- زوم:** هوب، زومى كوچه ران، كوين، چادر.

زوهو: سەرچاوه، سەروكانى. **زوهار:** زھار، شەرمەگە (عورە). **زويتر:** زوييل. **زوييل:** ژفېير، توورە، بىخ شەرم، بىخ ئابروو، پارچە، زۆلەكى ژ گۆشتى يان ژ تشستەككىدى مەعنا زەھيىزى تىت، زفېيل (شريحە).

زۆپ: دەستەدارى ئستور تۆيز (مطرق) عەرەبكارى بوويه بۆ زۆب و مەعناژى لى ھاتىبە گۆپىن، دىبىژن زۆب جەش (كىرى كەرى).

زۆپەچىف: دۆق، دارى ئستور (مطرق، دارمطرق) عەرەبكارى بوويه بۆ زۆبەچى و مەعنا ژى لى ھاتىبە گۆپىن. **زۆپىك:** زۆپ، دۆق، گورز، تۆيز. **زۆپ ئستور:** كىنايەتە ژ ستەمكاران و زالمان و خودان دەستەھلاتان. دىبىژن: «چىقى ئستورە، تخووب زورە - چىقى زرافە، تخووب ئاقە».

زۆپاندىن: داركارى كرنا بۆپان، زۆپ لىدان. **زۆپۆ:** كىنايەتە ژ مەروقى قەوى و زل و زەبەلاح و ساخلەم و زەلامباش و بىكار و تەمبەل. **زۆخ:** خوین و عەداث، ئاڭ و ۋەزەخ، ئاڭ و ۋەسەخ، ئاڭ و زاخا، كىم و چرك. "جىزى" فەرموويه: «ئاخ و ئۆخىن من ژ دل تىن - لى ژبەر تىرا قزل تىن / يان ژ كۆفانىن د كول تىن - ژى دزىن ھەر خوون و زۆخ».

زۆخال: سوتانە، رەژوو. **زۆخاو:** زاخا، ئاقەكە خەنجەر و شىران بىخ گەۋھەردار دكەن. **زۆخى:** جىسى بىخ خەنجەر سەيقەل كرنى. **زۆخاندن:** عىبارى رەژووبى. **زۆخم:** رەھى گىبايەكى تال و بىندارە، زوقم. **زۆر:** گەلەك، زەحف، سىتەم: «ئەگەر زۆر ھات قەبالە بەتالە» "پەند".

زۆرى: گەلەكى، بەرفرەبى، زالمى. **زۆردار:** ستەمكەر، خودانى ستەمى، دەست درىژكەر. **زۆردارى:** ستەمكەرى. **زۆرخانە:** جىن ۋەرزى. **زۆرىيژ:** زۆروىژ، زۆر رەو، پىيژ، ھەلەپاس. **زۆرىيژى:** زۆروىژى، زۆر رەوى، ھەلەپاسى. **زۆرىلىن:** زۆرگۆ، پىيژ، ھەلەپاس.

زۆران: خۆلىكدان، زۆرانە. **زۆرانى:** زۆرانباى. **زۆرانباى:** كوشتىكەر (مصارع). **زۆرگىرى:** زۆر بۆ خۆ ھەلگرتن، گەلەكتر بۆ خۆ ھەلگرتن. **زۆر بۆ ئىنان:** كوتەكى لىكرن، ئىرش ئىنانە سەر ھەژارى. **زۆرخۆر:** پرخۆر، خۆرە، خۆرا. **زۆرخۆزى:** گەلەك خارن، پرخۆران. **زۆردە:** فرىك. **زۆرزان:** گەلەكزان، پوزان، زۆر شارەزا. **زۆرزمى:** بەرفرەكانى. **زۆرلىكرن:** زۆر لىكردن، كوتەكى لىكرن، (تعدى) لىكرن. **زۆرە زۆپ:** زۆرەزىا كەرى (نھىق). **زۆر و زەۋەند:** زۆر و زەبەند، بەرمشە، بەرفرە، گەلەك، زەحف. **زۆر و زەۋەن:** زۆر و زەۋەند. **زۆرەۋانى:** زۆرانى. **زۆراىى:** زۆرىتى، زۆراتى، بەرفرەبى، گەلەكى (كشە). **زۆرلىكرى:** زۆرلىكرباى، زۆرلىكرباگ، زۆرلىكراو (مظلوم). **زۆرەملى:** بخورتى بىخ زەندەك و باسكان و برەشەكەبى. **زۆردەست:** خورت، دەستەھلاتدار. **زۆردەستى:** خورتى، دەستەھلاتدارى. **زۆر زۆر:** گربانا توند، زارزاي. **زۆرھان:** پىرى داكەفتى. **زۆزان:** كىستان، كوتستان، ھاقىنەۋار، يەيلاخ. **زۆزانى:** خەلكى زۆزانان، مەقامەكى كوردىيە. **زۆڭ:** زىقىشە، ھزارىن. **زۆق:** رەق، زفر (خشن). **زۆقى:** زەقى، زقرى، رەقى. **زۆل:** بىيژى، زۆلەكى گۆشتى يان تشستەككىدى. **زۆلەك:** بىيژىكەبى ئاڭ نۆك، يان نىسك يان باقلىكى، ئەۋە كو نەسەجى و نەگەشتى و نەكەلۆك، بىيژۆكە. **زۆلدار:** ژنا باردار ژ فىسەكى بىخ (زناى). **زۆلەچەرم:** زىقالەكى چەرمى (شريحە من الجلد). **زۆلاخ:** مطرق، ھىرەبەر، واژەبەكى ئاكەرى بىكار تىن بەلى واژەبەكى غەرىبە. **زۆم:** (۱) روون، دهن؛ (۲) زۆمى كۆچەرەن (سكان بىسوت الشعرا).

زۆمدار: رویندار، بروین.

زۆنپ: ماھۆلك، دهبورە (مەول كبیەر).

زۆنگاۋ: زەنەك، زلكاۋ.

زۆنگ: زۆنگاۋ.

زت: یان زوت، دكوریدا زۆر بكار تیت، دبیژن: «ما تو زتی منی؟»؛ «تو زتی لەنداڤی سەری من؟!»؛ «تو لەنداڤی سەری مە وەكی زتەكی چەقیای!»؛ «دانیشە تو وەكی زتان ژ پیاڤە راوەستای!»؛ «ئەم چ زتان لەسەر خۆرا نابینن». لڤیرە هەژێ گۆتێیە ئەم بیژن: ئەف وشەیه «زت، زوت» ژ كیفە هاتیه و ریشەیی وئ چیه و چ مەبەست و مەعنایه. زت د هندی دا مەعنا چیا یی هاتیه. ئەز دبینم یا چاكتر ئەو ئەم چاڤ گێرانەكی لشرحا ئاڤیستای بکەین كا ئەف «زت» یان «زۆت» ه چ مەعنایه؟ بەگۆرە ی فەرموودە ی ئاڤیستای قسەمە تێ كەفن مەوۆڤی مەملەكە تێ دكە تە سێ دەستە: ۱- روحانی؛ ۲- جەنگاۋەران؛ ۳- جوتیار و رەنجەرەن. بەلێ لپشكیت دی یی ئاڤیستای دەستە یەكێدی دكە قیتە بەرچاڤ، ئەوژی سەتەكارانە (یسنا ۱۹ - ۱۷) ئەفە لڤیرە. بەلێ پاشێ موبەدان هیدی ژ روحانیە تان هەفت دەستە یان هەفت مەنسەب درستكرن یان بیژە هەفت مەسئولیەت چێكرن كو خودانی هەر مەسئولیەتەكی و مەنسەبەكی بكارەكی ژكاریت دینی دئ رابیت و ئەنجام بەدەت. ئەف هەفت دەرجە ژ بریتینیە ژ زوت یان زەنۆتەر «زت». ئەف پیتشەوایه سەرۆكاتیا هەفت موبەدان دكەت فەرماندەرەك بوو لەسەر هەمیان ژبۆ ئەنجامدان مەراسیمی دینی و موراقبە و نازرە و نامرە بۆ هەمی تشتەك. ئەو هەفت موبەدئ بن دەستێ «زوتی، زتی» بریتی بوون ژ: ۱- هافنەن: ئەوژی فەرمانێ دەتە شەش كۆبەدی كو ئەو ژوان مەسئول پستی كو زوت فەرمانێ بۆ سادر بکەت بدرستكرنا شەربەتێ هومئ (هوم گیسایەكی موقەدەسە)؛ ۲- ئاتروڤەخشت: ئەوژی مەسئولی ئامادەكرنا ئاگری موقەدەس بوو؛ ۳- فەرەبیری تر: مەسئولی ئامادەكرنا ئامرازیت موقەدەسە بوو؛ ۴- ئابیریت: مەسئولی خزمەتكرنا ئاڤی دەمئ مەراسیمی دینی بوو؛ ۵- ئەسنەتەر: مەسئولی درست كرنا شەربەتە هومی بوو؛ ۶- رەئینت ویشەر (یان راسپی): ئەوژی شەربەتە زەلالبوی لگەل پالودە (فالوذج) تێكەل دكەت و دگێریت؛ ۷- سەرئەتێ شافەریت: ئەوژی مەسئول و خزمەتكار و نازمی ئاتەشكەدەیه.

رەنگە شافێرێ كوردی ژ فێ رستە ی هاتیبته كورت كرن. ئەفجار گەلەك نیزیكە كو زتی كوردی ژ فێ زتی یان زوتی كو فەرماندەرە سەرسەری هەفت موبەدان هاتیبته وەرگرتن كو ژ ئاڤیستای كەفتیبته سەر زمانێ باب و كالیت مە كوردان و نەمر بووبیت هەتا نەو. ئەو كەسیت گومان دكەن كو زتی كوردی ژ (ضد) ی عەرەبیە هاتیه گەلەك دوورن ژ مەبەستێ كوردی و جوملەیی ئاڤتێ. ئەم دوور ناگرین كو «زت» مەعنا چیا بیت و ژ هندیڤە كوردكاری و عەرەبكاری بووبیت. «زتانێ یاری كرنەكە بقاچە بەران، دبیژنێ: زتانێ زچانی، چالە زتانێ، چالە زچانی».

زۆ: هەر تشتەك ژ توخم و رەسەنێ خۆ كیمتر و نزمتر و یەستتر بیت، دبیژنێ زۆ، بووینە: زۆبار، زۆباب، زۆبرا، زۆخوشك، زۆدای، زۆگوز، زۆسماق، زۆپوونگ، زۆمەرەز، زۆخال، زۆمام، زۆتولە، زۆتاژی، واژەبەكی ئەهەمەنیه.

زۆه: ئەف وشەیه پێچەوانە یی زۆیه زۆه لەهەر تشتەكی باشتری و ی جنسیە دبیژن: زۆخانی ئانكو خانی بەكێ باش و مەزن و كامل: «زۆه زلام، زۆه ژن، زۆه كارینە».

زۆت: مەدح و دۆكرن، تۆكرن، واژەبەكی ئەهەمەنیه.

زۆتەك: ئەوە كو مەدحێ خۆ دكەت و خۆ برەشەكە یی دیار دكەت.

زۆنگ: زفت و زیرەك، چوست و بەورە و بەهۆش و چالاک.

زۆنگی: زیرەكی، ژرەنگ.

زۆیوك: شورابە یی زیقی یان زۆییج كو ژنك دكەنە سەری خۆ.

زۆگال: رەشك، پیتلاڤی ب مووی قەهاندى.

زۆ و زۆیل: ئاشقال، گلیش.

زۆزیه: زنجیر.

زۆزیتك: زەرەدەواله، بەوز.

زۆزبان: سەلخین، وشەن، رەشەبا، ئازریان، ئازار.

زۆزبازی: سەلخی، ئازاربووی (مخدوش).

زۆزنیخ: بەرەكی مەعلومە، خوارنا وی دبیته هۆی مرنێ، بو هەلقاندنا موی بكار دپەن.

زۆزۆنە: مەوۆڤی هیتج و پۆچە، تۆڤ.

زۆزچك: پیتن هافیتنا دەواری.

زۆزچ: بریتیه ژ جاكیه تا دەنگێ تری.

زۆزباز: دەریاچە، زەریابار (بحیره).

زۆزاو: باریك، زراف.

زۆ: حكاپە تا دەنگێ زۆینا كەرتیه، زۆینا زنجیریه و هتد...

- زړين:** زړيتا، بدويش ټيک (مستمر).
زړه زړ: زړه لدو زړه.
زړه و هور: زړه.
زړاني: واژه به کی شه به کی و هوراميه، چوک، نه ژنو.
 "مهوله وی" فهرموويه: «مهستی وه پيران جوانی مه دؤ - هيزی دووباره ی زړانی مه دؤ».
زړچنه: ژړچنه، یان ژړچنه ی هاتیبه کورت کرن کو لکرمانجیا ژوریدا بو بن چنه ی بکار دهن، بن چناکه، ژیرلاچانک.
زړنگین: زړنگین، زړین.
زفت: زیرهک، بهیز و پیز، هشیاری.
زفتی: زیرهکی، هشیاری، چالاکي.
زفر: دري، زور (خشن).
زفزی: دري، دووری (خسونه).
زفروکه: زمان گا، گیاه کی بهاریه، زفرینا ثاقی.
زفرین: چه رخین لدور خو، (دوران)، (حرکه) کرن.
زفرینگه: جی زفرینج (مدار).
زفرؤک: که سی کو زور دزفریت.
زفراندن: چه رخاندن، بادان.
زک: زگ، سک، گده، مهرشو، عور، نور.
زکین: نهو که سه کو بدوو زکی خو دکه فیت و تشستی خوش دخوت.
زک په روه: زکین، شکه مو.
زکو: زکین، بفارسی دبیژنی: شکه مو.
زک په رست: زک په روه.
زکپر: باردار، ژنا باردار، (سکپر ژی هاتیبه).
زک هرام: عور هرام، هرامخور.
زکدان: تلدان.
زکه شوړه: نه بووه دلان، دهرده چیل.
زگورده: زگورده، کنایه ل مروفتی بیژن.
زگوردی: بنیتره زگورده.
زگار: عاجز، خه مبار.
زگاری: عاجزی، خه مباری. "مهوله وی" فهرموويه: «من وهرجه نامای نامه ی زگاریت - زووتر جه خه بهر کو س دیاریت» (کو س لقبه دا مه عنا کاره سات و فاجعه به).
زل: گه وره، مه زن، قرشک.
زله: شقه زله.
- زلیک:** پرزک.
زلیاته: بریتیه ژ تشستی کیم یان خلاسبوی: «نه ز برسیمه، من زلیاته یه که نه خاریه».
زلیری: زلیاته.
زل و زل: زهق و زهق، چاوه لبرکی.
زلام: پیاو.
زمان: زوبان، زوان، زمان و زوان هر دو کوردیترن ژ زبانی.
زمان دریت: دریت زمان (طویل اللسان).
زمان کورت: کورت زمان (قصیر اللسان).
زمانتهر: خوش زمان (رطب اللسان).
زمان شری: شری زمان (حلو اللسان).
زمانپیس: (بذی اللسان).
زمانگا: گیاه کی کیفی یه و زفره به لگ و ساقیت وی نخافتینه بهنده ک داقیت و هکی مووی هنده ک گولیت هورک ددهت، رهنک بنه فشینه، لکوردستانی گه له ک زوره. هه رده تی وی له یفا ئادار و نیسانیه، گولیت وی نه گهر بکه لین و هکی چایی تیتته فه خارن، گیاه کی دهرمانییه و زور گرنکه.
زمانه: گوری یی ناگری، زمانه، ئانکو و هکی زمانی (لهیب).
زمان لیدان: بریتیه ژ به دکار کرنا خه لکت و به دناقی گوتنا وان: «زمانو بریای به، سه رو هتسای به» "په ند".
زمان پری: بریتیه ژ بیته نگی یی.
زماهه: توشه (ذحیره، میره).
زمانه وان: زمانه وان نهو که سه کو زمانی کوردی لسه ر بنچینه یی زانینا زمانه وان یی بده ته به ریه ک و به راورد بکه ت، زمان ناس (علم اللغات المقارن).
زمانه وان: کوری زانیاری یا زمانی، کارکن د علم زمانی. «وانی» پاشکو یه که مه عنا کار و خبره یی ددهت، و هکی: پاله وان، جه نجه روانی، کورده وان، مه له وان، گپه وان، نفیسقانی، توره قانی، خونده وان، زانه وان و هتد...
زنگ: (طنین).
زنگه زنگ: زنگه لدوو زنگه ی.
زنگین: زنگینا دو م دریت (ت).
زنگ و هور: زنگینا ب هه فرا.
زندان: گرتیخانه، به ندی خانه، پوزخانه.
زنج: گولیه، کوخ.

ژاندار: ژاندارم.
ژاندارمه: جەندرمە، پۆلیس (شرطی).
ژانە زراف: ئیشا زراف (سل).
ژان: ئیش، دەرد.
ژانای: هژبای، مەشک، کیان، ژایی.
ژانێ ژاردنەوه: ژانەھوورک.
ژانەھوورک: ژان پێداهاتنا ژان ددەمی منداڵ بوونیدا.
ژاو: ژاوین، جاوین، دکوریدا گەلەک جار «ژ» و «ج» پێک تێتە گۆرین.
ژاوین: جاوین، هیفی (اجتراء، رجاء).
ژاوهژاو: ئیلتماس، هیفی هیفی.
ژایی: ژای.
ژای: ژانای، مەشکە هژین.
ژە: ژئی، ژیه، ژیهی (وتر).
ژەبەش: زەبەش، شفتی، شوتی.
ژەحر: ژەھر.
ژەرەژ: ژەرەژۆ.
ژەرەژۆ: کەو، "مەولەوی" فەرموویە: «گاگەرەدەن نەدەس نازک ئەندامان – گادەس نەگەرەدەن ژەرەژ خرامان».
ژەقن: هاتیه عەرەبکاری کرن و بوویه (زقوم).
ژەقنەبووت: زەقنەبووت، هەرە زەقنەبووت (سم).
ژەک: زاک (لبا).
ژەم: جەمەکی خوارنێ.
ژەمک: جەمک، جێمک، دووقۆلۆ.
ژەمەن: بەرمەشکە، کئی مەشک.
ژەن: (١) «بزاراقتی ئەورامی و شەبەکی» ژن، ئافرەت؛ (٢)

ژ: تێپا دووازدەمین ژ تێپیت چەچی کوردی، بحسابا ئەبجەدی دبیته ژمارە (٧)، تێپەکی خۆمالیه، ساز و بیدەنگە.
ژار: (١) بەلەنگاز، هەژار؛ (٢) ژەر، ژەر.
ژاری: بەلەنگازی، هەژاری.
ژار و ژەنگ: ئانکوژاری، ژەنگ ژئی چیدبیت، نەخوشی.
ژار و ژیر: ژار و هەم ژیر (اسفل).
ژاراف: شوشتنەکی نیفەشۆر، شوشتنا جئی دەقی سەگی.
ژاراو: ژاراف، گلاو (تعفیر).
ژاردار: ژەرین، بەژەر.
ژارای: ژەرراوی.
ژارماسی: دەرمان ماسی.
ژاژ: قەلەبالغ، ئاخفتنا بپهژە (ضحب زغوغاء).
ژاژکە تال: بەنیشتی کەرئ.
ژاژکە: بەنیشتی، جاجک.
ژاژگ: بنپه ژاژکە.
ژاژی: دۆیئ قەگرتی و هەلگرتی (ببیزه).
ژاژەلان: ئەو جییهیه کو گەلەک لەقەن لپههبن، قامیشدار، قامیشەلان، لەقەن جاری.
ژاکیان: ژاکیای، خەلەک هاتنا مووان (تجعيد، تجعد).
ژاک: زاک، ژەک (لیاء).
ژالە: روول، خوناڤ، نەرمە باران.
ژال: ژەر.
ژالگە: جئی روولدار، روولجار.
ژالەزار: جئی روو لۆزەر، روو لھ ژان.
ژاندار: دەرەدەر.
ژاندارم: هەیتە، ژاندارمە (شرطی).

دقتیت د ریکا باش دا بچین»، «ناده میزادی ژبانہک نابرومہند دقتیت»، «بہار ہات جاندهبر و گول و کیسا قہ ژین»، «ئہف نہساخہ پیچہک قہ ژی بہ (بسہرخو قہ ہاتیبیہ)». ژین واژہیہ کی بہزدانیہ، ہہروہ کی مہرگ واژہیہ ئہ ہرمیہ نیہ.

ژبقانۆ: زیندہگی.

ژبیر: فاما، زیرہک، ہیژا، ہوشدار.

ژیریون: نارامیون، فامابون.

ژبیر بوونہوہ: نارام بونہ مندالی.

ژبیرکہلہ: خشکۆک، زیرہک، فاما، ژیکہلہ (حسن، جمیل).

ژبیرکردن: بیتدہنگ کرنا مندالی.

ژیری: زانایی، عاقل، فہرزانیہی (کیاسہ، حسن الادب).

ژیرۆو: ژوۆژی (قنفذ).

ژبقان: پەشیمان، ژوان (نادم، موعد).

ژیکہلہ: ژبیرکہلہ، زفت، زیت.

ژبقانی: پەشیمانی.

ژبیل: خۆلی بی گہرم ئہوئی کو ہندہک پەلہ ناگرژی ناقدما مایی.

ژیل: جیل، ژنا جوان و جحیل.

ژیار: (۱) شارستانی (حضارہ؛ ۲) گوزہران، بژیو (معیشہ).

ژئی: (۱) ژہہ؛ (۲) «ژ» تیبہکہ ژ تیبیت چہ چہیی کوردی.

ژتدہر: ژئی قہدہر، چہرت کرنہ (استثناء).

ژتدہست: بن دەست (مغلوب).

ژتدہریا: ژتیراف، نابگان.

ژتیرجلہکی: بدزیقہ، نہہینی.

ژتیرچناکہ: بن چہنہ، بن لاجانک.

ژتیرچانکہ: ژتیرچناکہ، ژتیرچناوہ (تحت الحنک).

ژتیرخان: زبیرزہمین، سہرداب.

ژتیرخسان: بن تیبخسان، ژتیر دەستکرن.

ژتیرزمان: بہرتیل (رشوہ).

ژتیردہر: دارئی بن پی دەرگہی.

ژتیلی: ژتیلہ.

ژتیلہ: ببیسیرہ، غورہ (حصرم).

ژتہانتن: توانا (امکانیہ). فہرق ماہینا ژتہانتن و لیتہانتن

ہہ بہ، ہندی ژتہانتن ئہو (امکانیہ) تہ کو بتواناییا خودانن بیتہ کرن، ئہما لیتہانتن ئہو کارہ کوب (تصادف) ی و کارئی خودئی بیتہ کرن.

پاشکۆیہ کہ مہعنا ببیژہر و لیدہری ددہت: «بلوورژہن، زورناژہن، بۆری ژہن، دہۆل ژہن، مہشکہ ژہن، باژہن، شووژن ژہن، پەمیۆژہن».

ژہنۆ: ئہژنۆ، (محرک) یان حہرہکہ تدار چکو چۆک حہرہکہ تدارہ لہو دبیتژی ئنۆ یان ئہژنۆ.

ژہنبوور: بشہ بہکی زہنبوور ہاتیہ.

ژہنۆ: حہرہکہ تدار.

ژہندن: ژہنن، ہژاندن، لقاندن، ہلکرن: «چرکہ کی پوشی بۆ من بژنہ» ئانکۆ ہلکہ. مادہ بیج ژہن و ژہندن مہعنا حہرہکہ کی ددہت.

ژہنگ: ژہنگار.

ژہنگار: مادہ بہ کہ لسہر ئامانیت سفری و ئاسنی دیار دبیت (صداء).

ژہنگاری: ئہو تشتہ کو ژہنگار لیکہفتی.

ژہنگاوی: ژہنگاری.

ژہنگ ہلینان: دیار بونہ ژہنگاری لسہر تشستی. ژہنگار عہرہ بکاری بوویہ بۆ (زنجار).

ژہنگہ سوورہ: سہنگہ سوورہ، سوورہ مزہ، ستینگ. زہنبوور وشہ بہکی فارسیہ ژ دوو جزئان پیکہاتیہ: «ژہن + بوور»: کلک لیدہر، کلک و ہشتین.

ژہیکا: ژہی، وشہ بہکی ئہ ہرمیہ نیہ، ژنا بہد.

ژہر: ژہحر، زہر (سہم).

ژہراوی: ژہحرین، زہرین، بہژہر.

ژہرہبا: ئہو بایی گہرم کول دەشت و سہحرایی دیت (ریح السموم).

ژہرین: بنیژہ ژہراوی.

ژہ: ژئی، ژئی ہ.

ژہی: بنیژہ ژہیکا.

ژی: (۱) تہ مہن (عمر): (۲) حہیات، ژبان (حیاء): (۳) بژیو (معیشہ).

ژی درتژی: تہ مہن درتژی، ناقدتیری.

ژی بوون: ژتیکہ بوون، ژتیک چہرت بوون (انفصال).

ژی دہرکہوتن: دہرکہفتن ژ ناف شتہ کی یان کارہ کی.

ژیان: ژین (حیات).

ژین و ژیان: بگہلہک مہ بہستان تین ژ حہقیقہت و مہجازی: مہعنا حہیات، زیندہیی، مہعیشہت، بسہرخو قہ ہاتن، ہہودانہ قہ، بۆ وینہ: «ہہ تا مہ ژیان سہر دونیایی مابیت

ژۆ: بۆ ته حليلی تیت.

ژۆر: (۱) هندور، داخل؛ (۲) نه قراز.

ژۆردا: سه رنشيپ، چونا بۆ لايي سه رنشيپي، چونا ژ بلندی يي بۆ نشيپي يي.

ژ: مه عنا (عن) دگه هينيت، ههروهکی «د» مه عنا (فی) ددهته بهرچاڤ. "خانی" فهرموويه: «هه چي وه کو ئه و «ژ» عهردی راکهت - البته وی دی عهردی راکهت».

ژیل: بيجگه.

ژتلفه: بيج (توجه) بستيفه.

ژرهنگ: زرنگ، به لي ژرهنگ کوردتيره ژ زرنگی (وقور).

ژمير: ژ ژمارتنی هاتيه پاشکويه که جهی فاعلی دگريت ده ميکو بيسته پاشکويي مه فعولی هه ئه و بخوژی ديسته (نائب فاعل) بۆ فاعلی بهرزه درشتهيدا وهکی: «سه رژمير، به رژمير، ناف ژمير، کات ژمير، رۆژ ژمير، نان ژمير».

ژن: ئەف نافه يا ئەف واژهيه بگه لهک شيوه و شيوه و ده مکاتان د زمانی کوردیدا تيته ديتن بۆ ويته: «ژن، ژهن، شهن، گنا، ئافرهت، پيرهک و لئاقیستايدا شهن، گينا، گنا،

ژنی، ژهنی، ناییری، ناییریا، ژههی، ژههیکا. به لی ئەف هه ر دو نافیت دووماهیي نه هريمه نيه و بۆ ژنا به دکار ئاقیستايي بکاربريه و ل کتیبایا هندیان : گنه، گنه هاتيه و لیونانیدا «گونه» هاتيه: «خوژی هه می ژن، ژن نه بان و هه می چاقیکیت کوارکان کون نه بان» "په ند".

ژندار: مرۆقی ژن هه ی.

ژنداری: کابانیاتی، خانه دار (مربيه الدار).

ژن به ژن: يي گوهرک.

ژنگار: بنیره ژه نگار.

ژنگاری: ژه نگی.

ژنیو: جنیو، جفین، دوژمین، ئەف واژهيه ژ دو پارچه یان بینکها تيه: «دژ + نیو» ئانکو دژناف، به دناقی.

ژیان: ساخفه کرن.

ژیاندن: ساخفه کرن.

ژیاندار: جاندار (ذی روح).

ژیانهوه: قهژین، ساخ بوون.

س

راست و لووس. جیزی گهنم و جهی کوژ کابین هاتیته
پاک کرن، عهه بکاری بوویه بو (صبه). بهری تهنگ و خر
ودهکی نالی دهواری.
ساییت: ساییته، کاریته.
ساییته: ساییتک، شهقله.
ساییتک: بانئی خانی ژ ناڤ دا (سقف).
سایپانی: سایپانی.
سایپانی: یاری کرنا بسایپی کو بچووک بهریت تهنگ سهه
ناقپیرا دهاقپیزن کو لسهه روویئی ناقئی دچیت ههتا دههکی
نقوم ناییت.
سات: کاتزمیر، ژ (ساعه) عهه بهی کوردکاری بوویه.
ساتان: دههپین، شهلول.
ساته: سهقه، هه لنکفتن. ئه و هووره بهرن کو دکه نه ناڤ دیواری
و هندک دیبیزن: سهپتک یان سهفتک.
ساتور: سیکار، کیتکی مهزن (مدیه). واژهیهکی موشته ره که
مابهینا کوردی و فارسی.
ساتورک: سیکارو کیترا بچویک.
ساجی عدلی: واژهیه که بو نه بوون و مفلسی بی بکارتیت.
ساجلهخ: زریوک، زیزه، یان شوپابه و تیت و بهرسهن، نه ترهک.
ساجاخ: بنییره ساجلهخ.
ساجی: نانئ ساجی، نانئ سیلی.
ساج: سیل.
ساجاخ: بنییره ساجلهخ.
ساجمه: پارچیت سوربی کچکه.
ساجان: سازان، سازیان.
ساج و په رجهم: بسک و بهرچغ.

س: تیپی سیزدهه مین ژ تیپیت چه چهیی کورد بحسابا
ئه بجهدی دبیته ژماره (۶۰) تیپه کی ساز و بیدهنگه.
سا: ئاسا، ههه دو یهک مه بهستن. بههنا (مثل، شبه)
لدووماهیا ناقی یان زاپی تیت مهنا (مثل) و بهرامبهری
ددهت. وهکی: «تهپا بو سا سه مهن سایین - مه نییری بهژن و
بالایی» "جزیری". «سا» یان «زا» یان «سه» بو گرتدانا
رسته یا پاشی برسته یا پیشی وهکی: ئیک بیثیت: «من
ساره» ئیکیدی د وهلاماویدا بیثیت: «سا و هره خو گهرم
که». «سا» بو دهم و چاخ ژی هاتیته.
ساب: سابات.
سابات: کهر، ههرزیل، چه تر.
ساباق: رهواق.
سابرین: نییری بی سن ساله.
سابوته: پیره ژنا که فتن.
سابود: خه رمانه، خه رمانه بی لدورا هه یقی چیدبیت، جوخینه،
بعه ره بی دیبیزنه (هاله).
سابی سالار: ئهڤ رسته یه دو واژهیه: «سابی + سالار»
پارچه بی نهول عهه بهیه ژ (سابقه) ی کوردکاری بوویه و
پارچه بی دهم خو مالیه، کوردیه: ریبه ری کاروانیان، پیشی
بی کاروانیان.
سابوون: واژهیه کی سوریا نیه بکوردی پاک که رهک، تیسوو، بو
مروقی مه لاق بکار تیت.
سابوره: بی غیرهت.
سابوونی: سابوونچی.
سابوونچی: (۱) سابوونکه؛ (۲) بنه مالیه کی مووسلیانه.
سایپ: یان ساڤ، راست، راست کرن، راست راوهستان، تشتی

ساریج: ساروج، ماده‌که وه‌کی چیمه‌نتوی، ل پیتش دا بو ئاهاها
چی دکرن، وه‌کی بیره‌کی ل بهر دکولان زمستانن پر ئاٹ دبو
لین دقه‌خارن عه‌ره‌بکاری بویه (صهریج).

ساروج: بنیتره ساریج.

ساره‌بان: گاغانن حیتران، ساره‌وان.

ساره: له‌چه‌ک، سوپه‌ینی، سوپیانن (غدا).

ساری: ته‌زی یاتی، سفکی.

ساره‌زی: سوپه‌ینی زوو (غدا باکرا).

سارداو: سه‌رداب، ئەف گۆته ژ دو وشه‌یان پیکهاتیبه: <سارد +
ئاو> ئانکو ئاٹ ته‌زینک.

ساراگردن: راست کردن، درست کرن (تعديل).

سارانشین: ده‌شته‌کی (صحرانشین) (ع،ک).

سارداوه: جهوز، ئاٹ ته‌زینک (ثلاجه، براده).

ساردایی: ساری.

ساریبون: ساریبونا تشتی (صبروره الشیء بارد).

سار و س: سارد و سر، سه‌رما و سه‌هم.

سار و گهرم: ئانکو لقایده، نه سارد و نه‌گهرم.

ساریژ: برین لیکهاتن (التیام).

ساریژی: برین لیکهاتنی.

ساریژکرن: ساریژ کردن. ساریژن بو پیکهاتن و ئاٹ بوون
تیٲ.

سارمه: گوزگیت په‌مبوی، قوئاغیت په‌مبوی، سه‌رپوش،
ده‌رپوش.

ساردمار: بین هه‌فار، بیتن گه‌نی.

سارهما: تیکه‌ل بوونا به‌رخ و کاران لگه‌ل ماکیت خو سه‌ر
دۆشتنن.

ساره‌وان: ساره‌بان، پیتش ره‌وی کاروانن.

سارلی: که‌قنه ریباژگه‌به‌کی کوردی‌یه ئانکو که‌قنه پاشماوه‌کی
نایینی کوردییه، به‌لن گه‌له‌ک شیل و بیتل تیکرینه. تاریخا
قن نایینی فه‌دگه‌ریبته به‌ری زه‌رده‌شتی، مشابه‌ته‌کی بته‌و
مابه‌ینا وان و ئیژدیان هه‌یه یان هه‌ر دوو ژ یه‌ک سه‌رچه‌شمه
ئاقتن فه‌دخون و هنده‌ک دبیتن: صارلی. هنده‌کا گوتیه ئەف
وشه‌ل (صارولی) هاتیه به‌لن ئەو ب هه‌له‌چۆینه، چنکه
ترک دبیتنن (قزل باش) فارس دبیتنن (سه‌رسرخ) عه‌ره‌ب
دبیتنن (ذوي الرؤس الحمر) کورد دبیتنن سارلی ئانکو
سه‌ر+ئالی=سه‌رسور.

ساج: زاج.

ساخت: نه‌مر، بچ له‌که، درست، نه‌شکه‌ستی، نه‌مری.

ساختلم: ته‌ن دروست، بچ له‌که.

ساختی: ته‌ن درستی، بچ له‌که‌یی، درستی، بیمرنی.

ساختهر: سافهر، باده‌ی مه‌ی و شه‌راب، ساغه‌ر.

ساخت: ده‌ستکرد، چیکه‌ر.

ساخته‌یی: چیکری.

ساختمان: ئاهاها، دام و ده‌زگا.

ساخته: بنیتره ساخته‌یی.

ساخته‌چی: سه‌خته‌چی، حیله‌که‌ر، قیل باز (ت).

ساخته‌کار: بنیتره ساخته‌چی.

ساخکرنه‌فه: ساخ فه‌کرن.

ساخبوون: (شفاء).

ساخته‌گهر: بنیتره ساخته‌چی.

ساختدۆش: برازاقا، ئەف گۆته ژ دوو وشه‌یان پیکهاتیبه: <ساخ
+ دۆش: بچ له‌که + قهرین> ئانکو مرۆقن ئەمینه و بچ
له‌که‌یه.

ساختیان: سه‌ختیان، که‌قلن گه‌مارکری.

ساده: بچ نیگار، یه‌ک ره‌نگ، ساویلکه، نه‌زان، رووال،
بسیط. عه‌ره‌بکاری بوویه بو (ساذج) کۆم بوویه بو
(سَدَج).

ساده‌لوح: ساده‌دل، دل پاک، بچ غه‌ش (ع،ک).

ساده‌لۆک: بنیتره ساده‌لوح.

ساده‌یی: = =

ساده‌دل: = =

ساده‌باز: قومارکه‌ری ساده.

سادانی: نه‌وعه تری یه‌که خو شه.

سار: سارد، پیچه‌وانه‌ی گهرم.

سارد: سار. سار پاشکۆیه‌که لدوو هنده‌ک (اسم الجنسان) تیٲ
و چهند مه‌عنایه‌کی ده‌ته مه: ۱- بو‌گه‌له‌کی بچ وه‌کی:
چه‌شمه‌سار، خاکسار، مسکسار (مشکسار)؛ ۲- مه‌عنا
(مثل) وه‌کی: ده‌شت سار، سه‌گسار، دیوسار، دیوانه‌سار،
شاخسار، کۆه‌سار؛ ۳- بو‌کیم و ته‌حقیری وه‌کی:
سبکسار، نگو‌نسار؛ ۴- بو‌په‌ستی بچ وه‌کی: رووسار،
تامسار، ئاخفتن سار. سار ب «س» و ب «ص» ی د زاراقن
هه‌ورامی و بادینانی تیٲ. به‌لن بسینن درسته نه ب
«ص» ی و کوردیت دی هه‌می دبیتن سارد یان سار.

سارلوو: بِنپَره سارلی .

ساز: دهستکار، نامادهیی، نامراز، جی پیوستی، وهسیله، ناز، نعمت، هدیه، خهلات، ری، ریباژگه، سیستهم، تهحهمول، میفانی، مهکر، لیب، نامرازیت موسیقی، تهغهرد کوردیدا ئەف مهعناپانه مرینه تهنی مهعنا دوماهی مایه: (ساز و موسیقا) و (موافقه).

سازیان: ناشتی، ژیک گرتن، تهوافق: «جیران وهسا باشه کو لگهل یهک بسازین»، «نافا گوندی نهسازه»، «مه بو خو خانی ساز کر».

سازین: سازیان.

سازناس: موسیقازان.

سازکرن: سازکردن، درستکرن، نامادهکرن.

سازکری: درستکری، نامادهکری، رییک کری.

سازگار: هیژا، ئاله تی موسیقای، ناشتیکهر (مطابق).

سازندهگی: نافاکرن.

سازنده: نافاکهر، درستکهر، هیژا، کارگهر، مناسب، خوئشه.

سازکاری: رییکی، لیکی.

سازکار: رییک، لییک.

سازش: ناشتی، پیکهاتن.

سازشنامه: نامه ی ناشتی.

سازبیژ: سازلیدهر

سازگار: بِنپَره سازکار.

سازنه: قهجه، نهساز، مویو.

ساستا: سهرفروئش.

ساس و سهودا: بریتیه ژ مننهت کرنا ئیکین، لسهه وی کهسی کو چاککی یهک لگهل کری.

ساسور: قهلهمی لهقهنی ئانکو ئەو جوړه لهقهنه کو بهریدا قهلهم ژئ چیدکرن.

ساسی: گه‌دا، دهرویتش.

ساف: سام (هیسه)، تشتی لووس و راست کیشای وپژهی راست.

سافسافین: جوړه یاری یهکی مندالانهیه، ساساپانئ.

سافیلکه: سوفیلکه، بوړهکه، دلپاک.

سافو: سه‌فینک، شیرپالئو (ع، ک).

سافکار: قشت، راستکهر.

سافا: تشتی نووگهشتی، مندالی سافا ئانکو نهی هه‌راش (صافا خه‌له‌ته).

سافالوک: تازه هاتیه دونیا.

سافاک: سافالوک.

سافار: ساوار (برغل) (صافار خه‌له‌ته، سافار کوردیتره): «سافار ئالیکا میرانه - سافار خوشکا کوردانه» "په‌ند".

سافاره نيسک: ئەو گراهر کو نيسک و سافارئ تیکهل دکهن.

سافاردان: بریتیه ژ زکی، دبیشن: «تونابیه مرؤف هه‌تا سافاردانئ ته بدینم»، وشه‌یه‌کی ئەهریمه‌نیه.

ساقه‌چهرم: چهرمه‌ساق، ئەوه کو سه‌رئ ته‌یره‌کی بساخی که‌قل بکه‌ن چهرمه‌ی وی بسهر چاقئ ویدا بین و به‌ره‌لا بکه‌ن! که‌له‌ک جاران مه ژ سته‌مه‌کران ئەو وشه‌یه گولیبویه کو دبیشن به‌له‌نگازان: «دئ ته ساقه‌چهرم که‌م!»، وشه‌یه‌کی ئەهریمه‌نیه.

ساق: دبیشن گویئ بالنده‌یان لسه‌رداران.

ساقی باقی: یان ساقی و باقی: پاؤگاتی (مقایسه).

ساقدوش: ساخدوش، برازافا.

ساقوته: چوک، پارچه گوشتی مه‌زن و بهیستی.

ساقوت: ساقوته.

ساقو: ساکو، بارانی (معطف).

ساقول: سه‌فیا تری.

ساقه‌ته: تایی داری.

ساکو: (۱) قاپوت، ساقو (معطف)؛ (۲) سه‌کوو (دکه).

ساک: گۆلکه گامیش.

ساکوول: زندک و باسک.

ساکار: ساده‌کار، مرؤقئ دووروو.

سال: دووازده هه‌یف (سنه). (هنده دبیشن سال، ئەو نه‌راسته)، بنه‌ره‌تا قئ وشئ ل ئاویستادا هاتیه (سه‌رذ) ئانکو سه‌ر ما چنکه ل دهمه‌کی سال ئاریا ل سه‌رئ پایزی ده‌ست پئ دکر- ل سه‌رئ سه‌رمایی- پاش گوتنه سالی سه‌رد ل جه‌م کوردا بویه (سال).

سالان: جه‌معئ ساله.

سالانه: کرئ گرتی یئ ساله‌کی، خیره‌که خودانی مری بو مری بی خو پشتهی بوژینا ساله‌کی بسهر مرنا ویدا دچیت دکهن.

سالپ: بِنپَره سالانه.

سالار: پیشه‌وا، پیشه‌وای له‌شکری، فه‌رمانفه‌رما (امیر).

سالاری: پیشه‌وایی (اماره).

سال بهر: ئەو داره کو ساله‌ک به‌ری ده‌ت و ساله‌ک نه، سالوه‌خت.

<p>سامانگه: جن سامان و دارایی یی.</p> <p>سامناک: بترس (مهیب).</p> <p>ساماخچه: سوتیان، مه مک هه لگر (حماله الئدی) (ک،ت).</p> <p>سان: (۱) باج، (خرج)، باجه که به رتدا پاشاییت توانا و دهستهه لاتدار ژ پادشاهییت لاوز دستاندن، یان ژ کیشوه ریت کول جهنگی دا شکست خاری، دستاندن؛ (۲) دبیژنه ریزی له شکرپیژی؛ (۳) ره شم، ره وشت، بهرامبهر (مشیل، مثل)؛ (۴) دبیته پاشکو بو واژه یی یه کی. دبیژن: یه کسان نانکو راست و بهرامبهر وه کی: «طیاره یان خانی بیته مه لگه ل خاکی یه کسان کرن»؛ (۴) پاشکویه که مه عنا مبالغه ی ددهت، وه کی: گولسان: گولستان، کیوسان: کیوستان. پاشکویه که مکاته به، وه کی: کوردسان: کوردستان. لدوو هنده ک (اسم الاعلامان) تیت بو مه زناتی یی و شکوهی وهی دیوسان؛ (۵) توانا، شیان، پاشا.</p> <p>ساناله: مشتاخه.</p> <p>سانجی: ژانه زک، دهرده که ده اوازا دگریت (ت،ک).</p> <p>سانجور: ژانه ک.</p> <p>سانجول: خه لوته ی حه فکا سه گی.</p> <p>سانتی میتر: سه د تیکا میتر، ئەف واژه یه نه کوردیه.</p> <p>سانا: ئاسان، سانایی، ساناهی.</p> <p>ساناهی: سانای (سهل).</p> <p>سان بهستن: جه مینۆکا خه لکی زۆمه کی بو بییر و باور دهرپین و شپور کرنا وان دهریاره ی بار کرنا وان ژ وی عه ردی.</p> <p>سانتین: ئارموشی گیایی.</p> <p>سانه وه: حه سیانه وه، بیتندان، ته حره فه کرن.</p> <p>ساولیکه: ساده، ساده لوح، ئەسلی وئ: «ساده + ئاولیکه» یان: «ساوا + لکه».</p> <p>ساره: (جزیه، خراج، ستحق).</p> <p>ساره یی: جزیه یی، ساواری.</p> <p>ساوین: هوون، تیلکرن.</p> <p>سوانی: (القوه اللامسه).</p> <p>سویان: ساوین.</p> <p>سواوی: تیلکری، لووسگری.</p> <p>ساره: زیری کو بویه گه رد (بحیره ساوه).</p> <p>ساوا: ساقا، ئەو تشته کو هه راش نه بیته تازه په ییدا بیته</p>	<p>سال بسال: سال لپی سال.</p> <p>ساله: کاربته.</p> <p>سالنامه: سال ژمیر (تقویم، مفکره).</p> <p>سالووس: ریاکار، چاپلووس، درۆ تراش.</p> <p>سالوس: سالووس.</p> <p>سالیس: سالووس ئەو که سه کو لسه سفره و خوانی خه لکی دژیت.</p> <p>سالوق: سالوق، په ریت نه رم.</p> <p>سالوخ: سالوق، دهنگ و باس، رهنگه ژ سولاخ هاتیته.</p> <p>سالوت: ئەو بن چپایه کو راست و دهشت بیت و زۆرتراش لپه بن.</p> <p>سالیت: سالوت، صالوت.</p> <p>سالخورد: پییر، کال، بناث سالقه چوی.</p> <p>سالخورده: بنپه سالخورد.</p> <p>سالدیتی: مه زن، ته مه ندار.</p> <p>سال وهخت: بنپه سال بهر.</p> <p>سال بوری: ساله ک بسره ره چویی. واژه ی سالی د کوردیدا ناث گه له ک رسته یان یکار تیت دبیژن: «سالاهه زرین، نه سالاهه دوو هژین»، «هه ره دانه کی وی بساله کی دهرهاتیته» "په ند".</p> <p>سالدار: بنپه سالخورد.</p> <p>سالدیده: سالدیتی، مه زن، سالبوری.</p> <p>ساله ند: بنپه سالخورد.</p> <p>سال و مه: سال و هه یف.</p> <p>سالخم: ویشی یی تری.</p> <p>سالوک: ریگر، ژ (صلوک) ی عه ره بی کوردکاری و مه عناگۆر بوویه.</p> <p>سامان: ده ولت، مال، دارایی، پیوتیتی تۆغری (سه فه ری)، ئەندازه، ئامانج، جی، مه حه ل، ریز، بها و قه در، پاکدامنه ی (ثروه).</p> <p>ساماندار: مالدار، خودان قه در، خودان متا.</p> <p>ساموته: قه رپوس (قربوس): «دی بو من سه ره ابساموتا قه که ی؟!» "په ند" (ئارامیه).</p> <p>سامدار: بسام، ریزدار (مهیب).</p> <p>سامه: دهین، په یمان، سۆند، هشارگه، په ناگه.</p> <p>سامال: ساهی، بریتیبه ژ چاکیا (وضعی).</p>
--	---

سهبیلخۆر: سهبیلکیش، توتن کیش.

سهبیل ساز: سهبیل چیکەر.

سهبیله: ئه نیشکیت بۆرپی ئافینه کو ئهفسهه ئهفسهه ری بۆری پی قاییم دکهن، دبیتنی (عکس).

سهبرگه: رتخ و شیاکه.

سهبرگهچی: ئه و کهسه کو رتخمالپی دکته.

سهپان: ئه و کهسه بو دا هیته نک ئیکی خودان دهخل بۆ دورنیاوی ب یاز دهئیک، یان زیتریان کیمتر بۆ وی دوریت ئینسته ناڤ و دهخلی حازر تهسلیمی خودانی دهخلی کهت. سهپان مهعنا نۆکه ری بیانی بکارتیت.

سهپان ترین: مچقاسه.

سهپاندن: ئه و کهسه کو بخورتی خۆ لعهردهکی قاییم بکهت (من) یفرض نفسه بالقوة).

سهپهله: سهپهله، سهپۆله، سهپول، سهپهل، گهوجهگیت.

سهپکهسپه: ناننی بۆ سهگی دروست دکهن.

سهپدونه: ئه و چیایه کو زهردهشت تیدا پهیدا بووی، یان کوسه بهلان (ارومیه).

سهپهلیک: ئه سپل.

سهپه: سهپه، سهگ، لئاقیستایدا «سهپهکه» هاتیه، هه ره وهکی د زاراقی شه به کیدا.

سهپۆل: تینه گه شتی.

سهپکه: ناننی سهی.

سهپتک: سۆلینه، ئه و هوره بهرن کو دکهنه ناڤ دیواری.

سهپهکه: سهک.

سهتره: شهقه زله.

سهتمه: هه لنگفتن، ئه و هوره بهرن کو دکهنه ناڤ دیواری، ویرانی.

سهتمین: هه لنگفتن، ویران بون، خراب لون، ژ (صدمه) ی کوردکار بوویه.

سهتماندن: خراب کرن، ویران کرن، پرکنا بیرنی ژ ناخی.

سهتمیای: ویران بوی.

سهتمیای: سهتمیای.

سهتمی: کافل بوی، ویران بوی.

سهت: سهت لئاقیستایدا «سَت» هاتیه (۱۰۰).

سهترهگ: سهترهنج (معربه).

سهتهره: ههستهر، ههسته ره، ئهسته ره، ئیسته ر، لئاقیستایدا «سهته ره» هاتیه.

وهکی: «سالی مه ساقا بو»، «گهنم و جهه مه ساقا بو»، «برنجی مه ساقایه»، «ئهفساله توتنی مه ساقا بو»، «کار و بهختیت مه ساقانه».

سهاان: سههان، سهرگین.

سها: سامال، هندهک دبیتن (صاهی)، ئه و نهراسته.

سها یاتی: سامالبون: «یا الهی یا الهی توکه ریم و پادشاهی - دلکی مه عه و ره بکه سها» "نالهند".

سهایه: سهبهر، په ناگه، کراسی سپی و درتیز (شداشه).

سهایه پۆش: سابات، ئه و کهسه کو سهایه کراسی سپی درتیز دکته بهرخۆ.

سهایه گاه: سهپهگه، ئه و جیه کو سهبهر.

سهایه دار: په ناگه دار.

سهایه جهور: بریتیه ژ مرۆقی که ریم.

سهایه وشک: بریتیه ژ به خیلی، سهایه هسک.

سهایان: چه ترئ مه زن، شانه شینی کو بۆ مه زنان درست دکهن.

سهایان: سهایان.

سهایک: سهیسه ر.

سه: سهگ، سهی، سهی ب زاری شه به کی.

سهپا: پای شه ماله، ناقتی نه و عه مه قامه کی کوردیه.

سهپون: پای سموم.

سهپارهت: خاتر (لجل).

سهپزه: سهوز، کهسک.

سهپزه: گیای کهسک.

سهپزی: سهپزه، سهوزی (خضروات).

سهپزه فرۆش: سهپزی فرۆش (بائع الخضرات).

سهپهت: سهوهت، سهبه ته، سهلک، سهفی.

سهپهتچین: ئه و فیقی یه کو تازه هاتیه چین.

سهپهته: سهلک، سهفیک.

سهپهته بهسه ر: جوړه یاری یه که لرۆزیت جهژن و که یفان ئیک دئ رابیت سهبه ته یه که ناوبار که ته سه ری خۆ لجن کولاقی و ناڤ دیوانی هندهک بزاف و هه لپه رک و زارزانکی کهت بۆ پیکه نینی.

سهپهتچی: سهبه ته که ر، سهبه ته چیکه ر، سهفی چیکه ر.

سهپهل: زیده گوشتی کو لئاق چاقی چیدبیت.

سهبیل: نه و عه ئامرازه کی توتن کیشانی یه ژ قووری یان ژ داری چیدکهن.

سه د: (۱) سته، سه ته، سهی، ژماره (۱۰۰). هه ورامی و کرمانجیا ژۆری دبیتۆن «سه د» (وهکی فارسی یی: ۲) سه د هه ورامیدا ب مه عنا چهنه هاتیه: «ئه سه د کشته کهم ناخری کار شهن - ههفته کهی ناخری نه و هه هار شهن» "مه وله وی".

سه دا: دهنگ، کوردکاری بوویه ژ عه ره بی.

سه دا و سه ما: دهنگ و رهنگ (تلفزیون).

سه دادار: بدهنگ تیبیت سه دادار سینه (ئ، و، ی).

سه ده: هه سه ری سه د سالان ناخی وی سه دهیه (قرن). سه دهی جۆتی، جه ژنا سه دهی جه ژنه کی ئیرانی یی گه له ک که قنه، رۆژا ۱۰ هه یقا به هه نهی، به رامبه ری ۲۰ کانون ثانی تیبته ئه نجامدان.

سه دل: مرۆقی پرگومان، دوودل (متردد).

سه دره پۆش: به رکرا کراسی موقه ده سه ژلایین زه رده شتیان لته مه نهی ۱۰ سالی. ئیژدیانی ئی ئه ف نه وه کراسه ههیه، به لی هه لپچوکاتی دکه نه به رخۆ و چ مه عنا یی ژئ نازانن.

سه ده ف: هاتیه عه ره بکاری کرن بۆ (صدف).

سه ده م: سه ده مین، سه ده م (لانه، لاجل).

سه ره: سه ری جانده ران، لایین ژۆای له ره تشته کی.

سه ره ده: (۱) سه ره ده، هنده ک دارن دادنیته سه ری ده ری و دیواری لسه ره ته مام دکه ن: (۲) گوزه ران (معاشره).

سه را: دائره ی ده وله ته یه هولاه گه وه، گوره پانا مه زن.

سه راپا: سه راپا، ناخفته نه که تیبته بکارنیان لچی گۆتتا سه رتا خوار، یان ژ دل گو ه لئ بون.

سه راپه رده: په رده یه که بده رگه هیت مرۆقیته مه زنه دهی هه لایسن.

سه رارو: سه راک، که ف و سابوناقه که جارئ ئیکی جلکی یی بشۆن.

سه رازا: سه رنازا، سه ره خۆ.

سه رازی: سه رنازایی، سه ره خۆی.

سه راسۆی: سه ره تاتکی، سه رخوار کرن و ته ماشاکرنا که سه کی.

سه راسه ر: سه راپا.

سه راسی: سه ره شه.

سه راسیمه: مرۆقی عجبیگرته لکاره کی ژ فارسی شه کوردکاری بویه.

سه راک: سه رۆک.

سه تل: مه نجه لۆک، سیتل، قادوس، ده ره شه.

سه ت: سه د (۱۰۰).

سه ح کرن: لینتیران، ته ماشا کرن، هیت کرن، تاخی کرن، ته فتیش کرن، بهیتن.

سه حه ری: جۆره مه قامه کی کوردیه (ع، ک).

سه حه ن: سینیکا قاله.

سه حه نه چه: سینیکا قال و کچکه یه (ع، ک).

سه حیته ن: پشکین، ته فتیش.

سه ح: ری چیکرن.

سه خت: تیر، تیره، زفر، نه خۆشی، ره ف، هسک، سته مکه ر، (لیم، بخیل).

سه ختانه: ناخفتنا دل دپ و ره ق.

سه ختی: توندی، رۆژی دژوار (تلفیق).

سه خته: سه ختی، دژواری.

سه خته چی: سه خته که ر (ک، ت).

سه خت بون: نه خۆش بون، توند بون، دژوار بون.

سه خته گری: ئالۆزی، گری کۆره.

سه خت کرن: دژوار کرن، ئالۆز کرن (مزاحمه) کرن.

سه ختیان: که قلی گه مار کری، قایش، ره نگه ئه ف وژه یه نه کوردی بیت.

سه ختی: (وصیه) هاقیتن سه ره گه رده نی که سه کی، دژواری.

سه خله ت: بیتاری، ملل (صفه).

سه خله تکه ر: ره نج ناوهر.

سه خوور: عوورکش، ئه و زبله کو لناف عورکی، وشه یه کی ئه هریمه نیه.

سه خووردان: زکی حه یواناتی (معه ده).

سه خوورگا: سه خوورگه (مزبله)، وژه یه کی ئه هریمه نیه.

سه خه ر: ئابرو، ریزکرن، خوشناقی.

سه خه ر: مۆز.

سه خه رین: رسوا کرن، فهیت کرن، بی ریز کرن.

سه خه رات: سه باره ت (بسبب) و هنده ک دبیتۆن سه مه خه رات.

سه خوویی: که قلی خاقه ئی گا و گامیشان کو سیرمه و کالکان ژئ درست دکه ن.

سه خمه: که له که به ر، پیمتو.

سه داره: سیداره.

سه ده ری: برنجه کی ئیرانی بناف و بانگه و دهنک زراف و درتیه، زۆر بیتنا وی خۆشه.

- سهرامهد:** مرۆڤی قال و شه پ ب سهرهاتی (سرامد).
- سهرانسهر:** سهراپا، سهرتۆ، تویژال، هه می، ب تهواوی.
- سهره تاتکی:** سهره قیتکانی، سهراسۆی (تطلع او اصفاء).
- سهرانه:** (جزیه).
- سهر او:** باجهک یوو مسلمانان ژ نه هلیج کتابان دستاند، زیتره سهر.
- سهر او:** سهر اچک.
- سهرافک:** (۱) ئاقه کی زهرده بهری مندالبوونی ژنا سهر (حمل) دانانی دبیین: (۲) نهول ئاقدانان بیستانیه، سهره کانیا مهزن.
- سهر اوهرد:** (اصل، اساس)، ژ بن و بنیات. دبیتژن: «فلان عه شیرت لسهر اوهرده قه کۆچهرن».
- سهر نه سکل:** سهر پهل، نهو هه قیره کو دادنیته سهر په لان ههتا دبرژیت.
- سهر نه فسار:** هه فسار.
- سهر نه فکانی:** نهوه کو دچاخنی مهله فانی بی مهله فانی که ئیک و دو بن ئاف دکهن.
- سهر نه نجام:** پاشه رۆژ، دووماهیا کاری، نه نجامدان و ئاکامی کاری، نه نجام و ئاکامی کاری (عاقبه الامر).
- سهر نه نناز:** سهر نه نناز.
- سهر نه نناز:** سهر نه نناز.
- سهر نه نناز:** سهر پهبوش، سهر دۆشهک، چار چهف.
- سهر نه ناسن:** کنایه ته ژ مرۆڤی سهره شک و سهر کیتش.
- سهر نه نیشان:** (وجع الرأس) بهلی مه عنایی وئ ئی مه جازی زیده بهرینه: ژیا تال، عهیش نه خۆشی، ئالۆز (مشکل).
- سهر نه نیشاندن:** مزاحمهت کرن، عهیش نه خۆش کرن.
- سهر نه نیشی:** ژانه سهر.
- سهر نه ناش:** چۆنه سهر ناش یو هه قرا لیکرنی.
- سهر نه ناگر:** سۆته مه نی، سۆته نی یه کو دادنیته سهر ناگری.
- سهر نه یاز:** نهو هورده تشن کو دادنیته سهر یاری، خۆشه و بیست بهردل.
- سهر نه یاز:** فیدایی، سهر بهردای، ئازاد (جندی).
- سهر نه یازخانه:** سهر یازگه.
- سهر نه یازگه:** (معسکر).
- سهر نه یازکاری:** خزمهت د سهر یازیدا.
- سهر نه یزرگ:** سهر گه و ره، بریتیه ژ براگه و ره ی گوندی یان عه شیره تی.
- سهر بهر دۆژ:** شه رمکری، سهر چه مگری، سهر چه ماندی.
- سهر بهر سته:** ئازاد.
- سهر بهر سته:** ئازادی.
- سهر بهر سهر:** وهکی ئیک، بهر بهر (موافق، مساوی).
- سهر بهر بلند:** بشانازی، سهر فیراز (فخور).
- سهر بهر بلندی:** سهر فیرازی.
- سهر بهر مۆز:** مۆزکری، سهر گرتی، نه قه کری.
- سهر بهر ها:** خون بایی (دیه).
- سهر بهر هوار:** سهر بهر وه و ژیر.
- سهر بهر زۆت:** داری نیف سۆتی یان داری نیفکه سۆتی.
- سهر بهر:** قوربان (نذر).
- سهر بهر دای:** بیگز، بی تۆره، سهر بهر خۆ (مغلوت).
- سهر بهر یاس:** بهر که تی، سهر گوتار (رأس الموضوع، موضوعه).
- سهر بهر پین:** قه کوشتن.
- سهر بهر یای:** سهر پری، قه کوشتی.
- سهر بهر یاک:** بیتی سهر پریای.
- سهر بهر قور:** بریتیه ژ مرۆڤی کۆس که فتی (مفجوع).
- سهر بهر ده:** سهر هاتی.
- سهر بهر ش:** سهر ریشک، ده سته گول.
- سهر بهر قه ته رات دان:** بریتیه ژ لئا قهرنی (افناء).
- سهر بهر نه ند:** هه فتگانای شیعری یه (مسیح شعری).
- سهر بهر سهری:** نیریازی (لواط).
- سهر و بهر:** واژه یه که ژ لای خودان پهزان بسهر دنیایی که فتیه، کو خودان پهز دبیتژن: سهر مرآزا وان ماکه وهکی دبیتژن بهر مرآزا وان به چه یه. پاشی نهف رسته یه شکله کی بهر فره تر بۆخۆ هه لگرتیه، دبیتژن: «پهزی مه بسهر و بهر قه فرۆت»، «رهزی مه بی سهر و بهر»، «نه میته بی سهر و بهر یون - بیچاره بووین»، «ناف گوندی مه بی سهر و بهر یه هیه - ناتفاقی یه»، «نه فساله مالا ته مۆی بسهر و بهر - ئانکو حالی وان باشه»، «نهف ژنه بۆ ناف مالی که له کا بی سهر و بهر - ئانکو نه (منظم)»، «نه خوشخانه قی شاری زۆر بسهر و بهر - ئانکو پاک و خاوتینه». نه قجا وشه بی بسهر و بهر یان بی سهر و بهر د زمانی کوردیدا، تایهت کرمانجیا ژووری، زه مینه به کی گه له ک پان و بهرین قه گرتیه.
- سهر کلاوه:** بارانی چیک گر، دبیتژن: «نهف بارانه سهر به کلاوه یه» ئانکو دلۆپیت وئ گرن، وهکی بهر ددی دکهن بلند دینه قه.

- سهر به قور:** ئەو كەسه كو ئاريشه كى مه زن بسهرهاتى.
- سهر بۆت:** ئەو داره كو ئاگرى نيغه سۆتى بوى.
- سهر به گيجهل:** ئاژاوه چى، (مشكل) تراش.
- سهر به هۆي:** سهر به هه وئ.
- سهر به يشكه:** سهر لاندك.
- سهر به يال:** سهر به يانئ بلندى، برىتبه ژ زالبونئ.
- سهر به يهر:** رىك و پىك (اصل و فرع): «پهزئ مه ئەقساله بسهر و بهر قه مر»، «ژ ناره مۆى مر، بسهر و بهر قه چۆ».
- سهر و:** سروود (الهام).
- سهر به ره لاي:** سهر به رداى.
- سهر به ره لايى:** سهر به ردايى.
- سهر به دراف:** ئەو ژنه كو زىر پىت سمتى بكولاقتى خۆ گرىددهت.
- سهر به درهم:** سهر به دراف.
- سهر به ورد:** سهرهاتى.
- سهر به يشك:** ناياب، سهر به ش، دهسته گول، تازه (ممتاز).
- سهر به يشكى:** تازىي، نايابى.
- سهر به يش:** سهر كيش.
- سهر به يشچى:** سهر كيشى.
- سهر به هنىاي:** پاناتيا سهرئ چىاي.
- سهر به يان:** ئەو تشته كو سهرئ وى پان بيت. بۆ مرؤفا مه به ستنى ته وهىنيه.
- سهر به نهجه:** سهر به تىلك، سهرئ تىلا، توانا، داگر كهر.
- سهر به يشك:** بهر پرسئ نه خۆشخانهى (رئيس صحه).
- سهر به ي:** راست و چلكى، سهر پئ خۆ راست راوه ستنى، چه قىاي، ل سهرى هه تا پئ.
- سهر به يئ:** سهر به ي، ئەو نه ساخه كو سهر به يان دگه رپت و هئيدى هئيدى بهر هف شفاى بو به، له ز.
- سهر به رشت:** سهر قوتانكهر، دالده (مشرف).
- سهر به رشتى:** چاف دپرى (اشراف).
- سهر به يه:** سهر لق.
- سهر به قور:** بۆ ئەو كەسه ي تىسته گۆتن و بكار ئىنان كو كار هساته كى مه زن بسهرهاتى. به لئى سهر به قور كورد پتر و (فصيح) تره. ته غهر عه شيره تئ سور چيان «سهر به قورى» بكار دبه ن.
- سهر به يوش:** قه پاغئ نامانان، سهر به يوشئ ژنان و ههر سهر به يوشه ك (برقع).
- سهر به زوو:** مال دۆخين.
- سهر به پۆت:** كارئ سهر به ره كى (غير متقن).
- سهر به پۆت:** ئەو كەسه كو پورتئ وى دريژر بيت.
- سهر به تى:** سهر رووت.
- سهر به ر:** ئەو زهر بىت جوانن كو په رپت زىرى لبه ر سهرئ خۆ رادكهن: «هن زهرينه پر سوورن، سهر به پنه پئ ديم دوورن - من كو دچه رخت ودى سهر و قه رارم نه ما» "جزبرى".
- سهر به رست:** سهر به رشت.
- سهر به رستى:** پله به كى سهر به زى به، سهر به رشتى.
- سهر به رل:** (١) پله به كى سهر به زى به: (٢) ئەو نانه كو لسه ر په لان چى دبىت.
- سهر به ره له:** ئەول بارانئ كو پله ي دخيت (اول موسم المطر).
- سهر به سيارتن:** كار بئىكئ راسپارتن (توصيه).
- سهر به پيل:** ئە شەيئ پيشمله.
- سهر و پئ:** سهر و پئچك، سهر و پئپىك، سهر و پئىك، سهر و پا، سهر و پاچه، سهر و پاچك.
- سهر تۆپ:** سهرئ تۆپئ قوماشى ژ هه مى تۆپئ بقيمه تتر و باشته.
- سهر هتا:** سهرئ تايئ دارى، باله ته يئ فىقى، سهرئ داغئ به ند كو ده زى يان پيشه كيا كئ بئى.
- سهر ه تا كئ:** سهر اسۆى، سهر خوار كرن و ته ماشا كرنا كه سه كى.
- سهر تاسهر:** به رده و ام، ههروهه ر (مستمر).
- سهر تا پا:** سهر ايا.
- سهر تاش:** ئارايشگه ر (حلاق).
- سهر تاشين:** ئارايشگه رى (حلاقه).
- سهر تراشين:** سهر تاشين.
- سهر ه تايى:** ژرئغه (اولى، ابتدائى).
- سهر تاق:** ئاشووزن، شوژن.
- سهر توتئ:** سهر توى، سهر شپير، سهر تبيژ.
- سهر تىل:** تشستئ تىل بزار، تىل بزار، سهرئ تىلا (منطقى، منقح).
- سهر ته ريد:** سهر تراد، سهر ته راد، سهر ته ربه، مه زنى رىگران.
- سهر ته رل:** هه لىژارتى (ممتاز).
- سهر ته نگ:** هه چك.
- سهر ته نوور:** ئەو كەسه كو لسه ر ته نوورا دژىت و بسهر دبه ت، مه زه لكه ته نوورى.

سەر تیشت: چیشت (اول وجبة الطعام).
سەر تپ: پلەیه کی بلندی سەربازی یه، ناغی مەرقانە.
سەر تفرک: بریتیه ژ مەرقی سەر کچکە.
سەر تۆز: سەری خە وەکی تۆزی، سەرکەشە کرۆک.
سەر تەشی: سەر تەشیله، سەرکەشە کرۆک.
سەر تیر: (نشاب).
سەر تیژ: نکل تیژ (حاد، حاد الرأس).
سەر تیچون: بریتیه لمرنا دریکا تشتە کی دا.
سەر تیچۆن: سەر تیچۆن، لاوو لاچون.
سەر تیکردن: سەردانا ئیکا.
سەر تیل: چەند وەر یسەکن سەرەکی وان بەدە واریقە گرتدەن.
سەر جنجال: ئەو کەسە کو زۆر بتشتە کیشە بمینیت، چیردریژ.
سەر جەم: خوارنا ئەول، سەر تیشت، دەستپیکا هەر تشتە کی، سەرەتا.
سەر جەل: پارچە بەرەکە دادنیتە سەر مورتانی بۆ هندی هەتا زۆر کورتان نەدریت.
سەر جی: نانکۆل وەلاتی خۆ، لیسەر نقینیت خۆ، بریتیه ژ نقستنا میری لگەل ژنی.
سەر جاوگە: سەر چاوه (مصدر).
سەر چاوه: سروکانی.
سەر چل: (۱) مەرقی چەتون و جەربەزە کو نەتیریتە ئەنجام و پاشەرژۆنی کاری (من لم یفکر فی عاقبە العمل)؛ (۲) ئەو کەسە کو لیسەری کۆپن چیا ی بیت (من اعلى قمة الجبل).
سەر چەل: بنیترە سەر چل.
سەر چە: سیفان دیلکە، تیفۆک (عصفور).
سەر چلی: سەر بیچی، سەر کیشی، سەر رەقی، دلیری.
سەر چۆبی: ئەو کەسە کو لداوەتی سەری ریزا داوەتی دگرت.
سەر چۆبی کیش: ئەو کەسە کو لیسەری داوەتی دگرت و چۆبی بی دکیشت.
سەر چەشمە: سەر چاوه، سەر کانی.
سەر چەوت: سەر چەفت، پەیمان شکین.
سەر چەوتی: سەر چەفتی، مەرقی پەیمان نەراست.
سەر چق: بلندترین تازتاییت داری.
سەر چقلک: سەرەتا.
سەر چۆک: چۆکفەدان لدانیشتان.
سەر چەمیان: سەر شۆری، کنایت بو مەرقی ب شەرمو فیهیت.

سەر چەماندن: سەر شۆری (خضوع).
سەر چەمیای: مەرقی کو سەری نشیف دکەت، رسوا.
سەر چەمیایگ: سەر چەمیای، رسوا (مفصوح).
سەر چەم: ساقە چەرم.
سەر چیا: بریتیه ژ مەرقی خۆپەسن (متکبر): «ئەز لیسەر چیا و تو لیسەر چیا - گۆلک ما بی گیا» "پەند".
سەر چەدار: ئەو کەسە کو بە پاراستنا کەوشەن و سنوران بە پرس کربای بیت.
سەر چەفقار: بریتیه ژ مەرقی تینەگەشتی (الراس العفن).
سەر خان: سەر خانی، سەری، نەومی سەری.
سەر خساق: سەر ئیخستنا تشتە کی ژ نزمی بی بۆ بلندی بی، پەراندا و لاغی نیر، زال کرنا ئیکتی لیسەر ئیکتی (نصره).
سەر خستە سەر: سەردانا سەر.
سەر خسۆر: بریتیه ژ مەرنا ئیکتی پشتی پەیدا بونا مندالەکی: «ئەف بچوکە سەرەخۆرە»: سەری بابن خۆ خوار (مشوم).
سەر خۆران: بریتیه ژ ئارەزو کرنا کەسە کی بۆ کارەکی.
سەر خۆریان: سەر خۆران: «تونه مای ژ فان زیدە کاریان قەبی، دیارە سەری تە بۆ هەندەک گۆپالان دخوریت».
سەر خالی: مشت، نەبەسەر.
سەر خۆلە: بی میژی، کیم عەقل (متخلف عقليا).
سەر خۆشی کەر: تازیکەر، خودانی تازی.
سەر خۆشی: پورسە، تازی (تعزیه).
سەر خۆش کرن: بریتیه ژ فترەدانن، مەبەستە کی کانونیه نە کەفنه.
سەر خۆ: ئارام، بهیز (قوی): «فلانکەس هیشتا لیسەر خویه».
سەر خۆش: مەست، بیهۆش، تەنا هزر.
سەر خۆشی: مەستی، تازی، بیهۆشی.
سەر خۆشکەر: مەستکەر، عەرەب کاری بویه (مسکر).
سەر خۆفە هاتن: تەندروست بوون، بسەر خۆفە هاتن، ئارامبوون ژ نەساختی بی.
سەر خۆرانن: سەرەخۆرانن، هارە هارەبی (احمقی، بطرانی).
سەر خۆچۆن: ئەو کەسە کو زیدە کی کەوشەنی خۆ پینگا فا دهاقیت (مغرور).
سەر خەو: نقستە کی کیم، ئەول خەوی.
سەر خیل: مالباتی عیلن، سەرۆکی کۆچەران.
سەر خوار: سەر شۆر، رسوا.

سەر تیشت: چیشت (اول وجبة الطعام).
سەر تپ: پلەیه کی بلندی سەربازی یه، ناغی مەرقانە.
سەر تفرک: بریتیه ژ مەرقی سەر کچکە.
سەر تۆز: سەری خە وەکی تۆزی، سەرکەشە کرۆک.
سەر تەشی: سەر تەشیله، سەرکەشە کرۆک.
سەر تیر: (نشاب).
سەر تیژ: نکل تیژ (حاد، حاد الرأس).
سەر تیچون: بریتیه لمرنا دریکا تشتە کی دا.
سەر تیچۆن: سەر تیچۆن، لاوو لاچون.
سەر تیکردن: سەردانا ئیکا.
سەر تیل: چەند وەر یسەکن سەرەکی وان بەدە واریقە گرتدەن.
سەر جنجال: ئەو کەسە کو زۆر بتشتە کیشە بمینیت، چیردریژ.
سەر جەم: خوارنا ئەول، سەر تیشت، دەستپیکا هەر تشتە کی، سەرەتا.
سەر جەل: پارچە بەرەکە دادنیتە سەر مورتانی بۆ هندی هەتا زۆر کورتان نەدریت.
سەر جی: نانکۆل وەلاتی خۆ، لیسەر نقینیت خۆ، بریتیه ژ نقستنا میری لگەل ژنی.
سەر جاوگە: سەر چاوه (مصدر).
سەر چاوه: سروکانی.
سەر چل: (۱) مەرقی چەتون و جەربەزە کو نەتیریتە ئەنجام و پاشەرژۆنی کاری (من لم یفکر فی عاقبە العمل)؛ (۲) ئەو کەسە کو لیسەری کۆپن چیا ی بیت (من اعلى قمة الجبل).
سەر چەل: بنیترە سەر چل.
سەر چە: سیفان دیلکە، تیفۆک (عصفور).
سەر چلی: سەر بیچی، سەر کیشی، سەر رەقی، دلیری.
سەر چۆبی: ئەو کەسە کو لداوەتی سەری ریزا داوەتی دگرت.
سەر چۆبی کیش: ئەو کەسە کو لیسەری داوەتی دگرت و چۆبی بی دکیشت.
سەر چەشمە: سەر چاوه، سەر کانی.
سەر چەوت: سەر چەفت، پەیمان شکین.
سەر چەوتی: سەر چەفتی، مەرقی پەیمان نەراست.
سەر چق: بلندترین تازتاییت داری.
سەر چقلک: سەرەتا.
سەر چۆک: چۆکفەدان لدانیشتان.
سەر چەمیان: سەر شۆری، کنایت بو مەرقی ب شەرمو فیهیت.

سەردهفتهر: رهئیسێ دیوانی، دهفتهردار (کاتب عدل).
سهردهم: گاڤ، هنگام، چاخ، کات.
سهردهان: زیارت، چۆنه دیتنا کهسهکی.
سهرپاد: بیهێنگه که کون و کهقیای ژ بیهێنگان مهزنتره،
 عه ره بکاری بوویه، ل نارامی دیهێژنی (سراڤا).
سهردههر: ئەڤ وشه به د کوریدا چهند مه بهستان دگه هینیت: (۱)
 قورتال بون ژ خه ته ری؛ (۲) بهه قرا ژین (معاشره)؛ (۳)
 سه ری ده رازینکا ده ری؛ (۴) زانین بتشته کی (وه کی دیهێژن:
 ئەز سه ره ده ری ژئی ناکه م: چ ژئی نزانم)؛ (۴) ده ربا ز بوون ژ
 ته نگ و چه له مه ی، خو رزگار کرن؛ (۵) ئۆده ی له نداقی
 ده ری کو هاتیه ته ئافا کرن.
سهردهرئینان: سه رکیشان، چافه ری تشته کی، سه ر بلند کرن و
 گو هه چه چین، سه ر قیتکانی، سه ر ژ په نجهره ی ده رئینان،
 سه ره ده رئینانا گیای ژ عه ردی.
سهردانواندن: سه رشۆر کرن ژ شه رما دا، جیژاندن، جیژ کرن.
سهردههراوردن: دامه زاندا سه ری قسه ی.
سهردههینان: سه ر شه کرن، پرچ هه لکیشان.
سهردروو: کۆک و ده زیبت دورباری.
سهردۆله: که قلیکی نانی، سه ره ی نانی.
سهردهرکه ر: ریبه ری شاره زا.
سهردههاتن: بریتیه ژ سه ره ده رئینانا گیای.
سهردهستان: ئەوه کو مامانج داپیرک، قابله، ده می بچوکبونا
 ژنه کی وی ژنی دپخیته سه ره ده ستان.
سهردهسته: تشتی ده ست بژ، بژار سه روک (محسن).
سهردهسیر: زۆزان، کویتستان، کیتستان.
سهردهق: تشتی کو لسه ر ده قی خو بیت که سه ده ست لینه دابیت.
 دیهێژن: ژیکه فه نه که، ده قی وی نه شکینه.
سهردهق شکانندن: بریتیه ژ کرن، یان گۆته کی کو هیشتا که سه ی
 نه گۆتیه تی یان نه کریتیه. وه کی دیهێژن: «قی کار و گو فتاری
 بهیله ده قی وی نه شکینه»، «قی چلکی ژیکه فه نه که، ده قی
 وی نه شکینه»، «ئه ئه رازی ما به ینا من و ته یه بو که سه ی
 نه درکینه و بلا لسه ر ده قی خو بمینیت».
سهردهمه: ده مه ده می (موقت).
سهردهنشست: سه ره زه نشت، سه ره زه نش (عتاب).
سهردپونه وه: ساره فه بون.
سهره: زرین.

سهرخوااری: سه رشۆری، رسوایی.
سهرخهت: سه ر ریکا راست، سه رسنور (ک، ع).
سهرخلۆل: سه رخلۆله، میژی قال.
سهرخه ر: ئەوه که سه کو هه یچ به رژه وه ندی به ک ژ که سه ی
 ناپه سنیت و نابینیت و گو هه ی خو ناده تی.
سهرخۆپی: سه رشۆپی.
سهرخۆشیکردن: سه ر خۆشیکرن، سه ر خۆشی لیکرن، ده له ده ان،
 ده له وایی کرنا مرۆقه کی کو مر ی به ک ژ مالا وی مر بیت،
 یان تافه ره شککه ب سه ر داها تیه تی.
سهره: سار، سارد (بارد).
سهرداب: سه ر تاب، سه ر دئاو، سه ر ئاف (قبو) عه ره بکاری
 بوویه، پیکه هاتیه ل سه ر+تاب.
سهردپانه: پیرۆز کرن، به خه شش دان ژ بو کرنه به را جلکی نوو.
سهردهرانه: به خه ششه که ده نه هۆستای دیواری بو دانانا به ری
 سه ره ده ری خانی، خه لات.
سهردهه ری: سه ره ده ره نه.
سهردی: ساردی، ساری، تامساری، خوین ساری، جفیلی.
سهردار: ده ئه سل دا بو که وی کو دادنیته سه ر داری دا که ویت
 کیفی لدو ده نگه ی وی بین و بکه قنه وان دافان کو ل بن داری
 هاتیه فه دان و بو سه ر و کیژی بکار تیه تی (مه جاز).
سهرداری: پیه شه وایی، سه رۆکی (زعامه).
سهره دان: سه ره لیدان، دیتن کرن (زیاره).
سهره دان: سه ره ده ان.
سهره دن: ئەوه سه ریۆشه کو ب سه ر ده نی ئاقی داد ده ن.
سهردانان: سه ره چه ماندن، سه ره گۆری کرن، خو فیداکرن ژ بو
 ئامانجه کی.
سهرداخه ستان: سه ره گریدان، رسوایوون، شه ره مه زاریوون،
 سه رشۆر کرن.
سهردۆشه ک: ئەوه فوته کو ب سه ر دۆشه کی داد ده ن.
سهره و گهرم: خه ریک، مژوول، نه گهرم نه سارد، تین شیر
 (دافی).
سهردۆلکه: په سن بیژا مریان، گوتنا به ندا بو مریان (نائه).
سهردۆلکه بیژ: مه قام به ریان و په سن گۆتن ژ لای ئیکه ی شه
 دیهێژنی: سه ره دۆلکه بیژ، ئانکو مه زنا سه ره دۆلکه یان و په سن
 بیژان.
سهره گرتن: ب سه ر داگرتن لئشکا فدا.

- سهراندن:** زړاندنا کهری، زړینا کهری. **سهرړا:** سهرهرا.
- سهر راست:** بهرلا، بریتیه ژ کهسهکی کود سوند و پهیمانی خودا راست و درست بیت.
- سهر راستکرن:** بهردان، تهلادان، نازاد کرن، فهکرن.
- سهر راستی:** بهرهلای نازادی، بریتیه ژ پهیمان درستی و راستی یی.
- سهر ریډاچون:** ری بهردان، بریتیه ژ (ضال) بون و خوار چونی، فربای.
- سهر ریډا چوی:** ری بهردای، بههلهچوی، خربای.
- سهر رشته:** (۱) دهلیل، ناوهند، بهلگه، سهری وهریسی، سهرقولب؛ (۲) بهحس و سهر و سولاخ. (وهکی تشتهکی نیکنی هاتبیتیه دزین و ژی پیرسن نایا ته چ سهر و سوراخ ژی نه زانی؟ نه و ده وهلام دا دبیتیت: بهلی من سهر رشته یهک بدهستی خوقه ئینایه)، یان سهر رشته.
- سهر رهق:** مروقی هشک و سهرکیشه کول سهر کیشی کهسی نه بیت.
- سهر رهقی:** قه بهی، خودخواهی، نه ستوری، تووردهی، ب ری نه هاتن.
- سهر رهش:** وشه ی سهر رهش بریتیه ژ کچا بیخودان و بی دهسته هلات ژ پاراستنا خو. وهکی دای دبیتن: «ما کچا سهر رهش دی چکه ت؟ و چ ژ دهستی تیت؟».
- سهر ریډابرن:** فراندن، ل خسته برن، خراندن.
- سهر ریژ:** دهر ریژ (فیضان).
- سهر روپل:** سهرگهله، نهو نیری یه کو لبهراهیا پهزی دچیت: «سهر وپله کهی چهره م چپاکه م» "مهوله وی".
- سهر زاری:** ناخفتنه که ههر به گوژن نه بکرن.
- سهر زارکی:** ههر به زمان، سهر زاری، ههر بزمان، نه بکرن و نه بنقبساندن.
- سهر رده:** لبتی کولم و کوروتی، کهرسته، کهسه که کو بی پرس بچپته عهرده کی یان سهره کی.
- سهر زه نش:** بنیتره سهرده نش.
- سهر زه نشت:** » »
- سهر زان:** نه ولی دهست پیکرنا زانا په زی. دبیتن: «سهر زان که فیته نا فپه زی مه و دقیت شقان په زی ژ گوندی دور نه که ت».
- سهر زین:** پارچه په کی جوان و رهنگینه دکه نه سهر زینی.
- سهر زک:** پالدا نا سهر زکیه.
- سهر زتری:** نا قی چپایه کی کوردستانی یه لباکووری عیراقی دبیتنی سهری زتری چکوو کانا زتری لیته یه (نامیدی - کوردستانا عیراقی).
- سهر زول:** سهرگه وره، وشه یه کی نه هریه نیه به عنا نه ول سهر عهردی، رووی زه قی.
- سهر زه مینه:** د دهراقی پینا خافتنی (علی بساط البحث).
- سهر زه مین:** گیتیبون، دوخبون، سهرسوان، سهرگر خوارن.
- سهر زه قریان:** بنیتره سهر زه قرین.
- سهر زه قریاندن:** سهر یادان.
- سهر زار:** (۱) سهر زمان، سهر دهف؛ (۲) (عن): «سهر زاری ته دی بیترم».
- سهر زاری:** (عنعه).
- سهر زمارتن:** سهر زماردن، سهر زمارتن مرؤقان بگشتی (التعداد العام).
- سهر زمیره:** سهر زمارتن.
- سهر زمیری:** سهر زمیره.
- سهر زماره:** سهر زمیری.
- سهر زمار:** سهر زمیر (عداد).
- سهر زنگ:** نهو کهسه کوری و رهوش و نه خلاقنی ژنان نک بیت.
- سهر زنگانی:** سهر زنگ، سهر زنانی، نهو کو مای خو دکاری ژنان دکه ت.
- سهر زوتر:** سهر بهره خوار، نهو کهسه کو سهری خوار که ت و تهماشای کهسه کی بکه ت.
- سهر زهن:** بهر زهن، نیشان، نامانج (علامه).
- سهر زهن:** نهو ژنا نه پیر و نه جحیل (امراه نصفه).
- سهر زیکرن:** سهر برین.
- سهر سال:** سالیانه، نهو روزه لسالا تازه.
- سهر سام:** نهو کهسه کو ژ تشته کی سهرسورمای بیت.
- سهر سام بون:** واق و زمان، (تعجب) گرتن.
- سهر سامه:** نیشانه که لدوماهیا رسته ی تیتته دانان وا دیار دکه ت کو نهف تشتی چوبی جی سهرسورمانی یه (!).
- سهر سامی:** سهرسورمان، سهرگیت بوون (تعجب).
- سهر سپاردن:** سهرسپارتن، خو بدهستقه بهردان، خو ته سلیم کرن.

سەرسلکی: نانی کو لسه ره لان چیدبیت: «سەر + ئەسکلی».

سەرسم: سەرئ پیتی، نووچ، سەمه.

سەرسم بردن: سەرسم دان، سەمه کرن.

سەرسم دان: هلنگفتن، سەمه کرن.

سەرسورمان: بیتی سەرسامی.

سەر سوالکەر: ئەو کەسە کو هەر چاڤ لبهەر دەستی خەلکی بیت (ک، ع).

سەر سوردە: مەرۆقی نازاوهچی (مشکل تراش).

سەر سەما: مەزنی سەماکەران.

سەر سەرا: بالەخانە، نەژم.

سەر سپی: ژنە کە ئەگەر گەنج ئەگەر پیر دبیته رتیهەر و هەمرای بووکی.

سەر سفک کرن: ١) بریتییه ژ کەسەکی کو پچیتە تەتی خانێ و خۆ رەحەت و سفک بکەت. دبیژن: «فلانکەس چۆیه تەتی خانێ سەرئ خۆ سفک بکەت»؛ ٢) بریتییه ژەو کەسێکو کارئ خۆ کتیم سەرکری؛ ٣) بریتییه ژ هندی کو ئیک چەندکی ژ مووی سەرئ خۆ تراشیت یان بقوسینیت، دبیژن: «سەرئ تە گەلەک هاتییه، دئ هەرە چەندەکی ژئ بقوسینه و سەرئ خۆ سفک بکە».

سەر سەرکێ: کارئ نەبەنجی، سەر سەری.

سەر سەری: مەرۆقی نازارچیکەر و بەدخوو و یەدرەفتار و بەدرەوشت و کەچە.

سەر سام ئاوه: ئەو تشتە کو مەرۆقی سەر سورمای بکەت.

سەر سور: وشەیکە تەخەر لگەل وشە هیستی جۆت دبیته. دبیژن: «تو وەکی هیستی سەر سورئ» نانکو هیستی سوریلانک.

سەر سەنگ: دگیژان لکیشانی، هەلپژارتنا تایبەت (ترجیح).

سەر سەخت: سەرکیش، سەر رەق.

سەر سەختی: سەر رەقی، سەرکیشی.

سەر سووت: سەر بزووت.

سەر سووک: بریتییه ژ مەرۆقی کیمکار.

سەر سووک بوون: کار کێک بوون، سەر سفک بوون.

سەر و سەکووت: سەر و کەللە، وشەیکە ئەهریمە نیه.

سەر سەری: بی گەمی، بی مبالاتی، بچنەقە گرتن، گەلەک پیته بی نەکرن: «سەرئ ناف سەر و باسان نەبیت بۆ مرنئ باشه» "پەند"، «چەند سەر مینیت مەرۆف عجیبییان

دیبینیت» "پەند". «بیست و چارئ ئاداری، سەرئ داری و بنئ داری، تیرخۆزا ماکی و کارئ» "پەند".

سەر شوک: ئەو عەرە کۆ مەرۆف لەشی خۆ تیدا دشۆن (مغسله).

سەر شوور: مەرۆقی چوریک و قەلسە، سەرچەمیای، رسوا.

سەر شوژی: چوریکی، سەرچەمیان، رسوایی.

سەر شیر: سەر تووی، شیرئ کو هیتزە بویه ماست.

سەر شار: چوونگ، دفارسی دا مانا ددەت پڕو لەبالەب (مرکز).

سەر شاپەندەر: گشتی (قنصلی).

سەر شان: سەرمل (علی الکاهل).

سەر شاف: دۆشافی سەر دەستە و بژاره، هەر تشتەکی (محسن، ممتاز).

سەر شینکە: ئیشا مریشکان، ئەبوزرێژ، یان ابوزریح.

سەر شانە: شانەبەسەر، شەیی شەبیلکی، شەیی پیلی.

سەر شین: ئەو پیرە ژنا کو گەلەک عومر بری هەتا پیرچا سەرئ وئ شینبوی و باڤ شین بوی (نانکو نەرەش تەمامە و نەسپی تەمامە).

سەر شەق: پێش رەقین پێشکیلک (مقدمە المنهزمین او مقدمە ای شیء).

سەر شە کرن: سەر شانە کرن.

سەر شانە کرن: ئەو کو مەرۆقی خودان موو مووی سەرئ خۆ بشە دامالیت.

سەر شوپ: سەر دەو، سەر دەف.

سەر شکین: ئەو دەست کردن بهەر کارەکی کو بچەندەکی ئەنجام بەدن دبیژنئ سەر شکین و بهندەک مەبەستی دی هاتییه، وەکی: «ئەفرۆقە گەلەک دەست وەشین و سەر شکینه»، «مە قرشی لهن گبیرئ پیچەک سەر شکاندى کر». «شکین» پاشکۆیه کە مەعنا موبالەغەیی ددەت، وەکی: «چۆک شکین، دەق شکین، خزم شکین».

سەر شمار: سەر ژمار.

سەر شکەستی: بریتییه ژ فاشلبوونئ و سەر نەکەفتنئ و رسوایی بی.

سەر شکەستە: د دۆخی رسوایی بی.

سەر شکانندن: شکانندا سەری (کسر الرأس).

سەر شکیای: سەر شکەستی (مکسور الرأس).

سەر شکیاگ: سەر شکیای.

سەر شکین: ئەو دەست کردن بهەر کارەکی کو بچەندەکی ئەنجام بەدن دبیژنئ سەر شکین و بهندەک مەبەستی دی هاتییه، وەکی: «ئەفرۆقە گەلەک دەست وەشین و سەر شکینه»، «مە قرشی لهن گبیرئ پیچەک سەر شکاندى کر». «شکین» پاشکۆیه کە مەعنا موبالەغەیی ددەت، وەکی: «چۆک شکین، دەق شکین، خزم شکین».

سەر شمار: سەر ژمار.

سەر شکەستی: بریتییه ژ فاشلبوونئ و سەر نەکەفتنئ و رسوایی بی.

سەر شکەستە: د دۆخی رسوایی بی.

سەر شکانندن: شکانندا سەری (کسر الرأس).

سەر شکیای: سەر شکەستی (مکسور الرأس).

سەر شکیاگ: سەر شکیای.

- سهرشکینه:** سهرهشکینه، پشک کرنا پاشماو په که لمابه پنا پشکداران پاشی نه مانا بارا بترئ وئ.
- سهرشوک:** سهرشوک (حمام).
- سهرشورکه:** سهرشورک.
- سهرشیت:** مروقی سهر لئ شیبوی، سهرئ ریکا لبر بزر بوی.
- سهرشیتوان:** سهرشیتوان، سهر لئ شیبویان، سهر لئ تیکچون لبر بهرزه بون.
- سهرفرای:** رزگاری، سهربلندی.
- سهرفرازون:** رزگار بون، سهربلند بون.
- سهرفراز کرن:** سهر بلند کرن، رزگار کرن.
- سهرفراندن:** جهلات کرن.
- سهرفرتین:** جهلاتکه ر.
- سهرفرین:** سهرفرین.
- سهرفتره:** سهرقه بلاندن.
- سهرفته رات:** ناژاوکه ر، بهلاتر اش.
- سهرقه گپ:** سهرپهرشت.
- سهرقه گپری:** سهرپهرشتی.
- سهرقه سهر:** سهرسه رکی (تظاهر).
- سهرقول:** سهرنویه دار (ت.ک).
- سهرقه بلاندن:** سهرفتره دان.
- سهرقه پاغ:** سهرقه پاغ، قه پاغی، سهردهرئ نامانان (ک.ت).
- سهرقه ل:** سهرجل، لوتکه (قمه الجبل).
- سهرقه له م:** سهرؤکی نقیسانان.
- سهرقه له مانه:** وهلیفه ته که دده نه وان که سان کو نقیشتیان دنقیسن.
- سهرقه ریلکه:** سهرگزیله، سهرکوزوله.
- سهرقه لون:** سهرئ قه لونئ، یاری یا بهری قه لون کیشانئ.
- سهرقه ژوب:** سهرکژوب، سهرقول (اعلا قمه).
- سهرقه تار:** سهر کاروان (رئیس القافله).
- سهرقه قایم:** سهرهشک، سهرکیش.
- سهرکردن:** سهر کرن، ئالی سهرنگ بونا تهرازووی کو لایه ک بلند بییت. سهر کرنا تهنگی کو لسهر نیشانگه پدا بؤرین.
- سهرکردن به گوما:** بریتیه ژ ناخبرنا تشسته کی.
- سهرکردنه سهر:** سهر تانه سهر.
- سهرکرده:** فه رمانده ر، فه رماندهرئ لهشکری.
- سهرکز:** مروقی بیده نگ.
- سهرکردهیی:** فه رماندهیی.
- سهرکاو:** سهرکیو، سهرچیا: «وه هارن، سهروزن، ئاوه ن، سهرکاوون - هاژهی وه فراوه ن، شاخهی شه تاوه ن / ساقی یه ن، بادنه، نه سیمه ن، بادنه - بلبل جه دهوره ی گولان نازاده ن / به زمه ن، شادی یه ن، عه یشه ن، نیشاطه ن - که یفه ن، شوخی یه ن، شه وقه ن، حه یاته ن / سه نکه ن، کوساره ن، سهرکووه ن، ههرده ن - خه مه ن، مه یه ته ن، زوخاوه ن، ده رده ن / هیه جره ن، دووری یه ن، عیه جزه ن، فه راقه ن - واوه یلا و شینه ن، ناله ی عیشاقه ن / سه بزه ن، سوسه نه ن، نه ورؤزی گولانه ن - که مه ره ن، ههرده ن، مله ن، که لانه ن» مه وله وی.
- سهرکزی:** بیده نگی، بیکه یفی، کزی.
- سهرکل:** ده رگه ی دؤره راپیشکری.
- سهرکلوم:** سهرکل.
- سهرکورتان:** جل.
- سهرکوزهر:** ئه و کا و کوتهری گر و زفره کو دکه قیته سهر ده خلی ده می کو گپو و ته تله دکه ن یان شه نه باد که ن.
- سهرکول:** سهر روس، تانجی سهرئ ته ستونئ.
- سهرکونه:** سهرزنشت (تعبیر).
- سهرکه تن:** سهرکه فتن، چؤن ژ نزماتی بؤ بلندی.
- سهرکه وتن:** سهرکه تن.
- سهرکه ج:** مل که ج، سهرشور.
- سهرکار:** که سه که هاتبیتته دامه زرانده ن بؤ سهرکرده یه تی و چاقدیریا چنده که سه کی، نیگه هبان، سهرؤکی کاری.
- سهرکارانه:** ئه و تشسته کو تیتته دان بؤ سهر کارئ ناغای گوندی.
- سهرکاروان:** سهرقه تار، ساریان.
- سهرکه ش:** سهرکیش.
- سهرکه شی:** سهرکیشی.
- سهرکه ف:** که فه کی تیره لکه لاندنا سابونئ به زی په پدا دبیت و بکه فگیئرئ رادکه ن و دکه نه ناف نامانه کی دی هه تا دته زیت و دبیتته سابون. که فه کی سپیه لسهر خوی دگرن و دمه هیته و دبیتته خوی.
- سهرکه ل:** بانئ سهرئ شکپری، دؤشاقا سهر که ل (ممتاز)، سهرچیخ.
- سهرکه لله:** قه راسه، هه قسار.
- سهرکه فتن:** وه کو لکاره کی بسهر بکه قیته و زال بییت.

ئەطلەسى سەرگەشتە د جاما مە، حویابە - مەوج دەدەت
 قۆلزمى عشقى مە لسەر دەست غورابە» .
سەرگ: لایى ژۆرى .
سەرگران: مەست، مەرۆقى پىچەك سل، ژنا پىچەك مېرى
 خۆنە قىت و یان مېرى پىچەك ژنا خۆ نەقیت .
سەرگرتن: شەقلەبان و ئاخەبان کرنا خانى .
سەرگندان: سەرگەردان .
سەرگوم: سورگوم (ابعاد، نفى، اقامە جبریه)، سورگوم
 کوردیترە .
سەرگەرد: کەسەكە خۆ کرىبته بەلاگىرى کەسەكیدی .
سەرگەزر: سىسارک، سىسەرک .
سەرگەورە: سەرگەفار، مەزن، گەورە (عظیم) .
سەرلق: تایی دارى ئى سەرى .
سەرله: وتە و پەيقەكە، یەكەم دەمى چاخى نیشان دەدەت وەكى:
 «سەر لەبەیانى بنقىسە»، «سەر لە ئىقارى تىمە نک تە»،
 «سەر لە نىقرۆ وەرە مالا مە» .
سەرلهشکر: فەرماندەى لەشکر (قاند فرقه) .
سەر لە نوو: سەرژنوو، پەيقەكە لىجى پەيشا دووبارە بکار تىت و
 هندەك زاراف لىجى دیای بکار تىن. وەكى: «برینا من سەر
 لەنوو هەودا پەقە»، «جیرانى مە سەر ژنوو سل بوو پەقە»،
 «سەر لەنوو شەرەك هەلەر» .
سەر لى بادان: برىتیه ژ نەرازی بوونى یان پىچەوانەى وى .
سەر لى تىكچۆن: لىبەر بەرزە کرن .
سەر لى خوران: سەرخوران .
سەرلىدان: سەرەدانى تشتەكى یان کەسەكى .
سەر لى دەرچۆن: سەر لىدەر کرن، تشتەك ژى زانین .
سەرلى سەندن: سەر ژى ستاندىن، وەرەس کرن و جارس کرن،
 ئانکۆ نەچار کرنا ئىكى هەتا لگەل باخقىت یان تشتەكى
 ژى بستىنیت .
سەر لە تەرە: سەرکەتەشى: «سەر لە تەرى خەم، خول ئاو وەرە -
 نای گرز مەینەت دووباد کردەو» "مەولەوى" .
سەر لى شىوان: تىكچۆنا بىر و راویژى ژ کەسەكى، لکارەکید .
سەرلى شىواو: سەر لى شىویای .
سەر لى شىویای: لىبەر بەرزە بون .
سەرلاندک: ئەو پارچە پەقە ژن بسەر لاندکیدا دەن، سەرلان .
سەرلاوژە: پىشەواى مقام و مقامبىزان .

سەرکیش: (۱) ئەو دەواره کو لغارتیدا نەشى جەلەبا وى بگرى و
 راوہستىنى؛ (۲) مەرۆقى سەر رەق .
سەرکیش: سەرۆكى پاسەفانان .
سەرکیشى: نەراوہستانا دەواری لغارتیدا .
سەرکىف: بەرچىغ .
سەرکردنەوہ: سلەكینەقە ژ کرنا کارەكى ژبەر تشتەكى، تەفتیش
 کرن .
سەر کردن: سەرکرن .
سەرکرن: فوربان (طغیان) .
سەرکۆمار: د ئەسل و رىشە و بنىشە دا ئەف واژە پەقە سەرۆكى
 عىلات و کۆچەران بکار تىت، ئانکۆ ئەو کەسى کو رەئىسى
 ھەمى عەشائرت کۆچەراتان بىت، بکوردى دىبىژنى
 «سەرکۆمار» بەلى (توسع) تىکرىنە و بۆرىبەرى
 جەمھورىەت بکار دىبەن .
سەرکى زاڤا: مەقامەكى تايەتە پەقە لەو چاخە دا تىتە گۆتن کو
 زاڤاى دىبەنە سەر شۆبىن .
سەرکرىنک: سەرەخۆر، ترسىنەرەكى مەنتەشەو خەيالپە . دىبىژن
 سەرى مەرۆقان دکرىنیت، جەولەك .
سەرکۆزۆلە: سەرکۆ (مبعشر الشعر): «بەم سەرکۆزۆلە و
 کوزپەرستە» "حاجى قادر" .
سەرکەچەل: برىتیه ژ مەرۆقى عەببا وى بەلى بىت: «سەرى
 کەچەل لىن کومكى» .
سەرگەرم: (۱) مژوول، سەرخۆش، مەرۆقى گەرمۆ و کەلە سوپک،
 کەلە زوور (متهور)؛ (۲) بىجگەى مەعناوئ ئى ژىر (لفظ)
 ى مەعنا مەشغولى بى دەدەت . دىبىژن: ئەف مەرۆقە
 سەرگەرمى دونىادار یا خۆبە، ئانکۆ مەشغولى دونىابە .
سەرگەرمى: مژوولى بکارەكى، گەرمۆبى و کەلە زوورى (تهور) .
سەرگىن: شىاکە .
سەرگىندان: عەمبارى سىرگىنان .
سەرگوزەشتە: سەرھاتى، سەر بۆر، بىوگرافى (ذکریات) .
سەرگىچەل: سەر بئارىشە .
سەرگەفار: خودان شکوھ (عظیم) .
سەرگەردان: سەرلى شىویای (مشتت البال) .
سەرگەردانى: سەرلى شىویایان .
سەرگەرمى: مەزن، پىشى، مەزنى ھۆبەك، مەزنى قەبىلەى .
سەرگەشتە: سەرگەردان، گرفتار، "جىبرى" فەرموویە: «فەلەکا

سهرله پك: ههر دو له پكيت پارزوونى. **سهرمانه پك:** بریتیه ژ گهلهك ئاخفتن کرن لگهل كه سه كى بو سلكرنا وى.

سهرمانه پك: بریتیه ژ دووربونا كه سه كى ژ ولاتن خو، داپوشينا سهرى تشتى.

سهرناو: نازناف (لقب، ضمير).

سهرناوكانه: ئهو دراقه يان تشته كيدى له هفتهى ئهول ژ زه يستانى دده نه داپيركى.

سهرنشيف: عهردى سهر به وه خوار، مرؤقى سهرچه مياى، رسوا. **سهرنشيفى:** سهر به ره خواری.

سهرنج: سرنج، ته ماشا كرنا بهوورى (دقه).

سهرنجدان: (دقه) کرن، هوور تيرامان، (تدقيق).

سهرنجدهر: ته ماشا كه رى بهوورى (مدقق).

سهرنجه: بنپره سهرنج.

سهرنخوون: دهرنشيف، سهرنگون.

سهرنخوون كرن: دهرنشيف كرن.

سهرنگون: بنپره سهرنخوون.

سهرهنگا: سهرنگيا.

سهرنگيا: سهرينگا، سهرين، پالگه.

سهرنويلك: سهرگيفك.

سهرنزم: سهرشؤر.

سهرنزمى: سهرشؤرى.

سهرنقاب: عنوانى نامه، سهرنامه.

سهرنوشت: سهرنقيس، سهرنوشت (قضاء و قدر).

سهرنقيس: بنپره سهرنوشت.

سهرنگوم: دهرنشيف، سهرنشيف (مقلوب).

سهرنشيف: فاژى (بالمقلوب).

سهرنؤگه: سهرؤكى پاسه فانان.

سهرننوس: سهرنؤمير.

سهرنه ئى: سهرشؤر.

سهرهواز: سهرياز. سهر زاراقى وان كه سان كو «ب» دكه نه «و» (جندى).

سهرهوازى: سهربازى (تجنيد).

سهرهوازخانه: سهربازخانه.

سهر و بن: هه لامهت، كيمكا هه يقى، ئيشه كه ته غهر لسهر و بنى هه يقى تووشى مندالان دببت.

سهر و بهر: رتيك و درست.

سهرمانه پك: ههر دو له پكيت پارزوونى. **سهرمانه پك:** بریتیه ژ گهلهك ئاخفتن کرن لگهل كه سه كى بو سلكرنا وى.

سهرمانه پك: بریتیه ژ دووربونا كه سه كى ژ ولاتن خو، داپوشينا سهرى تشتى.

سهرناو: نازناف (لقب، ضمير).

سهرناوكانه: ئهو دراقه يان تشته كيدى له هفتهى ئهول ژ زه يستانى دده نه داپيركى.

سهرنشيف: عهردى سهر به وه خوار، مرؤقى سهرچه مياى، رسوا. **سهرنشيفى:** سهر به ره خواری.

سهرنج: سرنج، ته ماشا كرنا بهوورى (دقه).

سهرنجدان: (دقه) کرن، هوور تيرامان، (تدقيق).

سهرنجدهر: ته ماشا كه رى بهوورى (مدقق).

سهرنجه: بنپره سهرنج.

سهرنخوون: دهرنشيف، سهرنگون.

سهرنخوون كرن: دهرنشيف كرن.

سهرنگون: بنپره سهرنخوون.

سهرهنگا: سهرنگيا.

سهرنگيا: سهرينگا، سهرين، پالگه.

سهرنويلك: سهرگيفك.

سهرنزم: سهرشؤر.

سهرنزمى: سهرشؤرى.

سهرنقاب: عنوانى نامه، سهرنامه.

سهرنوشت: سهرنقيس، سهرنوشت (قضاء و قدر).

سهرنقيس: بنپره سهرنوشت.

سهرنگوم: دهرنشيف، سهرنشيف (مقلوب).

سهرنشيف: فاژى (بالمقلوب).

سهرنؤگه: سهرؤكى پاسه فانان.

سهرننوس: سهرنؤمير.

سهرنه ئى: سهرشؤر.

سهرهواز: سهرياز. سهر زاراقى وان كه سان كو «ب» دكه نه «و» (جندى).

سهرهوازى: سهربازى (تجنيد).

سهرهوازخانه: سهربازخانه.

سهر و بن: هه لامهت، كيمكا هه يقى، ئيشه كه ته غهر لسهر و بنى هه يقى تووشى مندالان دببت.

سهر و بهر: رتيك و درست.

ئەگەر شوتانوان دەرەدیدا چەقی و شوتی ھەقالی خو
 ئیخست دبیژن سەرناو.
سەر و ناو کرن: ئانکو سەر و بنی شوتی ھەقالی گرتن، سەر و
 بن کرن.
سەر وو: لای ژۆری.
سەر وونگ: سەرنگ.
سەر وەر: پیتشەوا، گەرە، (سید).
سەر وەری: گەرەیی، پیتشەوایی، (سیادە).
سەر وەستا: سەرھۆستا.
سەر وەسەری: سەرەسەری، بەرامبەری.
سەر وەمی: ھەمیشە.
سەر وەخوار: سەرنشیف، سەرەخوار.
سەر وەخواری: سەرەخواری، سەرنشیفی.
سەر وەخوار بون: سەرنشیف بون.
سەر وەخوار کرن: سەرنشیف کرن.
سەر وەخوارە: بنپەرە سەرەخوار.
سەر وەژۆرە: سەرئەفرازی.
سەر وەژێر: سەرنشیفی، سەرنشیف.
سەر وەکار: مەشغول بوون بکارێشە.
سەر وەکاری: چاقدیریا کارەکی.
سەر وەلیژ: عەردی لێژ، گەلەک سەرنشیف.
سەر وەلیژە: بنپەرە سەرەلیژ.
سەر وەدێر: سەرەقیرک.
سەر وەواز: سەر رێژ، سەر قەری، سەر قالا.
سەر وەستا: سەرھۆستە.
سەر وەستە: سەر وەستان.
سەر وەشک: سەر کیش، سەر رەق، مەژی ھشک.
سەر وەشکی: سەر کیشی.
سەر وەقیرک: پارچە یەکی نازکە ژن بەسەر ھەقیری دا ددەن.
سەر وەرزێل: گۆرانی یەکی کوردیە.
سەر وەراتی: چیرۆکا راست، مەرۆقی دۆنیا جەرپاندی، دبیژن:
 فلانکەس سەرھاتیە.
سەر وەراتن: کارەسات، قەومین.
سەر وەوی: ئەو ژنە کو شوو بمێردکی بژن دکەت.
سەر وەرزێلۆکی: مقامەکی خوشت کوردیە.
سەر وەلاندن: بەعنا نجاتدان و رزگار کرن ژێ تین (قیامە).

سەر و بەند بەستن: سەر و بەند گرتن.
سەر و بەند گرتن: ریک کرن و نامادە کرنا کاری.
سەر و پاچک: سەر و پیتچک.
سەر و پیتچک: سەر و پیتچک.
سەر و پیتچک: کەللە و پاچک، کەللە پاچە.
سەر و پۆتلاک: سەر و پۆتلاک.
سەر و پۆتەلاک: سەر و پۆت.
سەر و پۆرت: سەر و مووی، سەر و پرچ.
سەر و پۆرتک: بنپەرە سەر و پۆت.
سەر و پۆرک: سەر و پەچک.
سەر و پەچک: سەر و گۆتلاک.
سەر و گۆتلاک: راپیتچ، کەسم پیتچم، سەر و سەکوت.
سەر و سەکوت: (ھیکل)، پەیفەکە لرووی ساریشە بکارتیت.
سەر و پین: بنپەرە سەر و پیتچ.
سەر و پیتچ: ئەو تشتە کو مەرۆف سەرێ خو پین دپیتچن.
سەر و چاو: دیم و روو، روخسار، سەر و چاڤ.
سەر چاڤ: بنپەرە سەر و چاو.
سەر و ژێر: پیتلاقی بن درپای و سەر قە جوان و تازە.
سەر و یان سەر و دارەکی ھەمیشە ھەر کەسەکە و (مخروطی)
 یە و بەلگیت وئ وەکی دەرزیانن و بلندی یا وئ ھەتا ۲۰
 میتران دچیت، گەلەک ناڤ ھەینە: سەر و، سەر و، سەر و،
 سەر و ئازاد، سەر و سەھی، سەر و ناز، سەر و.
سەر و تیل: سەر و تیلکە، مەر و بزن.
سەر و تیلکە: سەر گەلە، ئەو نیری یە کو لہراھیا پەزی دچیت.
سەر و ژێر کرن: قۆلپاندن، وەرگێران.
سەر و ساخت: ئاشنا، ناسیاوی.
سەر و ساختی: تەقلیاتی (مەرفە).
سەر و سەمەنە: سەر و سامان، سەر سەنەم.
سەر و سەنەم: پین و قەوم، وەر و بی وەر وری.
سەر و سیمما: کەللە و روخسار، بەژن و بالا، دیم و رەنگ،
 قیافەت.
سەر و ک: مەزن، پیتشەوا.
سەر و کایەتی: پیتشەوایی.
سەر و می: ھەمیشە.
سەر و مینقل: سەر و پۆتلاک.
سەر و ناو: گۆتەنە کە بچوک، ددەمی یاریا شوتانی سنجوقانی

سەرھال: سەرگەردان، سەرگەشە، گرفتار، دێلەوار.

سەرھەنگ: مێتری مېش ھەنگفینتی، پلەپلەکی لەشکرە.

سەرھەچک: سەرگەلمە.

سەرھۆب: مەزنی زۆمی.

سەرھەلبوون: دیتن.

سەرھەفسار: سەرھەوسار.

سەرھەوسار: ئەو پەتکەپە کو لەھەفساری قاییم دکەن.

سەرھات: بئێرە سەرھاتن.

سەعات: کات ژمێر، دەم ژمێر، سەعات.

سەعات: بئێرە سەعات.

سەعلەب: گیا سالە.

سەعورە: زەبەلاح، کنایت ژ مروفی پانو درێژ و پەیت.

سەغەلت: دلتنەنگ، سەخلەت: «ئەز ئەفرۆ گەلەک سەغەلتەم».

سەغەلتەکر: بێزارکەر (معجز).

سەغەلتی: دلتنەنگی.

سەغەلت کرن: دلتنەنگ کرن.

سەفتە: تشتی سەفتانیدیە سەر یەک (ع،ک).

سەفتەکرن: سەفتاندی.

سەفتاندن: دەقدان، وەرپێچان (ع،ک).

سەفەرەبەر: سەربازگرتنەک بوو لجهنگی جیھانی یی ئەولدا (ع،ک).

سەفین: سەفان، ناچی چیاپەکی کوردستانیە ل شەقلاوا.

سەفۆزی: سەفۆرە، جوورە گیاندارەکی گچکەپە وەکی مشکێ.

سەفی: سەوی، سەبەتە.

سەقیفە: پەلەندار وەشاندن بەخافتنا نیشدار، ھەندەک دبیژن: چەکووش یان پەلەندار یان تۆیز وەشاندن بەرامبەری واژەیی تەعریفی عەرەبیدا تیت، پێچەوانەیی تەسریحی.

سەقەدان: ھسوون و تیژ کرن (ع،ک).

سەقامووش: تەبەرەکی مەزن و قەرق ئەستورە سەقەلدانی وی زۆر ناچی دگرت.

سەقام: لقام، درست و ریک و پیک.

سەقامدان: ئیخستە قام (تنظیم).

سەقامگیری: قام و نارام گرتنا تشتەکی لجنی یەکی، جیگر و ریک بوونا تشتەکی لدرەکی.

سەقاو: ئەو ژێ جوورە دەرەکە ژ مەقاوی توندترە، دەوارا دگرت.

سەقاو ھەلگرتن: ریسە گرتنا عەردی پە پستی ئاقدانی (ع،ک).

سەقی: بەرەزبە، بەرەزبە، بو پاکژ کرنا بنی پتی بکار دەبن.

سەقەم: خوێسار، نم.

سەقاوور: یان دەرمانەکە مەیلای جنسی زیدە دکەت، یان تەبەرەکە گوشتی وی بو مەیلای جنسی سوودمەندە، چنی دبیت ئەز بسەر ھەلنەبووبم و ئەو بێت.

سەکار: سەفی یەکە مەزنە ھێران دکەنە تیتدا، کورتان.

سەکاڤ: سەگلاو، سەگاو.

سەکالا: سکالا، سکالە، شکایەت (بەلج سکالە درستیترە).

سەکتین: تۆپین، تۆپیان، ھلاک بون.

سەکرە: تراری ئاڤ خوارنی، زەرک.

سەکسار: سەگسار، مەمیونتی نیر.

سەکوو: سەکی، دوشک (دکە).

سەکووت: بێچم، چر و چاو، سەر و سەکووت، سەر و کەلە، سەر و گوێلاک (ئەڤ تۆڤ واژەپە ژ فامیلی واژتت ئەھرمەنیە).

سەکوم: بئێرە سەکووت.

سەکەتبوون: تۆپیان.

سەکەماتی: مرۆڤتی بەد و شەلاتیە (وشەپەکی ئەھرمەنیە).

سەگ: سەک، سە، سە، سە، سپە، سپەکە. واژەپەکی بێگانەپە و سەدان سالە کو ھاتیە ناڤ زمانی کوردیقە. ناچی وی بکوودی ئی درست «سپە» یان «سپەکە» یان «کوچک»ە.

ھەرودەکی نھۆژی سپە د زارانی شەبەکیدا و کووچک د زارانی جزیرا بوۆتان و سووریە و شنگار و ئیژدیبت شێخانی و گەلەک ژ بادینان ژێ ھەر مایینە و بکارن.

سەگاو: سەگلاو، جاندبەرەکە ئافی یە و دریزیا وی چار پینە، تەمەت گۆلکە ساڤایەکیە و دەست و لەپیتت وی وەکی سەگینە، نیتجیراوی بوۆ خاترا کەڤلی وی ئی گران بەا دکەن.

سەگلاوی: سەگاوی، سەقلا، ی، جوورە دەوارەکە زۆر رەسەنە.

سەگەسار: سەگ ھەوش.

سەگەھوش: بریتبە ژ کارە کۆزە و ئابلوقەدان.

سەگسکینە: سەگ بزدینک.

سەگبزدینک: کیتروشکا یەک سالەپە چکو سەگ خو گەلەک ماندی دکەت و ناگەھیتت.

سەگ مەرگەز: سەگ مەرگەز.

سەگ مەرگەز: سەگ مەرگەز.

سەگ لور: سەگ لور.

سەرھال: سەرگەردان، سەرگەشە، گرفتار، دێلەوار.

سەرھەنگ: مێتری مېش ھەنگفینتی، پلەپلەکی لەشکرە.

سەرھەچک: سەرگەلمە.

سەرھۆب: مەزنی زۆمی.

سەرھەلبوون: دیتن.

سەرھەفسار: سەرھەوسار.

سەرھەوسار: ئەو پەتکەپە کو لەھەفساری قاییم دکەن.

سەرھات: بئێرە سەرھاتن.

سەعات: کات ژمێر، دەم ژمێر، سەعات.

سەعات: بئێرە سەعات.

سەعلەب: گیا سالە.

سەعورە: زەبەلاح، کنایت ژ مروفی پانو درێژ و پەیت.

سەغەلت: دلتنەنگ، سەخلەت: «ئەز ئەفرۆ گەلەک سەغەلتەم».

سەغەلتەکر: بێزارکەر (معجز).

سەغەلتی: دلتنەنگی.

سەغەلت کرن: دلتنەنگ کرن.

سەفتە: تشتی سەفتانیدیە سەر یەک (ع،ک).

سەفتەکرن: سەفتاندی.

سەفتاندن: دەقدان، وەرپێچان (ع،ک).

سەفەرەبەر: سەربازگرتنەک بوو لجهنگی جیھانی یی ئەولدا (ع،ک).

سەفین: سەفان، ناچی چیاپەکی کوردستانیە ل شەقلاوا.

سەفۆزی: سەفۆرە، جوورە گیاندارەکی گچکەپە وەکی مشکێ.

سەفی: سەوی، سەبەتە.

سەقیفە: پەلەندار وەشاندن بەخافتنا نیشدار، ھەندەک دبیژن: چەکووش یان پەلەندار یان تۆیز وەشاندن بەرامبەری واژەیی تەعریفی عەرەبیدا تیت، پێچەوانەیی تەسریحی.

سەقەدان: ھسوون و تیژ کرن (ع،ک).

سەقامووش: تەبەرەکی مەزن و قەرق ئەستورە سەقەلدانی وی زۆر ناچی دگرت.

سەقام: لقام، درست و ریک و پیک.

سەقامدان: ئیخستە قام (تنظیم).

سەقامگیری: قام و نارام گرتنا تشتەکی لجنی یەکی، جیگر و ریک بوونا تشتەکی لدرەکی.

سەقاو: ئەو ژێ جوورە دەرەکە ژ مەقاوی توندترە، دەوارا دگرت.

سهگ لووره: لوورینا سهگی، سهگ وهر، سهگ رهو.

سهگمان: سهگفان، تفهنگ خوش.

سهگمانی: سهگفانی، تفهنگ خوشی.

سهگ نهخۆر: بریتیه ل دراف و زیر و زبقی.

سهگه فان: سهگه وان.

سهگه وان: سهگ پهروه رده کهر.

سهگه فانی: سهگه وانی، سهگ پهروه رده کرن.

سهگه وهر: زۆر وه پینا سهگان.

سهگ رهوین: سهگ وهر.

سهگه ناز: سهگه ناس.

سهگه ناس: دهرده سهگ.

سهگه سهگه: مروفتی میناز.

سهگاتی: سهگینی، سهیاتی، کاری و هکی سهی (دنااته).

سهگیتی: بنپره سهگاتی.

سهگانی: » »

سهگ مری: سهگه مهرگ، کیان سهگ، روح قاییم: «سهگ و

سهرچۆپی؟!» پهنه.

سهگرنج: سهگ نه مهک.

سهگ نه مهک: سهگ و وهفا. دهریاره یی سهگ و وهفاداری یی

گه لهک سهرهات و میژو هه نه سهگ: گیانداره کی که هی یه و هزاران سال لگه ل ئاده میزادی دژیت و دریکا ویدا گه لهک قوربانی داینه و ددهت، به لئ ئهف وهفاداری یه و (مخلص) یه راسته ژ وهفائی یه؟ یان دریکا پاری پاسیه و نزهیی یه و (عماله ته)؟. هندهک دبیتن وهفاداری یه و هنده کیدی دبیتن: نان پاس کرنه و هکی خو کوژیا مرتزیه بیان و خو فرۆشان و پاته خوران ژ ئاده میزادانه. عاقلدار دبیتن: (جوع کلبک یتبعک) ئانکو نه گهر سهگ تیر بوو لدووته ناهیت.

سهگالیس: واژه یه کی نۆزهنه و ژ دو گوژان پیکهاتییه: «سهگ +

ئالیس»، کنایه ته ژ مروفتی کاسه لیسو مریچوک.

سهگ مهگهس: سهگ مهگهز، میشا مهزن کو دچیته ناف که فلی

سهی دئیکه خسته ئالوزی و ئاریش. «نالی» فهرموویه: «ههر

لحظه ده لیم من سهگی دهرگام و رهقیب دیته سهر و چاوم،

که منیس سهگ مهگهسم».

سهگ زی: ژیا نا سهی، سهگ زی، کنایه ته ژ مروفتی پیسو

چه پهل.

سهگ مهرگ: مرنا بره واله تی، سهگه ناز، روح قایم، گیان

سهگ. «شیخ رهزا» فهرموویه: «دهزانی بو له دوری تو

نه مردوم؟ - نه من سهگ مهرگم و گیان سهخت و دلرهق».

سهگرهو: سهگه وهر.

سهگه وهر: لووره ی سهگ، رهوینا بلوره لوور (عواء الکل).

کورد سلی یی (تساؤم) ژ لووره ی سهگ دهکهن. «مهوله وی»

فهرموویه: «نه و سازانام به خسته کهم شه ی بی - عیله کهم

هامرای عیله سهگه وهر بی».

سهلار: سهلاره.

سهلاره: ژنا شوخ و شهنگ.

سهلاری: بنپره سهلار.

سهل: ته له گهرد، که له که بهر، ته له که بهر، خه له ته.

سهلان: سهرفه، نه فراز، لای هنداشی مروفتی.

سهلپه: بیراٹک (مجداف).

سهلپاندن: گه می هاژه و تن بسه لپه ی: «که له کفانی گه می فانی

- به نادای سهلپه ی دهزانی» «غزال مشکو».

سهلمانی: سهر تراش خانه، حه لاق خانه.

سهلماندن: ب جی ئینان و قه بولاندنا شول و کاره کی

سهلت: مروفتی ته نی و بیتکهس (اعزب).

سهلته: ده میره، ئیکانه.

سهلته دروو: ده میره دوور.

سهلته زهلام: ریشنگی بته نی و بیچهک.

سهلپی: سهلپه یی گه شتی هاژو تنی.

سهلک: سهر، سهرکی کیا و سینکاتی. سهلکه: بو سهرکی

خه له ته، بهس بو شینکاتی تیت.

سهلکه بزۆت: سهرکه بزۆت.

سهلکدار: نه و که سکاتی یه کو سهرک هه بیت وه کی سیر و

پیشاز.

سهلک کردن: خرپونا سهرئ، که سکاتی سهرکدار.

سهلکه: نه و گوله کو بته فن لناف مافورئ درست دکهن.

سهلمان پیسه: شه گهرد، شه فگی.

سهله شیر: سهله شیرک، جهن نامان و هیرده و اتا.

سهلنده: گیسوانه.

سهلیته: ژنا یی شهرم و فهیت.

سهلکه مه ویره: گهرشکه سهره.

سهلیلانک: پیچۆک.

سه‌سارینتی ئاقیستای هاتییه جمع‌ژی کرینه بۆ
(سماسره).
سه‌نده‌دۆک: بنیپره سه‌مه‌ندوک.
سه‌نگوله: گۆلکا یه‌کسالی، ئه‌سلی وئ «سنه + گۆله» یه.
سه‌نگورپه: قه‌له‌و.
سه‌نه: نفرین (لعنت).
سه‌ناهی: ساناهی، ئاسانی.
سه‌ندن: وهرگرتن، ستاندن.
سه‌ندنه‌وه: ستاندنه‌قه، وهرگرتنه‌قه.
سه‌ندهل: داره‌کی بینخۆش و بهادار و لجن گهرم شیم دبیت.
سه‌نده‌لی: کورسیا سه‌ر رونیشینه.
سه‌نگ: گرانی، به‌ر، ئه‌ندازه‌یه‌که ژ به‌ری، یان ئاسنی کو
بته‌رازووی تشت پئ تیتته کیشان، پارسه‌نگانی.
سه‌نگاتی: سه‌نگای، گرانی، قورسی.
سه‌نگانن: سه‌نگاندن، هه‌لسانگاندن.
سه‌نگاندن: بنیپره سه‌نگانن.
سه‌نگایی: قورسایی، گرانی، سه‌نگینی.
سه‌نگباران: به‌رده‌باران، جزایئ ئائینی بو تاوانباران (رجم).
سه‌نگ تراشین: به‌رپین.
سه‌نگدان: ئالی سه‌نگ بوون، تلدان، قیسک.
سه‌نگته‌راش: سه‌نگتراش، به‌ردتراش.
سه‌نگته‌راشیی: سه‌نگتراشیی، به‌ردتراشی.
سه‌نگلاخ: یه‌ست، به‌سته‌به‌ر.
سه‌نگسار: بنیپره سه‌نگباران.
سه‌نگه‌سار: » »
سه‌نگ کیش: به‌رکیشک.
سه‌نگ و سووکی: گه‌له‌ک چره‌چر کرن د بازاری دا بۆ کیم کرنا
تشتیکۆ دقیت بکریت.
سه‌نگول: تشتی دارگران و ناشرین، گۆلکا یه‌کسالی.
سه‌نگهر: چه‌په‌ری جه‌نگی، سوپیر (خندق).
سه‌نگه‌ریه‌ستی: چه‌په‌رگری.
سه‌نگه‌ریه‌ندی: بنیپره سه‌نگه‌ریه‌ستی.
سه‌نگه‌سار کرن: بنیپره سه‌نگباران.
سه‌نگه‌کی: نه‌وه نانه‌که لسه‌ر قاچه‌به‌را تیتته براشتن.
سه‌نگه‌لا: لاسه‌نگ، داگه‌ریای.
سه‌نگه‌لقۆ: شه‌یتان، به‌عله‌زیول، بکوردی مه‌رنه‌موک هه‌روه‌سا

سه‌لین: بنیپره سه‌له‌بند.
سه‌له‌بند: به‌ری سه‌رسه‌ری مری ل گۆری دا.
سه‌لا: نقیژ (صلا): «قیامه‌ت سه‌لا لته‌ راییت» «په‌ند».
سه‌لالینک: سه‌لالیک.
سه‌لالیک: سه‌لیلانک، پیچۆک.
سه‌له‌په‌ئان: ئه‌و که‌سه کو گه‌مییی دهاژۆت، گه‌می فان.
سه‌مه‌ند: هه‌سپ و ولاخ.
سه‌مه‌نده‌ر: حیوانه‌که ژ به‌مه‌اله‌یا گوم کوموکانه. گومان دکهن
کو لئاڤ ئاگری ناسۆژیت: «سه‌مه‌نده‌ر لانه‌ش مه‌گیرو تیدا»
"مه‌وله‌وی".
سه‌ما: ره‌قاس و هه‌له‌په‌رین، د بنییشه‌دا زه‌مه‌و دو‌عایه‌ک
ئائینی یه‌ کو د به‌ر را خۆ ده‌ژنن و ئه‌ف وشه‌یه‌ل (سماء)
کوردکاری بوویه سه‌ما، «ئه‌ز چه‌مه سه‌رایئ کو شیرین قه‌د
«سه‌مایئ - گو ئه‌ف نه‌مه‌لایئ مه‌یه؟ بئ په‌رده بلا بئ»
"جزیری".
سه‌ماکرن: هه‌له‌په‌رین.
سه‌ماکار: سه‌ماکه‌ر.
سه‌ماگه: عه‌ردئ سه‌ماکرنی.
سه‌مانه‌ک: نه‌وه چه‌چکه‌کی زۆر قه‌له‌وه.
سه‌ماوه‌ر: سه‌ماور.
سه‌متور: تشته‌که وه‌کی که‌مانچه‌یه و ده‌نگه‌کی خۆش لی بلند
دبیت، یان سه‌نتور.
سه‌مسیر: سیلماته‌ی ترتی گفاشتی.
سه‌موور: سه‌موره.
سه‌مه‌ن: یاسه‌مین، جوهره‌ گوله‌که.
سه‌مه‌ندۆک: سه‌نه‌دۆک، وه‌ریه‌که دکهن هه‌فکا سه‌گی یان تاژی.
سه‌مه‌ندۆک کرن: په‌تک کرنا سه‌گی، گه‌له‌ک جارن من ژ
ده‌ره‌به‌گان بیسته‌یه کو دبیزنه کرمانجیت خۆ: «والله
سه‌مه‌ندۆکت دکهم».
سه‌مه‌نگول: ئه‌و که‌سه کو گپ و فپیر بیت.
سه‌متورژهن: ئه‌و که‌سه کول سه‌متوری دده‌ت، سه‌متور یان
سه‌نتور، ئامراژتکی موسیقایه.
سه‌مه‌ره: پیشیا کورتانی، یان زینی، نازار (قربوس، عجیب و
غریب).
سه‌مه‌ت: ئارام.
سه‌مسار: ده‌لال. ئه‌ف وشه‌یه هاتییه عه‌ره‌بکاری کرن و

سەوزاۋ: ئاڧا كەسكە كو دكەڧيىتە بن چاقىن مرۆڧان و كۆرە دىيىت.
سەوزايى: شىنكاتى.
سەوزبوون: شىن بوونا گىيائى، برىتىيە ژ كارەكى كو بدەستقە بىت.
سەوزخى: برىتىيە ژ كرپنا دەخلى ھىژ كەسك و بىنىقە بان كرپنا فىقى و گىيائى ھىژ بىنىقە، سەوزكرى.
سەوزفرۆش: سەوزەفرۆش، سەوزەفرۆش (بائع مخضرات).
سەوزەلان: مېرگ، چىمەن.
سەوزەلانى: سەوزەلان.
سەوزەوات: سەوزەوات.
سەوزە: سەوزە.
سەوس: وپىل و سەوداسەر و دەمدەمى: «سەودا و سەوس و گىژى كرم - پر ھەر د دل خوئىرئىژ كرم / چەندان وەبوولئى ھىژى كرم - فەرياد ژ دەستى فرقهتى» "جزيرى".
سەوقات: دىيارى.
سەوقاتى: قەرتالە، ئەو تشتە كو بدىيارى بىتتە ھنارتن.
سەولان: ەردى ئستى زارە.
سەوك: كولۆزە، كولپىرە.
سەوكا مريا: ئەو نان و كولپىرەنە كو رۆژىت بەرى جەژنى بختىرا مريان بەلاڧ دكەن.
سەوك و كادە: ئەو سەوك و كىكن لروژىت كەفىنى تىتتە چىكرن.
سەوكا مزووريا: لسەر قى وشەى دقئىت چىرۆكەكا دا تراش و چىكرى و بۆ پىكەنىنى وەڧەگىرم، دىبىژن: مرۆڧەك ژ ەشىرەتا مزووريا زۆر بەخىل و قەلس بوو، ھەتا بەھمى عومرى خۆ تشتەك نەدابوو ھىچ كەسەكى جارەك چۆ كاروانى و بو دەمى نىڧرۆبى كابرا ژى لسەر ئافەكى دەوارى خۆ بەردا ئاڧ بەھارى دا بچەرىت. ئەوژى چۆ سەر ئافى بۆ نڧىژ و نان خوارنى. سەوكە جۆبەكى رەق و ھشك ھەبوو و ژ چانتا خۆ ئىنا دەرى و دا بە ئافى دا نەرم بىت بەلى ئاڧ زۆر رەڧەك بوو، سەوكا وى ژ دەستى وى ئىنا دەر و بر، چەند ەول دا كو سەوكا خۆ ڧەگرت بەلى چ سوودى نەبوو. دەمىكو ژ سەوكا خۆ بى ئومىد بوو گۆت: «بلا بختىرا روحا بابى من بىت!»
سەويل: سەبىل، سبىل.

مېردەمەزمە، بەلزابول عبىرە زارى ساحرىا ھەر ئەو ە كرپنە (بەلزابول) ئانكو خودايى مېشئا ئان دەبى ژ بلى ل جەم ئىزدىا بوپە (پىرپوب).
سەنگيا: بالىڧك، سەرىن، ژىرسەر.
سەنگىن و گران: گران و سەنگىن، مرۆڧى بەرئىز، نىسبەتى سەنگە ئانگو بەرد.
سەنگىنى: قورسى، گرانى، رىژدارى.
سەنن: سەندن، ستاندىن.
سەننەۋە: ستاندىن ڧە.
سەنسەل: سەندەل.
سەنەلى: سەندەلى.
سەنىار: كرىار.
سەنىر: سەرگىن.
سەنىركىش: پەين كىش، سەرگىن كىش.
سەنت: سنت، پىندەڧە.
سەنتور: بىنپە سەمتور.
سەۋەتە: سەبەتە.
سەۋا: سوپەنى، سوپە.
سەۋاد: خاندن و نڧىساندىن (ع).
سەۋادار: سەۋاد دار، خوئىندەۋار (ع،ك).
سەۋادە: پەيادەى لئوڧرى.
سەۋالە: سوئالەبى گەمى باقەكرى.
سەۋاد: (۱) دەردەكى گەلك پىسە، دەست و پى مرۆڧى گىژى و ڧى دكەت؛ (۲) كەلكەلەى ژن ئىنانى؛ (۳) بازار كرن د كرپنىدا.
سەۋادار: سەۋادايى، سەۋادى (ع،ك).
سەۋداسەر: كەسەكە كو كەلكەلەى تشتەكى بكەڧىتە سەرى (ع،ك).
سەۋاكەر: سەۋادكەر، بازاركەر، كرىن و فرۆتن كەر (ع،ك).
سەۋادگەرى: كەسەكە كو سەرگەرمى كرىن و فرۆتنى بىت.
سەۋادى: ئەو خوارنە كو بۆ دەردى سەۋادى خرابە (ع،ك).
سەۋادى: كەسەكە كو تووشى ئىشا سەۋادى بوى.
سەۋدەسەر: سەۋداسەر (ع،ك).
سەۋرگە: سەبرگە (ع،ك).
سەۋرۆ: شىياگە، سەرگىن.
سەۋز: كەسك، رەنگە وەكى رەنگى گىيائى.

سهولاندن: پاک و ته تله کرن و به ره جو کرنا ده خلی ژ کومتل و خاک و بهران.

سهول: سه لپه، کاژ (مجداف).

سهولک: هستیتیک.

سهوئل: مهر و مالات.

سههنده: لاسار.

سههندهی: لاساری.

سههنگه: سههنده.

سههنگهیی: سههندهیی.

سههؤل: ناقا بهستی و بوویه جه مه د.

سههؤلای: لولاث.

سههؤل بهندان: سههؤل بهندان، ده می لیهر سهرمایه تاف ب جه مدیت.

سههؤل بهندان: بنیره سههؤل بهندان

سههؤخانه: (۱) کون بهفر، ناقاییه که بیتان ژ بهر و هری و کسل درست دکهن و تیتته بیتان دبیتته سههؤل (جمد) و لهاقتینیدا سههؤلئی وی دهرتین: (۲) کارخانهی بهفر چیکرنی (ثلاجه).

سهه: بی گری، بهژن راست: «سهلوا سههی قهد خه ملی لهو که ملی مهستانه ره قس - وهر سوچه تی گهرقابلی دی بیت و رت مهستانه ره قس» «جزیری».

سههی: بهژن راستی.

سهها: سههی.

سههوه: تیتبا، رهش شفق، دهوال (هیولا).

سههنده: بیعار.

سهههگین: ترسناک، ژور به ترس.

سهیدا: مام و هستا.

سهیدک: چله یی زستانی.

سهیر: ته ماشا و گهشت (تعجب).

سهیران: چونه دهری بو گهشت و گوزهرانان، ژیر زمین، زیر زمین.

سهیاف: سهیی نافی، سهکلاو، سهگاو.

سهیران کرن: دهرکهفتن بو سهیرانی.

سهیرانکه: نهو کهسه کو دچیتته دهری بو سهیرانی، ته ماشاکه ر.

سهیرانگا: سهیرانگه، جی گهشت و سهیرانی.

سهیران کرن: ته ماشا کرن.

سهیغان: راوکه ر، راوچی.

سهیوان: چه تر، سایه بان.

سهیهغان: سهیهوان، سههوان (مربی الکلاب) (وشه یه کی نه هریمه نیه).

سهیهوان: بنیره سهیهغان.

سهییس: نیری.

سهیدوکه: گیایه که بهر کی شربین وهکی تری دگریت، تری ریشیک (عنب الثعلب).

سی: (۱) ژماره «۳۰»، سی جار دهه: (۲) پارچه گوشته کی ئیسفه نجه یه لهندا فی میلاکا رهش، (وظیفه) بی وی با هه لکیشان و دانه: (۳) کین: (۴) ناقه بو قازئی کیقی: «ناواز دهن نهو سیی و قاز - رهف دا قولنگاتی بنان» "خه لیفه سه لیمی - که له کچی".

سیسی: پهرا سوویه راسوو (مضلع).

سیبهر: (۱) نانکونه بهر هتاف، نه هتاف، سیبهر: (۲) بریتیه ژ کهسه کی کهسه کی پهنا بدت، ستاره و حمایت بکته: «بن سیبهر شیریه به، بلا شیر ته بخوت» "په ند".

سیبهری: نهو گیایه کول سیبهری په روده بووی.

سیبیا: سیبات.

سیبات: که پر، سابات.

سیپ: رهبت، که مینگاهتی نیچیرقانان، سیپه.

سیپاره: جزوی (الفا)، سی جزوی قورناتی نه گهر جودا جودا بن.

سیپان: چپایه کی بلند و بهر یایه، «سیپانی خه لاتی».

سیپایه: چرپایه، چارپایه، نامراز که ب بانئ سهیادا فه گری ددهن.

سیپه: هه ره تی گه نجیی.

سیتته: سیتک، سیتکه، سیتکی سیتته کان، چند گوندل کوردستانی هه نه بقان ناغان. رهنکه ریشه یی وان وشه یان ژ «سیتا» ی هاتیبیتته وهرگرتن (سیتا ژی بو دوو گرؤهیت بهدکار و شهرار تیتته گوتن کولزه مانئ کوروشی هه بوون، نهوژی نهو «یاجوج و ماجوج» ن کو قورنات و تورات به حس ژی کرین).

سیتاف: سیتافک.

سیتافک: (۱) رهش شفق، رهشاتی ژ دورقه کو مروث فهرق نه کهت چیبه (شبح): (۲) سیتافکه تشته کی کو بهر مروثی را سفک بیوریت (هیولا).

سیتل: مه نجه لوک، په قرجه.

سیتلی سماق: پیفازا هوورکری و گهردی سماقی: «سیتلی سماق نانچ گهنم» "مه ته لوک".

سیتلوک: مه نجه لوکا بچووک، په قرجه جک.

سیتو: رهق، قاییم، نافی زه لاسان ژی سیتو هاتیه (رهنگه ژ سیتیه هاتیه).

سیتال: فه لیته (متهتر)، دبیژن: «سهگ و سیتال» نه هریمه نیه: «سیتالی گوندی مه زه حفن». رهنگه نه و ژی ژ سیتیه هاتیه.

سیتک: عه ردهک به رده لانه.

سیت: ۱) هندهک کورکن لرتبازئی که وان دکولن و ده په داران لسه ردهقی وان کورکان هه ددهن ده میکو که هاتنه سه وان ده په داران، ده په دار لپ پیت وان دا دچسته خورائی و که و دکه فنه ناڅ چالچ و ده پ جار ه کیدی بلند دینه شه و که و نه شین ده رکه فن؛ ۲) هندهک چه په رکن لسه پانی بی ددهنه بهر نافی و ماسیان بی دگرن.

سیتکه زه لام: سیتکه سه لام، سیتکه سه لاه، هنده پرزکن لدوریت چاقان تین: «سیتکه سه لام، نورتزه چلام، به لاله هه مرام» "مه ته لوک".

سه په ته به سهر: به ریه کی کوردا ژ هه مه وه ندان هه م دبیژنی: سیتکه به سهر، په تک به سهر.

سیچ: سوچ، گونه ه.

سیچدار: گونه خبار، نهڅ و اژه به رهنگه ترکی بیت، کوردکاری و عه ربه کاری بوویه.

سیچکه سه لاهو: سیتکه سه لاهو، هندهک پرزکن لقه ی تانیت چاقا ژ ناڅ دا تین.

سیخ: ۱) شیش سهر تیژ ژ ناسنی، یان ژ تشته کیدی؛ ۲) قه و مه که له نستانچ (سیک).

سیخ بر: هندهک پاشماقه بیت داران یان تراشان پشتی برینا تراشان یان چولی برینی لعه ریددا دمین، سه ری وان تیژه و هکی سکه ی سهر توور کرینه.

سیخک: یان چفزیکی سه ری گیای کو تازه دیار دبن و سه هه لده دن.

سیخوپ: یان سیخول، گیاندارئ تیره اقیژ (تیرانداز)، هندهک تیریت به لکه هه نه وان و هکی تیران ده اقیژت. سیخوپ گه لکه ناڅ هه نه، و هکی: سیخوپ، سیخول، (تیرانداز)، نه سفر، سفو، سفرنه، نه سفرنه، سگر، سگرنه، سنگر،

سنگرنه، سنگه، سکنه، رکاسه، زکاسه، زکاشه، ریکاشه، جکاشه، جکاسه، چکاشه، چکاسه، سیکاسه، رکاشه، سیکاسه، کاشه، مرنکو، جبروژ، جبرور، سبرو، چیزو، جوله، تشتی بیهن، که سپوک. سووچه ری، عوبرکشک، جاسوس، کنایه ته ژ مرؤقی قه له و، کنایه ته ژ مرؤقی پرچه ک.

سیخوره: پرچه ک، چه کدار (شاک السلاح).

سیخلدان: سیکلدان، سه نگدان.

سیخلدان: شیش لعه رده کی یان تشته کی دان.

سیخانندن: زیخانندن، زختانندن، پالدان (اعزاء).

سیخناخ: داگرن، هه شانندن.

سیر: ۱) گیایه که وه کی پیشازی تام و بیناوی تونده، بخافی و که لاندی لگه ل خوارنان دیته خارن و ترشیزی ژی درست دکهن. فوسفور و کالسیوم تیدا هیه و قیتامینیت A و C تیدا هه نه و نه خوشییت عفونی دکوژیت؛ ۲) سیر، تیر، زیرو؛ ۳) زیر (عید).

سیرموک: سیریفک.

سیریفک: گیایه کی کیفی بهاریه بینا سیری ژی تیت، کورد دکه نه ناڅ په نیری.

سیرک: نه و ژی ژ خانه واده ی سیری، گیایه کی بهاریه تام و بینا سیری ددهت. کورد دکه نه ناڅ کراری.

سیره وان: سیرفرؤش.

سیراب: تورت و ته ری و تیراڅ: «وان ده ست و زهد و ساعدان - مه ی دانه شیخ و زاهدان / مه سستی ب چه شمی شاهدان - نه و نیرگزا سیراب دا» "جزیری".

سیره ج: ته حینت کونجیان. عه ربه کاری بوویه بو (شیرج).

سیره مه: دقتله ی چه رمی.

سیروم: که قله کی ته نک و نازه که کافلانیت شیر و خه نجه ران ژی چیدکهن.

سیری: تیری.

سیره موزه: ستینگ (زنبور).

سیردان: پالدان (اعزاء، تحریض).

سیره مخور: بریتیه ژ مرؤقی به خیل، پاته خور، ته مه عکار.

سیره کیش: ناسنه که شووژنی لگه ل سیره می دکیشن (پلایس).

سیرات: ری، پرد، نهڅ وشه یه مایه و نه مریه. لثاقیستایدا ژی تیتته دیتن (مه عنا جسر) یان رهقه لیکو له روو باران بو

سیف: سیو، سیف، فیقی یه کی مه شهوور و بناث بانگه و خارنا وی بۆ له شی ژۆر سوودمه نده.

سیق: گه ده (معهده).

سیقلدان: قیسیکی تهیران، سهنگدان (حوصله). چیرۆکه کی سه ر قی وشه ی هاتییه تراشین دبیتژن: جارهک داوه تهک ناث دیکل و مریشکان چیبوو، به لی کهس نه بوو کو مه قامیت داوه تان بزانیته. دیکل و مریشک ژ ی گه له ک ئاره زوودار بوون کو که سهک هه بیته و داوه تاوان بره وش بیخیت وه سا ناث وان دا گوفت و گو یوو، وان ل نشکا قه کیتدا دیت سه ر و که له بی ریتی لوتیری ده رکهت و مریشکان ژ ی پرسی: «ئه ری مام ریتی تو مه قامیت داوه تی نازانی؟»، ریتی جواب دا: «کار ی من هه ر مو تر بی و مقام گۆتته!»، وان ژ ی داوهت گرت و مام ریتی ته ماشا مریشکا قه له و کر و گۆت: «هه ی یار دیلان، هه ی یار دیلان - سینگی ته خو شه و سیقلدان».

سیقلبۆق: ژنا بی شه رم و زمان رهش و هه وهس لمیتر کرنی. **سیکسیکه:** ئیسک، نسقه ر. د زمان ی کوردیدا ئیسکی گه له ک ناث هه نه هه ر وه رنه ک د زمان ی فارسی ژیدا، وه کی: سچک، سچک، ئه سک رهک، سکيله، زه غنگ، هه چکه، هه کهک، هه که، نسقه ره، نزگه ره، برک، سیکسیکه. ئیسک حاله ته که کو به هۆی (سوء الهضمی) و (اختلالاتی معده) ی پهیدا دبیت و دهنگیت په ی ده رپه ی ژ گه رووا ئینسانی تینه ده ری و ب عه ره بی دبیتژن (فواق).

سیکه تۆره: سیقلدان، قیسک (حوصله).

سیکار: سیکارد.

سیکاره: کیترا مه زن (مدیه).

سیک: بایق قونی (فس).

سیکار: سیگاره، جگاره، جگه ره، چه قو، کیتراک.

سیلماته: ئه و سلپی تر یه کو پشتی گفاشتنی تاقیتژن.

سیلی: به له برنج پشتی گپه کرنی، شه قه زله.

سیلدان: مشت و مال کرن (تصقیل).

سیلاث: سوولاث، سویلاث (شلاله الماء).

سیله: حیسیلا خانی (رکن)، سه رسووج، وه رچه پک.

سیل کردن: پاکژ کرنا ساعهت و ئامانان ژ ژهنگی.

سیل: (مرض السل)، کوردکاری بوویه، نه خوشیا سلن.

سیلاوی: سیلدار (مسلول).

ده ربا زکرنا په زی بۆ جی چه ره ی چیدکه ن، تیتته شروهه کرن و وشه ی (الصراط) ژ ی ژ وی عه ره بکاری بوویه، هه ر وه کی له نه ده ک ته فسیری قورئانییدا تیتته دیتن. (صراط) نه عه ره بییه. (مفسر) دبیتژن: صراط، سراط، سیرات، زیراط، تراط، ترا ت درسته.

سیروان: (۱) رووباره که له نه ته قا سلیمان بیی ل کوردستانا عیراقتی؛ (۲) نا قی مرۆفان ژ ی سیروان هه یه؛ (۳) سیرفرۆش.

سیرت: ئستری، درک. هه ورامی دبیتژن: «سیرت»، بادینان دبیتژن: «ئستری»، بۆ تافیه یه کی کوردان ژ ی دبیتژن: «سیرتی».

سیس: چرمسی، قورمچی، چرچه که.

سیس بوون: چرمسین.

سیسارک: ته بری مریشکا، سیسارکه چه له.

سیسارکه چه له: جو ره بالنده که سه ری وی بی په ره.

سیسپک: ده عبا یه کی زه رکه له یه و ژ کولی بچوو کتره، بلوشکانی رتیقه دجیت.

سیسپک: بنیپه سیسپک.

سیسپه: = =

سیسپه ست: ئه وه کو کبیر باش نه رابیت، خودان نه چار بیت بده ستی و تیلان راحه شینیته ژۆری!

سیسۆ: سوۆ، سوۆکه له (اشقر).

سیسۆ: سوۆری (شقراء).

سیسه مار: ماری زه ر.

سیسه که: بنیپه سیسه مار.

سیسه ماره: مرۆقی زه ر و لاواز.

سیسه مرۆف: بنیپه سیسه ماره.

سیشه: سمتن، کون کرن.

سیفۆک: هه لبه هینا جی یه ک له شی ژ به ر قیکه تنه زه ربه یه کی.

سیفانده: سیفاندا بانی.

سیفاندلیکه: سیفاندۆک، تیفوک (عصفور).

سیفاندۆک: بنیپه سیفاندلیکه.

سیفاندۆکه: = =

سیقله: جرج، مشکن مه زن.

سیقیل: مرۆقی قه ره باخا، خه لکی عادی و بلی نزامی، ها ولاتی، (مدنی).

سینه: سینگ (صدر). ئەو قەفەسێ هێستتیه لەنداڤی زکی.
سینگ: پیتشیا مرۆڤی و جاندەبەران ژلایێ ژۆری، لەسەرزکی.
سینۆر: سنور، کەوشەن، مەرز (حدود).
سینگە: پیتشی، سەری دێوانێ بەرگری کەر. دبیژن: «لەسینگە ی شەری، لەسینگە ی ناڤی، لەسینگە یێ بایێ، لەسینگە ی چیا ی».
سینگانێ: سینگسینگانێ، بەرەبەرەکانێ.
سینگسینگانێ: جێکێشان، دو تفاق، مەملانێ.
سینەزەن: ئەو کەسە کو لەسینگێ خۆ ددەت لروژا عاشورای یان ژەر کارەساتەکی دلخەراش لەسینگێ خۆ ددەت.
سینە زەدەن: لەسینگدان، سینگ قوتان.
سینگە: لپیتش، لبراهیا هەمان (مقدمە المدافعیین).
سینجور: سنجرین، تیشکیت ناگری (شارە).
سینگور: قەلەو، سینگورە.
سینگورە: گۆلک.
سینجرین: شاربان، گەرم بونا زێدە.
سینەبەند: گەردەنی، سوتیان، نقشتیا چاڤ و زاران.
سینەکەمان: ژ نامرازی بەزمیە، پارچە موسیقە یەکی تیل دارە.
سینەپالو: تەنگی نەفەس.
سینەما: مەکیە یە کە شکلی تشتی بواستا کارەبێ مەزەندکە تو نیشان ددەت (کوردی نینە).
سینەمەکی: گیا یە کە بەلگیت وئ وەکی بەلگێ مەتکەنە بو نیهالی باشە.
سینەک: جۆرە کاغەزەکی قوماڕ و کاغەزانی یە.
سینەپۆش: بەرگۆشە کە دەر خودا دنیێن.
سینەبەرە: گەردەن بەند.
سینی: سینیکی، جینی (صینیە).
سیواپونەو: سیواپون، ئانکو چاڤ قاییم بون و شیرەت چ کار تێ ناکەن، لووس بون.
سیواپون: چاک کەرنەڤە، چاڤ نەترس، ترس شکیان. هەر مەبەستی واژە ی بادینانی ددەت کو دبیژن: «فلانکەس حولی بو یە» یان «تیل بو یە» (چاڤ قاییم بو یە).
سیواپی بونەو: چاڤ قاییم بوون.
سیواخ: سواخ، بان هونین، سوخدان.
سیواغ: بئیرە سیواخ.
سیواق: = =

سیلابی: سیلە، وەرچەپ، وەرچەپک، قورچ.
سیهل: ناخ و گلە کە ل دووری رووباران وەکی رەملی یە.
جزیری "فەرموویە: «لەو هەر فەرمۆ ئەز ژ مەیلی - شوبهەتی سیهلی و سەیلی / محبت و عشقا دلەیلی - ئەز کرم یە کسەر پلۆخ».
سیما: دیم و روو، روخسار، عەرەبکاری بو یە (سیما).
سیمانوما: تەلەفزیۆن، دیم و دەنگ یان دەنگ و رەنگ.
سیم بەر: سیم تەن.
سیم تەن: ئەو کەسە کو لەشێ وی وەکی زیقی سپی بیت.
جزیری "فەرموویە: «عەرەرا قامەت ئەلف، نە ی شەکر شۆخ و شەپال - نازکا سیم تەن و خوسەرۆی زەرین کولە هێ».
سیمیار: رازگۆ، زانای رازگۆ، ناڤەکی زەردەشتی یە «گۆشت جەواتە ی پیرشالیار بو - هۆشت جەکیا ستە ی زانای سیمیار بو».
سیماب: سیماب، ب زیقی ناڤدائی.
سیماب: جیو، هەم دەرمانەکی جوان کرنی یە ژن لرووی خۆ ددەن بو جوان بوونی، سیمبیاڤ. "جزیری" فەرموویە: «بزیڤاڤی، بسیمافی، هەر روژی نەخشە کێ پاڤی».
سیم: زیف.
سیمورخ: سیمورخ، سیمورخ.
سیمورخ: بالندە یەکی مەزن و بەیژی ئەفسانە یی یە، ناڤی هە یە و بخۆنینه. ئەفسانە دبیژن لپشت چیا یێ قافیە.
سیمین: بەرەنگ زیقی، وەکی زیقی، زیف کۆنە، زیقین.
سیمدار: خودان دراف، مالدار، پولدار.
سیمگل: کلەسپی، ناخەسپیک.
سیمپی: تیل بر.
سیمکیش: تیل کیش، ئەو کەسە کو تیلێت کارەبێ دکیشیت.
سیماسین: توورە، سل (غاضب).
سیم بەند: تیل کری، تیل بەند، بتیل گریڤای.
سین: ئیکە ژ تیپیت چە یی کوردی کو بحسابا ئەبجەدی دبیته ٦٠.
سینی مال: سینی ئالیتسک، چلکاوخۆر.
سین ئالیتسک: چلکاوخۆر.
سینا: ناڤی چیا یە کە یان ناڤی سەحرایە کیه لجنووی فلسینیە ناڤی گۆندەکی کوردانە لکوردستانا عیراڤی (مووسل - دەوک).
سینا: ناڤی چیا یە کە یان ناڤی سەحرایە کیه لجنووی فلسینیە ناڤی گۆندەکی کوردانە لکوردستانا عیراڤی (مووسل - دەوک).

- سیوان:** چتر (خیمه کبیره).
- سی و جگر:** جگر و سی هی حاندهران، جگر و میتلاک.
- سیوسیره:** تراشینا پشتی تراشین دیتزنی «تیف تیغه» یان «تیف تیغاندن»، یان «سیوسیه».
- سیی ه:** (۱) میتلاک سؤر؛ (۲) سیبه؛ (۳) ناقه بؤ ژماره (۳۰).
- سیی ه یک:** نانکو نیک ژ سی ه .
- سیی ه رابون:** بریتیه ژ تورره بونا زیده یان سه رمازیده.
- سیی ه داهاتن:** کیم بونا تووردهیی یی.
- سییانو:** گیایه کی زوزانی و بهاریه و دکه نه ناڅ په نیر و ژاژین، زور بین خوش و بتامه.
- سییا په رده:** په ردا رهش (حجاب اسود).
- سییا و پیسه:** به لهک.
- سییا تاله:** ره شتاله.
- سییا چاره:** به دبه خت، تالغ رهش.
- سییار:** سوار، سوار.
- سییاری:** سواری، سوار.
- سییا:** سییاو، سییا، رهش. دیتزن: «قیرسیا» یان «قیری» سییا» یان «قیروسیا». "جزیری" فرموویه: «چین چین کرن زولفی سیا - کسک که تلها دیا قهبا»، جوړه گه نه که.
- سییان:** (۱) قوره رهش بن نافی، نه ویکو رزی و گه نی بوویی؛ (۲) نافی گونده کی کوردانه لدولا نه هلی زتباری؛ (۳) نافی شاره کبه ل نه افغانستانی.
- سییا سال:** سالی ه شک و نه هات و رهش.
- سییاهی:** سییایی، تاری، رهش، په ژاره، ره شاتی.
- سییایی:** بنیره سییاهی.
- سی:** ژماره کیه که نافتجا دؤ و چاریدا.
- سیبه:** سیبه (فی).
- سیبانه:** نه قلاندنا کاره کی یان گوتنه کی سیجاره.
- سیباره پات:** گوتن یان کردنه که کو سیجار هاتبیته گوتن یان کرن.
- سیبه رؤ:** جوړه تایه که دو رؤژان نیبه و رؤژا سی یی مرؤقی دگریت.
- سیبه س:** بریتیه ژ ته لافدانا بسن ته لاقان د یه ک ناخفتنیدا، نانکو بیتیت «ههر س ته لاقیت من کفتین».
- سیباز:** سیباز، سی گاف.
- سیبازه:** بنیره سیباز.
- سیبازانی:** بنیره سیبازه.
- سیبکوک:** سی په رده.
- سیبسک:** سی بسکه، جوړه گیایه کی خواری به بو گرای گه لهک خوشه.
- سیبسکه:** بنیره سیبسک.
- سیبسکوک:** = =
- سیبسکوله:** = =
- سیبه:** سیبه رک.
- سیبست:** سی ناسن و هکی سیپی کوچکی ناگری لئاڅ هه لده که ن و نامانی دادینه سهر.
- سیبکوله:** گتلاخ.
- سیب زه مینی:** په تاته.
- سیب:** سیب، سیو.
- سیبه نده:** نیقه کا بربریا پشتی (جبل الظهر).
- سیبه ندی:** قه شمه ر، لوتی، وده شه کی نه هریمه نیه. سیبه ندی و شه شه به ندی شپوهیت تازه نه (اسلوب جدید)
- سیپ:** دهسته دوویی هنجاری.
- سیپک:** سیبت، سیپا.
- سیپا:** ناسنه کی سی پی به دادینه سهر ناگری و قازان و مه نجلان و هکی کوچکی دکه نه سهر.
- سی پی یی:** جوړه داو ده که ژ داو ده تی کوردان.
- سیپالو:** سیپه راسوو.
- سیپه راسوو:** سی سوچ.
- سیپایی بنیره سی پی یی:**
- سیته:** په تک، سه به ته.
- سیته به سهر:** په تک به سهر، ناو بؤ بنه ماله به کی هه مه و ندان.
- سیتار:** سی داڅ، نامرازه کی موسیقیا، سیده پ.
- سیده ری:** نه و توڅ خانی به کو سی په نجه ره یی بریز تی هه بن.
- سیداره:** داریت مرؤف پی هه لایستنی به (مشنقه).
- سیدره:** گونه دکه لقه زا ناگری.
- سیددانه:** سیددانک.
- سیددانک:** په یکوله، کنجروک.
- سیر:** (۱) تیر، دهوله مه ند؛ (۲) جادو، ژ سیحری کوردکاری و کورت بوویه (ع، ک).
- سیره:** میشان لشتسته کی گرتن، سیرا تغه نگن.

سیرەوار: مرۆفە چاپلوس و حیلەکەر و جادوزان، وەک ساحر کوردکاری بوو.

سیری: تیری.

سیرج: هاتیە عەرەبکاری کرن بۆ (صهریج) کۆم کرینه سهه (صهاریج)، سههرا مین زور تند.

سیراڤ: تیراڤ.

سیرۆزه: بنیره سیرۆژکانه.

سیرۆژک: = =

سیرۆژکانه: خیرهکه بۆ مری دکهن پشتی مرنا وی بسی رۆژان.

سیرۆچکه: سۆرسۆرک (مری).

سیرۆکانی: ئەو ژێ جوهره یاریهکی بهرێز کرنی به بسی ریزی.

سیریان: ئەوه کو ئەو ریکا مرۆف لسهه دچیت ببینه سیرپیک.

سیروو: رهشوله.

سیرت: (۱) ئەستری (شوک)، ههوارامی دبیژنی ئستری بی

«سیرت»: «سیرتی لوان تهرمه، یۆره مۆنیم دهرد مه کهرۆ:

ئەستری یهک چۆه تبالا من، نینۆکی من ژبه دهردی

دکهت». نه یاریت کوردا ته شیبها کوردا بئستری کرینه چکو

کورد دپن و دژوارن و گۆتنه وان سیرت، سیرت و ذستری

ژیتک نه دورن؛ ۲) باژیره که ژ باژیره که فنی کوردان

عه ره بکاری بووه بۆ (سعد).

سیرزه: (۱) دهه و سێ (۱۳؛ ۲) کورد بۆ مرۆف بیوه عهه

بکار تین دبیژن: «فلانکهس سیرزهیه». کورد خوژ گۆتنا

ناقی سیرزه دی لئه ژمارئ لاددهن، وئ وشه ی بکار نائین

به لکی دبیژن «زیاده» لگی سیرزه دی لئه ژمارئ دهخه

پیشانییدا. بابیت مه ههه دگۆتن زیاده لگی سیرزه و ئەمژی

بچووک بوین مه نه دزانی بۆچی فئ وشه ی بکار نائین و

ته شائومی ژئ دکهن؟ ههتا رۆژهک چافی من بناقیستایی

کهفت، من واژهبی سیرزه دی دیت بهندهک مه بهست و

مه عیناییت خوارخوار و ناهه موار شهه رح بوویه، وهکی: ۱-

دووکرکی (ملعون)، ۲- شه جفاندی (مطروود)، ۳- پاش

ئیکستی (ساقط). هنگی ئەز تیگه شتم کو بابیت مه

(کورد) بۆچی و ژبهه چی ژ فئ وشه ی نه رازینه و ب

وشه یهکی کور و ئەهه مینه دی دزان و ههتا نهوژی کورد

واژه بی سیرزه دی سلیبی دهکهن.

سیت: بنیره سیت.

سیتو: = =

سیتهلۆک: گیایهکی بهاریه و به لک پان و قورمچی به رهکی هندی باهیقی ددهت تیتته خوارن.

سیتفۆ: ناخی زه لاما تیت.

سیتفی: ناخی ژنان تیت.

سیتهلۆک: پیشازه خوگانه، پیشازی بهرزایی، پیازه خوگانه.

سیتفیسفۆک: سیتهلۆک، سیتفیسفۆک.

سیتک: سێ ئیک، سههک (خل).

سیتکوچه: سیتیکوچه.

سیتکوچه: سیتکوچه، سێ پین کوچک، سێ سوچ.

سیتگوهر: نه وهه شه نه یه که بۆ کاری به لمه برنج هه لیتانی.

سیتگوشه: سیتگوهر (مثلث).

سیتگو: سیتگوهر، جوهره کی قوماشی ستوره.

سیتگا: جوهره مه قامه که.

سیتگافی: جوهره داوه ته کی کور دییه، یان سێ پینی.

سیتل: ساج.

سیتلهک: عهردی چه قه بهر و خیزه لان، به ستوسیتلهک.

سیتلکه: نیره کهه، ناخی گونده کا کور دانه ل کور دستانا عیراقی

(شیحان).

سیتلاخ: سیتلهک.

سیتلاف: ناقرابون، سیتلاو (ع، ک).

سیتلخان: ئەو خیزی لکناری روباری دا که سیای (مترسب).

سیتلهی: جوهره حه لوایه که لئیرانی دبیژنی په شههک.

سیتلوله: جوهره گه رده نی به که.

سیتله بهر: به رهکی ته نک و پانه ناگری لپن هه ل دکهن و نانی

لههه دپیتن.

سیتله: سیتله بهر، به ره سیتل.

سیتلوقی: سیتبازی، سیتگافی.

سیتلماته: سیتلیماته ی تری به پاشی گفاشتنتی.

سیتلوان: ناخی ژنانه.

سیتمه: سیتمه.

سیتمه: جوهره داوه ته کی کور ده.

سیتمه سیتمه: (اضطراب، تسیب، تازم، غوغا، صخب).

سمپسم کور دیتره، نه نه، قاره قاری.

سیتزه: سیتزه، دهه و سێ.

سیتنۆ سیتنۆ: مه قامه کی کور دی بیه که فنه، نه سربین شیره وان

دبیژیت: «سیتنۆ سیتنۆ سیتنۆ - کۆچهک ژ داسنیان تینۆ».

- سینج:** جوړه داره که ئسترلوکه دکه نه تان بو بیستانان به لی سنج درستیره.
- سین:** ستین، (اسم فاعل) ه ب مهنا وه رگر (آخذ)، وه کی: توله سین، ماف سین، حهق سین ئانکو توله ستین، ماف ستین، حهق ستین.
- سینو:** بنیره سینب.
- سینولوک:** سینقه لوک.
- سینوی:** مروقی بچووک و بی دای و باب.
- سینودوو:** دوودلی، گومان کری.
- سینورسات:** باج.
- سینور:** سپهر.
- سینوخت:** سین وهخت بسره رقه بووری، بریتیه ژ گیانداره کی کو سین وهخت بسره ته منی ویدا چو بیت.
- سینوخته:** بریتیه ژ تشتیت فراقین و شیقی. سینوخت
- سینوی لاسور:** جوره سینقه کی نه سلینه.
- سینورنگ:** رهنګ سوور وه کی سینقا لاسوور یان مه مک سینو رهنګ: «له شوخی و نازکی و شهنگی - له چاوی مه ست و سینورنگی» «هه ژار».
- سینورمهینی:** په تاته، گرتوپه، پتات.
- سوا:** سوبه.
- سواغ:** بنیره سبواخ.
- سواغ:** = =
- سواق:** قوری تشت هنونی، هنویانی بقوری.
- سواغدان:** سواغدان.
- سواغدان:** تشت هنون.
- سواغ کیشان:** سواغ کیشان، قورکیشان.
- سوار:** سهوار (راکب).
- سواری:** سواریون.
- سواریون:** سواریا دهواری.
- سوارچاک:** سواری ماهر.
- سوارخاس:** سوارچاک.
- سوارکرن:** سوارکرن ئیکتی.
- سواره:** نهو کهسه کو بسواری بگه ریت.
- سواره شترنج:** دبیژنه شاهی لیاری کرنا شه ترنجی.
- سواث:** بهر بهر ژوکیت زستانی و بن سینبوری هافینی.
- سوال:** (۱) پرس؛ (۲) ناقریژ.
- سوالهت:** ئامانیت کو ژ کوری چی دکه ن (فخار).
- سواله:** چه پکه، دهستک، باقه.
- سوانده:** گیسوانه.
- سوانه:** سوانده.
- سواندیلکه:** تیڤوک (عصفور).
- سوب رۆ:** ره شوله.
- سوبه:** سوبه ینی.
- سوبه ینی:** سوبیانی.
- سوبیانی:** رۆژا پاشی نه و رۆژا تو تیدا.
- سوبه زوو:** ئانکو سوبه له گهل سپیدی (بکره).
- سوبه دوسبه:** ئانکو رۆژک دوو پاش نه قرو.
- سوبهر:** سوپیتر، چه پیری جهنگی (خندق).
- سوپیتر:** سهنگه ر، سپهر: «دهسته کانت سوپهری تیری به لابی» "حاجی قادر".
- سو:** سوت.
- سویا:** له شکر.
- سویاخانه:** له شکرگه، جهی له شکر.
- سویاگه:** سویاخانه (معسکر).
- سویاسالار:** سه رله شکر، سپه هسالار.
- سویاس:** په سن (حمد، تشکر، شکر).
- سویاسکهر:** په سن بیژ.
- سویاسگوزار:** سویاسکهر، په سنگو (متشکر).
- سوت:** سوت.
- سوتال:** سویتال، وشه یه کی نه هریمه نیه.
- سوتیان:** مه مک ه لگر.
- سوتمان:** سوتنه نی، سوتنی.
- سوت:** فیقی، ربا.
- سوت:** شوت، فیتکو فیته لیدان، ئاگر به ربون.
- سوچا:** زمانه یی ئاگری.
- سوچ:** هه لگرن، پیته لگرن.
- سوچ:** گوشه.
- سوخره:** کارکرن بخلکتن بکوته کی (عمل اجباری) (ع، ک).
- سوخته:** سوتنی، فقی یی کو هیژ لسه رتایی علماندا.
- سوخت کردن:** سوخت کرن، محارسه کرنا کهسه کی و برنا هرچی تشتیکو لگه لدا.
- سوخت:** تشتی سوتنی، سوتنه نی.

- سوخل:** زوخال، زوغال، رهژوو (فحم).
- سوخلدان:** زوخلدان، زوغالندان.
- سود:** مه‌فا.
- سودمه‌ند:** بنییره سودمه‌ند.
- سودبه‌خش:** بنییره سودمه‌ند.
- سودئاوهر:** مه‌فادهر، مه‌فائین.
- سودپهرست:** نازمه‌ند، ته‌ماکار، ههر سوود بۆ خو ویست، سوودجو.
- سوردار:** دلکیتش، خودان کشف و کرامهت، خودان فه‌ر و ره‌وشت پاک.
- سوران:** زقرین.
- سورانندن:** زقراندن.
- سورخ:** خبری سوور.
- سورخکاری:** چیرنا مه‌ره‌که‌بی سوور.
- سور:** جی لووس و نشیقی، حولی، تیل.
- سورسوره:** چرچرک، چمچرک.
- سورنا:** زورنا، سور+نای = (قصبة الفرح)
- سورنایبیز:** زورنایبیز.
- سورناتک:** گیاه‌کی بهاریه و هنده‌ک دبیزنی «ره‌شک».
- سورکا:** سورکا ئافان، سورکابانی، سورکا سیقاندا، سوورکا مه‌سینی (شلاله الماء).
- سورمه:** تورمه، سیم، که‌لابدوون: «فاتنی تورمی یه، فاتنی تورمی - فاتنی تورمی یه، سه‌ر بسورمی» "گورانی". سورمه دبیزنه کلی ژی.
- سورمه‌دان:** (۱) سورمه‌دانک (مکحله)؛ (۲) خزیموکیت خه‌نجه‌ری یشک زبیر.
- سورمه‌ریژ:** نه‌و قوماشه کو زریچ کری.
- سورشت:** وه‌جی، ده‌نگی وجدانی (اله‌ام، طبع، اخلاق، واقعی).
- سور:** میثانی.
- سوپ:** (۱) ره‌وشت، پاک، (اخلاق)؛ (۲) سووردار (امین‌السر).
- "جزیری" فه‌رموویه: «ماهرووی میسک بوی - سوورپلنگی شبرخوی / وی بزلفا شوپهی گوی - دل ژ من بر، دل ژ من بر».
- سورشتی:** سروشتی، زاتی (طبیعی).
- سورشپهرتیس:** مادی گه‌را (ماتریالیزم) (مادی، ده‌ری، ملحد).
- سورکه:** سرکه (خل).
- سوزان:** سوزیان، سوئن، شوین.
- سوزیان:** سوئن.
- سوزیای:** سوزیاگ.
- سوزیاگ:** سوئی (محروق).
- سوزمانی:** ژنا کوش بئاث.
- سوزنه‌ن:** سوزنه‌ک.
- سوزنه‌ک:** ده‌رد و سوئن و ژانه‌که کولده‌راف و مجاری یی میزی، سوسه‌نه‌ک ههم هاتیه، یان سوزاک.
- سوزنه‌کی:** سوسه‌نه‌کی.
- سوسه‌نه‌کی:** بنییره سوزنه‌ک.
- سوزهن:** شوژن (خیط).
- سوسک:** بالداره‌که وه‌کی که‌وییه به‌لی گچکه‌تره و گوشتی و پیژی ژ گوشتی که‌وی گه‌له‌ک خوشتره، هنده‌ک خه‌ت و خالی‌ت ره‌ش له‌بن سینگی وی هه‌نه، د کوردی و فارسیدا وی گه‌له‌ک نا‌ف هه‌نه: سوسک، سیسک، سويسک، شوشک، شاشک، شیشو، نموسک، نموشک، فرفور، فرفور، فرخو، فرغور، تیهو، تیهوج، مانا سیسپرک ژی دده‌ت.
- سوسکه‌یی:** داوه‌ته‌کی هه‌له‌په‌ر هه‌له‌په‌ره.
- سوست:** سست، شل.
- سوسن:** عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (سوسن)، گوله‌کی جوان و بیتن خو‌شه.
- سوسمار:** مارمیلوک، مارمولوک، چلپاسه. مارمیلوک گه‌له‌ک جوور و نه‌وعن، نه‌وعه‌ک ژ سوسمارن خو به‌هفت ره‌نگان دگوریت: نه‌گه‌ر لئا‌ف شینکاتی یی بیت خو بره‌نگی گیای دگوریت و خو‌که‌سک دکه‌ت؛ نه‌گه‌ر له‌رده‌کی ره‌ش بیت خو ره‌ش دکه‌ت؛ نه‌گه‌ر له‌رده‌کی سوور بیت خو سوور دکه‌ت؛ نه‌گه‌ر له‌رده‌کی خاکی یان بوور بیت خو گه‌ور و بوور دکه‌ت. به‌لی نه‌گه‌ر چاقیت خو ژ ده‌ست دان (کووره بو) قابله‌یه تا فی گورینی لنک نامینیت، گیانداره‌کی گه‌وره ژیکه‌ل ره‌نگی مارمیلوک.
- سوک:** حنچک، کوت.
- سوکلیدان:** حنچک لی‌دان، کوت لی‌دان.
- سوکره:** قازانی فه‌خاری، سوالات. ژ قوروی تیتته چی کرن.
- سوک کردن:** شک کرن، حنچک وه‌شانندن.
- سوکه:** ناسنی گوره کرنی (بیزه).

- سوكر:** گەردەن، حەفك.
- سوكەسوك:** كوت لیدانا بلەز و لدویەك.
- سول:** سل.
- سولاف:** سولاو، سولاف، شلال، سول + ئاف.
- سولاو:** ئەو عەردە كو ئاف ژ عەردەكى بلند ببیستە سوپرک و بەره خوار بیت.
- سولافگە:** سولاوگە، عەردى كو سولاف لى هەبیت.
- سولاوگە:** سولافگە.
- سولاووك:** مېرزیب (مېزاب).
- سولك:** كۆرپە یېن شېرخۆر.
- سولكە:** جېمك، دووقولۇ.
- سولین:** سۆلین. بوړی یان جھى زراف كو ئاف تېدا بېت.
- سوھت:** سۆ.
- سوھتن:** سۆتن، سچیان.
- سوھر:** سۆر، سوړخ.
- سوھرى:** سۆرى. رېشە یېن قى وشەى (سوھر) گەلەك كەښە، چكو لئاقىستایدا (سوخر) ھاتبە، تەنئ لكووردیدا «خ» كرىە «ھ» و كار تەمام بوپە. "جزیری" فەرموویە: «بەخوونا سوھر و لېمشتین».
- سوھراتى:** سۆرایى، سۆراتى.
- سوھرى:** سۆرى.
- سوھران:** سۆران.
- سوھرانى:** سۆرانى.
- سوھراف:** سۆراف، جوړە ترپەكئ جوانە، دەرمانەكە ژنك بو جوانى یە بكار دپەن.
- سوھرىچك:** پندروك.
- سوھرک:** سۆرك، سرنجە (حصباء).
- سۆ:** (۱) کنار، رەخ، قەراغ، ناوچە؛ (۲) كونه دەرزى؛ (۳) بېنا سۆتى، بېن سۆ؛ (۴) بۆسى گىايەكە دكەنە ئاف پەنبرى؛ (۵) كەپەك، بن بېژىنگ؛ (۶) روھنايىا چاقان، گومان.
- سۆيا:** سەلت (اعراب).
- سۆيايى:** مەلەوانى.
- سۆيە:** (۱) سۆيە؛ (۲) سبەينى.
- سۆيەت:** تشتى سەرسووركەرە. (ع،ك) كوردكارى بوویە.
- سۆيەند:** مەزن (عريف).
- سۆيار:** ھنجار.
- سۆياژۆ:** ھىتران، جوتكەر، جۆتیار.
- سۆياس:** بئپرە سوپاس.
- سۆتن:** بئپرە سوھتن.
- سۆتى:** ئەو تشتە كو ھاتبە سۆزاندىن، برىتیبە ژ عاشقى، سۆتياگ، سۆھتى.
- سۆتياگ:** سۆزباک.
- سۆتياي:** سۆتياگ.
- سۆتاندى:** سۆزاندى، ھاتبە سوتن.
- سۆتانە:** سەربزۆت، عەردى ئاگرئ سۆتى.
- سوتكە:** (معدە) سەركئ سېبىسكان، مادەيى سۆتنى تېكەلى گەلەك پەيڤ و رشتەيان دىبیت، بۆ وپنە: جەرگ سۆتى، دل سۆتى، مال سۆتى، بەخت سۆتى، دین سۆتى، پېسۆتى، كام سۆتى، كاسۆتى...
- سۆتەك:** تشتى سۆتى و بوپە خولى، دېبژنە وئ خولى بېبىرى سۆتەك.
- سۆجا:** زمانە يىن ئاگرى، گرئ ئاگرى (لھیب).
- سۆج:** ھەلكرن.
- سۆخر:** بئپرە سوھرى.
- سۆخت:** سۆتەمەنى.
- سۆز:** تشتى سۆر (احمر).
- سۆزى:** سۆزاتى (حمرە).
- سۆزاتى:** بئپرە سۆزى
- سۆزايى:** = =
- سۆزاف:** بئپرە سۆھراف.
- سۆران:** لعراقئ دېبژنە كوردیت ھەولېر و سلېمانى يىن.
- سۆرانى:** دانېشتى بېت مەنتقا سۆران، زاراقئ كرمانجى ژبىرى.
- سۆرياز:** سورياز.
- سورياز:** گىايەكى بەھارى يە زۆزانىبە لېر گاران گەلەك خۆشە، سېرى كېقى.
- سۆرسۆرك:** سۆرىچك (مرى) و پندروك (صرم).
- سۆرياس:** بئپرە سورياز.
- سۆرك:** سۆرىژە، نەخوشى يەكا پېستى بە تەغەر بچوكا دگریت.
- سۆرىژە:** بئپرە سۆرك.
- سۆركە:** = =
- سۆرە:** جوړەكى ھژیرانە.
- سۆربون:** مسجد بون، دېبژن: «فلاتكەس سۆرە لەسەر ژن ئېنانئ».

سۆمما: (۱) روناھى، رۆناھىيا چاقان؛ (۲) دەشتەكە ل باكوورا كوردستانا ئيرانى.

سۆمايى: رۆنايى، سۆماھى.

سۆن: شياگە، سەرگىن.

سۆنە: وەردەك.

سۆنى: (۱) وەردەك؛ (۲) ناھىيى ژانە.

سۆنگە: دەست پېژاندىن.

سۆند: سوند، سىند، ئەصلى قىچ واژەيى سو + گند دەمىت دىرىن ئەگەر خوندكارا ئىيك دابا سوندى دا ھندە كىرىتى كەنە دناث ئاقى دا و دادەنە تاوانبارى قىچا ئەگەر يى مريا مانا گونەھ كار بو ئەگەر ئى قەرشىبايا و نەمرىا واتەيى بى گوناهە و ئەصلى سوگند ئانگو ئاگرى بون گەنى چنكە بىنەكا گەنى ئاگرى كىرىتا سوتى دچىت.

سۆنگە: (سبب).

سۆندە: بۆرىت پلاستىكى.

سۆھر: بىنپىرە سوھر.

سۆھرى: بىنپىرە سوھرى.

سۆھان: سۆتن.

سۆھان: ھسان، سەرگىن.

سۆى: كىن، گرانى ھەلگرتن دەربارەي ئىكى (حسد، حقد).

سۆى بون: كىن ھەلگرتن.

سۆیتە: سىتال، فەلىتە، سەرسەرى، وشەيەكى ئەھرىمەنيە.

سۆيا: فاسولى.

سۆيە: سۆيە، سۆيەيى.

سۆيىنى: رۆزا پىشتى وى رۆزى كو مرقى تىدا.

سۆيىنان: سۆيىنان (صباحيات).

سۆيى: سۆيى، ھەر چار دەمكات ژ سفىدە دەمى ھاتىنە تراشېن نە ژ (صباح) ي عەرەبى.

سۆيىل: سۆيىل.

سۆيت: گىبايەكى ھافىنى و بىن خۆشە دكەنە ناھ دۆى، گەلەك تاما وى خوش دكەت، بەلگىت وى وەكى بەلگى رازىانەيە.

سۆيزو: سۆيىدى لەگەل بەيانى.

سۆيات: شوات، وشەيە عەرەبىيە كوردكارى بوويە.

سۆپل: ئەسپل.

سۆپا: عەسكەر، ئناقىستايى «سپاھ، سپاد» ھاتىيە.

سۆپە: سەگ.

سۆرە و تۆرە: خزمىت ژلايى ژنىقە.

سۆرەكۆك: سۆرەكەلە.

سۆرەمزە: سستىنگ، سۆرەمزە كوردى ترە ژ سوورەماي و راسترە.

سۆرەنجان: ترنجۆك، كىيايەكى بەھارى يە، بىنا ترنجى دەت.

سۆز: پەيمان، شۆق (فرح).

سۆزان: بسۆتەنى.

سۆزانی: ئەو ژنە كو ناھ زەلاماندا ھەلپەركى دكەت (راقصە).

سۆزىمانى: بىنپىرە سۆزى.

سۆزىباي: سۆزىباي.

سۆزىباي: بىنپىرە سۆتى.

سۆزاندىن: سۆزاندىن، سۆتاندىن.

سۆزەت: سەرسور بون.

سۆزە: بايى سارى كوشندە.

سۆز كرىن: مەقام و سروود گۆتن.

سۆزەك: پىشويى ھوور، كەرەك.

سۆس: سۆز، پەيمان (عەھد) بەلې سۆس پتر بكارە ژ دلسۆزى (وشەيەكى توركى يە).

سۆقى: دىندار.

سۆقىلەك: تەيرەكى پوپىنەدارە ھندى سىفاندىكەي.

سۆسەرەت: سەرسۆر كەر.

سۆسین: سووسن، سىسین، سويسن جورە گولەكە.

سۆفەقىتە: سۆفىلەكە.

سۆكەند: سۆند.

سۆل: پىتلاھ، نالى دەواران.

سۆلك: پىتلاھەكى بى چمە.

سۆل بەند: سۆل چىكەر.

سۆلكەر: سۆل چىكەر، نالبەند.

سۆل دروو: ئەو كەسە كو پىنەدۆزى يى دكەت.

سۆلان: رەھوشىيال.

سۆلە: سەرمايى گەزندە تىژ.

سۆلەسۆل: لىدانا لەشى ئىنسانى يى بئىش (نبضات المکان المتالم).

سۆلىنە: غونچە، رىكا ئاقى لىن عەردى.

سۆلىنەندى: نالبەندى.

سۆم: رۆناھى.

- سپوور:** فه راش <بزاراڅي کرماشاني>.
- سپيلک:** (۱) به له کاپې مروغان؛ (۲) گوشتي سينگي مريشک و بالنده بيټ دی؛ (۳) چيايه که لکورستانا باکووري عيراقی، ناخه سپيک.
- سپاخانه:** سه رباخانه، سپاگه ه.
- سپاگه:** بنيره سپاخانه.
- سپادار:** سه رله شکر، فه رمانده ی له شکر..
- سپايی:** سه ربازی.
- سپاه:** له شکره
- سپاهي:** قهنج، سپه هی، فه له دبېژن: سپايلی.
- سپه هی:** جوان، باش.
- سپاگاه:** بنيره سپاخانه.
- سپاسالار:** بنيره سپادار.
- سپات:** رهنگ هه لبرکيان.
- سپاردن:** سپارتن، هه لسپارتن (اناطه، توصيه).
- سپارده:** سپاردی، راسپارتی، هه لسپارتی.
- سپه یی:** سپه هی، رهنگ سپی.
- سپارانی:** ژ دو وشه يان پيکهاتيه: <سپا + رانی>، بنيره سپادار.
- سپاره:** سپارده.
- سپهر:** هه رتشتهک کو مروڅ خو پي ستاره بکه ت لجه نگیډا.
- سپوون:** بنه گيايه که (حرمل، کتاف).
- سپون:** بنيره سپوون
- سپاس:** په سن.
- سپاسدار:** په سن کهر.
- سپاسکه ر:** په سنکه ر.
- سپاسگوزار:** وه فادار (قابل المنه، شاکر، متشکر).
- سپيتر:** بنيره سپهر.
- سپاکيش:** بنيره سپادار.
- سپيترساز:** سه نگه ر درستکه ر، مه تال چيکه ر.
- سپه ند نه رمه ز:** ناقی فرېشته يه که له رتبازگه يي زه رده شتيان (اسفند).
- سپيهر:** چه رخ، چه پگه ر (فلک).
- سپي:** لثاقيستايژي هه ر سپي هاتيه.
- سپي بالا:** سپيډا بلنډ، دروژن (الفجر الکاذب).
- سپي په هنا:** سپيډا ديار (فجر الصادق).
- سپه په هنا:** سپي په هنا: سپي په هنا.
- سپه دده م:** سپيډه دده م، دهمی سپيډی، به يانی زوو.
- سپيډه دده م:** بنيره سپه دده م
- سپي دهرمان:** = =
- سپي ده مان:** = =
- سپايی:** خاون ملک.
- سپلوت:** سپه، سه گ.
- سپله:** سفله، بي نان و خوئی، بي وفا، کورديکاري بوويه (ع، ک).
- سپه:** سپي، نه سپي.
- سپي:** سپي ه، نه سپي، گيانداره کي ته مه ت کيچا (قمل).
- سپلوتی:** پتساتی.
- سپلوتنيک:** نه و داره کو که قنارخ و هشکبوويی و سپي هه لگه ربايي.
- سپه هی:** د کورديدا ب مه عنا (حسن، جميل، انيق) هاتيه. بيگومان رېشه يي وي ثاقيستايی يه، د سي وشه ياندا دياره: ۱- «سپه نيشتا» کو به عنا پاکترخيره دده و خيره دی مقدسه، ۲- «سپينتيم» ب مه عنا (طاهر و مقدس) ه، ۳- «قيسپرد» به عنا (کله حسن جميل) و شارحی ثاقيستايی دبېزيت نه څ وشه يه ژ دو پاچه يان پيکهاتيه: «قيسپه + رد». نه قجا سپه هی ژ پارچي نه ولی هاتيه تراشين چکو لشه رجا ثاقيستايی (سپه) ب مه عنا باشترين (احسن) ته فسير دکه ت. دهميکو نه م بکوردی دبېژن: «سپه هی، سپه یی» نانکو گه له ک قهنج و قه نچتر.
- سپه نچ:** څه څه (عاريه).
- سپيناغ:** سپيناج، عه ره بکاري بويه بو (اسفناج).
- سپيناغ:** بنيره سپيناغ.
- سپيياو:** سپيياڅ.
- سپيياو کرن:** سپيياو لڅوډان.
- سپيياوک:** هيلکاو (مرق الببض).
- سپيياتی:** رېچال.
- سپيتی:** بونا تشته کی سپي.
- سپيډه:** ژ سپيډه ی يان ژ سفیده ی هاتيه (صبح).
- سپينتا:** نه مشاسپه ندان (الخالدون المقدسون).
- سپيتاله:** رهنگ هه لبرکيايي.
- سپي بوونه وه:** سپي بوونه څه، رهنگ هه لگه ريان.

سپیدار: سپیدار، ریشه یی وئ سپه هیداره، سپیدار، سپه هیدار، ناخی هندهک گوندیت کوردستان یه.
سپیندار: بنیره سپیدار.
سپینه: ژئه سفینی هاتیه تراشین (نارامیه کوردیه عه ره بیه).
سپیکه: نه وعه تری یه که.
سپیکاری: سپیکرنا ناخانی بگیچی.
سپیکردنه وه: سپیکردن.
سپیکردن: سپیکرنا نامانیت مس و هه سپیکر نه کزی.
سپپواش: سپپواش، سپپتاله.

ستان: پاشکویه که جار مه عنا جی و ولاتی دگه هینیت، وهکی: کوردستان، عه ره بستان، هندستان، ترکستان. جار مه عنا (صیغه المبالغه) ددهت: دلستان، جانستان.
ستوو: ناتوو (عاجز).
ستاره: ستیره.
ستیره: نه ستیره.

ستوکورک: بوقه مل، ریسمه نه ستو، سوکورک.
ستوکورکی: گوندهکی کوردانه لکوردستان عیراقی (دهوک).
ستی: یان سه تی، ژ هندی بی فه هاتیه: بی بی، خانم، بانو، خاتون، دبیرنه وئ ژنی ژی کو ده می میرو وئ دمريت و خه لکی هندی وئ دهن داله شی وئ بسوزن. ژنا ویری بساخی خو تاقیتته ناخ ناگری دا له گه ل میرو خو بسوزیت. نهف واژه بیه ژ هندیفه کوردکاری و عه ره بکاری بوویه. بو ژنیت مال مه زنان بکاریرینه. ناخی ژنان ژی د کوردیدا ستی هیه. ناخی ژنا هاروون ره شیدی عه بیاسی ژی ستی زییده بو، زور حاقده بو سه ره بهر مه کی بیته کورد و نه راوه ستا هه تا هاروون پالدا سه ره فرمانا لناقیرن و کورکرنا وان و هه می کوشتن و قه تلی عام کرن، ستی ژی کرته (ست).
ستاندن: وهرگرتن، بهلی ستاندن مه عنا (غلبه) ی ددهت. نهو مه عنا دوهرگرتیتدا نینه، دبیرن: «حق تیتته ستاندن نه تیتته وهرگرتن» یان «حق تیتته ستاندن ناهیتته دان».

ستورک: ستورکه.
ستورکه: کولیره، کولوره، نه ستورکه.
ستیرک: تهختی کو همبانان دادنینه سه ره.
ستینگ: زنبور.
ستهنگ: ستینگ.

ستین: ستین، وهرگر (آخذ).
ستین: (آخذ) وهرگر، پاشکویه که لدو هندهک ناخان تیت و مه عنا (اسم فاعل) ی لناقخی چیدکهت، وهکی: جانستین، مال ستین، توله ستین، باج ستین، ماف ستین، خاک ستین، عه رد ستین، نان ستین، یان ستین د هه میاندا.

ستاندن: وهرگرتن بهلی بخورتی.
ستاندنه وه: وهرگرتنه فه.
ستهنگ: ستینگ، زنبور.
ستایش: په سنی.
ستایشکه ر: په سنیتر.
ستایشت: ستایش.
سترک: نه رده وان (سلم).
ستران: مه قام، گورانی، لاژه، ناواز.
سترانیتر: گورانی بیتر.
سترانغان: سترانیتر.
ستری: درک (شوک)، هه ورامی دبیرن: سیرت.

ستورزدینک: روژا بهری جه ژنا ره مه زانی بیه، ههروهکی دبیرنه روژا جه ژنی بخو: «چیفت حه شینک».
ستور: نه ستور (قوی، غلیظ).
ستوری: نه ستوری: «هه می تشت لراقی دپشکیت ئاده میزاد لئه ستوری» "په ند".

ستور: د نه سلدا ستورگه کو به عنا (عظیم الجشه، قوی الهیکل)، توند، بکه لهخ، له جوج، ستیزکه ره و د کوردیدا مه عنا (غلیظ) ژنی تیتته زانین. ستور هه مه عنا حه یوانی چاری بیه، سواریه و باره له گره وهکی هیتستر و بارگیر و هه سپ، هه دبیرن: نه ستور، هه می مه عنا ژنی نیزیکی یه کن. دبیرن: دهواری نه ستور، مراد بی هه سپ و ماهین، بارگیر و هیتستره.

ستورده ر: شاهد، گه واه، ستوره ر.
ستورودان: گه واهیدان، شاده بی دان، کورکه که زهرده شتی هیتستیت مریا تیدا دشیرن.

ستون: کوله که، عه ره بکاری بوویه بو (اسطوانه) ی.
ستونه: ستون.
ستی: نه ستی.
سته: ستی (مقدحه).
سته م: زولم، بهدی.

سته‌مکار: زالم، ده‌ستدریژکه.	سختیان: که‌قلی گه‌مار گرتی، قاییش.
سته‌مکاری: زالمی، ده‌ستدریژی.	سپ: زوقم، سپونا ئەندامه‌کی مرۆقی.
سته‌مسۆز: ئەوی ب‌ئاگری سته‌م کرنی دسوژیت (حارق الظلم).	سرت: (۱) ئەو مله کول هەردو لافه ریزبیت: (۲) عەردی رک؛ (۳) سەرگەرم؛ (۴) تیژ (طبع)؛ (۵) هەژاری؛ (۶) بەلا.
سته‌م دیتی: سته‌م دیدە (مظلوم).	سروشتی: زاتی واقعیە، (طبیعی).
سته‌مدیدە: ئەو کەسه کو سته‌م لی‌هاتیە کرن.	سرکه: سهک (خل).
سته‌ور: قسر، نه‌باردار، درستیا وی ئەسته‌وه‌ره (عقیم).	سریه: ناخفتنا بن لی‌فکان، پسته‌پست، چه‌چپ.
ستیر ستیرۆک: کرمکه‌کی فوسفوری به‌بشه‌فی رۆناهی یی دده‌ت.	سریه‌سپ: پته‌پت، چه‌چپ.
ستیریان: ئەوه کو بشه‌فی مرۆف بزۆته‌کی رۆناهی یی دینیت لئاسمانی دادرژیت وه‌کی زمانه‌به‌کی ئاگری لبه‌رچافی مرۆقی هه‌روه‌کی ستیره‌ک رژیا خواری.	سرپ و هۆر: پت پتا ب هه‌فرا.
ستوونی: (۱) هه‌ر تشته‌کی عامودی؛ (۲) نا‌فی گونده‌کی کوردانه ل کوردستانا عیرا‌فی.	سرین: فه‌مالشتن، هه‌لگرتنا نفیساندن.
ستیگان: په‌پاله، وشه‌به‌کی روسیه لئیرانی‌شه هاتیە نا‌ف کوردان.	سرینه‌وه: سرین.
ستیل: مه‌عه‌نه‌کی گه‌له‌ک سپی و جوان و ته‌یسه‌داره و گه‌له‌ک قاییم و خوگرتیه (صلب).	سریشم: چه‌سپ، س‌ریش.
ست و تام: ستوتو.	س‌ریش: ش‌ریاز.
ستوتو: ستاییش (حمد).	س‌روش: گازیا وجدانی، ئیزدی دبیزنه‌ الهامی سوور (الهام، وحی).
سجوق: س‌جۆف.	سرکاسن: نه‌وه ره‌نگه‌کی ره‌شه.
سجوق: باده‌کو بالۆلیت ش‌رینی یی کو بگوز و باهیشان هه‌شاندی بن، س‌جوق (ته‌ماشای واژه‌ی گوشه‌ی بکه).	س‌رووت: سا‌قیت گه‌فی.
س‌چه‌مار: س‌جه‌مار، نه‌وه ماره‌که.	س‌روود: هه‌لبه‌ست، نشید، گازیا وجدانی.
س‌چین: سۆتن، ئەف وشه‌به‌ ژ سو‌جا و سو‌جی ئاقیستایی هاتیە تر‌اشین.	س‌روه: س‌ریه، شنه، شنو، شنه‌بایی سپیدی (نسیم الصباح).
س‌چاندن: سۆزاندن، <شه‌به‌کیه>.	س‌ریشله‌مه: کاری جه‌غله‌مه، کاری سه‌رسه‌ری (عمل بدون اتقان).
س‌چق: قیমে و برنجی هه‌شاندی به‌ نا‌ف ریشکی‌ت مه‌ر و بزنی.	س‌رینچک: عناب سنج.
س‌خ: قه‌وی، خوگرتیی، ره‌نگه ئەف واژه‌یه ژ ریشه‌یی س‌تخیانی بیت.	س‌رینچکه‌تاله: عناب‌ت ته‌حل.
س‌خیف: ج‌فین.	س‌ریوه: س‌روه، شنه، شنۆ.
س‌خان: ه‌یستیک (عظم) (ره‌نگه ژ ریشه‌یی استخوانی بیت).	س‌رۆ: (الهام).
س‌خر: س‌خرک، س‌خن، گوتن، واژه.	سرکه: چه‌، س‌ریه، سهک (خل).
س‌خرک: کۆخ.	س‌رنج: هویر ته‌ماشای، سه‌رنج (دقه‌ النظر).
س‌خله‌ت: ماندی ب‌یزار، غه‌سه‌لت، سه‌غله‌ت.	س‌رنج راکیشان: (جالب‌ النظر، بلفت‌ النظر).
س‌خله‌تبوون: ماندی بوون، ب‌یزار بوون.	س‌رنج کیش: چا‌ف کیش (جالب‌ النظر).
	س‌رنجه: سۆرک، سۆریکه، سو‌رخه‌ک، <واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه>.
	س‌رنجک: به‌خته‌ک، کابوس.
	س‌روشت: زات (طبیعه، واقع).
	س‌ره‌وت: ئارامی، ئۆقره، تۆتکه (سکون، هدوء).
	س‌ره‌وتن: ئارام بوون، ته‌نا‌بوون.
	س‌رک: لۆرک، کورد هه‌می دبیزن لۆرک.
	س‌زا: جزا.

سزاچه‌شتن: جزاخوارن.	سفیده‌م: سفیده.
سزاخواردن: سزاچه‌شتن.	سفیده: سپیده (سپیده کوردیتره).
سزادان: ئیشاندن، جزادان.	سفی: سپی.
سزاوار: هیژا.	سشک: سووک، گورج (خفیف).
سسست: نه‌گشت و چالاک، هه‌ر تشسته‌کی سست و خاف، ته‌مه‌ل.	سشکی: سووکی، گورجی.
سسستی: خاوی، خافی، ته‌مه‌لی (رخاوه).	سشوک: سماق.
سس: سست.	سشوره: سمۆر، سشۆری.
سسسته‌په‌له: ته‌مه‌ل، سست و په‌له‌شت.	سشۆری: سشۆره.
سسست و په‌له‌شت: پیس و په‌لۆس، کاری جه‌غله‌مه، مرۆفی کار په‌له‌شت، کاریس.	سشاله: سواله، ده‌ستکی ده‌خلی دوری.
سسستک: عه‌ردی سست و نه‌رم.	سشیلانک: زیده سشک، کیم سه‌نگ.
سسسی: تۆقی که‌نگری، عه‌ره‌بی‌یه‌کی عامیه.	سشوک: چاپوک، سشیلانک.
سفت و سو: ئیشه‌کی بارگران، ژانه‌کی بهیژ.	سش: وه‌لام.
سفره‌په: جوهره قالوچه‌یه‌که.	سشی: که‌په‌ک.
سفره: خوان.	سشپیری: گیایه‌کی بهاری وه‌کی هشک دبیت گولیت وئ هنده زفر و زۆقن چاقی حه‌یوانان گۆره دکهن ده‌می‌کو دوه‌رین.
سفره‌چی: نه‌و خزمه‌تکاره کو سفره‌ی پان دکه‌ت، خولامی مه‌زنه مرۆفانه کو پیستی میتفانان ناماده دکه‌ت: «نان خۆری سفره‌دین» "په‌ند".	سشنگ: گیزکه‌کا پشستا گاجۆتی پی پاک و مالشت دکهن.
سفارش: سفارشت، تاییه‌ت (توصیه).	سشیک: بن مییج، فه‌شکینکا ده‌ستی.
سفارشت: پالدا نا تشته‌کی ژگۆتن و کرن بال ئیکتی (توصیه)، نه‌سللی وان هه‌ر دوو په‌یقان فارسینه.	سک: زک، بریتیه ژ مندالی ناف زکی ژنان: فلان ژن: «سکی خۆ» یان «زکی خۆ» دانایه.
سفت: ستور و قاییم، لیکدای.	سکبا: هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن بو (سکباچ) ی شۆزه‌یه‌کی لیکدای یه ژ سپه‌کو و گوشت و سافار و فیقی پی هشک فه‌کری.
سفته: مشت و مالدا (مصقول).	سکل: نه‌سکل، په‌ل، په‌ره‌نگ.
سفتیک: ده‌شتا پرتراش، له‌ردی کو مابه‌ینا دوچیا یان.	سکاسن: سرکاسن.
سفره‌ی فه‌قیان: سفره‌یی ده‌رویشان.	سکالا: سکاله، شکات، گله.
سفره‌یی ده‌رویشان: هه‌شت نه‌ستیره‌نه ناقتجا، برجی عه‌قره‌بی و میزانی.	سکاله: هه‌لپشتنا خه‌م و خه‌فته‌تی خۆ بو ئیکتی.
سفرۆری: سه‌گی ئافی.	سکالانامه: نامه‌یی کو شکات تیدا (عریضه).
سفرۆری: سفرۆری، سپۆری کوردیتره. سفته بزرافتی هه‌ورامی برژیای، سوئی (محروق). "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «گره‌می کووره‌ی ده‌ردکۆی تاقه‌ت تاوان - بوئی سفته‌ی جه‌رگم وه‌گه‌ردوون یاوان».	سکاله‌که‌ر: (شاک، متشکی).
سفک: هه‌یوان.	سکاله‌کرن: شکات کرن.
سفکی: سشکی.	سکاله‌نووس: نه‌و که‌سه کو (عریضه) ی دنقیسیت.
سفن: ره‌گ، بنج و بنه‌وانی هه‌ر تشته‌کی.	سکانن: چه‌سپاندن، جقیندان، خراب گۆتن.
	سک ئیشه: ژانه‌زک.
	سک ئیشان: زک ئیشان.
	سکچۆن: سک رۆیین، زک چون (اسهال).
	سکرۆیین: زک چۆن (اسهال).
	سکر: خه‌می، نارامی دبیزنی (سکرا) (سد).

- سکپرېون:** زکپرون، باردار بون.
- سکدار:** زکدار، باردار (حامله).
- سکزل:** زک قهوی، زک گوره، مهرشؤ.
- سک سوتان:** زک سؤتن.
- سکماک:** زکماک.
- سکور:** گردهن، بؤمهقل.
- سکدانه‌بهر:** بریتیه ژ زور خوارنی.
- سکوزا:** سکوزان، زک و زان، زکوزی.
- سکوزان:** نهو ژنه کو هېټر پیر نه‌بوویه جی هندئ نک هه‌یه کو باردار بیت و مندالان بینیت.
- سکه‌لیدان:** دراټ چاپکرن.
- سکه‌نجه‌بین:** عه‌ره‌بکاری بوویه بؤ (اسکنجبین)، سیهک و هنگشین و گولاټ و هنده (عطریات) یت دینه دبیتزنی: سکه‌نجه‌بین، واژه‌یه‌کی (ایرانی الاصل).
- سکه‌ندهر:** یونانیه، بوت پهرست بو و ناقی بابی وی فیلقؤسه، میټرووزان دبیتن ده‌میکو نه‌ف سکه‌ندهر بسی سه‌د سالان بهری میلادی گه‌شته هه‌ریتما شاره‌زوری کورد نه‌چار دکرن کو بیتنه سهر دینت بوتیه‌رستی بی، به‌لی کوردان به‌ریه‌ره‌کانی ژ دینت خوبی زه‌رده‌شتی کر و کوشتاره‌کی بیتمار ژی دا. هندک بناچاری بوونه بوتیه‌رست و هنده‌کژی به‌ریه‌ره‌کانی لدینی خو کر و لسهر دینت خوئی زه‌رده‌شتی هه‌رمان هه‌تا ۸۴۳ هـ موسلمانژی نه‌بوون. پاشی هندک بسه‌رقه سه‌رقه موسولمان بوون و هندک ژی ژ دل و مرازمسولمان بوون.
- سکالش:** (مشوره).
- سکبه‌ردان:** زک به‌ردان.
- سکل:** پهل، په‌لی تاگری، نه‌سکل.
- سکه‌ل:** سکل.
- سکوزا:** زاووزو، زاووزی.
- سکه‌نجه‌مین:** سکه‌نجه‌بین.
- سگیین:** پیکقه‌مانا سه‌یی نیر و دپیلکی.
- سگیل:** بالوکه.
- سگور:** گؤلکا قه‌له‌و، سنگور، سنگوره.
- سگیل:** سگیل.
- سگار:** جگه‌ره.
- سلزله:** کومته‌کی ژ پيساتی به، وشه‌یه‌کی نه‌هریمه‌نیه.
- سل:** که‌رسل، نانکو سلئ که‌ری، زلی که‌ری.
- سلکین:** سلکیان.
- سلکیان:** سلیمان، توره‌بون.
- سلکیای:** سلای.
- سلای:** تورپای.
- سلی:** تووره‌یی.
- سلار:** گریل، گندر (دحرجه).
- سلاریون:** گریل بون، گندر بون.
- سلافکه:** عه‌ردی راهدافی تشته‌کی بیت.
- سلاو:** پارسه‌نگی ته‌رازووی.
- سلپ:** ته‌مبه‌ل، سلیماته.
- سلت:** سه‌لت، ئیکانه، ته‌نیا.
- سلت و سؤیا:** سه‌لت و بیمال، ته‌نیاو بی مال.
- سلق:** گیاه به‌لگ پانه هه‌تا میتره‌کی بلند دبیت دکه‌نه ئیپراغ و هندک خوارنیت دی ژئی چیدکه‌ن.
- سلقاو:** شوربه‌یی ژ زلقی چیدکه‌ن.
- سلقه‌رووت:** بویتیه ژ مرؤقی بیکه‌س.
- سلزرت:** بیکار.
- سلخه:** پارچه به‌فری گه‌له‌ک مه‌زن و لسهریه‌ک.
- سلک:** چه‌وه‌ندهر، عه‌ره‌بکاری بوویه بؤ (شوندر)، فارس عه‌ره‌بکاری به‌که‌ی بکارتین، جارژی دبیتن: (چغندر).
- سمت:** کون.
- سمتن:** کون کرن.
- سماندن:** سمتن.
- سمین:** سماندن.
- سمت:** پاشیا مرؤقان.
- سم:** (۱) سمت ده‌اران. دبیتزنی سم چکو لریقه چوینیدا عه‌ردی دسمیت هه‌روه‌کی حافری عه‌ره‌بی عه‌ردی دکولیت؛ (۲) کونکه‌ر (حافر، ثاقب). سم پاشکویه‌که مه‌عنا فاعلیه‌تی سمتنی دیار دکه‌ت، وه‌کی: کونه‌سم، دفن سم، دیوار سم، به‌رسم، دارسم، کوه سم.
- سمدار:** جه‌یوانتی خودان سم.
- سمکؤل:** پیکؤل.
- سمیل:** سمبیل: «نه‌خاری سمبیلان مه‌هی» "په‌ند".
- سمبیل:** نه‌و موونه کو پشتی گه‌شتنی لسهر لیټا ژوری بی زه‌لامی شین دین.
- سمپاره:** کاغه‌زه‌کی زقره ژ ئاسنی دخوت و دره‌نیت.

سنجرین: شادبان و گهرمبون، ناگر گهرمبون، عہرہ بکاری بویہ (سجر).

سنج: (۱) داری سنجدی (۲) زہنگولہ بین مہزن (۳) ژالہ.

سنجوق: شوتانی.

سنگہ: (۱) ٹو کھسہ کو چہ قیای، نہ پاشقہ دچیت نہ پیشقہ تیت: (۲) عہردی بسنگہ بہر.

سنگ: مژلہ.

سنگہ بین: سنگہ بین کنایہ تہ ژ ہرہ کت نہ کرنی (میخکوب).

سنگہ بہر: ٹو عہردہ گہلک تہ سمہ بہر لپہہ بن.

سنگ کوتان: سنگ کوتان، بریتہ ژ مروقی کوم بڑین.

سنگ ہلکیش: کوم بڑین، خہلک ژیک بہ لاقہر، فتنہ تراش.

سنگدا کوتان: سنگدا کوتان، فتنہ ہلکرن، گہلک مہ بہ ستیدیزی تیدا ہنہ.

سنورتہ: بیژی، موفسید، شہیتانیکہر.

سنگ ہلکیشان: سینگ دہرئینان، بریتہ ژ فتنہ ہلکرن ناٹ مروقان.

سنگہ سنگ: سمرسمی، قارہ قار.

سنہویہ: کاژ، عہرہ بکاری بویہ بؤ (صنوری) ی.

سندریک: سندریک، ٹو دار سندوقہ کو مریان دکہ نہ تیدا و گور دکہن.

سوالت: ناخا قہ لاندی کو نامانی ناخی ژئی چیدکھن (فخار).

سوی: سوو.

سویتال: سووتال.

سویت: سووت.

سویج: سووچ (ت).

سوچلی: سووچلی.

سویر: سوور.

سویراٹ: سووراث.

سویک: سووک.

سویل: سوول.

سویلاٹ: سوولاث.

سویم: سووما.

سویمار: سووسمار، گیاندارہ کن مہزنہ وہکی مارمیلوکن.

سوزن: سووزن، شوین.

سمبر: ٹو داسولہ یہ کو نالہند سمی دہواران پی دتراش.

سمتراش: سمبر.

سمکولی: ٹیشہ کہ پہزی دگریٹ و سمیت وان کول دکہت و گہلک بیتچارہ دبن و ژ شیریزی ہشک دبن.

سمارتہ: سم تراش، سمتاش.

سماق: ٹو مادہ پی ترشہ و دندک ہوورہ بہری دارہ کیہ، ژ سماکی عہرہ بکاری بویہ، ٹو مژی ہر عہرہ بکاری یہ کیہ بکارتین. سماقی گہلک ناٹ ہنہ: توتم، توتری، توتریسک، تورشاہ، تورشاوہ، توم توم، سماقیل (وشہ پی) توتہی بؤ مہ عہدہ ترش بوونی ژ فی وشہی ہاتہ (نارامیہ).

سماق پالان: سماق پالیٹ.

سماق پالیٹ: سماق پالیٹو.

سماق پالیٹو: تشتہ کی کون کونہ سماق پی دپالیشن و سافی دکہن (مصفاہ).

سمتاش: سمتراش.

سمتراش: سمبر، سمری.

سمر: قہلہ بالغ، قارہ قار، سمری.

سمقہ: عہردی راست و نرہمہ.

سمکول: پیٹکول، دہستکول.

سمیت: سمیتک، ساقاری ہوور، پیرخہنی، سمایلوک.

سمتیک: سمایلوک.

سمایلوک: سمیت، پیرخہنی.

سماکچہ: مہمک ہلگر، سوئیان.

سمکود: ژ نیشانہ پیٹ دہاری رہسہ نہ.

سندم: قہید.

سندان: ٹو سہرکہ ٹاسنہ مہزنہ ٹی سہریان و بن تیرژ کو ٹاسنگہر ٹاسنی لسہر پان دکہن، گیایہ کی سہمی یہ.

سندان: سندان، گیایہ کی کوشندہ یہ.

سندوس: عہرہ بکاری بویہ، پارچہ یہ کی ٹارموشیہ و زیریاف و گرانبہا یہ.

سندروس: جہوی یہ کی رہنگ زہرہ وہکی کارہبی (کہرہبا).

سنگور: سنگورہ، گولک.

سنگورہ: سہنگولہ، بریتہ ژ مروقی پرگوشٹ.

سنگرین: سنجرین، شاریان.

ش

ش: تپیا چاردهمین ژ تپیت چچهیی کوردی بحسابا نه بجه دی دبیته ژماره ۳۰۰ تپیه کی ساز و بیده نکه.

شا: (۱) قه‌وال، مه‌لیک، مه‌لیکه بی میس هنگشینی؛ (۲) نافه بۆ که‌فره کی شه‌تره‌نجی؛ (۳) بزاراقتی شه‌به کی دبیته فعلی فه‌رمانی به‌عنا ته‌ماشاکه.

شاباز: بازئ نیر، بریتیه ژ ده‌سته‌لالت و توانایی.

شابازی: توانایی.

شاپست: (۱) ئاسنه‌که بلوسکه‌یی سهر هه‌تا بنی ئاسن بیت؛ (۲) ئامرازکی ئاشئ ئاقتی به.

شابه‌روو: شابه‌لووط.

شاپوون: شادبوون.

شاپاش: کورد قئ و اه‌هی ده‌می داوه‌تکرئیدا بکار دهن چاخیکو داوه‌تی تشسته‌کی ژ درافتی دده‌نه به‌ر به‌زمگیتی، به‌زمگیتی دبیثیت «شاپاش! شاپاش!» هنده‌کزی دبیثن «شوباش! شوباش!» شاد + باش (شادباش).

شابل: شاپه‌ر، درتیزترین سه‌رشفه‌قئ بالئ ته‌یران.

شاپۆ: کونده‌پۆ، شاپوو.

شاپۆق: ته‌رحئ نیفه‌کا دارئ.

شاپۆقه: تایی بلندتر ژ دارئ.

شاپه‌نده‌ر: سه‌ره‌رشتئ مینای، سه‌رۆکی سالتۆنی بازرگانی بی.

شاپه‌نده‌رخانه: سارایی شابه‌نده‌رئ.

شاپوو: که‌یف خوش بوو.

شاپک: شه‌پک، چۆغه‌ل، چۆخک.

شاپ: به‌ره‌تویس، لیدان به‌ره‌ی ده‌ستی، شوپ (اثر).

شاپلیت: شاپتیل.

شاپتیل: پتیلی مه‌زن، شاپتیل درست‌ره ژ شاپلیتی.

شاپانی: تویسانی.

شاپرزا: شه‌پزه، شبرزه (مرتیک).

شاپلیته: داره‌که کو کنجی تینالاندبیت و نه‌فت پیداکریت ژ بو ناگر پی هه‌لکرنئ.

شاپه: دبیثنه وی شوپ کورهنی لسه‌ری چپای هاتبیتته خواری. شاپه دبیثنه که‌رخئ جاندارانژی، تاویر، ده‌فه‌نه‌یه‌کی به‌رانه کو بسهر یه‌کدا بینه هه‌رفته.

شاپه‌سند: شاپه‌سن.

شاپه‌سن: گوله‌کی زۆر جوان و بین خوشه و گه‌له‌ک ره‌نگ هه‌یه.

شاپینۆز: پنیاهه‌زن ژ هه‌ر تشته‌کی.

شاپوور: کوره‌شاه، شاپوور. بو سئ که‌سان ژ شاهیت ساسانیان بکارتیت: ۱- شاپووری ئه‌ول کو دبیته دوه‌مین پاشایی ساسانیان، کوری ئه‌رده‌شیری، ئه‌و بوو کو والرین ئیمپراتۆری رۆمی بدیلی گرتی و هه‌فچاخی مانی به، ۲- شاپووری دوه‌م (ملقب بذی الاکتاف) پاشایی ساسانی بوو کو پشتی به‌رکنارکرن (اذنرسی) ئه‌ف شاپووره‌هیژ د زکی ده‌یکا خو بوو، کو ناقی شاهاتی بی دانه سه‌ر وی. ۷۰ سال پاشاتی کریه (بقولی اصح) کو دبیثنی (ذوالاکتاف) چنکو زه‌لامه‌کی بشان و مل بوو.

شاطر: (۱) ئه‌و کوتانه کو د پاییزیدا بره‌نگه‌کی وه‌ختی لچپای بو جئ نفستنا چیدکه‌ن. ژنا پیچه‌دار (مخدر)؛ (۲) پۆست، په‌یک، په‌یام ئاور، چه‌په‌ر (برید)؛ (۳) جله‌وداری پاشایان: «عالم هه‌می تیک بوونه‌سه‌ف - سه‌یرین لشاهئ من بخه‌ف/ هاتن ته‌ماشاکر چاره‌رف - شاطر خومار تیتن دبه‌ر» "جزیری". ئه‌ف شاتره‌ره‌نگه ژ عه‌ره‌بیشه هاتبیت (شاطر).

شادناور: که یف چټکرن، که یف چټکه، که یف کیش.
شاده لیلو: گورانی یه کی که فنی کورديه: «ملانی ملانی»
 شاده لیلو ملانی - چاڅ کیروشکا لانی،
 شاده لیلو ملانی» "محهمه دی نالی".

شاده یی: گه واهی.

شاده یی دان: گه واهیدان.

شادمه رگ: مرنا فه جانی کوژ که یفا دا چټدیبیت. "خانی"
 فه رمویه: «زینا کو دوسه برین د جهرگی - چو حاله تی
 فهوت و شادمه رگی».

شار: (۱) گه لهک خانی و بهریت ریک و پیکه کوژ گوندي
 زورتر و گه وره تر و مه زنتر و جان و خاوینتره؛ (۲) هیلینا
 زرکیتک و ستینگ و میروولهی؛ (۳) جی به کی دیارکری یه
 بو یاری کرنا چاوشیرکانی (مرکز).

شارا: کومه له کی قرشیه کوژ خهرمان کیمتر و ل گیشه ی
 مه زنتره.

شاران: گلوزا گووز و باهیشانه کو وه کی رستی لیدکن.

شارانگه ر: نهو که سه کو گه لهک باژیر دیتن.

شارانگه شت: شارانگه ر.

شار به دهر: نهو که سه کو دهر به دهر کری بیت ژ ئاقایی ژ بهر خرابیا
 وی یان ژ بهر سته مکاران بیت.

شار به دهر کرن: دهر کرنا ئیکي ژ ئاقایی ژ بهر خرابیا وی.

شاردار: قائمقام (رئیس بلديه).

شاردراوه: فه شارتی، شاراوه.

شاراوه: تشتی هه شاردايي.

شاره گ: شاده مار، رها مه زن د له شت مروقی.

شاری: ریکا زور پان (خیابان، شارع).

شاراه: شاری.

شارووک: شارووک (نارامیه).

شاروخ: شاروق.

شاروق: ترۆزی یه کی ئاقیبه هه تا گه زه کی ژي دريژ دبیت و
 پاشی وه کی کویه لینی دجه مییت. هنده ک دبیرتی ترووزی
 چه میله یان چه میله ترووزی.

شاریسه: ره هی داری ئی مه زن.

شارسان: شارستان.

شارستان: نهو باژیره گه وره یی کو شاردايي تیدا هه بیت.

شاراندن: گه رم کرن، داغ کرن. ژ وشه یی شاری گه له ک دهمکات

شاخ: شاخی لسه ری حیواناتی بسهر دکه فیت، تشته کی ره قی
 دریژه لپاشه سه ری گا و بز و مه پان و هنده ک کیقییت
 حه بیواناتدا تیت، شاخی چیاي.

شاخاندن: شیراندن.

شاخان: شاخاندن.

شاخانه: باجه که ژ خودان مه ر و مالاتی تیتته وهرگرتن.

شاخاو: جی زنار و بهر ده لان لجا ي.

شاخدار: جانده ری بشاخه. (گه وادی بشاخ یان گه وادی
 شاخدار نانکو رسوایی دیار و به لی).

شاخستان: عه ری بشاخ و داخ له چیاي، شاخوی.

شاخ کردن: رابونا هه سب و ماهینی بو سه ریاشی بیت خو.

شاخ و به لهک: ناز.

شاخه: ده نگه هه رفتنی یان په نیا به ران، لقی داری.

شاخه وان: جانده ری کو باش لناف ئاسته نگ و که قران
 بگه ریت، چیا ي.

شاخی: تشته که کو هه ر ژ شاخی بیت، پلنگه به ور.

شاخانی: قوچانی.

شاخشخانی: قوچ قوچانی.

شاخلیکدان: شاخ شاخانی، بریتیه ژ دوژمنایی و که شمه که شی
 کو ناف مروقان دارو ددهت (نزاع).

شاخلیه اتن: شاخ دهرینان، بریتیه ژ سه رسوومانی و (تعجب)
 ی: «نه گه ر شاخیت په شیمانان هاتبان، دا شاخیت من
 هین» "په ند".

شاد: که یف خوش، نهو که سه یه کو براز گه شتیبیت.

شادانه: شدانک.

شادبون: براز گه شتن، که یف خوش بون.

شادمان: شاد.

شادی: که یف خوشی، مه بموون، شاهی.

شادمانی: شادی.

شاده مار: «شا + ده مار» نانکو شاهج ده ماران (ورید).

شادمه رگی: شادمه رگ بوون.

شاده نوژ: تبلا دوشاف مژه یه.

شادی کرن: هه لپه رین.

شادی کرن: شادی کرن.

شاده مند: شادمان، شاد.

شادکام: مه قسه د گه شتن.

شازده: ژماره ۱۶.

شاز: ژ نامرازی به زمیه، جوره له فنه که.

شازی: شادزی، زینده گانیا شاد بژی، وهکی شای بژی.

شازای: شازاده.

شازاده: نه فی و کورئ شاهی، زاده بی شاهی (نجل الملک).

شازهنده: دووزله، دودک.

شازن: ژنا شاهی.

شاسه یوان: خه یقه تا مه زن.

شاسوار: سوارچاک، شاهن سواران، سهرتوی سواران.

شاش: لبر به رزه، فری، خه لهت، ل نارامی واته (أحول، متحیر).

شاش خاپین: نهو که سه کو بناقی دینی خه لکی دخاپینیت نانکو

بشاشکی خه لکی دخاپینیت.

شاشک: که تی، قه تی (طیر الفطا، رباب).

شاشک: میزه، که شیده (عمامه).

شاش و پهر: بریتیه ژ جلکیت جوان و رهنگاورهنگ و گیفک و گیفه لانک.

شاشوپش: لبر به رزه بوی.

شاشویش: کراری تنک، تشتی زور فری و شاش.

شاشیک: شاشک.

شاف: نارتفه کی درتیکه له به وهکی تبلی یه ژ چند ده رمانه کی

پیکه تیه مروقی باوه سیری دار بسهر خو هلدکه ت بو

چاره سه کرنا ئیشاوی، ناتف، نارتف.

شاف چیکهر: نارتف درسنگهر.

شاف هه لگرتن: نارتف سه رخو هه لگرن، بریتیه ژ خاپاندنی و

خاپانئ بزمانه کی لووس.

شافر: گیاه کی هاقینی یه و مه علومه.

شافر داری: جی پر شافر، شافرزار.

شافر بنده: نهو عه رده کو شافر داکرتی و نخافتی.

شافر پر: نهو که سه کو بنیت شافر بقه تینیت.

شافا: پینکاف، پینکاف، شه قاو.

شاقیر: گه وج و گیش و گه لهتک. نهف واژه یه ژ شاقهریزی

ثاقیستی هاتیه کو بو خادم و (ناظم) ی ناته شکه ده ی بکار

بریه. لثاقیستایدا هویه (سه رنهت و شاقهریزی) نه فجا

شاقیر کوردی ژ (جزئی ثانی) بین فن رسته چیبویه له گه ل

مه عنا گزینی (ته ماشای وشه بی «روت» ی بکه ن).

تینه هه ل تراشین و گه لهک مه به ستیت رهنگاورهنگ لهن ده کفن شار. وهکی مه گوئی بو باژیری بکارتیت به لی نه گهر ته گوئی شاریا نانکو بخو گهر مبوو، نه گهر ته گوئی شاراند نانکو نیکی نهو گهرم کر. وشه یی شاربان و شاریا و شاراندن هه روهکی بو گهرمی و داگرنی تین به عنا توندی و هیسز و حیلل ژی تین، وهکی: «دهول و زورنا شاراند»، «دهف شاراند»، «دیوانا ناغای نه فرۆ شاریا به»، «بارانی شاراندی». نه گهر بییک لدیوانه کی ده ست به دح و دروان بکه ت دبیتن: «فلانکه س شاراندی!»، «ته داره ک لندا پشتا من شاراند»، «هه یف تیر مه یدا عه رد دشاریت»، «به فری پف کرئ و شاراندی».

شارسانی: شارستانی، باژیری.

شارستانی: ژیری و زیره کی و چاف فه کریای.

شارستانی: که سه که کو لباژیری دانیشیت.

شاره دی: گوندی گه لهک مه زن (قصیه).

شاره زا: که سه که کو ناگادار و به له د بیت لتشته کی، زاده ی شاری.

شاره زا بون: ناگادار بون.

شاره زایی: ناگاداری.

شاره زور: هه ریه کی مه زنه ل کوردستانا عیراقی و ئیرانی، هه میژی کوردن.

شاره زه رده واله: شاره زرکیتک، کونه زرکیتک، شان ه زرکیتک.

شاره میرۆجه: شاره میرووله.

شاره میرووله: کونه میرووله.

شاره وان: شاره فان، شاره بان (رئیس بلدییه).

شاره وانئ: به له دیه بخو، شاره قانی، شاره بانئ.

شاریا گه وه: شاراوه، هاتیه هه شاردان.

شاریی: شارستانی.

شارینه وه: فه شارتن.

شاریان: گهرم بون.

شاریای: گهرم بوی.

شاره شک: که تی، قه تی، رباب (قطا) (ع، ک).

شارمار: ماری مه زن (ثعبان).

شارمر: شارمان.

شازن: شازن، ژنا شاهی، ژنا ماقول و پاک و زیره ک و چه لهنگ.

شام: شیو، شیف، جه می شیفتی، هه‌ری می ده‌شقی.

شامکرن: شیفت خوارن.

شامیران: میترئ میتران، ناقتی پارچه‌یه‌کی مه‌زنه ژ محله‌یه‌یت تارانئ، شه‌میران.

شامگا: ده‌می شیفتی، جی شیفتی.

شامگاه: شامگه، کاتئ بانگاهئ.

شامگه: شامگا، شامگه کوردتره.

شامبۆز: مرۆقتی بهۆش و زه‌کی.

شام خواردن: شام خوارن، شیفت خواردن.

شام خوارن: بنیره شام خوارن.

شام کردن: شام کرن، شیفت خوارن.

شامپروو: میروویج مه‌زن.

شاماکئ: شاماکچه، مه‌مک هه‌لگر، سوتیان (حماله‌لثدی).

شامپۆ: سابوونه‌کی رون و بینخۆشه.

شامپانی: نه‌وعه‌کی موسکیر و مه‌ستکه‌ره، شامپانی.

شان: (۱) هه‌ر دو هیتسکیت راست و چه‌پ دانگ گه‌رده‌نئ کو هه‌ر دو قۆل پی‌شه‌نه؛ (۲) شان‌ه‌یئ هنگفینئ، شان‌ه‌یئ زرکیتکئ؛ (۳) ته‌لانئ گرک و چیا، ریز و کۆه.

شانا: شان.

شانه: (۱) سه‌وکیت هنگفینئ، شه، شانگ؛ (۲) دارکئ سه‌ری که‌لکه‌لکی مرۆقتی؛ (۳) زیره‌فانئ خه‌رمانان (شحنه)؛ (۴) سه‌له‌میش (تارامی).

شانای: داقتانا داری بو فیقی یئ وئ.

شان به‌شان: مل به‌مل، ته‌قرا.

شانپۆش: ده‌ستمالئ ژنان، چارۆک، له‌چه‌ک.

شانداچه‌کان: شاندا چکیان.

شاندا چکیان: جلک لسه‌ر ملی شوژ بوون، ستوپستییا به‌ر و به‌رسگان.

شانداچه‌کاو: ملداچه‌کاو، جلک لسه‌ر ملی هاتیه‌ خوارئ.

شاندادان: بریتیه‌ لئفستنه‌کی کیم.

شانداهیشتن: شاندادان.

شانندن: (۱) هنارتن، فریکرن، چاندن، وه‌شانندن، لیدان؛ (۲) به‌عنا داوه‌شانندن و لیدان و هنارتن ژئ تیت، "مه‌وله‌وی" دبیتریت: «ته‌نیای حه‌قیقی نه‌ردی بشانو - من و تو جه‌ده‌س، من و تو سانو» (بشانو: بوه‌شینیت، سانو: بستینیت).

شاقه‌شین: شفشینک، شه‌واشین، شه‌واشین کوردیتره.

شاق: شاقه‌شین.

شاقه‌شین: شینه‌شاهۆ، ته‌یره‌کی شکاریه، ته‌یرئ نیچیرکه‌ره.

شاقروان: به‌ق، بوق (ضمدع).

شاقۆل: کاشۆ، بو ساقئ مرۆقان ژئ، بو شقی ژئ بکار تیت.

شاقۆلک: داره‌که‌ ده‌مبئن و ته‌یرا پی نیچیر دکهن.

شاقوت: که‌زاختنا تایت ستوبر.

شاقوبانئ: کاشوانئ، قاشوانئ.

شاقهل: دامانئ جلکان وه‌کی کورته‌کی و کراسی، شاقهل.

شاقهل: شاقهل، پانیاتی، تلیشئ کورته‌کی (حجم).

شاقیین: ده‌نگئ و یقینا کیروشکان، واقه‌واق.

شاقول درئ: شاق درئ، وشه‌یه‌کی نه‌هه‌مه‌نیه.

شاقام: خیابان، شه‌قام کوردیتره و واژه‌یه‌که‌ ب زراقتی سلیمانئ و شه‌به‌کی هاتیه (شارع اصلی).

شاقلدار: گیانداری گر و بخۆفه، زه‌به‌للاح.

شاکار: کارئ مه‌زن و به‌رکه‌تی.

شاکول: (۱) پیتلاق؛ (۲) ده‌سته‌دار.

شاکه‌شاک: هیقی هیقی، چه‌پ و گه‌ریان (التماس).

شاکرد: به‌ره‌هۆستا، مندالئ به‌رده‌ستئ هۆستای (طلبه).

شاکردانه: به‌خشیش دانا شاگردی.

شاکه: شه‌گه، ده‌سته‌گول (مرحبا، مرحا).

شاکول: گوله‌گه‌نئ مه‌زن، گولئ مه‌زن لئشتان.

شال: کراره‌کی خوری یئ رهنگا‌وره‌نگه‌ دکهنه‌ پستاخۆ.

شالاو: (۱) توّفان، ئیرش؛ (۲) پروریانه، بیشه‌رمانه.

شالول: شالول، جوژه‌ بلبه‌کی ده‌نگ خۆشه: «شالول و بلبل بوونه‌ جوژ - وان جه‌رگ و جانئ من دسوژ» "خه‌لیفه سه‌لیم".

شالینه: شالئ زه‌یتون گفاشتنئ.

شالیزار: زه‌فبا برنجی، برنجزار، برنجار.

شالینگا: برنجار.

شالی: چه‌لتوک، شه‌لتوک.

شالوور: شالول.

شالیار: پادشاه، وه‌زیر.

شالیگا: شالینگا، برنجار.

شالورمه: قوماشئ زریچکری.

شالگه‌رده‌ن: نه‌و پارچه‌یه‌کی زراث و درئژ ژ قوماشئ ژبه‌ر سه‌رمایئ لگه‌رده‌نئ خو دنالین.

شانوو: شانۆ، زارزارک، تائاتر.
شانه‌کار: ئەو ژنه کو سه‌رئ ژنان ریک دکهت (ماشطه).
شانه‌کردن: سه‌رشه‌کرن.
شانه‌که‌ر: کهسه‌که کو سه‌ری شه‌دکهت.
شانه و شانه: ریشه‌چونا بناز و ملبادان.
شانی: شانه، دارکا سه‌را.
شانین: هافینت.
شاور: شلقیر، گه‌وج، گه‌لته‌ک.
شاورپی: شاقیر، گه‌وج و گیتی.
شاوریدی: ریشه‌به‌ر (مدیر).
شواش: شاباش، بزراقی که‌رمشاهی و هه‌ورامی.
شواز: شاپاز، هم بزراقی وان.
شاوول: ناسنه‌کی خره‌به‌ندکه‌کیتسه‌گرتدایه‌ له‌گه‌ل دیواری داده‌پیلنه‌ خورای بۆ ناسینا درستیا دیواری.
شاه: (۱) پاشایی ده‌وله‌تی (ملک)؛ (۲) ناقی به‌ره‌کی شه‌تره‌نجی یه؛ (۳) دبسته‌ پیکۆین هنده‌ک واژه‌یان، مه‌عنا مه‌زن و مه‌زنتر و به‌رکه‌تی تر ژ ره‌سه‌نی خۆ دگه‌هینیت، وه‌کی: شاه‌ره‌گ، شاه‌بال، شاه‌په‌ر، شاه‌بلوط، شاه‌دانه، شاه‌ری (شاهراه)، شاه‌بۆ، شاه‌کاسه.
شاهانه: تشتی هیژایی پاشایان، خودی.
شاهۆ: شینه‌شاهۆ، شاقه‌شین.
شاه‌ره‌گ: (جبل‌الورید).
شاهه‌نشاه: شه‌هه‌نشاه، شاه‌شاهان (ملک‌الملوک).
شاه‌کاسه: شه‌هه‌کاسه، جامی مه‌زن.
شاهنگ: هنگه‌کی مه‌زنه‌ کو لناف سه‌له‌میشیدا شانه‌یان درست کهت.
شاهین: ته‌یره‌کی گه‌ورکه و گوشت خۆره‌ ژ بازی مه‌زنتره.
شاهینه‌ت: که‌یف خۆشی.
شاهی: شایی، دیلان، که‌یف، به‌زم.
شاهدانه: شدانک، کنف، شه‌دانه، شاه‌دانج، کنب، زومه‌ره‌دگیا، گوشت. به‌لگیت وئ تا دو میتران بلند دین، دندکیت وی به‌ندازه‌یی بنده‌قینه (فندق) ژ به‌لگیت وئ ماده‌یه‌کی سه‌می (به‌نگ یان به‌نج یان سه‌شیشه) تیتت گرتن، لیفتی وی ژالیافتی که‌تانن قایمترن به‌لی هنده له‌تیی نینه! عه‌ده‌ت ئەوه‌ بوجود کرنا لیفتی وی چه‌نده‌ک د ئاقیدا خیس دکهن تا خو ژیک به‌رده‌ن. عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (شاهدانج).

شاه‌په‌ر: په‌رئ مه‌زن.
شاهراه: ریکا ره‌ئییسی (الشارع، الرئیس).
شاه‌بلوط: به‌رووی مه‌زن، جوهره‌ به‌ریه‌که.
شاه‌به‌نده‌ر: مدیری مینایی، هاتیسه‌ عه‌ره‌بکاری کرن بۆ (شابندر).
شاهبۆ: هاتیسه‌ عه‌ره‌بکاری کرن بۆ (شبو) ی، عمبه‌ر و بیتاوی، مسک و بیتا وی، گیایه‌کی زۆر نازک و بیتن خۆشه.
شاهنامه: کتیبای (ابی قاسم حسن) کوری عه‌لی بی تووسی فرده‌وسی یه، ئەو ژئ شیتست هه‌زار به‌یتن ب ۳۰ سالان ته‌مام کره‌ ژ سیری هه‌می ملوکیت که‌فنی ئیرانی دبیتت براستی حه‌قه‌ کو جئ شانازیا ئیرانی بیت.
شاهنامه‌خوین: ئەو کهسه‌ کو لدیوانا شاهنامه‌ی دخونیت.
شاهنای: قامیشی مه‌زن.
شاهنگ: ملکی میش هنگشین (ملکه‌ النحل).
شاهوار: هه‌ر تشته‌کی بنخ و گرانبه‌ها، وشه‌یی «وار» قئ مه‌عنا ی بۆ دده‌ته‌ مه، ئانکو شای، هه‌ژی شای.
شایار: شالیار.
شایان: (۱) شایسته (مفید)؛ (۲) هه‌ژی، هیژا (جدیر).
شایانی: هه‌بوونا تشته‌کی کو تشته‌کید ی بۆده‌شیت.
شایسته: سزاوار (مفید).
شایسته‌کار: کار قه‌نج (مۆهلات).
شایسته‌یی: شایانی.
شایسه: شایسته، هه‌ژی.
شایه‌تی: شه‌هاده.
شایه‌تی دان: شه‌هاده‌تدان، گه‌واهیدان.
شایه‌د: به‌لکی (رما).

شایگان: <د اصطلاحی علمی عروضی> ئیکه‌که ژ عه‌یب و له‌که‌یی قافییه‌ی. شایگانژی دوو جوهره‌یه: شایگانی په‌نی و شایگانی به‌لی (جلی): ۱- شایگانن په‌نی ئەوه‌کو ئەلف و نونینیت ده‌لاله‌تی سه‌ر مه‌سه‌ده‌ری دکهن، وه‌کی: زه‌مان و مه‌کان بینه‌ قافییه، یان «ی» و «ن» یت نسبه‌تی وه‌کی: زترین، سیمین، ئاته‌شین. له‌گه‌ل «ی» و «ن» یت ئەسل، وه‌کی: زه‌مین و که‌مین بینه‌ قافییه؛ ۲- شایگانی به‌لی ئەوه‌کو «ئەلف» و «ن» یت جه‌معی، وه‌کی: یاران، دۆستان، مۆرفان، له‌گه‌ل «ا» و «ن» ئەسلی، وه‌کی: جان، خان، ده‌هان بینه‌ قافییه. به‌لی د شیعری عه‌ره‌بیدا عه‌یب نینه و باس ژئ نه‌کرینه.

شانوو: شانۆ، زارزارک، تائاتر.
شانه‌کار: ئەو ژنه کو سه‌رئ ژنان ریک دکهت (ماشطه).
شانه‌کردن: سه‌رشه‌کرن.
شانه‌که‌ر: کهسه‌که کو سه‌ری شه‌دکهت.
شانه و شانه: ریشه‌چونا بناز و ملبادان.
شانی: شانه، دارکا سه‌را.
شانین: هافینت.
شاور: شلقیر، گه‌وج، گه‌لته‌ک.
شاورپی: شاقیر، گه‌وج و گیتی.
شاوریدی: ریشه‌به‌ر (مدیر).
شواش: شاباش، بزراقی که‌رمشاهی و هه‌ورامی.
شواز: شاپاز، هم بزراقی وان.
شاوول: ناسنه‌کی خره‌به‌ندکه‌کیتسه‌گرتدایه‌ له‌گه‌ل دیواری داده‌پیلنه‌ خورای بۆ ناسینا درستیا دیواری.
شاه: (۱) پاشایی ده‌وله‌تی (ملک)؛ (۲) ناقی به‌ره‌کی شه‌تره‌نجی یه؛ (۳) دبسته‌ پیکۆین هنده‌ک واژه‌یان، مه‌عنا مه‌زن و مه‌زنتر و به‌رکه‌تی تر ژ ره‌سه‌نی خۆ دگه‌هینیت، وه‌کی: شاه‌ره‌گ، شاه‌بال، شاه‌په‌ر، شاه‌بلوط، شاه‌دانه، شاه‌ری (شاهراه)، شاه‌بۆ، شاه‌کاسه.
شاهانه: تشتی هیژایی پاشایان، خودی.
شاهۆ: شینه‌شاهۆ، شاقه‌شین.
شاه‌ره‌گ: (جبل‌الورید).
شاهه‌نشاه: شه‌هه‌نشاه، شاه‌شاهان (ملک‌الملوک).
شاه‌کاسه: شه‌هه‌کاسه، جامی مه‌زن.
شاهنگ: هنگه‌کی مه‌زنه‌ کو لناف سه‌له‌میشیدا شانه‌یان درست کهت.
شاهین: ته‌یره‌کی گه‌ورکه و گوشت خۆره‌ ژ بازی مه‌زنتره.
شاهینه‌ت: که‌یف خۆشی.
شاهی: شایی، دیلان، که‌یف، به‌زم.
شاهدانه: شدانک، کنف، شه‌دانه، شاه‌دانج، کنب، زومه‌ره‌دگیا، گوشت. به‌لگیت وئ تا دو میتران بلند دین، دندکیت وی به‌ندازه‌یی بنده‌قینه (فندق) ژ به‌لگیت وئ ماده‌یه‌کی سه‌می (به‌نگ یان به‌نج یان سه‌شیشه) تیتت گرتن، لیفتی وی ژالیافتی که‌تانن قایمترن به‌لی هنده له‌تیی نینه! عه‌ده‌ت ئەوه‌ بوجود کرنا لیفتی وی چه‌نده‌ک د ئاقیدا خیس دکهن تا خو ژیک به‌رده‌ن. عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (شاهدانج).

- شایهر:** مه‌قامیژی داوه‌تان، شاعر (ع، ک).
- شایهن:** ته‌رازی.
- شایی:** داوه‌ت، خوشی، خه‌ناگیران.
- شایین:** شاهین.
- شایکه‌ر:** داوه‌تکه‌ر.
- شایلۆغان:** شایلۆخان.
- شایلۆخان:** هه‌له‌په‌رین و داوه‌ت و ده‌ژول و زورنا ژکه‌یفا دا.
- شه:** شانگ، دارکی سهران.
- شه‌باقه:** ده‌لاقه، کوله‌ک، په‌نجه‌ره.
- شه‌به‌ق:** (۱) رۆن‌هیا کناری رۆژه‌لاتی ئاسمانی ل‌سپیده دا؛ (۲) کونا مه‌زن ل‌دیواری، کوردکاری بوویه ژ شه‌فه‌قی عه‌ره‌بی.
- شه‌به‌ق تیپون:** کون تیپون (ع، ک).
- شه‌به‌ق تیکه‌فتن:** شه‌قبون (ع، ک).
- شه‌به‌قدان:** رۆن‌هیا لکناری ئاسمانی ل‌سپیدا دا، شه‌به‌قدان، شه‌فه‌قدان (ع - کوردکاری بوویه).
- شه‌به‌قی:** سپیده‌بی (ع، ک).
- شه‌بیخون:** بسه‌ر دوژمنی دادان د شه‌فتیدا.
- شه‌بکین:** ره‌قبته‌تی، ره‌قبته‌بون.
- شه‌بیک:** نه‌قیزه‌ لیدانا ده‌واری (مه‌ماز).
- شه‌به‌ک:** تیره‌یه‌کی کوردانه لزاراقتی هه‌زاران و شه‌بیته‌ ئافیستای تیتسه‌ دیتن و گه‌له‌ک زاراقتی هه‌ورامی نی‌زیکه، کوردیت که‌فتن.
- شه‌به‌گستان:** ناوچه‌یی کو شه‌به‌ک تیدا نی‌شته‌جینه.
- شه‌به‌کی:** زاراقتی شه‌به‌کی.
- شه‌بانکاره:** هۆزه‌کی کوردایه‌ کو ده‌یکا ئه‌رده‌شیری ژوانه، شاید و شه‌بی شه‌به‌کی ژ شه‌بانکاره‌ی هاتبیته‌ تراشین.
- شه‌ب په‌رست:** (خفاش).
- شه‌بۆ:** شه‌بۆ، شاه‌بۆ.
- شه‌ب:** ماده‌یه‌کی سپی‌یه ژ عه‌ردی د‌ه‌ردکه‌فتیت.
- شه‌بانگاه:** هه‌نگۆری، چاخنی شه‌فنافتیدا.
- شه‌بانگا:** شه‌بانگاه، شه‌به‌نگا، باه‌نگا، بانگا.
- شه‌بگه‌رد:** شه‌فگی، بریتیه ژ مرۆقی نه‌ترس، هه‌س هه‌س.
- شه‌بین:** وه‌کی شه‌بی، ره‌نگی شه‌قی.
- شه‌ب نم:** خونا.
- شه‌ب چراغ:** شه‌فچرا، چرای شه‌قی.
- شه‌بکار:** کار شه‌ف.
- شه‌بکاری:** شه‌ف کار کرن.
- شه‌بکۆر:** شه‌فکۆر، شه‌وکۆر.
- شه‌بکۆری:** شه‌فکۆری، شه‌وکۆری.
- شه‌بۆ:** شه‌ورۆ، دیم شه‌ف (اسراء).
- شه‌پله:** ئیشه‌کی پیسه‌ ده‌ست و پی مرۆشان هه‌شک و بی‌بزاڤ دکه‌ت.
- شه‌پ:** به‌ری ده‌ستی یه، لیدان به‌ری ده‌ستی یه.
- شه‌پ و شۆپ:** شه‌پاله.
- شه‌پاله:** لیدانا جانده‌ره‌کی به‌ری ده‌ستی.
- شه‌پازله:** لیدانا روومه‌تی ئیکتی به‌ری ده‌ستی.
- شه‌پال:** جوان.
- شه‌پاله:** شه‌پاله.
- شه‌په‌وی:** چه‌په‌وی (یساری).
- شه‌په‌زیو:** مرۆقی شه‌په‌زیو، شه‌پ و شۆر بوی.
- شه‌په‌زیو:** مرۆقی شه‌پ و شۆر.
- شه‌په‌زه:** شیرزه، ئالۆز.
- شه‌په‌پان:** شه‌پلی شۆیان.
- شه‌پلی شۆیان:** تۆیان، تۆیان.
- شه‌پک:** هه‌فالی شه‌لی. و شه‌یی شه‌پکی گه‌له‌ک که‌فته، له‌هه‌له‌وییدا (شپک) هاتیه و (شپیک) ژ هاتیه (ته‌ماشای به‌حسی سه‌ده‌پوی بی لسه‌رحا پورداودی لسه‌ر خورده‌ ئافیستای، لاپه‌ری ۶۰ بکه‌ن).
- شه‌پلاخ:** شه‌پازله.
- شه‌پلاخه:** شه‌پلاخ.
- شه‌پلی شه‌پان:** شه‌په‌پان.
- شه‌پۆر:** شینی کرنا به‌کۆمه‌لی، شیه‌نی تیکرای بی به‌کۆمه‌ل.
- شه‌پۆکان:** په‌شۆکان، شپون، ئالۆبون.
- شه‌پۆکیان:** شری، ئالۆزی.
- شه‌پۆل:** قونگره‌دانا ئاقتی، پیلدانا ئاقتی (موج).
- شه‌پۆلدان:** قونگره‌کرنا ئاقتی (تموج).
- شه‌په‌ر:** په‌ر و بالی په‌له‌وه‌پان (ته‌یران).
- شه‌په:** که‌قتی بی به‌فری.
- شه‌په‌زله:** شه‌پازله.
- شه‌په‌شه‌پ:** ده‌نگی داودامانیت شوورکه‌ت و ته‌په‌وی، لرتشه‌چۆنی.

شهره کیش: ئەو کەسە کو شه خههی دکه ته سهه پشته دهواران و دبه ته خهه مانان.

شه خس: گۆزی مرقۆی ئایینی یه (ع، ک).

شه خسان: تینکچۆنا دهست و پێ گیاندارهکی ژبهه نه ساخی یهکی گرانته.

شه خساو: گیانداره که کو نه ندامیت وی خوار بوین.

شه خسیین: بنیره شه خسان.

شه خسیو: بنیره شه خساو.

شه خف: بان سواخان به گیتج یان بههه پری.

شه خل: چهه، نوغوردی بههه و سههنگه بههه.

شه خه لان: له قهه نداری، له قهه نداری.

شه خم: هه له دیرنا عهه ردی بهه بجهوت و کیتلانی، له ئاقیستایدا «شه خم» بهه عهنا شه قکرنا عهه ردی تیت و له فارسیدا ژی ههه ئەو مهه عهنا یه. وشه یه کوردی کو دبیتژن: عهه رد شه قکر ژ شه خم کرنی هاتیه و بدریژیا رۆژگاران هۆلی هاتیه، لات کیشانا جهوتیاری.

شه خبت: جه کرنا نه قیساندنی (شطب).

شه ته خار: مل باریک، ستوزاڤ.

شه ده: مشکی یه سههه رگیدانی.

شه دانه: توفقی قینهه یی، توفقی گوهو نیکی (بزه القنب) عهه ره به کاری بوویه بۆ (شه دانج).

شه را: (۱) بایه کی نه ساز و گهه رم و نه ههه مواره لدار و گیای ددهت و ههشک دکهت و مرقۆان نه ساخ دکهت (سموم)؛ (۲) ناقی ئیله کی کوردانه ژی.

شه راب: فه خاره که ژ میویر و تری جهیدکهه مرقۆی مهه ست دکهت (ع).

شه رابه خانه: مه یخانه (ع، ک).

شه رابه خۆر: عهه ره قهه خۆر، مه یخۆر (ع، ک).

شه رابه رگ: شهه ربهه دوو (ههه واگهستی: رۆژگهستی).

شه رابه روو: ئەو کەسە کو بایه شهه رای (سمومی) لیتدابیت و نه ساخ کهت.

شه رابه ره: شهه ربهه دوو، شهه رالیدای.

شهه رابه ی: رههنگه که وهکی رههنگی شهه رابه بیت، تیرهه یهکی عهه ره بیت کۆچه ره.

شهه رالیدراو: شهه رالیدای، سهه موم لیدای.

شهه راو: شهه راب، مهی، عهه ره ق.

شه به لوه: شهه فحه له.

شه به لکه: شهه پ.

شه به ان شه به ان: قان ههه دوو وشه یان دبیتژنه بههوکان دا دهست قوتانی بههه.

شه به یی: شهه پزه، ئالۆزیوی.

شه به یین: شهه پزه یی، ئالۆزی، ئالۆزیون.

شه به لادن: ئالۆز کرن.

شه به ییل: شهه به ییلک، شهه به یی پشت به ییل (مشط الکتف): «شهه به یی بهه ره به بکان یان شهه به یی بهه ره پکان» «بهه ند».

شهت: ئاقا مهه زن، روو باری مهه زن، تشتی بهه ره خوار و کهج (ع).

شه تاو: ئاقار، ئاقا کو تاقینه بن زکی دهه واری گر.

شه تات: دهه له سهه (تدلیس): «ئهف جه تهه قلید و شه تاتن، جه به تاتن تو دکی - سهه ری فیرو دهه ژینی بدوسهه د ئاه و که سهه» «جهه یی».

شه ته ره نج: ژ شهه ش رهه نگیشه عهه ره به کاری بوویه جهه ره یاری بهه کی مهه علومه نه سهه لی وی ئیرانی ئان ههه دیبهه لهه دبیتژن: شهه ش رهه نگ جهه کو ناقی شهه ش جهه ره کهه فرانه: ۱- شاه (ملک)، ۲- فرزان، فهه زین (حکیم، عاقل)، ۳- فیل، بهیل، ۴- ههسپ، ماهین (فرس)، ۵- ره (قلعه)، ۶- سهه ربهه یاز، بهه یاده (بهه باق، جهه دی).

شه ته ک: بهه یجان و شهه داندا توند.

شه ته لۆک: بهه لۆک، بهه ییلک، جهه له تووک.

شه ته ل: شتل، نهه مام.

شه ته ل جار: جهه پر شتل، جهه شتل زۆر، مشتهه ل.

شه ته لکه: جهه شتلان، شتلگا هه.

شه ته و بهت: پارچه پارچه.

شه ته و کو: بهه یتهه ژ دهه رب وهه شاندا بو ههه رجه بیت.

شه ته ره: شاهه ره، شاهی، رهه شاد.

شه ته خ: گیانداره کی کو ههه دوو دهه ست له بهه تال بو.

شه ته ختو: تهه مبهه، ههه ده دبیتژن: شهه حتو.

شه ته خته: سهه هۆل، قهه رهه (جهه د).

شه ته خل: بهه ووش، ئاشقال (زهاله).

شه ته خه: ئامرازێ قهه ش کیشانی بهه، ههه ده که بهه له ته دبیتژن شهه غهه (ئارامیه).

شه ته به یین: ئەو کەسە کو قهه شتی دکه ته سهه شه خهه ی و گرتهه دهه ت و رهه وانی بهه دهه ران دکهت.

- شهریه:** گۆزک (ع).
- شهریک:** بنیره شهریه (ع، ک).
- شهریه ت:** شیلیبا تشتی شری (ع).
- شهریه تچی:** ئەو کەسه کو شهریه تی درست دکەت (ع، ک).
- شهریه زه:** زاراقە که ژ شەبرزە ی.
- شهرانی:** شەرفرۆش (ع، ک).
- شەرفرۆش:** شەرفۆکی، مەردوم، نازار (ع، ک).
- شەرهلکەر:** فتنە تراش (مفتن) (ع، ک؟).
- شەرفرۆشتن:** شەرفرۆتن، شەرتراشین، مەردوم نازاری (ع، ک).
- شەرفەتۆپ:** تۆپانی، یاری یەکه بتۆپان لیک ددەن (ع، ک).
- شەرفەتۆپۆل:** یاری یەکه کو متلیت بەفری لیک ددەن (ع، ک).
- شەرفەجنتیو:** شەرفەدەف، شەرفەجین (ع، ک).
- شەرفە دەنووک:** شەرفە نکلاتی: «بووکە خەسوو شەرفە دندوک دکەن» (ع، ک).
- شەرفە دەندوک:** بنیره شەرفە دەنووک (ع، ک).
- شەرفە شوق:** شەرفە قۆج، قۆجانی (ع، ک).
- شەرف و شوق:** ئالۆزی، کەشمە کەش (ع، ک).
- شەرفە قۆج:** شەرف کرنا دو حیوانان بە قۆج و کەللە ی (ع، ک).
- شەرفە قۆجە قانی:** شەرفە بەر دەقانی (ع، ک).
- شەرفە گەپەک:** شەرف کرنا بچوکیت دوورە ندەکان (ع، ک).
- شەرفە نگیتز:** شەرفە لکەر، شەرف فرۆش (ع، ک).
- شەرفە مۆلکت:** شەرف و هەرا و هوریا (ع، ک).
- شەرف:** فەیت.
- شەرف مسار:** شەرف مزار، فەیتتبووی. شەرف مسار کوردترە ژ شەرف مزی.
- شەرف مساری:** فەیتی.
- شەرف شکان:** شەرف شکیان.
- شەرف کردن:** شەرف کرن، فەیت کرن.
- شەرف مگا:** شەرف مگە، بریتیه ژ پاش و پیتشا مرفۆقان (عورە).
- شەرف مگە:** جەت شەرفی.
- شەرف من:** مرفۆقی شەرف من، ناقی گوندەکیە لکوردستانا عیراقی (ناکری).
- شەرف مندە:** شەرف مندە، شەرف من، شەرف مزار.
- شەرف منە:** شەرف من.
- شەرف منی:** (۱) شەرف کردن؛ (۲) نەوعە هژیرە کە.
- شەرف مۆک:** مرفۆقی بشەرف
- شەرف:** شەرف: شەرف.
- شەرف مەزار:** شەرف مە سار.
- شەرف مە ساری:** شەرف مە زاری.
- شەرف شکانن:** خۆزر شەرف کرن و بستە کرن، شەرف شکانن.
- شەرف مۆتون:** شەرف مۆک.
- شەرف وال پیس:** دامەن پیس.
- شەرف ماوەر:** شەرف پەیدا کەر «شەرف + ئاوەر».
- شەرف مگین:** شەرف مناک، شەرف مزار.
- شەرف مناک:** شەرف مندە، شەرف مگین دوو وشە نە بەلی لئاقیستایین هەر دوو یەک مەبەست ددەن نانکۆ شەرف. د کوردیا جوزوی ئەول مەعنا شەرفی هەلگرتیه و جوزوی دوی «گین» وەسفی ئستمراری یە.
- شەرف مندەگی:** شەرف مزاری، شەرف مگینی.
- شەرف زه:** هاتیه عەرەبکاری کرن بۆ (شرفس) ی نەحە جمتی.
- شەرف گه:** (۱) جی شەرفی، مەیدانی قادی، هەرفە تی تشتی (ع، ک؛ ۲) ئۆرتی هەر تشتەکی، هەرفەت (اوج).
- شەرف وال:** دەمەرفۆیان، دەرپ، عەرەبکاری بوویە بۆ (شلوال).
- شەرف:** زاراقە کە شەرف (۶۰).
- شەرف:** شەرف (۶۰).
- شەرف کردن:** بارانا زۆر بناف دەست پیکرن.
- شەرف سەپەر:** گولە کە وەکی گول جۆری یە.
- شەرف تیر:** چە کە کە شەرف سەپەر فیشەکان دخت.
- شەرف سەتە:** هەیفنا نیسانی یە کو ۳۰ رۆژن.
- شەرف:** ژمارە یە کە لمابەینا پینج و حەفت دایە.
- شەرف ناگر:** شەرف تیر.
- شەرف تیر:** دەبانجە یە کە شەرف گوللە ی دخت.
- شەرف خان:** شەرف خانە.
- شەرف خانە:** ئەو تەنگە کو ژ ناقدان شەرف خانە لێهەبن.
- شەرف ئیک:** شەرف ئیک.
- شەرف ئیک:** ئیک ژ شەرف شان (سدس).
- شەرف بەندی:** دیلە وار، خودان چەپ و چویر، وشە یەکی ئەهرفیە نیە: «شەرف تەقەل و مانگە شەرف؟» "پەند".
- شەرف گۆشە:** شەرف پالوو.
- شەرف پالوو:** شەرف سووچ.
- شەرف دەره:** جەهاتیت شەرف مین: راست، چەپ، پشت، پیتش، سەر، بن.

شەش گەت: ب دو مەبەستان ھاتیبە: ۱- ئەو ئاشە کو ھەر
 بەشەفی کار دکەت، ۲- بریتیبە ژ مروۆفی دلیر و نەترس،
 گۆرانى بێژى فەرموویە: «کچکى ئەز مېترەک چیمە - ئەز
 شەوگێرئى شەویمە».

شەقشەقۆک: شەقشەقینک، شەقشەرەست.
شەقشەقینک: بێتەرە شەقشەرەست.
شەقشەرەست: بێتەرە شەقشەقۆک.
شەقکۆر: شەوگۆتەر، ئەو کەسە ژ بەر زەعیفیا چاڤئى خۆ بەشەقئى
 نابینیت.
شەقنم: شەونم، شەب نم، قەرەو، خوناڤ، سەھۆل.
شەقە: شەو، خەنیم.
شەقى: (۱) زادئ کومایبە سپیدئ: (۲) شەواژۆ، چەراندنا پەزى
 بەشەقئى، رى چۆنا بەشەقئى، شەقئى.
شەقئى: (۱) چەراندنا پەزى بەشەقئى: (۲) وەكى شەقئى، رەش
 وەكى شەقئى، خوار و خەلە کدار وەكى ماری رەش. "جزیری"
 فەرموویە: «شاهی جەقئى خەمژى رەقئى - ماری شەقئى
 ئیساند ئەقئى / دەرد و بەلا وین چۆھەلا - عومرەک مەلا
 مەخمور بوو».

شەق: (۱) لیدان، لیدانا گۆزى بکاشۆ، بەلئى شەک کوردترە؛
 "جزیری" فەرموویە: «میشلى گۆبئى بئى سەر و پا بوومە بەر
 زەرب و شەکان - لەو ب چەوگانا جەفایا خە ژ دل ھوور
 کرین»: (۲) ناڤئى وى دەنکیە کو تەشتە لتەشتەکی بەدن
 بەکەت: (۳) تەرەک، نەکوردیە (ک، ع): (۴) چەوتەکا
 میتوی، کوبشەکرنا میتوی.
شەقەمشار: دو واژەنە: «شەقە» کوردیە، «مشار، منشار»
 عەرەبیە ئانکۆ مشارى دودەستە.
شەقام: خیابان.
شەقاو: پێگاڤ.
شەقار: کەلشت (ع، ک).
شەقار شەقار: تیک تیک (ع، ک).
شەقەزەلە: ئەو دەنگە کو ژ لیدانا بەرئى دەستی تیت، وەكى
 لکەسەک بەدن. زەلە ژ سیلییە فارسىشە ھاتیبە، لیدانا
 بێرە دەستیە.
شەقال: شەکال، (شەکال کوردیترە).
شەقان: شەقئى.
شەقانشەق: سەرانسەر.

شەش بەک: شەشەک.
شەشدانک: عەردئى کو لمابەینا ھەڤشکان نەبووبى، سەرپاک.
شەش و بێش: بریتیبە ژ دوو دلیبى (متردد) (ت.ک).
شەش تووک: شەش بیست، شەش، پۆست.
شەش لوو: شەش لو، کاغەزەکە ژ کاغەز تیت یاری و قوماری،
 شەش توک.
شەشەکان: شەشەلان.
شەشەک: شەشەلان، میتەر.
شەشەلان: شەش روژ تیت مانگئى شوالى یە کو پاشى جەژنا
 رەمەزانئى کوچەکا خەلک دوان شەش روژان بروژى بئى.
شەش لا: شەش دەر، شەش سووچ.
شەش کلک: شەشە.
شەشە: شەشۆ.
شەشۆ: مروۆقئى بەشەش تەبلا.
شەعموز: شەمبۆز، ژ چەمووشى ھاتیبە عەرەبکارى کرن بو
 (شموس) ی.
شەعن: بزنا بەلەک.
شەغره: شەخرە.
شەغره کیش: شەخرە کیش (ئارامى، کوردی).
شەفت: قیچ، خوار، چەفت، کەچ، نامرازەکی ترمیتلئى یە.
شەفتالوو: خۆخ.
شەفادی: شەفتەر، پێرئى شەو.
شەفتى: شەفت، خوار، قیچ.
شەفەلە: شەفەللاج، جورە دارەکە بەرە ددەت بکیرئیشا
 (سکری) تیت (ع).
شەفەللاج: شەفەلە.
شەفتووور: کەچ و خوار.
شەف: شەو: «ئەگەر شەف رەش بوو، تورەشتر بە» "پەند".
شەفخشک: شەغخشت.
شەفخشت: نەوعە ترۆزى یەکی ئاقى یە ھەتا گەزەکیژى درێژ
 دبیەت.
شەفخوونى: شەببەخون، ھېرش برن سەر دوژمنى، توله ستاندى.
شەقەر: کەسەکە کو بەشەقئى ژ دەرڤە بیت.
شەقۆنک: جەژنەکی ئیزدی یانە ھەتا سپیدى نانڤن و تاوعەتئى
 دکەن، ئەسلى وى «شەوئۆرە» یە.
شەق چەرین: شەقئى، گەریانئى شەقئى.

شه قاشهق: شه قاشهق.

شه قار: پيگاف، پيگاف، شه قام.

شه قار شهق: شه قاشه قين.

شه قبرن: شهق بردن، تيك بون، دهره زيرن (ع، ك).

شهق تيه لدان: هلدان لتشته كي به شهق.

شه قاشه قان: شه قاشه ق.

شه قاشه قه: خشخشو ك.

شه ققه: دهنگه كه لماه پينا ته په و ته ققه پيدا تيته گوهى مروقى.

شهق كرن: شت و په ل كرن (ع، ك).

شه قل: (۱) ده په دارهك هندهك نقيسين يان نه خش تيكولايينه بيه دران پي نيشان دكهن دا كهس نه شيت بدزيت؛ (۲) نيشان، دروشم. "مهولهوى" دبئثيت: «دټيم نالچه كهى داخ دلهى پرهوون - شه قش هانه روى گهر داراى دهروون؛ "جزبرى" فهرموويه: «تهو بووقه له م، تهو بوو عه قل - لهو پي حه ديسي دانه قل / دهر يايي علك تهو بوو شه قل - ته فسيلي علمي جومله دا». «شه قل» واژه يه كي كوردى بي ره سه نداره و عهره بكارى بوويه (ئاراميه).

شه قل شكانندن: برتبه ټ شهرم ئينا ئيكي و سه خه برنا وي. ناقمرؤقان دبئزن: «جانگو مروقه كي شه قل شكينه».

شه قل كرن: شه قل كردن، نه خش كرنا بيده رى بشه قل.

شه قله: شه قل، تهو دارن كو كار بته ي پي داره راندكهن.

شه قويهق: تشتيكو لهت لهت و پارچه و پرت بوى.

شهق و ش: تشتيكو ش و لهقبويي.

شهق و شوق: ش و وپ.

شهق و شوق: په رسيق، ههرمى بي كيشى، كوزوسك.

شه ققه: شه قاشهق، شه قل پي شه قه.

شه قه هوز: شه قينا ب هه قرايى.

شه قه به ند: ره خت فيشه كانه تهو ويكو دهر دوران دادنين.

شه قه كرن: يارى كرن، پرتكرنا تشتي.

شه قكيش: كه سه كه كو ههر داران شهق بكهت و بكيشيت.

شه قه مشار: مشارن دوو دهسته كيه كو داريت مه زن پي فلق دكهن.

شه قه ميتو: چه وته كي ميوي، كويشه گره.

شه قين: كاشووانى.

شه قيه له: پارچه، چه رمه كه ټنك تيه خنه سه رلايه كي رانن خو سه ر جلكاهه دانه شى سه ر بادهن و جلكيت وان نه دريت.

شه قله قرون: ئاغله ويك، وشه يه كي نه هريمه نيه و نه توردي يه.

شه قله فسانى: هيلكه روون، وشه يه كي نه هريمه نيه، چه قله فسانى.

شه ك: (۱) به رخت دوو ساله يه؛ (۲) ليدان، شهق.

شه كار: ميگر.

شه كال: پيلاقي كه رچه ك، روفى.

شه كان: هژيان، ته كان.

شه كانندن: هژانندن، لقانندن، ئينان و بردن، هژانندا تشتي بباي.

شه كاننده وه: راوه شانندن.

شه كانن: شه كانندن.

شه كانه وه: له رزانده قه يي تشتي.

شه كر: تشته كي سپى و شيرينه ټ له قه نى يان ټ چه ونده رى درست دكهن.

شه كراو: شه ربه تا شه كرى.

شه كراو قه خارن: قه خارنا شه ربه تا شه كره.

شه كر په نير: جوړه شه كره كه وه كي هه قير پان دكهن، كاكله گوز و باهيفان دكهن سه ر (لوزينه).

شه كر خنده: كه نينا گر نئين.

شه كر خنه: شه كر خنده: «ئيرؤ شه كر خه ندى برين - ده ستي سپى زه ندى برين / ديسا بگو قه ندى برين - دهر دى مه لى دهر مانه ره قس» "جزبرى".

شه كهت: ماندى (تعبان)، "مه حوى" فهرموويه: «دل شكه ستي تير كيم؟ چاوى بزاني مه گه».

شه كردان: ئامانه كي جوانه شه كرى تيدكهن.

شه كر شكين: ته فشى يه كه شه كرى بيده شكين.

شه كر له مه: خوارنه كه ل شه كر و گوز و ئارى چيدكهن (ك، ع).

شه كر هپاو: شه كر زه لام.

شه كر زه لام: مروقى خو ش خو، زمان شرين.

شه كر هژن: ټنا نه خلاق تازه و شرين زمان.

شه كر خه ند: شه كر خه نده.

شه كشه كان: هژيانا تشته كي به ر سیتگى باى.

شه كه مر: تهو كاقره كه كو ئاقس بوى.

شه كه: دټله به رازى يه كساله.

شه كهت: وه ستاي، ماندى.

شه كه تي: ماندياتي، وه ستان.

شه كه ره باوى: شه كر باهيف، باهيفى شرين (شه كر باوى كورديتره).

شه قاشهق: شه قاشهق.

شه قار: پيگاف، پيگاف، شه قام.

شه قار شهق: شه قاشه قين.

شه قبرن: شهق بردن، تيك بون، دهره زيرن (ع، ك).

شهق تيه لدان: هلدان لتشته كي به شهق.

شه قاشه قان: شه قاشه ق.

شه قاشه قه: خشخشو ك.

شه ققه: دهنگه كه لماه پينا ته په و ته ققه پيدا تيته گوهى مروقى.

شهق كرن: شت و په ل كرن (ع، ك).

شه قل: (۱) ده په دارهك هندهك نقيسين يان نه خش تيكولايينه بيه دران پي نيشان دكهن دا كهس نه شيت بدزيت؛ (۲) نيشان، دروشم. "مهولهوى" دبئثيت: «دټيم نالچه كهى داخ دلهى پرهوون - شه قش هانه روى گهر داراى دهروون؛ "جزبرى" فهرموويه: «تهو بووقه له م، تهو بوو عه قل - لهو پي حه ديسي دانه قل / دهر يايي علك تهو بوو شه قل - ته فسيلي علمي جومله دا». «شه قل» واژه يه كي كوردى بي ره سه نداره و عهره بكارى بوويه (ئاراميه).

شه قل شكانندن: برتبه ټ شهرم ئينا ئيكي و سه خه برنا وي. ناقمرؤقان دبئزن: «جانگو مروقه كي شه قل شكينه».

شه قل كرن: شه قل كردن، نه خش كرنا بيده رى بشه قل.

شه قله: شه قل، تهو دارن كو كار بته ي پي داره راندكهن.

شه قويهق: تشتيكو لهت لهت و پارچه و پرت بوى.

شهق و ش: تشتيكو ش و لهقبويي.

شهق و شوق: ش و وپ.

شهق و شوق: په رسيق، ههرمى بي كيشى، كوزوسك.

شه ققه: شه قاشهق، شه قل پي شه قه.

شه قه هوز: شه قينا ب هه قرايى.

شه قه به ند: ره خت فيشه كانه تهو ويكو دهر دوران دادنين.

شه قه كرن: يارى كرن، پرتكرنا تشتي.

شه قكيش: كه سه كه كو ههر داران شهق بكهت و بكيشيت.

شه قه مشار: مشارن دوو دهسته كيه كو داريت مه زن پي فلق دكهن.

شه قه ميتو: چه وته كي ميوي، كويشه گره.

شه قين: كاشووانى.

شه قيه له: پارچه، چه رمه كه ټنك تيه خنه سه رلايه كي رانن خو سه ر جلكاهه دانه شى سه ر بادهن و جلكيت وان نه دريت.

شەلەم شیتوین: دارەکی سەرپانە شیلمی کەلاندی پێ تیکفە ددەن.

شەللاق: بەعنا جلدە درستترە ژ ماناییت دی.

شەلتەفان: پزەشک یار (مضمدا).

شەلمەین: گراری کوز شیلەم و ساقاری درست دکەن.

شەلوال: شەلوار.

شەلوار: ئەو لباسە کۆوەکی دەپێت یی دکەنە پێ خۆ، ئەف واژەپە ژ دو کەرتان پیکهاتیە: «شەل + وار». پاشکۆپەکە مەعنا شەبەهی، خاوندی، لاتیقی دگەهینیت تانکۆ وەک شەلی، خودان شەل، شەلەکی لاتیق.

شەل: ئەو ژێ هەر شەلوارەکی کوردیە. هەندەک دبیتن: «شەروال، شەروار» بەلێ خەلەتە.

شەل و شەپک: پەشمە و بەرگوز، رانک و چۆغەل.

شەلیک: بەرفرکەکی فرۆتەپە وەکی شیرپالیتی دادنیتنە سەر دەقی ئامانیکۆ شیری دەوشنە تیدا داچ تشت نەچیتە ناڤ شیر.

شەلال: فر، کیم توڤ، کیتلیت دورباری، دو ریا ریک و کیتلیت وی ژتیک دورور بن.

شەلتە برینان: پنیکا برینا (رقعە الضماد، ضماد).

شەلاندن: روتقە کرن.

شەلتروک: پشلویک.

شەلیت: وەرپەکە ژ وەرپسی عەدەتی زراقتەرە. رەنگە کوردکاری بوبیت ژ (شریط) ی عەرەبی (ع،ک).

شەمار: زیقریقە، هەزارپێ.

شەمال پا: دەواری خۆش روپە، رەهوان.

شەمال: شەمالک، موم.

شەمالک: بایی شەمالی، شەمالا گچکە (مشعل).

شەمشاد: کنیر، شمشاد.

شەمال: بایەکە ژ دەستی قیبلتیقە تیت.

شەمدان: شەمدان (ع،ک): «دلم بەرپێ لەکەزیانت - رەها نابم لە چاوانت / لە پەنجەیی نازک و جوانت - گرم گرت بومە شەمدانت» «هەژار».

شەماق: شەقەزلە.

شەمالی: شەمسالە.

شەماموک: شەماموکە (ع،ک).

شەمامۆکە: شەمامە (ع،ک).

شەکرە بادام: شەکرە باهیڤ، شەکرە باوی.

شەکرەخەن: شەکرەخەنە، شەکرەخەندە.

شەکرەگریان: کەنی گری، گرینا کەیف خۆشی پێ.

شەکرۆکە: ئەو ژنە کۆخو جوان بکەت ناڤ زەلامان سەمای بکەت.

شەکشەک: ئەو پیتلاف یان جلکی دریاپە کۆ لەگەل بریقەچۆنی تەکەتەک ژێ بیت.

شەکەمێ: ئەو شەکەمی یە کۆ داخلی سالا دووی بیت.

شەکەمینگە: شەکەمی.

شەکەتیر: شەکە تیرێ دو سالی یە.

شەکی کال: ئەو شەکە می بەیە کۆ هیتتا نەزاییت.

شەگە: (مرحبا)، ئەسلی وی «شاد + گە» یە تانکۆ شادی پێ.

شەگەل: کەری یەکە کۆ هەمی شەکە تیر بن.

شەل: (۱) شەلە، گیانداری کۆبلەنگیت، عەرەبکاری بوو بو ژ ئەشل؛ (۲) تاخرار، ئەو زەقی پێ نیزیکی جۆکی بیت کۆ ئاڤی بدیلینیتە تیدا، رانک.

شەلتە: سرا پاییزی، شەلتە ی کۆکاری پیدکیشن (ئارامیە).

شەلاخ: شەلاق، قامچی (جلدە).

شەلاخکاری: شەق لئیکیدان، دارکاری کرن، شەلاق لیدان.

شەلاق: هەلمەت، پرکیشی، شەلاخ (جلدە).

شەلالە: دورمانیکۆ دبیتن شەلال، دورباری فرکیتل (ع).

شەلاندن: رووتقە کرنا ئیکێ ژلای ریکرانیقە.

شەلتاخ: شلتاخ، گیتچەل و تیکفەدان، هەم دبیتنە مرۆڤی فتنە تراش (ت).

شەلتاخ: شلتاخ، گیتچەلی، ئاژاودە تراش.

شەلتاخ کرن: شلتاخ کرن و تیکفەدان کرن، فتنە تراشین.

شەلخە: شلخە میتش، پورەهنگ (ئارامیە).

شەلغە: شەلغە، ناڤی گوندەکی کوردانە لپارتزگەهی هەولیتیری یە.

شەلمە: زیوانی ناڤ دەخلان.

شەل و پەت: تشتی لەت و پەت، کەل و پارچە.

شەل و شیت: مرۆڤی شپ و عەقل سڤک و شیتۆکە و ناھەموار.

شەلەولەو: پرپیت، هەلەباس.

شەلووف: دیکلی هیژ بانگ نەدای.

شەلین: لەنگین.

شەلەکە: کەلەبەرەکە کۆ لچۆکا ئاڤی پەیدا دبیت.

شەلەم: شیلەم.

شهمامه: تشته‌کی رهن‌گاوره‌نگ و خری و خالخاله و بیتن خو‌شه وه‌کی گۆندۆری یه به‌لی گه‌له‌ک کچکه‌له‌یه.

شهمبلیک: قومام.

شهمبۆز: ده‌واری پیتن هاقیژ، چه‌مووش، سه‌رکیش.

شهمه‌ک: چل می‌ره، چلمرده.

شهماله‌ی نوور: نه‌ستیرۆک، گۆله‌ستیره، ستیرستیرۆک.

"مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «چون شه‌ماله‌ی نوور گرگ‌رانه - په‌ی پاس ماران زه‌نگ زرانه».

شهماله: شه‌مانه، روونیشتنا ژنی یه لسه‌قیته شه‌مبیاندا لسه‌ر سی‌ریانه‌کی دا و له‌گه‌ل نیسه‌ته هاقیسته دلیدا (نانکو نیسه‌ته‌کی د‌لئی خو‌دا دگریت). نه‌فجا نه‌گه‌ر ژریواره‌کی کو لوئی ریکی هات و چۆنی دکه‌ن ناخفته‌کی خوش گولیو نه‌فه دیکه‌ته نوقلانه‌ی چیبوو و ناوی تشتیکی وئی د‌لئی خو‌دا گرتی و نه‌گه‌ر گۆتته‌ک ناخۆش ژ ریویاران بیست نه‌فه دیکه‌ته نوقلانه بو پیکه‌هاتنا وی کاری.

شهماره: راهژیان، راخشیان (زحف).

شهمتاندن: ده‌قژی به‌ردان، هیلان، ازژی ئینان (صرف النظر).

شهمزین: لوله‌خوارنا پرچی، قومچین، بچرچ چۆن.

شهمتی: شمتری، بریتیه ژ کۆری، (وشه‌یه‌کی نه‌هریمه‌نیه).

شهمتین: شه‌متانندن.

شهمن: بیایو ئایینی لکیش زه‌رده‌شتیان.

شهمبه: شه‌مبوو، شه‌مبی. شه‌مبی ژ شه‌مبه‌دی ئاقیستایی هاتیه و هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن بو (سبت) و لکوردیدا ته‌نی «د» ژئی هاتیه فه‌دان.

شهمشه‌مکۆز: شه‌مه‌له (خفاش).

شهمه‌له: شه‌مه‌له کۆزه.

شهمه‌له کۆزه: شه‌مه‌له کۆیره.

شهمه‌له کۆیره: بنیره شه‌مشه‌مه کۆز.

شهمه‌له: شه‌ملک.

شهمه‌له: جل نقیژ.

شهمه‌له‌لوله: دکه‌نه ده‌رمان بو نه‌خوشیا مفایی ژئی وه‌ردگرن، شه‌مه‌لیله، جوهره که‌سکاتی به‌کن خواره‌مه‌نی یه.

شهمه‌له‌لوله: بنیره شه‌مه‌له لوله.

شهمه‌له‌لویک: » » .

شهمبلیک: » » .

شهم: تاری (ظلیل).

شهمتین: هه‌خلیسیان.

شهمچک: دیله‌وار، فیلباز.

شهمزای: قورمیجایی.

شهمه‌تلکینه: شانه هه‌نگینی شلخه‌ی بی نازک و پاک و سپی.

شهمه‌نیخه: ده‌ست و په‌نجه شه‌فراند، نانکو چه‌نگ کرنه ناخ چه‌نگیت ئیکو دوو ناقتجا دو که‌سان.

شهمراندن: هیلان، ده‌سژی هه‌لگرتن، ده‌ست ل کاری هیلان:

«سافی شه‌مراند شه‌خار دوردی - مانه‌ندی ده‌ری لسانی کوردی» "خانی".

شهن: شه‌نه، مله‌یب (مذرات). داره‌کی دریژه و پینج ددانه‌ی هه‌یه بو کاری خه‌رمان و دانه‌بای ره‌خیسی، هووره قرشوقه‌واله‌که کو دکه‌نه ته‌نوری ده‌میکو پیچه‌ک سارقه‌دبیت دا ته‌نور بشاریته‌فه.

شهن کردن: شه‌نه‌با کردن، دانه‌بایی بی‌ده‌ری ژ قرشینی که‌فتی بو رووسکرنا ده‌خلی بشه‌نه‌ی.

شهن‌گ: جوان، نه‌رم، شل و مل، شوخ، ژ وشه‌ی «قه‌شه‌نگ» ی هاتیه داتراشین.

شهن‌گله: دوو‌گوز یان دوو‌باهیث یان دو ماری کو جۆتک بن و پیکه‌فه‌نووسایی بن دبیتنی: جۆتک.

شهن‌گله به‌ره‌که‌ت: شه‌نگله‌به‌ره (ک، ع).

شهن‌گول: شه‌نگله، شه‌نگ.

شهن‌گه: شه‌نگ.

شهن‌گه‌به‌ره: شه‌نگه‌به‌ره‌که‌ت (ک، ع).

شهن‌گه‌سووره: ستینگ.

شهن و که‌و کردن: جه‌ختی کرن، مجدی کرن.

شهنه: شه‌ن (مله‌یب، مذرات).

شهن‌بۆز: شه‌مووس، شه‌مبۆز، سه‌رکیش، وشه‌ی شه‌مبۆزی بو ده‌واری پینهاقیژ، مه‌جاز بکار هاتیه، چکو کورد شه‌مبۆزی مه‌عنا ده‌واری پینهاقیژ بکار دبه‌ن به‌لی مه‌عنا‌یه‌کی مه‌جازی یه، نه‌مه‌عنا‌یی حه‌قیقی سه‌رکیشه به‌لی مه‌عنا حه‌قیقی و مه‌جازی ژیک نه‌دوورن.

شهنه‌وا: شه‌نه‌با، «و» و «ب» د کوردیدا پینک تینه‌گوراتن.

شهن‌ناخ: تاییت داری بری.

شهن‌گ ل خودان: بسه‌ر خو‌فه‌هاتن ژ نه‌ساختی یه، ته‌کان دان.

شهن‌گه‌بی: بی شه‌نگ، داره‌کا جوان و شل و مل.

- شهندي شووړ:** شه پرزه.
- شهواره:** (۱) لبر بهرزه يی، لي تيکچون؛ (۲) گرتنا ته يران لتاريا شهقي بفانوسې يان چرای.
- شهو:** شهف، بهرامبهري روژي، ژ روژ تا فا بوون تا روژهلالت.
- شهووک:** بهرکه دادنينه بن سهرئ مندالی تازه هاتيه دونيايي تيدگن کو شهوه (ام الصبيان) نه وپريت نيزيکی وی مندالی و دهیکا وی بيت نه گهر نهو بهر نک وان ههبيت يان لېن سهرئ وان بيت.
- شهووار:** شهوگار.
- شهوواره بون:** لبر بهرزه بونا گيانداري، شهف لي تيکچون، سهر ليتيتيکچونا کيانداري لبر نيزيک کرنا روڼاهي يی و چاره کيدی که تنه ناڅ تاري ياتی يی.
- شهووار گرتن:** شهوواره بون.
- شهوواژو:** شهفين کرنا پهزی.
- شهووشينک:** شفشينک، داره که بهرکه وهکی باهيقي ددهت نه گهر خوښ بکن تيته خوارن.
- شهووال:** شهروال.
- شهووال بين:** بهندوخين، دوخين.
- شهوواندر:** شهوواندر، (چه وندهر کوردپتره).
- شهوويو:** گيايه که بهلگيت وي وهکی بهلکتي بينه گولهکی زور بينخوش دگريت و بشهقي بيتن ددهت.
- شهوولهوهر:** شهفين.
- شهوودهر:** شهيدهر، چه ودهر، چادر (لخاف).
- شهووه:** چهولهک، داهو، هيولا، جاندهرهکی نهفسانه يی و ترسيتهره.
- شهوويدار:** نهو کهسه کو بشهقي هشير بيت نه نقيت.
- شهوويداري:** شهف نه نقستي، شهف گرتی.
- شهوويتری:** شهف بوړاندن (مسامره).
- شهووت:** نازاره که لگوهيت پهز و گيا رهشان پيدا دبيت.
- شهووتا:** جوړه تايه که کو ههر بشهف لمروفي دته شقليت.
- شهووجومعانه:** خيتر و خوارنه که کو بشهقيت نهيني بخيرا مريان بهلاڅ دکن (جزيي دووي ژ وشه ي عهره بيه) (ع،ک).
- شهوچرا:** (۱) چرايه که کو بشهقي دبه نه نيچيرا تهير و تهوالان؛ (۲) شهوچراغ.
- شهوچهره:** خوارنه که کو دشهقيت زستانان دا دخون وهکی گووز و ميتويژ و باهيق و فستق و چهرزيت دی.
- شهوچهره ز:** شهوچهره.
- شهوولهک:** چهولهک.
- شهوچهره له:** شهوچهره.
- شهوخونی:** بنپره شهبيخونی.
- شهوخهف:** پيخهف، نقين.
- شهووپير:** کهسه که کو بشهف ئاڅان يی بکهت.
- شهووپيري:** ئاڅان بشهقي.
- شهووپرو:** شهوپرو.
- شهووپرو:** نهو کهسه کو بشهقي ريکته (اسراء).
- شهووپري:** ريڅهچونا شهقي، شهوپرو.
- شهووزوسان:** يه کهم شهقي زستان يه کوژ هه می شهفان دريژتره، يه لدا.
- شهووزن:** دوزا دهرگه ي.
- شهووسکل:** په خويي کو هاتيه جه نجر کرن به لي هيت درست هوورقوت نه بوييت.
- شهووسوتک:** کولکه که لدهستي يان لپي ديت گلهک بيته.
- شهووسوتکه:** سوژک، نه وعه پيشوويه کی نيشداره و بوته زور هووره، دبيژني سوژک.
- شهووسوو:** سپيده زوو، بهري به يانی.
- شهووشين:** ترنج، شاشبون (ع،ک).
- شهوواندر:** چوغه ندر، چه وندهر، نهغه هه می د کوريدا بکارتين. چه وندهر سي قسمه: ۱- چه وندهر رسمي؛ گه وره و شرينه و بکه لاندی دخون و بخاشي جي ئالفی بو چه يواناتان دگريت، ۲- چه وندهر فرنگي تيفل و گزشتي وي رهنگ سوژه و هند شريني نينه، نه وزي د هندک خوارنان بکارتيت، ۳- چه وندهر قهندی کو ههم دبيژني چه وندهر سهنه تي. ره هيت چه وندهر هه تا ۳۰ سانتيان د عهرديدا دچيت و چه وندهر قهندی بجوړه يه کی ئوزتي (متوسط) ژ ۱۴ هه تا ۱۸ دهرسه ماده يی شهکری تيدا يه.
- شهوچراغ:** گه وهر، دور. "مهوله وي" فهرمسويه: «دانه ي شهوچراغي خه زانه ي ههستي - مهزه ي نه شه عهشق باده په رستي».
- شهووق:** چريسکينا هندک تشتان، روڼاهي (ع،ک).
- شهوواره:** شقاره، شقه دار ي تهري.
- شهووله:** شولله (خرج).

شه وکلاو: کولاشی شه قی، جوړه کولاشه که ساده مروث دبیتن نه کهر نیک بشه قی بکه ته سه ری خو وه کی جنیان ناهیتنه دیتن.

شه و بهرات: جهژنه کی نيزديانه، هشیار دمین هه تا سپیدئ.

شه وه: دهرده کی پیسه توشی بچوکیت ساقا دبیت و نه نامیت وان شین دبن و دمرن، ژبه ر هندئ یه نه فسانه بیت جاهلان دبیتن شه وه پیره ژنه کی جنی یه و مندالان بسا قیای دخنه ندقینیت.

شه و کوک: نه و کهسه کو له رده کی بلند و راهندافی مروثان گازی خه لکی بکه ت.

شه و گا: نه و عه رده کو په ز بشه قی تیدا فه حسین وه کی کو تانی و شاتری ژ دهر قه ی گوندی درست دکهن.

شه و گار: نه و دهمه ژ روژاقای هه تا روژهلان تی دبیتن شه وگار.

شه و گورد: جانده رکه وه کی مارمیلوکیه به لی نه شه بمروثانقه دده ت و بشه قی دگه ریت.

شه و گهر: حهس حهس، گه زمه (حرس لیلی).

شه و کوژ: نه و کهسه کو بشه قی نابینیت.

شه و کوژ: شه و کوژ.

شه و له بان: بانگیز، نه جنه یی نه فسانه یی یه.

شه و له وه: شه و خوژ، نالیکا کو بشه قی دده نه حیواناتان.

شه و مه نده: شه و هسار، زادی شه قی.

شه و مه نه: شه و مه نده، شه قی فه مای (بانت).

شه و نشین: نه و کهسه کو بشه قی نه نقیت.

شه و هساره: زادی شه قی (بانت).

شه و زه ننگ: شه قی تیری بین تبلچا، شه قی زه ننگ.

شه و هکی: کرنا کاره کی لدووماهیا شه قی.

شه و بیین: نه و هسک بوون و گه شتتا گولا ده خلی یه به ری وه ختی خو.

شه و بیتان دن: شه و تان دن، سوژان دن بناگری.

شه و یلاک: چه نه ی ژیری، قه برغه (الفک الاسفل).

شه و یلانک: چه نه یی ژیری.

شه و یلکه: شه و یله، چه نه ی ژیری یه.

شه و ی: نه و تشته کو لسه قی مابیت هه تا روژ، گرای شه قی، نافی شه قی، نانن شه قی، هتد...

شه و یلاک: شه و یله.

شه و یلکه: شه و یله.

شه و یله: هه سستی کیت نه ولا و نه ولای ده قیه کو ددان لسه ر شین بوینه ژلایین ژیری، چه نه، چناکه، لاجانک.

شه و یین: شه و اوژو، شه قین، شه وه کی بهاریه کو باران هاتبیت و پاشی خوش کربیت.

شه و گیزی: میزی شه قی، دلیر، گه زمه.

شه و نفیژ: کهسه که کو بشه قی پشتی هشیارونی نفیژان بکه ت (تهجد).

شه و تین: سوژن.

شه و تان دن: سوژان دن، سوژان دن.

شه و نامه: به لافوکیت نه هینی (نشریات سربه).

شه ه: (۱) شاه؛ (۲) ته راتیا نافی.

شه ه باز: شاهین، بازی مه زن: «زه هی شاهین و شه ه بازی» "جزیری".

شه ه بال: شابال، شاهه ر، مه زترین په ر.

شه ه پهر: شه ه بال.

شه ه بانو: شاه خاتون، ژناشاهی (ملکه).

شه ه بنده ر: شاه بنده ر.

شه ه لوت: شاهه لوط، دارا به روین جو ری باش.

شه ه ر: باژیری.

شه ه رانی: شه ه رانی (اداره الامن و الشرطه، بلدیه).

شه ه ردار: شاریده ست (رئیس بلدیه).

شه ه راری: بنیره باژیرفانی یا ژیرقان.

شه ه رستان: (قایمقامیه).

شه ه ریار: حاکم، مه زنی باژیری (ملک).

شه ه له وه نند: شاسوار، شوره سوار، میترچاک، دلیر، نازکه ر.

"میرنه سادین" فه رموویه: «گران به ندم دبه ندیدا - د قه پیدا شاهن شه ه بازان / دو سه ر په نجه دزه ندیدا - گه شتن یه ک شوی بازان / دده ستن شه ه له وه ندیدا - بشاهینی و رمبازان».

شه ه له وه ندی: نازه نینی.

شه ه ریوه ر: هه یقا شه شتی نیرانیه، به رامبه ری هه یقا نه یلولی سورانی شه رقی یه و به رامبه ری هه یقا جهان به خشی کوردیه.

شه ه راری: (سلطه، ملکیه).

شه ه زاد: سورانی، کو ری شاهی، زاده بی شاهی.

شه ه ه نشاه: پاشای پاشایان (ملک الملوک).

شه وکلاو: کولاشی شه قی، جوړه کولاشه که ساده مروث دبیتن نه کهر نیک بشه قی بکه ته سه ری خو وه کی جنیان ناهیتنه دیتن.

شه و بهرات: جهژنه کی نيزديانه، هشیار دمین هه تا سپیدئ.

شه وه: دهرده کی پیسه توشی بچوکیت ساقا دبیت و نه نامیت وان شین دبن و دمرن، ژبه ر هندئ یه نه فسانه بیت جاهلان دبیتن شه وه پیره ژنه کی جنی یه و مندالان بسا قیای دخنه ندقینیت.

شه و کوک: نه و کهسه کو له رده کی بلند و راهندافی مروثان گازی خه لکی بکه ت.

شه و گا: نه و عه رده کو په ز بشه قی تیدا فه حسین وه کی کو تانی و شاتری ژ دهر قه ی گوندی درست دکهن.

شه و گار: نه و دهمه ژ روژاقای هه تا روژهلان تی دبیتن شه وگار.

شه و گورد: جانده رکه وه کی مارمیلوکیه به لی نه شه بمروثانقه دده ت و بشه قی دگه ریت.

شه و گهر: حهس حهس، گه زمه (حرس لیلی).

شه و کوژ: نه و کهسه کو بشه قی نابینیت.

شه و کوژ: شه و کوژ.

شه و له بان: بانگیز، نه جنه یی نه فسانه یی یه.

شه و له وه: شه و خوژ، نالیکا کو بشه قی دده نه حیواناتان.

شه و مه نده: شه و هسار، زادی شه قی.

شه و مه نه: شه و مه نده، شه قی فه مای (بانت).

شه و نشین: نه و کهسه کو بشه قی نه نقیت.

شه و هساره: زادی شه قی (بانت).

شه و زه ننگ: شه قی تیری بین تبلچا، شه قی زه ننگ.

شه و هکی: کرنا کاره کی لدووماهیا شه قی.

شه و بیین: نه و هسک بوون و گه شتتا گولا ده خلی یه به ری وه ختی خو.

شه و بیتان دن: شه و تان دن، سوژان دن بناگری.

شه و یلاک: چه نه ی ژیری، قه برغه (الفک الاسفل).

شه و یلانک: چه نه یی ژیری.

شه و یلکه: شه و یله، چه نه ی ژیری یه.

شه و ی: نه و تشته کو لسه قی مابیت هه تا روژ، گرای شه قی، نافی شه قی، نانن شه قی، هتد...

شه و یلاک: شه و یله.

شه و یلکه: شه و یله.

شههک: شه بیی کچکوک.

شههین: (۱) کهښنه ناڅی شارئی زهنگان (زهنگان) یه (دبیژن نه رده شپیری بابکانی یی ساسانی نهو شار ئاڅا کریه)؛ (۲) ناڅی ئاوازهکی موسیقیایی کهښنه؛ (۳) ناڅی زهلامانژی ههیه؛ (۴) دارهکه وهکی کبیراتی؛ (۵) بۆحیرینا دهواری گر وهکی ههسپ و ماهینی بکارتیت، ههروهکی زرتین بۆ دهنگی کهری و لوورین، غه ووین و حه پین بۆ دهنگی سهگی و عورتین و قورتین بۆ دهنگی ره شه ولاغان و گاره شان بکارتیت. که ددین بۆ دهنگی مریشک و دیکلان و مارتین و به عین بۆ دهنگی کار و بهرخ و مهړ و بزنان بکارتیت و میاوتین بۆ دهنگی پشیله یان بکارتیت و هورشین بۆ دهنگی رووبار و با و باران و بای و دهنگی به لگیت داران بکارتیت و خورین بۆ دهنگی ئاڅ و رووباران بکارتیت.

شههسوار: سواری چالاک، سه رتوی سواران (مفوار): «رۆسته م و جه مشید و خالد - حه مزهیا شیری علی / ئاهه رین یا شههسواری - تورک و رمیازی عه ره ب» "جزیری".

شههناز: (۱) نازیت شاهانه، ناڅی ژنان ژی تیت؛ (۲) ناڅی ئاوازهکی ئیرانیه.

شههمار: ماری سڅک و دریت، هه زاریی.

شههمیر: دلیر، عه گید.

شههیت: مرنا ژ تینا دا.

شههره زاد: پالوانی چیرۆکا هه زار و یهک شهقی یه (الف لیله و لیله).

شههری گه ری: شارسنانی (تمدن).

شههسوار: هیژا و بهرکه تی.

شههین رۆتکا: نهو شهیه کو بهر فرکان پین نه سج دکهن: «هاڅیته شه بیی رۆتکان» "په ند".

شههمات: شههتین (فنا، عدم).

شههپوور: ئامرازیکی موسیقیایی ل جهنگان بکاردهات، بلوول.

شههپووریژ: بلوول بیژ.

شههیتان: هیزهکی به ده مرۆڅی تاژۆته خرابی یی، دبیت ژ (شیدا) فههلهوی هاتبیت.

شههیتان په رست: تیرهیهکی کوردانه لقه زه شیخان و دهوک و شنگاری دین بهلی پالدانا فی ناڅی بۆ وان راست نینه دبیتنه وان ئیزدی ئانکو یه زدانی، تیرهیهکی زۆر مهرد و مرۆڅ شرین و نه مین و میقان حه ویین (ع، ک).

شههیتان پیکه نین: بریتیه ژ شههیتانی بونا کوران بۆ جارا نه وهل (ع، ک).

شههیتانوک: شههیتانۆکه (حلزون) (ع، ک).

شههیتان لغاؤ: شههیتان لغاڅ، قه منه ر (ع، ک).

شههیتانی: فیتبازی و سنورته یی (ع، ک).

شههیتانی بون: رحهت بون و ئاڅ فه رسیان و سه رریتیبونا زه لامی د خه ویدا.

شههیدا: نهو کهسه که بهر فیانا تشته کی دین بوی (ولهان، واله).

شههیدایی: شیت و سه رگه ردانی بۆ تشته کی.

شههیهت: حیلینا ههسپ و ماهینان.

شههیلۆخان: شههیلۆخانه.

شههیلۆخه: شههیلۆخان.

شههیلۆخانه: بنپره شههیلۆخانه.

شههیلۆغان: داوهت و هه لپه رکی و دهۆل و زورنا بۆ که یفی.

شههیتان ئافس: شههیتان ئاوس (ع، ک).

شههیتان ئافس: نهو گیسکه که هه ر د ساله نه ولی عومری خۆ ئافس بیت.

شی: (۱) راقه، شه رح؛ (۲) چۆ، ژ کس چۆ. "مه ولهوی" فه رموویه: «دهدی سه ره شهی دیده سپ کافین - ئید دای منافین و نهو دهوای شافین».

شی کرن: راقه کرن، شه رح کرن.

شیباب: چاڅکه بیی ئاڅای، چاڅکه بیی ته نووری: «فه تل و تابان داغورابان - نه بله ق و جوته شیبابان / دامه بهر په نجه و کولابان - دل ژ من بر، دل ژ من بر» "جزیری".

شیبیاگه: شیبیاگه.

شیبیاگه: سه رگین: «هندی ماکه ونه ماگه شیبیاگه» "مه ته لۆک".

شیبیان: توانایی.

شیبیان: چارچۆپین په نجه ره ی یان ده رگه ی.

شیبیک: نهو تشته کو دادنینه بن پین ده رگه ی.

شیبیکر: شینه کرن.

شیتال: شیقال، زیقال، دریا دریا، دریاله.

شیتان: عه ردی راست و نه رم زکا دار (خصب).

شیتک: پشت بین، د نه سلدا سی دانک بیه لدوی هژمارا (کوستا) زه رده شتی نیشانا هه رسن بناغیت ئولا وان.

شیهته: قیژه.

شیرہت: نامؤژگاری، نہسیحت، دبیت ژ (مشورہ) کورد کاری بیت.

شیرہتکار: نامؤژگاری کار، ناسح (ناصح).

شیرہتکار: شیرہتکار.

شیرہتقان: شیرہتکار.

شیرہج: تہحینئ کونجیا، نہسلئ وئ شیرہیہ و ہاتیہ عہرہکاری کرن و بویہ شیرج ئەمژئ عہرہکاری کریای بکارتینن.

شیرحیتستر: گیایہکی ئستری دارہ ئەگہر دبرن تشتہکی سپی وەکی شیرئ ژئ دەر دکہ قہبت.

شیرحلال: وەفادار، دامان پاک، نہمەک شناس.

شیرحلالی: وەفاداری، دامانپاکی.

شیرحرام: بیتوہفا.

شیرحرامی: بیتوہفایی.

شیرخۆر: ساقایی شیرخۆرہیہ.

شیرخۆرہ: شیرخۆر.

شیرخوارن: شیرخارن.

شیرخارن: خوارنا شیرئ.

شیرخۆرگاہ: شیرخۆرگہ.

شیرخۆرگہ: (دار الحضانہ للاطفال).

شیرخانہ: مەبخانہ، کارخانا دۆشاش چئکرنئ.

شیرخشت: تۆزہکی سپییہ لہگہل شیرئ ددہنہ بچووکان دا قہبز نہبن.

شیردان: شیردانا بچووکان، نامانیکو شیرئ دکہنئ، شیرمەشک.

شیردەر: ئەو ژنہ کو شیرئ ددہتہ مندالی کەسەکی دی (مرضعہ).

شیردار: بشیر، خودان شیر.

شیرداین: (مرضعہ).

شیرین: قہیزئ، قہیزئین.

شیرہشیر: قہیزہ لدو قہیزہی.

شیر و ہۆر: قہیزنا بجملہ.

شیرزہبەن: شیرزہبەند.

شیرزہبەند: تشتی خەرچی کری (مطرز).

شیرزا: رەخ (حواشی).

شیرازہ: جئ و جہوسەری دو تشتان کو پیکفہ قہنئین (توصیل).

شیتہ شیت: شیتہ لدوو شیتہی.

شیت و ہۆر: قہیزہی بجملہ.

شیر: کتیرک و چەقویبت تیژ.

شیر: (۱) تشتہکی رون و سپی و بروینہ لگوانئ گیاندارہکی تیتہ دەرئ کو تازہ زابیت. (۲) تیغہکی دہقپانہ بەرپدا ژ چەکئ جہنگ پئکرنئ بو، شمشیر.

شیرا: پەزئ بشیر. شیرا دبیتہ (صفہ مشبہہ) وەکی: غارا، زانان، خورا، بەزا.

شیراز: (۱) نەوعہ چینیہکە رەخیت تشتی بۆ قاییمی پئدچن؛ (۲) شیراز، شارہکی کەفنی ئیرانئ یہ دکہ فیتہ باشووری خۆرتاقایی ئیرانئ، نئزیککی ۹۰۰ کیلومیتران ژ تارانئ دوورہ، گورخانا ہەر دوو شاعریت بناقویانگہ ئیرانئ (سەعدی و حافظ) تیدایہ.

شیرازبەن: شیرازبەند، خەرچی کرن.

شیرازی: نەوعہ تری بہکە.

شیراژ: شیرئ.

شیربایی: شیروایی.

شیروایی: نەخت، قەلەن.

شیربرا: برای شیرئ (اخو الرضاعہ).

شیرہا: شیرہوا، پەلوک.

شیربۆدان: بریتہ ژ بەرہکەتی و خیردانا ئیککی بۆ ئیککی.

شیرہشیر: ئەو ژنہ کو بتشت بکە قہبت و مندال ببیت ہیژ مندالی بەری ژ شیر قەنہبوی، دبیزئ شیریشیر.

شیربرنج: برنج بشیر، سۆرہ، برنج بشیر.

شیرپازونک: شیرپازونک، شیرپالئف، شیرپالیو.

شیرپالوک: شیرسەفینک، تشتہکی تەنک و کون کونہ شیرئ پئ دپالئفن.

شیرپاک: شیرحلال، دەست و دامان پاک.

شیرپاکی: دەست و دامان پاکی.

شیرہ: ئەو زادہ کو تازہ دکہ قہبتہ نافدانئ گەفی کو ہبژ رونہ وەکی شیرئ.

شیرہپانہ: ئیشہکە دکہ قہبتہ ناف مئش ہنگفینی و ہەمیان دکوژیت.

شیرہپہ: ئبیرہق بوون، کبیر رەق بوون (ہەر دوو وشہ ئەہرکەنہ).

شیرتین: تین شیر، نەسارد و نەگەرم.

شیریز: ئەو شیرە کو دکەنە ناڤ کیسکی و ناڤ ژبەر دچیت و پەیت دبیت.

شیراژ: شیریز.

شیرفە کرن: مندال ژ شیر فە کرن، شیرپر کرن (فطام).

شیرفە کری: مندالی شیرپر کری.

شیرپر: شیرپر کرن، ئەو ژنە کو مندالی خۆ ژ شیر فە دکەت.

شیرفە خارن: فە خارنا شیر.

شیرفە خور: ئەو کەسە کو شیر فە دخوت.

شیرکی: وەکی رەنگی شیر، بەرەبی دبیتنی: (املح).

شیری: شیرکی.

شیرموک: گیایەکی بەاری یە دندکیت وئ ژ دندکیت زیوانی گەلەک هورترن و گەلەک تەحله و مرۆڤ پێ گێژ دبیت.

شیرمەشک: دودانکەکی بچووکه دەمی ژنک دچنە بیژی شیر خۆ دکەنە تێدا.

شیرەمار: گیایەکی بەاری یە تشتەک وەکی شیر یی دەردکەڤیت.

شیر و مەتال: شمشیر و مەرتال.

شیر و مەتالان: بریتیه ژ یاری یەکی کو دو مرۆڤ پێرادین و دەست ددەنە شیر و مەتالان و هەلپەرکی و هونەر مەندی یی بشیر و مەتالان دکەن، بریتیه ژ جەنگی بشیر و مەتالان.

شیرمورده: شیرمورده.

شیرمورده: گیاندارەکە کولبەر کیم شیریا ماکن خۆ ژۆر لاواز و مریچۆک بیت.

شیرمژ: شیرمژ، جوهرە دوندەکە دبیتنی بز میسک.

شیرمژ: شیرخۆره.

شیره: (١) دۆشاقی تشتی شیرین؛ (٢) هندهک ددانیت شیرینه لدەڤی دەواران.

شیرین: تشتەکە کو تامی وئ وەکی تامی شەکری بیت. بریتیه ژ تشتی کو قە تالاز بیت و کیم بدەست بکەڤیت، دبیتن: «ئەڤ سالە نان شیرینه» یان: «نان شیرینه».

شیرین بون: بریتیه ژ خۆشە و بستی و قیانی.

شیرین چک: شیرینۆک.

شیرینۆک: تشتەکە کو پێچەک شیرین بیت.

شیرین زبان: زمان شیرین، زمان خۆش.

شیرین شاھۆ: شینە شاھۆ.

شیرینی: تشتی شیرین، بریتیه ژ خۆشتقیاتی یە. «شیرین» یان

«شیرین» بیجگە ی مەعنا ژیر (لفظی) کو بەرامبەری تەحلی تیت، هندهک مەعنا ییت جۆرە جۆری ژ حەقیقەت و مەجاز و ئستعارەیان دگەهینیت، وەکی: «زمان شیرین، بەژن و بالایی شیرین، نان شیرینی، مال شیرین، مندال شیرین، خەوکی شیرین». د فارسی و عەرەبی دا ژ شیرین بگەلەک مەعنا یان بیجگە ی مەعنا ژیر (لفظی) هاتیه. «هندهک تەحل نەبە وەک روولی تە فۆرێدەن - هنده شیرین نەبە وەک هنگڤینی تە بخۆن» پەند.

شیره می: ناقی هە یفا دەهێ کوردیه (کانون اول). ئەڤە یە هە یڤیت کوردی لسهەر دەورێ مادان: ١- چەمەن (فروردین)، ٢- گولناوهر (اردیبهشت)، ٣- جان پەرورهر (خرداد)، ٤- گەرماخیز (تیر)، ٥- ناگر بیز (مرداد)، ٦- جهان بەخش (شهریور)، ٧- دوزەم (مهر)، ٨- باران ریژ (ابان)، ٩- ئەندوگین (اذر)، ١٠- شیرەمی (دی)، ١١- بەفرناوهر (بهمن)، ١٢- مشکین نام (اسفند).

شیرانیتی: شیرانی.

شیرانی: شیرناتی، "جزیری" فەرموویە: «مەگەر شیرین بقی شیرانی یی بوو - الا شمس الملاحه قد تشارک».

شیرنی خواردن: شیرنی خوارن، گێران و پشک کرنا شیرینی یی ددەمی کە یفەکی وەکی زەماوهندان یان تشتەکیدێ ژ دل خۆشیان (حلوان).

شیرینکار: کارجوان، کارقەنج.

شیرینکاری: قەنجکاری.

شیرین بەهاره: قە سیدە یەکی پرسۆزی کوردیه ژ دانانا مام و هستا ئیبراهیم ئەحمەدی سلیمانیه.

شیرین و فەرهاد: چیرۆکەکی کوردی یی دلسۆزه لمابینا دو دلدارانه.

شیش: (١) شیشی ناسنی یان دارێ کو تیز و درێژ بت؛ (٢) شەش (٦).

شیشار: (١) میتلاکا سۆر (شوش)؛ (٢) سی ه.

شیشان: گیایەکی کولیلک زەرە و بیتن خۆشە.

شیشه: یان شووشە (زجاج).

شیشهک: شەک.

شبیعه: رتیبازەکی ئیسلامیه عەلی بتهنی بپیشە وایی دناسن و هەر یازدە ئیمامان ژ ئەڤی و ئەڤی چرکیت عەلی مەعسوم دناسن، شبیعه ژ گەلەک تیرەنە، باشتری وان ئیمامینه، رەنگە ژماری وان دگەهیتە ٢٤ تیرە.

- شیف:** شیف.
- شیف:** (۱) جهمی خوارنی یه کو پشتی روژناقای دخن: (۲) جه لال: (۳) جوگله، ژوردایی، لیژاتی.
- شیفک:** شیفه لوک.
- شیفه لوک:** کوره دهره، جه لال، جو به ست.
- شیفین:** دهنگی بلند قیرین، قیرین (صراخ).
- شیفته:** یان شیفته، ویل، سهرگردان، شیویای، شیت، سه ودایی به لئ «شیفته» درستتره. «جزیری» فهرموویه: «سومبولین تازه مثنی نه کری - طورهیا شهنگ مطرا نه کری / خه مری یه شیفته طغرا نه کری - عه رعری خاره و دیبا نه کری».
- شیفشیفانی:** ناشه قولانی.
- شیف نهینی:** خوارنه که نیقاریت نهینیان بخترا مردیان دهن.
- شیف کارک:** هنده ک گیا و شاکیت شینکاتی یه بو خوارنا کارک و که والان تینان دا بشه قی بخون.
- شیفشیفانک:** شیفشیفانی.
- شیف کرن:** شیف خوارن.
- شیف خوارن:** شیف خوارن.
- شیف خارن:** خوارنا جهمی پاشی (مغربی).
- شیف:** شیب، لیژاتی.
- شیف هسک:** کورده دهره، نهو شیفه لوکه کو لدوماهیا بهاری هسک دبیت: «شیفا شه قی لمالی نیه بوکا وان به قلاوای دقئ» «په ند».
- شیقال:** تشتی درپاله و ریزگال.
- شیقه:** شیره.
- شیقین:** شیرینه کا درت.
- شیقه شیق:** شیره لدو شیردی.
- شیق و هور:** شیرینا ب هه فرایی.
- شیکه:** به چکه به رازی یه کسالی.
- شیکرن:** راقه کرن، شهرح کرن، شروفه کرن.
- شیکریای:** شه کری، هری، یان په مبوبوی په ره کری، قوری خوشکری.
- شیکردنه وه:** ژیک جودا کرن و خوشکرن و شهرح کرنه قه.
- شیکرن:** شوپکرن، میترکرن، شووکرن، شوهرکرن.
- شیکال:** که رچه که پیلاش، پیلاقی درپاله، هم شه کال و هم که لاش هاتیه.
- شیلاوک:** شیلاوک.
- شیلاوک:** فرشک، شیلک.
- شیلی:** (۱) شیلی (کدر): (۲) ئافا تری یه گفاشتی یان ئافا هه رفیقی یه کی.
- شیلاتی:** شیلاتی (کدوره، تازم).
- شیلان:** (۱) دهمی تیشته گه هه (مائدة، سماط): (۲) نه وعه کی مؤزکیت سوزن، جو ره گوله که دبیتنی گول شیلان (عنا ب).
- شيله و پيله:** شیلان و پیلان.
- شیلان و پیلان:** فند و فیل، بریتیه ژکه سه کی کو خوارن و توشی بده ته ئیکئ و پاشی پیلانه کی لیبگریت.
- شيله شیل:** چیه چیب.
- شيله تین:** تین شیر، نه سارو نه گهرم.
- شیلو:** شیلی (کدر).
- شیهله:** شیره.
- شيله جو:** ئاقی جهی، شیریه جهی (ماء الشعیر).
- شین:** (۱) رهنگه که وه کی رهنگی ئاسمانی: (۲) شیوهن: (۳) ناشرین: (۴) شوین، چون.
- شیناو:** شیناف، ئاقه ماستی، گله ک روژن و زیده ئاف.
- شیناهی:** شینایی (نیلی).
- شینایی:** شیناتی.
- شیناتی:** شینکاتی.
- شینکاتی:** که سکا تیا عه ردی بگیای که سک بوونا رووی عه ردی.
- شینباو:** شینباش.
- شینباش:** باقشین، نهو تشته کو بشینیقه بنوریت.
- شینی بهندان:** شین گپری، بهی، پورسه، تازی.
- شینی:** بخودادان و سهرکیشان و گرین بکومه لی ژبه ر مسیبه ته کی.
- شینک:** شوینک، جلکوت، جلقوت (مضرب المالبس).
- شین کردن:** شین کرن، رهنگ کرنا تشتی برهنگی شینی.
- شینکه:** (۱) نه وعه تفهنگه کی که قنه: (۲) تشته که وه کی سوزکان لله شین مروقان بسهردکه قیت به لی لپاشرا شینقه دین و ساخدبیت به لی وه کی سوزکا خه تهرناک نینه.
- شین و شه پوز:** شینی کرنا بتیکرایی و کومه لی.
- شینیه یی:** شوپدی.
- شیننه شاوه:** شینه شاهو.

شینهوارک: (۱) هافینہواریت کوجہران؛ (۲) (اٹار).

شینهوار: شینهوارک، ٺہو کہسہ کو بیج زیدہبی یہک کور لشیونہواری وی مای.

شین: وشہ بیج شینی بنہپہسند و بیج ٺول تیتہ زانین لہم گہلہک قہومان و ب تاییہت نگ کوردان چکو لدہراقی نہپہسندی و زہم و شووم لقلہم ددہن ہہرودکی دبیتہ وسف بڑ تشتی خراب و زیان و ستہ مکہر و گہلہک وسفیت دی ٺی شووم و ناپہسند، وہکی: «پشت شین، سہرشین، رہشوشین، خو شین و موز دکہت، شینہ گورگ، شینہ بہراز، شین بوز، شینی نیاسحہ» و ہر ژبہرقی چہندی و ہندہک سہ بہ بیت دی، ٺیزدی تا نہوژ وی رہنگی توورہنہ، نہ دکہنہ بہرخو نہ ہہلدگر نہ لہن خو راتیخن، ہہ تا ناقتی وٺی ناہن.

شین گپری: بھہی، تازی.

شینبوز: دیزہ (اطغم).

شین و موز: ناچچاٹ گری.

شین شہہبی: چرچ و بوز.

شینہکرن: دیارونہ کہسکاتیا عہدی ژ دورقہ.

شینو: لہقہ بہ بوز گورگی.

شینهوار: شونہوار، ٺہو کورہ کو لپاش مرنا بابی خو مابیت کو جی وی بگریٹ.

شینبوز: دہواری کورہنگی وی سوز و سپی تیکہل ہہبیت.

شیاو: ہہڑی، لائق.

شیو: شیف خوارنا جہمی مہغربی، شیقہ لوک، کوزدہرہ.

شیون: شینی، ل بہر ہندی دبیزنی شینی چنکہ جلکیت شین دکہنہ بہر خو (نیاسحہ).

شیوار: مرؤقی سہرکیش، سہر روق.

شیووران: جدال.

شیواز: شیوہ.

شیوہ: رہوش، یاسا (اسلوب، قاعدہ، طبع، قانون، حبلہ، مکر).

شیوا: پاکڑو پہتی (بلیغ).

شیوہگر: ٺہو کہسہ کو ٺہسلویہکی تاییہت ہہبیت.

شیوہنکر: ٺہو کہسن کو شینی بیج بوز مری دکہن.

شیوہن کرن: شینی بوز مریان کرن.

شیوہن نامہ: تازینامہ (رسالہ المواساہ).

شیوخوران: شیف خوارن، پاشکہتنا ہہیقی بچہندہکی پشتی مہغربی، دبیزن: «ہہیقا مہ پازدہیہ، لہوا شیف خوار».

شیونگہ: جی کوشینی لی تیتہ کرن.

شون: (۱) دہواری رہنگ سوز و سپی تیکہل بیت؛ (۲) ہہڑی، ہیزا، لائق.

شیتہلہک: دہواری رہنگ سوز و سپی.

شیتپیو: (میزان، درجہ الرطوبہ).

شیت: دین، مرؤقی مہڑی خراب.

شیت شہیتان: ٺہو کہسہ کو بقہستا خو گیل و ویل و خہشیم دکہت و خو دبیزوینو دکہت.

شیتانہ: کردار و رہفتاری وہکی شیتان.

شیت بوون: دین بوون.

شیتخانہ: نہخوشخانہ بیج دینان، تیمارگہ (دار المجانین).

شیتہ: شیتوکہ.

شیتوکہ: شیتہکہ.

شیتہکہ: شیت و شہواک، شیت و شہوات.

شیت و شہواک: دیناتی یہکی گاف گافیہ.

شیتہ: شیتکہ: «وہرہ نہ شیتہ وٺم، دل وہشی بی دلہن - گیان جہتہن بہرشی، ناماش مشکلہن» "مہولہوی".

شیتہوٺی: ناخفتنیت جریا و فرنا، دوودلی.

شیت و وٺت: گہوج و کولانی.

شیتگیری: تیکچون لمابہینا مرؤقان سہر تشتہکی بہرنہکہتی.

شیر: جہنگ، شہر (ع، ک) کوردکاری بوویہ: «تہ شیر دہقی من شیر ناقتی» "گورانی"؛ «کہسپیکو نہ ل شیرہ، شیرہ» "پہند".

شیرکہپی: (۱) دفن بلند، ٺہنی کیتل؛ (۲) مہیمونی کو دبیزنی غوریلا.

شیرگیر: ٺہو کہسہ کو شیرا نیچیر دکہت، بریتہہ ژ میرخاسی بی.

شیرکوللہ: مہشکہدہک (شیخ الجراد).

شیر: ٺہو حہیوانی قہوی بجہرگہ، (برج الاسد) نازناقہکہ بوز ملوکیت (ماوراء النہر) ی، بریتہہ ژ شجاعہتی: «شیر ہہر شیرہ چہندانکو ناف زنجیر و قہفہسان بیت، رتیقی ہہو رتیقیہ بلا نازاد ژی بیت» "پہند".

شیرہمیر: میرچاک، بجہرگ.

شیرہون: ژن، چاک، بجہرگ.

شیرگیری: بریتہہ ژ میراتی (تشجیع).

شیرہوش: شیرہوش، وہک شیر: «رتیقی لہر دہری کونا خو

شیره» "په‌ند"؛ «لبن سیبهره شیری به بلا شیر ته بخوت»
 "په‌ند"؛ «ریقیا بهر نادم دهوسا شیرا» "په‌ند".
شیره‌وان: شیره‌فان، شیرخودانکه‌ر (مری الاسد، مری
 الاسود).

شیره‌فان: بنیره شیره‌وان.

شیرین: شیرین.

شیرین: تامه‌که وه‌کی تامی هینگفینی و شه‌کری و دوشاقتی.

شیرین: بۆ دلدارئ بکار تیت، "جزیری" فه‌رموویه: «هن گولی بۆ
 عه‌نبه‌رن، هن دشرین ئەسمه‌رن - هن گوهرئ دانه‌بین،
 مثلی سهیلی سه‌ما»، بۆ تشتی جوان هم بکار تیت، ناقتی
 ژنان ژئ هه‌یه.

شیرانه: وه‌کی شیران.

شیره‌نجه: په‌نجه‌شیر، برینه‌که شاخ بونا وئ نینه.

شیردل: دلیر، بجه‌رگ (جسور، قلب الاسد).

شیردهم: بوریا ناقتی، حه‌نه‌فیا ناقتی.

شیرکوژ: نازا و زبه‌ک، نه‌ترس، میرکوژ.

شیراز: شاره‌که لوه‌لاتئ ئیرانئ.

شیرازی: ئسترک، ئەهلئ شیرازی.

شیتس: شیتس (٦٠).

شیتس: ئەژماره ٦٠، سئ جار بیست.

شیتستۆ: ناقتی مروّفان شیتستۆ هاتیه له‌و مه‌ته‌لوکفان دبیژن:
 «شیتست و دو که‌ر ژ ملی هاتنه‌ ده‌ر، شه‌ش گوهرئ سئ
 سه‌ر» "مه‌ته‌لوک".

شیتف: (١) شوّف، ئەو زه‌فی یه‌ که‌ هاتیه هه‌کیلان بگیتسه‌کی
 یان بدو گیتسان؛ (٢) شه‌ف، شه‌و.

شیتف برین: شوّف ئینان، وه‌رددان.

شیتفیار: جوّتیار.

شیتفه‌فان: خاون شوّف.

شیتفه‌ره‌ش: شه‌وه‌رده‌ش.

شیتکر: شه‌کر.

شیتل: (١) جه‌بله‌هه‌ری، به‌ره هه‌فیره‌ک کو بیته شیران؛ (٢)
 باشکۆبه‌که لدوو هنده‌ک ناقتان دا تیت مه‌عنا ئستمراری و
 وه‌سفی فاعلی دده‌ت، وه‌کی: «قوریشیل، شیتل و شیتلکه‌ر،
 هه‌ری شیتل، هه‌فیره‌شیل، خه‌ناشیل، کارشیل، ناخفتن شیتل،
 ده‌فشیل».

شیتلانه: شلانه، مژمه‌.

شیتل شیران: ئەف ماده‌یی کو شیرانه، بگه‌له‌ک مه‌به‌ستان تیت:
 هنده‌ک حه‌قیقه‌تن هنده‌ک مه‌جازن، مه‌عنا حه‌قیقی بۆ
 وشه‌یی شیرانئ ئەوه‌کو کرنا تشته‌کی په‌یت دا تیکبالیته،
 وه‌کی: «قوریشیلان، هه‌فیره‌ شیران، خه‌ناشیلان، ماست
 شیران، دۆشیلان، که‌شک شیران». مه‌عنا مه‌جازی وه‌کی:
 «کارشیلان، پشت شیران، پی شیران، مروّف شیران» تیت
 به‌عنا ئالۆزی و شیلباتی؛ «دونیا شیل و بیله، ئاسمان
 شیلی یه، ئاف شیلی بوویه، گوندئ مه‌ پر شیلی بویه».
 تیت به‌عنا زۆر یا تشته‌کی له‌رده‌کی: «شیتله‌برنج،
 شیتله‌قه‌رهم، شیتله‌ ده‌خل، شیتله‌ له‌قه‌ن». تیت به‌عنا سڤک
 و بیروویی (اهانه): «ئه‌فرۆ ئاغای گوندئ مه‌ پس
 شیرالین، ئەم کورد رئ ناده‌ین هه‌ر که‌سی رابیت مه‌
 فه‌مرینت و فه‌شیلت و شیل و بیلی ناخمه‌ بچینت».

شیتل و بیتل: «شیتل + بیتل» ئانکو وه‌ک شیرالانا بیسیرکی
 (فوضی، عکر).

شیتلان: هه‌فیره‌ شیران، قوریشیلان.

شیتلاڤ: قوره‌رۆن، شیلقاڤ.

شیتلانه: قه‌یسی.

شیتلک: ده‌ستدریژ.

شیتلم: شه‌لغهم (نه‌ عه‌ره‌بیه)؛

شیتلم شیری: بریتیه ژ ناخفتنا لووس و چاپلووسی.

شیتلمه‌ ترشی: شیتلمت قه‌گرتی.

شیتلی: ئەو تشتی رۆن کونه‌ زه‌لال بیت، ئانکو نه‌ی شه‌فاف.
 (شیلی و شیران و شیرانه و شیتل هه‌می ژ یه‌ک ره‌گ و
 ریشه‌ن).

شیتلاتی: شیلباتی.

شیتلیاتی: شیتلاتی (کدوره).

شیتلوو: شیلی (کدر).

شیتلانه: پاک (قدیس).

شیتله‌که: به‌که، له‌جو‌که.

شیتمی: تفرئ سۆر.

شیتمه: ناقتی زه‌لامان.

شیتین: هه‌ژی، هیتزا، شیبیای، دلارا، سه‌بر، ته‌نایی: «خوبی و
 دلبه‌ری و ناز و تطف بته‌ شیتین - خسره‌وا پادشاهانی و
 خودانا جه‌به‌هئ» "جزیری".

شیتینی: سه‌بر، به‌ردل، سه‌برا دلی، دل قه‌که‌ر: «شینیا من
 گوزه‌لی لئ - عه‌ره‌ب شیتینی عه‌ره‌ب شیتینی» "گۆرانی".

- شینهیی:** ئارامی، لسه‌رخزیی، ئیواشی، بیله‌ز و عه‌جه‌له، بته‌دهب.
- شینه:** داریت ته‌ر و تازه و بلند و راست و هه‌لکیشایی و یه‌کساله.
- شپواز:** تایه‌تی یه‌ نغیسینی یان ئاخفتنی (اسلوب).
- شپوه:** (۱) رهنگ و روو، ئه‌خلاق، روخسار، ره‌فتار (صفه)؛ (۲) رئی و شون (اسلوب).
- شپو:** (۱) شیف، خوارنا جه‌مئ ئیقاران (مغرب)؛ (۲) شوڤ.
- شپوان:** (۱) ده‌می شیف خوارنی؛ (۲) تیکدان، تیکقه‌دان، تیک شیلان.
- شپواندن:** شیلاندن.
- شپوانن:** شپواندن.
- شپوای:** شپوایی، شپویاگ، تشتی تیکقه‌دایی و شیلیای.
- شپوه:** خو، رئی و شوین، رئی و شون، ده‌ستور، خودیک، خده، غه‌مز و ناز، فیل و گرمزی، (اسلوب). "جزیری" فه‌رموویه: «شپوهیی دلبه‌ری بزانی! سونته‌ته شپوه، عیشوه فه‌رض - هه‌ر دو نظر کو بن قران! واجه یه‌ک کرشمه فه‌رض».
- شپوه‌زار:** زاراف (دایلیکتی، دیالیکتی).
- شپوئما:** (سینما).
- شپو کردن:** شیف خوارن، شپو کرن.
- شپوهرد:** زه‌قییا و هه‌رد دای، دو جار کیتلای.
- شپو:** شوی، میتر، میترد.
- شپویرا:** برایی میترئ ژنی، تی.
- شپویرازن:** هیوه‌رژن.
- شپوات:** ره‌شه‌مه (کوردی نینه).
- شپوایی:** ته‌له‌میت.
- شوت و کوت:** زه‌رب و هه‌شاندن به‌هه‌ر لایه‌کی، چ راست و چ چه‌پ، بدیتن یان نه‌دیتن.
- شوت:** (۱) ده‌نگه‌که ژن د ده‌می جوئی قوتاندنی دیار دکهن، دارئ شوتانی، دارئ سجوقانی؛ (۲) ده‌ست نه‌گه‌ر به‌لاش بیت دبیتنی شوت و نه‌گه‌ر گری کرئ بیت دبیتنی کوت.
- شوتانی:** سجوقانی.
- شوت و کوتانی:** یاری‌یه‌کی مندالانه‌یه.
- شوت:** تشتی حولی و لووس.
- شووتک:** پشت بپن (حزام).
- شورته:** که‌شک.
- شور:** شه‌مشیر، شمشیر.
- شورتان:** هیزه‌یی روونی.
- شورک:** خوار.
- شورهیی:** رسوابون، رسوایی، شه‌رمزاری، شه‌رم ئاوه‌ر، نه‌نگ، فه‌یتی.
- شورهه:** (السور) (ع).
- شورهه:** شورهه.
- شوسر:** هاقین (منی).
- شوش:** سی هه‌، شیشار، سپهل، سپه‌له، باریک، بلند.
- شوشپین:** داوه‌تی، برازاڤا. "خانی" فه‌رموویه: میرخوه‌ند نه پینش خوه مه‌م و تاجدین - گو خه‌رج لن مه‌مۆ تو شوشپین".
- شوشن:** شووژن، سوزن (سوزن، مخیط).
- شوشه:** شیشه (زجاج).
- شوشه‌یی:** تشتی لووس و سپی (سه‌یقه‌لدای) وه‌کی شوشه‌ی.
- شوشتن:** شورتن (غسل).
- شوشتی:** شووراو (مغسول).
- شوشه‌پیر:** ئەلماس، هه‌م ئەو که‌سه کو کارئ شیشه‌پیرنی دکه‌ت.
- شوشه‌سازی:** شیشه چیکرن.
- شوشه‌کاری:** کاری شیشه‌سازی‌یی.
- شوشه‌که‌ر:** شووشه‌ساز.
- شوشک:** سوسک، جوهره ته‌یره‌که.
- شوشه‌به‌ند:** شیشه‌به‌ند، ئەو مه‌زه‌لکه یان ئەو کوموده کو دۆریت وئ شیشه کری.
- شورفا:** شاهی، شادی، شایی، ئەول روژە ژ پاییزنی نک یه‌هودان، ئەو دبیتنی نه‌ورۆزی دووه‌م چکو یه‌هودان دو نه‌ورۆز هه‌نه: ۱- نه‌ورۆزا به‌رائ سهرئ فه‌روه‌ردینئ؛ ۲- نه‌ورۆزا سهرئ پاییزنی مناسه‌به‌تا رزگارپونا یه‌هودان له‌گه‌ل دانیاال پیغه‌مبه‌ری (د.خ) ژ به‌ندئ ئساره‌تا بابلیان به‌هۆی کوروشی شاهئ ئیرانی.
- شووکرن:** میترکن (ازدواج).
- شووکولات:** شوکولاته.
- شووکولاته:** چکلیت، کوردکاری بوویه.
- شوکرانی:** واژه‌یه‌که ژ عه‌ره‌بی هاتیه‌ ناف زمانئ کوردی و مه‌عناگۆر بویه شوکرانی ژ شاکریئ (معرب) ژ چاکری یئ فارسینه هاتیه.

شۆدان: دېلاندىن، ئاڭ و شرياز لېكرن (ترشح).
شۆپ: (۱) سوير، تششتى تام خويى (مالح); (۲) شەپ و شۆپ، شۆپش.
شۆرش: خەبات، سەرھەلدان دژى ھەر ستمەكارەكى (ثورة).
شۆراو: شۆراڧ.
شۆراڧ: ئاقەخويى، عەردى شۆرك (مياة معدنية مليحة).
شۆرافك: شۆراو.
شۆرايى: شۆراتى.
شۆراتى: شۆپى.
شۆرى: سويراتى، سويرى.
شۆرە: مادەيەكى سىپيە لسەر عەردى لاوازە کوچ تششتى شېن ناكەت (سېخە).
شۆرەيى: رسوايى، نەنگ.
شۆرەزار: عەردى زۆر بشۆرە يت.
شۆرەن: شەنگ و شۆخ، ژناجوان.
شۆرشگىت: ئەو كەسە كو بشۆرشى راييت زدى ستمەمى.
شۆرش كرن: رابون بشۆرشى.
شۆرىدە: سەرگەردان، دلدار (مشوش).
شۆرەبەخت: بەدبەخت (تعيس الحظ).
شۆرەسوار: سوارى چاك، سەرتۆپى سواران.
شۆر: (۱) ھەيوانى چۆن سىڭك، چۆن خۆش; (۲) داوزيانا مەزقەكى يان تششتەكى لەردەكى بلند.
شۆران: شوشتن.
شۆريان: شۆران.
شۆرياي: شۆرياگ.
شۆرياگ: شۆراو.
شۆراو: شوشتى (مغسول).
شۆراو: ئەو دەخل و دانە كو بئاقى ھاتبىتە شوشتن.
شۆربارت: دۆخاو كرنا جىيەكى بگىچى، سىپىكارى.
شۆرتان: نەوعە پەنبرەكە.
شۆرتك: شۆرتكە، سەرشۆك، شۆرتكە.
شۆرتكە: پشت بىنا رەنگاورەنگى نارموشىبە، سەرشۆك.
شۆردراو: ئەو دەخل و دانە كو ھاتبىتە شوشتن.
شۆرڧەبون: شۆرڧەبونالبلنداى بۆ نزمى.
شۆرەيى: شەنگەبى.
شۆرە: تايد.

شووكرانى: مەعنا و (لغت) و سەرقلەمانەژى تىت.
شولاندن: فېراندن، قژاندن (اسھال بون).
شوللە: (۱) مەپىرەكى پرقور; (۲) نامازى ژنانە (كوس).
شونك: جل كوت، جل قوت، كالاكوت.
شون: جى، جىگە.
شونەوار: زورپەت، وارگ، شونەوارىت ھافىنى، شونەوارىت كۆچەرەن، خرچ و خاڭ، كارى نەپوختە (ميسوعە).
شۆ: شوشتن، پشتى ھەيزى (طھارت).
شۆيە: مادەيەكى نووسەكە ھەكى دۆشاقى يان زەرە يان گەورە.
 جار ژى سىپىيە لتا و بەلگىت دەراماتى ھافىنى دكەڧىت وئ شىنكاتى يى بېھىت دكەت.
شۆيەك: ناويىنك (مضرب).
شۆيەريە: مەلەقانى.
شۆيەيى: ئەو شىنكاتى يە كو شۆيە لى كەفتى، شۆيەيى دىبىژنە مەزقە رەنگ دىزە و پويت، مەزقە ناچچاڭ گرى (عبوس).
شۆيايىز: ھەشارگەھى رىگران.
شۆياو: شۆريا (حساء).
شۆپ: (۱) كاش، دەوس (اثر)، دىبىژن: «ئەز لىشۆيا تە ھاتم»؛ (۲) (عوض، مكان); (۳) شەپىلە، چەپىلە.
شۆپ ھەلگر: دەوس ھەلگر.
شۆپ ھەلگرتن: دەوس ھەلگرتن.
شۆپزان: دەوس ناس، دەوس ھەلگر.
شۆپاژۆ: دەوس ھەلگر.
شۆپاو: شوريا، شوياو.
شۆت: شوت، شفت، شىر.
شۆتيلە: بشىر د بەھاريدا، پەزى بشىر.
شۆتەن: شۆريا برنجا بشىر، برنجا بشىر، شىربرنج.
شۆتەن: فرن.
شۆخى: ھەنەك، گالتە، يارى.
شۆخىەر: يارىكەر.
شۆخ: جوان، خشكۆك، بەژن بلند: «سوحبەتا چەرخ و سەماتى - ۋەك مەلا سەد مويتەلاتى / زەمزمە و ئاقا ھەياتى - موشتەرى سەد شىخ و شۆخ» "جىبرى".
شۆدار: تشتەكە كو ھىت باش پاك نەبويىت و شو پىتقەبىت (صدىقە لدان).

شولاو: ئاڧا شىلى، شىلاڧ (ماء كدر).
شۆم: شۆڧ (فلحان) (كورديا شىخان و عشائر السبعه يه).
شۆن: (۱) جىگە، شىنى (نىاحه)؛ (۲) پەيمان: «بىن شەرت و شۆنىت جەجەد ئەو دەردەن - رەحمەت ئەو يادەت، وەفادار تەرەن» "مەولەوى".
شىبى: بارانا توند و تاڧ، تاڧەبارانى دژوار و چىك مەزن.
شىنە: بىنا دارا و تراشى لسەر عەردى و بن بىرنا وان.
شىنە كرن: بن بىر كرن، گارى شىنە، راست كرن زەڧى پشتى كىلاننى بواستەى دارەكى كوزەڧى بىن پشتى كىلاننى بىن شىنە دكەن و راست دكەن.
شىپك: ئەو دارە كوزەڧى بىن شىنە دكەت.
شىپرتو: پەرت و بەلاڧ.
شىپش: سىپى، سىپى، ئەسپى، سىپى ھە، (قمل) وشەى شىپش ژ ھەمىان كوردىترە و لزاراڧاھكىدى ھەشىپش ھاتىبە و شىپش ھاتىبە، شىپش و شىپش لرىشە بىن ئاڧىستا بىنە.
شپىرە: شەپىرە، شىبى، لىبەر بەرزە و ئالوزبوى، ئەڧ وشە پىك ھاتىبە ژ شىپەر+زا ئانكو زانا پەزى لى دەمى دا خودان پەز قەوى شەپىرە دىن بكار كو دەبكاڧە شايانىبە كو ئىگلىز دىبىژنە پەزى (شىپەر) قىجا كوردا لواقەنى خول حالى خو گەلە واژىت جانو رىك پىك لىكداينە، ئالوزى ھەروەسا ژ ئالوزا بەندكا ھاتىبە بەلنى ئەگەر ئەم ھویر لى بەرزىن ئالوزى غىر مەعنا دەت و شەپىرە غىر مەعنا دەت..
شپىرەبى: شەپىرەبى، لىشىبى، لىئالوزىيان، لىبەر بەرزە بوون.
شپىرەبى: شەپىرەبى، شپىرەبى، شپىرەبى.
شپىرەبى: ئىبىكى ئەو وشە پىرە كرى.
شى: (۱) واژەبەكە ژ چاشتى مەعنا (مشل) ھاتىبە كورت و تراش كرن؛ (۲) دىسان واژەبەكە ژ شفتى ھاتىبە كورت و تراش كرن.
شت و مەك: ھویردەوالەتنى ناڧ مالنى و ھەجەلنى، كرت (تركە).
شتانى: يارى كرن پشتى، بسنجوقانى، شوتانى.
شت: تىشت، ئەو كو چىبىت بىتە زانىن و ژى خەبەردان.
شتران: بەرەبىت، بەرەبىت سست.
شتن: شوشتن، دان شوشتن، جلك شوشتن، خوشوشتن.
شتۆ: گۆتەكە سەگى پىن بتشتىرا بەردەن و دىبىژنى: شتۆشتۆ يان وشتۆ و شتۆ.

شۆرمەزار: شۆرمەكات.
شۆرمەكات: شۆرمەك.
شۆرمەك: عەردى كو ئاڧا وئ شۆرمەكزار بىت.
شۆس: سوز، سۆز.
شۆستە: شۆسە.
شۆسە: پەيادەرى بىن لە راست و چەپى خىيابانان لىبازىران (رصىڧ).
شۆسىح: كىلوانە بىن زىدە چەمىيە.
شۆش: ھۆش، تاڧگە، ناڧى شاردكى مېژووى بىن لىبىرانى.
شۆسىھەر: سىبھوجەرگ.
شۆڧار: بەلا، تۆڧان، جاسوس، بەدەرەشت، بەدكار (رقىب).
ھەژار: "فەرمووىبە: «شۆڧار ھەكوو بىوەر تىمۆنى - بەم بىرەو ھە چۆو ئەندەرونى».
شۆڧ: شوو، شوم، شىڧ، شۆڧ.
شۆڧارگە: جى خراب كار و جاسوسان.
شۆڧى: قوماندارەكى بەدەرەشتەگى مېرى بۆتان بو دگۆتنى خەلەڧى شۆڧى.
شۆڧاڧ: ئاڧا شىلى، چلكار، كىنايەتە ژ وئ رزقى كو مرۆڧىت چاڧلوس لسەر خوانى مەزنان دىخۆن و دىبە عەمىل و چاكرىت وان. دىبىژن: «شۆر باخۆر، شوقاوخۆر، چلكاوخۆر».
شۆڧەشۆڧ: شۆڧەشۆڧى.
شۆڧ: قۆچ.
شۆڧ لىدان: قۆچ لىدان.
شۆڧدان: قۆچدان.
شۆڧل: ئەو پىرەك و كولىكن كو لسەر و چاڧان تىن، پۆلكە.
شۆڧاقى: دەرەكە چار پەلنى پەزى دگرىت و سىمىت وان كول دىبىت.
شۆك: نامازى ماسى گرتنى، قولاڧ
شۆك: شۆكە (ع).
شۆكەران: جوورە ژەھرەكە
شۆكە: گەژۆ.
شۆل: كار، كوردكارى بووىە ژ شغلى عەربى.
شۆلكەر: كاركرن (ع،ك).
شۆل نەكەر: كارنەكەر، تەمىل، بىكارە (ع،ك).
شۆل: شۆر (مالج) كوردىبە غەربىبە.

شترنگه: زرنکه، زرنگینا شیری یه ده میکو دوه شینن.
شترنگه شرنک: زرنکه زرنک، شنگه شنگ: «شنگینا کوسه مریان...» "گورانی".
شرهق: شق، دهرهز، تیک.
شرهقیان: دهرهزیون، تیکبون.
شریت: شلیت (ع،ک).
شلیت: چهند تایه دهرزی یی بادای و تیک ئالاندی (ع،ک).
شرینخاندن: گورینا عوران، قیزاندنا ئیکین بتوندی.
شریخان: شریخاندن، شیراندن.
شریخه: دهنگهک وهکی دهنگین عوری.
شریخه شریخ: شریخه لدو یهک.
شریخ و هوپ: شریخه ی زور و هه قرائی.
شریقه: شریقه.
شریقه شریق: شریقه لپه شریقه ی.
شریق و هوپ: شریقه یی زور هه قرائی.
شریگر: (وارث) (شریگر کوردتر و مهعنا دیارتره).
شرت و گوم: بی سهر و شوتین (مجهول): «سه ریازی یی شرت و گوم (جندی المجهول).
شرین: پیچه وانا ته حل (حلو).
شرینی: تشتی ژ شرینی هاتیه درستکرن.
شرینایی: شریناتی.
شریناتی: بال شرینی (منسوب).
شرینوک: هندهک کولک و پیتن لسهر جلدی پهیدا دبن خوریان و نازاری چیدکهن (حساسیه).
شرۆ: تهعبیرا خه ونان (تفسیر، توضیح).
شرۆقان: شرۆکار (مفسر).
شرۆکار: تهعبیردهر.
شرۆدان: تهعبیردانا خه ونان.
شرکاک: تهیرهکه وهکی کۆترئ، گۆشتهکی هسک و رهش و شین و لاوازی هه یه بهلئ ژ کۆتری مهزنتره: «شرکاک چیه و دئ گۆشتئ وی چیهت؟!» "پهند".
شریه: شرپین.
شرین: دهنگئ چهپ چه پایت گیاندار یه کو لناف ئاقئ برتفه بچیت.
شرهوره: شره پره.
شره شرب: شرپه لدو شرپه ی.

شتهو: شتۆ، وشتۆ.
شتین: ئه و کهسه کو ههر چاقئ لشتتی مرۆقان بیت.
شحنه: شانه، داروغه یی سوکین (مراقب السوق) کوردکاری بوویه.
شخارته: شخاته، قۆدیکا زلکا، شقارته (قۆدیکا زلکا ژ ههر سئ یان کوردیتره).
شخره: شهخره، باری دارا (نارامیه).
شخۆ: به لاش، به خۆپایی (ژخۆ کوردیتره).
شرتک: توبره میو، شاکه میو.
شرت و شول برین: جشیندانا زور و کریت کو جی ناشتی یی نه هیلیت.
شر: (۱) جلک؛ (۲) بیچاره، تشتی هه لاهه لا و دریای، تشتی ژ بهر یه کچۆی و قه لشی، (۳) مرۆقی کز و دامای؛ (۴) گالته و حه نهک «شری بو میرانیا ته ئانکو تر بو میرانیا ته، شیر بو میرانیا ته، زرچ بو میرانیا ته» و شه بیت ئه هریمه نینه.
شرپوش: ئه و کهسه کو هه می جلکیت دریا لبه ردا بن.
شرکردن: بریتیه ژ جشیندانا زور بکهسه کی هه تا کووی شر بکهت، چیر بکهت.
شر و شتیویای: شر و ئالوز بوی.
شرم برم: لبه ر گۆتن.
شرم برم: شرم برم (هذیان).
شر و پر: شر و شتیوال.
شر و دپ: مرۆقی دپ و هار و هاج.
شر و شیتال: تشتیت درپاله و بهرنه که تی.
شر و شتیوال: شر و شیتال.
شرۆل: شر و شیتال.
شرۆل: شرپوش.
شر و وپ: تشتی ئیکجاری کهفن و هه لاهه لا بوی.
شره: شر و شیتال.
شرها: ناخفتنا تیتالیه.
شره و پره: شره و پره.
شره و شیتال: شر و شیتال.
شره و مپه: شره و پره.
شرشر: شوره شور، دهنگئ چۆرافگه یه.
شرقه: قرمه، نورمه، قرمین.
شرن: ددانئ به رازی.

- شرپ و هۆر:** شرپا زۆر.
- شر:** (۱) کومتلایت ئاخهسپى بىچ كو بسهر سهردارى دكه قىت لگلکه نىدا، عهردى شزگه ئهوه ئاخهسپىك بىت؛ (۲) بزاراڤهكى كرمانجى ژىرى دبىژنه كىم و وهزاخ و عهداڤى.
- شرگه:** ئهوه عهرده كو هه مى ئاخهسپى بىت و شژدار بىت.
- شرژىژ:** ئهوه كو شزى ژ شزگه بکيشه سهريانان دا دلزيان نهکن، دبىژن: «من بانى خو شزىژى کره ژ بهر هندى دلزيان ناکهت».
- شش:** ششى.
- ششى:** ئانكو شه شپره، ئەف وشه بيه بيژه لزمانى كوردیدا مری حسیبیه مهگهر لزاراڤى بچوكان بهلى دهمىكو ته ماشای ئاڤىستايى دکهين دبىنين هبىستا ساخه و نه مریه، دبىژىت «ئىشيش» بهعنا ته قهت کرن و قهشارتنه (نگاه داشتن). دبىژن: «ششى و شيشى» و لئاڤىستايى دبىژىت: «ئىشيش».
- ششاق:** شوشاق، خو شوتن ژ قريژى. خو شوشاق و دورکرن ژ مرۆڤىت به دكار، هيلان (براه، ياس، نفاذ).
- ششىكرن:** قهشارتن، ته قهتكرن.
- ششىكه:** قه شپره، ته قهت بکه.
- ششکه:** قه شپره، ببينه وشه يهك كو مرۆڤ هزر دکهت كو ته نى لجهانى مندالان دا ههيه، پاشى دهركهفت ژ وشه بىت رهسه ندار و كهفتى كوردیه بهرهف مرن و ژبىرچونه، بهس بچووك ششى بكار تىن.
- شفره:** بهرازى ئىكانه، نىر.
- شفر:** نىرى بى كىڤى، بهلى بو نىرى بى كىڤى حه قىقه ته و بو بهرازى مه جازه.
- شفه:** گۆشتهكى قىمه كرى و ناف رو بىنى قه لاندى.
- شفهلى:** جوړه چه كمه يهك بو زهمانى بهرى دكرنه بى خو، رهنگى وى زهر بوو و ساڤىت وى درىژ: «چه كمه شفته لى بىو...» "گۆرانى".
- شفتى:** شمتى، شامى، شوتى، زه بهش.
- شفتى تاله:** شمتى تاله.
- شفتى تالك:** (حنظل).
- شفت:** شير (حليب).
- شفهله:** شه فحه له، شه فحه له، بهر كه بکه رىقه تىت.
- شفتالو:** شه فته لى.
- شفتەلى:** شفته لوو.
- شفتەلوو:** شفته لوو.
- شفتەره:** شفته رى.
- شفتەرى:** بارداربونا ژنى دوه خته كيدا كو هبىژ مندالى شىرخۆز لبهر مه مكىت ويدا ههيه.
- شفتيل:** تویره بىت زراف كو لتشتى دپىچن (اعصان رفيعه).
- شفر:** فبيله گىژه (شفر بو نىرى بى كىڤى تىت).
- شف:** دهسته دارى نهرم و تهر و زراف و درىژ.
- شفاړه:** دهسته دارى ژ شقى درىژتر.
- شفاړته:** شفاړه، مرۆڤى درىژ و بى زكا.
- شفتەرى:** شفاړه.
- شفرى:** ئهوه دارهكو شڤكه و هاتيه برىن، ئانكو بشڤىنكى برى به.
- شفاړوك:** زهمانى بهرىدا كور و كچىت گوندى بدهسته جهمى و كوومه لى د پايىژىدا دچونه هارىكاريا ماليت گوندى بو ساقار هيرانى و دگوته قى كارى «دهستار هيركانى» و «نقشاروك». نقشاروك ژ دو وشه يان پىكهاتيه: «شقان + هارىوك» ئانكو بشهف هيران.
- شفاړى:** شڤيله: «شه فان + رى».
- شڤيله:** برىقه چۆن بشه قى: «شه فان + رى».
- شڤشڤىنك:** شڤشڤىنك، ئەف وشه يه ژ دو واژه يان پىك هاتيه: «شق + شين» ئانكو دا بىم شڤكىت وى هه شين.
- شقان خهله تينه:** شوان خهله تينه، ته يره كه هندى سوړه كى.
- شقان:** شوان، شهبان (راعى).
- شقانى:** شوانى، كارى په زچه راندنى.
- شقان كارك:** شقانى كاركه ساقايان.
- شقان بهرخ:** شقانى بهرخه ساقاى.
- شق:** جار، دبىژن: «سه رشڤى دوشاڤى دىدهمه ته» ئانكو سهركه لى دوشاڤى.
- شققوت:** برىتبه ژ چۆنا گه لهك بلهز، دبىژن: «ئەفە ژ سپىده و هه تا نهو ئەم دهواران بشققوت تاژۆين هه تا مه خو گه يانده دهوكى يان دبىژن ئەم بقامچى قوت و بىراوهستان بدو هنگو داهاتين و نهگه شتىنه وه.
- شققوت:** شققوت.
- شقن:** بزنه كىڤى.
- شقارتە:** شخارتە، شخاته، قۆدىكا زلكا.
- شق:** ماندى، دبىژن: «شقو زحمه تى ته»، ئەو دبىژىت: «رهحمه

لداى بابي ته <گوردکاری بويه>. يان دبیژن: «شهقی و زهحه تی ته... - رهحه لداى و بابی ته».

شقام: شهماقی، شهقهزله.

شکارته: جی لاتهکی یان دو لاتان خودان شوّف ددهته مروّفهکی بیعهرد دا چهند وهزنه دهخهکی تیدا بچینیت دا رزقی عه یالی وی ژئی بیت.

شکارته کیل: ئەو کهسه کو عهردی بو فه قیری دکیتیت.

شکار: نیچیر، کومه له بهر.

شکارچی: شکارکه ر.

شکارگر: نیچیره فان.

شکارگاه: شکارگه، جی نیچیری، سهیرانگه.

شکاری: ئەو کاریکو په یوه ند بکاری شکاریقه هه یه.

شکهفت: ئەشکهفت، شکهفت ژ شکافتن یان شکافی هاتیبه داتراشین.

شکافتن: شهقبوون، ژیکفه بوون.

شکافتی: شهقبویی، ژیکفه بووی.

شکاندن: شکیناندن، له تکرنا تشته کی (کسر).

شکیناندن: ئەوه تشته کی ساخ بشکینی به لی ئەف وشه یه

بچه ند ده مکاتیت خوّفه زور مه بهستان ددهت: ۱-

حه قیقته، وهکی: دارشکاندن، سه رشکاندن، «کاریته بی

خانی بی مه شکهست»، «دزا ده رگه هی مه شکاند و تشت

دزین»، «هیستری دهستی کچا ره موی شکاند»، «به رک ژ

ده رقه هات ددانی من شکاند»، «بچووکان په نجه رهی مه

شکاند»، هتد...؛ ۲- مه جازی وهکی: «شکاندنا مه کوردان

ژ نه خواندن بی»، «فه رمانیت خودی نه شکینن»، «شیخ

بهاء الدین مروّفه کی زور خو شکین بو و چ جار ان دلی

فه قیران نه دشکاند»، «کورد مله ته کی میرینه چ جار چاچی

وی ناشکیت»، «تیکه لا مروّفی په یان شکین ناکه م»، «من

جه له ب کری به لی ئەز تیدا شکهستم»، «سوفی ره شوژی تو با

خو شکاند»، «خه لکی نافکوری بشهف سکریت تیک و

دوو دشکینن»، «مه چهند روژان به فر شکاند هه تا گه شتینه

فیتری»، «لکیشانی چاچی ته رازووی بشکینه»، «ئه گه ر

خودی مروّفی نه شکینیت کی هه یه مروّفی بشکینیت؟»،

«ئه ز روژی بی خو ناشکینم»، «ئهف ساله به این گه می

شکهستیبه؛ ۳) وشه بی شکاندن و ده مکاتیت وی دینه

پاشکوو (مه عنا اسم فاعلی) دیار دکهن، وهکی:

«شه کرشکین، عه سه کرشکین، دوژمن شکین، مروّف

شکین، سه نگره رشکین، دل شکین، کور شه شکین، کور شه
شکاندن، بهاشکین، زرناسکین، سکرشکین،
قرضه شکین، هتد...».

شکهف: نامانه کی قالی داری یه وهکی سینیک دهخل و دانی
پئ ته تله (شکهف) دکهن، ئەف واته پیک هاتیبه ل ژ +
کهف = بهر واته ل بهر کرن نانکو بهر د ناف دانی جودا
دکهت.

شکه لک: شکه ل، قه شقوولک.

شکه ل: ئەو هیلکه یه کو خالی کری ژ زهرک و سپیلکی ته نی
قه شقوولکی وی مابیت. «شکه لکه گويز» ئەو ژی ته نی
تیفلن بی کاکلک. «مروّفی سه رشکه لک» نانکوو سه ری
وی خالی یه ژ عه قلی وهکی وی هیلکی کوچ تیدا نه بیت
لهو دبیژن: «فلانکه س سه رشکه لکه».

شکیتا: بین فرهه، بین دریژ.

شکیتایی: بین دریژی.

شکنا: لچی.

شکه بهر: هه شه بهر.

شکه نجه: نازار (اذیه، عذاب).

شکیر: کو بی بلند ژ چیا ی (قمه).

شکه ف کرن: ته تله کرن.

شکه فک: بنیره شکهف.

شگال: شه گال، تووری، چه قه ل، مروّفی زه غه ل.

شکاک: عه شیره ته که که فنومیر چاکه ل باکوری روژاقایا ئیرانی
دژین ل پاریزگه ها نازه ربا یجانا روژاقا.

شکوفه: ئەو گوله کو بهری به لگ دهره اتنی دیار بن وهکی
خولیکان و مرژهی و باهیقی و ئە گه ر پاشی دهره اتنا
به لگیت داری بین دبیژنی «گول، نه شکوفه» به لی کورد
فاما وی فه رقی ناکه ن هه روهکی دوازه بی شکوفه یدا نه و
پیتقه دی بینی.

شکو مه ند: ریزدار، بریز (وقور، بسام).

شکیت: سه بر.

شکسته: نقیسینه کی تیکه له کیشایی یه وهکی خه تی فارسی،
له شکری شکهست خواری، هاتیبه شکاندن.

شکس: شکست.

شکست: تشتی دهرزوی، تشتی دهره زبری.

شکلنووس: نقیسینا له ر نقیساندن یه کیدی (ع، ک).

شکو: سام و سامان و گه وره یبی (عظمه).

شکوئه: گولنج کو تازه دهف که کری بیت بو بشکفتنی، شکوفه.
شکهست: شکست.

شکهو: کاسه، شکهف.

شل: (۱) روئن، نهرم، ناقگرتی، شهل و لهنگ: (۲) ماندی،
تهغه جار وشه یبی نهرم و شل لیاخلی ٹیکدا دیتن، دبیزنی:
«جوتنه وشه»: (۳) کنایه ته ژ مرؤقی ته مبهل و زعیف.

شله: شوزیا له یه یبی پترشی: «شله و قه لیوک بهرقه دان چوک»
"نالیبه نند".

شل و مل: شوخ و شه ننگ، نهرم و شل، جوان: «شل و ملی
چاف به کلی» "گورانی".

شلاکاک: شیرکاک، تهیره که ژ کوتری مه زنتره.

شلاک: نهرم و شل.

شلکه سهر: شیلکه سهر، نهو عهردی نهرم لسهری بچوکی
ده میگو هیژی سافاک.

شلقه: شولقه، شولقین، دهنگی لغاندنا تشتی روئن وهکی ناقتی
یان دوی یان ناقه ماستنی یان شه ربه تی یان ریشه چونا نا
ناقتی یان دهنگی ناقتی بخو یان دهنگی مهشکی و هژاندنی.

شلان: (۱) مرژره، زهرالدو: (۲) ناقتی گونده کی کوردانه ل
کوردستانا عیراقتی (نه ترؤش - مزوری).

شلکرن: نهرم کرن، ته یرکن.

شلنگ: سژنده.

شلیر: جوره گوله که دبیزنی گول شلیر، گول شلیل.

شلک: شلکینه.

شلکینه: ریتک، نانه که بهه فیری پیچه ک روئن دکهن پاشی روئن
و هنگیننی لسهر دکهن یان روونی بته نی.

شلوئه: به فر و باران تیکرا، نهرم بون و بهر به لیانا به فری کو
لعه ردی دبسته لؤلوف.

شلور: نهوعه ترؤزی یه کی ئاقیه زور دریز دبیت.

شله پترشی: شله.

شلتین: شیرتین، تین شیر.

شلاتی: شه لله تی، مرؤقی هیچ و پوچ، شلایتی.

شلهژان: شلهژان.

شلهژیان: سهرگهردان (متحیر).

شلهژیای: شلهژیایو.

شلهژیایو: شلهژیایگ.

شلهژیایگ: سهرگهردان بویی (متحیر).

شلیت: شربت، کوردکاری بویه ژ (شریط) ی عهره بی.

شل و پل: گوئن یان کرن یان ههر تشته ک کو په لهشت و ناریک
بیت.

شلم پلم: شرم پرم، ژبه رگوئن (کلام غیر مفهوم).

شلکین: له مگین، له نجی و لارکن.

شلیل: شلیتر، گوله کی بهاری یه سهرکی وی وهکی پیشازی یه
گولا وی وهکی لافلاقیه.

شلخ: شلخدانا میش هنگیننی، پوره ی ههنگ، شلخه میش.

شلتاخ: تیکقه دان (فساد، فوضی) (ت).

شلتاخی: تیکقه دان کرن (فوضی).

شلوخ: شلوق، کومبونه کی بی مه عنا و پر دهنگ، دوز
تیکچوون.

شلفه: ددانج به رازی، ئاسنی سهری رمی.

شلفقین: شه ولقین، نهو تری یه کو هه تاقی نهرم کری و خراب
کری.

شلقیان: شولقیان، شه ولقیان.

شلانه کورت: قه یسی.

شل بون: ماندی بون، سربون، ته ربون.

شلخه: (ت) بنیره شلخ.

شلال: شلال، کیلیت دورومانی، دوریا بی فی.

شلیل: نهوعه کی دانه ویله یه وهکی جه هیبه.

شلتوک: برنجی گرک نه کری، چه لتوک، هندهک دبیزن چه لتوک
(چه لتوک و چه لتوک و شه لتوک جوانترن).

شمشاد: داره که خودان به لگیت گوگر و کچه که و خری و نه ستور
و براقه و همیشه ههر که سکه، داری وی زور قاییم و

محکه مه، بو چیکرنا تشتی داری زور جوانه و بکارتین،
ل دارستانیت شمالی ئیرانج فراوانه، به شه کی شمشادان
لناث باغان دچیان و به لگیت وی ژ به لگیت شمشادنی

کیفی درشتترو و نه گهر دهست لتایت وی نه ده ب رهنگی
بوته ی درشتین. شاعر و نقیسه شانیته کوردان به ژنا دلداریت

خو پی ته شبیه دکهن چکو داره کی زور جوان و راست و
بیگر یی. "مه لای جزیری" فه رمویه: «دو عه نه بهر بول

شمشادنی ب مهستی - فه به سن لهو ههوا بو عه نه رن امیز».

شمقار: تهیره کی سفک و چالاکه و نیچیرکه ره گوشت خوره:
«جه گرمه ی دولدول و ئاما وه په رواز - دهوری مه دان پیشان
چون شمقار» "جه نگامه ی خالید".

شمار: ژمار، ئەژمار.	شناس: ناسیار.
شماردن: شمارتن.	شناسین: ناسین.
شمارتن: ژمارتن، ئەژمارتن.	شناسنامه: (هویه، ورقه التعریف، شهاده).
شمشال: شمشاد، بلول، شهییور.	شنۆ: شنه، سروه: «هالای سه‌رمه‌سته‌ن وه‌شنۆی له‌یلاخ - بۆیی ئەو پایزه‌ش نامان به‌ده‌ماخ» "مه‌وله‌وی".
شمشال بیژ: بلول بیژ، شمشال ژهن.	شن: خیز.
شمشال ژهن: بلول لی‌ده‌ر.	شندریندر: شپه و وره (ضخ‌ب).
شمشیر: شیر (سیف).	شوات: واژه‌یه‌کی عبریه، ره‌شه‌مه به‌رامبه‌ری (اسفندی ئیرانی).
شمشیریاز: ئەو که‌سه کویاریان و هونه‌رمه‌ندیان بشیر و مه‌تالی دکه‌ت.	مه‌ته‌لوک دبیت: «شواتی، به‌فرویاتتی، کچ له‌گیاتی».
شمشیریازی: فلی فلیانی بشیری.	شواک: شیتۆکه، شه‌وات.
شملی: شه‌مه‌لوک (حلبه).	شوان: شقان.
شمته: به‌شه‌ک ژگشتی (جزئی، جزء من‌الکل).	شواره: شقاره.
شمک: پیناچی کو بشکین و که‌چ بکه‌نه پین خۆ (نعال).	شوان کاره: (١) ئەو که‌سه کو کارێ وی شقانی بیت، شقانی کار و به‌رخان؛ (٢) ناچی بنه‌بانه‌کی کوردانه لئیرانی.
شناخ: شه‌نناخ، تاییت داری بری.	شوارته: ده‌وس، شۆپ (اثر).
شنگ: وەرار، هیژ و شه‌نگ.	شوی: شوو.
شنه: بایج نهرم و نازک.	شویتک: شووتک.
شنه‌وا: به‌یستۆک (سمیع).	شویر: شوور.
شنه‌فتن: گو لی‌بون، ئەف هه‌ر پینج واژه‌یه هه‌ورامی و شه‌به‌کینه.	شویشه: شووشه.
شندۆ: شندۆک.	شویل: شوول.
شندۆک: پیره‌مپیری فه‌رتوت.	شوین: شوون.
شندی مندی: پیچ و په‌نا، دو واژه‌نه ئەول کوردکاری بوویه.	

ع

- ع:** پازدهمین تیپ ژ تیپیت چهچی کوردی، تیپه کی بیگانه یه، بحسابا نه بجه دی دبیته ژماره ۷۰، تیپه کی تورته، تیپی گهروویی یه.
- عا:** دهنگه بۆ رهفاندن و هشیار کرنا پهزی، شقان بکار دهن.
- عابا:** عه با.
- عاجباتی:** سه رسورکه ر.
- عاره ب:** تازی، ئاری، ئاریو، ئاریبی (عرب).
- عارسز:** بیتعار، شهرس (ع،ت).
- عاری عاری:** عری بۆ دهنگی زینا که ری بکارتیت.
- عازب:** نهوجه وان.
- عازبه:** نهو پرزکن لرووی جھوانان تین دبیتنی جوانکه.
- عاسا:** عه سا، دهسته دار، کویال (ع،ک).
- عاستهم:** عهسته م، ئیواش، ئیواشی
- عاسمان:** ئاسمان، نهئمه ن، نهسمه ن، نهسمو.
- عاره ق:** ئاره ق، مه ی.
- عاره قه:** خو ه.
- عاره قخۆر:** شه رابخۆر.
- عاره قچین:** کولاشی نازک و سپی.
- عاره قدان:** خوه دان.
- عاره قه دان:** عاره قدان.
- عارنان:** بیته چۆن، عبره ت گرتن.
- عارنه دانان:** عبره ت نه گرتن.
- عان:** چاخ، کات، دهم.
- عانه:** پاره ل زاری بچوبکان، ناقی درافه کی بولی پیش دا.
- عاره ق کرده نهوه:** خوه دان.
- عاره ق گرتن:** ئاره ق گرتن.
- عاره قگیر:** (خمار).
- عال:** باش (ع،ک).
- عالعال:** باش و باش، گه له ک نایاب (ع،ک).
- عه:** عا.
- عبا:** عبا، لباسه کی باستانی عه ره بیه لسه ر جلکان دپۆشن.
- عبدال:** عه ودال، عه قدا ل جو ره بالنده که (ابدال).
- عه بره ش:** نه بره ش، نهو گیاندارئ می یه کو کیم شیربیت، نه بره ش.
- عه بوور:** ئابور.
- عه بووری:** نه بووری، هه وری، (ابری) پۆشیکی بچوک (یازمه).
- عه به نوس:** ئابه نوس، داره کی به ادا ره.
- عه پ:** عه پی.
- عه پی:** واژه یه که دبیتنه مندالی ساقا ئانکو بخۆ.
- عه تفک:** تلمسکی تری.
- عه تهو:** رخنه (ایراد).
- عه جه م:** ژ ئاجامی عه ره بکاری بوویه ئانکو نه عه ره ب وه کی بویر ئانکو نه رومی.
- عه جه می:** ساده، نه شایسته.
- عه جه نه:** جن، جنۆکه، جن واژه یه کی ئاقبستیه و عه ره بکاری بوویه.
- عه داب:** عه داڤ.
- عه داڤ:** چرک، زۆخاو، کیم.

علی اللہی: رتیبازگە بەکی شیعیت ژ ری دەرچوینە و دبیتژن کو خودی علی بو پیغەمبەراتی بی هەلبێرتبوو و ئافراندبوو، بەلێ محمدی مەقامی پیغەمبەری بی ژ وی (غصب) کر و (خلفا) ژ ی پشتی وەفاتا (محمد) ی هەتا ساخبوون خەلافەت نەدانه علی. دەمیکو خەلافەت ژ ی گەشتە وی عایشە و معاویە و خەوارجان بەرھەستی کرن و نەھیتلان رۆژەکی برەحەتی بیەتە سەر و دلتنەنگ و بیمراد ژ دونیای بی دەرکەفت، ئەقجار خودی بنەچاری، بو داخۆشکرنا وی، مەقامی خوداییا خو بو وی بەخشی و خوژی لکنارەکی عەرشی براحتی گوژەگی و رونشت و واز ژ خودایی و کار و باری وی ئینا و سەری خو تەنا کر و هەمی کارا سپارتە علی. بەلێ شیعەیت دی وان بغالی (مفرط) و خپایی و ژ ری دەرچۆیی دزانن.

عەلتۆش: بیسوود (عبث)، ھندەک دبیتژن: عەتۆش.

عەلتۆشی: بی مەفایی، بی سوودی، ھندەک دبیتژن عەتۆشی.

عەللە: عال، باش (ع،ک).

عەلۆجەلۆ: بۆرەمرۆف، لات و لوت، سفله.

عەلشیش: بۆقەلەموون.

عەلە و لەمانی: نەوعە ھژیرەکی دلخوازە.

عەلەم: جی پشک کرنا ئاقتی یە.

عەلیخان: نەوعە شەدەبیە ئارمووشیە.

عەلی بوردە: نانێ علی، خروەبی سەر ئاشی، نانێ مزاشی.

عەلی قورتە: کاغەزی سمپارە.

عەمار: عەمار (مخزن).

عەمارتە: ئەو خانی یە کو گەلەک بسەر عەردی نەکەفتی.

عەمار کرن: عەمار کرن.

عەمارەبو: بێن چال، عەمباری، عەمباری.

عەمباری: ئەو تشتە کو عەمار سۆتی بوی.

عەمانج: ئامانج، ئارمانج، ھەدەف.

عەمبار: عەمار، عەمبار.

عەمبار بون: عەمبار بون.

عەمبار بون: ئاقت قەت بو.

عەماراو: سێریج، ئەو ئامانە کو (حداد) و پنیدۆز دادنیئە

پیشی خو دەمی کارکرنی بو ئماندنا پیشی خو دەمی

کارکرنی بو ئماندنا پنیان و سارکرن تاسنی شارایی.

عەمبە: عەمبە.

عەدەس: نیسک، (عدس)، واژەبەکە چ بکوردی بیژن یان بەرەبی مرازی شاعریت کوردان پی بی وەفایی و بی ئسقامەتیە دبیتژن: «ت وەکی نیسکی بی، تە نە بەرە و نە پشتە». «جزیری» فەرموویە: «من گوژ دنێ شەبی بخۆر خویش تەبکەر کر - کەرکریو لەعلین خو شەکەر، گو عەدەسی تو» (ئانکو بی وەفایی).

عەرنەور: مەزنی قەبیلە.

عەربانە: عەربانە.

عەربادە: تشتەکە وەکی کالیسکی یە بەلێ بدەواران تیتە کیشان، یان عەربانە.

عەرزێل: عەرزالە، واژەبەکی سوربانیە و عەربکاری بوویە، کە پرۆک، جوورە کە پرەکە.

عەرزالە: ھەرزێل، کە پر، چەتر.

عەرەر: ھەرست.

عەرنین: عەرنن، توورەبون، یان عەرنین.

عەرنۆک: سل سلۆک، ئەو مرۆقە کو زوو اوورە دبیت.

عەرنۆکی: توورەبی پیشە.

عەربکاری: (تعریب).

عەرنەوور: مەزنی قەبیلە.

عەرزەت: کۆشان، کەسەر، ژ حەسەرەتی کوردکاری بوویە (ک،ع).

عەرزەتی: کۆشانی (ک،ع).

عەرزیزی: شەوکراس، کراسی کو بشەقی دکەنە بەرخۆ.

عەسپ: ھەسپ، ئەسپ.

عەسرین: ئارۆنە گرتنا بچوکان (ع،ک).

عەسسە: مەجدی، جەختی.

عەسکەری: تری یەکی نازکە بی بەرکە، کشمشیە.

عەشامات: حەشامات، حەشامەت، ھەشیمەت (حشد).

عەشرەفی: ئەشرەفی، ناقتی دراقتی ئیرانیی لپیش دا.

عەعە: عەعە.

عەعە: پیسی، واژەبەکە دبیتژنە بچوکان ئانکو پیسە.

عەفغارە: ئەو بن بیئەرە، یان فیقی یە کو خودانی لێن بیئەری یان بدارتیقە دەیلێن و فەقیر بو خو سوئی ژ وەرگرن.

عەفت: تری بدەفی بەردان.

عەقدال: عەودال، پورێ نیی، بەلەنگازی عەوارە بوی.

عەگ: تشتیکو گەلەک سپی نەبیت (املح).

عەین: ئەو تەبەئەتە کە ناخۆش دەکات و تەبەئەتە کوردی بووبە و ژ بیست و هەفت تەبەئەتە چەچی کوردی هاتیە ژمارکرن.

عەیرەتی: واسە، سست (عاربە).

عەیسک: ئەیسک، سەیکسە، نەگەرە، نەسەرە، پەڕک، پەری.

عەیسە: (عەیسە مەسیح) پەنەمبەری فەلەیان.

عەیسەن: عەیسەن (ع).

عەیسەن: (ئەسان) (ع).

عەیلەت: بۆشی (حشد).

عەیارش: گەنەلۆک، گەنەلە.

عەیشو: ناز، خۆ شەینکەرنە ژنان لەسەر دلداران.

عەورک: زک.

عەورک: عەورکەنە حەییواناتان.

عەورین: عەورین، هەواری، دەنگەکی بێلند.

عەورە: کا و دانەنە کە هاتیە ئامادە کرن بۆ شەنەبا کرنە.

عەوشاق: مەقامەکی وێژەیی کوردیە.

عەوشاقی: نەوعە تەبەئەتە نازک و خۆشە.

عەومەرە گەنەلە: گۆرانبەهەکی خۆشی کوردیە.

عەورک: عەورک.

عەشتر: حەشتر.

عەلجاری: گەلە کۆبە.

عەلمۆلک: علملک.

عەلملک: گەلە کە هور.

عەممە: عەومبە، تەرشە یە کە هاتیە ژ گەرتن ژ گەلە کە گیا و بەهاریاتان، بەلگە دارەکی گەرمیانە یە.

عەمرۆکە: گیا یە کە بەهاریە بەلگەتە وئ بەلگەتە ئستەرتە.

عەنتەر: (١) مەمۆنە نەیرە (ئەسل فارسیە)؛ (٢) ناخۆش شاعەر و شەیرە شەینەکی مەشەوری عەربانە.

عەنتیکە: تەشتە جوان، واژە بە کە بێگەنە یە (ئانتیک) ه.

عەنتیکە خانە: موزەخانە (مەتەف).

عەنتیکە چی: ئەو کەسە کە تەشتە جوان چەتەتە یان دەرۆشەت، ئەف هەر سە واژە بە ئینگلیزینە و کوردکاری بوینە.

عەنناب: دارێ شەیلانە، تەشتە کە وەکی قەسپان، خۆش و شەینە، بەداری سەنجیقە تەت و ژ قەسپە بچوکتەر.

عەنزه: جۆرە دەوارەکی بەرەسەنە، عەشیرەتەکی عەربانە.

عەنزەرۆت: نەوعە جەوی بە کە، وەکی جەویا تووسی، ناخۆش طاووسەکی ئێزەدیە.

عەنناج: گەلە، حەلە کەر.

عەووعو: حەووعو، حەپ حەپ، وەکی دەنگە سەیی.

عەووعو: حەپە.

عەودال: عەفدال (ابدال).

عەوراف: عەور و سامالی تەیکەل.

عەیبیار: فەیلەز، حەلە باز.

عەینەمەل: تەبەئەتە خەزایی.

غ

غ: شازدهمین تپ و ژ تپیت چچهیی کوردی، ئەو ژێ تپیهکی بینگانهیه بحسابا ئەبجهدی، دبیته ژماره ۱۰۰۰، تپیهکی تورته.

غائر: دل ژ خو چۆن، دل بۆرین، دل خووسیان.

غار: غار بدهواری کردن، غار بهردان (رکض).

غارا: پرغار بهزین، بهزا.

غاریان: گهماردان، دهباغ دان.

غاریاگ: گهمارخواری، غاراو، غاریاو.

غازی: جۆره درافهکی زتیری یان زیشی بوو.

غالیگه: خالیگه.

غهریبۆگ: جۆره هرمی بهکه.

غەزەتە: غەزاتە، قەزاتە.

غەزاتە: رۆژنامە.

غەزاتەچی: غەزاتەنووس.

غەزاتەنووس: رۆژنامەنووس.

غەزەز: غەز و بەز.

غەز و بەز: گەلەک قەلەو، چاخ.

غەزین: خەزین، توورەبون.

غەزایی: جۆره تەیرهکه.

غەزەلوهر: خەزەلوهر.

غەزەل: شیعرید دلداری یێ، نەوعە هوزانەکه(ع).

غەزە: خەزە، خەزینە، گەنج.

غەلتە: ورتینە کرنا مرۆفی د حالێ مەرگی دا.

غەلتان: بێن خون.

غەزە: غەزینە.

غەزاینە: خەزینە.

غەزیم: خەزیم، خزیم.

غەزینە کردن: خەزە کرن، دراث کۆم کرن.

غەلبە: قارەقار.

غەلبەغەلب: قارە لپی قارەی.

غەمزە: ناز.

غەوارە: عەوارە و نەبون.

غەوریون: د عەریدا چۆن (خسف).

غەور: عەدائ، کیم، زاخاوی برینی.

غەوغایی: مابەینا خەو و هشیاری یێ.

غەبیدین: توورەیی، سلی (ع،ک).

غەین: ئەو تپیهکه کو ئەم پیتتا خفین (غ) کو بحسابا ئەبجهدی

دبیته (۱۰۰۰).

غزباب: قەلەو و بکەیف.

غوراب: جامی شەراب، گەشستی یێ بچووک. "جزیری"

فەرموویه: «فەلەکا ئەطلەسی سەرگەشته د جاما مەحوبابە

- مەوج دەت قولزەمی عیشقی مە لسەر دەست غورابە».

غولغوله: غولغول.

غولغول: دەنگ و سەر و سەدا و قیپەقیپ.

غولی: گیاندارەکی ئەفسانەو مەنتەشەیه.

ف

فهتاح پاشایی: (۱) جوړه په توبه که لکارخانه یی موسولئ چیدکه ن: (۲) جوړه داوډه ته کی کوردی یه؛ (۳) جوړه دراشه ک بوو.

فهتار: دریای.

فهتار فهتار: هه لاهه لا بوی.

فهتارته: فهتارات.

فهتارات: فهنا، بریان، کاره سات (مازق).

فهتیر: (۱) هه هتیرئ بی هه هتیر ترشه (ع،ک)؛ (۲) نانئ فه تیر (فطیر).

فهتيله: پتيله، عه ره بکاری بوویه ژ پتيله ی.

فهدی: فهیت.

فهړ: رووناھی، ریز، شکوه، جوانی، بها، بهرکه ت (قدر، افضل).

فهراشته: هاقینه وارهی گه له ک هینه، لکورستانا ترکیه یدا.

فهراموش: ژبیرچوئن.

فهراموش کرن: ژبیر کرن، ژبیر برن.

فهرتوت: پیره میتیرئ موهره، پهرپوت، رزی، په رتئ وهریایی، "مهوله وی" دبیرت: «یه کی وه مایه ی گهنج که یه وه - چون منیج وه تایی فهرتوت نه یه وه».

فهراهم: جی به جی، تاماده.

فهړخونده: واژه یه که پیکهاتیه ژ «فهړ + خونده» یان ژ «فهړوخ + وهند» (سفه تی مشه به هیه به عنا مباره ک)؛ ناقیت کوردی «فهړوخ» ژور هه نه. ژ فهړوخ تراشتینه نه ژ (فخر) ی عه ره بیقه هاتیه، هه ره کی هنده ک بخه له تی تیدگن، فهړ و فهړوخ و فهړخونده هه ره سی به عنا وقار و ژی درتیز و مسواره ک هاتینه. هه ره کی جزیری واژه یی (فهړئ) بکار تینایه: «به ژنا فهړئ...».

فهړونده: واژه یه کی کوردی و فارسیه به لی د کوردیدا بو ناقی

ف: هه فده مین تیپ ژ تیپیت چه چه یی کوردی بحسابا نه بجه دی دبیته ژماره ۸۰، تیپه کی ساز و بیده نگه و بیتمه به سته.

فابریکه: فابریقه، کارگه (معمل).

فابور: بافور، سه بیلی تریاک کیشانی.

فاته تیز: بریتیه ژ مروفتی سل سلوک، نه ویکو زوو تووره ده بیت.

فاته بوز: جوړه گونده کی ره شه (بطیخ اسود).

فاتک: قومری.

فاته رهش: فاته بوز.

فاتوسین: خهرده ل، خهرته ل.

فاخته: تفیرک.

فارزک: چاقیرسی، چاوبرسی (نهم، جشع).

فاسولی: فاسولیا، واژه یه کی سوریا نیه (صویا).

فاسون: قوماشه کی نه ستوره ژ په میوی چیدکه ن.

فافون: مه عده نی سپیه تامانان ژئی درست دکهن.

فافا: جوانکاری د شعریدا (بدیع).

فافوس: گیایه کی دهرمانی یه.

فاق: خه فک، ته له، ته لی، کهر، له ت (مصیده).

فاقه: لاواز، لهړ.

فاقدان: لاوازی، لهړی.

فاک: لیب.

فاک و فیک: تاره زوی ژن ئینانئ و مژولیا وی.

فال: هه ره تی تشتی، چاخئ په رینا نیریه.

فالوده: فالوده، جوړه خوارنا سارده مه نی یه.

فالوده ج: (فالودج).

فالوده ج: ژ فالوده ی هاتیه عه ره بکاری کرن.

فالج: فالنج، شه پله.

فامیل: نوجاخ.

زه‌لامان بکارتیت. ئەسلی وی «فهرزینده» یه به‌لج د ئەسل دا ئەف واژەیه ژ دو پارچه‌یان پیکهاتییه: «فهر + زینده» ئانکو به‌رکه‌تیب هەر ساخ و قاری هەر و هەری، هەر موبارەک (دائم). د فرخونده‌بیدا فهرزی ئانکو «فهر + زی» ژ فهرزەندەیی هاتییه داتراشین. دبیزن فهرزنده ژ دو واژەیان پیکهاتییه: «فهر + زینده» ئانکو فهری ساخ و توانادار و پر (معنویه).

فهروردین: (۱) ناڤی هەیفقا ئیکتییه ژ هەیفیت سالی هەتافی ئیرانی؛ (۲) ناڤی فریشتە‌به‌که د ئایینی زەرەشتیدا. ناڤی هەر دووازه هەیفیت ئیرانی هەمی ناڤیت فریشتە‌یانن به‌و جۆرەنه: بهار: ۱- فهروردین، چه‌مه‌ن (حمل)، ۲- ئەر دبه‌ه‌شت، گول ئاوهر (ثور)، ۳- خورداد، جان په‌روه (جوزا)؛ هاشین: ۴- تیر، گه‌ماخیز (سرطان)، ۵- ئەمورداد، ئاتە‌ش‌بیز (اسد)، ۶- شه‌ه‌ریوه‌ر، جهان به‌خش (سنبله)؛ پاییز: ۷- مه‌رمه‌ه، دژم خودی (میزان)؛ ۸- ئابان ماه، باران ریژ (عقرب)؛ ۹- نازەرمه‌ه، ئەندوگین (قوس)؛ زستان: ۱۰- دی ماه، شپه‌رمه‌م (جدی)، ۱۱- به‌همه‌ن، به‌رفاوه‌ر (دلو)؛ ۱۲- ئەسفه‌ند، مشکین نام (حوت). ئەستوونێ به‌که‌م ئیرانی زەرەشتینه، ئەستوونێ دوهم مادینه به‌ری زەرەشتی، ئەستوونێ سیتییه عه‌ره‌بینه و سه‌ری هه‌رسیکان ژێ ژ نه‌ورۆزی ده‌ست پی دبیت. شه‌ش هەیفیت ئەولی ژ هەر سێ ئەستوونان (۳۱) رۆژن و شه‌ش دی (۳۰) رۆژن مه‌گه‌ر هەیفقا دوازدی ژ هەر سێکان ئەو تیتته‌ گۆرین و کیم کرن.

فهرکه‌م: په‌رکه‌م.

فهرکار: سێردان، تیزکرن، هاندان (ایعاز).

فهرقان: گه‌ر و گه‌شتنه به‌که ژ به‌ر زیده‌ گریان، پیران.

فهرکاندن: په‌رخاندن، فتوکویی کرن.

فهرته‌نه: فتنه‌ ئالۆزی، لافاو.

فهرخه‌س: زرخه‌س.

فهرده: جوال، به‌که‌ه‌ت جوال.

فهرده‌ش: خه‌رمان بر کرن ژ لایه‌ ده‌ره‌به‌گیقه.

فهرش: راژتیر (ک، ع).

فهراقه: قه‌ید، قه‌یدی کو ده‌نه‌ پی زیندانیان.

فهره‌نقه: فهراقه.

فهردار: پاک، به‌ریز، بهادار، په‌ره‌که‌ت، خودان وقار.

فهره‌نگ: واژه‌نامه.

فهرزانه: حکمه‌ت (حکیمه).

فهرزان: (حکیم).

فهراموش: ژبیر چۆن.

فهراموشکار: ئەو که‌سێ بی ه‌ش و بی.

فهر و پیت: به‌ره‌که‌ت، خیر و به‌ره‌که‌ت.

فهره‌نگ: ئورویی، رۆژئاڤایی، فهره‌نگستان.

فهره‌نگی: ئاتە‌شه‌ک، ئاگرۆک، په‌ره‌نگ.

فهره‌زان: دراندن، پچراندن.

فهره‌ژین: پچرین.

فهرزین: که‌فره‌کی شه‌تره‌نجی به (وزیر).

فهرمان: ئەمر، ده‌ستور.

فهرمانبه‌ر: ئەو که‌سه‌ کو بن ئەمر بیت.

فهرمان به‌ردار: بنیتره‌ فرمانبه‌ر.

فهرماندار: که‌سه‌که‌ کو فهرمان لسه‌ر فهرمان به‌ده‌ت.

فهرمانده‌ر: فهرماندار، ده‌ستورده‌ر.

فهرمانه‌روا: ئەو که‌سه‌ کو فهرمانی وی کار به‌که‌ت و بریار به‌که‌ت.

فهرمانگه: سه‌رایه‌ی ده‌وله‌تی، دائه‌ی ده‌وله‌تی.

فهرمانگێتر: بنیتره‌ فرمانده‌ر.

فهرمان نامه: نامه‌ی ده‌ستور.

فهرمایش: ناخفتن و په‌یقینا مرۆقی مه‌زن.

فهرمایشت: فهرمایش ئەمری فرمانده‌ی.

فهرموو: ئانکو «که‌رم که‌ وه‌ره‌ ژۆری» یان «که‌رمکه‌ باخفه» (تفضل).

فهروخ: پیروز (سعید).

فهرمووده: فهرمایش.

فهرموون: فهرمایش.

فهره‌اندن: ترساندن.

فهره: ئیشه‌که‌ سه‌ر و بنی هەیفی تووشی بچووکان دبیت (غیبویه).

فهره‌جی: فهره‌نجی، که‌به‌ن (فرج)، ناڤی کویرنجه‌کی بو کو ته‌جی و که‌به‌ن چیدکرن.

فهریاد: فریاد، فریا، هاوار: «که‌س بدا دامه‌نه‌پرست گله‌ و دادی چکه‌ت - ته‌ نه‌بت دادره‌سه‌ک بیه‌ووده‌ فهریادی چکه‌ت» "جزیری".

فهرسه‌نگ: عه‌ره‌بکاری بوویه بو «فهرسه‌خ» کۆم بوویه بو

(فراسخ). "مهولهوی" دبیثیت: «جه من تا دووری ئه رسه د فهردسه ننگ بۆ - ئه ر بۆ رازی بوو زوانم له ننگ بۆ». **فهردمان فهردا:** کاربدهست (حکمران). "مهولهوی" فهردموویه: «سهرداری زومرهی موسیبهت کیشان - فهردمان فهردمای مولک دهروون په ریشان».

فهرداموشخانه: فرامسون، فهردمهسون، فراماسون، بیهنا براده رانه بکۆمه له کی گرتدایی یه کو (بظاهر) سهرده می سلیمان پیغه مبهری مه ئمووریت ئافا کرنا (مسجد الاقصی) ی بوون و لقه رنی ۱۸ ئەف جه معیه ته ره ننگه کی سیاسی بخۆقه گرت و لته غه ری کیشوه ریت ئوروو پایی جه معیه تیت نه هینی و سیاسی بناقی فراماسیون ته شکیل بوون و لسالی ۱۷۱۷ میلادی په نایت ئینگلیزی ب زدی (مذهب) ی کلیسای ئنگلیزی دهسته یه ک ته شکیل کرن. پاشی ژ حالیت پایه داری کیشوه ری دویدا بوونه نه ندام، وه کی: فرانکلن روژفلت، ژورژ واشنگتن و ته غه ری ئینقلاباتیت داخلی بمداخه له تا وان نه نجام دگرت و له نده ک کیشوه ران بناقی فهرداموشخانه ی شوهره ت دا.

فهرده ننگ: واژه نامه.

فهردی ئیزه دی: فهردی یه زدانی، مه زنا هیا خودی.

فهردی یه زدانی: به ره که ته ی یه زدانی، شکۆهی یه زدانی، نوور (قدر)، په رته وی یه زدانی.

فهرده شخانه: ده په داره کی به سهری داره کیشه قاییم دکهن بۆ زیل رادانی ئه وه فهردشخانه.

فهرده ننگۆک: فهرده نگی پاخلی ئی بچووک.

فهردیادرس: فریادرس، هاریکه ر.

فهردیک: ئه و دندکه دانه ویله یه کو هیتژ دانه یی وئ ره ق نه بوی و نه گه شتی.

فهردیک بوون: بونا ده خلی بفه ریک، کزر بونا تشتی ته ر.

فهردیکی: فهردیکی کزر بوون و نیف هشک بووی.

فهردیکه خورما: ئه و خورمایه کو هیتشتا ته مام نه گه شتی (رطب).

فهردیکه که زوان: که زوان ته ریک.

فهردیکه گوین: ئه و کاکله گوین هیتشتا باش نه گه شتی و نه سه بقی.

فهردیکه روون: که ره، نقیشک.

فهردیکه نۆک: نۆکه ته ریک، نۆکن هیتشتا ته ر.

فهردسال: شیبه، رهفتار، نه نده: «چۆمه موسلی بی شر و جل (کل بالکل) چی نه بوو - گۆت تو کوردی ئه م عه رهب، نفره ت ژ من کر بی فهردسال» "نالبه ند".

فهرداماسون: بئیره فهرداموشخانه.

فهردمهسون: بئیره فهرداموشخانه.

فهردقه قه: نه خۆشی یه کی کوشنده یه، دهردی بیده رمان، دهردی مرخی.

فهردقی: قوتابی بی ئایینی (ع، ک).

فهردقیاتی: فهرداتی، چۆنه بهر (تحصیل) ی علم ی دینی.

فهردقیانه: چۆره له وهندی یه ک بوون.

فهردقی طه ران: نافی وی (محمد) ه و هاچاخی مه لای چزیره و شاعره کی شیعرخۆش و ره فانه. ههروه کی لشیعرانی یا وی له گه ل مه لای چزیره دیاره چاوا مساجه له یه کی ریک و پینکی دارژانده ژ جورئ (ثلاثی المقطعه) (سئ بهندی). قه سیدا شیخی سه نعان ژ یه و جه ئفتخار و ته عه جوی یه کو ب ج قالب دارشتیه چیتره ژ چیرۆکا شیخی (عطار د منطق الطیر) یدا ده رباره ی شیخی سه نعان دیسا فهردقی طه ران گه له ک شیعریت جوان و ره وان هه نه دبیتن فهردقی طه ران هه زار و سی و یه کی ۱۰۳۱ ک زیندی بوویه.

فهردگل: سه رکیش، مله پیچی که ر.

فهردگلی: سه رکیشی، مله پیچی.

فهردگر: (فقر) (ع).

فهردگری: (فقری) (ع).

فهردلیت: هه رزه کاره کی کو ته مام ژیر نه بیت.

فهردلیته: سه لیه ته و به دئه خلاق، ئەف واژه یه ژ په لیدی هاتیه داتراشین چنکو گه له ک جار «پ» دبیه ته «ف» و «ت» دبیه ته «د» د کوردیدا دبیتن: په لید و دبیتن: فهردلیت.

فهردله خۆی: وه رزیر، وه رزکار.

فهردله: (نصرانی، مسیحی).

فهردله رهش: تیره یه کی فهردله یانن زۆر مپه رچاک و شه رکه رن.

فهردله رهشکه: فهردله رهش.

فهردله رهشه: فهردله رهشکه، ئەسلیج وان کورده.

فهردنا: په نا.

فهردنا بهر: په نا بهر.

فهردنا بیده ننگه: په نا بیده ننگه.

فهنباز: فېلباز، حيله باز.

فهنزاز: تشتى جوان و تازه پهيدا، فهنزاز، مؤده.

فهنزازى: جادو و گهرى، حيله سازى، رووكيشى، خوږه سنى.

فهنذ: حيله.

فهنذ و فېل: فر و فېل، چهپ و چوپړ.

فهنذر: شه مالک، مؤم.

فهندهک: مؤم، مه کينا گورى يې.

فهندهق: فندهق، فستق، پسته.

فهنلهقه: شفق، سوط.

فهنرس: پېرست، فهنرست.

فهنرست: نهو سه رگوتارن کو ناف کتېبه کېدا هه بن دئ وان جودا

لسه رئ کتېبې يان لډووماهيا کتېبې رېزکهن له گهل ژمارا

لاپه رئ کتېبې بوئاسانى و زوو بسهر هه لېوونئ.

فهنو: پرشهرم، پاک دامان، سپاس بو خودئ نهف وشه يه نهمريه

لکورده ستانا ژورى بو نافتى ژنان زور بکاره چندانکو بوره

کورد بخوژى مه عنا وئ نزانن و دفکرن کو فهنو ژ فه هيمايې

چېسوويه به لئ وهکى ته ماشاى دهمکاتې وئ دکه دئ

تېگه هئ نه ونه وويه، نه گهر ژ فه هيمايې تراشيبا يه دا بېژن

فه هئ، به لئ ههر لسهر نه سلى خو بې نافتېستى ب(لفظ) و

مه عناقه و هه تا نهوژى واژه يې فه يتى مه عنا شهرم ههر

مايه. «فه هئ» نافتى کچا زه رده شتیه مه عنا پرچه يا و

دامانپاک، خودان فه يتى. ته ماشاى فان شهش دهمکاتان

بکه کو ههمى ژ مادا فه هويه دا باش حالى بېى کو فه هئ

کوردى يه نه سليه و نافتېستيه بدائى و باقه.

فه هيت: فه يتى، شهرم.

فه هيت برن: فه يتى برن، فه يتى کرن، شهرم برن.

فه هيت چوون: ئابروى چوون، بې شهرم.

فه هيتو: شهرمه ندهوؤ.

فه هيتو: شهرمن، شهرمزار بووې.

فه هيت بوون: کرېت بوون، هه تک چوون، فه هيت کرن، شهرم

هاتن.

فسه يلى: تېرديه کى ژ تېره بنه رته کوردانه، هندهک خو بکورد

نازانن.

فېت: پېت، فرېزى، سووچ، گونا ه، به رده کت: «نه فه ههمى

فهنذ و فېتې ته يه».

فېته فېت: فېته لډو فېته.

فېتېن: فېته يېن درېژ.

فېتهوژ: فېته ب هه فرايې.

فېتينا نافتى: دهنگى نافتى دهميکو رادبېت.

فېت فېتوک: فېت فېته.

فېت فېته: (صفاره).

فېيچ: نهو کهسه کو دانيت پېشى يې ليکه فتي.

فېچان: خو چهپ و راست کرن و چه ماندن.

فېچقه: فېشتهق، سه رنجى شرنقه ي.

فېرفيروک: فېت فېتوک.

فېرانندن: زک چوون (اسهال).

فېرانن: فېرانندن.

فېرکه: (نه بو هه دلان)، دهرده چيل.

فېرن: فېرو، نهو گاره شه کو ب نه بو هه دلانئ که تى.

فېرو: دبېژنه مروقتى گه لهک دروکه ر و مه دحئ خوکه ر، ته شبيها

وى بفيرکاندنا گاره شئ (ابوه دلان) گرتى کرينه.

فېرکانندن: فېرانندن، نهو تشه ننگه دهمى شه قانندن هه لېبېت و

به رک زئ دهرنه چيت و دوکيل و ئاگر و باروتئ پاشقه

پاقيت.

فېزن: ده عيه و دهمار ته که بور و خو هه لکيشان، خو په سن کرن:

«فلانکه س چه ند بفيره!».

فېزن: مروقتى پرفيز و خو په سن (متکبر).

فېزه: فېته.

فېزو: خو مه زن که ر (متکبر).

فېزفېزوک: فېت فېتوک.

فيس: مروقتى خو په سن ده عېدار و بده مار.

فيسا: فېز مه زن، خو زنده پهن، سيغه ي مبالغه يه.

فيسار: وشه يه کى لچئ فلان تېت، هندهک دبېژن: «فلان و

فيسار» و هندهک دبېژن: «فلان و فسته ران».

فيسه: زنا، وشه يه کى نه هريمه نيه.

فيسهک: فېسه کار، وشه يه کى نه هريمه نيه.

فيسه کار: فېسه که ر، وشه يه کى نه هريمه نيه.

فيسه که ر: زنا که ر، وشه يه کى نه هريمه نيه.

فيسکئ: ژنا قه حبه، وشه يه کى نه هريمه نيه.

فيسکو: مېرئ مېياز، وشه يه کى نه هريمه نيه.

فيسه کى: قه حبه يې، زنا کارى، وشه يه کى نه هريمه نيه. وشه يې

فسانندن ژ فېسه که سيغه هاتيه. ته نئ نهف وشه يه

لهره ننگا مروقتى په ست دامابه کو دبېژنه ئېکو دو: «دئ

دهبکاته فسينم»، «ديکلی ئەف مريشکه فساند» (ئەوژى وشەيه کى ئەهرمه نيه و نه وشه بيته تۆره و تۆره فانيان).

فيساندن: فيسان.

فيسانن: خووساندن، تهرکرن، نمادن.

فيسيای: فيسياگ، فيسيو.

فيسيگ: نمادى.

فيسيوا: فيساو، نماى.

فيسهل: پووچهل، پووچ پويج.

فيسکاندن: چه ماندن، بن دهست کرن (اخضاع).

فيسقه: فيچقه، شرنقه.

فيساو: نمادى، خيس كرى، خيساندى.

فیشال: فیشال، فشار، درۆيى زل و زه به للاح، درۆى شاخدار.

فیشالباز: درۆکەر بدرۆبيته مهزن.

فیشالچى: ئەوه كو درويته شاخدار دتراشيت و چيدكهت.

فیشالكار: ئەوه كه سهه كو كاري وى تراشينا درۆبيته مهزن مهزنه.

فیشال كردن: درۆبيته مهزن هه له سهتن.

فیشالکەر: درۆبيته مهزن كەر.

فیشال ليدان: وه شاندا درۆبيته مهزن.

فیشانن: فيشاندن.

فیشانندن: پرژاندنا ئافئى.

فیشهک: گولله تهنهنگ.

فیشهک بهند: رهخته فيشهکان.

فیشهکدان: فيشه بهند.

فیشهک فرژدهر: فيشهک کيش.

فیشهک گیر: ساجورئ فيشهکان.

فیشهک لغ: رهخت.

فیشهک لۆخ: فيشهک لغ، رهخت.

فیشک: فيش فيش يان فشفش، ئافچزک. هندهک ديبژن فشفش و فشفشه و فيشفيشه و هندهک ديبژن فشتهق يان فيشتهق.

فیشکندن: فيشاندن.

فیشهک: فيشهنگ (طلقه).

فیشهنگ: فيشهک.

فيسق: حکايه تا دهنگى زورنايه، جيئنه يى بالندهيان، جيئق، جيئنه.

فيقاندن: جيئنه کرن، جيئاندن.

فيقايقه: تشتهكه مندال پف دكهنى و فيقين ليتت.

فيقن: گياندارئ لهر و لاواز.

فيقنه: پيک.

فيقه: دهنگه كه وهكى دهنگى پيكا زورنايى.

فيقى: فيقى، ميتوهجات، كوردكاري بويه ژ (تفكه) يه.

فيكافۆى: فيكافۆى.

فيكافۆى: هنگفين.

فيكاندن: فيتاندن، فيكانن.

فيكانن: فيكاندن.

فيكه: دهنگه كى زرافه لناف ليقان دهرتين، فيتى (صغير).

فيكه كوني: فيتهكه كوني.

فيكه واكونا: فيكه كوني.

فيكه وه كوني: فيكه كوني، ئەشه يارى به كه ده مى خۆفه شيرۆتكانيدا ديبژن «فيته كوني» ئانكو خۆ حهشاردهن و ههرنه ناڤ كون و قوژبنان خۆ فه شيرن.

فيل: ژ پيل عه ره بكارى بويه و ئەم ژى ههر عه ره بكارى به كهى بكار دبهين!

فيله گيزه: ئەو نيرى به كيشى به تهنى دو شاخيت راست و به كتا هه ينه.

فيلپايه: ديواره كه ژ دهرفه ددهنه بهر ديوارى زكدايى دانه كه فيت.

فيله تهن: زهلامى گر و زه به للاح.

فيلۆ: فيله تهن.

فينۆك: ژنا ئەخلاق پهست، مفلنگ.

فى: تيبه كه ژ تيبته چه چه يى كوردى، فهره، تهب.

فيت: فهيت، فيد، شهرم.

فى گرتن: تهب گرتن، نه هوش كهفتن.

فى ليهاتن: تووشى فى بوون.

فيتكه: فت كرنا سببلى و فرهدانا سۆتهكى تيدا.

فيتچه: فيتچه، فيچقه، فيشتهق.

فيتچه: له فه نه كه ژ ههر دو سهران فه كرى داره كى بهر و پينچاي دكه نه تيدا و ئافئى پين هه لده كيشينى پاشى پال ددهن فيتچقين ليتت و دهردكه فيت وهكى سرنجى چزكى تافيت.

فيتخست: فيتخست درسته.

فيدارفيد: ئەو مروقه يه كو (مبتلاء) به يى بيت (مصروع).

فیر: زانین.

فیرا: (۱) فیرا پیکه (۲) مرۆقی زۆر فیربووی (صیغه مبالغه‌یه).

فیربون: هی بون.

فیرز: په‌له، له‌ز (عجله).

فیرس: عالم، هونه‌رمه‌ند، شه‌هله‌وه‌ند.

فیرکرن: نیشاندان، هی کرن.

فیرگه: جی فیربونی، جی هی بونی.

فیرس: کولاقه‌کی سوور و سفت و بگوله‌نگ بۆ به‌ریدا ترکا بکار تینا.

فیرش: زه‌حف، زۆر، به‌رفره.

فیرشته: پێشتر، پێشتر کوردیتره.

فیرشقه: فیرشقه.

فیری: فیری، میوه‌جات (کوردکاری بوویه).

فیرکار: گهرتی (مدرب).

فیرکاری: (تدریب).

فیرل: نامانه‌کی ده‌رفاله، حیهله.

فیرلوی: حیهله‌باز.

فیرلباز: بنیره‌فیللوی.

فیرلبازی: بنیره‌فیللوی.

فیرلان: حیهله‌زان.

فیرلو: (مراوغ، ملتس‌الحیل)، ئەسلی وی (فعلو)یه (ک، ع).

فیرل و تله‌که: فیرل و که‌له‌کبازی.

فیرنک: هین.

فیرنکاتی: فیرنکایی.

فیرنکایی: فیرنکایی.

فیرنکی: هینکاتی.

فت: ناقی ده‌نگیه‌ حیکایه‌تا سه‌بیل فتکرنی، په، ناقی ده‌نگی د زمانێ کوردیدا ژ هه‌می زمانان زۆرتره. «فت» به‌عنا خلاس ژی تیت و به‌عنا خالی ژی تیت.

فتخوش: شه‌بوی.

فترک: کفارک، کوردکاری بوویه ژ (فطری).

فتراک: به‌ندکی سامۆته‌یی زینی: «د ریدا خاکێ ده‌رگام - به‌لێ ئەول ژ فی خاکێ / بلابی پایه و جاهم - مه‌ پێ چۆ فه‌رقی ئەفلاکی / شکاره‌ک ده‌رخوری شاهم - دوی به‌ندی و فتراکێ» "جزیری".

فترۆنه: به‌ترمه‌یی داری فیری، په‌ترۆمه.

فته‌فت: دبیرنه‌ وی که‌سی کو زۆر بترسیت، دبیرن: «فته‌فتا وی په‌ ژ ترسا دا». بقی مه‌به‌ستی دوماهی وشه‌یی ئەهریمه‌نیه.

فت و فراوان: به‌رمشه، زه‌حف.

فتیه‌له: عه‌ره‌بکاری بوویه ژ پتیه‌لی، ئەمری هه‌ر عه‌ره‌بکاری یی بکارتینین.

فجوزکردن: فجوز کرن، چۆنه‌کی ئیکجاری په‌ کو هاتنه‌فه‌ی نه‌بیت: «فلانکه‌س فجوزی ئیکجاری کر» ئانکو بئیکجاری چۆ، یان مر و چۆ.

فجوق: فجوق، بجوز، ده‌نگه‌که ژ که‌وان دپت ده‌میکوژ نشکاف ترسه‌ک بۆچ بیست بفرین، ئەوژی هه‌ر مه‌به‌ستا چۆنا ئیکجاری دده‌ت.

فجوق کردن: فرینا که‌وا ده‌میکو بال دگرن.

فجچۆز: ده‌نگی که‌وان ده‌می فرینیدا به‌عنا بخاترا وه و خوداحافز ژ هاتیه و به‌عنا قه‌بی ته‌مه‌ هاتیه و هنده‌ک دبیرن: «بجوز، بچوز».

فجوزک: فیچوزک، ژنا سه‌سه‌ری و فه‌لیسته‌یه، به‌لی مه‌به‌سته‌کی غه‌ریبه و ئەهریمه‌نیه.

فجچوق: فجچوز.

فچک: ده‌نگی ئامرازی جۆله‌کرنی په (صوت آلات الحیاکه): «چۆمه‌ مالا ئسحاقی جوی من گازی کری به‌لی ژ به‌ر فچک فچکا جۆله‌کرنی گوه‌ لمن نه‌بوو».

فرازی: به‌سه‌رخۆقه‌ هاتنه‌ ساخی (نقاهه).

فراقین: جه‌می خوارنا نیقرۆیی، بفارسی دبیرنی (نهار): «فراقینا گاقانی چ لتلی چ لملی...» "په‌ند": «درۆزن یان تیشتی دخۆت یان فراقینی» "په‌ند".

فراوان: به‌رفره، زه‌حف، مشه.

فرا: زۆر، گه‌له‌ک.

فره‌ه: (واسع).

فراز: ئەقراز، سه‌رفراز.

فرت و فیل: فیلبازی.

فرۆ: ئەو که‌سه کو گه‌له‌ک فیشالغان و مه‌دحۆ بیت.

فر: ئەوگیا یان تۆف یان چاندنا کیم پشت و کیم تۆف بیت.

فرۆته: فر، ئەو پارچه‌به‌ کو باش ته‌فن نه‌کریت، سست و فریبت.

فرین: ده‌نگی هه‌لکیشانا تشتی رۆن ده‌قی ده‌می فه‌خارنی.

فره‌فر: فره‌ لدو فره‌ی لچایی دده‌ت، فرینا شۆریا خوارنی په‌.

فیر: زانین.

فیرا: (۱) فیرا پیکه (۲) مرۆقی زۆر فیربووی (صیغه مبالغه‌یه).

فیربون: هی بون.

فیرز: په‌له، له‌ز (عجله).

فیرس: عالم، هونه‌رمه‌ند، شه‌هله‌وه‌ند.

فیرکرن: نیشاندان، هی کرن.

فیرگه: جی فیربونی، جی هی بونی.

فیرس: کولاقه‌کی سوور و سفت و بگوله‌نگ بۆ به‌ریدا ترکا بکار تینا.

فیرش: زه‌حف، زۆر، به‌رفره.

فیرشته: پێشتر، پێشتر کوردیتره.

فیرشقه: فیرشقه.

فیری: فیری، میوه‌جات (کوردکاری بوویه).

فیرکار: گهرتی (مدرب).

فیرکاری: (تدریب).

فیرل: نامانه‌کی ده‌رفاله، حیهله.

فیرلوی: حیهله‌باز.

فیرلباز: بنیره‌فیللوی.

فیرلبازی: بنیره‌فیللوی.

فیرلان: حیهله‌زان.

فیرلو: (مراوغ، ملتس‌الحیل)، ئەسلی وی (فعلو)یه (ک، ع).

فیرل و تله‌که: فیرل و که‌له‌کبازی.

فیرنک: هین.

فیرنکاتی: فیرنکایی.

فیرنکایی: فیرنکایی.

فیرنکی: هینکاتی.

فت: ناقی ده‌نگیه‌ حیکایه‌تا سه‌بیل فتکرنی، په، ناقی ده‌نگی د زمانێ کوردیدا ژ هه‌می زمانان زۆرتره. «فت» به‌عنا خلاس ژی تیت و به‌عنا خالی ژی تیت.

فتخوش: شه‌بوی.

فترک: کفارک، کوردکاری بوویه ژ (فطری).

فتراک: به‌ندکی سامۆته‌یی زینی: «د ریدا خاکێ ده‌رگام - به‌لێ ئەول ژ فی خاکێ / بلابی پایه و جاهم - مه‌ پێ چۆ فه‌رقی ئەفلاکی / شکاره‌ک ده‌رخوری شاهم - دوی به‌ندی و فتراکێ» "جزیری".

فرانگه: ژ دوو وشه‌یان پیکه‌تیه: «فرکه + گه» جن باله‌فری‌یین
 بالنده‌یان، عه‌ردی به‌ره‌له‌ت، هه‌له‌موت.
فریت: تیسوهر، دبیتژنه مروقی ترسنووک، بیفیریت (لحه
 النسیج).
فرنده: هه‌ر تشتیکو بفریت، بالدار.
فرفرۆک: فرفرۆک.
فریت‌دان: جقیندان (هجو).
فریتول: شه‌ره‌ده‌ف و خه‌به‌رگوتنا ژنکاتی.
فرچک: فرشک، ئەول شیرخارنا به‌چکه‌یه، تشته‌کی نرمیچکان
 کو لبقه، ناف زکی په‌زی په‌نیری پی درست دکهن.
فرکرن: فه‌خارنا تشتی رۆن بفرا.
فریا: فریاد، هاوار. ئەف وشه‌یه لئاقیستای فریائی هاتیه
 به‌عنا دۆستی و لسه‌نسکریتی دا به‌عنا دل خوشکرن و حه‌ز
 ژئ کرن هاتیه ئەقجا مه‌عنا کوردی ژقانه دوور نیه.
فره‌نگ: جن نیشی ئەوروپای.
فره‌نگستان: فرهنسا، جنی فره‌نگان: «ته‌فره‌نگ و عه‌ره‌بستان و
 مجرتیک ستاندا - جه‌له‌وی خوش شه‌گه‌رین هاتیه نۆیا
 عه‌جه‌می» "جزیری".
فره‌نگی: کولکا فره‌نگی، باچان سوک.
فره‌هی: فره‌هی، به‌رفه‌هی و پانی.
فریب: فریب، خاپاندن.
فریبۆک: خاپینۆک (خیال).
فریبکه‌ر: فریبکه‌ر، حیلکه‌ر.
فریبیای: فریبیای، خاپیای.
فریبیای: خاپیای.
فریادرس: هه‌وارگه‌شت، ئەو که‌سه کو ده‌ه‌وارا مروف بیت.
فریادنامه: سکالانامه، (ورقه الامداد).
فرژین: ئەو دهنگه کو ده‌وار ژ دفنا خو به‌رده‌ن دمی غارکرنی و
 ماندی بونیان هه‌رده‌مه‌ک.
فریادرسی: به‌ه‌وار گه‌شتن (مدد).
فریدان: فریدان، هاقیتن.
فرهدان: فریدان، هاقیتن.
فرا: تیزبال، زۆریه‌فر (صیغه‌یی مباله‌غه‌یه) وه‌کی: غارا،
 خورا، بینا، زانا. "جزیری" فه‌رموویه: «بۆری عیشقی
 پرفرایه».
فرمیسک: رۆندک.

فره‌وَر: فرینا ب هه‌فرا.
فرین: فریدانا بالنده‌یان، فرین بالگرتنا ته‌یران و چۆنه هه‌وا.
فره‌فر: پریا بالیت بالنده‌یان.
فرک: نیشا به‌ر و بینا مروقان، ژانی مندال بۆنا ژنان.
فرتک: کونه دفن.
فرته: لقه.
فرته‌فرت: لقه‌لف.
فرت و هۆر: لئینا ب هه‌فرا.
فرت: ره‌پوریت (افلاس).
فرتی: بۆرینا شیریی.
فرتی فرتی: حالته‌ی شیریه کو دبۆریت و دبیته پرت پرت.
فرفته: فرفته.
فرتیک فرتیک: فرتی فرتی، شیریی بۆری.
فرچک: فرشک.
فرچه: فرشه.
فرچیل: دانن نیش که‌لی (وه‌کی دانوکی گه‌می بۆ سافاری).
فردۆق: (۱) قدیری، هناری گفاشتی و به‌رنانی داکری؛ (۲)
 بریتیه‌ی ژ که‌سیکو هه‌ر خوارنا په‌ست بخۆت دبیتژنی فردۆق
 خۆر.
فرۆش: بائع، پاشکۆبه‌که‌ ناغان دکه‌ته (اسم فاعل بسیغه‌یی
 مباله‌غه): «ماست فرۆش، نان فرۆش، کافرۆش، گافرۆش،
 خو‌فرۆش، مله‌ت فرۆش، دین فرۆش، شه‌کو فرۆش،
 دارفرۆش، ره‌ژوو فرۆش». «فرۆش» به‌عنا هه‌لگیرسینه‌ر
 دیت وه‌کی: «شه‌رفرۆش، به‌لافروش، جه‌نگ فرۆش، جقین
 فرۆش». ئەف وشانه هه‌ندک حه‌قیقینه و هه‌ندک مجازینه
 هه‌روه‌کی ته‌ دیتی و خواندی.
فرۆتن: فرۆشتن، دانا تشته‌کی بدراش (بیع).
فرۆشیار: ئەو که‌سه کو تشتی دفرۆشیت.
فرۆشکار: فرۆشیار.
فرۆشگا: فرۆشگاه، فرۆشگه.
فرۆشگاه: جنی فرۆتنی.
فرۆکه: بالا فری (طیاره).
فرۆکه‌خانه: فرودگاه، جهی نیشتنا فروکا (مطار).
فراکه: به‌ره‌له‌ت (شاهق).
فراکه: ئەو ته‌یره کو دشیت بفریت، بریتیه ژ مندالی کو مه‌زنۆکه
 بوی.

فروتیکهفتن: رهف تیکهفتن.	فروزیی: فریزی، فیتیدان.
فرکان: فرکه، گیز و هۆز.	فریزی: چایر (ئیل) گیایهکی بهلگ زرافه و تیکرایه هه میسه هه کسهکه.
فرکان فرکان: فران فران، گیزهگیز.	فریزۆ: فریز.
فرک و هۆز: گیز و هۆزی بهر و گولله و پهله ندرایت بیتنه هاشیتن.	فرنافیق: فرنافیک، زارافهکی شه بهکیه، جوهره ئیشهکه.
فرکه: چۆن بۆ عه دهکی بگورج و گولی و چالاکي.	فرنافیک: (بئس المصیر).
فرکه: (مطار).	فرۆته نی: فرۆشته نی، تشتی لیه فرۆتنی.
فرن: کووریهی نان پاتنی، نانت پیژی.	فرۆش: فرۆشیار.
فروج: بارۆکه، کوردکاری بوویه.	فرۆشاق: فرۆتن.
فرووجاو: نافگۆشتی فروجی، نافا فهرخکه دیکل و مریشکان (ع، ک).	فرۆبیژ: پرییژ.
فره: دهنگی بالی بالنده یانه.	فراخۆز: فرهخۆز، خۆرا، زۆرخۆز.
فرساده: فرستاده.	فره خیال: خیال پانکرن (تمنیات).
فرستاده: شاندى، ری کری، هنارتی، کوردکاری تیدایه (رسول).	فره پروو: مرۆقی دوو پروو و چاپلووس.
فرسهق: فه رسهنگ، ژ فه رسهنگی عه ره بکاری بوویه بۆ (فرسخ) ی.	فره گه پ: مرۆقی گه ریۆکی بی گه لهک بکه ت.
فرسهنگ: نه ندازه ی سی میلانه (فرسخ).	فره دهس: عه ره بکاری بوویه بۆ فیره دهوس، عه ره ب بخۆژی نزانن کا (مذکره) یان (مؤنث)! ژ په ره دو سامیدی هاتییه.
فرفات: جلکی دپای و هله لپای.	فریز: رسته، جمله، راسته رفز.
فرک: ته عه ر بۆ زانا ماهینتی بکار دهن.	فریب خواردن: فریب خوارن، حیله لیتهاته کرن، خاپیای.
فرمیتسک بزه: که نی گری.	فریویاز: فیلباز.
فرق: ژه کی کو زیده و تور ت بوی: «لهیثیا فرۆبی گایی» "په ند".	فرنجیک: کابوس.
فره: زور، مشه، فراوان.	فرنگ: بقه (خطر) (هه ره سا: فراکه، فراکه گه، فراک گه). ژ
فره بهش: گه لهک پشک (اسهم).	قی وشه ی هاتیینه ژه نین و داتراشین و مه به ستی (خطر) ی تییا دیار دکه ت.
فره بیژ: سازنده، پرییژ.	فرک: ژه نین، کوت، ئیشا زانا جانده ران (الم المخاض).
فره زان: زۆرزان (علامه).	فرشته: فریشته (ملائکه).
فره ماگ: ئەو تشتی کو گه لهک مایی و که قن بوی.	فراوانی: گوشادی، فره بی.
فره وه پ: سه بیخ هه له پاس، مرۆقی چه قاوه سوو.	فراندن: ده ره پراندنا بالداران.
فره وای: پرییژ.	فرته: بزفتن و جوولیان.
فریژه: په رتیز.	فرتینه: فره ته نه.
فرباخستن: گه شتتا که سه کی بۆ که سه کی دده می ته نگا قیاندا.	فرتۆنه: فره ته نه.
فربی: براشتتی یان قه لاندی (حنیذ).	فرچه: فلچه، (فرچه جوانتره).
فز: فره.	فران: ئیبرشو غار کرن.
فزدووک: عازه به.	فراندن: رفاندن، ره فاندن.
فزره: لشفه، نکه وتقه، دبیتزن: «من ئەو فزره پر کر»، هه دهک	فرینک: په رسیف و نه زله، هه لامه ت.
	فرکا فرکا: ره قینا مرۆقان ژ جی به کی کو ئاسایش و ئارامی تیدا تیکچۆبییت.

- دبیژن:** «من ئەو فس بر کر ئەو خەلەتە» (فرزە کوردیترە).
فرزلیبیرن: لقلیبیرن، نەفەس لیبیرن.
فرزەفز: (۱) بریتییە ژ دفن خەتمینی، دەنگی دفن گرتنی؛ (۲) بۆ گەلەک تیری یێ تیتە بکارئینان، دبیژن: «من هند خواری یە پزەپر -یان- فرزەفز -یان- کفەکف ژ من تیت».
فزول: زێدەکار. ژ «فزوونج» فارسی مەعنا زێدەییە کوردکاری بوویە و تەحویر بوویە نە ژ (فضولی) عەرەبی.
فس: تس، بایەکی بێدەنگە ژ ئادەمیزادی دەردکەشیت و بێنەکی نەخۆش و گەنی ژئ تیت. «تس» کوردکاری بوویە ژ (فسوئی) عەرەبان، بکوردی: «کدش».
فسکەن: مرۆقی فسکەر (ع،ک).
فسدوومان: ئەو خانە یێ تەنک و پر دوکتیل و گەلەک مرۆش تێدا رونشتی بن دبیژنە فی حالەتی: فسدوومان، (غوغاء).
فسەک: دەلەکە (ع،ک).
فستۆقی: ئەو کەسە کو گەلەک گەریوک بیت، تەنێ ریکا خودمالا خو نەئێخیت.
فستک: ئەو ماوقەییە کو لێتەچۆنی یێ وی بەهەخلیسکیت، بتهحسیت.
فیستان: نەوعە عەزیزی بەکی ژنانەییە و ناقتەنگ زراف و دامان قالاویە و پانە (ت).
فسدان: وشەییەکی ئەهریمەنیە مەعنا کرنەدەرا ئێکی: «من فلانکەس فس دا - دەرتێخست».
فسدانەوه: بریتییە ژ دەست هەلگرنا کارەکی و پەشیمان بوئی ژبەر سەرنەگرتنا وی کاری، وشەییەکی ئەهریمەنیە.
فسفس: گۆتەنەکە بۆ دەرکرتنا کتکی و هندەک دبیژن پشت.
فسسە: فس.
فسفس پالەوان: بریتییە ژ کەسەکی ک چ ژئ نەهیت و هەر پەسنی خو بکەت و خو هەلکیشیت، وشەییەکی ئەهریمەنیە.
فسقە: فسکە، کخسە پیقاز.
فسکاگوری: فس گورگ، کولیکەکە سۆرە وەکی کولیلکی نیسانێ یە بەلێ بێنەکی نەخۆش ژئ تیت لەو دبیژنی «فس گورگ»..
فسکە: پیقازی فسقە (کخس، قنارە البصل).
فسکین: یێ تەحسین.
فسن: فسکەر.
- فسنان:** بریتییە لکرنە دەرا ئێکی.
فسە: چپە.
فسەفس: پەسەس، چپەچپ.
فس زمان: مرۆقی زمان فس.
فساندن: سواربونا تەیری نیر لئەیری می: «ئەقرو دیکلی مریشک فساندن».
فسۆس: جانەوهرەکی بێن گەنی، دەلەکە.
فس کیسەل: ئانکو ئەو مرۆقە کو زۆربین گەنی بیت.
فش: تشتەکە کو بلاف و فەکری بیت نیتە سەرەک، بەش فەکری، کلیمیش.
فشان: ئەفشان، پڕژین، بەلاکە: «ئیرۆ ژ مەل بە بەدرا تەمام - عەنەبەر فشان بن سەد سەلام» "جزیری".
فشار: فیشال، درویت مەزن.
فشە: حەنەک، گالتە، ترانە.
فشیان: چەمیان: «کاریتێ خانی یێ مە فشیایە».
فشاندن: چەماندن: «ئەر نەشیم فی شف گۆیالی بفشینم».
فشکرن: بریتییە ژ نەرم بون و هاتنە یاری بۆ کارەکی.
فشە کرن: گالتە کرن.
فشقیات: فیشقیات، تشتی تورەهات (ع،ک).
فشەل: عەردی سستەک.
فکلە: کۆرکا پشتملی کۆرکا ئەستوی (نقره القضاء).
فکەندە: فریدابیی، دل کەفتی: «دل کەفتی و فکەندە...» "مەلا ئەنوەر مایی".
فکین: گریا بێدەنگ بلند کرن.
فل: فلت.
فلت: سست، تەمبەل، زۆر ماندی.
فلق: ئەو تری یان کوندریکو ناف کارتێ کریت و رۆنقەبویت و فلقتین ژئ بیت.
فلزفا: فاک و فیک و کەلکەلە، گری ژن ئینانی.
فلقە: فلق، دەنگی پەقاندنا گوندۆری، دارێ دوتا کری، فیقی یێ لێر هەتافی رۆنقەبوی.
فلقاندن: پەقاندن، ناخفتنا بن لیقان، ناخفتنا بفتلە (کلام همس).
فلە: فەلە.
فلیین: گشت بون و چرچ بون، تیکچون.
فلوری: سکە یێ زێری.

فلجھ: (۱) تشتہ کہ ژ مووی چیدکھن مرۆف دادنیت خو وھکی سیواکئی پئی دشۆن یان ردینا خو بواسته ی سابوونئی پئی کہف دکھن؛ (۲) دھنگہ کہ ژ پیلانی دپت دھمیکو ژ ناٹ دا تھر بیت.

فلتہ: دھنگئی دھقی ھندھک مرۆفانہ کو ددھمی ناخفتنی فلتہ فلت ژ دھقی وان تیت.

فلتہ فلت: فلتہ لپی فلتہ ی.

فلس: کیمترین دراقہ، کیمترین دراقی عیراقہ.

فلفل: تشتہ کی دندک هوور و رھشہ و تیرہ دکھنہ ناٹ زادی.

فلق: (۱) کیمترین دراقی یابانی یہ؛ (۲) پیلانی گھلہک فرھہ.

فلقن: میتوہلہ یہ کہ کو دھنگ لزی پئی وی تیت.

فلقنہ: فلقن، ئو ژنہ کو ددھمی جماعی فلقہ فلق ژئی تیت.

فلرؤفاو: فلرؤفا.

فلروت: شمشال لیدان، بلوول لیدان.

فلیت: ناچی میترانہ.

فلیتی قوتو: میترخاسہ کی کوردانہ ژ تیزدیانہ، چیرۆکا وی لہ گھل ستھمکھر و حھفک ئهستووران ناٹ دھقی شاعر و ئسترانقاناہ.

فلھن: فلاھن.

فلاھن: جوڑہ ماسی یہ کہ.

فلمکرن: دفن پاک کرن.

فن فکرن: فمکرن، دفن پاک کرن.

فند: مۆم.

فندھک: چهرخی ناگر پئی ھلکرنی (مقدحہ).

فنجان: ژ پنگانی عھربکاری بوویہ ئه مژی عھربکاری یہ کہ ی

بکار دہ یں. فنجان تشتہ کی شیشہ یی یہ، دھرفریہ، بن

تھسکھ و کوورہ، تھغر قواوی پئی فھدخۆن، بو جام و

پہ یالہ ی ژئی شاعیر بکار دین. "جزیری" فھرموویہ: «مہلہ

و فنجان لسہر دھستہ، کو مھتابا ھلال ئه برو – نوماین من

د مراتی مھ یاسا فازہ لال ئه برو».

فندان: فندان.

فندان: شمدان (شمعدان).

فندق: تشتہ کہ وھکی پستہ یہ بہ لیج سوڑقہ دکھن پاشی دھون.

فندق: فندق.

فندق شکاندن: پریبژی کرن، چہ نہ لیدان.

فنیک: فسہ نہ ک، دھلہ کہ، ناچی گوندہ کیہ، ھندھک دبیژن:

فہ نہ ک. "جزیری" فھرموویہ: «ئہز دزانم فنیکا تھ نہ

مھکانی غھزلانہ – چ بہا نینہ مھتاعی تھ، ئه یابی سہر

بھر».

فویرہک: فویرہک.

فویریای: فووری یایی.

فویریان: فووریان.

ف

ف: تیبیا ههژدهمین ژ تیپیت چهچی کوردی، بحسابا نه بجهدی دبیتته ژماره ی ۸۰، تیبیه کی ساز و بیده نکه. تیبینی: ههژی گوتنی یه کو تیبی «ف» د زمانن کوردیدا که فنتره ژ تیپی «و» و ژ تیپی «ب» ژ بهر چند به لگه به کی: ۱- تیبیا «ف» ژ تیبیا «و» و «ب» لئاقیستایدا زۆرتتر بکاره: ۲- «و» سفکتره ژ «و» خاسمه نه گهر «و» (مضموم) بیت، بو وینه: «مرۆف» سفکتره ژ «مرۆو» ی و «تۆف» سفکتره ژ «توو» و ژ «تۆم» ی چکو تۆم ژ توخمی فارسیقه هاتیبه تراشین: ۳- «و» هه می وهخت نه گهر که ته پاشکۆبی و اهه ی گرانتره ژ «ف».

باخه فانی، بیستان فانی، نفیسه فانی، داره فانی، شه خره فانی، به لۆک فانی، تیجر فانی، شاره فانی، مه ته لسانی، نانه فانی، گولکه فانی، گۆلک فانی، مه ره زه فانی، زیر فانی، چاقدیر فانی، سه لپه فانی، که له کفانی. «فان» و «وان» هه سنج دبنه پاشکۆ وه کی مه گوتنی به لحن د کوردیدا «فان» و «وان» بترن و دفارسیدا «بان» پتره. «فان» مه عنا (محافظ) و چاقدیر و حارس و نیگه هه بان تیت، وه کی: گاشان، زیره فانی، مه ره زه فانی و لئاقیستایدا ژ هه وه کی مه عنا کوردیه، وه کی: ناترۆ فانی (آذربان: نیگه فانی ناگری).

فان: پاشکۆبه که بناخری و اهه یقه تیتته زیده کرن و مه عنا نیگه هداری و زیره فانی (محافظه) ی و خودان و خاوهندی دگه هینیت بو وینه: مه ره زه فانی، پاله فانی، تۆره فانی، مه له فانی، نینه فانی، نیچیر فانی، هۆزانی فانی، بیریشانی، قازه فانی، نفیسه فانی. بکوردیا کرمانجی ژیری «وان» لحن «فان» تیت و لفارسیدا «بان» لحن «فان» و «وان» تیت. «فان» بو (اسم اشاره) یی که سه سنج و غائبی نیزیک تیت. "جزیری" فه رموویه: «هن ژنک دیرینه تین، قه سدا کنیشتی هن دکهن - نه ی ژ وانم، نه ی ژ فانم، من ده ری خه مام به س».

فان: ژ «فان» ی هاتیبه کورت کرن.
فانین: وایردن، یاخواردن، گشتیون.
فاناران: باوباران.
فاناج: هه ریم، ناوچه، ده قهر، واچ، واک، بیژ، گو، ویچ.
فاندار: وادار، باوی.
فانپک: بارپک، بارۆکه، فه رخکه مریشک.
فانپری: گوم بوون، لبه رچا ف به رزه بوون.
فانران: باران «واژه به کی هه ورامیه».
فانژی: واژی، سه ر و بن (مقلوب، بالمقلوب).
فانگیر: باگیر، باکیش، بادگیر، کونه با (عبار هوایی).
فانال: خالی، ده رفه، سه ره ردای (مکشوف).
فانالی: فالایی.
فانالایی: فالاهی.
فانالاهی: خالیاتی.

فانی: پاشکۆبه که مه عنا نسبه تا زیره فانی و خودانی و خاوهندی یی ددهت بو فاعلی و مه عنا ئستمراری ژ یی زیده دکهن، بو وینه: مه ره زه فانی، تۆره فانی، نینه فانی، بیریشانی، نیچیر فانی، هه رچه فانی، به رچه فانی، جه نه ر فانی، مه ره فانی، پاسه فانی، چیچکه فانی، کورده فانی، خونده فانی، زانه فانی، مه له فانی، بازه فانی، قازه فانی، دیده فانی، هیته فانی، سه گفانی، پلانی، شفانی، گافانی،

فه: وشه یه که جار دبیتته پاشکۆبی سفات و مه سده ران و جار دبیتته پاشکۆ و جار ژی دبیتته پاشکۆ و پشکۆ و پشکۆه،

- وه کي: ڦه دان، دانه ڦه و ڦه دانه ڦه، به لږ سهر هر دؤخ و ده مکاته کي بيت ڦه دان مه بهستان دگه هينيت: ۱- نوبون (تجدد)؛ ۲- گهريانه ڦه (عوده)؛ ۳- دريژده دان (استمرار). يا په ستر ڼه وه کول دووماهيا وشه ي بيت نه لڼه ولي و نه لڼه ول و ڼاخري بوينه: بڙکينه ڦه، بريانه ڦه، بزده ڦه، بيتنه ڦه، پرژانده ڦه، پيانه ڦه، نيږانه ڦه، هاتنه ڦه، چونه ڦه، دانه ڦه، برنه ڦه، شاردنه ڦه، ستانده ڦه، گوزينه ڦه، دوزينه ڦه، ديتنه ڦه، ناشتبونه ڦه، خوش کرنه ڦه، تاد...
- ڦه:** وه، هه وه، هنگو.
- ڦه بړک:** ڼه و تشته کو بربر بيت، مابهين.
- ڦه بري:** تشتيکو هر لږي خو بيت نه هيتته گوزين.
- ڦه بور:** پاشکفت، پاشکفتي، ڼابور.
- ڦه بون:** کرنه ڦه ي تشتي (فتح).
- ڦه بر:** ديارکنا بهاي تشتي د کرين و فروتنيدا (مساومه).
- ڦه برين:** برين، بهيان کرن، ديار کرن (قطع).
- ڦه برن:** بردن، برن (اخذ).
- ڦه بزيان:** بڙکفه بون، بڙکفه فقه تيان.
- ڦه بړک:** (مقاطع، مفاصل).
- ڦه بڙکين:** بڙکينه ڦه، په رتبون.
- ڦه بڙکاندن:** بڙکانده ڦه، په رت بوونه ڦه.
- ڦه بريان:** بريانه ڦه، برانه وه.
- ڦه براندن:** برانده ڦه.
- ڦه بزاندن:** بزاندنه ڦه، پسانده ڦه.
- ڦه بيتن:** بيتنه ڦه، بيتنگ کرده وه.
- ڦه بوژين:** بوژينه ڦه، بوژينه وه.
- ڦه بزديان:** بزديانه ڦه. (ڼه ڦه همي ژ لايي ريزمانيقه ڼه گهر بينه پاشکو چيتر و کورديترن).
- ڦه پيان:** پيانه ڦه، شيلانه ڦه.
- ڦه پرژاندن:** ره شانندن.
- ڦه پجريان:** پجريانه ڦه، پارچه پارچه بون.
- ڦه پارپان:** پارانه وه، پارپانه ڦه.
- ڦه په رژين:** په رژ کرنا دار و دره ختان.
- ڦه پاچين:** هه لپاچين.
- ڦه په رتاندن:** پرتکانندن.
- ڦه په رپتاندن:** بهه ردئ دادان.
- ڦه پرتکاندن:** پرتکانده ڦه.
- ڦه پرتکياي:** هووربوي و پرتکي.
- ڦه پسکيان:** زهليل بون.
- ڦه پسکاندن:** زهليل کرن.
- ڦه پهرين:** پهرينه ڦه، پهرينه وه.
- ڦه په راندن:** ده ربار کرن، په رانده ڦه.
- ڦه پلتاندن:** لهه ردئ دان.
- ڦه پرلانن:** گوفتوگو کرن لسهر په يقه کي (مناقشه).
- ڦه ته کانندن:** ته کانندن و داقوتان، داوه شانندن.
- ڦه ترسين:** ڦه هسيانا پشتي ژ نه ساخي رابوني و ساخووني.
- ڦه ترووسکيان:** ڦه ترووسکين.
- ڦه ترووسکين:** پشت دان و بله ز چون.
- ڦه ترووسکاندن:** ڦه چغاندن و ده رکن، بله ز و فه وري.
- ڦه ته مريان:** ته مريانه ڦه، ڦه مريان.
- ڦه ته مراندن:** ڦه مراندن، کوژاندن.
- ڦه جه مانندن:** کوم کرن، خر کرن، گرد کرده وه.
- ڦه جه ميان:** کومبون، خريون، کوپون.
- ڦه جه مين:** ڦه جه ميان.
- ڦه جون:** ڦه جوتن.
- ڦه جوتن:** جونا به نيشتي، جاوين، گهله ک گوتن و ڦه گوتنا ڼاخفتي.
- ڦه جتقين:** راجله کين، بازدان ژ تشته کي.
- ڦه جتقاندن:** ره قانندن.
- ڦه چين:** خو پاراستن لتشتي (ڼه ڦه بزرافتي زيليان) به لي بزرافتي باديناني چنينه ڦه يي گوره يي درپاي يان تشته کيدی.
- ڦه چه ميان:** چه ميانه ڦه، کوزونه وه.
- ڦه چه مانندن:** چه مانده ڦه، خوارکرن.
- ڦه چغاندن:** پاشقه برن، سفک کرن، چغانده ڦه، چغه ليکردن.
- ڦه چغياي:** پاشقه بري، چغانديه ڦه.
- ڦه چرين:** هه لقانندن، هه لکيشان، چرينه ڦه.
- ڦه چوپريان:** به لاقبون، چوپريانه ڦه، ژتيک جودابون.
- ڦه چکيان:** چکيانه ڦه، چکبون، هسکبون، چکبون ناخي يان کاني يي يان شيري يان دووماهي هاتن و نه مانا هر تشته کي: «کانيا ميرانی چک بو...» "ناليه ند".
- ڦه چاشاندي:** تربيه تدای.
- ڦه چوراندن:** دوشينا ڼاخه دلويي شيري.

قەچچوراندن: قەچغاندن و پاشقەبرن (ئەقە نە چچوراندنا ترکیبە کو مەعنا تەرجومە ھاتیە).

قەخارن: قەخوارن.

قەخوارن: ئاڧ خواردەنەوہ.

قەخوراندن: خوراندنەقە، بریتتیه ژ دل خۆشکرنا ئیککی و نەرمی بکارئینان لراستاویدا.

قەخانندی: قەخوانندی.

قەخوانندی: خواستی، داوا لیکری پۆ ھاتنە نک وی (مدعو).

قەخانندن: قەخوانندن، بانگ کرن (دعوہ).

قەخوانندن: خواندەنەقە، ئعادا خواندنی.

قەخپاندن: د پۆ برن و مەشاندا کاری، قەتانندن.

قەخلیسکاندن: زەلانندن، حولیسانندن.

قەخەلەتانندن: خەلەتانندنەقە، لختتە برن، سەردابرن.

قەخاپاندن: حیلە لیکرن.

قەخووسانندن: نەرم کرن بئاقی، تەکرکن، نماندن.

قەخووسیان: نیمان، تەریبو بئاقی.

قەخومانندن: راوہشانندن و تیککان.

قەخومیان: لیبەر بەرزە بون و سەر لی تیککچۆن.

قەھدان: ئەڧ وشەییە نەھندەییە کولبەر دەڧ و قەلەمی بەلکی

گەلەک مەبەست ژئ دەردکەڧن، بۆ وینە: گەورەیی، فرەیی،

وازئینان، پشییدان (تنفس)، پان و بەرفرە، زیادە، لاچۆن،

پیشەنوسیان، گەستن، نیش لیدان، ھەقالی، ناشنایی،

راکرن، بلند کرن: «ئاڧا رووباری شەڧی دی چەند قەدایە»؛

«ئەڧ بزە زکی خۆ بەردایە و قەدایە، رەنگە ئاقس بیت»؛

«ئەڧ گۆلکە ھەر قەدەت»؛ «ئەز ماندی بوم دڧیت بینا خۆ

قەدەم»، «رابن قی بەر و ئاخە ی ژڧیرە قەدەن»؛ «کۆچەرەن

رەشمالیت خۆ قەدان»؛ «دبیتزە تە خۆ ژ ریکا من قەدا»؛

«دوپشکی بتە قەدا»؛ «ئستینگ مئقە قەدابو»؛ «ماری

بگافانی بەلەنگاز قەدابو»؛ «من قەر و دەینیت خۆ ھەمی

قەدان»؛ «پەلاپیچەک قەدەدا گەش ببن». گەلەک و

گەلەکیدى ئەو ھند مەبەستە و بیجگە ی وانژی ناڧ فریز و

رستەیان تیتتە زانین. **قەدیی:** دورکرن، دانەپاشی، جودا

کرن: «خۆژ من قەدی کە: خۆژ من جودا کە»؛ «قەدی

ناکە ی مە بتیغ» "جزیری".

قەداندەر: (موجد، فاطر).

قەدەری: بیگانە، جودایی، لاپەریزی (انعزالی).

قەدەر: خارج، جودا.

قەراقەر: بەرانبەر.

قەراقبە: مقابل، رۆبەرۆ.

قەرۆتن: ئەو تشتتیکوسەگ بدانان قەرۆتی و قرتاندی،

قەرۆت، ھندەک بدانان کړاند.

قەرۆتی: ئەو تشتتە کە سە ی قەرتاندی و نیڧی کری.

قەرەڧین: رەڧینەقە و قەجناقیان ژ تشتی نە بدلج مەرۆڧ.

قەرۆتانندن: ئاوەرۆتکرن، قەرۆچکاندن.

قەرپسانندن: بەردانا تشتتەکی قەرپساندا ئاقی، قەرپساندا

دەوارئ گرتیدی.

قەرپسین: رزگار بون.

قەرڧە: بەفر یزاراڧی زازای، لئاقیستایی دا «قەرڧەگ» ھاتیە.

قەرڧ: قەرک.

قەرگ: گورگ، شبکی، (لقیرە دا ژ ی زازا و ئاقیستا وەکی

ئیکن).

قەرملین: ماندی بون.

قەرەشان: قەرشیان.

قەرشیان: رشیانەقە، دل رابون.

قەرشانندن: دلجی خۆ راکرن، ئینانە دەرا تشتی خواری.

قەرۆچکانندن: پەر ئینانە دەرا مریشک و تەیرا بوستا ئاڧا کە ی

یان بدەستی.

قەرپچاندن: قەرپوچچاندن، دەریان پەرپان.

قەرچالە: ترسنووک، قەرچالە.

قەرەز: ئاستەنگ، بن قەرە و بن کەر (کن).

قەرڧراندن: قەرگپران.

قەرەزلاندن: دریتز کرنە سەر عەردی، . بەرەدی دادان، یزاراڧی

زازای، ڧریدان، ھاڧیتن.

قەرڧرین: قەرگەریان.

قەرەزان: زان و قەرەزان، زا و زی، زا و زو، زک و زا (عوودە

الوادە).

قەرڧریای: لئۆقە گەریای، تۆبەکری، پشەیمان بوی.

قەرختاندن: زختە لیدان، زختاندنەقە.

قەرۆقاندن: ھاژۆتتا بدژواری و زختە و دار لیدان.

قەرزیخانندن: زیخکرنا تشتتەکی.

قەرزانندن: چیکرن (تولید).

قەرۆک: قابله (مولدە).

قەرژین: جان ھاتنە بەر ژ گۆران رابون.

قەژاندن: ساختە کرن.

قەژیان: ژبانه قە، قەژین.

قەژەن: راهژاندن.

قەسپ: مەزنتەرین پەسن و سفەت لئاقیتستاییح «قیسپ» هاتیبه و لسه به کیدا وهسپ بیهنا ستایش هاتیبه.

قەسه خەشیانی: خودموختاری.

قەستاندن: هەلینان، بەلج (خاصی) هەلینا قازانکا شیریی یه ژسەر ئاگری: «دا بچم شیریی خۆ لسه کوچکی قەستینم».

قەستران: شیتلان، بەلج بۆ شیتلانا تری و هەقییرکرنی بکار تیت.

قەسیرین: قەمالین، پاک کرن، دامالین: «دەستیی خۆ بقی دەسمالی قەسیر».

قەشارن: قەشاردن.

قەشاردن: قەشارتن.

قەشارتن: شاردنوه (اخفاء).

قەشانندن: هەنارتنه قە.

قەشەمراندن: شەمراندنه قە، هیتلان، دەست ژیی بەردان.

قەشک: ساق.

قەشەهتاندن: ماندی کرن، هیلاک کرن ژ تینا دا.

قەشیتلان: هەقییر شیتلان، تیکقەدان، قەمالین: «وهره پشتا من قەشیلە».

قەشەقاندن: شەقاندنا دانودکاکیی بیژنگیی، ماندی کرن.

قەشەقیان: هژیان، ماندی بون.

قەشەپلاتدن: ئالۆز کرن، (مشوش) کرن، (ارتباک).

قەفر: بەفر، پەیمان شکاندن.

قەقە: سپنج (ودیعە، امانە).

قەقوتان: لیدان.

قەقەتاندن: بزداندن (انجاز، فصل).

قەقوساندن: پرینا تشتەکی بیه قەستیی، خۆ پاشقە کیشان، پاشەکشە (تملص).

قەقراندن: شکاندن، قەشکاندن، تە پشتا من قەقراند.

قەقرچیان: رەش بوون لیه هەتافی، رەش قەلیانە قە.

قەقرچیان: قەقرچیان.

قەکوشن: سەرپرین، قەمراندن.

قەکرن: بەرەلا کرنا تشتە گرتدایی، دەر قەکرن، جوال قەکرن، تۆل قەکرن، ریتقە کەرن، تاد...

قەکری: هەر تشتەکی کوژ گرتدانی بەرەلا و ئازادکری

(مفتوح)، ئەنی قەکری (بشوش).

قەکەر: ئەو کەسه کو تشت قەکری، دبیژنی قەکەر، وهکی: تۆل قەکەر، دەر قەکەر، ریتقە کەر.

قەکۆلان: کۆلانە قە، هەلکۆلان، پرس و بەرەسی کرن.

قەکیشان: کیشانە قە.

قەکیشک: ئەوه کوله شگرانی و کیشکیت تینە مرۆقی نیژیکی تاگرتن. دبیژن: «دیاره تا دی تەگربت چکو قەکیشک تینە تە».

قەکیش: کەش مەکەش و جره.

قەکیان: قەکایین، ئەوه کو حیوانیت سم شەق قاچکا خۆ دجوون (اجتراء)، ناخفتنا گەلەک جار دوپاتکرن، مەشکە هەژاندن.

قەکایین: قەکیان، کیانە قە، کیان، هەژاندن، قاچک جوون، (اجتراء).

قەکەرۆپاندن: داکرۆپاندن، نخافتن، وشەیهکی ئەهریمەنیبه و ئەسلجی وی زازایی یه.

قەکوژین: قەکوژتن.

قەکوورۆتن: شکاندنا تشتیی رەق وهکی کەزوان و فستەق و رەزان بدادان.

قەکەلۆتن: کەزوان کوژین: «چیل دۆتن و کەزوان کەلۆتن؟! "پەند"».

قەکەوداد: بەریاد.

قەگرتن: داکیرکرن، گرتنە قە، ئافا کرن، گرتنا تشتیی رەقی.

قەگەر: کەسه کە کو لیدو کارهکی بگەریت.

قەگەرپان: گەرپانە قە (عوده).

قەگەراندن: گیتراپانە قە (اعاده).

قەگەرپان: قەگەراندن.

قەگر: ئابووری (قصد، اقتصاد، مرض ساری).

قەگری کەر: ئابووری کەر.

قەگری: ئابوور.

قەگەشین: قەگەشیان.

قەگەشیان: گەشبوونە قە.

قەگەفراندن: گەفراندن.

قەگەهشین: دامای و (مشوش) بون.

قەگەر ژاندن: خۆقە پرژاندن.

قەلا: قامچی.

قەژاندن: ساختە کرن.

قەژیان: ژبانه قە، قەژین.

قەژەن: راهژاندن.

قەسپ: مەزنتەرین پەسن و سفەت لئاقیتستاییح «قیسپ» هاتیبه و لسه به کیدا وهسپ بیهنا ستایش هاتیبه.

قەسه خەشیانی: خودموختاری.

قەستاندن: هەلینان، بەلج (خاصی) هەلینا قازانکا شیریی یه ژسەر ئاگری: «دا بچم شیریی خۆ لسه کوچکی قەستینم».

قەستران: شیتلان، بەلج بۆ شیتلانا تری و هەقییرکرنی بکار تیت.

قەسیرین: قەمالین، پاک کرن، دامالین: «دەستیی خۆ بقی دەسمالی قەسیر».

قەشارن: قەشاردن.

قەشاردن: قەشارتن.

قەشارتن: شاردنوه (اخفاء).

قەشانندن: هەنارتنه قە.

قەشەمراندن: شەمراندنه قە، هیتلان، دەست ژیی بەردان.

قەشک: ساق.

قەشەهتاندن: ماندی کرن، هیلاک کرن ژ تینا دا.

قەشیتلان: هەقییر شیتلان، تیکقەدان، قەمالین: «وهره پشتا من قەشیلە».

قەشەقاندن: شەقاندنا دانودکاکیی بیژنگیی، ماندی کرن.

قەشەقیان: هژیان، ماندی بون.

قەشەپلاتدن: ئالۆز کرن، (مشوش) کرن، (ارتباک).

قەفر: بەفر، پەیمان شکاندن.

قەقە: سپنج (ودیعە، امانە).

قەقوتان: لیدان.

قەقەتاندن: بزداندن (انجاز، فصل).

قەقوساندن: پرینا تشتەکی بیه قەستیی، خۆ پاشقە کیشان، پاشەکشە (تملص).

قەقراندن: شکاندن، قەشکاندن، تە پشتا من قەقراند.

قەقرچیان: رەش بوون لیه هەتافی، رەش قەلیانە قە.

قەقرچیان: قەقرچیان.

قەکوشن: سەرپرین، قەمراندن.

قەکرن: بەرەلا کرنا تشتە گرتدایی، دەر قەکرن، جوال قەکرن، تۆل قەکرن، ریتقە کەرن، تاد...

قەکری: هەر تشتەکی کوژ گرتدانی بەرەلا و ئازادکری

- قەل:** نەرم، كولكاكو گەشتى، قىل.
قەمالىن: مالينەقە (كەس، دلک).
قەمال: مالنج (دلک).
قەمان: مانەقە (تاخر).
قەماي: قەماگ.
قەماگ: تىشتى پاشماي، خوارنا شەقى مای، مرۆقى پاشكەقتى.
قەمريان: تەمرين.
قەمراندن: تەمراندن.
قەمەرقين: پىبون، مەرقينا زەقى ژ ئاقى
قەمرين: قەمشتن.
قەمشتن: قەمىتن.
قەمىتن: شير ژ گوانى يا ژ مەمكى خوارن.
قەمرتنى: رەنگ ھەلبىزكىن، رەنگ و روو گۆريان و لاواز بوون.
قەنى: بىمک.
قەنهرين: راپوونە سەرخۆ.
قەنىشتى: ئارام.
قەنىشتان: نارامى.
قەنىشتى: قەنىشتى.
قەھىلان: ھىلانەقە، دەسزى ھەلگرتن، واز ژ کارەكى ئىنان.
قەھىلۆك: مرۆقىكو گەلەك كارى قەھىلىت.
قەھاتن: بلند بوون و شين بوون، مسو درىژر بوون، دەرھاتن، ھاتنەقە.
قەھونان: قەھىنان (نظم).
قەھىنان: قەھىنان.
قەھىنان: تىك كرنا داقتى بندكى بدەستى (نسج).
قەھىران: ھىرانەقە.
قەھىرياي: تىشتى بىشى يان دستارى كو ھاتىبىتە ھىران و ھورر كرن.
قەھارين: قەھىران.
قەھزاندن: راھزاندن (ك، ع).
قى: ئەقە، بۆكەسى ئىكى نىر و حازر تىتە گۆتن.
قىيان: داخواز، خواست، خۆشەويستى.
قىيچ: خوار، گەلەك جارن ھەر دو وشە جۆتانە تىن، دىيژن:
 خوار و خىچ (وشەيەكى ئەھرىمەنيە).
قىچى: خوارى.
- قىچىرۆ:** ھاتىبە عەرەبكارى كرن بۆ ۋەزىرى (حاکم، قاضى).
قىژ: گوويى روون و شل (وشەيەكى ئەھرىمەنيە).
قىژاندن: فىراندن، ئىسھال بوون.
قىس: بىست، ويست.
قىيل: جۆرە قاب و قاچاخىكە.
قىين: قىيان.
قىياد: ئەو خاكە كو ژبەر سەرى ھەلكىشىيائى، ئانكو سەرى د زستانىدا ھەلكىشىيائى و سست كرى، قىيار.
قىير: خىل، خوار (اعور، احول).
قىيرى: خىلى، چاڭ خىل (حول).
قىيراندن: فىراندن، ئىسھال بوون.
قىيركە: ئىسھال.
قىيرين: گىقىنا گولەي، گىقىنا بەرى بەردەقانى يى يان بەرى.
قىيادد: قىياد.
قىياد: ئەو خاكە كو لېر سەر رى ھەلپقىيائى و ھەلكىشىيائى.
قىين: قىيان (حب).
قىنگانى: كابانى.
قىنگ: قاب، كاب، كابى پەزكىقى، برىتەيە ژ مرۆقى سڭك و چاپوك و چالاک، پاشكۆبەكە دكەفىتە پىشتى پەبقا رى دىيژن. «رىقىنگ» (مسافر) چكو مرۆقى د ئوغرى ھەر كارى وى لەز و بەزە، گۆتنى «رى + قىنگ» ئانكو بۆ رىكى قىنگىن ئى تىت، «گىقىن» ئى تىت (رىقىنگ: رى ھنگىڭ)، تەزى.
قىهرکە: گورگ، «ھەورامىيە و ئاقىستىيە». د كوردىدا ئاق بۆ گورگى نىبە مەگەر ئەڭ كەقنە، واژەيى ئاقىستىيە و ھەورامى نەبىت و بشەبەكى دىيژن «ۋەرگ».
قىن: (۱) تىبەكە ژ بىست و ھەفت تىبىت چەچەيى كوردى؛ (۲) بۆكەسى ئىكى مەيە، لىك، لەگەل.
قىخست: ھەلاويست، داگىرساندنا ئاگرى.
قىيرك: روويى پىتلاقى (وجه الحذاء).
قىيرە: قىيرى (ئىسمى ئشارەتى مەكانىيە).
قىيرى: (ھنا).
قىيستن: قەكايىنا چارپايىت سم شەق، بەنىشت جوتن (اجتراء).
قىيراندن: فراندن، فرەدان بتوندى.
قىيرين: ھاقىتن.

ڦيڪ: پيڪڻه.	ڦرت: زرت، هر دو وشه ٿه هر ٿه نيهه.
ڦيڪ ٽيخستن: خريڪنه سهر بهڪ.	ڦرافز: ڦززه ڦز.
ڦيڪدان: ڦيڪ ٽيخستن، ليڪدان.	ڦززه ڦز: گڻه گڻا مپش هنگڻيني يه.
ڦيڪ كهفتن: پيڪهاتنه دهر، بهر ٽيڪ هلبون، پيڪ كهفتن.	ڦززه: دهنگي هه لاقيتنا ٿاڦي يان خونِي يه يان دهنگي دفنا نشستي.
ڦيل: عهردي پهبست.	ڦززه ڦز: ڦززه لپي ڦزه ي.
ڦين: جيناڦه كه پو ڪومه لي (هولا).	ڦززين: ڦزيا دهوامي.
ڦيهنه: جيناڦه پو ڪه سي ڪهت و مي (اسم اشاره).	ڦزهٽور: ڦزينا زور.
ڦيهني: جيناڦه پو ڪه سي ڪهت و تير (اسم اشاره).	ڦزي: (معما، مهمل).
ڦتن: وتن، گوتن.	ڦزبون: ته مبهل بون د ڪاريدا.
ڦر: ڦيره، ڦيري، درو، پورين، بره ڪه سهڪي بتور و گور.	ڦواب: ماري مهزن.
ڦرڪهر: دروڪهر.	ڦزوه: هه لاقيتنا مهني بي ميٽري و ٿاڦي بونا ڙني (ارواء المرآه).
ڦرڪه: ڦرڪهر.	ڦواندن: ٿاڦ ڙ خو بهردان.
ڦرڪا: ڦر.	ڦزوهڪر: ڦزنده.
ڦرافه: ڦراسه ي.	ڦزنده: (مسهل).
ڦراسه ي: رهوينا سه ي.	ڦلوشه: بروش، دانه هيرڪ.
ڦرڪرن: دروڪرن.	ڦلت: پلتيئا گوندوري ده ميڪو بهردي ڦهدهن و بيه قين.
ڦرتوڦين: درو و چالووسي.	ڦلتيا ي: په قيا ي.
ڦرچاله: ترسوڪ.	ڦللك: ٿه و عهردي نهرم ڙ پيشه سهر ي مندالي تازه بوي.
ڦرڦره: ڦرڦروڪ.	ڦل: نهرم.
ڦرڦروڪ: تشته ڪه ڙ داري يان ڪاهه ڙي چيدڪهن، دزڦريت، بچوڪ ياريان پيدڪهن (دوامه).	ڦلته ڦلت: دهنگي دهڦي هندهڪ مروڦانه ده ميڪو ناخشن تهني ڦلته ڦلت ڙ ده مي وات تيت.
ڦرچقين: په رچقين، هه رشين.	ڦنگه: دهنگه ڪه وهڪي دهنگي بهري بهردهقاني بين و ڙي و ڪفانان.
ڦره: گيزه.	ڦنگه ڦنگ: ڦنگه لپي ڦنگه ي.
ڦرساندن: په نادان، حه واندن.	ڦنگ و هٽور: ڦنگينا زور.
ڦرڪ: شوريا گهله روڻ: «هنديڪو ڦرڪه بهسڪوڪي ڦرڪه - تيرا خو پرڪه، خونه چه مينِي» "نالبهند".	ڦنه: (ازيز).
ڦرڪولي: رهنگ حه نايي.	ڦنه فن: (ازيز متڪبر).
ڦرني: روودايهڪ، قه ومينهڪ، فيتي.	ڦن و هٽور: (ازيز بالجمله).
ڦروڦني: گوشتي قهلهوي باش ڪه لي.	

ق

- ق:** تپسا نۆزدەمەن ژ تېپیت چەچەیی کوردیە، بحسابا ئەبجەدی دیبته ژمارە سەد (۱۰۰)، تپسەکی بیگانە و ساز و بیدەنگە.
- قابول:** سوپک، میزاب.
- قابلی:** قابولی، پەلاش برنج.
- قابولی:** قابلی.
- قاب:** دەریۆشک(ت).
- قابخانە:** جی قاب و قەجاخ، جی کابانی کرنی(ت).
- قابەجاخ:** قاب قەجاخ، نامانیت زادتی لێنانی.
- قابلمە:** قابلمە، قازان، ئەف وازەیانە هەمی ژ ترکیفە هاتینە ناڤ زمانی کوردی(ت).
- قاپووت:** قاپیت، بارانی (معطف)(ایطالی).
- قاپانێ:** کابانی (اللعب بالكعب).
- قەپان:** تەرازیبە کە (قبان).
- قاپور:** بۆ پیرەمبیری کەفتار و بکەلەخ بکارتیت.
- قاپە:** ئاخفتنیت گەورە گەورە و پان پان (متکلم).
- قاپی:** دەرگە بزراقی شەبەکی و تورکی.
- قاپ قەجاخ:** قاپ قاجاخ(ت).
- قاپ قاجاخ:** قاپقاجاخ(ت).
- قاپقاجاغ:** نامانیت زاد لێنانی(ت).
- قاپ و قور:** تشتیت کەفن و نەبەرکەتی ژ وەجەلی ناڤمالی بی.
- قاپ و قاپور:** قاپ و قور.
- قاتی:** د کوردیدا بەعنا تشتیکو کیم پەیدا یان هەر نەبیت (عزیز الوجود) بەلێ د فارسیدا بەعنا تیکەل و پیکەلە.
- قاتی د کرمانجیا ژیری بتریکار تیت ژ کرمانجیا ژۆری بەلی قاتی پاتی د کوردیدا ژی بەعنا تیکەل هاتیه.
- قاتی پاتی:** تیکەل و براشتی، تیکەل و پاتی، تیکەلۆک.
- قات و قوتی:** کیم و قوت بووی.
- قاتی قوتی:** قات و قوتی.
- قاتەقات:** قازقازا بلبیل و بالندەیان.
- قاتاشەری:** قادا شەری، مەیدانی جەنگی.
- قاتۆ:** مشاری مەزن و دو دەستکە ژ قاطوعی عەرەبی کوردکاری بوویە.
- قائە:** بەندک، چەری یان موو یان پەمبووبیت(ت).
- قاتر:** قانتر، هیتسر، چۆرتم (ت).
- قاترچی:** هیتسرتان، کاروانی (ت).
- قاتی:** بۆ ئستفهامیژی تیت.
- قاچ:** ۱) وەرگرتنا بشیوویەکی نامەشروع دبیژن: «ناغای هندەک دراڤ ژ مە قاچ کرن»؛ ۲) بەرەشیشک، ساق (حصی)، دبیژن: «قاچم دەرد دکەت»(ت).
- قاچاغ:** قاچاق (متەرد، هارب من وجه العداله)(ت).
- قاچاق:** ناغی، باغی (ت).
- قاچاغچی:** ئەو کەسە کو تشتی د قانونییدا قەدەغە بفرۆشیت(ت).
- قاچاندن:** ستاندن.
- قاچاخ:** قاچاغ(ت).
- قاچاخی:** قاچاغی (ت،ک).
- قاچاغی:** کار کرن دژی تشتی، خلاقی قانون (ت،ک).
- قاچی:** بەرامبەر (مقص)، کوردکاری تیدا هەبە.
- قاچیلە:** قاچیلکە.
- قاچیلکە:** کچکەلە (مقصی).
- قاچانی:** یاری کرن بەرە شیشکان.

قاچ قاچ: پارچه پارچه (اریا اریا) (ت).
قاد: مهیدانا جه نگی.
قادا هیلن: قادا شه ری.
قادپانی: (۱) بهرهبابه کن ژئه شرافیت ئیزدیان؛ (۲) ناقی گونده کیه ژ گوندیت کوردان (زاخۆ).
قادو: میترچاک، ناقی زه لاما تیت.
قادفین: جهنگ خواز (محب القتال).
قادناس: قادپین.
قادپین: زانا و شاره زابین جه نگی.
قادرمه: پیپه لیسک، قالدومه (ت).
قاده: ژ نامرازی شه خره کیشانی یه ژ گارتھی ته خویر بویه.
قارو: مرۆقی مسری، گوشت.
قارچ: کفارکی بهری، کفارک.
قارن: په هله وانگی هه قچاخی رۆسته میه، ئه وژی کوپۆ کاوه بیی ناقدار و په هله وانه.
قار: بهرکنار (ساقط).
قاروش: قارپیش.
قارپیش: قارپیش.
قارپیش: گیاهی مه معلومه کاغه زی ژئی درست دکهن.
قاروشداری: قاروشه لان، قاروشجاری.
قاروشه لان: جه پیکو زۆر بقاروش بیت.
قارت و قورت: قارت و قورت، قره قری، هارت و هورت، حه یته حه یته.
قارت و قوت: گاله گال، قیره قیره.
قار: سل بون، بهرکناری.
قاروره: کرمی سپی کولناف تشتی گهنی و رزی په یدا دبیت.
قارپین: هاواری.
قاره قار: قاره لدو قاره ی.
قارقتی: دهنگی بلند و بیمه عنا.
قار و هۆر: قارینا زۆر و بهه قراپی.
قارهمان: پاله وان، میترچاک، واژه یه کی موشته ره که مابه ینا کوردی و فارسی و تورکیدا.
قارهمانی: میترچاکی، دلیری، پاله وان.
قاز: (بط): «قازی چاف لباری کر، چل گه ز قوونا وی دریا» "په ند" (ت).
قازان: ئامانه کی مه زن و بنی وی ژ دهری وی فره تره و کویره (قدر کبیر). قازان کوردی نینه، ژ قازغانی ترکیفه هاتیه.

قازهرن: قازهرن.
قازهرن: فهرووچکاندنا گولیت برنجی بدهستی.
قازمه: ته قری مه زن و دووسهر، دوده ف (ت).
قازوخ: داره که تیدکه نه قوونا تاوانباران بو ئه شکه نجه دانج. ئه و رهنگ بیهره حمی نک ترکان هه بوو، وشه که ژئی وشه یه کی تورکیه.
قازوق: قازوخ، وشه یه کی ئه هریمه نی و ترکیه.
قازیاغه: قازیاغه.
قازیاقه: گیاهی که بهاری لدوری ئاقان شین دبیت تامه کی نه خوش ددهت.
قازی باز: گیزه کی گه سک تازی یه و دقیرت دچسته ناف داری هسک و کون کون دکهت.
قازانج: سوود (ریح) (ت).
قازی: ئه و حاکمی شه رعی یه کو پرسا دادخوزان دکهت و الحالی وان دنیریت و حقی وان ژ دهستدریزان دستینیت.
قازی: نافه بو (منلوجه) کی کوردیه به حس ژ ناعه داله تیبیا قازی یه کی ترکان دکهت، سه ری ویزی ئه قه یه: «قازی! قوربانی قاز دوو قاز نیف قازت بم...» "سو تی".
قازاخ: پاک، جوان.
قازان و رازان: ئه ف هه ر دو وشه نه کابانیا مه زنا مالی دبیتیه بووکیته تمه بل نانکو «خوارن و پالدان» (ت.ک).
قاژ: (فص الحاتم).
قاژقاژه: بالنده یه کی که سک و جوانه دمک دریزه ی دوژمنی میش هنگقینی یه.
قاش: قاژ.
قاشوق: که فچه ک (ت).
قاشقوش: مرۆقی سست و تمه بل.
قاشقۆل: هژی ری هسک دبن بداریفه، هه م دبیتن قه شقۆل.
قاشۆ: کاشۆ (صولجان) (کاشۆ کوردیتره).
قاشوانی: کاشوانی، یاری کرنا بکاشۆ و هۆلانی.
قاس و قاساز: که فچک چیکه ر.
قاف: (۱) ئیکه ژ بیست و هه فت تیپیت چه چه یی کوردی؛ (۲) ناقی چیا یه کی ئه فسانه یی یه.
قافک: که لله سه ری مرۆقان، قافکی کولندی.
قافکی کولندی: کولندی خالی.
قافکیت هیکا: هیکیت خالی.

- قافلی:** کاروان (ع،ک).
- قافله‌زن:** کاروان شهلین (ع،ک).
- قافله‌کیش:** ری به ری کاروانی (ع،ک).
- قافیه سه‌نچ:** شاعر، پارچی نول عه‌ره‌بیه (ع،ک).
- قاق:** وینه‌یی دهنگی دیکل و مریشکانه.
- قاقم:** قاقوم.
- قاقوم:** جان‌وه‌ره‌کی سپی به‌حریه، گه‌له‌ک جاران شاعر ته‌شبیها نهدامیت دلدارا خو‌ده‌بارهی سپیاتی یی بوئی قاقومی دکهن: «شه‌هزاده‌یی نه‌ی خانمی - نهدام سپی وه‌ک قاقمی».
- قاق:** پاشکه‌فتنا ده‌واری د جریدانیدا، قار (ساقط).
- قاقوبون:** پاشکه‌فتن، قاروبون (ساقط).
- قاقه:** بزاراقی بچوکان دبیزته تشتی وه‌کی میویژ یان گویش یان شه‌کرۆکه‌کان یان هیلکه‌ی یان فیتییه‌کیدی: «قاقه و قاقه و قاقه، سهرت به سماقه» "مه‌ته‌لۆک".
- قاقه‌ت:** کاغز.
- قالك:** فیشه‌کی خالی، بی به‌رک (ت).
- قالی:** مافیر، ترکیه و کوردکاری بوویه.
- قالیچه:** مافییک (ت).
- قالیاف:** ته‌فن کهری قالیان (ت،ف).
- قالیافی:** ته‌فنه‌رنا مافییران.
- قالیفرۆش:** مافییر فرۆش.
- قاله‌قال:** گاله‌گال.
- قالنجه:** فاخته، تقیرک (ت).
- قاله‌به‌نیش:** ده‌فجونه‌کی به‌نیشتی.
- قالتاخ:** ساموته‌یی پاشی زینی.
- قالۆجه:** کیزه‌ره‌شک.
- قالدرمه:** پیته‌لیک (سلم) (ت).
- قالوس:** ناوازه‌کی که‌فنی کوردی و فارسیه.
- قالچه:** (یان قانچه) رکنی خانی.
- قاللور:** لاسکی توند، حیرینا هه‌سپی به.
- قالدرقوی:** بریتیه ژ گه‌له‌ک خوارنان (ت).
- قام:** ریک و ده‌ستخووشی، سازنده و لقام (ملاثم): «ماچا ژ هه‌ر دو لیقان چقام خو‌شه‌ بجه‌لالی» "مه‌لا یونوس ده‌وکی".
- قامیش:** له‌فهن (ت).
- قامیشی شه‌کری:** له‌فهنی شه‌کری.
- قامه‌ت به‌ستن:** قامه‌ت گریدان.
- قامه‌ت گریدان:** قامه‌ت گۆتن بو نقیژی.
- قام نه‌خۆش:** ده‌ستنه‌خۆش، بیقام، نه‌ساز.
- قامیشه‌لان:** جه‌تکو زۆر پر بیت ژله‌فهنی (ت،ک).
- قامه:** قه‌مه (ت).
- قامک:** ده‌ستک، چه‌پکه، تیل.
- قان قان:** مابه‌بین مابه‌بین: «مشکان چ لگه‌فنی مه‌ نه‌پیلاینه، قان قان شینکاتی دیار دکه‌ت».
- قانه:** یارده.
- قانون:** «نه‌سلی وئ (ارگانون)ه» ده‌ستوور و شه‌ریعه‌ت، ژ نامرازی مووسیقایه.
- قانونزان:** مروقی شاره‌زا د قانون و شه‌رعیتدا.
- قانونی:** قانونزان.
- قانگ:** که‌رتینه.
- قانک:** (بقعه).
- قاندز:** ره‌قیب.
- قانتز:** شه‌عه‌کی ترانه‌چی، کورده خه‌لکی شو‌شیه لقه‌زا ناگر، قه‌سیده‌بیت گه‌له‌ک خو‌ش و دلشه‌که‌ر ده‌بارهی فیتیقان و ته‌ماعان گۆتیه، نه‌ولی وئ نه‌فه‌یه: «قانتز نان و ماستی - خو‌لشرینی په‌راستی / هه‌تا ده‌می هژیران - هه‌روه‌کی پاک و پیران...».
- قانچه:** قالچه.
- قانه‌پستی:** (دیب).
- قاویت:** پۆخین (سویق) (ت).
- قاو:** گازی کرن (طرد).
- قاودان:** (مطارده) (ت).
- قاوه‌قاو:** واقه‌واق، ناخه‌ناخ، ئوی و نای: «قاوه‌قاومه‌ بو قاوه‌که‌ت - مه‌ستم له‌به‌ر ماستاوه‌که‌ت».
- قاوه:** قه‌هوه (القهوه).
- قاو:** پویشی کو به‌قه‌لوان و سه‌بیلی ژ په‌روویی تیزدار و درست دکهن (ت).
- قاون:** گوندۆر، فیشه‌کی قالا، رهنکه‌ نه‌ف وشه‌ نه‌کوردی بیت، نامرازاکی موسیقی ۳۶۳ (ت).
- قاویش:** که‌فلی گه‌ماردرای، قاییش.
- قاویشکیشان:** بریتیه ژ جره‌کیشان.
- قاویشکیش:** جره‌کیش، مدهرک.

- قاورمه:** قهلی، گاورمه (ت).
- قاوه تون:** جهمی خورنا سپیدی، قه والتی، رهنگه کوردی نه بیت (ت).
- قایی:** قه ی؟ ئایا؟ دبیتن: «قه ی تو کوردی؟» (هل؟ الیس؟).
- قاییخ:** قارب، که شتی یی بچوک (کوردی نینه) (ت).
- قاییش:** که فلح گه ماردای، بریتیه ژ مرۆفی بیدین.
- قاییشکیشان:** جرە کیشان.
- قاییشکیش:** جرە کیش، مدهرک، سرکیش.
- قاییل:** رازی، کوردکاری تیدا هه یه و ژ قائل عه ره بیقه هاتیه.
- قاییم:** تشستیکو خوگرتی و زو نه دپیت، زو نه شکیت، زو خراب نه بیت (محکم) (ژ عه ره بیقه کوردکاری و مه عناگۆر بویه).
- قبا:** کورتهک: «چین چین کرن زولفین سیا - که سک ته تله سا دیبا قه با / ئیدی نیشان نابن خوویا - تیکهل کرن لازم سه با» "جزیری".
- قهبه:** تشتی پان و پۆل، (متکبر).
- قهبیی:** پان و پۆلی، (متکبری).
- قهباره:** قهبال.
- قهبال:** بلند، ده خلی پر و بیشت.
- قهباله:** قونته رات (جعاله).
- قهبرغه:** لاچلاچکی ژیری، چناکه، لاچانک (ت).
- قهب:** (تحدی).
- قهبی تمه:** (اتحداک).
- قهبین:** قازه قازا که وانه.
- قهبه قهب:** قهبینا (متکرر).
- قهب و هۆر:** قهبینا ب هه قرابی.
- قهبز:** گۆر (ع).
- قهبزستان:** گۆرستان، جوزئی ئه ول عه ره بییه.
- قهبزگه:** گۆرستان (ع، ک).
- قهبزکۆل:** قهبزگه (ع، ک).
- قهبزگه:** ئه و که سه کۆ کاری وی گۆرکۆلیه (ع، ک).
- قهبه چه:** (۱) (استثمار؛ ۲) ده ست و قۆل گرتدان (رهنگه ئه ف وشه یه ترکی بیت).
- قهبه چه کرن:** (۱) (استثمار کرن؛ ۲) ده سته ستن (واژه یه کی ئه هریه نی یه).
- قهبوله:** قه پوله (ت).
- قه پوله:** قه پوله (صاع الطحان).
- قه پ:** خوارن د زاراقی بچووکان ئانکو دبیتنه بچووکان قه پ ئانکو یخۆ.
- قه پاندن:** قوبتدان.
- قه پال:** قه پ لیدان، گه ز لیدان، لوقمه لیدان.
- قه پویچک:** قه لپویچک، هیکیت خالی، تیقله گوزیت فاللا.
- قه پاغ:** ده رخوینک.
- قه پسون:** که پسول، کوردی نینه (ت).
- قه پات:** کار درست بون، ته مام بون، ئه نجامید، دووماهیاوی هات (رهنگه ئه ف وشه یه نه کوردی بیت).
- قه پوت:** ساکو (ایطالیه).
- قه پان:** میزان (ت).
- قه پردان:** کاپیتان.
- قه پو:** مرۆفی ده ف به ش بز مالی خه لکی.
- قه پوز:** ئه ف وشه یه ژ دو په یقان پیکهاتیه: «قه برغه + پوز» «قه» ژ وشه یی ئه ول لگه ل «پوز» ژ وشه یی دو یی پیکه چه سپانندینه بویه: «قه بوز». قه برغه چناکه یه، پوز دفنه (ت).
- قه پکرن:** به لک کرن.
- قه پاندن:** به لعاندن.
- قه پینۆک:** قه پۆ.
- قه پاغلی:** جۆره تقه نگه کوزمهانی به ری مه ده سستی جه ندرمه بیت ترکاندا ددیتن (ت).
- قه تیس:** نابود (هلاک).
- قه تره:** ئه وه کوز کاروانی چه ند ده واره کی بکه ته یه ک ریز هه هه فساری ئیکی لپاشیا ئیدی به سستیت، ئاژاوه.
- قه تقه تۆک:** قه دقه دۆک.
- قه تالاز:** ئه ف واژه یه ژ دو که رتان هاتیه لیکدان: «قه تل + ئازا» «قه تل» عه ره بییه و «ئاز» کوردیه ئانکو (طمع) کوز یان (طمع) مراندن یان (طمع) مرن ئانکو (طمع) بر و بییه تی یان په یدا نه بوون و بده ست نه که فتنا تشتی دبیتن: «ئه ف ساله برنج قه تالازه»: (بده ست ناکه قیت): «بیینه چاوا ئه ف جهنگه بوه سه به با قه تالازیا هه می تشتان»: «شه کر و چای قه تالازه، ده خل و دان قه تالازه، لباس قه تالازه، چیژم هه می پیوستیت مه کوردان بویه قه تالازی، یان گه له ک گرانه و ناهیته ملی فه قیران، هه تا گۆر و کفن ژ ی له کوردان بوینه

قه‌تلاز: «قه‌تل + تاز» (ع،ک) و چنبدیبت ریشه‌یی وی (قطع الاز) بیت نانکو (قطع الامل، قطع الرغبه، قطع الحرس، معدوم، مایوس منه). دیسان: «قطع + آز (ع،ک) یان (قطع الاز) بیت (ال) داخلی سهر نازی کوردی بوویه یان (قتل الاز) بیت (ع،ک).

قه‌ترمه‌چی: (۱) ناژاوه‌چی، شه‌یتان لغافکه‌ر (مخرب؛ ۲) ده‌وارا بسهر ئیکفه‌ جه‌له‌به به‌ستکه‌ر (ت).
قه‌ترمه‌کهر: قه‌ترمه‌چی (ت).

قه‌تران: قطران، «ژ که‌یترانی عه‌ره‌بکاری بوویه و نه‌مژی هه‌ر عه‌ره‌بکاریه‌که‌ی بکار تینین» دۆنه‌کی ره‌شه و ه‌کی قیری ژ کاژ و هه‌فرستی چنبدیبت.

قه‌تار: نه‌وعه له‌حن و ناوازه‌که له‌نده‌ک گۆرانیا‌ندا دبیشن، بینگومان قه‌تار ژ گۆرانیتت زۆر که‌فته، ژ واژه‌یی گاتای هاتیه و ه‌رگرتن و تراشین به‌ری دگۆتنی گاتا، پاشی کرنه قاتا، پاشی بدریژیا رۆژگارن بوه قه‌تار. گاتا نه‌و شیعرن کو لئاقیستای هاتینه موفه‌دی وئ گاتایه و جه‌معئ وئ گاتان یان گاتاها درسترین نه‌قسامئ ئاقیستای سهر‌پیارا هه‌می میژووژانان نه‌و گاتانه. گاتا بته‌جوید تینه خواندن.

قه‌چویل: قه‌چویل.
قه‌چویلک: قه‌چویلک.
قه‌چویلک: گه‌له‌ک شوژ، به‌زی سۆتی، نه‌و چه‌ره‌زیت شوژکری و قه‌لانندی، کرکیت شوژ.
قه‌چول: قه‌چویل.
قه‌چماندن: تشت ژ خه‌لکی ستاندن به‌ه‌ر نه‌وعه‌ک، قورچماندن.
قه‌د: ته‌مه‌ت (مثل).
قه‌دک: وه‌ریس کورت (ع،ک).
قه‌دقه‌دۆک: گیایه‌کی جه‌وسه‌ر جه‌وسه‌ره بۆ کوشتنا کرما بکار تین.
قه‌ده‌ک: کورته‌ک، کورته‌که‌کی کورته، کورت.
قه‌ره‌ستون: قه‌پان (میزان القبان).
قه‌راجور: شیر، شیروه‌شین.
قه‌راسو: روویاره‌که نیزیکی خواره‌زمی.
قه‌راقوش: هه‌لزیب ره‌ش (العقاب الاسود) (ت).
قه‌ره‌قۆل: سهر‌بازی ژیره‌فان (واژه‌یی قه‌ره‌ی ترکیه: ره‌شه).
قه‌ره‌قۆخانه: جی قه‌ره‌قۆلان، جی ژیره‌فانان (ت).
قه‌رته‌میر: نه‌و زه‌لامه ژ ده‌وری جاحیلی ده‌ربازبوی و به‌لی هیز و توانایی وی زیترو و لینه‌ی و سه‌بقی تره.

قه‌رت: به‌رانی پت لسالا سنی نای.
قه‌ره‌تاژدین: ده‌سته‌برای مه‌می بوو، چیرۆکا وان لکتیبا نه‌حمه‌دی خانیدا تیتته دیتن نمونه‌به‌که ژ وه‌فاداری و میترانی بی (ت.ع).
قه‌ره‌قاج: کیرات (ت،ک).
قه‌ره‌بینه: جوړه‌که ژ ده‌بانجان (ت،ک).
قه‌ره‌په‌ستۆک: پالدان.
قه‌ره‌په‌ستۆکانی: پالپالانی.
قه‌ره‌سه‌قۆل: که‌رسل، نه‌سلی وی «که‌رسه‌کول» ه‌ یان «که‌رسه‌کهر» ه.
قه‌راسه: هه‌فساری سهری ده‌واران، مکبس.
قه‌ره‌سۆک: سهرمای دژوار، هه‌شکه‌سپ.
قه‌رتاله: سه‌لک، سه‌فیک، سه‌به‌ته، سه‌به‌د.
قه‌ره‌م: گیایه‌که ژ فامیلی له‌قهنی.
قه‌رمین: سپون ژ سهرما دا، ماندی بون.
قه‌رمتی: سپوی ژ سهرما دا، ماندی بوی.
قه‌رال: مه‌لک، شاه.
قه‌رناقوج: قه‌رناقوجه.
قه‌رناقوج: قه‌رناقوجه.
قه‌رناقوجه: حاجی ره‌شک، په‌ره‌سیلک (خطاف).
قه‌ره‌وانه: (قصه).
قه‌ره: زه‌قینا کو دئ نه‌و برنجی لی چین.
قه‌ره‌مۆکی: نه‌و که‌سه کو خو لهر سهرمای ناگریت، هه‌ر سهرما د هه‌ناقئ ویدا‌یه.
قه‌رستان: نیمپراتۆری، مه‌مله‌که‌تی قه‌رالی.
قه‌ره‌ج: (۱) نه‌ف نافه‌ رهنکه ژ دوو واژه‌یان پیکهاتیت و کورت بووبیت و نه‌سلی وئ قه‌ره‌چادره (نه‌ف هه‌ر دو واژه ترکیه). یان ژ غه‌جه‌ری هاتیتته ته‌حویر کرن. قه‌ره‌چژی هۆزه‌کی مرۆفان رهنکه نه‌و ژی به‌ره‌بابه‌کی کاولیان بن و فیتره کوردی بووین و نه‌سلی وان ژ که‌راچی (پاکستان) ی سهرده‌می به‌هرام گۆری هاتینه ئیرانت و ترکیه‌ی بووین پاشی «ک» کرینه «ق» بویتته قه‌راچی پاشی «ی» فریداینه و بویه قرچ؛ ۲) ناقئ قه‌زایه‌کی ئیرانیی که‌ره‌ج یان که‌ره‌ج هه‌یه نیزیکی تارانی یه (ت).
قه‌راشانه: نه‌و مالکیت میس هنگئینه کو هه‌می شه‌مایه کیم هنگئین تیدا‌یه.

قه‌تلاز: «قه‌تل + تاز» (ع،ک) و چنبدیبت ریشه‌یی وی (قطع الاز) بیت نانکو (قطع الامل، قطع الرغبه، قطع الحرس، معدوم، مایوس منه). دیسان: «قطع + آز (ع،ک) یان (قطع الاز) بیت (ال) داخلی سهر نازی کوردی بوویه یان (قتل الاز) بیت (ع،ک).

قه‌ترمه‌چی: (۱) ناژاوه‌چی، شه‌یتان لغافکه‌ر (مخرب؛ ۲) ده‌وارا بسهر ئیکفه‌ جه‌له‌به به‌ستکه‌ر (ت).
قه‌ترمه‌کهر: قه‌ترمه‌چی (ت).

قه‌تران: قطران، «ژ که‌یترانی عه‌ره‌بکاری بوویه و نه‌مژی هه‌ر عه‌ره‌بکاریه‌که‌ی بکار تینین» دۆنه‌کی ره‌شه و ه‌کی قیری ژ کاژ و هه‌فرستی چنبدیبت.

قه‌تار: نه‌وعه له‌حن و ناوازه‌که له‌نده‌ک گۆرانیا‌ندا دبیشن، بینگومان قه‌تار ژ گۆرانیتت زۆر که‌فته، ژ واژه‌یی گاتای هاتیه و ه‌رگرتن و تراشین به‌ری دگۆتنی گاتا، پاشی کرنه قاتا، پاشی بدریژیا رۆژگارن بوه قه‌تار. گاتا نه‌و شیعرن کو لئاقیستای هاتینه موفه‌دی وئ گاتایه و جه‌معئ وئ گاتان یان گاتاها درسترین نه‌قسامئ ئاقیستای سهر‌پیارا هه‌می میژووژانان نه‌و گاتانه. گاتا بته‌جوید تینه خواندن.

قه‌چویل: قه‌چویل.
قه‌چویلک: قه‌چویلک.
قه‌چویلک: گه‌له‌ک شوژ، به‌زی سۆتی، نه‌و چه‌ره‌زیت شوژکری و قه‌لانندی، کرکیت شوژ.
قه‌چول: قه‌چویل.
قه‌چماندن: تشت ژ خه‌لکی ستاندن به‌ه‌ر نه‌وعه‌ک، قورچماندن.
قه‌د: ته‌مه‌ت (مثل).
قه‌دک: وه‌ریس کورت (ع،ک).
قه‌دقه‌دۆک: گیایه‌کی جه‌وسه‌ر جه‌وسه‌ره بۆ کوشتنا کرما بکار تین.
قه‌ده‌ک: کورته‌ک، کورته‌که‌کی کورته، کورت.
قه‌ره‌ستون: قه‌پان (میزان القبان).
قه‌راجور: شیر، شیروه‌شین.
قه‌راسو: روویاره‌که نیزیکی خواره‌زمی.
قه‌راقوش: هه‌لزیب ره‌ش (العقاب الاسود) (ت).
قه‌ره‌قۆل: سهر‌بازی ژیره‌فان (واژه‌یی قه‌ره‌ی ترکیه: ره‌شه).
قه‌ره‌قۆخانه: جی قه‌ره‌قۆلان، جی ژیره‌فانان (ت).
قه‌رته‌میر: نه‌و زه‌لامه ژ ده‌وری جاحیلی ده‌ربازبوی و به‌لی هیز و توانایی وی زیترو و لینه‌ی و سه‌بقی تره.

- قهراوش:** مجذوب، دلدار.
- قهره‌واش:** که‌نیزه‌ک، جاریه.
- قهزانیج:** قازانج، سوود (ره‌نگه ترکی بیت) (ت).
- قهز:** ئارموشی سافی و سپی، که‌ژ درسته نه قه‌زی (عه‌ره‌بکاری کری).
- قه‌زک:** که‌ژۆک، که‌ژ، ئارموشی کرمی بی سافی و سپی.
- قه‌زان:** قازان، ژ قازغانی یان قزغانی ترکیفه هاتییه (ت، مغولییه).
- قه‌زوان:** که‌زوان (که‌زوان کوردیتیره).
- قه‌زمه:** قازمه (ت).
- قه‌زاته:** روژنامه (کوردی نینه ترکیه).
- قه‌زاته‌چی:** روژنامه‌فان (ک، ت).
- قه‌زه‌لوهر:** غه‌زه‌لوهر، خه‌زه‌لوهر کوردیتیره (ت).
- قه‌زینین:** نه‌وعه ئاسنه‌که دکه‌نه خه‌نجهر، ئه‌سلج وی قه‌زویینه (ت).
- قه‌زینین:** قه‌زینین، ره‌نگه ژ قه‌زوینی هه‌لگۆر بوییت.
- قه‌زانیچی:** قازان چیکهر.
- قه‌زویین:** بازتیره‌کی ئیرانییه گه‌له‌ک که‌فته. دبیتن: «خه‌نجهری قه‌زویینی».
- قه‌زاز:** ئارموش فرۆش (عه‌ره‌بی نینه ته‌نی ده‌ماکتی وی عه‌ره‌بییه کو سیغه موباله‌غه ژئ تراشینه).
- قه‌سه:** ناخفتان، چیرۆک (ع، ک).
- قه‌سه‌کرن:** ناخفتنکرن، کوردکاری تیدا هه‌یه (ع، ک).
- قه‌سه‌بیژ:** چیرۆک‌بیژ (ع، ک).
- قه‌سه‌خوون:** ئه‌و که‌سه کو کتیبیا چیرۆکان دخوونیت (ع، ک).
- قه‌سار:** گازر (قصاره) (ع).
- قه‌سارگه:** گازرگه (ع، ک).
- قه‌سارکهر:** گازرکهر (ع، ک).
- قه‌سارکرن:** گازر کرن (ع، ک).
- قه‌سپ:** ئه‌وژی نه‌وعه خورمایه‌که به‌لئ هشک و کززه وه‌کی خورمای خولینکا دت و شرنیبا ویژی کیمه (ع).
- قه‌سه‌ل:** دهرده‌که ژ سه‌رمایین دگه‌هیته جانده‌به‌ران، قرشی بیگولی (ئارامیه).
- قه‌سه‌ل مه‌حمود:** گیایه‌کی دهرمانییه ئیکجاری بۆ زکئیشی و کرمان.
- قه‌سکان:** که‌زوان، به‌لئ که‌سکان کوردیتیره.
- قه‌سه‌تۆر:** ساتۆر (ت).
- قه‌ساتۆر:** قه‌سه‌تۆر (ت).
- قه‌سه‌متۆر:** (حراب) (ئه‌ف و شان هه‌می ترکیینه).
- قه‌سیتی:** پارچه‌یه‌کی خه‌ت خه‌تی ئارموشیه.
- قه‌س:** قه‌سک.
- قه‌سک:** قزک، قه‌ز، که‌ژ.
- قه‌سریک:** قه‌سری.
- قه‌سری:** گوزکه قوره‌کی قه‌لانیدییه دادنینه به‌ر قونا بچوکان بۆ پیساتی بی (قعاذه).
- قه‌سیل:** ده‌خلئ که‌سک.
- قه‌شه:** که‌شیش (هاتییه عه‌ره‌بکاری کرن بۆ قس).
- قه‌شافت:** هسکیوون و شکه‌ن شکه‌ن بوونا لیقان، ره‌نگ خۆلیکی بوون.
- قه‌شافی:** ئه‌و که‌سه کو قه‌شافت لیدکه‌فت. دبیتن: «قه‌شافا مرنئ لی نیشیایه».
- قه‌شاقوش:** مروّقی سقک و بی بها و هیج و پوچ و سست و ته‌مه‌ل (ت).
- قه‌شمه:** ئه‌ول مندال، نه‌خری (ت).
- قه‌شقه‌ره:** قه‌له‌به‌له‌ک (ت).
- قه‌شاویش:** ئاسنه‌کی وه‌کی بوټکی یه و ددانه‌داره، ده‌وارا پی مشت و مال دکهن و دخورین.
- قه‌شه‌نگ:** جوان، شرین، شه‌نگ و هنده‌ک دبیتن قه‌شه‌م (جمیل).
- قه‌شه‌نگی:** جوانی، شه‌نگی (جمال).
- قه‌شقیل:** قه‌شقیلک (ت).
- قه‌شقیلک:** قه‌شقیل.
- قه‌شقبیل:** ئه‌و هژیرن کو بدارتیه هسک بوی.
- قه‌شمه‌ر:** مروّقی سفله و تامسار.
- قه‌شمه‌ری:** تامساری.
- قه‌شمه‌رخانه:** مالا قه‌شمه‌ره مروّقان.
- قه‌شهم:** ناقی ژنکانه، دبیت ئه‌وژی هه‌ر قه‌شه‌نگ بیت و د کوردیدا ئه‌و توّفت تیپ گۆره زۆره.
- قه‌فته:** (١) چه‌پکه، ده‌ستک، باقه؛ (٢) قامک.
- قه‌فته‌گوله‌ک:** چه‌پکه گوله‌ک، ده‌ستکه گوله‌ک، قامکه گوله‌ک.
- قه‌فتک:** قه‌فته.
- قه‌فاره:** قه‌فاره.

- قهفاره:** داره که لیشتفه لسه دریتی بی بیان لسه ریانی بی ددهنه پشت دهرگی.
- قهفرا:** سهرما، هسکه سپ.
- قهفال:** بریتیه ژ مروقی کو هند دینی به گهم نه گریت (نه کوردی یه).
- قهفالتن:** سهله لیدان، دهفاندن.
- قهفراغ:** قهفراخ.
- قهفراخ:** مروقی دولاو دو روی (منافق).
- قهفیز:** که فیز، قه فیز ژ که فیزی عه ره بکاری بوویه.
- قهفانچه له:** حهلقه داخ.
- قهفته:** دهستکه خه نجر، قهفته یهک ژ هه ر تشته کی، چه پکه.
- قهل:** بو هه ر قه له کی تیتته گوتن نه گهر دهست نیشان نه کهن و ته عیین نه کریت، وه کی: ۱- **قهله رهش:** قهله ره شک؛ ۲- **قهله ره شک:** نه و قه له کو چره نگیدی بیتجگه ی ره شاتی بی لیشه ی وی نینه؛ ۳- **قهله به لۆک:** قهله به لۆک؛ ۴- **قهله به لۆک:** نه و قه له کو دیتی کلک مه قلی رهنگی وی رهش و سپیه؛ ۵- **قهلقزک:** قهله که دبیژنی قاقیشک.
- قهلهو:** جاندبه ریت پرگوشت.
- قهلهوی:** پرگوشتی.
- قهلشت:** که لشت، شق، تیک، که لشت کوردیتره ژ قه لشتی.
- قهلشین:** که لشین.
- قهلشتن:** که لشتن، تیکبون.
- قهلشاندن:** که لشانندن.
- قهلشیای:** که لشیای.
- قهلشیان:** شه قبوون.
- قهلپ:** ناخالس (مغشوش).
- قهله زهنگ:** مه غشوش و زهنگی.
- قهله زهنگی:** کارئ قه لپ و قریزی.
- قهله پیچک:** تیقلی هیک و گووز و باهیقی.
- قهله پیسک:** بیله قان (معزقه، آله التعشیب).
- قهلا پیسک:** قهله پیسک، که نگر ههلقه ن.
- قهله مورون:** عه لوعه لو.
- قهلم:** پینقیس (ع).
- قهلم بر:** چه قۆکی بچووک (ع، ک).
- قهلم تراش:** قه له مبر (ع، ک).
- قهلمدان:** جی قه له مان (ع، ک).
- قهلمزه:** هونه رکه ر، قه له م وه شین (نقاش) (ع، ک).
- قهلمزان:** نقیستان (ع، ک).
- قهلمره شین:** قه له مزه ن (ع، ک).
- قهلی:** گوشتی زیده که لانی هسکبوی مادا ئاقیتی نه مای.
- قهلیۆک:** نه و عه کی ئاقشربنکی یه و گه له ک بتامه: «شه لله و قه لیبۆک - مه ل به رفه دان چۆک / ئاڤ لی بوونه چۆک - شبتی مه سین» "نالبه ند".
- قهلرون:** قه لین (ت).
- قهلین:** قه لوین.
- قهلرین:** ئامرازئ توتوتن کیشانی یه.
- قهلونکیش:** توتنکیش بقه لوونی.
- قهله وه ز:** قه له بز.
- قهله بز:** که مینگاه.
- قهلغان:** قه لغان (ت).
- قهلغان:** به رتال (ت).
- قهلاچۆ:** دۆرتیوه رینان (تطویق، حصر، محاصره، اباده).
- قهلقه له:** کراسئ مریان.
- قهله ندهر:** دهر ویش، خزمه تکاریت مه یخانئ، ریبازگه یه کی سۆفیانه.
- قهلماسک:** به رده قانی. رهنکه کوردکاری بوویت.
- قهلاوین:** ۱) بیتش کیلکی له شگری (طلیعه)، رهنما و دهلیل؛ ۲) نه و گولیت جه هی کو نه هاتینه دروون و داسئ ژئ نهرتی و ژ پیاڤه مایین.
- قهلتاخه کۆنه:** پیره مبری کو خو قینۆ و قیتۆ دکه ت.
- قهلته بان:** قه لته بان.
- قهلته بان:** باگردان، بان گردان، بانگوران، باگردان، بانگپرک (دبوڤ).
- قهلات:** که لات، که ل، که له ه.
- قهله قووج:** ۱) سه رتیک و بنیک کرن (معلق)؛ ۲) هرهم و مه خروطی شکل.
- قهلاتک:** بریشکه.
- قهلۆتک:** دارقه لۆتک.
- قهلانگ:** زیده چه میانا گولیت جه هی ژبه ر زیده هسک بوونی ژ پیاڤه، داسکا شه خره بینان.
- قهلنز:** تیتقه لزین (عبث، العبث بالشیء).
- قهلیج:** قلیج، شمشیر (ت).

- قهلیان:** نیرگیله، قهلوون.
- قهلیان کیشان:** توتن کیشانا بقهلوونی.
- قهلمی:** خهت قهلم (مقلم) (ع،ک).
- قهله پۆیه:** سهرتاو (اعلا الفص).
- قهله دار:** قهلات پاریتز (محافظ القلعه) (ع،ک).
- قهلیان کیش:** قهلوین کیش.
- قهللاش:** ژیهاتی، زیرهک، شهرا بخۆر، چهته. "خانی" فهرموویه: «تاجدین دو برا هه بوون د قهللاش - مانه ندی دو شاهبازئی جه ماش».
- قهمتهر:** قهمته.
- قهمته:** شهیتان لغاث.
- قه مچویر:** باج، خوبک (خاوه).
- قه میش:** قامیش، لهقهن (ت).
- قه میشلان:** قامیشلان، لهقه نداری، عهردی لهقهن زۆر لیههین (ت،ک).
- قه مچی:** قامچی، سرد (ت).
- قه مچی قوت:** قامچی قوت، بریتیه ژ لهزهکی زیده (ت،ک).
- قه مهر:** سوربال قاوهیی.
- قه مهبر:** ئیکه ژ دلسۆترین کهس لگه ل ئیمام عهلی.
- قه مه:** سنگو، سونگی.
- قه مهردین:** ئاقا فیتیقی سههر رهنگی سهوکان کو لبهر هه تاقی جه مسی بیت.
- قه ماره:** جۆره خوشبه زهکن گهلهک پوخته و جوانن.
- قه مه وه شاندن:** قه مه لۆژدان لرژا عاشوورایی، ههروهکی شیعهدکهن.
- قه می:** بۆ ئستفهامی بکار تیت وهکی: «قه می تو کوردی؟» ئایا تو کوردی؟».
- قه ند:** کهله شه کر. فهرق ناخنجا قه ندی و شه کری هه یه: قه ند شه کری کهله یه به لی نه شه کرا هووره. تۆردقان لیقیت یارا خو ته شیبیه دکهن.
- قه نج:** باش، چاک (ت).
- قه نجی:** باشی، چاکی (ت).
- قه نار:** ئه و داره کو لدکانی قه سابان کو کولابه یی ئاسنی و بزماران تینچه قانديه و کهله خن گۆشتی حه یوانات پیتقه دهه لاویسن. "خانی" فهرموویه: «قه داته حه باندی بۆته داره - زولفا تو چفاندی ئه و قه ناره».
- قه نجکار:** مرۆقتی کارچاک.
- قه نجکاری:** کاری قه نج.
- قه نجان:** پاکان: «قه نجی بی بکه بئاقیتدا بهرده» "په ند".
- قه نداو:** قه نداث.
- قه نداث:** شه ره تا شه کری.
- قه نداد:** ئه و کهسه کو قه ندی چیدکهت، شه کر ریژ (ناثر السکر).
- قه ندادان:** ئامانیکو شه کری دکهنی.
- قه ناری:** بالنده یه که.
- قه نجۆ:** ناقی زه لامانه ئانکو (صالح).
- قه نجی:** ناقی ژنانه (صالحه).
- قه ندیل:** (مصباح) قه ندیل نه عه ره بیه هاتیه کۆم کرن سههر (قنادیل).
- قه ندوز:** قه ندوس.
- قه ندوس:** (۱) کهلاته کی مه شهووره زۆر کهقنه لئه فغاندا؛ (۲) شه فا تاری.
- قه نگلاشک:** که نگره پ: «قه نگلاشک لختی به شک» "په ند".
- قه نجیلانه:** خشکۆک، خنجیلانه.
- قه نندشکین:** چهک و چیتک و شه کری قه ند پیندشکین، شه کرشکین.
- قه ناویز:** قوماشه کی ساده ی ئارمووشی یه ته عهر رهنگی وی سۆره یان پیتقازیه ل یه زد تیتته چیکرن.
- قه ناری:** زهرویله، زه ریاف، نهوعه بلبله که.
- قه وی:** زۆر، گه لهک، زیده. "جزیری" فهرموویه: «قه وی مه شهووره کو ناقی ته مه لا خمس عشر - تو بشیعرا نه ته گوتی خودکی قه ند و شه که».
- قه وس و قوزه ح:** دو واژه نه بۆ یه که مه به ست بکاره تیه نه وژی بکوردی دیترنی که سک و سور، هۆره وری، کوسکه زتپینه، هه فت رهنگ، رهنگین که مان، شیریی عه لی.
- قه واره:** ناوچه یه کی مه علووم.
- قه واتی:** قه وتی، قه والتی <واژه یه کی شه به کیه>.
- قه والتی:** ناشته، خورنا جه می سپیدی (ع،ک).
- قه وار:** قه واره.
- قه وسه له:** ره مز.
- قه واله:** (سند).
- قه وچه قه وچ:** ناخفتنا بدهنگ بلندی و قه له بالغ، هه له پاسی.
- قه وچ قه وچی:** پربیتز، چه قاوه سوو، هه له پاس.

قیج: بلند، تیز، راست و دریتز، ئەفکایی شاخ قیج جۆتهکی باش دکەت: «بەس ددانیت خۆلمن خۆلمن قیج بکە»، «هەرە هەندەک قیجکان لسنووری زەقی یی مە و چانگۆی درست کە و بلند کە»، قویچک، قووچک(ت).

قیس: (١) ئەو تەشتی رەشە (زفت)؛ (٢) وشەییەکی یونانیە و هاتیە عەرەبکاری کرن بریتییە ژ مرۆقی نلحاحچی و چیردیتز: «ئەری تو واز ژ من نائینی خۆ قیر نینی؟!». «

قیر و مەقەتەن: (یان قیر و مەقەتەن) بریتییە ژ کەسەکی کو بەلا خۆ ژ ئیکێ نەقەکەت بۆ ئەنجامدانا کارەکی (ک، ع).

قیرە: دەنگێ گەلەک تیز و دژوار و بلند.

قیرە قیر: قیرە لپی قیرە.

قیر و هۆر: قیرینا زۆر.

قیرات: ئەندازەییەکی دیارە و ناسیایە لجهم زەرگەران.

قیرتاو: ریکا قیرتی تاواندی لیکری (شارع مبلط)، قیر حەلانن، ئەو کەسە کو قیرتی دحەلینیت.

قیرگە: کانا قیرتی.

قیرپاج: سفک، دەستەدار، قامچی.

قیرسی: رژد، خویسی، چیردیتز، (بخیل، مزاحم).

قیراندن: هاوار کردن، قیرە بەردان.

قیز: کیز، کچ، تەسلیم.

قیزک: پیتنجۆک، کچا بچووک(ت).

قیزەبەندی: گرتدانا پەشتەمالی لسهەر کیتلەکی بۆ بزرکرنا شەرمەگەهی، قیزەبەندی (ن، ک).

قیزین: قیزینا موستەمەر.

قیزە: قیرە.

قیزاندن: قیراندن.

قیزەقیزە: قیرەقیرە.

قیز و هور: قیزینا بجمله.

قیسک: سیقلدان، سەنگدان (حوصله).

قیسک فرە: بریتییە ژ مرۆقی بین دریتز (حلیم).

قیسک تەنگ: بین تەنگ.

قیشاش: (١) لیف شەکەنشکەن بوون، سەر و چاڤ گەڤلین، رەنگ وەرگەریان، دبیتز: «قیشاشا مرنی لسهەر و چاڤتی وی

نیشایایە؛ (٢) چلکاوا، چلکاف، بریتییە ژ بەرماکی بەردەستێ خەلکی(ت).

قوبولی: پەلاڤ برنج.

قهوج: وشەیکە ژ دو وشەیان پیکهاتیە: «قاوه + چای» دبیتزە فارهەنگە لیکدانا (ترکیب مزجی) وەکی: خورمژ: «خورما + مینویژ»؛ قەپۆز: «قەبرغە + پۆز». د عەرەبیدا ژێ ئەڤ رەنگ لیکدانه تەریب هەیه وەکی: (عبشم)ی ژ «عبد + شمس».

قهەرمان: میرچاک، دلیر(ت).

قهەرمانی: (١) قارەمانی، دلیری؛ (٢) وەکیلی خەرچ و مەزبخی؛ (٣) (تأمر).

قهیلە: قەلی، قەلیە (ع، ک).

قهیلۆک: قەیلۆک.

قهیرە: کچا ژ میرقە گەشتی و هیژ میرنەکری (عانسە).

قهی: (یان قایی، قاتی، قەمی) هەمی بەعنا ئستفهامن. "جگەرخبین" فەرموویە: «ئەمی مەتی ماقەتی تو کوردی؟! - هاتە تلپا خۆ بگەن».

قهیناخ: قەیناغ(ت).

قهیناغ: تەلکیت دروونەکرنی(ت).

قهیرۆن: ژنا نە گەلەک گەنج و نەپیر.

قهیرەکچ: کچا چەند سالەک بەسەر گەشتنا ویدا چۆبیت و هیژ میر نەکریت.

قهیار: نوژەن کرنا نالی دەواری (ع، ک).

قهیماخ: قەیماغ (ت، ک).

قهیماغ: سەر شیر(ت).

قهیماخچی: قەیماغ فرۆش، قەیماغ درستکەر (ت، ک).

قهیچی: مقص، تۆرتۆ (ت).

قهیتان: فەهووانەکی پانۆکیە.

قهیران: مەودایی هەرەمەیی نەخۆشی.

قهیزەبەندی: داپۆشانا شەرمەگەهی.

قهیسی: مژمژەیی هەشک کری.

قییت: عەردی بلند و کیتل، مرۆقی کو خو برازینت و جلی جوان بکەتە بەرخۆ و خۆ حولیقه کەت، سەرکیتشان: «دار و گیا پشستی بارانی قییت قەبوینە»، «تۆ چاڤهاری چی هند سەر قییتکانی دکە؟»، «رەمۆی خۆ قییت کریە دیارە دی ژنی ئینیت!»، «ئەو داری هەلسەرگری قییت دبینی؟».

قییتە قییت: حکایەتا دەنگێ دیکل و مریشکان.

قییت و قییت: ئەو کەسە کو خۆ قییتقە کریە.

قییت و قۆز: قییت و قییت.

- قوبه:** ژ گومبه دئی عه ره بکاری بوویه.
- قوبک:** بلندی، قوبین، بچووک.
- قوباندن:** بسه رکرن: «من گۆت تراری گه نمی باش بقوبیه و بسه رکه».
- قوباد:** ۱) ناغی شاهه کیه ژ مالیاتا کیانیان، ناغی بابی نوشیروانیه بی ساسانی؛ ۲) جۆره ماسی یه کی خه لیجی یه.
- قوبه بی زترین:** بریتیه ژ چاغی رۆزی.
- قۆب:** قۆم، قورمه ئاف.
- قوبه ناو:** قومه ناو، قورمه کی ناغی.
- قوبچه:** قولپک (ازرار) (ت).
- قوت:** کورت (کورت کوردیتره).
- قوتی:** کورتی.
- قوته که:** کورتک.
- قوتک:** قه ده ک.
- قوتان:** قه قوتانا تشته کی، لیدان، کوتان.
- قوتای:** لیدایی، کوتای (مضروب).
- قوته قوت:** دلقتک، دل لیدان.
- قوتی:** وشه یه که ته غه ر لگه ل وشه بی قاتی تیت، دبیزن: قاتی و قوتی: نه بون و کیماسی.
- قوتایی:** فقی (تلمیذ) ژ «کتابی» کوردکاری بوویه.
- قوتابخانه:** (مدرسه).
- قوتب:** کوشتاری گشتی (اباده).
- قوتبیرین:** لئا بون.
- قوتبیرکرن:** نه هیلان و بن بر کرن.
- قوتال:** ئازا و ره هابون، قورتال (نجاه).
- قوتدان:** داعوران (بلع).
- قوت:** ئەف ماده یه دبسته پاشکۆبی گه له ک ناغان مه به سستی زۆر و زه وه ند دگه هینیت جار (صفه مشبهه) جار مه عنا (استمراری، اسم جامد) دکه ته (اسم فاعل)، جار (صیغه مبالغه) ی چیدکته، ئەف مه به ستانه ژ لفریزو و رسته یدا تیتته زانین: ئاسن قوت، خه رمان قوت، برنج قوت، خوریک قوت، ده رگه قوت، سنگ قوت، بزمارقوت، ... مه عنا یا کورت وه کی: مل قوت، به ژن قوت، ده ست قوت، یه قوت.
- قورم:** بنه داری ئستور، قورمه ئاف، قورمه دار.
- قور:** هه ری، هه رگ، (کوور کوردیتره) (ت).
- قوردان:** هه ری دان (هنون).
- قورکرن:** هه ری کرن.
- قورکاری:** کارئ قورکرنی.
- قوربه سه ر:** تورین، هه ژار، سته مخواری، کاره سات بسه ره اتی (مفجوع).
- قوربه سه ری:** کاره سات (بۆس، فاجعه).
- قوربیشان:** کاری بیته وده و سوود: «که سی بیته کس بی حاجی بزانه قورده پیتی...» «حاجی قادر».
- قوربه ست:** قوره ئه ستور بکه نه سه ریانی دبیزنی قوربه ست.
- قور تپیدان:** سواقدان، بریتیه ژ کاره کی کو نه حاجی پی نه وه رگری.
- قورگ:** قورگ، حه فک.
- قورگ:** قورقورک.
- قورقورک:** قورگ، گه روو (حلقوم).
- قورس:** سه نگی، گران (ثقیل).
- قورسی:** سه نگی، گرانی (ثقل).
- قورساخ:** قورساغ، ره نگه ئەف وشه یه کوردی نه بیت و میشان بیت.
- قورساغ:** بیت دریز (حوصله) (ت).
- قوره به ش:** قوره به شه.
- قوره به شه:** جاندر به ره کی ناغی یه زۆر قه له وه.
- قورج:** رکن، سیله، کوژی.
- قورج و قورجین:** کون و کوژی.
- قورچی:** قورت لیدان بۆ به لعاندنی.
- قورچاندن:** قورتاندن، به لعاندن.
- قورباغه:** (قورباغه) «ئەف وشه یه شه به کیه».
- قورباغه:** قورباغه، بوق.
- قورباقه:** به ق، بوق (ضفدع) (ت).
- قورتم:** چۆرتم، نوقرۆسک.
- قورپاجه:** خه ندخه ندۆک، خه نده کۆک، کۆخه ره شه (ت).
- قورره ش:** هه ری ره ش، بریتیه ژ کاره ساتان (سیان).
- قورت:** بالنده یه کی گۆشتخۆره.
- قورته قورت:** حیکایه تا ده نگن کهلینا تشته کی رۆنه.
- قورتالبین:** قورتال بوون، رزگار بوون (نجاه).
- قورساندن:** قورساندن، خۆ قاری کرن (تلمص).
- قورنیس:** قه لس (بخیل، شحیح).
- قوز:** ئامرازئ می بی ئادمیزادیه، کوس (وشه یه کی تۆزه بی نینه).

قوزک: گوندۆرى نەگەشتى و تەحل.
قوزەلقورت: گياھەكى كوشندەيە (سم).
قوزاق: كەفنه ناڧى لەشكرى روسى بوو.
قوزەح: كەسكوسەر (قوس و قزح) (ع).
قوسك: گوندۆرى لاقوزك (ع،ك).
قوس: كورت، كوس.
قوساندن: برين، خو بدزى شەكيشان، ئاخفتن سست و پست كرن.
قوشقى: توورە، سل (ت).
قوشە: قەرەپول (ت)، ھېردەپارە، دراڧى رەش.
قولاپ: قولاب، كولاب (كولاب كوردىترە): «سەد نشابن من دد ل ئىرۆ ژ خارىن سۆزگولان - يەك بەيەك پەيكان چە قىبون، چۆنە جەرگىدا كولاب» «جزىرى».
قولپ: ئاوەند، دەليل، بەلگە، خەلەك (عروە).
قولپى: مراوغە، تەغەر ئەف ھەر دو وشەيە لگەل يەك تىن، قولپ و قولپى.
قوللغ: مخفر، ژۆرەكى سادەيە (ت).
قوللوقك: قوللوقە.
قوللوقە: كونا دەرگەى، قوللوقكا دەرگەى.
قول: كون، بزاراڧى ئىزدىان.
قول كرن: كون كرن.
قولير: فال، نىڧەكاوئ فال، خولۆل.
قوله: ھەسپە قولە، ھەسپى نەرەسەن، بەدرەسەن: «عەشقەرئ بەدفيعل جەتتى كر عەجەب - بارك الله خو شەبەزى ھەسپى قوله» «جزىرى».
قولاخەدان: خودەرئىخسەن، ئىكئاليان و گىنگلە كرنا ماسيان.
قولچە: كۆرت، كۆرك (حفرە).
قولدور: خورت، دەستھەلاتدار، حەڧك ئەستور، رەنگە تركى يان فارسى بيت (ت).
قوللاب: ئەو كەسە كو دراڧى بى قانونى درست كەت.
قولزوم: باژىرەكە ناڧنجا مسر و مەكەھى، دەرپاي قولزوم (بحر الاحمر): «فەلەكا ئەطلەسى سەرگەشتە د جاما مە حويابە - مەوج ددەت قولزومى عىشقى، مە لسەر دەست غورابە» «جزىرى». عەرەب دىبىژنە قولزومى (بحر الاحمر) (ت).
قورمى: بالندەيەكى گەرەك ژ كۆترى كچكە ترە.
قەمقور: قەمقور، برىتتە ژ ئەشكەفتەكى تەنگ و تارى، مەزەلا تەنگ و بى پەنجەرە، بن بىڧ، جەھەنەم.

قوم: (۱) خىز، زىخ، فرەك ئاڧ: (۲) باژىرەكە لىيرانى مابەينا تاران و ئەسپەھان و كاشان.
قومەلان: ئەو عەرەدە كو خىزەلان بيت.
قومقمۆك: خەمەگورى، ئامانەكى فلزى يە، كىمكە، كومكومە.
قومەك: پىچەك، پرى دەڧى.
قومەرياز: فېلباز.
قومەريازى: فېلبازى.
قوماندن: قماندن، ئوتى كرن، سۆزاندن.
قومىاي: ئۆتى كرن، سۆزاندى.
قومشەل: كۆمەلە دارەك يان كۆمەلە مرۆڧەك يان ھەر كۆمەلەك.
قومبەل: قومبەلە.
قومبەلە: پارچە ئاسنەكە خى يان درىژكەلە پرى تىدا باروت و پارچە ساچمەنە بو جەنگى بكار تىن چ ب تۆيان يان تەياران و تانكان تىنە ھاڧىتن بو لاىى دوژمنى.
قونداغ: (يان قونداغ) ئەو پارچە و پەرۆنە كو مندالى سافاك تىنى دىپىچن، دىبىژنە مندالى بىپىچۆلكشە ژى قونداغ (فارسى، تركى).
قوندك: كودو، كودى (بزاراڧى ئاكرى و زىيارى).
قوندا: تىشتى بىكلك: «مرىشكا قوندا: مىرىشكا كوند».
قونداەرە: ئەو پىلاڧى پانى بلند (ت).
قوون: كوون (دبر).
قوونداەر: (لوطى) (وشەيەكە ئەھرىمە نىبە) (ت.ك).
قووندان: خەلك ھاڧىتنە سەرخۆ (واژەيەكى ئەھرىمە نىبە).
قونفەرە: ترسنۆك (ئەھرىمە نى).
قونفەرەيى: ترسنۆكى (ئەھرىمە نىبە).
قوناخ: قوناغ (ت).
قوناغ: مەزلىگە، تەحرەگە، ئارامگە (ت).
قونتاەرەت: (معاھدە بانجاز عمل ما، جعالە) (نەكوردىە).
قونتاەرەتچى: (متعهد) (ت).
قونپانى: (شركە) (نەكوردىە).
قوننەبان: پىشتەبان، دىبىژن: «ئەم ژ قونەبانىڧە دىگەھىنە ئىك» ئانكو خزماتى يەكى سست ناڧمەدا ھەيە.
قونونجىرىك: (قرص بالاظفار) وشەيەكى ئەھرىمە نىبە و ژ دو وشەيان پىكھاتىبە: «قون + چرىك».
قۇبا: نەخۆشى يەكى جلدیە، گورى.

قوزک: گوندۆرى نەگەشتى و تەحل.
قوزەلقورت: گياھەكى كوشندەيە (سم).
قوزاق: كەفنه ناڧى لەشكرى روسى بوو.
قوزەح: كەسكوسەر (قوس و قزح) (ع).
قوسك: گوندۆرى لاقوزك (ع،ك).
قوس: كورت، كوس.
قوساندن: برين، خو بدزى شەكيشان، ئاخفتن سست و پست كرن.
قوشقى: توورە، سل (ت).
قوشە: قەرەپول (ت)، ھېردەپارە، دراڧى رەش.
قولاپ: قولاب، كولاب (كولاب كوردىترە): «سەد نشابن من دد ل ئىرۆ ژ خارىن سۆزگولان - يەك بەيەك پەيكان چە قىبون، چۆنە جەرگىدا كولاب» «جزىرى».
قولپ: ئاوەند، دەليل، بەلگە، خەلەك (عروە).
قولپى: مراوغە، تەغەر ئەف ھەر دو وشەيە لگەل يەك تىن، قولپ و قولپى.
قوللغ: مخفر، ژۆرەكى سادەيە (ت).
قوللوقك: قوللوقە.
قوللوقە: كونا دەرگەى، قوللوقكا دەرگەى.
قول: كون، بزاراڧى ئىزدىان.
قول كرن: كون كرن.
قولير: فال، نىڧەكاوئ فال، خولۆل.
قوله: ھەسپە قولە، ھەسپى نەرەسەن، بەدرەسەن: «عەشقەرئ بەدفيعل جەتتى كر عەجەب - بارك الله خو شەبەزى ھەسپى قوله» «جزىرى».
قولاخەدان: خودەرئىخسەن، ئىكئاليان و گىنگلە كرنا ماسيان.
قولچە: كۆرت، كۆرك (حفرە).
قولدور: خورت، دەستھەلاتدار، حەڧك ئەستور، رەنگە تركى يان فارسى بيت (ت).
قوللاب: ئەو كەسە كو دراڧى بى قانونى درست كەت.
قولزوم: باژىرەكە ناڧنجا مسر و مەكەھى، دەرپاي قولزوم (بحر الاحمر): «فەلەكا ئەطلەسى سەرگەشتە د جاما مە حويابە - مەوج ددەت قولزومى عىشقى، مە لسەر دەست غورابە» «جزىرى». عەرەب دىبىژنە قولزومى (بحر الاحمر) (ت).
قورمى: بالندەيەكى گەرەك ژ كۆترى كچكە ترە.
قەمقور: قەمقور، برىتتە ژ ئەشكەفتەكى تەنگ و تارى، مەزەلا تەنگ و بى پەنجەرە، بن بىڧ، جەھەنەم.

قۇدى: يا درست ئەو ئەم بېيىن: خۇدى، چكو تەماشاشا بكة د
عەرەبىدا دىبىئىن (مرآت) مەعنا (رۆيە) تى دىتتى تىدا
ھاوار دكەت. ئەفجا د كورىدا قۇدى خەلەتە خۇدى درستتر
و مەعنا ديارتر و كوردىترە چكو مرؤف خۇ تىدا دىبىنىت
(زاراڧەيى ھەركىيان و ھندەك عەشیرانە).

قۇر: (۱) گونكۆ؛ ناخفتنا بى بها (ملاک تافه)؛ (۳) گىيايەكە
كاغەزى ژى چىدكەن(ت).

قۇرى: گونكۆبى(ت).

قۇرەدەرە: كۆرەدەرە (السواد الاعمى) (كورەدەرە كوردىترە).

قۇرە: دەرەدەچىل، (ئەبو ھەدلان).

قۇرەكوشتى: ئەو گارەشە كو بەدرى ئەبو ھەدلانى مرى.

قۇرت: كۆرت، كۆرك (حفرە)(ت).

قۇرە: عۇربا گارەشان.

قۇرەقۇر: قۇرە لدو قۇرەى.

قۇر و ھۆر: قۇرپنا تىكرا و بجملە.

قۇرپن: عۇرپنا درىژدەم.

قۇرپتان: (۱) ھشكوبون و چكوبونا ئاڧى؛ (۲) ناڧى گوندەكە ل
كوردستان عىراقى (ھەولپىر).

قۇراندىن: چوراندىن، ھەمى قەخوارن، نالەى بەرز.

قۇز: بلند، پشت قۇز (احدب)(ت).

قۇزى: بلندى، گۇشتى بەرخىت شىبرى.

قۇزپشت: پشت قۇز (تقدس الظھر).

قۇزدار: پشت قۇز.

قۇزاخ: قۇزاخ.

قۇزاغ: گوبركا پەمبوى.

قۇزگ: بەرھافىژگ، بەرفۇسك، چەتەل.

قۇز: ھندەك جاران لگەل وشەبى قىتى تىت مەعنا كەشخەى
ددەت: «فلانكەس خۇ قىت و قۇز كرىە»، «قىت و قۇز»
نانكۆ خۇ قىت و بلند كرىە.

قۇش: كۆمەلەك ژ قۇلەكى تراشان و دار و گىياى(ت).

قۇشەن: تىپ لەشكر، قۇلەكى تراشى: «قۇشەن بە قۇشەن چىن
بە چىن - لەبو خوداى لە عەشقى دىن» "بەنسا"(ت).

قۇق: دلتهى، پىرى خۇ گەنج دكەت، ژار و لاواز و ھەستىكى.

قۇقە: دەولك، دۆلكە، واژەيەكى شەبەكە.

قۇقاندىن: حىكايەتا دەنگى دىكلە، ئەف دىكلە لگەل سىپىدى
دقۇقىنىت.

قۇپ: سەقەتۆك ژ پى يان ژ دەستى، جەپ و گوزكى كەلەم و
كوروت.

قۇ: قاز (نەكوردىە).

قۇپەجەپ: جەپكى كەلم و كرۆتى.

قۇپيان: تەبقىن، ژ دەرڧە بو ناڧچەچۆن.

قۇپاندىن: تەبقاندىن بناڧ ڧەبرن.

قۇپچە: قۇپك(ت).

قۇپۇ: ناڧە بو زەلامان(ت).

قۇپىن: ناڧە بو ژنان، (ھەر دو وشە ژى ئەھمىەنېنە).

قۇتى: عەلبكەكى كچكۆك مقەواىبى يان فلزى يان تەنەكەبى
يە.

قۇچ: (۱) شاخ؛ (۲) جۆرە عەرەبانەيەكى زۆر جوانە بدەواران
تىتە كىشان؛ (۳) بەرانى شاخدارى جەنگ، غوچ،
شاخانى.

قۇچار: بەرانى شاخدار.

قۇچان: قۇچ و ھشاندىن ئىك و دو بشاخان، شاخ لىكدان.

قۇچ و ھشاندىن: قۇچاننى.

قۇچ قۇچاننى: برىتپە ژ منازعەكرنى.

قۇچاكەقۇرى: برىتپە ژ كارەكى كو مرؤف شكەستى تىدا بخۇت
يان زۆر دەستى مرؤقى بىت دىبىئىن: «خۇلبەر سىنگى
ھوكمەتى دان، وەكى قۇچاكەقۇرى يە».

قۇچان: سەنەدەت ئەملاكانن.

قۇچالى: نازناڧە بو مندالېت قەرەجان بەلې ئەف واژەبە ژ دوو
واژەيان پىكھاتىيە: «قۇچ + عەلى > نانكۆ بەرانى عەلى.
چكو قۇچ بو پەزى سىبى و شاخىت جەنگى ھاتىيە (قۇچ الى
لەبوئە قۇچ عەلى). قۇچ عەلى: پەزى عەلى، بەرانى عەلى.
قۇچالى و غۇچالى و كۇچالى ئەسلى ھەمىانژى قۇچ عەلى،
غۇچ عەلى و كۇچ عەلى يە.

قۇچەقان: بەردەقانن: «تەپىل و قىرپاچ و قۇچەقان - سەد ھزار
بوون لەو كۇپەكان» "شاعرى بەنساىى".

قۇچەن: قۇشەن، تىبەك لەشكر.

قۇچاخ: پەيت، زىرەك، چالاك، ئادا.

قۇچانن: قۇچاندىن، دەڧ و چاڧ گرىدان، لى بورىن.

قۇخ: پشت كۆد، پشت كووس (احدب).

قۇدە: خۇپەسن.

قۇدغ: جاشەكەرى چكۆلە (تەركىبە)(ت).

- قۇقۇق قۇق:** قۇقۇق لىدو بەك.
- قۇقۇق:** قۇقۇق قۇقا دىرئۇدەم.
- قۇقۇق:** كەۋىي نىر، كۆكل دىرستىر و كوردىتەر، (كۆكەل دىرستەر).
- قۇقۇق:** خانەى چاقى.
- قۇقۇق:** ژ ناڭ ئىنانە دەر: «دەى چاقى تە قۇقۇقلىنم!»، «ئەشان مىشان چاقىت بچوكان قۇقۇقلىن».
- قۇقۇق:** قۇشەم، قۇشەل، جەردەيەكى سەربازان (ت).
- قۇقۇق:** شۇرايەبى زىر يان زىقى: «قۇلانا زىرا گرىدا» "گۇرانى".
- قۇقۇق:** دەستە دەستە، قۇشەل قۇشەل (ت).
- قۇقۇق:** كۆلى بىن دارى.
- قۇقۇق:** قۇلنخ (ت).
- قۇقۇق:** بىن كەفش، بىن چەنگ (ت).
- قۇقۇق:** مەئورى گومرىكى، دەورىە (ت).
- قۇقۇق:** ئىشەكە كۆ زىقەكە لىناڭ رىقىكاندا پەيدا دىبىت (ت،ك).
- قۇقۇق شىكىن:** خاپىنۆك (ت،ك).
- قۇقۇق:** تۈنا، ژ ناڭى زەلامانە.
- قۇقۇق:** تىشەكى رۇنە و بىن خۇشە.
- قۇقۇق:** رىقىكا مەزن (وشەيەكى يۇنانىيە).
- قۇقۇق:** تۈۈچ (ت).
- قۇقۇق:** قۇنغاغ (ت).
- قۇقۇق:** جى يەكى تايىبە تە كاروانى لىداندىن، مەزىلگە، تەحرەگە، ئارامگە (ماۋا، مسافە) (ت).
- قۇقۇق:** قۇنداغ، تۇكى فارسىيە (ف،ت).
- قۇقۇق:** ئەو پارچە و پەرونە لىندالى كورىيەى دىپىچن.
- قۇقۇق:** قۇنداغە.
- قۇقۇق:** قۇنداغ (ت،ف).
- قۇقۇق:** كۇنگرە، كۇمبەست (بج).
- قۇقۇق:** كۇنگرە قۇنگرە: پالدا نا پىلانە (تدافع الامواج).
- قۇقۇق:** پىلاقەكى بىچمە.
- قۇقۇق:** قۇنتاغ.
- قۇقۇق:** بىن تىقەنگى، پاشيا جاندىبەرانە (كەبىيە البىندىيە).
- قۇقۇق:** خەرتەل، گىيايى خەرتەلى، ھەقالۆشك (ت).
- قۇقۇق:** چۆك، لىنگ (بزاراقى شەبەكى) حىكايە تا دەنگى شەكەستىن يە.
- قۇقۇق:** حىكايە تا دەنگى دىبىكل و مرىشكانە.
- قۇقۇق:** خت خىتىك، خت ختى.
- قۇقۇق:** قەبىيان، سەرمابى كوشندە، مۇقۇق سىستۆكە، قەلەرەش.
- قۇقۇق:** (۱) (ابادە): (۲) سىستۆكەيى، تەمبەلى.
- قۇقۇق:** شەكەستان.
- قۇقۇق:** شكاندن، شكاندن، قەشكاندن.
- قۇقۇق:** دەنگە دەنگى بىچىل (صراخ).
- قۇقۇق:** قىرەقىرەكى بىكۆمەلى.
- قۇقۇق:** پوجەل، بىخىر، نەباش (ردى): «مىتورى قىرۆك».
- قۇقۇق:** (۱) قىرچىنا دەنگى دار شكاندىن، قىرچىنا دەنگى بىرىشكەى، قىرچىنا دەنگى رىقەچۇنا عەردى پر قىرشك و چىلك، قىرچىنا دەنگى كوشىنا سىپىهان: (۲) قىرچىل (چرچ).
- قۇقۇق:** قىرچە قىرچ: قىرچە لىدو قىرچەى.
- قۇقۇق:** قىرچ و ھۆر: قىرچىنا زۆر و بىجملە.
- قۇقۇق:** قىرچىن: قىرچىنا دىرئۇدەم.
- قۇقۇق:** قىرپو: زىرپو.
- قۇقۇق:** قىرپو: قىرپو، قارىقار، قىرپو قىرپو.
- قۇقۇق:** قىرپو قىرپو: قىرپو لىپى قىرپو.
- قۇقۇق:** قىرپىن: قىرپو يەكى دىرئۇدەم.
- قۇقۇق:** قىرپ و ھۆر: قارىقارەكى ھەمىشەيى.
- قۇقۇق:** قىر: زىل و زۆل، زىل و زۆل.
- قۇقۇق:** قىر و قەوال: گىيا و گلىشا ھىشك.
- قۇقۇق:** قىر تەقۇت: دەنگى شكاندا تىشەكى رەقە كۆ بدانان بىشكىن.
- قۇقۇق:** قىر مە: تىقەنگە نىچىرىن، تاپر (ت).
- قۇقۇق:** قىر ماقە: قىر ماقە.
- قۇقۇق:** قىر ماقە: ئەو بىرەنە كۆ سەرى خۇگرتى دىبىن: «باشە بىرنا تە قىر ماقە داىە».
- قۇقۇق:** قىر تىك: بىر، نەقەرە، نىزگەرە (ت).
- قۇقۇق:** قىر مە: دەنگى كۆ تىقەنگە يان تۆپى تىت.
- قۇقۇق:** قىر مە قىر مە: قىر مە لىدو قىر مەى.
- قۇقۇق:** قىر مە: قىر مە دىرئۇدەم.
- قۇقۇق:** قىر مە و ھۆر: قىر مەنىكى ھەمىشەيى.
- قۇقۇق:** قىر سىك: چىرىسك.
- قۇقۇق:** قىر ك: گەردەن، ھەفك، گەروو (ت).
- قۇقۇق:** قىر ك ئەستور: ھەفك ئەستور، سىتەمكار.

قريۆلە: قەريۆلە، تەختى ئاسنى (ت).
قردىلە: ھندەك پەرۆيان نايلىۆن كىچىك پرچا سەرى خۆ پىدكەنە گورز.
قربان: نەمان.
قربون: قربان.
قريتەنەر: ئەو جاندارن كوتشتى دكپىن، بەرامبەر واژەبىي (القواضم) د عەرەبىدا تىت وەكى: مشكى، جرجى، كتكىك. سەگى، سقۆرە، كوژكى و درسته بىژن: كپندە و كپتەرە و كۆزەر و كۆتەر و كۆتتەنەر.
قركرن: قەيراندن.
قربى: قەيراندن.
قروۆ: دەنگەكە خودانى گارەشان يان گاغان بۆ گارەشان دىيژن داكو گارەش ئارەزووا ئاقى و قەخارنى بكەن.
قرونايى: نەقلانە، نوقلانە (نفاؤل).
قروپس: چاقتەنگ، قىرسى.
قروم: ئاز (طمع).
قروغ: قروغ (ت).
قروخ: ئىسترا سەبىلى (واژەبەكى توكبە).
قروتى ورتى: دەنگەدەنگە، زىبە.
قروتى پرتى: قروتى ورتى.
قورانگە: جى نابودى بى، جى مرنى (مەلەكە).
قروالە: قروژنگ.
قروژنگ: قروژانگ.
قروژانگ: روول، كىقژالە.
قروژىژ: چلك.
قروژىژى: چلكاوى، چركن.
قروۆت: قروۆپ.
قروۆپ: شەلە.
قرونايىت: ژ گىايى خوارنى بە.
قرومىز: سۆر، كرمەكە سۆرە ھىلكىت وى نك رەنگ كەران جى سوودى بە.
قرومى: سۆر، ھەر دو وشە توركىنە.
قرومبون: بربىتتە ژ شەرم ھاتنى، سۆربون.
قرومى روۆژ: شەفەقا سۆر <شەبەك واژەبى قرومى بكاردەن>.
قروە: ترستۆك، ژنكانى.
قروزل: سۆر، سۆركەلە (ت): «ئاخ و ئوخىن من ژ دل تىن، لى

ژەر تىرا قزل تىن - يان ژ كۆفاننى دكول تىن، ژى دزىت ھەر خون و زۆخ» «جزىرى».
قزلباش: دەستەبەك بوون ژ سپاھى شاھ عەباسى سەفەوى بەكەمەين لايەنگرىت مەزھەبى شىعەى و پارىژگارگارىت سەلتەنەتا سەفەوىان بوون ژبەر كو كولاقتى سۆر لسەرى خۆ دكرن ئاقى وان بوە قزلباش و بتەدرىج ئاقى قزلباشى بى بۆ ھەمى لەشكرى سەفەوىان ھاتە بكارىنن. ژ دو وشەيان پىتكەتتە: «قزل + باش» (ت).
قز: پۆرى سەرى، پرچا سەرى.
قزلى: ئاپۆرە (حشك).
قزك: ئەو بەلگىت نازك و سىپىنە دنىقەكا سەركى كەلەمىان.
قزۆه: خشەخش.
قزىن: خشپىن.
قزوژك: قوش و قەوال.
قزانگ: تەپ لسەر سەرى ئىكى دان. گشتك يان گشك بەرەبى عامى دىيژنى (طماطە).
قسر: نەباردان، نەزۆك، بىبار (غىرحامل): «جى بەك پىتى دەلپىن نافكور - ھەمى تۆزە و زىل و كور - ژنىان قسره مىر زكىپ» «خەلىفە سەلىم».
قسرى: نەزۆكى.
قسربون: بون بەنەزۆك.
قسىل: كسىل.
قسە: پەيىف، ئاخفتن (ع،ك).
قسەكرن: خەبەردان (ع،ك).
قسەكەر: ئاخفتنكەر (ع،ك).
قسەبىژ: ئاخفتنبيژ (ع،ك).
قسىنى: نەوعە قوماشەكى خەت خەت و ئەرزان بو.
قشست: (۱) پرچا سەر ئەنى بى، ھندەك دىيژنى چغ، پرچا باداى؛ (۲) تشتى شىداى و پەيت: «بەدەربىن خەنجەران كوشتىن - بخوونا سۆھرو لىمشتىن / دچىنا سومبولىن قشستىن - مە دل پر مسك و ماوۋردە» (جزىرى).
قشتى: خۆ خودان قشستەكرن و جوانكرن.
قشت: جوان. د ھندەك عەردىت كوردستانى «قشستى» بجوانى تىدگەن و دىيژن: قشت: جوان، خوین شىرىن (جمىل، انىق): «قشستەكە»: جوانكە، بشىدە، بادە، رىك و پىك بەكە.
قشپىل: پشكىل.

قشله: سه رايئ دهوله تي.	قليان: قه ليان.
قشلاغ: قشلاغ (ت).	قماندن: كه واندن، ئوتى كرن.
قشلاق: قشلاق (ت).	قماندنه قه: قه قماندن.
قشلاق: گه رميان، ئه و سه رزه مينه كو ره شمال نشين د زستانان دا لوئيرئ دبه نه سه ري و دژين.	قميان: كه ويان.
قششق: قششق.	قموپور: بن بيث، جئ ته نگ و تاري.
قليج: سونگي جيقنه ي چاغي (رمص العين) (ت).	قموپوك: قموپور.
قليج: قليج.	قموپوك: كم كمه، گيانداره كه.
قليجغ: داقيت بگوليا گه نم و جه هيه، سقى (ت).	قنك: ده زي هه لكه ر، ئامرازه كي جوله يي به.
قلزور: قال، خلؤل، خولوله، خلؤر، كلؤر، له ر، رواز، نيسري يئ شاخ راست و بلند، مرؤقى كه پ بلند (متكبر).	قن: قنك.
قلزبينك: ئه وه كو سه ري خو دانسته عه ردئ و خز بقولپينيته لا يدي.	قنك: قون (دبر) (وشه يه كي نه توره يي به).
قلزبينك: قلزبينك.	قناره: مه شنه قه.
قلى: تليا تري.	قنگه زه: بنه مال.
قلك: قلى.	قناري: قه ناري، نه وعه بلبله كه.
قلكلك: قلكدانك.	قويج: قووج.
	قويچك: قوچك.
	قويل: قوول.
	قويلانئ: قويلانئ.

ك

ك: تيبا بیسته مین، تیه که ژ تیپیت چه چیهی کوردی، بحسابا
ئه بجه دی دبینه ژماره ۲۰، تیه کی ساز و بیده نگه.
کا: (۱) بۆ پرسى ئیستفهامی یه؛ (۲) پیشکویه که بۆ بنه جی
(تاکید) کرنا کرداری فه رمانی و هیشتا نه هاتی هاتیه،
وه کی: «کا وهره بچینه نک دکتوری»، «کا دانیشه دا بینا
خۆفه دهین».

کابانی: ئه و ژنا مه زنا مالج بیت، خانه دار ئه ف وازه یه پیک
هاتیه ل گد=خانی وه بانو=مه زن، شه به ک دبیتژنی
(که یوانو). (ریه البیت).

کابانج: فینگانج، یاری کرنا بقینگان، بگابان.
کاب: فینک، قاپ (کعبه).
کابه: مالا خودی، عه ره بکاری بوویه بۆ (کعبه) ی.
کابهش: بی و عه ره (مشوم).
کابرا: کاکه برا، برادره یان بۆ که سئ نه ناس یان بی بها
بکارتیت بۆ سقکی بی: «وه ره کابرا تو ژ کیفه تیی؟»
کابوک: (یان کاپوک) هیلینا تهیر و په ره وه لانه.
کابین: (۱) ماره، ماره یی، مه ره، قه له ن، که بین. "خانی"
فه رموویه: «لی عه قد و صداق و مه ر و کابین - لطف و
که ره م و عه طا و به خشین»؛ (۲) به عنا (بدل الاشتراک) ژ ی
هاتیه و به عنا ئابونه ژ ی هاتیه.
کابین کرن: ماره کرن، قه له ن دیار کرن.
کابین نامه: نامه بیئ ئعلانا نیکاحی تیدایه.
کاپۆر: توتنا پیس و کاته.
کاپۆر کیش: ئه و که سه کو توتنا کاته و برنجاری دکیشیت.
کاپۆ: کاپۆک، هیلینه.
کاپۆک: لانه، هیلینا بالنده یان.
کاپیتان: سه رده سته، فه رمانده ری که شتیان (نه کوردیه).
کاپیتال: سه رمایه (نه کوردیه).

کاپیتالست: سه رمایه دار (نه کوردیه).
کاتولیک: ئیکه ژ سی پارچه بیئ ریبازگه بیئ ئایینی مه سیحی
(مونوفیزی).
کاته: ئه و توتنه کو پشتی توتن چینی شین بیسته فه. دبیتژن:
«ئه ف دارکه توتنه جاره کی دی کاته ژ خۆداینه».
کات و کاپۆر: توتنا نه خۆشی و کاته و برنجاری.
کاته فه دان: بریتیه ژ فه گه ریا نه فه بیئ هیز و وه راری پشتی
لاوازیونی.
کاتولی: به ره بابه کی عه شیره تا دۆسکیانه لدۆریت دهۆکی دژین،
ئه سلج وی کاپۆلی به ئانکو ره قاسکه ر.
کات: چاخ، ده م، لئاقیستایی «که ت» هاتیه.
کات ژمیر: ده م ژمیر، ساعه ت. ژ دو وشه یان پیکه اتیه: «کات
+ ژمیر».
کات نه ژمیر: کات ژمیر.
کاج: (۱) کاژ، دارکه هه تا ۲۰۰ سالان عومری دکه ت؛ (۲)
خۆزی (احول).
کاجیر: گیایه که گولا وی وه کی زه عفه رانج یه و بسه ر نانی
وه ردکن.
کاجینه: عه ردی چه قه به ر و په ست و بلند.
کاجۆل: شان و مل بادان د داوه ت و ره قسیدایه.
کاجۆلی: ره قاسکه ری، خود ره قسیدایه بدده ت و ده ژینیت.
(کاتولی) ژ ی هه ر ژ کاجۆلی بیئ هاتیه: «مالا من کاجۆلی
بیئ» "گۆرانی".
کاجه: نه رزینک، چناکه، لاچانک.
کاج: کاجک.
کاجک: که فچک (ملعه ه).
کاج و کولۆز: تشتیئ نا ف مالج ئی به رنه که تی: «که فچکۆ +
کلۆز».

کارستان: جی کارکرنی، کارنامہ بیئ تہردہ شپیری بابکانی.	کاچار: کاچال.
کاروان: کارقان.	کاچال: تہسباییت ناقمالی، ساز و سامان.
کارقان: کاریان.	کاخک: سفالین، دیز (فخار).
کاریان: قافلہ.	کاخ: (۱) ٹافایی، کوشک (قصر)؛ (۲) خہتہ کی خی.
کاروانی: خہلکنی کاروانی.	کاخرہ: تہو کاییی کو لبیتدہراندہ - پشتی خہرمان راکرنی - دمینت.
کاروانکوز: سہیل.	کاخوز: واژہیہ کی تہہانہ یہ بۆ مرۆقی گہلتہک و کیم فام بکار دہن دریکا مہجازیدا.
کاروکاروانی: بریتبہ ژ کہسہ کی بھہمی کاران رابیت.	کادی: دارہ کہہ و ہکی داری خورمای پیچہک گچکہ ترہ و لہندستان و یہ مہ نی زۆرن.
کاروکوک: (عمل، صاحب) ٹانکو ہم بکارہ و ہم بکۆکہ.	کادۆ: پیشکیش (ہدیہ).
کارمہند: کارکہری دہولہ تی (مجرب، صاحب کار، موظف).	کادر: چارچۆپ، چارچۆپہ، رتبہر (مرشد)، (فرہنسیہ).
کاربین: تہو کہسہ کو پاشہرۆژیت کاران دزانیت (مطلع).	کادہ: نانئ کچکہ یہ و ژ گوین و شہکری دہشپین.
کاروان سالار: رہئیس قافلہ، ٹانکو سالارئ کاروانی: «کار بکہ کار، نہ بہ گۆت و گوفتار» "پہند".	کادی: ملہتیبہ کی دہندک ٹاسنہ.
کاروانسہرا: خان، کاروان+سہرا= ہولا کاروانی.	کادان: عمارئ کای، ناقتی گوندہ کی کوردانہ لژیبارئ (ٹاکری - کوردستانا عیراقتی).
کاریننی: ٹاگایی (اطلاع).	کادین: کادان.
کارپوا: رہوادیرانا کاری (اجازہ العمل).	کادیلک: نہوعہ خۆشبہزہکن (نہکوردیہ).
کارناس: کارزان.	کادوو: دووکیل، دووکہل.
کارخانہ: جہی کارکرنی، کارگہ	کادز: ریگا کادزان، کاکشان (نہر المجرہ، درب التیان).
کارخانہچی: خودانئ کارخانہی، بۆ مرۆقی پەست و درۆژن ژی بکارتیت.	کار: پیشہ، کشت و کال، فہرمان، بہچکہ بز، کارک (عمل، شغل).
کاردکار: کپردہ، ساتۆرک.	کارابین: قہرہبینہ (نہوعہ کی دہبانجان بو).
کارد و نمہک: گۆرانئ بہک!	کاریان: کاروان. «و» و «ب» د کوردیدا زۆر جار پیک تینہ گۆرین.
کاری: (۱) بہارات، کاردی؛ (۲) (لاعیہ، فعال).	کارخانہ: خانہ بیئ کاری (معمل).
کارا: (مۆثر) وہکی: غارا، زانا، بینا، کوژا، دارا.	کاردار: (۱) تہوہ کو پاشی سہفیری کاری سہفارہتخانہی بریتفہ بہت، خودان، مختار؛ (۲) عہشیرہتہکی کوردانہ زۆر بناث و دہنگ و میترچاک و سوارچاکن، ٹیرانینہ د تہسل دا.
کاریایی: (تائیسیر) وہکی: غاریایی، زانایی، بہزایی، بینایی، کۆرایی، دارایی.	کارزان: ہونہرمہند، زیرہک، کاردان (العامل الفاہم).
کارویش: کارووش، (کارووش کوردیتہ ژ قارووشی).	کاردیتی: خودان تہجرویہ.
کارووش: قارووش.	کاردینال: کہشیشئ مہزن، (اسقف) (عہرہبکاری بوویہ بۆ کرادلہ).
کارہبا: کاه رہقین (شیخ) تہسلئ وی «کاه + روبا» یہ.	کارزار: جہنگ.
کاریشکین: کاریشکین.	کارگاہ: کارگہ.
کاریشکین: کارشکینٹ.	کارگہ: کارستان.
کارشکینٹ: لی کولہر (مفتش، باحث).	
کارشکین: ٹشکال تراش، نہبہرفہرمان، سہرکیش.	
کارساز: کاردرستکہر، کارکہرہکی باش، کارقہتین، چارہکرنا کاری.	
کاررہوایی: مرۆقی توانایی بۆ ریتفہبرنا کاری ہہبیت.	
کارکہر: پالا.	

کازرون: ناڤی شاره‌کی ئیرانی به لنینیکی شیرازی، ئەسلی وی (گازران) - هه‌مه‌جا گازریه (قصار) کرینه و «گ» کرینه «ک» بویه کازرون. ئەف توفگۆرینه د کوردی و فارسیدا زۆر دکه‌فنه به‌رچاڤ، وه‌کی: گازرون: کازران؛ چشمن: چشمان؛ میدانۆم: میدانم؛ مۆل خراب: مال خراب؛ مۆل ناڤا: مال ناڤا؛ دۆدئ: دادئ؛ قۆقه: قاقه؛ کۆکئ: کاکئ.

کاز: داره‌که به‌لگیت وی زراڤن وه‌کی ده‌ری بی و هه‌می ده‌می سالی هه‌ر که‌سکه و هه‌تا (۲۰) متر و زیده‌تر بلند دبیت و هه‌تا دو سه‌د سالان دژیت و دیسان دبیتئ: کاج، کاج، کازۆ، ناجۆر، ناژۆ، نۆژ، نشک، چاڤ ڤی.

کازه: ته‌هره‌گه، که‌مینگه‌هی نیچیرفانان.

کازیری: ئاقهاتنا ژنی و ره‌حه‌تبونا وی دحالی ئتسالی جنسیدا (ارواء المرأه عند الجماع).

کازیر: گۆشه، قوژین، سوچ، ئارام.

کازتن: کاشتن، چاندن، کالتن.

کاسه: ترار، ترگار، جام. هه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (کاس) و کۆم بوویه بۆ (کۆس). کاسه‌کنایه‌ته ژ فه‌له‌کی، خورشید، هه‌رد، دونیا، که‌پهان.

کاس: تاس، کاسه، ترار، ترگار.

کاست: کیم، کیمی، دبیتن: «کم و کاست» لکیمیدان، درۆ، خه‌مبار.

کاستی: کیم بون، کیمی، خه‌مباری.

کاستبون: کیم بون، خه‌مبارون.

کاسۆ: کاسۆیی.

کاسۆیی: کاسۆتی.

کاسۆتی: پڕئاره‌زوو، تامه‌زۆ، کامسۆتی (کامسۆتی کوردتره و مه‌به‌ست رۆنتره). به‌لی کاسۆتی مه‌به‌سته دوور و درێژ دگه‌هینیت و به‌عنا ناکام و بی‌مراز ژیت و به‌عنا شه‌وق و ئشتیاق ژیت هاتیه و به‌عنا بیری کرن و غه‌ریب بون ژیت و بۆ مروڤی ژن مری و مشتاقئ شۆلی ژن و مبیتری نیی هاتیه.

کاسه‌مسا: دو واژنه‌ پیکه‌فه چه‌سپ بوینه: «کاسه + هه‌مسا».

کاسج: سیخوڤ.

کاسانه: کاسینه‌که.

کاسکینه: کولکولی یان کورکوری (ته‌یره‌کی جوانه).

کاسه‌په‌شته: لاکپشت، کیسه‌ل.

کاره‌کەر: خدام.

کاره‌کۆزه: هه‌وشکرن، ئابلۆقه‌دان، قه‌لاچۆکرن، دۆرلیگرتن.

کار: فیعل. «کار» دبیته پاشکۆ (لاحقه) لپین هه‌ندک سیفه‌تان تیت و به‌عنا درێژدان بییشی دگه‌هینیت وه‌کی: به‌دکار، زیده‌کار، زۆرکار، ویرانکار، هه‌ڤکار، شه‌رکار، ده‌ستکار، ده‌ستکاری، جۆتکار، کرێکار، قه‌نجکار، قوڤکار، بیکار، بییتکار، گازرکار.

کاره: (۱) ستاره‌شناس (منجم)؛ (۲) گونده‌که لکوردستانا عیراق.

کاروانکوشه: ناڤی ئەستیره‌کیه، (الفجر الکاذب).

کارتیکری: ئەوی کو کاره‌ک لسه‌ر هاتیه ئەنجام دان (مفعول).

کاری ساده: فرمانی ساده (فعل بسیط).

کاری تیکرای: فرمانی لیکدراو (فعل مرکب).

کاری تیه‌پ: فرمانی تیه‌پ (فعل متعدی).

کاری تینه‌په‌ر: فرمانی تینه‌په‌ر (فعل اللازم).

کاری فه‌رمانی: فرمانی ئەمری (فعل امر).

کارگۆزه‌ر: کاررێشه‌په‌ر.

کارگۆزه‌ری: کارمه‌شاندن.

کاررێز: سۆلینه‌بی، ئاقی کو لپن هه‌ردیدا دهن، مه‌جرا بی ناڤا بن هه‌ردئ یه.

کارتیخ: سوهان.

کاریته: مه‌ددی سه‌رخانی.

کاریژ: کاریژی.

کاریژی: ددانیت پاشی بی (طواحين).

کاره‌سات: دیدانه‌کن ناله‌بار (فاجعه، حدث).

کارتۆن: کاغه‌زئ مقه‌وا (نه‌کوردیه).

کاره‌ڤان: شقان کارک.

کارڤان: بنیره کاره‌ڤان.

کارگه‌نده: به‌دکار.

کارگه‌ندی: به‌دکاری.

کارتیک: مفره‌د.

کاریکاتۆر: ئەو وینه‌یه کو که‌نیا خه‌لکی بینیت.

کاریکاتۆری: نیگارکه‌ری کاریکاتۆران، کاریکاتۆریست (نه‌کوردیه).

کاز: (۱) کازه؛ (۲) کۆخ، که‌ڤلی ماری.

کازه: ئەشکه‌فت، کۆلی په‌زی.

کاکه: برا، کاکو، کوردیت ئیزدی دبیزنه بابی خو کاکو.
کاکو: (۱) کاکا؛ (۲) کاکو په.
کاکا: کاک.
کاکول: موویج سه ری.
کاکل: نیقه کاشتی، کاکلی گویری، کاکلی که زوانی، کاکلی باهیقی، کاکلی هر تشته کی، مه به ست پی چیتری وی تشتییه.
کاکانوو: داره که لجیت گهرمیان پی چیدبیت، بلندی یا وی دگه هیته شه شه میتران، به لگیت وی خړ و درتیزوکن (بیضوی)، تاییت وی وهک دارکیت وی سوړن و لهر چار دهمی سالی کولیکان ددهت و دندکیت وی ناف فیقی بی وینه بستی گه شتنی سوړ یان زهره بن پاشی هسک دکهن. پشته هسک کرنی رهنگی وی هه لدگه ریت بال قاوه بی، پاشی باش ده پیرن و لگه ل شیری دخون.
کاکوپه: ناقی قاره مانه کیه ژ نقشی (سلم) کوری فرهیدونیه.
کاکوتهل: کاکوتهر، کاو کوتهر.
کاکوتهر: کا و کوزهر تیکهل.
کاکول: جوره کی گه نمیه.
کاکیش: کاکه ش.
کاکهش: (۱) نهو کهسه کوکای ژ بیدهران دکیشیته لوده ی (مخزن التین)؛ (۲) ریگا کاکیشی (درب التبان، نهر المجره).
کاکه و برا کرن: بریتیه ژ مرؤقه کی کو بزمان شربنی و کاکه برا و کابرا حیلہ ی لخله کی دکهن.
کاکل: سواغدان.
کالهد: قالب، قالبی نسانی (مه نه سل بهردایه و موعه رهب گرتیه!).
کالیسکه: گارت، عه ره بانه یه کی کچکه یه مه زله کی کچکه لسه پشته وی قاییم کریه بوستا هه سپان تیتته کیشان تشتان پی قه دگوپزن.
کالیسک: کالیسکه.
کالیسکه: کالیسکه.
کال: (۱) کونه میتر؛ (۲) چاقیت شه هلا؛ (۳) فیقی بی نه گه شتی، خاش؛ (۴) بزنا سهر و گوهر بوزه سپی. (مه عنا نه ول کوردکاری تیدا هیه یانژی ژ که هالی ناقیشتی هاتیه، مه عنا سست و ته مه ل). به لی ب سومه ری (کال) واته (عظیم) مه زن.

کاش: شوپ، دهوس (لیت).
کاشو: قاشو (صولجان) به لی کاشو کوردیتره.
کاشانی: قاشوانی.
کاشی: نهو که لپوچیت قه لاندی و نه خشان دی نسبه ته بال کاشانیتیه.
کاشانی: مافیریت لشاری کاشانی درست دکهن.
کاشان: شاره که مه شهوره لئیرانی مابه ینا قوم و ئسپه انیه.
کاشواری: گوپن (ته بره که).
کاشانه: ناقاهی، خانی و بهر.
کاشتن: چاندن.
کاشیکاری: نهو که سن کو کاشیان چیدکهن، کاری کاشی درست کرنی.
کافتهر: کوتر <واژه یه کی شه به کی یه>.
کافور: دهرمانه که گه لهک بینخوشه و سپیه ژ داره کی، ل چینی چیدبیت ناقی ویزی چینی یه و عه ره بکاری بوویه (ته ماشای شهرحرا پوردادی لسه ر خورده ناقیشتی بکه، لاپه ری ۱۲۹).
کافه: قاوه، قه هوه.
کاف: تپه که ژ تپیت چه یی کوردیه بو گه لهک مه به ستان بکارتیت: ۱- پشکویه که دچسته سهر فیتعلی فرمانی چ حازر چ غائب، چ که ت چ کومهل. وه کی: کاوه ره، کابخونه، کاهه ره، کا بلا بیت، کا بلا بیتن؛ ۲- بو ته سفیری تیت نه گه ر بوه پاشکوی ناقی یان (اسم الجنس) وه کی: کورکی من، کا ته.
کافروش: نهو کهسه کوکای دفروشیت.
کافروش: (۱) فروتنا کای؛ (۲) عه شیره ته کی کورده لعیراقی.
کافر: ژ دین وه رگه ریای (ع).
کافل: خراب، ویران، خاپور، کاول.
کافلبویی: خراب بوویی، ویران بوویی، کاول بوویی.
کافله گوندی: گوندی ویرانه.
کافر: به رخی عمری وی ژ سالی نه بوری.
کافشک: کافشکی، بارداریونا تشتی می به ری دهمی بارداری بی، ناته مام.
کافشکی: کافشک، کافشکان، ناته مام.
کافی: کاویژ (اجتراء).
کاک: (۱) برا، برادر، ده دهرافی نه فین و ریزگرتنی دبیزنه که سه بیانیژی، کاک (اخی)؛ (۲) بیبکی چاقی.

گئوماتا خوکره شاهن ئیرانی و مهمله کهت ژ وی (غصب) کریه ئینا که مېوجیه ژ کهربادا خو کوشت. وه کی دبیتن (عبره) دئ کاما لته چئ کهم.

کامه: کئ؟ کیشک؟

کامیاب: کامهوا، خو شېهخت، مرازحاسل.

کان: جئ و هه شار و بهر و ئاسن و زئیر و فلزات بئجگه ی وان ژئ ههر تشتیتیکو برهنگه کی ته بیعی لهن عهر دئ عمبار بووی.

کانی: سه رچاقه بیی ناغئ.

کان هه لکه ن: کان هه لکه ن.

کان هه لکه ن: ئه و کهسه کو کانان هه لکه لیت و تشتان ژئ دهرتینیت.

کانکه ن: کان هه لکه ن.

کانگه: (۱) ئه و عهر دئیکو کان لیسه بیت: (۲) بلندترین پله (اوج): (۳) نیشه کا تشتی: «توم له کانگه ی دله وه خو ش ئه ویت».

کانی لان: (۱) کانی لهند، ئه و کانی یه کولینی دۆله کی بیت: (۲) ناغئ گونده کی کوردانه لکوردستانا عیراقتی (ناکری).

کانا: نه زان (ابهله).

کانۆ: نه زانۆ، جاهلۆ، خه شیمۆ، ئه حمه قۆ: «فتی زه لامی کانۆلنک ئیزدیان هه یه».

کانایی: نه زانی.

کانال: که ریژ (قناة، ترعه).

کانۆر: که ندوو، کوارک.

کانوون: ناغئ دو هه یقانه ژ هه یقیته زستانئ بحسابا سوربانی یان رۆمی کو دبیتنئ کانوون یهک، کانوون دو.

کاواک: ناغخالئ، فه کری، گوشاد، پووچه ل.

کاوک: کاواک.

کاوش: جوست و جۆ، جم و جۆ، جووله جوول (تفتیش).

کاوشک: کاوشکی، کاوش.

کاوشکی: ئه و چئله کو ساله کی پئیش بهر گرتنئ بهر دگره و ئاقس دبیت، کنایه ته ژ وی ژنا حامله کو زکی وی ئئ یه کئ یه.

کاوانی: کاوانی.

کاوانی: مه نسوب بال کاوه بیئ ئاسنگه ر، کاوانی دره فش.

کاوه: ناغئ زه لامانه، کاوه بیئ ئاسنگه ر.

کالین: کالین، نالین، نالین: «حق دزانیت دشه فان شو بهه تی ئا فئین دره وان - مه بدل زاری و کالینه هه تا سو بجه گه هی» "جزیری".

کالهک: گوندۆر.

کالک: چارۆخ.

کالاش: کالۆش.

کالۆش: جۆره پئلاقه ک بون، کلاش.

کاله مستانی: گوستیلانی.

کالۆ: مقامه کی جوانه، ئه ی پیره مئیر، ئه ی با پیر: «کالۆ ئه ز مره لغه ری بیی بی» "گۆرانی".

کالان: کافلان.

کالوان: جئ خه نجهرئ، کیلان (غمد الخنجر).

کالا: گرت و مه تا، لباس، وه جه لیت مالی.

کال و کنج: کچان و گه هه شتی.

کام: ده ث، پانکا دهقی، داخلی دهقی، خواست، مراز، ئاره زوو (مقصود).

کامران: خو شېهخت (سعید) واژه یه کی کوردی و فارسی مو شته ره که.

کامه روا: که سئیکو گه شتیه مراز و ئاره زوو ی.

کامفه ر: کافور.

کامکار: خو شېهخت، کامه روا، کامران.

کامسۆتی: به دبه ختی و بی مرازئ، تامه زرۆسۆتی، کاسۆتی (محروم).

کامکوژ: سه عاده ت مرین، به ختیاریکوژ، ئاره زوو کوژ.

کامدار: خو شېهخت.

کامباخ: وئیران، خاپور.

کامخۆش: کامخۆشی.

کامخۆشی: عه یاشئ، له زهت چه راندن.

کاموو: ساده.

کام فه یروژ: مرازپاک.

کامبیز: یان کامبیس یان کامبوزیا یان کمبوجیه، کامبیز کو ری کوروش که بیره ژ شاهیت هخامنشی کو لساله ۵۲۵ بهری میلادی، فرعه ونی مسری د جهنگه کیدا شکه ستدا و پایته ختی مسری داگیر کر. ههروه کی نقیسان دا سه ره بهران مسری ماینه، گه واهیان ددهن به لئ لچاخئ شه گه ریا ناوی بیال کیشوه ری خو (ئیران) خه بهر گه شتی کو مغانه که بناغی

كاوانى درهفش: په چرمه مې فرهيدونى نه ويكو نسيه تا وي ددهنه بال په سسته كې (صدریه) كاوهى نه وژى ژ كه فلي پلنگى هاتسو چيكرن، پاشى سهر كه تنه شوړشا كاوهين كورد و كوشتنا (ضحاك) ي فرهيدونى نه و (صدریه) چهرمين گهوههر و ريژكر نه و (صدریه) يې گهوههر كرى كه فته دهستيت غازى بيت عه ربه بان لسهرده مې عومهرى.

كاويس: كاووس، نافع نيك ژ پادشايي كيانپانه.

كاووس: (يان كاويس) نانكو پشتيقياندار ژ لايي خودنيغه (المؤيد بتاييد الله) به لي لثاقيستايدا مه عنا شازاده هاتيه.

هر دوو مه عنا نيك دوورنپن.

كاوين: كابين، قه لهن.

كاويژ: قه چون، قاچك جوين.

كاويژ كرن: برپتبييه ژ گوتن و قه گوتنا قسه ي.

كاو: نارام نارام، به كاوه خو نانكو يه واش، هيدى هيدى.

كاوه: كزيي بلند (قمه): «گليله ي خه فته لسهر كاوه ي دل - مه زره عه ي شاديم كهردهن بيتحاسل» «مه وله وي».

كاودان: برپتبييه ژ به ره كه تني نانكو كاوداني بيده ري هندی نيكن.

كاوران: كاروان.

كاوان: كه لاشتن، قه لشاندن، كه لشيبي. «مه وله وي» فه رمويه: «كاردى مه ي نه ته ش نستخوان كاوان - ضيباي ديده و دل مه گيره تاوان».

كاو: كا (تين).

كاهدان: كادين، كادوين، كادان، جهن كايي.

كاهروبا: كاروبا (شبح).

كاهن: خبيك، (كوردى نينه).

كاو گل: «كا + گل» نانكو كا و ناخ تيكه ل.

كاو: خه س.

كاهانگان: كاهه شان.

كاهكه شان: (درب التبان).

كاهوكوه: نه ف رسته يه په نده كه ژ په نديت پيشينيان و برپتبييه ژ مه زن كرنا تشتي به رنه كه تي له و دبيژن: «كاهوكوه»

نانكو كاى دكه نه كوه.

كهئنا: سزا (جزاء، عقوبه).

كهئيني: كيني، كين (حقد).

كهئير: نه خو شبييه كي پيستي يه ژ پيس بوونا خو يني چيديت و پيستي نه ساخي سوز دبيت (لير).

كهباب: گوشتي لسهر ناگري براشتي.

كهبر: گيايه كه نستريدا هنده ك تايژي درازينه سهر عه ري و به لگيت وي پانن و گوليت وي سپينه و نيغه كا وان گولان هنده ك داقيت زراف وه كي مسوي هه نه و فيقي يي وي ژبه روي مه زنتنر و ته مه ت خياري كچكه نه، ده ميكو دگه هيت دپه قيت نيغه كا وي سوز و شرينه و نافي فيقي يي كه به ري بكوردي شه فحه له يان شه فحه له يه.

كه به ست: گوندور ته حل يان شفتي ته حل يان هندوانه يي نه بوجه هليه.

كه به سته: كه به ست، هم گوندور ته حل، شفتي تالك.

كه بك: كه و.

كه بو تهر: كافتهر، كو تر، (كافتهر كورديتره).

كه بو تهر يان: كو تر فان.

كه بو ت: كه قوت، داره كي دياره.

كه به ند: پشت بيي.

كه بسون: قه پسون، سولينه كه ماده يه كي پرتيز و ناگر تيدايه ده مې راگرتن و فشاره ك ليها ته كرن هه لدبيت.

كه به نديكيشان: زوراني، وه ريسكي شان.

كه به نديكيش: زورانكه ر (مصارع).

كه بو تهر ي نام به ر: كو تري نام به ر. جو ره كي كو ترانن پيچه ك ژ كو تريت كه ه ي مه زنتنر، نه و تو ف كو تر بو نام به رني و ئيناني د حالي جه نكي دا خودان دكه ن و فير دكه ن و هنده پرهوشه كو جهن مه نموريه تا خو بشه فني تاري دا دبينيت و پيدا دكه ت و دشيت د هر سه عه ته كي دا سه د كيلوميتران بفرپت!

كه پ: لووت، دفن (به لي كه پ و لووت كورديتيرن ژ دني).

كه پو: كه پ، پوز.

كه پ بلند: برپتبييه ژ كه سي خو په سن.

كه پ بلندي: خو په سندی.

كه په ك: سفي.

كه پره شين: جه نه كي جه وانه لپا يبيز تدايه.

كه پر: چه تر.

كه په ن: كه په نك، به ركه كي گا فانا يه.

كه په نك: فه رجه ي: «كه په نك ده گه نك» «مه ته لو ك».

كه په سو ك: كه سپوك، كون سيخور، (كه سپوك كورديتره).

كه په ووله: قه پووله.

که پروک: که پری بچوک.
که په که پ: حیکایه ته ژ کوله کولما دهنگی دهقی دهمی خوارن خوارنی.
که پسون: قه پسون.
که پان: قه پان.
که ت: تاقانه، یهک، خودی، ئیکانه.
که تن: که فتن، که وتن، لناقیتستایی بهعنا (فتنه) هاتیه.
که تی: که فتی، که وتو (ساقط).
که توه: مروقی زهلامباش و شول نه کهر، ته مهبل، کولانی.
که توه ری: ته مهبل، گه ریوکی.
که توان: که توانه.
که توانه: که سیکو خوکریه دکه مینیدا، زیره قان.
که تخودا: خودانی گوندی، دهوله تمه ند (امام، خلیفه، مختار).
که توجوتانی: بریتیه ژ ریک به لاقبونتی: فه پریان، کزچکرن، یاری یه کی مندالانه کو ببه ره هوورکان دکهن، تاقلم چوت، که ت یان چوت.
که تک: هژیوی بخو هسکبوی، که تکه هژیو.
که تیبکانی: که توجوتانی.
که تی: قه تی (قطا) (ک، ع)، که تیک (طیر السلوا).
که تابنی: که سیکو شکست خوار، که تاژیتری ژ ناشی.
که تاسه ری: که سیکو همیشه هه ره که فتیه، که تا سه ری ژ ناشی.
که ت: لناقیتستایی بهعنا دم و کات هاتیه.
که ج: (۱) که ج، نانکو نه راست، خوار؛ (۲) که ژ، نارموشی نه بادای.
که جه: بیگانه (غریب).
که جهر: غه جهر، قهره ج، فور، گینانو، کیتوولی.
که جاوه: که ژاوه سندوقه کی داری سه ره ره لا کو دکهنه سه ره پشستا حیشتوران و قاییم دکهن و ژن لی سوار دبن چیدبیت بیژنه عه ره بانه یی کورده وار دکیشن: که ژاوه.
که ج پیل: بیلی که ج، خاکه ناسی سه ر خوار.
که جواج: خیل و خوار، خوار و چه فت.
که جین: که ژین، لباسی نارموشین.
که ج: نه و که سه کو به هوی ئیشا که چله یی موویت سه ری وی وه ریای.
که چله یی: نه و کولک و (مرض) هیه کو توشی سه ری مروقان

دبیت نه گهر چاره ی نه که ن دی سه ری وی هه می یی گرت و هه مو موویت سه ری وی وه رین و ته غه ری که چله یی دبیته سه به با یی توفیبا ئینسانی و مندال نابن.
که چه لوک: هنده ک قی واژه ی بو نیسک و سافاری بکار دهن.
که ج کوله ه: کولاف که ج، کوفی خار، جزیری نه قواژه یه بکار تینایه.
که ج: (۱) کیژ، دوت، که ج؛ (۲) خوار.
که چه: کوورنج، تاتی چیکه ر.
که چه له: نه و چوچکه مریشکه کو هیژپه ر لینه هاتی یان په ر لیتو ریایی.
که چک: که وچک، کیژوله، که نیز، کنیشک، قیز، دوت.
که د: ره نج (ع).
که ده: بیانی.
که دبانو: ژنا کو مه زنا مالی بیت، که یوانه، کابانی.
که دوون: که دوین.
که دوین: نامان که وه کی جه رکیه به لی که چکه تره ژ قوری قه لاندی یه و ئستفاده ژنی دکرن نه و ماینه.
که دوونک: که دوونتی بچوک.
که دخودا: هنده ک دبیتن که تخودا، که دخودا بهعنا خلیفه تیت. کورد بو مختاری ژ بکار دهن و هه ژ مهعنا نه سلی یی به ری نه دووره چکو نه وژی جانش (وه کیلی) گوندی و دهوله تی یه، و (توسع) تیدا هاتیه کرن و چکو موختار واسته یه مابه ینا نه هلیان و دهوله تی نه خه لیفه یه و جانشین.
که ر: (۱) نه و هه یوانه نارامه یه کو هزاران سال خزمه تا ئاده میزادی کریه و لگه ل ژیا یه؛ (۲) پاشگره که لی نه هنده ک ناف و ئاکاران تیت مهعنا کارایی ددهت: نقیژگره، خیرگره، سه لاقگره، خرابیکه ر، شه رکه ر، شولگره، یاریگره، خوینگه ر، دروگره، ویرانگره.
که ر زمان: (۱) به هشت (عرش)؛ (۲) ئاسمان (گه ر زمان) (الفضاء الخارجی).
که ره سب: عه ره بکاری بوویه بو که ره فسی، واژه یه کی سوریا نیه.
که ره مه ر: گه له یی په زی.
که ر: نه و که سه کو توشی نه گولی بوونتی بو.
که راتی: که ری، یی عه قلی.
که ره: کارکه ر: «که رو خوره، نه که رو دل که سه رو» "په ند".

- کەردگار:** کەردگار.
- کەردگار:** ژناقیت خودی یە، کارساز (فعال).
- کەریکی:** گۆرەخەر (الحمار الوحشی).
- کەرگ:** مەرشک، مامەر.
- کەرگەکی:** رتل سەگ، گیایەکه بهاری زۆر تەحله، زەرەند.
- کەراتی:** کەریتی، بێ فامی، بێ هەنەری.
- کەرپوو:** مەست.
- کەریتی:** بێتەر کەراتی.
- کەرینی:** کەرایەتی، بێ عەقڵی، گەوجی (احمق): «کەرۆ نەمرە بهاره» "پەند".
- کەرکۆل:** کەریهش.
- کەریهش:** گیایەکی بەلگ پان و ئستیری دارە بخافی دخیون: «جامد چ دکەت بەحوسنی کوان نەزەر لخواهه - خەرتەبعین د ئەبلهه چ نیرگز و چ کەریهش» "جزیری"; «بهاره لبادهرشکی، قیشاری دا بوسه رکەریهشکی» "پەند".
- کەرکەسی:** خەرتەل، گیلەکه.
- کەرانه:** باجدانک بوو ژ لایین مله تیغه کو عوسمانیان (ترکان) لسهر خودان کهران فهرز کریوو ئانکو ژیرهسهری کهران، ئەفجار شاعر و مەقامبێژان مەقام پێ گۆتبوون: «مه ئمیرۆ، مه ئمیرۆ، مه ئمیر کورێ دهوله تی - دۆسته لگهه مه هه مان، که یفا وی بکه رکێ مه تی» "گۆرانی".
- کەردز:** ئەو کەسه کو تشتیت پووچه که ددزیت.
- کەرەشین:** بەد، گەوج.
- کەرەسته:** تشتی (احتیاط) ئەوبەر و کەرسته کو هوورده والیت ئاقاهی نه کو زیده مای و کەلم و کرۆت بووی، فریز، رسته.
- کەروان:** کاروان، خودان کەر، کەرکێ، کەرەقان.
- کەروانی:** کاروانی، کەرەقانی.
- کەرەکیه:** کیفکۆبی.
- کەرخ:** (۱) بسەریهک دا چۆن، سپون، قەمریان، قەتەمریان؛ (۲) خەوا گران؛ (۳) ئەندامێ سپوی؛ (۴) ناخی کویهکی بەغدایه کو شاپوور (ذوالاکتاف) ئافاکریو، بریتیه ژ چەند مشاریت عەردی.
- کەرخی:** بسەر یه کدا چۆن، ماندی بوون، ئەف وشه یه ب زمانێ نارامی واتە جادو کراو (سحر) لێ کراو.
- کەرت:** پارچه، کەر (قطعه، فصل).
- کەرەپ:** کەفن، بەرنه که تی.
- کەرەسپال:** کەرچەک، کەرەخەپ.
- کەرچەک:** پیتلاقی پەرتی.
- کەرچۆقه:** مرۆفی کەرکانی، گەلتەگ، شەرفروش.
- کەرکانی:** کەرچۆقه.
- کەرچۆقی:** گەوجی، گەلتەگی.
- کەرچەری:** (یان کەرچەری) ناشی ئاخی (طاحونه). مه ژ ئیزدیان گولێ بوویه دبیتن «قەرەچەری» رەنگه ژبهه (تأثیر) زمانێ ترکی ئەو «ک» بوویته «ق». کەرچەری ژ دو واژه یان پیکهاتیه: «کەرە + چەری» (کەرە: کارکەر - چەری: خوار) ئانکو مرۆفی کەرە، چەری له وهری ئەقەژی مەعناوی رستی دگەهینیت کو دبیت: کەرەوۆ خورەوۆ.
- کەرەسین:** بریتیه ژ مرۆفی بەتال و بیکاره و تەمبەل، ئانکو کاری وی خەساندن کەرانه، هەرەسا بو مرۆفی (زالم) تیتته گوتن.
- کەری دەواران:** کەری ناخ رەقیبا دەواران، ئانکو زۆر ئەحمەق و دژواره.
- کەری:** مېگەلێ تشتی، گەله.
- کەرسل:** سلێ کەری، زبلی کەری.
- کەریا پەزی:** رەقدا پەزی (قطیع من الماشیه).
- کەروان:** قولنگ، جورە بالندەکه.
- کەراد:** ناراد (میل، رغبه، اراده، مقصد).
- کەرەک:** موورک (بق ناعم)، پیتشولەبی هوور.
- کەرۆک:** کورۆک، جورە گەمەکی گره.
- کەرەج:** کەرەج، باژێره که نیزیکی تارانێ ب ۳۰ کیلۆمیترا د رۆژاقایا ویتا.
- کەرایی:** تیناتییا کوشنده (العطش القاتل).
- کەرۆقه:** کەرپۆه، وهشەن: «زفستانێ ئەفی بیۆلی، لقی بەریی، لقی چۆلی - مری ئاقیتە داھۆلی، کەرۆقی گرتی زۆزانی» "مەلایین باتەیی". (الضباب).
- کەرا:** سپی ه رشک (بیض القمل).
- کەرەشان:** قەرەشانە، هەنگفین.
- کەریم خان زەند:** مەزنەکی کوردانە ژ ئی زەندی یان (۱۷۰۵-۱۷۷۹)، ئەو کە دەوله تا زەندی دامەزراندی و بوە شاهێ ئییرانی و حکم کریه ژ (۱۷۵۰-۱۷۹۴)، مرۆقهکی زۆر بەدین و موسولح و عادل بوویه و نازناخی وی (وکیل الرعايا) بوو. ئاشتی و ئاسایش و ئەمن و نارامی لئیرانی

پاراست و ئاژاوه و ئالۆزی لئیرانی نەهتلا و رهبر کر. بەلێ پاشن مرنا وی شلتاخێ و شێل و بیتل جارەکتیدی سواری ملێ ئیرانی بوو.

کەر و فەر: دو وشەنە بەعنا لێەر دوژمنی رهقین و لێشەگەرپان و ئیرش برنە سەر. بۆ ئاگاداری: هەر دو وشە عەرەبکاری بسەرەدا هاتینە، ئەقە ئەو مەعنا یە کو عەرەبان پشتی تەعریبی ژێ درست کریه و کوردان ژێ وه کریه، بەلێ مەعنا وان ناویستی: «کەر» توانا و شیان و هیتز و قووتە، «فەر» لاگیریا یەزدانی یە (تایید الهی)، ریتز شکۆه هاتیە.

کەریاس: کراس، پارچە ی کوژ پەمبوی درست دکەن. ئەوژی عەرەبکاری بوویه و کۆم بوویه بۆ (کرایس).

کەریاسە: کەریاشە.

کەریاشە: خەمەگوری.

کەریال: بێژینگ. بەعەرەبکاری یین بوویه (غریال).

کەرەک: قەتێ.

کەرگەدەن: گیاندارەکی تەنوومەند و پرزۆرە، ژ گامیشی مەزنتەرە، درێژاییا وی ب ۴ مێتەر و بلندی یا وی ب ۲ مێتران دگەهیت، کەفلێ وی رهشە و چیندار و ئەستورە و سەرێ وی وهکی سەرێ بەرازایه، لەنداقی چاقتی وی یەک شاخ هەیه، زۆری بتینە و دشیتە فیلی و دکوژیت. لەندۆستان و ئەفریقیا پەیدا دبیت، تەغەر لەردیت زەنەکو ئاکیکاری زیندەگانی یین دکەن.

کەرنا: کەرنا.

کەرنا: شەبپور (بلول).

کەرنا: کەرنا.

کەرەنج: شەونیز، سیاھدانە، رهشرەشک.

کەرەنب: کەلەمی (کەرەنب) عەرەبکاری بوویه.

کەرت: لەت، پارچە (فصل).

کەرمان: کەرمان شارەکی ئیرانی یین زۆر و زۆر کەقنە.

کەزەب: ئەف و ازەیه د ئەسل دا بادینانیە و هەکاریه، بۆ بستیکا تری تیتە بکارئینان و هەر دوی مەبەستیدا حەقیقەتە و دبستیکادلیدا (مەجازە)، بستیکاتری ئانکو ویشتدانک بستیکادلی رههادلێ، کەزەبادلی ئانکو ورید. دبیتن: بستیکاتری ئانکو ئەو دەمارن کو تری پێشەنە. دبیتن: «کەزەبا دلێ من قەتیا»، ئەو کەسێکو دبیتن: کەزەب ژ کەبەدی کوردکاری بوویه خەلەتن.

کەزی: گیسۆ، شنگاری دبیتنێ گوزک. (ضفیرە).
کەزیگە: (۱) ورید (ضفیرە): (۲) بۆ جۆکا کو تیتە سەرێ بیری ئاشیژی بکاردەن.

کەزوان: کەزوان، کەسکان، کەسان (بەلێ کەزوان کوردیتەرە): «بووکا مام عوسمانی برزژی دگەریت سەریانی - شەقن دچیتە بێمک و کەزوانی» "مەتەلۆک".

کەزاخە: دارهه لپاچ (ئارامیه) (تقلیم الاشجار).

کەزاختن: کاری کەزاخە کرنی.

کەزاوھ: کەزاوھە، کەجاوھ (هوج).

کەزبۆد: مەزنی ئیلی، کەتخودا، پێشەوا (رئیس قبیلە).

کەژدوم: کەژدومە، دوپشک، دوپشتک.

کەژدومە: ئەو بزمارۆکن کو لێ ناوخونان یان لێ پیسیان سەرھەلدەن و کول دکەن، مێخجە.

کەژی: بەچکە دوپشک، ناقتی (مۆنث) ان ژێ تیت، کەژال.

کەژال: بێتەر کەژی.

کەژ: (۱) کەژۆک، ئارمووشی سپی. د ئارمووشی سپیدا حەقیقەتە و د تشتی سپیدا مەجازە و مەعنا چیاژی کەژ تیت، بەلێ ئەوژی مەجازە، کەژ هاتیە عەرەبکاری کرن بۆ (قز: ی: ۲) سپی، کوپین چیا.

کەژۆ: ناقتی زەلامانە.

کەژە: وەرز (فصل).

کەس: خزم و خیشاوەند (شخص): «کەسم نەما، خەم نەما» "پەند".

کەسی: خۆمالی (شخصی).

کەسیرە: ماندی.

کەسیرەیی: ماندییاتی.

کەسم: وینە (شکل، هیئە).

کەسپۆک: کورکەکی چچ دکەن ل بەر کونجا سیخوری هەندە دارا دداننە سەر کو د لاواز بن، دەما سیخور ل کونجا خو دەردکەفیت و سەرا دچیت دێ کەفتە دوی کونجە چالی دا وه نیچیرقان دێ گرین دبیتنە سیخوری ژێ کەسپوک هەرودەسا دبیتنە کونجا ویری.

کەسن بێکەسان: خودی.

کەسەر: داخ و خەفەت (هم و غصە).

کەسەردار: خەمگین.

کەسک: ئەو رەنگە وهکی رەنگێ گیای.

کهسکاتی: کهسکایی، پتر بریتی به ژ گیایی خوارنی، شینکاتی.
کهسکایی: بنیره کهسکاتی.
کهسکی: « »
کهسکان: کهزوان.
کهسنهزان: (۱) سهریازی نه ناسیای؛ (۲) شیخه کی سالحه لکوردستانی. هندهک پهیره ویت خو هه نه دبیتزنی کهس نه زانی، (۳) نافنی گونده کیه ل کوردستانی-هه ولیر.
کهسم: کهیش، نیشانی روخساری (علامه).
کهسکۆی: جوره کی شهل و شه پکانه، لزاخۆی چیدکه ن.
کهسنه ناس: کهسنهزان.
کهستهک: پارچه لبن و کهرهسته.
کهسکهسان: خزم خزمایی (تعصب).
کهسکون: کهسکین، دژوار، توتنا دژوار.
کهسکین: بنیره کهسکون.
کهسکون: بنیره کهسکون.
کهسۆک: کوسۆک (بمه عنا حقیر). هاتیه ئاقیستایی و بمه عنا کوچکه سهگ هاتیه د کوردیدا، نه خاسمه ل جهم کوردیت ئیزدی.
کهسمه: جوره کاده کی کوردیه بینا فکه، بسک، نانق قهندی.
کهسپۆ: بهرکی خورمایی، قهسپوک.
کهسغ: کخس، پیقازی هوور (قنار). (نارامیه).
کهسان: جمع کی کهسیه.
کهس و کار: خیشاوه ند، کهسان (اقارب، ذوی القربی).
کهسهک: قه له به لهک (عقق).
کهسنه ندهر: مرۆقنی ناکهس.
کهشیده: نهو تشته کورۆحانی لسه ری خۆ دئالین، شاشک (عمامه).
کهشوهر: کیشوهر، کهشوهر، لئاقیستایدا هاتیه و هه ر بمه عنا مه مله که ته.
کهشک: دۆ یان ماستی لهر هه تاقی هسک کره.
کهشک ساو: کهشک شیل.
کهشکه روون: کهشکی کو دکه نه ناف روونی داگری هه تاکو خۆ ژیک بهر ددهت و پاشی بنانی دخۆن.
کهشکه: گرارا دانه قوتی به.
کهشیش: قه شه، (نارامی ئاویستایی).

کهستی: کهمی.
کهشتیبان: کهشتیفان، کهمیقان (ملاح السفینه).
کهشه: کهشیش.
کهشکول: (۱) نامانه که گه دا ددهستی خو دگرن و دگپرن ژ تیقلی گوپزهندی درست دکه ن. ئەف وشه یه ژ دو وشان پیکهاتیه: <کهش + کۆل> نانکو بکول هه لگره؛ (۲) کتیبه که کو تشتیت گوناگون (متفرق) تیدابیت، جاندکا دهرویشا.
کهش مه کهش: (۱) کهشاکهش، کیشه کیش، ژ دو واژه یان هاتیه: <کهش + مه کهش>.
کهشکه سه ره: تیژکه ماسی.
کهشاکهش: جره کیشان، بهه رلاقه کیشان، ژهه رلاقه کیشان، کیشان لدو کیشان: «فه یزا مه شبیتی نیله، ئەم دجله و فراتین - گهر شیخه وهر ئیمامه، قیترایه من کهشاکهش» "جزیری".
کهشخه: قیت و قیت، خۆیه سنی.
کهشخه چی: خودان کهشخه، خۆیه سن (ک، ت).
کهشمیر: جوره چۆخه کی هری بوو لباژیری کهشمیری هندوستانی چیدبوو.
کهشمیری: ئەهلی کهشمیری، چۆخی لشاری کهشمیری، جوره تری به که.
کهشخ: داقت ویشی یی تری، کهزه بی تری.
کهشخان: میترۆ دهیوز و بی نشا.
کهشکاف: کهشکی شیلای وه کی دۆی.
کهف: تشته کی سپیه ژ شوشتنا جلک یان دهست و به ددهنی بسابوونی چیدبیت، سپیباتیه که بسه رتاقی دکه قیت دبیتزن: کهفا سابوونی، کهفا به حری، کهفا تاقی، کهفا دهقی.
کهفت: شانیه یی پیلی، شه پیلک (فعل ماضی) به ژ کهفتنی (سقوط).
کهفتار: کهفتیار، ههفتیار، کهمتار.
کهفتیار: کهمتیار، ههفتیار، حیوانه کی بتینه و درنده کی وکی سه گییه.
کهفتهر: کافتهر، کۆتر.
کهفج: کهفی سابوونی، کهفی به حری، کهفش.
کهفچهلین: کهفگیر.
کهفگیر: تشته که ژ سفری نان فافۆنی وه کی هسکویه کون کون و فاله و دهستکه کی پیته بو پالافتنا هندهک کهف و تشتا

لسهر گراری و تشت ئینانه دهر ژ قازانکی و ده‌کی گوشتی یان کوتلتی و ناٹ لگهل ناهیتته دهری یان که‌فی لسهر قازانکی بگرن لهو دپیژنی: «که‌ف + گبیر» عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (کفگیر).

که‌فی دهریای: که‌فی به‌حرئ، مساده‌یه‌که و ده‌کی که‌فی به ژ حه‌ره‌که‌تا شه‌پولان دهندهک به‌حران دگه‌هیتته یه‌ک و لکناری ناٹق لسهر روویی به‌ران کۆم دبیت و هسک دبیت و رهنگی وی سپیه و بۆ سه‌نگاندنی سفکه‌یه. دبیتن کوئه و نه که‌فی ناٹق یه به‌لکی هه‌ستکیت هندهک جان‌وه‌ریت به‌حریه.

که‌فش: که‌وش، پیتلاف، سولک.

که‌فش دروو: پینی دۆز.

که‌فش‌که‌ر: پیتلاف چیکه‌ر.

که‌فچه: چه‌مچه، چه‌یچه، که‌فگیر، که‌فجکی دۆخۆری.

که‌فیز: (۱) که‌فیز، عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (قفیز) ی؛ (۲) که‌فیز، عه‌یاره‌که دیاره لئیرانی.

که‌فش چیکه‌ر: پیتلاف چیکه‌ر.

که‌فتن: که‌وتن (سقوط).

که‌فتی: که‌وتن (ساقط).

که‌فهل: شان‌ه‌ب پشست پیلی، حزب.

که‌فته‌دوو: به‌ردانه دوو ئیکتی، خو دانه ره‌فانا ژنی لگهل ئیکتی بیانی.

که‌فشه: قژی سهری، مووی سهری، پۆرت.

که‌فشۆ: ئه‌و په‌لوویه کو بۆ په‌ز و چیلیت تازه‌زای چیدکه‌ن.

که‌فی: تیببارة به‌فرئ، تلخی به‌فرئ، تارئ بیژینگئ.

که‌فۆت: که‌بۆت، داره‌که به‌ری هه‌می دارا به‌ارئ دبشکفیت، کورد باسکی جگاره و قه‌لووان ژنی چیدکه‌ن جارژی گۆیلان ژنی درست دکه‌ن: «که‌و بوونه جۆت، شین بوون که‌فۆت» "گۆزانی".

که‌فۆک: کۆتر، که‌و.

که‌فیزه: که‌فه‌که بسهر ده‌قی و ان که‌سان دکه‌فیت کو فه‌ره و ان دگرت.

که‌فیز: (قفیز).

که‌فشک: قرژه‌که ژ سهرئ مرۆفان چیدبیت، سپیه و ده‌کی سفیه.

که‌فه‌ر: بزنا کو نوقتیت سپی لگوهی وی هه‌بن.

که‌فۆک: جی ببه‌رده‌لان (محجر).

که‌فن: که‌ون.

که‌فنه‌ریش: ئیشا که‌فن (مزم).

که‌فنه‌ره: که‌فنه‌کی زۆرو هه‌را.

که‌فر: به‌ر، به‌رد (حجر). که‌فر بۆ عه‌ردی زنار و فراکه ژنی بکار هاتیه، دبیتن: «که‌س بوهریسکاته ناچیتته که‌فری» نانکو که‌س باور ژ وه‌رسیکاته ناکه‌ت و هه‌تا وه‌رسیکاته لحو گری بدت و تو بچیتته عه‌ردی فراکه و زناریت خه‌ته‌ر. ئەف گۆتته کنایه‌ته ژ مرۆقی درۆزن، حیه‌که‌ر، بی باور، پیل بر، خاپینۆک.

که‌فنه‌په‌رست: که‌ونه‌په‌رست، خرافات په‌سند، کۆنه‌په‌رست (رجعی، مرتجع، خرافی).

که‌فندا: ژمیژه، دیرینه (من قدیم الزمان).

که‌فنگ: خاٹک، جلکیت (مستعمل)، جلکیت درپاله.

که‌فنده: (۱) که‌وه‌نده (خیمه)؛ (۲) ره‌شمال؛ (۳) ئاسمان.

که‌فنده‌کۆ: که‌وه‌نده‌کۆ (الخیمه الزرقاء، سماء).

که‌فنان: که‌وان، که‌مان، کفان (قوس).

که‌فانه: که‌فانۆک، که‌وانه‌یی، ئاقد.

که‌فانۆک: به‌ره‌کی که‌فانکیه دادنیتته سه‌رده‌را زینکا دهری.

که‌فلۆ: ده‌لیشه و دهری دهری بوونا عه‌وران، ددانۆک په‌یدابوون لده‌قی وی که‌فتی، بده‌قلۆ، خودان ده‌قلۆ.

که‌فل: چه‌رم، که‌ول: «که‌قلی وه‌رشه‌کی» "په‌ند"; «که‌قلی سه‌یه چ که‌ماری ناگرت» "په‌ند".

که‌فلال: بۆ چه‌ند په‌زکه‌کی کیم بکار تیت، که‌وال ژنی تیت.

که‌فله‌پیر: که‌فل پیر.

که‌فل پیر: گیایه‌کی به‌اریه به‌لگیت وی پیچه‌ک زفر و دریتۆکن تیتته خوارن خاسمه بۆ ئیپراغان، جارژی ناٹ روونی دقه‌لین، که‌وله‌پیر.

که‌فلاندن: که‌فل کرن.

که‌فل کرن: که‌فل سهر حه‌یوانه‌کیدا ئینان، بریتیه ژ نازادانا به‌لنگازان بده‌ستی گه‌رده‌نکه‌شان و زامان.

که‌فلۆز انک: که‌قلی ژبانئ، که‌قلی ماری، که‌قلی کیسه‌لئ، که‌فل و ژانکی جادوگه‌ری، که‌فل و ژانکی پیره‌ه‌قی: «که‌فل + ژبان».

که‌ل: گه‌رم، لبا، چیتلا لکه‌ل، بالاث، گامیشی نیر، کیشی چیا، ددانیت که‌فتی، که‌للو (قلعه).

که‌لات: قه‌لات (قلعه). عه‌ره‌بکاری لئ بویه.

کهلاتی: گهرماتی، ناڤنی گونده کبه ناڤ سورچیان لقه زاناکری - کوردستانا عیراقی.

کهله کیفی: نیبری بی کیفی. "مهوله وی" فهرموویه: «سه دای ماردومان نهو نه بو پهی چیش؟ - سه قای کهل ره مان نهو نه بو پهی چیش؟».

کهله: گهرم گهرما ههر تشته، ههره تا تشتی.

کهله هافینی: گهرم گهرما هافینی (اوج).

کهلاندن: کولاندن (طبخ).

کهلاته: کهلاتی بچوک.

کهلاجو: کهلاجوی.

کهلاجوی: نهو نستانک یان نهو جام و فنجانه کو قهوه یان شه رابی پیته دخن.

کهلاج: کهلاژ، کهلاغ، قرک، قهق.

کهلاژ: بنیره کهلاج.

کهلاغ: بنیره کهلاج.

کهلاغ پیسه: قهلهک بهلهک، کلک مه قلی، قهله به لۆک.

کهلاغی: سه ره پو شه کی نارمووشی ره شه و هندی جه مه دانی یه کبه ژنک سه ری خو پی داپوشن.

کهلاسن: ژماره بی پهره ندهی (رقم الاضیاره).

کهلاش: قهلاش، بیکار، پسه ت و زه بین (عاطل).

کهلاک: دهشت، تاریستان.

کهله کهله: ههره تی گهرمی، ههره تی ههر تشته کی، هه وهس.

کهله ژان: گهرمانی شه کا روژی له افینی دا، ژانی بچوک بونی (الم الولاده).

کهله ژانک: کهله ژان (الم المخاض).

کهله لین: کولیان (نضج).

کهله لین: (۱) دهلیشه (فرسه، مجال)؛ (۲) بزربز بوونا عه وران.

کهلاندن: کولاندن.

کهله بی: کولیبای، گهرمی، گهرمایی (حراره).

کهله ش: کهله خ، تهرم (جشه).

کهله شیر: کهله باب: «کو ته کهله شیر به کو ته شمشیر...»

"مه ته لۆک"، دیکل، کهله لۆک.

کهله باب: بنیره کهله شیر.

کهله کۆک: = =

کهله ژین: نهو گهرمه له افینی کو وه کی ته نورئ نارنگان بدهت، کهله ژان.

کهلیش: کهلویش، گوشتی چهل و لاواز.

کهلویش: بنیره کهلیش.

کهلیش: پاشکویه که مه عان (اسم فاعل) ژ ناڤی چیدکته وه کی: عهرده کهلیش، دارکه لیش، زک کهلیش، دل کهلیش.

کهلشت: تیک، بو ههر کهلشته کی بکارتیت، قهلشت.

کهلشتۆک: (۱) هناری کو په قی و کهلشت بوی ژ بهر کییم ناڤی بی؛ (۲) ساڤار و دانه هیرکی درشت.

کهله: سهر، سه رکی قه ندی شه کری.

کهله په: نهو ساڤار یان دانه هیرکی کو دوو کهر بوی و باش و بقایده نه هاتیبه هیران.

کهله گا: گایج جۆتی (استعمار).

کهله ژ: دهست هه لات، دوینگی حه یوانی (عصوص).

کهله می: ریڤ.

کهلوم: پشته دهر.

کهلاتهر: بهر پرسی هه یتا (مدیر شرطه).

کهلاتهری: جهی هه یتا (مدیر الشرطه).

کهلان: مه زن، قولدر (کبراء).

کهله پک: نهو تیقلکی نازک لسه ر گهنم و دانه ویله بیته دی.

کهله خ: کهله ش.

کهله م: کهله می، سیخک.

کهله با: ژ خورازی (متکبر).

کهله می: لهانه.

کهله ک: (۱) کۆمه له بهری مه زن؛ (۲) تشتی کو زوو بکه لیت، که لۆک؛ (۳) تشته که چاشتی قایقیه کو بدار و تهخته دار و مه شکیت پرپاکری درست دکهن و بهوی وی ژ ناڤی دهر باز دین، عهره بکاری بوویه و جهمع کرینه سهر (اکلاک) ی.

کهله کۆتک: کهله که بهر.

کهله رمی: (مخروطی).

کهله سوک: کهله زیر.

کهله زیر: کهله زیر.

کهله زویر: گهرمۆبی، مرۆقی (عصبی)، (متهور).

کهله زویری: نه ترسی (تهور).

کهله نایسکی: بریتیه ژ مرۆقی زوو تووره دبیت به لئ زوو ژی دانتیت.

کهله ن: گهرماڤ (حمام).

کهله ی: گهرماتی، گهرمایی، پوخته بووی (ناضج).

کهلاتی: گهرماتی، ناڤنی گونده کبه ناڤ سورچیان لقه زاناکری - کوردستانا عیراقی.

کهله کیفی: نیبری بی کیفی. "مهوله وی" فهرموویه: «سه دای ماردومان نهو نه بو پهی چیش؟ - سه قای کهل ره مان نهو نه بو پهی چیش؟».

کهله: گهرم گهرما ههر تشته، ههره تا تشتی.

کهله هافینی: گهرم گهرما هافینی (اوج).

کهلاندن: کولاندن (طبخ).

کهلاته: کهلاتی بچوک.

کهلاجو: کهلاجوی.

کهلاجوی: نهو نستانک یان نهو جام و فنجانه کو قهوه یان شه رابی پیته دخن.

کهلاج: کهلاژ، کهلاغ، قرک، قهق.

کهلاژ: بنیره کهلاج.

کهلاغ: بنیره کهلاج.

کهلاغ پیسه: قهلهک بهلهک، کلک مه قلی، قهله به لۆک.

کهلاغی: سه ره پو شه کی نارمووشی ره شه و هندی جه مه دانی یه کبه ژنک سه ری خو پی داپوشن.

کهلاسن: ژماره بی پهره ندهی (رقم الاضیاره).

کهلاش: قهلاش، بیکار، پسه ت و زه بین (عاطل).

کهلاک: دهشت، تاریستان.

کهله کهله: ههره تی گهرمی، ههره تی ههر تشته کی، هه وهس.

کهله ژان: گهرمانی شه کا روژی له افینی دا، ژانی بچوک بونی (الم الولاده).

کهله ژانک: کهله ژان (الم المخاض).

کهله لین: کولیان (نضج).

کهله لین: (۱) دهلیشه (فرسه، مجال)؛ (۲) بزربز بوونا عه وران.

کهلاندن: کولاندن.

کهله بی: کولیبای، گهرمی، گهرمایی (حراره).

کهله ش: کهله خ، تهرم (جشه).

کهله شیر: کهله باب: «کو ته کهله شیر به کو ته شمشیر...»

"مه ته لۆک"، دیکل، کهله لۆک.

کهله باب: بنیره کهله شیر.

کهله کۆک: = =

کهله ژین: نهو گهرمه له افینی کو وه کی ته نورئ نارنگان بدهت، کهله ژان.

- که لئی کۆتانئ:** نیریئ ناڤ پەزی. گامیشئ نیریئ جۆت و کۆتان کرنئ، بریتیه ژ مروڤه کی میرسه و دهسته لاین.
- که لله و گییه:** پاچه و عویرک، که له و عویرک.
- که لکه لک:** ههستی که کی نهرمی نازک، قرقرک (غضروف).
- که لکه لک:** که لکه لک.
- که لوز:** که لوز.
- که لوز:** ئەو که سه کو ددانیت پیشی یی لیکه فتین.
- که له خۆر:** نیفکه لاندی.
- که له بچه:** داره که یان ناسنه که وهکی بازنۆکیه دکه نه دهستی تاوانباران و موته هه مان و قفل ددهن دا نه شین برهفن.
- که له ب:** پارچه به کی دیارکری ژ عهردی، بیف، دهلیشه، مهجال، که لاین.
- که له سه:** که لیسسه.
- که لیسسه:** کرمه که دکه فیهته ناڤ په قوشکا نۆکی و زادی وئ هه می یی دخۆت.
- که لاش:** پیناڤه کی چه رمی به سه ری وئ یان به ندکیت په مبهوی یان هری یی شه دچن، ئەگه رژی بنارموشی شه چن دبیژنی چم چم.
- که لله رهق:** سه رکیش.
- که لله رهقی:** سه رکیشی.
- که له دوش:** گره که ئیرانیه ژ گه له ک تشتان پیک تیت وهکی: گۆشت، له په نۆک، پيشاز، برنج، دانه قوت، نيسک، فاسۆلیا، په تاته و ...
- که لته بان:** که لته فان.
- که لته بان:** ده یوز، قه وادی قه جان، قه لته بان.
- که له کباز:** فیل باز، پیل بر، سی به ندی.
- که له کبازی:** فیل بازی، کولا هبهرداری.
- که له زری:** سته م.
- که له که له:** ئەندیشه، هه رهت (اوج، موسم).
- که له مێر:** مێره کی فحل، نیره دهلام، دلیر.
- که له ک هه رتف:** کۆم به لاکه ر (مخرب، فوضوی).
- که له م هه رتفی:** تهره قه تراشی: «که له کا سه رتافی» "په ند".
- که له یۆس:** فهروه.
- که له یسا:** که لیسیا، که نیسه، کنیشت.
- که له یسیا:** بئیره که لیسیا.
- که له یم:** بهرک، نازناڤی موسا پیغه مبه ره (د، خ).
- که لاین:** دهلیشه.
- که له شقان:** (۱) سه ره شقان، شقانی ماهر؛ (۲) حاکمی عادل.
- که له لۆک:** خوشکه ل، نیری یی کیشی یی جوانه.
- که له هه شک:** که لله رهق، سه رکیش، مدهرک.
- که له زته:** له چه ک، تینکلکی دانه ویتله ی، که لاپه.
- که له زتن:** که له زتن.
- که له زتن:** که له زتن.
- که له زین:** چه ره ز کرن.
- که له بهر:** که لاین.
- که له موللا:** نازناڤی موسایه (د، خ).
- که له یله:** ناڤی ریشی به کیه چیرۆکا وی لکتیبا که لیله و دمنه ی دا هاتیه نقیساندن.
- که مه ر:** پشت، پشتبێن، بهرد، که مه ر بووان هه رسی مه عنایان هاتیه و لئاڤیستایدا که مه را هاتیه، ل ئارامیی هاتیه (که مه ر).
- که مه ره بند:** پشتبێن، جی یان تشتی پشت بیتانی، شویتک.
- که مه ره به ست:** پشتبێن.
- که مه ره به سه:** که مه ره به ستی.
- که مه ره به ستی:** پشت گریدایی، سه پان نۆکه ر، ئاماده یی خزمه تی.
- که مه ره کیش:** دلیر، مێرچاک، وه ریس کیش، پشتبێن کیش، نیقه کا وه ریس، جی پشتبێن گریدانی.
- که مه ره کیس:** هه مه یان.
- که مه به ر:** پشتبێنی زیقی، که مه ر.
- که مه ر:** بهرد (حجر).
- که مه مند:** وه ریسه کی درێژ، رشته به کی مه زن و درێژه کو بو گرفتار کرنا ئینسانه کی یان هه یوانه کی بکار دبه یان بوسته یی وئ به ربان و دیواریت بلند دکه فن.
- که م ته رخ:** بی بها، کیم قییمهت، که م نرخ.
- که م:** کیم.
- که مۆ:** رامیاری زان سیاسی.
- که مۆی:** رامیاری، سیاسه.
- که مه:** که می.
- که می:** که فی (اطار).
- که مان:** که وان، که فان، کفان (قوس).
- که ماندار:** خودان که وان (قواس)، ئەو که سه کو لتیرو که فانییدا دهسته له لاتدار و زه بهرده ست بیت.

ژ ترسا خودی. مرۆقی کیمروو خو لراستا هەر که‌سه‌کی شکه‌ستی دبینیت و هه‌می که‌س خو لسه‌روی فه‌ربز دکهن. شه‌رم (حه‌یا) په‌سندە، کیمرووی زشته و به‌ده.

که‌مته‌رخه‌م: بێ مبالاتی، بێ ئه‌تھامی، به‌لێ ئه‌سلێ وێ واژه‌ی یان رسته‌ی ژ سێ واژه‌یان پیکه‌تیه: «که‌م + تر + خه‌م» (ادنی اه‌تمام): «ژ که‌مته‌رخه‌می شو‌رشا کوردی [ساقط] بوو».

که‌ند: (١) ئەو عه‌ردێ کۆلایی، ئەو عه‌ردێ ئاقتی کۆر کری؛ (٢) قه‌ند، که‌له‌شه‌کر.

که‌ندال: ئەو عه‌ردێ هنداقی روباری کو ئاقتی دا‌په‌یه و پاشی ئاڤ عه‌ردێ کوور کریه و ریکا خو ڤه‌کریه نزمی یێ دا.

که‌نده‌لان: (١) ئەو عه‌ردێ که‌ندال لێ هه‌بن؛ (٢) خیشه‌تی مه‌زن.

که‌نن: پیکه‌نن (ضحک).

که‌نار: کنار، ره‌خ.

که‌ناره‌گیر: لاگیر، خو ژ مرۆڤ کناره‌گیر کرن و دوورخستن، گوشه‌نشین، لاپه‌ریز.

که‌ناره‌گیری: گوشه‌نشین، به‌رته‌ره‌فی، بیه‌ره‌فی، لاپه‌ریزی.

که‌ناش: دهرده‌زک، پیتچوپیتچ ئاڤ زکیدا.

که‌مبوره: (مه‌کر) نه‌ی ره‌نگ، فیتل.

که‌ندوو: خانی یێ مێش هنگشین، کواری ڤه‌خلی و دانی.

که‌ندکاری: نه‌خش کۆلان (حفریات).

که‌ندکار: نه‌خش کۆل (حفار).

که‌نفاله: شدانک، شاه‌دانه، توڤتی قینه‌بی.

که‌نه‌ف: که‌نفاله (قنب).

که‌نگه‌ر: که‌نگه‌ر، گیایه‌کی ئستری داره و ساقیت وی کورتن لگه‌ل هنده‌ک خو‌ارنا بکار دهن: «که‌رو نه‌مره به‌هار تی، که‌نگه‌ر و تۆلکه به‌بار تی» "په‌ند".

که‌نه‌و: کنف (قنب).

که‌نج: خو په‌سه‌ندو ژ خو رازی (احمق، متکبر، مغرور).

که‌نده‌ک: عه‌ره‌بکاری بوو بو (خندق).

که‌نگه‌رۆشک: توڤتی که‌نگه‌ری، ئەو بزمارۆکن کو لده‌ست و پیمان په‌یدا دبن، میخچه.

که‌نیز: که‌نیزه‌ک.

که‌نیزه‌ک: جاریه.

که‌ندۆ: کونتۆله.

که‌نه‌ست: کنیتشت.

که‌مچ: که‌چ، لاخوار، نه‌راپه‌ک.

که‌مانچه: که‌فانی بچوک، هه‌م بو تامرازێ به‌زمیژی تیه‌ته‌ گۆتن.

که‌مانه: که‌وانه، که‌فانۆک.

که‌مانی رۆستم: ره‌نگین که‌مان (قوس و قزح).

که‌م به‌ا: نه‌رزان.

که‌مسهری: نیزیکی تمام بوونا هه‌ر کاره‌کی یان تشته‌کی.

که‌م سه‌ر: بدوو‌ماهییا کاری یان تشتی هاتن.

که‌م نرخ: نه‌رزان، که‌م نه‌رخ.

که‌م سه‌ر: نیزیکی خالاسبوونی.

که‌م ده‌ست: نایاب، ده‌ستته‌نگ.

که‌م ده‌ستی: ده‌ستته‌نگی.

که‌مه‌ند: که‌به‌ند، وه‌ریس، کنایت ب گیسوی یاری.

که‌م کاسه: بریتیه ژ مرۆقی قه‌لس.

که‌مخۆر: کیم خو‌ر.

که‌مین: که‌توانه، کومین.

که‌می: کیمی.

که‌م که‌م: کیم کیم.

که‌مشۆ: گیل، گه‌وج.

که‌مش: پری ده‌سته‌کی.

که‌متیار: که‌فتار.

که‌متار: که‌فتیار، هه‌فتیار، هه‌فتیار.

که‌مایه‌سی: کیمی و کورتی (نقصان).

که‌مۆسکه: زۆ کیم.

که‌مروو: کیمروو، شه‌رمین، بیه‌ها.

که‌مدل: بیه‌ه‌ناڤ، ترسنۆک.

که‌مسال: جوان، جاحیل.

که‌مون: زیره.

که‌میاب: هه‌ر تشتی‌کو قه‌تلاز و کیم به‌ده‌ست بکه‌ڤیت.

که‌مخوون: که‌سه‌که کو خو‌وناوی کیم بیت.

که‌مخوونی: تووشی ئیشا کیم خوونی یێ بوون (فقر الدم).

که‌مرووی: شه‌رمه‌که ژ دل سستی و زه‌عیفی و بێ باوه‌ری سه‌رخۆ چیدبیت ئانکو فه‌رق هه‌یه مابه‌ینا که‌مرووی (کیمرووی) و هه‌یایی و شه‌رمی. کیمرووی ژ زه‌عف و جه‌هل و بێ (شخیصیت) ی سه‌ره‌لده‌ت دبیژنی هه‌یای جا‌ه‌لا، ئەما شه‌رم (حه‌یا) ئەو نه‌ کیمرووی به‌لکی دینه ئیمانە و دووری یه ژ تشتی‌ت مخالفی دینی و وجدانی هه‌ر

که‌نیشک: کچ، ره‌نگه ژ که‌نیزه‌کی هات‌بیت‌ه درست کرن و داتراشین، که‌چ، دوت، کیژ.

که‌نیشک: که‌نیشک، که‌نیزه‌ک: «شه‌ن و که‌نیشکیان و ه‌دیل بشینا».

که‌نداو: خه‌لیج.

که‌نی‌گری: گری یا حال‌تی که‌یف خو‌شی‌یی.

که‌نکه‌نه: گه‌وره گه‌وره (عملاق، عظیم، ضخیم، عمق‌ری).

که‌نه‌فت: حه‌رام‌کرن، ته‌ریف‌کرن (سلب جمیع الحقوق). ئەف که‌نه‌فته نک ئیزدیان هه‌یه ئە‌گه‌ر ئیکی تشته‌کی بی‌ئولی د دینیدا کر میر د‌شیت وی که‌نه‌فت بکه‌ت.

که‌نفت: چرچ.

که‌ندر: کندر.

که‌نه‌ش: (۱) ناغی، متمرد، قاچاغ؛ (۲) ناغی گونده‌کی عه‌ره‌بانه ل‌د‌زیت موس‌تی.

که‌و: قبح، سه‌راد، بی‌ئینگا مه‌زن.

که‌وا: کورته‌ک، قه‌با (قه‌با ژی ژ که‌وای عه‌ره‌بکاری بوویه).

که‌وکی: ئەو چاندنی یه‌کو که‌و لناقدا بیته شریان.

که‌ونه‌په‌رست: که‌فته‌په‌رست، ئەو که‌سه‌کو باور بخه‌رافاتان بکه‌ت (رجعی، مؤمن من الخرافات).

که‌وال: چه‌ند په‌زکه‌ک.

که‌ولی: کاولی.

که‌وته: که‌ری‌یی په‌زی.

که‌ودهر: بالنده‌یه‌که، که‌س‌یی ته‌شبییه دکهن، که‌وده‌ن.

که‌وش: پیتلاف.

که‌ووشین: بی‌ه‌وش بون، شکه‌ت‌بون، ماندی بون.

که‌وشه‌ن: سنور، حدود، «بزاراغی شکاکان».

که‌وازی: گۆزک.

که‌ول: که‌قل.

که‌ول زه‌رد: مرۆقه‌کی پاکه لگونده‌کی کوردستانا عیراق‌تی (شی‌خان - ده‌رویشان) ئارامگه‌هی ویژی هه‌ر لو‌تری یه، خه‌لک بۆ ته‌به‌رک گه‌له‌ک قه‌ستا وی دکهن، مرۆقه‌کی عرفانی و عالم و سه‌ید و صالح بوویه بداخه‌وه کوریت وی و نه‌فی یت وی لش‌ویا وی نه‌چۆن.

که‌ودهن: که‌ودهر، بی‌عقل (مغفل، سفیه).

که‌وور: به‌رد، به‌ری مه‌زن.

که‌وه‌ر: گیایه‌کی به‌لگیت وی ژ به‌لگیت قورادی پانترن بخاغی و که‌لان‌دی دخۆن، هنده‌ک دب‌ئینج «ته‌ره».

که‌ون: که‌قن.

که‌وان: کفان.

که‌وانه: کفانۆک، کفانه.

که‌وچک: که‌فچک، که‌چ (اعوج).

که‌وچ: خوار.

که‌ویارک: که‌وی کیمتر ژ ساله‌کی چووچه مریشکی یه‌کسالی.

که‌وچه‌رین: ئەول هه‌یقا پاییزی یه، هه‌روه‌کی خه‌زه‌ل‌زه‌ر هه‌یقا دووی بیبه و خه‌زه‌لوهر ژی هه‌یقا س‌یی یه ژ پاییزی. ئەف ناقانه من ژ سو‌فی ره‌سولی نسری به‌ری ۶۰ سالان گۆلی بووبوو سه‌رده‌می کو ئەز فه‌قی بووم ل‌نک شیخ محه‌مه‌دی کانی مارانی (د.خ) دخاند لگوندی نسرا به‌رواری ژیریان (ل‌کوردستانا عیراق‌تی).

که‌وکهل: کۆکه‌ل، که‌وی نیر، دل‌یر، می‌رچاک. ناغی زه‌لامان کۆکه‌ل هه‌یه بۆ می‌رانی بی‌تیت. کۆکه‌لی ژیریکی (ضرب المثل) ه بۆ می‌رانی بکار تین و دب‌ئین: «مات و بۆ من بویه کۆکه‌لی ژیریکی؟». دب‌ئین: «کۆکه‌ل ژ عه‌شیره‌تا ژیریکیه مه‌شه‌وور بوو می‌رانی و ده‌سته‌ه‌لی یی».

که‌وریشک: کی‌روشک، هه‌رۆشه (ارنب). ئەسلی وی (هه‌رۆشه) یه پاشی بوویه خرگوش پاشی بوویه که‌رگوش پاشی بوویه که‌وریش و که‌وریشک و کی‌رۆشک.

که‌ودهری: بالنده‌یه‌که ل‌ناف به‌فری د‌زیت.

که‌وکهل: شانه به‌سه‌ر (هدهد).

که‌ویژ: که‌ف‌ئیز (قفیز): «چ مه‌ویژه‌ک چ که‌ویژه‌ک» "په‌ند".

که‌وه: چه‌ماوه، که‌سک. (دائره، ازرق).

که‌وانچه: که‌مانچه، به‌لج که‌وانچه کوردیتره ژ که‌مانچه‌ی.

که‌ه: کا، کاه (تبن).

که‌هال: ته‌مه‌بل، ته‌ن په‌رود، (بلا رمق) (دیاره وشه‌یی کال ژ ف‌ئیره‌یه): «که‌ه و کۆه» "په‌ند".

که‌هریز: کار‌یز.

که‌هره‌با: که‌هروبا، کار‌قین، (جاذب القشه) جه‌وییه‌که.

که‌هان: دونیا، جیهان، که‌یهان.

که‌هواره: گه‌واره، گه‌هواره، لانک، لاندک، ده‌رگشک (مه‌د).

که‌ها: شه‌رمنده.

که‌هبل: که‌هه‌بل، ره‌نگه ژ دو وشه درست بویت: «کاهل + ئەبله‌ه».

کههبله: نادان، ئهبلهه، <کاهل + ئهبلهه>.

کههر: کارک، کارکا شیرخوره ئهگهر ژ شیرى قهبوو دبیژنی گیسک <واژهه کی بوتانیه>.

کههله: بهور، گهوج (احمق).

کههره: کههر، بوزغاله. فارسان واژههین کههری ژ کوردی بریه.

کههرهبا: جهوی به که گهلهک تشتیت جوان وهکی مۆدین و تزبیک و هندهک تشتیدی ژئ چن دین، دبیژن ژ جهوی یی هندهک داران ژ ئه نواعی سهرووکاژئ لزه مانئ کهفندا تهولید دبوون وهکی بهری قاییم و توند دیون ژ بهر ئه سههری لیکمالینا (الکتریکی) هینزئ کاره بایی پهیدا دکهت و کا و کاغهزئ دکیشتیه خو و لدهره جهی گهرماتیا ۴۷۸ دا حمل دبیست و ژ دوو واژهه بان پتکههاتیه: <کههه + روپا> ئانکو: <کا + رهقین>.

کهی: (۱) بزمانئ کوردی مهعنا مهزن و بزرگ تیت وهکی «کهی کهواد، کهی قوباد، کهی پشین، کهی نارمین، کهی نارش، کهی نیا، کهی کاوی، کهی نارجان»؛ (۲) ههروهکی مهعنا مهزن و گهوره د زمانئ کوردیدا تیت ههروهسانی بۆ ئستفهامیژی لکرمانجیا ژیری تیت: «کهی: کهنگی؟ چوخت؟» بهلئ پتر د فارسی دا بکار تیت.

کهین و بهین: سهین و بهین (حیص بیص).

کهیوان: ئهستیرههین زحله، دونیا.

کهیهان: جیهان، دونیا.

کهیوانه: کهبیانو.

کهبیانو: کابانئ یی مهزن، بانوی مهزن (ریت البیت).

کهیف: خوړه می.

کهیفجی: کهیف پهیدا کهر (ک،ت).

کهیبی: جوړه تیرهکی وهکی ساتۆرکی پانه: «من د دل کۆفان هزارن، داخ و کهیبی بی حساب - محنه تا وهر دین بخارن وین د دلدا سهه نوشاب» «جزیری».

کهیس: فرسه، دلپه، مهجال، بیف.

کهیسۆ: ئهوه کهسه کو لدهلیقهی و بیف و فرسه تی دگه ریت (انتهازی).

کهیسۆی: گهریان ل دویف دهلیقه یی (انتهازیه).

کهیسۆفه سال: دلپه و ههلبین، کهیسۆنه خش.

کهیل: د کوردیدا مهعنا تشتی کیل (بلنده) دبیژن: «ئهنی کیل» ئانکو ئهنی بلند، سهه ریلند. کهیل مهعنا بلند و

ههلبیژارتیه بهرامبهری (منتخب) ی عه ره بیه. «جزیری» فهرموویه: «من دقئ سه رلاستانی ههروهکی توولان نههم - بهلکی جارهک کهیل پیرسیت ئهف چ مهحروم تولهیه». وادیاره (قیل) ی عه ره بی ژ قیترئ عه ره بکاری بوویه کو نک وان مهعنا بلندترین مهزنی هۆزیه و چیدبیت جزیری (کیل) نفیسی بیت چ؛ و د رینووسی کوردی یی کهفن د ئیملاییدا کهیل و کیل وهکی یهک دنفیسین ئهگهر ئیعراب نه دابان ژتیک فهرق نه دبوون، وهکی: (کیل، کیل) بهلئ نهۆزی فهرق دین وهکی: (کیل، کهیل، کیل).

کهیومهرس: ئهول پاشایه و ئهول (مۆسس) ی زنجیره یی پیشدادیانه، ناقئ وی د ئافیسنایدا کهیوه مه رتا هاتیه و لهقه بی ویژی گیلشاهه و گرشاهه. کیومرث.

کهییل: کاول، کاقل.

کهییل گهل: کاولگهل، خه رابات (خرائب).

کهییلگه: کاولگه، ویرانگه.

کهیکاوس: ئهولادیت کهیقوبادی عادل، کاوسی مهزن.

کهی خسروه: پاشایهکی ئیرانی بو ژمال باتاکیانیان، خسروهی مهزن (ملک عادل، عال الرتبه).

کهی خهن: ئارامی، تهنا یی.

کهیاخهن: کهی خهن.

کهیاچوپ: دانا، خیره دمه ند (عاقل، فاضل).

کهیارا: تاسیان، ژ هۆش چون.

کهیارهنگ: پاکژ (لطیف).

کهیاگن: ناهه موار، نامناسب.

کهیفر: سزا (جزاء)، (کفاره) ژ وی هاتیه عه ره بکاری کرن.

کهیک: کیتج.

کهیماک: قهیماغ، کوردکاری بوویه (ت).

کهیر: بهخیل، خوار، عه فیس، وشهکی ئههریمه نیه (مشوم).

کهیر: نامرازی هه ر تشتی نیر، وهکی ئاده میزاد و پهز و گارهش و کهر و ههسپ (وشهکی ئههریمه نیه).

کهیرگیر: نهوهکی باقلکانه.

کهیروس: مه ته لۆک (لغز).

کهیرسک: کرۆسک (عرموط، ردی).

کهیرۆ: مرۆقی پهست کو بدووکیرۆ خو بکهفیت و چاڤ له دهری یی بکهت (وشهکی ئههریمه نیه).

کیرپه ریس: کیرۆ (وشهکی ئههریمه نیه).

- کیر خور:** کیر کړینک (وشه کی ئه هریمه نیه).
کیر کړینک: ئه و ژنه کوژ گانا تیر نابیت (وشه کی ئه هریمه نیه).
کیز: عهردی بسنگه بهر و چهقلان، سهنگلاخ.
کیزه لان: بهرده لان، چهقلان، سهنگ لاخدار.
کیزه له: کووزی، کویزی.
کیزه کیز: کیزه کیزا بهر و بهر دهقانیان، گیزه گیزا بهر کیت
 تهنگان، گیزتیا یی، و...
کیر: بنیتره که نیشک.
کیرک: کچک.
کیران: کچان، کیشک ژوان؟ (ایهم؟).
کیروان: کیران؟
کیرانه: کچانه.
کیرینی: کچینی.
کیروله: کچکا جوان یان گچکه.
کیس: کیسه، توورک، توره گه.
کیس بر: کیسه بر.
کیسه بر: پاخل بر (نشال، درابه العب).
کیسه له: کیسه له.
کیسه له: لاک پشت، سون (سلحفاه).
کیسه له فس: بزرافتی ئیزدیان کیسه له فس، کیسه له و کیسه له.
کیساندن: پاش کیسی، پاشه کسه (تملص).
کیسه: دبیتره وئ برینت کو دایه بن و غه زدار بویت و بن
 گرتی بویت.
کیسه یی: کیسه گرتی، کیسه بویی، بهرچفتی، عه داث گرتی.
کیش: (۱) کیش، شداندنا وهریسی، ریبازگه (مذهب؛ ۲)
 کیشک؟ (لقیره دا مه عنا ئستفهامیه).
کیشک: بز ئستفهامی تیت.
کیشه: کووشه، کویشه، ئه وه کو شاکه کی دارئ میوی بچه مینیه
 بن ناخی هه تا ئه وژی ره پیت خو چیدکته و لئاخج بدهت
 باش خو بگرت، پاشی بنی وئ شاکت کووشه کری ژ ماکی
 بری و بیسته میوه کی خو سه ر.
کیشو: مه دحو، درو کهر، فیرو.
کیشور: مه مله کته، لئاقتیستایدا که شوهر هاتیه.
کیف: کیفک (محفظه).
کیفک: که ره کیفه، ماده یه کی سپیه لده خلی و تشتیت دی
 دکه قیت ژبه رتویه تی و بی هه تاف و بی بالیدانی.
- کیفکۆی:** که ره کیفه بووی.
کیفکی: کیفکۆی.
کیفه کیف: دهنگه که هنده ک گیاندار، وه کی ماری و کیسه لی، ژ
 گه روا خو دهر دکهن.
کیفی: کیوی، وه حسی، چیا یی (کیوی کوردیتره ژ کیفی).
کیفیاتی: وه حشیاتی.
کیفه چهر: چه ره گاهئ حه یوان هکیفیان، کنایه ته ژ چه ره گاهیت
 بی خودان.
کیفی کاری: کاری وه کی حه یوانه کیفیان.
کیفه: بوکی عهردی دچی؟
کیلز: بریتی به ژ ئیک کیلو.
کیلوگرام: هزارگرام، (واژه یه کی بیگانیه).
کیل: ئه و ساتور یان چه قو یان هه ر نامرازه کی برینت کو هبیت و
 نه بریت.
کیلکار: جو تیار.
کیلکاری: جو تیار.
کیلی: کلیل.
کیلان: کافلان، کاولان، کالوان.
کیلک: تبل (قلم).
کیلکه وانه: ئه و کولاقوک و ئاسنه یه کو خه یات بسه رت تبلا خو
 هه لدکن لده می دوریار کرنی هه م دبیترت «ئه نگوشتبان».
کیلیه: کولیه، کوخ، چا قکا ته نوورئ.
کیماک: سه رشیر (قه یماغ). (ت)
کیموخت: که قلی هه سپی یان که ری ئه گه ر هاتنه گه مار کرن.
کیموس: ئه و خوارنه کو دزکیدا هه زم بوی.
کیمیما: مه عنا تیکه لۆکه، تیکه ل و تیکه ل (واژه یه کی یونانیه،
 عه ره بکاری و کوردکاری بوویه).
کیمکیمی: هه ریه ک بوخو (نفسی نفسی).
کین: کینه، ره شی.
کینه: دوژمنی، ئه و دوژمنییه کو ئینسان د دلدا هه لگرت.
کینه دوژ: کینه دوژ، (کینه دوژ کوردیتره).
کینه دوژ: کینه جو، کینه هه لگر.
کینه جو: کینه تراش، هه لگرتنا کینئ.
کین ئیره ج: ئیکه ژ ئاوازیت موسیقی.
کین سیاوش: ناقتی ئاهه ننگه کیه ژ ئاهنگیت بارید.
کینه وهر: کینه دوژ، (وشه کی ئه هریمه نیه).

کینه‌وه‌ری: کینه‌وه‌زی.

کیناوه‌ری: کینه‌وه‌ری.

کینگ: قوون، وشه‌کی نه‌هریمه‌نییه.

کینه‌وه‌ری: توخه‌لکئی کیده‌ری؟

کیتپاری: کیتپایی.

کیتپایی: پاچه، که‌لله و گپیبه: «کیتپاری و چای، به‌قلاوه زهرزای - خیرا خودی دای خوتی بچه‌رینی» "نالبه‌ند".

کیتپه: کویبه، دهن، که‌له‌پاچه.

کیتک: کتک، پشیله.

کیتکا چاڭ نق: بریتیه ژ نه‌مه‌ک نه‌شناسی یی (ناکر الجمیل).

کیتسه: دبیژنه دارئی کۆتانی پیگور دکهن، کیتسه‌ییت دده‌نه به‌رمیوا، کیتسه‌کیت بۆ توتنی داره‌کی دریژه وه‌کی شه‌قله‌ی به‌لی زراقتره.

کیتچ: کیتک، که‌ک (برغوڤ).

کیتچه: رهنده‌ک، کۆچه.

کیتچکی: گری بونا ریقی ژبه‌ر کیتچان.

کیتخوا: کۆخه، کۆتخا، که‌وخو، که‌تخودا (مختار).

کیتخ: پیساتی.

کیتخمه: (۱) قوماشه‌کی زۆر جوانه: «نازک له‌تییف گه‌رده‌ن زهریف - لبسی شه‌ریف کیتخمه و قه‌دیف / مندی بو‌هخت نه‌و نیک به‌خت - ئیرو لته‌خت فه‌غفور بوو» "مه‌لای جزیری"؛ (۲) جوړه شه‌ل شه‌پکیت ده‌ستکاری زاخونه زۆر رهنگین و قه‌شه‌نگ و جوانن.

کیتیر: (۱) وهرج، سوود، دبیژن: «فلان که‌س کیتیر هاتیه»؛ (۲) کار (میران و گه‌رگه‌ری دبیژنه کارکی <کیتیر>) و (بادینان دبیژنه چه‌قوی <کیتیر>)؛ (۳) بزراقی کرمانجیا ژیری بو جهازی ته‌ناسولیبی مبری تیتته گۆتن، کیر (ذکر).

کیتیره‌تی: به‌که‌لک، سوودمه‌ند، به‌رکه‌تی، شایسته.

کیتیره: چه‌قۆ.

کیتیرک: چه‌قۆک.

کیتیره‌هاتی: <پیچه‌وانه‌ی کیتیر هاتیه> بیکه‌لک.

کیتیره‌کیتیره: قاره‌قار، زاره‌زار.

کیتیرات: قه‌ره‌قاج: «ناگری گۆت: نه‌ز مرم کیراتی گۆت: نه‌ز حازرم» "په‌ند".

کیتیرۆشک: که‌وریشک، کیتیرۆشک، کیتیرۆشک، خه‌رگوش.

کیتیرۆشکه: دبیژنه حه‌رکه‌ت و بلند و نرمیا ده‌خلی که‌سه‌که کو بهاریدا بالیدده‌ت چه‌میت و رادبیت.

کیتیری: گه‌رده‌نه‌ی چپایه.

کیتیرۆ: گه‌مئی کۆزک یان گوتیری کۆزک (تفحم).

کیتیز: گیتیز، گه‌له‌ک جورن و دبیژنه هه‌میان کیتیز، به‌لی هه‌ر نه‌وعه‌ک ناقی خوی خاس ژی هه‌به: ۱- کیتیزییخ، دبیژنی: قالدۆچه؛ ۲- کیتیزا دارسم، دبیژنی: بیستوتک؛ ۳- کیتیزا ناف باقلان دبیژنی ته‌رژا؛ ۴- کیتیزا ناف فیقی یی، دبیژنی خرشک؛ ۵- کیتیزا هندی میسه‌کی کو سۆرتاری و خالیت ره‌ش هه‌نه، دبیژنی: خالخالۆک؛ ۶- کیتیزا لوق دریژ و هشک و ره‌ق و ره‌ش، دبیژنی: قه‌واده؛ ۷- کیتیزا بالدار و رهنگ که‌سک دبیژنی: قازی بازی. و اژده‌یی کیتیز و قالدۆچه بۆفانه هه‌میان بکارتیت و لئافیستایدا دبیژنیه کیتیزی «خه‌رفشته‌ر» کو موعه‌ره‌بی وی بوویه (خنفساء) و بفارسی دبیژنی سوس یان سوسک.

کیتیش: (۱) (یان کیش): رتبا‌زگه، ره‌وش، ره‌وست، ژ «تکه‌ئیشه» یی په‌هله‌ویقه هاتیه وهرگرتن ژبه‌ره‌ندی کو دو تیپیت بیده‌نگ لپتیشیوی هه‌نه تیپا «ت» لبه‌راهیا وی د کوردی و فارسیدا تیتته هاقیتن. کیش به‌عنا شداندنا وهریسی ژی هاتیه؛ (۲) پاشگره‌که لپی هنده‌ک ناف و ئاکاران دا تیتت مه‌عنا (فاعلی یه‌تی ئستماری) چیدکه‌ت: «ئاقکیش، دارکیش، بارکیش، به‌رکیش، سه‌رکیش، وهریس کیش، کاکیش، شه‌خره‌کیش، پستی کیش».

کیتیشه: جره، دریژه پیدان، پوشبه‌که ژنک دکهنه سه‌ری خۆ.

کیتیشه‌کیش: که‌ش مه‌که‌ش، جره‌جی.

کیش کیش: جره‌جی.

کیشان: نه‌ندازه کرنا تته‌کی به‌رازووی، فه‌کیشانا تته‌کی (سحب).

کیش مه‌کیش: بکیتشه نه‌کیتشه.

کیشک: فه‌کیشک.

کیشکه: چوچک، تیقۆک (عصفور).

کیتیل: بلند، دریژ.

کیتیلی: بلندی، جی دوربای، ته‌قلیت دووربای.

کیتلاتی: بلندایی، بلنداتی، گه‌وراتی، گه‌وری.

کیتلایی: کیتلاتی، هیولا.

کیل‌ه‌فر: (۱) فرکیتیل، نه‌و که‌سه کو هه‌ر ئاخفتنه‌کی له‌هرده‌کی تینیت و ج ئاخفتنیت وی ئیکو دو ناگرن؛ (۲) نه‌و دورباره کو فری هاتیبته دورون.

کيلان: هه لکيلانا عهردئ بجوئتي، کافلان، کيلان.

کيلگه: جي کيلانتي، عهردئ بهرجوئ.

کيلي: ئه و بهره کو دادنينه سهر و بن پي قيري، بلندي.

کيليت مريان: دو بهرن ئيکي نک سهرئ گورئ و ئيکي ليني گورئ دچه قين.

کيلوانه: داريت بن سيشاندهين خاني ژ دهرقهيه.

کيلانتي: کيلوئيلانتي.

کيلوئيلانتي: بارهکه هندهک بهران برتيز کيتقله دکهن و بهران تاقيتري کانيکي پل خوشره و زوتر کيليت دهستهکا رقيب لناقديت.

کيلفهکه: ئانکو بلندکه: «گهردهن کيل: گهردهن بلند».

کيلبو: ديترنه مروف کو ددانيت وي تيت پيشي بي قيچ و مهزن بن (بهلي وشهيهکي ئه هريمه نيه).

کيلبه: (۱) ددان (وشهيهکي بهزدانیه)؛ (۲) چاچکا تهنورئ (وشهيهکي ئه هريمه نيه).

کيلبه کهفتن: ددان کهفتن.

کيلبه کهفتي: ددان کهفتي.

کيل کرن: بلند کرن.

کيله شين: ناقئ جي يهکه لمهرزئ عتراق و ئيراني سهرکه وشه نتي بازارئ شنو، بهرهکي نفيسي لدهورئ ميديا و ئاشوريان لسهر هيه.

کيلنجي: کولم، برتيه ژ تبالا بياني لتشته کيدا.

کيلنجيا ئستعماريه: (دس المستعمرين).

کيلنجوک: کيلنجي.

کيلوک: وشهيهکي ئه هريمه نيه لجن وشه يي «ژن» بوژنيت جوو و فهله و غهيري ديني ئيسلامت بکار دهن، ههروهکي لهقه بهکي بو وان ددهنه کار ئه فه تهن نئ ناڤ کوردان، يان هندهک کوردان باو بوويه ئانکوژنه فهله يان ژنه جووله که هيترا نين کورژن بن و ناقئ ژنان بو وان بهزيخن، ئه ڤ لهقه به بو وان داتراشينه کو ئه وژي تشتهکي کيتقله بوويه و گوتيني (کيل، شاخص) پاشي ئه و کيله ژي (تصغير) کرينه و گوتينه کيلوک، بهراستي وشهيهکي نه په سنده.

کيله: ته پاله.

کيله شک: بهره مهشکه.

کيتم: کهم (قليل).

کيتم کيتم: کهم کهم (تدريجا).

کيتم بون: کهم بون (نضوب).

کيتم دهنگ: کهم دهنگ (هادي).

کيتم سهر: کهم سهر، نيزيکي خلاسووني.

کيتم بريار: کيتم بهره کهت، کيتم توانا.

کيتم بهره کهت: بي بر.

کيتم بها: ئه رزان.

کيمي: کيميبي، کيماتي.

کيميبي: کيماتي.

کيماسي: بنيره کيمي.

کيمک: کيمکا هه يقئ، نه خوشيا تايئ.

کيمکا هه يقئ: ئيشه که سهر و بنئ هه يقئ تووشي مندالان دبيت و هندهک جار مه زمان ژي دگريت.

کيتم کيتمه: کيتم کيتم: «کيتما کيتم ژئ دچن و گه له کا گه له ک» "په ند".

کيتم و کورئ: کهم و کورتي.

کيماني: (۱) کيف (محفظه)، بهريک؛ (۲) کيماتي.

کيتم دهست: دهست کورت، دهست تهنگ: «کيتم خور به دايم خور به» "په ند".

کيتم بهر: کيتم بهرهم (قليل الثمر).

کيتم دين: کهم دين.

کيتم باک: بي په روا.

کيمرووي: که مرووي، رووته نک، شهرمين.

کيني: کاني، سهراوه، سهراجه شمه (راس العين).

کينا: کين، دوژمني.

کينج: بلاڤ بوونا ئيشا کولکئ بوچار دوزيت وي (سرايه).

کيندهري: بو کيشک جي؟

کيندهري: تو خه لکئ کيندهري؟

کيو: چيا، کوه.

کيوسان: کوهستان.

کيوه لان: ئه و عهردئ کو هه چيا بيت.

کيوساني: کيوساني.

کيوساني: کوهستاني، چيايي، کويستاني، کووستاني.

کيوهلي: کاولي، کابلي.

کوت: پارچه.

کوت کوت: پارچه پارچه.

کوتک: ليدان.

<p>کوچه: کۆلان.</p> <p>کوچه: بنیتره کوچکەر</p> <p>کوچه به بند: کوچه یی بن بهست، کوچه یی قیپر کری.</p> <p>کوچکدان: خانی یی کو کوچک تیدا، تهنوردان.</p> <p>کوچی: نهو عهردی ژ لهشی مرۆقی ههلبههی ژبهه زهریه قییکهفتنی.</p> <p>کوچی کوچی: ههلبههینا چهند دهرهکا ژ لهشی ژبهه کهفتنی یان زهریه خارنی.</p> <p>کوچ: کونده بو.</p> <p>کوچولو: کچکله.</p> <p>کوچک نه بدال: د ئستالاحا دهر ویش و قهلهندهران نهو مریده کو تازه چۆبه ریتزا سالک و قهلهندهران.</p> <p>کوچک: سهگ، سپه، سه، تیشکه سهگ.</p> <p>کوخک: کۆکه، کۆخه (سعال).</p> <p>کوخین: کۆخکهکی دریتژدهم.</p> <p>کوخه کوخ: کۆخه لدو کۆخه ی.</p> <p>کوخ و هوژ: کۆخینا ب هیزو دوی ئیک.</p> <p>کوخه ره شه: قورپاجه، خهند خهندوک (سعال دیک).</p> <p>کوختان: تهلی یان فاق یان خهفک یان شاقولک (مصیده).</p> <p>کودوو: کودی، قوندک، کولند، قودک، کودک.</p> <p>کودی: کولند.</p> <p>کوديله: بهچکه، تهغەر بۆ بهچکه سهگی بکارتیت.</p> <p>کودیک: کوديله.</p> <p>کودهله: کوديله.</p> <p>کودا: کوجا، کودا، (لثاقیستایی بهعنا وهخت و بهعنا جی هاتیه و لکوریدا تهنی بهعنا پرساجی یی هاتیه.</p> <p>کوپ: (۱) قور، (کور کوردیتره ژ قوری)؛ (۲) پهیمانکه بۆ ئافی د شه رعیتدا پیوسته دریتژی و پانایی و کویراتیسا وی هه ریهک سی بۆستین نهقههنگی دبیژنی: (قلتین).</p> <p>کور: کیر، بزاراچی شه بهکی چور هم هاتیه. (کور وشه یهکی سریانیبه لکوریدا گۆرین و تراشین بهسردا هاتیه و بوویه گهر)، پاشی وشه یی گهری بۆ گۆمئ ئافی بکارهاتیه بلا هه زار (قلتین) ژی بیت.</p> <p>کورت: کند، کوتاه.</p> <p>کوراف: قوراف، ئافا شیلی (کوراف کوردیتره).</p> <p>کورتوژم: دهقی گۆتنی (نص).</p>	<p>کوتهک خارن: لیدان و قوتان خارن.</p> <p>کوتل: کوتلک.</p> <p>کوتلک: کفته.</p> <p>کوتان: قوتان، لیدان، داقتان، دامه زانندن، داچه قانندن.</p> <p>کوتدان: کوتلیدان.</p> <p>کوتلیدان: حنچک لیدان.</p> <p>کوت و پر: (فناء فوری و فجائی).</p> <p>کوت و پری: لئشکادا، فهوری.</p> <p>کوت و مت: کوتان و مت بون.</p> <p>کوتمه: سهحەت نه بییت، قورپی بخۆی یان قور بته وهر بییت.</p> <p>کوتمه ی بخۆ: قورپی بخۆ، رهنگه ئەف و اههیه ژ سریانیقه هاتیبیت دبیژن: «کوتمه بریشوخ».</p> <p>کوتلدۆ: کوتل دهو.</p> <p>کوتل دهو: کوتل دۆک.</p> <p>کوتل دۆک: کوتل دهوک.</p> <p>کوتل دهوک: کفته و دۆ.</p> <p>کوت کوت: ئاخفتنا بن لیشکان کو مرۆف باش سهح نه کهت، زه مزدهمه.</p> <p>کوته کوت: گۆته گۆت، پته پت.</p> <p>کوتیل: کوتیک.</p> <p>کوتیک: کوتیک.</p> <p>کوتیلک: کوتيله.</p> <p>کوتيله: کوتیکه.</p> <p>کوتیکه: سه رباری میهر و محه به تی، فان و شان، دبیژنه مندالی ساقا و خنجیلانه.</p> <p>کوتال: کووتال.</p> <p>کووتال: کویتال، پارچه (قماش).</p> <p>کوتال فرۆش: کووتال فرۆش، پارچه فرۆش.</p> <p>کوتەر: کۆزهر.</p> <p>کوتار: کوچه یی تهنگ و سه رگرتی، کوچه یی بن بهست (ساباط).</p> <p>کوجا: ئانکو بۆ کیشک عهردی دئ چی؟ بهلی لثاقیستایی «کودا» هاتیه و لزمانی روسیدا (کودا) تیت.</p> <p>کوچ: به رهکی پری دهستی.</p> <p>کوچک: ناگردان، کوچکی ناگری (موقد).</p> <p>کوچک رهش: مشۆم، به ده بهخت.</p>
---	---

کورکوپ: قه تې، که تې، کورچ، وه تیج، بلدرچین (سمان، سلوی، سمانه).

کووپ: کوپ، کوپ.

کوراد: گیاهه کی بهاری ژ ویجاخ سیر و پیمازیه (کراث).

کوربه شه: جانداره کی نا قیه ناف ژ قه له ویا وی دهن (نباش القبور).

کورشه: نه و بهر قه لسهر یهک بوویه جه مه د و نه ستور بوی.

کورچ: نه و مریشکا ژ هیکان وه ستای و کورک بوی.

کورت: کند (قصیر).

کورتی: کندی.

کورته: کورتی.

کورته رم: رمی کورت.

کورت و کرمانجی: کرت و کوردی.

کورسوک: به چکه سه گ، لثا قیستایدا که سوگ هاتیه به عنا په ست و حه قیر. ئیزدی دبیتن کوسوک.

کورسی: نه و کو لسهر چار پیچکانه و جی روونشتنا یهک مرۆژ لسهر هه به (صندلی).

کورمه کورم: بۆله بۆل.

کورۆتن: که لۆتن، کوژتن، کوژتن.

کورزه: جه وال، «واژه بهک شه به کیه».

کورزه به کوتل: جه وال لپشت، بریتیه ژ وی که سی کو ددخل و خوارن ناف مالی نه مایه وار بیت و جه والی هه لگريت لدهین و قه ران بگه ریت به لکی چه ندهک ده خلی هه قیرانی بۆ خیزانی خۆ په یدا بکه ت.

کورپهک: (۱) ناوهند (مرکز)؛ (۲) نا قی چیا به کی کوردستانی به.

کورپه کی: مه رکه زی، له و دبیتن دمیکو دکه قیسه سه ر هیکان دا بکه ته جووجه له چکو نه و مریشک وان هیکان بۆ خۆ دکه ته چونگو (مرکز).

کورور کۆل: نه و که سه کو جی یه کی بکۆلیت و کوور داده ت یان بهوری لکاره کی قه کۆلیت (مدقق).

کورگ: جاونی ماهین.

کورده: گورد، دلیر، میترخاس، قه ومی کوردی، نه ف وشه یه بگه له ک ده مکاتان ژ لاین بیگانه یان قه هاتیه گۆتن. هه ر قه رمه ک بو بیسته ها قیجا خ کوردا بۆ خۆ نافه ک دانایه سه روان، چ بره نگی حوکم لیکنی یان داگیرکنی یان دریکا بازرگانی یی. هه ره کی که سه ک زه قیه ک هه بیت نه گه ر که ماش دبیتن زه قیا ماشا و نه گه ر که برنج دبیتن زه قیا

برنجی، نه گه ر که کونجی دبیتن زه قیا کومجیا، زه قیا توتنی، زه قیا نیسکا، زه قیا نۆکا، زه قیا باقکلان، تاد... نه فجار نه قه تو و نه قه نا قیت بۆ کوردان بدریژیا میژووی هاتینه تراشین و داتراشین و گوگرتندن بۆ میسال: سو مه ری دبیتن: گۆدی، گۆتی؛ ئاشووری و ئارامی دبیتن: گۆتی، کۆتی، کارت، کاردۆ، کاردا، کاردان، کارداک، کارداکا، کارکتان؛ ئیرانی دبیتن: کورتۆ، کورتوی، کورداها، کوردها، کوردان؛ رۆمانی دبیتن: کادۆسوی، کاردۆشوی، کاردۆخوی، کاردۆک، کاردۆکیا، کاردویکا، کوردۆکی، کاردۆکی، کارخۆی؛ نه رمه نی دبیتن: کوردوانی، کورخی، کارخی، کورتیخ، کورچخ؛ عه ره ب دبیتن: کرد، کورد، کوردی، کردی، کوغدی، کغدی، جورد، جوردی، کاردوی، باکاردا، باقاردا، کارتایا؛ روس دبیتن: قورت، قورد، قرت؛ نا قیستایه: که رتی، که رته، کاردا، که رتۆ.

کوردی: زمانی کوردی.

کوردی زمان: نه و که سه کو زمانی وی کوردی بیت.

کوردی نیژات: کوردی ره سه ن.

کوردی ره سه ن: نه سل و جنس کورد.

کوردینی: کوردیتی.

کوردایه تی: کارکن د سیاسه تی بۆ جیکرنا مافی کوردان.

کوردهواری: کوردنشین.

کوردنشین: جی کوردا و واری کوردان.

کوردستان: ولاتی کوردان.

کوردۆ: نا قی (مذکر) انه.

کوردی: نا قی (مؤنث) انه.

کوزیه ره: گۆنیش.

کوز: (۱) کوزه له؛ (۲) کوس (وشه یه کی نه هریمه نیه د تۆره فانییدا بکار نا هیت).

کوزه له: کوزه له، کووزی، کویز، کویزی، کویزه له.

کوزیلی: (۱) چلکن، چرکن، قریژی، که زیلی؛ (۲) مرۆقی کوزیدار (اشعث).

کوزگیش: چاپلوس، کوسکه ش.

کوزگیشی: چاپلوسی، کوسگیشی.

کوزرک: سۆته نی، دل سۆتن، چه شنه گیاهه کی خارنی به.

کوزرین: سۆتنا تشته کی له ندا قی ناگری.

کوزریان: کوزرین، سۆتن.

كوزراندن: سۆتتا پەرى بالندەيان لەندافى ئاگرى، كوزراندنا سەر و پىكان، كوزراندنا پەرى مېرىشكان لىسەر ئاگرى: «ئەز ژ گەرما دا كوزىم»، «دلى من ژ تىنا دا دكوزىت»، «كوزىركا ولاتى ژ ھەمىيان زىتەر» (حنىن).

كوزەر: كوزىر.

كوزوھبون: (۱) خۆفە دزىن (تملص؛ ۲) كەفتن (سقوط).

كوزەك: زۆركوژ (قتال) يان (قاتل).

كوزتن: كوشتن.

كوزتى: كوشتى (مقتول).

كوزرا: كوشيا.

كوزى: قورنەت (ركن).

كوزىن: قوزىن، قورنەت.

كوزراو: كوشتى (قتىل، مقتول) (كوشتى سفكتەرە ژ كوزراوى - ماضى استمراريە).

كوزى كوزى: سووچ (مضلع).

كوزاندن: كوژاندنەفە، فەمراندن.

كوزاندنەفە: فەكوژاندن، فەمراندن، ناگر فەمراندن، فستنه فەمراندن، شەرفەمراندن.

كوز: پاشكۆبەكە مەعنا ئسمى فاعلى ل ئسمى نەپەيدا پەيدا دكەت: «ماركوژ، بەرازكوژ، مېركوژ، كاروان كوژ، سەك كوژ و ... (كوژ كوردىتەرە ژ كوشندەى).

كوس: ئامرازى جاندارى مە يە ژ ھندەك رەسەنان وەكى ژنان، گارەش، پەز و چاربايىت دى.

كوس كيش: بىنپەرە كوزكيش.

كوس كيشى: بىنپەرە كوزكيشى.

كوستەكوست: ئاخفتنەكە كو ھندەك مرۆف لەگەل يەك و دو باخفن بەلى كەس سەح نەكەت چ دىبىژن (وشوشە).

كوسلەفس: كىسەل، كوسەل.

كوسەكوس: كوستەكوست.

كوستك: كوسر، ماندى، كەسىپەرە.

كوسر: وەستان (ارھاق).

كوسپە: تەحىنا كوئىجان ئەوى چ دۆن تىدا نەمايى و توت و پەيت بوى.

كوسكەكوسك: چاقھەلېرېنا لىشتەكى يان بۆ تىشتەكى.

كووس: كويس، مرۆفى پشت خويل بوى، خوتىكېرن (تملص)، دىبىژن: «فلان خۆ كووس - يان - كويس كرىە».

كوسەكارى: خۆگۆزىن. «ھەژار» لىتەرجمەيى «مەم و زىن» ى دا فەرموويە: «ئەم جەژنە كە دى لە كوردەوارى - زۆر پىشە باوہ كوسەكارى».

كوسك: كولى كوسك، جورە كولى يەكە كچكە ترە ژ كولى يى عادەتى رەنگى كوسك خاكىە زۆر تەمبەلە نافرېت تەنى بلۆتان دچىت تەغەر ناڤ بىسستانان و شىنكاتى يى بسەردبەت.

كوش: (۱) كوژ؛ (۲) كوشە، فس، تس.

كوشتن: (يان كوژتن) (قتل) ئەم دىبىن مەدەيى قى و اژەى ب «ش» ھاتىبە و ب «ژ» ھاتىبە، ئايا دو مەسدەر لىقېرە ھەنە: ۱- كوژيان، كوژتن؛ ۲- كوش يان كوشتن يان ھندەك دەمكات ب «ش» تىن و ھندەكژى ب «ژ» تىن لىقېرە دا ئەم دىبىن دەمكاتىت (ماضى و صىغە مبالغە و اسم مكانى و اسم فاعل و اسم مفعول) ھەمى ب «ش» تىن، وەكى: «كوش، نەكوش، كوشتى، كوشيار، كوشتارگە، كوشتار، كوشندە» و دەمكاتىت (حال و استقبالى و امر و نھى) ب «ژ» تىن وەكى: «دكوژىت، دىككوژىت، دكوژم، دىككوژم، بكوژە، نەكوژە، بلاكوژىت، كوژەك، بكوژ» يان مەسدەرى ھەر دو دەستەيان ھەر «ش» يان ھەر «ژ» يە و دەمكات بويە دوپر ھەمى چىدىن. بەلى بزاراڤى شەبەكى و ھەورامى ھەمى دەمكات يى فەرق ھەر ب «ش» تىن و ھىچ خەبەر ژ «ژ» نىنە. مە ھىقى ھەيە رۆژەك نىسٹان بسەرھەلېن.

كوشيا: ھاتە كوشتن (قتل).

كوشياى: ھاتىبە كوشتن (مقتول).

كوشتى: مقتول، بزاراڤى كرمانجيا ژىرى، كوژراو.

كوشندە: بكوژ (قتال).

كوشتار: كوشتن زۆر، زۆر كوشتن.

كوشتارگا: كوشتارگە (مذبح).

كوشتارگە: جھى كوشتار (مكان القتل و مدامج).

كوشە: كوشىن، فسىن.

كوشىن: (۱) حكاىەتا دەنگى بايە كوژ ەردەكى دەردكەفىت؛ (۲) بۆ درۆكرنى تىت: «فلانكەس كوشان دكەت [دروان دكەت]» يان «دكوشىنىت».

كوشتە كوشتە: خرخشە، كشتەكشت، دەنگى خشەخشە رىقھە چۆنىيە.

كوك: (يان كۆك): (۱) رىك، دىبىژن: «ئەفسالە ئەم گەلەك كۆكىن» يان «كوكىن»، تىر و پر و بلباس: (۲) كاھو (كەلەمى) يان خەس: (۳) كىلىپىت دوورباي.

کولاخوډی: به لخواه خودی، شه پراندنا خودی و غه زهبا خودی (طاعون).

کوله با: کولکا په چيچي، کولکا وهره مین.

کولی ته متور: کولی به که چرکه ژ کولی کوسکی مه زنتره و ژ وی ته مبه لته.

کولی عه رب: نه و کولی به به کو عه رب دخون، کولی زهره.

کولی زهره: نه و کولی به به کو به هاری خلاص دکه ت پاشی تیت و دار و رهزان لناف دبه، هم دپیژنی کولی عه رب.

کولم: کوله مسته.

کوله: رومه، دنگی گورمیتان.

کولینک: کونه که دبانی و یان هندافی ناگری شه دکهن دا بخار و دوکیتل بناسانی ژی دهر دکهن، عده ده ته ک و نیشه لینه ک یان

نیشه دهنه کی که ته وی کونی و لنافبانی قاییم که ن.

کوله کولم: گورمه گورم.

کوله هور: گورمه گورمه کی زور.

کولین: گورمینه کی، بدیف ئیک.

کولیره: کولوره، جوره ئیشه کا پیسو به لافه.

کولوره: سه و کاته نوری.

کولیه: کیلبه، خانکی ساده، کولیت.

کولکه ریس: نه و هرئ یی بکیر نه هاتیه نه گهر بریسنژی دپیژنی کولکه ریس.

کولکولی: بالنده به کن جوان به لی دوزمنی میشا هنگشینی به، سووری رهنک شه بووی.

کولب: گرانی.

کولبه وی: چاقبرسی.

کولافی: هر چاف لخوارنی، چاقبرسی (جشع).

کولوخته: کولوخه.

کولوخه: نه و عه رده کو گه له ک به لسه ر به کتری بن وه کی روه خانه ی.

کولوخ: که لله یی سه ری، ته غه ر یو که لله سر ی مرؤفان بکارتیت (جمجمه): «دهست نه هیلم نه ز ژ دینی - شویهی فه هادی

شرینی / وهر ژ به ر عشق و نه قینی - من در ی چت نه ف کولوخ» "جزیری".

کولله: نه و کتانه کو خه لک بشه فنی لهندافی خو فهددن ژ به ر پیتشوا (ناموسیه).

کولوش: فیستانه که ژ ناف ته نگ و به ره خوار دگریت.

کوکلاب: زه نه ک، تالاب (مستنقع).

کوکو: تقیرک، فاخته.

کوله: شان به سه ر (هدهد).

کوکن: کونده بو، بوم.

کول: کولک، قه رح (احول، طاعون، اباده، حرج).

کولاب: ئافگیتر، تالاو.

کولخ: ناگردان.

کوله ک: کوله که، په نجه ره.

کوله که: کولند.

کولنج: قولنج، واژه به کی بیگانه یه و کوردکاری بوویه.

کولک: برین (جرح، قرحه).

کول و جهرگ: سل، جهرگ خراب بون.

کولی: برین، کولک، جراد.

کولی کوسک: کولی به کی ته مبه ل رهنک خاکیه، هم دپیژنی کولی لوتک.

کوله ک: په نجه ره، شه پاک، «ناستانی و شه پاک و کوله ک و په نجه ره یان - دا بمسکینی و زاری تو بسوسی دبه ری» "جزیری".

کولی لوتک: کولی کوسک.

کوله نگ: کوله ک، کون (ثقبه).

کولنگ: ته فر، قازمه.

کولکن: مرؤقی پرموو، ژ چه یواناتان کو گه له ک پرکولک بیت.

کولکدار: کولکن.

کوله ک به ش: بریتیه ژ مرؤقی ترسوک.

کوله ویوا: چوکله شکین.

کولند: کدو، کودو، کیدو، کودی، کوندک، قوندک (قرع) (به لی کدو، کودو، کیدو، کیدو درستترن و راستترن ژ کوندک و قوندکی).

کولوته: کلاوگوش، کوچک، له چه ک (قبعه).

کولا حله بی: تاعوونج حله بی. دبیت (طاعون عمداس) بیت.

کولان: کولیان.

کولیان: که لین (طبخ).

کولاندن: (۱) که لاندن (صبح): (۲) کول کرن، بریندار کرن.

کول کرن: فه کولاندن.

کول و پیت: (الجرح، القرحه).

کولمزان: شه قسوتک.

کولومته: بلندترین کوپې چيايه (قمه الجبل، اعلا کل شیبیء).
کولابه ردهم: تاس کولاف، تانجی ژنکايه.
کولی خور: بریتیه ژ عه رهبان چنکه کولیا دخون.
کومر: رهنګه کی تاییه ته ژ رهنګیت ره ژوو و بریبینی، دبیتنه وی عه مه لیاتنی کومر و دبیتنه وی ره ژوو ویژی کومر.
کومر فروش: ره ژی فروش (فحام).
کوم به تال: بیتنه، بزرافتی نالبنده فرموویه: «لهوا من سعی و خه باته - هاتی کانون و شوات»، هه روه کی بوتان دبیتن: «فایده نادهت کوم به تال» چکو زماننی کوردی هنده بی توره و نه دهب نینه. نهف واژه به ژ دو پارچه یان پیکهاتیه: «کوم + به تال» پارچنی نهول کوردیه و پارچنی دوه مژی عه رهبیه ئانکو: کولافنی بی خودان یان کولافنی بی سهر، کولافنی به تال.
کوم: کولاف، هه روه کی مه پوراندی.
کومک: کولافنی کچکه. کولافنی فه قیریت ئیزدیا.
کومره ش: بیزار، نه رازی، مونکر، بریتیه ژ نه فیساننی.
کومره شی: نه فیسانی، بیزاری.
کومهک: کومهک، یارمه تی (مساعده).
کومر: ره ژوو، خه لوز.
کومر پر: نه و کسه کو کومر چی دکدهت (فحام).
کومتل: پارچه شه کر، یان پارچه کسه تهک یان بیجگه ی وان ژی.
کومیته: لیژنه (لجنه). (فرنسی)
کومبه ست: ریک خراو (منظمه).
کون: ده لاقه، کولهک، په نجه ره (ثقیه).
کونده: کونک، که قلی بزنی یان گاره شی کو گه مارکری بی ئستفاده یا ثا تیکرنی، کونک.
کونده لان: بن دین، ته خته بی کو نامانیت ناقنی دادنینه سهر.
کوندو: کونتو.
کونتو: سه نگو له، کونتوله، گولکی نیر کو عمری سالهک بیت.
کونک: کونده بی کچکه.
کوندا: زانا، دانا، پی توله قان (حکیم).
کوند: نهف واژه به د کوردیدا ب چهنده مه به ستان هاتیه: ۱- مریشک یان ههر ته بری بی کلک یان کلک کورت؛ ۲- ئارام، هیدی؛ ۳- ناهیسته، نهرم و لسه رخو؛ ۴- گران برتفه چونا کاری؛ ۵- تشتیکو نه تیر؛ ۶- که له بچه؛ ۷-

نه توند؛ ۸- می رچاک، دلیر؛ ۹- (صعوبه). نهف چهنده مه به سته د کوردیا ته په سهر بوینه مه گهر مه به سستی نه ول مایه.
کون که سپوک: کون سیخور.
کونه مشک: بریتیه ژ ته نگ و تریسکی بی: «دوینیا لی بوینه کونه مشک»، «کونه مشک لی بوینه قه به سهری»، «ثا ثا چویه کونه مشکاوی» "په ند".
کون سیخور: بنیره کون که سپوک.
کونده بو: کوند، کوکن (بوم).
کونده فسک: کوند لفسک.
کوند لفسک: کوند رفسک.
کوند رفسک: زه لام یان ژنا زیده هور که له (قزم).
کونج: کون، کنار، قورنهت (زاویه، رکن).
کونجی: کونجه د (سمسم).
کونجوزک: سیددانک، بریتیه ژ که سه کی به رسینگا ئیکنی یان کاره کی بگریت و به ردهت کو بشازادی بگونجیت و برتفه بیجیت.
کونه یا: هندهک خالیاتینه لچیا ی بازنی دهر دکه فیت، بریتیه ژ مرؤقی دروزن و مه دحو و فرکیل.
کونجشک: تیشوک (عصفور).
کونپانی: (شرکه) (نه کوردیه). به لی نیزیکی وشه کا کوردیه ده ما دبیتن (نهفه چ قومپانیه هون دکهن) ئانکو نهفه چ کومبونه هون دکهن، نهف واژا کومپانی سهری وی ب(کو) ده ست پچ دکه ت نهف کویه بو کومنی (جمع) تیتته کار ئینان.
کوناد: خودی بکه ت.
کوناره نگ: مه رزه قان (حاکم، وال).
کونورک: نهف واژه به دو مه عنایان ددهت: ۱- بو داره کی ژ سهرقه دوتا و ژ بنقه یهک تا و ئه ستوریا وی هندی ده سته که شه نه یه ئه ستری و درک و کنار یان دکه نه نا ف دوتایا وی کور دا ئه ستریان پچ نه قلی سهر بیستانان دکهن وان ئه ستریان دکه نه تان؛ ۲- کنورک بو کومه له کی یان چهنده کی ژ ئستیریان بکار تیت، لقی مه عنای مه به سستی مزاحمی دگه ینیت، کورد دبیتن: «ما تو کونورکی سهری منی؟»
کون به فر: یه خچال، چاله به فر، کونه به فر.

درست دکهن برهنگه کی خړ و خړ وه کی ئاقایی یه کی بیبان
 بشه قی په ز تیدا دنقیت. ئه و ژئ ییک هاتیه ژ گو+تان.
کۆتهک: خورتی، سته م، لیدان، دارکاری (تعدی).
کۆتهکی: سته مکرن، ته عه دایی کرن.
کۆتەل: (۱) بیړئ ناشی بزارا قی کرمانجیا ژۆری؛ (۲) نیشاندانا
 جل و بهرگ و چه کی مری بۆ پورسه که ران. لهنده ک جهیت
 کورده واری عه ده ته ک هه یه ئه گهر مرۆقه کی مه زن و بهرکه تی
 بمریت لروژتیت پورسه و تازیدا جلکیت وی لماهینه کی دکهن
 و ههر وهرهنگ قه نگ فیشه کی وی ژئ لقه ربووسا زینی گیر
 دکهن و ژنک بی دبیرن و دلاوینه شه. دبیرنه قی دۆخی
 «کۆتەل». "مهوله وی" فه رمویه: «په نهانن سیمای سیمین
 واره که ت - شیوه ی کۆتەلەن یادگار ه که ت».
کۆتخه: قورمه دار، کۆلیدار.
کۆتخه ی جهه فی: بریتیه ژ پیره مپیری گه له ک عمردریژ کومالوی
 ژئ بیزاربوی و ژه بهر هندئ قی وشه یی ئه هریمه نی بۆ وی
 بکارتین.
کۆتیه: بنیره کۆتخه.
کۆتی: هیستیم چه ره ک، فریدایی پاشی شه جون و کراندنی،
 په ست. کورت (قزم).
کۆتیره ن: کۆتره ن.
کۆتیره ن: ئه و که سه کوشوین بیده ران دمالیت ژ بۆ په پیداکرنا
 چه ند دانه وپله یه کی.
کۆتی: ناقه لئا ئ ئیزدیان بۆ ژنان، کورت (قزم، من اسماء
 الاناث).
کۆتری نامه بهر: جوړه کۆتره که بهر تیا جینگه ی په یکی دگرت،
 بوژه د دۆخی جه نگیدا.
کۆتن: کروژتن، کروژتن، قرتاندن.
کۆچکه ر: راحل، رحاله، بارکه ر، کوچه ر.
کۆچ: (۱) بیشاخ (قاعده)؛ (۲) بارکرن (رحله).
کۆچاپری: سه نگره ریت پری.
کۆچکرن: بارکرن، مشه ختبون، روپلاندن و که زخه کرنا داری.
کۆچ کردن: کۆچ کرن، مشه ختبون، برین و که زاختنا تا و شاخیت
 داری.
کۆچی دو مایی: بارکرن ئیکجاری، مرن.
کۆچی: مشه ختی.
کۆچه ک: پله یه کی روحانیه نک ئیزدیان مه عنا (ملهم) یان

کون بیٹھ: کونا تاریک، بن بیٹھ: «چی کچا ئه ز چومه دوورا
 شوو بمن ناکه ی؟ گۆت نه خیر - پا مژی ئه فرۆکه وئقه بۆچنه
 کون بیٹھ و چال».
کوندر: جهوی یه کی بیین خو شه ده می دکهنه سه ر ناگری بیته کی
 زیده خهوش دده ت.
کوندورۆمی: به نیشستی کوردیه کو دبیرنی (مصطلکی) یان
 بنیسته کی دیه.
کوندرو: نا قی وه زبری (ضحا ک) یه.
کونجار: کوسپه، کوسپه یی کونجیان.
کوندوز: (۱) ئه سلای وی (که ن دژ) ه، قه لاته کی که قنه،
 به هوه کی که قنه، نا قی شاره کیه فره یدونی ئا قاکربو؛ (۲)
 نا قی تاری شه قی تیلچا فه هنده ک دبیرن قوندوس.
کونهور: دهنگی بروسکه ی (رعد).
کۆگه: کۆر، په لاته مان، نیشته گه، مه جلس، مه حشه ر.
کۆ: (۱) شین؛ (۲) کۆمه ل؛ (۳) بۆ کیده ری؟
کۆبون: کۆم بوون بۆ کاره کی.
کۆبوونه وه: خربوون، گردبو نه شه.
کۆب: جام (قدح).
کۆب: پۆپن چیا ی، باده.
کۆپال: گوپال، بریتیه ژ تشتی خوار. ئه ث واژه پیک هاتیه ژ
 گو = جانه وهر، گا، گاو. لگه ل په یفا پال = ها ژوتن، نا ژوتن.
کۆپه لین: کۆپه لان، ژ ئامرازئ جۆتیه.
کۆپه لان: تشته که ده می جۆتکرنی یان جه نجه رکرنی دادینه سه ر
 مه لی دواران پیکهاتیه ژ پارچه تاتی یه کی دریتی
 ئه ستوونی، خړ.
کۆبون: (بطاقیه) (نه کوردیه).
کۆت: دهرگه فان، نیگه هبان، که له بچه، ئه ث وشه یه کی زازایی
 یه.
کۆتک: کۆد (قدح).
کۆتکی: کولکه کی پیسه و چاره کرنا وی زه حمه ته.
کۆتر: که فۆک، که فته ر، کافته ر، که بوتهر (حمامه).
کۆتان: جوړه جۆتکرنه کی بچه رخه (دائری) به هوی شه ش
 گامیشان و گایه کی هه ر لدۆرا زه قی یی دزقن هه تا عه ردئ
 خلاس دکهن له و دبیرنی کۆتان چکوچه رخینا وی (مدور) ه
 وه کی کۆتانا په زی یه. ئه م دشین بیئینه تراکتوریتی کۆتان
 و کۆتانی په زی جی یه که ها قینی بۆ په زی ژ کیتته و داران

كۆدەچى: ئەو مەئمۇر بون كودھاتنە كودەستاندىن، باجگير.
كۆدەدەر: باجدەر.
كۆدۆ: ئەو كەسە كوپشتا ۋى كويس بوى، ناقتى زەلامان زى ھاتىبە.
كۆد: ترارنى دارى.
كۆدك: ترارنى دارى كچكەلە.
كۆر: نابىنا، ئەو كەسە كوپچاقىت ۋى عەبىدار بن و چ نەبىنىت، كۆرت، چال، «كۆر» درستتر و كوردىترە ژ «كور» يان «كوتىر» ى، دلکۆرە ۋاژەبەكى موشترەكە دناف كوردى و فارسىدا.
كۆركىن: كۆرەكىن، كۆرت كىرن.
كۆردل: برىتىبە ژ مرۆقتى بى (بصيرە).
كۆزىھى: كۆزىھى.
كۆزىھى: ئانكو كورابت دابىت، كۆرەبى.
كۆزكۆرە: كۆلارە.
كۆزكۆرەنە: برىتىبە ژ كاركرنا بى (تفكر) (تقليد اعمى).
كۆرت: قۆرت (حفرە).
كۆزى زانىيارى: جىگە و كومەلى زانست (مجمع العلمى).
كۆزى گدىان: دىوانا ئەوباش و پەستان (مجمع الساقطين).
كۆز: مەيدان، گورەپان (ساحە).
كۆرەۋەرى: لىبەزەبى (بدعە، مشكل، تحير).
كۆرەدەر: شىف ھشك.
كۆرەرى: رىكا نەئاشكرا.
كۆرەخانە: نەخوشخانا كۆرەپان.
كۆرتايى: جى نزم و كۆرت، عەردى پەست.
كۆرنان: نان كۆز، قەلس، عەفيس.
كۆرتىخ: گۆرتىخە.
كۆرتىخە: لايىن پشتقە لىن جى پشتىبىن گرىدانى.
كۆردلى: بى ھش و بىرى.
كۆرتايى: قولى.
كۆرەمار: جورە ماركى بى ژەحرە كرم و مېش و ھەشەراتان دخۆت، بەلى چەشەك ھەبە گەلە بۆھەرە. برىتىبە ژ مرۆقتى مۆدى و پشت شىن (لئىم).
كۆزىھە: مندالى تازە ھاتىبە دونىايى.
كۆرۈش: ناقتى ۋى بى درست «ناگرا داد» ھ ئانكو ناگرتى ئەودايە. ماد ب دەستى كوروشى شەكەستان.

(متنبى) ھەدگىت كۆچەك ژ فەقىرى كىتمترە، ژبۆرە مرۆقان بلندتر، دبىت ئەف ۋاژە لىك داي بىت لدو پەيقتان گو=گوتن پەيقت، + چاك=باش، ئانكو خوداننى گوتنىت چاك، عربىقى توركا، عربىقى مصرىا.
كۆچك: كولا وگۆش، كولۆتە، مېقتان خانەبىن كۆخايى گوندى.
كۆچان: قوچان (سندالملك) (ت،ك).
كۆچۆ: سەگ. كچكوك، ئەى بچوك، باژىترەكى ل دەشەرا خوراسانى.
كۆچ كۆچ: گازى كرنا سەبە.
كۆچى: بىتپە كۆچو (من اسماء الذكور عند اليزيديين).
كۆچەر: (بدوى) رەنگە ئەف وشەبە ژ دو ۋاژەپان پىكھاتىبىت: «كۆھ + چەر» ئانكو چەرىن، يان «كۆز + چەر» ئانكو پاون چەرىن يان «كۆچ + كەر». ئان كو = چىا + چەر، جدراندىن.
كۆچەرى: بونا ئىكى بە كۆچەر، ژيانا كۆچەراتى بى.
كۆچەراتى: كۆچەرى.
كۆچەرىن: كۆھ جەرىن، كۆز چەرىن.
كۆچەركانى: كۆچەركى (تسىب).
كۆچەركى: برىتىبە ژ بى (نظامى) و بى ياسايى و پەستى و ھەر يەك بسەرى خۆ.
كۆچاندن: كۆچ پىكرن، دانەبار كىرن، دەرىخستان.
كۆچىون: كۆچ كىرن، رەوانەبونا كۆمەلەكى مرۆقان ژىەك شارپان، ناحىەكى بۆ شار و ناحىەبەكىدى بىنەتا نىشتەجى بونا ئىكجارى لوى جىدا.
كۆچ پىكرن: مەشەخت كىرن.
كۆچەك: كاتەكەكى ترى، تلمسك (خصله من العنب).
كۆخ: خانى بىن سادە و بى پەنجەرە خانى يەكە كو شاۋەر ز ناڤ رەزى، يان بىستانى بۆ چەند ھەيقتەكى درست دكەن.
كۆخە: سعال، مختار، كۆمەلە بەر.
كۆخەرەشە: قورباجە، سىياسولفە (سعال دىكى).
كۆخەكۆخ: كۆخە لدوو كۆخەى.
كۆخىن: كۆخىنا مستەمر.
كۆخ و ھۆز: كۆخىنا بدىف ئىك، ئان كوچكا تەر (بىلغم).
كۆدەر: تەنىشتا چىاي.
كۆدەرى: پارچەبەكى سفت و گەرمە ژناڤ دا مەخمەلىبە.
كۆدە: باجەك بوو لسەر پەزى لسەردەمى عوسمانىان (ت،ك).

ئەگەر زىدە بىكەلىتە تىبىر بىبىت، ئەو تىشتى بەدقنى مررقى قە بنوسىت.

كۆسە: مررقى كىم موو لردىنا وى، برىتتە ژ مررقى خاپىنۆك: «كۆسەى ژ چونسەى چىتتەرە» "پەند"، (عەرەبكارى بووئە بۆ [كوسج] ى).

كۆسەوھى: كۆسەبووك.

كۆسەبووك: كۆسەبووك. ئەف ئاقە بۆمە ژ زەمانى باستانىقە ماىە چەندانكو نە لىجى خۆ تىتتە كرن.

كۆسەبەرنىش: كۆسە بەرنىش، كۆسەبووك.

كۆسەبەرنىش: ئىك ژ دەستوروت نەرۈزى ئەقە بوو:

مررقەكى حەنەكران و يارىكەر و ترانەچى دا سەر و چاقى خۆرەنگ كەت برەنگەكى پىكەنى و جلكىت عەجىب غەرىب كەتە بەرخۆ و سوارى كەرەكى بىت و لكۆلانان گەرىت و گۆرانىت پىكەنەن بەدنگەكى بۆلبۆلى بىشوت و ئىكىدى ژ ئاقشەنگى پىدا خۆكەتە كەر و ھىدەك جۆرە ھەلپەركى دكرن. ئەف كۆسەبەرنىش لزمەننى ساسانىان بوو ژبەر ھىدى وشەيى كۆسەبووك يان كوسەوھى ھەر ماىە و نەمرىە. بەلى نەھۆ تەننى لدەمى باران نەھاتنى قەرەچ بىكارتىن (تەماشى [جىشئەى ئىران باستان] ى بىكەن، لاپەرى ۲۸).

كۆش: دامەن، دەھمەن (حىض) برىتتە ژ شەرمەگەھى مررقان و بىتايىت ئى ژتان، دامەن، دەھمەن.

كۆشىن: تىكۆشىن، خەبات كرن (سەى).

كۆشك: ھاتتە عەرەبكارى كرن بۆ (جوسق، قىصر)، ئاقاھىيا مەزن و بلىد، مېوانخانە، ئاقاھىيا ئاق باغى و دەرئەى بازىرى.

كۆشش: خەبات (سەى).

كۆشەكۆش: برىتتە ژ زەھفى و زۆرى و گەلەكى يى.

كۆشەند لىنەرە تەلاش: (اجتھاد، سەى).

كۆشىار: ئاقى حەكىمەكىە كو (ابن سىنا) شاگردى وى بوو، خەلكى گىلاننى بە.

كۆشا: خەباتكەر، كۆشا. (صفە مشبەھ) يە وەكى: غارا، زانان، ئازا، بىنا، خۆرا.

كۆف: كوندەبو، كىو، چىا.

كۆفى: ئەو تىشتە كو خانم دكەنە سەرى خۆ.

كۆفى خار: برىتتە ژ ئەو ژنك و كۆفى يى خۆ بۆ جوانى يى كەچ

دكەن. مامىزا دەشتا خەتارنى كوفى خوارا كى يى تو

ئەز مرم بەر رەقسا گوھارا گل ھنارا كى يى تو

كۆرەوار: كۆلەوار، وارى وىرانىبووى، مال كاول، بىوار و وەلات.

كۆز: پاوان، چەروان جى يەكى تايىتەى بە كارو بەرخىت ساقا دكەنى (مرعى).

كۆزخۆر: كۆزچەرىن.

كۆزچەرىن: كۆچەر، كوچكەر.

كۆزكرن: راھاژۆتتا كار و بەرخان بۆ ئاق كۆزكاوان، ئابلۇقەدان.

كۆزكا كار و پەرخان: جى يەكى تايىتەى لىن كوئىنى يان لىن خانى دى چىقەكى يان تانەكى تىوەرەكەن و قەبىر بۆ كاراك و بەرخىت ساقا و دىبىزى كۆزك.

كۆزەر: ئەو گولى و كا و كۆتەر و كايى زقرە كو ھىدەك گولى و دان تىدا ماى.

كۆزەر كوت: كوتكەكە ژ دارى كۆزەرى پى دقوتن دا ئەو گولى ھوور بىن، برىتتە ژ كوتەكدانا كەسەكى.

كۆزەر كوت: كۆزەر كوت، برىتتە ژ داركارى كون.

كۆزەر ك: كوزىرك، گىيايەكى بەھارىە بەلك درىژ و كوزقر بىكەلاندى دىخۆن.

كۆزىرى: پىرەمىرى خرفىوى.

كۆزىك: خۆشەقى، عەزىز، تەغەر بۆ مندالى ساقا بىكار دىبەن، رۆلە، بەردل.

كۆز: (۱) ھەسەلە، سىقلدان، گوھىشك؛ (۲) پاشگرەكە مەعنا ئاقى بىكەرى ددەت وەكى: ھەستى كۆز.

كۆزىن: كراندن، قرتاندن.

كۆزىتن: كۆزىن، كۆتن.

كۆزە: كەرى سىپى (ھمار ابىض).

كۆس: (۱) دھۆل، دھۆلا ھەرى؛ (۲) فاجعە (عەرەبكارى بووئە).

كۆس كرن: كۆچ كرن.

كۆس كەفتى: مال وىران، مال وىران بوى، كۆسەر كەفتى.

كۆست كەفتى: ئانكو مالا تە وىران بىت، كەس و كارىت تە بىرن.

كۆسەر: بەردىوار، بىن قالچە، بىن سىقاندە، كۆلان، ماپىنا دوو چىا.

كۆستەك: بەند سەعت.

كۆسپ: كۆسپە (فخ، حفرە).

كۆسپە: ئاستەنگ، برىتتە ژ مشكل و تەنگ و چەلەمەى. خارن

كۆفېك: ئەو پۆيىنە يەككە لىنىيە كەسكىنىڭ سەرى ھەندەك بالىدە يان ھەيە
 ۋە شەنە بىسەرى.

كۆفك: كۆك (قىمەت).

كۆفتە: مەندى، بادىيانا دېيىش كەسكى: «ئەز كەسكى بويە: مەندى
 بويە».

كۆفل: (۱) كۆتۈرۈش ھەركىتى ئىستىور، قورمەدار؛ (۲) ئاقى
 گۈندەكى كوردانە لىنىيە (دۆسكى).

كۆفلەك: كۆفل.

كۆفك: كۆفك (قىمەت).

كۆكەل: كەلى كىشى، مېرخاس.

كۆك: (۱) مالىيە، قەلەۋ، جۈن، رىك و پىك. "جىزىرى"
 ھەرمۇيە: «مەن ئاھ ۋەستە وان غونچە يان - كۆك و
 كۇبارىن چەمبەرى؛ (۲) ھەرگە قان و مەرقى پاشايان.
 لىقىرە دا ديارە كۇ مەرقى و ھەقائىت مەزنان و ئاغايان و
 پاشايان و ھەمىشە يىت گەورە مەرقى ھەردەم پىكھاتى و
 تىرلىس و راپىچ بويە ۋە ھەندى ۋە ۋە پىك «كۆك» يى بۆ
 كەسكى تىرلىك و پۆشە بىكارىن. كۆك بۆ كىلىيىت
 دووربارى ۋە تىت.

كۆكە: بىزارلىق سىلمەنى و پىشەرى دېيىش كەسكى پەنىرى.
 كۆكە بىزارلىق ئاقكۇر و ھەرمە قىلۇبى دېيىش كۆكە
 (سەل).

كۆكە كۆك: كۆكە كۆك.

كۆكەر: كۆم كەرا (جامە).

كۆكۈر: كۆم كۈر، خۇرۇن (جەم).

كۆكە: ھەدە، گۈلۈپت دەزبان.

كۆكەر ھە: خەندە كۆكە، سىياسۇرە (سەل دىكى).

كۆكۈز: جۆرە قوماشەكى نەرم و نازكە.

كۆكە: گۆرستان، زەمان (مەش).

كۆگا: گۈر، گۈر، خەرمەن (تەل). "مەولەۋى" ھەرمۇيە:
 «شەراھى كىرە نارى مەھجۇرى - كەردەۋە غۇبار كۆگى
 سەبۇرى».

كۆل: (۱) پىشە، ئەو تىشە كۇ مەرقى ھەلدگىت؛ (۲) بىزنا
 بىشەخ، كۆچ؛ (۳) پاشگەرە مەنا پىشە ۋە دەتە فاعلى
 ئاقى، ۋەكى: بىر كۆل، جۆكۆل، ھەردكۆل، رەزكۆل، ئاخكۆل.

كۆلىت: كۆلىتە.

كۆلىتە: ھىلىنا مېرىشكا، جى يەكە بۆسەگى دىست دكەن،
 بىرىتە ۋە خانى يەكى گەلەك سادە و ھەرنەكەتى و ھىچ.

كۆلىت: بالا، كەلى، كەل (ھام).

كۆلە: ھەردە، بەندە، بەنى، ۋە ھەكى ئەھمىيە.

كۆلەيى: كۆلەتى، ھەردەيى، بەندەيى.

كۆلەتى: بەندەيى، بەنىياتى، ھەردەيى.

كۆلەبەند: مەرقى بويە كۆلە و بەند بويە.

كۆلەبەندى: كۆلەيى، بىكۆلەتى، پىشە گىدايى.

كۆلەن: كۆلان، قەكۆلان (ھە).

كۆلەمستە: مەستە كۆلە.

كۆلەگە: دىرەگە، ئەستون.

كۆلەدان: پىشەدان، رەقىن، ۋەردانان.

كۆلەدان: خۇرۇن، ۋە نەدانان (شەت).

كۆلەدەر: خۇرۇتى.

كۆلەكە تىرەنە: قامۇسەكى كوردى ۋە دانانا مە ۋەستە گىتى
 مۇكرىنى، ھەم دېيىش كەسكى و سۆرى ۋە.

كۆلەرە: كۆرۈرە.

كۆلىسك: جۆرەكى كىرەكە كەفكەت دارى پىشە ۋەرىن.

كۆلەك: بارۋە.

كۆلەكە مەلا: نىش مەلا.

كۆلەكە ھەكىم: دوكتۇر نىش دوكتۇر. شاعىرى شەبەكى
 ھەرمۇيە: «كۆلەكە مەلا دىن مەبەر - كۆلەكە ھەكىم جان
 مەبەر» "پەند".

كۆلىنك: بىرە كۆلىسك.

كۆلەۋار: كۆرەۋار.

كۆلەدار: كەلەگا (سەمە).

كۆلك: ئامانچ (ھەد).

كۆلى: كولى، كىۋەلى، تىرەيەكن ۋە ھەندىان ئەۋىت مەقامىت ۋە
 ھەلپەرىكى كەرسەردەمى بەھرام گورى ھاتنە ئىترانى بى
 لانھ و كاشانە، تەنە كارى وان لەۋجى و لەۋجى گەريانە،
 سەرشەقەت وان خۇلەراق و توركىيە و سۈرى يە ۋە
 دايبە.

كۆم: كۆمەل.

كۆمەل: كۆمە.

كۆمە: (۱) ئەف ۋە شەيە ھاتىيە ۋە رگرتن ۋە كۆمە ۋە ۋە ۋە ئەۋى ئەۋ
 گىيايە ۋە شىنكاتى كۆلىك دتالىيەن لىۋرا بركى ئاقى؛ (۲)
 كۆخ كچكەلە كۆ نىچىرقان و بىستانە قان بۆ خۇر دار و
 دەغلان بىشەۋىيەكى ۋەختى دىست دكەن.

کۆم: جیزی دهللی یان کۆما بهران یان کۆما مروّشان یان هر جمع و کۆمهک ژ هر تشته کی.

کۆم کرن: خرکرن.

کۆم بوون: گرد بوون، خرپوون.

کۆم بهفر: چاله بهفر، کۆمهله بهفری دکه نه چاله کن، (کۆم بهفر درستتره ژ کون بهفری و مه عنادارتره).

کۆمیته: لیژنه یه کی کچکه ی چهند که سیه ژلای گرووه کی یان حیزه کیشه تیتته دامه زانندن هه تا ب هندهک کاران رابن.

کۆم: کومر، ده ژوی.

کۆمشهل: کۆمه، ئەو گیا و شینکاتینه کو لدۆزی برکا ئاخی یان ده ره کی دی لیکنالیای، قومشهل.

کۆمهک: هاری کرن (مساعده).

کۆمهک کردن: یارمه تی دان.

کۆمه کدان: کۆمهک کرن.

کۆمۆ: پشت کویس.

کۆم بهست: (منظمه).

کۆمیسسیون: مزده که (اجره) دهلال وهرده گریت بهرام بهری وئ تشتیکو دفرو شیت ژ کالای (نه کوردییه).

کۆن: که فن، ره شمال.

کۆنه: بناف سالقه چۆبی، لباس یان تشته کیدی (مستعمل).

کۆنه میتر: کاله میتر (کهیل).

کۆنه ژن: ژنا کۆنه بووی و بناقسالقه چۆبی.

کۆنکریت: سمنت و ئاسن (مسلح) (نه کوردیه).

کۆنگره: کۆم بهست (مؤقر).

کۆ: کیشه؟

کۆه: چیا (جبل).

کۆهستان: کۆهسار.

کۆهسار: عهردی چیا بی (الأرض الجبلیه).

کۆهی: کیشی، کۆفی.

کۆهین: وهک چیا.

کۆههج: کۆهیج.

کۆهیج: (زعزور). وشه یه که د بنه رت دا کوهه ج بو، پاشی گۆزین و ته حویر و دهستکاری بهردا هاتیه بوویه کۆهیج، پاشی بدریژیا زهسانی بوویه کوهیژ چکوو «ج» و «ژ» نیتزیک ئیکن، پاشی «ژ» بو «ش» و بوویه کۆهیش. دیاره «ک» لدوو ما هیبا وئ بحکمی تهسغیری پهیدا بوویه و بو

کۆهیشک: ژهر دهردی نه نفیساندنی «ک» بوویه «گ» بو گوهیشک، پاشی بوویه گوهیشک و لهندهک زاراغان دا بویه گیتوژ، دیار بوو کو کوهیژ ژ هه میان نیتزیکتری ئەسلیه و کوردیتیره، چکۆ ئەسلی وشه ی کۆهه ج «کۆهیج» ه و لفارسیدا کوژ هاتیه.

کۆی: رهندهک (محلله).

کۆیله: بهنده، بهرده، بهنی، عهبد.

کۆیله بی: کۆیله تی.

کۆیله تی: بهنده بی، بهرده گی.

کۆیک: (۱) دژ (صعب)؛ (۲) ناخی گونده کی کوردانه لکوردستانا عیراقتی (موسل).

کۆیان: فعلا وی مه کۆیۆ بۆ غائبی تیتت ههروه سا کو وانژی تیتت به عننا چه قانندن، قوتانا خوریکی، قوتانا سنگی، قوتانا ئالای. کۆیان و کۆوان ههردو درستی د هه ورامی و شه به کیدا. "مهوله وی" فهرموویه: «موطن اصلیت نه خاتر لوان - میخ مویه تت نهرووی خاک کۆوان».

که: دهنگ، دهنگی هیدی، چیه.

کهی: کرمزی (بطوله).

کهپ کرن: کرکرن، ههتا دهنگی هیدی ژ لیبرانندن.

کهپریت: ماده یه کی خۆشه هله، خۆش ناگره، ناگره (کوردکاری بوویه، لاتینی یه نه عه ره بی و نه کوردی یه).

کتری: کتلی (ابریق نحاسی).

کتلی: بنیتره کتری.

کتر: گیایه کی بهاری و هاقینیه کاغهزی ژئی درست دکه ن.

کترین: لسه ریهک ئەستوربون، پهنگیان (حشد).

کتراندن: لسه ریهک ئەستورکرن، راگرتن، پهنگاندن.

کتان: پارچه یه کی سپیه، ته نکه، نازکه ژ په مبهوی چنډیبت.

کت: کهت، پشیله، که تک.

کت و جۆتانن: یاری یه کی مندالانه یه.

کتک: پشیله، هاتیه عه ره بکاری کرن بۆ (قط) ی: «کتکه ره شه میقاندار یه یک شهف خۆشه» «په ند»، دبیتن: کتکا چاقنق [بیتوه فا].

کچ: کهچ، دۆت، قیز، که نیک، کناچۆ، کیژ، دوتهر.

کچینی: ده مّ جاحیلیا کچن (بکاره).

کچۆل: تهسغیرا کچن، کچه جوان، هه لپه رین د ناف دهواتنی دا.

کچک: تهسغیرا کچن، کچه جوان.

کۆم: جیزی دهللی یان کۆما بهران یان کۆما مروّشان یان هر جمع و کۆمهک ژ هر تشته کی.

کۆم کرن: خرکرن.

کۆم بوون: گرد بوون، خرپوون.

کۆم بهفر: چاله بهفر، کۆمهله بهفری دکه نه چاله کن، (کۆم بهفر درستتره ژ کون بهفری و مه عنادارتره).

کۆمیته: لیژنه یه کی کچکه ی چهند که سیه ژلای گرووه کی یان حیزه کیشه تیتته دامه زانندن هه تا ب هندهک کاران رابن.

کۆم: کومر، ده ژوی.

کۆمشهل: کۆمه، ئەو گیا و شینکاتینه کو لدۆزی برکا ئاخی یان ده ره کی دی لیکنالیای، قومشهل.

کۆمهک: هاری کرن (مساعده).

کۆمهک کردن: یارمه تی دان.

کۆمه کدان: کۆمهک کرن.

کۆمۆ: پشت کویس.

کۆم بهست: (منظمه).

کۆمیسسیون: مزده که (اجره) دهلال وهرده گریت بهرام بهری وئ تشتیکو دفرو شیت ژ کالای (نه کوردییه).

کۆن: که فن، ره شمال.

کۆنه: بناف سالقه چۆبی، لباس یان تشته کیدی (مستعمل).

کۆنه میتر: کاله میتر (کهیل).

کۆنه ژن: ژنا کۆنه بووی و بناقسالقه چۆبی.

کۆنکریت: سمنت و ئاسن (مسلح) (نه کوردیه).

کۆنگره: کۆم بهست (مؤقر).

کۆ: کیشه؟

کۆه: چیا (جبل).

کۆهستان: کۆهسار.

کۆهسار: عهردی چیا بی (الأرض الجبلیه).

کۆهی: کیشی، کۆفی.

کۆهین: وهک چیا.

کۆههج: کۆهیج.

کۆهیج: (زعزور). وشه یه که د بنه رت دا کوهه ج بو، پاشی گۆزین و ته حویر و دهستکاری بهردا هاتیه بوویه کۆهیج، پاشی بدریژیا زهسانی بوویه کوهیژ چکوو «ج» و «ژ» نیتزیک ئیکن، پاشی «ژ» بو «ش» و بوویه کۆهیش. دیاره «ک» لدوو ما هیبا وئ بحکمی تهسغیری پهیدا بوویه و بو

کچکھ: کچکڅوکه.

کچکڅوکه: کچکھله.

کچکھله: ټټ و شهبانه ته سغیرا ته سغیری دگه هیښ. قه نجه لقیږه ټټ لم لسهر ته سغیرا کوردی باخځین: ته سغیر به هوئی «ک» بدووماهییا ناڅی په پيدا دبیت به لی دڅیت څیږی بیږین کو هه می کاف لدووماهییا ناڅی ته سغیری نیښن و بو ته سغیری ناگوځین، چکو «ک» لدووماهییا ناڅی لسهر چهند مه به ستانه: ۱- بو دلڅقانی و میهر و فیان، وه کی: کچکڅوکه، کوچولوک: «ژنکیت کوردان دامان پاکن»، «ژنکیت پیغه مبه ری دایکیت مسلمانان»، «بابکټ من ټه ز بناز داری بخودان کرم»، «من لدارئ دونیایی کورکه ک هه یه و ټه ز وی بروحا خو نادم»: ۲- بو سڅکی بی (ته حقیری)، وه کی: سه رکیت سته مکاران دڅیت بیښه پان کرن»، «ټټ خانیک به سی منه و په نجه رکه ک ژی تیدا هه یه»، «سویتالکیت فی ده می بکیر چکاری نا هیښ، سه رکړینک»: ۳- بو ته سغیری، وه کی: شه لک، که فنک، سخرک، چوچه لک، که په نک، گوره ک، تیلک، جه رک: «نانکی خو بخو بناڅی و مننه تا خه لکن پافئ».

کچکھ بی: کچکاتی.

کچکاتی: ده وری مندالی بی.

کچ مام: دوت مام.

کچ خال: دوت خال.

کچ مه ت: دوت مه ت.

کچ کچ: کچکچه.

کچکچه: وشه یه که چیل و گولټی پی دهاژون.

کڅ: (۱) بجه عنا ټټ تشته پیسه (بفارسى و بعهره بی ژى بکاره اتیه): (۲) ناڅی دهنگه کیه کو مروڅی بکوڅیت تیت، بو دهنگن که نین ژى هاتیه.

کڅه: ټټ تشته پیسه ژى دور به، واژه که بو مندالان تیتته گوتن.

کڅمیته: نارئ دور و پشتی ناشی.

کڅتان: کوڅتان.

کڅو: کودی، کولند.

کڅویا: شوریا بی کولند تیدابیت.

کڅوخ: چه مام، گهرماڅ، گهرماڅه.

کڅوانه: کرمه که ناڅ ربڅکیت نادمیزادی په پيدا دبیت و گه له ک دریڅه (الدوده الوحیده).

کدی: کولند (قرع).

کرفه: (وحی، برکت، ارهاص، هاتف، نداء الوحی) لثاڅیستایی، کرفه بجه عنا پاداشته، سروش، چیدبیت کریف یان کریف لزاراڅی ټیزدیان به و مه عنا یه بیت.

کرفه نادیار: دهنگن غه بیی، سروش (هاتف الغیب).

کریف: کریف، هه قال، کریفی خونئ لجه م ټیزدیا.

کریف: د کوردیدا بجه عنا دوست هاتیه.

کریفاتی: کریفاتی، کریفی.

کریفاتی: دوستی.

کریفی: کریفاتی، ټټ وشه یه (کریف، کریف) ره نجه ژ ریشه ی (کرفه) بی ټاڅیستایی بیت کو بجه عنا (ثواب) و پاداشت و قه نجی و چاکى و بهرکه ت هاتیه.

کریفی خوونی: دوستیا خوونی. کریفی خوونی نک ټیزدیان دبیتنه وی مسلمانیکو کابرایئ ټیزدی کورئ خو لکڅشا مسلمانه کی چوکړ (سونه ت) بکه ت.

کریفو: ټی دوستو.

کړیت: ناشرین، فهیت (قبیح).

کړیتی: فهیتی، ناشرینی.

کړیت کرن: فهیت کرن.

کړت: مال، میرات، چه نده ک.

کړت گر: (وارث).

کړتکار: پالا.

کړی کاری: پالاتی.

کړی گرتی: بزه گرتی (اجیر).

کړوت: قوروږ، قوروت.

کړدار: کریار، ناکار (عمل، قعل).

کړدن: کرن.

کړیار: کردار.

کړده: ده ستکرد.

کړده کار: مروڅی پیگیری.

کړزه مان: ټاسمان (عرش).

کړشمه: گرشمه، ناز، دهلال، له نجه و لار.

کړم: (دوده).

کړمی نارموش: (دوده القز).

کړمک: هندک زیر یان زیفن ژ چه کیت ژنان وه کی کرمان.

کړکړ: کړکړک.

کِرکِرک: کِرکِرانک.

کِرکِرانک: نهرمه هیتستیک (غضروف).

کِریمان: ١) ناغی باپییری دووی روسته میه، ئەو بابی نهریمانیه؛
٢) ناغی باژیپری کهرمانیهژی.

کِرین: تشت کِرین.

کِر: بیدهنگ.

کِر: بیدهنگی.

کِرپون: بیدهنگ بیون.

کِرۆک: گهوههر، کِرۆک و گهوههر ههر دو کوردینه، بهلی گهوههر
موشته ره که مابهینا فارسی و کوردی.

کِرپه: کِرپه، کهرپه.

کِراندن: قرتاندن بددانا.

کِرژ: کِرژ (توترا).

کِرار: (نسیج).

کِرده: کرن (فعل).

کِرده و پیتوه: (فعل و فاعل).

کِرژی: گِرژی.

کِرنوش: سجده.

کِرپهک: جماد.

کِرینی: قِرینی، جانوهه ره که دکه قیته لهشی بز و مهرا، ههره تی
وئ ده می بهاریه.

کِرۆک: کسۆک، سهگ.

کِرمن حهرام: مرۆقی چاڤ لدهر، مرۆقی ئاره زووی حهرام
خوارنی هه بیت.

کِرمن ههلال: پاکدامان، دوور حهرام (نزیه).

کِرۆسک: کِرۆسکه.

کِرۆسکه: ههرمی بی کیفی.

کِرینک: کِرین.

کِرین: ئەف ههر دو وشهیه دینه پاشگری کار و پیشه ی و
رهوشتی دهن، وهکی: سه رکِرینک، سه رکِرین، ههستی
کِرینک، ههستی کِرین، که زوان کِرینک، شه کر کِرینک.

کِرماج: کورد، کورد ماد، کوردو کرمانج هه مبهری ئیکن.

کِرپه: بۆری بی هه ناسه ی.

کِرۆک: رهگ و ریشه.

کِرپو: دۆستی به خزم حسابگری.

کِرپهک: تشتی بیجان (جامد).

کِرۆج: کهت و کهت.

کِرکِر پاک کهر: زهکات.

کِرمری: ئەو کاره کو بههر که سیقه نیت، هونهر.

کِر م شهبتاب: ئەستیر ئەستیرۆک.

کِرکر: جوهره باقله که.

کِرمانج: ژ سئ وشه یان پیکهاتییه: «کورد + ماتا + حین» نانکو
ئەو کوردیکو ماننا جهی وانه. ماننا ناوچه یه کی کوردستانی
یه لسه رده می ئاشوریان وان بۆخۆ دهوله تهک پیکئینابو
ههروه کی میژوو بۆ مه دیار دکهت. مه علومه کو وشه یی
کِرمانج و وشه یی کورد هه ریه ک مه به ست دهن، ههروه کی
لشیریت زاناییت مه هاتینه، "مه لای جزیری" فهرموویه:
«ته نه ا نه کوردستان ددهت - شیراز و یه نگوان ددهت /
هه ریه ک لسه ره هه فنان ددهت - ژ ئسفهان تین خه راج»؛
"خانی" دبیریت: «ژ بو بچو کیت کِرمانجان - نه ژ بو
ساحب ره واجان»؛ "شیخ نورالدینی بریفکاتی" فهرموویه:
«کِرمانج که ری خوبار دکهت - قه ستا جهی بازار دکهت».
بینه چاوا فه رقی ناکه ن مابهینا وشه یی کوردی و کِرمانجی؟
دویر نینه کو ئەف وشه یه ل کورد ماد هاتبیت ده ما مادا
ئه مپراتوریا ئاشوریا روخاندی کوردیت ماد هاتبته ناڤ
ناوچیت کوردستانا عیراقی کوردیت نیشه جی گوتبینه وان
کورد ماد پاشی بویه کوردمان - کورمانج.

کِرز: بی دهنگی، بهز (شحم و دهن)، دبیرتن: «فلانکس پییر
بوویه ج کِر تیدا نه مایه، لهو خۆ لبه ر سه رمایه ناگریت».

کِرینک: گِرینک، سیسانی سپیدی.

کِرز: هه شک، هه شیر، ژبه رخۆ هاتیه دهر، به کِر.

کِرژان: کِرژاندن.

کِرژاندن: قه مراندن: «هورمزگان رمان ئاته ران کِرژان» "شعر
قه دیم".

کِرژال: که ژال.

کِرسل: ئاههک، قسل، کلس (نوره).

کِسۆت: یان کِرۆت یان کِرۆت به لکی ژ (کسوت) ی کوردکاری
بوویه، به لی ئەز دبیرن ل (کسوتا) حیثی هاتیه ب مه رو ب
مه عنا کوردی کو ئەو جل و به رگو چه کیت بو بویکی دهن
به ری بویکی دهن. حیثی ژ لکومیت هندو ئوروپینه.

کِرسن: کِرزن کوردیتره (هرطمان).

کِسۆک: به چه که سهگ، سهگ.

کل: (۱) کلک؛ (۲) کوره‌ی ئامانان؛ (۳) توتیا، سورمه (ع،ک).

کلک: کوری (دویلک).

کلکدار: چاپلوس (ملاق).

کلکداری: چاپلوسی (تملق).

کلیسا: کنیشت (معبد النصری).

کلپاته: لئینا لیقن بکرین په‌یف.

کلپه: کلپاته، گوریا ئاگری (شعله النار).

کلاش: پیتلاقه‌کی چه‌رمه و سه‌ری وی ئارموشه یان به‌ندک یان ده‌ری یه، چم چم.

کلاشپان: بریتیه ژ خودانکار و ره‌نجبه‌ر و پالا و هه‌ژاری یه: «کلاشپان دکه‌ت و چه‌کمه‌سۆر دخۆت!» "په‌ند".

کلیدار: سندوقدار (امین صندوق).

کلافه: گلۆله ده‌ری یان گلۆله به‌ندک: «باکلافه بو ئاخ‌له‌وانم» "مه‌وله‌وی".

کلیل و دور: فه‌که‌ر و بگر (مفتاح، ملاق).

کلیلی: نه‌وعه تفه‌نگه‌ک بون.

کلیس: ویران، کامباخ.

کلۆر: قالا، لسه‌ره‌ف، گلۆلکه (ضم).

کلانی: چاقبرسی، کولافی درستیتر و کوردیتیره.

کلپه: (یان کلپه): به‌فری سهران و گه‌رده‌نه و ملانه. "مه‌وله‌وی" فه‌رمویه: «زووسان وه‌ی رهنگ وه‌گه‌رده‌ن یاوان - گیبجیای لوول گیچ کلپه‌ی کاوان».

کم: خم، بو ئاقا گه‌له‌ک بیت، عه‌ره‌بکاری بو به (قمقم).

کمانچه: که‌فانچه، که‌وانچه، ئامرازه‌کی موسیقیه.

کمه‌که: مارمیلۆک.

کمخپته: کمخپته (کمخپته کوردیتتر کمخپته‌ی).

کمان برۆ: که‌مان ئه‌برۆ، برۆکه‌فانی: «د ده‌ست دا یه‌نگیه‌ک نۆبارمندی ئه‌و که‌مان ئه‌برۆ - لبالا جه‌دوله‌ک جه‌باری لیدا هه‌مقران ئه‌برۆ» "جزیری".

کماج: نه‌وعه نانه‌کی مه‌زنه ژ ئاری گه‌نم و گه‌مۆکی چپدکه‌ن.

کنگلاشک: که‌نگریپ: «کنگلاشک له‌خۆ به‌شک» "په‌ند".

کندر: وه‌رسی کنفی.

کنف: گوش (قنب).

کن: نک (عند). (نک راستتره ژ کن).

کناچی: کناچۆ، کیژ، دوت، دوتەر، که‌نیشک، کچ.

کش: واژه‌یه‌که بو ده‌رئێخستنا مریشکان د کوردیدا بکار تیت، هه‌م واژه‌یه‌که یاریکه‌ریت دام و سه‌ترنجان ده‌می‌کوزال دبیته سه‌ر ره‌قیبێ خۆ بکار دبه‌ت.

کش و مات: باده، سه‌رسورمان، هه‌می کشیان و خیره‌سه‌ر بوون، هه‌می ره‌فین و مت بوون، رهنگه‌کش و مات واژه‌یه‌کی هندی بیت، چنکه‌ل یاریا شه‌تره‌نجی‌دا هه‌یه.

کشیان: خوڤه‌کیشان.

کشلاخ: که‌شلاخ، گه‌رمیان.

کشته‌بان: نه‌نگوشته‌وان، نه‌نگوشته‌فان، کلکه‌وانه، ئاسنه‌که خه‌یات د ده‌م درواری دکه‌نه تبالا خۆ بو پالدانا ده‌ری یه.

کشت و کال: چاندنی.

کشکش: (۱) زارزاریکه‌ر، ترانه‌که‌ر؛ (۲) ده‌نگه‌که مریشکان یه دکه‌نه ده‌ر؛ (۳) واژه‌یه‌ی پالدهری یه یه بو سه‌گان (اغراء).

کشته‌کشت: بووی ده‌نگی بکار تیت کورێقه‌چۆنا گیانداره‌کی په‌یدا دبیت.

کشت: توند، زیده‌بادای و باخواری.

کشته‌ک: گشته‌ک، ئاشۆژن.

کفته: ماندی، هه‌رشی، رهنگه ژ کوفته‌یه‌ی فارسیقه تراشیا‌ی بیت کو به‌عنا ئه‌رهاقی دپته گۆتن، کوتلک.

کفکۆ: که‌ره‌کیفه.

کفکۆبی: کیفکۆبی، که‌ره‌کیفه‌یی.

کف: حکایه‌تا ده‌نگه‌ی هه‌لبونا شخاته یان ئاگری یه.

کفت: گر، فاکوفیک (شبق).

کفر: کفرۆک، جوهره تراشه‌که ل جه‌م روپیارا شین دبیت.

کفرۆک: بنپه‌ کفر.

کفان: قه‌وس، که‌وان.

کفاندار: که‌واندار (قواس، صاحب القوس).

کفانه: کفانۆک.

کفانۆک: ئه‌و به‌رده کو دادنیه هندافی سه‌ره‌ده‌ر و هه‌ر تشستی وه‌کی کفانی.

کفارک: کوارک، قارچک، خارچک.

کلزل: به‌دبه‌خت، بی‌تالع، هه‌زار، بیچاره.

کلید: کلپت، ب فرنیسی (کلپف) عه‌ره‌بکاری بو به (مقلاد).

کلپت: کلپل، واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه.

کلپل: کلی.

کلی: بنپه‌ کلپد.

- کناچو:** بڻپڙه کناچي.
- کنا:** کچي، لجهم ٿيڙديا کڻي.
- کنيشت:** په رستشگاهي فله يان، قليچي کو خو دده ته کناره کي چاڻي.
- کنجروک:** سيددانک، په يکوله.
- کنار:** قهراغ، ره.
- کناره گيري:** ٺه و کسه کو خو ٺ مرؤفا بده ته کناره کي يان بي مهيل بيت.
- کنير:** داره کي زور قاييم و بين خوشه گولان ٺي چيدکه ن.
- کنيروک:** گيايه کي بهاري بينا کنيري دده ت.
- کنج:** کچا تازه گه شتي.
- کنج:** کنجک.
- کنجي:** جلک بزازي شنگاريا وشه يه کا به لي نک هنده کوردا تيته بکار ٺينان بو بهرگيت دريايي وا ٺا کنجي کورديا ديري نه.
- کنجک:** بهرؤ، گه فنه په رؤک.
- کنجکي هه شي:** مراد پي په رؤکي شينه، کورد بو مرؤقي به دقي ته شبيهي بکارتين و ديٺن: «فلانکس کنجکي هه شي يه» (بقي مه به ستي واڙه يه کي ٺه هر يه نيه).
- کنه کن:** دنه گه که په يدا ديٺت ده مي ده ست پيکرنا گري يي.
- کن کني:** مرؤقي خن خني.
- کناري:** ٺستري يه کي رهق و قاييمه به لگ و تاييت وي وه کي عنابيه.
- کنورک:** مله کي ٺستري يه کو پيکفه چه سپاندي و ليکداي.
- کنوره:** داره که سه ري وي دوتايه بني وي وه کي ده ستمه ريه يه کتايه. ٺه ستر يان دکه نه ناف دوتايي وي و ديه نه فه داوان، ٺه ستر يان بکه نه تاني بيستانان وه کي شه نه يه به لي دوگوهه. کونوره هم ديٺنه بهرمله کي ٺه ستر يان: «ما تو کونورکي سه ري مني؟».
- کند:** کن، عهردئ نزم.
- کن:** کنک.
- کنک:** کورت، کورتک، عهردئ نزم.
- کني:** ٺاکاري ٺانه، نافي گورانيه کي کورديه.
- کنگ:** کينگ، قون، قنگ.
- کوا:** کا؟ (اين؟).
- کوانگ:** کوچک.
- کوانو:** کوانگ.
- کوان:** کوفان، (گوفان سڻکتره).
- کواني:** نافي گونده کي کوردا نه لشيمايي عيراقئ (ٺاميدي).
- کياند:** هنارت، شان.
- کياندن:** هنارتن، شان.
- کيانده:** کياندي، هنارتي.
- کياسته:** کياستي.
- کياستي:** هنارتي (مرسل) به لي بشه به کي ديٺن: «گيانده، گياندن، مه کيانو لجي هنارتي و هنارتن و دهنريت»، هه ورامي ديٺن: «کياسته»، شه به کي ديٺن: «کيانده».
- کوين:** کون، کون، ره شمال.
- کوينه:** پارچه.
- کوپر:** کوور، پشت کور.
- کوير:** کوور، شه ٺکوز.
- کوپيه:** کوويه، کوپه.
- کوپتر:** کوزهر.
- کوستان:** زوزان.
- کوستاني:** زوزاني.
- کويرف:** کيفينا ماري.
- کويرفين:** کيفينا ماري.
- کويک:** دانيشتنا سه رچنجکان.
- کويج:** سهگ، کويچک.
- کويز:** کويزي، کويزه نه.
- کويزي:** کويزي، کويزه که.
- کويزه له:** کويزي، کويزه که.
- کويژک:** ده له که، جوړه دونده کي ٺاقيه فسيت پيس دکه ت.
- کوي:** جي قنه ي چاڻي، روي بوق.
- کوير:** کوور، کاراک دوسالي.
- کويرنج:** نداف، په رکه ر.
- کويرکول:** هوور هزان.

گ

گ: تیبیا بیست و یه که مین ژ تپیت چه چیبی کوردی.

گا: گاو، گاب (ثور). لئاقیستایدا دبیتته گای «گوش» کو بچهند مه بهستان هاتیبه: «گاو، دونیا، هیز، توانایی، زهفی [زه مین]».

گاباره: (۱) سه ری گای، گابارا؛ (۲) شکهفت؛ (۳) ناخی گونده کی کوردانه لکوردستانا عیراقی (دهوک)؛ (۴) لاندک.

گاب: کتر.

گابهش: کنایه ته ژ تشتت ناهه موار و سه سوپرکه ر.

گابه گیره: گیره به گیان.

گابیر: باگیر، جی کو با تیدا دبیتته زقرهک، فاتوله، بهلی باگیر درستره و کوردیتره.

گابینان: گا گریدان بوجوتی، گابه سن.

گابردان: نه و ده مه ژ بهاری کورژ دریتژ دین و چه روان ژی زور دبیت، ژ بهر هندئ جوتیار بیتنا گیان ددهن چهند سه عاتان گیان بهر ددهن دا بو خو بچه رن.

گابن: گاگریدان، جوانه گا فیری جوتی کرن، نانکو نیری ته نی دکه نه سه رملن جوانه گیان دافیری جوتی بن: «گا ژ گارانی و شیف ژ تراش» "په ند".

گابردین: گه بهردین (قوماشه که).

گاپل: قه له و، ته مه بل.

گاپولی: (یان گه پولی) «ته ماشای واژه ی گه پولی بکه ن».

گات: قسمه کی شیعریه د ئاقیستایین د قسمی «یشناویشتهای» هاتینه و ژ هه می قسمیت ئاقیستای بتر جوانکاری تیدایه. دبیتنئ گاتها ئان گاشها نانکو گاز (دعاء).

گاتان: جه معی گاتیبه.

گاترمه: (یان گیترمه) پشتبیتنا زیفی.

گاخیره: گاخوره.

گاخواره: گاهواره، ده رگشک، لاندک.

گاخور: زوردار، ده رهگ، نه وه کو تشتیت مه زن و بهرکه تی ژ مالی ژار و بیده سته لاتان دخوت، له و بکوردی دبیتن: «گامیش گامیشان دخون».

گارژ: گورده پانا ترومیلا، گاراج (واژه یه کی بیگانه یه).

گار: واژه یه که دبیتته پاشگری هنده ک سیفه تان، وه کی: «په ره ردار، ناموزگار، ئافه ریدگار، ئامرزار، سازگار».

گارد: پاسه فان، زیره فان، نیگه هیان، پاسدار، قه راول (حرس).

گارت: ئیکه ژ وه سائیلی نه قلا ئالی لئیرانی، بریتیه ژ دو داریت دریتژ و پیتشی فال، عه ره بانه یه که لسه ر دو چه رخان یان چارچه رخان، بده واران تشتتا لسه ر نه قل دکه ن، یان گاری.

گارنده: (فاعل، عامل).

گاری: بیدوم، بنیره گارت.

گاره: ناخی چیا یه کی مه زن و بناف و بانگه دکه فیتته قه زا ئامیدی یی.

گارهک: ناخی گونده کیه لئیرانی چیا یه گاره ی.

گاره کار: ده نگ و قیریتنا مریشکانه.

گاریه: عه ره بانه، گاری.

گارس: جاورس: «گارس گول بو، باران لیهات شل و مل بو...» "په ند".

گارهش: وشه یه که بو هه می ره سه نی گای ژ چیل و گولک و گای تیتته بکارئینان، بریتیه ژ مروقی کیم فام و تینه گه شتی.

گاربان: نه و که سه کو گاره شان دهاژوت و دچه رنیست، به لی نه و مه به ست هاتیبه لادان ته نی مه به سستی که ری یی گاره ش و تشتت دناف دا ژی تیتته فام کرن، گاران، گافان.

گارانی: نه و چارپایی کو دچیتته گارانی.

- گارانیکی:** بئ دەستووری و شیلۆتیل (تسیب).
- گاراپ گۆلکانی:** بئ (نظامی)، هه وهس هه وهسانئ، هه ر یهک بکه یفا خۆ.
- گاز:** (۱) (نداء)؛ (۲) نهفت؛ (۳) ددان؛ (۴) دارئ گهزئ؛ (۵) سرتئ چیا؛ (۶) دبیژنه کلبنانی ژئ؛ (۷) پاشگره که مهعنا کاری کهری (تائیر) ی ددهت، وهکی: رۆژگاز، کیرگاز: «گازی یا دووگورگیه!».
- گازنده:** گله، هاوار کرن، "جزیری" فهرموویه: «شاک السلاح هه ردهم - به گوشتنا مهلی هات / گازندهیان ژکئ کهم - ژکئ بکه م شکایهت».
- گازه:** (۱) گاته، گاتا، گاتان. نهسلای «گازه» یه بهعنا مناجات و پاریا نه شهیه، نهوژی پشکهکی زۆره لکتیبا ئاقتیستایدا. بداخهوه نقیسفانیت بهری مهعنا گازهی نهزانیه و گوئییه «گاته» یان «گاتا» و «کاتها» چنکو «گاز» بهعنا هاوار کرن و هاوورتئ کره بۆ خودی وازهیهکی کوردیه و تهحویر بوه بهلیت گاز و گازی و گازکرن و گازندهو گازه هه می یهک ریشه نه بهعنا بانگدان و مناجات و هیقی تئین؛ (۲) (ارجوحه).
- گازن:** گازنده، گهزئ پیشانئ، گهزی بدنانان، دارئ گهزئ، بزراشئ بۆتان گازن هاتیه: «جانا ژ جهفایا ته و زولمئ چ خه بهر دهین؟ - کو تیر ژ جهوراته دلدلا مه بگازن» "جزیری".
- گازک:** ماشه، په لگر.
- گازی:** چرین، بانگدان (نداء).
- گازیکهر:** نهو کهسه کو بانگی خه لکی دکهت، بانگدهر (مناد).
- گازه گاز:** دهنگه دهنگ، قیره قیر: «تهپل و رمباز و گازه گاز - تیکهل ده بوون سهگ و بهراز» "بهنسا کوردی".
- گاز کرن:** گازی کرن.
- گازی کرن:** بنیره گاز کرن.
- گازاندن:** ئیشاندن، کله کرن، (تائیر) کرن.
- گازر:** جانگشۆ (قصارا جلکان)، ئانکو گازر نافه بۆ جانگشۆی و جانگشۆستنئ ژئ. ئانکو نافه بۆ عه مهلی و عاملی، عه ره بکاری بوویه (قاصر).
- گازرگاه:** گازرگه.
- گازرگه:** خانی بئ کو گازری تیدا دکهن، گازرگه کوردیتره ژ گازرگای.
- گاژ:** وهستانگه، پله، جئ، قۆناغ (منزل).
- گاس:** گاز (نفظ).
- گاسک:** گاس.
- گاسن:** گئسن.
- گاسنکهر:** گئسن درستهکهر (حداد).
- گاشه:** که قری مهزن.
- گاف:** ئیکه ژ بیست و ههفت تیپیت چه چهیی کوردی، گهف و گو، گوزاف.
- گاژ:** دهم، چاخ، پیگاف، زه مان، سه ده (دهر).
- گاژک:** ریکا ته سک، دوربای فرکیل، فره کیل.
- گاژان:** گاوان، گابان، گه وان، خاوه نی خاوه ن.
- گافانی:** گاوانی.
- گاژگافانی:** سیبازانی.
- گاژ هافیتن:** شهقاو رانان.
- گاژوک:** گامیزه.
- گافیت خودیتنه:** رۆژیت خودیه (سنه الله، ایام الله).
- گاژوز:** کزن (هرطمان).
- گاژکل:** گاران.
- گاژوره:** پایزه درهنگ، هه یفا دووین ژ پاییزی، نازهرماه.
- گاله:** گال، ناله، دوور، جوال.
- گال:** (۱) گاله گال؛ (۲) نهو پشکه له کو بدانگی په زیقه دیتسه هه لواسین.
- گاله گال:** قاره قار، دهنگه دهنگ، گاله ل بئ گاله ی.
- گالین:** قارینا دریتژدهم.
- گالدان:** گازی کرن، ژ ریشه بئ گاله گالی هاتیه وهرگرتن.
- گالدهر:** گازیکهر.
- گالته:** حه نهک، یاری، گه ب.
- گالته و گه پ:** فهرفه شه، حه نهک و په یف.
- گالته کهر:** گالته چی.
- گالته چی:** حه نه کباز، یاریکهر (ک، ت).
- گالیسک:** (۱) چه قۆکا که فچکئ داری پی دقه ورین؛ (۲) عه ره بانه، گاری.
- گالیسکدان:** رامالین، دامالین.
- گالیش:** باره گیای یه که بندهک.
- گالبنگ:** گیایه کی ژههرینه ناڤ گه نم و جهه ی شین دبیت، خوارنا وی دینا تئین چیدکهت، شیرمۆک.

گاليله: نانتي ٿه زني.	گاليله: نانتي ٿه زني.
گال مه دو: گازی دکهت، شبکی (بنادی).	گال مه دو: گازی دکهت، شبکی (بنادی).
گال مه دان: گازی دکهن.	گال مه دان: گازی دکهن.
گام: (۱) گاف (خطوه)؛ (۲) لغاف، لگام.	گام: (۱) گاف (خطوه)؛ (۲) لغاف، لگام.
گامژن: هه سپی توندرۆ.	گامژن: هه سپی توندرۆ.
گامج: کیمیای، کیمیاگری.	گامج: کیمیای، کیمیاگری.
گامیزه: دورباری کو دبیتنی خوارکه (خیاطه حلزونیه).	گامیزه: دورباری کو دبیتنی خوارکه (خیاطه حلزونیه).
گامیزکه: خوارکه، گامیزه.	گامیزکه: خوارکه، گامیزه.
گامیزک: قه نوراژی ده ری جوالی.	گامیزک: قه نوراژی ده ری جوالی.
گامیش: ژ دوو واژه یان پیکهاتیه: «گاو + میش» هاتیه عه ره بکاری کرن برهنگه کی عه جیب: «گ» کرینه «ج» و «ی» کرینه «و» و «ش» کرینه «س»، دهمکات ژنی درست کرینه بۆ (جمس) و جه مع کرینه بۆ (جوامیس) و ته کسیر کرینه بۆ (جماس).	گامیش: ژ دوو واژه یان پیکهاتیه: «گاو + میش» هاتیه عه ره بکاری کرن برهنگه کی عه جیب: «گ» کرینه «ج» و «ی» کرینه «و» و «ش» کرینه «س»، دهمکات ژنی درست کرینه بۆ (جمس) و جه مع کرینه بۆ (جوامیس) و ته کسیر کرینه بۆ (جماس).
گان: (۱) پاشکویه که معنا جمع و نسبه تی د دیریت، وه کی گروگان، رایگان، مرده گان، خودایگان، نازاده گان، به نده گان، هم معنا ته شبیهی بۆ ناقی به ری خو دیار دکهت: «به چه گانه»؛ (۲) (جماع) ٿه سلی وئ «گه هان» به معنا «اتصال».	گان: (۱) پاشکویه که معنا جمع و نسبه تی د دیریت، وه کی گروگان، رایگان، مرده گان، خودایگان، نازاده گان، به نده گان، هم معنا ته شبیهی بۆ ناقی به ری خو دیار دکهت: «به چه گانه»؛ (۲) (جماع) ٿه سلی وئ «گه هان» به معنا «اتصال».
گاندهر: ل ناوستا هاتیه: رو سپی (قحبه).	گاندهر: ل ناوستا هاتیه: رو سپی (قحبه).
گاناسه ی: بریتیه ژ کاری دریژ و بی مه به ست و بی سوود (طویل، ممل) (وشه یه کی ٿه هریمه نیه).	گاناسه ی: بریتیه ژ کاری دریژ و بی مه به ست و بی سوود (طویل، ممل) (وشه یه کی ٿه هریمه نیه).
گاودمبه: هیترو.	گاودمبه: هیترو.
گاوزاد: میراته (میراث).	گاوزاد: میراته (میراث).
گاوه رس: گارس.	گاوه رس: گارس.
گاو: (۱) گاف، چاخ، کات، دم؛ (۲) گا، گاره ش، توانا. ٿه ف وشه یه ل سنسکریت گله و اتا ددهت ژ وان گاو هه ر تشتی په یوه ندی هه بیت بگایشه وه کی شیرو چه رم... هتد (ٿور، قوی).	گاو: (۱) گاف، چاخ، کات، دم؛ (۲) گا، گاره ش، توانا. ٿه ف وشه یه ل سنسکریت گله و اتا ددهت ژ وان گاو هه ر تشتی په یوه ندی هه بیت بگایشه وه کی شیرو چه رم... هتد (ٿور، قوی).
گاوه گردون: برجی دوویژ ژ برجیت فه له کی (برج الشور).	گاوه گردون: برجی دوویژ ژ برجیت فه له کی (برج الشور).
گاو میش: بنیتره گامیش.	گاو میش: بنیتره گامیش.
گاو اسن: گیتسن، ٿه ف ٿه دو وشه یان پیکهاتیه: «گاو + اسن»، هنده ک دبیتن: «گه واسن».	گاو اسن: گیتسن، ٿه ف ٿه دو وشه یان پیکهاتیه: «گاو + اسن»، هنده ک دبیتن: «گه واسن».
گاو بان: بنیتره گافان.	گاو بان: بنیتره گافان.
گاوچه را: چه راگه بی گاره شان.	گاوچه را: چه راگه بی گاره شان.
گاوچه رین: بنیتره گافان.	گاوچه رین: بنیتره گافان.

گهپ و گالته: گالته و گهپ، ئاخفتنا بجهنه كفته، نوكته.
گهپل: ناقير.
گهپۆ: (۱) پيره ميري فهرتوت؛ (۲) پاري قوتدهر (بلاغ).
گهپۆلى: قهلهو و لهنگ ژ دهستى راستى و پى چهپى يان بالعكس.
گهپاندن: قهپال ليدانا قوتدان.
گهجر و گۆجر: لهپ و لاواز، چاك و خراب، فاما و عامى، هوو و گر، عه لوجه لو.
گهجه: بۆ ئهلفازيت موته زاد تى.
گهجى: گجى (قميص) (گجى كوردتره).
گهچه: ئه و كهسه كو ئاخفتنا زمانى گيردبيت، بيانى (الكن).
گهچ: گيچ.
گهچكاري: كارگهه گيچى، كارى گيچى.
گهچينه: گيچينه، ئه و عه رده كو گيچى تيدا دهترن.
گهچكار: ئه و كهسه كو كار د گيچيدا دكهت.
گهچيرى: نيگارگه ر (نقاش).
گهچك: كهقان، كه مان، كه وان.
گهد: گهدا، خازوك، ده رۆزه كهر.
گهدا: بنپره گهد.
گهدايى: ده رۆزه گه رى.
گهدك: گيپايه، زك، عورك.
گهده: زك.
گهده گه و ره: زك مه زن.
گهدوك: گه رده نهى چيپاي، سرت، ملي چيپاي.
گهدانه: كزن (هرمطان).
گهديه: ده رۆزه، گهدايى، خازوكى.
گهدى وهر: (متوسل).
گهدهر و گودهر: گه جهر و گوجهر، رهش و روت، (گه جهر و گوجهر راستتره).
گهدناباد: گوردناباد، گوردناباد، ناقى پارچه يه كه ژ پارچيت (مدائن) ي ره گه ز وى كورد ناباده.
گه رتى: هيبون (تدریب).
گه ره ز: شكايهت، گله، كه ره ز.
گه ر: (۱) مه رج، ده ميكو، بشه رتى؛ (۲) گۆمى ناقى؛ (۳) گورباتى، گورى؛ (۴) گه ركه (مراد)؛ (۵) توانا، شيان؛ (۶) له كه، هۆ (سبب)؛ (۷) گه رى ناقى، گه رپت وهريسى،

گه رپت ده رسۆكى، گه رپت شوتكى، گه رپت ماري؛ (۸) ئه ف وشه يه بجه نه ند ده مكاتان لزمانى كورديدا تيته ديتن: «ئه گه ر، گه ر، وه رگه، ئه ر، وه ر، ئه گه، ئه كه، وه گه، هه گه، هه كه، ره». پاشكۆيه كه مه به ستى مه نه و سازكرنى دگه هينيت و نيشانى سفته تى فاعلى پهيدا دكهت، وهكى: «ناسنگه ر، زه رگه ر، ريزينگه ر، ئاهنگه ر، درودگه ر، سته مگه ر، غاره تگه ر، فسونگه ر، كۆزه گه ر». (تیبينى: من وه سا باشت زانى كو واژه ي «گه ر» لقيتره دا به رچاڤ بكه م بشپوه به كى ته نى و ويژه ي كا چند مه عنا ژى دچن؟): ۱- شلتاخى، فتنه سازى؛ ۲- فيلبازى؛ ۳- گۆم، گۆمى ناقى (غدبر)؛ ۴- گورى (اجرب)؛ ۵- جار (مره)؛ ۶- دۆر؛ ۷- گه رى وهريسى يان گه رپت ماري يان گه رپت پشت بيتى يان ده رسۆكى؛ ۸- ئسمى فاعله ژ گه رپانى، وهكى كو ديترن: جهانگه ر.
گه راي: نازناقى پاشييت ته تاران بو.
گه رچك: هيران يان قوتان يان جوتن يان جه نجه ر كرن، هه روه سا جو ره دانه ويله كه كو دوه نى وى بو زور كارو مه به سستان بكار تين، يان گيره كرنا تشته كى بنيقه نيقه يى، په له خ.
گه رد: تۆز، غبار.
گه ردى: عه شيره ته كى كوردانه لعيراقى و تركيبه ي دا دژين.
گه رداپ: گه رداڤ، زڤراڤ، گه رداو ئاڤا ب ته ندوره و زڤه ك.
گه رداڤ: بنپره گرداب.
گه رداو: بنپره گرداب.
گه رى: گه رپت ماري، گورباتى.
گه رپان: ده وهران، چه رخين، گرڤخارن، زڤرين (دوران): «گه رپانه رزق لسه ر پپانه».
گه رپان: گه رپان، زڤرين، چه رخين.
گه رپين: گه رداڤ.
گه رداڤ: زڤرين، چه رخين.
گه ره ك: وه سيله، لازم.
گه رۆك: گه رپۆك.
گه رپۆك: ئه و كهسه كو به تاله و هه ر دگه رپت، بۆ سياحه تپيرى تيت.
گه رپۆك: گه روك (سائح).
گه رپۆكى: گه رپانا بى مفا (رحاله).

- گهرهک:** فەر، پیتتی، پیتوست <زاراقتی عشائر السبعه یه>.
- گهرهکه:** لازمه، فهرزه.
- گهرپک:** رهندهک (محلله).
- گهرگور:** په زئی سپی یه کسالی، کافر.
- گهرم:** نهو تشسته کو بهرامبهری «سار» ی.
- گهرمژ:** مرژئی سهرگهرم و کهله زیر (متهور).
- گهرمانیل:** ناشپهزی (ضحاک) ی، وی رۆژی گهنجهک شه دکوشت و میژی یه وی لگهل میژی په زهکی تیکهل دکرد دا ماریت (ضحاک) ی.
- گهرماسه نچ:** گهرماپیث، گهرماکیش.
- گهرماکیش:** بنیره گرما سه نچ.
- گهرماپیث:** بنیره گرما سه نچ.
- گهرماث:** گهرماو.
- گهرماپه:** ئاڤا گهرمی مه عده نی، سهرشوک (حمام).
- گهرمژ:** گهرمش.
- گهرمش:** گهرمژک.
- گهرمژک:** گرمژک، گرمشک، هندهک دانه و پرزکیت سۆز و زیقن ژبه ر گهرمایی ژ له شی مرژی د هاقینان بسهر دکه فن.
- گهرمیون:** شاریان.
- گهرم کرن:** شاراندن.
- گهرم گاه:** گهرمگه.
- گهرمگه:** تهره گه (وقت الظهیره).
- گهرمایی:** گهرمی، بهرامبهری ساردی.
- گهرمی:** (حراره، تهور، سخانه).
- گهره:** (رهن) <بزاراقتی ههرکیان>.
- گهره وگان:** (رهائن).
- گهره وکیش:** گهره وکیش، گهره وکesh.
- گهره وکesh:** نهو کهسه کو لچی دهینت خو لسه ر ئیکی ههر تشتیکو دهستی وی تینالیا بهت.
- گهره وکیشی:** گهره وکeshی.
- گهره وکeshی:** نهو کو ته دهینک لسه ر کابرایهک بیت وهکی سه د دیناران و لئه نجام دا دراف تورابی به ده لا دهینت خو ههرچی تشتت بیتسه دهستی ته و دهینت ته پر بکه ته شه هه لگری، دبیزنه قتی رهفتاری گهره وکیشی و دبیزنه ته ژی گهره وکیش. (فقها) یه شه رعی دبیزنی (طفره) [سه ر را بازدان].
- گهراو:** گهراش.
- گهراث:** ئاڤا مه ندو راوستای، گهر (غدیر).
- گهردش:** پیاسه، گهریان، گهشت (نزهه).
- گهردشگاه:** گهردشگه، جهی گهریانی، سه برانگه ه.
- گهردشگه:** بنیره گهردشگاه.
- گهردهن:** حه فک.
- گهردهنه:** (۱) گهردهنی؛ (۲) گهردهنی چپای، سرت، مل، ناوبینک (مطلمه).
- گهردهنی:** خه ناوکه، سینهریژ، رستک (قلاده).
- گهردهنکچ:** سهرشۆز، بهرفه رمان، ژیرفه رمان.
- گهردهنکچی:** سهرشۆری، شکه ستخواری، بهرفه رمانی.
- گهردهن بهند:** نهو تشسته کو د گهردهنی خو دادنیتن.
- گهردهن بهستی:** گهردهنی.
- گهردهنه:** گهردهنی چپای، یان گردی.
- گهردهن کهچ کرن:** سهر چه ماندن، ژیر فهران بون.
- گهردوون:** فه لک، چه رخ: «علم و هونه ر و کهلامی مه وزوون - عالی بکرا لبانی گهردوون» "خانی".
- گهره زمان:** گهره زمان، عهرش، بهه شت، فه رگه (مکان العظمه).
- گهرگهر:** ژ ناڤیت خودی به (من اسماء الله الحسنی، صانع الصنائع).
- گهرماڤان:** گهرماڤه فان.
- گهرچه:** گهنه گهرچهک (خروج).
- گهریانه:** گهرانه قه، فه گهریان.
- گهرم و ساز:** ستر و گهرم، بریتیه ژ به لاییت دنیا یی.
- گهرده نازایی:** گهرده نازایی.
- گهردهن نازایی:** لیک خو ش بوون (عتق رقبه).
- گهرک:** گهردی سماق یان گهردی ههر تشسته کی، توز، هیرک.
- گهردهن کیتلی:** ژئا گهردهن بلند.
- گهردهن بلند:** گهردهن کیتل.
- گهردهن کیتل:** گهردهن دریتز، بهژن و گهردهن راست.
- گهرده لولوله:** گهرده لولوله، بابه لیسک، بازڤروک، گهرده چۆله.
- گهرده لولوله:** بنیره گهرده لولوله.
- گهرده چۆله:** = =
- گهرمیان:** گهرم سار، جی گهرم، ده قهره که لپاریزگا که رکوک.
- گهرمیانی:** خه لکی گهرمیانی.

گهرمشته: بریشکه، دامشته، قهلاتک، ههر چار واژه شه به کینه.

گهروه: دبهگون، گونگو، قوړ.

گهرمخین: کهړکیفه بوی، گهرم و هه واپړبوی، بڼ هه تاف و گهرمخی (تعفن).

گهرمک: گهرم کرنا په پویه کی و دانانا وی سهر عهردی بڼیش.

گهړساندن: قهړساندن، غهولاندن، محاسره کرن، دارکاری کرن، هه پشانندن.

گهړسین: قهړسین، عه ره بکاری بویه (قارص).

گهړه سۆک: زهغت لسهر ئیک و دو کرن، پالپالانن، قهړه په سۆک.

گهړه سۆکانن: پالپالانن، مابهینا دو یان گه له ک مرۆقان بشان و ملان.

گهرمه سود: گهرمه سون.

گهرمه سون: پارچه په کی جوان و نارموشی خوری بو.

گهرماقی خوش: هه ش و شه به تپته گۆتن بۆ که سه کی کو تازه ژ گهرماش و بالا قیچ هاتی، بهرامبه ری (نعیما) د عه ره بییدا.

گهرمخیان: د خو دا گهرم بوی پشتی ته پوینی و با و هه تاف ژی قه تع بوی و کهړه کیفه لیکه تی.

گهردی: (۱) بۆری (اغبر)؛ (۲) عه شیره ته کی کوردانه زۆر بدین و متریبن.

گهره دار: تۆلدار.

گهرده نیچ: شال گهرده ن.

گهردان کرن: گهردان کردن.

گهردان کردن: (تصریف، تصریف الافعال).

گهرداندنی کار: (تصریف الافعال).

گهرداندنی ناو: (تصریف الاسماء).

گهرما: لئا قیستایدا «گهرما» هاتیه (حراره).

گهر: شلتاخی، فیل.

گهرناس: نازا، زیره ک.

گهرانۆک: سهر په رست.

گهړا: کۆله، بهنده، بهنی، نوکهر.

گهړبال: بیژینگ، وشه ی غربالی عه ره بی ژ وی عه ره بکاری بوویه.

گهرماسه نیچ: ترمومتر، گهرما ژمیتر (میزان الحراره).

گهرم خانه: خانن بڼ گهرم.

گهرم رۆ: که سڅ کو بله ز بچیت.

گهرمسیر: گهرمیان، هه عه رده کو مرۆقیته ره شمال نشین زستانن قه ست دکه نی، ههم دبیزن: گهرم سار «واژه په کی هه ورامیه».

گهره و: (شرط و رهن) «موشته ره که مابهینا کوردی و فارسی».

گهز: ددان لیدان، گهزی پارچه پيشانن، داری گهزی جوهره شرینی به که گهزی ئه سفه هانی.

گهز و گووز: گهز و گويز.

گهز و گويز: ب نافو بانگه.

گهز: ماده په کی شرین و سپیه هنده ک سالان د هاقینیدا لداران دکه قیته (المن).

گهز نه: (۱) گهزینگ، گهزگه زۆک (گیسایه که)؛ (۲) نا قن گونده کی کوردانه ل هه ولیر.

گهزاف: عه ره بکاری بویه بۆ (جزاف) به عنا ته خمین و درۆ و ناخفتنا به لاش و بی سوود هاتیه.

گهزلک: کیرد.

گهزین: ددان گرتن، گهز لیدان، قه پال لیدان.

گهزنده: ددان وهشین، لهق وهشین، گهزگر.

گهزگر: له قها قیچ.

گهزه ر: هاتیه عه ره بکاری کرن بۆ (جزر) کو نه هه هنده ک دبیزن گیزه ر، فیتیقه کی زور خوششه.

گهزه ک: له قها قیچ، تیژ، تفت.

گهزه ت: گهزه.

گهزه: زیره سهر، خهراج، عه ره بکاری بوویه بۆ (جزیه).

گهز: گهزم.

گهزم: داری گهزی، تهنگی نه فهس، خهم.

گهز مه: شه فگهره، پاسه شان، زیره شان، تیرن گه له ک مکوم: «عاله مه ب داغی فونادان - گهز مه بین وان نوون و صادان / چونه دا هه تا په رادان - یهنگی بی رهش گۆشه یه» "جزیری".

گهزیر: نۆبه داری شه قن، وه کیل و زمانن مختاری، بانگ دهر.

گهزینک: گیسایه کی ئافی یه و بهاری یه ههر عه رده کی له شن مرۆقی به لگیت وی بکه قیته دسوژینیت و دخورینیت.

گهزخی: دریای، ژبه ر ئیک چوی.

گهزین: ددان وه شانندن، لهق وه شانندن.

گهزخاندن: دراندنا جلکی، ژبه ر ئیک برنا لباسی.

گهرمشته: بریشکه، دامشته، قهلاتک، ههر چار واژه شه به کینه.

گهروه: دبهگون، گونگو، قوړ.

گهرمخین: کهړکیفه بوی، گهرم و هه واپړبوی، بڼ هه تاف و گهرمخی (تعفن).

گهرمک: گهرم کرنا په پویه کی و دانانا وی سهر عهردی بڼیش.

گهړساندن: قهړساندن، غهولاندن، محاسره کرن، دارکاری کرن، هه پشانندن.

گهړسین: قهړسین، عه ره بکاری بویه (قارص).

گهړه سۆک: زهغت لسهر ئیک و دو کرن، پالپالانن، قهړه په سۆک.

گهړه سۆکانن: پالپالانن، مابهینا دو یان گه له ک مرۆقان بشان و ملان.

گهرمه سود: گهرمه سون.

گهرمه سون: پارچه په کی جوان و نارموشی خوری بو.

گهرماقی خوش: هه ش و شه به تپته گۆتن بۆ که سه کی کو تازه ژ گهرماش و بالا قیچ هاتی، بهرامبه ری (نعیما) د عه ره بییدا.

گهرمخیان: د خو دا گهرم بوی پشتی ته پوینی و با و هه تاف ژی قه تع بوی و کهړه کیفه لیکه تی.

گهردی: (۱) بۆری (اغبر)؛ (۲) عه شیره ته کی کوردانه زۆر بدین و متریبن.

گهره دار: تۆلدار.

گهرده نیچ: شال گهرده ن.

گهردان کرن: گهردان کردن.

گهردان کردن: (تصریف، تصریف الافعال).

گهرداندنی کار: (تصریف الافعال).

گهرداندنی ناو: (تصریف الاسماء).

گهرما: لئا قیستایدا «گهرما» هاتیه (حراره).

گهر: شلتاخی، فیل.

گهرناس: نازا، زیره ک.

گهرانۆک: سهر په رست.

گهړا: کۆله، بهنده، بهنی، نوکهر.

گهړبال: بیژینگ، وشه ی غربالی عه ره بی ژ وی عه ره بکاری بوویه.

گهرماسه نیچ: ترمومتر، گهرما ژمیتر (میزان الحراره).

گهرم خانه: خانن بڼ گهرم.

گه زۆکی: ماده به کی نوسه که وه کی دوشاڤی لیبستان و ده رامة تی هافینی دکه قییت و دکوژیت یان لاواز دکهت.

گه ژاژ: گوژاژ.

گه ژاژ: قیسک، سیقلدان.

گه ژده هم: قاره مانه کی ئیرانیه و ژ کوردانه.

گه ژم: داری به هقی یه، خه م، دلته نگی.

گه ژدم: دوو پشک، که ژ + دم = کلک خوار.

گه ستن: گه زتن، گه زین، گه ز لیدان، پین قه دان.

گه س: تامه که کو ده فی تیک دبهت وه کی تاما فیقی یی نه گه شتی.

گه ست: زشت، کریت.

گه سته: کریتی، زشتی.

گه ش: شه بوی، جوان، بکه یف، رووخوش، گولا بشکفتی، مرۆقی بشکفتی.

گه شی: شه بون، بشکفتن، گولا بشکفتی، رووخوشی.

گه ش کرن: روژ کرن، ناگر هه لکرن، چرا گه ش کرن.

گه شت: سه یران.

گه شتگه: جی سه یرانی، سه یرانگه.

گه شتن: گه هه شتن (وصول).

گه شتی: ته مام بوی، باله ته، گه هان (ناضج، بالغ، اصل).

گه شت و گوزار: سه یران و بوژاندن: <گه شت + گوزار> (بزاراڤی سوله یانی).

گه شتر: روژتر، شه بویتر، قه شه نگتر (ازهی).

گه شت و سه یران: گه شت و گوزار.

گه شکه: فه ره، لخرچون (صرع).

گه شکه یی: ئەو که سه کو تووشی نه ساخیا گه شکه ی بوی و بیتهوش بوی.

گه شانندن: قه گه شانندن، گه ش کرن.

گه شتی: نیگه هبانی سه یرانگه یان، جه نگه لغان، ئەو نیگه هه فانه یان پاسه فانه کو د مه سافه یه کی دیارکری و موعه یه ن گه ردشی زیره فانی یی ل دارستانا بکهت، پاریزقانی گه روک.

گه ف: هه ره شه، ره وینا سه گی، ناڤ به ینا هه ر دو مه به ستان گه له ک نیژیکی هه یه، چکو ره وینا سه یژی هه ر گه فه.

گه ف کرن: هه ره شه کردن، ره شه کرن.

گه فکه ر: هه ره شه که ر، ره شه که ر.

گه ف و گوپ: هه ره شه و گوپه شه، گه ف و ره شه.

گه فل: کۆمهل، واژده به شه به کیه.

گه فل گه فل: کۆمهل کۆمهل، قافله قافله.

گه فین: ره وینا سه گی، دبیتژن: «سپه مه گه فۆ: سه گ ده رویت».

گه فن: گفاله یی عه وری.

گه فلین: گه ولین، پیچه ک روژبونا سپیدی (انکشاف).

گه فه گژ: پرچا سه ری یی ئالۆزیای.

گه فزانندن: به رده ی دان وه رگیتران، خوگه فزانندن، خو وه کی ده واری لسه ر عه رده ی گه فزانده و قولپانندن.

گه فزک: گه فزۆک.

گه فزۆک: گه فزۆک، جی گه فزتنی گه فزه یان گه وزه، ئەڤ وشه به بزاراڤی عه شیرده تی ناڤکۆر و عشاثر السبعه لقه زا ناگره و شیتخانی به عنا مرۆقی که شخه که ر و خو قییتکه ر و خو په سن هاتیه. به لی مه دقیت بزانی ئەڤ واژده به ژ چ هاتیه هه لتراشتا؟ گه فزه یان گه وزه ژ «گه فه ن» ی به عنا شفر هاتیه، چکو گه فه ز سه یوانه کی زۆر قییت و به هوشه و هشیاره و لناڤ چیا یان بنازادی و سه ریلندی دبه ته سه ر و زۆر خو په سنده، ژبه ر هندی ته شبیها مرۆقی قییت و قییت بگه فه زی کرینه.

گه فه ز: په زکیفی، شفر.

گه فزگه: جی گه فزکا که ر و ده واران یان ته یران (مکان تمغ الدواب).

گه فززه: پیسه میری ردینا وی بوژ شه بوی، دبیتژن: «ردین گه فززه».

گه فا: گه وا، شاهد، گه واه.

گه فایی: شاده یی، گه واهی، گه فاهی.

گه فز: خیز (رمل ناعم).

گه فزی: که فته عه رده ی و خوگه فزانده.

گه فزانندن: به عنا به رده ی دا دانژی هاتیه، مه هند مرۆڤ ژوان گه فزانندن.

گه لوو: گه روو، قپک، حه فک.

گه لوبه نده: هه ر تشسته کی کوژنک بو تازه یی یی بکه نه گه رده نا خو، خه ناوکه.

گه لته ک: گه وج (احمق).

گه لوبه نده: ئەو که سه کو پرخۆر بیت، زک په رتس، خه ناوکه.

گه زۆکی: ماده به کی نوسه که وه کی دوشاڤی لیبستان و ده رامة تی هافینی دکه قییت و دکوژیت یان لاواز دکهت.

گه ژاژ: گوژاژ.

گه ژاژ: قیسک، سیقلدان.

گه ژده هم: قاره مانه کی ئیرانیه و ژ کوردانه.

گه ژم: داری به هقی یه، خه م، دلته نگی.

گه ژدم: دوو پشک، که ژ + دم = کلک خوار.

گه ستن: گه زتن، گه زین، گه ز لیدان، پین قه دان.

گه س: تامه که کو ده فی تیک دبهت وه کی تاما فیقی یی نه گه شتی.

گه ست: زشت، کریت.

گه سته: کریتی، زشتی.

گه ش: شه بوی، جوان، بکه یف، رووخوش، گولا بشکفتی، مرۆقی بشکفتی.

گه شی: شه بون، بشکفتن، گولا بشکفتی، رووخوشی.

گه ش کرن: روژ کرن، ناگر هه لکرن، چرا گه ش کرن.

گه شت: سه یران.

گه شتگه: جی سه یرانی، سه یرانگه.

گه شتن: گه هه شتن (وصول).

گه شتی: ته مام بوی، باله ته، گه هان (ناضج، بالغ، اصل).

گه شت و گوزار: سه یران و بوژاندن: <گه شت + گوزار> (بزاراڤی سوله یانی).

گه شتر: روژتر، شه بویتر، قه شه نگتر (ازهی).

گه شت و سه یران: گه شت و گوزار.

گه شکه: فه ره، لخرچون (صرع).

گه شکه یی: ئەو که سه کو تووشی نه ساخیا گه شکه ی بوی و بیتهوش بوی.

گه شانندن: قه گه شانندن، گه ش کرن.

گه شتی: نیگه هبانی سه یرانگه یان، جه نگه لغان، ئەو نیگه هه فانه یان پاسه فانه کو د مه سافه یه کی دیارکری و موعه یه ن گه ردشی زیره فانی یی ل دارستانا بکهت، پاریزقانی گه روک.

گه ف: هه ره شه، ره وینا سه گی، ناڤ به ینا هه ر دو مه به ستان گه له ک نیژیکی هه یه، چکو ره وینا سه یژی هه ر گه فه.

گه ف کرن: هه ره شه کردن، ره شه کرن.

گه فکه ر: هه ره شه که ر، ره شه که ر.

- گهل:** (۱) ملهت (شعب) (گهلؤ بمهنا «ئهی گهلی مرؤقان تیت»؛ ۲) شهرمه گه.
- گهله:** (قطیع).
- گهل و گون:** شهرمه گه و گون، عهورهت و گون.
- گهل لویوشک:** گهل لیشک (لوزتین، حلقوم، بلعوم، بلاعم).
- گهل لیشک:** گهل لویوشک.
- گهلوشک:** قورک (حلقوم).
- گهلوان:** گهل هقان، هندهک بخهله تی دبیژن جهله بان.
- گهل هقان:** گهل هبان.
- گهل هبان:** شقانی میگه لی، شقانی گهله ی.
- گهل کوی:** پشتیشقانی (تکاث).
- گهل اوین:** لیک گیربونا دو که سان یان زیتیر، بیهر سنگ گرتنا ئیکودو (اشتباک، تشابک). دبیژن: «ئهرؤ مرؤف و پؤلیس گهل اوین یهک و دو بوینه و لیک دهن». وازه یهکی فارسیه یان موشته ره که مابهینا کوردی و فارسیه و عهره بکاری بویه بؤ (جلاوز) و ده مکات (صیغه) ژی ژی درست کرینه و دبیژن: (اجلوز، یجلوز، جلز، جلاوزه).
- گهل افیژ:** ئهستیره یهکی گه شی معلومه سی جزره ئهستیره هه نه کو ههر یهک ژوان ده هیقه کی هاقینیدا ده می سپیدی دیار دبن: ۱- پیروو (پهروین) له هیفا ئه وه لی هاقینی تیت؛ ۲- تهرازو، تهرازی ئه و ژی هیفا دووی تیت؛ ۳- گهل اوین، گهل افیژ ئه و ژی هیفا سید اتیت. ئه فجار مهنا گهل اوین و گهل اوین ژیک نه دورن چکو ئه ف سی نه وعه ئهستیره گهل اوین یهک و دو دبن ئیک بهر سینگ ئیک ئی دگریت ههروه کی کو دو مرؤف یان چهند مرؤفهک لیک گیر ببن و ژیک فه نه بن و گهل اوین هه ف ببن. ناقی گهل اوین ژ گهل اوین دور نینه.
- گهلاریژان:** گهلاریژ، هه یفا گهلاریژان، خه زه لوه ر.
- گهلاریژ:** خه زه لوه ر، چریا پاشی بی.
- گهلا:** به لگیت دارینه.
- گهله کی:** زوری، زه حفی.
- گهللاج:** شهیتان ره وشت.
- گهللاجی:** شهیتانی، گهللاج و گهللاجی زاراقی نا ف کوردییه.
- گهلؤ:** ئه ری گه لی مرؤقان، گه لی خزمان، خزمینه (ایها الناس).
- گهلؤز:** گه وچ، گیل.
- گهلوته:** جمله، هه می، بجاره ک.
- گهلؤ:** گولؤ، مرؤقی ساده و گیتزه که.
- گهلوه ند:** ئه و تشتیکی بیری و ره سمی دیاری بی فریکه نه جی یه کی.
- گهل یزه:** سه بوو، گوزک، شهریک شه رابی.
- گهلیم:** بهرک، گلیم.
- گهلتهک:** گه وچ، گیل (غبی).
- گه م:** پویته (اهتمام).
- گه مه:** حه نه ک.
- گه موره:** ته حله کی تام مازی (طعم عفی).
- گه موره بی:** ته حلی تام مازی.
- گه مار:** گه مار، ده باغ.
- گه ماره:** خؤشکرنا که قلی (دباغ).
- گه میؤل:** گه میؤل.
- گه میؤل:** سه گی مه زن و نیبر.
- گه مبال:** گه میؤل: «ترن ترن ته رعوی، گه مبالی پشتی هؤزی» "مه ته لؤک".
- گه مالی:** سه بی بهر یه زی، نیبره سه گ.
- گه می:** که شتی.
- گه میقان:** گه میوان، که شتیقان (سفان).
- گه مش:** پری دهستی، چه مگ.
- گه مشانه:** چه نگانه.
- گه مشؤ:** کهر، مرؤقی گیل و قیل (وشهک ئه هریمه نیه).
- گه مشه گ:** گه وشه گ، گه مشؤ.
- گه مه ست:** جزره به لوره کی ره نگاوره نگه.
- گه مراندن:** په رخاندن، فه رکاندن، که لاندنا کیم.
- گه مارؤ:** دؤرلینگرتن (تطویق).
- گه نه خؤر:** بریتیه ژ مرؤقی قه ل و به خیل کو گؤشت یان میوه جاتی سپیده یان ناکریت هه تا ده می ئیقاری کو ئه رزان و بیروو دبیت، ئه و حه یوانی کو تشتی گه ندیای دخؤن.
- گه نم:** (حنظه): «گه نم گرد و جو به لاه» [بلا دؤست کؤم ببن و دوژمن به لاه].
- گه نمؤک:** گه نمه شام، به لالوک (ذره).
- گه نمه شام:** بنیره گه نمؤک.
- گه نی:** مرؤقی ئه سمه ر.
- گه نه گه رچه ک:** گه رچه.
- گه ند:** (۱) بیئا گه ندیای (نتن؛ ۲) کاری به د، مه کر، ناز کرن.

سور بوو و زکیت وانژی پری گه‌وه‌هر بوو، ناغی جه‌مشیدی لسه‌ر نقیسیسیبوو. ئینا به‌هرامی فه‌رمان کر کو لسه‌ر به‌لنگازان پشک بکه‌ن.

گه‌نگ: (۱) ناغی بوتخانه‌یه‌کیه لترکستانی؛ (۲) ناغی روبره‌کی مه‌زنه له‌ندستانی (الغاج) هندی خو تیدا دشون و سوته‌کی مری بی خو فره دده‌نه تیدا چکو بئاقه (مقدس) دزانن. هه‌ر تشسته‌کی کفانوکی و کسویر؛ (۳) ناغی چسایه‌کیه؛ (۴) ناغی باژیره‌کیه لرژه‌ه‌لاتی باژیر (خطا) بی؛ (۵) جوان، شه‌نگ؛ (۶) ناغی قیبله‌بی ئه‌وله (قدس).
گه‌نجی نه‌فراسیاب: ناغی گه‌نجه‌کیه ژ هه‌شت گه‌نجیت په‌رویزی، ئه‌ف گه‌نجی نه‌فراسیابی چاره‌مین گه‌نجه ژ هه‌شت گه‌نجیت په‌رویزی، نه‌فراسیابی فه‌شارت بوو و په‌رویزی که‌شف کرن، ئه‌و هه‌شت گه‌نجه‌ژی نه‌فنه: ۱- گه‌نجی ئه‌روس؛ ۲- گه‌نجی بادناوهر؛ ۳- ده‌بیه‌یی خسروه‌ی (ده‌بیه‌ کلۆزک)؛ ۴- گه‌نجی نه‌فراسیاب؛ ۵- گه‌نجی سوخته؛ ۶- گه‌نجی (خضرا)؛ ۷- گه‌نجی شادناوهر؛ ۸- گه‌نجی بادبار.

گه‌وال: جه‌وال.

گه‌وا: گه‌واه.

گه‌واه: شاهد.

گه‌واهی: شه‌هاده.

گه‌واهینامه: شه‌هاده‌نامه.

گه‌وه: به‌روار، به‌رواری ریکا لته‌نکیش چپای.

گه‌وچن: عه‌ره‌بکاری بوویه بو (جوشن) واژه‌یه‌که بدای و بابقه کوردیه ئانکو بئه‌لقه‌چین، حه‌لقه‌دار.

گه‌واره: لاندک، ده‌رگشک، ده‌رکۆک (گه‌واره).

گه‌واره‌که‌ر: لاندک چیکه‌ر.

گه‌وده: زک، گه‌ده (وشه‌یه‌کی نه‌هریه‌نیه).

گه‌ودا: عه‌شیره‌ته‌کی میترخاسی کوردانه تایه‌کن ژ عه‌شیره‌تا شه‌رفان.

گه‌ور: (۱) گه‌بر، زه‌رده‌شتی؛ (۲) ره‌نگی بوژ، گه‌وره، مه‌زن.

گه‌وره: مه‌زن، ژ گه‌بره‌کی کوردکاری بویه (مه‌زن کوردیتره).

گه‌وره‌یی: گه‌وره‌تی.

گه‌وره‌تی: مه‌زناتی.

گه‌وره‌تر: مه‌زنتر.

گه‌وره‌تری: مه‌زنتری.

گه‌وه‌زه: گه‌به‌زه، خو‌په‌سن، که‌شخه‌چی، ژ گه‌فه‌زی مه‌عنا شقر هاتیه.

گه‌نی: تشتی گه‌ندیای (قذر، نتن، جیفه) (وشه‌یه‌کی نه‌هریه‌نیه).

گه‌ندیای: گه‌ندیای، (وشه‌یه‌کی نه‌هریه‌نیه).

گه‌ندیایگ: گه‌نی بوی. ئه‌ف واژه‌یه بکارتیت جار دبیژن گه‌نی، گه‌نیاتی و جارژی دبیژن گه‌ندی، گه‌ندیای، گه‌نده، بۆگه‌ن، بۆگه‌ند، دیاره‌ کو گه‌نی ژ گه‌ندی هاتیه کورت کرن بفریدانا «د» و گه‌ندی ژ گه‌نتی بی ناقتیستایه‌ه هاتیه، مه‌ گه‌له‌ک جار گوتیه کو «د» و «ت» زور جار پیک تینه‌ گۆرین و وه‌رگیتان، ئه‌فجار دیاره‌ کو گه‌ندی ژ گه‌نتی نینزیکتری ناقتیستایه هه‌روه‌سا د فارسیدا «د» فریناده‌ن دبیژن «گند، گندیده».

گه‌نار: بین گه‌نی، بین حه‌ففار.

گه‌ناوور: جان دبه‌ر.

گه‌نده‌ک: گه‌نی، ئه‌ف وشه‌یه لئاقتیستا و په‌هله‌ویدا بو تشتی گه‌نی هاتیه (وشه‌یه‌کی نه‌هریه‌نیه).

گه‌ندخه: گلینش (وشه‌یه‌کی نه‌هریه‌نیه).

گه‌ندخه‌یی: گه‌ندخۆی، په‌له، په‌له‌شت، گلیشسو (وشه‌یه‌کی نه‌هریه‌نیه).

گه‌ندخۆیی: بپیره گه‌ندخۆیی.

گه‌نج: لاو، خزینه (واژه‌یه‌کی یه‌زدانیه).

گه‌نجی: لایینی (واژه‌یه‌کی یه‌زدانیه).

گه‌نجینه: خه‌زینه.

گه‌نده‌پیز: گه‌نده‌پیس (وشه‌یه‌کی نه‌هریه‌نیه).

گه‌نده‌پیس: پیره‌میترو پیره‌ژن بیت نه‌شقام.

گه‌ندا: بینا نه‌خۆش.

گه‌نه: ئیشه‌که تووشی په‌زی تیت.

گه‌نگه‌شه: ئالۆزی (مشکله).

گه‌نگه‌شه‌چی: مشکل تراش، تیکفه‌دانکه‌ر.

گه‌نداڤ: ئاڤا زه‌و و گه‌نی؛ ئاڤا ژ به‌ر راوه‌ستانی گه‌نی بوی.

گه‌ناو: ئاڤا ژ به‌ر راوه‌ستانی گه‌نی بوی.

گه‌نجی گاو: ناغی گه‌نجه‌کیه ژ گه‌نجیت جه‌مشیدی لزه‌مانی به‌هرام گۆری هاته دیتن، دبیژن: رۆژه‌ک جۆتیاره‌ک زه‌ڤیا خو ئاڤ ددا و د هه‌مان کات دا کونه‌کی مه‌زن دیت کو ده‌نگه‌کی عه‌جیب ژێ ده‌هاته ده‌ری، ئینا به‌هرام پچ ئاگادار کر ئه‌فجا به‌هرامی فه‌رمان بلیتکۆلانا وئ کر و پاشی بسه‌ر دو په‌یکه‌ری گامیتیت زیری هه‌لبوون، چاقت وان ژ یاقوتی

گههبی: ئەو کەسە کو نۆبا خەلکێ سەرئاشی یان کارەکیدێ ژێ
دستییت.

گیپه: گیپا.

گیپا: گیپایه.

گیپایه: کەله و پاچه، سەر و پێک، عوبرک و پێپیک، گەدگ،
گەدک.

گیپایی: بنێره گیپایه.

گیپهپه: بۆقهمل، ئەستوریا حەفکی.

گیپنا: قەلهو.

گیپهپه ئەستور: حەفک ئەستور، قێک ئەستور (وشهیهکی
ئەهریمه نیه).

گیتار: نامرازهکی بهزمییه و موسیقایییه ژ شهش تیتلان
پێکهاتیه دمی کو لیتتێخن دهنگهکی خوش ددهت، هاتیه
عهربکاری کرن بۆ (قیشاره) ی.

گیتته: گیتته بۆ ماپهینا کاریتتهی و کاریتتهی دی بکار دهن بهلێ
بمجاز بۆ خانیکی کچکه و ساده ژێ بکار دهن: «ئەف ساله
هەر هنده گهشتین مه ئەف گیتته خانیکه چێکر و سهری
خۆژی دابن».

گیتی: عهرد، جهان، دونیا. ئەف واژهیه لئاقیتتایین که ئیتائۆ
هاتیه هەر بهعنا دونیایه و لپههله ویدا گیتتهک هاتیه هه
بهعنا دونیایه.

گیتی نافهرین: جهان نافهرین (خالق الکون)، جهان چێکهه.

گیتی دار: خودانی دونیایی.

گیجهبا: گیتزهبا، باکوزیرک.

گیجگا: گیجگه.

گیجگه: جنیک، جینیک.

گیتزگه: جهت گیتز کرنا مرۆقی ئەگه زه ریهکی لیبدهن.

گیر: فال (رمل، مندل) بمجاز بۆ مرۆقی حیلکهه ژێ بکار تیت.

گیردان: فالدان، فال فه کرن.

گیرزان: پیتقهمان، پیتقه نویسیان، فه مان.

گیر: پاشقهمای.

گیرۆ: پاشکهفتی.

گیرۆیی: گیرۆدهیی (تأخیری).

گیرۆکرن: تهئخیر کرن.

گیربو: لئشتهکی ئالیا یان بتشتهکی کهفت، فه ما.

گیرفان: بهرویک، پاخ.

گهوهزهیی: خۆپه سنی، که شخه فرۆشی.

گهوز: گهزی بددانان.

گهوزاندن: گهفراندن، غهوولاندن.

گهوزین: گهفرین.

گهورهم: مهزنی من (مولای).

گهوج: گیتز، بالولی (احمق).

گهوجی: گیتزی (احمقی).

گهوجه: باجان سوۆک، رهنگه کوردی نه بیت.

گهود: بی دهمار (دیووت).

گهوران: مهزنان، زهردهشتیان: «هه ی ههوران ههوران ههوران -
ههر رحمهت له دین گهوران» "گۆران".

گهوههر: لۆلۆ، دور.

گهو: قهف.

گهول: دهفی بچووک، دهفک.

گهوهی گهوران: مهزنی مهزنان، خودی.

گهور: کۆلی زستانی بۆ پهزی.

گهوال: حه پهنگ.

گه: گهه، گاه (گه کوردیتته).

گهه: (۱) ههنگا، گاش؛ (۲) چی، ده، نیشانهی ئیسم
زهمانی و مهکانی وهختی دیار دکهت ئەگهه بیهته پاشکۆیی
وشه ی، وهکی شامگاها یان شامگه، ئیبقارهگه، تیشتهگه،
سهحهههگه، تههرهگه، نیفرۆگه یان کوشتارگه، لهشکرگه،
وارگه، هافینگه، خیزگه، کیلگه، برینگه، جیتگه، رینگه،
جۆگه، دهزمانگه، سینگه، شهپرگه، سهیرانگه، شهرمهگه،
دهرگه، دورگه؛ (۳) نۆیه، جهوسهه، زه مان، وهخت.

گههاندن: گه یاندن، گه شتاندن.

گههشتن: گه یشتن (بلوغ).

گههشتن: گه هشتن.

گههین: فیتکر، فیترون، پاشگرهکه مهعنا (صفتی اسم فاعل)
ی ددهت: بن گههین، تیتگههین، پیتگههین: «بن گههینا
زهمانی کوردی»، «فیتراگههین».

گههاندن: تیتگههاندن (تفهیم، افهام).

گههان: جیهان، دونیا.

گههگیر: ته مهبل، خا، خامل.

گههان: لیکدا، گهشتن (جمع، جماع).

گههستی: گهشتی، تهمام بوی.

- گیرفانبر:** پاخا پر (دراب العب).
- گیرک:** نهو موورچه بییت هوورکه، هیبره میتری (نمل ناعم).
- گیر:** پاشگره که ناخی دکه ته (وصف الفاعل) وه کی: مارگیر، فالگیر، دلگیر، دهسته گیر، بارگیر.
- گیرساندن:** داگیرساندن، چرا روژن کرن، ناگر هه لکرن، جگاره پیژن کرن، هه ل کرن.
- گیرسک:** کرۆسک.
- گیراندن:** گریاندن.
- گیرۆده:** کۆسپ، حه بری، گرفتار.
- گیرۆدهیی:** گیرویی، گرفتاری (تخیر، توقف).
- گیر و گرفت:** تهنگ و ترویسک، تهنگ و چه له مه.
- گیرا:** دل کیش، بگیری، دلگیر (جذاب)، سیغهی موباله غهی وه کی: غارا، خورا، زانا، دانا، گیرا، توانا، بیبا، هیژا.
- گیرۆدار:** گرفتار، مه شغه له دار.
- گیرۆداری:** گرفتاری، مه شغه له داری.
- گیزه:** گیزینا گوللهی.
- گیزه گیز:** گیزه لپی گیزه ی، دهنگی که لاندنا ناخی.
- گیزین:** گیزینا درتۆدهم.
- گیفک:** گیفۆک.
- گیفۆک:** گیفانک.
- گیفه لانک:** گیفه لان.
- گیفه لان:** کیشانک، گیفه + لان = جهی زلی (مزبله): «سه رگیفانکی میژوویی» (مزبله التاريخ).
- گیف و لف:** گیفک و گولهنگ. دبیتن: «ته گیفکیته مه شوژن کرن!».
- گیفه ر:** نهو چرچ بونه کولسه ره شین مرۆفان - ئیکجار پیران - په یدا دبیت (تجدد).
- گیفه:** حه کایه تا دهنگی گولله یه، گیززه.
- گیفه گیف:** گیزه گیز.
- گیفین:** گیزینا موسته مه ر.
- گیف و هۆر:** گیزینا ب هه فرا.
- گیفتری:** گفتری کوردیتره، هندهک دبیتن گفتری (مغص).
- گیشتک:** نهو سه لکه کوژ تاییت زراف هاتیه راجاندن و فه هونان.
- گیشر:** پشیله یی نیر و مه زن، هندهک دبیتن: گفتری.
- گیله شو:** گیله شو، ئاپۆره، ناورته.
- گیل:** ئاخا سه را، گل، ئاخ، ئاخه شین.
- گیلله:** گولله، بهرکه تفهنگ.
- گیلکا:** (۱) ته پۆلکه یی بلند (تل): (۲) ناخی گونده کیسه لکوردستانی عیراقتی (زیتبار).
- گینده:** گشتک، پارچه هه فیرو بقه ده را نانه کی.
- گینی:** گوونی، گیایه کی دیاره لچیا بیته زۆزانی چیدبیت.
- گین:** پاشکۆیه که مه به سستی تیکه ل و ئالۆده یی و پر بونی دگه هینیت: خه مگین، شه رمگین، سه همگین، نه ندوهگین، نانکو ته ژی و تیکه لی خه م و شه رم و سه هم و عاجزی بون.
- گیو:** ژ قاره مانه میتریت نه فسانه یی ئیرانییه و ناخی بابج وی گۆده رزه، نهو به نه یی چوویه هه ریا توورانی و که یخوسره و ده یکا وی ئینایه ئیرانی.
- گیوی موکریانی:** ماموه ستایه کی سه رتۆب و هه لکه فته بوو گه له ک کتیب و فه ره نه نگ و میژوو کرتوکۆکه کی جوان بو کوردان ل پاش خو هتلایه (درودا خودی لجاننی وی بیت)، ژیا نا خو ل هه ولتیری بدومیی ئینا.
- گیوش:** گا، دونیا، جهان، عه رد، توانا (قوه)، ناخی گای ژ فنی وشه یی ئاقیستی داتراشیا یه، چشکه په یوه ندی به رد کیتلانی هه یه.
- گیا:** (عشب).
- گیا و گول:** گۆل و گیا (اعشاب و اوراد).
- گیاندار:** جاندیهر، گیان لیه ر. (حی).
- گیانه لا:** روح دانا مرنی.
- گیانسه ک:** سه گ گیان، روح قاییم.
- گیبار:** عه ربه ده.
- گیپا:** پاچه، سه ر و پییک، کیپا.
- گیپایی:** یان گیپاری، کیپه.
- گیپه:** بنیره گیپا.
- گیتی:** دونیا، عه رد، عالم.
- گیتار:** یان کیتار، عه ره بکاری بویه بو (قیشار، قیشاره).
- گیتی ناهه رین:** فه له ک چتیکه ر، یازدان (خالق الاکوان).
- گیتی روژنکه ر:** دونیا روژنکه ر، ره ه ناییا جهانی (مشرق و منور الکون).
- گیتومه:** که مه رک، حه یاسه (حزام فضی).
- گیتره:** گوژره (جزافا).
- گیج:** گیز، جینج.

- گنجینه:** سه رلیشتیویای، سه رگهردان.
- گتیج بازی:** کهت و جوتانن، جوت و کهتانن (بازی یه که کوردانه یه). "مه وله وی" فه رمسویه: «دل وه گتیج بازی چه پگهرد بازیش وهرد - جفت ناره زوو کهرد، چه پگهرد تاق ناوهرد».
- گتیر:** (۱) گرد، گر (تل)؛ (۲) مرۆفی چهفت، رهق، کۆبئ چیبای، چهپ و چوپر کهر، ژ ری دهر که تی، گرد، خائن (منحرف)؛ (۳) رهمل و فال، گریل بون. پاشگره که مهعنا وه سفی فاعلی بی بۆ ناغی درست دکهت، وهکی: نانگتیر، ناغگتیر، چای گتیر، گلاله گتیر، ناشگتیر، دلگتیر، به لاگتیر، سه رگتیر، سه رفه گتیر، هافینگتیر. هه وهسا واته (داتره) ددهت.
- گتیری:** خائینی، خواری.
- گتیره:** گریدانا گا یان ولاغان لسه ر قرش و گردانا وان هه تا نهو قرش په لقوت دبیت و دبیته کا، گتیره بریتیه ژ هه ر تشته کی سه رنج راکتیش و عه جیب، دیاسه.
- گتیرا نومه ره کوری:** نهو کاره کو کهس سه ر و بنی نزانیت: «گتیره ی نومه ره کوری» "په ند".
- گتیرا سهی:** بریتیه ژ کارئ بی گز و نظام (تسیب).
- گتیره با:** قرش و قهسه ل په ل قوت کرن بگایان.
- گتیر و فیتیر:** بریتیه ژ بی سه ل یقه بی و بی سه ر به ری.
- گتیرانه وه:** فه گتیران، هه لگه راندن.
- گتیران:** تشتی کو تو ببیه گتیرانن، وهکی طاووس گتیران.
- گتیراندن:** گتیراندنا هه ر تشته کی بۆ فرۆتنی یان هه ر کارتیکو هه ی.
- گتیر:** جیتزا ده خلی: «هیتزی له میتزی به رانم به ردا په ریتزی - ته قله میرانم به چه ند ده گتیزی؟» "مه ته لوک".
- گتیره:** عه ره بکاری بوویه بۆ (جزر): «گتیره ک ژ میتیره ی وئ کیم بو» "په ند".
- گتیرک:** گیتسک، جاروفک، گزی.
- گتیرکده:** گتیرک کهر.
- گتیرک کهر:** جارو کهر (کناس).
- گتیرکدان:** جارو کرن.
- گتیرکا ناغ مالی:** بریتیه ژ کهسه کی کو هه می هووره شو لیت ناغمالی چاقدتیری دکهت و مالی ریک و پیتک و پوخته و ته نزم دکهت.
- گتیراندن:** فه هیلوکی (تملص، تماطل، تأخیر).
- گتیره رگیا:** گیا گتیره ر.
- گتیریان:** گتیران.
- گتیران:** ته خمین.
- گتیرۆک:** فه هیلوکی.
- گتیر:** (۱) هیتیر؛ (۲) ناغی عه شیره ته کی کوردانه لکوردستانا عیراتی (ناکری).
- گتیره که:** هیتیره که.
- گتیری:** هیتیری.
- گتیرینک:** گیایه کی بهاریه تیتته خواری به لی بخافی پیچه ک تیره.
- گتیره فانک:** نهوه کو بچووک هه ر لدور خو دزقرن هه تا سه روان دزقریت.
- گتیرگتیرۆک:** گتیره فانک، ئیشه که تووشی مرۆقان تیت سه ری وان دزقریت، گتیر، فانکا ناغی (فاتوله الماء).
- گتیر و فیتیر:** سه رگهردان، نالوز.
- گتیر و فیتیری:** سه رگهردانی، نالوزی (ازمه).
- گتیره له:** گو هیتیر، کوتک، گیشک.
- گتیراف:** نهو ناغه کو دزقریت و نو قوم دبیت.
- گتیره لوک:** گتیرینک، گیایه کی بهاریه.
- گتیرگتیرۆکانی:** یاریا گتیرگتیرۆکی لدور خو زقرین.
- گتیربون:** هیتیربون: «ناقا لیژا، گوشتی گتیرا، گانا دریتیر» "په ند".
- گتیر و گوم:** سه رگهردان و گه رفتار.
- گتیرسوانه:** کتلوانه.
- گتیرسن:** گاسن.
- گتیرسک:** گتیرک، جه روفک.
- گتیرسکده:** گیتسک دهر، نهو کهسی ب گیلی عه ردی رادمالیت.
- گتیرسک کهر:** سپور (کناس).
- گتیرسکدان:** جهتی گیتسکی (کنس).
- گتیرسکار:** گیتسن چیکه ر.
- گتیرل:** گهوج، ساویلکه، ساده، گتیر.
- گتیرمه ند:** گتیره ندی، داسه کی درونه یه دیاره لئیرانن.
- گتیرلی:** گهوجی و گتیر.
- گتیره ندی:** داسه کی دهستک ژ داره کی دریتزه و درونه کهر ژ پیاغه ده خلی پت ددرون.
- گتینگله:** چهپ و پیتچدانا ماریه: «که زیلهت ماری ناغی، گتینگله» ده کهت له گومان...» "گورانی".

گیلخ: پیشازۆکه که، بنکی گیایه کی بهاریه بۆ کاری ئسترکی دهن (شیرباز).

گیله شو: گیلخ شوک.

گیله شوک: (۱) ناوورته (صخب، غوغا؛ ۲) سیلاڤ، سیل.

گیلم گیتدانی: قهله بالغ و ناوورته، بچ نیزامی، هه وه سبازی (رهنگه ئهڤ واژهیه بیگانه بیت).

گیلاس: فیقی یخ داره کیسه ئی رهنگا ورهنگه وهکی حلوی زهرکانه دبیته ئویشی و داری هه تا ۱۰ میتران درێژ دبیت، خوارنا وی بۆ مرۆڤ قهله و پرسووده.

گیلان: گهریان: «هه وری نهو زارزار، کلاو ئه و کلاو - مه گیلو و ئه سرین، مه ریز و و تاو» "مه وله وی".

گیوا: گیا، واژهیه شه به کیه.

گیژ: بنێره گیژله.

گیژور: کتکا نیر و مه زن، گیژ کوردیتره.

گیژول: مه یل، هه وهس (رغبه) (رهنگه نه کوردی بیت تورکی بیت).

گوپ: لام، رومه ت.

گوین: لام، پف.

گودان: (انکار).

گویتک: گوپیلانک.

گوپیلانک: گوپیلانکیته سه ری داری، سه رتا (برعم، براعم).

گوپک: بلندترین عه ردی چیا، بلندترین تایخ داری.

گوپته: خوارنه کی ساده و به له نگازانه یه.

گوت: پته، بۆله، بشه به کی دبیتن گوتته گوت.

گوتته گوت: پته پت، بۆله بۆل.

گوتابی: شاگرد (طالب مدرسی). کورد بخه له تی دبیتن قوتابی،

چکو ئه سلخی وی «گوتابی» یه و ئه سلخی گوتابی «گوتهابی» یه ئانکو گوته وی وهکی چه په ری جه نگیه و «تابی» ئه و سه نگره یه بۆ (محافظه) کرنا دهور و دهرسانه. ژ دو واژه یان پیکهاتیه: «گوته + تابی» یان «گوش + تابی». هنده ک بهه له دبیتن «قوتابی» ئه گه ره و سه راست بیت پیویسته بیژین قوتابی ژ کتابی کوردکاری بویه!

گوت و هۆر: پت و هۆر.

گوت گوتی: پت پتی.

گوتته گوتکه: بۆله بۆلکه ره، پته پتکه ره.

گوتن: وتن، گۆتن، قۆتن.

گوجیله: به چکه سه گ.

گوجیله سه گ: تیتزه سه گ.

گوجیله هرج: کودیله هرج.

گوجک: گوته «بزاری ئاکره و زیباری».

گوجی گوجی: ماسووله ماسووله.

گوج: زیانی ئه شکر، زولم.

گورگ: دورنده به که وهکی سه ی به لی ژ سه ی بتینتره و درنده تره. واژه یی براستی یخ ناڤی گورگی «قه رگه» کو هه تا نه یژێ هه ورامی بکار دهن و هه م بشه به کی بکار دهن و دبیتن «هرگ». لئاڤیتستایدا «هرکا» هاتیه.

گورگ و میش (گورگ و میه): ئه و ده می سپیدی یه کو دنیا هیژ باش روژ نه بوویه، هه م دبیتن سه گ و گورگ.

گورگی باران دیتی: بریتیه ژ مرۆڤی بۆرچه راندی.

گوریل: جوړه مه میوونه که وهکی مرۆڤانه، به ژنا وی دگه هیته دو میترا، له شی وی ژ مووی درێژ نخافتیه و کلک ژ نینه، لسه ره دو پیمان وهکی مرۆڤان بشاسانی برتیه دچیت، جانه وه ده کی ئارام و دا که سیایه و بی زیانه و هیچ کاری برۆڤان نینه، به لی ئه گه ره کو خه ته ره ک لسه ره وی ژ مرۆڤان هه یه دی ئیرشی که تی و خولین راست ئینیت تا راده یه ک تووره دبیت کو بیه ک پین زکی ئینسانی به ره دده ت یان بیه ک مست میژی یی وی دریتیت و به لاف که ت. عه ره بکاری بوویه بۆ (غوربلا)ی.

گورگه لۆق: نه رمه غار.

گورگستان: بۆ گرۆه ک یان حزبه ک یان کیشه وه ره ک یان رژیمه کی تیتته بکار ئینان کو ته غه ره دز بن و به رتیلخۆر و کولابه ردار و دراف په رست. دبیتن: «دونیا ئه قه ره هه می بوویه گورگستان».

گورخه ره: که رکیقی، حه یوانه که وهکی که ری رهنگی له شی وی زه ره و خه تیت ره ش پیندا هاتینه و هه تا نه ی که هی نه بوویه و ل ئافرقای دا په یدا دبن.

گور: (۱) ئه و به ندکن کو دۆرا کالکا پین ره خ دکهن؛ (۲) ئه و دورکرنا تانی په زی کو بشفکه تا نوکیته داری نه رم و ته ره گور دکهن؛ (۳) گروه؛ (۴) گورگ، چاله که دکولن مری دکهنه تیدا.

گوری: گورگ «بزاراڤی بۆتان».

گورگورانی: گورۆه گورۆهانی (تکتل).

- گوردهم:** کۆمەل، دەستە کە.
- گوردهم گوردهم:** کۆمەل کۆمەل، دەستە کە دەستە کە.
- گورگین:** وەکی گورگی، گورگانی ناخۆی برای قەرەتاژدینه.
- گوردان:** جوامیتران، میترچاکان.
- گورە:** گورمیتن، گەف.
- گورئەخ:** بەور و بەتەر، هار و هاج.
- گورپین:** گورپنەکی دەم درێژ.
- گورپەگور:** گورپە لپین گورپە.
- گور و هۆر:** گورپنا زۆر بکۆمەلی.
- گورپی:** پیتتا ئاکری، دەنگی گورپەگور و گورمەگورمی: «نە عەرۆی گورگورپی، نە میترێ حەرپی» "پەند".
- گورۆ:** خدیگ، خدی (انس).
- گورچیلە:** گولچیلە، گولچیزک.
- گولچیک:** گورچیلە.
- گورپی:** گەر (جرب).
- گورپی بون:** تووشی نەخۆشیا گورپاتی یێ هاتن، خلتە.
- گورپەشە:** هەرەشە، تەھدید.
- گورج:** (۱) سڤک، چەلەنگ، راپینچایی، گوربژ: (۲) تیرەپەکی مرۆفانە بنەرەت دا گورجستانینە بجهمالین مەشهورون، عەرەبان کرپە جورجیا.
- گورجین:** سڤکی ناخۆی (مونث)انە.
- گورج و گۆل:** سڤک و ئامادەو پەیت.
- گورجی:** نەسبە تە بۆ قەومی گورجان (گورجیان) کو پیتتەختی وان تغلیسە (ئیکە ژ کۆماریت ئیتحادی شۆروی).
- گورد:** دلیر (باسل) (اکورد ژێ هەر ئەو مەبەستەپە).
- گوردۆ:** گوردهکان.
- گوردهکان:** گوردهگان، گوز، گردهکان.
- گورم:** دەنگە کەوەکی، دەنگی تۆپێ یان خانێ هورگومینێ یان بەرەکی مەزن ژ عەرەکی بلند قەرسیانێ و بەعردێ کەفتنی (ھدیر).
- گورمەگورم:** گورمە لپین گورمە.
- گورمیتن:** گورمەپەکی دەم درێژ.
- گورم و هۆر:** گورمیتنا بجمەلە و کۆمەلی.
- گورپەلا:** کۆمەست، ریکخراو، گور، گروھ (منظمە).
- گورگەمیش:** گورگەمیش.
- گورگەمیش:** دببێژنە هاریا گورگ و هرچان بەلێ بو جاندهریت دی
- دببێژن هار بریتیه ژ مرۆفیکو گەلەک ئەحمەقی شەپتانی و نەراوەستانیان بکەت.
- گوربژ:** راپینچایی، ئامادە، چەلەنگ، چالاک، سڤک، گورج.
- گوربیس:** وەرپس، ریسمان.
- گوربیس کیشان:** گوربیس کیشکان.
- گوربیس کیشکان:** گوربیس کیشکانێ.
- گوربیس کیشکانی:** (لعبه جر الحبل) کناپەتە ژ جره کیشانی.
- گورپەگورپ:** تەغەر بۆ دەنگی گورگورپا ئاگری بکار تیت، گورپە لپین گورپە.
- گورپین:** گورپنا لدوی ئیک.
- گورگەخەو:** نقشنا مابەپنا خەو و هشیاری یێ، نقشنا تیشتەکە: «لازمە بۆ شیخ بکاتن گورگەخەو – دا بلین شیخ عابده و نانوی بەشەو» "شیخ رەزا".
- گورپیل:** (یان کرپیل) مادەپە کە بدار مازیانقە تیت وەکی رەنگی ھرمی یە مادەپەکی گەمۆرەیی تیدایە بۆ گەمارێ بکار دەن.
- گورپان:** گۆری (قربان، فداء).
- گورمته:** ئیرش (هجوم).
- گوزلی:** چاقلدەر (ت).
- گوزگی:** خۆدی، خۆدیک، قۆدی (مرات) (ت).
- گوزەر:** (عبور و مرور). "خانی" فەرموویە: «صراط ئەو پرا پر بخوف و خطر – جميع خلايق دکەن لی گوزەر».
- گوزەران:** قەتاندا معیشە تی.
- گوزەرگە:** گوزەرگاھ، جەپت بورینێ.
- گوزەرگاھ:** بنیترە گوزەرگە.
- گوزارتن:** گوزاردن.
- گوزاردن:** گوزەر کرن، بۆرین، عبور.
- گوزەر کرن:** سەر رابۆرین، تیبۆرین (اداء، ترک).
- گوز:** گوز، گوزگیز، گوز، جەوز، ھەمیژی ھەر کوردینە و ناخن بۆ دارێ گوزی و فیسقی یێ وئ ھەم دببێژنێ گوردهکان، گوردهگان، گوردهکان، گردو، ئەسلین وئ دارەکی کوردستانیە، ئیرانیە پاشی بەلاقی ناڤ دونیایی بویە (حسن عمید، ل ۸۶۹).
- گوزمە:** بەرپەرەکانی، گەزمە.
- گوستیل:** ئەنگوستیلە (گوستیل کوردیترە چکو ئەنگوستیلە نیزیکی ئەنگشتیرە و تام فارسی ژئ تیت)، گوستیلە.
- گوستاخ:** بئ ئەدەب، بئ شەرم، بەد ئەخلاق.

- گوستاخانه:** بېع شهرمانه.
- گوساله:** گوپړه که، گۆلک.
- گوسپه‌ند:** گوسفند، په‌زئ سپی.
- گوشینگه:** جی گفاشتنا تری یان زهیتونجی (معصره) "هه‌ژار" فه‌رموویه: «تا دانه ته‌کین له فیز و مینگه - ری‌یان نیه بچنه سهر گوشینگه».
- گوشمه:** که‌زوانجی قوتایی (سجوق).
- گوشلی:** دیز، دیزک (قازان). "پیر شالیاری" زه‌ده‌شتی فه‌رموویه: «وه‌روئ وه‌رارؤ وه‌روه وه‌ربنه - وه‌ریسه بریؤ چوار سهرینه / که‌رگی سیاوه‌ن هیله‌ش چه‌رمینه - گوشلی مه‌مربؤ دوئ ده‌ربنه».
- گوش:** (۱) کف (قنب)؛ (۲) فرچک، گو، گوج، نا‌کره‌یی دبیژن گوجک.
- گوشان:** کوشین، گفاشین.
- گوستا:** به‌ه‌شت.
- گوستاسپ:** (۱) خونه؛ (۲) نا‌قئ پاشایه‌که کو‌ئیمان بزه‌ده‌شتی (د،خ) ئینابوو دینجی وی قه‌وی کر و به‌لا‌فکر.
- گوشاد:** بشکفتی، قه‌بوی.
- گوشادی:** قه‌بون، که‌یف خو‌شی.
- گوشاد دل:** دل‌گوشاد، دل‌که‌ری، دل‌گه‌ش.
- گوشادروو:** روو‌گه‌ش.
- گوشادزمان:** زمان‌خو‌ش (فصیح).
- گوشته‌زوان:** زمان‌خو‌ش.
- گوشته‌زون بدنه‌وه:** بریتیه ژ وئ برینجی کو‌گوشتی تازه ئینا و ساریژ بوی.
- گوش کرن:** فرچک کرن.
- گوشمه:** سجوق.
- گوگره:** کویسه کرنا مپوئ، کویسه کرن.
- گوفتار:** گۆتن، وتار، گوتار.
- گوفت و گو:** وتوو‌یژ، گۆت و بیژ.
- گوفک:** مه‌زیه‌له «بله‌ه‌جه‌ی ئیژدیان».
- گول:** گول‌گه‌له‌ک رهنگ و نه‌وعن، ژ داری هه‌یه و گول ژ گیای هه‌یه، هنده‌ک بشتلی تیتته چان‌دن، هنده‌ک بتو‌قی و هنده پیشازو‌ک و هنده‌ک قه‌لم و هنده‌ک لسه‌ر بنج خو‌شین شین دین.
- گول نه‌نار:** گول هنار، داره.
- گولنار:** گول هنار.
- گونار:** گول هنار.
- گول نه‌ندام:** گولندام.
- گولندام:** نازک به‌ده‌ن.
- گول محمد:** گولا سو‌ر و بی‌نخو‌ش و داره.
- گولچن:** نه‌و که‌سه کو‌گولان دچنیت.
- گولچین:** نه‌و که‌سه کو‌گولان دچنیت.
- گولچین:** گول ژ داری شه‌کر (قطف الورد).
- گولاث:** گولا و. گول+ئاث=ئاثا گولج، گولی ئاث.
- گولاو:** ئاثا گولان (ماء الورد).
- گول بهار:** گولا بهاری، نا‌قئ ژنانژی گولبه‌هار هه‌یه.
- گولا‌فگیر:** گولا‌فگیر، که‌سه‌ئ ئاثا گولا دگرت.
- گولا‌فگیر:** نه‌و که‌سه کو‌گولا‌قئ دگرت و لئه‌لکئ دره‌شینیت.
- گولره‌نگ:** رهنگ گول، بره‌نگئ گولج.
- گولرئژان:** گول بسه‌ری بووکئ وه‌رکرن.
- گولزار:** باغئ گولان، جی گه‌له‌ک گول تی هه‌بن.
- گولستان:** گولزار، نا‌قئ کتیبیا (سه‌عديه).
- گولدان:** قافکا گولان.
- گولشمن:** گولزار، گولستان، باغئ گولان.
- گولبه‌ند:** باغچه‌وان.
- گول بن:** بن دارا گولج، یان گول بن.
- گوله‌سو‌ر:** گول محمدي.
- گول کاغ‌ه‌ز:** گولا سپی.
- گولین:** ده‌مئ په‌رینا نیریتت کیشی.
- گول نا‌هاری:** ها‌قینیه، تو‌قیه.
- گول ناویز:** په‌رپه‌ره، سیبه‌ریه.
- گول نه‌بریشم:** گولا داریه، دره‌ختا ها‌قینیه.
- گول نا‌ته‌ش:** گولا سو‌ره، ها‌قینیه، په‌رپه‌ره.
- گول نه‌خته‌ر:** نانکو‌گول نه‌سته‌تیره، پیشازیه وه‌کی سه‌رکه پیشازیه، کیم به‌لگه.
- گول نا‌قاقیا:** رهنگینه و په‌رپه‌ره.
- گول نارغه‌وان:** (یان گول نه‌رغه‌وانی) دره‌خته‌داری وئ وه‌کی داری هناریه، بې بیته، رهنگ سو‌ره.
- گول نه‌تله‌سی:** ها‌قینیه، بېن خو‌شه، تو‌قیه.
- گول به‌ر به‌رؤژ:** ئافتاب گه‌ردان، زه‌ره و مه‌زنه، تو‌قیه، دگه‌ل روژئ دزفرت.

- گول نه نار:** گول هنار درهختیه و سوره و په پره پره.
- گول بداع:** درهختیه بچ بیتنه.
- گول بنه فشه:** بهاریه، بیتن خوشه، توفیه، عه ره بکاری یوویه بۆ (بنفسج) ی.
- گول تاج خروس:** سۆکی وهکی کویا دیکلیه.
- گول ههنا:** سوره هاقینیه، گولی خهنا.
- گول خه ره هره:** درهختیه (داره) گه رمیانه، هه ره بده وامه.
- گول هیرۆ:** گول خه تمی، درهختی ههیه گیاییژی ههیه، دهختی هاقینیه به به لئی گیایی بهاریه، په پره پره، رهنک بنه فشیه.
- گول دوکمه یی:** مه خمه لیه، سوره پاییزی به.
- گول رازقی:** درهختیه (داره) گه رمیانه.
- گول زماندار:** (یان گول زیان دهرفه فا) رهنکا وره ننگه، زمانداره.
- گول زهرده:** (یان گوله زهر) داره، شتلیه.
- گول زه نهق:** بهاریه، بیتن خوشه.
- گول سوره:** هه می و دهختیه و هه می جی یی به.
- گول سوسن:** جو ره کی گول زه نه قیه.
- گول شاه سه نند:** هاقینیه به هه می و دهختیه.
- گول شهب بۆ:** زۆزانیه، په پره پره، بیتن خوشه.
- گول شه قایق:** (یان گول خه شخاش) کیم به لگه.
- گول لاله:** سۆر هه به، سپی هه به، بچ بیتنه.
- گول شه مدانی:** (یان گول شه معدانی) قه له میه، رهنکا وره ننگه.
- گول شه پیوری:** پیغازیه و رهنکا وره ننگه.
- گول سهد به لگ:** په پره پره سپیه.
- گول تاوسی:** زهرده، درهختیه.
- گول پهر تاوسی:** بهاریه، کیم به لگه.
- گول قرنفلی:** نه لوان و نه شکال هه به و په پره پره.
- گول زمان کا:** (یان گول گا و زیان) بیابانیه، بهاریه، ئاقیه.
- گول لادن:** شتلی به، هاقینیه به.
- گول لاله بهاری:** سوره، بناقی شه قایق مه شه هره.
- گول لاله عه باسی:** (یان گول صبح و شام): توفیه.
- گول محمدی:** بنیره گول محمد.
- گول مرواری:** سپی به، بهاریه، توفیه.
- گول مه ریم:** پیغازیه، هاقینیه به.
- گول میخه ک:** هاقینیه به، پیغازی به.
- گول میمون:** (گول مبارک): هاقینیه به.
- گولناز:** هاقینیه به.
- گول نیرگز:** زهره بهاریه، کاسه داره، بیتن خوشه، پیغازیه.
- گول نه سته رهن:** زهره کاسه یی به، په پره پره.
- گول نیلوفر:** شه پیوری و بلولیه، ئاقیه.
- گول هه میسه به هار:** بهاریه، زهره.
- گول یاس:** داره (درزهختیه)، شتله، بیتن خوشه.
- گول یاسه مین:** نجوره کی یاسیه.
- گول یاسه مین:** جو ره کی یاسیه.
- گول چیه ک:** زهره هه به، سوورو فه هوه یی هه به، سووری تاری هه به، پاییزی به، توفیه، بیتن خوشه.
- گول قه دیفه:** گول مه خمه ل.
- گول مه خمه ل:** گوله کی پاییزی به و لیکدای به وهکی قه دیفه به.
- گول گون:** رهنک گول، وهک گول.
- گول گه نم:** گولی بچ گه می، قنتوریون.
- گول گون:** وهکی گولی، گول گون: «قاصد به مقصودا مه هات - با سوژده و نه مر و به رات / نیشان هنارن هه م خه لات - شه هزاده یا گول گون قه با» "جزیری".
- گول باغ:** گوله باغ.
- گول باغ:** گولا باغان، باغی گولان.
- گول ده سته:** چه پکه گول.
- گول پیره هه ن:** کراس گول.
- گول به رۆژک:** بنیره گول به ربه رۆژک.
- گول خیف:** گول خیفانه.
- گول مهن:** راهزبانان گولان له گه ل بای.
- گول پهری:** مه قامه کی کوردی خوشه ژ دانانا جه گه رخیونه.
- گول شینی:** مه قامه کی کوردی خوشه.
- گول شیلان:** داری لیتی به.
- گول باران:** گول ریژان.
- گول دون:** گولدان.
- گول و به نند:** گه رده نی.
- گولله به نند:** دو عایه که بخۆفه ده که ن دا گولله بچ تغه نگی قینه که قیت.
- گولتی:** فرچک، نه وهل شیرخوارنا گۆلکه.
- گولتی کرن:** فرچک کرن.
- گولتول:** برنجا بدۆ: «هندی گولتوله نه و بروونی شۆله» "نالبه نند".
- گولتوله:** (۱) گولولکا به ندکی یان ده زی؛ (۲) مرۆقی خرچ و چاڤ
- گول چیسک:** گورچیه.

- گول چيله:** گوجيلك (كليبه).
- گولى گولى:** گولگولى.
- گولگولى:** رهنگ وهكى كوليكا نيسانى.
- گولخوتى:** نهو هه قيره كو هيتز نيشهك نار و نيشهك هه قير بيت، گلخوتى.
- گولته:** ديره گه.
- گول چيچهك:** گولهكى پاييزى زور جوان و بين خوشه، زهر ههيه، سورتارى ژى ههيه.
- گولى:** عه شيره تهكى كوردانن زور ديندار و ميتراچاكن، لشمالي زاخوتى دژين وان مه زنهكى بناث و دهنك هه بو دگوتنى "حاج سادق" لگوندئ به هونهى بو.
- گولئ گولئ:** چيروكا ملايهكى خه شيم و ژنهكى زوران ه ناخى وى گولئ بو، ملاژى بلایئ گولى مه شهوور بو، نه فجار هه گرفتاريهك بسره مه لای دهات دگوت: «ناخ گولئ گولئ».
- گولم:** چهنگهك، پرى چهنگهكى «بزاراقتى شنگارىا دبیتنه رومه تى «گولم»».
- گول خه:** پيره خه، پيرخه نى، سميت، سميتك، سمايلوك.
- گولوك:** گولوله.
- گول و گازنده:** گله و گازنده.
- گوليزار:** گولزار، ناخى ژنانئى ههيه، ناخى سترانهكا كورديه.
- گولت:** گومتل، كومتل، پرتك شهكر يان تشتهكى دى.
- گولوفت:** كولوفت، نه ستور.
- گولومته:** (قمه الجبل).
- گولواژ:** عه ره بكارى بوويه بو «جلواژ» و كۆم بوويه بو «جلوازه».
- گول چاويش:** به بيوون.
- گولخو:** گه لحو، نه زان و ده به نك (ابله).
- گولچك:** گولخوتى، گشتهكى مه زن ژ هه قيرى.
- گولاله:** نهو كۆدئ داريه كو دۆم نيشى گلاله دهن.
- گولاله گيتى:** گلاله گيتى نهو دۆمن كو نامانيت دارى بو فرۆتنئ دگيتن.
- گولوپ:** له مپه يئ كه هه بابى (كوردى نينه).
- گولله باران:** شيلك كرن، ده سرتز كرن بگولله، ره شاندى.
- گولخه:** حوليك.
- گوم:** وند، بزر، نه ديار، وند.
- گومبون:** وند بون، بزر بون.
- گوم كرن:** بزر كرن و وند كرن.
- گومبهت:** گومبه د.
- گومبه د:** بنيره گومبه ت.
- گومان:** شك.
- گومانى:** شكى.
- گوماندار:** خودان شك.
- گومراه:** ژ رى دهر كه فتى، رى به رزه، خرپاى. (ضال).
- گومرئ:** گومراه.
- گومناث:** گومناو، بچ ناف يا ناث به رزه بوى، ئوبجاخ كور.
- گومناو:** بنيره گومناث.
- گومنام:** » »
- گومه زى:** (هرمى، محدب).
- گومرؤك:** واژه يه كى تركيه جه مع و عه ره بكارى بوويه بو (گمارگ)، مالياته كه كول سنورى ژ گرت و كالاييت كو واردى كيشوه رى دبن يان خارجى كيشوه رى دبیت تيته ستاندى.
- گوم گومه:** ققم.
- گومتل:** گولت، پارچه يه كى كچكه ژ شه كرى يان تشته كى دى.
- گوميتز:** گميتز، ميتز «بزاراقتى شه به كى» بفارسى ژى گميتز هاتيه.
- گوميزدان:** ميزلدى.
- گوملهك:** كراس «بزاراقتى زازا و بو تان».
- گومانه:** گومان، شك (حدس).
- گومان كرن:** ته خمين كرن، هه دس كرن، شك كرن.
- گوندى:** دئ، هوژ، كوند، ديها ت.
- گوندى:** ديها تى، خه لكى گوندى.
- گوندا تى:** گوندا يه تى، خه لكى گوندا بونو كارى گوندا كرن.
- گوندا يه تى:** بنيره گوندا تى.
- گوندا ياتى:** » »
- گوندى ياتى:** » »
- گونديتى:** ره وشتن گونديان، عاده تى گونديان، ژيانا گوندى يان، وهكى گونديان، مه نسوبى گونديان.
- گوناه:** گه نه ه، تاوان. عه ره بكارى بوويه (جناح).
- گوندهكار:** تاوانبار.
- گوندهكارى:** تاوانبارى.
- گونده به خش:** ئامر زگار، تاوان به خش.
- گونبه تى شين:** ئاسمان.
- گونگ:** لال.

- گونگلہ:** کینگلہ، خۆپیتچدانا ماری (تعکوک الحیہ).
گوندۆر: گوندۆره.
گوندۆره: کالہک: «گوندہکە و گوندۆرهکە» "پەند".
گونہ: بمەعنا دل پێ سۆتی، بەزەدی ژێ هاتیہ.
گونجاندن: دو تشتان لێک موافقەت کرن، ملایم کرن، جیکرنا تشتەکی لێک یان لئاڤ تشتەکی.
گونجینە: گەنجینە.
گونجۆڤ: گونجۆڤرک.
گونجۆڤرک: مرۆڤی کورت و بێ قەلافەت.
گونەبار: تاوانبار.
گونەکەر: بریتیه ژ مرۆڤی قەلەس، دبیتۆن: «فلانکەس نارپت دا برسی نەبیت» یان «فلانکەس گونەکەر» "پەند".
گوہ: گۆچک، گوش.
گوهدار: گوهدەر.
گوهدەر: گوہ قەچن.
گوہ قەچن: (١) ئەو کەسە کو گوہی خو ددەتە ئاخفتنا خەلکی و نەهینیت وان؛ (٢) ئەو کەسە کو بەرفەرمانە.
گوهدێر: سەرنەرم، خەبەرچین.
گوهدێران: سەرنەرمی، خەبەرچینی، نەقلی خەبەری.
گوہسۆرە: ئەو بەلگە کو لوودارن کو تازە وەکی گوہی سۆرەوی هێژ کچکەنە.
گوہار: گوار.
گوہارک: گوہار.
گوہارۆک: دبیتۆنە هەر تشتەکی کفانۆنی، خەلەکا دەرگە یان خزیمۆکا دەری، هەر تشتەکی قەلانگەبووی.
گوہان: گوانی حەبواناتان.
گوہاندین: گواندین (مەنتقەیی گوانی هەمی).
گوہۆرین: گوہارتن.
گوہارتن: مەیلدان (تبدیل، تغبیر، تعویض).
گوہاستان: گوہازتن.
گوہازتن: هەلگۆرین، وەرگێران، نەقل کرن.
گوہشین: بێ هۆش بون.
گوہیژ: (زەرور).
گوہشەچن: لدو ئەخباران گەریان (استراق السم).
گوہکتک: گیایەکی بەاری یە و ژەهری یە و کرما دکۆڤت.
گوہکتیک: گوہکتک.
- گوہ هسک:** سەرکیش، سەر رەق.
گوہ ماکەر: بریتیه ژ مرۆڤی کەودەن و بێ عەقل، خوێس
 <وشەیهکی ئەهریمەنیە>.
گوہبەل: ئەو بزنی کو گوہیت وان لوولەنە، بریتیه ژ مرۆڤی بێ فەیت و دیۆز.
گوہبەل کرن: گوہ دان (تطلع).
گوهدرێژ: بریتیه ژ کەری، گوێ درێژ.
گوہ خشخشاندن: سەرکیش، سەرکیشی (تماطل).
گوہ کیشان: گوہ کیشانی، یاریا گوہکیشانی.
گوہپان: بریتیه ژ کیم فامی یە.
گوہسۆر: بێ فرمان، سەرکیش، گوہههسک.
گوہشی: ماندی، شەهتی، هێر.
گوہ نەسمتی: سەرکیش، تینەگەشتی (بلیید).
گوهدان: بریتیه ژ مرۆڤی گوهدار (اطاعە).
گۆ: (١) گۆت، گوہ، گویا، (بزەم)؛ (٢) هۆلی تۆپانی.
گۆبەل: گوہقیت.
گۆبەلە: بەلەباقە، ئیشەکە بزنان دگرت و دکۆڤت.
گۆبەل کرن: بتهمای کارەکی یان تشتەکی (تطلع).
گۆبارە: گارانێ گامیشان.
گۆبان: تینەگەشتی، گوہسۆر، شقان.
گۆپال: چاگون، کۆپال، گو+ پال.
گۆپالۆک: هەر تشتیکو وەکی گۆپالی چەرم بوی.
گۆ: تۆپ.
گۆتال: گۆسالە، گۆلک، بەلن تەغەر ئەو وشەیه پستی وشەیین «گا» ی تیت دبیتۆن گا و گۆتال.
گۆتن: وتن، ئاخافتن، پەیفتن.
گۆتیار: گۆتنکەر، بیژەر، گویندە (قوال).
گۆتنکەر: بنیترە گۆتیار.
گۆتۆ: قیل، گۆتنەکی نەبنەجی.
گۆتکار: بنیترە گۆتیار.
گۆتەگۆت: پرپیژی (اقاویل، اشاعە).
گۆت و وێژ: گۆت و گۆ، پرس و وەلام، گوتو گوتار.
گۆترە: گوزاف (تخمینا، تلقائیا) (ت).
گۆتی: گۆتو: «گۆتی دەفی سۆتی» "پەند".
گۆتا: گەلەکبیش، بگۆتا، گۆتبا. ئەف «ا» یە لدوماهیا «گۆت» ی مەعنا (صیغە مبالغە) ی ددەت و (صفە المشبە) ژێ

وھكى: غارا، خۆرا، ئازا، خېرا، گۆتا، دانا، ناسا، ئاسا،
 بېنا، نەوا، ئاشنا. (گۆتا بەرامبەرى قوالىيە دەھرەبېدا).
گۆت و گۆت: گەلەك گۆتن و لېي يەك.
گۆج: گۆج، ئەو كەسە كۆژ دەستىقە شل بېت.
گۆجى: دەست شەلى.
گۆجۆ: ئاكارى مروقق شەلە ژ دەستى.
گۆجە: بەندۆرە، باجان سۆرك.
گۆجان: چۆگان، گۆيال، كاشۆ.
گۆچالى: يان قۆچالى يان كۆچالى (ھەر قوچ على، كوچ على)
 يە، بچوك بزارى قەرەجا.
گۆچەوھن: شووژن.
گۆچك: كۆچك.
گۆچىچە: بشكوژا مەمكى.
گۆز: قەبر.
گۆزى: گۆرەپان (ساحە).
گۆرستان: گۆرخانە، ئارامگە.
گۆرخانە: بىنپەرە گۆرستان.
گۆز نەباش: گۆرەلقەنە (نېاش) (ع-ك).
گۆرەلقەنە: جانەوەرەكە قەبرا دكۆلىت (نېاش القبور).
گۆزكۆل: ئەو كەسە يان ئەو كەسەن كو كارى وان گۆزكۆلانە.
گۆزكۆلان: گۆزكۆلېن.
گۆزكۆلېن: كۆلېنا گۆزى (حفر القبور).
گۆز ھەلقاندىن: مرى دەرىنان.
گۆزە: (۱) گۆزە؛ (۲) گۆلك.
گۆزىيە: گۆزىيە.
گۆزىيە: گۆزىيە.
گۆرەوى: گۆرە، ھەرەبكارى بويە بۆ (جوراب).
گۆزكەن: گۆزكەنە، ئەو كەسە كو ھەردى چال دكەت بو مریا
 (حفار القبور).
گۆزكەنە: ھەفتىيار، كەمتىيار، كەفتىيار.
گۆزەسا: گۆسارە.
گۆزەكە: گۆزە.
گۆزىن: گۆران، بەدل كرن.
گۆران: گۆريان.
گۆزىيان: تەبدىل.
گۆزى: (قربان، نذر).

گۆران: (۱) دەشتەكى (بدوى)؛ (۲) ھەشېرەتەكى مەزنى كوردانە
 لىعتراقى.
گۆرانەتى: نىسبەتا بال گۆرانان.
گۆرانى: ئىستىران، ئاواز، لاژە.
گۆرانگە: ئەو جى يە كو دارى چۆلى بىرىنى ژى چىدبىت بۆ ئالفى
 پەزى، ئەو دارن لىدۆرتانیت رەزان.
گۆرانى زان: ئەو كەسە كو ئىستىرانان دزانیت.
گۆرانى بېژ: ئىستىران بېژ.
گۆرەسا: گرېدانا گۆلكى د ھەفكىپرا بوھرىسى.
گۆزپەگۆزى: نەماى (مباد).
گۆزخەر: كەركىقى (ھمار الوحش).
گۆزھەلقەن: گۆزھەلقىن.
گۆزھەلقىن: بىنپەرە گۆز كەن.
گۆزىن: گۆزىن (معهود).
گۆزەفان: گۆزەبان، خزمەت كارى گورستانى ھەكى مجىپورى
 مزگەفتى.
گۆزەبان: بىنپەرە گۆزەفان.
گۆزەوان: = =
گۆزىنشىن: جى وارىون د ناڭ گورستانى (ساكن الضريح).
گۆزى كرن: (نذر) كرن.
گۆزىيان: (نذر، قربان).
گۆزىكەر: كەسى كو قوربانى ددەت (ناذر).
گۆزەك: كابى پېتى، رىشەيى فى وشەى لىئاڭىستايدا ھەيە بەو
 رەنگە: «زەنگە» و «زىنگە» ھەر بەمەنا گۆزەك و
 «زەنگەرە» و «زىنگەرە» ھەر بەمەنا گۆزەك بەلى «زەنگە»
 و «زىنگە» وشەيىت يەزدانىنە بەلى «زەنگەرە» و
 «زىنگەرە» وشەيىت ئەھرىمەنىنە. ھەرۋەكى «ئوروتور»
 بەمەنا زك، عۆرك وشەيەكى يەزدانىيە و «مەرشق» بەمەنا
 زكەبەلى وشەيەكى ئەھرىمەنىيە.
گۆزەلى: گورانىيەكى كوردىيە، ئاقى ژنانژى «گۆزەل» ھەيە.
 چىدبىت ئەڭ وشەيە ژناقى ژنا ھۆشەنگى ھاتبىتە داتراشېن
 (ئاقى وى گۆزەلە بو، ھەرۋەكى لىشەرحا ئاقىستايدا
 لاپەروى ۴۵ بىشتھائى پوردادويدا ھاتىيە).
گۆزە: گۆزك.
گۆزك: ئامانەكى خر و درىژۆك و دەرتەنگ و ژ قورپى سۆز
 قەكرى چىدكەن بۆ ئاف پى قەخارنى، بەھەرىيە دىبىژنى
 (كوز): «گۆزكانونىيە و ئاقى وى سارە» "پەند".

- گۆزەن:** پەز، گاکىشى.
- گۆزەكە:** سۆلېنەكى ئاخى يە كرم و مېشك بۆخۆ چىدكەن دا خەرز و ژىيارى تىيدا بىكەن تەغەر لروويىن دىواران درست دكەن.
- گۆزەبانە:** گۆزەوانە، يارىەكى مندالانە يە.
- گۆزىن:** نەقل، فەگۆزىن.
- گۆس:** فېشەكە شىت، گازكا ئاگرى.
- گۆسالە:** گۆلك (ف).
- گۆسك:** گۆزك، سۆلېنە يىم مېشە يە ژ قورۇ لروويىن دىواران چىدكەت.
- گۆسارە:** گۆزەسا.
- گۆسەند:** پەزى سېپى (غنم). واژە يە فارسىيە و ئناقىستايىدا «گۆسپەند» ھاتىيە.
- گۆش:** (۱) گوھ؛ (۲) بىرىتە ژ ھوشدارى؛ (۳) ركن، كئار.
- گۆشەگەرى:** مەدەفەق كچكە ھندى گوھى ئىنسانى يە، دىبىژن بو ئىشا گوھى باشە.
- گۆشەكاندن:** چاقەرى كارەكى، گوھ فەچىن.
- گۆشاب:** خۆشاب، ئاقا ھژىر يان حولىك يان قسپ يان مېوېژى ناندى دا ئاقى دايە، خۆشاق، عەرەبكارى بوبە لۆ (خشاف).
- گۆشان:** گۆشان، گوشىن.
- گۆشت:** (لحم) (موشتەرەكە ماپەينا كوردى و فارسىيە).
- گۆشتاۋ:** گۆشتاق: «گۆشت + ئاق»، ئاقا گوشتى.
- گۆشتاق:** بىتپە گۆشتاۋ.
- گۆشتخۆر:** جانەۋەرى كو خوارنا وان ھەر گۆشتە.
- گۆشت فروش:** (قصاب).
- گۆشارە:** گۆشوارە، گوھارك، گوار، گوھار، ژن بو تازە يىن دكەنە گوھى خو.
- گۆشوارە:** بىتپە گۆشوارە.
- گۆشە:** كئار، كوژى، قورنەت، كەمىنگە.
- گۆشەگىر:** بەركئار، گوھە نشىن، لاپەرتىز. (منعزل).
- گۆشەگىرى:** لاپەرتىزى، بەركئارى (انعزال).
- گۆش:** (ھەم كوش) (۱) ئاقى فرىشتە كىيە ۋە كىلى ھەمى كارىت بەركە تى د جىھانىيە؛ (۲) ئاقى رۆژا ۱۴ ھەر ھەيفەكى ھەتاقى.
- گۆشت كوت:** گۆشت كۆي.
- گۆشت كۆي:** گۆشت كۆي.
- گۆشت كۆي:** گۆشت كۆي.
- گۆشتكۆ:** (مھراس).
- گۆشدار:** گوھدار، شەۋا (سمىع).
- گۆشە گۆشە:** كوژى كوژى.
- گۆشە نشىن:** لاپەرتىز، بەركئار، روونشتنا قەدرى (منعزل).
- گۆشە نشىنى:** لاپەرتىزى، بەركئارى (انعزال).
- گۆشاسب:** (۱) خەون، كابوس؛ (۲) گوشتاسب، ئاقى پىنجەمىن زنجىرە يىن پادشاھىت كىيانىانە، ئاقى بابى ۋى لەھراسبە و ئاقى كورى ۋى ئەسفنديارە. سەرزەمانى گوشتاسبى زەردەشت (د-خ) ديار بوو و گوشتاسبى پشتى كو چەند (معجزات) ژى دىتن ئىمان پى ئىنا و دىنى ۋى پىششەبر و برەواج ئىخست.
- گۆشتدار:** بەگۆشت، قەلەو.
- گۆشەر:** حىسىلا خورمى.
- گۆشە:** پاشكۆيەكە بو تەئكىدى لپاشى ئەژماران تىت، ۋەكى: دو گۆشە، سى گۆشە، چارگۆشە، پىنج گۆشە، شەش گۆشە.
- گۆشيارى:** گۆشدارى.
- گۆشدارى:** زىرەقانى، گۆهدارىا تىشتەكى (مراقبە).
- گۆشيار:** زىرەقان، ئاقى حەكىمەكىيە كو ماموھستايى ئىبىنى سىناى بو.
- گۆشمال:** چەند مالەك، شەقەزىلە بىن گوھىر راكيشان.
- گۆشماسى:** گۆشتماسى، گوشت مالىن، كئايەت ژ لىدانى.
- گۆژ:** كولى پەزى (حظيرە الماشيە).
- گۆژەند:** (۱) ناھەنگ، بەزم، داۋەت؛ (۲) ئاقى چىيايەكى يە د ناۋەند كوردستانا عىراق و تركىيە دا.
- گۆژەندگىر:** بەزمگىر (مطرب).
- گۆژمال:** ئەو كەسە كو كولى پەزى دمالىت.
- گۆژار:** (مجلە).
- گۆژارى:** نقىسغانى گۆژاران.
- گۆژا:** شاھد.
- گۆژكى:** گۆندەكە لقەزا زاخۆئى، ھندەك دىبىژن دو گۆندن.
- گۆژە يى:** نىسبە تە بال گۆندى گۆژكى ئەۋزى عەشىرە تەكن ژ تايىت كۆچەرى شەرەفانى بەرەبابەكى دوسكىيانە لتوركىيا و سورىيە و عىراقى ھەنە نفوسا وان ھەمىيا دگەھىتە ۲۰ ھەزاران، عەشىرە تەكى مېرچاك و ناندەرن.
- گۆگال:** گۆگار.

- گۆگا:** كىتئى رىختى، سەرگىن گەردان، قالۆچە.
- گۆگۆ:** گۆگۆك (كروى) (گۆگۆك كوردىتەرە).
- گۆگۆك:** ھەر تىشتەكى سەرخى ۋەكى گۆي.
- گۆگۆندى:** خىرۇ فېرى كرى (مخروط).
- گۆگۆندان:** خىرۇ ۋە گۆگۆفېرى كرى.
- گۆگۆكار:** گۆگۆفېرە (خراط).
- گۆل:** (۱) گۆلۈك؛ (۲) گەپنى ئاقىن (بىر)؛ (۳) خاپاندن؛ (۴) (ابلە).
- گۆلۈك:** بەچكە چىپل.
- گۆلۆ:** تەغەر ئەف وشىيە دىيىتە مەزۇقى گەوج ۋە گىپل.
- گۆلۈكەفان:** گۆلۈكفان.
- گۆلۈكفان:** بىنپەرە گۆلۈكەفان.
- گۆلۈكەوان:** « »
- گۆلەسار:** گۆرەسار، پەت كرىن (مقعود العجل).
- گۆلەگۆل:** تەغەر ئەف وشىيە دىيىتە مەزۇقى گەوران.
- گۆلەين:** گۆلەينى دىرئە دەم.
- گۆلە:** دەنگى گەوران.
- (گۆل گۆل دىكەت بولبول دىكەت ل چىيىتە ئەستەنبول خالى دىكەت) - لغز.
- گۆلۈكە ساوا:** گۆلۈكە ساوا.
- گۆلۈكە سافا:** گۆلۈكە تازە ھاتىيە دونىيەين.
- گۆلۈكەند:** گلۈكەند، ئانكو گۆلۈكەند، پەتكە كورت.
- گۆم:** گەپنى ئاقىن.
- گۆمەزەرد:** (۱) تالانە رەش ۋە زەر، گەپراقى زەربىي ۋە گەنى بوى؛ (۲) ئاقىن گۆندەكى كوردانە لقەزا ئاكرى ل كوردستانا عىراقى.
- گۆمەد:** گۆمەت.
- گۆم:** (۱) گەپراقى شىن؛ (۲) ئاقىن گۆندەكى كوردانە لقەزا ئاكرى ل كوردستانا عىراقى.
- گۆم سىپان:** گۆم ھەسپان.
- گۆم ھەسپان:** (۱) گەپراقى ھەسپان؛ (۲) ئاقىن گۆندەكى كوردانە ل كوردستانا عىراقى.
- گۆماسى:** (۱) گۆھ ماسى، سەدەفى بووك؛ (۲) ئاقىن گۆندەكى كوردانە ل كوردستانا عىراقى، ھەولپىر.
- گۆن:** رەنگە (لون مشكل).
- گۆناگۆن:** رەنگاۋرەنگ، جوراۋا جورا (اشكال، انواع).
- گۆنە:** دېم، روو، كىنارەك ژۆخسارى، چاركنار، لام، رەنگ، رەسەن، لىپ، سىستەم (نوع).
- گۆنەگۆن:** بىنپەرە گۆنەگۆن.
- گۆنى:** كىرەئى گۆشىيە (جانفاس) گىيايەكە تەغەر لىبىرانى ھەيە دىكەنە ئالفى پەزى لىزىستان ۋە ھاقىنان ھەم بۆسۈتەنبىيىتى بىكەلك تىت.
- گۆنەر:** گۆنەل.
- گۆنەل:** چاخ، دەم، ھەدەت (موسم).
- گۆيارى:** بورجىن زىرەفانان.
- گۆيىن:** بەدبەخت (معهدي)، بالندەيەكە شەف ھەتا سىپىدى ئارام نايىت، ھىدەك جارژى حىلكە حىلك ۋەكى دەنگى گرىنى ژى تىت: «سەھەرگە غەندەلى مەستىن - ژ بىيەنا ۋەرد ۋە بشكۆن / شوپە تۆتاك ۋە گۆيىنان - دنالين ئەم د فرقىدا» "جزىرى".
- گۆيش:** زاراف، گوتار، پەيىقىن (لەجە).
- گۆيش:** گۆيويش، بىنپەرە گۆيش.
- گۆيوش:** بىنپەرە گۆيش.
- گت:** پرت، پارچە غەربكارى بويە (قطعه).
- گت گت:** پرت پرت، لەت.
- گتەك:** يەكپرت، يەكەك، پارچەك، لەتەك.
- گجى:** گراس «ب زاراقى شەبەكى».
- گجە:** بىيانى، گۆندەكى «بزاراقى قەرەچان».
- گجە:** دەنگەكە گارەشان پى دەھاژۆن.
- گچكە:** گچكەلە.
- گچكەلە:** گچكۆلە.
- گچكۆكە:** بچكۆلە، كچكۆك (صغير).
- گدى:** بەچكە بىز، مەزۇقى پەست، بىدەمار، گەدا، بىزمانى ھىندى بو كەرى تىتە گوتىن.
- گدى گدى:** گدۆگدۆ.
- گدۆگدۆ:** گازى كرنا كاركانە.
- گدىانۆ:** گۆرانىيەكى كوردى خۆشە.
- گدىش:** گىشە، گرشە.
- گرد:** (۱) گرد (تل)؛ (۲) مەزىن، گەورە: «گرىبە داگرافى بى» "پەند".
- گرد:** (۱) (تل مرتفع و كىبىر)؛ (۲) پاشكۆيەكە مەنا مژۆلى ۋە سەرگەرمىيا فاعلىيە مەفعولىيە: ناسنگر، بەرگر، رۆژىگر، رىنگر، بەرازگر، پەلگر، پاشگر، پىشگر، دەستگر، پىياوگر، قەلەمگر، شىرگر، دزگر.

«گولشاه» به‌لج به‌لعه‌می و بیرونی دبیتزن ناقتی وی ب «گرشاه» دهن و به‌لعه‌می زیده دکهت دبیتزیت «گر» به‌عنا کتو (چیا) یه و پاشایی چیا یه ئه‌ودایه قه‌لهم (امیر الجیا، امیر التل). «دوبوکس» کو تاریخا (طبری) بفره‌نساوی پاچه‌قه کریه دنقیسیت چکو وشه‌بی «گر» ی نک شاعر و میژووفا نیت ئیرانیان نامه‌علوم بوویه ژبه‌ره‌ندئ وان ئه‌وشه گرشاه گوری و کره «گولشاه» (شرح یشتها، ص ۴۴).

گرنجار: ژ برنجاری هاتیه هه‌لتراشین، شوین برنج.

گریان: که‌لین.

گرۆگرۆ: گرۆه گرۆه، ده‌سته ده‌سته.

گرۆه: (۱) مهرج (رهن، منظمه)؛ (۲) ده‌سته‌که، کۆمه‌له‌ک.

گرۆین: قازانج دمه‌رجیدا کرن: «گه‌ره‌و + برن» (رنج فی الشرط).

گرۆ به‌ستق: مهرج کرن، ره‌هن به‌ستق.

گری: گریفک (عقد).

گریفک: گری به‌ستک، کلافه.

گری به‌ستک: گری به‌ند، به‌سته‌ک.

گری به‌ند: گلۆلک.

گری به‌ستی: گری به‌سته.

گری به‌سته: هاتیه کره‌گری (معقود).

گریدار: تشتی گری گری.

گری گرتی: عه‌ردئ هه‌لبه‌هی ژ له‌شی مروقی یان داره‌کی گری گرتی.

گری تایی: که‌لاندی «واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه».

گری: گریان.

گریان: گرین.

گرین: گریستن، روندک ریتن (بکاء).

گریستن: بنیتره گرین.

گراندن: گریاندن (ابکاء).

گریاندن: گری چیکرن بۆ که‌سه‌کی (ابکاء).

گریبان: به‌رسینگ، ده‌رئ کراسی.

گریوان: گیرفان، به‌ریک، به‌رسینگ (جیب الجلباب).

گریه: گریان.

گره‌وان: گریه «واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه».

گره‌ژو: گه‌لا و به‌لگیت داران، گرۆژو.

گری: (۱) مه‌زنی، گه‌وره‌یی، گریان؛ (۲) گریان، گره‌وان، بزمانی سه‌نسکریت بو دبیتزته گونداو گه‌ره‌کا (بکاء).

گریان: (بکاء) «واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه».

گروو: گوری.

گری: گوری، فاک و فیک، گرکتک (جرب، شبق).

گری: گوریاتی.

گردار: گری و دژوار.

گردژوار: ئاره‌زوویه‌کی زۆر بۆ کاری ژن میترینی یی.

گرفتار: ئه‌سیری، خولامی، به‌ندی، مه‌شغولی (میتلابی).

گرفه: پاداشت، کرفه (ثواب).

گرفت: (۱) ته‌غه‌ر ئه‌ف وشه‌یه دبیته پاشکۆین وشه‌ی «گیری» ی

و دبیتن «گیری و گرفت»؛ (۲) له‌که، تاوان، گونده (ذنب)؛

(۳) غه‌رامه‌ت، کله و گازنده؛ (۳) (احتفاظ)؛ (۴) په‌رخ؛

(۵) تیل له‌رزاندن ده‌می موسیقیه‌لیدانی؛ (۶) خسوف و

کسوف دان؛ (۷) خۆراگرتن، زه‌بت.

گرنک: به‌رکه‌تی، گه‌وره.

گران بن: ژنا په‌ست، به‌دخوو (هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن بۆ جریانه‌ی).

گرده‌نشین: ژ گریان که‌فتی، ناتوان بوی، ژ هیز که‌فتی.

گرشه: گیسه‌ی گه‌فی یان جه‌ی یان نیسکی و...

گرمژن: گرمینا زۆر.

گرفنجک: گری کۆزه، شه‌ب په‌رست.

گری کۆزه: ئه‌و گری یه‌یه کونه‌کریسته خلف، وشه‌یه‌کی ئه‌هریمه‌نیه، بریتیه ژ کچیت بالغ بوی و چاخئ شووکرنا وان هاتی.

گرمه‌لا: ئاگری مه‌زن و زمانه‌کیش (هه‌ر دو وشه ئه‌هریمه‌نینه).

گرنه: گوری، گردار، گروو.

گرۆ: گرۆه، کومه‌ل، ده‌سته، شاند (مجموعه).

گرۆه: (۱) کۆمه‌ست (منظمه)؛ (۲) ره‌هن (شرط). مه‌ لقیته‌دا

که‌له‌ک وشه‌هه‌نه ژقی ریشه‌ی وه‌کی: گرد، گر، گردیله، گر

و فر، گوریسی، گری به‌ند، گری به‌ستک، گری، گریدان،

گرۆبه‌ندی، گۆرگۆرانی هه‌می مه‌عنا کۆمه‌لی یی دده‌ن.

گر: (تل) لقیته‌دا هه‌ژی گۆتنی یه‌ ئه‌م پیچه‌ک لسه‌ر وشه‌ی

(گر) باخقین چکو گر واژه‌یه‌کی کوردی و که‌فن و په‌تیه

هه‌روه‌کی لئاقیستای به‌حسئ وشه‌یی کیومه‌رسی لئا

کتیب میژووویی بشیوه‌یه‌کی گشتی دبیتزته کیومه‌رسی

گروچ: نزه، پیس و پەست (دنیء النفس): «تاکو من ماوم له گیتی هیج و پوچ - دانەنیشم قەت لگەل مەردی گروچ» "مەلا عبدالکریم شاکی".

گروچ: گۆج.

گرفنجک: گرئ، دبیژن: «سەدگری و گرفنجک کەتنە ریکا مە».

گریا: کەلی.

گریدان: عەقد (ریط). ئەف وازەپە گەلەک مەبەست و مەعنايان دگەهینیت ژ مەجاز و حەقیقەتان لزمانی کوردیدا وەکی: دەست گریدان، پچ گریدان، بەندگریدان، دەف گریدان، زمان گریدان، سەرگریدان، پشتبەین، گریدان، سەرگریدان، دیوارگریدان، جۆگەگریدان، تەفەن گریدان، جۆت گریدان، داوەت گریدان، پەیمان گریدان، جۆقە گریدان، کۆم گریدان، گور گریدان، کوفەند گریدان، ئاش گریدان، دەرگریدان، ئاش گریدان، دەرگریدان، دیوان گریدان، میزگریدان، تاگریدان، کەلەک گریدان.

گرتن: گرتن ژێ وەکی وشە ی گریدانی بسەدان مەبەست و مەعنايان دگەهینیت ژ مەجاز و حەقیقەتان و هەم دبیستە پاشکۆیی گەلەک ناغان مەقاسد و مرازیت گۆناگۆن ددەتە دەستی مە، وەکی: رۆژی گرتن، نیتجیر گرتن، دزگرتن، مال گرتن، مار گرتن، بەرگرتن، رۆژگرتن، ماسی گرتن، دەرگرتن، یارگرتن، هەفال گرتن، دۆست گرتن، سەرگرتن، ئاف گرتن، سینگە گرتن، زێ گرتن، دیوار گرتن، دیوان گرتن، کون گرتن، دەف گرتن، چاف گرتن، بن گرتن، فال گرتن، خانی گرتن، چەپەر گرتن، جی گرتن، گەه گرتن، لەنگەر گرتن، مەلاگرتن، شقان گرتن، گاقان گرتن، جۆتیار گرتن، بەرخەوان گرتن، خولام گرتن، خدام گرتن. هتد.

گرتی: (١) ئەنی گرئ (عبوس)؛ (٢) زیندانی.

گرتوو: گرتی.

گردیلە: هەر تشتەکی، گروفر (مدور).

گرپە: (بکرە).

گریوک: گرینوک، گریوکی (سریع البکاء).

گرنگی: مەزنی، بەرکەتیاتی.

گران: قورس، سەنگین، بەادار، پریز، ریزدار.

گرانی: سەنگینی، بقیمەت، پریزی، ریزداری (اعلاء).

گپ: زفر، ئارەزو.

گرژ: درژ، دژوار (عبوس).

گرنژین: گەش بون، زەردەخەنە (تیسیم).

گرێژ: گوھان یان دەمارئ گوھانی.

گرێژی: گوھان یان دەمارئ گوھانی.

گرۆمەند: بتورمەند، ئیماندار.

گرسک: کرۆسک.

گردانە: گەردەنی.

گردهکان: گووز، گويز.

گریشان: بەرچیلک، جیب، بەرسینگ، گریبان (طوق القميص).

گردفەبون: کۆمشەبون.

گردبون: کۆم بون.

گریشمە: تەماشاشا کرنا ب دلکئی چاقی، ناز، "جزیری" فەرموویە: «گریشمە و رازی بەری - عارف فەنابین لی دەری / هەتا دنیا ئاگری - ئەو خف دیت پەروانە رەقس»؛ "مەولەوی" فەرموویە: «عیبشوە و نەزاکەت گریشمە ی بی خەوش...».

گریزان: گریزانک.

گریزانک: گرژبونا مووی لەشی (قشعیرە).

گری گۆ: ئەو بزمارۆکە یە کونا ناڤ گوندۆری یان شمتی پەیدا دبیست دبیژنی گرئ گۆ، بزمارۆکی، پیشکی.

گری گۆ: گوندۆری پیشکی و شمتی بی پیشکی.

گریز: گلینز (لعاب).

گرگرە: گرەگرە، گەورە.

گرهگرە: گەورەکان، مەزە مەرۆڤ (کیرا).

گرپیل: (١) تشتەکە بەدار مازیاقە تپیت وەکی هەمی یە؛ (٢) (دحرج).

گریل کرن: گندپ کرن (تدحرج).

گراندن: خۆ خوراندن، خۆ هەلگراندن، هەلگراندن.

گرانه تا: گرانه تی.

گرانه تی: رەشە تا یا رەشە تی (تیفوس).

گرانپایە: گرانبها.

گرانپها: پر پها (ثمین).

گران: ماشین، خون سار، سەنگین، پرپها، بفر (ثقیل).

گرانی: ب سەنگ. ٤٣٣

گران سەر: (١) سەرگران داگەریانا تەرازووی؛ (٢) ژن یان میترئ کونەقیانی ل سەر هەفالی خۆ دیار بکەت بەلی تەغەر سەرگەردان بکار دین.

- گران سهری:** داگپران، سهرگرانی.
- گران فروش:** نهو کهسه کو کرتی خۆ زینده بها دفروشیته.
- گره‌دان:** دانه‌ویله‌ی کو زفره‌یتری بیت.
- گرئ پیشفروش:** (عقد السلم).
- گرتدانا پیشفروشی:** گرئ پیشفروشی.
- گرانبای:** گرانبها.
- گرگچک:** گیایه‌کی بهاریه ناف گه‌نمان شین دبیت و دانه‌کی ته‌حل دگریت ههر گویکه‌کی وی دو دندک خر تیندا هه‌یه و کهسه بخۆت دین دبیت، هنده‌ک دبیتزنی شیرموک.
- گروفر:** هوور و گر (مدور).
- گروشانندن:** گرانندن، خوارنا خیار یان گندوری یا شمستی کو بدنانان تیقلی برهن و بقه‌شربتن.
- گرافی:** گرامی، به‌ریز.
- گرد و در:** گرد و هورد، گر و فر، "هه‌زار" فهرموویه: «گفتیان گر و ورد، که زۆر و کهم بو - دل پینکه‌وه بوونی زین و مه‌م بو»؛ «گره‌ داگرافی بی» "په‌ند".
- گرافی:** عه‌شیره‌ته‌کی کوردانه مه‌شه‌وور بمیرانی و گران و سه‌نگی بی نه لهو دبیتن: «گره‌ داگرافی بی».
- گرخواردن:** گه‌ریان.
- گر:** خورش، کین، ئاره‌زوو.
- گر:** وشه‌یه‌که زۆر مه‌به‌ست و مه‌عنا ژ حه‌قیقه‌ت و مه‌جازئی دچن، بز وینه: نه‌ده‌ب، توره، ئرشاد، به‌رزه‌وه‌ندی، یاسا، عه‌ده‌ت، بنیشسه، شیشه، که‌وشه‌ن، (حد)، تهرز، ریز، (طرد). «هنده‌ی دکمه‌ نه‌شیم ته‌ بینمه‌ سه‌رگه‌کی»، «دی گزه‌کی بگره»، «گزه‌کی بو کوری خۆ بیته»، «ههر مرۆقه‌ک پیویسته لسه‌ر گزی خو راه‌ستیت»، «ما مرۆقی بیته‌رم و دین گزه‌کی دگریت؟»، «مال خراب دی گزه‌کی دانه به‌ر ژنا خۆ»، «نه‌ف تاژی یه ژ ده‌ری ناچیت چه‌ند بیته‌ گزگز ههر تیتته پیش».
- گری:** خیانه‌ت (اختلاس).
- گریکه‌ر:** خۆفروش، خائن (مختلس).
- گرگل:** عه‌لۆ عه‌لۆک، گونج و فرک (قرم).
- گرگی:** گوزگی (مرات) ههر دو واژه‌ گوران وشه‌به‌ک بکار دهن (ت،ک).
- گرینک:** به‌یان بونا سپیدی (تنفس الصبح، الفجر الصادق).
- گریز:** نۆبه‌داری شه‌قی، میه‌سه‌ر میسلی مختاری گوندی.
- گریان:** نه‌ندام.
- گرم:** درشت، زفر.
- گرمی:** درستی، زفری.
- گزرک:** گزی.
- گزی:** گزه.
- گزه:** گتیزک، ددان وه‌شانده‌ بزاراخی مندالان.
- گزرک:** دوورکه‌فه (ابتعد).
- گزیرته:** دیمیا ناف ناخی (جزیره) (کوردکاری تیندا هه‌یه).
- گزه‌گزی:** (۱) گیزه‌گیزا ده‌نگی به‌رکیت تهنه‌نگی، گزه‌ لپین گزه‌ی: (۲) ده‌نگی گوشتی براشتی.
- گزیتن:** گیزیتنا دهم درت.
- گزه و هو:** گیزیتنا ب کومه‌ل.
- گزه:** کۆماداری دانایی سه‌ریه‌ک دا هسک بن.
- گزه‌بی:** هسکته‌بوی، گزه‌گرتی.
- گزیکاری:** بپیره‌ گزیکه‌ر.
- گزمک:** بزموک، سه‌ری لیفتی.
- گزی:** گزۆک، ته‌رگی هوور.
- گزۆک:** ته‌رگی هوور (برد، حالوب).
- گزۆکی:** نه‌و تشتیکی هوور و سپی وه‌کی ته‌رگی هوور، ته‌غه‌ر جار ده‌بارهی ددانان بکار دهن دریکا ته‌شبهی دا.
- گز:** گرژ، دژ، درژ.
- گزی:** گرژی، دژی، درژی.
- گزم:** بی هه‌وه‌س، په‌ست، بیکه‌یف، دامای.
- گزه‌ههم:** گوژده‌ههم، قاره‌مانه‌کی کوردی میژوویی یه.
- گزار:** گژاژ.
- گژا:** قیسک، سه‌نگدان، سیقلدان.
- گزه‌گژ:** خشه‌خش، ده‌نگی پیتنا تشته‌کی.
- گزه‌گزه:** نه‌و بنه‌ گیاییت کو هاقینتی هسک دهن.
- گژالی:** سوئی براهیم گژالی ئیکه ژ میترچاکیت کوردان.
- گژۆ:** فی وشه‌ی دبیتنه‌ جوانه‌گای دا بپه‌ریته‌ سه‌ر چیلی، وشه‌یه‌کی نه‌هریمه‌نی یه و د توره‌قانی پیندا ناهیت.
- گشت:** هه‌می، گشت (متوتر، نشط).
- گشتی:** عموم، تیکرای.
- گشتک:** (۱) گینده‌ هه‌فیر؛ (۲) (تمامه).
- گشک:** گژک، ته‌رگ.
- گشش:** گشت.

گشتک ژمیر: ئەو کەسە کو سەر ژنکانی و مایێ خۆد کاری ژنکا دکەت، بریتییە ژ مەزۆقی قەلس.

گفت: پەیماندا (اقرار، اعتراف).

گفت و گو: وتووێژ، گوتووێژ، کنکاش (حوار).

گفت: گشت، حکایەتا دەنگی میشییە و هەر تشتەکی کو گشتین ژێ بیئت.

گفە گف: گفە لپێ گفە.

گفتین: گفتینا دەم درێژ.

گف و هۆ: گفتینا ب کومەل.

گفتین: گفایشان.

گفایشان: گوشین (عصر).

گفار: گەفارا.

گفارا: (١) هنی؛ (٢) ناغی گوندەکی کوردانە ل کوردستانا عێراقی (نەترۆش).

گفتک: گفتکیت گۆشتی.

گفتک: فەگفتییت تایی (بنادق العجین).

گفاله: (١) پارچە عەور؛ (٢) رەفدە تەیر، رەفدە.

گفانده: (١) سەرلێف؛ (٢) قەرەغ، کنار، بەرەخ: «گفاندهی جوکی، گفاندهی بیڕی، گفاندهی بیستانێ، گفاندهی زەقی، گفاندهی ناغی، گفاندهی خانی و...».

گفر: پێچیت کولناغ زکی چێدین و زکی مەزۆقی ژان دکەت، پینەکی بای؛ دبیژن: «گفریەکی بای سار هات ئەم ژ سەرما دا بپجارە کرین»؛ «ئەفە چەند سەعت ئەم لێر بێدەرە خۆ راوەستاینە تەنێ گفری یەکی بای بۆ من نەهات کو ئەم شەنەبای بکەین.

گفردی: نقردی.

گفیری: (مفص).

گفکرن: نامادە هێرش بون، خۆگیف کرن.

گلۆل: برنجاً بدۆیە، ئانکو دۆببنا برنجی: «هندی گلۆلە بروینی شۆلە - نەفسا خلۆلە دێ پێ کەوینی» "نالبەند".

گلاله: (١) مشروع، تصمیم، وضع اوعییه خشبییه؛ (٢) ناغی گوندەکی کوردە ل کوردستانا عێراقی.

گلالەرتژ: نەخشەکیش (مصمم).

گلاله گیر: ئەو کەسە کو نامانیت داری بۆ فرۆتنی دگپرت.

گل: خاک، ناخ.

گل و هشین: گل وەرین.

گل وەرین: قەشایش.

گله: شکایەت، سکالا، گازندە: «گله ناکەم بقیەدەر دەنکە جوئی - ئەگەر کەللەسەرم پڕ لە کاکە» "شاعردک".

گله کەر: شکایەتکەر، گازندەکەر.

گله کرن: شکات کرن، گازندە کرن.

گل و گازندە: شکات و عتاب.

گلاو: ئەف و شەهیه ژ دو وشەیان پێکھاتیە: «گل + ناو» ئانکو بکاربرنا ناخ و ناغی بۆ پاک کرنا ئەو تشتیکی سەهێ تیدا چەلپاندی یە ژ تامانان و دبیژنە وی پیس بونێ ژێ گلاو.

گلاو کرن: تافیل کرن (تافیل رەنگە ژ تەغفیری قە هاتبیت).

گلاو کەر: تافیلکەر (ع، ک).

گلاوی: پیس بوی بچەلپاندنا سەهێ.

گلدە: (١) پارچە قوماشە کە چارسووچە نان و تشتی خۆ دکەنە تیدا، سفرا سەفەرێ؛ (٢) پارچە یەکی کەقنە، بەرنە کەتی ژ تشتی مالی.

گلد و گاجل: تشت و مەکی تافیبه و بەرنە کەتی و کەقن و درپالە، خەرت و پەرت. ئەف و شەهیه ژ سە و شەهیهیان پێکھاتیە: «گلد + گا + جل» ئانکو گلد و جلی گای ئانکو پڕ و پووج.

گلێز: لعاب، (نەکووردیبه).

گلێزۆ: ئەو کەسە کو گلێز ژ دەقی وی دەردکەفیت.

گلکەن: جێ بێ گل هەلفاندن، ئەف و شەهیه ژ دو وشەیان پێکھاتیە: «گل + کەن» ئانکو گلکەند.

گلکۆ: ئەف و شەهیه و شەهیهکی هەورامی یە ئانکو قەبر، ژ دو وشەیان پێکھاتیە: «گل + کۆ» ئانکو جێ کۆلانا گلی: «بە کلم خەلاسیم نە دەست دووریم بۆ - بەو راووخ زامان نەشون وەگل کۆ» "مەولەوی".

کلینە: (١) بیسیکا چاغی (انسان العین)؛ (٢) ناغی گوندەکی کوردانە ل کوردستانا عێراقی (ناکری).

کلکە: گەلای دار، بەلگیت ژ داران وەرپای.

کلپلە: ئەو ئەستونە جەمدیە کو بکەفر و سیفاندا نە لزانێ پیدایا دبیت و سەردرێژی بێ تیتە خواری، کلپلە، لوبلاقە.

کلۆلە: گلۆلک (مدور).

کلچاندن: گفایشان، پەرچاندن، مەرچاندن (فرک مع العصر).

کلخیری: هەفیری کو هیتژ ژ نارینی نە کەفتی.

گل خویری: گلخیری.

گشتک ژمیر: ئەو کەسە کو سەر ژنکانی و مایێ خۆد کاری ژنکا دکەت، بریتییە ژ مەزۆقی قەلس.

گفت: پەیماندا (اقرار، اعتراف).

گفت و گو: وتووێژ، گوتووێژ، کنکاش (حوار).

گفت: گشت، حکایەتا دەنگی میشییە و هەر تشتەکی کو گشتین ژێ بیئت.

گفە گف: گفە لپێ گفە.

گفتین: گفتینا دەم درێژ.

گف و هۆ: گفتینا ب کومەل.

گفتین: گفایشان.

گفایشان: گوشین (عصر).

گفار: گەفارا.

گفارا: (١) هنی؛ (٢) ناغی گوندەکی کوردانە ل کوردستانا عێراقی (نەترۆش).

گفتک: گفتکیت گۆشتی.

گفتک: فەگفتییت تایی (بنادق العجین).

گفاله: (١) پارچە عەور؛ (٢) رەفدە تەیر، رەفدە.

گفانده: (١) سەرلێف؛ (٢) قەرەغ، کنار، بەرەخ: «گفاندهی جوکی، گفاندهی بیڕی، گفاندهی بیستانێ، گفاندهی زەقی، گفاندهی ناغی، گفاندهی خانی و...».

گفر: پێچیت کولناغ زکی چێدین و زکی مەزۆقی ژان دکەت، پینەکی بای؛ دبیژن: «گفریەکی بای سار هات ئەم ژ سەرما دا بپجارە کرین»؛ «ئەفە چەند سەعت ئەم لێر بێدەرە خۆ راوەستاینە تەنێ گفری یەکی بای بۆ من نەهات کو ئەم شەنەبای بکەین.

گفردی: نقردی.

گفیری: (مفص).

گفکرن: نامادە هێرش بون، خۆگیف کرن.

گلۆل: برنجاً بدۆیە، ئانکو دۆببنا برنجی: «هندی گلۆلە بروینی شۆلە - نەفسا خلۆلە دێ پێ کەوینی» "نالبەند".

گلاله: (١) مشروع، تصمیم، وضع اوعییه خشبییه؛ (٢) ناغی گوندەکی کوردە ل کوردستانا عێراقی.

گلالەرتژ: نەخشەکیش (مصمم).

گلاله گیر: ئەو کەسە کو نامانیت داری بۆ فرۆتنی دگپرت.

گل: خاک، ناخ.

گل و هشین: گل وەرین.

گندزی: که مین گرتن، زیره فانی، گه زمه یی.

گنگاشه: کومه لی بی گز و ته نزم، قهله بالغ. گنگاشه لثاقیتساید امةنا کومون هاتیه به لی لکوریدا کومبونا بگیتچهل و نالوز و بی ته رتیب دگه هینیت.

گنگاشه چی: تیکفه دانکه ر (فوضوی، من یشوش نظم الحسود).

گنجی: نهو هریه کو بدانگی په زیقه شور دبیت و پیساتی پیته دجه سپیت، دریکا مجازی بو دغه لیت که فن و بهرنه که تی بکار دهن، گنجی و گول.

گنجی و گول: تشتیت ناقمالی بی که فنه، جلک و شمه کیت بی قیصه ت.

گنجر: کنجر، جل و بهرگیت دریایی.

گنچک: کنجی، جلک، بهرک، بزای شهبه کی و شنگالی.

گنگنی: نهو که سه کو د دفنا را تاخفیت.

گیا: گیواو (حشیش، عشب).

گیاخوز: نهو جانده ره کو گیای دخوت.

گیا و گول: بریتیه ژ بهاری، گول و گیا.

گیان: جان، روح.

گیاندان: جاندان، روحدان (سکره الموت).

گیانه لا: لاقه فری (حشرجه الموت).

گیان بهخش: گیان فه دهر (واهب الروح): «دو نیا وه کی گیایی بهاری یه»: «گیا بگوهان نه خواریه» "په ند".

گیاندار: جانده ر.

گیان سهگ: روح قاییم.

گلگاندن: ته تله کرن، هه لینانا تشتی گر ژ ناف تشتی هوور، سه رقه سه رقه هه لینان.

گلواز: چه بکه به کی توتنی یه، رسته می هژیتری هسکه، رسته کی گووز یان باهیقیه.

گلواته: نهو میوژن کو پشتی مشتاخه راکرنی دمین ته ر و بشکله کی پیکفه نویسیای، میویژی قریوک و بهرنه که تییه و غداره.

گلکن: ناخکول، کاناگلی: «گل + کان» - «کان + گل».

گلنند: تویه په رویه که دکه نه ده فی کوارکی یان عمباری یان جهری یان جوالکی دریای، دبیتن: «گلنندی ده ری کوارکی، گلنندی ده ری جهرکی، گلنندی کون و ده ری جوالکی، په نجه را مه شکه سستییه، گلنه نده کی بکه نی ژیه ر بای»: «مرؤفی قسه نه زان گلنه نده ک بو ده فی وی فهره» "په ند".

گندوره: گندوره.

گندوره: گوندوره.

گندپرکن: گرینل کرن، خول کرن (دحرجه).

گندپر: خول (دحرج).

گندپرکهر: (مدحرج).

گندپرکری: (مدحرج).

گناور: گیانه وهر، جانده وهر.

گندک: گنده.

گنده: گینده، گشکیت هه قبری، گنده و گیند شهبه کینه.

گندز: زیره فان، گه زمه.

ل

- ل:** تىپا بىست و دووى ژ تىپىت چەپى كوردى، بحسابا ئەبجەدى دىيىتە ژمارە ۲۰، تىپەكى ساز و بىدەنگە.
- لاباب:** لا ولا، لاقلاش، ژ لا ولاوى يان ژ لاقلاشى عەرەبكارى بوويه.
- لابەلا:** خۆپاراستى، دەورەبەلا، تاتا، تالسەرتا.
- لابردن:** لابرن، لادان، قسەدان، ھەلىنان.
- لابيتە:** ئاسنەكە وەكى بىلەكانى جۆتیار بسەر مساسەى قەدكەن بۆ پاك كرنا ھنچارى ژ قورئ، كەنگر ھەلقەن.
- لاپەرتیز:** قەدەر، بىنگز (شاذ).
- لاپەرتیزی:** قەدەرى، بىنگزى.
- لاپەر:** كئارەگىر، بەركنار.
- لابيتە:** لابيتە.
- لاپە:** نۆكيت تىقلاندى، ھندەك وەكى فارسان دىيژن لەپە.
- لاپۆلى:** لەپۆلى.
- لاپچىن:** جۆرە جزمەپەكى ساق درىژە.
- لاپ رەسەن:** غەوارە، زىدەكار، فزوول، بىنانى.
- لات و لوت:** كەت و كوت، بۆ بۆرە مرۆفان بكار تىت. «لاتا جۆتى» برىتیه ژ قەپرەكەكى جۆتیار قەدپریت دا بزانت ھەر رۆژ چەند لاتان دكىتلىت و ھەر لاتەكە چەند تۆقى ھەلدگرىت، ھندەك عەردىت راست سەرسەرى چىبايان ھەنە دىيژنە وانژى لات.
- لاتىلاگ:** لاپەكى سەرى.
- لاتەرىك:** شاز، سەركىش، لاپەرتیز (ع،ك).
- لات لات:** پارچە پارچە ژ عەردى.
- لاجوورد:** ئاسمان، عەرەبكارى بوويه بو لاوزرد، بەرەكى شىن و بەھادارە تەغەر دكەنە قاز بۆ گوستىلان، (فارسى الاصل) ە.
- لاچانك:** لاچەنە.
- لاچەنە:** لاچلاچك.
- لاج:** فیل، حیلە.
- لاچار:** بیچار (ع،ك).
- لاچون:** خۆقەدان.
- لادان:** خۆقەدان، ژ رى دەرچون.
- لادان و بادان:** چەپ و چوبر (لف و دوران).
- لادئ:** گوند، رەخ گوند، قەدەرى گوندى.
- لادئى:** گوندى.
- لادى:** ئەو عەردە كو ئاقى دادراندى (جرف).
- لادز:** پاش دز، زىرەفانى دزى.
- لادابى:** ژ رى دەرکەتى، خۆقەدايى يان ھاتىپە لادان و بەرکەنار کرن.
- لار:** (۱) شەنگ، وشەپەكە تەغەر پىشتى وشەپى لەنجەى تىت و ھەر دوژى يەك مەبەست دەن، دىيژن: «لەنجە و لار» ئانكو ناز و دەلال؛ (۲) ئاقى باژىرەكى ئىرانى يە.
- لارانەوہ:** لارانەقە، كرىشمە.
- لارانەقە:** لارىانەقە.
- لارىانەقە:** خۆشەنگدان و شلكاندن و نازكرن درىقە چۆنىدا، لەنجە، خەرامان.
- لارگەريان:** خۆزقراندن.
- لارئ:** ژ رى لادابى (منحرف).
- لارى:** يارى، ھەنەك، ترانە (فكاهە).
- لارى كرن:** يارى كرن، ھەنەك كرن، ترانە كرن.
- لارىكەر:** يارىكەر (ھزلى، لاعب).
- لاس:** ئارموشى پەست، ئاقى نىرانە (ردىء).
- لاسك:** چىرپنا ھەسپ و ماھىنان (صھىل).
- لاسكە لاسك:** چىرەھىر.

لاکیشی: مه‌یلداری، تاکیشی، لاگیری، لایه‌نگیری (مشاکسه، مخالفه، مفاضله).

لاکیشی کهر: سه‌رکیشی کهر، نه‌نجیاز، تاکیشی کهر، مه‌یلاتی کهر.

لاکوتن: لاکه‌فتن، به‌رکناریون.

لاکوت: په‌مبوو چنن (ک، ع).

لاکوتی: پالاییت په‌مبوو چنن.

لاکوشکه: پشتیفان.

لاله: (۱) هه‌رگول یان کولیلکیت سه‌ریخو شین دبن لبهاریدا یان لهر جهه‌کی ئافزئو میترک. (۲) خال.

لالو: (۱) خالو؛ (۲) ئه‌ی که‌سیکو تو لالی.

لاوته: ئه‌و که‌سه کو لئاخفتیدا ده‌لنگفت.

لاویک: سینیکا فال ژ مه‌سی.

لال: (۱) یاقوت (لعل)؛ (۲) مروّقی لال (اخرس).

لالی: نک (عند) «زاراقتی زبیارانه».

لالی: بنقه، نقستن.

لالی لالی: هنده‌ک مقامن ژنک مندالی خو پیدنشین، جارجار ژی وشه‌یین لالی لاین ناڤ دا دبیشن یان دبیشن لالی لالی یان لای لای.

لالیان: پارپانه‌قه، ئلتماس کرن. «میرزا شه‌فیععی هه‌ورامی» فه‌رموویه: «شه‌مه صنعت کارخانه‌ی بالان - سه‌نعته‌گه‌ران گردوت و مه‌لالان». شه‌رحا به‌یتی: شه‌مه: رائحه؛ کارخانه: (مصنع، معمل)؛ بالان: (اعلا، عالی)؛ سه‌نعته‌گه‌ران: هوستایان؛ گرد: هه‌می، جه‌مع؛ وه‌تو: بته؛ مه‌لالان: ئلتماس دکهن و دپارته‌قه. شاعره‌ک فه‌رموویه: «میراللی، میراللی - له بو شه‌ری مه‌لالی» ئانکو میرعه‌لی بو شه‌ر و فتنه‌ی دپارته‌قه و دوعا شه‌ری دکه‌ت. نه‌دوره لالین، لالین لالین، لای لایین ئه‌وژی هه‌ر مه‌عنا و مه‌به‌ستین لالیانی کو ئلتماسه بگه‌هین چکو دایک ژی ئلتماسین دکه‌ت دپارته‌قه کو مندالی وی دخه و بچیت. بیینه چاوا لالیانی هه‌ورامی و لالی لالی بادینانی گه‌شتنه هه‌ف.

لالغاو: ئالوشه‌یین ده‌قی، لغاڤوک. «مه‌حوی» فه‌رموویه: «لالغاوی واعزامرو مه‌وح نه‌داددم پر له‌که‌ف - ریشی قیر و سیا، کتیبی وه‌عه‌که‌ی بو به‌رتنه‌ره‌ف».

لاله‌زار: ئه‌و عه‌رده کو گه‌له‌ک گول تیدا شین بووی، نه‌خاسمه لمیرگو و چیمه‌نا.

لاسکین: حیرپین.

لاسک و هۆر: حیر و هۆر.

لاسوئی: ته‌عه‌ر ئه‌ف وشه‌یه بو گوندری کو لایه‌کی وی له‌که‌داره تیتنه گۆتن.

لاسوور: ته‌عه‌ر ئه‌ف وشه‌یه بو سیڤی لایه‌کی وی سوور بیت تیتنه گۆتن.

لاستیک: پلاستیک.

لاسه‌ره: زریوک.

لاسا: ته‌قلید.

لاش: لاشه، گه‌نار، ره‌خ، لیڤا تشتی.

لاشه: که‌له‌خ: «لاشی مریان و جانن نه‌زانان وه‌کی نیکن، ئانکو که‌له‌ختی مریان و روحا جاهلان وه‌ک یه‌کن» "زه‌رده‌شت".

لاشخۆر: مرارخۆر، گه‌نارخۆر.

لاشیپانه: لاداری چوارچینه‌یین ده‌رگه‌ی.

لاشو: شیره‌پانه، ئافاته‌کی مرنی یه‌ دکه‌فیتته ناڤ میشا هنگفینی و هه‌می دمرن و لناڤ دچن. بکوردی یی کرمانجیا ژۆری دبیزنی شیره‌پانه.

لاف: په‌یڤ و ئاخفتنا بیسوود، ده‌عوایی زیده‌ی حه‌دی، خو‌په‌سنی. دبیزنی لاف لاف.

لاف وه‌شاندن: خو‌په‌سن کرن.

لافکرن: مه‌دحتی خو‌کرن.

لافلیدان: لاف وه‌شاندن.

لافکهر: ئه‌و که‌سه کو لاف و گوزافان دفروشیت، هیتوچی.

لافاو: توفان، ناڤ رابوون (فیضان).

لافه‌لاڤ: هیڤی، هیڤی و (التماس).

لاق: ساق.

لافه‌فری: پیداه‌فیتنا سه‌که‌راتی، جانه‌لا (حشرجه‌ الموت).

لاقردی: یاری، حه‌نه‌ک، ترانه.

لاق و لوق: تاک توکی، نه‌رمه‌غار بده‌واری، ره‌هوان.

لاک: ژۆر ماندی، برسی، کو‌دی داری، هلاک.

لاک پشت: کیسه‌ل، پشت کو‌د.

لاکه‌م تیت: ئانکو گه‌له‌ک ماندی و هلاکم، لاکه‌م ژیرسا تیت.

لاکه‌لاک: (ارهاق مستمر).

لاکوژی: بیته‌ژن کوژی، «واژه‌یه‌ک شه‌به‌کیه».

لاکیش: پیچه‌وانه‌کهر، سه‌رکیش، ته‌که‌فمۆ، تاکیش، مه‌یلدار، لاگیر.

- لاله‌روو:** دېم گولی.
- لاله‌رنگ:** گول رنگ.
- لانگی:** نه‌وعه‌کی ترنجانه.
- لام نه‌لیفا:** کنایه‌ته ژ لنگ بلندکرنا ژنان د چاخج جه‌ماعی.
- لام:** (۱) تپه‌که ژ تپیت بیست و هفتی کوردی؛ (۲) نک من (عندی)؛ (۳) حرمل سۆتن.
- لاملامک:** ددان و چه‌ناکه.
- لامپه:** یان له‌مپه، چرا (ئنگلیزیه).
- لام و جیم:** بریتیه ژ ئاخفتی، کر و کپ بونی.
- لام و بی:** د ره‌وش و ئستلاحتی شاعریت کوردان بریتیه ژ (ل،ب) لیتفه: «شه‌ریه‌تا لامو و بییان - ناده‌م ئەز وی بحه‌یاتی / مه‌عه‌نا دال و ری‌یان - دبارین نه‌باتی / اظهار تکهن مه‌عنییان - ژ حوسنا بوت و لاتی» "فه‌قیتی ته‌یران".
- لاما:** مه‌لا، دبیژن مه‌لا ژ لامایفه کو وشه‌یه‌کی مغولیه هاتیه دده‌میکو مغولان ولایتت ئیسلامی داگیر کر بوو و ۱۰۰ سال ئەو ولات ژیره‌دستی وان بوون، نک وان لاما رجل دینه.
- لامژ:** ئەو بیچکه‌یه کو بیچکه‌ی ماکا خۆژی دمیتژت.
- لامپا:** له‌مپه (ئنگلیزیه).
- لامیسک:** به‌ل‌نگاز، مفلس، ده‌ستخالی: «میرئ مه‌یرۆی لامیسکه» "گۆرانی".
- لان:** لانه، کۆرک.
- لانه:** (۱) هیلانه، هیلینیک؛ (۲) شانیه ئیستینگان؛ (۳) ته‌مه‌ل.
- لاندر:** ئەو عه‌رده کو ئافی دراندی و هنده‌ک دبیژن ئافدرک.
- لاند:** له‌ند، که‌ند، ئەرد، پیشه‌یا شیری. ئەف وشه‌یه‌لزمانی ئنگلیزی بکار تیت بواته‌ی ئەرد، جیه وه‌کی تایلان، کرین لاند... هتد (لانوور) ئانکو ئەردی ئاسی (لاندینک) (مطار) عه‌ردی ته‌یاره لی دنیشیت، یان (لاندک) (مه‌د).
- لاند و مندال:** بریتیه ژ لاندک و مندال خودان کرنی.
- لاندکولی:** مه‌قامه‌کی که‌فنی کوردی خۆشه.
- لانک:** لاندک، ده‌رگشک.
- لاوه:** چاپلوس.
- لاوه‌لاو:** هیفی هیفی (التماس)، چاپلوسی په‌ی چاپلوسی ژ (الیانی هاتیه).
- لاواوه:** دارئالینک.
- لاو:** (۱) گهنج، جاحیل، جوانی، قه‌شه‌نگی؛ (۲) ئەو توپه‌کو مندال تورانی پیتکه‌ن.
- لاواز:** له‌ر، زه‌عیف.
- لاوازی:** زه‌عیفی، له‌ری.
- لاوازکرن:** زه‌عیف کرن.
- لاوان:** جه‌معاً لاه.
- لاوک:** ئستران، گهنج.
- لاوکیژ:** گۆرانی بیژ.
- لاوک گۆتن:** مه‌قام گۆتن.
- لاواندن:** دلخۆش کرن، نازییدان، دله‌دله‌دان.
- لاونۆم:** من بلاو نینته‌فه (مه‌سده‌ری وی لاواندنه). "مه‌وله‌وی" دبیژت: «چون مه‌زاق تاله‌ن جه‌گردین لاه - بۆ وه‌شیرینی یه‌ک دوو نه‌واوه / یه‌کی یه‌کجاری تا و تۆمه‌وه - ئەو یه‌ک لاونۆم یاونۆمه‌وه».
- لاوژه:** گۆرانی، ئستران.
- لاوژه‌بیژ:** گۆرانی بیژ، ئستران بیژ.
- لاوژه گۆتن:** گۆرانی گۆتن، مه‌قام گۆتن، ئستران چرین.
- لاوکی مه‌تینی:** لاوکی میدیایی، لاوکی میدیانی، گۆرانی بیژ ئانژی لاوکی میتانی (بخه‌له‌تی دبیژن لاوکی مه‌عه‌دنی).
- لاهور:** مل بادن، چه‌رخاندن (اعراض). "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «لاهور که‌رده جه‌و په‌ی ئید ته‌ماشاشا - به‌و شاد پیدنا شاد کلاوحاشا».
- لاهیژه:** لیپه‌زه، کۆله‌گه، ئامرازه‌که دپخه‌ ژیر به‌را دارا بیت.
- لاهیژ:** لاواز، له‌ر.
- لاهوره:** کوزی یه‌کی گوندۆری، مرۆقی پان و سست.
- لایین لایین:** لایلاین.
- لایلاین:** لایین.
- لایین:** لالی، بنقه بنقه، ده‌نگه‌کی نازکه ژن بشاوازه‌کی خۆش بکارتین دهمیکو مندالی خۆ دتقین. دبیژنی ده‌لالیا بچوکان.
- لایه‌نگیر:** پشته‌گیر (میل).
- لایه‌نگیری:** پشته‌گیری.
- لاید:** بنپه‌ لاییده.
- لاییده:** بی مه‌یل، بی لاگیری، بیانی.

له‌بالب: لَيْثٌ و لَيْثٌ، پر: «لله الحمد ژ یاری مه ددهست جامه له‌بالب – ژ له‌بج نۆشی په‌یایه‌ی د دل نیله‌هامه له‌بالب» "جزیری".

له‌ب: لَيْثٌ.

له‌بریز: لَيْثٌ و لَيْثٌ پر، ده‌پریژ.

له‌بدۆز: هه‌تا لَيْثٌ پر.

له‌بسۆز: ئه‌و ئیسه‌کانه کوژ چای پر بیت و گهرم بیت کو لیتقان بسۆزیت، له‌بریز و له‌بدۆز ژ هی هه‌ر ئه‌و مه‌به‌سته‌نه.

له‌بله‌بان: زماندار، زۆریژ.

له‌بن: ژیر (اسفل) لینیته کوژ قوری چیتدکه‌ن.

له‌بنه‌وا: بدزیقه.

له‌بنه‌ره‌ت دا: ژ ره‌هوریشه‌فه.

له‌به‌ره‌وا: به‌رامبه‌ر، له‌گه‌ل.

له‌به‌ر: (من اجل، امام، بسبب): «له‌به‌ر بای چونه به‌ر بارانی» "په‌ند".

له‌ب: چه‌نگ، ده‌ست (کف).

له‌پۆ: مه‌زکه، ئه‌و که‌سه کو ده‌قی خۆ بۆ مال خوارنا خه‌لکی به‌ش کره‌.

له‌په: گراری کو ژ شو‌ربای په‌بیتتر و ژ په‌لاقی نه‌رمتر.

له‌په‌په: ئه‌و تشته کو پری ده‌سته‌کی بیت ته‌غه‌ر بۆ دوو‌پشکی مه‌زن بکار دبه‌ن.

له‌پۆلی: له‌پۆلی.

له‌پۆلی: شه‌په‌لیی ژ ده‌ستی راستی و پچ چه‌پچ بیان بی‌په‌چه‌وانه‌یه.

له‌په‌په‌خه: مه‌رحم (ضما).

له‌پاچه: پی‌خه‌ف، لحاف.

له‌پتاندن: له‌پژاندن.

له‌پژاندن: ئی‌خست، له‌هردی دان.

له‌پژین: له‌هردی پان بون، به‌هردی که‌فتن.

له‌پک: ده‌ست گورک، ده‌ست گوری.

له‌پک: ریسمانی پارزونی.

له‌ب زتپین: (یان له‌ب زتپین) نازناقی خانه‌کی قاره‌مان ژ کوردانه کول قه‌لاتی دمدمی ناسی بوی و شه‌ر له‌گه‌ل ده‌وله‌تا سه‌فه‌ویان لسا‌لا ۱۰۱۸ هجری کری و ده‌ست نه‌دانا ئه‌و له‌شکری خۆ هه‌تا هه‌می هاته‌قه براندن.

له‌ت: که‌ر، که‌رت، پارچه، نوکیته هیرایی، نیقه‌دان.

له‌تبون: دوو پارچه بوون.

له‌ت نه‌تبار: چاف برسی.

له‌تره: قه‌دیم، مرۆقی بگه‌ل و گوشت.

له‌ته‌چی: ئه‌و که‌سه کو که‌فنه کنجرال کۆم دکه‌ت.

له‌ته: پارچه پارچه.

له‌تکه‌ر: له‌ته‌چی.

له‌ته‌ر: لین، لینه، لینک، به‌له‌ک.

له‌ته‌ر: بۆ ته‌شی بیژی د ئه‌ورامیدا بکار هاتیه. "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «ئهر له‌ته‌ره‌ی خه‌م خول ئاورده‌وه – تای گرژی مه‌ینه‌ت دووباد کرده‌وه».

له‌چه‌ر: به‌د ئه‌سل، سه‌رکیش، زکین، زکو، نزه (وضیع).

له‌چه: له‌چ.

له‌ج: له‌چه‌ک.

له‌چه‌ک: خا‌فک، سه‌رپۆشه‌کی ژنانه‌به‌هنده‌ک دبیتنی خا‌فک و هنده‌ک دبیتنی کلۆته، به‌لی وشه‌یی له‌چه‌کی ژ هه‌میان که‌فتنه و کوردیتره ته‌نی ئیژدی و جیرانیته وان ژ عه‌شایران بکارتین، ل ده‌ری و فارسی دا ژ هاتیه. فه‌ره‌ه‌نگی (طلایی) له‌ لاپه‌ری ۵۲۴ دا دبیتیت: «له‌چه‌ک: مث‌لث وشاح نسائی مث‌لث الشکل».

له‌چه‌کدار: خودان له‌چه‌ک.

له‌چه‌کبیر: ئه‌و که‌سه کو له‌چه‌کی که‌ر دکه‌ت و نه‌ندازه دده‌ته ژنان، به‌لی مه‌عنا و مه‌به‌سته‌کی دی بلند و بریز و بناموس د وان هه‌ر دو وشه‌یان دیار دکهن، بۆ وینه: ئه‌گه‌ر کاره‌ساته‌ک یان می‌رکوشته‌ک یان که‌س و کار ژ ده‌ست چون یان مشه‌ختی یه‌ک به‌ه‌ری ژنه‌کی ژ به‌لایته دونیایی هات و خۆفه‌ردانا نا‌ف مالی مرۆقه‌کی شه‌ریف و غیره‌تدار ئه‌و ژنک وان هه‌ر دو ناخفتنان بکا تینیت و دبیتیت: «تو له‌چه‌کداری منی» یان «تو له‌چه‌ک بری منی». مه‌عنا وی ئه‌قه‌یه ئانکو ناخفتن خلاس و ئه‌و نیه‌هایه‌تا پاراستنا خۆ مسۆگه‌ر کر، ئانکو تو پاریزکه‌ری شه‌ره‌فا منی و مه‌رحه‌می منی، خودانی له‌چه‌ک و عسسه‌تی منی و تو ئه‌وی کو هه‌ر تو له‌چه‌کی ده‌ری و تو په‌رده‌داری منی، پاریزگاری ناموسا منی. قه‌ت د کوریدا وشه‌ ژ وان هه‌ر دو وشه‌یان جوانتر و فه‌سیحتر نه‌هاتیه (ته‌ماشای لاپه‌ری ۱۴۶ فه‌ره‌ه‌نگی به‌دینان بکه‌).

له‌ره: ده‌لله‌ده‌ل، هه‌ژیان. "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «زیله‌ی گواره و زرنگه‌ی زه‌نگوله‌ی زه‌ر – له‌ره‌ی نه‌ونه‌مام له‌ره‌ی لیموی

- تهږ» و چاره‌کي دي فهرموويه: «زيله‌ي زايله‌ي زرنګه‌ي پويله‌ي هه‌ي - کهوانه‌ي ديانه‌ي زهنگوله و له‌ره‌ي به‌ي».
- لهږ:** لاواز.
لهږي: لاوازي.
لهرز: له‌رزین، تاسار.
له‌رزه له‌رزه: ترسه‌ترس.
له‌رزه‌له‌رز: ترسه‌ترس.
له‌رزوک: ټو کهسه کو تووشی له‌رزیني هاتي.
له‌رزاندن: راهژاندن.
له‌رزک: له‌رزین.
له‌رزین: رازبان و ره‌جفین.
له‌زان: له‌رزین.
له‌رزکا مرنئ: لاقه‌فرکي، جانه‌لا، تا مرنئ.
له‌رزوتا: له‌رزوتئ.
له‌رزوتئ: تا و له‌رز، له‌رزوتئ کوردیتره ژ له‌رز و تای وه‌کي زارافي میران و گه‌رگه‌ریان کوردیت سووریه‌ي و بوتان و چیتري ژ له‌گه‌ل یاسایی ریزمانی ریک دکه‌فیت.
له‌ز: په‌له (عجله، سرعه).
له‌ز و به‌ز: ته‌ئکیده بو له‌زکرنئ: «من بووکک ئینا به‌له‌ز و به‌ز، سشکا مالتی بوومه ټه‌ز» "په‌ند".
له‌زکرن: سفک چون.
له‌زکهر: خوشرؤ.
له‌زم: لیزم، فامیل.
له‌زاندن: له‌زکرن.
له‌زم: ټو دورده‌مه کو دکه‌فیتنه بن نافي، دورده‌م.
له‌ش: لاش، که‌له‌خ، که‌له‌ش، جه‌نده‌ک.
له‌شه: له‌ش.
له‌شکر: له‌شکر.
له‌شکر: (عسکر).
له‌شکرشکین: له‌شکرشکه‌ن. چیدبیت ټو که‌سیت کو بره‌فیت و له‌شکری بشکینیت.
له‌شکرشکه‌ن: بریتیه‌ي ژ مروفي دلیر و بجه‌رگ، چیدبیت پیچه‌وانه‌ي وی بیت.
له‌شکرگاه: له‌شکرگه، ټوردگاه، جهی له‌شکری سه‌ریازخانه.
له‌شکرگه: بنیره له‌شکرگاه.
له‌شکرکیش: فهرمانده‌ي لشکر (قائد عسکری).
- له‌شکرکیشان:** فهرمانده‌یان (قیاده).
له‌شگران: مروفي به‌د، خوین سار.
له‌ش سفک: دارسفک، خوین شریڼ.
له‌شک: کورشه (جلید).
له‌ق: گه‌ز، تشتی له‌قبوی و ژحجی دهره‌اتي.
له‌ق لیدان: گه‌زلیدان.
له‌قیان: لقیڼ.
له‌قاندن: لقاندن.
له‌قه: پین.
له‌قه‌هاښت: پین هاښت.
له‌قه‌هاښت: پین هاښت، گه‌زه‌هاښت، گیانه‌وه‌ری هار.
له‌قله‌ق: ژ له‌گله‌گي عه‌ره‌بکاری بوویه ټانژی ل له‌قله‌قینا ده‌نگي هاتیه (بعه‌ره‌بی مالک الحزین).
له‌قه‌فرکتی: لاقه‌فری (حشرجه).
له‌ک: (۱) سه‌ده‌زار؛ (۲) عه‌یب؛ (۳) عه‌شیره‌ته‌کی کوردانه.
له‌که‌د: پیله‌قه.
له‌که‌دار: عه‌بیدار.
له‌که: (بقعه).
له‌ک و په‌ک: په‌رتاله‌کی به‌رنه‌که‌تی (بضاعه مزجاه).
له‌کا: پیتلاقي گه‌مار نه‌کری.
له‌ک له‌ک: (۱) ټاخفتنا بین مه‌عنا؛ (۲) له‌گ له‌گ، له‌گله‌گی.
له‌کامه: له‌کانه.
له‌کانه: ریښکیټ حه‌شاندي ژ برنج و گوشتی قیمه‌ي.
له‌ک له‌ک: له‌گ له‌گ.
له‌گ له‌گ: له‌قله‌ق (مالک الحزین) (له‌ک له‌ک کوردیتره ژ له‌گله‌گی).
له‌گه‌ن: ته‌شت.
له‌گ: (۱) ماندي بین؛ (۲) گه‌هی هه‌ستیان.
له‌گه: له‌گله‌گه.
له‌گله‌گه: له‌گله‌ک.
له‌گلزک: گه‌ریوک، باژتله.
له‌گام: دویشدویشک، چلکاوخور، ژ لقامی کوردکاری بوویه (طفیلی).
له‌گه‌ل: له‌بال (مع، لدی، یجنب).
له‌گه‌فال: سینی ټالیسک، چلکاوخور.
له‌له: (مه‌زله).

- لهمهلم:** (۱) (وصیه؛ ۲) شه پۆلدان (توج).
لهمهپه: چرا (ئنگلیزییه).
لهمهپره: (دوران علی طرف) «واژه‌یه‌کی شه‌یه‌کیه».
لهمهپه: حجاب، په‌رده، ناخن‌جی، به‌رزه‌ک، به‌رزه‌خ.
لهمهپه: دهر باره‌ی (بخصوص).
لهنگه‌ر: شهل، ئەو که‌سه کو به‌لنگیت، له‌نگه‌ر داهیلانا که‌شتی بی‌راگرتن و راه‌ستاندنا که‌شتی (رسو).
لهنگی: شله‌ی.
لهنگین: شهلین.
له‌نگه‌له‌نگ: شه‌له‌شل.
له‌ند: که‌ند، کۆزک، جیه، (مه‌سکه‌ن).
له‌نگه‌رخانه: له‌نگه‌رگا، جه‌تی کو پا پور لی دراوه‌ستان (دارالعجزه).
له‌نگیزه: تاقه باران‌ی بئاث، له‌گه‌ئمال، سینی ئالیس.
له‌نج: ناز، ده‌لال، لار (تبختر)، (له‌نج و لار ته‌خه‌ر پیکه‌ه تین و دینه ئاکاری و هسفی ژنان).
له‌نگه‌رگاه: بنیره له‌نگه‌رخانه.
له‌نگه‌رگه: بنیره له‌نگه‌رخانه.
له‌و: بی‌جگه‌له‌وه.
له‌وه‌ندی: ئەو پارچه‌یه کو به‌هۆجکیتفه ددرون لکراسن ژن و میترئ کوردا، جان، خشکوک، تازه. له‌وندی واته کچ و کورپت جان و لاو قیجا دبیت یه‌که‌مین جار جحیتلا ب کار ئینا بیت.
له‌وچه: زۆر ره، زۆر بیتر.
له‌وچه‌یی: زۆر بیتر، زۆر ره‌وی.
له‌وچه‌له‌وچ: قه‌وچه‌له‌وچ، زۆر گۆبی، هه‌له‌پاسی.
له‌وده‌کی: حه‌نه‌ک.
له‌وده: (۱) عماریی کابی، کادین؛ (۲) یاریکه‌ر، له‌وده‌یی کابی (مخزن التبن).
له‌وواشه: نان‌ی مه‌زن، نه‌وه نانه‌کی نازکه.
له‌ووتی: چه‌په‌ل، پیس، کوردکاری تیدا هه‌یه (لوث).
له‌ووتین: چه‌په‌لی، پیسی (کوردکاری بوویه).
له‌ووله‌ر: گۆته‌گۆت، پرتاخفتنی، قه‌وچه‌له‌وچ.
له‌وله‌وی: قه‌وچ قه‌وچی.
له‌وله: هه‌ر تشته‌ک دریتژ و ناخحالی و لوبلی بیت، وه‌کی بۆرین و بلوولی (وشه‌یی قه‌ره‌چانه).
لاولاو: (نیلوفر).
له‌وه‌ند: (۱) ژن شرین، شوخ و شه‌نک؛ (۲) ئاخفتنا دلغه‌که‌ر، نازکو نازدار (خبر حلو).
له‌ووتی: چه‌په‌له، پیسی.
له‌وتین: پیس بون، دبیتژن: «براستی تو مرۆقه‌کی له‌ووتی». لووتی جوړه قه‌ره‌جه‌کن، هه‌روه‌سا نیسه‌تی قه‌وم‌ی لوطیه.
له‌ها: له‌خا، پیتلاف، «بزاراقتی شه‌به‌کی و هه‌ورامی».
له‌هان: لیهان، پیتلافه‌که ژ ده‌په‌داران چیدکه‌ن پین لسه‌ر به‌فری دریتفه دچن: «لیهان لیپان که‌م قه‌ستا جیبان که‌م» «په‌ند».
له‌هی: تۆفان، سه‌یلاب، لافاو «واژه‌یه‌کی هه‌ورامی‌یه». «هه‌ژار» لته‌رجه‌مه‌ی مه‌م و زینی دا فه‌رموویه: «ته‌رزه‌کوئی ووردی جه‌رگ و سی هات - له‌م شه‌سته ره‌هیله دا له‌هی هات».
له‌هانه: که‌له‌می.
له‌هه‌ئدان: لیکدان.
له‌هه‌ئهاتن: پیکهاتن.
له‌هه‌ئ خوش بون: لیک خوش بون.
له‌هه‌ئ سل بون: لیک تووره بون.
له‌هه‌ئ گه‌ریان: ژتیک گه‌ریان، واژه‌یک ئینان.
له‌هراسب: شاه‌کی ژمیتزه‌ی ئیرانی‌یه کو دبیته بابی گوشتاسبی کو ئیمان بزه‌ده‌شتی ئینای، بابی ئیسفه‌ندیاری.
له‌یوان: ترار، به‌رسفک، یان لیوان.
له‌یلان: ده‌شت، تۆز، تاریک.
له‌یون: نیمۆک، نیمۆ، لیمۆ (عه‌ره‌بکاری بوویه).
له‌ی له‌ی: وشه‌بیته بی مه‌به‌ستن، گۆرانی بیتر دیکه‌نه ناخ قه‌برکیت به‌ندان بۆ ده‌نگ دریتژ کرنی، هه‌روه‌کی لیلی یان لۆلۆ لۆلۆ.
له‌ییزتن: له‌ییزین.
له‌ییزین: یاری کرن، حه‌نه‌ک کرن، سه‌ما، به‌لین بزاری شنگالی.
له‌ییزتن: له‌ییزتن، به‌لی له‌ییزتن کوردیتره ژ له‌ییزتن. ته‌ماشای «نه‌وبه‌ه‌ارا خانی» بکه کو دبیتژیت: «لنذهب و نلعب و ناکل معن - بچین، دابله‌ییزین به‌هه‌ئرا بخۆن» (معن: معاً).
له‌یلاج: فیلباز.
له‌یی: به‌رک.
له‌یلاخ: زۆزان، کیستان.

- ليت:** گۆڤي په‌زي، دفن، مه‌كر.
- ليته:** ئەف و اژهيه د كرمانجيا ژۆريدا بۆ ميژوتيكو بده‌نگه‌كي قوتاي و هه‌رشاندي وه‌كي قورپي دانايه سه‌ريه‌ك و ناماده‌كري كو بكه‌نه دؤشاف، به‌لي بكرمانجيا ژيري بۆ قورپي كو تيكه‌لي ئافتي بوي هه‌روه‌كي لسه‌رحا هه‌ديسا مام وه‌ستا هه‌ژاري ته‌رجومه بوو دببئيت: «من ببومه پيغه‌مبه‌ر و هببئيتا باه‌ده‌م ليه‌ته بو» [ئاوه‌قور بو، قوره‌ په‌يت بو] (كنت نبيا و آدم بين الماء و الطين).
- ليتك:** جۆتك، هه‌له‌په‌ين.
- ليته‌دان:** ليپ كرڻ.
- ليته‌گاو:** ليته‌گاو.
- ليته‌گاو:** قونداي (واژه‌به‌كي ئەه‌رميه‌نيه، زارافتي قه‌ره‌چيه).
- ليته‌ك:** فيسه‌ك، مفلس، به‌نده، كه‌نيزه‌ك (واژه‌به‌كي ئەه‌رميه‌نيه).
- ليتۆر:** ليه‌ته.
- ليچ:** چقر، نووسه‌ك، لچ، ليڤ، فه‌يت.
- ليچكيش:** له‌كه‌وه‌شين (هماز).
- ليچكيشان:** (همز).
- لير:** خورش و سووربون و هه‌له‌به‌هين و پرزكيت لسه‌ر له‌شي مرؤفي چيدببئيت و دببئئي: (حساسيه).
- ليره:** درافه‌كي زيري بو، نه‌ؤ درافتي كاغه‌ز ئي چيدكه‌ن و دببئئي ليه‌ه.
- ليرد:** ته‌لپ، دورده‌م.
- ليرين:** لوورين، ره‌ويناسه‌ي (عواء).
- ليره‌لير:** لووره‌لوور.
- ليرو و هۆر:** لووره‌لوورا ب كومه‌ل.
- ليز:** هه‌ردئ ته‌ر و حويلسووك، ته‌هسووك، لووس، تيل.
- ليزگه:** جي حويلسكانئ، جي خۆ خشاندينئ (مكان الترحلق).
- ليزانئ:** ياربا خۆخشاندينئ (الترحلق)، مندال دببئئن: «ليزه‌لي ميزه‌لي جي خۆشه بو كيسه‌لي».
- ليس:** (١) لويس، هيلين، ليسكا مريشكا، ليسا بالنده‌يان، جي نخستنا ته‌يران؛ (٢) چاپلوس، نخيان.
- ليسك:** ليس.
- ليسكه:** حويله، لويس، قوينده‌ر، چاپلوس (ملاق).
- ليستان:** ئاليستان (لحس).
- ليسما:** چاپلوس (ملاق).
- ليسكه‌يي:** چاپلوسي، قوينده‌ري.
- ليسمايي:** چاپلوسي.
- ليسته:** قائمه‌يي ئافتي تستان تيدا بريز هاتيه نفيسين.
- ليشمن:** له‌قهن، قاموش.
- ليشمن جاري:** ليقه‌نلان.
- ليشه‌نلان:** جي كو گه‌له‌ك له‌قهن تيدا شين بين.
- ليشه:** ده‌ليشه، مه‌جال، بيڤ (فرسه)، دببئئن: «بي ليشه، ده‌ليشه، ده‌رليشه» بي ليقه ئانكو بي ده‌راف ده‌راف نه‌زان.
- ليقه:** گۆگره‌كي مووي هندي هيلكا چوچكيه زه‌مانئ به‌ري مه‌ دكره ئاف ده‌ويتا مه‌ره‌كه‌بي (محبه‌ه) هه‌تا حبري بكيشيته خووقه‌له‌م حبري ژئي وه‌رگريت: «ليقه‌ويش كيشان وه‌ليته‌ي خه‌مدا» «مه‌وله‌وي» (ئانكو ليقه‌ي خۆه‌لكيشايه ئاف ته‌راتيا قور و خه‌مان).
- ليق:** ليچ.
- ليقه‌ليق:** تيقه‌تيق، كه‌ني، خه‌نده.
- ليقاو:** ليكاو.
- ليكاو:** گلنز (لعاب).
- ليتلاو:** گۆره.
- ليتلاوي:** كۆره‌يي، ليتلاوي: «گه‌ردى كۆچشان ئانا، دياره‌ن - ده‌ك ليتلاوي بۆجۆنت قه‌راره‌ن؟!» «مه‌وله‌وي».
- ليللاي ليللاي:** هه‌له‌به‌سته‌كي زۆر خۆشه كو ده‌رويش له‌گه‌ل ده‌فليداني دچرڻ له‌دحي شيوخ ميسۆي دببئئن: «ليللاي ليللاي ليللاي - شيوخ ميسۆ شه‌يدوللاي».
- ليلي:** لويلي، بۆري.
- ليلۆ:** پارچه‌به‌كي جوانه.
- ليله:** په‌روه‌رده‌كه‌ر.
- ليله‌په‌ر:** لويله‌په‌ر، نيلوفه‌ر (نيلوفر وشه‌به‌كي فره‌نسيه).
- ليلك:** ژ ره‌سه‌نئ له‌قهنه‌به‌له‌ئ ژ له‌قهنئ زرافتره و هندورپي ئال نينه، ليلك بخۆژي دو قسمه.
- ليم:** ئەو قور و ره‌مله‌به‌كو دكه‌قيته بنئ ئافتي.
- ليمۆ:** عه‌ره‌بكاري بوويه بۆ (ليمون).
- لينه:** جۆره‌ دهنه‌كه دببئئي تگار و به‌ره‌بي دببئئي (زير).
- لينك:** لينه.
- لينگه:** كارگه‌بي لينه چيكرني.
- لينه‌ساز:** لينه‌كه‌ر، لينه‌چيكره‌ر، ئەو كه‌سه‌كو لينه‌يان درست دكه‌ت.

لینز: که زه بیټ بی تری، که زه بیټ تریژیتشه کری، ویشیدانکی تری ژیتفه کری.

لیهان: دو ده په دارن وهکی که قیبا بیژینگن دکه نه پین خولسه ر به فری پین بریتفه دچن و دانه چنه خواری. عه ره بکاری بویه (لیان).

لیهاز: لیهازه.

لیهازه: ملخه.

لیوار: کنار، په راټ، کنار رووباری.

لیوان: جام، ترار.

لی: تیبه که گه لهک مبهست و شاخ و بهرگ ژئ درست دین: (۱) دبسته جی ناټ (ضمیر) پو مذکر و مونشان تیت: لهو، لهټوه، لوی، وهکی: «لیستاند، لیتالیا، لیتدا» دگه لهک جارن مبهنا تی ژئ تیت: (۲) پو زه رفیت وهکی فهرموودهی جزیری: «دل که عبه یه مه ولایه لئ - نارئ که لیم نیسایه لئ / بانگن انا الحق دایه لئ - هم که عبه و هم طوره دل».

لیب: ژ (لعب) ی عه ره بی کوردکاری بوویه.

لیبوک: پیترانک.

لیبوی: زارزاتکی، ته مسیل کرن، ته مسیلی.

لیبران: قه راردان، ژئ برین.

لیخانندن: لیخستان، لیدان «زاراقتی کوردی سووریه یه».

لیخستان: لیدان «زاراقتی کوردی سووریه یه».

لیخه: لیتده «زاراقتی سووریه یه».

لیده: لهوده، لوده کی «زاراقتی شه به کیه».

لیر: لیره وار.

لیره وار: جه نگه ل، دارستان.

لیره: لیره، لفر (هنا).

لیرکوک: لفرکوک، بریتیه ژ نیریکی پین گه لهک نیریک.

لیز: لیزمایی.

لیزمایی: لیزمایی.

لیزماهی: شه هی ناټی، ته راتی (رشح).

لیزم: خزم و کهس و کار، کوردکاری بوویه ژ (لازم) ی: «نیرو وهرن، لیزم وهرن، جیران و خه لکی هیشتیه یی - هوون رایه کی لمن بکه ن، نیرو قهوی گریامه تی» «فه قی بی تهیران».

قه وله کی نیردیا بناټی (مسکینو ژارو) ئەف به یته هاتیه برهنگن (نیرو ورن، خزم و لیزم، قه دی گریامه تی).

لیزان: به له د، زانایی (خبره).

لیزانین: زانایی (خبره).

لیژ: ناټا خورت و سه رنشیف، سه رنشیفیا گه لهک رک.

لیس: (یان لیس) پاشگره که مه عنا هه ر و هه ری (استمرار) دده ت، وهکی: کاسه لیس یان کاسه لیس، سینی لیس یان سینی لیس، نه نگوست لیس، که وچک لیس.

لیسته: لیسته.

لیسه ر: ناټا ابونه کی پری رووباری.

لیشاټ: لیش.

لیش: لیسهر (فیضان).

لیف: پیخه قه که بدو رووبانه ژ قماش و نیشه کا وی هری یان په مبوویه. چیدبیت ئەف وشه یه ژ عه ره بی هاتبیت، لیتف دبیزنه راستیا مابه ینا دوو چیا یان.

لیف: لیچ، لیتو (شفه).

لیف و لیف: پر هتا لیتفی.

لیفلیشک: کنار، رهخ، بلایه کی لیتفی.

لیشور: بریتیه ژ نه نی گری.

لیف کرن: فقه جانندن، لیتف کرنا کیسکی، نیفوکرن، نیفوکرنه ناټ رانی دهری پی.

لیک: به کدل، تفاق.

لیک و لیک: هه می، تیکدا، هه می به هه می، لیک و لیک یان تیک و لیک.

لیکدان: پیکدادان، نینانه سه ری هک.

لیکدای: کو م کری، تیکه لی لیک کری، تیکه لدای.

لیکرن: بارانی لیکر، لئاشی کرن.

لیکدانه فه: هیتف کرن، لیدانه وه (تأمل، تفکر).

لیک گیر یون: ئەف هه ر دوو تشته یان هه ر دوو مروقه لیک گیر بون، تیک نالیان، لیکنالیان، لیکو دوگرت، لیک ب ده عواچون.

لیک گه پریان: واز ژ لیکو دو نینا، پرسا حالیه کو دو کرن لیکو دو گه پریان.

لیک و رهاتن: تیکنالیان.

لیک فه گیتان: چاکی بیچاکی لیکفه گیتان، دان و که ره م لیکو دو فه گیتان.

لیک بوری: لیکو دو عه فوکر.

لیکولین: ته تحقیق کرن.

لیک خورین: بسه ره یهک دا قیراندن.

لیزماهی: لیزمایی.

لیزماهی: شه هی ناټی، ته راتی (رشح).

لیزم: خزم و کهس و کار، کوردکاری بوویه ژ (لازم) ی: «نیرو وهرن، لیزم وهرن، جیران و خه لکی هیشتیه یی - هوون رایه کی لمن بکه ن، نیرو قهوی گریامه تی» «فه قی بی تهیران».

قه وله کی نیردیا بناټی (مسکینو ژارو) ئەف به یته هاتیه برهنگن (نیرو ورن، خزم و لیزم، قه دی گریامه تی).

لیزان: به له د، زانایی (خبره).

لیک کەفتن: بشەرھاتن.

لیک بلند بون: لیک راست هاتن. وشەیی لیک دبیسە پیشگری گەلەک چاوگە (مەسدەرەن) مەعنا مشارەکە دەدەت، وەکی: لیک سۆر بون، لیک در بون، لیک بەهەجەت بون، لیک توورە بون، لیک ئالیان، لیک نازریان، لیک خۆش بون و...

لیل: شیلی، تۆز.

لیلائی: تاریاتی، کۆرای.

لیلاوی: کۆرای.

لیلەشۆ: گیلەشۆ، سیلاف، سیلاب، سیلاو.

لیمشت: لافاو، لیسەر (فیضان): «بەدەربێن خەنجەرەن کوشتین - بخوونا سۆھر و لیمشتین / دچینا سومبولین قشتین - مە دل پر مسک و ماوەردە» "جیزی".

لیتان: کەلان، درست کرن، دانانەسەر.

لیتای: کەلاندی، دانایەسەر.

لیتیران: لیتۆرین، تەماشای کرن، مێزەکرن.

لیتۆرین: تێ فکرین، تەماشای کرنا تشتەکی.

لیوہ: خوریە، سروش، وەحی.

لیو: لیف.

لیوار: کنار.

لیوہشیان: بۆچیبوون، پێ چیبوون (امکانیە).

لیوہراتن: تێوہراتن.

لیوہردان: تێوہردان، ئاف تێوہردان.

لیوارە: لیوار، کنار.

لیوہستان: تێرامان (تامل)، ژئ وەستان: «ئەف ژنە ژ بچوکان وەستانیە».

لیہایدان: تێرا بەردان، فێرا بەردان.

لیہەلکۆلان: لیکۆلان، پرس ژئ کرن، تەحقیق لەگەل کرن، پرس ژئ کرن.

لیہات: ھەلکەفتن.

لیہاتن: ھەلکەفتن (توفیق، موفقیە): «خویدی خودانی لیہاتیە» "پەند". لیہاتن چیتەرە ژ ئئ هاتنی، دبیتژی ژیہاتی: بەرکەفتی، ھیژا، بەرکەفتیاتی تشتەکی داخلیە بەلئ نابیتژی لیہاتی! چکو لیہاتن تشتەکە خارجی و ژ چیتکرنا خودیقشە تیت کو بەر نھۆ دانەبو ھەتا لسەر ھەزرا خودانیژی نەبوویە ھەر وەکی مە لسەر واژەیی ژیہاتن و لیہاتنی گۆتیە.

لوفۆنۆفە: دا پاشقەچم. "سەیدی ئەورامی" فەرموویە: «لوفۆنۆفە سەر و تۆ خوو جەحییلی - دەرەک پیر نوشرەن وەخت و ساتم/ تەفەرزادەیی زەکات و نازەنیبت - ئەزیش دەرویش و تەسا دەزکاتم».

لوب لویە: نۆکە سوورکری.

لوبلند: لوت بلند.

لوت: دفن، کەپ، پوز.

لوت بلند: کەپ بلند، بەفیز (متکبر).

لوت بەرز: دفن بلند، خۆیەسن.

لوت بەرز: دفن بلندی، خۆیەسنی.

لوت و بزوت: کوت و پر، نشکا.

لوت بریای: دفن بریای، خاپیای.

لوت برین: دفن برین، خاپاندن.

لوچ: ئارۆنە.

لوخت: پوختە و لوختە، رووس، پەند.

لوپوون: ھەلمەتدان و ئیترش کرنا بدوژواری.

لوپاسی: شمتی.

لوپک: ژالە.

لوپ: تیرەبەکی کوردانن (بابەتاھر ژ وان) لئاوچەیی ھەمەدانی و ھندە جەھیت دی دژین. دبیت مانەیا لولویا بن.

لوزە: ھەلپتژاپەیی دەرپەیی (صب متواصل).

لوشاو: وازاو.

لوک: لوکم، قەوی، حیشترا نییر و توانا.

لۆ: ئسمى مەوسولە بۆ نییری.

لۆبیا: لۆبیە، دانەوتیلەییە.

لۆپ: بەرکا گەلەک مەزن و ئەستور. بەرکا کوئیرانی زستانی بسەر کورسیکا دادەدەن و لێن دنقن (نازانم ئیرانیان بخۆ چناث لیدانایینە؟).

لۆت: قفز.

لۆتک: لۆت.

لۆت و پۆت: گەلەک خواریت گوناگون (طعمە متنوعە).

لۆج: ھەردی راھنداڤ.

لۆج: (١) بۆچی؟! (٢) تیڤلانن، <زاراڤی رەژووگەریان>.

لۆددی: لوطی (کوردکاری بوویە ژ لوطی).

لۆدە: ھەمباری کای.

لۆک: ھوورە پەنییر.

- لۆز:** کیم شەرم.
- لۆزک:** گۆزانیەکی کوردیە.
- لۆزکی:** بی شەرمی.
- لۆزینە:** شرینی یەکی مەعلوومە ژ فستق و گويز و باهیف و شەکر و گولاقی درست دکەن. عەرەبکاری بویه (لوزینج).
- لۆش:** لۆشە، گیایەکی زۆزانیە و گولەکی زەر و پان ددەت و جوانە.
- لۆشە:** لەواشە، نانێ مەزن.
- لۆشک:** لۆشە.
- لۆفەلۆف:** گری یەکی سفک و نزم (التماس).
- لۆق:** لاق، ساق، قاچ.
- لۆقلۆق:** غاری تاکتۆکی بدەواری.
- لۆق درێژ:** لاق درێژ، شەقاو درێژ (وشە یەکی ئەهریمە نیە).
- لۆکە:** پەمبووی پەرەکری.
- لۆکەن:** پەرەکەر، کورنج (نداف).
- لۆکەدار:** ئەو قەدەکیە کو لۆکە تیدا بیت.
- لۆکی:** لۆگی.
- لۆکی:** گەریۆک (متسک) (بۆ مروۆقی پەست بکار تیت).
- لۆلۆ:** (یان لیلۆ) دو واژەنە مەقامبێژ بکارتین دکەشن ناڤ بەندیت مەقامان تەنێ بۆ دەنگ راکیشان و داکیشانێ. ژنک واژەبێ لۆلۆ بکارتین دا بچووکان بترسین و نەکنە گری، لۆلۆی دێخنە ناڤ سەری بچووکان وەکی هیۆلایەکی خیالی بی بترس دبیژن: «کریه! نەکو لۆلۆ دێهیت تە بۆخۆ بەت»، تیرەکە ژ بنیاتا کوردا.
- لۆنگ:** بەرمالێ شپ و دریالە، خەرقلە بی سەرمەل و شانێ هەژاران، پەشتمالی کەشن: «مەدیوون فرقلە زەلیلان خیل - دیار نی بەن معدم لۆنگ خەم وەپیل» "مەولەوی".
- لپ:** دندک (حب).
- لپەک:** دندەک (حبه واحده).
- لپال:** نک، کن، جەم (عند).
- لپاتە:** نک تە، لەکن تۆ، ل جەم تە (عندک).
- لپال تە:** لپاتە، نک تە.
- لپاد:** تەحتی، تاتی، نمۆ، نەمەد.
- لپن:** خشت، لژیر.
- لپنرا:** بپەرزی قە.
- لپن چوی:** ژبن خراب بویی، ژ نەساس تیکچویی.
- لپەر:** لپیش، لپەرای.
- لپاتی:** لجاتی (بدلاً عن).
- لپرا:** لگەل، لەگەلرا (مع ذالک).
- لپەر:** رەوان کرنا سەر دل (علی ظہر الغیب، حفظاً).
- لپەرکرن:** ژ بەر کرن (حفظ) کرن.
- لپەرکری:** ژ بەر کری (محفوظ)، (حفظ) کری.
- لپەرای:** بەرامبەری سینگێ بای، کناپە تە ژ رووسی بی.
- لپەر بارانی:** ژیری بارانی.
- لپجان:** تیکمە، قەلەو.
- لک:** تایی داری، دەھیکا مەلیونی.
- لل:** نەرم، هەرشێ و نەرم بوی، کولکا گەشتی و نەرم بوی. (رەنگە واژەبێ لل ژ «لە» ی فارسیقە هاتبیت).
- للی:** درافیترا مندالا، هیلکە یە.
- لکیرئ:** لکیرئ؟ لکیرئ؟ «لکیرئ زەر بوو لکیرئ دەر بوو» "پەند".
- لنج:** سەرکیش.
- لنجی:** سەرکیشی.
- لوان:** چۆن.
- لوا:** چۆ: «ئای چە ئیشی تەن جەگیای جیای من - ئای جەلوای تۆ و ئەوشۆن دیای من» "مەولەوی". بەشەبەکی ژ ی ب هەمان واتە تیت.
- لە:** هەرشیان، هەللیان: «دئ تە لە لە کەم: هەرشینم».
- لھان:** لپهان. لیان، نامرازەکە دکەنە پین خۆو لسەر بەفرئ دچن.
- لھا:** (خذاء).
- لە لە:** پارچە پارچە.
- لھانە:** کەلەمی کاهۆ.

م

م: تپسا بیست و سی ژ تپیت چچه بی کوردی، بحسابا نه بجه دی دبیته ژماره ۴۰، تپه کی ساز و بیده نگه.

ما: لسه چند مه بهستان تیت: ۱) بو ته ئکید و مسوگه ری بی بهرجی کو لپیش فعلی (مضارعی متصرفی) بیت و لثاقیتساید اهر به و مه به سته یه. "جزیری" فرموویه: «مانه سیم دئ چی له زینی - ساخ و ساخلم مات و بینی / قی کمیدی لی گه هینی - داسوار بت نه و په یایه»؛ ۲) دبیته فعلا (ماضی) بی تینه په ر ژ مه سده ری مانی، وه کی: «نه ز چومه مه دره سی به لی محمه د ما، نه هات»؛ ۳) دبیته تیپا پیار (استفهام) بی، وه کی: «ما پاشکه فتنا مه ژ بهر جه هلی نینه؟»، «ما تو نرانی نه م براینه؟».

مات: سهرسور، خو کر کرن. نه ژ (مات) نا عه ره بیه.

مات و سهرسور: هه دو واژه ته ئکیدن بو نه دا کرنا مه به سستی نه عه جو بی.

مات و میت: خو کر کرن و خو مراندن، خو کر کرن و گو هقه چین، خو مراندن و گو هتیز کرن. نه ژ رسته یه ژ دو واژه یان پیکهاتیه: «مات + میت + جاسوس» نانکو جاسوس خو مت دکه ت دا خه بهر بده ست خو بینیت. مت کر. بی دهنگ بناشا وئ مات میت، مات=مت، میت=هشیار وه کی دبیتن که ری گو هتیت خو میت کرن نه خاسمه ده ما ده نگه ک تیتتی. دناف ئنگلیزی دا نه ژ هه ردو وشه ب کار تین مات واته بی رهنگ و میت یان مت بی دهنگ تیت کو ژ مانا بیت کوردی دویر نینه.

ماته: نه و عه رده کو دکه فیتته سه رچاقی مرؤ فان. مؤرکه که دبیتن مؤرکا ماته ی. دبیتن: هه رکه سی عه ور لسه رچاقی وی هه بیت وی مؤرکی راهندا قی چاقی خو بهه لاویسیت عه ورئ سه رچاقی وی دچیت.

ماتاو: ماتاف، ماتاب (ته ماشای ماتاقی بکه).

ماتانی: یاری کرنا بمانه ی، نه و مؤرکه شیشه بیت بی کون.

ماتاتیک: ماتاتیسک، علم حسابی.

ماتلی: جو ره کی تهنگان بوون.

ماتاف: نه و وشه یه ژ دوو وشه یان پیکهاتیه: «مات + ئاف» نانکو نه رمه ئاف یان ئاقی به رزه، نه و ئاقه کو بنه رمی لکار تیندا جاری بیت (ع، ک).

ماچه خه ر: ماکه ر (ک، ف).

ماچه چه: شیشه یه کی لو بیلیداره ده رمانی بی دده نه بچوکان.

ماچه: می، هیسترا می، نه خاسمه یا کچکوک.

ماج: راموسان (وشه یه کی یه زدانیه).

ماچکرن: راموساندن.

ماچکردن: ماچکرن.

ماچو: دبیتت «بو زاراقی هه ورامی و شه به کی بکار دهن».

ماچماچانی: تیک و دو راموسین.

ماچماچوک: ماچماچانی.

ماخور: (ماخور یان مه خور): جی قومار و شه راب خوارنی (عه ره بکاری بوویه).

مادیان: ماهین، می کوله.

مادیانی: ماهینا میدیایی. بوچی دبیتنه ماهینت مادیان؟ کهس بهری دهوله تا ماد ماهین پهیدا نه کره، لزه مانی سلیمان پیغه مبه ری دهوله تا میدیا هنده ک ماهین بهه دیه بو سلیمان هنارتن، هه ره کی لسوره ی (ص) لقورتانن به حس ژئ هاتیه: (الصافات الجیاد). گه له ک زانیار لسه ر قی رایتنه.

ماد: ته خه ر لناف میژووان وشه یی کورد بوویه ته رجومه بی

وشه بېن ماد و ههر دوو وشه بویه ک گروټه هاتینه (اطلاق) کرن، ههروه کی لته فسیریت عه هدی قه دیم و عه هدی جه دید لهه می جیه ک لدوو وشه بېن ماد یان مه دی واژه بی کوردستان (حاضر) ناف دوو که فنانوکان هاتیه نفیسین کو مراد پی ته رجوما مادا یان مدی به و کتیب (عشق و سلطنت) هم کویه ک تاریخه بیه کی رومان لهه می جیدا کورد و ماد بیه ک مه عنا زانیه و گوټیه؛ و لتاریخا کنیسایی قه دیم لاپه ری ۴۶۸ سپارت و مدی و عیلام بیه ک ته رتیب ته فسیر کریه. پارتیا (خراسانی نهو)، مدی (کوردستانی حازر)، عیلام (خوزستانی حازر). نه گهر نه ف تلاقه درست بیت (کورد و ماد) دو وشه نه بویه ک مه به ست (نانکو دو له فزیت موته رادف دبن) کو بویه ک مه ورد و مه عنا تلاق دبن. ده میکو نه دبیژن دهوله تا ماد هیچ مانعه ک نینه د ته رجومه ویدا نه می بیژن دهوله تا کوردان. و هنده ک میژوو فنانان ماد بیارچه بیه کی عه شایریت کوردان نفیسینه، نانکو ماد تیکه ژ ته وائی کوردان. کوردی عامتر دگرن. ل هنده په رتوکیټ نه رمه نیا هاتیه (مارمار) ههروه سا (ماه).

مادو: نه ف وشه به جارنا دبیته ناف بو زه لمان خاسمه نک تیزدیان و میدیا (نافی ژنان). ههر وهره نگ نه ف وشه به یان هه ل تراشینا وی دبیته ناف گه له ک تشتان و جی یان وه کی: نامود، نامیدی، میدیا، ناماد (نافی چیا به که) مه دینا (چیا مه تینا) نامیدیک.

مار: (۱) (حیه)؛ (۲) بریتیه ژ مروقی کینه دوز و زکره ش، گیانداره کی زرافو دریژه (حاقد).

مارن بن گلگلهی: بریتیه ژ که سیکو لسه رقه دوست و لبقه دوژمن و زیانکره.

مارگیر: هنده ک که سن نه بیره نگبازان کو پیشه بی وان مارگرته.

مارمارک: هنده ک کر میت دریژن ناف ریچکیټ هنده ک که سان دژین.

مارنه گمز: چه له م.

مارنه نیک: جوره ماره کی زه هره داره ده میکو تووره بو چاقیت وی وه کی چاویلکه ی لیتین.

ماروم: (یاس)، کوردکاری بوویه ژ (محروم) ی. (ع)

مارمیلوک: کمکه، مارمولک.

مارگهستی: نهو کهسه کو ماری پیقه دای، بریتیه ژ مروقیکو

ته جاروب بیه هاتی: «مارگهستی ژ وه رسی دترسیت» "په ند".

ماری نافی: جوره ماره که بی ژه هره: «که زیله ت ماری نافی گینگلهی دکه له گومان» "گوزانی".

مارماسی: جوره ماسی به که دبیژن حه له نکیس.

مارگیس: مارگیسه.

مارگیسه: مارمیلوک کی حویله.

ماروژه: ماروژه.

ماروژه: ماروژه.

ماروژه: ماروژه.

ماروژه: گیایه کی بهاریه دخون.

مارستان: ژ بیمارستانی عه ره بکاری بوویه، نه خوشخانه.

مارپان: مارپن.

مارپن: شکانن، شکه سن.

مارپا: شکه ست.

مارپایه: شکهستی به «واژه هم می شه به کینه».

ماره مار: باعینا په زیه.

مارهش: نافی په رستگاهه کیه ژ په رستگاهیت بوتیه رستان لزه مانی فهرسه خان دووری ئسفه هانیه سه رسه ری چیا به کیه عبارته ژ هفت مه عبه دان بئه ژ مارا (سبع السیارات) گوشتاسی پشتگوته خو فقه هاقیت هم می ته حویلی په رستگاهی نایینی زه رده شتی دا (من نهو عه رد دیتیبه). دیت په رس گاها (میتراپیا) بیت چنکه هفت (سیار) لنک وان پیروز بون.

مارمیژ: نهو کهسه کو جهی مار پیقه دای دمیتیت و ژه ری ژی دکیشیت.

ماره: گریدانا مارکرنا ژنکا، قه لن، کوردکاری بوویه و مه عنا هیلیفانک ژی تیت، مه عنا نهول ژ عه ره بی کوردکاری بوویه و مه عنا دووه کوردی بی په یته.

مارزیای: هیلایی، مارزو، مارزو (متروک).

مارنه سپه ند: (۱) نافی بابن نازره نابادیه نهو تیکو نافیستا ره قانندی و چویه هندستانی نهو ژ مه زیت هه ره مه زن ژ مویه دیت زه رده شتیانه؛ (۲) نافی روژا ۲۹ ژ هم می هه یقیت هه تافی؛ (۳) ژن ئینان لوی روژی په سنده، نافی فریشته بیه کی وه کیل لسه ر ناف و مه ساحیت وی روژی به.

ماروټه: مه خله ماسیان لزستانیدا.

ماسوره: (يان ماشوره) ئەو داره كو تەقنكەر كرارى خۆژ بەندكان پىن پاك دكەت، ماسير.

ماسوولە: ماسوويلە، ئەو عەردە ژ لەشى مەزۆقى كوژ بەر زەربەيەكى هەلبەهيت، مازگەبى پشتى، ماسيله.

ماش: دانەوتەلەيەكە وەكى نيسكىيە، خارن، دان.

ماشاشەفى: برىتيە ژ تىشتى كىم نىخ.

ماش قوت: برىتيە ژ مەترەقى ئەستور، دان قوت.

ماشاشەترشى: برىتيە ژ خوارنا پەست: «دزانيت كيرى ماشا تينيت»، «ترشى ماشى كر» "پەند".

ماشوره: ماسوره، ماسير.

ماشەرز: كلبتان.

ماشە: گازك.

ماشەالله: (۱) وشەبى سەرسورمانى يە (ع،ع) كوردكارى بوويه؛ (۲) پارچە زىرەكە بۆ ناچچاچكى بچووكان، كوردكارى بوويه ژ (ماشاء الله).

ماشوت: كرمى ئارموشى، سۆلينا كرمى ئارموشى (شەرقە).

ماش چەراندىن: برىتيە ژ دياربوونا شەرمەگەي. ديبىژن: «تە ماش چەراندى» ئانكو شەرمەگەهت تە ديار بوو.

مافەتە: كرمى ناف مىلاكا پەزى.

ماف: حەق.

ماف وەرگرتن: حەق وەرگرتن.

مافستاندن: حەق ستاندىن.

ماف خواز: كەسە كوداوا و حەقى خۆ بکەت، ئازادى خاز.

ماف ستين: ماف وەرگر.

ماف خۆز: ئەو كەسە كو حەقى خودان حەقان دخت.

مافە: ئەو دۆرە كو دەرگەي پى دگر، دۆرا دەرگەي.

ماق: سەرسورمان، واق.

ماقول: مەزۆقى مەزن (كوردكارى بوويه).

ماكيان: مريشك، كەرگ.

ماک: دای، ئەسل.

ماكاو: ماكاڤ.

ماک پى: شيرپى، شيرفەكرن (فظام).

ماکەلە: قەلەن <واژەيەكى شەبەكە> هەندە ديبىژن: مينكەلە.

ماکەر: كەرئى مئ.

ماکا زىرى: مەعدەنئى زىرى.

ماگە: «هەندى ماگە و نەماگە شياگە» "پەند". مايبى.

مازۆ: دى ھېلبەت واژەكى ھەورامپە.

مازى: مازوو.

مازوو: (عفص) مادەيەكە بەلگىت دارمازى يىن تىتە ديتن ژ گلىزى جانەوەرەكى چىن دىت بوگەمار و پزىشكى يى سوود ئى تىتە وەرگرتن، خاسە بۆ مەعیدەي.

مازن: مەزن، گەورە.

مازى چن: (۱) ئەو كەسە كو بۆخۆ دچىتە چىنا مازبان؛ (۲) نافى مقامەكى كوردبىە.

مازە: برىرەي پشت، تىرەگى پشت (عامود فقرى).

مازگە: مازە، مېزى و ئافىستاي (مازگا) ھاتىە بەعنا مېزى.

مازگەدەر: ئىشا پشتى.

ماژ: (يان ماژ) بۆ خزم و نىزىكىت زەردەشتى ھاتىە بكارئىنان، وشەبى «كرمانژ، كرمانج» ژ ھەلتراشىنا ويە. كورمانج ئانكو كورى مان ژى يە. ماژ، مانژ، مانج ھەرسى يەك مەبەستن. ئافى مادا ھاتىە برەنگى (ماژ) ژى.

ماسى: ماسى نىزىكتەرە ژ «ماهى» فارسى چكو ئافىستايدا ماسۆ ھاتىە ئانكو ماسى بكوردى نىزىكتىر ئافىستايە ژ ماھى يىن فارسى.

ماست: بكوردى و فارسى ھەر ديبىژن «ماست» (راتب). «ماستى كو سەي پىس كرى، ھەر بۆ سەي باشە» "پەند"; «دۆبى جەرياندى چىتر ژ ماستى نەجەرياندى» "پەند".

ماست فرۆش: ئەو كەسە كو ماست و رىچالى دفرۆشيت.

ماسير: دەپەدارەكى بچووكە بەندكان تى دنالين دەمى تەقن كرنى.

ماسى سۆراتى: دەھ قەرن بەرى ميلادى مەزۆقەك بناقى ماسى سۆر ھندەك تىپ بەرامبەرى مەخارجى حروفىت ئەبجەدى ئىختراع كرن و غالب كوردان بوان ھەرفان نقيسین كر. ئەو ھەرف (تقریباً) نىزىكى حروفىت ئافىستايە يان ھەر ئەو بخۆنە و گۆرپن تىدا كرىنە كو نھۆ ديبىژنى ئافىستايى يان دىن دەبىرە. ھەتا نىزىكى فەجرى ئىسلامى كوردان بوان ھەرفان و ھندەك ھەرفىت دى نقيسین كرىنە وەكى خەتئى ئارامى و مسمارى و سوربانى و يونانى.

ماست مەھىن: ئەو كەسە كو ماستى دەھىنيت.

ماساو: ماسى <بزاراقتى ھەوراميان>. "مەولەوى" فەرمويە: «ماساو ئەسەرازىران ھەرزان كەرد...»؛ «ماسى گرتن بى تەركن نابىت» "پەند".

- مال:** کرت، خانی. «مالي نه بۆ كورئ چاك و نه بۆ كورئ خراب بكه»؛ «مال ژنه و بنيات خانی، شۆل رهزه و بازرگانی»؛ «مالي خودانی به لاسهري خودانيه»؛ «مال لماخوی هه رام»؛ «مالي قه لپ هه ر بۆ خوداني خوڤه دگه ريت»؛ «مالي كو بخوداني خوڤه نه چيت دزی يه»؛ «مالي خوداني داركوکئ سهري خودانيه»؛ «مالا ميترئ، كانيا زيتري» "په ند". به لي ئه ف وشه يه هاتيه ژ (مان) ئه ف وشه كوردي ژه.
- مالدار:** خودان مال، ده ستگه ه .
- مالوسه:** به رازئ مي (ماوي).
- مال په رست:** مال شرين.
- مالدوخين:** نيفؤ (تكه).
- ماليته:** هيلينا جانه وه ريت نه بالنده.
- مالين:** مالش.
- مالش:** گيتز كرن، دامالين، په رخاندين.
- مالك:** خاليت چارگوشه (حقل).
- مالك مالك:** (حقول، مريعات).
- ماله:** مه له فانيگه، مه له فانيگه (مسيح).
- مالنج:** ئه و ئاسنه كو به نا قور و گيتچئ پئ راست دكه نو لووس دكه ن.
- مال و مشت:** مشت و مال (تصقييل).
- مالامال:** پره تا سه ر ده قي، سه رشار.
- مالخوليانئ:** خوش بۆ هزاندين، سه و داسه ري (تمنيات).
- ماليات:** باج.
- مالگوري:** هه ر شه ف ل هاقيني زه لامه ك دي چينه گه ل شقاني بگه ه و دور ئانكو هه ر شه ف دورا ماله كيپه ئه و يت په ز هه ين.
- مالگوري:** نه بو شقاني، هنده ك ديپئن: مال گوري به لي مال گوري راستتاره.
- مال مه ست:** مه غرور، خو په سند.
- مالخوليا:** < وشه يه كي يونانيه > بئيره مالخوليانئ.
- مامر:** مريشك، ماكيان، بريتيه ژ بيده سته ه لاتي.
- مامك:** ره مز.
- مام:** (عم) (كور دكاري بوويه): «مام و برازا، خال و خوارزا» "په ند".
- مامر كوژ:** خه رته ل، ماده يه كي سه مي د خه رده ليدا هه يه (خردل).
- مام ريقي:** ريقي.
- مام گورگ:** گورگ.
- مامره شام:** عه لو عه لو ك.
- مامرك:** قارك.
- مامر مامر:** گورانيه كي كه قنه: «مامر مامر، هه ي مامو...».
- مامه ند:** ژ دو وشه يان پي كه هاتيه: «مال + مه ند» ئانكو «پر + مال»، ناقي زه لامانه.
- ماممل:** ناقي زه لامانه، دبيت ناقي جو ره فرنده كي بيت.
- ماما:** داپيرك.
- ماماچه:** دادوك.
- مامايي:** داپيركي.
- ماماني:** كاري داپيركي ين.
- مامان:** تشته كي جوان، د فارسي دا مانا دايك تپت.
- ماماناف:** نا قكب.
- ماموزا:** پسمام.
- مامز:** ئاسك.
- مامه شي:** جو ره له وه ندي يه كه دياره نسبه ت بال عه شيره تا مامه شيه، ئان ماموسيه.
- ماموتكستا:** ماموتكستان.
- ماموتكستان:** جهئ ماموتكي، ئانكو جهئ علمي، جهئ زانيني. ده مي كورد ديپئنه عالمه كي ماموستا ئانكو ئه و جهئ علمي، ئانكو ماموتك ستان (وعاء العلم و المعرفه).
- مامله ت:** بازار، قه بر (ع،ك).
- مامله ت په شيماني:** زبانباريا وي كه سيه كو لبازارا خو ليقه بييت (ع،ك): «برا براه مامله ت جو دايه» "په ند".
- ماموتك:** نشان (علامه).
- ماموستا:** سه يدا، ئه سلي واژه ي ماموتكستان عه لامه ته، زانا، دانا، زورزان، مه مله كه تي علمي.
- مانگ:** هه يف. لئاقيستاي مانگه و ماونگه هاتيه.
- مانگانه:** هه يقانه.
- مانگ مانگ:** هه يف هه يف، مانگانه.
- مانگه شه و:** تاقه هه يف.
- مان گرتن:** (اضراب).
- مان:** (۱) د كورديدا نه ه يه ك مه به ست ژقي وشه ي تيندگه ن ئه وژي به رامبه ري (البقا) يه، مه به سته كيدي هه يه كوردي مه بده ف ديپئن به لي مه عنا وي تيناگه ه ن ئه وژي به رامبه ري

بمشهختی چووبوو بابلج و مانی لوبری هاتیبه دونیابین ل
 ۲۱۶ میلادی. مانی دهعوا پیغه مبهراتی بی کره پشیتیکو
 لههرسی دینان ناگاداری پهیدا کره و ناقی خو کره (فارق
 ...؟؟) نهوتیکو عیسای ناف ژئی بری. مانی مهنسووبه به
 مانای کو کوردیت بادینان و ههکاربه. مانی دبیریت:
 خودی هندهک جاران ژلای پی هندستانیتفه بههوی پیغه مبهران
 وهکی زهردهشتی موژدهی بو بهشهری بهتی دهنبریت و نهژی
 وی نهژ ژ بابلج هنارتم بو بهلاف کرنا دینتی حهق ههتا
 دهنگی من بگه هیته همی جیهانج. لهگه لئبتدای چیکرنا
 مهخلووقاتان دو کاریت بنه رته دیار بوون: (جوانی،
 زشتی) نهول هاته نافکرن و ناسین مهخلووقاتیت پیجانه:
 نیدراک، عقل، فکر، رامن، نیراده. دوهمین هاته ناساندن
 دیسان مهخلووقاتیت پیجانه: ناگری ویرانگر، بایج
 خاپورکره، ناقا قوراف، دوکیل، تاری یاتی. هندهک زور
 بههل گوتینه کو مانی چینی یه، نهو نهو یه. چین لکیری و
 بابل لکیری؟! تشتیکو مهعلومه نهوه مانی مرؤقه کی
 نهقاش و وینه گهر بوو و گهلهک نهقشیت چینی ژئی
 چیدکرن لهو دبیرن چینی یه!! «مسالی سوردهتی چینی -
 غهلهط مانی خهطا کیشا / کو مندیبوو لئابینتی - ژبه ر
 زولفان دوتا کیشا / مه دیسوو شکلی شیرینتی - تو
 ئوستادان وهنا کیشا» "میر ئومادین".

مانهوی: ههوادار و پهیرهویت مانی (نیسبهت عه ره بکاری
 بوویه).

ماو: میاو، دهنگی پشیلهی

ماوه: کات، دم، وهخت (مهله، مده).

ماوی: دپله بهراز، ریازگه بهکی شیوعیه، مهنسووبه بال
 ماوسیتونکی.

ماوه زهر: ماوهی زهر.

ماوی زهر: نهوعه تهنه گه که.

ماوماو: میاوه میاو، ناقی کیشوره کیبه لشه رقی دا.

ماوش: که له بچه، نه شکله.

ماه: (۱) هه یف، مانگ؛ (۲) ناسته نگ؛ (۳) ناقی برجه کیبه،
 ناقی رۆژا ۱۲ ی لهه می هه یقه کی هه تاقی یه، (۴) ناقی
 فریشته یه کیبه وه کیلی چاقی هه یقی یه و ری بهری کار و
 مه سالخی رۆژا ۱۲ ی هه یقی یه؛ (۵) بریتیه ژ دیم یاری د
 شتیه یی توره فانان.

مایه: (۱) ماگه (باق)؛ (۲) می، دارایی.

وشه یی (الدار، عماره) تیت. خانی وهکی خان و مان (خان
 و مان هه دو مهنه خانی، د په هله ویدا و ناقیستیدا
 مهنه خانی هاتیبه). ل کوردی دا ژئی هه یه بهس نه م
 ناحه سیین گه له جامه ناگاداری کره ده یکی گوتیه بچوکی
 خو هه ی خانو مان.

مانه: خانه، خانی، لشبه به کیدا دبیرن یانه نانکو خانی. دبیرن:
 «مه بو خو هندهک خانی مانی کری و سه ری خو دا بن».

ماندی: وهستای.

ماندی بو: وهستان.

مانی یاتی: مانده گی.

مانده گی: ماندیتی.

ماندیتی: بنیره ماندی بوون.

مانژ: مانج، وشه یی کرمانژی، کرمانجی ژ فیری هاتیبه تراشین
 (نه هل بیستی زهردهشتی) پاشی مانژ یان مانج بوویه
 کرمانژ، پاشی بوویه کرمانج بو هه می کوردا بکار هاتیبه.
 چه ندانکو مانژ و مانج بو خانه واده یی زهردهشتی ته نی د
 نه سلدا بکار بوویه.

مان گرن: (اضراب) کرن.

ماندی و مردی: ماندی یه کی هیلاک: «مردی و ماندی که فتیمه
 - بی پیتلاف و زرگالی» "خ".

ماناف: نهغه ژ دو وشه یان پیکهاتیبه: «مامانه + ناف» نانکو
 داپیرکا نافک بری.

مانگیله: هه یفا یه یک شه فی.

مان: مانا (مهنه بقاء) د ناقیستیدا نه ما هاتیبه.

مانگا: چیتل، ل په هله ویدا هه مانگا هاتیبه.

مانتا: د که قندا ناقی پارچه یه کی کوردستان بوویه و به گویره ی
 گوتنا میژروفانان نهو جهی بادینان و هه کاری به نهژی
 هندهک گوند ژ ده مکات (صیغه) قی وشه ی ماینه وهکی:
 گوندی ئورمانا نانکو ناگری یان باژیری ماننایان.

مانی: (۱) نانکو کهت، بی وینه، نایاب، مانده نی (مخلد)؛
 (۲) ناقی نهقاش و وینه گره کیبه سه رده می نه رده شیری
 ساسانی په یدا بووبوو و نهف مرؤقه پستی سه رده می عیسا
 پیغه مبهری هاتیبه دونیابین. دبیرن به هرامی کوری هورمی
 نهو کوشتیوو. ناقی کتیا وی «نه رزه نگ» ه و عه قیده ییت
 وی تیکه لن ژ عه قیده ییت زهردهشتی و مووسای و عیسای.
 دبیرن دهیکا وی ژ مالباتا شاهیت نه شکانیانه (کورده) و
 بابی وی ژ گوره خانه دانیت هه مه دانیه (کورده). بابی وی

مايه دار: خودان دارایی (راسمالي).

مايين: ماهين، ماديان.

مايناني: غاردانا بماهينان.

مايي: مايه، ماگه (مبتقي).

مهتاباد: نهولین پیغهمبه ری ئاسیایی وسطایه، پیغهمبه ره کئی کورده، ههروه سا شاره کئی که فنی کوردانه ل کوردستانا ئیرانی، مهتاباد یان مههاباد.

مه: (۱) جینافه بو (متکلم مع الغیر)، ئیمه، ئهم؛ (۲) دبیته ئامرازئی نه هی (مطلق)، چ جه مع و چ (مفرد) هندهک زاراقیت کوردی دبیتن «نه» و هندهک دبیتن «مه» بو نه هی. ئهف هه دو ئامرازیت نه هی وهکی ئیک تینه بکارئینان، وهکی: نه که، مه که - نه به، مه به - نه رو، مه رو - نه خو، مه خو. لکرمانجیا ژیری ته غه «مه» بو نه هی بکاره، به لی "جزیری" هندهک «مه» بکارئینایه: «کوش بعامی مه ده، ته رکا مودامی مه ده - (اکثرهم فی غمی اغلبهم فی عما)».

مهبادا: (ربما، لعل). نهوه بیت، نه که.

مه بۆ: دبیت (بجوز).

مه به ری: دئی بهی، دبهی.

مه به ران: دئی بهن، دهن (هه چار واژه شه به کینه).

مه به ست: مه به س.

مه به س: (مراد، مقصد، مفهوم، معنی).

مه ته: ته ماشا <بزاراقئی هه رکیان>.

مه ته که: ته ماشاکه.

مه تاره: (یان متاره) وهنده. (تعاونیه)

مه ترسی: ترس، جئ ترسی، گومانا ترسی.

مه ترکه: ئه سپه ره.

مه تالییت: گومان (خیال).

مه ته لیک: مه تالییک.

مه تالییک: دراقئی عوسمانیان بو سه ره دهوری ترکان به رامبه ری فلسی.

مه ته لغان: مه ته لوان. (ضارب الامثال) (ع).

مه ته لوان: معه مابیت، چیستانئی بیت. شاعر دبیتیت: «ئه گه مه ردئی مه ته لوانی - به فکری خۆت ده ری دینی».

مه ته لوک: معهما، له غز.

مه ته رسه ک: هه لامه تی کو لناف زه فی و بیستانان چیدکه ن سه ره

شکلئ ئینسانی داکو سه یوانات ژئ بترسن و نیزیکی ده رامه تی نه بن و زیانی نه که ن. هه م دبیترئی «ده وال» و «داهۆل».

مه تافیزیک: واژه به کی یونانی یان لاتینییه ئانکو فه رزانه یی (ماوراء الطبیعه)، حکمه تی الهی، (عالم المعقولات، الهیات)، مه عقولات ناسین، ئانکو زانینا عه ل و ئوسولئ ئه وه لیه.

مه تال: ئامرازه کئی جه نگیه، مه رتال (جوشن).

مه تالغان: ئه و که سه کو دیاریا مه تالی هونه رداره.

مه ته لوکغان: ترانه زان و نوکته چی.

مه ته لوک: نوکته (ظرافه، معمی، لغز).

مه ته رتیز: چه په رت جه نگی، ژ (متاریس) ی کوردکاری بوویه.

مه ده د: کاربته (ره نگیه عه ره بی بیت).

مه دیو ماه: پسما می زه رده شتییه و ئه وه ل که سه کو ئیمان بزه رده شتی ئینای، زه رده شتی کچه کا خودایئ.

مه ده له: مرۆقئی سست و خاف و ته مه به ل، خامل، کسلان.

مه دام: هه ره سه.

مه دانن: ژ مادیانی عه ره بکاری بوویه، بریتینه ژ هه ف شاران و به ریدا پرپوون ژ دانیشتیان پشتی ساسانیان هه می کافل بون. ره نگیه ژئ کوما (مدن) بیت.

مه دار: وه ستان.

مه ده لی: سستی، خافی، خاملی (خمول، میوعه، کسل).

مه رگ: مرن. لئاقیستیایی «مه رگ» به عنا (فناء و تدمیر) هاتیه. (به راستی مه عنا ئاقیستی و کوردی هه ره به کن).

مه رگه میش: مه رگه مووش، ژه را مشکا.

مه رگه مووش: بنییره مه رگه میش.

مه رگه مویش: بنییره مه رگه میش.

مه ری: مه رگ.

مه ری ک: مه ریتر.

مه ریتر: مه ره.

مه ره: شکیر، شکفت.

مه ری: (نعجه).

مه رخ: سه لیه (ذوق، صرف).

مه رزه زین: دار و دریتکه (متجاوز).

مه ره: دۆخ، بار.

مه ره زینه: کۆخ، کولبه، زنج، کۆلیت. ژ دو واژه یان پیکهاتییه:

«مه‌رده + زینده» ئانکو جی زیندییت مردیانه یان جی

میرییت زیندی یانه.

مه‌رتال: مه‌تال، قه‌لغان.

مه‌رتالغان: مه‌تالغان.

مه‌رج: په‌یمان، شه‌رت (شرط).

مه‌رد: دلیر، سه‌خی، جامیر.

مه‌ردی: دلیری، جامیری.

مه‌رده‌میر: میرسه‌ر.

مه‌ردانه: میرانی.

مه‌رز: مه‌رس، که‌وشه‌ن (حدود) (مه‌رز واژه‌یه‌کی بادینانیه).

مه‌رس: که‌وشه‌ن.

مه‌ره: دۆخ (حاله).

مه‌ره‌ز: (۱) نه‌خۆشی، (۲) جوهره‌بزنه‌که (مرعز).

مه‌ره‌زه: پشیلک، زه‌قبا برنجی، برنجی ناڤ زه‌قی یی.

مه‌رشمین: مه‌رش و مین.

مه‌رش و مین: مارشمعون، په‌لپه‌که‌ی ئیداری په‌ نک فه‌لان.

مه‌رش: (۱) ئه‌و جه‌والیت مه‌زنن کو کاییه‌ پیدکیشن؛ (۲)

ته‌مه‌بل.

مه‌رشۆ: مرۆڤی زگ گه‌وره، به‌لی لئاقیتستایدا «مه‌رشۆ» به‌عنا

بخۆ هاتیه نه زک گه‌وره.

مه‌رفان: مه‌رزه‌قان، شقان.

مه‌رزه‌قان: مه‌رزه‌وان.

مه‌رزه‌وان: که‌سه‌یکو زیره‌قانی که‌وشه‌نی بیت (حرس الحدود).

مه‌رزه‌دار: به‌رپرس ژ زیره‌قانی مه‌رزی، خودان مه‌رز، سنوردار.

مه‌رزه‌داری: ئیداره‌کرنا مه‌رزه‌قانی یی، سنورداری.

مه‌رجان: لۆلۆبیت بچوک.

مه‌ردی مه‌ردان: میرخاسی میرخاسان.

مه‌ره‌وان: په‌زچه‌ربن.

مه‌رداب: میری ناڤی (رب النوع).

مه‌رۆڤ: مرۆڤ، مه‌رۆڤ یان مه‌رڤ ب زاراقی جزیرا بوتان.

مه‌ره‌ست: نه‌مای (معدوم).

مه‌رچی: په‌رچتی، هه‌ره‌شی (مه‌روس).

مه‌رچین: په‌رچقین.

مه‌ره‌میس: بيمکیت قوتایی.

مه‌ره‌مه‌ۆکه: فرسته‌بیت کو پساری عه‌قیده‌ی ژ مریان ناڤ

گۆری دکه‌ن، به‌عه‌ره‌ی دبیژنه وان (نکییر و منکر). ئه‌ڤ

واژه‌یه بریتیه ژ رسته‌یه‌کی عه‌ره‌بی (من ربک) کوردکاری

بوویه بۆ (مه‌ره‌مه‌ۆکه) بوویه نازناڤی نکیر و منکری، بو

شه‌یتانی ژی تیت.

مه‌ره‌یم: ناخر هه‌فته‌یه‌ی زستانی به‌ ده‌میکو په‌لپه‌ی گه‌رمایی بلند

دبیت و جه‌مه‌د ده‌ست بتاویانی دکه‌ت هه‌فته‌یه‌ی به‌ری وی

ناڤی وی یۆخه‌نه له‌و دبیژن یۆخه‌ن دبییت، مه‌ره‌یم (میریم)

دشکیتیت.

مه‌ره‌مکی: جوهره‌رهنگه‌که.

مه‌رگۆژی: ناڤی ڤی فه‌ره‌ه‌نگیه، جی په‌که‌ لدامانی چیاپی

گاره‌ی لبادینان لایی به‌رۆژی چیا، نژیکی گوندی سوار و

سپینداری روخانه‌یه‌ک لویری هه‌یه‌ کونه‌به‌ره‌ک ناڤ وی

روخانه‌یدا هه‌یه‌ هنده‌ک جارن دبیینی ناڤی تی هه‌لافیت،

ئاڤه‌کی به‌یژ و زه‌لال و سار ئه‌و عه‌رد پر ناڤ بوو، پاشی

ده‌مه‌کی کیم دئ بیینی چ ناڤ دیار نینه. و هندی ناڤی هه‌ی

هه‌می چکبوو ناڤان ژی راه‌ستا هه‌تا دئ گومانکه‌ی کوچ

جارا ناڤ لوی جی نه‌بوویه. پاشی ده‌مه‌کی جار درێژ و جار

کورت دبیینی کو دیسان ناڤی لویری هه‌لافیت و ری بار و

که‌سیت لویری دئ ئامانیت خۆ پرکه‌ن و تیرقه‌خۆن. ته‌ دیت

جاره‌کی دی هیچ نیشانه‌کی ناڤی ژی لویری ناخویت و

هه‌روه‌سا. ژه‌به‌ر هندی ناڤی وی داناینه‌ کانییا مه‌رگۆژی.

هه‌تا نه‌ۆ که‌سه نه‌زانیه ئه‌ڤ روودانه‌ چیه‌ و ژبه‌ر چیه‌ و

ئه‌ڤ چ رازه‌؟ من بخۆژی پاییزا سالا ۱۹۴۰ زاییینی ئه‌وده‌ر

له‌گه‌ل مه‌لا حوسیت سپنداری و محه‌مه‌د ئاغایی به‌راشی

دیتیه.

مه‌زن: گه‌وره، لئاقیتستایی گه‌له‌ک ده‌مکات ژقی وشه‌ی تینه

دیتن: مه‌زن، مه‌زوئی، مه‌زیسته، مه‌زیو، مه‌زی، مه‌زنگه‌ه،

مه‌س، مه‌ (مه‌ز) هه‌می به‌عنا (کبیر، عظیم، جلیل، الاب

الاکیر). دیار بوو کو وشه‌یه‌ مه‌زن ژ وشه‌یه‌ی گه‌وره‌ی

که‌ڤنتره و هه‌ر دو ژی کوردینه و ئه‌سلینه و خۆمالینه.

مه‌زگی: «بزاراقی هه‌ورامی» مزگه‌وت لئاقیتستای دا ژی هه‌ر

وه‌سایه: «فه‌قی بی ته‌دریس و مه‌درسه، بی زه‌وق -

مه‌زگی بی ئیمام و جه‌ماعه‌ت، بی شه‌وق» «مه‌وله‌وی».

مه‌ز: (۱) نک، کن (عند، لدای)؛ (۲) مه‌زن: «ریدین سۆرۆچ

له‌مه‌زت و بز ناڤی» «شاعیره‌ک».

مه‌زنده: کانگه‌ی دل (اعماق القلب، اعتماد).

مه‌زدا: خودی. مه‌ز=مه‌زن+د=دانه‌ر ئان ژی ل مه‌هد+

گه‌وره‌زدا زانایی بی هه‌متا.

مهزرهقه: نانې ته نوورې فه تېرى.

مهزرگه: ئه و پهرې و پانه يه كوژنك دهستې خو دېنه تېدا و نانې بته نوورېتفه ددهن دا دهستې وان نه سوژيت.

مهزېكه: عه ره بكارى بوويه بؤ مووسيقا.

مهزېخگه: بانك (مصرف).

مهزده: مهزنده.

مهزگيت: مهزگى، عه ره بكارى بوويه بؤ (مسجد). د رېشه دا (مز+گد)ه ئانكو مالا خودې (بيت الرب).

مهزگه: ميژى.

مهزگهد: ئهف وشه يه ژ سې وشه يان هاتيه درست كرن: <گه دا + گاهې + هورموزدى> (مردوخى، لاپه ره ۱۲۰)؛ شه رح: ئانكو جې گه دا و به له نكازيت مهزداى (خودې).

مهزدايه سنى: ئه قه ژى ژ سې وشه يان ليكدايي يه، ته ماشاى فرهه نكي عه ميد بكه دېتېت: «مه» كه بېر و «زدا» عالمى بې هه متا و «ينى» په راست هه مى بتيكرايي زاناي هه ژى په راستنې بې مامه ند، «مهزدايسنى» ئانكو زه رده شتى. گومان بېنه كو ناخى داسنى ژقېره هاتيه هه ل تراشين.

مهزايه: مزه (جره) <واژه يه كه كوردى په تيه>.

مهزده يه سنى: زه رده شتى، داسنى، ئيزدى. تې بېنه ئه گهر وشيت م-وز لي بېرېت دى مينيت دهيسنى - داسنى.

مهزاناو: دزانيت <واژه يه كى شه به كيه>.

مهژ: (يان مانژ، ماژ، مانج): ئالى به يتي زه رده شتى.

مهژى: ميژى، ميژك.

مهژى هشك: سه ركيتش، سه ر هق، نافه رمان.

مهژى رهش: تېنه گه شتى، بېزاركه (معجز).

مهژه: نژى، نوژى، مه ژو، نيسك، مه رجومه ك.

مهژيقاناو: زينده گى ناكه م <واژه يه كى هه وراميه>.

مهس: (۱) (صفر، نحاس)؛ (۲) لئاقيتستايى به عنا مه زن تيت.

مهست: سه رخوش (سكران).

مهستى: سه رخوشى.

مهستانه: د حالې مهستى يې. "جزيرى" فه رمويه: «مهستانه مهستان نو شا نو ش - قه رقه ف د جامان هاته جو ش / مادى بېنيت كه س بهوش - وه قتي كو بېن دوردانه ره قس».

مهسين: كورد ته نې دېتېرته (ابريق) ي به لي هه ر تشتېكوژ مهسى (صفرى) دوست كرى دېتېرته مهسين.

مهستكار: ئه و كه سه كو هه ر مهسته.

مهساو: ماسى. ماساو و ماسوژى لئاقيتستايدا تېنه ديتن.

مهسوان: مهسغان، مهس چيكر.

مهسغان: مهسه وان، مهسغه فان (صفار).

مهسره فخوش: روگه ش، روگه ش.

مهشمه شه: مهشمه شا.

مهشمه شا: مژمه، لئاقيتستايدا مهشمه هاتيه و لكورديدا بوويه مژمه، زه ردالوو. عه ره بكارى بوويه بؤ (شمش).

مهشك: مهشكه. ب زمانى ئه كادى هاتيه ب مانا چه رم.

مهشكه: بېتېره مهشك.

مهشوله: مهشكولې.

مهشكولې: مهشكا جوان و خو شه ويست. (مهشكولې مهشكولې مقامه كى كورديه).

مهشكه ره شه: بؤ مرؤقى زك مه زن د ده راقى سفكى يې بكار تېن.

مهشكه درې: مهشكه درېك.

مهشكه درېك: جانه وه ره كه ژ ره سەن و مالباتى كولى به لي گه له ك ژ كولى مهزنتره و نافريت. ئه گهر مرؤف خو نېزىكى وى بكه ن خو زيتفه دكه ت هه روه كى كارى شه رى دكه ت هندك دېتېرته كولى سه رئاسن، بعه ره بى دېتېرته (حريش) و بعه ره بيا عامى دېتېرته (شيخ الجراد).

مهشق: خو فيلكرنا نفيساندى لېه ر خه ته كى خو ش، قوشمه.

مهفلاك: مهفلوك. (ع)

مهفلوك: (مفلس). (ع)

مهفا: سوود، به عنا ئه مه ك ژى هاتيه.

(شه ر به تاليفا مفايه)

جزيرى

مهفادار: سوودمه ند، ئه مه ك شناس، خو ئى ناس.

مهقه مق: واژه يه كى بؤ جى به كى ناشناس و دوو بكار دېن.

مهقاو: ئيشه دژواره ده وارن دگرېت.

مهقؤمه قؤ: قه تالاز، كېم كېم.

مهقام: ئستران، لاژه، ئاواز.

مهقامبېژ: ئستران بېژ.

مهقلى: ئاغله ويك، تاوه <كوردكارى بوويه>.

مهقناتيس: ئاسن فرېن، ئاسن ره قېن.

مهكه رؤن: دكه ن، يان دكه م، "خانى قويادى" فه رمويه: «وه رنه بزات جه لاي زاتى تو - مه كه رؤن رؤى حه شر من شكاتى تو».

به‌هاری، که‌سک بو سه‌رو بنیته‌ی داری، هه‌تا بیسته‌و چاری ناداری، تیر خار ماکی و کاری، «بیسته و چاری ناداری» مه‌لکه‌زان هاته‌ خاری - تیر خۆرا ماکی و کاری «فه‌رزانه». هه‌م دبیرن: «هه‌زده‌ی ناداری نه‌گه‌ ژ به‌هاری - هه‌تا بیسته و چاری تیرخوار ماکی و کاری».

مه‌لکه‌زان گه‌ر هاته‌ خاری پشته‌ زستانه‌ی شکه‌ست

شاد کرین میری بو‌هاری تانی هه‌جرانی شکه‌ست

«مه‌شختی»

مه‌لکه: نه‌و منداله‌ کو پیچه‌ک مه‌زنۆکه‌ بووی، سه‌رپالا.

مه‌لووس: جوان، قه‌شه‌نگ، قشت.

مه‌له‌خ: کولی.

مه‌له‌ل: قوماشه‌کی زۆر جوان و نازکه.

مه‌له‌س: ئارمووشی سپی، ئارمووشی سافی.

مه‌لالان: دپارینه‌قه، ئیلتماسی دکه‌ن. «میرزا شه‌فیع» فه‌رموویه: «شمه‌ سه‌نه‌ته‌ ساخت کارخانه‌ بالان - سه‌نه‌ته‌ تگه‌ران گرد و تو مه‌لالان»؛ «مه‌لالان» (فعل ماضی) یه‌ ژ مه‌سده‌ری لالیانیشه‌ هاتیه‌. واژه‌یه‌کی هه‌روامیه‌ به‌عنا پارینه‌قه و ئیلتماس.

مه‌له‌ند: مه‌لوه‌ند.

مه‌له‌وی: مێکۆک «بزاراقتی به‌رمه‌قلووبیان و روژه‌یانی».

مه‌له‌یه: سه‌ریه‌کلاوه، ته‌یره‌که‌ سه‌ریه‌کلاویه، ژ تیڤۆکی مه‌زنتره‌.

مه‌له‌وند: ناوچه، هه‌ریم.

مه‌لاخۆر: بریتیه‌ی ژ تشتی ئه‌رزان، ژبه‌ر هندی بکوردی دبیرن مه‌لاخۆر مراز و ان نه‌وه‌ کو ته‌غه‌ر مه‌لا ده‌ست ته‌نگن و تشتی لئه‌ول دا ناکرین هه‌تا باش ئه‌رزان نه‌بیت، ده‌میکو ئه‌رزان بیت دبیرن مه‌لاخۆر.

مه‌له‌ۆک: مه‌له‌ۆ، ملک.

مه‌له‌ۆ: مه‌له‌ۆکیته‌ ده‌خلی دووری بی لناف په‌ریزی، سواله‌تیته‌ جه‌ماندی.

مه‌له‌ۆکیش: ته‌غه‌ر نه‌و ژنکن کو وان سفاله‌ و مه‌له‌ۆکان کۆم دکه‌ن و دکه‌نه‌ گیشه‌.

مه‌لاس: که‌مین.

مه‌لاشۆ: لوله‌ کرنا هه‌ر دو لیقان، قازده‌ن، مه‌لله‌ش.

مه‌لله‌ش: هه‌لکیشه‌نا ده‌خلییه‌ ژبه‌ر کورتی بی کو داس نه‌گریته‌ بده‌ستان هه‌لچرن و هه‌لکیشه‌ن ته‌غه‌ر سالیته‌ کیم باران نه‌و روودانه‌ په‌یدا دبیت.

مه‌کۆ: جی جاقی گرتنی و کۆم بونی (مۆقر).

مه‌که‌رۆ: دکه‌ت «بزاراقتی شه‌به‌کی».

مه‌که‌س: مه‌گه‌ز، میتش.

مه‌کوپ: مکوپ، بیزار (مجد).

مه‌کوری: مکوری.

مه‌که‌رۆف: زشت، ره‌نگه‌ ژ (مکه‌وه) ی عه‌ره‌بیسه‌ کوردکاری بوویه (مشۆم).

مه‌که‌روفی: مشومی، زشتکاری.

مه‌که‌ر: به‌عنا (الا) بکارتیته‌ به‌لی تاما ئسته‌فهامی ژ ی ژ خۆ تیته‌.

مه‌گرتی: ب هه‌زامه، ب حسیه‌بامه (فرضاً و علی تقدیر التسلیم).

مه‌گوش: مه‌جوس، تابه‌که‌ ل میدیا دوی گوتنا هه‌رودیته‌.

مه‌گوشی: بنیره‌ مه‌گوش.

مه‌که‌رگیره: داپه‌روشک (عنکبوت).

مه‌که‌زگیر: مه‌که‌زگیره، مه‌که‌زگیره‌ک.

مه‌که‌ز: میتش، مه‌گه‌س.

مه‌که‌ل: زیروو، به‌ره‌فاژی (علق).

مه‌گیتۆ: دکه‌ریت «بزاراقتی هه‌ورامی». لازمه‌ مه‌سده‌ری وی گیلان بیت به‌لی هه‌تا نه‌وه‌ فه‌ره‌هه‌نگه‌نان نه‌نقیسه‌.

مه‌ل: بالنده، ته‌یر.

مه‌له‌و: مه‌له‌فانی.

مه‌له‌فانی: مه‌له‌کردن (سباحه).

مه‌له‌وی: مێکۆک.

مه‌له‌وان: مه‌له‌فان.

مه‌له‌فان: مه‌له‌که‌ر (سباح).

مه‌لا: پیایو ئایینی. «مه‌لا» و «مه‌له‌ۆ» وشه‌یه‌کی مغولیه‌ ژ «لاما» ی (پیایو دینی) هاتیه‌ وه‌رگرتن، هه‌روه‌کی ده‌لایلاما (ملا)، موسلمانیت ترکستانه‌ی دگوتنه‌ زاناییت ئایینی خو (مه‌لا).

مه‌لای جزیری: مه‌لای جزیری ژ نه‌هلی عرفانییه‌ و مرۆڤه‌کی زۆر عالم و شاره‌زا بوویه و زۆر ژ شیاعر بوویه، دبیرن وی علم به‌لاغه‌تی ئیختراع کره‌، شیعریته‌ وی معجزه‌نه‌ ژ معجزاتی، زه‌مانی وی و ناقتی وی نه‌حه‌ده‌.

مه‌له‌که‌زان: فریسته‌ی به‌هاری، کورد دبیرن میری به‌هاری: بیسته‌و چاری ناداری، مه‌لکه‌ زان هاته‌ خاری، باکره‌

- مههک:** مهه .
مهه: پهستان .
مههکولې: مههکا جوان و خوښه ويست .
مهه: مهه عاشق و دلدارې زينا جزيرا بوتانې يه .
مهه و زين: ناڅې وان هه دو عاشقيت بيتمرازه . مهه و زين داستانه که خاني نقيسيه و سهههاتي مهه و زينې تيدا گهلهک بدل سوژ و جواني گوتيه .
مهه ميانه مهه ميانه: ناڅې مهه قامه کيه کوردي يه .
مهه مکهت: کيشوهه، لئاقيستاين که شوهه هاتيه .
مهه ميشخانه: ته تي خانه، نه ده بخانه (مراحيض) . نه زب شکم کو نه ف واژه يه کوردي بيت چندانکو من ژ "مه لا نه حمه دي نا کره يي" به ري ٦٠ سالان کو نه ز پچووک بووم گولي بوويه .
مهه نه شه يي: نه فسانه يي، هيولا . نيماره تا مهه نه شال تورکيا هادبو دامه زانندن .
مهه نه شا: داره کی درېزه ته خه درويش بکار تينن .
مهه نډ: (١) دانايي؛ (٢) نارام، ناڅا هيدې جهه رياتي بکته؛ (٣) پاشگره که ناڅي دکه ته (صفه مشبهه) و مهه به ستي خاوه ني بي دکه هينيت: خيره تمه نډ، عه قلمه نډ، هوشمه نډ، دانشمه نډ، موسته مه نډ، دهوله تمه نډ، سههروه تمه نډ . ههروه سا بو ناڅارا وستايي تيته گوتن، که سانه ک زور ناڅي شه خوت دي بي تيته نه ز مه نډ بوم وانا (سکون) ژي ددهت .
مهه نداو: مهه نداڅ، دژي به زاف .
مهه نداڅ: بنېره مهه نداو .
مهه نديل: شاشک، عه ره بکاري بوويه و کوم بوويه بو (مناديل) .
مهه نده څه: شاشکا مه زن .
مهه نده څه: مه نده څه، به ليڅ مه نده څه کورديتره .
مهه نده ل: گيرڅه گرتن، فال څه گرتن، رهمل څه گرتن .
مهه ندا ل: پچووک .
مهه نه ره موکه: برېتبييه ژ نه کير و منکيري: «نه گه ر مه ن ره موکه ي عاره ب ليم پرسې - وای تي نه خورم که نه و بترسي» "پيره ميږد" .
مهه نه رونه: باگردان .
مهه نه ره: ناڅي کچا نه فراسيا به دلدارا بيژه ني .
مهه نش: مه نيش، نيه تا پاک .
مهه نيش: بنېره مه نش .
- مهه نجه نيک:** ناگردان . عه ره بکاري بوويه بو (منجنيق) .
مهه نگه ل: به نگه ل، به نگه له .
مهه نگه له: بنېره مهه نگه ل .
مهه نه ج ل: قازانا مه زن، دبیت ژ مهه نجه نيکي هاتبيت .
مهه نه به ل: ته مه به ل .
مهو: ميتو .
مهويز: مهويز، ميتويز .
مهويز: بنېره مهويز .
مهو که د: (مطلق، عکس، مضاف) کورديکاري بويه .
مهو کيب: مهو که ب .
مهو که ب: لئاقيستاين به عنا جهيش هاتيه و هاتيه عه ره بکاري کرن .
مهو دا: په ناگه .
مهولا: سهه يد، قازي، ره ئيس . عه ره بکاري بوويه بو (مولي) به عنا (ناصر) (ع) .
مهو نې: دبيني: «ئيسسته مهو نې چيش په نه م نامان - هانا هاوارن هاي نه ي چي نامان» «مهوله وي» .
مهولانا: نازناڅي شاعيري مه زن و دهه رويشکاري بناڅ و بانگ "جه لال الدين" خودانې «مشنوي معنوي» (ع) . مروڅي نايي تورکا دگوتې مهولانا .
مهوله وي: (جلال الدين محمد بهاء الدين) نه سلې وي ژ به ليڅي يه، لساللا ٦٧٢ هجري چويه به ره رحما خودي و لشاري قونيه هاتيه شاردار کرن . نازناڅي وي «مهولانا» يان «ملا الرومي» يه چندانکو مرڅه که کورده، هه ره وه کو بخو دي تيرت: (امسيت کرديا واصبحت عربيا) . کتيا وي «مشنوي معنوي» ٢٦٠٠٠ هه زار بهيتان ژ به حرا (مسدس المقصوري) څه دگريت و به زنترين تشت کو عه قلې عارفي ئساني پيشکيتشي به شه ري ته کر بيت تيته ژمارتن . ديوانه ک ژي هه به بناڅي «غزليات شمس تبريزي» هه ره دو کتبيي خو ژي بزمانې فارسي دانايه به ليڅ گه له ک و گه له ک رسته و شه يت کوردي په تي تيدا تينه ديتن . مهوله وي به کی دي مه هه يه عالمه و شاعره و سؤفيه ناڅي وي «سید عبدالرحيم» لگوندې «سه رشانه» لساللا ١٢٢١ هجري هاتيه دونياين و لساللا ١٣٠٠ هجري چويه به ره رحما خودي . شاعره کی عيرفانيه ديوانې وي بزراڅي هه وراميه ، به «مهوله وي تاوه گوزي» ناڅداره .

مهودا: رهنګه ژ (ماوا) ی کوردکاری بووبیت (ع).
مهه: هه یف، که نکه نه، مه زن، گه وره.
مههرن: ټو موده یه کوژن تیدا باردار و حالدار دین و دلج وان
 دچسته هندهک خواران و دلج وان ژ هندهک خوارنا رهش
 دبیت.
مه‌هاپاد: بنیږه مه‌تاباد.
مه‌تاباد: ټینيږه مه‌تاباد.
مه‌هتاب: جوخینا هه یفی، تاقه هه یف، رو‌ناهیسا هه یفی:
 «ساقی پچه‌نگ و نای و دهف - فرفووری یا مه‌هتاب دا»
 "جزیری".
مه‌هروو: جوان، رووه کی هه یفی.
مه‌هسیما: ډیم هه یف (ک، ع).
مه‌هین: (۱) مه‌بینا ماستی؛ (۲) ماهین؛ (۳) رتقه‌چونه کی نه‌رم.
مه‌هاندن: مه‌یاندنا ماستی.
مه‌هانه: (۱) هه یفانه، مانگانه؛ (۲) به‌هانه (تعجیز).
مه‌هدر: شه‌فاعةت، جهی مه‌زن، گورستانا ټیزدیا ل گوندی بوزا
 زه‌لامیت ټاینی لی دقه‌شیرن وه کی (بابا شیخ) ای دبیتړنی
 مه‌هدر ټانکو جهی بزرک.
مه‌هدره‌چی: شافع: «هلوزابه ابوالقاسم - هلوز ټه ی ساقی بی
 که‌وسهر / هلوز فه‌خرا به‌نی هاشم - هلوز مه‌هدره‌چی بی
 مه‌حشهر» "باته‌ی".
مه‌هانه‌چی: به‌هانه‌چی (معجز).
مه‌هانه‌کهر: به‌هانه‌کهر، به‌هانه‌کهر.
مه‌هستان: مه‌هیه‌ستان، جهی مه‌زن.
مه‌هیه‌ستان: مه‌مله‌که‌تی جوانی، ته‌غهر ناغی ژنانه.
مه‌ه‌جه‌بین: ټه‌نی ماه (پارچه دووی ژ وشه‌ی عه‌ره‌یه‌سه)
 (ک، ع).
مه‌ی: شه‌راب.
مه‌یخانه: شه‌رابخانه.
مه‌یستان: (حانه الخمر). جهی مه‌ی لی قه دخون و لی دفروشن.
مه‌یکه‌ده: مه‌یخانه (حانه الخمر).
مه‌یکه‌ر: مه‌یکتیر (ساقی الخمر).
مه‌یکتیر: بنیږه مه‌ی گتیر.
مه‌یفروش: ټاره‌ق فروش.
مه‌یوش: مه‌یوخور.
مه‌یوخور: ټاره‌ق قه‌خور.

مه‌ی په‌رست: ټاره‌ق‌خوړی مودامی (مدمن الخمر).
مه‌یه‌نگور: ټاره‌قا ټا‌قا تری.
مه‌یدان: فلکه، جهی مه‌ی لی ددانن و قه دخون.
مه‌یگون: رهنګ وه کی رهنګی شه‌رابی.
مه‌یتهر: میرناخوړ، ټاوازه‌کی ټاینیه‌ل جه‌م ټیزدیا (سائس
 الدواب).
مه‌یتهرخانه: جی مه‌یتهری.
مه‌یره: په‌نیرئ لورک ژئ گرتی.
مه‌ییزاندن: سرنج دان، به‌ری خو‌دان (ټامل).
مه‌یرئ: می‌ره‌ی، دو‌یین.
مه‌ی‌ان: ناغی‌چی یان مه‌ی‌ان (وسط).
مه‌ی‌ان: میتقان «واژه‌یه کی شه‌به‌کیه».
مه‌یرابه: ته‌نوردان.
مه‌یون: گیاندارکی دارستانی په (قرد).
مه‌یخوش: ترش و شری‌ن.
مه‌یده: ټو ټاری گه‌نمیه کو دو جار هاتیبته بیتن و ټه‌له‌ک کرن.
مه‌یده سالار: نانه‌وا، نانپتیر.
میت: قیت، گو‌ه میت‌کرن، گو‌ه قیت کرن، دبیتړنه جاسوسی ژئ
 چکو هه‌میشه گو‌هیت خو‌میت و قیت دکه‌ت دا ټاخفتنا ژ
 خه‌لکی هه‌لچنیت.
میتک: داری ټاسیه.
میتو: ناغی زه‌لامانه، چیدبیت ټه‌ف وشه‌یه ژ میت‌رای مه‌عنا
 (مجه) هاتیبته وهرگرتن.
میترا: ناغی فریشته‌یی وه‌کیل لسه‌ر محبه‌تت و ټه‌فینئ. ناغی
 فریشته‌یی نیگه‌فان و زیره‌فان لسه‌ر دو‌ستاتی یی، ټه‌ف ناغه
 ژ (میت) ټامیدی هاتیه. (مظهر النور).
میترا‌تیسم: قانونا روژپه‌رستنئ یان مه‌رو ټه‌فینئ.
میتر: مه‌تر، سه‌د سانتی میتیر (کوردی نینه).
میخ: بزمار.
میخمانه: سنگی ټاسنی کو ده‌واران پین گری دده‌ن.
میخی: وه‌کی بزمار، بزمار.
میخچی: بزمارچیتکه‌ر.
میخچه: ټو بزماروکن کو بده‌ست و پین مروشان هه‌لده‌ن،
 بزمارئ بچوک.
میخرمیخ: دهنګی نه‌فه‌س و سینګی وان مروشانه کو که‌فتینه
 زوران و خو‌لیت‌کدانی، هنده‌ک دبیتړن «مرخیس مرخیس».

میڈیا: کورد، دہولہ تا ماد، طایہ کی کوردانہ۔

میڈیو: ناقی مروقان میدیو ہہیہ، ژ میر و ژنان ژبہر خوشہ ویستیہ ناقی مادی گہلک ناٹ و دہمکات ژ (م-ا-د) ہاتیہ تراشین، وہکی: ٹامیدی، ٹامیدیک، ٹامود، ٹامودی، مادو، میدو، ٹاماد، مہدینا، مہیاد، مدائن، مادیان، مہیانو، مادیانو، ...

میرشکار: سہرۆکی راوچیان۔

میر: سہرۆک، دبیت ژ میہر ہاتیت۔

میری سہری: بریتہ ژ زالم و دہستہ لاتداری۔

میرزا: نقیستان و خوندہ وار۔ پس میر۔

میراو: وہراز، میراوہ، سہپان: «حہ یفہن تو میراو سہرجوی بادہ بی - وہ ہہرکس بقہد کہ فاف دادہ بی» "مہولہ وی"۔

میرہک: ٹہنجومہ نئی و ہزیران۔

میرکوت: گورز، کوتک، جورہ کرمت بہاری بہ۔

میرکوتہ: میرکوتک۔

میرکوتک: ہندہک کولکن وہکی خوریکی بسہر لہشی دکہ قیت بہ لئی وہکی خوریکی مہ ترسی یی نینہ۔

میرہبا: مرتبا، جوتیاریت لجم ناغا کار دکہت۔

میراتگر: کرتگر۔

میراللی: میرعہلی، میراللی: «میراللی، لہبو شہری دہلالی» "پہند"۔

میزدان: میزدان۔

میزلدان: (مثانہ)۔

میزنبہ: میزدان، (میزدان ژ ہہ میان کوردیتر و مہ بہست دیارترہ)۔

میز: بزل، لٹاقیستایدا ہمہنا (ترشح) ہاتیبہ۔

میزمیزک: کونا میزی۔

میزتن: میتن، میزکرن۔

میزی: ٹہو گوشتہ سہرپوشہیہ کو سہری کیری دادپوشیت و لدہمی چوک برینی (ختانی) تیتہ برین و فریدان۔

میزی درت: سنہت نہ کری، چوک نہ پری (غیر مختون)۔

میزاب: سورکا ٹاقی، میزاب۔ نہ عہرہ بیہ، عہرہ بکاری بوویہ و جہمع بوویہ سہر (میزاب)۔

میزاو: میزاف۔

میزاف: میزافک۔

میزافک: ٹاقہ کی کیم۔

میزنای: بوہی بہ کی زرافہ وہکی دہزی، میزی ژ گورچیلکان دگہ ہینیتہ میزدانکی (مثانہ) ی۔

میزبان: خانخوہی میقانی (مضیاف) (کوردکاریہ)۔

میش: میہ «واژہیہ کی لوری و ٹاقیستی و فارسیہ <نعجہ>۔

میشہ: ٹادہم۔

میشیانہ: (حواء)۔

میشکی: وہکی مسکی، میشکی و موشکی کوردیترن ژ میسکی و موسکی۔

میل: سیخ۔

میم: تپہکہ ژ تپیت چہ چہ بی کوردی۔

میمت: میمک۔

میمک: مہت یان خالہت (عمہ، خالہ)۔

میمار: کولکہ کی پیسہ و بی عہلاجہ، ٹہوژی وہکی کولکا نیری بہ بہ لئی ساخ نابیت۔

میمیز: میوژ، مہویژ، مہویژ، (میمیز، میوژ ہر دو کوردیہ کی درستان)۔

میمل: خہ نیم (غنیم)۔

مینکہ: مینہکہ۔

مینکہ: بازنہکہ یان گوستیلکہ ژ شاخی حہ بیواناتی۔

مینو: ناقی زہلامانہ و ناقی ژنانژی تیت و مہعنا وی پاک، پیرۆز، شاد، بہہشت، ٹاسمانہ، ہرہوہکی لٹاقیستایدا پیدایہ۔ ہندہک تیدگہن کو مینوژ (امین) ی عہرہ بیقہ ہاتیبہ، ٹہو زور خہلہتن، ہزر (فکر)۔

مینوی: پاکی، ٹاسمانی، بہہشتی (تقدس) (معنوی)۔

میوہ دار: بہر، بقیقی (مشر)۔

میوہ: فیقی۔

مینا: جورہ گولہکہ، بالندہکہ کو زار مروقی دکہت، تیشکلکی سہر ددانج مروقی، جورہ وینہکہ کو ب ٹاقا زپری و سیمی ہاتیبہ نیگار کرن، ہرہوسا جورہ مہعدہنہکہ۔

میوان: میوان، میقان (ضیف، نزیل)۔

میوانخانہ: کۆچکا میقانان۔

میوانسہرا: میہمانسہرا (خان، فندق)۔

میوانی: میقانی۔

میوان پەرور: میقان حہوین۔

میہ: مہر (نعجہ) لٹاقیستا و فارسی و لۆریدا میس ہاتیبہ۔

میہا خودی: بریتہ ژ ٹارامی و بی نازاری بی۔

458

میهرگان: هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن بۆ مه‌رجان، هه‌یفا مه‌ری و پاییزی یه. ناڤی رۆژ ۱۶ ژ هه‌یفا میه‌ری یه، جه‌ژنه‌کی که‌ڤنه بۆ پارسییان ژ رۆژا ۱۶ یه هه‌تا رۆژا ۲۱ میه‌ری دکیشتیت. ئەو مه‌زنتربین جه‌ژنه پشستی نه‌ورۆزی، میه‌ره‌گان دو قسمن میه‌ره‌گانی بۆره مرۆڤان (العامه) و میه‌ره‌گانی ویتزه‌یان (الخاصه) ئەوه کو ئیزدی دبیتنی (عیدا جماهی یی).

میته‌ر: چیتەر، باشتر.

میهره‌بان: میهره‌قان، دلوقان.

میهره‌قان: دلوقان (عطوف، رحیم).

میهره‌بانی: میهره‌فانی.

میهره‌فانی: (رحم، عطف).

میته‌اب: تاقه‌هه‌یفا، مانگه‌شه‌و (مه‌هتاف کوردیتره).

میهمان: میشان.

میهمان په‌روه‌ر: میشان هه‌وین، میزیان.

میهن: ولات (وطن).

میهن په‌رست: وه‌ته‌ن په‌ریس (وطنی).

میهدار: (۱) ئەو کۆتره کو دخونیت: «پرس به میهداری خۆکه – مه‌جزووب و حالدارای خۆکه» «جزیری».

میباز: ئەو که‌سه کو له کاری پیس و بۆ کاری پیس و فیسه‌کی لدوو ژنان دگه‌ریت، زان.

میتن: مژین، مشتاق، ئاسنه‌که به‌ری بکار تینن (ازمیل)یان مه‌ته.

میته‌ی: هاتیه مژین.

میته‌: ماد، میدیا، ده‌وله‌تا میته‌یا (کوردی).

میتر: نیتری نه‌یه‌ک ژ ئاده‌می‌زادان کو ژ ده‌ورئ مندالی یی هه‌لبۆری. «نانج میتر بقه‌ره»، «میتر هه‌نه، میترکو ژ میتر هه‌نه»، «میتر هه‌نه، ژن نافسک ژ میتر هه‌نه»، «میتر هه‌نه‌ک میتر هه‌نه‌ک که‌ری نیترن»، «که‌ر بپیاتیتته گرتدان و میتر بته‌زمانی»، «خوزی ریته‌و سمبیل له‌مه‌می میتران نه‌هاتبان»، «میتر ئەوه به‌رکا خۆ ژ ناڤی به‌ته‌ده‌ری»، «تبلیت میترکوژان دیارن»، «مالباتی میتران، میترن»، «په‌ند».

میترینی: دلیری.

میترانی: میتراتی.

میتردایه‌تی: میتردیتی.

میتردیتی: میترخاسی.

میترخاسی: میترچاکی.

میترچاکی: جوانمیردی، جوانه‌ردی، دلیری.

میتری چی: میتری زیره‌ک.

میتری میران: میترخاسی میترخاسان.

میترک: بۆ مه‌دحی ژ میتریت و بۆ سفکی یی ژ میتریت. دبیتن:

«والله میترک میتره»، «میترکی بکه‌یفا خۆ»، «گازی میترکی

هه‌ بکه‌ن»، «وه‌ره میترکو تو خه‌لکت کیسیتی؟». میترک

مسلمان دبیتنه شه‌یتانی ئەگه‌ر ئیزدی حازر بن چکو بناش

ئینانا شه‌یتانی ئیزدی تووره دین ژ به‌ر هندی تیکه‌ل و

جیرانیت ئیزدی دبیتن: میترک نابیتن شه‌یتانک.

میترمه‌ندۆک: (یان ئیترمه‌ندۆک) ئەوه کو ئامرازئ ژن و میتران

پیتفه (خشی).

میتره‌ستان: کونه میتره‌و.

میتره‌و: (نمل): «به‌روویت بنه‌کی و میتره‌ویت کونه‌کی» "په‌ند".

میتره‌وله: میتره‌وچه.

میتره‌وچه: بنیره میتره‌وله، میتره‌وی گچکه.

میتره‌مدال: نه‌وجه‌وان (مراحت).

میتره‌من: دۆین «بزاراڤی ئیزدیان»، رهنه‌گه ئەسلی وئ «میهری»

بیته و هاتیبته هه‌لگۆز کرن و گۆزین.

میتره‌غوزار: ئەسلی وئ «میترگزار».

میتره‌گوزار: ژ دو وشه‌یان پینکه‌هاتیه: «میترگ + زار» «میترگ»

چیمه‌نه و «زار» پاشگره‌که مه‌عنا گه‌له‌کی یی دده‌ت، ئانژی

گولا وه‌کی: لاله‌زار، گولزار، میتره‌غوزار، میتره‌غوزار، نیترگ

زار. «میترگ» عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (مروج).

میتره‌داب: میتره‌داف.

میتره‌داف: (۱) میتری داڤان، میتری ته‌نگاڤیان؛ (۲) ناڤی

گونده‌کی زیباری یه.

میتر: میز (بول، مسبطه).

میتره‌ر: شاشک، جل نقیژ، چارۆک، جاجم: «گیزه‌ره‌ک ژ میتره‌را

وئ کیم نه‌بوویه» "په‌ند".

میتره‌کار: زیره‌قان.

میتره‌: ته‌ماشاکه (مسطبه).

میتر: ژ که‌ڤنه‌ڤه، ل دترین، دورین (قدیم، قدیم).

میتره‌و: دورین، دیروک. تاریخ.

میتره‌وفان: میتره‌وفان.

میتره‌وزان: دیروکڤان (مۆرخ، عالم بالتاریخ).

- میژو:** تینیت، یاوی ھهژی به، ډه نیت.
- میژی:** میژک، میشک (دماغ).
- میژی فال:** گه لتهک.
- میژان:** مژتن.
- میژاندن:** مژاندن.
- میژوک:** میژوکه.
- میژوکه:** ټه و کارک یان بهرخه ساقایه کو بیماک بیت و ھه بزنگ یان میههک لراست بیت دی میژیت.
- میژکه:** فرشک کرنا کارک یان بهرخ یان گولک بژ جارا ټول.
- میژتن:** میتن.
- میژمیژوک:** په قپه قوک، گیایه کی بهاریه ھندهک گولیت سپی ددهت، ماده به کی شرین تیدایه بچووک دمیتن.
- میژولانک:** (اهداب) به لټ میژولانک درستتر و کورتتره.
- میژشک:** میژی.
- میژی:** (ذباب).
- میژشک:** میژشکا کھرا، جوړه میژشکه د بهاری دا دکه قیته گیانی کھ و دھواران.
- میژشانه:** حاله ته که بژ گا ره شان، د بهاری دا چیدبیت و دکی هاران لیتین و کلکا خو دکه نه سه بهشتا خو و راست و چهپ دا دره قن سه بهیا وی ژ دو حاله تانه: ۱- کرمه که لټن که قلی وان لپشتی دخولقیته و دقلقلیت هه تا که قلی وان کون دکت و ددرده که قیته، دبیتن ټه ټه؛ ۲- ټه و کهرموزی کهرانه کو بوانقه ددهت.
- میژشا ھنگفینی:** میژشکه ھنگفینی چیدکته.
- میژساهی:** میژشکی تایه تیه و ټه نی ناټ پورتنی سه ی ھه به.
- میژسمری:** میژشکا مری.
- میژسکا مری:** بریتیه ژ مرو قن زه عیف و بیچاره، ژ بهر ھندی وی ټه شبیها میژسامری ده که ن یان ھند خیرهت تی نه مایه هه تا میژ ژ لسه ره شټی وی دمرن.
- میژشو:** ته مهل (کسول).
- میژان:** میوان (ضیف).
- میژانی:** میوانی.
- میژانداری:** چونا میژانیا خه لکی.
- میژان ھوین:** میوان ھوین (ک، ع): «خانی میژان ھوینی» "نالیه ند".
- میژانخانه:** میوانخانه.
- میژانگه:** میژانگه.
- میژانگه:** جھمی میژانان، کوچک: «میژان میژانی خودی یه»، «میژان ژ میژانی گرانه، خانوخی ژ ھه دوکان» "په ند".
- میژو:** بژ دارا تری بکار دپه ن.
- میژوه:** فیقی، ھه فیقی یهک بیت.
- میژوجات:** فیقیته گوناگون و جورا و جور.
- میژواتری:** داری تری.
- میژوله:** جانده ری می، به لټ ته غه ر بژ مرو قان و بژ چاری بیان تینته گوتن.
- میژوان:** میژان، مهمان.
- میژوانداری:** میژانی (ضیافه).
- میژوانی:** چونا میوانا خه لکی.
- میژوان ھوین:** میژان خودانکهر.
- میژوانخانه:** (دار الضیافه).
- میژویژ:** مه ویژ (زیب).
- میژویژوک:** میژویژت قرپوک و سیلماته.
- میژو:** مو، می، موی (شعر).
- میژوچه:** راتو، بهرماک، کینلگه.
- میژوچه خور:** راتو خور، بهرماک خور: «سوھتی ژ هیجرانی ته بت - دی مهستی فنجان ته بت / وی بهر نیشانی ته بت - میژوچه ژ بهر خوانی ته بت» "جزیری"، نانکو بهرماک خوری سهر سفرا کهره ما ته بیت.
- میژوچک:** میژوچک.
- میژوچینک:** میژوچیش (منقاش) (ژ میژوچیش عه ره بکاری بوویه).
- میژوچرک:** گرازینک، گریزینک.
- میژوچ:** ماچ «بزارا قی ټیزدیان».
- میژوچک:** که قچکه دژ.
- میژو و میژ:** مه رگ و میژ.
- میژوت:** ټه و میژوت کورت کو لسه ر که قلی دمیان.
- میژوتک:** دیف، میتک (آس).
- میژودار:** مرار.
- میژودارخور:** مرارخور.
- میژودری:** میراته.
- میژوده شو:** مری شو، بریتیه ژ مرو قن چه پهل و پیسکه و لاواز.

مورغ: بالنده.

مورک: ناخویرک.

مورواری: موروارید.

موروارید: لؤلۆ.

مورداد: ئەف وشەبە خەلەت بەدەفی دا تینن، راستی وی «ئەمورداد» ه. ئەمورداد ئانکو ئەمرن (مخلد)، مورداد ئانکو مرن، ناغی هەیفە پینجی هەتافی یە. لئاقیستایی ئەمورتات هاتیە: «ئە + مورداد: ئە + مرن».

موز: موزد.

موزد: مززە (اجرە).

موزەخانە: موزەخانە.

موزەدەک: (مبشر) مرۆفەکی کوردە لزهمانی قوبادی لروژەهلانی دجلە لگوندەکی ناغی مادرایا پەیدا بوویە لسه‌رده‌می بابی نوشیره‌وانی کو حکمی وی ژ ٤٨٨ زایینی دەست پیدکەت دینی موزدەکی پنی کەرئ دینی مانی یە. خودئ لئک وی لسه‌ر عەرشێ دانیشتیە هەرەکی شاهێ ئیرانی لعه‌ردی لسه‌ر عەرشێ خودانیشتیە. ئەو هەمی مەبادی یی وی هەفیشکی یا ئیشتراکیه‌تا خەلکێ د مال و ژن و هەمی تشتان و یەکسانیا مرۆفان لھەمی تشتەکی هەتا ژ (زید) ی بۆ (عمر) ی حەلالە و (بالعکس). مالتی دەولەتمەندان درسته بۆ بەلەنگازان، دبێژن نەوشیره‌وانی ئەو و ٨٠ هەزار ژ هەواداری وی قەتل عام کر.

موزدەکی: هەواداریت موزدەکی.

موز: مزگینی، مزگانی (بشری).

موزدەدەر: موزدەچی.

موزدەچی: مزگینی دەر (مبشر).

موزگان: موزۆلان، مژۆلان، مژۆلانک، مژیلانک، پزژانک.

موزە: بنێرە موزگان.

موزدەبی: ئەو تشتە کو ددەنە مزگینی دەری.

موزیلانک: بنێرە موزگان.

موز: مژ، تەم و مژ (ضباب).

موز و موزان: تەم و تازی.

موستمەند: موستمەند، بی نەوا، بیچارە، کۆفاندار.

موشەرەت: چۆنا ناغ ئەشکەنجەگە، ئەو وشەبە ژ فامیلی وشەبیێ کوردی نینە.

موش و مال: حولی کرن، راست کرن، (صیقل) دان وتیل و لووس کرن (تصقیل).

موشکاف: موقه‌لیش و مووکه‌لیش و مووشکاف چەندانکو ناغ گوفت و گوپی کوردیدا بکیمی تینە دیتن بەلی کوردینە، هەر وه‌کی "حاجی قادر" ی ناغ دیوانا خو گۆتیە: «مووی دەقه‌لیشن...». مووقه‌لیشن، مووکه‌لیش، مووشکاف مەعنا (مدقق) و (محقق) بکار دهن و ژ دو واژه‌یان پیکهاتیە: «موو + که‌لیش»، «موو + قه‌لیش»، «موو + شکاف».

موشکافی: هویرتی مەیزین (تدقیق، تحقیق).

موشک: مسک، مشک، ژ موشکی عەرەبکاری بوویە ئەم کورد هەر عەرەبکاری یەکه‌ی بکار دهن و دبێژن: مسک بەلی فارس دبێژن مشک.

موشتەزەن: جوو وەرزیشەکه (ملاکم).

موشتی: مشتێ، ئەف واژه‌یه د کوردیدا بۆ تۆشە و زەخیرەبی ئحتیاتی زستانی تبت، چو بو مرۆفان یان بۆ پەز و مالاتی بەلی لئاقیستایی بۆ مستی تینتە بکارئینان.

موغ: مەلایی زەردەشتیان، پلەبەکه ژ مویدی نزمترە، ژ «موگ» هاتیە. ئەف واژه‌یه ب یونانی هاتیە (مگ) ئانگو، گەرە بزک ل ئاویستا هاتیە (مگو، مغو) عەرەب کاری کەتیە مگ بویە (مج).

موغان: مغان، جەمعی موغیە.

موغ بەچە: بەچکەموغ، کوردەموغ. لشیعر و تۆره‌فانی دا بۆ وان روالان بکار دهن کو لمەبخانان دا مەدی دگپرن. شاعر گەلەک جار تەشبیها مەعشوقیت خو بموغ و بەچەیان دکەن. "جزیری" فەرموویە: «موغ بەچە مەدی فرۆش هەر سحرێ تین سەما - بادەخۆزان نووشانووش مانە لدۆری جەما».

موکور: جەخت (تصمیم، مصمم، مجد).

موکوری: جەختی (صمیمیە).

موکر: (قدر، کره، غیرمرغوب، مکروه)، دبێژن: «ئەف خوارنە موکر»، «ئەف گۆشتە موکر»، «گۆشتی حەفتیاری وه‌کی گۆشتی سەگیە و لبه‌ر دلێ مرۆفی هەر موکر»، «گۆشتی دەستکوژی موکر»، «گۆشتی ریقی موکر»، «ژنکیتی فی گوندی پیس و پەلۆسن و زادئ بەر دەستی وانژی موکر» (ژ مکروهی عەرەبی کوردکاری بوویە).

مووکه‌لیش: مووقه‌لیش، مووشکاف (محقق، مدقق).

موللا: مەلا (رجل دین). ئەف واژه‌یه ژ «لاما» یی مغولیقه هاتیە و کوردکاری بوویە. یانژی ل (من مەلا) هاتیە.

مول: (١) خوشاف، بن داری گولی؛ (٢) هرمن.

مۆلمان: (۱) تارى؛ (۲) خۇلى يىن ھوور و گەرم؛ (۳) ئەو بەفرە كوژبەر سىستى يى مرۆف دا بېجىتە تىدا.
مۆرۆ: دىخۆت، دى خۆت، مەسدەرى وى «واردە» يە.
مۆرىچە: مۆرچە، مورک، پېشىبوت ھویر.
مۆرچە: مۆرانە، مورک، مېروو.
مۆرش: بىتپە مۆرچە.
مۆرىژان: مۆرىژانک.
مۆرىژانک: گىياھكى تەغەر لىناوچەيىت فېتىك پەيدا دىبىت و بىنەكى نەخوش ژى تىت، دىبىژن مار ژ بىنا وى نەرحەت دىبىت و ژبەر باز ددەت. «مارى ھەز ژ مۆرىژانک ژى لىبەر دەرى كونا وى شىن دېو» "پەند".
مۆرخانە: جى قاژى لگلوستىلکى داپە، نەگىن خانە.
مۆرىژە: دەردە رېقى، سەگناس (داء الثعلب).
مۆزات: كرمى (معجزه، معجزات) (ك، ع).
مۆز: (۱) مېشەكى زۆر دژوار و گەزىندەپە ھەقتوشى دەواران دىبىت، دىبىژن: كەرمۆز (خرمگس)؛ (۲) دارى مۆزى.
مۆزە: (۱) پىتلاھەكى ساق درىژە؛ (۲) سەوك ھاتتا ماری (تکعوك الحيه).
مۆزەخانە: ئەو ناھاھى يە كو تشىت بەرکەتى و كەلەپورى كەقن تىداپە، نمايشخانە (متحف).
مۆژ: گەراف.
مۆزە: دلتهنگى.
مۆژۆ: مۆجۆ، موج (اقچم).
مۆسۆ: دى نقىت، دنقىت، فعلى (مضارع) ي يە مەسدەرى وى (وتتە) يە.
مۆسەح: زىنار (ك، ع).
مۆسە: ماسۆ.
مۆش: بەرنەكەتى، ھىچ و پوچ، مشك.
مۆشك: موشك، مشك، مسك، ژ (مسك) ي عەرەبكارى بوویە.
مۆف: ماف.
مۆف: مرۆف.
مۆفى: سۆفى يى رووالەتى.
مۆك: (شیطان).
مۆکیاتى: (شیطانى).
مۆل: مۆزە (تکعوك الحيه).

مولقى: جورە ھىزەکا زۆر خۆش و جوان و شرىنە و زىدەى عەدەتى مەزىن دىبىت، ھەر كەتەك ھندى سى كەتى ھىزى عەدەتتە. من ئەو ھىزىل شەمکانى دىتتە و خوارىە.
مۆبەد: زانا، حاکم، خودانى پەرسىتسگەھى تاگرى د ئايىنى زەردەشتىدا. كۆم كرنا وى دىنە موبەدان عەرەبكارى بوویە بۆ (موابدە، موابدە). موبەد پلەيەكى دىنى يە ژ مغانى مەزىنترە د ئايىنى زەردەشتىدا. برەوالەتا مغوبەدژى ھاتتە.
مۆبەدئ مۆبەدان: بەرامبەرى وشەيى (قاض القضاہ) تىت.
مۆبەدخانە: (دار القضاہ).
مۆبۆ: دىبىت (فعل مضارع) فعلى وى يى فرمانى «مۆبۆ» يە. بەلى من گوھ لمەسدەرى وى ژ داى و بابى خو نەبىستتە. شەبەك ھەمى «مۆبۆ» و «مۆبە» ي بكار تىن و ھتد...
مۆج: (۱) ئەو كو ددانىت وى ئى ژىرى بدەرڧەبن، جورە ھىستەرەكە؛ (۲) ماچ «تېزدى بكار تىن».
مۆچەر: پىچەوانەى كۆچەرە. ھندى كۆچەرە بۆ پەزى خۆ پاوانى دكرىت و درافى خۆ ددەت، بەلى ھندى مۆچەرە دقېت درافى نەدەت و تەنى بناقى رىڧىنگى يى ھەر دو سى رۆژەك لەردەكى بىتە سەر و پەزى خۆ بەلاش بچەرىنىت.
مۆچرگ: جورە كرنى يە، مووچرگ.
مۆخ: دەماغ، مېژو.
مۆخر: موغره، موخەرە.
مۆخەرە: برپەدى پىشت.
مۆد: ئەشكەنجە، سزا.
مۆدى: كىنەزك، ژ (مۆدى) يى عەرەبى كوردكارى بوویە.
مۆر: رەنگى بىنەفشى.
مۆریانە: مۆرانە.
مۆرانە: (۱) ژەنگى كو دكەقېتە سەر مەعادنان؛ (۲) جانەوەرەكە (حشرە) لىناف داران زىندەگى يى دكەت؛ (۳) كرمەكە دكەقېتە ناڧ نڧىن و جلكىت ھرى يى، مورک.
مۆرى: مۆرک، بىنەفشى.
مۆرک: (خرز).
مۆرە: (۱) قورى كو دادىنە سەر يەك و دىوارى ژى چىدكەن؛ (۲) ئەو قالكە قورى ھشك كرىە كو شىبە بۆ نڧىژى دادىنە بن ئەنیا خۆ.
مۆر: مۆر (امضاء) (ع).
مۆرگن: ئىمزا كرن.

مۆلە: سنگ.
مۆلتە: بېيى، سۆرتە.
مۆلىق: (۱) تەماشاشا كرنا تېز (ك، ع؛ ۲) (معلق).
مۆم: شەمالك.
مۆمى: ناغى ئۆنەنە.
مۆمۆل: كولكا كولناڭ چاقى ھەلدەت.
مۆمىيا: دەرمانەكى مەشھورە مريان بىچ سواغ دەن دا نەرزىت.
مۆمىياگەر: ئەو كەسە كو كارى مومىياى دكەت، ئەو كەسە كو مريان مومىيا دكەت.
مۆمىك: شەمالكى كچكە.
مۆمىن: ئەو شەمالكە كو شەماي چىبىوى.
مۆن: بو پىش وشىنى ئى بكار تىت، مۆقنى نزه (دنى).
مۆنى: نزهى.
مۆنە: (خاصىيە).
مۆمتى: خۆ پاشقە كىش، خۆ ماتكەر (متملص).
مۆتارە: وەندە، ھارى كارى (تعاونىيە).
مۆتكىن: بىچ دەنگى كىن
مۆتمەت: مۆمۆر.
مۆتۆر: گوھ فەچىن.
مۆتارانى: وەندە لىك فەگىران.
مۆتالىت: مەتالىت، گومان، شك.
مۆچ: ئەففىس، قەلس (بخىل).
مۆچىياى: ئەففىس بون.
مۆچاندىن: قوچاندىن.
مۆچك: (۱) مەچەي دەست؛ (۲) مەچەي دەستى.
مۆچقاسە: سەپان تىپىن، نووسەنەك، جورە گياندارەكە.
مۆچىياى: قەلس، ئەففىس (شحيح).
مۆچى: مچىك.
مۆچىك: گىزى (قشعيرە).
مۆچەمچ: مچەمچ، دەنگى جووتنا خووانى يە.
مۆچۆلى: (۱) گورانى يەكى كوردىيە؛ (۲) عەشپىرەتەكى كوردانە لسورىيە دا دۆن. ئىزدى بكار دىن بو ناغى ئۆنكا.
مۆمخىيان: (نضج).
مۆمخىياى: (ناضج).
مۆمخەرم: نىگار كرى.
مۆرن: مردن. «مۆرن كەرى بەقالە، دگەرىت ل ھەمى مالە»، «مۆرن

مۆرنە پى راھاقىت چىە؟»، «مۆرن بۆ مۆقنى بىكەس ھەزار كاقىران تىنىت»، «دەمى مۆرن بۆننى تىت نانى شقانى دىخۆت»، «مۆقنى بىمۆق بۆ مۆرنى باشە»، «سەگ دمىرىت و كىرى وى نامىرىت»، «سەگە مەرگ...» "پەند".
مۆردن: (موت) بسەرجونا ئىيانى. ئەف واژەيە لكرمانجىيا ئۆرى تەغەر بى «د» تىت، وەكى: «مۆرن، مۆراندن، مۆر، مۆرى، نەمۆر، مۆرى چۆك» و كىم جار ئى ب «د» تىت، وەكى: «مۆردەلە، مۆردىلە» بەلى تەغەر لكرمانجىيا ئۆرىدا ب «د» تىت، وەكى: «مۆرد، مۆردن، مۆردو، مۆردى» و كىم جار ئى بى «د» تىت، وەكى: «دەمۆرىتم، بۆخۆت بۆم، مۆراندن». لقتىرە پىتۆستە لئاقىستايى بنۆرىن: لئاقىستايىدا ب «د» و بى «د» وەكى ئىك ھاتىيە: ب «د» وەكى: «ئەمۆرداد [لاموت]»، «مۆرداد [مۆت]» و بى «د» وەكى: «مۆرت [موت]» ئانكو ب «د» يان بى «د» ھەر دو درىتن.
مۆراندن: لئاقىرن، بىرنا ئىيانى (قطع الحياه).
مۆرى: (۱) تام مازى، تەژى، پى؛ (۲) خۆپەسكەر، ئەنى گىرى (عبوس).
مۆرى: دۆى، ئەنى درۆى.
مۆرىمۆرى: حرەحر، تەغەر ئەف واژەيە بۆرەوينا سەگى بكار تىت.
مۆرىكانە: پۆپەرشە يان پۆپەشىنە، ئىشا مرىشكان.
مۆرىشك: كەرگ، ماكىيان. ھەژى گۆتنى يە كو واژەيە گەرگى تەنى لىشەبەكى و ھەورامىدا تىتە دىتن، چەندانكو واژەيەكى زۆر كەقنە ئى ھەروەكى لفرزانەنامەيى پىرشالىيارى زەردەشتىدا ھاتىيە و پىرشالىيارى فەرموويە: «وەرودە وارۆ وەرودە وەرىنە - وەرىس بىرۆ چوار سەرىنە / كەرگى سىياو ھىلەش چەرمىنە - گوشلى مىمىرىو دوودەرىنە. شەرح: بەفرەك دبارىت بەفرخورە - وەرىس ئەگەر پىر دىبىتە چارەسەر / مرىشكا رەشە و ھىلكەى سىي يە - قازان ئەگەر كون بو دىبىتە دوودەر».
مۆرىشكە: بىرىشكە، وشەيى بىرىشكەى كوردىتر و راستترە ژ مرىشكەى، جكو ئەسلى واژەى ژ براشتنى يە نە ژ براشتنى.
مۆرىس: گەقزگە.
مۆرىسكا كەران: گەقزگە يى كەران.
مۆرىسانى: مرىسان، گەقزگە قزۆكانى.
مۆرىسان: لئە و بزاڭا بى تەرتىب وەكى مرىسكا كەران و گەقزگە يى وان.

مرخ: داخواز، ناردهزوو، تهما، هیفی (امل، شهوه، منی).

مريتانو: ئينسان.

مرتوخه: نارخاڤک، ناردهوله «زاراڤی ههريمی گهقههرييه».

مرۆڤ: ئينسان، بهشهر.

مرۆڤاتی: مرۆڤانی.

مرۆڤانی: مرۆڤی (انسانیه): «مرۆڤ نهگه گۆشتی مرۆڤی

بخۆت دئ هیتستکیت مرۆڤی فهشیریت»، «مرۆڤ ب چ

مرۆڤه؟ بیهیمان پاراستنی»، «مرۆڤ ژ دین دبیت، ژ خوین

نابیت» "په‌ند".

مراری: سۆنه، وه‌ردهک، بالندا ئافی.

مراری: مراری، مروارید، (لؤلۆ).

مراز: مردار، (مردار کوردیتیره ژ مراری).

مردار: (میته) رهنگه کردار ژ «مورداد» ی ئاڤیتستیقه هاتبیت.

مرايون: سکته بون.

مراز: ناردهزوو.

مرمړک: جوړه تری یه که ته‌غه‌ر دچیته سه‌ر داران و پایبزه‌کی

د‌ره‌نگ دگه‌هیت.

مرمړکه: مرمړک.

مرویشی: مرویشی.

مرویشی: مرووشی.

مرووشی: نه‌وعه گه‌مه‌کی ئافی یه چیتتر تاما جه‌هی ددهت.

مروس: مریسی.

مریسی: میتن، هه‌لم‌یستن.

مرۆڤایه‌تی: مرۆڤاتی (انسانیه).

مرۆڤاتی: خزماتی (انسانیه).

مرۆڤخۆر: بریتیه ژ مرۆڤیت زالم و سته‌مکه‌ر و درنده سیف‌ه‌ت.

مریله: مرده‌له.

مرده‌له: مریچۆک.

مریچۆک: مرمړۆک.

مرمړۆک: بیچاره، له‌ر و لاواز، بیده‌سته‌ه‌لات، دهم چه‌فت.

مری شو: نه‌و که‌سه کو مریان دشۆت.

مری پۆش: کفن.

مری گنی: بریتیه ژ که‌سی کو نه‌و‌پیریه خورتان رادبیت سته‌می

لژار و که‌فتی و به‌له‌نگازان دکه‌ت.

مرارخۆر: نه‌و که‌سن کو گۆشتی حیوانی نه‌فه‌کۆشتی و مراروبی

دخۆن.

مژیان: دریتن.

مژگه‌فت: ژ مژگه‌یت هاتیه تراشین و عه‌ره‌بکاری بوویه بو

(مسجد). لئاڤیتستایدا «مژکیت، مه‌زگیت، مه‌زگه‌ده،

مه‌زدگه، مژگه‌ت» ئانکو «هورمزه» ئانکو جی یه‌که بو

موحتاجیت هورمزی، سه‌ر هه‌رحال (مسجد) ی عه‌ره‌بی ژ

وی عه‌ره‌بکاری بوویه و جه‌مع کرینه سه‌ر (مسجد). ئانژی

هاتیه ژ مز+ گده (بیت الرب).

مژز: ترش و شرین. دبیت مه‌رز یان مرز واتا سنور بیت.

مژه: ماف (اجره، حق).

مژگانی: مژگینی «بزاراڤی شه‌به‌کی و هه‌ورامی».

مژگینی: موژده (بشری): «ئه‌ی دل مژگانی تاما کۆچ یار -

شای شادی سه‌ر داخه‌مان کرد فرار» "مه‌وله‌وی". ئەف

وشه‌یه ئاینی‌یه پیک هاتیه ژ مژگ ئان مزد = ئین ئینان

گه‌هاندن هه‌ردو واژه پیکه‌ه دبسته (وحی) ئانژی (بشری

الاله).

مژمه‌ئیل: کوره، ژ حال که‌فتی، بۆره مرۆڤ دبیتن مز‌معیل

(مضمحل). کوردکاری بویه.

مژاش: (اجره الطحن). ئەف واژه‌یه ژ دو پارچه‌یان پیکه‌ه‌تیه:

«مز + ئاش» ئانکو ئوجره‌یی ئاشی.

مژ: سورب (رصاص).

مژه‌وره: شوژه برنجا بترشی. ژ «زه‌وه‌ر» ی ئاڤیتستی هاتیه

تراشین (ته‌ماشاشا شه‌رحا ئاڤیتستای جلدی ۱، لاپه‌ر ۱۲۵

بکه‌ن).

مژانا: دزانی (کان یدری).

مژه‌یت: تری لئاڤا گه‌رم هه‌لینان دا ببیته میوژ (ک، ع).

مژگال: خپه‌ر، چه‌نگه‌به‌ر.

مژ: (۱) ته‌م، هنده‌ک جاران هه‌ر دو وشه پیکه‌ه دبنه جۆته وشه

بیه‌ک مه‌به‌ست: ته‌م و مژ؛ (۲) نه‌و عه‌وره کو دکه‌فیته سه‌ر

چاڤی (ضباب).

مژانه: داره‌کی دریتزه به‌نجاریقه گری ددهن بو جۆتکاری یی.

مژۆل: مژیل (مشغول) (ک، ع).

مژۆلان: بنییره مژگان.

مژۆلانک: بنییره مژگان.

مژیلانک: بنییره مژگان.

مژمه‌ه: ژ مه‌شمه‌شا ئاڤیتستی هاتیه وه‌رگرتن و عه‌ره‌بکاری

بوویه بو (مشمش).

مژین: مشت، میتن. عه ره بکاری بوویه بو (مص) ی.

مژاندن: میژاندنا تشستی شیرخۆر.

مژۆ: نیسک.

مژمژۆ: مژمژۆک.

مژمژۆک: میژمژۆک.

مسل: (مووسل - موصل) هندهک دبیژن (میسل، میصل).

شارهکی هه ره که قنه لشاریت کوردستانا عیراقی ناچی وی «تیگرا» یان «تیگلایه» لسه ره دهوری مسلمانانه تی بیی که فته دهستی غازی بیی مسلمانان پاشی همدانیان و عه قیلیان فرمان رهوایی لیکرینه و پاشی وان (عمادالدین زهنگی) ل ۵۲۱ هجری فرمان رهوایی لیکرینه لدهمی ویدا ئەف شاره بته مامی ئافا بوویه.

مس: (۱) (صفر)؛ (۲) بزنا همبس، بزنا موویت وی سوور.

مسوار: وهکی (صفر) ی جۆرهکی سه ماوه رانه ژ دو واژه بیان پینکها تیه: «مس + وار».

مسگهر: (صفار). ئەو کو کارئ مسی دکهت.

مساس: دارهکی درێژه لابیته یهکی بسه رقه دکهن ژ ناسنی یه بو پاک کرنا هنجاری ژ قور و گلپشان.

مسری: مرۆقی لاغهر و کیم گۆشته.

مسابر: مسابره.

مسابره: ناشقال، گلپش، که قنه تشت (زباله).

مست: تهژی ههر دو دهستی گری کری (خفته).

مست و دریش: کناپه ته ژ کاریت سهخت و نه ریک یان محال.

مسته کوله: یه که دهستی گری کری و قوچاندی.

مسمسۆک: مرۆقی نه رمۆنه رمۆ و بنقه بنقه.

مسک: ژ مشککی عه ره بکاری بوویه: «لسهر شهو روژی داناوه - نه لئ فیبسی لسه ناوه / لبه ره با جامی یاقووتی - به مشککی وشکی داداوه» "حاجی قادر".

مشپو: ئەشی، دبیت (بیجوز).

مششه خۆر: دو یقه دو یقک، دو قودو قک، پاشماکخۆر (طفیلی).

مشخانه: مشخانه.

مشخانه: مشخانه.

مشتاخه: جی هسک کرنا فیقی و راییخستنا وی.

مشتاخان: هه یقا مشتاخه دانانی (ایلول).

مشهختی: مرۆقی کوژ ولاتی خو کۆچ کری، مهاجر بوویی، مشهخت بوویی.

مشهخت: که سهج مهاجر.

مشهخت: که سهج مهاجر.

مشهخت کرن: دانه کۆچ کرن.

مشخۆر: (نشخۆر) ئەو زیده ئالیکه کو لبه ره هه یواناتان دهافراندنا دمینییت، بو وان چارپایان ژی بکار تیت کو قه دکاین (اجتراء).

مشکۆ: په ناگه هتی خۆسه و شیرینی یه. ناچی ئیزدیانه یه.

مشکه کۆر: جرحه کۆر.

مشک: مووش، میش (فار).

مشت: پرکنا تامانی هه تا راست دبیت، مست.

مشت و مال: لوس کرن، حولی کرن، راست کرن، (صیقل) کرن.

مشۆ: ته سغیرا مشهختی یه.

مشه: زهحف، گه لهک.

مشکه خه زاله: (یربوع).

مشه مش: دهنگی نه فه سا مرۆقی نشستی.

مشار: هه ره، (مشاره) عه ره بکاری بوویه.

مشتهل: ئەو عه رده کو شتلان تیدا په روه رده دکهن، نه مامگه.

مشه خۆر: دللگان، ته ره فه، پاشماو خۆر (طفیلی).

مشکی: تشستی رهش، نه وعه شه ده یه که دکهنه سه ری خۆ.

مفت: خۆرای، به لاش.

مفا: سود. عه ره بکاری بویه (فائده).

مفادار: سودمه ند.

مفردی: زه رقی، فاسق «ب زاراقی نافکوری».

مفس: شیرپالیو، کوردکاری بوویه ژ (مصفا) ی عه ره بی.

مفلنگ: (قحبه)، رو سپی.

مقۆ: گه رتی (معتاد).

مگیز: (اداره).

ملپان: بین درێژ (حلیم، متواضع).

مل: باسک، گه رده ن (عق)، گه رده نه، شان.

ملۆژم: میمل، دژ.

ملوانه: ملیپندک، دستک.

ملپیند: خه ناوکه، گه رده ن به ند، گه رده نه.

ململانی: قه ره په ستۆکانی، پالپالانی.

ملانی: مه قامه کی کوردی که قنه دبیتیت: «ملانی ملانی شاده له یلو ملانی چاڤ کیتوشکا لانی» "گۆرانی".

مله پیچی: سه رکیشی، به ره ره کانی (مراوغه).

مژین: مشت، میتن. عه ره بکاری بوویه بو (مص) ی.

مژاندن: میژاندنا تشستی شیرخۆر.

مژۆ: نیسک.

مژمژۆ: مژمژۆک.

مژمژۆک: میژمژۆک.

مسل: (مووسل - موصل) هندهک دبیژن (میسل، میصل).

شارهکی هه ره که قنه لشاریت کوردستانا عیراقی ناچی وی «تیگرا» یان «تیگلایه» لسه ره دهوری مسلمانانه تی بیی که فته دهستی غازی بیی مسلمانان پاشی همدانیان و عه قیلیان فرمان رهوایی لیکرینه و پاشی وان (عمادالدین زهنگی) ل ۵۲۱ هجری فرمان رهوایی لیکرینه لدهمی ویدا ئەف شاره بته مامی ئافا بوویه.

مس: (۱) (صفر)؛ (۲) بزنا همبس، بزنا موویت وی سوور.

مسوار: وهکی (صفر) ی جۆرهکی سه ماوه رانه ژ دو واژه بیان پینکها تیه: «مس + وار».

مسگهر: (صفار). ئەو کو کارئ مسی دکهت.

مساس: دارهکی درێژه لابیته یهکی بسه رقه دکهن ژ ناسنی یه بو پاک کرنا هنجاری ژ قور و گلپشان.

مسری: مرۆقی لاغهر و کیم گۆشته.

مسابر: مسابره.

مسابره: ناشقال، گلپش، که قنه تشت (زباله).

مست: تهژی ههر دو دهستی گری کری (خفته).

مست و دریش: کناپه ته ژ کاریت سهخت و نه ریک یان محال.

مسته کوله: یه که دهستی گری کری و قوچاندی.

مسمسۆک: مرۆقی نه رمۆنه رمۆ و بنقه بنقه.

مسک: ژ مشککی عه ره بکاری بوویه: «لسهر شهو روژی داناوه - نه لئ فیبسی لسه ناوه / لبه ره با جامی یاقووتی - به مشککی وشکی داداوه» "حاجی قادر".

مشپو: ئەشی، دبیت (بیجوز).

مششه خۆر: دو یقه دو یقک، دو قودو قک، پاشماکخۆر (طفیلی).

مشخانه: مشخانه.

مشخانه: مشخانه.

مشتاخه: جی هسک کرنا فیقی و راییخستنا وی.

مشتاخان: هه یقا مشتاخه دانانی (ایلول).

مشهختی: مرۆقی کوژ ولاتی خو کۆچ کری، مهاجر بوویی، مشهخت بوویی.

- ملشور:** رسوا سه رچه مياي، سه رشور.
- ملشوري:** رسوايي، سه رچه ميان.
- ملتورلي:** نه ستوزراف، نانكو ملپاريك وهكي تهيري تورلي.
- ملدرت:** گهردهن درتير.
- ملاشي:** شلكه سهه (يا فوخ).
- مله:** به ربه ره كانئ.
- ملهور:** كه له رهق، ملقه وي، سه ركيش، (اعراض كه).
- ملكن خو ملكن من دا:** گورانيه كي زور كه قنه ديترت: «ملكن خو ملكن مندا بيكفه بچينه گوقه ندي» "گوراني".
- من:** نه ز، جيناوه دبيته (ضميري مرفوع منفصل) هندهك جار «ن» ژي ديته فرهدان نه گهر گه شته هه رفه كي ساكن يان كه سه ره بيه كي سقك وهكي: «مدقيت» لجي «من دقيت»، «مدباغچه يا يار زين تي» لجي «من دباغچه يا يار زين تي»، «مژ ته مننه ته» لجي «من ژ ته مننه ته»، «مديت» لجي «من ديت».
- منيش:** منيج، منزي، نه ژي.
- منيح:** بنيره منيش.
- منيح:** منيج.
- منال:** زاروو.
- مندالي:** مندالانه.
- مندالانه:** منداله تي، منداليني، منداليتي (طفوله، طفوليه).
- مندالوك:** مندالوكه، بچوكي نه فام.
- مندالوكه:** بنيره مندالوك.
- مندالان:** پشدان، لاندك.
- منال:** مندال.
- مندالي:** بچووكي.
- مندالانه:** وهكي كاري بچووكان.
- منگ:** بزرافتي شه به كي بو مروفقي كپ و بيدهنگ بكار دهن، به لي لئاقيتستايدا به عنا مروفقي مه ست و بيدهنگ هاتيه، هه دو مه عنا نه ژي ك دوورن.
- منگه منگ:** منه من.
- منه من:** منجه منج.
- منجه منج:** نه و كو د دفني را تاخفيت.
- منش:** مه نيش، نيه تاباش، ره وش.
- مياو:** حكايه تا دهنگي پشيله يه.
- مياونو:** دگه هينيت «بزرافتي هه ورامي و شه به كي».

ن

- ن:** تیبیا بیست و چاری ژ تیپیت چه چه بی کوردی بحسابا
 ئەبجەدی دبیته ژماره ۵۰، تیپه کی ساز و بیدەنگە.
ناەموار: ناھەموار، فەشەکریت ناریک.
نائومی: بێ هیفی.
نانازاد: چەسپاو، سەرپەخۆ، ئەنازا، ئەزیرەک.
نەئەرزان: گران.
نائارام: بێ ئوقرە، نەرەحەت.
نائارامی: بێ ئوقرەیی.
نائاشنا: نەناس، ناپەلەد.
ناپینک: دارەکی ئستوانیە ژ تیرۆکی ئەستوورترە گشتکان پێ
 پان دکن دەمی نان کرنیدا. ل رهگهزدا نان پانکه.
ناپان: نەبان، ئەو بز و مەرەنە کو ناھیلن بە چه بی و ان شیرى ژ
 گوانی و ان بمیژی، بۆ ژنا سەرگرانی بێ لمیژی خو دکەت
 دبیژن نەبان.
ناپینا: کۆز.
ناپاک: بێباک، نەترس.
ناپەهۆز: نەریک و لیک، ناھەموار، ناھەموار (غیرمتناسق).
ناپرود: دووا بریای.
ناپەلەد: نەشارەزا.
ناپەکار: بێکار، فیل باز.
ناپاو: نەباو (غیرشائع).
ناپاک: پیس، پەست.
ناپاک دین: ژ دین وەرگەرپایی (ملحد).
ناپروختە: خاڤ، نەپاتی (غیر مەهذب، غیر مطبوخ).
ناپەتی: نەپەتی، های ژ خۆنە، بێهۆش.
ناپەتیاتی: نەپەتیاتی، بێهۆشی.
- ناپەسند:** نەقەنج (غیر مستحسن).
ناپەیدا: نەپەیدا، بز، بەرزە.
ناپایدار: بیدۆم، بێ ئەساس.
ناپەروا: بێ ترس، بێباک، بێ پەرۆا.
ناتۆرە: تەمبەل، سست و خاڤ، بێکارە، بێ تۆرە.
ناٹف: نارتف، ئەو بادۆکەکتانە یە کو دکەنە ناڤ برینی.
ناتوان: ناتەوان، بێ هیز.
ناتەوان: ئەو کەسە کو شیایی نەبیت (غیرقادر).
ناٹاف: بیدەلیقە، بیدەرڤ.
ناتەواو: ناتەمام (ک، ع).
ناتەمام: نەدرست (ناقص) (ک، ع).
ناتۆر: زێرەشان، چاودێر. عەرەبکاری بوویە بۆ (ناطور، جمع:
 نواطیر).
ناتراشیایی: نەریک و بێک (غیرمتناسق).
ناچار: بێ رێ، بێ عیلاج.
ناچاری: بێ رێیی، بێ عیلاجی.
ناچیز: هیج، بێ بەها (لاشیء).
ناچیزی: هیچی، چۆنەیی.
ناچاشتی: ناچاشاندی، نەچەشاندی.
ناچاشاندی: ناچاشی.
ناچاشی: تۆرەنەدایی.
ناچاندی: نەچاندی.
ناچەسپاندی: نەچەسپاندی، پێقەنەنوساندی.
ناخودا: (۱) ژ دین وەرگەرپایی (ملحد): (۲) سەرۆکی
 کەشتیخانان.
ناخیرەدمەند: نەزان، بێ عەقل.

<p>نارپکی: په‌له‌شتی، ناکوکی، ناتفاقی.</p> <p>ناراست: بڼیږه نارپک.</p> <p>نارگیل: گووژئ هندی‌یه عه‌ره‌بکاری بوویه بو (نارجیل).</p> <p>نارنج: نارنگی، ره‌نگی نارنجی.</p> <p>ناره‌وا: بڼیږه نارپک.</p> <p>ناره‌وایی: نه‌درستی (حرامی).</p> <p>ناردن: هنارتن.</p> <p>نارستان: باغی هناران.</p> <p>نارک: هنارووک «بزاراقي ناکره و زبیارئ».</p> <p>ناز: (۱) ده‌لال، ده‌لالی، عیش‌سوه، کریشمه (فخر)؛ (۲) نیعمه‌ت.</p> <p>نازه‌نین: جوان و نازدار.</p> <p>نازک: زه‌ریف.</p> <p>نازکیش: ناز قبول‌کهر.</p> <p>نازکیشان: کیشانان نازان، نازه‌لگرتن.</p> <p>نازکی: جوانی، نه‌ندام نهرم و نول.</p> <p>نازدار: شیرین و به‌ناز (مدلل).</p> <p>نازیبا: کریت، به‌یته‌ش.</p> <p>نازاف: نه‌و شینکاتی‌یه کو زیده ناف دهن.</p> <p>نازکوله: نازکا خوشتقی.</p> <p>نازئ: ناقی ژانه، مقامه‌کی کوردیه.</p> <p>نازوک: نازک، تهنک.</p> <p>نازک به‌دهن: له‌ش نازک (ک، ع).</p> <p>نازناف: ناس ناف (لقب).</p> <p>نازکه‌نان: ناسکه‌نان.</p> <p>نازکه‌فس: نه‌و ژنه کو ناز و غه‌نج ژئ ناهیت خو بنازینیت.</p> <p>نازیبای: نازاندی.</p> <p>نازاندی: ده‌لال کری.</p> <p>نازار: نه‌زوک، نه‌زا، نازا (عقیم).</p> <p>ناسا: (معرف).</p> <p>ناسین: ناشنایی (معرفه، علم).</p> <p>ناسیار: ناس، ناشنا (معروف).</p> <p>ناس: ناشنا.</p> <p>ناسکرن: ناسین.</p> <p>ناسپاس: نه‌مه‌ک نه‌ناس، بیتوه‌فا، بی نه‌مه‌ک (ناکر الجمیل).</p> <p>ناسوور: کولکا قوتی، باوه‌سییر.</p>	<p>ناخیره تمه‌ند: ناخیره‌دمه‌ند.</p> <p>ناخون: نینوک، نه‌سلی وی (ناوخون) ئانکو بڼی وی لناف خوینه.</p> <p>ناخون بر: نینوک بر.</p> <p>ناخون برین: نینوک برین.</p> <p>ناخون تراش: نینوک بر.</p> <p>ناخون تراشین: نینوک تراشین.</p> <p>ناخوونه: ناخوینه.</p> <p>ناخوینه: زیده گوشته‌که ژلایی چافی دیار دبیت.</p> <p>ناخون گرتن: نینوک برین.</p> <p>ناخوش: نه‌خوش، نه‌ساخت.</p> <p>ناخوشی: نه‌خوشی، نه‌ساختی.</p> <p>ناخوشاواز: ده‌نگ نه‌خوش.</p> <p>ناخوازه‌لا: نه‌خاسمه (لاسیما).</p> <p>ناخه‌بهر: بی ناگا.</p> <p>ناخوره: عه‌ردئ شکه‌ستی کو ناف تیدا نه‌راوه‌ستیت هه‌ر بیجیته خواری.</p> <p>نادان: نه‌زان، جاهل.</p> <p>نادانی: نه‌زانی.</p> <p>نادرست: نه‌درست، نه‌ته‌مام (باطل).</p> <p>نادرستی: نه‌درستی، نه‌ته‌مامی.</p> <p>ناده: هه‌راش، تشتی به‌روه‌خت.</p> <p>نادهیی: هه‌راشی.</p> <p>نادیار: بز، به‌رزه.</p> <p>نادوک: ناودوک.</p> <p>نادار: نه‌دار (مفلس).</p> <p>نار: هنار</p> <p>ناری: په‌سته‌یه‌که ده‌می بووک فه‌گواستنیدا دبیتن. بابلیا پله‌کا (کاهنا) هه‌بو دگوتنی (نارو) شولا وان گوتنا سترانیت خوشو دل‌گه‌ش بو. دبیت ئف (ناری) ژ (نارو) بی بابلیا هاتبیت.</p> <p>نارنیک: نارینکی.</p> <p>نارینکی: ناری، مقامی کو بو بووکن دبیتن.</p> <p>ناری عه‌لی: ره‌حما ته زور.</p> <p>ناری: نازناقئ شاعره‌کیه زور نیشتیمان په‌روه‌ره.</p> <p>نارپک: په‌له‌شت، ناکوک، که‌چ، خوار، نه‌ته‌مام.</p>
---	--

ناساز: نەساخ (علیل)؛ ۲) (مخالف).
ناسزا: نەههتزا، نەمناسب، نەساز.
ناسک: نازک.
ناسکەنان: نازکەنان.
ناسازگار: بنهێره ناپێک.
ناسزاوار: نەلایق (حقیر).
ناساخته: چینهکری، ئاقا نەکری (غیر مصنوع).
ناشایست: نەشایسته، کریت.
ناشایسته: ناپهسند، بەد، زشت، کریتی.
ناشتا: ناشته «واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه»، هەناشته ژێ هاتییه.
ناشته: برسی، برسی کوژ سپێدێقه هیچ نەخاری، لەخرین.
ناشتایی: ئەو زاده کو سپێدی دڤۆن.
ناشکیب: ناشکیبا، بێ سەبر، بێن تەنگ.
ناشکیبا: بنهێره ناشکیب.
ناشناخته: ناشناس.
ناشناس: ناشناخت، غەریب، نەنیاس.
ناشناخت: بنهێره ناشناس.
ناشنه‌وا: ئەو کەسه کو گوهر نەده‌ته چ پەند و شیرەتان، کەر.
ناشته‌شکاندن: لەخرینی شکاندن.
ناشته‌شکین: لەخرینی شکین (مفطر).
ناشته‌کرن: خوارنا سپێدین.
ناشاد: خەمگین، بێ کەیف.
ناشادی: خەمباری (کآبه).
ناشناسی: کۆچەرکی (بداوه).
ناف: ۱) ناڤ، ناو (اسم)؛ ۲) تێدا، نافک، کاکل.
نافه: ناف، ناوک، نافک (سره).
نافه‌مسک: کیسه‌یه‌ مسکین.
نافه‌رمان: سەرکێش.
نافه‌رمانی: سەرکێشی (تەرد).
ناڤ: نافه، ناو.
نافه: (السره)، کرمانجی ژۆری دبیژن «نافک» بەلج نافه کوردیتیره. بفارسیژی هم دبیژن «نافه» و شه‌به‌ک ژێ دبیژن نافه و ته‌غه‌ر کرمانجی ژیری دبیژن «ناوک». هەر وه‌سا ماده‌که‌ ل پیستی مامزۆ ئه‌هوان دگرن و مشک یان مسکێ ژ وئ چێدکه‌ن.
نافه‌رجام: بێ مه‌فا، بێ فایده، بێسوود، بێ نه‌تیجه، بێ‌تالی.

نافه‌رجامی: بێ نه‌تیجه‌یی، بێسوودی، به‌دعاقیبه‌تی، نازیبا، نه‌ناج.
نافنجی: ناوه‌ندی.
نافک: کاکلک.
نافخۆش: خۆشناڤ، ناڤ ب باشی ده‌رکه‌فتی (حسن الطیت).
نافنجیکەر: نافه‌رێکه‌ر (وسیط).
نافه‌رک: نافه‌ر، دیواره‌کی کو بده‌نه مابه‌ینا دو جێ یان.
نافه‌ر: نافه‌رک (حاجز).
نافه‌ری: ناوبراو (مذکور).
نافه‌رۆک: نیشه‌کا جۆکی.
نافه‌گه‌ری: به‌زێ کو ناڤ گه‌ریت ریشیکان دا.
نافه‌هر: دێلێز.
نافه‌هست: به‌رده‌ست، بن ده‌ست (بین الایدی).
نافدل: ل ناڤ دلی (فی القلب).
نافکه‌ل: نافکه‌ل و گون، نافه‌ران، شه‌رمه‌گه.
نافه‌ران: بنهێره نافه‌گه‌ل.
نافه‌رین: نافخۆش (جمیل الاسم).
نافه‌دار: ناسیای، بناڤ و بانگ، مه‌شه‌هور.
نافه‌دیر: عومر درێژ، جاوید، نهمر (مخلد).
نافه‌دیری: عومر درێژی، نهمری.
نافه‌دۆک: دارمه‌شک.
نافی: نه‌قییت: «مه‌ داخواز بسکین پرتۆفه - مه‌ بسکین تا به‌لاڤ نافی!» «مه‌ لا یونس».
نافدۆ: نافدۆک.
نافشک: جزیره، نافی گونده‌کی کوردانه ل کوردستانا عێراقی - ده‌ۆک.
نافه‌رۆک: ناوه‌رۆک.
ناوه‌رۆک: جه‌رگه، هه‌ره‌ت (وسط، متن، محتویات).
ناک: پاشکۆیه‌که مه‌عنا ره‌وشتی (وصفیه) دده‌ت، وه‌کی: سه‌همناک، بیمناک، ترسناک، خه‌مناک.
ناکلۆکار: ناشرین، کریت.
ناکۆکی: ئالۆزی، شیل و بیل، نه‌خۆشی، بێ تفاق.
ناکۆک: ئالۆز، شیلی.
ناکەس: به‌د (وضیع). «حاجی قسادر» فه‌رموویه: «فه‌رقی ناکەس له‌گه‌ل سه‌گان ناکەم - ها به‌کس بخوونه‌وه ناکەس».

ناساز: نەساخ (علیل)؛ ۲) (مخالف).
ناسزا: نەههتزا، نەمناسب، نەساز.
ناسک: نازک.
ناسکەنان: نازکەنان.
ناسازگار: بنهێره ناپێک.
ناسزاوار: نەلایق (حقیر).
ناساخته: چینهکری، ئاقا نەکری (غیر مصنوع).
ناشایست: نەشایسته، کریت.
ناشایسته: ناپهسند، بەد، زشت، کریتی.
ناشتا: ناشته «واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه»، هەناشته ژێ هاتییه.
ناشته: برسی، برسی کوژ سپێدێقه هیچ نەخاری، لەخرین.
ناشتایی: ئەو زاده کو سپێدی دڤۆن.
ناشکیب: ناشکیبا، بێ سەبر، بێن تەنگ.
ناشکیبا: بنهێره ناشکیب.
ناشناخته: ناشناس.
ناشناس: ناشناخت، غەریب، نەنیاس.
ناشناخت: بنهێره ناشناس.
ناشنه‌وا: ئەو کەسه کو گوهر نەده‌ته چ پەند و شیرەتان، کەر.
ناشته‌شکاندن: لەخرینی شکاندن.
ناشته‌شکین: لەخرینی شکین (مفطر).
ناشته‌کرن: خوارنا سپێدین.
ناشاد: خەمگین، بێ کەیف.
ناشادی: خەمباری (کآبه).
ناشناسی: کۆچەرکی (بداوه).
ناف: ۱) ناڤ، ناو (اسم)؛ ۲) تێدا، نافک، کاکل.
نافه: ناف، ناوک، نافک (سره).
نافه‌مسک: کیسه‌یه‌ مسکین.
نافه‌رمان: سەرکێش.
نافه‌رمانی: سەرکێشی (تەرد).
ناڤ: نافه، ناو.
نافه: (السره)، کرمانجی ژۆری دبیژن «نافک» بەلج نافه کوردیتیره. بفارسیژی هم دبیژن «نافه» و شه‌به‌ک ژێ دبیژن نافه و ته‌غه‌ر کرمانجی ژیری دبیژن «ناوک». هەر وه‌سا ماده‌که‌ ل پیستی مامزۆ ئه‌هوان دگرن و مشک یان مسکێ ژ وئ چێدکه‌ن.
نافه‌رجام: بێ مه‌فا، بێ فایده، بێسوود، بێ نه‌تیجه، بێ‌تالی.

ناکەس بەچە: بپیژی (مجهول الاصل).

ناکام: نامراد، ئەو کەسە کو بمراد و مەقسودا خۆنەگەشتی.

ناکامی: بپی مرادی.

ناگ: ناگە.

ناگە: بپیوخت (غفلتاً).

ناگاہی: ناگەھی، بپیوختی.

ناگەھی: بپیترە ناگاہی.

ناگوزەران: بەلەنگاز.

ناگوار: تەحل، نەخۆش.

ناگەوار: مرگینیا نەخۆش.

نال: ژ نەعلی کوردکاری بوویە (ع،ک).

نالە: نالین، گریان ب ژان و ئییش.

نالین: بپیترە نالە.

نالین: بپیترە نالە.

نال و بزمار: کوردی مە دبیتژن: «ئەز کە تیسە مابەینا نال و

بزماری»، ئەف رستە جوۆتە وشەییە بو مرۆقئ سەرگەردان و

گرفتار بکار تیت نانکوۆ موتەحەبیرم بەهەر لایەکی بچم یان

هەر پتییەکی بگرم هەر بزبانئ من تەمام دبی. تەشبیهەکە

هۆسا دگەهینیت: ئەگەر بلایئ نالیقە بچم هەر چەکوچان

دخۆم و ئەگەر بلایئ بزمار بچم هەر چەکوچان دخۆم و ئەگەر

لەگەل هەر دوانژی بم هەر چەکوچان دخۆم. واژەبئ (نال،

بزمار) هەر دو ژ عەرەبی بپی کوردکاری بوینە، جارژی دبیتژن:

«کە تیسە مابەینا سوۆ و بزمارئ». بەهەر حال ئەف تەشبیهە

تەشبیهەکی خەفییە، مراد پئ ستمەمکەرن نانکوۆ ئەگەر

لگەل ئی ستمەمکەری بم هەر دو قو مەطرەقان دخۆم. گورز و

گوپالان دخۆم. ئەگەر لگەل هەر دو وابم هەر تەپەسەر کریه،

ئەگەر لگەل هەر دو لایان نەبم هەر پشستا من و دارئ

ستمەمکارانە. بدریژیا میژووی حالئ کوردا ئەقە بوویە

نەویرین دەردئ دلئ خوۆ دەربیرن، مەگەر بقان جورە

تەشبیهان.

نالاندن: نالەنال کرن، نالەنال کرن.

نالەنال: نالاندن لپی نالاندن.

نالەنیل: نالاندنا دەم درپژ.

نال و هۆز: نالینا ب هەقراپی.

نالین و کالین: نالاندن و ئاخ کرن.

نالەنال: بوۆ دەنگئ عەور و با و ئاف و باران و گەلەک تشتیت

دی بکار تیت: «نالەنالا روویاریه»، «نالەنالا عەورانە».

نالەکرن: ئییش دیار کرن.

نالەبار: سەرکیش، نە موافق، مخالف، بپی (نظام).

نالەباری: سەرکیشی، بپی تفاقئ، بپی (نظامی)، (مخالفە).

نامەرد: ترسنۆک، بپی غیبرەت، قەلسەمپی. (جبان، بخیل).

نامەدار: ناقدار (مشهور).

نامراد: ناکام (ک،ع)، بپی مراز.

نامووس: عەرز (شهامە) «وشەییەکی سەریانیە کوردکاری و

عەرەبکاری بوویە». بەلئ کورد ب واتەکا دی بکار دینن.

نامووسدار: شەریف.

ناموهر: مەشهور، بناث و دەنگ (کریم).

نامەئاوهر: ئیئەری نامە، پۆست.

نامە: چامکە (رسالە).

نامەبەر: چامکەبەر (حامل الرسالە).

نامەردی: بپی غیبرەتی.

نامەردانە: بپی غیبرەتانە (خسە).

نامرۆژ: ناجوامپی.

نامەنویس: نقیشتانئ نامەیان (عرضحالچی).

نامەدان: چانتکا نامەیان.

نامۆ: بیگانە، خەوارە، غەوارە، ناث.

نامیلکە: کراس، نامەییەکی بچووک.

نان: بکوردی و فارسی و سلاقیئت کەرخیزیا هەر ئەف ناھییە،

بەرهەبی (خبیز)ە. بوۆ ناگاداری بەد نینە ئەم ناقیئت نانی

بەرچاٹ بکەین: **نانئ تەنگ** (نانئ تیرئ)، **نانئ چیچی**

(تۆتکئ بچووکا)، **نانئ سیلی**، **نانئ تەنووری**، **نانئ**

دوندا (نانئ رونی لسهەر سیلی نقیشتکی لیددەن)، **نانئ**

ناسکەنان (هەقیبرئ رونە دکەنە سەرستی)، **نانئ بەرووی**

(نانئ بەلووطی)، **نانئ گەمئ**، **نانئ گارسی**، **نانئ**

گەمەشامی، **نانئ جەھی**، **نانئ برنجی**، **نانئ فەتیر**، **نانە**

روونک (نانئ گەنم ل تەندووری دەرتین و لگەل

نقیشتکی)، **نانئ ساجی**، **نانئ مادە** (هەقیبرئ فەتیر د

تەندووری قەدەدەن)، **نانئ قەلی**، **نانئ ریتک**، **نانئ**

کەسمە، **نانئ جەدرەقە**، **نانئ سەرپەلک**، **نانئ خروە**.

مەتەلوۆک و پەند لسهەر نانی: «نانئ گەنم و ئاڤا سار ناگەنە

یەک»، «نان ئەگەر کەر بو درست نابیتەقە»، «نان و دۆبیت

مە قینک ناگەقن»، «نانئ بچاٹ شوپی مرنە»، «نانئ

میتران بئ مننەتە»، «نانئ مرۆقی بەلا سەری مرۆقیه»،

- «نانخوئی سفره درین»، «وهکی نانی سیلی یه، نه بهره نه پشت»، «نانی بی خوئی و تریت سوور!»، «نانی نهکهر، نینه ل چ دهرا»، «نانی میرا بقهره».
- نان و خوئی:** بریتیه ژ بهخت لبال یهک و دو بون و نه مهکشناسی بی.
- نان پاتن:** نان کرن.
- نان پیژان:** نان پاتن.
- نان پیژ:** نانهوا (خباز).
- نانهوا:** نان پیژ.
- نان خاز:** (۱) دهروزهکهر؛ (۲) (معیل، عائله).
- نانخوئ:** خولام.
- نان حلال:** وهفادار.
- نان حهرام:** بیوهفا، بی نه مهک.
- نانفروش:** نهو کهسه کونانی دفروشیت.
- نانکوز:** قهلس (بخیل).
- نانو:** بهتالو <وشه یهکی نه هریمه نی>.
- نانوزک:** نانوتل.
- نانوتل:** کارکه ری بهلاش کار دکهت ته نی نانی دخوت.
- نانگرانی:** گرانبه دهخل و دانی (غلاء).
- نان بده:** بهخشنده، ناندهر (کریم).
- نانی:** نانکو نه نانی یان نه ینا: «چ وارنه مان مهل دانی - چ کانی نه مان ناث ژئی نانی» "ناسی و حسه نیکو".
- نانی بترسی:** نانی هشک و بته نی و بیخارن: «نانی بترسی بوزکی برسی - گهر ژئی بپرسی تو هار و دینی» "نالبه ند".
- نانو:** ته مهبل، خوئی نه کهر.
- ناو:** ناث.
- ناوک:** ناثک، کاکلک.
- ناومید:** ناومید، بی هیقی.
- ناومیدی:** ناومیدی.
- ناویژه:** له که دار، عهیدار (مغشوش).
- ناوروک:** کاکلک، نافک (وسط، مغزی، محتویات، محتوی).
- ناوروک:** ناوه روک (محتوی).
- ناوروک:** ناوروک (متن).
- ناورته:** (حشد مع صخب) وشه یه کی یه زدانیه.
- ناویژیکه:** ناویژیوان (وسیط).
- ناوچاو:** مابه ینا ههر دو چاقان، مران پی نه نی یه.
- ناوهناوه:** قانقان.
- ناوس:** ناوسک.
- ناوسک:** شکه فتا دهستکاری (کهف اصطناعی).
- ناوکه گندور:** ناوکه گوندور.
- ناوکه گوندور:** توفی گوندوری.
- ناوهند:** نیقهک (وسط).
- ناوهنجی:** نانکو ناوهنجی، ناوهندیکهر (وسیط).
- ناونچی:** بنیره ناوهنجی.
- ناویران:** نهویران: «ناویرم بییم و ناویرم بییم - خوخی دینی ناویرم بییم» "گورانی".
- ناویهند:** مهیدان، گوره پان (ساحه).
- ناواناو:** حکایه تا دهنگی کتکیه، میاومیاو.
- ناوبری:** ناوبری (مذکور).
- ناوبراو:** ناوبری، (ناوبری سفکتره).
- ناوازه:** بی شعورو بی فام.
- ناوبرن:** ناوبردن.
- ناوبردن:** ناقتینان (ذکر).
- ناونجیکهر:** ناویژیکهر.
- ناوی بهکار:** نهو ناهیه کو بی کاره کی دکهت. (اسم الفاعل).
- ناوران:** ناقگل، ناقی گونده کی کوردایه لکوردستانا عیراقی، موسل، شیخان. رهگهز کوردیه نوی+واران یان ناوه ران.
- ناوسهر:** بانئ سهری، بانئ چپای عهردی راست ژ بانئ چپای.
- ناودتیر:** ناودار.
- ناودتیری:** ناوداری، جاویدی، نه سری.
- ناوکه:** راسته و فز، به ره هم (حاصل).
- ناوهروک:** ناواخن (فهرست).
- ناوتیدان:** شیرگیر کرن.
- ناهید:** نهف واژه یه د کوردی و عهره بیدا هاتیه خه لهت کرن چونکه نه سلئی وی «نه ناهید» ه ژ نه ناهیتایی نافیستیه ه هاتیه و بهو جوړه یه: نه ناهید: پاک، پرعیفهت، تقوا، بی تالایش، بی عهیب، بی له که: به لی ناهیده: به عنا ناپاک، پهست، په لید، پیس، بی عفهت، عهره ب ناهیدی بؤ کچان و گه شتی بکار تینن، ناهید بؤ ئستیره بی زوره ی د کوردیدا تیت.
- ناههموار:** نه ریک.
- ناهنجار:** قیک نه که تی، نامونته زهم.

- ناهوميډ:** بڼې هېڅې، نائوميډ راستره.
- نای:** نهی، له قهن، قه مېش.
- نای بیژ:** نهی چی، بلوول بیژ، بلوول ژهن.
- نای ساز:** بلول ساز.
- نایاب:** بژاره، بژارده، وپژه، کیم، نادر (مختار).
- نایابی:** تشتی هه لېژرتی، وپژه بی، نادری (ندرت).
- نه:** بغه تخا نوونتی تیتته خاندن به لئ «ه» ناهیتته سهر زمانی «نه» بچه ند مه بهستان هاتیه: ۱- داخلی سه رنات و ئاکاران دبیت و مه بهستا نه فی حکمی ددهت: «نه کهن، نه بهن، نه که، نه به، نه خون، نه بیژن، نه نیره، نه نپیره، نه هه لگره، نه کیشه؛ ۲- دبیته نیشانا مع کرنا ناقتی نه گهر «نه» ببیتته پاشگرئی کرداری فعلی لزاراقتی هه ورامیدا وهکی: فامه نه مانه (جات)، زهینه ب نه مانه (جات)، په روین مه رده نه (ماتت). به لئ بؤ ناقتی نیژینهی نه ث «نه» یه لدوو کرداری ناهیتت، وهکی: عه لی نه مان (جاء)، حه سن نه مان (جاء)، محه مه د نه مان (جاء)، ته مو مه رده ن (مات).
- نه به ز:** نه ترس، نه رهف، کیم به ژین، غار نه کهر.
- نه به ره ژ:** نارېک.
- نه بان:** نابان.
- نه بینا:** نابینا، کور.
- نه باور:** ببیاور (ملحد).
- نه باوری:** ببیاوری (الحاد).
- نه باش:** نه قه نچ، مه نیش به د، خراب.
- نه برن:** هیلان.
- نه به رشک:** نه و که سه کو که س چ هزاران د کاره کی بؤ وی ناکه ت کو نه و کاره ژ وی چیبیت یان پتفه ببیت یان وی کر بیت یان بکه ت.
- نه بؤک:** «بزاراقتی به رچیای مه قلووی» نابیت، دبېژن: «نه بؤک، ده بؤک».
- نه پاتی:** نه پیژای، نان نه کردی.
- نه په تی:** بپه ژوش، به رزه، نه دیار، دزگه.
- نه په تیاتی:** بپه ژوشی، به رزه بی، نه دیاری، دزگه بی.
- نه په سه ند:** نه په سند، نه په سن، نه باش، خراب.
- نه په سند:** بپتیره نه په سه ن.
- نه په سن:** بپتیره نه په سه ند.
- نه پوخته:** نه گه شتی، نه که لی، نه باش، نه کامل، خاڅ.
- نه پاراستی:** نه پارېژتی (غیر محفوظ).
- نه په یدا:** نه نه شکر، نه دیار، به رزه.
- نه ته وی:** (۱) دوژمن، نه یار؛ (۲) قهومی.
- نه ته وه:** قهوم.
- نه ته وایه تی:** قهومیه ت.
- نه توان:** نه ته وان، نه شیان، بڼې هپت.
- نه ته وان:** بپتیره نه توان.
- نه ته ووی:** قهومیه ت، قهوم، دوژمن، نه یار.
- نه تره ک:** زریوک (من حلی النساء): «گوهار و نه تره کو تبتن - هه زار رهنگن بته خلیتن» "به کر به گئی نه رزی".
- نه ترس:** نه ترسان.
- نه ترسان:** نه ترسیان، نه ترسین، بڼې هه راس.
- نه ترسیان:** بپتیره نه ترسان.
- نه ترسین:** بپتیره نه ترسان.
- نه ترساندن:** نه هه راساندن.
- نه تره:** ودرار (معنویه، عریده).
- نه تران:** ته مه بل، نه گهر، به تالو، کولانی، دارگران، بپه ره ریز.
- نه تاشاندی:** توره نه دای، گهر تی نه بوی.
- نه چه خ:** ته ورزین.
- نه جتی:** نه په سند، نه مه عقول و نه مه قبول.
- نه جوان:** نه لایق، کریت.
- نه خت:** قه لهن، شیریا بی، شیروا بی (مهر).
- نه خته ک:** کیمه ک، پیچه ک.
- نه خته نه خته:** کیم کیمه، پیچ پیچه (اندک اندک).
- نه خش:** نیگار.
- نه خشین:** رهنگین نیگاری، نیگارین.
- نه خشه:** ناوه ند، ده لیل، پیلان (مخطط، تخطیط).
- نه خشه کیشان:** پلان درست کرن، نیگار کرن.
- نه خشاندن:** نیگار کرن.
- نه خشیای:** نیگارگری (مزخرف): «ئاخفتنا مه زنان نه خشا لبه ری یه» "په ند".
- نه خوش:** نه ساخ، نه ساز، بیتام، به د.
- نه خوشی:** نه ساخی، نه سازی، به دی.
- نه خوشخانه:** بیمارستان.
- نه خالی:** مافور، مافیر، مه حفور. نه ف وشه یه ژ دو واژه بیان پتکهاتیه: «نه خ + نالی».

نەزگە: گووزەندی، گوێز هندی.
نەریان: ناغی باپیڕی رۆستەمییه.
نەرگس: نەرکس، نیگژ، جورە گولەکە (نرگس) عەرەب کاریه.
نەرکس: بیتییه نەرگس.
نەرمال: نەرم و نازک، مقامەکی کوردییه.
نەرمسۆ: (١) ناغی زەلامانە؛ (٢) نەرم و نازک (حلیم)؛ (٣) ملیان.
نەرگژ: بیتییه نەرگس.
نەرەوا: نارەوا.
نەراوەستایی: نەحەجمی (غیر هادی، لوج).
نەرەست: خوار (غیر مستقیم).
نەردەوان: نیردەوان، خودانی راستیی (سلم).
نەریت: رژیم (نظام).
نەریتە: زارزارک (تقلید).
نەریتە کۆرکۆزانە: (یان **نەریتە کۆرکۆزانە**): (تقلید اعمی).
نەرمەلۆت: نەرمەباز.
نەرمە باران: نە باران.
نەرم و نۆل: نازک و (لطیف).
نەرپک: نەدرست، نەتفاق، نەبەرەوز، نەهەموار.
نەرپز: بی ریز (منحرف).
نەرمە خوناڤ: بارانی نەرم.
نەرپکی: نەتفاقی، نەهەمواری.
نەزدیک: نیزیکی.
نەزدیکی: نیزیکی <زاراڤی کرمنشاھ> رەنگە ژ فارسیڤه هاتبیت.
نەزان: نادان، جاهل.
نەزانین: نادانی، جاهلی.
نەزۆک: خرش (عقیم).
نەزۆکی: مندال نەبون، نەزایین، خرسی (عقم).
نەژد: چرچ.
نەژیقانۆ: من زیندەگیم نەکریه.
نەستەر: ژ نەستەرەنێ هاتییه کورت کرن.
نەستەرەن: گولەکە بین خۆش و برەنگی سۆر یان سپی ژ گولە سۆری بچوکتەر، هەر تایهکی وی چەند گولان ددەت، داری وی ئاستیری داره، هەم دبیژنی: نەستەرەن، نەستەرەن، نەستەرەن.

نەخوازەلا: خاسمه، نەخاسمه (لاسیما).
نەخاندن: نەخواندن، بیسەوادی.
نەخواندن: بنیپه نەخاندن.
نەخاندی: نەخواندی.
نەخواندی: بیسەوادی.
نەخۆر: کەسیکو دل ناچیتە خاری یان دل ناھیلیت تشتی بخۆت.
نەخاری: ئەو کەسە کو هیژ تشتەک نەخاری.
نەخواری: نەخاری.
نەخرین: (١) لەخرین، ناشتە (لەخرین کوردیتەر و مەنادارتره)؛ (٢) ئەول مندالی کو بو ژنی تیت، ئەول نەخری.
نەخپان: نەخپوان.
نەخپوان: موافق نەبون، ریک نەکەفتن.
نەخەس: زپخەس.
نەدران: گوژی، قوربان (ع،ک).
نەدیتۆک: نەدی بدی ئەو کەسە کو تشت نەدیتی تازه پدەست کەفتی یان بسەرەلبووی، نەدید بدید.
نەدرانی: قوربانی (اضحیه).
نەدیڕه: ژ «بەندیڕه» ی هاتییه تراش و دەستکاری و ئال و گوژی کرن <ئاگرەکە کە لەسەریت بلند هەلەکن بو نیشانا سەری رەمەزانی؛ بەندیڕهژی مەعنا سنجەقە، هەر دو مەعنا ژتیک نیزیکن.
نەرم: تشتی نەزفر، ئاسان، حولی نازک (ناعم، حلیم).
نەرمی: نەزفری، ئاسانی، نازکی، تەری (نعمه، حلم).
نەرمیچانک: گەلەک نەرم.
نەرم و نازک: جوتە واژەبەکە بو هەر تشتەکی گەلەک ئاسان و حولی و ب تەری بیت (لین و لطیف).
نەرم دل: دل نازک، برەحم.
نەرمک: نەرمکی گۆشتی، تشتی نەرمۆک.
نەرمکرن: نەرم کردن.
نەرم کردن: ئاسان کرن، رازی کرن، ئارام کرن، نەرمژاندن، تەرکرن.
نەرمژاندن: بریتییه ژ قوتانەکی زۆر.
نەرمگۆ: نەرم زمان. نەرم+گۆ= نەرم بیژ.
نەرمه: نەرمه گۆشت (ارض سەهل).
نەر: (١) نیر، (نەر و ئایییری: نیر و می) لئاقیستایدا «نەر» هاتییه (زوجین).

نه‌ستيله: ماندی بوون، نه‌زان، ئه‌و كه‌سه كو لكار و كو‌شيني‌دا خه‌سته و بيزار نا‌بیت، خه‌سته‌گی نا‌په‌زیر. ره‌نگه نه‌ستيله ژ «نه‌ستوه» ی فارسبشه هاتیبیت (شه‌م، نبیل).
نه‌ستور: نه‌سطور، نا‌قئ پی‌شه‌وايه‌کی رۆ‌حانیه لئایینی فه‌له‌یان د وختی خو‌دا (اسقی قسطنطنیه) بوو و لسالا ۴۴۰ مریه.
نه‌ستوری: نه‌سطوری، په‌یره‌ویت نه‌سطور، هه‌واداریت ریبازگه‌یی وی.
نه‌سک: هه‌ر پشکه‌ک ژ بیست و یه‌ک پشکیت کتیبسا ئاقیستای كو لجی فه‌سلی یان بابی تیب و نا‌قد برین و هه‌ر پشکه‌ک ژی نا‌قه‌کی تاییه‌ت هه‌یه.
نه‌ستهرین: نه‌سرین.
نه‌ساخت: نه‌خۆش.
نه‌ساختی: نه‌خۆشی.
نه‌ساز: نه‌موافق، نه (متفق)، مویو.
نه‌سا: د کوردیدا بوویه نزه. د ئاقیستایدا «نه‌سا» هاتیه واته (وضیع، دنه‌) و په‌ستی دگه‌هینیت و نزه‌یی كو ژ نسای چیبووی هه‌ر عه‌ینی مه‌عنا ده‌هینیت. واژه‌یی نزه‌ی لئاف کوپ و (عشائر السبعه) ی دا زۆر به‌ره‌واجه.
نه‌سک: نیسک (عدس).
نه‌سپاس: بی‌توه‌فا.
نه‌سپاسی: بی‌توه‌فایی، بی‌نان و خوئی.
نه‌ستیل: زیان (خساره).
نه‌سته‌ق: فه‌رزانه‌یی، که‌فن، به‌رکه‌تی (قول ما‌ثور).
نه‌سوژ: نه‌سوژ.
نه‌سوژ: تشتیکو نیته سو‌تنی.
نه‌شایه‌د: نه‌هه‌ژی، نه‌مکن.
نه‌شناس: نه‌ناس.
نه‌شوناسایی: نه‌ناسی (بداوه).
نه‌شوناسی: نه‌شوناسایی، نایناسی.
نه‌شنه‌وا: سه‌رکیش، که‌پ.
نه‌شنه‌فتن: گو لی نه‌بون، که‌ری، سه‌رکیشی، نه‌بیستان.
نه‌شاره: ئاری داری، هویره داری ژ مشارکرنی په‌یدا دبیت (عه‌ره‌بکاری بوویه).
نه‌شیان: نه‌توانین.
نه‌شمیله: قه‌نج و خنجیلانه، نا‌قئ ژئانه.

نه‌شته‌ر: نه‌شته‌ر، تشتی تیر. (مشرط).
نه‌شته‌رگه‌ر: پزشکی که‌لیشانا له‌شی (جراح).
نه‌شته‌رگه‌ری: کاری نه‌شته‌ری (جراحی).
نه‌شۆر: ئه‌و ژنه كو ژحه‌یزان وه‌ستای، ژ ده‌ستانج راوه‌ستای. به‌ عه‌ره‌بی دبیتژی (یائسه).
نه‌فش: نه‌فشۆ، واژه‌یه‌کی بادینانیه.
نه‌فشۆ: نفش، نفشو، زوریه‌ت، قنیت، زفر، به‌لجی لئاقیستایدا نه‌فشۆ‌بته‌نی هاتیه و مه‌عنا که‌س و کاران و پسامان هاتیه‌یه ته‌رجومه‌ کرن، خیشاوه‌ندان. ل ئارامیدا نپشا = توخم.
نه‌فرین: نفرین، دو‌عایی به‌د، دو‌عایی بشه‌ره، نه‌فرین. ژ نفرین مه‌عنا دیارتر و کوردیتره.
نه‌فهل: گیایه‌کی به‌اره‌ لمیرگان په‌یدا دبیت، به‌لگیت وی خرن و کولیکیت وی مؤرن و سپینه و بینه‌کی خوش لی تیت.
نه‌فره‌زه: حاله‌ته‌کی (عصبانیه) ته‌غه‌ر بۆ هنده‌ک ژئان نیزیکی رۆژیت بینتیژی یه‌ په‌یدا دبیت.
نه‌فیر: بوق، نالین (ئه‌وژی عه‌ره‌بکاری بوویه).
نه‌فید: موژده.
نه‌فی: (۱) نه‌وی، عه‌ردی نزم؛ (۲) بچووکن بچووکیت مرو‌قی حه‌فید، نه‌ دووره‌ کو نه‌فی ژ نه‌قه‌یه ئاقیستایی هاتیبیت کو مه‌عنا مزگینی یه‌ دده‌ت.
نه‌فی چرک: مندالیت نه‌قیان.
نه‌قیاتی: نزمی.
نه‌قیان: خوش نه‌خاستن.
نه‌قیانی: نه‌قیان.
نه‌قی: کوپ یان کچا ژئا مرو‌قی ژ می‌ره‌کی دی.
نه‌قل: (یان **نو‌قل**) ئه‌و تو‌فک و چه‌ره‌زی کو شه‌را‌بخۆر د ده‌می شه‌را‌بخۆری یه‌ دخۆن، مه‌زه.
نه‌قیژ: نه‌قیزه.
نه‌قیزه: زخت، زختان‌دن.
نه‌قیژ لیدان: زخت لیدان.
نه‌ک: بۆچی نه؟ مه‌عنا ئستفهاما ئنکاری دده‌ت: «ئاخر نه‌ک ئیمه‌ یچ داخ نه‌دلینمی - سو‌چیای ناگر چۆن تو کلینمی» "مه‌وله‌وی".
نه‌کو: نه‌ک (رما، لعل).
نه‌کام: یه‌ نه‌تیجه، بی‌م‌راد، فاشل، نه‌گه‌شتی، ناکام.

نه‌ستيله: ماندی بوون، نه‌زان، ئه‌و كه‌سه كو لكار و كو‌شيني‌دا خه‌سته و بيزار نا‌بیت، خه‌سته‌گی نا‌په‌زیر. ره‌نگه نه‌ستيله ژ «نه‌ستوه» ی فارسبشه هاتیبیت (شه‌م، نبیل).
نه‌ستور: نه‌سطور، نا‌قئ پی‌شه‌وايه‌کی رۆ‌حانیه لئایینی فه‌له‌یان د وختی خو‌دا (اسقی قسطنطنیه) بوو و لسالا ۴۴۰ مریه.
نه‌ستوری: نه‌سطوری، په‌یره‌ویت نه‌سطور، هه‌واداریت ریبازگه‌یی وی.
نه‌سک: هه‌ر پشکه‌ک ژ بیست و یه‌ک پشکیت کتیبسا ئاقیستای كو لجی فه‌سلی یان بابی تیب و نا‌قد برین و هه‌ر پشکه‌ک ژی نا‌قه‌کی تاییه‌ت هه‌یه.
نه‌ستهرین: نه‌سرین.
نه‌ساخت: نه‌خۆش.
نه‌ساختی: نه‌خۆشی.
نه‌ساز: نه‌موافق، نه (متفق)، مویو.
نه‌سا: د کوردیدا بوویه نزه. د ئاقیستایدا «نه‌سا» هاتیه واته (وضیع، دنه‌) و په‌ستی دگه‌هینیت و نزه‌یی كو ژ نسای چیبووی هه‌ر عه‌ینی مه‌عنا ده‌هینیت. واژه‌یی نزه‌ی لئاف کوپ و (عشائر السبعه) ی دا زۆر به‌ره‌واجه.
نه‌سک: نیسک (عدس).
نه‌سپاس: بی‌توه‌فا.
نه‌سپاسی: بی‌توه‌فایی، بی‌نان و خوئی.
نه‌ستیل: زیان (خساره).
نه‌سته‌ق: فه‌رزانه‌یی، که‌فن، به‌رکه‌تی (قول ما‌ثور).
نه‌سوژ: نه‌سوژ.
نه‌سوژ: تشتیکو نیته سو‌تنی.
نه‌شایه‌د: نه‌هه‌ژی، نه‌مکن.
نه‌شناس: نه‌ناس.
نه‌شوناسایی: نه‌ناسی (بداوه).
نه‌شوناسی: نه‌شوناسایی، نایناسی.
نه‌شنه‌وا: سه‌رکیش، که‌پ.
نه‌شنه‌فتن: گو لی نه‌بون، که‌ری، سه‌رکیشی، نه‌بیستان.
نه‌شاره: ئاری داری، هویره داری ژ مشارکرنی په‌یدا دبیت (عه‌ره‌بکاری بوویه).
نه‌شیان: نه‌توانین.
نه‌شمیله: قه‌نج و خنجیلانه، نا‌قئ ژئانه.

نه‌کەر: بێکاره، شۆل نه‌کەر. دبیتن: «که‌ره‌وۆ خۆره‌وۆ، نه‌که‌رۆ دلکه‌سه‌رۆ».

نه‌گین: قاز، قاش (فص الخاتم). "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «چه‌رخ هه‌راو چه‌رخ دن تاوه ئه‌رد به‌رد - ده‌س ئه‌و ده‌س نه‌گین تا خاته‌ماوه‌رد».

نه‌گنی: نه‌که‌فی، فێعه‌که‌ی بێ مه‌سه‌ده‌ره لزارا‌فی شه‌به‌که‌ی و هه‌ورامی‌دا هه‌یه: «ده‌خیل زوته‌رک‌پیش پات ئه‌و دخاوه - نه‌گنی نه‌ی تو‌رپی دام وه‌هه‌ر دو پاوه» مه‌وله‌وی.

نه‌مر: جاوید، هه‌میشه (مخلد).

نه‌مری: جاویدی، هه‌میشه‌یی.

نه‌مپیر: ئه‌و که‌سه که‌و توانایی (اتصال) ی جنسی لجه‌م نینه (عنبن).

نه‌مپیری: بێتیره نه‌مپیر.

نه‌مان: قه‌بریان.

نه‌مرۆف: نه‌ئینسان، فاسد.

نه‌مرۆفی: نه‌ئینسانی.

نه‌مدار: غدار (مرطوب).

نه‌مه‌د: تاتی، تاتی.

نه‌مه‌دپۆش: که‌په‌ن له‌به‌ر.

نه‌مه‌دسان: کو‌تپنج، ته‌حتیک چیکه‌ر.

نه‌مه‌دمال: نه‌مه‌دساو.

نه‌مه‌دساو: ئه‌و که‌سه که‌و ته‌حتیکان قه‌دپیت.

نه‌مه‌دی: ئه‌و تشتی‌کو وه‌کی تاتیکی بیت.

نه‌مه‌ک: خوی، به‌لێ ته‌خه‌ر نه‌مه‌ک به‌عنا وه‌فا تیت. «واژه‌یه‌کی شه‌به‌کی و هه‌ورامی و فارسیه».

نه‌مه‌ک هه‌رام: بێوه‌فا.

نه‌مه‌ک هه‌لال: خودان وه‌فا.

نه‌مه‌ک خۆر: ئه‌و که‌سه که‌و بناز و نیه‌مه‌ت په‌روه‌رده بووی.

نه‌مه‌کناس: نه‌مه‌کشناس، وه‌فادار، ب وه‌فا.

نه‌مه‌کشناس: بێتیره نه‌مه‌کناس.

نه‌موونه: نمونه، تشته‌ک یان که‌سه‌کی هه‌لبژارتی دنا‌ف کومه‌له‌کی (نموزج) (عه‌ره‌بکاری بوویه).

نه‌مه‌ر: (رقم) بریتیبه‌ ژ په‌لێ بلند و په‌ستیا مرۆفی.

نه‌مام: شتل.

نه‌مان: (١) ئا‌فا‌هی؛ (٢) نابودبو، ژنا‌ف چوون (فناء).

نه‌نگ: فه‌یت، له‌که، عار (عیب).

نه‌نگسار: (مسخ، خسف).

نه‌نه: دای، دایین، دایک.

نه‌و: نوو، نوئی، نوی (جدید)، بۆ حکایه‌تا ده‌نگی پشیله‌ی ژێ بکار تیت. ئه‌ف واژه‌یه به‌چه‌ند ده‌مکاتان هاتیه و هه‌می ژێ هه‌ر کوردینه و فه‌سیح و تو‌ره‌فانان هه‌میژێ بکارئینایه‌نه.

"جزیری" فه‌رموویه: «وئ سپی‌ده ژ بو‌رجی قه‌وس ئه‌برۆ نومان‌دن ماهی نه‌و - خوه‌ش ژ قه‌وسی ئه‌بروان قی‌را کشان‌دن ماهی نه‌و».

نه‌وا: ده‌نگ، سه‌دا. "جزیری" فه‌رموویه: «نه‌وا یا مطرب و چه‌نگی - فیغان ئاقیته خه‌رچه‌نگی».

نه‌وی: (١) عه‌ردی نزم؛ (٢) نه‌وه، نه‌فی.

نه‌وه: کو‌ر و کجیت ئه‌ولادی مرۆفی.

نه‌وازش: (١) نازان‌دن؛ (٢) هه‌فی، ئاره‌زوو (امل).

نه‌وسن: ئه‌و که‌سه که‌و هه‌ر ئاره‌زوو و دارێ خوارنی یه، بێ نه‌فس ژێ هاتیه.

نه‌وتی‌رۆک: ترسنۆک، ترسوک.

نه‌وتیران: ترسان، ترسیان.

نه‌وه‌ش: نه‌خۆش، ته‌مه‌ل «واژه‌یه‌کی هه‌ورامیه».

نه‌وزاد: مندالی تازه هاتیه دونیای.

نه‌واپێژ: ده‌نگی‌ژ، مقامی‌ژ.

نه‌واساز: به‌زمگێ‌ر.

نه‌واکه‌ر: مقامی‌ژ.

نه‌وق: خالی‌گه.

نه‌وجه‌وان: گه‌نجی تازه گه‌شتی، لاو.

نه‌ویه‌هار: تازه به‌هار، نه‌ویه‌هار. فه‌ره‌ه‌نگۆکا ئه‌حمه‌دی خان.

نه‌ووهار: قه‌ژین و نو‌قه‌بوونا به‌هاری لساخه‌ری به‌هاری دا کو لدووماهیا به‌هاری باران به‌ساریت و گیایی چرمسی و هه‌شکفه‌بووی گه‌ش و شین که‌ته‌فه. «مه‌وله‌وی» فه‌رموویه: «ئه‌ر سه‌د کشته‌که‌م ئاخه‌ری کارشه‌ن - هه‌فته‌که‌ی ئاخه‌ری نه‌وه‌هار رشه‌ن».

نه‌وشی: نه‌بیتیت «واژه‌یه‌کی هه‌ورامیه». «هه‌زار» ل ته‌رجمه‌یی «مه‌م و زین» فه‌رموویه: «شانازی به‌که‌م له‌کن ئه‌و و ئه‌م - که‌س نه‌وشی شتی که‌مه ژنی مه‌م».

نه‌ورۆز: رۆژا تازه، رۆژا نوو، رۆژانه و رۆزی سه‌ری سالیه ل‌نک کوردان و فارسان، رۆژا یه‌کی فه‌روه‌ردینی یه‌که‌و ده‌بسته‌ به‌رامبه‌ری ٢١ ی ئاداری عه‌ره‌بی، هه‌شتی ئاداری شه‌رقی

نہلہ: دہشتہ کہ کو دکھ قیبتہ ماہہ بنا دو چپایان کوڑیک
نیزیک بن، ہم دبیزن «نہیل»، وہکی نہیلا گہقہ پڑی و
گہلہککی دی ژی، سریانیہ.

نہی: (۱) دہزی. واژہیہکی شہبہکیہ و ہورامیہ. "مہولہوی"
فہرمویہ: «یہکی وہمیایہی گہنج کہیہوہ - چون مینچ
وہتای فہرتووتی نہیہوہ؛ (۲) نای، نہی بی؛ (۳) لہقہن،
قامیش؛ (۴) رم. "مہولہوی" فہرمویہ: «کام سہر، شام
تہمای تاج کہی ت نہکہرد - صبحدم و تاج سہر نہی ت
نہکہرد؟».

نہی رہنگ: وشہیہکی ہم کوردیبہ و ہم فارسیہ ہلئی
لثاقیستایدا «نہی نرہہاتیہ» و ہمہنا ریژ و رہشاندن
ہاتیہ. مہبہستی وی (شہرحا وی) ئی واقعی مہعنا
توانایہ کوڑ سپیہریقہ تیتہ ہلرژان، نرہگہ ژ واژہیہ
دہروونی بسوڑت. نہیرہنگی چہند مہعناہکی ہہیہ و
ہندہک مہبہستان ددہتہ بہرخو: (۱) ہر ورد و زکری کو
توانایہا روحی و مہعنہوی بدہتہ عاشقان ناقی وی نہی
رہنگہ و جہنبہیہ تہلقینی یی ہہیہ. چہند جوریت
نہیرہنگی دکتیب و نقیژ و دو عایت زہردہشتیان ہہیہ،
(تصوف) ی ئیسلامی ژی پرہ ژ وان نرہادیت توانایی
دہنہ رووحی؛ (۲) (اصطلاح) کہ د تہقدیس و تہبہرک
بتشتیت مادی، وہکی: ناقی، شیری، خوارنی، میوہی،
شہکری و غہیری وان ژی بواستا پقہخوندنی بو بونہساخان
شفای دہن. نہساح دہمی وان تہبہرک بوویان دخوت
دبیزن پاک و نوشگیانہ (انشاء اللہ). ٹہف واژہیہ
عہرہکاری بوویہ بو (نیرنج) و جہمع بوویہ بو (نیرنجات).
ہلئی پشتی ئیسلامی ناف و (لفظ) و مہعنا لی ہاتنہ
گورین و تہعرب کرن ہمہنا (مکر، حیلہ، جاذبیہ، شعوذہ،
طلسم، جادو، ہیولا). مہعنا وی یا روحی و نسللی و
لغہوی ہاتنہ ہاقیتن، بداخہوا فارسان ژی مہعنا نسللی
مراند!

نہیرہنگستان: نہیرہنگستان، ناقہ بوکتیبا دو عایان و
نہورادان.

نہیچی: نہی چیکہر.
نہی چیکہر: نہو کہسہنہ کو نہی درست دکہت، لہقہن درست
دکہت بوبلولی.

نہینک: ناوینہ. قودیک، خودیک، خودیت، خودیت دروست و
راستترہ.

جہژنہکی قہومیہ لک کوردان و ہمی ئیرانیان و دہمان
کات دا جہژنہکی نایینیہ نک زہردہشتیان. نہوروز دو
جہژن، نہوروزی گشتی (عامہ) و نہوروزی تاییہتی
(خاصہ). ہر یہک ژ وان جہژنان (گشتی و تاییہت) شہش
رؤژن. لرؤژا سیزدی دو مایہا ہر دو جہژنان تیت و رؤژا
سیزدی ژی ہر جہژنہ و ناقی وی جہژنا سیزدہبدہرہ.

نہوال: نہہال، دؤل.

نہویژوک: ترسنوک.

نہوشی: نہبیزتی.

نہوت: نہفت، بترؤل.

نہوت: ژمارہیہ (۹۰).

نہوانی: نوانی، نوٹہ کرنا خانی و بہران، ناقہی کرن.

نہد: (۱) نو (۹، تسعہ؛ ۲) نوہ، نہو، ئیستا.

نہہاری: شینیکہر.

نہہات: سالہا بیباران و بیحاصل (سلبی).

نہہاتی: لہر، لاواز.

نہہیلان: نہہیشتان.

نہہش: نہہوش.

نہہوش: بیتہوش، نہہش.

نہہیک: نؤک.

نہہیک: ئیک ژ نہہان.

نہہال: دؤل، گہلی، شتل تا (فرع): «کہسہ دہست دہت ژ
دہوران - نہہالک قی گولستان» "جزیری".

نہہالی: نہخالی.

نہہانی: نوانی.

نہہہموار: ناہہموار.

نہہان: قہشارتی.

نہہنگ: (۱) گیاندارہ کہ لثاق دہریہی دہژیت. (۲) بورجہکی
ٹاسمانیہ.

نہہیران: نہہارین.

نہہارین: عہکسا ہیرانہیہ.

نہہژ مہ و نہہژ وان: یاری یہ کہ نہہ بچووک تبلیت خو
ہرہک تبالا د بہرؤی بچووکپراہن، دبیزن: «نہہژ مہ و
نہہژ وان» نانکو (اجنہ) پاشی دئی فیتیہکی راہیلن وی
بچووکی راکنہ ہوا و ہسا عہقیدہ دکہن کو نہہ نہجنہ
لگہل وان دہستہباری دگرت.

نیشان: بقی مہ عنایہ عہرہ بکاری بوویہ، جہ مع کرینہ سہر نیاشین (علامہ). ب نارمیژی ہر نیشان.

نیشانی: ہدیہ کہ کوئول جار میڑ بؤ دہ زگرا خو فریدکھت، ہندک دبیتزی «دہ زگر».

نیشاپور: باڑیہ کی مہ زنہ لہریمی خوراسانی. رہگہ زا قی واژنی نیہ + شاپو، نان شاپورا نوی نان ڈی باڑیہ شاپوری.

نیشتہر: بنیہرہ نشتہر.

نیشتہ جی: خوچن.

نیشتہ جی کرن: دامہ زرانندن لچی بہ کی.

نیشہ جی: خوچنی.

نیشان دان: فیڑ کرن (تعلیم، تعریف، ارشاد).

نیشاق: نہیشتن، دادن، دانان.

نیشتی: دانای، سہنگین، گران، نہیشتی، شکوہ مند.

نیشیای: دانای، بریز، ریزدار، شکوہ مند (حلیم، متزن).

نیشتیمان: ولات.

نیشتیمانی: ولاتی (وطنی).

نیشتیمان دؤست: نیشتیمان پەرورہ (محب الوطن).

نیشتیمان پەرورہ: ولات پارتیز، ولات خودانکەر، ئەفینداری، وده تہنی.

نیف: نیو، نیف (نصف).

نیفون: مال دؤخین (تکہ).

نیفی: ہہ فیشکی بدؤ قسم (منافسہ).

نیفکاری: (منافسہ).

نیفرؤ: نیفا روژنی.

نیفرؤزہ: فراقین، نیوہرؤزہ.

نیفشک: کہرہ، بریتیه ژ مروقی نہرم و ملیان، بارہر.

نیفا شہقی: نیوہشہو.

نیفہ شہف: نیفا شہقی.

نیفہ توٹ: بازارہ کی دہخل چاندنی بہ بہہ فیشکی (مزارعہ).

نیفہ نان: ناننی گہز برشتی، نیم برژ.

نیفہ نیفہ: بین بین.

نیفہ چل: نیفہرؤ.

نیفہرؤ: ناتہ مام.

نیفہ میڑ: میڑ مندال.

نیفہرژن: نیفژن، کچا نیزیکی بلوغنی بوی.

نیفژن: بنیہرہ نیفہرژن.

نہی: لہقن، قامیش، بلول، شہ پیوور.

نہ یزار: قامیشہ زار، قامیشہ لان، عہردی گہلک پرلہقن.

نہ یار: دوژمن، نہ + یار.

نہ یاری: دوژمنی.

نی: نو، نوئی (جدید).

نیس: نووی، نووقہ پرکری، ئەو عہرد کو تازہ کوٹلای و قہ نہ پر کری.

نیخ: دہنگ و قارہ قار.

نیخہ نیخ: دہنگ لپی دہنگ.

نیخین: دہنگی دوژم دریتز (مستمر).

نیخ و ہور: نیخ نیخا ب ہہقراپی.

نیخچک: جوڑہ برزکہ کن وہ کی بزمارؤکی، بفارسی دبیتزی: «میخچہ» و رہنگہ ژی ہر ژ فارسی یی کوردکاری بوویت و مہ عناکوژ ژ بوویت.

نیر: (۱) عہرہ بکاری بوویہ) ئەو دارہ کو جو تیار دادنیتہ سہر ملی ہر دو گاییت جو تی یان دہواری جو تی؛ (۲) بریتیه ژ دہستہ ہلات و (سیطرہ) کرنا سہر ملہ تان ژ لایین کہ لہ گایانقہ.

نیرہ: شہقلہ.

نیرؤ: ہیز، نافقہ کہ ژ نافقیت خودی.

نیرؤی: قہویاتی، نسبہ تہ بؤ ہیزداریپی.

نیروہی: عہ شیرہ تہ کی کوردیہ ل نامیدی (لکوردستانا عیراقی). بؤرہ مروٹ و عہوام دبیتز «نیروہی».

نیرؤ: جوڑہ تیخہ کی گہوہرہ دارہ شیر و خہ نجران ژنی درست دکہن، ہندک دبیتز: نیڑ.

نیزہ: (۱) سونگی، نیڑہ، نہیزہ؛ (۲) نالین، نووزہ، نالینا زہعیف.

نیزہ دار: خودان سونگی.

نیزین: نیزینا دریتزدہم، نووزین.

نیزہ نیڑ: نیزہ لدو نیزہی، نووزہ نووز.

نیز و ہور: نیزینا بجملہ، نووز و ہور.

نیس: بزنا سہرچاٹ سوڑہ.

نیسان: ہہ یفا نیسانی.

نیش: ہر تشتہ کی نووک تیڑ و زراف، درتیشکا جانہوہریت ژہرین وہ کی: ستینگنی، میشتی، زہردہوالہ و دوپشکی (ابر الہوام السامہ).

نیکیال: که سې کوژ دهورئ گهنجی یې بوری و بویه قهرته مېر، نه ف واژه بیه ژ دو واژه یان پیکهاتیه: «نی + کال: تازه بوویه»، کاله مېر، مېرخاس، نه ستیله.

نیکوکار: باش، قهنج، قهنجکار.

نیکل: مه عده نه کی سپیه و هکی زیقی ل درجا گهرمایي ۱۴۵۲
حل د بیت.

نیگه: ته ماشا (حفظ).

نیگهدار: پاسه شان (حافظه)، جزیری فه رموویه: «حق نیگهدارئ ته بت پادشه ها سه روقه دان - بکناری مه فه قیران بکه جاره ک نیگه هی».

نیمو: ناقه که ژ ناقیت خودئ هه و هکی لثاقیتساید تیتنه دیتن. ناقی نه و فیکتی یې دیاره و هاتیه عه ره بکاری کرن.

نیم: نیف، نیم.

نیمچه: توره (وسط، نصف).

نیمبرژ: نه و نانه کو گه ز برشتی بوی.

نیمه نمک: کیم خوئ.

نیم بسمل: نیم بسمل، نه و حه یوانه کو سه رئ وئ بدرستی نه هاتبسته برین به لئ هیژ خورانا قیت و لاقه فرئ دکه ت (حرکه المذبح): «بداما محبه تی به ندیم خه دنگا فرقه تی دا نو هت - ب شو بهی مورغئ نیم بسمل دهه ف و هرتیم د خوونید!» «جزیری».

نینه: په پیدای نایت، هنده ک دیتن «نیه»، هه دو ژ بکار تین. بریتیه ژ مرو فئ ده ف زوها کو هه ناسپاسه و دیتنیت: «نینه، نینه، نینه».

نینه و بینه: بریتیه ژ که سه کئ کو تشت نه بیت و زوردار ژ هه بریتیت: «بینه»، هندی بیتنیت من نینه و نه و زوردار هه بیتنیت بینه. له و بویه و هکی (ضرب المثل): «نینه و بینه!» و هکی مه سه لا «نیره، بدوشه» ی.

نین: ناقی باژیری نینوا (نینوا) بناقی وی هاتیه ناقن.

نینای: ناقی مقامه کی کورد بیه.

نیو: نیف، نیم.

نیوه چل: ناته مام.

نیوشک: که ره (زیده).

نیوان: (بین).

نیوه رژ: نیفرؤ.

نیوه رژه: فراقین.

نیوه نیوه: نیشه چل (بین بین).

نیا: ته ماشا. نیا ژ نیگای هاتیه کورت کرن.

نیاکه: ته ماشا که، ناگاه که، چاقدیر که، (حافظه) که.

نیاکردن: ته ماشا کردن، (هه ر سئ واژه به رمه قلبی بکار دهن).

نیاز: ناره زوو، حاجه ت، پیوستی (قصد).

نیازی: ناره زوویی، حاجه تی.

نیاک: «بزاراقئ بهر مه قلبی» ناهیت.

نیه: نینه.

نی: بزاراقئ کرمانجئ ژوری مه عنا حالی مباشر دگه هینیت، و هکی: «نی نه ف نه ز چوم»، «نی نه ف نه هاتمه خواندن»، «نی نه ف نه ز دنقیسم». بهرام بهری (وا) د کرمانجیا ژیری یه، و هکی: «من وا نه روم»، «من وا دیم»، «من وا نه خوم»، «من وا دنوسم» یان «من وا نه نوسم».

نیچیر: دیتننه چونا راقئ، نیچیر و دیتننه نه و حه یوانه ی گرتی ژ نیچیر (صید).

نیچیر کرن: راو کرن، راث کرن (اصطیاد).

نیچیروان: نیچیرقان، نیچیره وان (صیاد).

نیچیرقان: بنیره نیچیروان.

نیچیره فان: بنیره نیچیروان.

نیچیره وان: شکار کهر (صیاد): «ته یری نیچیرئ نکلی وی خواره» "په ند".

نیر: تشتی نیرینه ژ هه گیانداره کی (ذکر). «نیر» گه له ک مه عنا و مه به ستان فه دگرت: بهرام بهری جانده رئ میتوله، زی، قایم، گه شتی بلند، خورت، پرپادار و گیا، نیره زه لام، نیرنیره. «نیرک کاری پیر بوویه»، «نیرکا خودایه»، «که نگرئ نیربووی نیدی ناهیتته خوارن»، «هنده بهار پیر بو ده خل هه می نیر بوینه»، «پیشازان بوقونیرک دان»، «براستی کورد مله ته کی نیرن»، «دهنگئ فی کوری نیر بوویه»، «کچه ره هه می نیرنیره نه»، «ژنا ته موی نیره نه»، «نه ز نازم بو جانگوزان نیره کچان ناده ته شو؟!».

نیری: میتی بزنی (تیس).

نیره یی: نیرویی، عه شیره ته کی کوردانه گه له ک میتراکن.

نیرؤ: هیز، توانا.

نیرهنگ: نه یرهنگ، جادوو. په رتو که کا درودیت نیش و ژانایه ل جه زه رده شتیا عه ره بکاری بوویه (نیرغ) کومه ل بوویه سه ر (نه یرنجات).

- نیران:** نۆزین، تهماشا کرن.
- نیرمه ندۆک:** ئەو مرۆڤه کو نامرازی ژنان و میران پینقه هاتیبیت. کوردیتر و مهعنا دیارتره ژ میرمه ندۆکی.
- نیر و می:** ههره و رهگهزیت دژ بهک دناڤ گیانه وههرا (انشی و ذکر، خنشی).
- نیرامی:** ئەوه دو تشستان لپک تهرکیب بکهی کو ئیک بچیهته ناڤ ئیدی یی خالی.
- نیرامی کرن:** به ترمه کرن، پیک کرن.
- نیرج بدۆشه:** بریتیه ژ کهسهکی کو تشتهکی یان کارهکی یان ههر خزمهتهکی یۆ ئیکی بیتریت و ئەو ههر تینه گه هیت، ههر وههکی ئیک بیتریت: «ئەف حه یوانه نیره» ئیکیدی بیتریتی: «بدۆشه!» ههرهسا ئەو بیتریت نیره ئیدی بیتریت بدۆشه...
- نیرک:** ئەو شاتایه کو لیشهکا گیای یان دهخلی یان پیشازی یان کاری یی دهرده کفیت.
- نیرز:** نهوعه تیخهکی گه وههرداره.
- نیرگز:** نیرکس، نیرگس، عه ره بکاری بویه (نرجس).
- نیرکس:** بنیره نیرگز.
- نیرگس:** بنیره نیرکس.
- نیرگزی:** برهنگی نیرگز.
- نیرگزه:** ئەو نیرگزه کو گولیت وی مهزنن و دبسته تۆپ و بینه داره، نیرگزا هیزا، چیتترین رهنگی نیرگزانه، بینهک زۆر خوش ژمی تیت، گولید وی مهزن و سپینه.
- نیرگزهک:** نیرگزهکی بی بینه و گولیت وی کچکه نه و رهنگ تاویل به، تهغه ر لدهشت و به یاران شین دبیت.
- نیزه:** سونگی، رما کورت.
- نیزه رهن:** سونگی وهشین.
- نیزه دار:** خودان سونگی.
- نیزیک:** نه دور، نه درهنگ، خزم و کهس و کار.
- نیزیکی:** نه درهنگی.
- نیزیکبون:** بنکفه چۆن.
- نیزکه:** نیزکه.
- نیزکه:** جی یی نیزیک.
- نیز:** برس، «بزاراڤی بوتان»، دبیزن: «ئەف بچوکه ژ نیزا دگرت و نانقیت» ئانکو ژ برسا نانقیت.
- نیز:** ساختمان.
- نیزان:** ئافا کرن.
- نیزتن:** نیزاندن.
- نیزاندن:** بنا کرن، ئاقد کرن.
- نیزا:** ئافا کرن، ئاقد کرن.
- نیزکاری:** نوانی، ئافا کرن.
- نيسکه:** سه رهه لته کاندنا ماهین و هه سپان ده می غاریدا و جریب انیدا.
- نيسکه نيسک:** نيسکه لپي نيسکه ی.
- نیم:** نم (رطوبه).
- نو:** نهۆ، نوو (جدید).
- نوبی:** په یقینا خودی، مزگینی، ئەنگوشتی نوبی.
- نوبید:** مزگینی، نه فید، نه وید، نه فی.
- نوجهک:** نه جەخ.
- نوخه:** نوک.
- نوخه چی:** ئەوه کونه که سویرکی چیدکه ت.
- نوخه بریز:** نوک بریز.
- نوردی:** چهند نانهکی وه ریچای، نووراشتی.
- نوروی:** نویری، نوردی.
- نوراشتن:** وه ریچان.
- نوراشتی:** وه ریچای.
- نورالدین:** شیخ نورالدینی خه لاتنی بریفکانی عرفانی بهکی دهست بزار و بهرکه تی بوویه و شاعرهکی رهوان و شرینکار و بی هه متا و خوش رهفتار بوویه، وی هندهک قه سیده بیته عه ره بی ژمی هه نه به لی تهغه ر چه کامه (قصیده) بیته وی کوردینه. ئەف شیخه بی هه متایه لسا لا هجری ۱۱۹۷ - ۱۲۲۰ ب حه یات بوویه، دیوانهک جوان و کتیهک بناڤی بدور ژ ئاسارتت بهر مه غان بۆ مله تی کورد بجی مایه. بداخه وه دیوانا وی هه تا نهۆ چاپ نه بوویه. ههر وه رهنگ کتیهبا وی بدورژی کو بزمانی عه ره بیسه ئەو ژمی چاپ نه بوویه. ئەف شیخه مباره که هافچاخی مه ولانا خالدی شاره زۆری هه ورامی نه قشبه ندی سلیمانی بوویه. به لی مه ولانا خالد نه دیتیه. ئەف شیخه ته نی ب (تاثیرا) شیخ نۆده هی و مه لا عوسمانی جه لیلی موسلی چهند ره خنه بهک ل مه ولانا خالدی کرینه، به لی پاشی ته حقیق و ئیکۆلینه کی کیم یان گه لهک دیار بوو کو ئەو ره خنه یانه هه می نه لچی بوینه ههر وه کی لمیژووی دا هاتیه. به شهک ژ دیوانا وی هاتیه چاپ کرن.

نووزده: ژماره «۱۹» .

نووزده: نوژه .

نووزده: نوزین .

نووزین: نالینا نزم .

نووزدهنووز: نالهنا لالیچی یهک .

نووز و هوژ: نالینا زور .

نووزی: نیسک، نوژوو (عدس): «مامی نوژی پیساو دکوژی»
"مه ته لوک" .

نووزوو: نوژی .

نووزهن: تازه نووڤه کری .

نووزاد: زفر، نقش (اصل، نسب) .

نووقول: کون، کوپ، چهره زات .

نووقره: زیڤ .

نووقروسک: چورنم، سه ری خه وی (اغفاء) .

نووقروس: بنیره نووقروسک .

نووقول کرن: کون کرن .

نووقولاندن: سماندن .

نووقلاته: مزگیننی دان، خه لاتدان بو وی که سیکو مزگیننی یهک
دای. نووقلاته مه عنا (تفاؤل) هاتیه .

نووک و بهد: چاک و خراب، سه رلیه، رسوا، رهنکه ژ نیک و
به دی تراشیای بیت .

نووک: نکل، نکلی خه نجه ری، نکلی کیرکی، نکلی تهیران،
نکلی هه ترشته کی دیتیننی نووک .

نووکورتیه: (۱) ناسنه کی کویره که فکچکیت داری پی
دقه ورنیسن: (۲) بریتیه ژ گازند کرنی سه ری ئیکیدا .

نووکاب: ترچماق، نوکاف (ک، ع) .

نووکته: ناخفتنا فهرزانه بی (ع) .

نووکتهچی: فهرزانه بیژ، فهرزانه زان .

نووکته بین: فهرزانه دوز .

نووکته زان: نووکته چی (ظریف) .

نووکون: سه رنشیف، وه رگه ریای .

نووکون بهخت: بهد بهخت، بی ئیقبال، بی تالع .

نوماز: نقیژ، نماز، نمیژ. "جزیری" فهرموویه: «عقدی ئه حرامی
دهما دلهر خویابیت فرضه عین - سجده یهک به روان دویرها

ناگرت جیتهسه د نوماز» .

نوما: دیار، خویا، واضح .

نوما: نوما .

نوه: نهۆ، قی ده می (الان، حالاً) .

نوهتن: پیکان، لیدان، هنگافتن، کشاشتن. "جزیری" فهرموویه:
«خه دهنگا غه فله تی نوهتم» .

نوهت: لیدا، پیکا .

نویهر: جوانه گای یهک سال ته مام کریبت و پین د سالا دووین
نابیت، جوانه گای ده می جوت پیکرنا وی هاتبیت، دبیتنه
جوانی هه سپ و جوانی ماهین .

نویه ند: ئه و جوانه گایه یه کو تازه گریدابنه جوتی .

نویه: گهر و دوز، زیره فانی، چاقدیری، نواشانی (ع، ک) .

نویه دار: حارس، زیره فان، چاقدیر .

نویاننی: گهر گهرانی (مناویه) .

نویار: ئه و کچه تازه مه مک لیپه اتین .

نورسی: مه لا سه عیدنی نورسی (نورس) ناقتی گوندی وی یه .

لهقه با وی (بدیع الزمان) ه. ئەڤ مرۆڤی بناڤۆبانگ و
به رکه تی لگوندی «نورس» لهه ریم بدلیسی هاتیه
دونیا بی. هه ر لده ورانی گه نجیا خو پشکداری بو نازادی
خوازی بی کریه. ژ گه وره مرۆڤیت هه لکه تی و به رکه تی
حسابه، به لکی ژ هه ره مرۆڤیت گه وره گه وره جیهانا
وهختی خو یه، خاسمه لرۆهه لاتنی مرۆڤه کی بیته مه تابه و
دیتن لگه ل (جمال الدین ئه سه دئابادی) کریه. نورسی
له سه رنجامی به لاقکرنا بییر و باوریت خو گه له ک هه وادار و
میرد و پهیره ل ترکیه، ئیران، پاکستان، هند، ئورویا دا
ههینه، هه ره رهنگ ژ بو ئامانجا خو بسه دان په رتووک و
نامیلکه و خاسمه کتیبیا وی (النور) بزمانی ترکی
پیکنینه یه و گه له ک جار ژی ترکان ئه و کیشایه دادگه هی
داوی بخنه داقتی. وی گه له ک رهنج ژ دهستی کاریده ستیت
ترکان دیتینه و پروپاگندیت بدرۆ بو هه لته راشینه و ل قالب
داینه، جار دگوتن جودایی خازی کوردانه، جار دگوتن داوا
په یغه مبه راتی بی دکه ت، جار دگوتن میشکی وی خراب
بوویه، جار دگوتن نوکه ری روسیه. بشان چیفان نوکانه ژ
ولاتی دوور (تبعید) کرن. مه لا سه عید هه ر لده می گه نجیا
خو ناقتی خو دانابوو (سه عیدی کوردی)، نه ره حه ت دبوو
ئه گه ر که سه کی گوتیا وی «مه لا». هه تا مری جلیکیت
روحانیان نه کره به رخو. پهیره ویت وی دگوتنی (بدیع
الزمان). وی بهیره ره کانیا شه فقه ی ژ به ر هندی دکر دزانی
مه قسه دا ترکا جلیکیت قه ومی یه تا کوردا لئاڤ به ن.

نوورسى لىسالا ۱۹۶۰ مىلادى لىتەمەنى ۷۷ سالىدا كۆچى دووماھى كر. نارامگەيى وى لىبازىپى ئوورفەيە.

نۆرە: گەر و دۆر: «نۆرەى مەنە، نۆيا مەنە».

نۆرپن: نىپران، تەماشاشا كر.

نۆرەنۆر: ھەوار و گازى (صخب).

نۆرپن: گازەگازا درىژدەم.

نۆزە: ژمارە ۱۹.

نۆز: ناز.

نۆزە: نووزە، نويزە، نالین، نالاندن، (نووزە درستتەرە).

نۆزەنۆز: نووزە لىدو نووزەى.

نۆز: (۱) نەوعە كرپىيەكى پانە و گەلەك دەست و چەنگ ھەنە: «نۆزە بسۆزە» "پەند"؛ (۲) تىت برىتى ژ مرۆقى خویس و مالپەرست.

نۆزەن: تازە درستكرى، تازە ھاتىيە ژەنپن (كوردتر و درستتەرە) <نوو + ژەن>.

نۆش: (۱) ھنگشپن (شەد، عسل)، ھەر تشتەكى شرىن؛ (۲) تریاک؛ (۳) نۆشگىيان، ئاڧا ھەياتى؛ (۴) ژيان، نەمرى؛ (۵) نەھ؛ (۶) بنۆشە.

نۆشا: خۆشاڧ، شەرىبە تا مېوېزە زەر.

نۆشاپە: شەرىبەتا شرىن، عارەق، خۆشاڧى گوارا، دۆشاو. نۆش ھەر دەمىكو لگەل واژەبىدى ھاتنە لىكدان مەعنا (اسم فاعلى) ددەت و مەبەستى نۆشندەى (شارب) ددەت، وەكى: بادەنۆش، مەى نۆش، نۆشانۆش، بادنۆش، شەراب نۆش.

نۆشا: شارب، نۆشانۆش ئانكو ئى قەخۆر، بنۆشە.

نۆشاب: نۆشاو <نۆش + ئاو>.

نۆشپن: قەخارن. "جزبرى" فەرموويە: «مەى نەنۆشى شىبىخى سەنعانى غەلەط - ئەو نەچۆ ئاڧ ئەرمىستانى غەلەط».

نۆشدارى: ئەسلى وى «نۆشداروو» وە، ژ دو واژەيان پىكھاتىيە: <نۆش + داروو> ئانكو دەرمانى شەفابەخش.

نۆشونۆش: ئەڧ گۆتنە لىوانا مەىخواران بكارىتتە كو دەمى قەخارنا مەى دىپىژنە يەك و دو: «نۆش نۆش، نۆشا نۆش»: «مەستانە مەستان نۆشەنۆش - قەرقەف د جامان ھاتە جوش» "جزبرى".

نۆش ئازەر: ئاڧى پەرستشگاھى دووومە ژ پەرستشگاھىت ئاگرى ھەفتانە.

نۆشپن: قەخارن.

نۆشگىيان: خوشيا گىيانى، نۆشى گىيانت (ھنىعاً).

نۆشكەر: قەخۆر (شارب).

نۆشاڧ: دۆشاڧ، ئاڧا ھەياتى، گڧارا.

نۆشدار: (۱) دەرمانى شەفادار، تریاک، عەرەق؛ (۲) (سىدلى).

نۆشەروان: ئەسلى وى «ئەنۆشەروان» و عەرەبكارى بوويە بۆ (انوشىروان)، پەرورەدگار ئىنسانان، ئاڧدېر، جاويد، عادل؛ ئاڧى شاھەكى عادلە كو محەمەد (ص) لىسەردەمى وى ھاتىيە دونىايى.

نۆشانۆش: لە كىيانت خۆش بىت، گڧارا بىت.

نۆشك: نۆشك.

نۆشك: سەقەت، لەنگەر.

نۆشكان: نۆشكان، جەمعا نۆشكە، سەقەت و لەنگەر.

نۆك: نكل، دمك (حمص).

نۆكە: نەز.

نۆكەر: خولامى، چاكرى.

نۆكەراتى: نۆكەرى.

نۆكەرىياتى: نۆكەراتى.

نۆك درون: درونا نۆكان.

نۆك فروش: (حمصانى): «نۆكا لېەرى دای» "پەند".

نۆكەند: قەنات.

نۆچ: ھەچە.

نۆچە: دەنگەكە ئەو كەس دىپىژىت كو لدەوارى بخوپىت بۆ برىڧەچۆنى.

نۆچەنۆچ: ھەچەھەج.

نۆچ و ھۆز: ھەچەھەچە ب كومەل.

نۆدە: واژەيە دىبىتە پاشكو بۆ ھندەك ئاڧ و (صفت و مصدران) و دكەتە (اسم فاعل) يان (اسم مفعول استمرارى) يان بۆ (مبالغەتى)، وەكى: «پەرگەندە، پەرگەندە، كوشندە، شەرمندە، وەندە، مەندە، پەرنە، بەرەندە، خوندە، فەرخوندە، فېرنە، زىندە، گەندە، سازندە، واماندە، پەسندە».

نۆپ: ھىسترا نىر، قىر، قىراندن.

نۆپن: قىرپىنا (استمرارى).

نۆپەنى: قىرەقىر.

نهدار: دلیر، جامیر، بدهمار (شهم).	نره و هۆر: قیرهی ب کومهل.
نشتهر: بنیره نهشتهر.	نرکه: هۆلین.
نشکی: نشکافی.	نرکه نرک: هۆله هۆل.
نشتاښ: دووئاښ، دووئاښ (مبازل المیاه).	نرک و هۆر: هۆلین ب کومهل.
نسخۆر: (۱) نهو کایه کو دفراښ دا لبه ده وارنغه دمینیته؛ (۲) کاویژ.	نرکین: هۆلینا (استمراری).
نشین: پاشگره که مه بهستا دهوامیا لگی دگه هینیت، وهکی: سهحرانشین، زۆزان نشین، رهشمال نشین، چادر نشین، روستان نشین، کوردنشین، عهره ب نشین.	نرناش: نرنا بییش.
نفته نغت: حکایه تا دهنگی لوفلوفای که سیه کوتای گرتی (انین).	نرنا بییش: عفريت، غول، (واژه یه کی نه هریمه نیه).
نفسی: بالبه قی، خه زنه (خام ابیض ناعم).	نزا: دوعا، دوعای خیر.
نفرین: دوعا، چ دوعا بخیری یان بشه ری (کراهیه). نه ف وشه یه ژ بنه رتدا ژ په هله وی هاتیه: «نفرینه کی ژ یه زدان، دکم تو بیژنه نامین - شیخ و مه لایته کوردان، به له نگاز و گه دا بن» "جه گهر خون".	نزه: په ست، (دنی)، رهنه گه نزه ژ «نسا» یی ئاقیستیه هاتبسته هه ل تراشین کو به عنا (نحس، ضیغ، دنی) شروفه کرینه.
نفس: زور بییه ت.	نزه یی: په ستی، کیمی، نسایی (نجسی).
نفردی: مفردی، سوبا، سه لت، بیژن.	نزه نر: خۆ کیم کرن، لاقه لاق (التماس).
نفت: نه فت.	نزم: نه وی، په ست.
نفسان: نوسان، خه فتن، به لیغ نفسان کوردیتره ژ خه فتنی.	نزماتی: نزمیاتی.
نغاندن: خه فاندن.	نزمی: په ستی.
نغانستان: نغاندن، نغانستان.	نزمی کیشن: خۆ کیم کرن (تنازل).
نقیسین: نووسین.	نزه: ره زوی تازه هاتیه به ری.
نقیساندن: نقیسین، نووسین.	نژاښ: غدار (مضطوب)، واژه بیته قی بابی هه می ل بنه رت دا نه گه ر بفرکی لیه ک ریشه و سه رچاوه نه.
نقیسه ر: نقیسه فان، نووسه ر.	نژم: بیچم (وشه یه کی نه هریمه نیه).
نقیسه فان: نووسه ر (کاتب).	نژم شوږ: نه نی گری، بیچم شوږ (عبوس).
نقشتی: نقشتوک، نوو راشتی، وه ری پیچای.	نژده: ریگر (وشه یه کی نه هریمه نیه کوردکاری بوویه ژ (نجدی).
نقشتوک: دوعای چاښ و زاران یان شفای، وه ری پیچای.	نژده یی: ریگری (ک، ع).
نغاندن: نواندن، راوه ستاندا بریاره کی یان کاره کی.	نژده گه ر: نژده چی (ک، ع).
نقستی: خه فتنی، نووستو (نائم).	نژده چی: ریگری که ر (ک، ع).
نغاندی: خه فاندی، خه واندی.	نژی: نوژی (عدس).
نغ: خه و.	نژیار: ئاقاهی، نوانی، دانان (بناء).
نغیژ: نوژ، نمیز، نماز.	نژین: نژیار، دانه سه ری که، بلند کرن.
نغیژ که ر: نوژ که ر.	نژده فان: سه رۆکی نژده چیان و ریگران (ک، ع). (رئیس قطاع الطرق).
نغیژ نه که ر: نقیژ هیل.	نژده وان: نژده فان.
نغیژ هیل: نه و مروقی کونقیژا ناکه ت (تارک الصلاة).	نشک: نشکاف.
	نشکاف: بنیره نشک.
	نشکافی: نشکی (فجائی).
	نشا: دلیری، جامیری (شهامه).

نغاندن: تہرکرن، خیساندن.
نمنا بارانی: بارانی ہوور۔ دبیشن: «نمبارانہک ہات و نم بری کہتین»۔
نمک: خوئی۔
نمکدان: خویدان۔
نمکدانک: خوئی دانک، نامانی خوئی دکہنہ تپیدا۔
نمک حرام: بی نان و خوئی، بی نممک و نممک۔ (ناکر الجمیل)۔
نمک حلال: حلالزادہ (وفی)۔
نماز: نھیٹ۔
نمازخان: نیمامی پیش نھیٹی کەر، نمازخانہ، نمازگہ۔
نمازکەر: نھیٹکەر۔
نمازکەر: (تارک الصلاہ)۔
نمازگہ: جی نھیٹی، مزگہفت۔
نمازہ: نہمازہ۔ خاسمہ (لاسیما)۔
نمازؤ: نمازؤ «ہورامیہ»۔
نمازؤ: ناہیت، «نمازؤ شہبہکیہ»۔
نمازانؤ: نازانیت «شہبہکیہ»۔
نمکازؤ: یاری ناکہت۔
نمؤ: (۱) تہکہنامہ، تاتی بی دریٹ: (۲) درود، نماز۔
نہہ: نہہؤ، نیستہ (حالا، الان)۔
نہہؤ: نؤکہ، نیستہ۔
نہہؤم: نوم دو یان سہ، (طبق) خانی۔
نہہان: نہہان، بہرہ۔
نہہانی: نوانی، ناقاہیا کو مرؤقی داپوشیت و ستارہ بکہت۔
نہہالی: مافیہر، نخالی۔
نہہشتن: نیشتن، ہیٹلان۔
نہہشتوک: نیٹزگہ۔
نہہشتگہ: جی نہہشتنا فرؤکہیان۔
نہہش: نہہش، بی ہش، بی ہوش۔
نہہشتی: دانایی، مرؤقی دانایی (رزین)۔
نہہایی: دانای "جزیری" فہرموویہ: «دادچہشمان من و ہرینا خاکی ہەر و ہک توتیا - یا حہیب پی لی نہہایی نہو توراب»۔
نہہیل: راستیا ناف دو چیایان۔ دبیشن: «نہہیلا گہ قہری نہہال»، نہہلہ و نہہال و نہوال و نہہیل ہمی ژبہک ریشہنہ۔

نھیٹگہ: جی نھیٹ لی کرنی: «پیرا بنھیٹ بیت سال دریٹہ» "پہند"۔
نغانی: نوانی۔
نقردی: (۱) مرؤقی بی ژن۔ (۲) دہنگہک و ہکی دہنگی ہورہ ہورا ہہوران۔
نھیٹسکان: (معلولین)۔
نھیٹسک: (معلول)۔
نق: پریونہکی زیدہ، نہمان و (قطع) بون، چکبونا ناخی۔
نقہی تیت: زور پر ہویہ۔
نقؤ: نقوم۔
نقوم: بن ناف بون۔
نقاندن: قوجاندن، چاٹ قوجاندن، چاٹ دانانہ سہریہک۔
نوقولاندن: نوقل کرن «زاراقتی نیزدیانہ»۔
نوقل کرن: کون کرن۔
نوقل: کون۔
نقروسک: چورت، چورت، نقروسک۔
نقروس: بنیترہ نقروسک۔
نقلاتہ: شیرینی، ولفہت، تفاقہل۔
نقیای: قوجیای۔
نک: (۱) ہمہعنا ہم، کن (عند) بکارتیت: (۲) نافہ بؤ نالین (انین)۔
نک: نالینا کورت و پہی دہریہی۔
نکولگیتی: پیمان بہستی (متعہد)۔
نکراندن: خوشکرن و تیزکرن بہری ناشی بہہوی چہکوچہکی تاییہت دبیشن نکروتہ۔ ہروسا ہمہعنا (توییخ) تیت۔
نکڑتہ: چہکوچی ناشی بی د نکراندنی۔ چہقوکی کہفچکیت داری بی دقہوورین، زوقلمہ، کولم (وکز، لکز)۔
نکڑچک: کولم، کولہمستہ (وکز لکز)۔
نہم: عہردی بشہہ و نمدار، تہراتی، نمباران، دلؤپ۔
"مہولہوی" فہرموویہ: «یابا لای ساقی! وہی لاداخہمی - یا جام! جہو باقی پہی زہمین نہمی»۔
نمباران: بارانی ہوور۔
نمؤ: درود، نماز۔
نمیدہ: «بزاراقتی ہورامی» چہمیای۔ "مہولہوی" فہرموویہ: «ناو پاشیی رہویہی دیدہی نم دیدہم - مالاش وظیفہی موژہی نمیدہم»۔
نمگہ: نمدار، جی (مرطوب)۔

نهک: نوک (حمص).

ن ه: نهه، نوکه (الان).

نهال: شتله دارچ شلک. شاعر گه له ک جار به ژنا دلداریت خو

پي ته شبيه دکهن، "جزیری" فرموویه: «دقی تاقی، دقی

خانچ، مه عه پيش و ئیمنی کانچ - که سچ ده سدهت ژ

دهورانچ، نه هالهک فچی گولستانچ؛ "مهولهوی" فرموویه:

«زیلهی ته ملیت یار و کوچی نه ونه هالان - تاثیرش نی یه

ئیمسال چون سالان».

نوانی: لاواندن، نازکرن، ههژاندن، ستارکرن، فهشارتن. "خانی"

فرموویه: «هه ر دو دوی حالیدا عه یانی - بی پهرده

سه رایوچی نوانی». ههروه سا به عنا ئافاهی و ئافایی کرن و

ستاره کرن و ئافاهی چیکرن و نژنین هاتیه.

نوڤل: قازمه.

و

و: بیست و پینجهمین تیب ژ تیپیت چه چیهیی کوردی، بحسابا
 نه بجه دی دبسته ژماره (۶)، به لئی ژ تیپیی دهنگداره. د
 عه ره بیدا دبیتنیج (حرف عله).
 وا: ئەف وازیه چه ند مه به سته کی ده ته زمانج کوردی: (۱)
 واخواردن، باخواردن، سه رسورپمان (تعجب): (۲) مه عنا
 واته، فسانه، تکرار، دووباره: (۳) نامان< تاه: (۴) گری
 (شبق).
 وابهستی: فه بهستی، پینکته گریدای، عه لاقه دار (قرا به).
 وابدن: وابدن، باخوارن، کشت بووی، بو به نه کی زیدده باخواری
 بکار تیبت.
 وابهردان: با بهردان.
 وابه سهر: سه ریادان.
 واتۆ: گۆتۆ.
 واته: گۆتن، گوته.
 واتن: گۆتن.
 واتیار: گۆتیار.
 واتۆک: گۆتۆک.
 واتش: گۆت، وی گۆت.
 واتشان: وان گۆت.
 واتمان: مه گۆت.
 وانم: من گۆت، <هه ر چار وازیه شه به کینه>.
 واتهوات: گۆته گۆت.
 واجه: وازیه، وشه، واته، په یف، وچه، واجه، گه پ.
 واجیم: دبیتم.
 واج: سوود، وج.
 وچه: وازیه، په یف، وچه، فچه، وژه، وشه.

واخ: ناخ، تاه، نه فسوس، مخابن.
 وادا: ناده، بژاره.
 وادم: هیتزا خودیج، فه ری یه زدانئی.
 وارش: سر، ئاکار، مه بهست، شوره (السور).
 وار: (۱) وارگه، هاوینه هوار (مصیف): (۲) پاشگره که لپی
 هنده ک وازیه بان د کوردی و فارسیدا تیبت و هنده ک مه عنا و
 مه بهستان درست دکهت کو به ری هاتنا وی لدووماهییا
 که لیمه ی نه و مه عنا ل چ ده ران دیار نین، نه و مه عنا ژئی
 نه شه نه: خاوه نندی (تشبیه، لائق)، زیدده یی (تفضیلی)
 وه کی: دیله وار، خونده وار، شوونه وار، کۆره وار، کۆله وار،
 مسوار. نه گه ر بیژین: دیل، مه بهستی به نده یه، نه گه ر «وار»
 زیدده کر مه بهستی دیله کی کامله. هه ر وه رنه نگ خواندی و
 خونده وار و کۆره و کۆره وار. هه ر وه رنه نگ درسته ه بو
 خاوه نندی (تشبیه و لائق) ژئی بکار به ن و مه عنا بده نی:
 دیله وار (وه کی دیلی)، کۆره وار (وه کی کۆره ی) هتد....
 وارگه: شوینه وار، جتی (محل الاقامه).
 واردن: خواردن، خواری.
 وارده: تشتی خواردنی.
 واری: تشتی خواردنی.
 واری: قاری، نه بهر جاف (مخفی).
 وارۆ: خواری (اسفل).
 وارپه واری: حکایه تا دهنگی گریا منداله ساقایه.
 وارپین: گریا دریتۆده م ژ منداله ساقای.
 وار و هۆر: وارپینا ب کومه ل.
 وارپۆ: ژمارتن (حساب، محاسبه).
 وارۆنه: ئارۆنه.

واک: (۱) ماسیگرک، تهره که ماسیان دگریت و دخوت (مجهول)؛ (۲) قه، بوش، خالی، واق. **واکرن:** قه کرن. **واکردن:** واکرن، وه کرن، کردنه وه، کردنه قه. **واکمر:** قه کمر. **واکوت:** دهرگه قوت (طارق او طرق الباب). **واکیش:** باکیش. **واگیر:** باگیر، باگر، بغیری (عبار هوائی، نافذه تفتح فی السقف خصیصا لعبور الهواء). **واگون:** فارگون، ژورک ژ ژوریت شه مه نده فری. **واگمر:** نه گمر، نه کمر. **والا:** (۱) بلند؛ (۲) بهریتز، دوست؛ (۳) خالی؛ (۴) (مکشوف). **والاتر:** بلندتر، بهریتزتر. **واله:** خوشک. **وال:** قال، ده ففره، دهر ففره. **والاکردن:** والاکرن، فالاکرن. **والاکرن:** سه رها قیتن، دیار کرن، که شف کرن، خالی کرن. **وام:** فام، دهین، غایه ت. **وامانده:** قه مای، پاشکه تی. **وامانده:** پاشکه فتن. **وامه که:** (۱) گورانی یه کی کوردیه؛ (۲) وه نه ک. **وان:** (۱) جیناوه بۆ که سه سی سینی یه مین، کۆم (اسم اشاره یه) بۆ دووری؛ (۲) پاشگره که مه معنا (مثل، محافظه) زیره فان و خودانی و خاوه نندی بی دگه هینیت: گوان، دهرگه وان، بهر خه وان، بیتری وان، گولکه وان، بازه وان، باغه وان، قازه وان، چویچکه وان، رده وان، خه رمانه وان و...؛ (۳) ناقی شاره کی میژوویی کوردانه که فقیه بن دهستی ترکان. **وانه:** (۱) نه فان، فانه، فان، دهرس (هؤلاء)؛ (۲) نه وه ها، نه وه سا. نه ف و شه یه ژ دو و شه یان پیکهاتییه: «وا + نه < نانکو نه وه سا. **وانا:** خواندی، زانا. **واندن:** خواندن. **وانج:** نیسک، نۆنجه. **وانکمر:** وانه کمر، خونه بکار. **وانه کمر:** خونده وار. **وانهوان:** وانبار، زانبار.

وارینه: برینداریونا چاقیبه ژ ناقدان ژ بهر کول بونی. **وازیشو:** شایسته (صالح). **وازا:** هیلان. **وازاو:** لافاو. **وازیته:** بهیله. **وازینان:** دهست هه لگرتن. **وازی:** بازی، یاری، هه نه ک، گالته. **وازی کمر:** یاری کمر. **وازی که:** جی یاری کرنی، شه هری بازی (ملعب). **وازه:** هنده ک کول پیتن لسه و چاقی بچوکیت شیرخوژر تین. **وازا:** وازه. **وازان:** نه و که سه سی کو زانا ب (انباء الجو) یه، بازان، هه و اشناسی. **وازهواز:** قازه قاز، دهنگن قازا (التماس). **وازت:** خواستن. **وازیار:** خوازیار، خازگینی. **واژه:** واجه، وشه، په یث، لثاقیتنایدا «واج» هاتییه. **واژی:** قازی، وانژی، واژی به معنا (بالمقلوب) ژی تیت. **واژو:** درست کرن و ریک کرن (تصویب، شرح، تفسیر). **واسهر:** گپژه سه سر، سه رزقین، هه واسهر (ع، ک). **واس:** ناله. **واسه واس:** ناله لدو ناله ی. **واست:** داخواز. **واسه ی:** (عاریه). **واش:** واشه. **واشه:** باشیک، عه ره بکاری بوویه بۆ (باشق) ی. **واشه واش:** واژه واژ، هاژه هاژ، حکایه تا دهنگن بای. **واشه نگ:** نه و که سه کو د ره مه زانیدا نقشستیان بۆ پاشیف خوارنج رادکه ته قه بواسته ی دهول لیدانج. **واشه:** تۆشه، مشتی (علف الحیوانات). **واف:** بولبول (عندلیب). **وافور:** سه بیلا تریاک کیشانی یه یان بافور. **وافوری:** نه و که سه کو گه رتی بوی د وافور کیشانی دا. **وافیر:** فاویر، چه رت، (فاویر سقتر و کوردیتره). **واق:** بوش، خالی. «مه وله وی» فهرموویه: «خۆم ئاسا خه یلین وه تن مه یخانم - چۆن په یاله ی واق شیشه ی په یمانم».

وهخشوریه‌ند: زهرده‌شتی، په‌یره‌ویت دینی زهرده‌شتی (د.خ).
وهخشوری: زهرده‌شتی.
وهخش: به‌خش.
وهخشه: به‌خشه.
وهخشین: به‌خشین.
وهدم: ده‌ستور، ئیجازه.
وهر: (۱) پاشگره‌که لپی هنده‌ک (اسم الجنسان) تیت و مه‌عنا هه‌بوون و خودانی یی و دارایی یی دده‌ت، وه‌کی: نامور، داوهر، پیشاوه‌ر، هونه‌روه‌ر، تاجوه‌ر، په‌هناوه‌ر، باروه‌ر، پیله‌وه‌ر، کینه‌وه‌ر. "باته‌یی" فه‌رموویه: «ئه‌م کرینه‌امتا خیرالبشر - تابعی فی مقتدایی ناموه‌ر»؛ (۲) وه‌ئه‌گه، وه‌گه‌ر.
وهره: فه‌رقه، به‌فر.
وهره: (۱) به‌رخ؛ (۲) مه‌عنا (تعال).
وهران: باران.
وهرز: بیستانی گوندو‌رو شفتی و خیار و ترووزیان.
وهرزش: (ریاضه).
وهرزشکار: (ریاضی، فلاح).
وهرزشکاری: (عمل بریاضه، عمل الفلاحه).
وهره: کیتلانا زه‌قی یی بۆ جارا دوهم.
وهرگ: گورگ، فه‌رگ.
وهرگیتل: وه‌رقتیل.
وهرگیتل: به‌رکیتش، شه‌لته، ره‌شکه.
وهره‌لوی: پیشره‌و.
وهرچه‌پ: سیله (منصطف).
وهرس: بیتزار.
وهرینه: ئه‌و کولکه لناف چاقی تیت.
وهراز: ئه‌و که‌سه کو چاقدیری و ئافدانا قه‌ره‌یین برنجی دکه‌ت هه‌م دبیتزنی که‌پاخ.
وهراز: به‌راز، گوراز.
وهرده: به‌رده، ده‌ست هه‌لگره، به‌ئله.
وهردان: به‌ردان، هیتلان، به‌ره‌لاکرن.
وهرنه: فریده، پاقتیژه.
وهرنان: هاقتین، فرهدان.
وهریادان: لیک ئالاندن، تیک ئالاندن (قتل).
وهره‌وخیر: به‌ره‌ف خیر، به‌ر ب شفا (ک، ع).

وانیار: خوندنزان، خودان خواندن.
وانیه: نه‌هۆیه.
وانگ: بانگ (اذان).
وانه: ده‌رس، گۆتن: «گۆشت جه‌وانه‌ی پیرشالیار بۆ» "ماریفه‌ت".
واهه: هه.
واهم: پیکه‌ه، به‌ه‌قرا (باهم).
واو: ئیکه ژ بیست و هه‌فته‌مین تیپیت چه‌چه‌یی کوردی.
واوش: باوش.
واویر: چه‌رت، قاویر (واویر و قاویر هه‌ر دو درستن).
وای: وشه‌یی ده‌رد دیارکرنی به (ویل).
وایین: ره‌فین، بازدان، هه‌لاتن «بزاراقتی گیتان - قه‌زا ئاکری».
وایاندن: ره‌فاندن.
وایۆک: ره‌فه‌فۆک.
وایی: ره‌فی، باز دا، هه‌لات.
وای وای: وشه‌یی (تعجب) و مخاینی به.
وای بابۆ: ئه‌ی بابو (یا ابتاه).
وای بابک: ماره‌کی ژه‌هرداره و کوشنده‌یه.
وای دل: ئه‌ی دلو (یا ایها القلب).
وایه: وه‌سایه، وه‌هایه (نعم، هکذا).
وای لمن: های لمن (یاویلی، یاویلتاه، یاویلاه).
وه: ئه‌ف «و» به‌گه‌له‌ک مه‌به‌ستان تیت د زاراقتی کوردیدا:
 ۱- بۆ (عطف) به‌له‌ی بی بزیه‌ه، وه‌کی: ئه‌زۆتو، خه‌مۆوره‌مۆ، جانگۆودریۆ؛ ۲- هنده‌ک جاران تیته‌ فرهدان ژ بۆ سفکاتیا وشه‌ی هس (هۆش)؛ ۳- دقولپیت و دبیته (۱)، وه‌کی: خان، خون، جان، جوان؛ ۴- مه‌عنا نسبه‌تی دگه‌هینیت، وه‌کی: هندو، هندی؛ ۵- ئه‌گه‌ر که‌فته‌ ناقتنجا «خ» و «ا» بیان «خ» و «ی» ئه‌و او و تیته‌ قوتدان، (تلفظ) پی ناییت.
وهج: وه‌رج، ورج (حاجه).
وهجه‌ر: ده‌رکنا بریاره‌کی ئاینی ژلایین زانایه‌کی (فتوی).
وهج: چه‌که‌ره.
وهخ: ده‌نگه‌که بیان وشه‌یه‌که مرۆقتی کۆشاندار و ده‌رده‌دار و خه‌مگین وی بکاریتین، دبیتن: وه‌خ، ناخ، ئۆخ، ئاه، ئۆه.
وهخشور: له‌قه‌به بۆ زهرده‌شت پیغه‌مبه‌ری (د.خ).

- وهره وهره:** هېدی هېدی، بهر بهر (تدریجاً).
- وهرشهک:** جاندهره کی ئاقي به دبیتزن چهرمی وئ گه له ک قاییمه: «وهکی چهرمی - بیان که قلی - وهرشه کیه» "په ند".
- وهردهک:** سوڼه، کوزوڼا بووکنی.
- وهرهان:** بهران.
- وهرچ:** وورج، سوود، (نفع).
- وهریان:** کهفتن (تساقط).
- وهریای:** کهفتی (متساقط).
- وهراندن:** ئیخستن (اسقاط).
- وهرتین:** وهرین.
- وهرین:** بنیره وهرتین.
- وهر اوهر:** بهرام بهر.
- وهره:** کوتهکی، گوژمه، تهوش، نه تره، هه ترهش (مقاومه).
- وهرچهم:** بهرچاڅ.
- وهرچه پین:** (تملص).
- وهرگیلان:** پاشقه چوڼ.
- وهرهخا:** بهرخ «وشه یه کی ئاقيستیه و شه به کیه».
- وهرم:** خه و.
- وهرکاک:** شاهین، شپکاک.
- وهرنام:** بهرناڅ.
- وهر:** دیسان دبسته پاشگری ئافان و معنا ئسمی فاعلی و جارا ئسمی مه فعلولی ددهت، وهکی: گونه هوهر، خه زه لوهر، دهستوهر (تشتیکو بدهستی هاتیه وهراندن).
- وهروه:** بهفر، وهفر، بهرف.
- وهرینه:** حه لپن، حه لاندن کهر (مذیب).
- وهرمه زپ:** خه و نه هاتن (ارق).
- وهرنامه:** بهرنامه، عه ره بکاری بوویه بو (برنامج).
- وهرت:** (۱) ویرت، وهرتا، هه می ژ یه ک بناشته: حاکم، قایمقام، میر، مختار؛ (۲) ولات (وطن).
- وهرپوش:** چارۆک.
- وهرزگاو:** گایي جۆتی.
- وهرز:** ئاقيستایدا «وهره ز» هاتیه هه ره مه عهنا وهرز.
- وهره تا:** چیتتر (احسن).
- وهره شان:** پیغه مبه ران (انبیاء).
- وهر دکار:** ره وان بیتزی (بلیغ) ورده کار کوردیتره.
- وهر دکاری:** ره وان بیتزی (بلاغه).
- وهره ویرکه:** مندالی بهر دهست.
- وهر گیتر:** (مترجم).
- وهر گیتران:** (تصریف، تقلیب). خودی ژئ ستان دن دبیتزن: خودی لئ وهر گیترای.
- وهرورگ:** مه زن، گه وره، ئه فه لسه ر زاراقی کو «ب» دکه نه «و».
- وهرزنا:** پر، له باله ب.
- وهرزه:** عه یاره کی پیقانی به لعیراقی، ژ وه زیه ی عه ره بکاری بوویه.
- وهرزیری:** جۆره هژیره که.
- وهرزیه:** وهرزه «واژه یه کی ئاقيستاییه».
- وهرز:** به ز.
- وهرزه و ته غار:** بریتیه ژ به ره که تی: «بهار ئه گه ر کردی به کار ده خل تیت وهرزه و ته غار» "ناخفتنا مه زنا".
- وهرزه:** وزه.
- وهره:** شیبان، توانا.
- وهرز:** که ژ، گوته ل، هه رت.
- وهس:** به س.
- وهسهن:** به سه.
- وهستا:** هوستا.
- وهستان:** وهستیان، ماندی بون.
- وهستیان:** ماندی بون.
- وهسپ:** مه حت ئه ف و شه یه ژ «قیسپا» بیئ ئاقيستی کو مه عهنا مه دحه هاتیه دبیتزنی «قیسپ + ره ده» قیسپرد.
- وهسپه ند:** ئیسپه ند (حرمل).
- وهستاندن:** ماندی کرن، راوهستان.
- وهستا کار:** نانکو هوستای کاری (رئیس العمال).
- وهسه ر کرن:** بسه ر کرنه فه (تفتیش).
- وهسه ر کردن:** وهسه ر کرن.
- وهستاخه ن:** گوستاخ، گوستاخ، بیئ تۆره، بیئ حه یا، بیئ شه رم.
- وهش:** (۱) بیئ خوڅ، زیبا، گویرکی په مسووی، پاشکو یه که مه به سستی (مثلی) و (شبهی) دگه هینیت. وهکی: شاههش، مه هوهش، گولرهش، په ری وهش؛ (۲) وهک، گهش.
- "مه وله وی" فه رموویه: «سالم وهش کهر وه ئیلتفاتتی - بدیه وه لاهه بوینۆت ساتتی».

وهشنه: با و باران، کهرۆقه. (شهبهکی هه ورامی).

وهشت: قهشهنگ، جوان.

وهشله: (۱) خوزی (لیت): «وهشله و مهینهت وهختی مههجوری» «مهولهوی»؛ (۲) خوژی، خوژی، پهیک، شاتر، په یام ئاور: «وهشله ههر پهی تۆن هه ی شادمانی - پهیکی لهیل ئاما ده تۆ مزگانی» «مهولهوی».

وهشه: وهشت.

وهشاندن: وهراندن، لێدان، به لاف کرن.

وهشین: لێدهر، پاشگرهکه لپتی ههر نافهکی بیت مه به سستی فاعلی په تی دگه هینیت و سفه تی مبالهغه ژئ چیدبیت، وهکی: دهر ب وهشین، شیهروهشین، دهست وهشین، به دروهشین، داروهشین، گوپال وهشین، پین وهشین.

وهشهک: وهرشهک.

وهشاد: گوشاد، قه بوی، رووگهش.

وهشتمن: رهقسا دهر ویشان، سه ما (سما).

وهشارتن: وهشاردن.

وهشاردن: بهرزه کرن، قهشارتن (اخفاء).

وهشروهت: رههوان.

وهشه: وشه، واجه، واژه، په یف (کلمه).

وهشرهنگ: رووگهش، خوش رهنگ.

وهفر: بهفر، ئەف وشهیه لپه هلهوی و ئاقیستیدا بله فزا قهرقه ههروهکی لزاراقتی شه بهکی وهفر هاتیه، به لی کوردیت دی دبیتن: بهرف و قسمهکی زۆرت ر ژ کوردان دبیتن: بهفر.

وهفرین: بهفرین، وهکی بهفری.

وهفریی: بهفریی.

وهقره: ئۆقره، ئارام.

وهک: وهکو، وهش، شتی، شیتی، چاشتی، شهبی (مثل).

وهکو: وهکی، وهکه.

وهکه: بنیره وهکو.

وهکری: دهستوردایی (سماح).

وهکرن: هیلان، ریدان، درست دیوان.

وهگیر: قهگر.

وهگویی: پهروپاگنده (دعايه).

وهلگ: بهلگ. «مهولهوی» فهرموویه: «په ریش کهرسای وهلگ هیمهت وهیاتاخ».

وهلام: پاگو، بهرسف.

وهلاو: بهلاو، به لاف.

وهلاوکردن: بهلاو کردن، به لاف کرن.

وهلاوه: بهلاوه، به لافه.

وهلهخ: بالندهیهکی مه علومه (قمری).

وهلالیک: بهلالیک، ههلهه لوک.

وهلات: نیشتییمان (وطن): «وهلاتی مه کوردستانه - جهی خوشمیر و خورتانه». ژ (ولایه) هاتیه. (ع)

وهلهفت: ئەف وشهیه ئاقیستیدا «ئورقه تۆ» هاتیه کو مهعنا دۆستی تهفسیر بوویه و لکوردیدا مهعنا شوکرانیا نشت نووسان تیت، به لی ههر دو مهعنا ژیک نه دوورن چکو د ههر دو مهعنا یاندا دۆستی دپاره.

وهلاتۆ وهلاتۆ: ئەو ژئ گۆرانی بهکی کوردی یه.

وهنه: کهزوان.

وهن: بیتمک، وهنه وشیله.

وهنه وشیله: بنیره وهن.

وهنه وشه: بهنفش (بنفسج)، بهه ره بکاری ژئ درست بوویه.

وهنی: بهنی (عبد).

وهنم: لمن، لسه من. «مهولهوی» دبیتیت: «تا دل جهله زهت دینت ناکام بۆ - ئەو زهوقه تۆ دیت وهنم حه رام بۆ».

وهنهوز: ئەولی خهوی، نقرۆسک.

وهناس: وهناه، گوناها.

وهناه: گوناها، (جناح) ژئ هاتیه عه ره بکاری کرن، وهناه د زاراقی شه به کیدا تیه دیت، ههروهکی ئاقیستیدا د قسمی خورده ئاقیستیدا تیت.

وهند: سفه تی (مشبهه) یه مهعنا زانا، خودان (غنی): (۲) ئامان، گۆزک (طبق): (۳) پاشگرهکه مهعنا نسبه تی دگه هینیت، وهکی: له وهنده، چه قه له وهند، سه گوهند، گۆهه ند، ئانکو مه نسووب بال لاوینی، مه نسووب بال چه قه لینی و... یان بیژی: خواوه ند، خودایی، حوسین وهند، حوسینی، یان: ئەله وهند، ده ماوه ند وههروه سا مانا بهرزوه نه دیار ددهت.

وهنده دی: شیشه یی دهر و په نجه ران.

وههی: وهوی، بووک.

وهه: (۱) وشه یی سه رسورمانی یه، وشه یی (ئنعاشا ته بیعه تی) و جه مال و ته حسینتی یه: (۲) (اسم الفعله) مهعنا پهک پهک!، به به!

فهرموويه: «جوبی جه عصیان دلیریم کهردهن - ته قصیره م جه حهد و حیساب ویردهن».

ویانه: بیانی، بیگانه، بیانوو. "مهولهوی" فهرموويه: «ناموشوی یانه م کهردهن و بیانه - یه کسانه ن جه لام قهوم و بیگانه».

ویر: (۱) قیر (احول؛ ۲) بیر (ذاکره).

ویرتن: قیرین.

ویرهویر: قیر قیر.

ویر و هور: قیر و هور.

ویرا: ماموستا، فیرکهر (معلم).

ویر: (۱) بیر، قودتا (حافظه؛ ۲) دلیر (باسل).

ویرق: دهنگ و گازئ بهقانه (نعیق الضفادع).

ویرا: لگهل وی (معهد) «بزاراقتی جزیرا بۆتان و چارکناری وان».

ویزان: پیتلیت باینه، بایی توند.

ویز: دهنگی میشی، دهنگی گوللهی، دهنگی بای.

ویزهویز: ویزه لدو یهک.

ویرتن: ویزهیی درتزددم.

وی و هور: ویزه بجمله.

ویژ: ویژه.

ویژه: سافی، تایبهت، خالس.

ویژهکان: مروقتیت سالح.

ویژهیی: خسوسی، تایبهتی.

ویژم: دبیژم.

ویستان: فیان، ناره زوو. لئاقیستایدا قیستان مهعنا فیان هاتیبه.

ویساندن: خیساندن، تهرکن، نمادن.

ویسیای: خیسیای، خویسیای، نمادی (خیس شده).

ویست: بیست (۲۰).

ویسپ: مه دح (ثناء).

ویشی: (۱) هه لبرارتنا گولیت دهخلی لئاق پهریزی (التقاط السنابل؛ ۲) ویشی یخ تری (عنقود). لئاقیستایدا «ویشیانا» مهعنا تمییز و تنقیح و اختیاری هاتیبه؛ ویشیکرنی ژی هه ر ئیختایر و هه لبرارتنه.

ویشیدانک: ئەو بستوکه زهبن کو تلی یخ تری پیتهنه.

ویشی چن: ویشیکهر.

ویشیکهر: ئەو کهسه کو گولیت دهخلی بو خو لئاق پهریزی ئیختیار دکهت.

وههوهه: (ئعاشا نهفسی) پخ دبیت، بۆرازی بوونئ هه م تیت، نالوزیا دهرونی.

وههار: بهار «بزاری هه ورامی و شه بهکی»: «وههار وههاره ن، شهوی تاریک مهیو - وههار وههاره ن، زهردهی باریک مهیو» «گۆرانی».

وههی: بووک، وهیول زاری شه بهکی. (عروس).

وههیشتم: بههشت، بههشت (جنه).

وهیس: (۱) عه شیرهت؛ (۲) ناقی سالحه کی یه مه نی یه. (ل سه نسکریت وهیس واته عه بد).

وهیی: زیان.

وهی: وشهیی دهر دهر برینی یه.

وهیو: بووک، وهوی.

وهی: وهک، وهکی، وهکوو، بهو رهنکه (مثل). "مهولهوی" فهرموويه: «وهسواست وهی تهور، ئیش دان وه جه رگم - وه مهرگت قه سه م رازیم وه مهرگم».

وی: جیناقتی که سه به بۆ نیری نه یخ تاک و نه دیار.

وی گۆت: ئەو نیری نه یخ نه حازر گۆت.

ویبار: بیژیو (وحام).

ویبان: ئەف وشه یه ژ دو واژه یان پیکهاتیبه: «وی + بان» نانکو وی بانین، وی فیان، چکوبانین مهعنا فیسیانه و نه بابیت مهعنا نه فیانه.

ویبو: وهیو (عروس).

ویت: گۆت.

ویتن: گۆتن.

ویتار: گۆتار، گوفتار.

ویتان: بالنده به کی گه لته گه هیکا دکهت و چیچکان دهر تینیت هیتز رۆژیت سه رمایی سه رنه چوین و چیدیبت هندهک جارا ئەو و به چکه بیبت خو لئاق بچن: «چیچکا ویتانی ته مالا خو خرابکر مالا منژی لسهردانی» "په ند".

وهیچیرۆ: وشه یخ وهزیری ژ وی عه ره بکاری بوویه (حاکم، قاضی).

ویرغال: له گلهگ، له کلهک (ب کافی درستتره) (مالک الحزین).

ویر: بیر (ذاکره). بیینه "مهولهوی" چ فهرموويه: «ساقی ئامانه ن ئەشو جه ویرت - وه فریادم رهس تویه شقی پیرت».

ویردهن: دهر یاز، بۆرین، زیتر تیچه پوون. "خانای قوبادی"

- ويشيداشى:** ويشيكرن و سهر تهنور، چكو، داش، تهنوره.
- ويل:** قاره و گريان، ئەف وشه يه ل قورتانا پيروزدا هاتيه (ويل للمطففين) ول گهله ئايه تيت دى موفه سرا گوتيه دوله كه ل جهه نه مئى نان خو له به لئى يا درست قيرو قيرو هه وارو گريانه (ك. ع).
- ويله ويل:** قاره قار.
- ويل ويلك:** هنده زهنگوليت كچكه نه ژ زيفى يان زيرى دكه نه پيت بچوكان وهكى خلخالانن. بعهره بى عامى دببىرئى (مجنجل).
- وي:** جينافه كه بو كه سى مئ و كه ت و غائب.
- ويدواتو:** (يان قيدقاتو) عالم، زانا.
- ويت:** هيت، خو ت (انت).
- ويچنه:** بببىرنگ <واژه يه كى هه وراميه>.
- ويترا:** لگه ل قيرا، په قرا، ته قرا (مع، معه).
- ويترا:** (١) به هوش، بيره وهر (ذكى؛ ٢) ماموستا (معلم).
- ويترا:** بيب (حافظه، فهم، ادراك).
- ويتران:** (١) شوينه وار، خرابه، خراب، خاپوور؛ (٢) جه ساره ت كرن.
- ويترانكه:** خرابكه، په لامارده ر.
- ويترانه مال:** خرابه مال، كافله مال.
- ويترانه زار:** جئ خرابه.
- ويتران نشين:** دانيشتنئ خراباتان.
- ويترانى:** خراب، خاپوور.
- ويتران:** جه ساره ت كرن، دليرى (شجاعه).
- ويترانگه رى:** ويترانگه رى، كاري ويتران كرنئ.
- ويترت:** (قائمقام).
- ويتري:** قيرئ.
- ويتراهه:** (اسم اشاره) بب دوريه.
- ويتروكانئ:** (اسم اسره) تئ نيزيكه.
- ويتروكانئ:** (اسم اشاره) تئ گه له ك نيزيك.
- ويترينج:** وهر چه پ (منعطف).
- ويتريغال:** ويرغال. (واژه يئ ويرغالى كوردكارى بوويه) (ت).
- ويترانگه:** جهئ كو ويران بوى.
- ويتران كرن:** ويران كردن.
- ويتران كردن:** خاپوور كرن.
- ويترا:** قيرا، لگه ل.
- ويژه گا:** ئبقارئ.
- ويژ:** ميترخاس، دلير (شهم).
- ويژنگى:** سيار.
- ويژه:** بنيره ويژه.
- ويژئى:** بنيره ويژه يئ.
- ويژ:** (هويژ) بخو، به خوئ (هو نفسه).
- ويژم:** دببىرئ.
- ويژهن:** به نبيشته.
- ويژه كان:** تايه تيه كان (صلحاء، اوفياء، خلص).
- ويژكار:** كاري تايه تئ.
- ويژگوتئ:** ره وانبيئى، به لاغه ت.
- ويژگوت:** ره وانبيئى، به ليغ.
- ويژنك:** ئەو مرؤفه كو لبر خه و تاخفيت.
- ويتل:** بهر لا، هئى كرن.
- ويتل كرن:** بهر لا كرن.
- ويتلى:** بهر لا بئى.
- ويتم:** ئەزر بخو، خو م.
- ويتوه ركه رده بئى:** خو هه لدان.
- وته:** نشستن، گوتن (تحدث، تكلم).
- وت:** نشست.
- وتئ:** گوت.
- ويج:** ورج، سوود، حاجه ت، ويچ.
- ويجدار:** سوودمه ند (ذوفائده).
- ويجاخ:** بنه مال، مال بات.
- ويجاغ:** وجاخ، وجاخ بو مرؤفئى پاك نژاد ئى هاتيه (نبيل).
- ويجاخكوز:** مرؤفئى بب زئده بئى و بب كورو زوربه ت.
- ويچان:** ره حه ت.
- ويچ:** هرچ، هورچ.
- ويچئ چيائى:** هرچئ چيائى.
- ويرك:** عورك، زك (الكروش).
- ويراد:** (خياطه).
- ويرد:** هور (ناعم، دقيق).
- ويردى:** هورئى (نعومه، دقه).
- ويرچنين:** هه لپزارتن (انتخاب).
- ويرديله:** هوركه له، ته سغيرا قيانئ يه.

وږویرک: بچوکې تازه پټگرتی.

ورده ورده: هیدی هیدی (تدریجاً).

ورت: قهله بالغ.

ورته ورت: ورته لپې ورته.

ورده کاری: نوکته.

ورده کار: نوکته چی، نوکته بیژ.

ورگیتلان: پاشفه څه گه پریان.

ورگیتلاندن: هلچخانندن، پاشفه لیدان.

وړ: گپژ.

وړی: گپژ.

ورشه: دهنګې ټاڅې، بارانې، بایڼ.

ورشه ورش: ورشه ورشا لپې یهک.

وره: کوته کی، گوژه، تهوش، نه تره، هه تره (مقاومه).

وری: دهنګه که سه گی پیدهرتینخن.

وزه: توانا. «دوژمنې ولاتې مه داگیر کر و لښه وزه یهک ژ مه

نه هات». ناسان، ده سترهس.

وزاق به ستان: بخوڅه نووساندن.

وریا: زیرهک، زفت، چاپوک، چالاک. وریا (صفه مشبهه) یه ژ

ورده یان ژ وهراری هاتیه تراشین و ده مکاتی (صفه

المشبهه) ی بژ (مبالغه) ی ژئی چیکرینه، وهکی: غارا، زانا،

خیرا، خوړا، دانا، انازا، بینا، وریا.

وس: کرپه، بیدهنګ به. (فعل امر).

وسپین: وسبون، کړبون.

وسپون: بڼپړه وسپین.

وسپنی: ههوی، ههوی (ضره).

وسکی: هوسکی، هسکوو، جوړه مه شروبه که.

وست: دهرکر.

وش: واژه، په یف، وشه، ووشه، واجه.

وشه: بڼپړه وش.

وشک: هوشک، هسک، حشک، زوها. هسک و هوشک

کوردی ترن ژ ووشکی چکو لټاڅیستايدا هوشکه هاتیه.

وشکی: هسکی.

وشکه ری: ریکا نه خوڅ، کوره ری.

وشتر: حیشت. وشتر کوردیتره ژ حیشتی چکو لټاڅیستايدا

فوشترا هاتیه نه حوشترا، حیشتی و حوشتر و حوشتر هه می

نه فسه سبجن.

وشکه سوږی: سوږی یی جاهل: «وشکه سوږی بلې به شیخی

ته رهس - با به سه رمان نه هیئت مالی هه رهس» "حاجی

قادر".

ؤ: نه ف دهنګه یان نه ف «ؤ» ه دبسته پاشگری گه لهک واژه یان

بچند مه به ستان دپته شوڅه کرن: ۱- فایده ی ندایی ددهت

به تاییهت د کرمانجیا ژوریدا وهکی: کورؤ، زه لامؤ، براؤ،

بابؤ، باشؤ، خرابؤ، هه فالؤ؛ ۲- مه عنا خاوه ندی یی لټاڅی

زیده دکهت، وهکی: زکؤ (مرؤڅی زکین یان زکپه رست)،

پیشؤ (مرؤڅی پین نه ستور)، عبیرؤ یان عورؤ (مرؤڅی زک

مه زن)، قیتتؤ (مرؤڅی ره پ ره په)؛ ۳- ناڅی دکه ته (صفه

مشبهه) وهکی: پانوؤ، سوړؤ، زهرؤ، بوژؤ، خه موؤ، به شوؤ،

تیزؤ، پاکؤ، باشؤ، حوژؤ؛ ۴- مه عنا ته سعیری و ته قسیری

ددهت هندک ناڅان، وهکی: رهمؤ، ره شوؤ، حه موؤ، محوؤ.

ولګه: ولات.

ول: کون.

وله: ووله.

ول ول: کون کون: «دل ول ول که ردهن خه دهنګی دووری -

سوچنان جه ستمم دهردی مه هجوری» "مه وله وی".

ولداش: هه فالی، هه فالینی، هه فاله تی.

ولفدت: شوکرانی. ژ نورڅه توین ټاڅیستی یه کو به عنا دؤستی

هاتیه ته فسیر کرن.

ولکرن: هه لچخانندن، چغانندن، دهرکرن.

ولکری: دهرکری (مطروود).

ول ووله: خه رزی مریشکان.

ولده گاجی: هه رفقت و خراب بون.

ولؤ: وهسانې، بهو حاله: «خه لک و عالم زه وچی، نه ز و تو

مانه ولؤ» "شاعره ک".

ولین: وهسانې.

ولسات: ده واری گر، به رز ټاژل.

ون: (۱) وندا (ضیاع)؛ (۲) خوین.

وندا: بزر.

وندا کرن: بزرکرن.

وندا بون: بزیون.

وندبه: لبه رچاڅی من هه په (وشه یه کی نه هه ریمه نیسه، هه روه کی

گومبه یان خه فه شو).

ه

ه: تيبا بيست و شه شه مين ژ تيبيت چه چيبي كوردى، بحسابا نه بجه دى دبسته ژماره (۵)، تيبه كى ساز و ببنده ننگه.
هات: (۱) ژ فعلا تينه پهر و مه سده رى تينه پهر هاتيه (هات، هاتن)؛ (۲) مه عنا ليهاتن (صدفه، فصل) تيت: (۳) بر و بهر هكت، دهرامه د، ئيقبال.

هاتن: «مه سده رى هاتيه» (۱) بهرهم، ليهاتن: (۲) سه عاده ت، كامرانى.

هاته هات: گاله گال.

هات و هوت: هات و ههوار.

هات و ههوار: هارت و هوورت.

هارت و هوورت: دهنگه دهنگ، گازگاز، گوته گوت.

هاتم: نهز هاتم.

هاتر و هوتر: هوت هوت، مه قامم حيشتر فانيه بو حيشتران.

هات و بات: جى شكى يه، ئيحتمالى زه عيفه. (ع ك).

هاتور: باگوردان، بانگردان (حادله).

هاتولك: حاتولك، دهسته كا بهر گرى كرنى يه (فرقه المدافعه).

هات و چو: هات و چون.

هات و پات: هات و نان درستكر. ژ ريشه و ده مكاتى ئى

واژه دى گه لهك ده مكات و مه بهستان دببنين، وهكى: ۱-

هاته: پيشكوپه كه مه سده رى دكه ته مه فعولى فعلا (ماضى

مه جهول) بو مفرده دى نيتزيك، وهكى: هاته كوشتن، هاته

زيندانى كرن، هاته گرتن؛ (۲) هاتنه: نهوژى هه وهايه بو

كومه لى نيتزيك، وهكى: هاتنه برن، هاته دهركرن، هاتنه

مشهخت كرن؛ (۳) هاتيه: نهوژى بو (مخاطب) ي نيتزيك،

وهكى: هاتيه قوتان، هاتيه رهوان كرن، هاتيه نيشاندن؛

(۴) هاتمه و هاتينه نهوژى وهكى مه گوتى بهلى لقييره دا

تشته كى كورت تر و جوانتر كرمانجيا ژ تيريدا ههيه و جى
سه رنج راکيشان يه نهوژى نه قهيه: «را» يه كى لدووماهيا
مه فعولى يان ئسمى مه سده رى زنده بكه و هه مى كار
ته مامه وهكى: كوژرا، زيندانى كرا، رهوان كرا، دزرا و...
يان كوشيا، زيندانى كريا، رهوان كريا و...

هات و چوكر: هاتن و چوكره.

هاتن و چوكر: رتيوار، تهراورى (ماره).

هاج: هاج واج.

هاج و واج: سه رگه شته (متحير)، بيچاره، ناتوان، ده مانده،

ته غه هاو و واج پيكنقه تين و هه دو ژى هه ريهك

مه بهستان چ جوداجودا بين يان پيكنقه بين مه عنا هه ريهك

(متحير).

هاج بون: سه رگه ردان بون.

هاجى: (۱) سه رگه ردانى؛ (۲) حاجى، واژه يه كى عه ره بيه و

كوردكارى بوويه.

هاجى لهكلهك: حاجى لهكلهك (ع، ك): «هاجى لهكلهك مار

هات - ماري ژهنگ و ژار هات» "په ند".

هاجى رهشك: قه رناقوچه، په ره سيلك.

هاچار: بنك و قه رم و ره هيت سه بزه و فريز و گيائى.

هاجاس: ناقبژى، رهنگه ژ حجزى عه ره بيه كوردكارى بووبيت.

هاجاسكر: ناقبژيكه ر.

هاجاس كرن: ناقبژى كرن، مابه ينى كرنه.

هاجه: دامانج ره شمال و خيقه تان، هاجه.

هاجر: ژ ناگرى عه ره بكارى بوويه، نه سلى وى «هاگر» ه.

هاجى بايف: هاجى بادام، باهيتى كيشى.

هاجى بادام: بنيره هاجى بايف.

- هادوخت:** پشکا ۲۲ ژکتیا زهندی ثاقتیستای.
- هادور:** گه دایې چیردریژ (ملحف).
- هادوری:** گه داییا بالحف.
- هادر:** نهۆ (فوراً، حالاً، الحاحاً).
- هادری:** دهرحال (فوریه). "شیخ نووره دین بریفکانی" (قدس سره) فهرموویه: «هادری مهرگی خو تامکر دانه بینیت له زه تی».
- هار:** سه گی گه زنده به، نه و جانده به کو تووشی نه خو شیا هاری یی بووی. «هه قالی پاری ناهیتسه هاری، رزقی هارا لدینانه» "په ند".
- هاری:** نیشه که ژهندهک جانده به ران په یدا دبیت وهکی: سه گ و گورگ و هرچ و کتکان و میکروبه کی تاییهت هه به و جهتیکو حه یوانی هار گه ز لکه سه کی دای میکروبی وی ته شه نه (سرایه) دکهت و دبیتسه سه به یی دیناتی یی (هاری). سه گی هار د سره رۆژیت نه ولی تووشی دامان و خه مگینی یی دبیت و تیناتی به کی زیده زیده بو چیدبیت و گه رووی وی تنگ دبیت و نه شیت نافی قه خو ت، پاشی چهن رۆژه کی گه رب گرتی و تووره و ئالۆز دبیت و زمان د ده قیدا شو ر دبیته خواری و به و کنار و به و کنار دچیت و هه ر که سی ببینیت دی گه زیت، پاشی پیت وی چه فت و خو ار دبن و دخه نقیت و دمريت. دهر دی هاری یی پشتی گه زینا سه گی هار لرؤقان زوو دیار نابیت، چهن جی له قی سه گ ژ میژی دوور بیت نیشا هاری یی دره نگر دیار دبیت. نه گه ر گه ز لسه ر و چاقان بیت دهه - یازده رۆژ نیشا هاری یی دیار دبیت، به لی نه گه ر ساق بیت یان پی بیت دوو تا سی هه یشان دکیشیت هه تا دهر دی هاری یی په یدا دبیت.
- هاره هار:** هار هاری.
- هاری هاری:** هار هارانی.
- هاره ارانی:** شه یتانی و ئالچاخی و نه راهه ستانی.
- هارین:** هیران (طحن).
- هارین:** گۆلین، گۆلینا عه وران.
- هاره هار:** گۆله گۆل، گاله گال، قاره قار و های و هوئی.
- هارۆ:** نه فرۆ.
- هاروو:** ناروو (خیار).
- هارت و هوژت:** های و هوئی.
- هارۆ و ساره:** نه فرۆ و سه بین، بریتیه ژ ته سوئی.
- هارگه ز:** نه و که سه کو حه یوانه کی هار نه و گه زی بیت.
- هاریکار:** هاریکه ر.
- هاریکه ر:** یارمه تی دهر (ناصر).
- هارمه نده:** هاریووی «واژه به کی شه به کیه».
- هاژ:** هاج، سه رگه شته، هاج و واج، تووره یی (متحیر).
- هاژه:** هاژین.
- هاژین:** دهنگی با و باران و بارۆقه و وه شه نی یه.
- هاژوتن:** ناژوتن.
- هاژو:** هاژوتهر.
- هاژوتهر:** هاژو، هاژی، هاژوهر.
- هاژوته سه ر:** نیرش بره سه ر.
- هاژوتکار:** نیرشکه ر: «دکیشم ناهیت، ده اژۆم ناچیت» "په ند".
- هاژوتیار:** هاژوتکار: «گۆلک بگچکه و هاژوتی ناچیته گاران و ئوتی» یان «ناچیته گاران و جوتی» "په ند".
- هاسر:** کاتژمی ر ده مژمی ر به لی هاسر جوانتر و کوردیتر و کورت قه برتره.
- هاسر ساز:** سه عهت ساز، سه عهت چیکه ر (مصلح الساعه).
- هاسان:** ئاسان، سانا.
- هاسانی:** ئاسانی، سانایی.
- هاسی:** ئاسی.
- هاسن:** هیتسن، ئاسن.
- هاس:** ترس.
- هاسۆ:** ئاسۆ (افق).
- هاش:** به رنه که فتی.
- هاشک:** هیشک، هه چک.
- هاشه:** هاژه.
- هاشین:** هاژین.
- هاشه هاش:** هاژه هاژ.
- هاقږ:** ئاخوږ (معلف).
- هاقږدان:** ئاخوږدان.
- هاقږکه ر:** ئاخوږ چیکه ر.
- هاف:** ئاست، کۆرک، دیار.
- هاقږ:** رووبادان (التفات).
- هاقږی:** (التفات): «وان د چه رخیدا کو دیم، هاقږ په یاپه ی دانه من» "جزیری"، سه رهنج.
- هاقږی:** هاقږی.
- هاقږی:** هه قالی، ریکی.

هاقین: تاوستان. د په هله ویدا «هامین» و د ثاقب استایدا «هامه» هاتیه. «هاقین چه کی جندیانه»، «هاقین سفرا فه قیرانه» "په ند".
هاقینه وار: هاقینگه.
هاقینگه: واری هاقینی (مصیف).
هاقینگیتر: نه و تاشه کو تنی هاقینیدا دگه ریت، (زستانگیتر عه کسا ویه).
هاقیتن: فرهدان.
هاقیتی: فریدایی.
هاقیتزی: هاقیتی.
هاقیرت: نه و وشیه ژ دو واژه یان پیکه تیه: «هاقین + ریت»
 مه نی رشتی (انزال المنی).
هاقین: ثاقب زه لامي (منی).
هاقدهم: هافلث، همچاخ.
هاقلف: هافرک (حریف).
هاقل: پردان، دهست بو دریتز کرن، به گژدا چزن.
هاقله دای: پردای، نیرش بره سهر، پرکیشی وی بوو.
هاگ: هاگه.
هاگه: هیلکه.
هاگو: نشگاف.
هاگو: بنیره هاگو.
هاگه دان: هاگه لان.
هاگه لان: جی هیکان، هیلین.
هاگه وان: هاگه بان.
هاگه بان: هیلیقان، هیلیقانک.
هالاو: زمانه یی تاگر.
هالو: خالو.
هال: دهشت، هامون، هؤل.
هالی: خالی، قال.
هالی که ردهن: خالی کرن، قالا کرن.
هالیز: هالیز، مه شکه.
هال: نارام، هال ژ فارسیا که فنه هه هاتیه.
هاله پروژ: گزشتی لبراشتنیدا سه رقه سوتی و ژ نافدا خاف.
هالای: هیتستا، هه لای.
هامون: دهشت، به یابان. "جزیری" فه رموویه: «یه کدهم فه وه هیشتین د هاموننی فراقی...».

هاموار: هه موار.
هامواره: هه مواره، ریک، راست، موافق، هه و هه و (دائم، مستمر، موافق).
هامیان: نارامیه، که مه رکیس، هه میان، هه مه یان (عه ربه کاری بوویه).
هامین: هاقین.
هامیتز: هه مبیتر، باوش، به رمل.
هامن: هاوین، هاقین. "مه وله وی" فه رموویه: «هامن، هامن وار، گه رمیش جوش تاوهرد - فه زای نه زم به زم نه گولانان بهرد».
هان: نامان.
هان هان: حلکه حلک، نه فه س کورتی، بی هلمان، بی هه لای، هه ناسه برکی.
هانی: هانی.
هانن: نانکو وهرگره، بگره (خذ).
هان دان: یارمه تی، تیزکرن، هاریکرن، (تشجیع، اغراء).
هان: هاریکرن (مدد).
هاندر: یارمه تی دهر، ناف تیدهر (مغری).
هانام: هه وارا من: «د هانام وهرن، وهرنه هه وارا من».
هاویه: به رامبه ر، هه قبه ر (مقابل).
هاو: حد کایه تا دنگی ره وینا سه گیه.
هاوتیر: قاوتیر (تمییز، فصل).
هاوهاو: هه وهه و لپی یه ک.
هاوین: هاقین.
هاوینگه: هاوینه وار.
هاوینه وار: خانی یی هاقینی، خانی یی ناف ره زان (مصیف). هاقینگه.
هاویش: (۱) هاویش؛ (۲) نارام.
هاویش: (۱) پله یه کی روحانیه د نایین زهرده شتیدا، موغ؛ (۲) نارام.
هاویشتن: فرهدان.
هاونشین: هه منشین (جلس).
هاوپشک: هه قشک (امباز).
هاوس: جیران. دراوس.
هاویش: نارام.
هاویش بون: نارام بون. نه سلنی قن واژه ی ژ هاوهوشی هاتیه تراشین.

هاقین: تاوستان. د په هله ویدا «هامین» و د ثاقب استایدا «هامه» هاتیه. «هاقین چه کی جندیانه»، «هاقین سفرا فه قیرانه» "په ند".
هاقینه وار: هاقینگه.
هاقینگه: واری هاقینی (مصیف).
هاقینگیتر: نه و تاشه کو تنی هاقینیدا دگه ریت، (زستانگیتر عه کسا ویه).
هاقیتن: فرهدان.
هاقیتی: فریدایی.
هاقیتزی: هاقیتی.
هاقیرت: نه و وشیه ژ دو واژه یان پیکه تیه: «هاقین + ریت»
 مه نی رشتی (انزال المنی).
هاقین: ثاقب زه لامي (منی).
هاقدهم: هافلث، همچاخ.
هاقلف: هافرک (حریف).
هاقل: پردان، دهست بو دریتز کرن، به گژدا چزن.
هاقله دای: پردای، نیرش بره سهر، پرکیشی وی بوو.
هاگ: هاگه.
هاگه: هیلکه.
هاگو: نشگاف.
هاگو: بنیره هاگو.
هاگه دان: هاگه لان.
هاگه لان: جی هیکان، هیلین.
هاگه وان: هاگه بان.
هاگه بان: هیلیقان، هیلیقانک.
هالاو: زمانه یی تاگر.
هالو: خالو.
هال: دهشت، هامون، هؤل.
هالی: خالی، قال.
هالی که ردهن: خالی کرن، قالا کرن.
هالیز: هالیز، مه شکه.
هال: نارام، هال ژ فارسیا که فنه هه هاتیه.
هاله پروژ: گزشتی لبراشتنیدا سه رقه سوتی و ژ نافدا خاف.
هالای: هیتستا، هه لای.
هامون: دهشت، به یابان. "جزیری" فه رموویه: «یه کدهم فه وه هیشتین د هاموننی فراقی...».

- هاویش کرن:** ئارام کرن.
- هاوسییاتی:** جیرانی.
- هاویش:** هه قیشک (شریک).
- هاوسهر:** هه مسهر، ژن.
- هاوسهری:** ژنداری (معاشره الزوجیه، زناشویی).
- هاورپی:** هه قال، هه عالی سه فیری.
- هاورپی:** بنیهر هاورپی.
- هاودهرد:** هه مدهرد (شریک الحزن).
- هاوسال:** یهک ته مهن، هه ه ته مهن.
- هاودهر:** دراوسی، هاوسی.
- هاویژه:** هه قیتهر (رام).
- هاوول:** هافل، پرکیشی.
- هاوار:** هه وار.
- هاوار کردن:** هه وار کرن.
- هاوارکهر:** کهسی کو هاواردکهت (صارخ).
- هاوکار:** هاریکار، هه قالکار.
- هاوکاری:** هاریکاری، هه قالکاری.
- هاولف:** ره فیق (عدیل، مثیل).
- هاودهنگ:** پینکه، بیهک دهنگ و بیر و باورپی.
- هاودهنته:** ره شه. (ت)
- هاودهنترکهر:** هاودهنته چی، ره شه چی کهر. (ت.ک)
- هاودهنته چی:** ره شه چی کهر، گه فوگورکهر. (ت.ک)
- هاون:** (۱) ژ «هاونه» بی ئافیسستی هاتیبه و عهره بکاری بوویه
 بۆ (هاون، جاون)، عهره بیا درست (مه راس)؛ ۲-
 نقشه کی زه ده شتیانه ژ پینج نقشان: ۱- هاون؛ ۲-
 رهفتو؛ ۳- نه زیره ن؛ ۴- ئیشه؛ ۵- نه شههن. ئافیسستی
 هه وه نه و هاوه نه ژ بۆ هاونج کو تشتا تیدا دقوتن هاتیبه.
- های:** (۱) تیپا گازی کرنج یه؛ ۲) تیپا دهر پینا مخابنج یه
 (اسم الصوت).
- های های:** ههر بۆ بانگدان و گازی کرنج یه، دهنگ و گاله گال
 (اغراء).
- های و هۆی:** هه یاهۆ.
- هه یاهۆ:** هایاهای، جار و جه نجال، داد و فریاد.
- هایاهای:** دهنگه دهنگ (غوغاء، صخب): «بهم های هۆیه نا
 کرتن ده فعی رووس - ههروه کی شیخی بخارا و
 نه نده لوس» «حاجی قادر».
- های هۆ:** بۆ ئستغرابی یه ژی.
- هایلۆ:** (یا ایها).
- هایلی:** (یا ایتهها).
- هایلۆ هایلۆ:** (یان هایلی هایلی) ئه قه وشه بیته بی مه به ستن
 ناف گهریت مقامان دبیزن بو درتیز کرنا دهنگی و موسیقایی.
- های ژی بون:** ئاگایی هه بون (اطلاع). ئاگاداری.
- هه بان:** هه بانه (جراب).
- هه بانه:** هه بانه، گۆز که کی مل درتیز و ته نگ و بیته ده ستکه،
 تونگه.
- هه بهک:** که فعی ده ست. نه دوره کو واژه بی «هه پک» ی ژی
 تراشایی بیت.
- هه بون:** هه بین، وجود.
- هه بین:** بنیهر هه بون.
- هه بلین:** هه ریلین، هه ریلین، شه هتین، شه پلین، ئالۆز بون.
- هه بله تراش:** مرۆقی گه لته ک، گه وج.
- هه پک:** (۱) ئاسنه کی ددانه داره وه کی شه ی ته قنی پیدکه ن؛ ۲)
 عه یاره کی کیشانی یه.
- هه په نتی:** هه په نتی، هه په نته ری، زه به للاح.
- هه پکی:** هه بکی کورج حوتم. «هه پکی بهر ره پکانه» «په ند».
- هه پک و شه پک:** ناقی دو نه ندازه بیته کیشانی بوون.
- هه پشاندن:** هه پشاندن، زیده خوارن، زک داگرتن ژ خوارنج.
- هه پله هورج:** هه پله هورج، مرۆقی قوت و قه له و.
- هه پیۆن:** عهره بکاری بوویه بۆ (افیون).
- هه پیۆن کیش:** هه شاش.
- هه پله گزی:** هه قه چناوه ی، پر پیژی، هه له پاسی.
- هه پوله:** زل و زه به للاح.
- هه ترهگ:** پیری فه رتوت.
- هه تیو:** بی باب، سیوی.
- هه تیویاز:** بریتیه ژ مرۆقی (لوطی) (وشه یه کی نه هریمه نیه).
- هه تیویازی:** کارئ (لواطی) (وشه یی نه هریمه نیه).
- هه تمه چهرهک:** هه تیم چهرهک، بریتیه ژ مرۆقی په ست (وشه یه کی
 نه هریمه نیه).
- هه تک:** فه یت. (ع)
- هه تک:** نه تک، هه قال، شه و کراس.
- هه تان:** تان، تانج بیستانی یان تانی ههر تشته کی (سیاج).
- هه ترۆش:** هه تاف و رۆژ یان هه تره ش، به عنا بجه رگ، وه رار.

- ههتلی:** ههیتلی، بی حیا.
- ههتهتۆک:** ههتۆته.
- ههتۆته:** ههتهتۆک، هندهک کيسکیت کچکهنه ژ ده زمانۆک و عهترياتان ژنک درست دکهن و دکهنه ئوستۆبي مندالی ساقاي بۆ بين خوشي بي.
- ههترهگ:** فهرتوت، دهسته دارئ ئستور (مطرق).
- ههتار:** گيتج قوت، ئەو کەسە کو گيتجی دهيريت.
- ههتوان:** ملحهم، مهرهم، چرک.
- ههترهش:** نهتره، گوژمه، وهرار، ووره، زهراڤ (مقاومه).
- ههتیه:** دارئ لقابلدانا تشتي وهکی شهل و شهپک و قوماش و گوژهی، دارقاب.
- ههجهر:** ههجیر. «ههجهر و ههجیر» بۆ ناڤی زهلامان بکارتین. بۆ گوژستاننی ژي «بزاراڤی سندي و گوليان بکارتیت».
- ههجیر:** ههژي، ههژا، دلیر، بهرکتهی، همتاز، ناڤی (مذکران) ژي تیت.
- ههج:** کاشۆ، ههج.
- ههجل:** تهنگافي (مازق).
- ههجامهت:** ژ ههجامهتی کوردکاری بوویه (هجامه)، خوین بهردان.
- ههچ:** کاشۆ.
- ههچک:** تیل، دارهکه وهکی کهمیا گۆپالی هه دو سهريت وی گه هاندینه ههڤ و بوهریسی گرتیدهن بۆ کارئ فلاهی بی دهشهخره و دارکيشانی.
- ههچا:** هو، نهگه.
- ههچی:** ههرجی، ههر تشتهک (بۆ غهیری عاقلان بکارتیت).
- ههچه:** چهچه، دهنگهکه بۆ لیکورینا کهر و دهواران بکارتیت.
- ههدلان:** دهرده رهشه ولاخ، دهرده چیل.
- ههدا:** تهڤرا.
- ههدف:** گردئ بچوک.
- هداری:** ئاسانکارییت مادی (تسهيلات مادیه).
- هدار:** نارام.
- هدریان:** ههندريان، راوهستان، نارام بون.
- هه:** دائیم، (کل). هندکجار («ر» دیتته فرهدان وهکی: ههدهیتم: ههردبیم.
- ههر و ههر:** (ازل، ابد). «هه ب شیرینی: ههر بشیرینی»، «ههدگۆ: ههر دگۆ».
- ههرا:** قارهقار.
- ههرا و هوزیا:** جار و جهنجال.
- ههراس:** ترس.
- ههراسان:** ترسان.
- ههراساندن:** ترساندن.
- ههرج:** ههر تشت (بۆ غهیری عاقلان).
- ههرکی:** (۱) ههرکهس (بۆ عاقلان); (۲) عهشیرهتهکی ژۆر بهیژن ژ عهشیرهتیت کوردانه لکوردستانا عیراقی دژین و لباکووری رۆژئاڤایی ئیرانی ههنه.
- ههرجی:** ههر عهرد، ههردهر.
- ههرجی بی:** ههمی دهري، بریتیه لمۆڤتی گهړیۆک: «ههرجی کو پاله ئەو ماله» "پهند".
- ههرزههه:** پریژ.
- ههرچی:** ههر تشتهک «ههرچی دبیت بلا دبیت» "مهتهلۆک".
- ههر روژ:** ئانکو ههمیشه (کل یوم).
- ههرز:** بیسود، بی مفا.
- ههرزهبی:** ههرزهکاری، ههله پاسی.
- ههرزهگۆ:** ههرزهدار، ههله پاس، چه نه باز، بیهوده بیژ.
- ههرزه دار:** فاحش، زشتگۆ.
- ههرزه بیژ:** بنیتره ههرزهگۆ.
- ههرهگرهگ:** فه قیری بی شههرم و بهدجنس. هندهک دبیتن «ههرگرک» ئەو نهدرسته، ئانکو ههرزهگۆبی ههزار رهگ (به د ئەسل)، ههرهگرهگ: ههزار رهنگ.
- ههرسوو:** ههرا، ههرا لایهک.
- ههرهت:** گۆنهل، گۆنه، گانگه، کاملانه، وهفهدت، ههرهتی جوانی بی، ههرهتی بهاری، ههرهتی فیقی، ههرهتی ئاڤابوونی، ههرهتی چاڤ قهتره کرنی، ههرهتی چلی زستانی، ههرهتی گول و گیای (اوج، قوه، موسم، عنفوان).
- ههرسال:** ههمو سال.
- ههرساله:** سالیانه (سنوی).
- ههراتی:** سهرکیشی، کهراتی.
- ههرا و هوزیا:** قهلهبالغ (ضجیح).
- ههری:** قور، ههړه، تهفن (وخل).
- ههرینه:** خهربهنده.
- ههرپه:** ههړک، پړۆ.

<p>هه‌رمان: جاویدی.</p> <p>هه‌ربیلین: هه‌مه‌ریون ژبه‌ر زۆر خوارنێ، هه‌نده‌ک دبیژن هه‌ربیلین.</p> <p>هه‌رسیل: پایه (رکن).</p> <p>هه‌رچم: هه‌رچی من. لئاقیستایدا ژێ «هه‌رچم» به‌عنا هه‌رچی من هاتیه. «هه‌رچم گۆت: هه‌رچی من گۆت».</p> <p>هه‌ر لئاشی بی: ئەف رسته‌یه‌ لجی (ماندی نه‌بی) بکارتیت به‌لجی نه‌ بشیوه‌یه‌کی گشتی و عام به‌لکی ته‌نێ بۆ وی که‌سی تیه‌ته‌ گۆتن کو تازه ژ ئاشی هاتیه‌ت. بریتیه‌ ژ مه‌به‌ستی زراف و باریک، ئانکو هه‌ر مال و مندالت زۆ بن و هه‌ر رزقی ته‌ به‌رفه‌بیت و خوارن لالماته‌ بیته‌ خوارن و دنیعه‌تاندا بی و هه‌ر لئاشی بی.</p> <p>هه‌روه‌ره‌: رسته‌یه‌که‌ بۆ وی که‌سی بکارتیت کو بۆ مه‌هانیه‌ هه‌ره‌وه‌ری بوان که‌سان بکه‌ت کو ژێرده‌ستی وینه (وه‌کی نیره‌ بدۆشه‌ی).</p> <p>هه‌راو: گوشاد، به‌رفه‌هه‌، «واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه‌».</p> <p>هه‌رماش: (١) ئانکو هه‌ر خوارنا مه‌ ماشه‌ و ماشه‌ به‌ته‌نێ؛ (٢) ناغی گونده‌کی کوردانه‌ لقه‌زا شیخان-پاریزگه‌یی ده‌وکێ-کوردستانا عیراق.</p> <p>هه‌رگن: (١) هه‌رکینه‌، هه‌رگنێ؛ (٢) ناغی گونده‌کی کوردانه‌ ل زیبار-کوردستان عیراق.</p> <p>هه‌رگاو: کوپاو، کوراف، قوراو. ئەف وشه‌یه‌ هه‌ورامیه‌ یان تاوه‌گۆزه‌یه‌ ژ دوو په‌یقان پیکه‌تیه‌: «هه‌رگ + ئاو»: «قور + ئاف»، قوراف. "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه‌: «لافاو کووچه‌ی جه‌سته‌ی زوخالی - هه‌رگاوه‌ستی هه‌رچی بۆ مالی».</p> <p>هه‌زه‌نی: تیره‌یه‌کی جه‌زائری یانه‌ سه‌رده‌می (صلاح الدین) ی لوپری مان ژ نژاده‌کی کوردان، ئەف وشه‌یه‌ ژ ئەزه‌نی هه‌لتراشیا به‌.</p> <p>هه‌زه‌خ: (١) به‌ره‌مه‌دار، بخیرات؛ (٢) ناغی گونده‌کی کوردانه‌ لکوردستانا عیراق - ئەترۆش - ده‌وک.</p> <p>هه‌زاره‌زیله: قه‌له‌بالغ (حشد عظیم)، هه‌را.</p> <p>هه‌زار: هزار، ژماره (١٠٠٠).</p> <p>هه‌زاران: گه‌له‌ک هزار.</p> <p>هه‌زاره‌زار: میلیون.</p> <p>هه‌زاری: زیقزیقه.</p> <p>هه‌زارپرتی: هه‌زار تو‌یخ.</p> <p>هه‌زار تو‌یخ: مه‌عه‌دیه‌ی حه‌یوانی کو قاچکی دجوت ئه‌وی پرتی پرتی.</p>	<p>هه‌رمه: تیکه‌لۆک.</p> <p>هه‌رگ: هه‌ره‌، قور.</p> <p>هه‌ره‌شه: گوره‌شه، گه‌ف.</p> <p>هه‌ره‌: کوپ، قور.</p> <p>هه‌رزیل: هه‌رزیلک.</p> <p>هه‌رزیلک: هه‌رزیلۆک، عرزاله، که‌پر.</p> <p>هه‌رزیلۆک: بنپه‌ره‌ هه‌رزیلۆک.</p> <p>هه‌رشین: شه‌که‌ستنا هه‌وره‌ووور بووی (تخیم).</p> <p>هه‌رشاندن: هه‌وره‌ و خاش کرن.</p> <p>هه‌ری کیتل: کیتلانا زه‌قیئا ئاف لسه‌ر بۆ برنجی.</p> <p>هه‌رپشته: رشده (رشته).</p> <p>هه‌ری به‌سه‌ر: قور به‌سه‌ر.</p> <p>هه‌ریکه‌ر: قورکه‌ر.</p> <p>هه‌ری کاری: قورکاری.</p> <p>هه‌رجۆه: هه‌ره‌نگ.</p> <p>هه‌ره‌نگ: هه‌رشکل، هه‌ر ته‌رز، هه‌ر ره‌نگ.</p> <p>هه‌رووشک: هه‌رووشک.</p> <p>هه‌روشک: هه‌رویشک، نانه‌روون.</p> <p>هه‌روشه: که‌رویشک، ژ «خه‌رگوشی» قه‌ هاتیه‌. (خه‌رگوش به‌فارسێ که‌رویشکه‌).</p> <p>هه‌رگینه: (١) سه‌واله‌ت، درگن، درگنی؛ (٢) ناغی گونده‌کی کوردستان عیراقی ئه‌وژی درگینا چیدکن.</p> <p>هه‌رگنی: ئه‌وژی ناغی گونده‌کی کوردانه‌ لکوردستانا عیراقی بلجی زیباری.</p> <p>هه‌ره‌ک: ره‌وان، ئافا ره‌وان، گئارا (سلسبیل).</p> <p>هه‌رمیتی: هه‌رمیای، (قذر).</p> <p>هه‌رمیای: هه‌رمی.</p> <p>هه‌رمی: (قذر). لئاقیستایدا «ره‌مه‌نی» به‌عنا (قذر) هاتیه‌ یا زانا ئه‌وه‌ کو وشه‌ی هه‌رمی ژ ره‌مه‌نی هه‌لتراشیا به‌.</p> <p>هه‌راج: راوه‌ستانا قیমে‌ته‌ی تشتی له‌زادیدا. مه‌زادکه‌ر دبیژیت: هه‌راج ئانکو لقیزه‌ راوه‌ستان، هه‌را.</p> <p>هه‌راجخانه: جی فرۆتن و مه‌زادنی و هه‌راجی.</p> <p>هه‌رکانه: هه‌رکی.</p> <p>هه‌رکی: ژ هه‌رکانه‌ی هاتیه‌ هه‌لتراشین، ناغی تیره‌یه‌کی بوون دده‌می ده‌وله‌تا میدیا، ماد.</p> <p>هه‌رجۆه: هه‌رگۆنه‌.</p>
---	---

هزارسالی: ئەفه وشە بەهەکی بریتیه ژ نزا کرن، بۆ ئێکی ئانکو ژێ درێژی، عومردریژ بی: «ناخفتن ههزاره، یهک لباره» "په‌ند".

ههژده: ژماره «١٨».

ههژار: (١) به‌له‌نگاز؛ (٢) ناڤی شاعره‌کی مه‌زنی کوردانه، ناڤی وی (عبدالرحمن)ه، وی گه‌له‌ک نه‌خۆشی د ریکا نیشته‌یمان په‌روه‌رییدا دیتینه، گه‌له‌ک خزمه‌تیت جوان جوان ئەنجام داینه، وه‌کی: شهرحاً دیوانا جزیری، وه‌رگه‌ی‌رانا مه‌موزینی خانی بۆ زارانی موکریانی، دیوانی شیعران، وه‌رگه‌ی‌رانا شه‌ره‌فنامه‌ی ب‌دلیسی ژ فارسی بۆ کوردی و گه‌له‌ک خزمه‌تیت دی ئی مه‌زن مه‌زن. ئەو بخۆژی مه‌لازاده‌یه و خه‌لکی مه‌هاباده، کوردی ئیرانیه.

ههژ: بۆتایه‌کی دارێ بیه‌لگ و تاییت زراف کوز داره‌کی فه‌که‌ن بکارتیت، شمراخ، به‌لێ ئەسلدا ته‌نێ هه‌ژێ گو هه‌شکی یان شیلانی‌یه و به‌ره‌به‌ره شیه‌یه‌کی کشتی فه‌گرتیه.

ههژاری: به‌له‌نگازی.

ههژارانه: وه‌کی به‌له‌نگازان.

ههژاره‌تی: هه‌ژاری.

هه‌ژی: لایق.

هه‌ژی: (١) هه‌نجیر، هه‌ژیر. لئاقیستایدا هه‌ژیر به‌عنا لایق و هه‌ژا هاتیه، نه‌دوووه وشه‌ی هه‌ژیری کوردی ژ ویری هاتبیت چکو هه‌ژیری تشته‌کی لایق و هه‌ژایه. ئەسلێ هه‌ژیری ژ هه‌جیری هاتیه؛ (٢) بۆ مێرێ دلیر د فارسیا که‌فندا هاتیه. ئەفه دیار بوو کو د که‌فن و نه‌ژ دا هه‌ژیر بۆ تشته‌ی جوان و لایق و هه‌ژا (شجاعه)، فیقی هه‌ژا، د ئاقیستا و په‌هله‌وی و فارسیا که‌فن و کوردیدا هاتیه و هه‌میژی یه‌ک مه‌به‌سته: (لائق). هه‌جیر و هه‌جه‌ر ژێ هه‌ر ژ وی ریشه‌ی هاتینه و هه‌ر مه‌عنا هه‌ژا و لایق و به‌رکه‌تی یه‌ک ده‌هین. هه‌جیر و هه‌جه‌ر بۆ ناڤی زه‌لامان ژێ د فارسی و کوردیدا بکارتیت.

هه‌ژی یاتی: هه‌ژایه‌تی، لایقی.

هه‌ژیان: لڤین.

هه‌ژاندن: بزفاندن، لڤاندن، ته‌کاندان.

هه‌ژایی: لڤاندی، بزفاندی.

هه‌ژک: قومشه‌له‌کی تاوبه‌لگان، هه‌ژ.

هه‌ژمار: هه‌ژماره، ژماره، ژمارتن.

هه‌ژهه‌ژۆک: ئەو مرۆڤه‌ کو له‌شێ وی یان سه‌رێ وی هه‌ر راده‌ژیت.

هه‌ژهه‌ژۆکی: مرۆڤی تووشی نه‌خۆشیا هه‌ژیانێ بوی.

هه‌ژاله: هه‌ژاله.

هه‌ژاله: (١) ئەو تا داره‌یه‌ کو تا و به‌لگیت وی ریکوپییک نه‌ین؛

(٢) بریتیه‌ ژ مرۆڤی سست و په‌ست و جلک هه‌ندام ژ به‌ریه‌ک چۆی.

هه‌ژهه‌ت: حه‌شه‌ت، خه‌فه‌ت.

هه‌ژین: ئەف وشه‌یه دبیته‌ پاشکۆی هه‌ندک نامرازان و نالاتان و مه‌عنا فاعلی‌یه‌تی دیارده‌که‌ت: لاندک هه‌ژین، توپزه‌ژین، ده‌ست هه‌ژین، سه‌ره‌ژین و دووه‌ژین، خۆه‌ژین.

هه‌ژاندن: ئەوژی پاشکۆیه‌که‌ لدوو هه‌ندک ناڤ و مه‌سه‌در و سفه‌تان تیت، مه‌به‌ستیت گۆناگۆن دده‌ت، وه‌کی: مه‌شکه هه‌ژاندن، ده‌ست هه‌ژاندن، لاندک هه‌ژاندن، گۆپال هه‌ژاندن، کلک هه‌ژاندن: «تۆ بۆچی سه‌رێ خۆ لڤ ده‌هه‌ژینی؟!»، «من به‌ره‌ک راهه‌ژانده‌ ماری»، «په‌زی پاشقه راهه‌ژینه»، «شه‌ڤی دی بارانی هه‌ژاندی»، «بای هه‌ژاندی»، «ئهو داوه‌تی لاو ده‌هه‌ژینیت».

هه‌س: هه‌ست، هه‌یه.

هه‌ست: هه‌یه (موجود، حس).

هه‌سان: هسان، هوسان، سوهان، ده‌ستویه‌ر.

هه‌ستان: هه‌لستان، هه‌لستیان، رابوون.

هه‌ساندن: فیکرن، ره‌حه‌ت بوون.

هه‌سیرۆ: خه‌زووور.

هه‌سپ: ده‌واری گری نیر (حصان).

هه‌سپی گونی: (حصان فحل).

هه‌سته‌ره: گوزان (موس الحلاقه).

هه‌ساری: (صه‌ریج).

هه‌سیان: حه‌سیان، فه‌سیان، ره‌حه‌تیوون (استراحه).

هه‌سکوو: که‌مگیز (مغرفه).

هه‌سته‌ر: هه‌سته‌ر، ل بنه‌ره‌تدا نا + ستر = نه‌زوک.

هه‌سر: فرمیسک، رۆندک.

هه‌ساوی: حه‌ساوی، جوهره‌که‌رکێ گره.

هه‌سار: کوه‌سار.

هه‌ستاستا: خه‌یزانک، کۆچه‌ک.

هه‌ستێ: ئەسته‌تی، ئەو ئاسنه‌ کو له‌به‌ری دده‌ن و چریسکان دده‌ت، به‌رزیدا کوردان ناگر پێ هه‌لدکر.

هه‌سون: هوسین (تحدید).

- ههسکوو:** که مگیز، هوسکی.
- ههسیان:** بیتندان.
- ههسیانهفه:** فه ههسیان.
- ههسیلمهیدان:** دارکاری کرن (ع، ک).
- ههسته:** عهسته، کیم، پیچک.
- ههستیار:** شاعر.
- ههسه نهسته:** حهسه نه سسته، تیتروازک.
- ههستکار:** ههستیار، شاعر.
- ههس:** وشه یی سه سورمانی.
- ههسک:** شه نه.
- ههسیر:** (حصیر) (ع).
- ههسهس:** حهس حهس، گه زمه (ع).
- ههش:** خم، هوش (نیله).
- ههشین:** وهکی رهنگی هه شی «بزاراچی بۆتانی».
- ههشتیدان:** بریتیه ژ تیکدانا کارهکی کو دقیان سلاح کهن.
- ههشیمهت:** حهشامهت، ههشامهت (کثره).
- ههشیش:** سپیه (قمل).
- ههشیار:** هوشیاری.
- ههشیاری:** هوشیاری.
- ههشار:** که مینگه.
- ههشامهت:** حهشامهت، زۆر کۆمبون، قیامهت.
- ههشیار کردن:** ههشیار کرن، خه بهردا کرن.
- ههشتی:** ژماره «۸۰».
- ههشتا:** ژماره «۸۰».
- ههشتیک:** ههشت ئیک (ثمن).
- ههشت:** ژماره (۸).
- ههشتویش:** ههشتاویش.
- ههشتاویش:** نافی رۆژا پینجی یه ژ (الجمسه المسترقه).
- ههشاشین:** بریتیه ژ خراب بونا کارهکی کو دقیان چیکه رابون خراب کر له و دبیتن: «ته ههشاشین تیدا!!».
- ههشک:** ههشتک.
- ههشتک:** ههژک.
- ههشاندن:** پرکرن، داگرتن (شحن) (ک، ع).
- ههشت ههشت:** (یان **ههشت ههشت**؛ **ههفت و ههشت**) ناخفتنا بئسوود و مهفا، فه وچه قه وچ.
- ههشاردان:** خۆ د که مین نان.
- ههشهری:** بهور، به تران، ژنا گپدار و دژوار.
- ههشفاندن:** ههشفاندن.
- ههشفاندن:** ژئی برنا نقیساندی.
- ههفت:** ژماره (۷).
- ههفتی:** ژماره (۷۰).
- ههفتا:** ههفتاد (۷۰).
- ههفتاد:** ههفتی.
- ههفتی:** ژماره (۷۰).
- ههفتاو:** گلاو، ژاراف، ههفتاو کرنا تشتیکو سهی تیدا چه لپاندی (تعفیر).
- ههفتجوش:** فلزهکی رهقه ژ ههفت مه عده نان هاتیه درستکرن، مه سینهکی زۆر بسه ننگه.
- ههفتوک:** جوهره کات ژمیترهکی. دیوارانه کو ههفتی یی به کجار سوار دکهن.
- ههفی:** ماری مهزن، حهفی (ثعبان).
- ههفک:** حهفک.
- ههفهفی:** مروژئی کو هه چاقتاری یی خوارنی بیت، حه فحه فی.
- ههفه فیاتی:** حه فحه فیاتی، چاف تیرنه بونی.
- ههفه هف:** چاف تیرنه بون.
- ههفنی:** حه فنی، گه ندیای.
- ههفک نهستور:** بریتیه ژ زالمیج (وشه یهکی نه هریمه نیه).
- ههف رهنگ:** بریتیه ژ مروژئی (متقلب) کو بههفت رهنگان خۆ دگۆریت.
- ههفت زمان:** بریتیه ژ مروژئی چاپلوس (ذی الوجهین).
- ههفار:** بیین ههفار، بیین ههفار، بیین گه نار (وشه یهکی نه هریمه نیه).
- ههفتروش:** لی راست هاتن.
- ههفتیک:** ههفت یهک.
- ههفت تا:** ههفت داڤ، ههفت قات.
- ههفت تیر:** نهو چه کئ جهنگی یه کو ههفت گولله خۆره.
- ههفتروو:** که سئ کو دل و دهرونی وی ئیک نه بیت، (منافق).
- ههفت تویح:** قونیری.
- ههفت لۆ:** کاغه زهکی قماری یه.
- ههفتیار:** که متیار، کنایه ته ژ ژنا حهشهری.
- ههفت سیین:** نهو سفره خوارنه یه کو ههفت خوارن لسه ر بن کو

تېپا ئه ولى ناقتى وان «س» بيت، وهكى: سه بزه، سير، سماق، سيث، سه مه نوو، سنجك، سه نكه سير.

هفت برا: كومه له ئستيره كن كوژماره يي وان ههفته، ديبترنى تهرمى نووحي ژى (بنات النعش).

هفتشى: ههفتيز، بهلى د ئاقتىستايدا به عينا تاماده سازه هاتيه.

هفت شه مې: ئهف واژه به بو حه نه كى بكار تېت. بو وينه نه گهر ئىك پرسى دئ كه نكئ هندك دراف بو من هنيرى؟ نه وژى بترانه قه وهلامى ددهت: ههفت شه مې!

هف: پيئكه وا، بهه فرا.

هفير: هه وير، هه مير (عجين).

هفوك: فهقه ره به كى شيعره، كومه سته (منظمه؟).

هفده: ههفت و دهه، ژماره (۱۷).

هفونگ: نه گهر دو مرو فان هه ر يهك ژنيت وان خوشكيت يهك بن نهف هه ر دو مرو قه خه لك ديبترن وان هفونگ (عديل).

هفگور: هه فال گوره (حريف، رفيق، فى كتله واحده).

هفگورى: هه فالينى، دوستى (رفاقه).

هفدهنگ: يهك بير و را (براى واحد).

هفرا: پيئكه (سويه).

هفران: باراش.

هفيركه ر: هه فير حيل (عجان، من يصنع العجين).

هفيرو: نه رم وهكى هه فيرى: «نهف نانه هه ر هه فيرويه و نه بر شتييه».

هفيروى: هه فيرو.

هفال: هه وال (رفيق).

هفند: (۱) هه ره وهز، وهنده (تعاون، تعاونى). نه سلى وئ «هه فونده، هه فالوه ند» به مه عينا متاره ي ژى دگريت؛ (۲) ناقتى هندك گونده لكو رده ستانى عيراقى - دهوك؛ (۳) ناقتى زه لامانژى هه فند هه به.

هفبار: هه مبار (شريك، امبار).

هفالى: هه فالينى.

هفالىنى: هه فاله تى.

هفاله تى: هه فاليتى.

هفالىتى: بنيه هه فالى.

هفالوشك: هه فالى بچوك «هه فال هه فالوشكى، نان و په نير وشكى».

هفال هه فالاي: هه فالى گرتن.

هه فرك: جره، كهش مه كهش (جدل).

هه فركى: (مجادله). به ربه ره كانى.

هه فري: هه فري.

هه فري: (رفيق، صاحب). دوست، هه فالى ريكوسه فه رى.

هه فريز: هه فشى.

هه فشى: جئ نقتنا به زى (مراح الماشيه).

هه فال كراس: ده رپئ ژنان، هه وال كراس، شه لوال. ببينه چه ند وشه يه كى نازك پرتوره يه كو ناقتى چزمانان په يدا نه بوويه و نابيت، چاوا خوژ په يدا شه رم تاوهره لا دا به و نه گوتيه ده رپئ، به لكى وشه يي هه فال كراسى وه رگرتيه و دانايه جئ ده رپئ، چكو زانيت كوردا شه رم دكه ن ناقتى ده رپئ بين هه تا براده يه كى وه سا كو ده رپئ خو پشتى شوشتنى لعه رده كى خهف راتيخن هه تا هه شك ببيت.

هه فال بچووك: مال بچووك (پشدان). لقيره دا ژى وشه يي هه فال بچووك بكار برينه نه پشدان هه ر ژبه ر ريز و تو ره راگرتنى.

هه فده ر: هه مده رد (تعاطف، مواس).

هه فده ردى: هه مده ردى (تعاطف، مواسات).

هه فده م: هه فچه رخ، هه فكات (معاصر).

هه فريش: به ره نگاريون.

هه فچاخ: هه فده م.

هه فره سن: هه فجنس.

هه فره سنى: هه فجنسى، جناس، هه فره سنى و ره سن سايبى. قاعده به كه لعلمى به دييى، به ره به يي ديبترنى جناس.

هه فق: هيث، نهف هه ر دو واژه به ژبه ك خانه واده نه و مه عينا علم و ته فكيرى ددهن، ديبترن هيثكرن، ته ماشا كرن هم مه عينا ته علمى و فيتركرنى ددهت، ديبترن: «هه فق: فيتركر»، ديبترن: «هه فقوت: نه و فيتركر».

هه فقوت: فيتركر، "جزيرى" فه رمويه: «ئوستادى عيشقى دل هه فقوت - سه ر تا قه ده م هنگئ دسوت / ره مزا انا الحق هه ر دگوت - باور بكه ن مه نصوره دل».

هه فجار: هه و جار، هه جار (محرث).

هه فپشك: هاويه ش.

هه فپشكى: هاويه شى، ته بايبى.

هه فقوتن: فيتركرن، ته علم دان.

هه قليمه قو: گوستيلانئ، كاله مستانئ (لعبه المحبس).

هه قله مانی: هه قله مانی قۆ.

هه قوه ستین: کارئ نه بجئی کو چله که تیدا نه بیت و نیتته دیتن.

هه قه: حه قه، ریبازگه یه کی ئایینی یه دبیتژنی: سار و لوو، سارلی (علی الهی)، ئەف ریبازگه یه هه ر پاشما یه کی که فنی دینی کوردانه.

هه قه باز: فیل باز، حه قه باز.

هه قه بازی: حه قه بازی.

هه که: ئەگەر (إن، إلا).

هه کهکو: وشه یه که د ئەولئ رسته یی دوعایی دا تیت: «هه کهکو مالا ته خراب بیت!»، «هه کهکو خبیرئ ژ خو نه بیینی!». هنده ک دبیتژن: دهک.

هه که: له که (سب).

هه کهر: له که (عیب).

هه که: هه گەر.

هه گەر: ئەگەر.

هه ل: هه له، بیف (فرسه).

هه له: خه له تی.

هه له شه: (متسرع). ب له ز.

هه له شه یی: (تسرع). په له کرن، له ز کرن.

هه له لۆک: به لالیک.

هه لیز: مه شکه، گوته که بۆ مریشکا دبیتژن دا بچه لبس.

هه لژ: گیایه که بۆ نالفی حه یواناتان دچینن، به ره بهی دبیتژنی (جت).

هه لژیر: دهمی دروونا هه لزیه.

هه لاش: ئەو قرم و قرش و چۆلی یی کو دکه نه سه ر شه قله یان.

هه لۆ: ئەلهو.

هه لم: هلم (بخار).

هه لمه ت: دهست بۆ دریتژ کرن، پرکتیشی کرن (تخرش).

هه لامه ت: (۱) په رسیف، کیمکا هه یفی: (۲) شکلی مروفقان ژ کنجیران چیدکه ن دادنیتنه ناف زه قیان هه تا ده به ژئ بره فن. (شبح).

هه لای: داوه ت.

هه لاهیل: ماره کی ئەفسانه یی یه، ژه ره ره کی بکوژی (کوشنده) هه یه.

هه لیله: عه ره به کاری بوویه بۆ (اهلیلح)، فیقی یی داره کیسه له ندئ چیدبیت، ره نگئ وی زه ر و ره ش هه یه بۆ پزیشکی یی بکار دبه ن.

هه لقه تیزان: هه لقه تیزانئ (وشه یه کی ئەهریمه نیبه) (ع، ک).

هه لقه تران: هه لقه ترانئ (وشه یه کی ئەهریمه نیبه) (ع، ک).

هه لقه ترانئ: دیوانا تامسار و گه و گه لته کان، حه نه کیازی و تامساری، هه له پاسی زۆر ره ویی (مجلس السفله) (وشه یه کی ئەهریمه نیبه) (ع، ک).

هه لقه باز: حه قه باز، حه له باز (وشه یه کی ئەهریمه نیبه) (ع، ک).

هه لقه به گۆش: بریتیه ژ کوله یی و بنده سستی یی.

هه لیت: بی مه عنا، بی و اتا.

هه له تیت: هه له شه، چاف ته یسۆک، سرت.

هه لقونئ هه له شکا دۆشاقئ: ئەف رسته یه کورد بکار تین و د دهراقئ سته م لیکنئ ژلایی سته مکه ران و خورتان و بیگانه یان یان ژ دهستی دهره به گان، مه عنا وی مه به سته کی خه فیسه ئانکو ئەگەر ناموسئ پاس بکه ی ئەفه مال چو. بشیوه یه کی دی دبیتژن: «های لقوونی و های له شکا دۆشاقئ» و بره نگه کی دی تیت: «وای لقوونئ، وای له شکا دۆشاقئ» ئانکو یان قوون یان مه شکه دۆشاقئ دقیت دهست ژ ئیکئ به رده ن یان ناموسئ به رده ی یان ولات.

هه له مور: خۆلیا گه رم.

هه له مه ت: دهست بۆ برن، ئیرش.

هه لاتن: (۱) بازدان، رۆژه لاتن (شروق): (۲) ناف هه لاتن ژ کانی یی (فوران)، بلن دبوونا تشته کی رۆن ژ به ره که لینی.

هه له که: چۆیی کیشان.

هه له یب: حه لیب، حه لیب، درست، جائز (ع، ک).

هه ل: فرسه ت، بیف، درستی.

هه له کهر: جارچی، ژماده ی هه له پاسی هه تیه.

هه له ک: حه لک، حه لک، حه نه ک پیکری (ع، ک).

هه له په هه لپ: زاد به ز خواری.

هه له ق مه له ق: ئاخفتنا بیسه ر و بن.

هه لاندن: راکرن، تاواندن، حه لاندن.

هه لووژه: حه لیک.

هه له مار: په له مار، ئیرش.

هه له مار کهر: ئیرش کهر.

هه له مه ت: هاوه نته، ره شه.

هه له مه ته چی: هاوه نته چی، ره شه چی.

هه له ک: نه قله ک، جارک، نۆبه ک.

- هه‌لخانه:** گه‌مارخانه (ع، ک).
- هه‌لموت:** فراگه، عه‌ردی بلندترین لچیی، هه‌لدیرگه.
- هه‌لینان:** هه‌لگرتن.
- هه‌لپرواندن:** خوراندنا بنینۆکان.
- هه‌لپه‌رست:** بیقۆ (انتهازی). ژ دو وشه‌یان پیکهاتییه: «هه‌ل + په‌رست».
- هه‌للاداد:** هیچ لچی نه‌مای، تالان کرن و هیچ نه‌هیلان.
- هه‌لواردوو:** لويسکری، تاقشه‌کری.
- هه‌لینجاندن:** ئاڤ هه‌لینان.
- هه‌لچی:** کفارک. قارچک.
- هه‌له‌پاری:** هه‌له‌پاس، هه‌ر دو واژه مه‌به‌ست دده‌ن.
- هه‌له:** هه‌ل هه‌له، هه‌له‌شه، مرۆقی تامسار و سه‌رسه‌ری دیاره‌کو هه‌له‌پارس ژ دو واژه‌یان پیکهاتییه: «هه‌له + پارس» به‌عنا ره‌وینا سه‌گیه ئانکو سه‌رسه‌ری و زۆر ره‌و.
- هه‌لستاندن:** راکرن.
- هه‌لسورانن:** زقراندن.
- هه‌لگرتن:** راکرن (رفع).
- هه‌لگیران:** وه‌رگیران (تقلیب).
- هه‌لچنین:** هه‌لیتجاندن.
- هه‌لکرن:** وه‌رپیتجان، ئاگر هه‌لکرن.
- هه‌لکیشاندن:** هه‌لکیشان.
- هه‌لکیشان:** ژ نشیقی بوئه‌فرازی.
- هه‌لهاتن:** که‌لین، (فوران) (ئه‌ڤ فعله هه‌ر لازمییه).
- هه‌لاقیتن:** بلند کرن.
- هه‌له‌په‌رین:** گوڤه‌ند، داوه‌ت.
- هه‌له‌په‌راندن:** راپه‌راندن.
- هه‌له‌په‌رکی:** چۆیی کرن.
- هه‌له‌به‌ستی:** گرتدان، درۆ هه‌له‌به‌ستن، سکر هه‌له‌به‌ستن.
- هه‌له‌په‌زین:** هه‌له‌په‌قژین.
- هه‌له‌په‌زین:** بغار بدووراچوون: «ئه‌گه‌ر ئه‌زم هه‌لده‌به‌زم» "په‌ند".
- هه‌له‌شانن:** راکیشان (تنمشیه).
- هه‌له‌چخاندن:** پاشقه‌گیران.
- هه‌لدان:** بلندکرنه‌ئه‌فراز.
- هه‌لقاندن:** کوردکاری بوویه (ع، ک).
- هه‌لکه‌ندن:** کۆلان، هه‌لکیشان.
- هه‌له‌هشیان:** ژبه‌ر ئیک چۆن.
- هه‌له‌هشانن:** ژبه‌ریه‌ک برن.
- هه‌لماتان:** یاری کرنا بگورزان.
- هه‌له‌چرین:** هه‌لکیشانا هری یان مووی یان گیای.
- هه‌له‌فاندن:** ته‌له‌کرن، شکه‌ف کرن.
- هه‌له‌قیان:** بلندبوونا تشته‌کی ژبه‌ر زیده‌ ترش بوونی.
- هه‌له‌له:** هه‌په‌رۆ.
- هه‌له‌قولین:** ده‌رکه‌فتنا ئاڤی ژ کویراتی یی.
- هه‌له‌سه‌نگاندن:** بلند و نزم کرن.
- هه‌له‌فرین:** په‌رواز.
- هه‌له‌فراندن:** راپه‌راندن بو‌فرینتی.
- هه‌له‌روستان:** میتن، میتین، میتین، مژین.
- هه‌ل:** کۆلی زستانتی بو‌په‌زی، گه‌وه‌ر.
- هه‌لسیان:** هه‌لستیان.
- هه‌لستیان:** (قیام). رابوون.
- هه‌لواسین:** هه‌لاویستن.
- هه‌لاویستان:** بدارقه‌کرن (تعلیق).
- هه‌له‌سون:** هه‌لسون.
- هه‌لسون:** بنپه‌ره هه‌له‌سون.
- هه‌له‌که‌فتن:** (سنوح الفرصه، صدغه). لی‌هاتن.
- هه‌لسوران:** زقریان، زقراندن.
- هه‌لسورانن:** زقراندن.
- هه‌لسۆرینه‌ر:** زقرکه‌ر (مدیر).
- هه‌له‌به‌ست:** (قافییه).
- هه‌له‌په‌رین:** به‌ردانه‌ بدوڤه (مطارده).
- هه‌له‌نگفتن:** سه‌تمه‌ کرن (تعشر، إصابه).
- هه‌له‌نگافتن:** هه‌له‌نگفتن.
- هه‌له‌شکویرین:** گه‌ش بوونا گول و غونچه‌یان.
- هه‌لاتک:** شه‌یتانی (احتلام).
- هه‌لی:** بازده، به‌رڤه، حه‌لی، به‌ه‌لی، به‌ه‌لی. شاعری گۆتییه: «هه‌لی هه‌لی هه‌لی - سۆرکۆکی هه‌لی / به‌رده‌ ماهینی - پاڤی مه‌نجه‌لی / ره‌ڤدا پسمامان - گه‌شته‌ به‌رخه‌لی».
- هه‌له‌به‌ستن:** شیع‌ر هه‌له‌به‌ستن، قافییه هه‌له‌به‌ستن، جس‌ر هه‌له‌به‌ستن.
- هه‌له‌وک:** هه‌لاتکه، ناڤی ژنانه‌ ناڤ ئیژدی یان.
- هه‌لاتکه:** هه‌لاتک (احتلام).
- هه‌له‌گوسیکار:** وه‌ره شه‌قبیری یی.
- هه‌لتوتترین:** روونشتنا سه‌رپیان (جلسه‌ القرفصاء).

هەلدريان: دريان.	هەمزەمان: بنپیره هەقدهم.
هەلدريانن: دراندن، که لاشتن.	هەمو: هەمی، ب گشت.
هەلدريای: درپای، که لاشتی.	هەمی: بنپیره هەمو.
هەلباسکانی: ئیک و دوو گرتن ناخنجی دوو مرۆفان، چەنگەلۆز.	هەمه: بنپیره هەمو.
هەلدیران: شەبا کرن.	هەموان: بنپیره هەمو.
هەلدیر: شەنەباکەر.	هەمچەهری: هەف رەنگ، وەک ئیک.
هەلدیرگە: فیراکە (هاویە).	هەمبس: هەمس، پرتۆف، نەوعەکی بزنانە.
هەلگۆتن: مەدح لیکرن.	هەمیون: هومايون (مبارک، سعید).
هەلگۆلان: (حفر). کولان، چال کرن.	هەمیر: هەقیر.
هەمیر: بەرامبەر (مقابل).	هەموارە: راست و ریک.
هەمبەرانی: بەرەبەرەکانی (معادات).	هەميشه بویی: سەرمەدی. (ازلیە، ازلی).
هەمتز: جاش.	هەمبار: شریک. هەف پشک.
هەمگە: هەمی، پیریپینە، حەمگە.	هەم: دیسان، پێشگرەکه مشارەکهی دگەهینیت، وەکی:
هەمیستار: پێچەوانە (تضاد).	هەمپشک، هەمسا، هەمنشین، هەمشەهری، هەمتا،
هەمتا: (مثیل، نظیر).	هەمکیش، هەمدەرد، هەمراز و...
هەمبەری: (مقابلە، مائله).	هەمیان: هەمان، هەموان (کلهم).
هەمپا: گەورەپایە، پایەدار، هەقپایە، یەکیپایە (مثیل).	هەماواز: یەک دەنگ، یەک عەقیدە.
هەمدەم: دەمساز، هەقبال (مونس).	هەمبەستی: پێکگە بەستی، یەک خەت.
هەمدەرد: هەقالتی دەردی (شریک الحزن).	هەمبەستەیی: پەبۆندی.
هەمدەردی: هەقالتی دەردی، شریکی دەردی.	هەمپشت: یەک پشت، هەقالبەند، هەقپشت.
هەمپشک: هەقپشک، هاوبەش، ئەمباز (شریک).	هەمراز: هەم نەیتی، هەمسری.
هەمسەر: هەقسەر (زوجه).	هەمرە: هەقال، هەقالتی سەفەری.
هەمکار: هەف کار، هاوکار.	هەمرا: هەمراھ.
هەمسا: جیران، دراوسێ.	هەمزبان: هەمزبان.
هەم: پێشکۆبەکه کو د ئەولئ وازەهی تیت و مەعنا وەکی ئیکی یئ (شباھە) و هەمکاری و شریکی یئ دگەهینیت، وەکی: هەمسا، هەمنشین، هەمکار، هەمراھ، هەمدەست، هەمسەر، هەمزاد، هەم عومر، هەمدەم. جار بسورەتی قەیدی دەرتیت، بەعنا هەر دو یان هەمی تیتە بکارئینان، وەکی: هەم ئەز و هەم تو، هەم ئەقە و هەم ئەوی دی و جار بەعنا ئەو ئی بکارتیت، وەکی: ئەو هەم هات، ئەم هەم دچین.	هەمزمان: یەک زمان، یەک قەوم. د کرمانجیا ژۆری تەغەر ئەف وازەیانە «هەف» دبیته پێشگری وان هەر دو مەعنا «هەم» ی ددەت، وەکی: هەقسەر، هەقگیان، هەقیرئ، هەقدهرد، هەفکار، هەقسیر، هەقپەیمان.
هەمسا: (١) بەستەم، بزۆری. "جزیری" فەرموویە: «دامە بدەستی سۆری جاما ژ رەنگی دورئ - جەذبە گەها جان و دل، پێشەو شانن هەما».	هەمرەنگ: یەک لەون.
	هەمسال: هەف تەمەن.
	هەمشیر: خوشک و برائیت شیری (اخت الرضا، اخو الرضا).
	هەموارەکرن: راستکرن، درستکرن.
	هەميشه: هەر و هەر (دائماً).
	هەميشهیی: هەر و هەری.

- هه‌مکاره:** عارف، هونه‌رمه‌ند، به‌له‌د د هه‌می کاره‌کی.
- هه‌مه‌رۆژ:** هه‌می رۆژ.
- هه‌م‌گه‌ک:** ئەو که‌سن کو‌نان و خۆی ئێ‌کودو خواری، بریتیی‌ه ژ دۆستایی بی.
- هه‌مه‌یان:** جزدان‌کتی که‌مه‌ر کی‌سی‌یه، کی‌سه.
- هه‌مه‌یه‌یان:** سۆند‌خواری، سوندایی یه ئێ‌کودو.
- هه‌مه‌ست:** یه‌کده‌ست، یه‌ک بی‌ر و باور.
- هه‌منشین:** یه‌ک نامانج.
- هه‌نگریان:** ئە‌نگریان، ئە‌نگریان، هه‌نگرین، عه‌نگرین، عه‌نگرین، عه‌نرین، توور‌ه‌بوون (وشه‌یه‌کی ئە‌هریمه‌نی یه) ژ ئە‌گریایی ئا‌قی‌ستایی هاتیی‌ه، ژ ئە‌نگره‌ مینوی داتراشیه‌ به‌عنا (غضب، متوتر، متسمم) تیت.
- هه‌نجیر:** هژیر (تین).
- هه‌نگیر:** ئە‌نگور، تری، تری (عناب) (واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه).
- هه‌ناسه:** بی‌ن (نفس).
- هه‌ناسه‌برکج:** بی‌ن هه‌لمای، نه‌فه‌س نه‌فه‌س کرن.
- هه‌ناسه‌دان:** بی‌ن دان (تنفس).
- هه‌ناسه‌سارد:** بی‌مراز، ناکام (یاس).
- هه‌ناسه‌ساردی:** بی‌مرازی.
- هه‌ناشته:** ناشته، له‌خرینی، خرینی.
- هه‌ندوپ:** ده‌رون.
- هه‌ندرخان:** هه‌نا‌ف (احشاء): «هندرخان‌ت خراب بۆ هه‌ناوت خراب بی‌ت!».
- هه‌نه‌زا:** زێ‌کو‌ر.
- هه‌ناو:** هه‌نا‌ف.
- هه‌نا‌ف:** (احشاء). هه‌ناو.
- هه‌ناوره‌ش:** هه‌نا‌فره‌ش، کنایه‌ته بو‌مرۆ‌قی پی‌سو و زک ره‌ش.
- هه‌نا‌فره‌ش:** بنی‌تیه هه‌ناو ره‌ش.
- هه‌نا‌فره‌شی:** زک‌ره‌شی (لئامه).
- هه‌نار:** ه‌نار، ئە‌نار (رمان).
- هه‌ناری:** ه‌ناری، ر‌ه‌نگ ه‌نار، ئە‌ناری.
- هه‌نگه‌دان:** هه‌نگه‌دان، گی‌ایه‌کی زۆ‌زانی یه‌ گه‌له‌ک ده‌رمانه‌ بۆ زک ئیشی بی و کوشتننا کرمان.
- هه‌نگه‌ژاله:** خلیف.
- هه‌نجار:** ه‌نجار (محرث).
- هه‌نده‌سه:** ژ ئە‌ندازه‌ی عه‌ره‌ب‌کاری بو‌یه.
- هه‌نگا‌ف:** پی‌نگا‌ف، پی‌نگا‌ف.
- هه‌نگام:** هه‌نگا‌ف.
- هه‌نه‌ۆ:** (من‌الآن). هه‌نوکه، ئی‌ستا‌که.
- هه‌نۆکه:** بنی‌تیه هه‌نه‌ۆ.
- هه‌نده:** ته‌نی (فقط).
- هه‌ندا‌ف:** هه‌ندا‌ف (فوق).
- هه‌نه‌ک:** حه‌نه‌ک، گه‌مه.
- هه‌نه‌کچی:** یاری‌که‌ر، حه‌نه‌کچی، گه‌مه‌که‌ر.
- هه‌نده‌ف:** هه‌ده‌ف، گرگی‌ بچوک.
- هه‌نده‌رو:** حه‌نده‌رو، هه‌یزۆ‌کانی، بابی‌تانی (ارجوحه).
- هه‌نه‌زاگ:** زرنیخ.
- هه‌نی:** (١) ئان‌کو‌ نه‌ۆ، ئی‌سته (الآن)، "مه‌وله‌وی" دب‌ی‌ت:
- «هه‌نی فتوای شه‌رع با‌ده‌نو‌شان بۆ - حه‌لالی کالای ماته‌مپۆ‌شان بو!»؛ (٢) ئی‌دی، ئی‌تر، وی‌دی، "مه‌وله‌وی" فه‌رموویه: «ئهر هه‌ر ساتی ده‌ردی ده‌ریۆ‌ته‌رچه‌نی - به‌یۆر ما‌چون ئاخ په‌ی ده‌ردی و هه‌نی»، هه‌نگ‌ین،
- هه‌نگه‌شه‌لی:** له‌ن‌کین، له‌نگۆ‌نگۆ.
- هه‌نه‌ه‌پشی:** حه‌نه‌ه‌پشی، ج‌ه‌کرن.
- هه‌ندریان:** حه‌ندریان، ئارامی، ته‌نابوی.
- هه‌نه‌ره:** هونه‌ر، وشه‌یه‌ ئه‌ول ئا‌قی‌ستیه وشه‌یه‌ دوهم کوردیه و فارسیه.
- هه‌نه‌ری:** هونه‌ری، وشه‌یه‌ ئه‌ول ئا‌قی‌ستیه وشه‌یه‌ دوهم کوردیه و فارسیه.
- هه‌نگ‌فار:** ئی‌واره دره‌نگ <وشه‌یه‌کی هه‌ورامیه>.
- هه‌نگوری:** هه‌نگوری، ئی‌فار، به‌ری مه‌غرب، هه‌نگا‌ف.
- هه‌نگۆزه:** هه‌نگوری.
- هه‌وه‌س:** ئاره‌زوو (میل).
- هه‌وه‌س‌کار:** خودان هه‌وه‌س، ئاره‌زوومه‌ند.
- هه‌وچی:** هی‌وچی، هاوه‌نته‌که‌ر، ئا‌ژاوه‌تراش.
- هه‌ور:** عه‌ور (سحاب، غمام): «هه‌ور بچن بۆ جزیر - باز بده بۆ کونیتا کو‌یر/ هه‌ور بچن بۆ سۆران - هه‌لده‌نه کالک و گۆران...» دیاره ئە‌ف فه‌هو‌نراوانه‌ بادینانیه چکو بادینان دکه‌فیسته مابه‌ینا جزیرا بۆتان و سۆران. بابو‌یا‌پیریت مه‌ بگو‌ی‌ته‌ ته‌جاریان زانیه‌ کو عه‌وری ژ رۆژ‌ئا‌فایی بی‌ت بۆ رۆژ‌ه‌لاتی ئە‌و نیشانا دوتیا خۆ‌شبوونی یه و ئە‌گه‌ر ژ عه‌ور ژ رۆژ‌ه‌لاتی هاتن ئە‌و نیشانا نه‌خته‌به، ئە‌ف روودانه ته‌غهر به‌اری یه.

هه‌وێی بارانی: هه‌وێی باران (سحاب مطر): «هه‌ی هه‌وێی هه‌وێی هه‌وێی هه‌وێی - هه‌ی هه‌وێی بارانی».

هه‌ویج: گێزه‌ر، زه‌رده‌ک (جزر). گێزه‌ر دوو سێ نه‌وعن، ژ مالباتی گیایان تیتته ژمارتن، گێزه‌ری سۆر هه‌یه، ئی زه‌ر ژ هه‌یه خاوه‌نی قیستمینیت (A.C.O) و ئه‌نواعی قیستمینیت (B) تیدا هه‌یه، ئاسن و مه‌نگه‌نیزی هه‌م هه‌یه، مقداره‌ک شه‌کر ژ تیدا هه‌یه و شه‌کر و ئی بو خودانیت نه‌خۆشیا قه‌ندی زبانی نینه. بو ده‌فعا عفونته‌تی و وه‌رمیت جه‌رگ و گورچیه‌ی و نه‌خۆشیا عه‌سه‌بی و چاقرۆنی یی زۆر پرسوود و مه‌فایه. کورباتیت خوینی بقه‌ودت تیخت و بو مرۆقی کیمخوون سوودمه‌نده، پیتستی مرۆقی نه‌رم و شل دکه‌ت هه‌روه‌کی زدی پیری یی به.

هه‌و: وشه‌یی په‌سندکرنی یه، وشه‌یه سه‌رسوپمانی یه.

هه‌وار: (استغاثه، صراخ). فریاد.

هه‌وجار: هنجار.

هه‌وتیش: (تصادف، تشابک). سینگ ب سینگ.

هه‌ویز: هه‌قیر، بفارسی دبیژن (خمیر).

هه‌ویزی: نانێ نه‌برستی، هه‌ویزی، هه‌قیری.

هه‌ویزی: (١) (بساله، شجاعه)؛ (٢) عه‌شیره‌ته‌کی کورده زۆر میترخاس و ناندهر و خودان په‌یمان، دزیت باش ژ و ان رادبن! لشنگاری دژین، د ئه‌سلدا خانه‌بدۆشن، (کۆچه‌رن).

هه‌وکار: هه‌قالکار (حریف، مساعد).

هه‌وکاری: هاریکاری (مساعده).

هه‌ورا: برسی.

هه‌ورایی: برسیاتی، برسیتی.

هه‌وی: ناچی کچا زه‌رده‌شتیه‌یه مه‌عنا دامانپاکه، ئه‌قناقه زۆره لکوردستانی. هه‌وه‌خان و هه‌وی ناڤ کوردان بو ژنان دکه‌نه ناڤ ژ شرنیا ناچی کچا زه‌رده‌شتیه‌یه ده‌ست بو ده‌ستی و پشت بو پشتی هه‌ر هاتیه بکار هینان به‌لێ مه‌عنا و ئی نزان و ژبه‌ر که‌قنیا روژگاران.

هه‌وو: هه‌ویی (ضره). ژ هه‌قی هاتیه.

هه‌وی: بنێره هه‌وو.

هه‌ویی: ئه‌گه‌ر میره‌کی دوو ژن هه‌بن ئه‌و هه‌ر دوو ژن دبیژنه یه‌ک و دوو هه‌وو یان هه‌ویی یان هه‌وی، هه‌وو، هه‌وی، پناخ، بناج، بناج، بناج، بناچه، و سنی، ئاسنی، ئاموسنی، و سنی، هه‌مشوی، هه‌مشوو، هه‌مشه‌وه‌هر.

هه‌وتینجی: حه‌وتینجی، گون.

هه‌وه: هنگۆ، به‌سه.

هه‌ولی: جوانی ماهین (مه‌ره).

هه‌وری: پۆشی یه‌کی کچکه و ره‌نگاوه‌رنگه ژ ئارموشی خوری.

هه‌وتیز: (١) حه‌وتیز (اصلع)؛ (٢) جی مه‌خه‌لبوونا په‌زی.

هه‌وش: حه‌وش.

هه‌وشین: هه‌قشین.

هه‌وا: (جو) (ع).

هه‌واندن: حه‌واندن: «خانمی میثان حه‌وینی» "نالبه‌ند".

هه‌وق: ده‌ره‌جیه‌یت پیسترنکی، بلندی.

هه‌ودهل: حه‌ودهل (هه‌ریسه).

هه‌ودهم: بنێره هه‌قده‌م.

هه‌وراز: ئه‌قرازی.

هه‌ورازی: ئه‌قرازی.

هه‌ورتشم: ئارموش.

هه‌واداری: مه‌یلداری.

هه‌وته‌هوت: حه‌وته‌هوت، حکایه‌تا ده‌نگی ره‌وینا سه‌گانه.

هه‌یتال: ره‌شی شه‌قی، ده‌وال، چه‌وله‌ک (هه‌یولا).

هه‌یشو: ژنا کیم شه‌رم.

هه‌یتا هه‌یتا: په‌یتا په‌یتا.

هه‌یولا: هه‌یولا، واژه‌یه‌کی بیگانه‌یه. یونانیه) ئانکوماده، ده‌وال، هه‌ر گیانداره‌کی کو هه‌یشو شکل نه‌گرتی یان شکل دیار نه‌بووی دبیژنی هه‌یولا، ئه‌گه‌ر شکل گرت و بیچم په‌یدا کر و دیار بوو دبیژنی وینه (صوره)، گیانه‌وه‌ره‌کی ئه‌فسانه‌یه.

هه‌ینه: کرپه، بیده‌نگ به.

هه‌یف: مانگ، مه‌ه.

هه‌یو: هه‌یف.

هه‌یف: هه‌یف، (هه‌یف سفکتره ژ هه‌یوی).

هه‌ی: تیبیا گازی کرنی‌یه: «هه‌ی خودی تو میته‌ره‌بان - هه‌ی دلۆ ئه‌ز پیر بووم و تو پیر نابی».

هه‌یته‌ت: زه‌بانی (شرطی)، ئسم فعله، ته‌هه‌یه.

هه‌یت و هه‌یت: حه‌یت و حه‌یت، گاله‌گال.

هه‌یته‌هه‌یت: حه‌یته‌هه‌یت.

هه‌یاهو: داد و فریاد.

هه‌ینی: ئه‌ینی، ئه‌دینه، ئادینه (جمعه).

- هه‌یهۆت:** ئه‌یهۆت جوته ستیبه‌کن، دووماهیا چله‌ی بهه‌فته‌یه‌کی، دبیژن: «هه‌یهۆت! دایه‌ی کچ فرۆت، دا بدار، له‌هه‌ر خۆ سۆت» "په‌ند".
- هه‌یه‌ی:** ده‌وله‌تمه‌ند.
- هه‌یه‌یات:** ده‌وله‌تمه‌ندی.
- هه‌یه‌وانه:** هه‌یه‌شانه.
- هه‌یه‌قانه:** مانگانه (مشا‌هره).
- هه‌یه‌ت:** حه‌ت، جۆت، ره‌نگه‌ ژ هه‌یه‌ت هاتیه‌ت به‌عنا (زوج)ه.
- هه‌یه‌توان:** جۆتیار.
- هه‌یه‌ت کردن:** جۆت کردن.
- هه‌یه‌تی:** مرۆقی په‌ست (وضیع) (ع،ک).
- هه‌یه‌تیار:** جۆتیار، هه‌یه‌توان.
- هه‌یه‌ت:** هه‌یه‌ت، جۆت.
- هه‌یه‌ج:** چونه، بی‌سوود (لاش، ع، عدم).
- هه‌یه‌چی:** چونه‌یی.
- هه‌یه‌ج و به‌یج:** لات و لووت (سفه).
- هه‌یه‌ج تشت:** چونه.
- هه‌یه‌بود:** هه‌یه‌بود، د ئافیه‌ستایدا بۆ قازی بکاره‌یه‌ته، هه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (هرا‌یژه).
- هه‌یه‌بودان:** ده‌سته‌کا سه‌یه‌مین د بلا‌طا ساسانیان (قضا‌ه).
- هه‌یه‌بودخانه:** دارالقضا‌ه. داد‌گه.
- هه‌یه‌یه:** ژ ئامرا‌زی جۆت و فلا‌حه‌تی یه.
- هه‌یه‌قوت:** جه‌نجه‌ر کرنا ره‌خه‌سی بۆ جارا دوو‌یه‌ن.
- هه‌یه‌چن:** قونه‌ ده‌رز، جۆره‌ دوو‌ریاره‌کی پرکیله.
- هه‌یه‌یگه:** تازه، نه‌ۆ، ژ نوو (جدید).
- هه‌یه‌ز:** حه‌یز.
- هه‌یه‌زه:** ئه‌ی حه‌یز، هه‌یه‌یه‌ی روونی.
- هه‌یه‌زۆ:** ئه‌و زه‌لامتی کو چافزله‌کانی ده‌گه‌ل ژن و کچه‌یکت خه‌له‌کی ده‌که‌ت. حه‌یزۆ.
- هه‌یه‌زه‌یه:** حه‌یش، مه‌شه‌که‌در، مه‌شه‌که‌درک (شیخ‌الجراد).
- هه‌یه‌زه‌یه:** ژ «هه‌زه‌یه» ی هه‌ره‌بکاری بوویه، شه‌یر. (هه‌زه‌یه).
- هه‌یه‌زم:** دار، دبیژنه‌ خورنی‌شکته‌ی.
- هه‌یه‌زمکیش:** دارکیش.
- هه‌یه‌زمی:** داربه‌ی.
- هه‌یه‌زل:** ئاقه‌کی ره‌وانه‌ لشاری زاخۆیی را ده‌بۆرت.
- هه‌یه‌زه‌لۆک:** هه‌یه‌یه‌ی روونی ئه‌ی بچووک.
- هه‌یه‌یه‌ی:** هه‌ره‌یه‌ی نینه‌ ژ هه‌زه‌یه‌ی هه‌ره‌بکاری بوویه.
- هه‌یه‌یه‌ی:** حه‌یزیه‌ی.
- هه‌یه‌یه‌تی:** حه‌یزاتی.
- هه‌یه‌یه‌که:** حه‌یزه‌که.
- هه‌یه‌یه‌کی:** حه‌یزه‌کی.
- هه‌یه‌یه‌س:** هه‌یه‌یه‌س (مخزن).
- هه‌یه‌یه‌سل:** (١) کوارکه‌که ژ تانۆکان چینه‌که‌ن؛ (٢) ئامرا‌زی ئاف ژ فیقی ده‌ره‌یه‌خسته‌تی یه؛ (٣) جه‌ه‌که ئاماده‌ کره‌یه بۆ گفاشته‌نا تری یه بۆ کاری دۆشاف درسته‌ کرنی یه (معصره).
- هه‌یه‌یه‌ت:** (١) زومنی کۆچه‌ران، ره‌نده‌ک؛ (٢) بئاوات گه‌شتن؛ (٣) ناقی گونده‌کیه‌ لکوردستانا ترکیبا؛ (٤) ئافیه‌ستایدا هه‌یه‌یه‌ست به‌عنا مرا‌زحاسلی هاتیه.
- هه‌یه‌یه‌شیک:** ئه‌یه‌شیک، سه‌ره‌شه‌ق، چۆی کیشان.
- هه‌یه‌یه‌شک:** حه‌شک، زوها.
- هه‌یه‌یه‌شکی:** حه‌شکی، زوها‌یی.
- هه‌یه‌یه‌شکاتی:** هه‌یه‌شکایی، وشکی.
- هه‌یه‌یه‌شکایی:** هه‌یه‌شکی.
- هه‌یه‌یه‌شکاره:** هه‌شکاره، دارئ که‌فتاره.
- هه‌یه‌یه‌شار:** یازمه‌یه‌ی ئارمووشی.
- هه‌یه‌یه‌یک:** هه‌یه‌یکه (بیض).
- هه‌یه‌یه‌یکرن:** فه‌یرکرن.
- هه‌یه‌یه‌یکار:** فه‌یکار، فه‌یره‌وی، فه‌یرکار.
- هه‌یه‌یه‌یکەر:** فه‌یرکار (معلم).
- هه‌یه‌یه‌یکاری:** فه‌یرکاری، ته‌لیم.
- هه‌یه‌یه‌یکبوی:** گه‌رتی بووی (مدرب).
- هه‌یه‌یه‌لیا:** بزه‌یه‌ی، ونده‌یه‌ی «فعلا‌ ماضیه».
- هه‌یه‌یه‌لیان:** بزه‌یه‌ی، ونده‌یه‌ی «مه‌سه‌ده‌ره».
- هه‌یه‌یه‌لندن:** بزه‌یه‌ی، ونده‌یه‌ی.
- هه‌یه‌یه‌لیاندن:** هه‌یه‌لیاندن.
- هه‌یه‌یه‌لیک:** هه‌یه‌لیک.
- هه‌یه‌یه‌لیکه:** (قه‌قه‌هه). که‌نیاب ده‌نگوله‌ند.
- هه‌یه‌یه‌لیکه‌هه‌لیک:** ته‌یه‌یه‌تیق.
- هه‌یه‌یه‌یل:** شه‌یه‌ی نا ده‌واری، ژ (سه‌یه‌یل) ی کورده‌کاری بوویه.
- هه‌یه‌یه‌یه‌یل:** حه‌یه‌یه‌یل.
- هه‌یه‌یه‌یه‌باز:** حه‌یه‌یه‌باز (ع،ک)، فه‌یه‌یه‌باز.
- هه‌یه‌یه‌یه‌بازی:** حه‌یه‌یه‌بازی (ع،ک).

ھیما: (کنايه). ئیشاره. درکه.	ھیژ: توانا، شیان (قوه).
هییم: بنگه.	هیژۆک: جۆلانک (ارجوحه) (ع،ک).
هیینک: روماتیزم.	هیژۆکانی: سواربونا هیژۆکان (ع،ک).
هیین: بۆ تشته کی نامه علوم تیتته گۆتن، لئافیستایدا بیهنا ئهلادی شهیتانان هاتیه، «هونو» هم بهو مه بهسته یه (وشه یه کی ئه هریه نیه). د کوردیدا «هین منه» یان «هی منه» یان «یا منه» یان «ئی منه»، ئه سلی هه میانی بۆ تشتی مه جهوله.	هیژم: هیژم، دار، خورنیفک، دارئ سۆتنی، کیزم. هیژمکیش: دارکیش، کیزم کیش. هیژمبی: داری. هیژمسۆز: دارسۆز. هیژا: بهرکه تی، سه رتۆپ. هیژایی: بهرکه تیاتی، لاتی، قه شهنگی. هیژیر: هه ژیر، هه ژیر، هه نجیر، به لی هه زیر ژ هه میان کوردیتره و چیتیر ریشه یی وی دچیته سه ر ئاقیستایی ههروه کی بهر نهۆ ته دیتی. هیژ: ئه و بخۆ. هیژم: ئه ز بخۆ «بزاراقی بهر مه قلوبی». هیسن: ئاسن «بزاراقی جزیرا بوتان». هیسانی: ئاسانی «بزاراقی جزیرا بوتان». هیستر: (ا) (بغل)، بریتیه ژ مرۆقی زۆل، بیژی؛ (ب) رۆندک. هیسترانی: پین، پینانی. هیستک: هیستی. هیستی: ئیسقان. هیسیک: ئیشیک، ئیرش. هیشتان: هیلان، به جی هیشتان. هیشی: دامانی خیهت و ره شمال (ک، ع). هیشتا: هنده کی دی (بعد). هیشوو: ویشی، ویشی یی تری. هیش: بخۆ (هو نفسه). رۆژبه یانی دبیتن: هویژ. هیف: سه ح، ته ماشا، علمانن (تفکر، تامل). هیفکر: ته ماشا کرن، (تامل) کرن، (تفکر) کرن، ته علیم. هیفار: ئیفار، ئیوار. هیفاران: ئیفاران. هیفاره گه: هیفاره گا. هیفاره گا: ده می ئیفارئ. هیفکه م: سه حکه م، ته ماشا که م. هیفیکار: ئومیده وار (ملتمس). هیفیدار: هیفیکار. هیفی هیفی: هیفی هیفی راستره: «هیفبا ده را، خولی سه را» "په ند".
هییت: ران، پارچه بهک ژ گوشتی (قطعه).	
هییت و پیت: پارچه پارچه (قطعه قطعه).	
هییت خار: لاخوار، قوون خوار، ران که چ.	
هییدی: ئارام، لسه رخۆ.	
هییدی هییدی: ئارام ئارام.	
هیتم: ده غغان.	
هیچک: هه چک، چه له مه (هه ر دو واژه د کرمانجیا ژۆریدا بکارتین).	
هی: فعلی ئه مره ئانکو ته ماشا که ژ هیکه ی هاتیه کورت کرن، هیکه ژی ژ هیفکه هاتیه کورت کرن. ئه قه د کرمانجیا ژۆریدا زۆر بکار دبه ن.	
هیکه: هیفکه.	
هیفکه: ته ماشا که.	
هیفکه م: ته ماشا که م (انظر، سوف انظر).	
هیژی: گیژی.	
هیژ: گیژ.	
هیژه: ئیره. بئنگلیزی ژی هیر (Here) بیهنا (هنا) هاتیه.	
هیژکه ر: گیژکه ر (مدوخ).	
هیژش: ئیرش (هجوم).	
هیژشکه ر: په له مارکه ر. (مه اجم).	
هیژپون: گیژپون.	
هیژۆ: ئه ی که سیکو گیژی.	
هیژۆ: (خطمی). جو ره گوله که.	
هیژان: (طحن)، ئاسباو کرن.	
هیژوشک: نانه روون.	
هیژه ق: ئیره ق، کیر ره ق بوون (وشه یه کی ئه هریه نیه).	
هیژه ق کرن: کیر ره ق کرن (به لی ئیره ش درستتر و کوردیتره).	
هیژه کوتل: په هله وانه کی مه نته شه یه د چیفانوکیت یه ونانیدا باژهن، باوه شین (مروحه) واژه یه کی بیگانه یه.	

- هیلک:** هیلک.
- هیلک:** هیلک، خایه.
- هیلکانی:** هیلکانی.
- هیکار:** فیکار.
- هیکرن:** فیکرن، گهرتی کرن.
- هیل:** (۱) دارهکی کچکه به بهلگیت وی وهکی بهلگتی مازبانن و کولیلکیت وی وهکی باقلکانن و گهلهک بیخوشه؛ (۲) به معنا «چاخ، ههرهت، خوار» هاتیه؛ هیل مازیا: چاخ مازیا و ههرهتی وان؛ هیل شهری: خه تی شهری؛ هیل پیغهمبه ران: خه تی پیغهمبه ران؛ (۳) هیل وازه به که جوتیار دهمی کو گاییت جوتی که چروبی دکن جوتیار لیده خوریت و دبیتیت: هیل هیل تانکو خهت خهت مرارا ری سهر خه تی دا نه چه ملازمی خه تی به و جارژی جوتیار دبیتیت «خهت خهت» ههر ته و مه عنایه. ته دم دشیتین بیتین: هیل مازیا، هیل مهیدانی، هیل جوتیاری به معنا خه تن تانکو خه تا مازیا، خه تا مهیدانی، خه تا جوت گرتنی، «ته تشته هیل: خه تی خواره».
- هیله وای:** هیله بای «وازه به کی ته هریمه نیه».
- هیله بای:** ودرنه سهر خه تا بای تانکو ودرنه سهر خه تا جهنگی.
- هیلی:** هیلک.
- هیلک:** هیلک.
- هیلکه:** هیک، خایه (بیض).
- هیلینک:** هیلانه.
- هیلانه:** لانه، ناشیانه.
- هیلین:** لانه (عش).
- هیلشان:** هیلشانک، راوکه.
- هیلشانک:** بهک هیلکه به دادنیته ناڤ لانه بیج مریشکی دا مریشک هیکی بره خفه بکهت، هندک دبیتنی راوکه.
- هیله به بی:** ته گهر تار و هیلکه تی کدا بشیلن و بکه نه وهکی هه فیری و بکه نه نان دبیتنه وی نانی هیله په پی.
- هیلان:** هیشات (ترک) به لی هیلان کوردیتره چکو مادده بی (هه.ل) لئاقیتستایی بۆ مه معنا ترکی هاتیه دبیتیت (هیلیم) مادده بی (هه.ش) نه هاتیه.
- هیل پیغهمبه ران:** خه تی پیغهمبه ران.
- هیلک:** مؤخل، ته لهک.
- هیل و ههرهت:** دم و چاخ، چاخ و زهحف.
- هیلکه کهر:** مریشکا هیلکه کهر.
- هیلکه کرن:** بیتجگهی مه معنا ژیر (لفظی) بۆ ترسیانی بکار دبهن به لی وازه به کی ته هریمه نیه ته گهر مه معنا مه جازی ژی بگرن تانکو ترسنوکی.
- هیم:** (۱) بخوم، ته ز بخوم؛ (۲) بنگه، رهفتار، پرهنگ، رهوشت پاک.
- هیمن:** (۱) نارام، هاویش؛ (۲) ناڤی شاعری دهسته لاتدار و که نکهنه و بلبلت کوردستانی، مام وهستا هیمنی به. بداخه واهه عه نده لیسه سالا ۱۳۶۵هه تاڤی کۆچی دووماهی کر.
- هیمان:** خومان «بزاراڤی شه به کی».
- هین:** ئینا.
- هینان:** ئینان.
- هینای:** ئینای.
- هینهر:** ئیناندر.
- هیور:** سابر، تی، برای میتری ژنی.
- هیوری:** سابری، بین درتیز.
- هیواره:** ئیقاره.
- هیوا:** مه قامه کی کوردیه. پارتیکا که فنا کوری به. ناوات، نارده زو.
- هیواره گا:** ئیواره دم، ئیواره گه.
- هیواره گان:** دهمی ئیقاری.
- هیو:** هاوهنده.
- هیوچی:** هاوهنده کهر.
- هوت:** نقست.
- هوته:** نقستن.
- هوتن:** نقستینه یان نقستیه.
- هور:** گیزی.
- هوربون:** گیزیبون.
- هوروژم:** هورجیم، ئیرش.
- هورگیلان:** فه گهریان، بۆ پاشفه.
- هورگیلان دن:** پاشفه لیدان، هه لچخانندن.
- هورگیره:** هه لگره.
- هورمان:** دهحل (غابه).
- هورین:** دهنگی بای و باران و ناڤ و رووخیان و تویان.

هۆرەھور: هۆرە لېچ ھۆرەي.

ھوردی: ھوردیلە.

ھوردیلە: کچکەلە.

ھورش: دەنگی ئاقی.

ھورشەھوش: ھورشە لدو ھورشەي.

ھورشین: ھرج، ورج.

ھورمز: ھورمز، ئورمز، ئاھورامزدا، خودی.

ھورمز: بیتیپە ھورمز.

ھورمە: ھورمیت.

ھورمەھورم: گورمەگورم.

ھورماس: شەیتان.

ھورموس: عطارد (رب النوع).

ھورموز: رۆژا پیتیپە شەمبە.

ھوریزان: ھەلستان.

ھورمزگاہ: (معبد).

ھورمزگان: (معباد) پەرستشگاہ: «ھورمزگان رمان ناتران کوژان - ویشیان شارەدو ھەورە گەورەکان / زۆرداری ئارەب کردنەخاپوور - گنای پالەیی ھەتا شارەزور / شەن و کەنیکیان و دەیل بشینا - میتەد ئازاتولی وەرەویی ھوینا / رەوشتی زەرەدەشت مانووە بیتەس - بزیکا نیکا ھورمز وە ھیچکەس». بەری ھەفتی سالە من چاڤ بقی ھوزانی کە تبول مرگەفتا بادت بەلی من نزانم من دا کئی.

ھورە: باپی رۆژھەلاتی کۆ ھندەک دیتێژی رەشەبا، بریتیبە ژ مرۆقی مەدحۆ و گەفوکەرکەر و درۆتراش.

ھورگوم: خاپوور، ویران.

ھوش: (۱) ھۆش؛ (۲) ھورشین.

ھوشیار: ھوشیار.

ھوشک: وشک، حوشک، حییشک، ھیشک، حویشک، ھشک. «ھوشک و ھشک و وشک» کوردترین و نیتزبکترین بۆ ئاقیستایێ کۆ «ھوشکە» ھاتیە و لفارسیدا خوشک ھاتیە و لفارسیدا خوشک ھاتیە و لفارسیا باستانی «ئوشکە» ھاتیە بەلی حوشک و حییشک و حویشک کۆ لزاراقتی بادینان تین گەلەک ژ ئاقیستا و کوردی یێ دوورن.

ھوشتر: حییشتر.

ھوشترالۆک: حییشترالۆک، عاگول، گیاحییشتر.

ھوشترەھوان: حییشترەھوان.

ھولیسک: چاپلوس (ملاق).

ھولیسکی: چاپلوسی، دەفخوش کرن (ملاق).

ھول: کون «واژەبەکی شەبەکیە».

ھولی: «واژەبەکی ئیتزیدیانە».

ھولی: لووس، (املس، حولی). تیل.

ھولیچە: ھەلوژە.

ھونەر: (فن) ئەف وشەبە ئاقیستایدا (ھونەر) بەعنا ھاتیە.

ھونەری: (فنی).

ھونەرەر: (فنان). ھونەرەمەند.

ھونەرستان: مەدرەسا ھونەران.

ھوندور: ھندور درستترە (داخل). ل ئنگلیزی ئەندر.

ھۆ: (۱) (اسم اشارە) بە بەعنا (وہسا؛ ۲) تیپا گازی کرنی یە؛ (۳) تیپا پەسند کرنی یە؛ (۴) تیپا سەر سویمانێ یە؛ (۵) بەعنا (ئەگەرئ) تیت.

ھۆب: زۆم، (ھۆبی کۆچەران: زۆمی کۆچەران).

ھۆب: بزین مشک.

ھۆب: وشەبە پەسند کرنی یە.

ھۆب ھۆب: وشەبە کە حییشترقان دیتێژن: «ھۆب ھۆب حییشترۆک - بارت چبە؟ نیسک و نۆک» "مەتەلۆک".

ھۆتر: ھەلبێترە، بەرکەتی (ممتاز، رجل دینی، روحانی).

ھۆتر ھۆتر: ھەلبێترە ھەلبێترە. بەلی ئاقیستایدا بەعنا (رجل دین) ئایینی زەرەدەشتیدا ھاتیە، پلەبەکی دینی یە دیتێژی (زوت) بەرپیدا ئەم لسەر وشەبە (زوت) ئاخفتوبین.

ھۆدە: ئۆدە، ژ ئوتاقی ھەلتراشیابە، مەزەلک.

ھۆرداشت: راگرت، یان ھەلگرت.

ھۆز: چاقتی رۆژی، خورشید، (ھور فەسیحترە ژ خۆر)، جی بلندو بەرھەتاف.

ھۆرەشا: رۆژھەلات، خاوەر.

ھۆرەشان: دەمی رۆژھەلاتی.

ھۆرەرشیان: رۆژھەلاتیە.

ھۆرەوری: رەنگین کەمان (قوس و قزح) ئەسلی وێ (ھور + ھەوری) یە ئانکۆ ھەتاف تیکەلی قسەتریت بارانی ناھەورپدا دبیت. چ عیلە باب و باپیتریت مە بەری سەدان سال ئەو تشتە زانی و نافەک ژئ ھەلتراشینە؟

ھوراوا: خۆراوا، رۆژتاقا. باختر.

ھۆردە: گرار «واژەبەکی شەبەکیە».

هۆرگه‌ستی: رۆژگه‌ستی.

هۆرم: خه‌و، خه‌و، واژه‌یه‌کی شه‌به‌کیه‌.

هۆریه‌رای: هه‌له‌په‌رین.

هۆرمه‌زپ: خه‌وه‌ه‌رمان (اراق).

هۆره: زه‌مه‌مه.

هۆرده: گرار (طبیخ). مه‌ته‌لۆک دبیژیت: «مامی شه‌به‌ک، نانێ

که‌په‌ک - هۆرده‌ی برغول، گۆشتی له‌کله‌ک»؛ (۲) هۆرێ

نافی چیا‌یه‌کیه‌ لکوردستان عیراقی، بارزان.

هۆز: گوند، عه‌شیره‌ت، تیره.

هۆزان: ماموتک، زۆرزان (قصیده، شعر، عارف، علامه).

هۆزانغان: تۆره‌غان (شاعر).

هۆزانپێژ: شیعرفه‌هون، شیعربپێژ، گۆرانی بپێژ، هه‌ستیار.

هۆزگه‌ل: گه‌له‌ک گوند.

هۆشپۆش: مه‌ستکه‌ر (مسکر).

هۆشداپۆش: هۆشپۆش.

هۆش: بیری

هۆشیار: هشیار، بئاگا، بیره‌وه‌ر (عاقل).

هۆشمه‌ند: به‌هۆش، پ‌عه‌قل.

هۆشه: ویشی، ویشی‌بێ‌تری.

هۆشۆ: ئۆشۆ، بریتیه‌ ژ مرو‌قی گه‌له‌ک، گه‌وج.

هۆشرفین: هۆشپۆش.

هۆکج: به‌رانه، به‌رانی ته‌مام.

هۆگر: هه‌قال، والداش، خویقه‌گر، دۆست. لئاقیستایدا ژێ

هۆگر به‌و مه‌به‌ستانه‌ هاتیه، فیر.

هۆگری: دوستی، هه‌قالی، خۆپنقه‌رتی، فیری.

هۆل: (۱) تۆپ (کسه‌)؛ (۲) بیف، به‌فسر و وه‌شه‌ن؛ (۳)

چه‌روانگه‌هیت فراوان، هۆلی ناف مه‌زه‌لکان (قاعه)؛ (۴)

گه‌له‌ک (مفضل)؛ (۵) چۆل.

هۆلین: گولین، قیرین، قیرین (صبح، زئیر). "بابه‌راخ"

فه‌رموویه: «بهۆلن لاوی داسن ره‌نگی شیران».

هۆم: گیایه‌کی موقه‌ده‌سه‌ نک زه‌رده‌شتیان به‌ره‌کی دده‌ت وه‌کی

تری ریقییانه (عنب‌الشعلب)، تاییت وی رووت و بی

به‌رگن ماده‌یه‌کی (مسکر)ه.

هۆمه‌ت: نیتا قه‌نج (الحسنه). ئەف واژه‌یه‌ ئیکه ژ وان سێ

واژه‌بیت به‌ره‌تی لئایینی زه‌رده‌شتی (د.خ) کو هه‌می

مه‌به‌ستی باش لئاف ئەدیاناڤه‌دگریت، ئەوژی ئەفه‌نه:

۱- هۆمه‌ت: باوریا قه‌نج (اندیشه‌ نیک، النیه‌ الحسنه)؛

۲- هۆخت: گۆتتا چاک (گفتار نیک، الکلام الطیب)؛

۳- هه‌قه‌رشت: کرداری قه‌نج (کردار نیک، العمل

الصالح). سێ واژه‌بیتدی هه‌نه‌ عه‌کسا ڤان هه‌ر سێ یانن

ئهوژی ئەفه‌نه: ۱- دشمت: باوریا به‌د (پندار بد، النیه‌

السیئه)؛ ۲- دژوخت: گۆتتا په‌ست (گفتار بد، القول

الفحش)؛ ۳- دژورشت: کرداری به‌د (کردار بد، العمل

القیح).

هۆمان: «بزاراڤی به‌رمه‌قلوبی» خۆمان.

هۆنۆ: (یان هینۆ، هین) لئاقیستایی به‌عنا به‌چکه شه‌یتان

هاتیه به‌لیج د کوریدا بۆ تشتی مه‌جهول یان ژبیرچۆبی

بکارتیت (واژه‌یه‌کی ئەهرمه‌نیه). دبیژن: «هی من، یان

هین من، یان هین تۆ، یان هینۆی منه، یان هی تۆیه» مه‌عنا

(شیء) ی عه‌ره‌بی دگریت.

هر: لقییره.

هری: خوری (صوف).

هرج: ورج، هورج.

هرمی: هرمی، هرمیکی.

هرمی: بنیره هرمی.

هرمیت: گورمیت، هورمیت.

هزر: بیری دامان، رامان (تفکیر).

هزار: ژماره (۱۰۰۰).

هزاران: چه‌ند هزار (آلاف).

هزار لۆغان: هه‌زار فرتی، هه‌زار پرتی.

هژیان: له‌رزین، له‌قیان (ع،ک).

هژاندن: له‌قاندن (ع،ک).

هژییر: هه‌ژییر.

هسان: هستان، ئەو به‌ره‌ کو داسکو چه‌قو کو نامرازان پێ تیر

دکه‌ن.

هسکوو: هوسکی (مغرفه).

هسوون: هه‌سوون، تیرکرن.

هشک و برشک: هشک و دیم.

هشک و دیم: دیمه‌رو.

هش: (۱) کرپه! (اسکت!)؛ (۲) هوش، عه‌قل.

هشیار: به‌خه‌به‌ر، ناگه‌دار.

هشک: حشک (یابس). لئاقیستایی «هشک» هاتیه.

هنگافتن: ليدان، چرکاندن، دهنگه لدان، گوتن، بلندکرن، هافيتن. «من تفهنگهک هافيته ميفي پيچهک هنگافت بهلي پينه کهفت»، «رهشع ژنه کی چاف هنگفینه»، «ئهز گه شتمه ئيمامي پشتيکو ته کبيرا (تخرم) ی هنگافتي»، «نقيژا جه ژني لجه مه يي نهول هفت ته کبيران دهنگيشن بهلي ل ره کهه تي دوويي پينجان دهنگيشن».

هنگوتين: بالي (عسل).

هنگفين: هنگف.

هنگف: بال.

هنگ: هنگو.

هنگو: ئيوه، هون.

هني: کرمي ميش هنگفينه، بو هني يي ژ گاره شا پهيدا دبیت، ديت.

هنارتن: فرتيکرن.

هنارن: هنارتن.

هناردن: فرتي کرن (ارسال).

هنار: ناقی فتيه کيه ب زوري ل دهقهرين چيای دهيتته چاندن.

هنارا: هنار تبا. "جزيري" فهرموويه: «هوده هودک خوش تبيع من ئيرو دهقي ههروهک نهسيم - دا بيال دلبر هنارا بانبا ديسا جواب».

هنگين: هنگي.

هنگي: نهوده ميکو، نهوو چاختيکو.

هنگزيان: تتيک هه لچون، ليک گيريوون (تچارش).

هل: (ژ ل ه) هاتيه ته حوير کرن: هه پشيان، په لحيان.

هلهلياي: لهلهيای، هه پشيان، په لحيان.

هلورک: جولانک، جولانه، هيزوک.

هلم: (۱) (بخار: ۲) يان هيلم، ته رک کهم. لثاقيستايديا هلم هاتيه.

هلو: هه لسته، رابه سه ره خو.

هلي: راست راکره، هه لينه.

هليا: وندا بوو «واژه يه کی شه به کيه».

هليان: وندبون.

هلياندن: وند کرن.

هلهول: هولعولک.

هلهوله: هولوله، خه رزي مريشکان، خه رزي ماسيان.

هند: نه ند (فقط).

هندهک: چه ندهک، نه ندهک (بعض).

هنده: نه ف چه نده.

هندوپ: ناقدا (داخل).

هندک: نه ندهک، کيم.

هنداث: لسه ردا، بلندي، راهندا (فوق).

هنگی: چه ند (کم).

هندي: هنگي (کم). "جزيري" فهرموويه: «عه يده و ميرئ مه ئيرو ده رگه هي لوتفي فه کر - گو مه لا هنگي بخوازي دي بدم بهس تو بخواز».

هن: هند: «هن ژنک ديريغه تين قهستا کيشتي هن دکهن - نهی ژ قائم نهی ژوانم من دهري خه مار بهس» "جزيري".

ی

یادداشت: تومارکنا یا دهاتا (مذکره).
یاداش: یادداشت.
یادگار: شوین و نیشانی کوئیکیقه پاشمای (هدیه للذکر).
یادگاری: تشتهکه کوب هه دبه بدهنه ئیکی بو بیرهاتنی (ذکر).
یادگرتن: فیربون.
یادگرتی: فیربوی.
یادئ: ئه ی بیرهاتن (یا ذکریات، یا اماه).
یادهر: ناخی رۆژا دووی یه لهه یقا تیر، بحسابا هه تاقی.
یاددان: نیشاندان، فیرکرن.
یار: (۱) دۆست، یاریکه، هاریکه، یارمه ته ده؛ (۲) پاشگره که لپی سفه تی مه سده ری تیت و مه عنا ئسمی فاعلی ژئ درست دکه ت: کریار، فرۆشیار، ناسیار، پرسیار، رهفتیار، گۆتیار.
یارک: دۆستک، یاری زۆر خو شه ویست. ئه و «ک» نه ژ بو ته سفیری یه.
یاری کرن: حه نه ک کرن.
یاری: ترانه، حه نه ک کرن.
یاری یی بچوکان: بریتیه ژ کاره کی نه راست و (مجد) و درست.
یاریکه: ترانه که (هزلی).
یارا: (۱) بلند، گۆپی گه له ک بلند؛ (۲) توانا؛ (۳) (فرصه): «نه یارای خه یالی و سالی تومهن - نه تابی دووری خه یالی تومهن» مه وله وی".
یاروو: گینزک، جاروو. ئه ی یار.
یاران: جه معی یاره.

ی: بیست و هه فته مین تیپ ژ تیپیت چه چه یی کوردی، بحسابا ئه بجه دی دبسته ژماره (۱۰)، عه ره ب دبیتنی (حرف العله) به لی د کوردیدا دبیتنی ناساز.
یا: تپیا پرسیار یه بو گرتدان و ره بطی یه. بو په یوه ند (عطفی و مه عنا تخیری) دگه هینیت، ئه گه ر بکه فیه ته ناڤ دو ناڤان یان دو رسته یان دبسته جیناڤی (مونث)، جار دبیتن (یان، ئان، یا).
یابان: به یابان، دهشت، جهی و ندابوونی (متاهه).
یاب: وند، به رزه (بزر).
یابر: هه دبیه ژ مه زنان بو مرو فیت هیژا و به رکه تی (هدیه).
یابۆ: هه سپی قوله.
یابه کردن: په یدا کردن.
یاتاخ: مه نزلگه.
یاخه: به رسینگن کراسی.
یاخی: سه رکیتش.
یاخیگه ری: سه رکیتشی.
یاخت: شیر و خه نجه ری روس کری.
یاخۆ: کاری خو، پیشه یی خو، ژ دو واژه یان پیکهاتیه: «یا + خو». «تالبه ند» فه رموویه: «چۆمه زاخۆ زاخ مه داخۆ - پیله یا خو پیره میتر / ئه و چیا بیته به فر لیکه ت - هنده وی وهخت و مه جال».
یاد: بیر، هوش
یادهات: بیرهات (تذکر).
یادئینه ر: بیر ئینه ر (مذکر).
یادچون: ژ بیرکرن (نسیان).
یاددا: بیر ئینه قه ر (متذکر).

يال و گزيال: چونا بکوتهدکدانا دهواری، کنایه ته ژ تنگ و ترشی یی بلندی و بهرز و بالا و زورهملی و هیز و توانا و دهستههلاتداری به.

یاله: نهو کهله شاخه یه کو بهریدا مهی پی فهدخارن.

یال ته بک: شکهفک، سینیکا کوژ داری چیدکهن.

یالغ: دهرسوک، دهستمال، دهرسوک <واژه یه کی شه به کیه>.

یان: (۱) نان، تیسپا گزیدانی به بهرامبه ری (اما) ی عهره بیه، وه کی: «کوردرستان یان نه مان»؛ (۲) (شطحات) ی

سؤفیان؛ (۳) لباده کی دریتی دیوانکیه تهحتیکا دریت.

یانه: مال، خانی، لثافتیستا یژی ههر بهو مه به سته هاتیه.

یانه خراب: خانه خراب.

یانه وان: کابانی، بانو، که بیانو، که یوانه (رب البیت). یانه وان

ژ دو واژه یان پیکهاتیه: «ژایانه + وان: یانه + وان».

یانگه: «واژه یه کی شه به کیه» جی (ارض).

یانگه گلمان: جهیت مه «واژه یه کی شه به کیه».

یانگه گلنان: جی وه، جیت وه «واژه یه کی شه به کیه».

یانگه گلشان: جیت وان «واژه یه کی شه به کیه».

یاو: تا «واژه یه کی شه به کیه».

یاوا: گه هشت «واژه یه کی شه به کیه».

یاوان: گه هشتن، بؤ مه سده ری فعلا (ماضی) تیت «واژه یه کی

ههورامیه».

مه و لهوی "مه و لهوی" فهرموویه: «جه قاف تا به قاف

مه عنا شکاوان - کهس عقلش به کنه ذات نه یاوان».

یاو و لهرز: تای گهرم و تای سارد.

یاوگرتی: تاوی «واژه یه کی شه به کیه».

یاوه: یاوه بی.

یاوه بی: یاوه گی.

یاوه گی: تامساری، فهحشی، هه له پاسی، فرت و فیتل، لف و

دوران.

یاونایی: گه هاندن. «یاوان و یاواندن و یاونایی» هه می هیک

ریشه نه و لزاراتی ههورامی و شه به کیدا تین؛ مه یاوو بؤ

(مستقبل) یه و (مفردی غائب) ه، بؤ جمع می مه یاوان

تیت.

یاوه فرۆش: هتوچی، هاوه نته چی.

یاوه کهر: یاوه بیژ.

یاوه بیژ: ره شه چی، ره شه کهر، پر بیژ، تامسار، هاوه نته کهر.

یاوه ر: جیگر. (معاون) (ف).

یارو: نهی دۆستو، هندهک جار ئهف وشه یه خه لک بؤ دۆزمنی

ژی بؤ سفکی (اهانه) بکارتین.

یارمه تی: دهست گه هاندن (مساعده).

یارمه تیدان: هاریکرن، دهستتیرا گه هاندن.

یارمه ز: دیله وار، حيله باز.

یارمه زی: دیله واری: «یاری پاری ناهیتته هاری» "په ند".

یارگۆزل: (۱) مقامه کی کوردیه؛ (۲) بریتیه ژ (فوضی).

یازده: ژماره (۱۱).

یاز: هندهک کول و بیتت لسهر و چاقیت به چه شیرخۆران تیت.

یازمه: پۆشی یه کی رهنگا و رهنگی نارمووشیه و کچکه ترژ

جه مه دانی یی ژنک دکنه سهری خۆ.

یازمه چی: یازمه چیکهر، (رهنگه وشه یی یازمه یی ترکی بیت).

یازمه چی: جارچی، چه چی (ت).

یا: بؤ می کرنا ناچی پیشی خۆ تیت، بؤ خسله تی تیت، بؤ

شانی تیت: «ئهف بزنه یا منه»، «ئهف ما هینه یا

هنگۆبه»، «ئهو تشتی ته گۆتی یا زانا ئه وه»، «یا

سپه هیژی ههر ئه وه»، «یا راست ریکا خودی یه».

یاس: یاسه مین.

یاسه مین: یاسمین.

یاسمین: یاسه مون، ناسمین.

یاسان: ناچی پیغه مه ره کی پارسی بویه.

یاسا: شهرع، قانون، زاگون، دانگ، هیقی. ئهف وشه مغولیه

ل (یاساق) هاتیه کو قانونا جهنگیزخانی بیه.

یاسایی: شهرعی، قانونی.

یاسمینو: بینخۆش وه کی بیتا یاسمین.

یاف: یافه.

یافه: یاوه، درۆ، بهر بیژی لهر گۆتن (هذیان، فحش).

یافه بی: یاوه گۆبی.

یاقه: یاخه.

یاقما: ت. یاخما، یاخمه، یاغمه، یه خمه، یغمه، تالان

(نهب).

یاقوت: ژیا گوندی، عهره بکاری بوویه به ره کی سۆرتاریه و زۆر

جوان و گران بهایه. ئه مرژی ههر عهره بکاریه که یی بکار دبه یی

و دبیتن یاقوت.

یال: (۱) «بزاراتی شه به کی و ههورامی» گرد (تل)، گهردهن،

گهردهنی ئینسانی یان هه یوانی؛ (۲) مووی گهردهنی

هه سپی و شیری.

یاواش: ئارام. هیدی.

یاواشی: ئارامی.

یای: خانم.

یایا: ئای ئای.

یه: ئەفه، ئەوه (هَذَا). «مەولەوی» فەرموویە: «ئەی چەرخیە تۆنی ئەی مەیلەت کەردی؟ - ئەی بەختەبە تۆنی شادی ئاور دی؟» ئانکو: «ئەی فەلەک ئەفه تۆ نینی ئەف تازە زوو کری؟ - ئەی بەختۆ ئەفه تۆ نینی تە ئەف شادی بە لاف کری؟».

یەبات: ویران، خاپوور، خۆیان، کامیخ، وند.

یەپراخ: یەپراغ، ئیپراغ، ئاپراخ (تدیونانی - کوردی).

یەپراغ: دۆلە، هەر سێ دەمکات ژێ ترکیه.

یەتیم: هەتیم، بێ باب (ع). سیتی.

یەتیمچە: (١) یەتیم چەرەک (ع، ک؛ ٢) خوارنەکە ژ باجان رەشک درست دکەن.

یەتیم چەرەک: پەست (ع، ک).

یەتی: پاشگرەکە مەعنا نەسبەتا مەسەدرێ مەباشەر دگەهینیت، وەکی: یەکایەتی، کوردایەتی، مەلایەتی، براهەتی، خزمایەتی، دۆژمنایەتی. هەندەک پاشگریت دی هەر بقی مەبەستێ هەنە، وەکی: «ئاتی» دبیژن: کوردانی، مەلاتی، یەکاتی، پێشمەرگاتی، ئاغاتێ، فەقاتی. «نی» دبیژن: میتری نی، شری نی، مەردینی، کوردینی. «ئانی» دبیژن: میفانی، گافانی، شفانی، نیچیرفانی، بەرخفانی، بۆتانی، سۆرانی. «ی» دبیژن: تارانێ، تەبریژی، پیری، ترشی، رەشی، تاوی، باوی، شەفی، شۆری، گەنی.

یەتاخ: نقینا نەستنی، ئۆدە (ت).

یەخ: (١) یەخ؛ (٢) جەمەد.

یەخە: وشەبەکی پێ ل بزنان دخورن.

یەخە: بەرسینگ.

یەخەم بەردە: بەرۆکم بەردە، بەرسینگا من بەردە.

یەختە: بارگیر. (ت. ف)

یەخنی: شوابا بەر ئافکا مریشکان.

یەخبەندان: کانون ٢، جەمەدبەندان.

یەخچال: ریشە و بناشەبێ قی وشەبە و رەنگەبە: ل دەمی زستانی و لەندەک جەهیت کوردستانی کورد چالەبەفران تەژی بەفر دکەن دا هاقینی بۆ خۆ سوودی ژێ وەرگرن و

بفرۆشن و لەندەک جیەهت دی چالەکی کوور دکۆلن و زستانی بەری ئافا پاکژ دەنێ هەتا پێر دبیست و لەهەبیا چلەیدا دبیستیت دبیستە جەمەد و هاقینی بمشاران دبرن و سوودی ژێ وەرگرن و هەم دفرۆشن و دبیژنە قی چالی یەخچال، ئانکو چالی یەخی (جەمەدی). ئەقجار بۆ مە درسته ئەم بیژنە (ئلاجە) ی یەخچال «بۆر» یان «چالەبەر» یان «کونەبەر». پیتتیق وشەبێ بیگانە نایین. چەند خۆشە تو بیژی: یەخچال، چالەبەر، کونەبەر، بۆر، نە (ئلاجە).

یەخاو: یەخاب.

یەخاب: یەخاف.

یەخاف: ئەوه کوکەشاوهرز (فلاح) د چلەبێ زستانی ئافی بەردەتە سەر زەقی بێ خۆ هەتا تەمام بن ئاف بیست و هەر ل سەر بەتلیت هەتا دبیستە جەمەد. بۆ هندی وی کاری دکەن تا کرم و سیسرک و جۆلابرک و حەشەرانی دێ بمرن. ئەف واهیه ژ دو پەبشا پیکهاتیه: «یەخ+ ئاو» ئەف وازەبە مشتەرکە مابەینا کوردی و فارسی یان فارسیه و کوردکاری بوویه، چکو کوردیت ئیرانی بکارتین نە کوردی دی.

یەدەک: ئیدەک، دەواری (احتیاطی).

یەدەکی: چەند تشتەکن ژ ئامرازان بۆ دەمی (احتیاطی) و پێبستی بێ.

یەزد: د بنەرەت دا ئیزەدە مەعنا هەژی ستایش. بۆ فریشتە ی تیتە بکارتینان بەلی ئەقرو بەهەله ئیزەدی لجای خودی بکاردبەن. یەزد، یەز، یشت، یشتن، یسنا، یەزدان هەمی ژقی ریشە ی هاتینە وەرگرتن. د فارسیا باستانی دایە د مورادپێ یەزی بوو و مەعنا پەرستنه. یەزد مەعنا (رب النوع) تیت و جەمعی وی دبیستە یەزدان. یەزدان ئەو فریشتەنە کو وەکیلیت کار و کارساتیت جیەهانتین، ژ با و باران و دار و گول و گیا و نەبات و جەماد و حەیان و هسک و تەری. د ئەسل و بناوشە دا یەزدان یان یەزدان نە (الله) بەلکی (اهورد مزدا) مەعنا (الله) دگەهینیت کو واحدی (مطلق) ه.

یەزدان: ئیزەدان (اریاب النوع، موحد). کوما (یەزد) ه ل فەهله وی.

یەزدانی: خودایی.

یەزدان پەناھ: پەنا بەرێ لایین خودیتە.

یەزدانی پاک: خودیی پاک.

یەزدان پەرتیس: یەزدان پەرت. سەر هەر حال یەزدان یەزدان بەعنا خودی خەلەتەکی شایعە! چکو واژە یەزدانی (اسم الجمع)ە.

یەزد: ناڤی شارەکی کەفتی ئیرانی یە، شارەکی زۆر جوانە. **یەزدیگورد:** شاھەکی ساسانیە بابێ بەھرام (الحماری)ە و ناخر زنجیرەیی ساسانیانە. مەزۆقەکی زالم و تاوانبار بوو، سەرەنجامی وی بەدستی ئاشەفانەکی هانە کوشتن.

یەزشن: (یان **یەسنە، یەسنا**) ئەوژی ژ ریشەیی (یەز) ی هاتیە کو دبتە قسەکی بەرکەتی ژ ئاقیستایی کو عبارەتە ژ ۷۲ فەسلان بناڤی (یسنا) ی ئانکۆ ستایش و پەرتش.

یەزیدی: تیرەپەکی ئایینیە و گەلەک ژ ئەسل و مەسدری دینی زەرەشتی بدوور کەتینە. چەندانکو ئەو ئیدعا زەرەشتیاتی یە دکن ئەو بخۆژی دبیژنە خۆ ئیزدی، ژبەر هندی ئەمژی هەرەسا دنقیسین. نە دوورە کو وشەیی ئیزدی ژ وشەیی ئاقیستایی «ئیزەد» یقە هاتیە، چکو لئایینی زەرەشتیدا (وەکی مە گۆی) ئیزەد تیتە گۆتن بو وان فریشتیت کو ژ ئەمشاسپەندان پەیی وان نزمترە. چکو ئەمشاسپەند شەشن ئانکۆ ملائکەتیت (الخالدون المقدسون المقربون) مەشهورن ئەما ئیزەد بیتەد و ئەژمارن. هەرچیەکی داری و بارانی یان گیای و بەری یان گول و شینکاتی، ئاڤ و کانی، رووبار و جاندبەر و هەمی کائینات ئیزەدەک لگەل وانە بو پەرتاری و پەروەردە کرن و زبەرەقانی یە و دبیژنە وان ئیزەدان (رب النوع) یان (اریاب النوع).

یەسنا: قسەکی بەیژە ژ قسەت ئاقیستای.

یەشت: ئەوژی قسەکی مەزە ژ ئاقیستایی.

یەشمەخ: دەسوک، دەسوک، دەسوک.

یەشمەخ: بنیڤە یەشمەخ.

یەڤه: یەو، جۆ، جە، جەھ (شعیر).

یەڤه ئیتاریا: (البقاء الازلی) (وشەپەکی یەزدانیە).

یەک: ئێک.

یەکتا: ئێکی پتەنی.

یەکتا پەرت: (موحد) (وشەپەکی یەزدانیە). یەکانە پەرت.

یەکتا پەرتی: (توحید، مؤمن بالتوحید). یەکانە پەرتی.

یەکانە: (فرید بلانظیر، ولد واحد). یەکتا.

یەکان: یەکانە.

یەکیەک: ئێک لپت ئێکی.

یەکاتی: یەکیتی.

یەکیتی: یەکیەتی.

یەکدونیا: کناپەتە ژ گەلەک و زۆری و کەسەرەتی د دەرافتی مبالەغەتی هەرەکی دبیژن: «دکتۆری گەلەک چاڤی خۆ دا من و زەحمەت من را بر، ئەز یەکدونیا سیاسی وی دکەم».

یەکیەتی: یەکیتی.

یەکیتی: یەکیەتی (وحده، توحید).

یەکیەک: یەک یەک.

یەکری: یەک، بیرو و یاور و ریبازگە.

یەک ئەندازە: هندی یەک، یەک قیاس.

یەکیار: یەکیار.

یەکیار: (مره واحده). یەکیار.

یەکیاری: گشتی، یەکیاری، یەکسەر (کلیا، بالمره).

یەکسەر: (مجموع). ب تەڤ، هەمی، یەک لا.

یەکسەری: یەک لای.

یەک جتی: جتیەک (مکان واحد).

یەک روو: بێ چەپ و چەفتی. یەک رەخ.

یەک زەمان: یەک چاخ. یەک کات.

یەک دل: یەکاتی. (تفاق، متفق).

یەک دەست: دەستەک، بریتیە ژ تیلی و حولیاتی (یدا بید).

یەک دەرد: یەک ئاوات.

یەک شان: مل بە مل، شان بە شان.

یەک سوو: یەک لا.

یەکسان: وەکی ئێک، ژ دو واژەیان پیکهاتیە: «یەک + سان» راست.

یەکسانی: وەکی ئێک، بەرامبەری، یەک ریزی.

یەک گروھ: یەک دەستە.

یەک گۆنە: یەک رەنگ.

یەک لا: تەمام کرن، بەرتەرەف کرن، (انجاز) کرن.

یەکلایی: بێ مەیلی، (انجاز) کرن.

یەکلایون: بێ مەیلی، یەک ئالی بون.

یەکبەر: یەک بەرھەم (اتحاد).

یەکدەر: جیران.

یەگرتن: هەگرتن و هەڤایی (اتحاد).

یەگرتی: یەگرتوو.

یەكگرتوو: (متحدین).

یەكگرتو: یەك بیر و باور، یەك (صف)، (تفاق).

یەندە: ھندە. "مەولەوی" فەرموویە: «یەند گیلان بەو دەرد شەر

نەدوورن / بابووی دەرمار وەرۆوی ھاموون».

یەنگ: قاییم بقووت ژ کفانان کو منسوین بال یەنگی. "جزیری"

فەرموویە: «عالیمە بداعنی فونادان - گەزمەیین وان نوون

و سادان / چۆنە دا ھەتا پەرادان - یەنگی یی رەش

گۆشەییە».

یەو: جو، جە، جەھی (شعیر).

یەوا: ئیوا، گەشت.

یەورە: نینۆک، <بزاراقتی ھەورامی> (تەماشای واژە ی سیرتی

بکە).

یەوہل: ژ (یاوہدی) عەرەبی کوردکاری بوویە.

یی: پاشگرەکە ل دو سفەتی تیت مەعنا (حاصل المصدر) ی

دەت وەکی: دیوانەیی، بیگانەیی، مەردانەیی.

یۆم: خۆم، ئەز بخۆ. "مەولانا خالد" فەرموویە: «ھەرچی یۆم

کەردەن جەنا فەرمانی - نادانیم کەردەن ویت مەزانی».

یەل: ت. ١) قارەمان، یەلان، قارەمانان؛ ٢) پاشگرەکە لپی

(اسم جنس مضاف) دا تیت و دکەتە جەمع، وەکی: «ژنە

یەل کورد زۆر بشەرەف و دامان پاکن»، «کۆرە یەل ئیوہ

ھاتنە لام بۆ خویندن». ئەف پاشگرە لکرمانجیا ژۆریدا

دیبستە «ییت» یان «ییتد» یان «ییتن»، وەکی: کوریت وە،

کچیت گوندی؛ یان: «کورپن باش ٧ ئەون کو حەز ژ ملەتی

خۆ دکەن»، «مالیت مە دانابوو واریت پار دۆستید مە ژ بیر

ناکەن».

یەلدە: سربانیە، یەلدا. جەژنەکا ھە ییزدیا دبیژنی (بەندە).

یەلدا: ناخر شەفە ژ پاییزی، تارێ شەف. یەلدا ژ سوریا نیقە

ھاتیە و مەعنا شەفا میلادی و مەسیحی مەعنا دکەن.

یەن: ناڤە بۆ دراقتی ژاپۆنی، یان کوبن.

یەند: ھند، ھن.

تیبینی:

نھۆ بۆ خۆندەواریت بۆیز و ھیزا بەرئ دەست ھەلگرتنی

چەند چەپکە گولەکی کەینە (مسک الختام):

١- نامیلکە یەک ژ واژیت (مەرب) عەرەبکاری بوی و تیکەلی

زمانی عەرەبی بوی ژ ھەمی ئەقوام و ملەتان.

٢- چۆتە واژە.

٣- واژە ییت یەزدانی و ئەھریمەنی.

٤- ئەلفبایی ئاقیستی یان دین دەبیری.

مەلا خەلیل سلیمان خابوری

پشکا دووی

واژه‌یاد عه‌ره‌بکاری بووی

زمانی ترکی و فارسی ژ زمانی عه‌ره‌بی نه‌گه‌ر به‌دتر نه‌بن چاکتر نین.

بینگومان دیاره‌ کو عه‌ره‌بکاری (ته‌عرب) تشته‌کی گه‌له‌ک که‌قنه، سه‌ر دکیشیسته سه‌ر هه‌زار سالان چکو دبیین قورنان پره ژ په‌یف و واژه‌بیته ژ نه‌قوامان عه‌ره‌بکاری بووی به‌لی پاشی ئیسلام بوونا هندک قه‌ومان عه‌ره‌بکاری ئیکجاری فوره‌کدا چکو وان قه‌ومان، ب تاییه‌ت کوردان و فارسان و تورکان، هاریکاری به‌کی بتاییه‌ت مه‌زن و بلیمه‌ت کر بو ته‌عربیا گه‌له‌ک واژه‌بیته زمانی خو بو ناخ زمانی عه‌ره‌بی، هه‌تا سه‌روه‌ته‌کی مه‌زن بو تازیا درست‌کرن. واژه‌بیته خو ئینان و چه‌کوچکاری کرنی و لمه‌قره‌بدان و ب هه‌سانی هسوون و سه‌یقل دان و تیپ گورژی کرن و (ماضی، مضارع، مصدر) زی عه‌ره‌بکاری کر و لچه‌رخیدا که‌س نزانن کو نه‌ف واژه‌یان عه‌ره‌بی نین مه‌گه‌ر زمان ناس. وان عه‌ره‌یان بخوژی دگوتن و دبیزن نه‌فه مالی مه‌یه و به‌ری داری مه‌یه به‌لی نه‌ف پشته‌تی زمان ناسان هه‌ر تشته‌ک ژ هه‌ر زمانه‌کی چه‌رت دکهن و دبه‌نه به‌رماکی وی، ئیدی تازی هه‌تا هه‌ده‌کی کوپوون و ئیعتراف بو واقعی کرن و یان دی کن.

به‌ری کو نه‌م ده‌ست ژقی پیسه‌کی یی هه‌لگرین، چیرۆکه‌کی ژ ته‌عرب و عه‌ره‌بکاری یی ژلایه‌ت فارسان و کوردان، بو پیکه‌نینی نه‌قل دکهن.

۱- فارس (ال) عه‌ره‌بی داخلی سه‌ر واژه‌ت زمانی خو دکهن و دبیزن (حسب فرمان، حسب الخواش، الخیابان) یان (صیغه‌ی مبالغه) ژ واژه‌ت فارسی چیدکهن و دبیزن (کفاش، قناد).

۲- وهرن ته‌ماشای شاعری شاخدار مه‌لا خضر نالی و مه‌لا صالح بامه‌رنی بکه‌ن کو دهریاری عه‌ره‌بکاری واژه‌یین کوردی چ کرینه. نه‌فه ئیکه‌م جار نالی و قه‌سیدا وی:

برای سه‌رتو پ و ریزدار و قه‌درگران و راستی په‌ریس و توره‌شان، نه‌گه‌ر ته‌ راستی ژ من دق، نه‌فه چنه‌د لاپه‌ون ژ وان و په‌یقیت بیگانه و ده‌خیل و (معرب) کو په‌شینه ناخ لوغه‌ت و زمانی تازیان عه‌ره‌بان کو نه‌ز سه‌ر هه‌لبومه و من دیتی نه، دی بو ته به‌رچا‌ف که‌م.

من ناخ لیدانایه (ری و ژاری ژ واژه‌بیته عه‌ره‌بکاری) من ئومیده کو توره‌شان و بی‌ره‌شان و نقیسه‌شان سوودی ژ بی‌هن و بیسته ره‌نما بو مووشکاف و موحه‌قیقان و ماموستایان. نه‌ی برای خوشتقی! توژی وه‌کی من بینگومانی کوچ زار و زمان لجه‌انیدا بی میخانن له‌ش گران و بی ده‌خیل و (طفیلی) و واژه‌بیته قه‌ومیت بیگانه نینه و زاراف ژئی پاک و په‌تی نابن. دقیت نه‌م بریاری ژ بی‌ده‌ین و قرار بکه‌ین کو نه‌فه بتشته‌کی نه‌نگ و شوورده‌یی نائیته ژمارتن چکو نه‌ف توژ واژه‌بیته بیژۆکه تشته‌کی بقی نه‌فی یه و نه‌چاره و تاریخیه بکه‌له‌ک هژیان دپه‌رنه ناخ زمانان. ئیره جه‌ی به‌یانا وان سه‌به‌با نینه من ژ به‌ر هندئ نه‌ف ئه‌رک و ره‌نجه کیشا چکو گه‌له‌ک قه‌وم خو هه‌لدکیشن و زمانی خو بپاک و په‌تی ژ ده‌خیل و واژه‌بیته بیانیان لقه‌له‌م دده‌ن و له‌که و ئیرادی زمانی هه‌متا و هه‌مسایه‌ت خو دده‌ن. بئیکجاری، برابیه‌ت عه‌ره‌ب کو زمانی کوردی دکهنه «کۆسه‌بووک» و هه‌ر ژ به‌ر هندئ من نه‌ف چنه‌د لاپه‌ره ئیخسته دووماهیا واژه‌نامه‌یین خو و په‌یقیت عه‌ره‌بکاری (معرب) لئاخ زمانی عه‌ره‌بی دیار کرن و ژ هه‌ر هوز و قه‌ومه‌کی دریغ نه‌کره و کۆم کره، ژ فارسی، ترکی، هندی، سورینی، قبطی، په‌له‌وی، کوردی (مادی)، ئاقیستی، عبری، که‌لدانی، عه‌جه‌می، ئارامی، حه‌به‌شی، یونانی، رومی، نه‌فغانی، فرعه‌ونی، به‌ری، ته‌ته‌ری، فنیقی، بابلی؛ نه‌فه هه‌می لئاخ زمانی عه‌ره‌بیدا خوویا دهن و تینه دیتن و حالی

« درونی لدار الشـارزور و بَرْدَه
 کفرمیسکی گَرْمِ الی او سَرْدَه
 تَری و رْدَه قوتاً و جوتاً و سائقاً
 فیما قوتتی من جوتیه ثم فَرْدَه
 تری عینه الابدان من خاک خولِه
 تری منذل الاوراق من توز گَرْدَه
 تری درته بالورد کانت بهشته
 ثم الورد باران علی خـاک برده
 شوانی سلیمانی صبای پیر مصورکی
 کیوانی قرداغ هوانی دار زرده
 کان کنار ارضه اَسْمانه
 لبرزی دوره لسبزی عرده
 اتا سرچنار عینی جاریه له
 اما تانجر و فقد صار مجنون هرده
 فباغاته داغا جرگ الشقائق
 فوا دردتی خارخاری ورده
 وکم نال نالی من جفا ساقیانه
 شفاء هل شفی من نال نالی بدرده»

"دیوانی نالی، ل ۱-۴"

وهرن نالی بدردی وی بهیلن بچینه سهر سفرا ئیراغی مهلا
 صالح.

۳- لساللا ۱۹۴۰ میلادی ئەز لبامه رنن مهلا بووم، من دیت

مهلا سالحی کورئ مهلا عارفی بامه رنی قه سیده به کئ
 عه جیب بکوردی درست کربوو لسهر وهزن و لاسایئ
 عه ره بی ژلایئ نهحو و سهرف و قهواعید و موسیقا و تام
 و رنگ، ئەگەر که سه کئ خواندبا هه تا گه لهک هوور و کوور
 لئ نه ئیربیا نه دزانی کوئهف قه سیده به نه عه ره بیه،
 کوردیه! ئەفه ژئ بهیته که ژ وی شیعرئ من بیهر مایه بوته
 بهر چاف دکهم:

«ان الپاریخ لینت فی الیدیایمیز

بمزن فی الدقوف کالبرامیز»

ببینه کا شهیتان ژئ ده توانیت کوردی یئ هوسا داژتیتیه
 قالبه کئ عه ره بی؟! یا قه نجه ئەسلی قئ بو ته روون کهم:

«ان الپاریخ لینت فی الیدیایمیز

بمزن فی الدقوف کالبرامیز»

ئپپراخ هاتینه لیتان دناف دیزه یاندا دمیزن و جزکیت روونی
 وهکی پرتیمزئ داقینه ناف ده قئ مروقی. ئپپراخ و دیز و دهف و
 پرمیز کۆم کرینه سهر وهزنه کئ عه ره بی و کرینه (اپاریخ،
 دیابیز، دقوف، برامیز) پاشی ب (ال)ی عه ره بی موعه ره ب
 کرینه و «لینت» ژ لیتانی چیکریه. پا ئەفه نه حئ ته عه جوب و
 سه رسورمانییه؟! ئەز دبتیم یاچاک ئەوه ئەم قه گهرینه سهر کارئ
 خو چکو ئەف چیرۆکانه خلاس نابن، ئیدی به ته مایئ خودای
 بیچون.

مهلا خلیل

ا - ت

آب: اغسطس، ههیشا پشتی تیر، مهه کی کو ۳۱ رۆژه،
واژه‌یه‌کی سوریا نیه.

ابریسم: ژ نه‌بریشه من فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه بو نارمووشی
خالس بکار دهن.

ابریق: مه‌سین. ژ آبریزی یان ژ آبریکی عه‌ره‌بکاری بوویه و
جمع کرینه بو اباریقی.

ابریز: زتری پاک و خووی. واژه‌یه‌کی یونانییه و عه‌ره‌بکاری
کرینه.

ابریل: هه‌یشا نیسانیه. دیسا واژه‌یه‌کی یونانییه و عه‌ره‌بکاری
بوویه.

ابراهیم: بیسینج ده‌مکاتان هاتیه: ابراهیم، ابراهام، ابراهم،
آبراهم، آبراهیم و لغافیس‌تاید افراییم هاتیه. نه و ژی بو
خه‌زووری زه‌ده‌شتی تیت. ابراهیم ناقه‌کی عبرانییه، نایا
بوچی هند ده‌مکات و گوپین و گوپین تیدا هاتیه؟ نه و ژیه
هندی‌یه چکو عه‌ره‌ب هه‌ر ده‌میکو ده‌ف بناقه‌کی عه‌جه‌میدا
بین هندک تیپیت وی تیکهل دکهن و هنده‌کیددی دگورن
یان قووت ددهن (ته‌فسیرا مجمع البیان، سوره‌ السفره، ل:
۱۹۹ و ژ نایه‌ت ۱۲۴ شهرح الحجه‌ی).

انقلیس: ژ نه‌نگلیسی (مارماسی) عه‌ره‌بکاری بوویه،
یونانییه.

ابلق: ژ به‌له‌کی عه‌ره‌بکاری بوویه و جمع کرینه سه‌ر ابلق،
واژه‌یه‌کی کوردیه.

ابلیس: ابلیس ناقه‌کی نه‌عه‌رییه (ته‌ماشای ته‌فسیرا سید
محمود طالقانی، ج: ۱، ل ۱۲۱ سوره‌ البقره‌ی بکه).
بنیره‌ پشتی لادانا پیتا نه‌لف دی بیته (بلیس) واته‌ گوریا
ناگری ب کوردی و فارسی.

ابقونه: صورت و تمثال، واژه‌یه‌کی یونانییه.
ابنوس: داره‌کی گران بهایه، واژه‌یه‌کی یونانییه عه‌ره‌بکاری
بوویه.

ابزیم: نابزون، کوردیه، عبرانییه، (فارسییه).
ابنه: نه‌خوشییه‌کی نه‌خلاقیه‌ بووی که‌سی دبیزن کو هه‌وایه‌تی
قوندانی نک بیت، واژه‌یه‌کی (فارسییه) و نه‌هرمه‌نیه.

ا - ت

اترح: تورونج، وشه‌یه‌کی کوردیه و (فارسییه).

اتراقچی: مؤلگه‌یین کاروانیان، کاروانسه‌را. واژه‌یه‌کی ترکیه.

اتی: اوتی، بعهره‌بی مکواه. وشه‌یه‌کی ئینگلیزی یه.

اتوماتیک: خودکار، نه‌و تشتی سه‌ریخو کاردکه‌ت. وشه‌یه‌کی
فره‌نسییه، لاتینی یه.

اتون: جوشخانا همامی یه یان سه‌ماوری و جوشخانا کسلتی،
کوردیه و (فارسییه). نیزیکی (توتو) یا سورمه‌یه.

آتسخانه: جوشخانه‌یی سه‌ماوره‌ی. واژه‌یه‌کی (فارسییه).

اتیل: اوتیل، هتل، فندق، میوانخانه. وشه‌یه‌کی سوریا نیه.

اتوقراطی: اتوقراطیه، حوکمی سه‌ره‌ره‌لایی (حکم مطلق).
یونانییه.

اتوستراد: اتوستراد، ریگا ترمیتلان. واژه‌یه‌کی لاتینییه.

اتر: اثیر، ماده‌یه‌که‌ ناکه‌فه‌ بنده‌ستی کیشانی، دچیته‌ ناخ
جه‌سته یان جسمان در‌ژیونا ده‌نگی و گهرمی‌یی بوسته‌یا

ته‌مه‌دود و جی وی چیدبیت نه‌فه‌ نک عوله‌مایئ ته‌بیعی و
لنک عوله‌مایئ که‌فن ناقه‌ بو چهرخی (۹). یونانییه.

اتۆلوجیا: علمی جنسی به‌شهریه و به‌ویژه و ره‌وشتی یه.
یونانییه.

آجر: که‌لیوچ، قرمید، ژ ناگوری عه‌ره‌بکاری بوویه.
(فارسییه).

الحشاشون: الحشاشون (Assassins) به‌عنا قاتک،
فره‌نسییه.

اخذ: ژ خیتوته‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی ناخ‌یستییه و
ده‌ریه (ته‌ماشای فره‌هن‌گا بادینانی بکه).

آخور: بعهره‌بی (معلف). نه‌ف واژه‌یه‌ کوردیه و (فارسییه).

آخن: گیایه‌که‌ بعهره‌بی دبیزتی (راس الافعی)، یونانییه.

اذخر: ژ ازدرختی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسییه.

آذار: هه‌یشا پشتی ره‌شه‌مه‌هی یه، واژه‌یه‌کی سوریا نیه.

آذر: ناگر، واژه‌یه‌کی که‌فته بو ناقی ناگری به‌نه‌ژی د کوردی و
فارسییدا بکارتیت و عه‌ره‌بکاری بوویه بو ناقی بابی یان

مامی (ابراهیم) پیغه‌مه‌ری (د، خ).

ارکون: ارکون هاتیه کۆم کرن سه‌ر (ارکن) هی به‌عنا ره‌بیس و
پیشی و دیهقانی مه‌زن، یونانییه.

ارجوان: ژ نه‌رغه‌وانی یان ارخوانی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه و
(فارسییه). کورد دبیزن نه‌رخه‌وان.

ارغنون: نامرازه‌کی به‌زمی یه. واژه‌یه‌کی یونانییه عه‌ره‌بکاری
بوویه.

اریکه: زاناییت عه‌ره‌بان به‌له‌ چوینه کو دبیزن اریکه واژه‌یه‌کی
حه‌به‌شیه، یاراست نه‌وه کو وشه‌یه‌کا ناخ‌یستییه و نه‌سلتی وی

اراکه‌یه به‌عنا ته‌ختی شاهیه و به‌عنا پایته‌خت ژی هاتیه.

ههروهکی وشهیی عیراقی ژ «اراکه» ی هاتیبه عه‌ره‌بکاری کرن، چکو عه‌ره‌بان نافی ئیرانی که‌فن ژ تیسفونی هه‌تا بیستونی و ئه‌کباتان (همدان) نا‌ف دانا‌بوون عراق (ترجمه ژ سید نوبخت د کتیبیا دیوان الدین، ل ۹۷).

ارض: ژ ئه‌رته‌پاته‌ی کو‌مه‌عنا زه‌میینه هاتیبه عه‌ره‌بکاری کرن. لئاقیستایدا دبیت «ئه‌رته‌پات» ئه‌رته: ارض؛ پات: پاس عه‌ردپاسکه‌ر. واژه‌یه‌کی ئاقیستیبه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

ارش: ژ ئه‌رزشی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی (فارسیه).
ارناگ: که‌تئی وئی ره‌نگه‌ جه‌مع کرینه و دبیتزن (اشکال، ارناگ). کوردیه و (فارسیه) ئه‌وژی هه‌ر کوردان عه‌ره‌بکاری کریه.

أزن: غازه‌که‌ جورئیاتیت وئی پیک تیت ژ سن زه‌ره‌یی ئوکسیجیتی. واژه‌یه‌کی سورانیبه و لاتینیبه.

ازلآم: ژ زه‌لامی عه‌ره‌بکاری بوویه کو‌بکوردی مه‌عنا می‌ر، مه‌زن، په‌یکه‌ر بکارتیت. عه‌ره‌بان بو‌بوتان بکارئینا‌یه و جه‌مع کریه سهر (زلم، ازلآم)، هه‌م وه‌کی کوردی مه‌عنا می‌ر بکارتین و دبیتزن: زه‌لام، زه‌لم، زه‌لم (زله).
ازمیل: ئاسنی به‌رنکراندن و کۆلاندن و قه‌وراندنی یه، واژه‌یه‌کی ئیتالیایه.

اسباهی: ئه‌سپاهی، خودانی ملکی، واژه‌یه‌کی کوردی یه‌په‌تیه.
آس: ئاسمین. ژ فارسی و کوردی یه‌ عه‌ره‌بکاری بوویه.
اسب: یان اسفناج ژ اسپانچی عه‌ره‌بکاری بوویه. واژه‌یه‌کی (فارسیه).

استبرق: ژ ئسته‌بره‌کی عه‌ره‌بکاری بوویه. دیسان واژه‌یه‌کی (فارسیه).

استار: چار مسقال و نیقه. وشه‌یه‌کا (فارسیه)، (یونانیه).
استیخاره: به‌رکۆشه‌که‌ که‌شیشیت شهرقی ده‌که‌نه به‌رخۆ، یونانیه.

استۆدیۆ: جه‌ی وینه‌گرتنی و شانۆ ده‌رئیخستنی یه، وشه‌یه‌کی لاتینیبه.

استراتیجی: له‌شکری، یونانیه.

استکان: (قدح الشای) وشه‌یه‌کا روسی، فارسی، کوردیه.
استوانه: ژ ئه‌ستونی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه) و کوردیه.
اسطاطیقی: ئستاتیکا، فه‌لسه‌فا جوانیی یونانیه.
اسطلاب: ئامرازئی (رصد) ئی که‌فنه، فه‌له‌ک. وشه‌یه‌کا یونانیه.

اسطقس: هه‌ر چار (عناصر) ن وشه‌یی طقس، ئی هاتیبه

هه‌لتراشین و عه‌ره‌بکاری کرینه، یونانیه.
اسطول: جه‌مع کرینه سهر (اساطیل)، یونانیه.
اسکله: میناء، وشه‌یه‌کا ئیتالیه.
اسفیداج: ژ اسفیداجی عه‌ره‌بکاری بوویه.
اسفهدیه: ژ اسپه‌بدی عه‌ره‌بکاری بوویه کو‌دبیتزنی (نورالانوار) ئه‌سلی وئی ئاقیستیبه.
اسفنج: گیانداره‌که‌ لئاف ده‌ریای چیدبیت، وشه‌یه‌کا یونانیه.
اسفناج: ژ اسپانچی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی (فارسیه).
اساور: ته‌کی وئی سواره و هاتیبه کۆم کرن سهر ئوسوره‌ی و ئه‌ساوره‌ی، واژه‌یه‌کی (فارسیه) و کوردیه.
اسفند: ژ سپندی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه).
اسپندار: ژ سپینداری کوردیه عه‌ره‌بکاری بوویه.
اسف: ژ ئه‌فسوسی (کو‌مه‌عنا مخابنه) عه‌ره‌بکاری بوویه و ده‌مکات ژئی چی بوویه. ئه‌فسوس واژه‌یه‌کی (فارسیه) و کرینه (فعل و صیغه) بیت جوراوجۆر ژئی داتراشینه.
استاد: یان استاذ هه‌ر دو وشه‌ فارسیه و هاتینه عه‌ره‌بکاری کرن و مه‌عنا (معلم، صانع) تیت.
اسفین: سنگ. سپینه کوردیه و عه‌ره‌بکاری بوویه.
اسقف: پله‌یه‌کی ئایینی یه‌ کو‌ژ که‌شیشی مه‌زنتره، عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر (اساقفه) وشه‌یه‌کی عبرانیه.
اسرب: ژ سوربی فارسی و یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه، مه‌عنا (رصاص) ی دگه‌هینیت.
اسقنقور: گیانداره‌کی خه‌زنده‌یه و دبیتزنی (التمساح البری)، یونانیه.
اسمنت: یان سمند، واژه‌یه‌کی لاتینیبه.
اسید: تیزاب، یونانیه.
تاشچی: (طاوه)، زادبیتز. (ترکیه).
تاشوغ: ئاچوغ، ئه‌شکرا، نه‌به‌رزه، دیار. (ترکیه).
اشنان: چۆغان، تیسوو، غاسول. واژه‌یه‌کی یونانیه.
اشکفت: شکفت. واژه‌یه‌کی کوردیه عه‌ره‌بکاری بوویه.
اشکرا: دیار. وشه‌یه‌کی کوردیه.
اشل: ژ شلی عه‌ره‌بکاری بوویه.
اصطبل: گۆفتی ده‌اران ئه‌و ژئی لاتینیبه.
اطلس: نه‌خشا (جغرافیایی)، زه‌نگیه، یونانیه.
اصطخر: ژ ئیسته‌خری عه‌ره‌بکاری بوویه، استخر بفارسی دبیتزنه برکی و نسبه‌ت ژئی تراشینه و دبیتزن: (اصطخری)، واژه‌یه‌کی (فارسیه).

هه‌روهکی وشه‌یی عیراقی ژ «اراکه» ی هاتیبه عه‌ره‌بکاری کرن، چکو عه‌ره‌بان نافی ئیرانی که‌فن ژ تیسفونی هه‌تا بیستونی و ئه‌کباتان (همدان) نا‌ف دانا‌بوون عراق (ترجمه ژ سید نوبخت د کتیبیا دیوان الدین، ل ۹۷).

ارض: ژ ئه‌رته‌پاته‌ی کو‌مه‌عنا زه‌میینه هاتیبه عه‌ره‌بکاری کرن. لئاقیستایدا دبیت «ئه‌رته‌پات» ئه‌رته: ارض؛ پات: پاس عه‌ردپاسکه‌ر. واژه‌یه‌کی ئاقیستیبه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

ارش: ژ ئه‌رزشی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی (فارسیه).
ارناگ: که‌تئی وئی ره‌نگه‌ جه‌مع کرینه و دبیتزن (اشکال، ارناگ). کوردیه و (فارسیه) ئه‌وژی هه‌ر کوردان عه‌ره‌بکاری کریه.

أزن: غازه‌که‌ جورئیاتیت وئی پیک تیت ژ سن زه‌ره‌یی ئوکسیجیتی. واژه‌یه‌کی سورانیبه و لاتینیبه.

ازلآم: ژ زه‌لامی عه‌ره‌بکاری بوویه کو‌بکوردی مه‌عنا می‌ر، مه‌زن، په‌یکه‌ر بکارتیت. عه‌ره‌بان بو‌بوتان بکارئینا‌یه و جه‌مع کریه سهر (زلم، ازلآم)، هه‌م وه‌کی کوردی مه‌عنا می‌ر بکارتین و دبیتزن: زه‌لام، زه‌لم، زه‌لم (زله).
ازمیل: ئاسنی به‌رنکراندن و کۆلاندن و قه‌وراندنی یه، واژه‌یه‌کی ئیتالیایه.

اسباهی: ئه‌سپاهی، خودانی ملکی، واژه‌یه‌کی کوردی یه‌په‌تیه.
آس: ئاسمین. ژ فارسی و کوردی یه‌ عه‌ره‌بکاری بوویه.
اسب: یان اسفناج ژ اسپانچی عه‌ره‌بکاری بوویه. واژه‌یه‌کی (فارسیه).

استبرق: ژ ئسته‌بره‌کی عه‌ره‌بکاری بوویه. دیسان واژه‌یه‌کی (فارسیه).

استار: چار مسقال و نیقه. وشه‌یه‌کا (فارسیه)، (یونانیه).
استیخاره: به‌رکۆشه‌که‌ که‌شیشیت شهرقی ده‌که‌نه به‌رخۆ، یونانیه.

استۆدیۆ: جه‌ی وینه‌گرتنی و شانۆ ده‌رئیخستنی یه، وشه‌یه‌کی لاتینیبه.

استراتیجی: له‌شکری، یونانیه.

استکان: (قدح الشای) وشه‌یه‌کا روسی، فارسی، کوردیه.
استوانه: ژ ئه‌ستونی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه) و کوردیه.
اسطاطیقی: ئستاتیکا، فه‌لسه‌فا جوانیی یونانیه.
اسطلاب: ئامرازئی (رصد) ئی که‌فنه، فه‌له‌ک. وشه‌یه‌کا یونانیه.

اسطقس: هه‌ر چار (عناصر) ن وشه‌یی طقس، ئی هاتیبه

اکادمی: ژ اکادمیای عہدہ بکاری بوویہ، دئسلا ناخن گوندہ کی بچووکہ کو (افلاطون) تیتدا دژی و باغہ ک ژی (افلاطونی) تیتدا ہہ بوو و مہدرسا و پژی ہر لوپری بوو، (یونانیہ).

الکترون: (عنصرہ کی دہقسقہ) ہیچ رنگی مادہ کی بہرکہ کی بو وی نینہ و شحہ کی کہ رہا سالی بی ہہ یہ، یونانیہ. الماس: ماس بہرہ کی زور گران بہایہ، رتق و توند و قاییمہ. واژہ کی یونانیہ و عہ رہا (ال) لی زتدہ کرہ و عہ رہا بکاری بوویہ.

المنیوم: مہ عدہ نہ کی سپیہ و سقکہ، گہرمی و کہ رہا بی دہریاز دکہت و زور بکار تیت بو نامانیت ناقمالی و غہیری و اثری و ہم جسمہ کی سادہ یہ، نیٹالیہ.

الیاس: ناقہ کی سورانیہ. امپریالی: امپریالیسم، امپریالیزم، رژیمہ کی کولہ داری و ئستعماری یہ، یونانیہ.

امپراطور: رژیمہ پاشایی یہ، واژہ کی (بیزنطیہ). امیرود: ب عہ رہا بکاری بی بوویہ عرموط ((فارسیہ)). انترولوجیا: بو کومہ لہ کا شیعریت دہستہ بزاردہ بکار ہاتیہ، یونانیہ.

انترولوجیا: علم زانینا (طبائی انسانی و احوالی) زیان و ہونہ ری وی، یونانیہ.

اناناس: فیتیہ کی بہرکہ تی ددہت و ہکی تری و بیٹہ کا خوش ژئی تیت، (ئسپانیہ).

انبار: عہ رہا بکاری بوویہ بو عمبار، کوم کرہ سہر عنابیر، (کوردیہ) و (فارسیہ).

انسان: ژ انزانی عہ رہا بکاری بوویہ. «ز» کرہ «س» (شیخ محمد مردوخ، ل ۴۲، کورد و کوردستان).

انجیل: ژ (انجیل) ی عہ رہا بکاری بوویہ، ئہنجیل بسوریانی مہ عہ موژدہ یہ، کوم کرہ سہر (اناجیل)، سربانیہ.

انسیون: رزیانہ، یونانیہ. انسولین: دہرمانہ کہ بو نہ خوشیا قہندی، لاتینیہ.

امبریولوجیا: (علم الاجنہ). یونانیہ.

اور: (۱) واژہ کی عبریہ مہ عہ باژیر ہر وکو (اورشلیوم) باژیری سہ لامی؛ (۲) اور مہ عہ ناور، ناگر تیت، ئہوژی بقی مہ عہ ناوی دووی عہ رہا بکاری بوویہ بو (اوار) دناٹ سومہریں دا ژی ب مہ عہ باژیر ہاتیہ و گہ لہ ک باژیر و گوندیت کوردا ہتا نوکہ ئہف ووشہ پیشہ دیارہ مینا

افشرج: ژ ئفسردہ عہ رہا بکاری بوویہ، دوشاخی فیتی یہ، واژہ کی (فارسیہ).

افسنین: گیاہ کی پزیشکی یہ، واژہ کی یونانیہ. افلام: کہ تی وی (فلمہ) عہ رہا بکاری بوویہ و کوم کرہ سہر (افلام) مہ عہ شانوہ، واژہ کی ئینگلیزی یہ.

آفرین: وشہ بی پهنیہ و ئسلی وی ئاقتیستہ. آفرند: ژ پرندی عہ رہا بکاری بوویہ مہ عہ باش، مہ زن، شکوہ، شیرئی تیژ و بوندہ، ئارموش ہاتیہ، (فارسیہ).

افخارسیتا: مہ عہ (سرالقربانہ) نک فہ لہ یان، یونانیہ. افود: نہوعہ کی جلکانہ موقہ دہ سن ئہ حساب دکہ نہ بہرہو، یونانیہ.

افرنج: جی نیشیت ئورویانہ بیجگہ ی روما و ترکا، واژہ کی فرہنسیہ.

افیون: شیرہ کہ ژ خہ شاشی چیدکہن مروقت تریاکی دکیشن و مادہ کی مروقت نقین (منوم) تیدایہ. واژہ کی (فارسیہ) و ژ (اپیونی) عہ رہا بکاری بوویہ.

اف: ژ ئقوی یان ژ قوی بی ئاقتیستایی ہاتیہ عہ رہا بکاری کرن کو مہ عہ ئفسوس، درتخ، دہردی یہ و ئاقتیستایری مہ عہ (اسم الصوت) ہاتیہ (تہ ماشای شہرا گاتا، ج ۲، ل ۱۶۷) بکن.

افلاطون: ژ پلاتونوی عہ رہا بکاری بوویہ. اقنوم: عہ رہا بکاری و کوم بوویہ سہر (اقانیم) مہ عہ خو (شخص) تیت، یونانیہ.

اقلیم: عہ رہا بکاری و کوم بوویہ سہر (اقلیم)، یونانیہ. اقحوان: ژ (اکحوان) ی عہ رہا بکاری بوویہ، ہم دبیرئی (بابونج)، (فارسیہ).

اقلید: مفتاح، عہ رہا بکاری و کوم بوویہ سہر (مقالید)، فارسی و کوردیہ.

اکزیا: ژ ئیزمکی عہ رہا بکاری بوویہ، وشہ کی یونانیہ. اکس: ناقی دارہ کیہ، واژہ کی ئہریکیہ.

اکسدہ: ژ (اکسید) ی عہ رہا بکاری بوویہ، یونانیہ. اکسرخوس: پایہ کی کلیسایی یہ، یونانیہ.

اکسیجین: غازہ کی بترہنگ و بینہ ژ پیوستی (تنفس) یہ (ضرورہ للتنفس)، یونانیہ.

اکسیر: دہرمانہ کی رونه (مایع) یان چہند دہرمانیت ہشک و تیکہ لن، یونانیہ، کوردکاری و عہ رہا بکاری بوویہ.

اکبار: نہوعہ دہولہ کی کچکہ لہ یہ، واژہ کی (فارسیہ).

گلهک خاسبييهت بۆ دگوتن، کوردیه و (فارسيه).
 بادالها: هيچ (عبث)، کوردیه و (فارسيه).
 بذق: شيلی يئ نيف کهلانديه.
 باذق: (بذوق ما طبخ من العصير قليلاً قصار مسکراً)،
 (فارسيه).
 برج: عهدهبکاري و کۆم کرينه سهر (بروج و ابراج) ئەسلئ وئ
 بلنديه، بهرز (بورژ)ه. نۆيهخت د ديوانا دينيدا دييژيت:
 برجی عهدهبکاري بوويه ژ بهرزی فارسی هاتيه وەرگرتن و
 فهرهنگا بورهان قانع ژي ههروهسا دگههينيت و دييژيت:
 بهرز لسه و هزنا (طرز) تيت و (برج ب ضمی) بهعنا جهمال
 و جوانی و مهعشوق و بالايئ مرۆشان)ه و سهرشاخهیی
 داران و (مطلق) بلندی ژي تيت و بزاراقي هه ميسشه يئ
 ئيراني (برژ) و (برگ) و (باره) و (بارهک) و (بارز) و
 (بارو) هه م تيته بکارتينان، مهعنا ئەسلئ شان وشهيان
 بلنديه. (برج: ظهر، ارتفاع و مکان مرتفع) و دژ و قلعه يئ
 چيای و عماره تي. لقييره هاته زانين کو ده مکاتيت برج و
 تيرج هه می عهدهبکاري تيدا هاتينه کرن، (فارسيه) و
 کوردی نه.
 بارود: تيزه اشکه، بارووت، ماده يه که پيکه هاتيه ژ شوڤه يه کی
 تايبه تي و کپريت و ره ژوويئ سئک هه لدبيت (شديد
 الاشتعال) بۆ پالدانا گولله ي بکارتين. و اژه يه کئ ترکیه و
 عهدهبکاري بوويه.
 باره: ژ پاره ي عهدهبکاري بوويه، هه ر چل پاره قروشک بوو.
 برنامج: ژ بهرنامه ي عهدهبکاري بوويه، کوردیه و (فارسيه) و
 ترکیه.
 براده: ئەو هورره ئاسن يان زيف يان زيرئ کو ب مه فرده ي هاتيه
 هه لينان، دييژن: (براده الحديد او الذهب او الفضة)، براده
 خو (فارسيه) و بهعنا بريار و برينه و ئيسمئ ناله ژي ژي
 چيکريه: (مبرد).
 بطيرک: يان بطرک، ژ لاتيني عهدهبکاري بوويه و ئەسلئ وئ
 پاتريارخايه يان ژ پاتريارشئ فره نسيفه هاتيه کو بهعنا
 سه رۆکی هه می سه رۆکيت ئسقوفانه.
 بطريق: ژ باتريسيسوسئ فره نسئ عهدهبکاري بوويه کو د
 ئمپراتوريا رۆمي بۆ که سه کئ کو ده هزار له شکر ژي رده ستي
 و ي هه بن بکار دئينان.
 برنيه: گۆزکئ رووني ژ ناخا قه لاندي، درگنی. عهدهبکاري و
 کۆم کرينه لسه ر (براني) کوردیه.

(ئورميه، ئورفه، ئورمانا، ئورمه داود، ئوره مار، ... هتد).
 اوار: ناگر شوعله يئ ناگري ئه وژی ژ (اور) ي عهدهبکاري
 بوويه.
 اورانيوم: جسمه کی ره وشه نه داخلي ناف قومبه ليت زورريه
 دکهن، و اژه يه کی ئەمريکيه.
 اوز: قاز، وهردهک، و اژه يه کی (فارسيه).
 اولک: ئەندازه يه کی مه معلومه ژ عهردی، ترکیه.
 ايوب: ناقه کئ سوربانيه و عهدهبکاري بوويه.
 ايوان: بهر سئک، و اژه يه کی (فارسيه) و کوردیه، عهدهبکاري
 بوويه. ئەف جوره خانیه ته رزئ (حيثي) يه.
 ايلول: هه يشا نه هئ سوربانيه و و اژه يه کئ سوربانيه و
 عهدهبکاري بوويه.
 ايقونه: (الصورة و التمثال)، عبرانيه و يونانيه.
 بابوج: نه و عه پيلاقه که، کوردیه، (فارسيه).
 بابه: ژ بابي عهدهبکاري بوويه، کوردیه.
 بابونج: ژ بابوونه ي عهدهبکاري بوويه، (فارسيه)، کوردیه.
 بتول: نفت، و اژه يه کئ لاتينيه.
 بترا: شاره کئ که قته بهعنا ده په بهر، يونانيه.
 بتولجيا: ژ زانستي پزيشکي يه ده باره يا ناسينا نه ساخيان،
 ناسين و عه لامه تي وانه، يونانيه.
 بتانيه: ژ په توی عهدهبکاري بوويه، (فارسيه).
 باتيستا: بالبه قي (نفسی، باتسقه) ژ فره نسيفه يه عهدهبکاري
 بوويه.
 بابور: پاپور، که شتي به که بهيژا بخاري دچيت، (فره نسيه).
 بوتقه: ژ بۆ ته ي عهدهبکاري بوويه، کوردیه، (فارسيه).
 باحورا: بابي گهرم، وشه يه کئ سوربانيه، عهدهبکاري بوويه.
 بهخشيش: بهخشش ژ کوردی و فارسی يئ عهدهبکاري بوويه
 بهعنا (اکراميه) تيت.
 بخت: (طالع) ژ کوردی و فارسی يئ عهدهبکاري بوويه. دييژن
 (علی بختک، يا بختک).
 بوخچه: پارچه يه کئ قوماشيه جلکا دکهنئ، ژ کوردی و فارسی
 يئ عهدهبکاري بوويه.
 بادنجان: يان باذنجان يان بادمجان، ژ باتنگانی عهدهبکاري
 بوويه، کوردیه و (فارسيه).
 باد: بادزههر، گري به کئ نه خوشيئ گوشتيه وه کی هيلکه ي
 خرديت ته غه ر لجانداران ديار دبیت. بهر تيدا بهه له بۆره
 مرۆشان ئيعتقاد دکر کو ئەو گوشت خرپوونه زدي سه مييه و

برواز: پرواز (طیران)، (فارسیه).
 برائک: ژ بهراییکا کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه به‌عنا پیشی و به‌راییکتی به. (برائک القتال: به‌راییکا شهری).
 برجیس: ئه‌ستیرا مشتته‌ری به، (فارسیه).
 بریط: ئامرازی به‌زم و شادی بی به (عود)، (فارسیه).
 برید: (۱) عه‌ره‌بکاری و کۆم کریه سه‌ر (برد)، (۱۲ میلله: ۲) ئه‌و قاسده کو نامه‌یان دبه‌ت، (فارسیه).
 برزبِق: تیتزکهری (طریق فرعی) کۆم و عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ برازبِق، وشه‌یه‌کا (فارسیه).
 برسکوب: دوورینه‌که کو به‌هاریکاری یا وئ به‌ری خو دده‌نه ستیر و حه‌سارت دوبر هم دبیژنی تلسکوپ، واژه‌یه‌کی یونانیه.
 برجوازی: چینا ناخنجی به ژ ملله‌تی ژ کارکه‌ران و مه‌ئمووریت کچکه و خودان پایه و ماقولیت که‌فن و مالداریت مه‌زن ئه‌وژی چینه‌کن بئارامی و کامرانی دژین، واژه‌یه‌ک فرهنسیه شیوعی گه‌له‌ک بکارتینن.
 برتیل: (برطیل، برطله، اعطاء الرشوه) سوربانیه و کوردیه.
 برغل: ساقدار، ژ (برغل) ئ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، هنده‌ک دبیژن (بلغر). ب تورکی دبیژنی (بورکول).
 برکار: ژ به‌رگاری یان په‌رگالی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه).
 برلمان: (مجلس النواب)، ئه‌نجومه‌نی ملی، ژ په‌رلمانی عه‌ره‌بکاری بوویه، فرهنسیه. ئانکو (د هیقیت).
 برمیل: جمیع و عه‌ره‌بکاری بوویه سه‌ر (برامیل)، ئینگلیزی به.
 برولیتاریا: ده‌سته‌کا کارگه‌ران، چینی هه‌ژار و بن ده‌ست، لاتینییه.
 برنوط: عه‌ره‌بیا وی (نشوق)ه، ژ (برنووت) ی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی کوردیه و سوربانییه.
 بریه: (مثنقب) واژه‌یه‌کی سوربانییه.
 برغن: کۆم و عه‌ره‌بکاری بوویه سه‌ر (براغن)، ترکیه.
 برنز: ژ پرونزی عه‌ره‌بکاری بوویه، مه‌عه‌ده‌نه‌کی زه‌ره، (فارسیه).
 برناسیه: ژ پرناسی عه‌ره‌بکاری بوویه. مه‌زه‌به‌ی وان شاعرانه کو به‌رگری ژ مه‌عنایی رومانسیه‌تی کری و گرنگی ب فه‌ساحه‌تا زاراف و په‌یشان د دیباجه‌یدا داین، واژه‌یه‌کی فرهنسیه.
 باروده: تهنه‌نگ، واژه‌یه‌کی ترکیه.

برده: ژ به‌رده‌ی (اسیر) عه‌ره‌بکاری بوویه، به‌رده‌ی ئه‌سیره و ناخن گونده‌کیه کو ئه‌سیر دبرنه تیدا و زین و سه‌رزین تیدا دروست دکرن. عه‌ره‌بانژی ئه‌ف مه‌عنا به (سه‌رزین) ژ عه‌ره‌بکاری کرن و لحن «ئه» (ع) بکارتینانه، (فارسیه).
 برزخ: ژ (برزک) ی عه‌ره‌بکاری بوویه. (برزک) به‌عنا بلندای به، دبیژن: ئه‌ف تشته به‌رزه (بلنده)، بالابه‌رزه، به‌ژن بلند و به‌رزه هه‌ر وه‌کی خو مایه مه‌گه‌ر «ک» کرینه «خ» کوردی و په‌هله‌وی به.
 برابر: واژه‌یه‌کی (فارسیه) و کوردیه و عه‌ره‌بکاری بوویه بقووتدانا «م» ئ (برامبر) ی.
 بۆراق: ژ بۆری عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی کوردیه. "جزیری" فرهنسیه: «بۆری عیشتی پورفره‌رایه».
 بزون: پشیله، کتک. واژه‌یه‌کی ترکیه و عه‌ره‌بکاری بوویه.
 بازگان: تاجر، کوردیه و (فارسیه).
 باز: ئه‌و بالدارئ مه‌علومه، واژه‌یه‌کی کوردی و (فارسیه).
 بازار: ناقسووک، (کوردیه، فارسیه).
 به‌زار: (معامله، تعال ده‌بازار)، کوردیه.
 بازدار: کۆم کرینه (بزادر) ی، کوردیه، (فارسیه) ئانکو خودان باز.
 بسطوما: باسترمه (قدید)، ترکیه.
 باسلیق: ره‌ه‌که لزه‌ندی مروفقان و هنده‌ک دبیژنی ره‌ها سپی.
 واژه‌یه‌کی یونانییه و عه‌ره‌بکاری بوویه.
 بوسته: ژ پۆستی ئینگلیزی عه‌ره‌بکاری بوویه پۆسته، پۆست (برید).
 بوسته‌خانه: پۆسته‌خانه (دارالبرید)، ئینگلیزی و (فارسیه).
 به‌س: وشه‌یه‌کا کوردیه و (فارسیه)، عه‌ره‌بکاری بوویه (بس انت طیب).
 بوسه: عه‌ره‌بکاری بوویه دبیژن: (ابوس ایدک، ابوس عیونک)، واژه‌یه‌کی کوردیه و (فارسیه).
 بستتا: ژ به‌سته‌ی (صره) عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه) و کوردیه.
 بسلمه: ره‌بیته، واژه‌یه‌کی کوردی به بۆ حه‌یوانی کو بۆ گوشتی بخودان که‌ن تیتته‌ گۆتن.
 بستان: ژ بیستانی عه‌ره‌بکاری بوویه کۆم بوویه سه‌ر (بساتین)، کوردیه، (فارسیه).
 بستانچی: کوردی و تورکی به.
 بسکویت: نانی هه‌شک، فرهنسیه ژ پسکت عه‌ره‌بکاری بوویه.

برواز: پرواز (طیران)، (فارسیه).
 برائک: ژ به‌راییکا کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه به‌عنا پیشی و به‌راییکتی به. (برائک القتال: به‌راییکا شهری).
 برجیس: ئه‌ستیرا مشتته‌ری به، (فارسیه).
 بریط: ئامرازی به‌زم و شادی بی به (عود)، (فارسیه).
 برید: (۱) عه‌ره‌بکاری و کۆم کریه سه‌ر (برد)، (۱۲ میلله: ۲) ئه‌و قاسده کو نامه‌یان دبه‌ت، (فارسیه).
 برزبِق: تیتزکهری (طریق فرعی) کۆم و عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ برازبِق، وشه‌یه‌کا (فارسیه).
 برسکوب: دوورینه‌که کو به‌هاریکاری یا وئ به‌ری خو دده‌نه ستیر و حه‌سارت دوبر هم دبیژنی تلسکوپ، واژه‌یه‌کی یونانیه.
 برجوازی: چینا ناخنجی به ژ ملله‌تی ژ کارکه‌ران و مه‌ئمووریت کچکه و خودان پایه و ماقولیت که‌فن و مالداریت مه‌زن ئه‌وژی چینه‌کن بئارامی و کامرانی دژین، واژه‌یه‌ک فرهنسیه شیوعی گه‌له‌ک بکارتینن.
 برتیل: (برطیل، برطله، اعطاء الرشوه) سوربانیه و کوردیه.
 برغل: ساقدار، ژ (برغل) ئ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، هنده‌ک دبیژن (بلغر). ب تورکی دبیژنی (بورکول).
 برکار: ژ به‌رگاری یان په‌رگالی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه).
 برلمان: (مجلس النواب)، ئه‌نجومه‌نی ملی، ژ په‌رلمانی عه‌ره‌بکاری بوویه، فرهنسیه. ئانکو (د هیقیت).
 برمیل: جمیع و عه‌ره‌بکاری بوویه سه‌ر (برامیل)، ئینگلیزی به.
 برولیتاریا: ده‌سته‌کا کارگه‌ران، چینی هه‌ژار و بن ده‌ست، لاتینییه.
 برنوط: عه‌ره‌بیا وی (نشوق)ه، ژ (برنووت) ی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی کوردیه و سوربانییه.
 بریه: (مثنقب) واژه‌یه‌کی سوربانییه.
 برغن: کۆم و عه‌ره‌بکاری بوویه سه‌ر (براغن)، ترکیه.
 برنز: ژ پرونزی عه‌ره‌بکاری بوویه، مه‌عه‌ده‌نه‌کی زه‌ره، (فارسیه).
 برناسیه: ژ پرناسی عه‌ره‌بکاری بوویه. مه‌زه‌به‌ی وان شاعرانه کو به‌رگری ژ مه‌عنایی رومانسیه‌تی کری و گرنگی ب فه‌ساحه‌تا زاراف و په‌یشان د دیباجه‌یدا داین، واژه‌یه‌کی فرهنسیه.
 باروده: تهنه‌نگ، واژه‌یه‌کی ترکیه.

جلکان د زستانیدا دکهنه بهرخۆ، دو قۆلیت درێژ و دو بهریک ژ دهرفه و ناڤدا هه‌نه، ژنو میتر بکار تین، بارانی یان (معطف)، هوله‌ندیه.

بالون: (منظاد) واژه‌یه‌کی فرهنسیه.

بالته: نه‌جه‌خیت جه‌جهری، کوردیه.

بالو: یان باله، ئیتالیه.

بالن: (المغسل فی الحمام) کۆم کرینه سهر (بلانات)، یونانیه.

بلاط: عهردی مهرمه‌رگری، عهردی کاشیکری، لاتینیه.

باله: به‌سته‌یه‌که ژ قوماشی یان جلکان گه‌له‌ک مه‌زنه و توند هاتیه پیتجان و گرتدان، واژه‌یه‌کی ئیتالیه.

بامیا: بامیه، واژه‌یه‌کی هندی به.

بنظلون: ژ (پنتلون) ی عهره‌بکاری بوویه، په‌نته‌رون، په‌نتور، ئیتالیه.

بند: عهره‌بکاری و کۆم کرینه سهر (بنود) به‌عنا فه‌سل و فه‌قه‌ره‌یه، ژ کتیبی به‌نده‌کی قانونی (قید) گرتدان، زیندانی (حیله، بحیره)، (فارسیه) و کوردیه.

بندر: مینا، واژه‌یه‌کی (فارسیه).

بندیره: ده‌وێت گه‌له‌ک مه‌زن (عجمیه).

بنادوره: بندوره (طماطه).

بندوره: باجان سۆرک، پیرویی به.

بندیره: په‌رچم، ئالا (علم)، ئیتالیه.

بندق: فستق، (فارسیه).

بنزین: واژه‌یه‌کی فرهنسیه ژ پانزینی عهره‌بکاری و کوردکاری بوویه.

بنک: بنق (مصرف)، ئینگلیزی به.

بنکریاس: باهیقو‌کا گه‌وارشی (لوزه‌ المعده)، وشه‌یه‌کی فرهنسیه و عهره‌بکاری بوویه.

بنج: ژ به‌نگی عهره‌بکاری بوویه، وشه‌یه‌کی (فارسی) و کوردیه.

بوریه: حیسیلیکیت ژ له‌قه‌نی راجاندی، (فارسیه).

بۆکس: کولم، توپز، ژ ئینگلیزی یی عهره‌بکاری و کوردکاری بوویه.

بو‌قه‌له‌موون: عه‌له‌وه‌لو، دیک رومی، واژه‌یه‌کی هندی به.

بولیس: ژ پۆلیسی عهره‌بکاری بوویه، هه‌تیسه. واژه‌یه‌کی یونانیه. کو دگوتنه شارو گوندا.

بو‌تقه: ژ بو‌ته‌ی عهره‌بکاری بوویه، کوردیه.

بولقار: ریکا راستگری بو‌ترۆمبیلان، فرهنسیه.

باسمه: چاپخانه یان چاپ، ترکیه.

بصمه: مۆزکنا بتبلانه، ژ باسمه‌ی عهره‌بکاری بوویه.

باش کاتب: (کاتب اول)، ترکیه.

بوشیه: ژ پوشی عهره‌بکاری بوویه، کوردیه.

بشتخته: سه‌ندوقق بچووک، ترکیه.

باطیه: ژ بادیه عهره‌بکاری بوویه، (فارسیه) و کوردیه.

بطانیه: ژ په‌توی عهره‌بکاری بوویه، (فارسیه).

بو‌ظه: ژ بو‌زی عهره‌بکاری بوویه، (فارسیه)، شه‌راه‌کی ته‌زی به.

باعوث: نقیژا جه‌ژنا (فصحی)، دووم نقیژا بارانی نک فه‌له‌یان، سورانیه.

بعبع: خودانی ترساندن به، ناخفتنا لدوویه‌که و به‌ز، نامرزی تۆله‌ساندنیه، ناقی ده‌نگه‌کیه، ترسینه‌ر، فرعه‌ونیه.

بغاز: بو‌غاز، ده‌رتنه‌نگی ده‌ریای (مضیق)، وشه‌یه‌کی ترکیه.

بغداد: به‌غ، ئانکو مه‌زن، خودی، ژ دو واژه‌یان پیکه‌اتیسه: «به‌غ + داد» خودایی عادل یان داناخودی هه‌روه‌نگ به‌غ به‌عنا باغه. باغی عه‌ده‌له‌تی «باغ + داد». واژه‌یه‌کی ئاقیستایی به و (فارسیه) و هاتیه عهره‌بکاری کرن ژ به‌گداد: «به‌گ + داد» (خودی + دایی).

بقویه: گۆزکا گه‌ردن درێژ و بیده‌سته، وشه‌یه‌کی ناقده‌نگیه ژ به‌قه‌قی هاتیه تراشین، کوردیه و عهره‌بکاری بوویه.

به‌قلاوا: به‌قلاوه، ترکیه و عهره‌بکاری و کوردکاری بوویه.

بکتیریولوجیا: (علم الجراثیم لمکافحه الامراض المکروبییه)، یونانیه.

بکتیریا: جۆزه‌ میکرۆبه‌که، یونانیه.

بکلوریا: گه‌واهی‌یه‌که ده‌رچوویتی زانکۆیی و ده‌رگرن واژه‌یه‌کی یونانیه.

به‌گ: مه‌زن، کۆم عهره‌بکاری بوویه سه‌ریگوات، ئاقیستییه.

به‌گلک: ده‌ره‌گ، ترکیه. کوردیه.

به‌که: مه‌که (ته‌ماشای مه‌که‌ی بکه).

بلبل: عهره‌بکاری کرینه و چه‌ند ده‌مکاتژی ژئ چیکرینه، دبیزن (بحرج، بیلبل، بلبله‌ دحرجه، بلبلی)، کوردیه و (فارسیه).

بلاش: (مجاناً) وشه‌یه‌ کوردیه.

بالکون: جناح‌الدار، فرهنسیه.

بلور: شیشه‌یی قاییم، واژه‌یه‌کی فرهنسیه.

بالطو: ژ پالتوی ئیتالی عهره‌بکاری بوویه، جۆزه‌ لباسه‌که لسه‌ر

- بهرجه: ژ بههرهگی (بمهنا دوپشک) عه‌ره‌بکاری بوویه، د
 نه‌سل دا بو‌پشکه‌ک ژ حاسلی نه‌ردی تیتسه بکارئینان،
 (فارسیه).
- بهو: به‌رسشک، دتلیز (فارسیه) و عه‌ره‌بکاری بوویه.
 بهارات: دهرمانیت تیژ و بیخوش و دلغه‌کرن بو‌زادی خوارنی
 ده‌می‌کو بکه‌نه ناخ خوارنی، واژه‌یه‌کی هندی یه.
 بهلوان: ژ په‌هلوانی کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 بهریز: پاریز، ژ (په‌ره‌یز) ی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه)،
 کوردیه.
- بهی: ژ بهای عه‌ره‌بکاری بوویه (ثمین)، (فارسیه)، کوردیه.
 بیمارستان: نه‌خوشخانه، هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن پاشی هاتیه
 کورت کرن بو (مارستان) ی، فارسیه.
 بیوت: زادی شفق، عه‌ره‌بکاری بوویه بو‌بائت، سوربانیه.
 بیانو: ژ بیانوی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی ئیتالیه.
 بیابان: دهشت ب (لفظاً) خو‌عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردی
 (فارسیه).
- بیرق: ئالا (سنجق)، په‌رجه‌م، واژه‌یه‌کی ترکیه.
 بیروقراطیه: ده‌سته‌لان‌داریا کارمه‌ندیت ده‌فته‌رخانه‌یان چ
 ئیداری و چ میری، یونانیه.
- بیت: وشه‌یه‌کی ئارامیه یان بابلیه، ئانکو خانی ئان بنه‌مال.
 عه‌ره‌بکاری کرینه و چند ده‌مکات ژئی درست کرینه:
 (بیت، بیوت، بیوتات، ایسات) نه‌وژی د شینه‌واریت
 ئارامیاندا ئه‌و ماینه، وه‌کی: (بیت نار، بیت قار، بیت
 فار، بیت شباب، بیت واته، بیت ساحور، بیت شتار، بیت
 کار و...).
- بیزار: ژ بازداري عه‌ره‌بکاری بوویه ئانکو خودانکه‌ری بازان یان
 خودانی بازی، (فارسیه)، کوردیه.
- بیجامه: دهرپین شفق، عه‌جه‌مییه. کوردیه بن+جامه.
 بیداعوجیا: په‌روه‌ده‌کرنا مندالان، یونانیه.
 بطاقه: ئارامیه.
- بیدار: ژ فارسی‌فه مه‌عنا‌گۆز و عه‌ره‌بکاری بوویه. د
 عه‌ره‌بکاریدا له‌ز و پیشفه‌چون ئیتقدم تیت کو هر دکیتشه
 سه‌ر مه‌عنا ئه‌سلی فارسی کو (هشیار)ه.
 بیقور: گارانک ژ گاره‌شان، سوربانیه.
 بیده‌ق: ژ پیاده‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم کرینه سه‌ر (بیادق)،
 به‌رکیت شه‌ترنجینه، (فارسیه).
 بیسه: ژ بیسه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه.
- پارچه: پارچن تشته‌کی (ک،ف).
 پاچه: سه‌ر و پیک (ک،ف).
 پیر: ناقسالاقه‌چوی (ک،ف).
 په‌سته: سه‌رود (ک،ف).
 پاریز: په‌هریز (ک،ف).
 پشت: حیز (ک،ف).
 پایته‌خت: (عاصمه) (ک،ف).
 پایه‌دار: (خودان پله‌ویایه) (ک،ف).
 پتیل: فتیله (ک،ف).
 پلاو: په‌لاخ (ک،ف).
 په‌رده: په‌رژین (ک،ف).
 په‌رواز: په‌راویز، ده‌همن (ک،ف).
 پرنج: برنز (ک،ف). ت.
 پایتون: عه‌ره‌بانه، فه‌ره‌نسیه.
 پاسپورت: پاسپورت، ئیتالیه.
 تبان: ژ ته‌پانه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، دهرپین کورته (ک،ف).
 تباشیر: طباشیر (ت،ف).
 تبغ: ژ تاباغو، ته‌نباک، ته‌نباکوو هاتیه تراشین و عه‌ره‌بکاری
 کرن، گیایه‌کی ئه‌مرکیبی نژاده ماده‌یه‌کی ژه‌هراوی تیدایه
 دبیتزته نیکوتین. ئه‌ف گیایه بناقی جزیره‌یه‌کی یه ل
 مکسیکی دبیتزنی تاباغویان تاباغوو ژویری به‌لاقی
 دونیای بوویه، هم دبیتزنی توتن، واژه‌یه‌کی ئیسپانی یه.
 ته‌وه‌ت: تۆیه، ژ په‌ته‌تی ئاقیستی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 توپال: ئه‌و ته‌فشنا ئاسنه‌یه کو ده‌می چه‌کوچ لیدانی دپه‌ریت
 (ک،ف).
- ته‌خته‌ره‌وان: عه‌ره‌بانه (هودج) (ک،ف).
 تخت: ته‌ختی خه‌وی (ک،ف).
 ته‌خته: (لوح). (ک،ف)
 توخمه: زۆرخوارن، زۆر به‌یز، ژ ئاقیستایی عه‌ره‌بکاری بوویه ژ
 ته‌خمه‌ی هاتیه. ئارامیازی بخو بریه.
 تدشین: ژ جه‌شنی عه‌ره‌بکاری بوویه چکوجه‌شن، فه‌ره‌حه و
 شادییه و ئاه‌نگه و وه‌لیمه‌یه. ئه‌فجا ئه‌گه‌ر سه‌روکی
 ده‌وله‌تی یان ناییبی وی کارخانه‌یه‌کی فه‌که‌ت دبیتزته وی
 کاری تدشین کوژ جه‌شنی هاتیه تراشین (ک،ف).
 تدر: ژ (تذور) یان (تدرج) هاتیه، ناقی ته‌یره‌کیه زۆر
 ده‌نگ‌خوشه و ره‌نگ‌چین چینه و کلک درتزه.
 تذرو: جوهره بلبله‌کی ده‌نگ‌خوش و جوانه (ک،ف).

تربیش: خه پاره، واژه‌یه‌کی کوردیه و عه‌ره‌بکاری بوویه.
 ترشی: واژه‌یه‌کی کوردیه و (فارسیه) عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ
 (طرشی).

ترمس: ناڤته‌زینک، نامانه‌که ژ شیشه‌ی سه‌رما و گه‌رمایی
 تشتی رۆن رادگریت بۆ ماوه‌یه‌کی درێژتر، لاتینییه.

تکنیک یان تقنییه: ئەو تشته‌که خاسه به‌زانسته‌کی یان
 هونه‌رکی یان بپیشه‌یه‌کی دهنده‌ک شیوه‌یان، واژه‌یه‌کی
 یوونانییه.

تلگراف: تلغراف (برق)، یوونانییه.

توتیا: به‌رده‌که د چاقان وه‌رتین، یوونانییه.

تباترو: شانۆ (مسرح)، واژه‌یه‌کی ئیتالییه.

تکنیک: ئەو نامازن کو ئینسان بۆ رزگاری یا خو‌بکار دهن،
 یوونانییه.

ترموتر: ته‌رازوویی گه‌رما و سه‌رماسه‌نجه (میزان درجه
 الحاره)، یوونانییه.

ترانزیت: ئەوه کورێ بدنه‌ خودانی مال و په‌رتالی لئاڤ
 ده‌وله‌ته‌کیدا یان ناڤ شاره‌کیدا ببۆریت و چ باجه‌کی
 نه‌ده‌ت. واژه‌یه‌کی لاتینییه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

تریاق: ژ تریاکی عه‌ره‌بکاری بوویه، یوونانییه.

ترخون: ته‌رخوون گیایه‌کی خو‌شه‌گه‌له‌ک خو‌ارنا ژێ درست
 دکه‌ن، کوردیه و (فارسیه).

ترسانه: ئەمبارێ سلاخی، ته‌رسخانه، ترکیه.

ترجمه: ژ ته‌رجومانی عه‌ره‌بکاری بوویه و چهند ده‌مکاتژی ژێ
 درست کرینه، دبیتژن: (ترجم، یترجم، ترجمه، مترجم،
 مترجم، تراجم) هه‌میژی موعه‌ره‌بن و وشه‌کا فارسییه.
 تفل: واژه‌یه‌کی کوردی و (فارسیه) و یونانییه.

تاسوعا: سه‌ر وه‌زنا فاعولایه. ئەڤ وه‌زنه د عه‌ره‌بیدا ئان نینه
 یان زۆر قه‌تلازه. بۆ رۆژا نه‌هێ محه‌ره‌م بکارتیت،
 سوریانییه.

تشرین: ژ تشری یێ عبری عه‌ره‌بکاری بوویه.

تلغراف: تیلغراف، تلگراف، (یوونانییه).

تلفزیون: سیمانوما، (یوونانییه).

تلسکوب: بنیره برسکوب

تمرغ: ژ مورغی عه‌ره‌بکاری بوویه پشتی کو ده‌مکاتێ (مطواع)
 ئ ژێ تراشی: (تمرغ، تیمرغ، تمرغا) هه‌می ژ واژه‌یی
 مورغی عه‌ره‌بکاری بوینه ئانکو وه‌کی مورغی (طیری) خو
 د ناخیدا گه‌ژاند، (فارسیه).

تمن: برنج، واژه‌یه‌کی رومییه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

تموز: تیرمه‌ه، واژه‌یه‌کی سوریانییه.

تلس: بنیره برسکوب.

تنور: ته‌نور، عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌که که‌ڤنه و ئارامی و
 سوریانییه.

تنوره: دامه‌نه، ژ سوریانی یێ عه‌ره‌بکاری بوویه.

تیهور: ده‌شت، سه‌ر وه‌زنا فاعولیه. ئەڤ وه‌زنه د عه‌ره‌بیدا زۆر
 زۆر قه‌تلازه مه‌گه‌ر هنده‌ک ناڤیت موسته‌عار و عه‌ره‌بکاری

بوویی، واژه‌یه‌کی سوریانییه.

تیقور: شه‌نگ و یقار، ئەڤه ژێ سوریانییه.

تیزاب: ئەسید، وشه‌یه‌کی کوردیه و (فارسیه) تیژآب.

تیل: عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سه‌ر تیول، ترکیه.

جبا: (مجاناً)، ترکیه.

جابان: ژ گابانی یان گافانی یان گوانی عه‌ره‌بکاری بوویه،
 ناڤی ئەسحابه‌یه‌کی کورده‌وی چهند (حدیث) ژ (حضرت)

ی د بایع (بیع و نکاح) ئ روایه‌ت کرینه، کوردیه.

جاجم: جاجیم، په‌لاس (ک،ف).

جوخ: چۆخ، قوماشه‌کی ئستور و لووسه و ژ هری یێ چیدکه‌ن،
 ترکیه.

جاثلیق: مه‌زنی ئوسقوفانه و ژ کاتۆلیکی هاتییه عه‌ره‌بکاری
 کرن، واژه‌یه‌کی یوونانییه. واته‌ خو‌بک کوم که‌ر.

جحش: هاتییه عه‌ره‌بکاری کرن و کۆم کرن لسه‌ر (جحاش و
 جحوش و جحشان، و جحشه) تیژکه‌که‌ر، کوردیه.

جاد: (یجید، تجویدا) ژ گاتی هاتییه عه‌ره‌بکاری کرن و هه‌ر ژ
 گاتی (جاد، یجید، تجوید) هاتییه تراشین و ئەڤگاته ژێ
 قسمه‌کی موهیمی یه‌سنای شه‌دگرن، ئەو گاتانه ژێ هه‌می
 شی‌عرن و بده‌نگه‌کی به‌سام دخوونن. عه‌ره‌بان ژێ ئەڤ
 مه‌عنایه بۆ خواندنا قورئانی بجوانی بکارتینان ژ به‌رکو
 عوله‌ماییتد ته‌جویدی هه‌می ئیرانی بوون، وانژی وه‌کی
 خواندنا گاتان قورئان دخاندن، ئینا ئەڤ ناڤه ژێ بۆ وان
 ته‌عرب کرن.

جربان: هاتییه عه‌ره‌بکاری کرن ژ گران بنی مه‌عنا ژنا به‌د،
 هاتییه عه‌ره‌بکاری ژ گیرفان. (فارسیه).

جرموق: کالۆش، ئەو پیتلاڤه کو لسه‌ر پیتلاڤی عه‌ده‌تی دکه‌نه یێ
 خو.

جره: ژ گره‌ی هاتییه عه‌ره‌بکاری کرن، (فارسیه).

جرف: ژ جاروی عه‌ره‌بکاری بوویه و ده‌مکاتی موپاله‌غه‌ی ژێ

تالیانه، یان ژ گلوازی کوردیشه عه‌ره‌بکاری بوویه و ده‌مکات ژئی تراشینه دبیتزن: (جلز، اجتماع، احلوز، یجلوز، احلواز، اجتماع، مجتمع، اجتماعا) گلواز بکوردی مه‌عنا ده‌سته‌یه.

جلاب: (فارسیه) کردی، ئه‌سلی وئ گولابه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

جلنار: ژ گولنار، گول ئه‌ناری یان گول هناری عه‌ره‌بکاری بوویه. جلق: ژ جوالکئی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی کوردیه. جلک: نه‌وعه ماسی‌یه‌کی بی خوونه بهه‌ستیشه تیتته خوارن ژ جلله‌ی کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه.

جلنجبین: مه‌عجونه‌که ژ هنگشپن و گولاقئی چیدکهن، (فارسیه).

جلز: ژ گه‌لاویتی مه‌عنا لیتک تالیان عه‌ره‌بکاری بوویه.

جلجلوت: واژه‌یه‌کی سوربانیه.

جام: قه‌ج. واژه‌یه‌کی کوردی و (فارسیه) (هاوبه‌شه) و هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن هر ب (لفظا) خو ئه‌ف واژه‌یه گه‌له‌ک به‌رفره‌یه لناف ئه‌ده‌بیاتئی عه‌ره‌بیدا، شاعیری عه‌ره‌بی دبیتزیت: «کلکم قد اخذ الجام و لا جام لنا - م الذی ضر مدیر الجام لو جام لنا». عه‌ره‌بکاری کرینه و کۆم کرینه سه‌ر: (جامتات، اجوام، اجوم، جوم).

جام خانه: کۆمۆدی جامان، مه‌زه‌لکی کچکه‌بی شیشه‌بی، کوردیه و (فارسیه).

جاموس: ژ گا و میتشی عه‌ره‌بکاری بوویه، گامیش کوردیه و (فارسیه).

جمان: لؤلؤ، مرواری، مروارید، (فارسیه).

جنح: ژ گوناھنی عه‌ره‌بکاری بوویه، ئه‌سلی وئ ئاقیستیه و وه‌ناهه پاشئ ژ ریشه‌بی وئ گه‌له‌ک ده‌مکات (صیغه) هاتینه داتواشین: (جنح، جنح، اجنحه) کورد دبیتزن: گوناھ ، گوناح و لپه‌هله‌ویدا وه‌ناس هاتیه.

جند: ژ گوندی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه و گه‌له‌ک قه‌لپ و قلیپ و دمکات و تواشین بسه‌ردا هاتیه: (جند، جندی، جنود، اجناد، اجند، اجاند).

جه‌ننت: به‌هشت، مالا پاداشتی (ابديه)، (فارسیه).

جن: واژه‌یه‌کی ئاقیستیه ئه‌سلی وئ (جئینی) یه چهند تراشکاری و مه‌قهره‌د خواریه و عه‌ره‌بکاری بوویه و چهند ده‌مکاتژی ژئی درست کرینه: (جان، جن، جنی، جنه).

جبروت: وه‌زنه‌کی سوربانیه سه‌ر وه‌زنا (ملکوت) بۆ موباله‌غی

درست کرینه: (حراف، جرافه، جرافات، جاروف)، واژه‌یه‌کی (فارسیه).

جرجان: ژ گورگانی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه).

جاروش: ژ گه‌وارشی عه‌ره‌بکاری بوویه، جاروش بۆ جهازی هازمه و ده‌ستاری کوبده‌ستان باددهن، (فارسیه).

جربیب: ژ گوربی عه‌ره‌بکاری بوویه، ئه‌ندازه‌یه‌کی عه‌ردئ پانه کوبگه‌هیته ۱۰۰۰ میتتر مورده‌عان، (فارسیه).

جرف: ژ ژورفی عه‌ره‌بکاری بوویه، ئه‌ووعه‌رده کوناقئی دادۆاندی. واژه‌یه‌کی ئاقیستی و (فارسیه).

جۆی: نه‌وعه ماسی‌یه‌که شیعه ناخۆن، (فارسیه).

جرموق: ژ سه‌رموچه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، (فارسیه).

جرداب: ژ گردابی عه‌ره‌بکاری بوویه، گه‌رداڤ ئاقا بزقهره‌ک، واژه‌یه‌کی (فارسیه).

جرده: ژ جهرده‌قی یان ژ گرده‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، نانئ پان و مه‌زنه، (فارسیه).

جربان: حمائیلی شیری، (فارسیه). د کافلان (کردیه).

جزر: ژ گه‌زه‌ری، گیزه‌ری عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه، (فارسیه) هم بفارسی دبیتزن: هه‌ویج، زهرده‌ک.

جزاف: ژ گه‌زافی یان گیزافی عه‌ره‌بکاری بوویه، گه‌زاف، مه‌عنا گه‌له‌ک بی‌حساب، بی‌حده، بی‌ه‌ووده‌گویی، پۆج بیژی.

جزمه: ژ چه‌کمه‌ئی تورکی عه‌ره‌بکاری بوویه، ترکیه.

جزیه: ژ گزیه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، باجه‌ک بوو سالانه ژ ئه‌هلئ کتابان ده‌تاته ستانندن ئه‌گه‌ر لسه‌ر دینی خو مابان و موسولمان نه‌بووبان.

جص: واژه‌یه‌کی یونانیه و عه‌ره‌بکاری بوویه ته‌ماشای (شرح المنهاجی رملی بکه ل ۶۷). (جصاص) هر ژ (جص) ی وه‌رگرتینه و عه‌ره‌بکاری کرینه، بکوردی و فارسی: گه‌ج، هنده‌ک دبیتزن: گئج.

جغرافیا: زه‌قی ناسی، واژه‌یه‌کی یونانیه ئه‌سلی وئ ژئوگرافی یه. گئو=ئهره‌د+گرافیا=علم واته (علم خارطه الارض).

جغر: علمی وه‌سف کرنا عه‌ردی و ئه‌قسامیت وئ یه، ژ یونانیه عه‌ره‌بکاری بوویه.

جفت: علمه‌کی زۆر بپیچ و چه‌په، نسبه‌تا وئ دده‌نه بال (امام جعفر الصادق)، ئه‌سلی وئ سوربانیه ژ گه‌فری عه‌ره‌بکاری بوویه.

جفت: جۆت (زوج)، کوردیه و (فارسیه).

جلاوڤ: ژ گه‌لاویزی فارسیه عه‌ره‌بکاری بوویه مه‌عنا لیتک

جاه: شکوه، مه‌زنا، زیر، وجاهت، مه‌قام، رتبه، منزله، جهلال، وشه‌یه‌کی فارسیه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

جهنم: مالا نه‌شکه‌نجه‌ی، واژه‌یه‌کی عبرانیه و هندیه.

جهبذ: زانایی باش و خرابی ژتیک فہرق بکعت، عه‌ره‌بکاری و کۆم کرینه سہر جہابذی، (فارسیه).

جہش: فارسیه و عه‌ره‌بکاری کرینه، اجہش ژئی درست کرینه (جہش، حرکه).

جرب: ژ گہریبی عه‌ره‌بکاری بوویہ ج بوئندازہ‌یه‌کی عه‌ردی بوئ ۱۰۰۰ میتر مورہ‌بعی تیتہ گۆتن.

چبنہ: ژ کہ‌پہ‌نی عه‌ره‌بکاری بوویہ، کوردیہ.

چاپوک: زیرک، سٹک، کوردیہ و فارسیه.

چادر: رەشمال، خیقہت، واژه‌یه‌کی ترکیه.

چارہ: (علاج) ژ کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویہ.

چرخ: دۆلاٹ، عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویہ سہر چروخ، کوردیہ و فارسیه.

چرپایہ: ژ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویہ، ئەسلی وئ (چارپایہ) یه.

چارگاہ: جۆرہ ہلپہ‌رکی و ئیقاہکە، کوردیہ و فارسیه.

چارچویہ: چارچویہ، چارچیتف. فارسی، کوردی

چرچف: سہردۆشک، عه‌ره‌بکاری و کۆم کرینه سہر (چراچف)، کوردیہ و فارسیه.

چرز: عه‌ره‌بکاری و کۆم کرینه سہر (چرزات)، نوقل، کوردیہ.

چقوچ: ژ چقوی عه‌ره‌بکاری بوویہ سکین، کوردیہ.

چک، چہک: (سند النقود، شیک)، فارسیه.

چکوچ: (مقمقہ) ژ فارسی و کوردی ہاتیہ عه‌ره‌بکاری کرن.

چنگل: ژ چہنگالی عه‌ره‌بکاری بوویہ دہمکاتی (متعدی) بوونیزی بوئ درست‌کرینہ دبیتژن: (چنگلو، چنگلنانو، مچنگل).

چاگون: داریئ ئستور، ہہر ب (لفظاً) خو عه‌ره‌بان بکارئینایہ.

"سہید ئەحمەدی سافی" دبیتژت: «یا من غدوت ل چوگان القضا کرہ - سرکیف شات و لا تنبس ببت فم» "شرح رباعیات خیام، ل ۱۰۷، ۱۰۸."

چلو: بەلگیت دارمازی و داربہ‌وویہ، کوردیہ.

چالغی: نہوعہ‌کی لیدانا تہمبووریکیہ، ترکیه.

چمچہ: فارسیه‌کی پتہیہ و عه‌ره‌بکاری کرینہ.

چمچم: رتقہ‌چونا بناز و لہنجہ، نہوعہ کالۆشہ‌کە.

چنگل: چنگالہ، فارسی و کوردیہ.

چنگ: نامرازی بہزمتی (طرب) یه، کوردیہ و فارسیه.

بکاردین. ہہر تشتتک سہر وەزنا (فعلوت) ی بیت سوربانیہ نہ عه‌ره‌بیہ.

جنزار: ژ رنحاری (زنگاری) تراشین و عه‌ره‌بکاری کرین، (فارسیه).

جنزیر: زنجیر، عه‌ره‌ب ہہر دو وان بکارتین و ہہردوژی عه‌ره‌ب کارینہ، ژ کوردی و فارسی ہاتینہ.

جندار: عه‌ره‌بکاری و کۆم کرینہ سہر جادر، زیرہ‌قان، (فارسیه).

جنگ: ژ چہنگی کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویہ، نامرازی بہزمتیہ (آلة الطرب).

جنبلات: ژ جان پۆلادی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویہ.

جنطہ: ژ چہنتہ‌ی عه‌ره‌بکاری بوویہ و کۆم بوویہ سہر (جنط، جنطات)، کوردیہ.

جنابذ: ژ گونبہ‌دی عه‌ره‌بکاری بوویہ. ئەف واژہیہ ل (بخاری) دا ہاتیہ (فتح الباری، شہوحا بخاری)، دبیتژت: «ان الجنابذ شہب القباب واحدا جنبذہ (بالضم) و هو ما ارتفع من البناء فهو فارسی معریہ و اصلہ بلسانہم (گنبدہ، گومبہ‌زہ)»، "فتح الباری، ج ۱، ل ۳۹۲".

جولان: ژ گۆلانی عه‌ره‌بکاری بوویہ.

جوہر: ژ گہوہری عه‌ره‌بکاری بوویہ، (کوردیہ و فارسیه).

جورب: ژ گۆرہی عه‌ره‌بکاری بوویہ بہلی عه‌ره‌بکاریہ‌کی درست نینہ چکو جورب ژئی نہ عه‌ره‌بیہ بہلکی ئەوژی ہہر فارسیہ کۆم کرینہ سہر جوراب، جہمعہ‌کی خہلہتہ.

جوسق: کۆچک، دیوانخانہ، بالہخانہ، قصر، (فارسیه).

جاورس: ژ گارسی عه‌ره‌بکاری بوویہ، کوردیہ.

جوزقہ: ژ گوزغہ‌ی عه‌ره‌بکاری بوویہ.

جوز: ژ گوزی عه‌ره‌بکاری بوویہ، کوردیہ.

جوزہ: ژ کوزہی عه‌ره‌بکاری بوویہ، سہرپۆشی پەمبووی و خہ‌شخاشی یه.

جوشن: ژ گہوچنی کوردیقہ عه‌ره‌بکاری بوویہ (تہ‌ماشایی واژہی کہ‌وچہ‌نی بکہ).

جوخ: ژ چۆخی عه‌ره‌بکاری بوویہ، دبیتژن: (الجوخ نسیج من الصوف).

جاون: جاوہن، ژ ہاوہنی عه‌ره‌بکاری بوویہ، کوردیہ و فارسیه، یان ژ جۆتی عه‌ره‌بکاری بوویہ، کوردیہ. بہلی درستتر ئەوہ کوژ ہاوہنی ئاقیتستہ.

جہجہ: دبیتژن: (جہجہ الضوء، نبلج) سوربانیہ.

چای: واژه‌ی هندی، کر دینه شای
 چایخانه: دو واژه‌ی هندی، یهک هندی یه نه‌ویدی کوردیه و فارسیه.
 چؤل: دهشت، صحراء، ژ کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 چوغولی: نه‌خباری و شایه، ژ چوغه‌ری عه‌ره‌بکاری بوویه.
 چوبی: ژ چوبی‌بیت (هله‌یه‌رکی) کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 چهره: ژ چاره‌ی وهه عه‌ره‌بکاری بوویه.
 حجاز: ژ هجازی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه (ته‌ماشای
 گوټاری هوخت و دیوان الدینی نوبختی) بکه.
 حراج: ژ هه‌رای عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه و فارسیه.
 حشیش: ژ عبرانی عه‌ره‌بکاری بوویه، بزمانی عبرانی به‌عنا
 خوټه‌میه.
 حطه: نه‌ف واژه‌یه لقورناتی هاتیه و ته‌فسیر دبیژن عبرانیه.
 حنفاء: ژ بنه‌ره‌تفه فارسیه (ته‌ماشای ته‌فسیران بکه‌ن).
 حیدر: ژ دو واژه‌یه: حی (مار) + دهر (موزق)، له‌قه‌با ئیمام
 عه‌لی یه.
 حیزوم: سینک، سه‌ر وه‌زنا فیعلوله، سوربانیه.
 حباری: ژ هو‌به‌ره‌ی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، بکوردی دبیژنی
 چرگ یان چرز.
 خایبه: جی مه‌زن، ژ فارسیفه هاتیه و عه‌ره‌بکاری بوویه
 (ته‌ماشای نه‌ایه المحتاجی، ج ۲، ل ۷ بکه) کو دبیژیت
 خایبه فارسیه.
 خاتون: خانم، بانو، خاتو (سیده)، ترکیه و مغولیه.
 خورده: (نشر) ژ فارسیفه عه‌ره‌بکاری بوویه به‌عنا (نواعم)
 تیت.
 خوج: خورجین، ژ فارسیفه هاتیه.
 خرنوب: ژ خورنیقی یان خورنیکی یان خورنیفکی عه‌ره‌بکاری
 بوویه، کوردیه.
 خرخاش: فارسیه، خه‌شخاش. فارسی و کوردیه.
 خراج: واژه‌یه‌کی ساسانیه ژ خه‌راگی عه‌ره‌بکاری بوویه. نه‌وژی
 دراقه‌که سه‌روان که‌سان کو عه‌ردی ده‌وله‌تی د ده‌ستیدا
 بیت.
 خرخشه: ئیزدحاما مرټقان و قه‌له‌بالغ و خشته‌خشت، فارسیه.
 خردل: فارسیه و کوردیه و عه‌ره‌بکاری بوویه.
 خس: کاهو، فارسیه.
 خشخاش: گیایه‌که به‌ره‌کی وه‌کی خورنیفکان دده‌ت هم
 شیلی‌یه‌کی (مخدر) ژئ چیدبیت، کوردی و فارسیه.
 خسته: نه‌ساخت، فارسی و کوردیه، ترک ژئ بکارده‌ن.

خاشوگه: ژ قاشوقی عه‌ره‌بکاری بوویه، ترکیه.
 خشاش: ژ گوشابی فارسی یان ژ خوشاشی کوردی عه‌ره‌بکاری
 بوویه (تقیع الزیبب).
 خام: تشستی نه‌گه‌شتی، ژ هندیشه عه‌ره‌بکاری و کوردکاری
 بوویه.
 خانم: خاتون، مغولیه و ترکیه.
 خاکی: تشستی بره‌نگی ناخ.
 خال: نوقته، کوردی و فارسیه.
 خزمه: ژ خزیمه عه‌ره‌بکاری بوویه.
 خانه‌دان: گه‌وره‌مال، کوردیه و فارسیه.
 خان: (۱) نازناقه‌ک بوو بو شاهیت چینو مغولا، فارسیه؛ (۲)
 کاروانسه‌را.
 خاقان: قرال، مغولیه.
 خلیج: نه‌ف واژه‌یه ژ خه‌لجه یان خه‌لجه‌زایی یان غه‌لجه‌ی هاتیه
 عه‌ره‌بکاری کرن. نه‌ف ناهه بو عه‌شیره‌ته‌کی ترک بناقی
 خلیج یان خلیج کو لقه‌رنی ۹ هه‌تا قه‌رنی ۱۳ نه‌خشه‌یه‌کی
 به‌رکه‌تی (مهم) زدی سه‌فه‌ویان دیارکرنه. هه‌ر نه‌و بون کو
 ژ نه‌فغانستانی هاتین و ئسفه‌هان داگرتی (ته‌ماشای تاریخا
 ئیرانی بکه، ل ۵۷۹).
 خشل: ژ خشری سوربانی عه‌ره‌بکاری بوویه بو مخشات، هه‌م
 وه‌ره‌نگ کوردکاری ژئ بوویه.
 خشخش: تشخش، السلاح، صوت، فارسیه و کوردیه.
 خاطر: شادکرنه، ژ خاتری ئاقیستیایی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 خانه‌قاه: ژ خانه‌گای عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه.
 خندق: ژ که‌ند یان که‌نده‌کی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه.
 خنفس: کیز، ژ خرفه‌ی یانژی ل خرفسته‌ده ئاویستی هاتیه
 عه‌ره‌بکاری بوویه و کو‌مبوویه سه‌ر خنافس، ته‌سغیر بوویه
 سه‌ر خنفس (حسین حیدی، ص ۶).
 خندریس: عاره‌قی که‌فن، واژه‌یه‌کی یونانیه.
 خنجر: واژه‌یه‌کی کوردی و فارسیه و سوربانیه و کو‌م کره‌ سه‌ر
 خناجر.
 خاوی: ژ ترکیفه عه‌ره‌بکاری و کوردکاری بوویه.
 خورنق: قه‌سه‌رکی مه‌زن بوو نه‌عمان کوری مونزیری بو به‌هرامی
 گوټی ئافاکر. خورنق ژ خورنگاه یان خورنگه‌ی عه‌ره‌بکاری
 بوویه ئانکو قه‌سری به‌ر به‌روژک، فارسیه.
 خوده: به‌ره‌به‌ی مه‌غفر، ژ خه‌وه‌ده‌ی ئاقیستییه و هاتیه
 عه‌ره‌بکاری کرن.
 خوش: (طیب)، ژ کوردی و فارسیه عه‌ره‌بکاری بوویه.

خوش: (طیب)، ژ کوردی و فارسیه عه‌ره‌بکاری بوویه.

دهمجانہ: شاشک، دبیتزن (الدمجانہ العمامہ لانتوائہا)، دبیتزن (الدامجانہ، الدمجانہ، الدمجانہ) ژ جمہدانی بیج کوردی عہرہبکاری بوویہ و ئہسلجی واژہبیژی ئیتالیہ. دست: بمہعنا نؤیہ ہاتیبہ کؤم و عہرہبکاری کرن لسہر دەستات، دسوت، دبیتزن (علی دست الحکم، الدست لی ریح، الدست لک ریحت)، کوردیہ. دستور: قانون (نظام) ہاتیبہ عہرہبکاری کرن و کؤم کرن لسہر (دساتیر)، واژہیہکی فارسی یہ. دسکرہ: گوندی مہزن، ہاتیبہ عہرہبکاری کرن و کؤم کرن لسہر دساگر، واژہیہکہ فارسیہ. دسر: پراسوویت کہشتی بیج یہ، بزمار، ہندی یہ. دشن: دہمکات ژئی چیکرینہ دبیتزن: (دشن، یدشن، شن تدشینا)، جلکئی کہسی د بہر خوئ نہ کری. خانیبی کہس تیندا ہیژ نہدانیشتی، فارسیہ. داغ: (داعہ الحُر: افسدہ)، بمہعنا گہرمہ بہلی لثیرہ قاعدا تہجریدی بکارئینانہ داغ بمہعنا فہساد گرتیہ، فارسیہ. دفتر: کؤمہلہی ئہوراقانہ کو مہتالیبت باش و تشتیت دی تیندایہ تینہ توومار کرن. عہرہبکاری و کؤم بوویہ سہر (دفاتر)، وشہیہکی یونانیہ. دفران: جؤرہ ہہقرستہکہ (عرعر)، سوربیانیہ. دکتیلوغرافیا: (فن الکتاہہ بالالہ)، یونانیہ. دکان: حانوت، ژ کوردی و فارسی عہرہبکاری بوویہ و کؤم بوویہ سہر دکاکین. دلق: ژ دہلہلی ئان دہلق عہرہبکاری بوویہ، کوردیہ و فارسیہ. دلفین: جاندارہکی دہریایی یہ زؤر مہزن و قہلہوہ دبیتزنی (الدخس)، عہرہبکاری و کؤم بوویہ سہر (دلافین)، یونانیہ. دماغ: میژی، ژ فارسی بیج عہرہبکاری و کؤم کرینہ سہر (ادمغہ). دماغ سز: واژہیہ ئہول فارسیہ و واژہیہ دہمژی ترکیہ. دانہ: گولہتؤپ، (حبہ)، کوردی و فارسیہ. داتق: ژ دانہی عہرہبکاری بوویہ و کؤم کرینہ سہر (دواتق)، فارسیہ. دنیک: ژ دربگہی عہرہبکاری بوویہ، دہولہکی بچووکہ، فارسیہ. دنج: ژ دہنگی عہرہبکاری بوویہ، کوردیہ. دوات: دہوید (محرہ)، ژ فارسی و کوردی عہرہبکاری بوویہ.

خوان: سفرہ، ژ فارسیقہ عہرہبکاری بوویہ. خوارده: کہریم، ژ فارسیقہ عہرہبکاری بوویہ. خیشوم: دفن، ژ سوربانی بیج عہرہبکاری بوویہ و کؤم بوویہ سہر (خیاشیم) ی، دبیتزنہ مروقتی بیج دفن (اخشم). خیطوب: جی، ئہو ژئی سوربانیہ و ہاتیبہ ناٹ عہرہبی بیج. دبدوب: ژ ناقتیستایی ہاتیبہ بمہعنا خہبہر قہگؤزہ. عہرہبان دبدب و دبدوب بمہعنا زترہقان بکاربرنہ بہلی مہعنا ئہسلی و موستہعار ژئی دوور نینن. دبوس: ژ فارسیبیج عہرہبکاری بوویہ و کؤم کرینہ سہر (دبابیس)، مہترہق، گورزیان ژ تویزی ہاتیبہ. دپلوماسی: ئہو کہسہ کو پایہداریا دہولہتی راسپیترنہ وی، یونانیہ. دریند: یان دہرہند، کوردیہ و فارسیہ. دربان: ژ دہرہقانی یان دہرہقانی عہرہبکاری بوویہ کو بعمہربی دبیتہ (بواب)، فارسیہ و کوردیہ. دروق: مہسینہکی مہزنہ بیج لوولہیہ، ژ فارسی عہرہبکاری بوویہ. درویش: کؤم و عہرہبکاری بوویہ سہر (دراویش، دروشہ و متدرویش) ژئی تراشینہ، فارسیہ و کوردیہ بمہعنا فقیر. درد: ئیش (الم) دبیتزن: (خلینی بدردی)، کوردی و فارسیہ. دربونہ: (شارع فرعی) عہرہبکاری و کؤم کرینہ سہر (دربونات، دراہین)، کوردیہ. درہم: ژ دراخمہی ہاتیبہ عہرہبکاری کرن، پارہیہکہ زبقیہ یان زتیوہ (متفواٹہ) بہگوتیرہی زہمانی و کیششانا وی بہرامبہری شہس دانہیانہ (داتق) و ہہر دانہیہک دو قیراطہ. ناقتیستییہ و یونانیہ. درق: ژ دہرگہی عہرہبکاری بوویہ، مہتالی مہزن ژ چہرکتی کؤم کرینہ لسہر دروق، فارسیہ. دارچین: تیقلی دارہکیہ لہند و چینی ہہیہ، زؤر بیخوش و تامخوشہ، تیکہلی گہلہک تہعام و شہرابان دکہن، عہرہبکاری و کوردکاری بوویہ. دریزہ: دبیتزن (دریزہ الباب: اغلقہ) ئہسلجی وئ فارسیہ و کوردیہ، ژ دہریہستہی عہرہبکاری بوویہ (س کرینہ ز). دربصہ: دہریہسہ، دہریہستہ، ہہم ژ دہریہستہی عہرہبکاری بوویہ (س ئہفجارہ کرینہ ص). دربکہ: ژ دہریہگہی عہرہبکاری بوویہ، دہولی بچووکہ، فارسیہ.

دوشک: راژیره کی ژههری یان په مېووی هه شاندى یه، کوردیه. دور: (نویه) دبیژن: (بالدور خوما بالزور)، کوردیه. دوسر: لقه کی له شکرئ نه عمانئ کورئ مونزیر بووه ده میکو مه لیکئ عیراقئ بوو، ناقئ وی ژ «دوشهق» ی هاتیه تراشین. دووسه: ۱- لیدان، ۲- بهرگری (القوه المهاجمه و القوه المدافعه)، فارسیه. دوادار: ژ دهویدداری عه ره بکاری بوویه، فارسیه، کوردیه. دوباره: دوتا (مکرر) ژ فارسی و کوردی عه ره بکاری بوویه. دوربین: واژه کی کوردیه عه ره بکاری و کوم بوویه سه ر (دراپین) به لئ ل کومکرنئ دا مه عنا وئ تیکدچیت چکو دور مه عنا (بعیده) ه به لی دهرا چ مه عنا یئ نادهت، کوردیه. دوله: ژ ترکی عه ره بکاری بوویه. دولدرمه: به سته نی، تورکیه. دوز، دهوژن: قانون (ارگانون) پیترکنا تیلیت ویه ژ فارسی عه ره بکاری بوویه. دهاقنه: ژ دیهکان عه ره بکاری بوویه که تن وئ دیهقانه (گوندی). دهکان کوردیه و فارسیه. دهیلیز: ژ دیلیزی عه ره بکاری بوویه و کوم کرینه سه ر (دهالیز)، کوردیه و فارسیه. دینار: ژ دهنه ری ناقیستی یان ژ دیناریونئ یونانی عه ره بکاری بوویه. دیماغوغیه: ژ دیماغوگی عه ره بکاری بوویه یان ژ دیماغوجیای، (فوضی) دبیژنی (سیاسه اغراء الجماهیر)، یونانیه. دیباج: ژ زیبای عه ره بکاری بوویه، فارسیه. دین: نول، ریک، ریبازگه، ناقیستییه و عه ره بکاری بوویه. ئەسلئ وئ «دئینی» یه (ته ماشای واژه یی دینی بکه لفره نگا المعجم الذهبی). دینامو: نامرازه که ته حویلا قوه تی تاقا میکانیکی دکه ته هیزه کی که هره بابی، یونانیه. دینامی: (قوی، متوثبه النفس، حیاه)، یونانیه. دینامیت: ماده یه کی خوئ هله (متفجره)، یونانیه. دیمقراطی: ژ دیموکراتیسی عه ره بکاری بوویه، یونانیه. دیباجه: پیشه کی ژ فارسی یئ وهرگرتینه. دیوان: ژ فارسی یئ عه ره بکاری کرنه و ده مکات بو درستکرنه، دبیژن (دون، یدون، تدویناً) کوم کرنه سه ر (دواوین و دیاوین)، دیوان نه وه کوه سیده تیدا کوم کرینه، دیوان الجند.

دیر: ژ سوربانیقه عه ره بکاری بوویه و هاتیه کوم کرن سه ر (ادیره، وادیار، و دیوره) نسبه ته کی غه یرقیاسی (لاپه ریز) بو چیکرنه، دبیژن: دیوانی. دیدن: عادهت، رهوشت، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه. دیدبان: دیدوان یان دیدهقانی عه ره بکاری بوویه. دیدهوان مه عنا زیرهقان، چاقدیر (مراقبه)، فارسیه و کوردیه. دیق: مه عنا سه کته یئ قلبی، فارسیه. دیقوع: ترس، ژ سوربانی عه ره بکاری بوویه. دیجور: تاریکی، ژ سوربانیقه عه ره بکاری بوویه و: وم کرینه سه ر دیاجیر، چکو نهف وهزنه (فیعول) د عه ره ببیدا نینه مه گه ر ژ عبری و سوربانی و ئینانیه ناخ زمانئ عه ره ببیدا. ذقن: ژ زه نه خی عه ره بکاری بوویه، فارسیه. رزق: ژ رهئوچه یئ ناقیستی عه ره بکاری بوویه و هاتیه (ته ماشای شهرا خورده ناقیستای بکه، ل ۲۱۲). رادیوم: (جسم بسیط یستخرج من الاورانیموم)، لاتینیه. رادیو: سه داده ر، ژ فهره نسی کوردکاری و عه ره بکاری بوویه (مذیاع). رادار: شه به که یه که هه ر تشتیکو بلقیت لعه ردئ یان لهه وای نیشانی مرؤقی ددهت، ژ یونانی کوردکاری و عه ره بکاری بوویه. رزدق: سه فا دارخورمای، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه. رز: برنج، یونانیه. رس: ناقئ رووباره کیه نهؤ دبیژنئ ناقئا نه رهس. ناقئ وئ لقورناتی هاتیه (و اصحاب الرس و ثمود). رس نهو روباره یه کو زه ردهشت لوپری هاتیه دونیایئ. لناق کوردان (مادان) نه زه ربیجانئ و ناقئ وی د زمانئ دهوله تا میدیا (دائیتیا) بو و لزه مانئ پشتی زه ردهشتی ناقئ وی هاته گوؤین، بووه: نه رهس، نه رهز، ئاراس، رس (فارسیه). هندهک موفه سریت خولی سه رتوؤن لکه ندالی داینه و گوؤتینه «رس» مه عنا بیره، وهی چ درو یه کی شاخدار و کلکداره! رسن: هه فسار، ژ ریسمانی هاتیه عه ره بکاری کرن، به لئ ریسمان عامتره و مه عنا هه ر وه ریسه کی تیت نه بو وه ریسی هه فساری بته نئ یه. رشح: ژ تراوشی عه ره بکاری بوویه و هندهک ده مکات ژئ تراوشینه، وهکی: رشح، ترشح، تیرشح، مرشح، مترشح. رکین: راکین، واژه کی یونانیه مه عنا (ثابت الارکان) و (عالی القدر) و بلنده، کوم کرینه سه ر (اراکنه) ی مه عنا

(ثابت الارکان و الرئيس و المقدم) هاتیه، یونانیه.

رادیکالی: داخوژکه ریت تازادی یی، ژ فهره نسی عه ره بکاری بوویه.

رصدید: ژ ره سیدی عه ره بکاری بوویه به عنا گه شتتا مه بله غی یان گه شتتا چنده کی ژ مه بله غی مالی یان دراقی و کوم کرینه سهر (ارصده)، فارسیه.

رغن: (ارغنون) ژ ئه رگانوونی عه ره بکاری بوویه، یونانیه و فارسیه.

رف: عه ره بکاری و کوم کرینه سهر (رفوف)، فارسیه.

رنجبر: ژ کوردی و فارسی عه ره بکاری بوویه (کادح).

رنده: رندهش، واژه یه کی فارسی و کوردیه.

رکوع: ژ «رکو» ی عه ره بکاری بوویه (ع) پیئشه زیده کرینه، «رکو» به عنا چه میان، چه قیان. واژه یه کی په هله وی یه. روکو، رکه بگه له ک مه به ستان تیت، رکه یی که وان، رکه یی دده نه بن کاربته ی، رکه یی که دده نه پال دیواری مه یلدا یه دا نه که قییت. رکه به ری (جدال)، رکو (معند). ئه ف چه ند مه عنا یانه هم می مه عنا رکوعی دگه هیین کو چه میان و چه قیانه.

رومانسیه: (برتیازه) کی توره یی یه شعور و خیال تیدا غالبه لسهر عه قلی. (یه ونانیه).

روزنه: (شباک) ژ فارسی عه ره بکاری بوویه.

روشن: بالکون، عه ره بکاری بوویه و کوم بوویه سهر روشن یان رواشین، فارسیه.

روشنه: روزنه، کوم کرینه سهر روشن یان رواشین، فارسیه.

ره نامج: ژ ره نامه ی فارسی عه ره بکاری بوویه. ره ه نامه ده فته ره که تاییه تی که میشانان بو ناسینا ریکید دهریایی ئاشنا دکه ت.

رهوان: عه ردی ئاسان، دهواری خوش روپشت خوشه، ژ کوردی و فارسی یی عه ره بکاری بوویه.

ریال: دراقه کی زقیه، ئسپانیه، ژ (رویال) ی هاتیه.

زائد: ژ زاده یی فارسی کو به عنا ته ولیده (تولید) عه ره بکاری بوویه.

ژبق: ژ زیبه ی (جیوه) عه ره بکاری بوویه، فارسیه.

زه بان: پاسداریت نا ف توونی ئاگرینه ژ زه بوونی عه ره بکاری بوویه. زه بان د ئه سلدا به عنا هه پته یه، نه وشه یه کی که فنه د عه ره بیدا.

زیرجد: به ره کی بهاداره کوم کرینه سهر (زیارج)، فارسیه.

زاج: ژ (زاگ) ی عه ره بکاری بوویه، وشه یه کی فارسیه.

زخم: ژ فارسی کو به عنا برینه عه ره بکاری بوویه و مه عنا گوشتی گه نی و پالدا نا توند ژئی گرتینه و هم به عنا هیز و توانا بکار برینه، هم میژی نیژیکی مه عنا فارسیا ئه سلی دگه هیین کو برینه.

زرابی: بالیف، زرابی (ما اتکی علیه)، فارسیه.

زراد: ئه وه کو زریبان چیدکن، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه و کوم کرینه سهر زود و زراد، فارسیه.

زرکشه: ژ زه رکه شی هاتیه عه ره بکاری کرن و ده مکات ژئی درست کرینه. دبیتژن: زرکشه، مزرکش به عنا مزخرف، فارسیه.

زط: چیا، ژ هندی عه ره بکاری بوویه.

زاغ: وشه یه کی فارسیه و عه ره بکاری بوویه به لی به فزا خویه.

زاغ: قه له ره شه به لی ئه سلی که فن ئا قیستایی یه.

زفر: چه وری، سوربانیه.

زفت: قیر، واژه یه کی فارسیه.

زقن: ژ زه نه خی عه ره بکاری بوویه، ارزینک، فارسیه.

زلف: بسک، هاتیه کوم و عه ره بکاری کرن سهر زلوف، فارسیه و کوردیه.

زلوبیه: ژ زه لاییا فارسی و عه ره بکاری بوویه، شیرینی یه که.

زاروب: کولانا تنگ و درپژ، ئارامیه.

زعفران: عه ره بیا وی (جساده)، فارسی و چینیه.

زمان: دم، فارسیه.

زمهریر: جی یه کی جه ه نه میه. سه رمایی زور دژوار و نه قه ت، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه.

زمرد: به ره کی زور گران بهایه، ژ فارسی یی هاتیه و هر گرتن و عه ره بکاری کرن.

زمزم: ژ زمزمه ی عه ره بکاری بوویه. حه سه ن عه مید د فره نگا خو دا (لا په ره ۶۵۱) دبیتژیت: (زمزم و زمزمه کلماتی که زردشتیان هنگام شستن یا غذا خوردن در ستایش باری تعالی میخوانند). ئه بووره یحانی بیرونی دبیتژیت: (و سروش اول من امر بالزمزمه و هو الایما بالفنه لا بالکلام المفهوم و ذلک انهم - الزردشتیون - اذ صلوا و سجوا لله و قد سواه و تناولوا الطعام فی وسط ذلک فلا یکنهم الکلام فی وسط الصلاه فیهمهون و یشریون فلا یتکلمون، هذا ما اخبرنی به اذ خور المهندس، آثار الباقیات، ل ۱۲۹). دیسان خورده ئا قیستاستا و شه رحا پورداوی و

گوفتار دهربارهی دین کورد، (ل ۷۶-۷۷).

زندیق: دئه سلدا بهنا (الصدیقون) د ئۆلی مانیدا هاتیه و هندهک ژی دبیتژن: ئەف وازیه سوریا نیه (زندیک) و هندهک ژی دبیتژن زندیق ئەسلی وئ زندیکه مه نسوب بال زهندی چکو «ک» لدووماهیا وازیه د په هله ویدا وهکی «ی» د عه ره بیدا لدووماهیا وازیه مهنا نسبه تی ددهت و پشتی عه ره بکاری یی ده مکاتژی ژی درست کرینه، دبیتژن: زندیق، زنداقه، زندقه، و... عه ره بان ئەف وازیه بهنا (ملحد) هه لگوژی هه تا موخالفیت خو بقی ناخی تاوانبار بکن وان لئاث بهن هه وهکی عه باسیان کری.

زندیق: فاسد، گه له ک چه ور. دبیتژن: (زنخ الدهن، فسد)، سوریا نیه.

زندیق: عه ره بکاری کرینه و کو کرینه سه زناجیر، کوردی و فارسیه.

زندیق: ژ زندیه عه ره بکاری بوویه، فارسی و کوردیه.

زندیق: ژ زه مبه له یی فارسی عه ره بکاری بوویه، فه نه ری سه عه تیه.

زندیق: ژ فارسی و کوردی عه ره بکاری بوویه و کو کرینه سه زناجیر (زنابیل).

زندیق: ژ ژهنگاری عه ره بکاری بوویه، فارسیه.

زندیق: پشت بین، ژ سوریا نی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: (مقدحه)، فارسی و کوردیه.

زندیق: ستینگ، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: زنجفور، ژ شجنگه رفی عه ره بکاری بوویه، جیوه یی خاقه، فارسیه.

زندیق: شیلی (غساله)، ژ سوریا نی عه ره بکاری و کوردکاری بوویه، به لی کورد بو چه وری بکار دهن و دبیتژن: زوم نابیتژن زه وه م.

زندیق: ژ زلیوی فارسی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: سته م (تعد، شهاده الزور)، کوردی و فارسیه.

زندیق: زوب، ژ سوریا نی عه ره بکاری بوویه، (عصا غلیطه)، عه ره دبیتژن: زوب.

زندیق: بو داری مه علوم و به ری وئ تیت، ژ سوریا نی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: علمه که باس ژ هه حوالیت ئستیره یان دکهت، ژ زیگی فارسی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: ژ زندیکی عه ره بکاری بوویه و کو کرینه سه زنجور.

زندگی تیره کی سیا پۆستن کو ژ لایی زهنگی بارقه هاتینه. "جزیری" فه رموویه: «زهنگیان جه وشه ن قه به ستن - پیشه به ری جو قا حه به ش».

زندیق: توتیا، ئەمانیه.

سبت: ژ «سه باتی» ئارامی یان «شه باتی» عبری یان «شه نه د» یان «سه به ده بی» فارسی یان ژ «شه باتوی» ئەکادیان بیادگار مایه و عه ره بکاری بوویه. به لی یاراست نه وه، ئەو وشه کی که فن و ریشه داره.

سبزه: بو گیاییت خوارنی د فارسیدا بکارتیت و هاتیه عه ره بکاری کرن به لی هه رب (لفظا) خو.

سبزیجات: به رامبه ری (حشایش) تیت، (جات) عه لامه تی کو مکنی یه، کوردیه و فارسیه.

ساج، صاج: سیل، کوردیه و فارسیه و «س» کره «ص» و عه ره بکاری کره. هه م داره که به ره کی وهکی پسته ی ددهت.

سجیل: ژ سه نگ گلی عه ره بکاری بوویه، ئەو قوره کو ناخ ناگری برژیا یه (قه لیا یه). ژ دو وازیه یان پیکه تیه: «سنگ + گل». فارسیه.

سجنجل: قو دیک، ژ هندی یان یونانی عه ره بکاری بوویه. "امروا القیس" دبیتژت: «ترائها مصقوله کالسجنجل».

سخدوش: ساخدوش، به ربوکه یان برازاقیه، ژ ترکی و فارسی عه ره بکاری بوویه.

سختیان: سمختیان، بو چه رمی گه مارگری بکارتیت، ژ ترکی یان فارسی عه ره بکاری بوویه.

سخته: ژ ساخته ی عه ره بکاری بوویه، فارسیه، بهنا چیکری یه.

سنور: کتک، پشیله، وازیه کی سوریا نیه و عه ره بکاری بوویه. ساده: (بسیط)، ئانکو بی نه خش، یه کره نگ، کوردیه و فارسیه.

سذق: شه قا ئاگر هه لکنی (لیله الوقود)، فارسیه.

سوذق: (القلب و السوارز، حلقه القید)، فارسیه.

سذلق: (الصقر، سوذلق، سوذلق)، فارسیه.

سره: نویه، ساده، په تی، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه.

سرجین: (یان سرقین) ژ سه رگینی عه ره بکاری بوویه کوردیه.

سرداب: عه ره بکاری و کو بوویه لسه ر (سرادیب). سرداب ژ دو وشه یان پیکه تیه: «سه رد + تاب»، هه م دبیتژنی «زیرزه مین»، (قبو).

سرداق: په رده یی کو تیتته به ردان لده ر و په نجه ره بان، خیفهت،

گوفتار دهربارهی دین کورد، (ل ۷۶-۷۷).

زندیق: دئه سلدا بهنا (الصدیقون) د ئۆلی مانیدا هاتیه و هندهک ژی دبیتژن: ئەف وازیه سوریا نیه (زندیک) و هندهک ژی دبیتژن زندیق ئەسلی وئ زندیکه مه نسوب بال زهندی چکو «ک» لدووماهیا وازیه د په هله ویدا وهکی «ی» د عه ره بیدا لدووماهیا وازیه مهنا نسبه تی ددهت و پشتی عه ره بکاری یی ده مکاتژی ژی درست کرینه، دبیتژن: زندیق، زنداقه، زندقه، و... عه ره بان ئەف وازیه بهنا (ملحد) هه لگوژی هه تا موخالفیت خو بقی ناخی تاوانبار بکن وان لئاث بهن هه وهکی عه باسیان کری.

زندیق: فاسد، گه له ک چه ور. دبیتژن: (زنخ الدهن، فسد)، سوریا نیه.

زندیق: عه ره بکاری کرینه و کو کرینه سه زناجیر، کوردی و فارسیه.

زندیق: ژ زندیه عه ره بکاری بوویه، فارسی و کوردیه.

زندیق: ژ زه مبه له یی فارسی عه ره بکاری بوویه، فه نه ری سه عه تیه.

زندیق: ژ فارسی و کوردی عه ره بکاری بوویه و کو کرینه سه زناجیر (زنابیل).

زندیق: ژ ژهنگاری عه ره بکاری بوویه، فارسیه.

زندیق: پشت بین، ژ سوریا نی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: (مقدحه)، فارسی و کوردیه.

زندیق: ستینگ، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: زنجفور، ژ شجنگه رفی عه ره بکاری بوویه، جیوه یی خاقه، فارسیه.

زندیق: شیلی (غساله)، ژ سوریا نی عه ره بکاری و کوردکاری بوویه، به لی کورد بو چه وری بکار دهن و دبیتژن: زوم نابیتژن زه وه م.

زندیق: ژ زلیوی فارسی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: سته م (تعد، شهاده الزور)، کوردی و فارسیه.

زندیق: زوب، ژ سوریا نی عه ره بکاری بوویه، (عصا غلیطه)، عه ره دبیتژن: زوب.

زندیق: بو داری مه علوم و به ری وئ تیت، ژ سوریا نی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: علمه که باس ژ هه حوالیت ئستیره یان دکهت، ژ زیگی فارسی عه ره بکاری بوویه.

زندیق: ژ زندیکی عه ره بکاری بوویه و کو کرینه سه زنجور.

سلک: تیل، ژئینگلیزی بی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر (اسلاک).

سمرقند: ژ جامورکه‌ندی عه‌ره‌بکاری بوویه، نانکو که‌لاتی ناخی، که‌لاتی گلین، ژ ترکی هاتیسه (کورد و کوردستانا مردوخی، ل ۱۷).

سغانین: یان شعانین (عید الاحد الذی قبل الفصح)، عبرانیه. سفجه: ژ سوفته‌بی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، (سند) کۆم کرینه سهر سفارتیج.

سکرجه: فخره سین، فارسیه. سکباجه: شۆربایه که ژ گوشتی درست دکهن، فارسیه. سکم: لباس ره‌هبانیانه یان سه‌رپوشی وانه، یونانیه. سندان: کۆم کرینه سهر (سنادین)، کوردیه و فارسیه. سوخته: تایی داری هسکه، سورانیه.

سوکر: ژ مسۆگه‌ری ایطالی عه‌ره‌بکاری بوویه، دبیتن: (سوکر الرساله: اَمَها)، ئیتالیه. دبیتن مسۆگه‌ر و دبیتن: مسوکهر.

سیگاه: (لحن موسیقی)، فارسیه. سمنجونی: ههر تشته‌کی رهنگ ئاسمانی، فارسیه. سماق: ژ کوردی و فارسی و سورانی، به‌لی ئه‌سل سورانیه عه‌ره‌بکاری بوویه.

سمسار: ده‌لال، جارچی، کۆم و عه‌ره‌بکاری بوویه سهر (سماسر)، واژه‌یه‌کی ئاقیستییه.

سماء: ژ (ئه‌سمۆی ئاقیستی یان ائمن و ائمن سنسکریتی هاتیسه عه‌ره‌بکاری بوویه، ئاسمان.

سمۆره: ژ ئیتالی عه‌ره‌بکاری بوویه، جۆره ماسی یه شۆردکه‌ن و هه‌لدگرن بۆ موحتاجی یی.

سنبل: گوله‌کی بناف و بانگ و بینه‌خۆشه، فارسیه و کوردیه. سنین: طورسین، ژ (نبط) یقه عه‌ره‌بکاری بوویه.

سندس: لباسه‌کی حه‌ری یه وه‌کی دیباجی یه، فارسیه. سندهج: ژ سه‌نه‌ندۆی عه‌ره‌بکاری بوویه (سندهج).

سنتور: سه‌نه‌تور، ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی ئه‌عیانانه، ژ فره‌نسیقه عه‌ره‌بکاری بوویه.

سنگسار: ئه‌و مه‌ناقین کو لدیتران بۆ شه‌عبی دخوون، یونانیه. سنقر: ته‌یره‌کی نیچیرکه‌ره، جوانتر و مه‌زنتره ژ (صقر) ی، ژ

ته‌ته‌ریقه عه‌ره‌بکاری بوویه.

سنبازج: به‌ره‌زقره‌که، به‌زیف، ئامرازان یی تیژدکه‌ن، فارسیه. سنبوسق: ژ سنبوسکی عه‌ره‌بکاری بوویه، ئه‌و مه‌حشی‌یه کو

غویار، دووکیلا تیرکو هه‌می تشتان دنخیشیت، عه‌ره‌بکاری بوویه.

سرموجه: سرموجه، جۆره‌کی پیلاقانه، عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (جرموق)، فارسیه.

سرای: دائره‌بی ده‌وله‌تی، ژ ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه. سرو: ژ سه‌روی (کاژ) هاتیسه، عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه.

سروال: ژ شروال یان شلوالی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردی و فارسیه.

سریال: کراس، عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سهر (سرابیل)، فارسیه.

سازج: یان سازج، ژ ساده‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه و جه‌مع بوویه لسه‌ر (سذج)، فارسیه.

سفسطه: ئه‌ندازه و به‌لگه‌بیته نه‌درست یان فه‌شارتنا راستیان، ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه.

سفظ: که‌فلاندنا ماسی یه، ژ سورانیقه عه‌ره‌بکاری بوویه. سفاله: ئه‌و سنگ و وه‌ریسن کو (ئه‌ندازه‌یار) چیدکه‌ن دا پی

بچه عه‌ردیت بلند، ئیتالیه. سقمونیا: گیایه‌کی پزیشکیه، مسهله، ژ یونانیقه عه‌ره‌بکاری

بوویه. سقلاب: ژ سه‌گئابی عه‌ره‌بکاری بوویه و ژ دو واژه‌یان

پیکه‌اتیسه: <سه‌گ + ئاب>، فارسیه و کۆم بوویه سهر (سقالیه).

سُکر: ژ شه‌کری عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه، کوردیه، هندیه. سکر: ژ ئیتالی و ئارامی فه عه‌ره‌بکاری و کوردکاری بوویه،

دبیتن: (سکر النهه). سکرجه: سفه‌ری نان خواردنی یه، ژ فارسیقه عه‌ره‌بکاری

بوویه. سگمان: سه‌گفان، ژ کوردی و فارسیقه عه‌ره‌بکاری بوویه.

سگلاوی: سه‌قلاوی، ره‌سه‌نه‌کی ده‌وارانه گه‌له‌ک باشن. ژ (صقل) یقه عه‌ره‌بکاری بوویه.

سلام: ژ (شلوم) ی عبرانی عه‌ره‌بکاری بوویه. سلاحدار: دار، واژه‌یه‌کی کوردیه و فارسیه مه‌عنا خاوه‌ندی

ددهت. سلحفات: کیسه‌ل، ژ فارسیقه عه‌ره‌بکاری بوویه.

سلیح: (قاصد)، ژ سورانیقه عه‌ره‌بکاری بوویه. سالنامه: (تقویم سنوی)، ژ فارسیقه هاتیسه.

سلوگی: ژ سلوقی عه‌ره‌بکاری بوویه، ته‌ته‌ری یه.

دبیتن: (من سایت راسک)، (من سایتک بمعنی حمایتک).

سیگارہ: ژ ئینگلیزی پین عہدہ بکاری بوویہ. (جگائر) جمع معی سیگارہیہ.

سیخ: شیش، کوردیہ و فارسیہ.

سیناء: من طور سیناء و طور سنین، سیناء و سنین واژہ بیتت قبطینہ و عہدہ بکاری بوویہ (مجمع البیان، ج ۱۰، ل ۵۱۱، تہفسیرا سوری و التین).

سیرج: شیرج، ژ شیرہی عہدہ بکاری بوویہ، دوشافی کونجیان، ہر دو وشہ ژئی فارسیہ.

سکم: لباسہ کی روحانیتت مہسیحی بانہ، یونانیہ.

شور: ژ شہ پیوری عبری ہاتیہ عہدہ بکاری کرن.

شیل: دورباری، فوکیل، ژ سوریانی عہدہ بکاری بوویہ.

شحنہ: (رئیس شرطہ، محافظ، مراقب، وکیل)، ترکیہ.

شادی: فارسی و کوردیہ بؤ مہ پیونج بکار دہن، کؤم دکہ نہ سہر شادی چہندانکو خہ لہ تہ، چکو شادی مہ عنا فہرح تیت نہ مہ پیون.

شاذروان: ژ فارسی ہاتیہ، پەردہ یەک بوو لڑمانی بہری بہرامبہری دہرگہ یی مہ زنان دہاتہ فہدان.

شاذ: ژ (شاتہ) یی ئاقیستیقہ ہاتیہ عہدہ بکاری کرن.

شاطوف: شاتوف (ملطاسہ)، مہ طہرقی ئاسنن، ئارامیہ.

شحیم: کتابا فہرزانقیژان نک مارونیان و کؤم کرینہ سہر (شبابیر و شورات و شبابہ) و بفارسی دبیتنی شہ پیور (بلول)، عبرانیہ.

شقیف: بہرہ کتوی مہ زن کو لچیبای فہدرسیتت و تیتہ خواری، سوریانیہ.

شقل: نیشان کرن، مۆر کرن، وەزن، رەفە، سوریانیہ.

شاقول: (میزان البنائین)، عبرانیہ.

شلفہ: نیزہ، سونگی (حریہ)، سوریانیہ.

شالوف: ئاقا بتوندی ژ ئەقراز بہر خوار دبیت، (شلافہ، زانیہ، فاجرہ).

شمر: شمر، یشمر، تشمیر مہ عنا ہلدان و تہرک ہاتیہ، سوریانیہ.

شنگ: کؤم کرینہ سہر (شناکل)، ئاسنن کو پەنجہرہی پین سہ قاتہ دکہن، راپشت دکہن، فارسیہ.

شوار: لیٹشار، لیٹشا کہ قری، لیٹشا فراکہی، لیٹشا کہ ندالی، سوریانیہ.

بگۆشتت قیسمہ کری و گووز و کاکلہ باہیشان پؤدکەن، فارسیہ.

سنبوق: ژ سنبوقی عہدہ بکاری بوویہ، گہمی یہ کہ کچکہ یہ، فارسیہ.

سنبک: سمی دہواران، کؤم و عہدہ بکاری بوویہ سہر (سنابک)، فارسیہ.

سنجاب: جاندہرہ کہ ژ جرجی مہ زنترہ و جوانترہ، ژ فارسیقہ ہاتیہ.

سنجق: ئالا (لواء، علم) عہدہ بکاری و کؤم بوویہ سہر (سناجق)، ترکیہ.

سنج: (عناہ)، ژ کوردیقہ ہاتیہ.

سندیان: ژ فہسیلا دارمازی و داربہ پروویہ، یان داربہ پروو و دارمازی بخؤنہ ژئی.

سندروس: سہندہ لوس یان سندروس: جہوی یہ کہ یان مادہ یہ کہ و ہکی کہ ہرہ بابی، فارسیہ.

سندان: ئہوہ کو ئاسنی لسہر پان دکہن، ژ فارسی و کوردیہ عہدہ بکاری و کؤم بوویہ بؤ (سنادین).

سورنجان: گیایہ کی بہژن کور تہ کولیلہ کی زہر ددہت دہرمانہ بؤ ئیشا گہان (روما تیزیم)، فارسیہ.

سوسن: ژ کوردی و فارسی و ہرگرتینہ.

سوزنیق: یان سوزناق، ژ فارسی و ہرگرتینہ.

سوچ: سوچ، ترکیہ و عہدہ بکاری بوویہ.

سوار: بازن، کؤم و عہدہ بکاری بوویہ ژ فارسی یی بؤ ئہ سورہی.

سوپیور: ژ سپہ ہری یان سوپیوری چیکرینہ، بہ لئی سوپیور ژئی ہر نہ عہدہ بیہ و نہ عہدہ بکاری بوی بہ لکی یہ عما کرینہ.

سور: ژ سووری ئاقیستایی عہدہ بکاری بوویہ، پاش ماوہ یی خواری یان فہخاری (فضلہ الطعام او الشرب).

سسہیوک: واژہ، وشہ، ژ سوریانیقہ ہاتیہ.

سہیوج: واژہ، وشہ، ژ سوریانیقہ ہاتیہ.

سرطان: ژ سہر جہی عہدہ بکاری بوویہ.

سماع: ژ سہمای مہ عنا ہلپہرکی د کوردیدا، عہدہ بکاری بوویہ.

سپیایہ: تہختی ئاسنن، ژ فارسی یی ہاتیہ.

سید: ژ (سیت) مہ عنا گہورہ ژ فارسیا کہ فن ہاتیہ و عہدہ بکاری بوویہ (قاموسی شاہنامہی، ل ۵۸۱).

سایان: چہتر، ژ فارسی یی عہدہ بکاری بوویہ.

سایہ: سپیہر، لہچکدار (حام، حمایہ)، فارسیہ و کوردیہ.

شاغور: (شلاله الماء)، سوولاف، سیتلاو، ئارامیه. کوردیه.
 شلم: شتیم، شولم، شلیل (السلت) ژ کوردی و فارسییقه
 عه‌ره‌بکاری بوویه.

شاگر: ژ چاکری عه‌ره‌بکاری بوویه کوردی و فارسییه.
 شرس: ژ شه‌زه‌یی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه کوم‌مه‌عنا توند،
 رهق، دژوار، پینها‌قیژه.

صابون: صابون، ژ رومیقه هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن.
 صباوت: ژ سوریا‌نیقه عه‌ره‌بکاری بوویه و مه‌عنا شکوه و
 مه‌زناتی‌یه، ناف کتیبیت دو‌عیان تیتته دیتن.
 صابئه: خو‌نقوم‌کەر د ئاقیدا، وشه‌یه‌کی عبرانیه.

شریاز: شریاس، هەر دو ژی فارسی و کوردینه.
 شاروخ: ژ چاروقی عه‌ره‌بکاری بوویه، نه‌وعه پیتلا‌قه‌که، کوردیه
 و فارسیه.

صاج: سیل، نه عه‌ره‌بیه چکو واژه‌یین (ص) و (ج) د وشه‌یه‌کی
 ناف زمانتی عه‌ره‌بیدا په‌یدا نینه.

شرشف: ژ چرچفی عه‌ره‌بکاری بوویه، هنده‌ک جارن نه‌وژی
 دبیتن: چرچف و کوم‌دکه‌نه سەر (شراشف) یان (چراچف).

صدا: دنگ، عه‌ره‌بکاری بوویه و کوم‌بوویه بو (اصدا)، ژ
 کوردی و فارسییی وەرگرتینه.

شاش: شاشه، شاشه‌یین تلفزیونی، شاشه‌یین راداری، شاشه‌یین
 سینهمایی، ژ عبرانی عه‌ره‌بکاری بوویه.

صرنایه: (قصبه الفرح، مزمار) سور+نای ژ زورنای هاتیه
 عه‌ره‌بکاری کرن کوردیه.

شطنج: ژ شه‌ش رهنگی یان چه‌تره‌نگی عه‌ره‌بکاری بوویه،
 واژه‌یه‌کی کوردی و فارسیه ژ شه‌ش رهنگی به‌رکان

صار: (صار، صوراً، صوّ)، سوریا‌نیه.
 صهریح: نه عه‌ره‌بیه چکو (ص) و (ج) د واژه‌یه‌کی عه‌ره‌بیدا
 په‌یدا نابیت و نینه، مه‌گەر (مستعرب و معرب) بیت.

پینکتیت: ۱- شاه، ۲- فه‌رزین (فه‌ره‌زان)، ۳- پیل
 (فیل)، ۴- هه‌سپ، ۵- روخ (که‌لا)، ۶- په‌یاده
 (په‌یاک).

صرم: پندرۆک (جلد، شرح)، فارسیه.
 صاوح: کسل و تیکه‌لوکیت لگه‌لدا، دیاره عه‌ره‌بی نینه چکو
 (ص) و (ج) تیدایه و هەر وشه‌یه‌کی هوییت نه‌و عه‌ره‌بیه
 و نه فارسیه‌ژی، سوریا‌نیه.

شلال: شلال، دوویاری فرکیله، فارسیه و کوردیه.
 شلغم: پنیتره شلم

صقر: سه‌قەر، ناقی جه‌هنه‌مییه، کوردی و فارسیه.
 صلب: (صلب الحجر: دفعه). عه‌ره‌با مه‌عنا تشتی رهق ژیی
 گرتیه، سوریا‌نیه و عه‌ره‌بکاری و مه‌عنا گزین بسه‌ردا
 ئینایه.

شال: (عربان) ژئ تراشینه، ژ سوریا‌نی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 شاکری: نۆکه‌ر (چاکر)، خولام، کوم‌کرینه سەر شاکریه نانکو
 شاکەر، دبیتن: (الشاکریه اجره الشاکر) نانکو‌ته‌جرا
 خولامی. شاکر ژ چاکری عه‌ره‌بکاری بوویه.

صلص: رویی فیقی و ته‌ماتنه‌یه، عه‌ره‌ب دبیتن (صلصال)،
 ئیتالیه.
 صلطه: زله‌ته یان (صلاط) ژ ئیتالیقه عه‌ره‌بکاری بوویه.
 صلیب: ژ چلیبای عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی ئارامیه.
 سالون: ژ سالونی ئینگلیزی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 صنوبر: فارسیه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

شموش: ژ چه‌مووشی یان شه‌مبۆزی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه
 و فارسیه.
 شمعدان: دان ژ کوردی و فارسیقه هاتیه، مه‌عنا (وعاء).
 شوپک: ناویینک (مظلمه)، کوردیه و فارسیه.

صنجه: ژ (سنجیدن) ی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 صنه: نه‌و شیشه‌کو بسه‌ری دؤلاقی په‌میو رستنییه، ژ
 فارسیقه هاتیه.

شوریا: ژ سووری هاتیه تراشین به‌لی هەر دو وشه (سور و شوریا)
 کوردی و فارسیه.

صراط: واژه‌یه‌کی ئاقیستییه، نه‌سلنی وی (سەر راه ئان سوی
 ری)، ه، پاشتی بوویه (سراه، سراه، زرات، زراه، ترات،
 تراه) پاشتی حکمی عه‌ره‌بکاری بوویه (صراط، صراط).
 صنار: دل‌ب، داره‌که، فارسیه.

شوایش: شادباش، شاباش، هه‌می فارسیه.
 شاویش: ژ چاوبشی ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 شونیز: سیادانه، فارسیه.
 شووشه: شیشه، فارسیه و کوردیه.

صنار: دل‌ب، داره‌که، فارسیه.

شودر: ژ چادری عه‌ره‌بکاری بوویه، هەر دو ژی هەر کوردی و

طرار: (حیال، نشال)، پاخل بو، ژ فارسی بین عه‌ره‌بکاری بوویه.

طرخون: ژ تهرخوونی عه‌ره‌بکاری بوویه، گیایه‌کی خواری یه، ژ فارسی هاتیه.

طاسه: ژ کاسه‌بین عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه و فارسیه.

طشت: ژ ته‌شتی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه و ئاقیستییه.

طرطور: دریتی لاواز، سوربانییه.

طربون: تایین داری ته‌زه، سوربانییه.

طرموس: (طرموسه) یان (طلموسه)، نانج عه‌ده‌تی، سوربانییه.

طابق: کۆم کرینه سهر (طوابق) یان (طویبق) نهو نامانه کو زادی تیدا دکهلین، ژ تابیکتی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردی و فارسیه.

طسم: ژ ته‌سمتی عه‌ره‌بکاری بوویه. ته‌سم دبیژنه نهو قایشی کو (حلاق) گیزانان پی تیژدکهن، نه‌سل سوربانییه و کوردیه به‌لی د کوردیدا بو ههر زۆله‌کی چه‌رمی یان گۆشتی بکارتیت.

طایه: کۆم کرینه سهر (طایات)، سوربانییه.

طاوه: طوایه، المقلی، سوربانییه.

طغر: مؤز، (ختم)، ئیمزا، ژ ترکیقه هاتیه (طفرا).

طقس: عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه لسهر (طقوس)، ژ (اسطقس) هاتیه توآشین، واژه‌یه‌کی یونانییه به‌عنا ته‌ریقه‌تی دینی یه و بو‌حاله‌تی جهوی ژئی تیت.

طق: (طقطق)، طه‌قه‌طه‌ق، ته‌قه‌ته‌ق، ژ کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه، دبیژن: (طقطقت الدابه: صوتت حوافرها، حکایه صوت حجر وقع علی حجر).

طلم: عه‌ره‌بکاری بوویه و ئیسم ناله‌ت ژئی تراشینه و دبیژن (مظلمه) (ناوبینک)، سوربانییه.

طلیسه: واژه‌یه‌کی ئارامیه به‌عنا پارچه کاغز و عه‌ره‌بکاری بوویه.

طلسم: ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه و به‌عنا هنده‌ک رموز و نه‌خش و نیگارن بو جادووگه‌ری بکارتینن.

طلس: ژ سوربانی عه‌ره‌بکاری بوویه، دبیژن: طلس الکتابه، شطبها و محاهها.

طلا: زیره و ژ فارسی بین عه‌ره‌بکاری بوویه، شاعیری وان دبیژن: (هی الخمر نکنی الطلاکما، الذئب تکنی ابا حیدره).

طمش: ژ ته‌ماشایی کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، طمش به‌عنا (انظر).

صناب: خواریه‌که ژ خه‌رده‌ل و زهیتی درست دکهن، یونانییه.

صندل: داره‌کی جوان و بهاداره، هندیه.

صرماید: ژ سه‌رمایه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، عه‌ره‌بیا وی دبیته (رأس المال)، کوردیه و فارسیه.

صودیوم: جسمه‌کی ساده و سپیه وه‌کی زیقی و (تاثیره) کی کیمیاوی دژواری هه‌یه ژ لاتینی عه‌ره‌بکاری بوویه.

صوفی: ژ (تیوسوفای: الحکمه) ژ یونانی هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن.

صولجان: ژ فارسی وه‌رگرتینه، کاشو.

صهروج: ساروج، سیریح، سوربانییه.

صیدلی: هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن و کۆم کرن سهر (صیادله)، فارسیه.

صایه: بنیره سایه

صیوان: صیوان، خیشه‌ته‌کی مه‌زنه ژ قوماشی درست دکهن، عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم بوویه سهر (صواوین)، واژه‌یه‌کی کوردیه.

صیور: بیتفام، ژ سوربانییه هاتیه.

صیخود: به‌ری رهق و لوس، ئارامی هاتیه.

صیوب: نهو تیره کو ته‌غهر که‌ج ناکه‌ت، ئارامیه.

صیمود: بازتیر، سوربانییه.

صیهوج: ناقی ته‌یره‌کی یه، سوربانییه.

طباشیر: ژ ترکیقه هاتیه، ماده‌یه‌کی سپیه له‌دره‌سان لسهر ته‌خته‌ره‌شی نفیسینی پیدکهن، عه‌ره‌بکاری بوویه ژ (تباشیر) ی.

طابور: ترکیه.

طابق: نامانی گرار تی که‌لاندنی یه، ژ فارسی هاتیه.

طبر: ته‌قر، نه‌ور، ژ کوردی بین وه‌رگرتینه.

طاپو: ژ ترکی هاتیه، دائرا توومارکونا ملکانه لسهر خودانان، به‌ره‌بی دبیژن: (دائرة التسجيل الاملاک).

طاجن: نامانه‌کی فره و مه‌زنه تشتا تیدا دکهلین، ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه.

طرشی: ژ ترشی بین کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.

طرقط: ده‌رگه قوتانه‌کی زیده، ژ سوربانی عه‌ره‌بکاری بوویه.

طربگه: ژ دو وشه‌یان پیکه‌هاتیه: «طرب + گه»: جهتی طه‌ره‌بین. «گه» کوردی و فارسیه.

طارمه: ژ تارومی عه‌ره‌بکاری بوویه، خانی یه‌که ژ ده‌پان درست دکهن، تانی ره‌ز و مالاتییه، په‌رده‌یی هوشانه.

طری: ژ تهري عه‌ره‌بکاري بوويه، ده‌مکاترژي ژي درست کرنه و دبیتن: (طراوه) به‌عنا شاداب و تیراف. (طراوه: تیراوه).
طنبور: ژ دمبه‌ره‌يي فارسي عه‌ره‌بکاري بوويه.
طنجر: قازانج ناسنين و مه‌زن ژ ترکی عه‌ره‌بکاري بوويه.
طنفسه: هاتيه عه‌ره‌بکاري و کۆم کرن سهر (طنافس)، نه‌وعه رائيخه‌که، فارسيه.
طوبي: داره‌که ليه‌ه‌ه‌شتي، ژ حبه‌شي يي هاتيه عه‌ره‌بکاري کرن (ته‌ماشاي ته‌فسيرا ابوالفتوحی، ج ۲، ل ۱۹۲ بکه‌ن)، هنده‌ک دبیتن هنديه.
طوق: ژ کوردی و فارسيقه عه‌ره‌بکاري بوويه و کۆم کرينه سهر (اطواق).
طوربید: نه‌وعه که‌شتي يه‌که که‌شتييت مه‌زن غه‌رق دکه‌ت و بن ئاف دکه‌ت، ژ ئيتالي عه‌ره‌بکاري بوويه.
طوب: ژ طوبوغرافيا، طوبه‌گرافيا (ناجور، که‌لپوچ، قرمید) ی عه‌ره‌بکاري بوويه، يونانیه.
طواشي: ژ فارسي يي عه‌ره‌بکاري بوويه، خه‌ساندی.
طاوه: سیل یان تاغله‌ویک، فارسيه.
طور: ناقني چيايه یان ناقني چيايه‌کيه لئاوچه‌يي سيناى، واژه‌يه‌کي سوربانيه و عه‌ره‌بکاري بوويه، به‌لتي يا درست (طور) چيايه.
طيلسان: لباس سهری يه بو‌پياوه ئايينيان، کۆم کرينه سهر (طالسه)، فارسيه و عه‌ره‌بکاري بوويه.
عباس: ژ نه‌سي هاتيه عه‌ره‌بکاري کرن (ته‌ماشاي کتيا شناخت اديان دکتور عه‌لي شه‌ريعه‌تي، ل ۵۴ بکه‌ن).
عجم: ژ ئاجامي عه‌ره‌بکاري بوويه. ئاجام تيره‌يه‌که ژ ئاريبيت مونته‌سه‌ب بال ئاريبت ياسان، ئاجام ژ نه‌سلت شاه مه‌بولی کو‌نه‌وژي ژ سلسله‌يي ياسانيان (مردوخ، ل ۱۸).
عريده: ده‌نگ و هه‌را و قاره‌قار، ژ فارسيقه هاتيه ده‌مکات و عه‌ره‌بکاري کرينه، دبیتن: (يعريد عريده)، فارسيه.
عربيد: نه‌وژي ژ عه‌به‌ده‌ي عه‌ره‌بکاري بوويه به‌لتي به‌ژديه‌ها مه‌عنا دکه‌ن.
عرموط: ژ نه‌ميرودي (هرم) عه‌ره‌بکاري بوويه، واژه‌يه‌کي فارسيه.
عربون: نه‌و بازاره کو‌کربار چهنده‌کي ژ درافي بده‌ته فروشياري به‌رجيکو‌نه‌گه‌ر ليقه‌بوو نه‌و دراف ژ کيسی وی بچيت (دبیتري مامله‌ت په‌شيمانی) و نه‌گه‌ر ليقه‌نه‌بوو نه‌و ژ

بهايي وي تشتي حساب بکه‌ن، ژ فارسيقه هاتيه.
عرزاله: چه‌تر، که‌پر، ژ هه‌رزيل عه‌ره‌بکاري و کۆم کرينه سهر: (عرازيل)، کوردیه و عبریه.
عراق: ته‌ماشاي واژه‌ي (اريکه) ی بکه.
عسکر: (جند، جيش)، ژ فارسيقه هاتيه عه‌ره‌بکاري کرن.
عاشورا: سهر وه‌زنا (فاعولا)، سوربانيه.
عکاز: ژ وکازي عه‌ره‌بکاري بوويه، واژه‌يه‌کي فارسيه.
علقم: شمتي تال (حنظل، بطيخ ابوچه‌ل)، فارسيه.
عرم: دبیتن: (عرم فلان، انتفخ ابا بنفسه)، سوربانيه.
عرمم: هه‌ر ژ عرمه‌ي هاتيه چه‌کوچکاري کرن، سوربانيه.
عنبر: واژه‌يه‌کي فارسيه (ته‌ماشاي شه‌رحا پورداودي بکه لسهر خورده ئاقيستاي، ل: ۱۲۹).
عنتيکه: ژ نه‌نتيکه‌يي ئينگليزي هاتيه.
عندليب: عه‌ره‌بکاري و کۆم بوويه سهر (عنادل)، فارسيه.
عشوم: فيل، سوربانيه.
عيهوم: چيايي مه‌زن، سوربانيه.
عيق: نه‌ستيره، سوربانيه.
عتيق: ژ نه‌نتيکي ئينگليزيقه هاتيه عه‌ره‌بکاري و چه‌کوچکاري کرن.
غاغد: ژ کاغذی فارسي هاتيه.
غربال: ژ گه‌ربالي فارسي عه‌ره‌بکاري بوويه و کۆم کرينه سهر (غراييل)، (غريله، يغريل، غريله) ژي ژه‌نينه.
گراماتيک: ژ گراماتيکي عه‌ره‌بکاري بوويه، هنده‌ک قه‌واعيدن مرؤفتي ژ خه‌له‌تي يي پاريز دکه‌ن د ناخفتن و نقين و خواندن، وه‌کي (نحو و صرف و منطق و فلسفه).
غروش: يان قروش، ترکیه.
غشيم: ژ خه‌شيمي (ساده) عه‌ره‌بکاري بوويه و کۆم کرينه سهر (غشمه)، ژ کوردی يي وه‌رگرتينه.
غف: ژ سورباني عه‌ره‌بکاري بوويه، دبیتن: (غف الطيرا ذوق).
غفران: (عيد الغفران) ژ کيفوري عبراني عه‌ره‌بکاري بوويه.
غليون: ژ قليوني يان قه‌لياني عه‌ره‌بکاري بوويه، کوردیه و فارسيه.
غيدور: که‌ر، ژ نارامي هاتيه.
فتيله: ژ پتيله يان پليته‌ي عه‌ره‌بکاري بوويه چکو د عه‌ره‌بيدا هه‌می (پ) دکه‌نه (ف) و کۆم بوويه سهر: (فتائل)، کوردیه و فارسيه.

طری: ژ تهري عه‌ره‌بکاري بوويه، ده‌مکاترژي ژي درست کرنه و دبیتن: (طراوه) به‌عنا شاداب و تیراف. (طراوه: تیراوه).
طنبور: ژ دمبه‌ره‌يي فارسي عه‌ره‌بکاري بوويه.
طنجر: قازانج ناسنين و مه‌زن ژ ترکی عه‌ره‌بکاري بوويه.
طنفسه: هاتيه عه‌ره‌بکاري و کۆم کرن سهر (طنافس)، نه‌وعه رائيخه‌که، فارسيه.
طوبي: داره‌که ليه‌ه‌ه‌شتي، ژ حبه‌شي يي هاتيه عه‌ره‌بکاري کرن (ته‌ماشاي ته‌فسيرا ابوالفتوحی، ج ۲، ل ۱۹۲ بکه‌ن)، هنده‌ک دبیتن هنديه.
طوق: ژ کوردی و فارسيقه عه‌ره‌بکاري بوويه و کۆم کرينه سهر (اطواق).
طوربید: نه‌وعه که‌شتي يه‌که که‌شتييت مه‌زن غه‌رق دکه‌ت و بن ئاف دکه‌ت، ژ ئيتالي عه‌ره‌بکاري بوويه.
طوب: ژ طوبوغرافيا، طوبه‌گرافيا (ناجور، که‌لپوچ، قرمید) ی عه‌ره‌بکاري بوويه، يونانیه.
طواشي: ژ فارسي يي عه‌ره‌بکاري بوويه، خه‌ساندی.
طاوه: سیل یان تاغله‌ویک، فارسيه.
طور: ناقني چيايه یان ناقني چيايه‌کيه لئاوچه‌يي سيناى، واژه‌يه‌کي سوربانيه و عه‌ره‌بکاري بوويه، به‌لتي يا درست (طور) چيايه.
طيلسان: لباس سهری يه بو‌پياوه ئايينيان، کۆم کرينه سهر (طالسه)، فارسيه و عه‌ره‌بکاري بوويه.
عباس: ژ نه‌سي هاتيه عه‌ره‌بکاري کرن (ته‌ماشاي کتيا شناخت اديان دکتور عه‌لي شه‌ريعه‌تي، ل ۵۴ بکه‌ن).
عجم: ژ ئاجامي عه‌ره‌بکاري بوويه. ئاجام تيره‌يه‌که ژ ئاريبيت مونته‌سه‌ب بال ئاريبت ياسان، ئاجام ژ نه‌سلت شاه مه‌بولی کو‌نه‌وژي ژ سلسله‌يي ياسانيان (مردوخ، ل ۱۸).
عريده: ده‌نگ و هه‌را و قاره‌قار، ژ فارسيقه هاتيه ده‌مکات و عه‌ره‌بکاري کرينه، دبیتن: (يعريد عريده)، فارسيه.
عربيد: نه‌وژي ژ عه‌به‌ده‌ي عه‌ره‌بکاري بوويه به‌لتي به‌ژديه‌ها مه‌عنا دکه‌ن.
عرموط: ژ نه‌ميرودي (هرم) عه‌ره‌بکاري بوويه، واژه‌يه‌کي فارسيه.
عربون: نه‌و بازاره کو‌کربار چهنده‌کي ژ درافي بده‌ته فروشياري به‌رجيکو‌نه‌گه‌ر ليقه‌بوو نه‌و دراف ژ کيسی وی بچيت (دبیتري مامله‌ت په‌شيمانی) و نه‌گه‌ر ليقه‌نه‌بوو نه‌و ژ

فختج: ژ پوختهی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌که فارسیه.

فخت: پان، فره، فارسیه.

فاخته: تغییرک، بع‌ره‌بی (الحمامه الموطوقیه) دبیتژن گوشتی وی
ده‌رمانه بۆ ئیشا له‌رزۆکی بی، فارسیه.

فدان: جۆت، عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سه‌ر (افدنه، فدادین،
فدانات، فدن)، واژه‌یه‌کی سوربانیه.

فدراسیون: ئیکاتیبا هنده‌ک ده‌وله‌تان یان کیشوه‌ران یان
کۆمه‌لان یان گورووه‌انه، ژ فره‌نسی یان لاتینی عه‌ره‌بکاری
بوویه.

فرجال: ژ په‌رگالی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه، بۆ نام‌رازی
هنده‌سه‌ی تیتیه بکارئینان.

فرند: ژ برنده‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه.

فردوس: به‌هه‌شت، بیستان، میترگ، گیایی که‌سک، که‌سکاتی،
واژه‌یه‌کی فارسیه.

فرسخ: ژ فره‌سه‌نگی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم بوویه سه‌ر
(فراسخ)، هه‌ر فره‌سه‌خه‌ک ۸ کیلومیتیره، واژه‌یه‌کی
فارسیه.

فرمان: ئەمر، کۆم و عه‌ره‌بکاری بوویه سه‌ر (فرمانات،
فرامین)، ئەوژی هه‌ر فارسیه و کوردیه و ئەسلی وی
په‌رمانه.

فرانق: ژ پردانکی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.

فراویز: ژ پروازی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، دبیتژن (قمیص
مفروز).

فرطوط: ژ فره‌تووتی عه‌ره‌بکاری بوویه، پیری ژ کارکه‌تی،
واژه‌یه‌کی فارسیه.

فرتیکه: ژ ئیتالیقه هاتیبه و عه‌ره‌بکاری بوویه، چه‌نگالی
زادخواری.

فرج: ژ سوربانیقه هاتیبه و ده‌مکات ژئ چیکرینه: (فرج،
یفرج، فرجا، فرج‌الله عنا‌ههم) بمه‌عنا که‌شف، لا‌برنه.

فرشه: فرچه، کوردی یه.

فر: وه‌کی دبیتژن: (کر و فر)، هه‌ردو ژئ نه‌عه‌ره‌بینه (ته‌ماشای
وشه‌ی کری بکه).

فراماسون: فرمسون، ماسونی، فره‌نسیه و عه‌ره‌بکاری بوویه.

فرانج: کابووس، ژ فارسی‌بی وه‌رگرتین.

فرسیون: گیایه‌کی پزشکیه بۆ (استسقا) بی بکار دهن، ژ
فره‌نسیقه هاتیبه.

فرزدق: ژ پراژه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، گشتکی هه‌قییره،
واژه‌یه‌کی فارسیه.

فرن: ژ پرن یان پرنه‌ی ئاشووری یان ژ فرنه‌ی ئاقیستی
عه‌ره‌بکاری بوویه.

فرجام: سه‌ره‌نجام، فارسیه.

فرفجه: فرفشه (الفرفجه و الفرفشه: الانتعاش)، دبیتژن:
(فرفجه، فرفشه، فرفجه فلان: انتعاش)، سوربانیه.

فشط: (افتخار باطل، افتخر بملا بیس عنده)، سوربانیه.

فصح: بمه‌عنا جه‌ژن و یادگاری هاتیبه، د ئەسلدا دو فه‌صحن:

۱- فه‌صحی یهوودانه: یادگاری رزگاری یا جووه‌یان (بنی
ئسرائیلیان) ژ فره‌ه‌ونی مسری؛ ۲- فه‌صحی فه‌له‌یانه:

یادگاری رابوونا مه‌سیحی ژ قه‌برئ، واژه‌یه‌کی عبرانیه.

فاصولیا: وه‌ژنه‌کی سوربانیه، واژه‌یه‌کی ئەمریکی یه.

فیج: ژ په‌یکی هاتیبه عه‌ره‌بکاری کرن و چه‌کووچکاری کرن:
ئەول (پ) کرینه (ف)، پاشی (ک) کرینه (ج)، پاشی کۆم

کرینه سه‌ر (فیوج) (رسول السلطان الذی یشی علی رجليه
لنقل الرسائل)، فارسیه و کوردیه.

فهر: جه‌ژنه‌کی جووه‌یانه یان ناقی مه‌دره‌سه‌یه‌کی یه تیتدا کۆم
دین بۆ ئاهه‌نگ گیتۆانا جه‌ژنی، عبرانیه.

فسطاطه: ره‌شمالی مه‌ژن، واژه‌یه‌کی میسری بی قه‌دیمه،
فرعه‌ونی یه، هه‌م فسطاط په‌رچه‌می مسری قه‌دیمه نه
عه‌ره‌بیه (ته‌ماشای الاتقان فی علوم القرآن ئی سیوطی
بکه‌ن)، کۆم کرینه (فساطیط).

فستق: ژ پسته‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، چاکه تا نه‌وژی فارس
واژه‌بی (معرب) بکار نه‌بریه و هه‌ر دبیتژن پسته نابیتژن
فستق.

فستان: جله‌کی به‌ژن درتیه، ژئانه‌یه، کوردیه.

فسیفسا: ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه.

فیسیلوجیا: زانین و ناسینا کارئ ئەندامان، لاتینیه.

فسلجه: په‌رده‌یه‌کی پارتیزکه‌ره بۆ کرمئ ئارمووشی ئەو بخۆ
درست دکه‌ت و رادچینیت و تیتدا په‌رده‌پۆش دبیت هه‌تا

ته‌حویل دبسته سۆبونی (خادری)، ئەوژی سۆلینه‌یا کرمئ
قه‌زیبه ئەوی کۆ ئارمووشی تاییه‌تی ئنتاج دکه‌ت و دبیتژنی

شه‌رنه‌قه، ئیتالیه.

فشخ: یان فشخه، ژ سوربانی عه‌ره‌بکاری بوویه، دبیتژن: فشخه
یان فشخه (ی کسره)، سوربانیه.

فغفور: ژ فه‌غپووری عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه.

فلسفی: ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه، مرۆقی زانا بفه‌لسه‌فه‌ی.

فلسفه: علمی فه‌لسه‌فه‌ی، فه‌رزانه (حکمت) و کوردادان و

فلل: رووکیش کرنا علمیه، یونانیه.
 فلل: ژ هندی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 فلش: عه‌ره‌بکاری و ده‌مکات ژئی درست کرینه (فلش، یفلش، تفتیشا، مفلش، مفلوش)، ژ سوربانیقه وهرگرتینه.
 فلسطین: ژ هلهستانی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه.
 فامیل: ویجاخ، عه‌شیره‌ت، بنه‌باب، فارسیه و لاتینییه.
 فانوس: ژ قینوسی فرهنسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 فیلسوف: واژه‌یه‌کی یوونانیه و هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن و کۆم کره بو (فلاسفه) و ناخ (فلسفه) یه، ئەسلئی وئ ژ دو واژه‌یان پیکهاتیه: <فیلیا + سوفیا>، فیلیا: محب، سوفیا: حکمه، ئانکۆ (محب‌الحکمه: ئەقینداری فه‌رزانه‌ی). عه‌ره‌ب بفه‌تھا فئ و لامئ دخوونن به‌لئ درست فیلسوفه.
 فندق: ژ فارسی هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن و کۆم کرنه سهر (فنادق).
 فنجان: فارسیه، ژ پنگانی عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سهر (فناجین).
 فانید: ژ پانیدی عه‌ره‌بکاری بوویه، قهندئ سپیه، فارسیه.
 فوطه: ژ فووته‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، هندیه.
 فهلوی: ژ په‌هله‌وی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه، په‌هله‌ویه.
 فهرس: (جدول)، هاتیه کۆم کرن سهر (فهاریس)، فارسیه.
 فیل: ژ پیلی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم بوویه سهر (فیله، افیال، فیله)، هندی و فارسیه.
 فیروزج: ژ پیروزه‌ی یان فیروزه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه، ناقئ به‌ره‌کی گران بهایه.
 قَطُون: جئ که‌ریه، سوربانی یان نارامیه.
 قَبُول: رای، سوربانیه.
 قائد: ژ کائدی ئینگلیزی عه‌ره‌بکاری بوویه، بوخۆ چهند ده‌مکات ژئ هله‌تراشینه: (قاد، یقود، قیاده) و کۆم کرینه بو (قاده).
 قرمیسن: ژ کرمنشاهی عه‌ره‌بکاری بوویه، عه‌ره‌بان به‌ریدا دگوته کرمنشاهی: (قرمسین) (مشاهیر کورد، لاپه‌وی ۱۳، جلدی ۱).
 قراون: قیروان، ژ کاراوانی عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه و کوردیه.
 قلطیه: جوړه نانه‌کی فه‌تیره، سوربانیه.
 قلط: پاکرنا زبل و گلپشی ژ تشتی، سوربانیه.

قلش: (قصر و صغر)، ژ قه‌لاش عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسیه.
 قلس: کۆم کرینه سهر (قلوس) ئەسلئی وی (کلس)ه، بو وهریسئ که‌شتیان یئ ئەستور تیتته‌ گۆتن، یونانیه.
 قشل: زستانه‌وار، کرینه قشلاخ و کشلاخ، ترکیه.
 قس: (رتبه بین الاسقف و الشماس یعنی شیخ)، سوربانیه.
 قب: ژ قه‌بۆی عه‌ره‌بکاری بوویه، هۆسا ته‌فسیر دکهن و دبیتژن: (قب، ته‌ی، قب الشئیء: جمع؛ قب الاذبال: جمع اطرافها) به‌لئ بکوردی بو ناماده‌ییا جه‌نگی بکار دهن، دبیتژن: قه‌ب، قه‌بی ته‌مه، قه‌بی ژ ته‌ خازم، قه‌به‌قه‌با که‌وانه.
 قبوط: (قه‌بوط) ژ که‌پوتی عه‌ره‌بکاری بوویه (معطف)، بارانی، فرهنسیه، ترکیه.
 قبا: ژ که‌وای عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه.
 قبیج: ژ که‌بکی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 قبان: ژ قپانی یان که‌پانی ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 قبرص: ژ مقوقسی رومی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 قاب: قاب، سهرپۆش (غطاء)، دبیتژن: (قاب الساعه) (ته‌ماشای توضیح المسائل محسن حه‌کیمی، ل ۸۲ بکه).
 قبه: ژ گومبه‌دی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه و فارسیه.
 قبیغ: قباغ، دهرپۆش، ژ ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 قدیس: ژ قدیشی عه‌ره‌بکاری بوویه، نصرانیه.
 قریش: ژ کورشی عه‌ره‌بکاری بوویه (ته‌ماشای ل: ۵۴ ژ شناخت ادیانی بکه).
 قرطله: قرطاله، قرتاله، سه‌لک، ژ سوربانی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 قریاچ: قامچی، ژ ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 قرصنه: دزوری گرت ناخ به‌حران، ژ ئیتالی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 قراط: واژه‌یه‌کی یونانیه کۆم و عه‌ره‌بکاری بوویه سهر (قراطیط).
 قریوطی: هه‌توان، دیسان یونانیه و عه‌ره‌بکاری بوویه، به‌ره‌بی (مرهم).
 قرطاس: کاغزه‌ز، عه‌ره‌بکاری بوویه سهر (قراطیس)، فرعه‌ونیه.
 قرقور: سوربانیه، ژ گه‌رگوری عه‌ره‌بکاری بوویه، سوربانیه.
 قرمید: ئاجور، که‌لپووج، یونانیه.
 قرمزیه: سهر ره‌نگی سوژ، ترکیه.
 قرفل: عه‌تره‌کی زۆر بیتخۆشه، یونانیه.
 قارون: ژ (کریزوس) ی عه‌ره‌بکاری بوویه، ئاخربین پاشایی

قند: ژ کهندی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قنصول: ژ کنسولی فره‌نسی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم کرینه سه‌ر
 (قناصل).
 قندیل: چرا، عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سه‌ر (قنادیل)، لاتینییه .
 قۆزی: ترکییه، ترک ژ به‌رخان را قۆزی دبیژن.
 قوطی: ژ ترکی هاتییه عه‌ره‌بکاری کرن.
 قۆنداغ: قۆنداغه، ئه‌و په‌رۆ کو لباسی لمندالی نۆزاد پیچایی،
 واژه‌یه‌کی کوردی و فارسییه .
 قوند: (قندس)، جانداره‌کی بشیره، ژ فارسی عه‌ره‌بکاری
 بوویه .
 قاون: کلاو، کلاش، ژ ترکی هاتییه .
 قۆز: ژ کۆری عه‌ره‌بکاری بوویه، (حفره). "متنبی" دبیژیت:
 «فی القور والاکم» .
 قولنج: ژ کۆلنجی عه‌ره‌بکاری بوویه، ترکیه .
 قه‌للاش: زیه‌ک، ژیهاتی، شه‌رابخۆر، مرۆقی هورکه‌له،
 فارسییه و کوردیه .
 قوزلقورت: گیایه‌کی سه‌مبیه، کوشنده، بۆ سه‌ب و دوعالی‌کرنی
 ژ د کوردیدا بکارتیت، پیمرن .
 قۆلۆن: ریثیکا ئستوه‌ر، ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قاووق: کولاچی دریژکه‌له‌یه، فارسییه .
 قهرمان: ژ کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم بوویه سه‌ر
 (قه‌رمه) .
 قیماغ: (قیماق)، سه‌رشیر، ژ ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قیمه: گوشتی هنجنی، ژ ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قیر: زفت، ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قیصر: واژه‌یه‌کی رۆمییه، عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سه‌ر
 (قیاصره) .
 قیشاره: ژ گیتاره‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه و فارسییه .
 قیدود: ئارامیه .
 قیدوم: سوربانییه .
 قیوم: سوربانییه .
 قظ: ژ کتی (پشیله) عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی کوردیه و
 ئینگلیزییه .
 قرقور: ژ گرگوری عه‌ره‌بکاری بوویه مه‌عنا به‌رخ و کاشر،
 سوربانییه .
 قردح: دبیژن (قردح: صنع السلاح، اقرب ما یطلب منه،
 تذلل)، سوربانییه .

لیدیا بوویه مال و سامانه‌کی بی‌حه‌د و ژماره‌بوو و
 لژه‌مانی مووسای مریوو و سه‌رکیشی بزدی مووسای دکر و
 ئیمان پین نه‌ینا، ناهه‌کی یونانییه .
 قرن: شاخ، ژ هون (معره‌ب)ه .
 قراقول: قراقول، قراول، قرغول، سه‌ربازی پاسه‌فانی، . ترکیه .
 قراقولخانه: قراقولگه .
 قز: ئارمووشن تاییه‌تی، ژ که‌ژئ کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه،
 رهنکه بله‌فظا خو فارسیژی بیت یان فارسه‌کان عه‌ره‌بکاری
 یه‌که‌ی بکارتینن و (قز و قزوز، قزاز، قزیزه) ژئ تراشینه!!
 قسیس: ژ که‌شیشی عه‌ره‌بکاری بوویه، کوردیه و فارسییه .
 قسطاس: عه‌دل، عه‌داله‌ت، ژ رومی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قسوره: شیر، ژ حه‌به‌شی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قشمر: بی‌شه‌رم، پی‌تۆاک، عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سه‌ر
 (قشامر)، واژه‌یه‌کی ترکیه .
 قشله: جی لیس بوونا سه‌ربازان (دائره‌ المحکمه)، ترکیه .
 قشلاق: ترکیه، مه‌عنا زستانه‌وار، کۆم و عه‌ره‌بکاری کرینه سه‌ر
 (قشلاقات) .
 قصعه: ژ کاسه‌یی فارسی و کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قصاره: گازر (دق الثیاب و تبیضها)، ژ فارسی عه‌ره‌بکاری
 بوویه .
 قظران: ژ که‌تیرانی عه‌ره‌بکاری بوویه، سه‌یاله‌کی دونییه ژ
 هنده‌ک داران چیدبیت، هندیه یان فارسییه .
 قفیز: ژ که‌فیژی فارسی و کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قفش: ژ (کفش) عه‌ره‌بکاری بوویه، پینلاش، (حذاء)، کوردی و
 فارسییه .
 ققم: قاقم، قاقوم، جانداره‌کی جوانه ژ ویجاخنی سفوره‌یان،
 فارسییه . قاقوم ژ کاکومی عه‌ره‌بکاری بوویه، نه‌سل
 ئاقیستییه، ته‌یره‌کی ئاقیه زۆر جوانه .
 قلعط: ژ سوربانیقه هاتییه و عه‌ره‌بکاری بوویه، ده‌مکات ژئ
 درست کرینه دبیژن: (تقلط: بالغ فی القذاره و الوساخه) .
 قلنسوه: ژ قلوسه‌ی عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی سوربانییه .
 قالب: ژ کالبه‌دی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه .
 قلندر: ده‌رویش، (فقیر)، فارسییه و کوردیه .
 قمقم: ژ گومگومی عه‌ره‌بکاری بوویه، شیشه‌یی گولاچی یه،
 فارسییه .
 قاموس: ژ گنبی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه (کنف، گوش،
 کندر) .

قریدیس: جوڑہ ماسیہ کہ ہندی کولی یہ، یونانیہ۔
 قرعون: باہیث تہوؤک، باہیثا کو ہیٹ تیفلی وئ رہق نہ بووی،
 واژہیہ کی سورانیہ۔
 قرقد: نانئ ہشک، سورانیہ۔
 قلیط: پست و (خبیث و مارد)، سورانیہ۔
 کبار: دھولہ کی کچکھیہ، ژ فارسی ہاتیہ۔
 کیسون: کیسون، قیسون (قمع فیہا مادہ بارودیہ تشتعل عند
 الضغط علیہا تستخدم لاطلاق الرصاص)، واژہیہ کی
 لاتینی یہ۔
 کباب: گوشتئ براشتئ، چ قیمہ کری یان نہ، کوردی و فارسیہ۔
 کبہ: کفتہ، کوتلک، کوفتہ، کوردیہ و فارسیہ۔
 کاتدرائیہ: کورسی یئ کہ نیسہ یئ (اسقفی)، یونانیہ۔
 کاتولیک: کاتولیک، ہەر کہ سیکو لین سہر کردایہ تیا بابای
 (پاپای) بیت، ژ یونانی عہرہ بکاری بوویہ۔
 کتلی: کتری، قوؤتکی مہزن، ژ فارسی ہاتیہ۔
 کر: گہر، بیر (قلبتین)، ئەندازہیہک ۷۷ کیلوگرامان دگریت
 نانکوچل (ارباب)، دبیتژن: (الکر البساتین درهما)،
 واژہیہ کی عبرانیہ۔
 کروی: کہ تی وی کەر و بہ ہندہک جار (ک) دبیتہ (ش) و
 دبیتژن: (شروبی) بؤ رئیسیت فریشتہ یان تیتہ بکارئینان و
 ژ (کریم) ی عہرہ بکاری بوویہ، واژہیہ کی عبرانیہ۔
 کرباس: جلکہ کی زقہرہ عہرہ بکاری و کۆم بوویہ سہر
 (کرایس)، ژ فارسی ہاتیہ۔
 کاخیہ: ژ کوخہ (مختار) عہرہ بکاری بوویہ، فارسیہ۔
 کردینال: ژ لاتینی عہرہ بکاری و کۆم بوویہ سہر (کرا دلہ) ی،
 پایہ یہ کی بلندی کہ نیسہ یی یہ۔
 کبر: دارہ کی کچکھیہ ئستری دارہ، گولیت جاون و سپی ددہت،
 ژ گول و فیقئ یئ وئ ترشی و مخلللہ چیئدکەن بؤ (هضم و
 شہیہ) ی بکارہ، ہہم دبیتژنئ (اصف)، یونانیہ۔
 کراویا: اسییون، یان انیسون، یونانیہ۔
 کوماجہ: نانہ کہ ژ نانئ مہعمولی ئستورترہ، فارسیہ۔
 کوندہرہ: قۆندہرہ، ترکیہ۔
 کفارہ: ژ کہیفہری فارسی یان ژ کیفوری عبری عہرہ بکاری
 بوویہ بؤ (جزای و غفرانی) ہاتینہ۔
 کدیور: ژ خدیوی بہعنا دہرہک عہرہ بکاری بوویہ، فارسیہ۔
 کاربون: کربون، توزہ کی سپیہ پیئکھاتیہ ژ ترشی گہل
 جسمہ کییدی، ژ یونانی عہرہ بکاری بوویہ۔

کرستہ: ئەو کہ قلن کو پیلاشان ژئ چیئدکەن، بازگانئ
 کرستہ یان، بازگانئ کہ قلان، خوردہ بەر و کہستہ کولبن و
 کہ لپووح ژ ترکی ہاتیہ عہرہ بکاری کرن۔
 کرفس: کرافس، گیایہ کی مہعلومہ و تامخوش و سوودمہندہ و
 ہہم دەرمانہ، بخاشی و کہ لاندی تیتہ خوارن، سورانیہ۔
 کرکدن: کرکدان، جاندارہ کی گہلہک مہزنہ و پیئکشاخہ، گہلہک
 ژ گامیشی مہزنترہ، واژہیہ کی ہندی یہ و عہرہ بکاری
 بوویہ۔
 کرکم: رہ ہازہر، زہرچوہ، زہعفران (الورس)، ہندی یہ۔
 کرنب: کہلہ می لہانہ، واژہیہ کی یونانیہ۔
 کروہ: ژ کرایہ ی عہرہ بکاری بوویہ، فارسیہ۔
 کاریز: ژ دو وشہ یان پیئکھاتیہ: «کاه + ریز» (قنواہ)، فارسی
 و کوردیہ: «کاه + ریژ»۔
 کرکی: ژ چرگی عہرہ بکاری بوویہ، کوردیہ و فارسیہ۔
 کر و فر: ہەر دو وشہ فارسیہ و ہاتینہ عہرہ بکاری کرن. «کر»
 بہعنا ہیژ و توانا و قودرہیہ و «فر» بہعنا (تاییدی الہی)
 یہ و وقار و شکوہ (تہمانشای شہرحا مولوی، ل ۷۸۲، ژ
 دانانا بدیع الزمانی بکہ). عہرہ یا مہعنا ژئ لی تہعرب
 کرینہ و مہعنا ئیرش و رہقین ژئ گرتینہ۔
 کردآفاذ: ژ کوردنابادی عہرہ بکاری بوویہ، کوردناباد باژتیرہ کہ ژ
 وان ہفت باژتیرت کو پاشایت ساسانیان، ئیک لدوو
 ئیکئ، نیہاشتی و ئافکاری کو نہؤ دبیتژنہ ہہمیان
 (مدائن)، ئەو ہفت باژتیرہ ژئ ئەقہنہ: ۱- ئەسفاپو- ئەوان
 ہوسا عہرہ بکاری کرہ: اسفانیہر؛ ۲- ئەردہ شیر- ئەوان
 ہوسا عہرہ بکاری کرہ: بہرہ سیر؛ ۳- ہنوشاپور- ئەوان
 ہوسا عہرہ بکاری کرہ: جندی سابور؛ ۴- دہرزیندان-
 ئەوان ہوسا عہرہ بکاری کرہ: درزینجان؛ ۵- جندیوخسرہ-
 ئەوان ہوسا عہرہ بکاری کرہ: رومیہ؛ ۶- تونیاباد- ئەوان
 ہوسا عہرہ بکاری کرہ: تونیافاذا؛ ۷- کورداباد- ئەوان
 ہوسا عہرہ بکاری کرہ: کوردآفاذ۔
 کرہ: جاشہ کەر ژ گۆرخہری فارسی عہرہ بکاری بوویہ، بہلئ وان
 (گ) کرہ (ک)۔
 کربلا: کہرہ لا ناقہ کی ئارامی یہ، ئاشوری یہ بہعنا نیزیکی
 خودئ، نہؤ شارہ کی عیراقیہ کو گورخانا ئیمام حوسین
 کوری ئیمام عہلی تیدایہ و لہگہل چہند مرؤقتیت وی کو
 تیدایہ بدہستئ لہشکری یہزیدئ کوؤئ معویہ ی ہاتینہ
 شہید کرن۔

کعک: جوړه نانه که خو و پانه یان درېڅه، ژ ناری و شیر و
گوز و شه کری درست دکهن، کوم و عه ره بکاری بوویه لسه ر
(کعکات). موفه دی وی (کیک) ه، فارسیه.

کفته: کوتلک، کفته ژ فارسی و کوردی عه ره بکاری بوویه.
کافور: ژ چینی و فارسی عه ره بکاری بوویه (ته ماشای شهر حا
خورده نافیستای ژ دانانا پور دودی، ل. ۱۲۹ بکه).

کلک: که لهک، تشته که وهکی قایقه ژ داران و مه شکیت
پوباکری درست دکهن، ژ فارسی و کوردی یخ عه ره بکاری
بوویه و کوم ژ بوویه بو (اکلاک) ی.

کال: ناله ته کی خواره وهکی (صناره) ی، د حه ربیتدا بو خان
ویران کرنی بکارتینن (فارسیه).

کفکیر: ژ که فکیری عه ره بکاری بوویه، (گ) به دهل کرینه ب
(ک)، ژ دو واژه یان پیکهاتیه: <کهف + گیر>، کوردیه.

کفل: به عنا (ضعفه)، (کفلین بمعنی ضعفین)، حه به شی یه.
کلاب: ژ فارسی عه ره بکاری بوویه و کوم بوویه سهر (کلاب).
کله: سهر، ژ کوردی و فارسی عه ره بکاری بوویه.

کلبچه: ده مکات ژ درست کرینه، دبیزن: (کلبچه) (ی جعل
الکلبچه فی یدھ علی وزن درجه).

کلیچه: ژ کولیچه عه ره بکاری بوویه، نانه کی نازکه.
کمان: ژ که وان یان که ثانی عه ره بکاری بوویه، کوردیه و
فارسیه.

کمین: که مین، ژ کوردی و فارسی عه ره بکاری بوویه و کوم بوویه
سهر (کمانن).

کنیسه: ژ کنوشتای عه ره بکاری بوویه، واژه یه کی نارامیه.
کانون: (منقل، منظمه) کۆچکه، فارسیه.

کندر: کوندور، نوعه به نیشته که، فارسیه.
کهریا: ژ سوریانی یان عبرانی یان فارسی عه ره بکاری بوویه، ژ
دو وشه یان پیکهاتیه: <گاہ + روبا>: <قرش + هه لگر>.

کهنوت: واژه یه کی سوریانی به عنا خیشزان و سهر وهزنا
سوریانیه (الکهنوت: وظیفه الکاهن، سر الکاهن، هو
اسرار الكنيسه المقدسه السبعه). هه ر واژه یه ک سهر وهزنا
(فعلوت) بیت نه گه ر سوریانی ژ نه بیت به لئ وهزنا وی هه ر
سوریانیه چکو وهزنا (فعلوت) د عه ره بیدا نیه.

کوز: ژ گوزی عه ره بکاری بوویه، دبیزن: (کاز، یکوز، کوزا،
شرب بالکوز، کاز الشیء: جمع؛ تکوز الجمع: تجمعوا؛
اکتاز: شرب بالکوز) و (اکتاز الماء: اغترق بالکوز) و کوم
کریه سهر (اکواز، کیزان، کوزه). نه ف هنده مه به سته

کوروش: عه ره بکاری بوویه بو قرش، پاشی قریش ژ پیکرینه
و پاشی تیره یه کی عه ره بان خو نسبه ت داینه بال وی و
گوتینه خو (قریشی) نانکو کوروشی، هه روه کی لکتیبا
(کوروش کبیر در قرآن مجید) دا و مه جه له یخ (هوختی) دا
هاتیه.

کدا: ژ گه دای عه ره بکاری و تراشکاری بوویه و کوم کرینه سهر
(اکلدا) و (کدیه) ی، کوردیه و فارسیه.

کرسف: کورسوف، په مبوو (قطن)، ژ فارسی نه ف واژه یه
عه ره بکاری بوویه، پیغه مبه ر د حه دیسه که یدا نه ف وشه یه
بکار بریه و فره مویه: (علیک بشیء من الکرسف).

کار: عه مه ل کوم کرینه سهر (کارات)، فارسیه و کوردیه.
کژاوه: هودج، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه.

کاز: گاز، نهفت، نوعه ساتوره که جلدی پی دبرن، فارسیه.
کسری: ژ خوسره وی عه ره بکاری بوویه و کوم کرینه سهر
(اکاسره) ی، واژه یه کی فارسیه بو شاه خوسره وی کوری
شاه قوبادی.

کستیج: ژ کوشتی پی نافیستی و فارسی عه ره بکاری بوویه و
کوم ژ کرینه سهر (کساتیج). کوشتی پشتبینه کی
(مقدس) ه نک زه رده شتیان لکتیبا (تاج العروس) یدا
هاتیه: (الکستیج [بالضم] خیط غلیظ یشده الذمی فوق
ثیابه دون الزنار)؛ "مه سعودی" لکتیبا (تنیبه و اشرافی،
ل. ۱۰۱) دا دبیزن: (... و شده الکساتیج فی اواسطهم
کشد النصارى الزنانبیر)؛ و لسه ر حا "پور دود" ی لسه ر
خورده نافیستای، ل. ۶۲).

کامخ: نه ف واژه یه ژ کامه ی فارسی عه ره بکاری بوویه و کوم
کرینه سهر (کوامخ). کامه پیخوار نه که ژ ماست، شیر،
توقی نه سپه ندی، هه فیرئ هسک بووی ووسرکه ی درست
دکهن (ل. ۷۷ التنویر، محمد کاظم امام).

کشمش: مپوژ، مه ویژ، ژ فارسی عه ره بکاری بوویه.
کشتبان: ژ نه نگشتبانی عه ره بکاری بوویه.

کشکش: هه لوپک، نه و که سه کو لرژتیت که یف و جه ژن و
ناهنگی هنده ک یاری و حه ره که تان دکه ت و هنده ک
جلکیت ره نگاوره نگ و نه به ره وژ دکه ته به رخو و دره قسیت
دا خه لک پی بکه نن، وشه یه کی فارسیه.

کشک: دویخ هسک کریه، کوردیه و فارسیه و عه ره بکاری
بوویه.

کعبه: ژ کابه ی فارسی عه ره بکاری بوویه (کاب: قاب).

لر: لور، لۆرک، لۆرکه، ئەو شیبەرە کوژ فرۆیی پەیتتر بیت و ژ پەنیری نەرمتر، فارسیه و کوردیه.
 لیتر: پێشانەکی پۆ تشتیت رۆن، یونانیه.
 مەبەرد: ژ بەراوە عەرەبکاری بوویه، دەمکاتی (اسم التی) بێژدەکرنا (م) لئەولێ درست کرینه، فارسیه.
 مەتراس: دۆرێ دەرگە، ژ فارسیی عەرەبکاری بوویه.
 مەحراب: ژ مەترابی عەرەبکاری بوویه و کۆم کرینه سەر (محاریب)، ژ فارسی وەرگریا.
 مەجوس: ناڤ بو موعانان دەرێدا بھەعنا زانین و فەرزانه ئەڤ ناڤانە بوون: (ماد، ماز، ماژ، ماژیک، موغ، مەگوش)، کو عەرەبکاری بوینه پۆ (مەجوسی). مەجوس: زانایی (خارق العادە) یە و ماژیک بھەعنا حیرەت ئاوەرە، واژەبەکی ئاڤتستیه.
 ماخور: مەبخانە، قومارخانە، ژ سوربانی عەرەبکاری بوویه.
 مەخدە: ژ مەختی فارسی عەرەبکاری بوویه.
 مەدانن: ژ مادبانی عەرەبکاری بوویه.
 مەریخ: ژ مەردۆخی بابلی عەرەبکاری بوویه.
 مەرمەر: بەرەکی ژۆر توند و لووسە و جوانە، ژ فارسی هاتیە عەرەبکاری کرن.
 مەرمەریس: کرگدن، هەردو ژێ نە عەرەببێنھ. مەرمەریس ژ بوونا نیشە هاتیە.
 مەردانە: ژ مەردانەیی کوردی یان ژ مەردانەیی فارسی عەرەبکاری بوویه.
 مەرج: ژ مەترگی عەرەبکاری بوویه و کۆم کرینه سەر (مەرج)، کوردیه.
 مەرمکی: نەوعەکی سەبغانە یان جەوی یەکە، فارسیه.
 مەردخوس: زەغفەرەن، هەر دو فارسیه.
 مەرزنجوش: ژ مەردقووشی عەرەبکاری بوویه، عەرەبکاری ژ عەرەبکاری.
 مەریم: بھەعنا پاک، بند، بریز، شەریف، سوربانیه.
 مەسجد: ژ مەزگید یان مەزگەتی عەرەبکاری بوویه کوژ مەزگەدەیشە هاتیە ئانکو هورمزدگە یان هورمزدگە بھەعنا گەدایە کو مەراز ژ وئ گەدا گاهێ هورمزیه: موحتاجبیت هورمزدی (تەماشای کورد و کوردستانی مەردوخی، ل. ۵۰ بکە). کۆم ژێ کرینه سەر (مەسجد).
 مەبون: ژ ئەبەنەیی فارسی عەرەبکاری بوویه (مەخت).
 مەزج: ژ مەزگی سوربانی عەرەبکاری بوویه، مەزج لالا خودانی

دەمکاتە ژ گۆزە قوۆ و قوۆبەسەر و ئارامیە ئینانە، ئەفجار تەدڤت چ بەسەری کوردان و زمانێ وان بێن؟! کومسیون: کۆمبوونەکە پۆسەر ئاخفتنا کاری ملەتی جڤاتا پەرلەمانی، فرەنسیه.
 کۆمەل: کۆم، عەرەبکاری و کۆم بوویه سەر (اکوام)، کوردیه.
 کووار: کەندوو، فارسیه.
 کووارە: سەلەمیش، فارسیه.
 کوچکە: (مضافە، دار الضیافە)، کوردیه.
 کۆدن: کەوودەن، ژ فارسی عەرەبکاری بوویه.
 کیر: ژ کوروی عەرەبکاری بوویه، کوروی حەدادی، کوردیه.
 کیعوم: ناڤ، ژ عبرانی یان سوربانی عەرەبکاری بوویه.
 کیول: پاشیا ریزی، پاشیا سەفی، عبرانیه.
 کیلۆگرام: کیلۆگرام، کۆم کرینه سەر کیلوات، یونانیه.
 لابلاب: لابلاب، لاو لاو، لاڤلاڤ، دارنالینگ، ژ کوردی عەرەبکاری بوویه.
 لیوہ: ژ لایی یان لاوی یان لاڤی عەبری کو بھەعنا شیبەرە عەرەبکاری بوویه.
 لجە: ژ لژنەیی کوردی عەرەبکاری بوویه.
 لوگی: (متسکع) ژ کوردی عەرەبکاری بوویه.
 لوپ: پاری بھەعنا، کوردیه.
 لقلن: ژ لەکلەکی یان ژ لەگلەگی عەرەبکاری بوویه، فارسی و کوردیه.
 لبان: صنوبر، ژ یونانی عەرەبکاری بوویه.
 لاچین: پێلاڤەکی ساڤدرتیزە ژ ئینگلیزی عەرەبکاری بوویه.
 لجام: ژ لگامی عەرەبکاری بوویه، فارسیه و کوردیه.
 لاشین: ژ لاجینی، خام عەرەبکاری بوویه، فارسیه و کوردیه.
 لعل: ژ لالە عەرەبکاری بوویه یان هەر (بلفظاً) خو عەرەبکاری بوویه، فارسیه.
 لغم: کۆم کرینه سەر (الغام)، ترکیه.
 لقن: ژ لەگەنی (طشت) عەرەبکاری بوویه، کوردیه.
 لولو: لۆلۆ، دوۆ، گەوہەر، ژ فارسی عەرەبکاری بوویه.
 لوزینج: لوزینە، ژ فارسی عەرەبکاری بوویه و جارژی هەر (بلفظاً) خو (لوزینە) بکاردەن.
 لاوہرە: مەعدەنەکی بناڤ و بانگە لئیران و ئەرمینیایی پەیدا دیە، چیتترین رەسەنێ وی ئەوی رۆن و کەسکە، فارسیه.
 لیمون: لیمو، نیمو، ژ کوردی و فارسی عەرەبکاری بوویه و هەر (بلفظاً) خوێه.

مويذ: ژ مويدي عه‌ره‌بکاري بوويه (مويذ زتيره ژ موغانی).
 موميا: دهرمانه‌کی ره‌شه وه‌کی قيری، مسری یان مری پی سواغ
 دادا دا خراب نه‌بن. نه‌قه ۲ هزار ساله هیتر جه‌نده‌کی
 فرعونوی نه‌ری یه ژبه‌ر مومیا کرنی. مادان به‌ری مسری یان
 نه‌و کاره کریه، واژه‌یه‌کی فارسیه.
 موکب: واژه‌یه‌کی نا‌قیستیایی یه و عه‌ره‌بکاري بوويه، به‌لی
 گه‌له‌ک ژ میتریه.
 مهرجان: ژ میتره‌گانی عه‌ره‌بکاري بوويه، جه‌ژنه‌کی که‌فتی
 مه‌زنه دکه‌قیته هه‌یقا نه‌یلولتی (هه‌یقا میتره‌گانی) یان بیتره
 میتره‌ماه و عه‌ره‌بان لزاراقتی خو و شیعیری خو زور
 بکارئینانه: (لا تقل بشری ولکن بشریان، غره‌ الداعی و
 یوم المهرجان).
 مصران: (مفرد) ی وی (مصیر)، جه‌معاً وی (امصره و
 مصرانو مصارین) درست کرینه، واژه‌یه‌کی سوربانیه، ئسم
 جنسه بو ریشتیکان به‌لی عه‌ره‌بان نه‌و عه‌ره‌بکاري کرنه و
 نزائینه چ لی بکن، رابونه (مفرد) هک بو تراشینه
 (مصیره) و کوم کرینه سهر (امصره) و (مصران) (جمع
 الجمع) کرینه سهر (مصارین).
 میترورگرواف: جه‌ازه‌که گوزرنا هه‌وای دده‌ته ناسین، ئانکو
 نه‌حوالی جه‌وی، واژه‌یه‌کی یونانیه.
 میتر: نه‌ندازه‌یه‌کی پیقانی یه نیزیکی گه‌ز و نیقانه، یونانیه.
 مملق: مالج، ژ فارسی و ملاق ژئ درست‌کرینه و دبیتزن: (ملاق،
 متملق، تملق، ملاقیه) بو زمان حولیاتی بی و لووسی بی و
 چاپلوسی بی بکاربرینه.
 مصحف: واژه‌یه‌کی حه‌به‌شیه بو کتیبی تیتته گون. وی د
 عه‌ره‌بیدا هاتییه بکارئینان و عه‌ره‌بکاري کرنه (ته‌ماشای
 الاتقان فی علوم القرآن ئی "سیوطی" بکه).
 مدهوش: ژ مه‌نده‌هوشی عه‌ره‌بکاري بوويه و چه‌ند (صیغه) و
 ده‌مکات ژئ درست‌کرینه، دبیتزن: (دهش، اندهش،
 مندهش، دهشه، مدهش).
 مهندس: ژ نه‌ندازه‌ی عه‌ره‌بکاري بوويه و (اسم فاعل و ماضی
 و مضارع) ژئ درست‌کرینه، فارسیه.
 مهراق: کاغه‌زا سپییه، واژه‌یه‌کی فارسیه و عه‌ره‌بکاري بوويه و
 کوم کرینه سهر (مهاریق). دبیتزن: (وکتوها فی المهاریق)
 (ته‌ماشای احکامی قرآنی بکه ژ حاشی‌یه‌بی ابن‌العربی،
 ج. ۱، ل. ۲۶، حاشی‌یه‌بی ۶).
 ماهیات: (الماهیات، الماهییه)، مانگانه (الاجر المعینه

مه‌عنا تیکه‌لکرنا نا‌قی و شه‌رابی د ته‌قدیسیدا فه‌له
 بکارتین (مزج الشراب: خلطه).
 مس: (صفر)، ژ فارسی عه‌ره‌بکاري بوويه. لکتیبی (کافییی
 کلینی) هاتییه: (ثلث فضته و ثلث ماء و ثلث رصاصاً؛
 ج: ۱، ل. ۱۴۵).
 ماسوره: (ماصوله، شبايه)، بلول، ژ فارسی عه‌ره‌بکاري بوويه.
 مسک: ژ مشکی عه‌ره‌بکاري بوويه، فارسیه.
 مشمل: خنجهر، ژ نارامی عه‌ره‌بکاري بوويه.
 مشلح: رووس، عوریان، سوربانیه.
 مشمش: ژ نا‌قیستیایی عه‌ره‌بکاري بوويه، مژمه.
 مشکاه: په‌نجه‌ره، ژ هندی بی عه‌ره‌بکاري بوويه.
 ماش: فارسی و کوردیه.
 ماشه: ژ که‌ماشه‌ی عه‌ره‌بکاري بوويه، فارسیه.
 معنوی: ژ مینوی عه‌ره‌بکاري بوويه، مینو، عرفان، پاکي
 (تصوف). واژه‌یه‌که نا‌قیستییه و فارسیه.
 مغان: ته‌کی وی (مغ) هاتییه، پایه‌یه‌کی ئایینی یه، نا‌قیستی
 یه.
 مقالید: ژ ته‌قلیدی فارسی عه‌ره‌بکاري بوويه، کلید، کلیل.
 (م) بو ئیسمی ئاله‌تی لیتزیده کرینه بوويه (مقالید)، سهر
 وه‌زنا (مفاتیح).
 ملکوت: وه‌زن و واژه‌یه‌کی سوربانیه، سهر وه‌زنا (فعلوت).
 (ملکوت: الملك العظيم، ملکوت السماوات، محل
 القدسین). نه‌ف وه‌زنه هاتییه عه‌ره‌بکاري کرن بو (مبالغه)
 ی تیتته گوتن، وه‌کی: جبروت، لاهوت، ناسوت، کهنسوت،
 ملکوت.
 مکوک: ژ فارسی عه‌ره‌بکاري بوويه.
 ملش: ژ سوربانی عه‌ره‌بکاري بوويه بو هه‌لکیشانی ده‌خلی
 بده‌ستان بکاردیه‌ن.
 مگدی: ژ گه‌دای عه‌ره‌بکاري کریه.
 ملخولیا: مالیخولیا، ژ یونانی عه‌ره‌بکاري بوويه، ئیشه‌کی
 سه‌ودایی یه.
 منجیق: ژ منجیکی فارسی عه‌ره‌بکاري بوويه.
 منگنه: ژ منگمه‌یی عه‌ره‌بکاري بوويه، واژه‌یه‌کی فارسیه.
 من: نه‌ندازه‌یه‌کی کیشانی یه، کوم بوويه سهر (امنان) و
 (مثنی) بوويه سهر (منوان)، فارسیه.
 منقاش: کوردیه، ژ موکیشی عه‌ره‌بکاري بوويه.
 مندیله: کوم و عه‌ره‌بکاري بوويه سهر (منادیل)، فارسیه.

نشادر: ماده‌یه‌کی قلوبه تام تیژه، فارسیه.
 نط: پالداى (نطى الحائط: مال الی السقوط)، سریانییه.
 ناظور: دبیتژن: (ناظور الکریم: حارسه). گه‌له‌ک ده‌مکات ژئی
 داتراشسینه: (نظر، ينظر، نظاره، حفظ)، واژه‌یه‌کی
 سریانییه، هنده‌ک دبیتژن ناظور همی مه‌عنا بیستانه‌قانی
 ددهن.
 نافور: (سر القربان المقدس عند النصارى)، یونانییه.
 نیزه: کورته‌روم، فارسیه، کوردییه.
 نیزیک: کۆم کرینه سهر (نیازیک)، ئستره‌یی دادبیتژ
 (شهب)، واژه‌یه‌کی فارسییه.
 نیلون: نایلون، (ماده‌ غرائیه تصنع منها الثیاب و نحوها)،
 واژه‌یه‌کی ئینگلیزیه و عه‌ره‌بکاری و کوردکاری بوویه.
 نیغق: ژ نیغوی عه‌ره‌بکاری بوویه، دبیتژن: (نیغق السروال ما
 استع منه)، (ته‌ماشای واژه‌یی (نیغوی) بکه.
 نمرقه: واژه‌یه‌کی هندی یه کۆم و عه‌ره‌بکاری کرینه سهر (نمارق)
 ی، بالیف.
 نمره: (رقم)، ئیتالییه.
 ناظور: ره‌زقان، بیستانه‌قان، خه‌رمانه‌قان، ژ کوردی و فارسی
 عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر (نواطیر) (ئه‌سل
 سریانییه).
 ناعور: ژ فارسی عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سهر (نواعیر)،
 هنده‌ک دبیتژن هه‌ر دوو وشه‌ سریانییه و کوردی و فارسی
 نین (ئه‌فه‌ راسته).
 نفیسر: ژ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، گازی، نالین، بوق و
 که‌ره‌نایه.
 نفعه: ژ ناهه‌یی فارسی عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سهر
 (نفعات)، نافه‌ مشک (سره‌ المسک).
 نفت: فارسی یه عه‌ره‌بکاری بوویه.
 نقل: نقل، فارسی و کوردییه، فبقی و تۆفکیت سوورکری و
 برژاندی، چه‌ره‌ز.
 ناموس: پاکى، دامان (شرف). پاکى عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم
 کرینه سهر (نوامیس)، فارسیه.
 نط: شپوه، (اسلوب، طریقه)، سه‌لیقه، به‌نامه، فارسیه و
 کوردیه.
 نمودج: ژ نموده‌یی فارسی و کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم
 کرینه سهر (نمونات)، نه‌چار بوویه بزره‌نه‌فه سهر ئه‌سل
 وی د کۆم کرنی دا.

للمستخدم مشاورة، یعنی منسویه الی لفظ «ماه»
 الفارسیه).
 میلاذ: ژ یه‌لدانی سوریانی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 میل: سیخ، ژ فارسی هاتیه.
 میوه: ژ فارسی و کوردی یی عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سهر
 (میوه‌جات).
 میناء: کوردی و فارسی یه.
 میزان: ژ مزاین په‌له‌وی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر
 (موازين) و ده‌مکاتی (ماضی، مضارع، امر، مصدر،
 نهی، نفی) ژئی درست کرینه.
 میزاب: ژ کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر
 (میازب).
 میلج: ژ مالنجی یان مالین عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی
 کوردییه.
 مسک: ژ مشک عه‌ره‌بکاری بوویه ئه‌مژی هه‌ر عه‌ره‌بکاری،
 وه‌کی فارسان، بکار تینین.
 نارجیل: ژ نارگیلا هندی عه‌ره‌بکاری بوویه، دارئ گووز هندی
 یه.
 نرد: یاری یه‌کا قوماری یه ژ فارسی و کوردی عه‌ره‌بکاری
 بوویه.
 نرجس: ژ نیرگزی کوردی یان نه‌رگسی فارسی عه‌ره‌بکاری
 بوویه، ناقتی گوله‌کیه، ناقتی دایکا ئیمام مه‌هدی‌یه کوژ
 کوردان بوو، فارس دبیتژن نه‌رگس، کورد دبیتژن: نه‌رگز و
 نیرگز.
 نزاکت: ژ نازکی کوردی، فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، نه‌رمی
 (تدب، لطف).
 نازوک: ژ نازکی کوردی و فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 نسک: ژ نسکه‌یی ئاقیتستی عه‌ره‌بکاری بوویه مه‌عنا کتیبیا
 زه‌رده‌شتیه‌ کو (مشمئل) ه سهر ۲۱ نسکان د پینج قسمان
 هه‌ر وه‌کی د کتیبیا دین کردی هاتیه.
 نسرین: ژ نستهری یان نستهره‌نی فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 نشان: کۆم کرینه سهر نیاشین، کوردی و فارسییه.
 نشاره: ئارئ داری، ژ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 ناشته: ژ حه‌به‌شی عه‌ره‌بکاری بوویه (ان ناشته اللیل).
 نشتر: (مشرط)، ژ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
 ناصور: ژ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه، هنده‌ک وه‌رم و برین
 له‌قه‌ده‌ی ئسانی هه‌لده‌ن ژ باوه‌سیرئ به‌دتره.

خیشوم: دفن، ناماژه پئی هاتیه دان.
 دبدوب: دوزمان، ناماژه پئی هاتیه دان.
 دیجور: تاریک، ناماژه پئی هاتیه دان.
 زیتون: معلومه، ناماژه پئی هاتیه دان.
 دبقوع: برس، ناماژه پئی هاتیه دان.
 سهیوک: برس، ناماژه پئی هاتیه دان.
 صیحد: بهری رهق و لووس، ناماژه پئی هاتیه دان.
 صیوب: نه و تیره کو خه لمت ناچیت، ناماژه پئی هاتیه دان.
 فیول: رای، ناماژه پئی هاتیه دان.
 بیوت: شقی، ناماژه پئی هاتیه دان.
 صیمود: باژیر، ناماژه پئی هاتیه دان.
 صهیود: تیره که، ناماژه پئی هاتیه دان.
 عیشوم: فیل، ناماژه پئی هاتیه دان.
 غیذور: کهر، ناماژه پئی هاتیه دان.
 قیدود: ماهینا دریژ، ناماژه پئی هاتیه دان.
 قیدوم: پیشه کی، ناماژه پئی هاتیه دان.
 گیعموم: ناخ، ناماژه پئی هاتیه دان.
 خیظوب: جی، ناماژه پئی هاتیه دان.
 فیظون: جی کهری، ناماژه پئی هاتیه دان.
 عیهوم: چیبایی مهن، ناماژه پئی هاتیه دان.
 عیوق: نه ستیر، ناماژه پئی هاتیه دان.
 گیول: پاشیا سهقی، ناماژه پئی هاتیه دان.
 قیوم: راوه ستای، ناماژه پئی هاتیه دان.
 صیور: بیفام، ناماژه پئی هاتیه دان.
 نه فقه هه میژی عه ره بی نین موعه رهن، ههروه کی مه لجی واندا بۆ
 وه دیار کریره ژ چ زمانی هاتیه عه ره بکاری کرن و
 موراجه عی وان عه ردان بکن.
 ودج: ژ وده گی عه ره بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر (اودج) و
 (وادجات)، واژه به کی فارسییه بۆ ره هیت ره ختی گه رده نی
 تیتته گوتن و بۆ ریشیکیت خالیژی بکارتیت به لینی فارسان
 واژه بی خوی فارسی مراندیه و ژبیر بریه نه وژی ههر (ودج)
 و (اودج) ی موعه ره بکار دهن (سید محمد کاظم امام،
 ل. ۸۰، کتیبنا النتور).
 وزغ: ژ وده عی نی ناخستایی عه ره بکاری بوویه.
 وزیر: ژ وده ری یان ژ فیچرۆیی ناخستایی هاتیه و
 عه ره بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر (وزراء) (فه ره هنگی
 عه مید).

نیمبرشت: نیف براشتی (المشوی علی النصف)، کوردییه و
 فارسییه.
 نوا: فارسی و کوردییه، دهنگ، سه دا.
 نوا: دندکه خورما، فارسییه.
 ناهید: نه ستیره بی زهره به، کچا سینگ پانه، ناخستاییه، د
 نه سلدا (اناهید) یان (اناهیت) به عنا (طهاره) ته،
 عه ره بکاری بوویه.
 نبراس: رووناهی چرا، کۆم کرینه سهر (نباریس)، سورانییه.
 ناوس: کۆم کرینه سهر (ناوایس)، وه کی تاوس و تاوایس،
 بهری قه و راندی (کهف اصطناعی)، گۆرستانی فه لیه یان،
 سورانییه.
 نای: زورنایی له قه نی (شبابه)، شمخال، دوزله، ژ فارسی
 عه ره بکاری بوویه و کۆم کرینه سهر نایات.
 نیر: داره که دادینه سهر ملی گاجوتان ده می جوت پیکرنی،
 کوردییه و فارسییه.
 نیلوفر: کولیلکه کی زور جوان و بینخوشه، لووله په و، ژ یونانی
 عه ره بکاری و فارسی کاری بوویه.
 نیرنجات: موفرده ی وی نه یرنگه. ژ نیرهنگی عه ره بکاری
 بوویه، نه سلی وشه بی ناخستاییه به عنا دوعا و نزا و
 پارانه قه به بۆ شفای نه خوشان و لپاشی نیسلامی
 مه عناهه کیدی بۆ وی هاته هه ل تراشین و به عنا جادوو بکار
 نینان، پاشی مه عناهه سلی ژ بیر برن و مه عناهه مجازی یان
 هه ل تراشی پیته نووساندن.
 نیروز: ژ نه وروزی عه ره بکاری کرینه و برینه بهر وه زنا فیعول کو
 وه زنه کی (مستعاره) د عه ره بیدا، یان ههر نینه یان کیمه،
 نه و کیمه ژ ههر ژ لوغاتیت موعه ره بده دست خو نینایینه
 نه و ژ چهنده مکاته کی مه حدوده، نه و ده مکاتیت سهر
 وه زنا فیعولی نه قه نه.
 نیروز: نه وروز، رۆژا نو، فارسیه، کوردییه.
 بیروت: نه و شاره معلومه، فینیقی یه.
 فیروز: نه و بهری جوانه، فارسییه.
 جیحون: ناخ رووباره کیه، فارسییه.
 ایوب: ناخ، عبرانیه.
 بیقور: کومه له چیل و گاره ش، ناماژه پئی هاتیه دان.
 تیهور: دهشت، ناماژه پئی هاتیه دان.
 تیقور: وقار، ناماژه پئی هاتیه دان.
 حیزوم: سینک، ناماژه پئی هاتیه دان.

هرمس: عوله‌ماییت ئستیرانن، عه‌ره‌بکاری و کۆم بوویه سه‌ر
(هرامسه)، واژه‌یه‌کی یونانییه.
ه‌رق کراسه‌کی ئارمووشی نقیساندی و نیگارکرینه، قمارخانه،
فارسییه.

ه‌راج: ژ ه‌رای عه‌ره‌بکاری بوویه (حراج)، کورده، فارسییه.
هاروت ماروت: ژ (ه‌ه‌فه‌رووتی و مورده‌ه‌ت) ی عه‌ره‌بکاری
بوویه، هنده‌ک دبیتژن ئەف دوو ناقه‌ ناخن بۆ دوو خوداییت
چیساین ئاراتی و یان ناقیت دوو فریشته‌نه د زاراچی
سوریانی ماروت ب‌ه‌عنا شاهه‌نشاهه به‌لج وشه عبرانی‌یی
هاتیبیه تراشین به‌لکچ به‌لگه لسه‌ر فنی گوتنا دووماین
نینه به‌لج ره‌نیا ئەول درسته کو هاروت ژ ه‌ه‌فه‌رووتی ب‌ه‌عنا
سووددار و مارووت ژ مۆرجه‌تی ب‌ه‌عنا ب‌تمه‌رگ درسته‌تره و
لئاقیتستیایی وشه‌یی هارووتی، ه‌ه‌فه‌رووتی کو نه‌هۆ بوویه
خورداد و مارووت بوویه ئەمورتات ناخن بۆ دوو فریشتان.

ه‌رق: لباسی شو و ده‌ریایی، لباسی ئارمووشی، فارسییه.
ه‌ره‌ر: دبیتژن: (ه‌ره‌رت الضان: صوت) ژ ه‌ره‌وی کوردیقه
عه‌ره‌بکاری بوویه.

ه‌ه‌مشاریج: ژ ه‌ه‌مشه‌ه‌ری یان ژ شه‌ریاری فارسی عه‌ره‌بکاری
بوویه ه‌ه‌روه‌کی (امام علی) ئەشو‌اژه‌یه بکاربریه د باین
مالی (بیت المال) ی تبت، دبیتژت: (من مات و لیس له
وارث یدفع میراثه الی «ه‌مشاریجه»).

ه‌زار: ته‌یره‌که ژ فامیلی عه‌نده‌لیب یان بلبلی، فارسییه.
ه‌زیر: ژ ه‌وژه‌بری فارسی کو ش‌یره عه‌ره‌بکاری بوویه.
ه‌میان: ژ فارسی (بلفظا) عه‌ره‌بکاری بوویه (محفظه) یان ژ
ه‌ه‌مبانی کوردی عه‌ره‌بکاری بوویه، ه‌ه‌بان، ه‌ه‌میان.
ه‌ندبا: ژ ه‌ندییدی عه‌ره‌بکاری بوویه، گیایه‌کی پزیشکییه بۆ
مه‌عه‌دی زۆر بقازانجه، ژ فارسی هاتیبیه.

ه‌نداز: ژ ئەندازی ب‌ه‌عنا قیاس عه‌ره‌بکاری بوویه، فارسییه.
ه‌نده‌وانه: شمتی، شفتی، ژ فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه.
ه‌اون: ئەو جۆنیه کو ده‌رمانۆکان تیتدا دقوتن، عه‌ره‌بکاری و کۆم
کرینه سه‌ر (ه‌واوین)، ئاقیتستییه.

ه‌ورمسون: ساده‌یین (منوی)، عه‌ره‌بکاری و کۆم بووین سه‌ر
(ه‌ورمونات) ژ فره‌نسی هاتیه.

ه‌یدی: ه‌ویدایان، ژ ئاهیتستییه فارسی عه‌ره‌بکاری بوویه یان
ه‌ه‌ر بله‌فظا خوژ کوردی‌یی هاتیه وه‌رگرتن.

ه‌یل: داره‌که به‌ره‌کی بیتخوش دده‌ت بۆ ناخ چای و قساره و
هنده‌ک خوارن و ه‌ه‌خوارنا بکار ده‌بن، ژ هندی عه‌ره‌بکاری
بوویه.

وردیان: ئوردیان، پاسه‌قان، واژه‌یه‌کی ترکیبیه.
وابور: که‌شتیبی کو ببخاری دجبت، فره‌نسییه.
ورد: گول، ژ ئاقیتستیایی هاتیبیه عه‌ره‌بکاری کرن و کۆم کرینه
سه‌ر (ورود، اوراد).

وسخ: ژ (وسخ) ی ئاقیتستی هاتیه عه‌ره‌بکاری کرن و ده‌مکات
ژئی درست کرینه، دبیتژن: (وسخ، وساخه، وسیخ، متوسخ،
مستخ، اوساخ).

وکاز: عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ (عکاز)، واژه‌یه‌کی کوردی و
فارسییه.

وطاق: ژ ترکی عه‌ره‌بکاری بوویه ب‌ه‌عنا خیقته، ئۆده.

وین: تربیی ره‌شه، ژ عبرانی عه‌ره‌بکاری بوویه.

ویچیر: ویچیرۆ.

ویچیرۆ: فیچیرۆ، وه‌زیر، قازی، عه‌ره‌بکاری بوویه بۆ وه‌زیری،
ئاقیتستییه.

وینج: یان ونج، ئەسلی وی فارسییه، جۆره عوده‌که یان
موسیقیایه، فارسییه.

وجاق: ته‌نوردان، ناگردان (موقد)، عه‌ره‌بکاری و کۆم کرینه
سه‌ر (وجاقات).

ه‌یکل: کۆم کرینه سه‌ر (ه‌یاکل). دبیتژن: (الهیکل، البناء،
المرتفع، الضنحم من کل حیوان، موضع فی صدر الکنیسه
«محل تقدیس قربان، الصوره، الشخص، التمثال، قرس
ه‌یکل، مرتفع؛ ه‌یکل العظمی: مجموعه عظام المیت؛ جشه
یابسه)، یونانییه.

ه‌ال: هاله (دائرة القمر)، جۆخینا هه‌یقی، یونانییه.

ه‌ه‌لیوم: (عنصر غازی مفرد الدرّه)، ژ کانی‌بیت نه‌فتی په‌یدا
دبیت، یونانییه.

ه‌یسول: ئەو تۆزه کو رادبیت ده‌ه‌تاقیت دیتته دیتن ده‌می
له‌ه‌نجه‌ره‌یان له‌ه‌رچاچی مۆقی بۆر دکه‌ثیت دبیتته بادۆکه،
یونانییه.

ه‌اجر: نافه‌که، ژ هاگه‌ری (ئاگری) عه‌ره‌بکاری بوویه، واژه‌یه‌کی
ئاقیتستییه.

ه‌رطقه: ژ یونانی عه‌ره‌بکاری بوویه، (ه‌رطقه) ب‌ه‌عنا ب‌دعه‌ته
ددینیدا کۆم کرینه سه‌ر (ه‌راطقه) و ده‌مکاتژئی ژئی تراشینه
دبیتژن: (ته‌رطق، صار ه‌رطیقا).

ه‌ریذ: ژ ه‌یربودی هندی عه‌ره‌بکاری بوویه کۆم کرینه سه‌ر
(ه‌رابذه) مه‌عنا ه‌یربودی: زانا و دانشمه‌ند و خادمی ئاگریه
لنک هندیان.

هیلیکوبتر: باله فرده که بالیت وی لسه پشتا وینه، یونانیه. هیولا: ماده، هر گیانداره کی کو هیشتا (مصور) نه بووی دبیژنی هه بولا، نه گهر شکل گرت دبیژنی: (صوره)، یونانیه.

یاسین: ژ یه سنایی ئاقیستاییشه عه ره بکاری بوویه، یه سنا قسمه که ژ قسمیت پینجگانه یه ئاقیستایی دا. واژه یی (یس) (کلبی محدث و قاریی معروف) دخونیت: یه سنو یان یه سینو. (تقفی) دبیژنی: (ین) و هنده کیدی دبیژن (یسنی) و هنده ک دبیژن (یسنایی، یزنای) کوروش در قرآن مجید و عهد عتیق، تالیف فریدون بدیی، لاپه وی ۱۸۱ و ۱۸۲). (وایشمه) و (یشما) هم هاتیه خواندن (ته ماشای تاریخ و شناخت ادیان، ته تلیفا علی شریعتی بکه، لاپه ری ۵۰۸).

۱- یاجوج و ماجوج: دو ناقییت عه جه مینه بو گورووه کی شهراوشه رکار و به دکار و خرابکاران بکار برینه هه روه کی ل تهوراتی دا (جوج) هاتیه.

۲- هه روه سا هنده ک زانیار دبیژن، دو تیره بوینه ل سینیی ب ناقییت یوجانگ (یاجوج) مانچو (ماجوج)، کو زور سته مو خونریژی درکن.

برقان: ئیشه که به گرتنه مرو فان دگریت و میلاکا وان ته مبهل دبیت و کار ناکهت و دپه رچقییت و چ دهرمان بووی نینه بهس پاریز ژ هیلکه و تشتییت چهور، ژ یونانیی شه عه ره بکاری بوویه و فارسی دبیژنی (زهردی) و کورد دبیژنی (زهردی).

یشب: بهر کی زور گرانبهاییه، ژ عبرانییی عه ره بکاری بوویه.

یشماق: یشماخ لی سهری، ژ ترکیفه عه ره بکاری بوویه.

یاساق: ژ یاسایی مغولی شه عه ره بکاری بوویه.

یغما: تالان (نهب، سلب)، ژ ترکیفه عه ره بکاری بوویه.

یاغی: (متمرد)، ژ ترکیفه عه ره بکاری بوویه.

یاسمین: یاس، ئاس، ژ فارسی و کوردی شه عه ره بکاری بوویه.

یزدجورد: ژ یه زدگورد عه ره بکاری بوویه، کوردی و فارسی و ساسانیه.

یاخه: بهر سینگ، گریقان.

یلمق: عه ره بکاری کرینه و کوم کرینه سهر (یلامق، قباء، عباء)، فارسیه.

یخت: که شتی یه کی جوان و رهنگاوره نگه مرو قییت مه زن و ره ئیسییت دهوله تان لی سوار دین و لناف دهریا یان پی

دگهرین و گه شتی دکهن، ژ هولهندیقه عه ره بکاری بوویه. یاوهر: ژ ترکیفه عه ره بکاری بوویه هه قال (معاون، مرافق). یاقوت: ژ یا گوندی فارسی شه عه ره بکاری بوویه و کوم کرینه سهر (یواقیت). هه تا ئیره نه و اژیت عه ره بکاری کری کو بدهستی من که فتینه ته مام بوون و دووماهیا وان پتهات. من هیقییه ژ پاک و چاکان که چ و کوویان راست کهن و هنده کژی چاف له بکه و لپی فی علمی زمان شناس خو ماندی بکه. نهو پی شه چه ند چه پکه گوله ک دیده بینه بهر بینا خونده واریت ریزدار.

تیبینی:

لزمانی کوردیدا بشیوه یه کی گشتی تشته کی زور عه جیب و بهر که تی و هه ژ یه کو توره فان ته ماشایه کی لی بکه ن و سهر باخفن، به لی بداخه وه هه تا نهو کهس ژ نقیسانان ری کا خو تی نه ئیخستیینه، نه و تشته ژ یه نه قه یه:

هنده ک رسته یان جو ته واژه یان جمکه واژه د کوردیدا بهر چاف دکهن، جو توژه زور سه برن دو وشه نه ته عهر پیکه تیینه زنجیر کرن و بهو پی دوو که لیمه نه وه کی (لازم و مه لزومی) نه. جار ههر دو یه ک مه به ستن و جار نه، جار ئیک ته ئکیدا ئیدی دکهت. جار ههر دوو کوردینه جار نه، جار بو جناس و جانکاری یی تیته جو ت کرن، جار (نقیض) یت ئیکن جار نه، بو (حکم و امثالی) یان (سجع) ی یان ئیکو دو ته فسیر و راقه دکهن جار نه، جار واژه یه ک بیگانه یه و ئیکیدی کوردی، جار مه به سستی ههر دووان دیاره و جار فه رزانه نه جار مورادقه کا وه میسه و لسه زمانی هه می کوردان تین و دبورن و هه می ته به قه بی کوردان وانووان بکارتین ژ پیر و جوان و عالم و جاهل و میر و بهگ، فه قیر و دهوله مه ند و ژ سیاسی و خه تیب، لخوشی و نه خوشی و شاهی و به هی. نه قجار مه وه سا بباشی زانی کو نه م جه دهوله کی لسهر تیپیته چه چه یی ژ جو ته وشه یان بو خونداقییت ریزدار بهر چاف که بن به لکی جی سوود و قازانج و که لکن نقیسانان بیته و لاویتی کوردان وی په سند بکه ن، نه قه ژ یه جه دهوله و جو ته واژه:

با و بژ
بهر و بوختان
بۆن و رهنگ
بهرد و بناغه
بهر و پشت
بهژن و بالا
ببیر و را
باز و قاز
بوست و تو
بیق و تو
بیق و بوق
باغ و بیستان
باغ و راغ
بگر و بکیش
بوش و موش
بوش و بهلاش
بهیت و بالوره

(پ)

پۆ و پووج
پبیر و جوان
پۆ و پبیر
پبیر و پله
پاش و پیش
پان و پۆل
پات و بیت
پۆ و پوشته
پبیر و پیتلاو
پۆ و پۆشاو
پۆ و پۆشاک
پان و بهرین
پبیس و په لوس
پبیش و په لهخ
پووش و په لهخ
پۆ و بال
پاچه و پوچه
پبینه و په رۆ
پوش و پیتخهف
پویچ و په لاجه
پبیش و په نا

(ت)

تاش و میش
تایین و تویین
تاگر و تاف
تاف و تاگر
تالغ و بالغ
تال و بال
تاو و تاگوردی
تالک و مالک
تاش و تۆاش
تاقیل و ماقیل
تاخ و تۆخ
تاخ و داخ
تال و گوۆ
تاجیل و ماجیل
تۆل و تایین
تالوز و تایین
تهز و رهنز
تهز و پهز
تهز و تو

(ب)

ببیر و باور
بان و ببیر
بهر و بنیات
بهر و من
بهند و باو
بهند و باف
بهقال و چهقال
بین و بۆ
بنج و بماغه
باب و باببیر
باب و کالک
باب و کوور
باش و خراب
بهرک و تهرک
بنج و بناشه
بنج و بنهوان
بنج و بنه دار

تەر و بەر
تەرک و بەرک
تاک و تۆک
تاق و تەنھا
تاک و تەنئ
تاک و تەنیا
تیک و لیک
تەیر و تەوال
تەخت و بەخت
تا و تەبەت
تشت و تەبا
تەرش و تالان
تاو تامەزرۆ
تۆ و شەر
تۆز و دوومان
تاس و حەمام
تۆ و تەبەق
تاژی و توبلە
تین و بین
تین و تەشەنە
تەفر و بیر
تەفر و داس
تۆلکە و کەنگەر
تیت و بەرەن
تیل و تەفدای
تیت و تەلەسم
تیل و زریوک
تەم و دوومان
تۆیز و کەندال
تۆ و تەشقەلە

(ج)

جر و هۆر
جەنگ و جدال
جل و بەرگ
جل و جۆز
جئ و رئ
جئ و مەکان
جار و بار
جان و روح

پارە و پول
پاک و بیس
پاک و تاک
پەل و پۆ

(ت)

تەفر و توانا
تۆی و داسی
تۆ و زۆ
تیل و تەمبۆر
توند و تیژ
تیل و تەمبەلی
تیژ و توند
توند و بەند
تەپ و رەپ
تەپ و تۆز
تەق و رەق
تەقە و رەقە
تەق و تۆق
تەر و هەشکانئ
تیز و قیز
ترش و تال
ترش و توند
تفت و تال
تیک و پنی
تیک و پنی
تیر و تەژی
تیر و رۆن
تیر و کەفان
تیر و تەنگ
تەم و مژ
تەق و هۆر
تەنگ و تریسک
تەنگاو و توورە
تیر و پیر
تیر و تار
توورە و تەنگاو
تیر و برس
تینی و برسی
تا و لەرز

جوان و جاحیل
جهر و مه‌نگه‌نه
جۆت و کیتل
جوو و جۆت
جانگ و ریس
جۆت و فۆت
جهرگ و هه‌ناو
جییق و فیهقه
جرنا و فۆنا

(ح)

حتلی و متلی
حه‌یت و حۆت
حه‌له‌ق و مه‌له‌ق
حال و ئه‌حوال
حه‌ج و زه‌کات
حیل و حه‌وا
حه‌ق و مننه‌ت
حه‌ق و ناحه‌ق

(چ)

چهم و چه‌قه‌ل
چۆل و هۆل
چاو و راو
چه‌ق و به‌ق
چه‌فت و خوار
چرچ و پبیر
چۆل و چیا
چیا و چۆل
چوست و چه‌له‌نگ
چه‌ق و ره‌ق
چرپ و چۆپ
چه‌نگ و ده‌ف
چه‌ک و ژئی
چۆن و چرا
چیتل و چه‌وال
چه‌کوچ و سندان
چر و چاف

(خ)

خرچ و خاو
خیتل و خوار
خواری و بواری
خاو و خلیج
خزم و خوین
خۆ و خوین
خر و پر
خاک و خۆل
خاک و خه‌ش
خانی و به‌ر
خپیر و خه‌رمان
خپیر و ببیر
خپیر و به‌ره‌که‌ت
خهم و خیال
خهم و خه‌فه‌ت
خه‌ون و خیال
خه‌و و خواری
خه‌ته‌ره و خوتره
خزم و که‌س
خه‌و و خواری
خر و خالی
خر و پان
خاچ و پاچ
خه‌رج و مه‌زیخ
خه‌رج و مه‌رج
خه‌له و خه‌رمان
خاو و خپیزان
خۆ و خۆ
خۆش و مۆش
خۆ و خۆش
خاک و خوون
خالی و بالی
خان و مان
خورد و خاب

(د)

دهم و چاو
دهم و پل
درۆ و ده‌له‌سه
دز و درۆزن

دیز و کشت	دز و دهوال
دهول و زورنا	دز و حیزه
دهنگ و مهنگ	دهست و پین
دهشت و دهریا	دهست و دار
دهشت و سهحرا	دهست و دهف
دین و دهولهت	دهست و مست
داس و قهیناغ	دهف و زار
دار و بهر	داد و بیتداد
دای و باب	دا و دهرمان
دیز و مزگهفت	دان و ستاندن
دووپشک و مار	دام و دهستگا
دل و جان	داد و فیغان
دهف و لیتف	دهر و بان
دهم و ریش	دهر و بار
دهنگ و سهدا	دهر و دونیا
دۆر و پشت	دل و زار
دۆر و بهر	دل و میلاک
دهم و قهپۆز	دیو و درنج
دین و دونیا	دل و گیان
دونیا و ئاخرهت	دهف و دل
دهق و رهق	دل و دهروون
دیل و بهنی	دزی و حیزی
دهشت و وهشت	دز و حیز
	دان و دهکاک
(ر)	دهنگ و باس
رهش و روت	دهنگ و رهنک
رهش و بهش	دهنگ و تلیلی
رهش و شین	دهنگ و ئاواز
رهش و ههش	دهنگ و دۆز
رهش و سپی	دهر و جیران
رهش و رسوا	دهر و دراوسی
رهشکه و پیتشکه	دهر و بر
رهگ و ریشال	دۆل و دهریا
راست و چهپ	دۆل و دهره
راست و رۆن	دهرد و بهلا
راست و درست	دهست و سرد
راست و درۆ	دوور و نیتزیک
راو و نیتچیر	دۆر و کلیل
راست و دۆغری	دۆست و دوژمن
راف و نیتچیر	دام و دیوار

زیر و زهبر	ری و بان
زار و زمان	رهنگ و ریس
زک و بن زک	رهپ و رووت
زیده و کیم	ری و رهفتار
زوق و بوق	ری و رهوشت
زار و زیخ	رهزم و بهزم
	رووت و قووت
(ژ)	روح و گیان
ژن و میبر	رهنج و روو
ژن و مال	روح و جان
ژان و ژن	ریش و سمبیل
ژان و بری	ری و جن
ژههر و ژهنگ	رهش و تاری
ژور و ژیر	راو و چاو
ژازی و په‌نیر	ریز و تهرز
ژیله‌ل و ژور دا	رهخت و بهخت
	رای و بهخت
	رای و ته‌گیبر
	رهت و رو
	رهخت و فیشهک
	ریک و پی‌ک
	ره‌زیل و رسوا
	ریس و گوریس
	رهق و ته‌ق
	رهق و هسکه
	راو و رو
	(ز)
	زهر و زریان
	زهر و زه‌لال
	زهر و زه‌نبیری
	زا و زئی
	زک و زا
	زیر و زیف
	زپت و زه‌لام
	زولم و زه‌لام
	زولم و زور
	زین و قالتاخ
	زهبر و زه‌ره‌نگ
	زیندی و مردی
(س)	
سوئی و نه‌گوئی	
سوئی و گوئی	
سهر و سه‌کوت	
سهر و قلع	
سهر و گوئی‌لاک	
سهر و گو	
سهر و بن	
سهر و سه‌د	
سهر و که‌لله	
سر و سه‌رما	
سار و سر	
سار و گهرم	
سهر و مال	
سهر و پی	
سهر و پا	
سهر و سامان	
سووک و چرووک	
سهر و شوین	
سهر و سولاخ	
سهر و نارام	
سام و هه‌بیه‌ت	
سال و مانگ	

شین و مۆر
شین و شویه بی
شین و گری
شین و شادی
شقان و گاقان
شل و پل
شهر و شور
شل و شه پیک
شه لوال و ده میر
شر و تهر
شوش و شو
شندی و مندی
شاه و گه دا
شه و روژ
شاه و سه پان
شیت و شهیتان
شل و شوق
شهرم و حهیا
شان و مل
شاخ و داخ
شالیل و بلبل
شهنگ و تاقت
شوق و پهق

(ف)

فر و فیل
فرت و فیل
فهند و فیلت
فرت و چرت
فیل و فه رج
فتره و زه کات
فتل و فیت
فیل و فند

(ق)

قاپ و قور
قاچ و قور
قاچ و قول
قه د و بالا
قیو و مقه تن

سهر و پورت
سهر و پوتاک
سهر و پورتک
سهر و هه قسار
سهر و ژیر
سهر و سویت
سوار و پهیا
سهر و سه به ته
سس و پست
سس و خاف
سیر و پیاز
سیر و پیشاز
سینک و بهر
سیرمه و فایه
سار و بار
سار و سقک
سهگ و سیتال
سهینه و بهینه
سهرکه و کورکه
سهره و بهره
سار و سوزانه
سهر و سه ما
سام و هه بیته
ساخ و سالم
سهر و سامان
سهر و زک
سهر و دار
سهر و قوون

(ش)

شیر و شه پال
شیر و ریشی
شوخ و شهنگ
شیت و شهیدا
شیل و بیتل
شیت و شه واک
شیر و مه تال
شیر و ماست
شیر و قه لغان
شیر و شه کر

کت و مت
کون و قوژبن
کون و کاژال
کور و کال
کوچ و بار
کورت و کرمانجی
کور و کهچهل
کورت و براو
کوچک و تهنوور
که م و کوؤ
که م و کورت
کیشه و ریشه
کین و عناد
که بین و بهین
کار و بهرخ
که ند و کواره
کوچک و دیوان
کوسپ و ته گهره
کیر و رتل
کل و کلدان
کهؤ و کور
که ل و گور
که ل و گامیش
کوز و پاوان
کانی و بهر
که ر و کورتان
که ر و کهقل
کوئی و چهرهک
که یف و سه ما
که یف و حه یف
کیم و زیده
کرم و کینز
که ر و کونده
کالک و گۆزه

(گ)

گا و گۆتال
گورج و گۆل
گهرم و گور
گهرم و نه رم

قیو و حه سیر
قیو و قهد
قهوا و به لا
قیر و پیر
قهنجی و چاکی
قه ند و شه که ر
قاز و باز
قوون و قالتاخ
قاز و قولنگ
قازی و مه میوون؟
قوست و قنیات
قه ل و مه ل
قولپ و قلیپ
قازی و مفتی

(ک)

که ت و جوؤت
کورت و دریش
کوت و کور
که ند و له ند
کا و کوؤته ر
کا و کوزهر
کاه و کوؤه
کانی و ناٹ
کان و مه عدنه
که له ک و گه می
کرت و پرت
کرت و مال
کوز و پاوان
کا و کوؤک
کار و یار
کار و کاروان
کهؤ و کوؤ
که ر و گا
که ر و لال
که س و کار
کلیل و دور
که چ و په چ
که چ و خوار
که س و کوؤس

مال و حال
مال و مندال
مار و موور
مه‌رگ و ژى
مه‌رگ و مرن
مه‌رگ و ژين
ميپهر و باج
مار و دووپشك
مه‌شك و كئ
مال و ژن
مه‌ست و سه‌رخوش
ماس‌ت و شير
ماس‌ت و په‌نير
مري و زيندى
ميٲويژ و كيٲقيژ
مه‌شك و كه‌شك
مست و دريشك

(ن)

نان و نمه‌ك
نان و خوي
نان و خوان
نان و پات
تانه و گري
نو‌كه‌ر و سه‌پان
ناله و فيغان
نيسك و نو‌ك
نشيف و نه‌فراز
نهرم و نو‌ل
نهرم و گهرم
نهرم و نازك
نزم و بلند
ناز و نووز
ناز و نيٲعمه‌ت
نير و هنجار
ناي و چه‌نگ
نيسك و ماش
نان و دو

(و)

گه‌ند و گلش
گه‌ند و گوو
گه‌له‌ك و به‌له‌ك
گورج و شوژ
گورك و مهر
گه‌پ و گالته
گالته و گه‌مه
گا و گول
گفت و گو
گول و گيا
گيژ و ويژ
گيل و ويل
گيره و فيره
گاز و نياز
گير و گرفت
گل و گازنده
گوشت و نينو‌ك
گه‌ل و گوشت
گه‌نم و جو
گه‌ند و بو
گه‌ز و مقه‌س
گه‌جه‌ر و گو‌جه‌ر
گيژ و گه‌لته‌ك

(ل)

له‌و و لاوازه
له‌نجه و لار
له‌كه و لو‌مه
لاف و گوزاف
لق و پو‌پ
ليته و پيسته
ليٲ و لمٲور
ليٲ و لمبو‌ز
لال و كه‌ر
لق و چق
لام و جيم
مه‌رگ و مردن
مو و منك
مشت و مر
مي ه و گورگ

هه پیت و هوت
هه پیر و گه پیر
هه پیا و هو
هه ففت و هه شت
هه را و هو ریا
های و هو
هه نی و منی
هه پیر و توانا
هه پزه و هه مپانه
هه تلی و متلی
هات و هوت
هه لهق و مه لهق
هه زه و بره
هه ست و خوست
های و هو ی
هات و هوورت
هول و هووش

وشک و تهر
وشک و برینگ
ورد و درشت
وا و وهران
وار و وارگه
ویشی و داشی
وا و وده شهن
وهرگ و رواس

(هـ)

هار و هاج
هوش و گوش
هات و هه وار
هه پچ و پوچ
هات و بات
هات و نه هات
هه تیم و سینی
هه رچی و په رچی